LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՄԱՐՏ
MARDI 2 MARS 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3359

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԽԱՂԵՐՆ ՈՒ ԴԱՒԵՐԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Օրը օրին հաղորդուած լուրերը, որքան ալ «զգայացունց» հանգամանք ունենան, չեն կրնար լիովին պարզել այն հեռաւոր եւ պղտոր գործունէութիւնը, որուն նուիրուած է քամալական Թուրքիան, տարիներէ ի վեր, բայց մանաւանդ այս միջոցին։

Ինչ որ տեսանք Ալեքսանտրէթ - Անտիոքի վէճին առթիւ, միայն մէկ երեսն է բազմակողմանի եւ արկածալի ծրագրի մը։

Եւ դեռ փակուած չէ անակնկալներու շրջանը։ Յունուար 27ին կնքուած համաձայնութիւնը դեռ նոր ձեւ ու մարմին պիտի առնէ Ժընեւի մէջ, մասնակցութեամբ շահակից կողմերուն եւ ուրիշ մասնագէտներու, կազմելու համար վիճելի շրջանին հիմնական օրէնքը։

Մինչ այս մինչ այն, Թուրք մամուլը կը շարունակէ իր դըրգռիչ քարոզութիւնները, մթնոլորտ ստեղծելու եւ պահանջները ուժեղցնելու համար։

Երկար մը, քիչ մը անդին, շատ բան կը պատմէ այդ մասին։ Նոյնիսկ Սուրիոյ մէջ, Հալէպի հրապարակին վրայ, մարդիկ սկսեր են ծախել քարտէս մը, որ, Ալեքսանտրէթ – Անտիոքի հետ, Թրքական սահմանին մէջ կը տեղաւորէ Հալէպը՝ իր շրջաններով, մինչեւ Պապ եւ Եփրատ…

Բայց հրապարակային արտայայտութիւններէն աւելի, բոլոր ճառերէն, լրագրական քարոզութիւններէն եւ աշխարհագրական քարտէսներէն վեր, բուն քաղաքական - դիւանագիտական աշխատանքն է որ կը ծաւալի ու կը խորանայ։

Արդ, խոստովանինք որ մենք, անմիջական շահակիցներս շատ քիչ բան գիտենք այդ մասին։ Եւ դեռ դաս մըն ալ բանդէտներ, նոյնիսկ հոսանքներ ունինք, որ ոչ իսկ հետաքրքրուելու, ըմբռնելու յօժարութիւնը կ'ունին։

Այսպէս, Թուրք-բոլշեւիկ դաւադիր մեքենան անընդհատ կը գործէ ոչ միայն Սուրիոյ եւ Լիբանանի, այլ եւ Պաղեստինի մէջ։

Ան կը գործէր Ալէքսանտրէթի վէճին սաստկացումէն շատ առաջ, եւ արդէն պատրաստած էր լղրծուն գետին մը, ուր կրնային գլխիվայր իրել փոքրամասնութիւնները, եթէ որ եւ է անխոր-հուրդ չարժուձեւ փորձէին։

Վկայ՝ Հալէպի եւ Պէյրութի դէպքերը, քանի մը ամիս առաջ։

Դաւադիր դեւը յաջողած էր մոլորեցնել նոյնիսկ Արաբներու հանրային կարծիքը։

Եթէ Թուրք մամուլը խժալուր եւ գրգռիչ աղմուկ մը բարձրացուցած չըլլար Ալէքսանտրէթի հարցին առթիւ, խաղեր սարքելով սահմանէն մինչեւ Ժընեւ, պատահոպարար Արաբները իրենք ալ պիտի չսթափէին եւ թերեւս անդառնալի, անդարմանելի ճամբու մը մէջ մտած ըլլային։

Բարեբախտաբար, դաւը ինքնին պայթեցաւ։ Արաբ ազգայնականները իրենց աչքերով տեսան թէ որո՛նք են բարեկամն ու թշնամին, եւ այսօր այլ եւս թիւրիմացութիւններ չեն սնուցաներ փոքրամասնութեանց, առանձնապէս հայ գաղթականութեան մասին։

Այդ նեղ օրերուն, մեր տարագիր բազմութիւնները ամէն տեղ ալ եղան ընիկին հետ։ Անոնք յաճախ շատ աւելի նախանձախնդրութեամբ կապուած էին անոր դատին, քան իրենք՝ տեղացիները, ինչպէս գիտել կուտար արաբերէն թերթ մը՝ «Էլ Քապաս», պատահելով Արաբներու գաղթը Ալէքսանտրէթ - Անտիոքէն.— «Հայերը Արաբներէն աւելի՞ հայրենասէր են»…

Պաղեստինի մէջ Էնկլիզի գործակալները ձեռնարկած էին շատ աւելի բարդ խաղի մը, բայց Ալէքսանտրէթի խնդիրը այնտեղ ալ բացաւ Արաբներուն աչքերը։ Իսկ մեր փոքրաթիւ գաղութը տարրական արթնութիւնն ունեցաւ ամէնէն խմաստուն դիրքը բռնելու ընդհանուր ալեկոծութեան մէջ։

Այդ բոլոր փոթորիկներու ընթացքին, Թրքական ցանցը կը գործէր — եւ միշտ կը գործէ — ոչ միայն Միջերկրականի ափերուն վրայ, այլ եւ դէպի արեւելք, աւելի խորերը, Իրանեան ծոցէն մինչեւ Աֆղանիստան։

Եւ աչալուրջ հեռագիրները կը ծանուցանեն թէ Թ. Ր. Արաս կը պատրաստուի նոր ճամբորդութեան մը, վերջնական ձեւ տալու համար Թուրքիոյ, Իրաքի, Իրանի եւ Աֆղանիստանի միջեւ ծրագրուած դաշինքին, որ առկախ կը մնայ մինչեւ այսօր։

Անշուշտ քաղաքական հանգամանք ունի այս դաշինքը, հիմնուած՝ փոխադարձ բարեկամութեան եւ չէզոքութեան վրայ, ինչպէս մեր ժամանակակից բոլոր դաշնագիրները։ Այդ պատճառով ալ, մեր գործը չէ քրքրել անոր մանրամասնութիւնները, որոնք լրիւ ճշդուած չեն, ինչպէս կը հետեւի վերջնական ստորագրութեան ձգձգումէն։

Մեզի համար հիմնական խնդիրը, այս անցուդարձին մէջ, Թուրքիոյ քաղաքական - դիւանագիտական ձեռնարկներէն աւելի, անոր գաղտնի գործունէութիւնն է։

Արդ, ո՛ւր որ այդպիսի ծրագիր մը կը հետապնդէ Էնկիւրի, երբեք մոռացութեան չի տար հայկական տարրը, թէ իբրեւ քաղաքական ազդակ՝ ապագային համար, եւ թէ իբրեւ փոքրամասնութիւն, գաղութ՝ այս կամ այն երկրին մէջ։

Ըսել կ'ուզենք թէ կարելին կը փորձէ, նախապաշարելու, մոլորեցնելու համար այն կառավարութիւնները որոնք բարեացակամ դիրք բռնած են հայկական փոքրամասնութեանց հանդէպ։

Կը նշանակէ թէ, ո՛ւր որ ալ գտնուինք, պարտաւոր ենք արթուն կենալ, կարենալ պահելու համար մեր դիրքերը։

Այո՛, շատ բան կախուած չէ մեր կամքէն։ Բայց, ինչ որ կախում ունի մեր արթնամտութենէն եւ կորովէն, բաւական է կանխելու շատ մը անակնկալներ։ Իսկ այս ճակատին վրայ որ եւ է անհասկացողութիւն կամ խաչաձեւում՝ պիտի նշանակէր ջուր հոսեցնել դէպի Թրքական ջրաղացը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔԸ

Թ. Ր. Արաս դէպի Պաղտատ եւ Թեհրան

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը որ Պոլիս կը գտնուէր, Էնկիւրի վերադարձաւ կիրակի օր, կառավարութեան անդամներուն հետ խորհրդակցելու համար Ալէքսանտրէթի Սանճաքին հիմնական օրէնքի մասին, որ կը մշակուի Ժընեւի մէջ։

Էնկիւրիի դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ կը ծանուցանեն թէ Ալէքսանտրէթի հարցին կարգադրութենէն անմիջապէս վերջը, Թ. Ր. Արաս Պաղտատ եւ Թէհրան պիտի երթայ, վերջնական ձեւ տալու համար Թուրքիոյ, Իրանի, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի միջեւ ծրագրուած արեւելեան դաշինքին, որ նշանագրուեցաւ չորս ամիսներ առաջ, եւ սակայն տակաւին չէ ստորագրուած շահակից պետութեանց կողմէ։

Կը կարծուի թէ դաշնագրին հեղինակները ուրիշ պետութեանց, մասնաւորապէս Եգիպտոսի եւ Հիճազի տրամադրութիւններն ալ շօշափած են, յառաջիկային զանոնք ալ դաշնագրին կապելու համար։

Թրքական պահանջներ կը բացուին

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն թէ Հալէպի եւ Անտիոքի մէջ սկսած են ծախել աշխարհագրական քարտէսներ, որոնց վրայ գրուած է, «Իսքէնտէրուն, Անտիոք եւ շրջակայքի քարտէսը»։

Այս քարտէսին վրայ նշանակուած չէ Սանճաքին եւ Թուրքիոյ սահմանը. միացած կ'երեւան երկու երկիրներու սահմանները եւ կը կրեն միեւնոյն գոյնը։ Անկէց վերջ, Սանճաքի սահմանը երկարած է մինչեւ Մարաշ, դէպի արեւելք ուղղակի կ'երկարի Պապ եւ առկէ Եփրատ։ Հալէպ իր շրջաններով կը մտնէ այդ քարտէսի սահմաններուն մէջ։

Այս քարտէսէն զուրս ձգուած է սակայն Ճէզիրէի շրջանը, ուր եւս, վերջերս Թրքական քարոզութիւնը եռանդով յառաջ կը տարուի.

Այս քարտէսէն բազմաթիւ օրինակներ կը ծախուին Հալէպի ու Սանճաքի բոլոր շրջաններուն մէջ։

Քէսապի հայութիւնը կ'ուզէ Լաթաքիոյ միանալ

Ա. Դաշնակցութեան քննիչները փետրուար 16ին գացին Պաւըր—Պուճաղ Նահիէն, որ կցուած էր Լաթաքիոյ, Սանճաքի շուրջ գոյացած համաձայնութենէն առաջ։ Սակայն, Թուրք կառավարութիւնը վերջերս պահանջած էր նորէն Սանճաքին կցել։

Քննիչները արժանացան շրջանի բնակիչներու խանդավառ ցոյցերուն։ Քննիչները կարգ մը հարցումներ ըրին գիւղացիներուն, ուզելով հասկնալ թէ անոնք Լաթաքիո՞յ միանալ կ'ուզեն թէ Սանճաքին։ Բնակչութեան մէկ մասը փափաք յայտնեց միանալու Ալէքսանտրէթի, իսկ միւս մասը, մեծ մասով Ալեւիներ, ներկայ դրութեան շարունակումը պահանջեցին։ Հասկցուեցաւ որ Անտիոքէն, Թուրքեր եկած եւ քարոզութիւններ կատարած են ի նպաստ սոյն Նահիէյին կցման։

Քննիչները Պաւըր Պուճաղէն վեր այցելած են Քէսապ եւ հոն եւս միեւնոյն հարցումները ուղղած բնակչութեան։ Համաձայն սուրիական թերթերու, Քէսապի Հայերն ալ փափաք յայտնած են Լաթաքիոյ միանալու։

Մօտ տասը տարի առաջ, Քէսապ ենթակայ էր Լաթաքիոյ։ Սակայն, վարչական կարգադրութեամբ մը բաժնուեցաւ Լաթաքիայէն եւ կցուեցաւ Անտիոքի։ Այժմ, կը տեսնուի որ Քէսապցիները կ'ուզեն կապուիլ Լաթաքիոյ։

Մուսոլինի Ափրիկէ կ'երթայ

Մուսոլինի իտալական գաղթավայրերը պիտի երթայ մարտ 10ին, բացումը կատարելու համար զանազան հանրօգուտ շինութեանց։ Պիտի հանդիպի Լիբիա, Տրիպոլիս եւ Կիւրենիա։ Հռոմէն մեկնելով պիտի Նափոլի իջնելով, «Առաջնորդ»ը յածանաւ մը պիտի նստի։ Նախ արագ պտոյտ մը պիտի կատարէ Միջերկրականի իտալական ափերուն վրայ, անձամբ տեսնելու համար օդանաւերու դէմ պաշտպանութեան համար կատարուած աշխատանքները։ Ապա վերադառնալով Նափոլի, օդանաւ մը պիտի նստի, զոր ինք անձամբ պիտի վարէ մինչեւ ափրիկեան Տրիպոլիս։ Յաջորդ օրը, 10 մարտ, ինք անձամբ պիտի տայ ազդանշանը ծովային եւ օդանաւային մեծ ռազմափորձերուն, որոնք պիտի տեւեն մինչեւ մարտ 22։ Անշուշտ Հռոմի ձեռնհաս շրջանակներուն մէջ բացարձակ գաղտնապահութիւն կը տիրէ այդ ռազմափորձերու բովանդակութեան մասին։ Կը կարծուի թէ անոնց գլխաւոր յատկանիշը պիտի ըլլայ փորձել ռազմագիտական նորութիւնները։ Գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ հաստատել իտալական նաւատորմին գործողութեան շրջանակը՝ ազդանշանէ մը անմիջապէս վերջը, 24 ժամուան մէջ։ Անժխտելի է այսպիսի ռազմափորձի մը քաղաքական արժէքը, Անգլիոյ հետ կնքուած համաձայնութենէն քանի մը շաբաթ վերջը, եւ ճիշդ այն պահուն երբ խօսակցութիւնները կը շարունակուին Իտալիոյ եւ Միջերկրականեան ուրիշ պետութեանց միջեւ։

Ռազմափորձերուն առաջին ազդանշանը տալէ վերջ, Մուսոլինի պիտի երթայ Լիբիա, բանալու համար ծովեզերեայ մեծ խճուղին, որ 1900 քիլոմեթր երկայնութեամբ կը միացնէ Եգիպտոսի եւ Թունուզի սահմանները։ Այս գործը, որուն առաջին անգամ ձեռնարկած էր մարաջախտ Պալպօ, արժած է 150 միլիոն ֆրանք։ Մուսոլինի շրջան մը պիտի կատարէ ճամբուն մէկ ծայրէն միւսը, այցելելով իտալական չորս գլխաւոր գաղութները,— Տրիպոլիս, Միսուրաթա, Պէնկազի եւ Տէրնա, անապատին մէջ, Արաբներու վրաններուն տակ բանակելով եւ աչքէ անցընելով չորս նահանգներու փաշական կազմակերպութիւնները։

«Առաջնորդ»ը Հռոմ պիտի վերադառնայ մարտ 24 - 25ին եւ անշուշտ քաղաքական ճառ մըն ալ պիտի խօսի, պարզելով նոր ծրագիր մը՝ գաղթականներու տեղաւորման մասին։

*** Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը նիստ գումարեց երէկ, իբրեւ օրակարգ ունենալով շարք մը կարեւոր խնդիրներ, որոնց գլուխը կը գտնուի Անգլիոյ վերազինման վիթխարի ծրագիրը։

ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ ԱԼ ապրուստը սղած ըլլալով, կառավարութիւնը ջնջեց հացահատիկի վրայ հաստատուած տուրքը (10 ֆրանք 100 քիլօին)։ Ուրիշ միջոցներ ալ ձեռք պիտի առնուին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԱՂԱՔԸ ԻՐ ՋՈՀԵՐՈՎ

Դէպք մը՝ ամենօրեայ մամուլի ոճիր - արկածներու խառնիճաղանճին մէջ.— Մարիան Օսվալտ անձնասպան։ (վերջին պահուն փրկուած)։

Լուրը տալու ձեւն անգամ կը տարբերի թերթէ թերթ։

Մինչ մէկ մասը կը գրէ թէ ճնաբեր թոյն մը առած է յեղափոխական երգչուհին, ուրիշներ դէպքին ալ չեն հաւատար։

Եւ սակայն ճիշդ է լուրը. ինչպէս կը վկայեն իր իսկ ձգած նամակները։

Ահա մէկը՝ ուղղուած «Փարի - Սուար»ի։

— «*Ցտեսութիւն՝ սիրով եւ համակ խանդաղատանքով։*

Մի՛ կշտամբէք զիս այս վատութեան համար, որ միակն է կեանքիս մէջ, բայց ինծի համար այլեւս կարելի չէր ուժերս փճացնել ամենօրեայ պայքարին մէջ, պայքար մը անարդար եւ անարժան իմ երգերուս։ Եւ սակայն գիտէք, բարեկամներս, թէ ինչպէս յաջողութիւնս կ'աճէր պայմանագրութենէ պայմանագրութիւն, այստեղ, դուրսը եւ Ափրիկէի մէջ, իմ գեղեցիկ բանաստեղծութիւններով. չեմ խեղդեր։ Սիրտս բզքտուած է։ Եթէ զգացած ըլլայի, փոքրագոյն սատի - ճանով մը, թէ չփուլս կը տկարանայ հանրութեան հետ, պիտի չհամարձակէի անձնասպան ըլլալ։ Այո, կ'ըսեմ՝ համարձակիլ։ Եւ դուք կը հասկնաք զիս։ Ինչ որ կը խորշեցնէր զիս, ինչ որ կը խորշեցնէ զիս, միջակ, տխմար, ցած պայքարն է, պայմանագրութիւնները, արուեստին ստորակացումը. եւ այս է միակ պատճառը չուելուս»։

Անունը լսած ըլլաք թէ ոչ, անշուշտ նամակը բան մը կը խօսի ձեզի։

Արուեստագիտուհի մը խրոխտ եւ ըմբոստ, Մարիան Օսվալտ պայքարի ու փառքի բոլոր քաղցրութիւնները վայելած էր վերջին տարիներու ընթացքին, Փարիզի ամէնէն բանուկ բեմերուն վրայ։

Ան երգիչն էր — ոչ թէ երգչուհին — թշուառութեան, տառապանքին, անդոհանքին,— կեանքի՛ն։ Եւ խոնարհներու բազմութեան, որուն հոգին փոթորկածայն ծովու մը վերածելու զաղտնիքն ունէր։

Իր ճիգն էր դէպի բանաստեղծութիւն բարձրացնել չունեւոր ամբոխը — ժողովուրդը — իջեցնելու համար. միւս ամբոխը որ կը կոչուի ունեւոր եւ ազնուական։

Եւ սակայն, ըմբոստ ոգի, ահա կը կքի, կ'ընկրկի Քաղաքի ամենակալ ճնշումին տակ, «միջակ, տխմար, ցած պայքար»ին ամենօրեայ լլկումին տակ, եւ կը փորձէ չունել անդարձ ազատութեան համար, խաղաղութեան համար։

Եւ դեռ քանինե՛ր այսպէս անձնասպան, առանց գնդակ մը արձակելու կամ դեղահատ մը կուլ տալու։

Մերօրեայ Քաղա՛քն է որ կը բարձրացնէ, խորտակելու համար նոյն նուաստացուցչութեամբ։

Քաղաքը դժուար կը հանդուրժէ ըմբոստ հոգիներուն, իր կոչումն ըլլալով հարթել, հարթե՛լ ամէնուն։

Գնա մեռիր կամ զլուխդ քարին զարկ, եթէ չես կրնար համակերպիլ։

— Վա՛տ մը, պիտի ըսեն շատեր։

— Քաջ էր, պիտի առարկեն ուրիշներ։

Մինչեւ որ Քաղաքը իր պատմագիրը գտնէ իբրեւ դամբարան։

ՎԱՀԷ

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Վերջին երկու օրերու ընթացքին կռիւները աւելի կատաղութեան մը յանգեցան Օվիէտոյի մէջ։ Ամբողջ ժամերով ուժանակի պայթիւնները եւ հրացանի որոտումները կ'արձագանգէին քաղաքին մէջ, որու վրայ միեւնոյն առեն փոթորիկ մը պայթած էր։ Իրազեկներ կը պատմեն թէ քաղաքին ամէն մէկ շէնքը աւրակի մը վերածուած է։

Կռիւները կը շարունակուին նաեւ Մատրիտի շրջանին մէջ, փոփոխակի յաջողութիւններով։

*** Զօր. Միախա, Մատրիտի պաշտպանը, կոչ մը ուղղելով բանակին, կը յայտարարէ.— «Թշնամին զօրաւոր է, անոր զօրքը լաւ ղեկավարութիւն եւ առատ ռազմանիւթ ունի. օտար մասնագէտներ եւ զինուորներ Սպանիա արշաւելով, եկած են օգնելու անոնց։ Ոչինչ, անոնց ուժին դիմաց կանգնած է մերինը, որուն չկրցան յաղթել ոչ Սիէրրայի, ոչ ալ Մատրիտի մէջ։ Դուք պաշտպաններն էք ժողովրդական ազատութեանց եւ անկախութեան, անոնց վարձկան եւ գաղափարէ զուրկ զօրքին դիմաց, եւ եթէ անոնք կ'ուզեն կործանել երիտասարդ Սպանիան, մենք պիտի կրնանք վերաշինել զայն եւ մեծցնել, որովհետեւ եթէ մեր թշնամիները բազմաթիւ են, մենք շատ աւելի բազմաթիւ ենք, տոգորուած՝ յաղթելու կամքով»։

1,000,000,000 տոլար՝ նոր օդանաւերու համար

Պաշտօնական վիճակագրութեան մը համաձայն, 56 ազգեր գրեթէ մէկ միլիառ տոլար պիտի ծախսեն 1937ի ընթացքին, նոր օդանաւերու շինութեան, իսկ 750,000,000 տոլար ալ՝ անոնց պահպանութեան համար։ Օդանաւերուն մեծ մասը ռազմական են, (արժէքը՝ 813 միլիոն տոլար)։ Ռազմական օդանաւերու համար փոքր պետութիւնները պիտի ծախսեն, միջին հաշուով, 500,000 տոլար, իսկ մեծերէն իւրաքանչիւրը՝ 100 միլիոն։ Միայն եւրոպական երկիրներու ծախքը կը հաշուեն 677 միլիոն տոլար, թէ ռազմական եւ թէ առեւտրական օդանաւերու համար։ Բոլոր երկիրները միասին պիտի շինեն 28,500 օդանաւ։ Ֆրանսա պիտի շինէ 2500, Գերմանիա՝ 2900, Անգլիա՝ 2700, Իտալիա՝ 2300, Ճափոն՝ 2100, Խ. Միութիւնը՝ 3000, Մ. Նահանգները՝ 1200 (բոլորն ալ ռազմական)

Լոնտոն-Փարիզ, Լոնտոն-Նիւ-Եորք օդանաւով

Յառաջիկայ ապրիլէն սկսեալ, ամէն օր տասը օդանաւ պիտի բանի Լոնտոնէն Փարիզ եւ փոխադարձաբար։ Ամէն օր, բացի կիրակիէն, հինգ օդանաւ Լոնտոնէն, հինգ ալ Փարիզէն ճամբայ պիտի ելլեն, ժամը 8էն եւ 20։ Հաշուեւ եղած է թէ իւրաքանչիւր 48 վայրկեանը անգամ մը օդանաւ պիտի բանի, ինչ որ երազ կը համարուէր 5 – 6 տարի առաջ։

Անգլիոյ մէջ ուրիշ ծրագիր մը եւս կը մշակուի,— Լոնտոն Նիւ Եորք երթեւեկ՝ 24 ժամէն, շաբաթը երկու անգամ։

ՎՈԼԿԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻՆ մէջ սով կը տիրէ, ինչպէս կը հաստատեն նոյնիսկ խորհրդային թերթեր։ Կառավարութիւնը հարկադրուած է օգնութեան հասնիլ, «Ստալինեան հոգածութեամբ»։

ՀԱՑԱԳՈՐԾՆԵՐԸ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ հռչակած ըլլալով Սէն Նազէրի մէջ, կառավարութիւնը հացթուխ զինուորներ կանչեց։ Այս առթիւ խռովութիւններ ծագեցան, պատրաստուած հացը անբաւական ըլլալով։

ՓԱՐԻԶԻ ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԸ (թրամուէյ), թիւ 123 - 124, իր վերջին երթեւեկը պիտի կատարէ մարտ 15ին, Փորթ Վէնսէնի եւ Փորթ տ'Օթէյի միջեւ եւ յետոյ հանգստեան պիտի կոչուի, իր տեղը տալով օթօպիւսին, ինչպէս ամէն տեղ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՄԻԱՑՈՅԼ ԵՒ ՄԻԱՑԵԱԼ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

Ապրիշում է չի փըրթիր,
Պողպատ է չի չի կըտրիր,
Ոսկի է՝ չի ժանգոտիր,
Հայ է՝ չի յուսահատիր:
ԳԱԲՐԻԷԼ ԱՐՔ. ԱՅՎԱԶՈՎՍՔԻ

Իսկապէս սա զարմանալի «չյուսահատելու» հայկականութեան արդիւնքն է թերեւս որ տասը տարիէ ի վեր անընդհատ հետաքրքրուած եւ գործած եւ գրած այս նիւթիս շուրջ նորէն արտայայտուիլ կ'ուզեմ, արդար կասկած ունենալով հանդերձ թէ նոյն ինքն հայկական մէկ ուրիշ ցաւին պատճառով, այսինքն անտարբերութեան եւ կուսակցամոլութեան չնորհիւ, մեր ամբողջ ծրագիրներն ու յոյսերը կը մնան թուղթի վրայ:

Հակառակ ասոր, վստահ եմ որ հայ ժողովուրդի երիտասարդ սերունդին մէջ կայ լաւ խմորը ազնիւ ցեղին: Անհրաժեշտ է պատեհութիւն ընծայել կազմակերպուելու եւ ան պիտի գործէ այնքան ուժգնութեամբ որ մեր ժողովուրդն ու երկիրը հպարտ կրնայ զգալ ինքզինք իր երիտասարդներով:

Բայց, որո՞նք են հայ երիտասարդները, ո՞րն է այն սերունդը որուն կազմակերպութեան մասին կը խօսինք: Ինչո՞ւ այսքան հոգածութեան առարկայ կ'ուզենք ընել այդ գործը եւ ինչո՞ւ չի յաջողիր, այլ եւ ի՞նչ պէտք է ընել յաջողցնելու համար:

Մեր մէջ ընդհանրապէս սովորութիւն է տրտնջալ, ուրիշէն բան մը սպասել, առանց խորհելու թէ ոչ ոք բան մը կուտայ առանց բան մը առնելու: Մեծէն թէ պզտիկէն կը սպասենք, բան մը կը սպասենք առանց տալու: Հայ ժողովուրդը իր ամբողջութեան մէջ անկազմակերպ, կ'ուզէ որ իր երիտասարդութիւնը կուռ կազմակերպութիւնով մը օժտուած ըլլայ: Ահա այս է պատճառը որ նոյն իսկ խմբագիրներ եւ բանիմաց մարդիկ (վերջերս «Նոր Օր»ն անգամ) դժգոհութիւն ցոյց կուտան երիտասարդական անկազմակերպ վիճակին առթիւ, յանցապարտ համարելով նոյն ինքն հայ երիտասարդը: Կ'ուզէի հարցնել թէ տարէցները ի՞նչ կ'ընեն. տարէցները ի՞նչ ըրին մինչեւ հիմա: 15 տարուան մէջ ի՞նչ տուին այս նոր սերունդին: Գաղութներու մշակութային եւ հասարակական գործերու միաձեւութի՞ւն, գործակցութի՞ւն, իրերօգնութի՞ւն, եղբայրութի՞ւն: Ընդհակառակն: Բացի կուսակցական եւ «պըլօքի» թաղականական եւ բանկալապետական գործերէ, չատ քիչ բան: Ձենք խօսիր քար անտարբերութեան մասին որ տիրապետեց վերջին 15 տարիներու ընթացքին, ոչ ալ ներքին երկպառակութեան, «Հայաստանասիրութեան» կամ «հակահայաստանեան» ցնդաբանութեանց մասին: Կը հարցնենք.— Գէթ համերաշխեցա՞ն միաձեւ դպրոցական ցանց մը ունենալու համար գաղութներուն մէջ, տը-ւի՞ն ազգային դաստիարակութիւն հայ նոր սերունդին: Դժբախտաբար սա-կաւաթիւ են այն ազնիւ եւ սրտցաւ տարէցները, որոնք իրենց դիրքին, կուսակցական ասպարէզին եւ ուրիշ հանգամանքով պաշտպան եւ զօրավիգ մնացին հայ երիտասարդին եւ ջանացին հրապարակ բերել զայն: Մինչ մեծամասնութիւնը հօսեցուց նոյն անտարբերութեան թոյնը՝ «ինծի ի՞նչ» կամ «քեզի ի՞նչ»ը սորվեցնելով նոր սերունդին, կամ թուրք դէպի օտար հորիզոններ ... Քիչ չեղան նաեւ այնպիսիները, որոնք չգիտնալով ուրիչ ազգային աշխատանքի ձեւ, իրենց փոքրոգի ունակութիւնները փոխանցեցին նոր սերունդին, անոր մէկ դժբախտ մասին սորվեցնելով սադրանքներ, աթոռի կռիւ, ատելութիւն, քէն ընել, եղբայր եղբօր դէմ հանել:

Ուրեմն հայ երիտասարդութեան անկազմակերպ մնալուն առաջին պատճառը եղած է տարէցներու բռնած ուղին զոր կ'ամփոփեմ այսպէս (բացատրութիւնները միշտ յարգելով).—

Ա) Մեռանք, կորանք,— անտարբերութիւն:

Բ) Անձնական շահախնդրութիւններ, անտարբերութիւն, նահանջականութիւն, եսասիրութիւն:

Գ) Մրցակիցներ տեսնելու վախ, բաժանեա զի տիրեսցես:

Հիմա խօսինք մենք մեզի, սիրելի հայ երիտասարդ եղբայրներ, եւ առաջնորդուինք ինքնաքննադատութեան եւ անկէ գործնական հետեւութիւն հանելու ուղղութեամբ:

Հակառակ անոր որ հայ ժողովուրդին մէջ դասակարգ գոյութիւն չունի, տառապանքը եւ գաղթականութիւնը ամէնուս հաւասար է: Մեր մէջ կայ արդէն երեք տեսակի երիտասարդութիւն: Մենք որ 14—34ը հայ նոր սերունդ կը համարինք, կրնանք բաժնուիլ հետեւեալ դասերուն.—

Ա) Թրքական աքսորէն ազատածներ: Մինչեւ առնուազն 1910ի ծնունդներ:

Բ) Բախտաւորներ, հայկական տառապանքը չտեսնողներ, լսողներ, կրթուրական ցաւակցողներ, հայերէն չըգիտցողներ, ազգային դաստիարակութենէն իրենց կամքէն անկախ պատճառներով զրկուածներ: Ասոնց մէջ ալ կայ հայկական լաւ խմոր եւ ասոնցմէ ունինք ամէն տարիքէ:

Գ) Բոլորովին օտարութեան մէջ ծնած եւ մեծցածներ:

Դիտմամբ համառօտեցի չարքը: Արդար ըլլալու համար պէտք էր ըսել թէ նոր սերունդին դաստիարակութիւնն ու խօսած լեզուն իսկ մէկ չէ, այլ եւ հայերէն չէ:

(Մի խնդաք, այլ լացէք, երբ ես ձեզի ըսեմ թէ 18 տարեկան Հայ տըղայ մը անցեալները կ'ըսէր.— «Լաւ դաշնակ կը խաղայ»):

Եւ այս ամէնէն բախտաւոր պարագան է թերեւս, քանի որ մեծամասնութիւնը կը դառնան տակաւ անոնք որ հայերէնի համար պատ խուլ են ...

Ըսինք թէ տարէցները չըրին, ոչ իսկ միահամուռ փորձ մը ցոյց տուին հայ լեզուն եւ ազգային դաստիարակութիւն ջամբելու համար հայ նոր սերունդին: Անցեալները «Յառաջ»ի աշխատակից մը իրաւամբ կը չեշտէր, թէ որբանոցներէն ներս անգամ կարելին ի գործ չդրուեցաւ, ազգային հոգածութիւն եւ գուրգուրանք մնացին անհաս ուսուցիչներու հայեցողութեան: Բայց մի՞թէ պարտաւոր չէ՞ինք մենք, անգամ մը եղած այդ թերացումը կամ պակասը լրացնելու, երբ արդէն տառապած էինք այդ գուրգուրանքի պակասէն, հայկական շունչի եւ եղբայրութեան զլացումէն: Այո, պարտաւոր էինք եւ պարտաւոր ենք, եթէ խիղճ ունինք եւ անձնազոհ չենք: Մեր մեռելները, մեր նահատակ եղբայրներն ու քոյրերը պարտականութիւն դրած են մեր վրայ ծառայելու մեր «մնացորդաց»ին, մեր սիրելիներու շիրիմները մեզի կը կանչեն՝ «Դուք պարտաւոր էք մեզի համար ալ աշխատիլ...»: Սիրելի երիտասարդ եղբայրներ, պատասխանատու ենք մենք, ուրիշներու թերացումը չարդարացներ մեր պարտականութիւնը ընդհանրապէս, իսկ այս պարագային մեր տարէցներն ալ դարաւոր ունակութիւններու զոհն են, մենք պէտք է գիտակցինք անոնց վհատութեան խորին պատճառներուն, եթէ անկեղծ են անոնք կամ յետին միտքեր չեն սընուցած: Իսկապէս մեծամասնութիւնը զոհն է անցեալ սարսափելի վիճակին:

Բայց պատասխանատուութիւն, այո այդ զգացումն է որ առաջնորդ պէտք է ըլլայ մեզի, ոչ թէ այս կամ այն հայեցքը, հաւանութիւնը կամ քըւէն: Ընդհակառակն, անոնք որ դէմ կը կենան մեր աշխատանքին եւ խոչընդոտ կը հանդիսանան գիտակցաբար, լաւ քննելէ եւ հաստատելէ ետք անոնց յետին միտքերը, արհամարհեցէք կամ կանչեցէք բարոյական ատեանի առջեւ:

Երբ երիտասարդական կազմակերպութեան համար գործի լծուած էք, ընդունեցէք որ պատասխանատու էք, մեծամասնութեան մը, անցեալ եւ ներկայ հայ ցեղին, մեծ սփիւռքին: Խմբակցութիւնները, բանկալապետութիւնները չեն որ քուէարկութեան կամ ազդեցութեան խաղերով ձեզի շնորհակալ պիտի ըլլան, անոնք նըրամուտութիւններ պիտի դնեն ձեր գործին վրայ, իսկ [illegible] ցեղը յաւիտեան պիտի փառաւ[illegible], քանի որ դուք ձեր անկեղծ [illegible]ականութիւնը կատարած պիտի ըլլաք եւ յայտնաբերած ցեղին ուժը, որ կայ ձեր արիւնին մէջ: Իսկ ի՞նչ կը սպասուի ձեզմէ. ստեղծել հայ երիտասարդական միութիւն մը, ազգային, մշակութային եւ մարմնակրթական տեսակէտերութիւններով, բաց արդիական պահանջներու: Մինչ մենք գիտենք որ նախապատերազմեան սերունդէն արիւն եւ կեանք կը պահանջուէր ազգի եւ հայրենիքի համար: Եւ այդ սերունդը տուաւ մէկ միլիոն զոհ, կեանքը արհամարհող կռուողներ եւ անձնազոհ մտաւորականութիւն մը մինչեւ որ մենք ունեցանք ազատ եւ անկախ Հայաստան մը: Բայց քաղաքական անյաջողութիւնները աւելի շուտ վրայ հասան եւ հայ ժողովուրդը բաժնուած է հիմա ապրելու անհաղորդ երկու մեծ բաժանումի մէջ աւելի քան տասնըհինգ տարիէ ի վեր, ա) Հայաստանի սահմաններէն ներս եւ խորհրդային երկիրներ: բ) Գաղթաշխարհ, քիչ մը ամէն տեղ ամբողջ աշխարհի մէջ:

(Մնացեալ յաջորդով)

ՏՈՀՄԻԿ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՎԱՐԴԵՐ ՅԻՒՂԱԿԻ ՄԸ ՄԷՋ

Երէկ իրիկուն, անհարզաստ խուցիս մէջ մինակ, լուռ, երբ կեանքի տաղտուկին եւ ուրախութեան զուռեմարտին մտիկ կ'ընէի, յանկարծ ծանօթներէս մէկը դուռս զարկաւ:

Արդեօք բան մը հասկցա՞ր զիս բարեւելու ատեն: Ձեմ գիտեր: Բայց կարծեմ թէ յոգնած դէմքիս վրայ վազող աչքերուս կարմրութիւնը բան մը յայտնեցին, որ ձեռքի սեղմումէ մը վերջ, ըսաւ.

— Դուրս ելլենք, օդ մը առնենք: Ցեռոյ, կ'երթանք մեզի, քիչ մը կը խօսինք:

Համակերպեցայ: Կը քալենք: Բայց ո՞ր օրը Փարիզի օդը լաւ եղեր է: Երկինքէն բարակ անձրեւ մը, գետի առտուան ցօղին պէս մեղմ, կը տեղայ: Եւ սակայն կը քալենք: Աջ ու ձախ: Հիմա, հաստափոր հսկայ շէնքերու տեղ, խեղճուկ հիւղակներու չարք մը կը պարզուի աչքիս: Նայէ, եթէ կրնաս կողերդ չոր պահել: Այս հիւղակներուն մէջ, միայն մեր տարագիր Հայը չէ որ բոյն դրած է: Այլ նաեւ կան օտարներ: Օտարը ձգենք որ իր իրաւ տագնապէ, իսկ մենք քալենք մեր ճամբան:

Հիւղակի մը պատուհանին ճեղքէն, որ կոկորդիլոսի բերանին չափ լայն բացուած է, երգի անոյշ եղանակ մը ականջիս կը հասնի:

Քէլէ քէլէ քէլիքդ մեռնիմ,
Քու սիրական պոյիդ մեռնիմ...

— Ապրիս աղջիկս, ապրիս, պառաւի մը ձայնն էր որ ելաւ ու լռեց:

Երգը, որ աղօթքի մը չափ կը սիրեմ, այդ օղին, մագնիսի մը պէս կեցուց զիս: Մինչեւ որ լմնցաւ ու ձայնը լռեց:

Հիմա, առաջնորդիս հետ կը բարձրանանք փողոց կոչուած արահետէ մը ու կանգ կ'առնենք հիւղակի մը առջեւ: Դուռը կը ճռնչէ ու մենք կը մտնենք ներս:

Տեղը ուր կը նստինք, հազիւ «Յառաջ»ի տողաչար մեքենային սենեակին չափ կայ: Առիքէն ելեկտրական լոյս մը կը ճօճի: Դէմի պատին վրայ, հայ մտաւորականներու նկարներով զարդարուած օրացոյց մը: Աջը՝ Հայաստանի քարտէսը: Ձախը՝ Ապրիլ 24ի յիշատակը վառ պահող սուրբերու խմբանկար մը: Ու այդ սենեակին չորս պատերուն վրայ, քիչ մը ամէն տեղ կը տեսնուին հին ու նոր նկարներ: Բայց մի աճապարեր, կեցիր: Մէջտեղը հնամաշ սեղան մը, որուն վրայ տանտիրուհին իր չորս ձագուկներուն դաս կուտայ: Այս մանուկ ծիլերուն ամէնէն մեծը 12 տարեկան աղջնակ մըն է, եւ ամէնէն պզտիկը վեց տարեկան տղեկ մը: Իսկ մնացած երկուքը իրարմէ երկուական տարի տարբերութիւն ունին: Հիմա, պիտի հաւատաս, եթէ ըսեմ թէ ամէնքն ալ մէկը միւսէն գեղեցիկ եւ առողջ էին:

Ամբողջ երկու ժամ, այդ հիւղակը հանդիսավայրի մը տպաւորութիւնը թողուց վրաս: Մեներգ, խմբերգ, պատմութիւն եւ արտասանութիւններ իրար խաչաձեւեցին: Բոլորն ալ մաքուր հայերէնով, եւ երբեմն ալ՝ ֆրանսերէնը իբրեւ զարդ լսեցինք:

Սիրտս առագաստի մը պէս ուռեցաւ: Ուրախութենէս «ապրի»ներու տեղատարափ մը նուիրեցի այդ մանուկներուն եւ մանաւանդ իրենց ծընողքին:

Ի՛նչ լաւ է այսպէս կենալ ու լսել մանուկներու մեղրածոր շրթներէն մեներգ, եւ պատմութիւններ հայերէն բարբառով:

Ինչ մեղքս պահեմ, այդ իրիկուն, այդ համեստ հիւղակին մէջ, ուրախութեան քանի մը կաթիլ արցունքներ թրջեցին կոպերս:

Ահա սիրելիդ իմ Վահէ, սեւցած, տժգոյն, անարեւ հիւղակներու մէջ, այսպիսի թարմ վարդեր ալ կը բացուին:

ՊԱՐՄԱՆԻ

ԱՍՈՒԻՍ

Երկրորդ անգամ ըլլալով «Համազգային»ի Փարիզի մասնաճիւղը գովելի զաղափարը կ'ունենայ սարքելու դասախօսութիւն մը, այնքան հաճելի եւ հետաքրքրաշարժ, բայց դժբախտաբար կիսով պարապ սրահի մը առջեւ:

Եթէ այս պարագան ցաւալի է ժողովուրդին համար, պարզապէս դատապարտելի է կարգ մը մտաւորականներու համար որոնք նոյնքան անտարբեր գիրք մը բռնած են:

Մասնաճիւղին նախագահ բժ. Ասլանի բացման խօսքէն վերջ, Պ. Հրաչ Սարգիսեան պատմականը կ'ընէ մեզ հայ թատրոնին, համառօտակի ներկայացնելով անոր զանազան եւ րեւոյթները եւ ճիւղաւորումները զանազան ազգերու մէջ, եւրոպական բեմերէն մինչեւ մեր ազգային թատրոնը:

Թատրոնը կրօնք մը եղած է աշխարհային եւ թատերագիրները՝ մարգարէ, — թատրոնը եղած է տաճար մը ստատուածային, բովանդակելով բոլոր արուեստները եւ պատճառ եղած ժողովուրդներու ազատագրման, իսկական մարդը պարտաւորող եւ ընկերութիւնը կերտող: Համլէթը գլուխ գործոցն է Շէյքսփիրի, «ըլլալու կամ չըլլալու» աշխար հարցով, կը խըտացնէ մարդկային բոլոր կիրքերը, ամբողջական մը նոր մարդկութեան: Մոլիէռ մարդկային բոլոր ախտերու խոլարկու բժիշկ: Քորնէյլ, Ռասին, Պոմարշէ, Հիւկօ, Շիլլէր եւ իր նմաններու կատարած մեծ գործերը մարդերու յեղափոխութեամբ եւ մինչեւ դասական, ռոմանթիկ դպրոցները որոնք ամբողջ ցնցելու գաղափարը սորվեցուցին հասարակ, կրօն ու երազ բաց խելով գերմարդկային ճիգերով:

Անդին, Ռուսաստանի մէջ հիմնուեցաւ երեխաներու թատրոնը, եւրոպականէն աւելի կազմակերպուած եւ արդիական բեմադրութիւններու հիմերով արժանի հիացման:

Այժմ Մոսկուայի, Լենինկրատի վերջ Երեւանն է որ առաջնակարգ դեր կը կատարէ թատերական արուեստին մէջ: Իսկ այն ազգերը որ թատրոն չունին դատապարտուած են ինքնաոչնչացման:

Ցետոյ կը խօսի Պ. Տահրաթեան: Նախ պատկեր մը.— Գիւղական խուղ, մաքուր օդով, անամպ երկինքով բիբլիկուն մը, ճակի մը ջինջ ջուրին եւ բար, անզուգ մը տեսնէ գեղեցիկ կնոջ մը երեւոյթը, ճիշդ իրեն նման, իր պատկերն էր այն... Ու դարեր առաջուան այդ պատահարէն կը ծագի, ակիզբ կ'առնէ թատրոնի զաղափարը:

Դերասանի արուեստը ստեղծագործել է, դերասանը տաղանդաւոր է երբ բնականութիւն ունի, բայց այդ տեղ եւս կարծիքները եւ զաղափարները կը բաժնուին զանազան ազգերու հեղինակներու միջեւ:

Ըստ Ադամեանի, յուզուիլը խաղարկելու բնոյթ ունի, բայց ոգեւորութիւնը անհրաժեշտ է երբ չենող եւ հաճելի զարձնող: Աշխատանք եւ ուսումնասիրութիւն անհրաժեշտ են դերասանի մը գործին յաջողութեան համար որ չատ տարբեր է չարժ ու ձեւերու վարժութենէն: 1870ի սկիզբը Աւստրիոյ մէջ կը ստեղծուի փակուած թատրոններու չարժում մը, որ մեկուսացման վիճակ մըն էր, դուրսի կեանքէն անջատ, առանց կանոնի եւ իրականութեան հետ հաղորդակից: Բայց թատրոնը իսկական կեանքն է եւ ստեղծագործութիւնը դերասանի: Ստանիսլաւսքի ռուս թատրոնի վերանորոգիչը այդ իրապաշտ ուղղութեան վարդապետն է եղած: Թատրոնը միայն զուարճութեան համար չէ, այլ ամբողջ կեանք մը իր բոլոր կողմերով, հետեւաբար եւ դեբասանական արուեստը ամենադժուարը բոլոր արուեստներուն, որովհետեւ ուրիշներուն աշխատանքը միշտ առանձին կը կատարուի, իսկ դերասանինը ժողովուրդի առջեւ, ընդհանուրի ներկայութեան, մոռնալով անձնական բոլոր տրամադրութիւնները, աւելի յստակ պատկերացնելու համար ինչ որ պիտի ապրիս այդ պահերուն:

Մեծ դեր կը խաղան նաեւ ֆիզիքականը իր ձեւերով, ջիղերը եւ դիմագծերը խաղարկութեան մը մէջ, բայց խնդիրը աւելի պրպտելուն մէջ է եւ ինքնապարզացման հետ խաղին հոգեբանութեան տիրանալը: Վերլուծումը անհրաժեշտութիւն է դերասանական արուեստի մէջ, օժանդակ յաջողութեան, ազդեցութեան եւ տպաւորութեան: Արուեստով դերասաններու մասին — աւելի անոնց որ ընդօրինակող են — անհրաժեշտ է համար արուեստի եւ կամք ու ակը գործին, որ դաղտնիքն է յաջողութեան: Շրջանը եւ շրջապատը դերակատարներու տրամադրութեան վրայ որոշ ազդեցութիւններ ունին, բայց առանց նկատողութեան առնելու տիրող ժողովուրդը, այլ միայն զգալով անոր ներկայութիւնը: Թատրոնը հասարակութեան զարկերակն է եւ զաղթահաւութեան մէջ ալ պէտք է բարձրացնել անոր մակարդակը:

Ապա Պ. Հրաչ Զարդարեան կը փոխադրէ մեզ ներշնչումի ոլորտները:

Ըստ Պարոնեանի, ներշնչումի խնդիրը քննած ատեն բանաստեղծը կը նմանի կեանքէ դուրս ապրող մէկու մը, որ կ'ապրի միայն իր ճիգերուն մէջ, իր երգերով, իր ծաղիկով, իր աղջկան սէրերով:

Փափաքները եւ երեւակայութիւնը երբ ուժեղ ըլլան, մարդ այնքան պահանջ կը զգայ իրմէ դուրս գալու, ուրիշին փոխանցելու, ինչ արուեստի մէջ ալ ըլլայ:

Բազմաստութիւն մը Վարուժանի գործերէն, «Ցեղին սիրտ»ին մէջ, զանազան գոյներու տակ, համաձայն իր յուզերուն եւ տրամադրութեան վայրկեանին, երբ չունի եւ չարժում կը տարբերին իրարմէ: Հոգեկան ապրումները յառաջ կուգայ այդ՝ չատ անգամ կեանքի դառն իրականութիւններէն ազդուած:

ՕՍԱՐ ԷՋԵՐ

ՀԱՄՐ ԱՍՊԵՏԸ

ՃԱՆԷԹԹԱ
(Աչքերը շարժելով բարեպաշտօրէն)
Տիեզերքի Տիրոջը կ'աղօթէինք:

ՋԻԼԻԱ
Երկու տիկինները բարեկամաբար ընկերացան ինծի, եւ յայտնեցին թէ ինչ աստիճան դիրք ունիս դուն: Գիտես թէ ես ով եմ: Այս տունը, իմ սիրելի ամուսինէս ի վեր, սուգով համակուած է:— Հեթանոսներուն դէմ կռուեցաւ ան քեզի պէս— Պաղեստինի սուրբ երկրին մէջ: Անկէ ի վեր այս սեմէն ներս ոչ ոք ոտք կոխած էր: Աստուած յաւիտենական հանգիստ պարգեւէ լուսահոգիին:— Հիմա առաջին անգամ ըլլալով քեզի համար զարդարուեցայ ու հոս եկայ քեզ ընդունելու:

ՓԷԹԷՐ (խոնարհիլով)
Տաժանելի կեանքը մինչեւ հիմա հանգիստ չտուաւ ինծի:— Կրնա՞մ անխափան...

ՋԻԼԻԱ
Կարող ես — ուստի խօսէ՛— ի՞նչ ունիս ըսելիք ինծի:

ՓԷԹԷՐ (լուռ կը մնայ)

ՋԻԼԻԱ
Այո՛, խօսէ: (Խնդալով)— Դուք էք պատճառը այս պապանձումին: Տա՛ռ ենք հոս թիւով:

ՄՕՆԱ ՄԷԱ
Երեքի դէմ մէ՛կ, ասանկ խաղի մէջ:

ՃԱՆԷԹԹԱ
Եւ արդարեւ Մաճառի մը համար անիկա խիստ չատ է:

ՓԷԹԷՐ
Զարաճճի գեղուհինե՛ր: Սրամտութեան նետը կը գործածենք չայլօրէն մէկու մը դէմ, որ վարժ է, որովհետեւ ան արդէն երկար ատենէ ի վեր պատերազմի գործերով կը զբաղի — եւ որովհետեւ —

ՄՕՆԱ ՄԷԱ
Թող տուր մեզի որ մեկնինք:

ՋԻԼԻԱ
Ո՛չ: Պիտի մնաք: Մինչեւ որ ինծի ըսելիքը վերջանայ: Եթէ եղածները պարապ շողոքորթութիւններ չեն, ձեր հոս ըլլալը կարելի չէ որ վրդովէ զայն: Այնպէս չէ՞, ասպետ:

ՓԷԹԷՐ
Այո՛, այդպէս է: Ամէնքը կրնան լսել, եւ բարձրաձայն կ'ըսեմ, թէ ի՛նչ բան զիս կ'առաջնորդէ քեզի: Բայց ինչ որ ներսիդիս կը զգամ, կը փափաքիմ որ զայն քեզի առանձին ըսեմ, Ջիլիա՛:

ՃԱՆԷԹԹԱ
Որքան վարպետօրէն կը դաւանի իր իղձը, եւ անոյշ մըն ալ հնչեց քու մաքուր անունդ:

ՓԷԹԷՐ
Արդէն այս անունէն զատ ուրիշ մաքուր բան չեմ գիտեր: :

ՋԻԼԻԱ
Ուրեմն իրար կը հասկնանք: Պատմէ՛ հիմա տառապանքդ: Քրիստոսի սիրոյն ըլլայ, մտիկ կ'ընեմ քեզի, եւ կը մխիթարեմ քեզ որչափ որ կրնամ: Ձե՞ս խօսիր —

ՓԷԹԷՐ
Կրնամ աւելի լաւ լռել քան խօսիլ: Իմ տառապանքս լուռ է լոյսին մէջ.. Գիշերը միայն, երբ տենդոտ երազիս մէջ քու պատկերդ կը ծածանի— մինակ: Սառ նայուածքիդ առջեւ կեցած, նայուածքիդ՝ որ համակ հպարտութիւն է եւ հեղնութիւն, չեմ կրնար դժբախտութիւնս նկարել քեզի: Որքան ալ նկարագրեմ, ինչ ալ ըսեմ ոչ-լսելեայն, վերջապէս մէկ բան միայն կը մնայ — թէ ես քեզ կը սիրեմ:

(Մօնա Մէա եւ Ճանէթթա, Ջիլիային կռնակէն զանազան շարժուձեւերով կը ճաչակեն ասպետը որ այդ ուղղութեամբ շարունակէ):

ՋԻԼԻԱ
Այդ մասին մի խօսիր: Երդում ըրիր ինծի: Սէր ըսածդ ի՞նչ է:

ՓԷԹԷՐ
Սէ՜ր:

ՋԻԼԻԱ
Խուլ ականջներու կը քարոզես դուն, երբ այդ նիւթը ընտրես եւ քու սէրդ ու կարօտդ պատմես ինծի: Սէրը երազ մըն է, երկնագոյներուն երգին պէս:

ՃԱՆԷԹԹԱ
Պիտի աշխատի քեզի բացատրել զայն:

ՋԻԼԻԱ (Ճանէթթային)
Զայն իր ցնորքին մէջ ա՞լ աւելի կ'ուզես զօրացնել:
(Փէթէրին դառնալով)
Այս մասին դարձեալ խօսելէ առաջ, պէտք է գիտնաս որ հոս այրիի մը տունն է: Սա իմ սիրտս սիրով զօդուած է եւ աւանդ կը մնայ մեռեալին: Ասիկա արդէն քեզմէ առաջ ուրիշներ փորձեցին: Ոչ մէկուն հետ կ'ամուսնանամ այլ եւս Օրլանտոյէն ետքը.

(Անոր պատկերը մատնանիշ կ'ընէ պատին վրայ)

ՃԱՆԷԹԹԱ
Վեց հետամուտներ արդէն իսկ մերժուեցան: Ամէնքն ալ հաւասարապէս:

ՄՕՆԱ ՄԷԱ
Եւ անոնցմէ մէկը, Պարոն Նէրինօ, չատ հարուստ էր:

ՃԱՆԷԹԹԱ
Ան ալ մերժումի վճիռին ենթարկուեցաւ:

ՄՕՆԱ ՄԷԱ
Երդում ըրաւ չկարգուիլ ոչ մէկուն հետ:

ՓԷԹԷՐ
Սէրը չէր ձգեր որ քեզի մօտենայ: Ցիշատակը, իբրեւ ոստիկան, կ'արգիլէ անոր գալը: Բայց ինչո՞ւ անոր կը հետեւիս այսքան, ի՞նչ օգուտ ունի յաւէտ ստուերով տառապիլը:

ՋԻԼԻԱ
Ես գիտեմ անիկա:

ՓԷԹԷՐ
Ձեմ կրնար լսել, որովհետեւ գիս կը տառապեցնես: Երիտասարդութիւնը կ'անցնի, եւ ժամանակը կը թռչի:

ՋԻԼԻԱ
Ի՛նչպէս ալ գեղեցիկ կրնայ ճառախօսել: Բոլոր այրերդ այսպէս էք: Ձեր արկածախնդրութիւնը մեզի պէս անոյշ խօսքերով ճամբայ կը հինէ դէպի մեր սիրտերը: Եւ իւրաքանչիւրն ինքզինքը հրապուրուած կը զգայ իր համակերպութեամբ ազնիւ գործ մը կատարած ըլլալու: Դուք այրերդ լալ կամ ատել գիտէք՝ միայն հրապուրելու համար: Այս է միայն ձեր ըրածը: Եւ նոյն իսկ ձեր արցունքը կը ստէ:

ՓԷԹԷՐ
Ծանրապէս կը հարուածես, տիկին տիրուհի, մեր տկարութիւնները: Բայց հաւատա որ կը չափազանցես: Ճշմարիտ էրիկ մարդը ձեր նկարագրածին պէս չէ: Կրնանք մեր վրէժը լուծել ճակատագրէն, երբ հարկ ըլլայ: Կրնանք կռուիլ ու զոհուիլ Աստուծոյ եւ հայրենիքին համար:

(Տար.)

(2)

Ու դասախօսը կը կարդայ հատուածներ Վարուժանի «Հացի Երգ»էն ու Մեծարենցի «Ջրտուք»էն: Դուրեանի կտորներն ապացոյցներ են ներշնչումի: Զարդարեան իր դասախօսութիւնը կը համեմէ հայկ. նոյնպէս եւրոպական օրինակներով՝ Ալֆրէտ տը Միւսէի յիշատակներէն ու Ժորժ Սանի եւ Վ. Հիւկոյի, Լամարթինի քերթուածներէն որոնք յառաջ կուգան դէպքերէ կամ դիպուածներէ, ամբողջացնելու կամ եզրակացնելու համար իր մտածումները, որ թերեւս երկար առենէ ի վեր մտատանջած ըլլան զիրենք: Այս տեսակէտներու մէջ տարակարծութիւններ կան օրինակ՝ Մալարմէի եւ Վալէրիի տեսակէտները ներշնչումի մասին:

Իրաւունք տալով երկու կողմին ալ, հեղինակին ճիգերու արդիւնքը արժեցնելով, իւրաքանչիւրը թողունք որ իր հասկցած ձեւով ու խորքով գրէ իր տարիքին եւ ժամանակին հետ: Կարեւորը ունենալն է կայծը որ հանճարի արդիւնք է, համաձայն իրենց խառնուածքին եւ հայեցողութեան:

Ագնաւորեան փոքրիկները եկան մեզ զուարճացնել իրենց «Թումպա» պալէյով ու երգախառն պարերով, որոնք շատ բան կ'ըսեն իրենց ապագայի մասին:

Ու երբ վերջարան շնորհալի Տիկ. Արշալոյս Սարգսեանն է որ կ'երեւի երկու արտասանութիւններով՝ Դանիէլ Վարուժանէ,— «Հօրս բանտին մէջ» եւ «Առաջին մեղքը», իրեն յատուկ նրբութեամբ:

Ու կը բաժնուինք գոհ եւ իրական դասարան մը գացողի մը պաշարով:

ՄԷՆ - ՍԷ

Ֆրանց Վէրֆէլ եւ «Մուսա Լեռ»

— o —

Իմբէ Ճիոմէ կը գրէ Փօփիւլէրի մէջ.—

Մենք յաւակնութիւն չունինք ներկայացնելու եւ վերլուծելու, յօդուածի մը նեղ շրջանակին մէջ, մէկը գերման ժամանակակից լաւագոյն գրողներէն: Ֆրանց Վէրֆէլ կը պատկանի այն հոգեկան ընտանիքին, որուն մէջ են Թոմաս Ման, Հայնրիխ Ման, Ժաքօբ Վասէրման, որոնք գերման մեծ դասականներու շաւղով՝ կրցան գերման գրականութեան մէջ մտցնել մեր այլազան եւ յարափոփոխ դարաշրջանի բոլոր ցոլքերը: Այս բուռ մը մեծ ստեղծագործներուն գործունէութիւնը կը բանայ ոչ միայն թուական մը, այլ եւ անկինատարած մը անդրհռենոսեան գրականութեան պատմութեան մէջ: Անոնք էին որ, նախ քան պատերազմը, հրաշալի քաջութեամբ մը ցոյց տուին վանողական վնասակար աշխատանքը, զոր ստեղեր էր, գերման հոգւոյն մէջ, բարոյական եւ քաղաքական թերի դրութիւն մը, եւ տեսանողներու բնազդով մը նախագուշակեցին այն ճակատագիրը, որուն պիտի մատնուէր Գերմանիան, եւ Գերմանիոյ հետ՝ աշխարհը: Եթէ, ոմանց ակնոցով, գրական այդ գործերուն միտքերը տարտամ կամ բնաւ չարտայայտուած կը թուին, ընդհակառակն անոնց ազդեցութիւնը կը տեսնուի ոչ միայն գեղեցկագիտական, այլ եւ ընկերային մակարդակի վրայ:

Ֆրանց Վէրֆէլ, Պսակաւորներու ժամադրութենէն վերջ, Պարպարայէն վերջ, Վէրտիի կեանքին վրայ հրաշալի գործէ մը վերջ, Նափոլիցի եղբայրներէն վերջ, նորավէպերու, բանաստեղծութիւններու, գեղեցկագիտական եւ քննադատական ուսումնասիրութիւններու բազմաթիւ հատորներէ վերջ, ահա կուգայ պսակել իր աշխատութիւնները նոր գործով մը, ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ:

Այս գործը ֆրանսերէնի թարգմանուելէ առաջ՝ փառաւոր շրջան մը կատարած է ամբողջ աշխարհի մէջ: Անգլեւսաքսոն երկիրներու մէջ, օրինակ, այլ մանաւանդ Մ. Նահանգներու մէջ, այս գիրքը կը համարուի «պէսթսէլլըր» մը (բոլորէն աւելի ծախուող), Ամերիկացիներուն սիրելի չափանիշը: Հակառակ գործին վիթխարի մեծութեան, մատչելի կը մնայ ամէնուն: Այդ գիրքը կը գծէ, 1914ի պատերազմին շրջանակին մէջ, ողբերգութիւնը ժողովուրդի մը, զոր ճակատագիրը, մարդկութեան պատմութեան մէջ, հարուածեց թերեւս ամէնէն աւելի: Ո՞րն է այդ ժողովուրդը: Փոքրիկ ազգ մը, որ կը բնակի Եւրոպայի եւ Ասիոյ սահմաններուն վրայ եւ որ Փիւնիկեցիներու դարաշրջանէն սկսեալ, կը համարուի ամէնէն աւելի բարեշրջուածը կամ զարգացածը Մերձ. Արեւելքի ժողովուրդներուն մէջ: Այդ փոքրիկ ժողովուրդն է, որ յաջորդաբար դիւրեց ծանր բազմաթիւ լուծերու տակ՝ իր անունն իսկ կորսնցնելու գնով, եւ որ սակայն նախատեղծողն է այսօր իսլամական կոչուած արուեստին: Խուժեամբ բոլորովին արեւելեան, շնորհիւ իր քաղցրութեան՝ անդադար արեւմուտքի հետ շփման մէջ, այս անօրինակ ժողովուրդը մեզի կուտայ եզական փաստ մը համադրութեան՝ այդ երկու անհաշտ աշխարհներու միջեւ: Անիկա իր այդ բարեմասնութիւնը գնեց անմարդկային տառապանքներով, տարիներու ընթացքին ջարդուելով, փոխն ի փոխ, Բիւզանդացիներու եւ Թուրքերու կողմէ, եւ իր արեամբ ոռոգելով Հայաստանի անարդաւանդ հողը...

Հասաւ 1914 թուականը: Հայաստան, երկար առենէ ի վեր տարուած, հմայուած Արեւմուտքի ժողովրդապետական սկզբունքներով, ինչպէս եւ այն Ազատութեամբ որ իրեն համար կը մնայ անմատչելի կրկներեւոյթ մը, կը մերժէ զէնք բռնել իր հարստահարիչներուն կողքին: Իր զաւակներէն մին, Բագրատեան, վերադառնալով Փարիզէն, թէեւ բոլորովին եւրոպականացած, նոյն իսկ Ֆրանսուհիի մը հետ ամուսնացած, իր մէջ կը զգայ սակայն զարթնող Հայաստանի արեան բաբախումը: Տեսնելով աւելութիւնն ու անխտահութիւնը, զոր Թուրքերը ցոյց կուտան հանդէպ իր ցեղին, կը կազմակերպէ ընդդիմութիւն մը: Մուսա լերան ստորոտը հանդչող եօթը գիւղերը կ'ամրացուին ու կը պաշտպանուին կիներու, երեխաներու եւ այրերու կողմէ հաւասարապէս, ամիսներով անյաջողութեամբ կը մատնեն սուլթանին բանակները: Սակայն կարելի չէ անվերջ շարունակել ինքնապաշտպանութիւնը: Չի հասնիր օգնութիւնը, զոր Բագրատեան կը սպասէր Արեւմուտքէն: Եւ հերոսական ապստամբութիւնը կը խորտակուի, անգամ մը եւս Հայ ժողովուրդը արեան մէջ կը կորսնցնէ ազատութեան իր ցանկութիւնը: Մէկուկէս միլիոն մարդիկ, շղթայակապ, կը տարուին Սուրիոյ անապատները, իրենց անցքին վրայ ցանելով դիակներ, շարունակ հալածուած քրտական հորդաներէն, որոնց կը հրամայէին փրուսիացի սպաներ: Ցեղոյ կտրուած աշխարհէն, որ թերեւս յուզուէր չարչարակոծ հազարաւոր երեխաներու, փորը ճեղքըւած կիներու եւ տանջահար այրերու ճիչերէն, կը սկսի մեծ ջարդը, Տէր-Զօրի աւազանին մէջ:

Ֆրանց Վէրֆէլ նկարագրած է բոլոր մանրամասնութիւնները այս դէպքերուն, որոնք կը կազմեն ընդհ. պատերազմի եղեռնին մէջ թերեւս ամէնէն աւելի զարհուրելին: Գրեթէ մարդաբէի մը պայծառատեսութեամբ, բայց միշտ կապուած մնալով պատմական խարխիսին, անիկա մեզի ցոյց կուտայ, օր օրին, հերոսական պայքարն ու գլխու պտոյտ տուող եղերական դաժանութիւնը ժողովուրդի մը, որ անգէտ է, բայց անընկճելի: Պարզ դիւցազներգութիւն մը պիտի դառնար այս գործը, եթէ հոգեբանական եւ ցեղագրական հրաշալի վերլուծում մը միաժամանակ զայն չդարձնէր մարդկային վաւերագրութիւն մը, առաջնակարգ՝ ամէն տեսակէտով: Անտարակոյս, այս վարպետի գրքով, Ֆրանց Վերֆէլը պէտք է դասել մեր դարաշրջանի ամենամեծ վիպագիրներուն կարգը:

ՆՈՐԷՆ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԽՆԴԻՐ

Թուրք թերթերը կը շարունակեն գրգռիչ լուրեր հրատարակել Ալեքսանտրէթ-Անտիոքի մասին, Ժընեւի մէջ ալ կնքուած համաձայնութեան առթիւ: Ահա ամփոփումը իրենց թըխած վերջին լուրերուն.—

Սանճաքի մէջ գտնուող ոստիկան զինուորներ, սուրիացի սպաներ, դատարանի նախագահներ եւ Սանճաքի Մուհաֆըզը բոլորը մէկ եղած ցանցի վիճակի մը մէջ կ'աշխատին Թուրքեւ-ֆրանսական համաձայնութիւնը քանդելու համար: Ցանցին գործունէութիւնը կը կեդրոնանայ 3 հիմնական կէտերու վրայ.—

1. Սանճաքի մէջ վերջին համաձայնութեամբ հաստատուած կացութիւնը նախարան մը կրնայ նկատուիլ այս շրջանակին Թուրքիոյ կցման: Եւ եթէ այս վախճանը իրականանայ, Սանճաքի մէջ գտնուող տարրերը կրնան ճզմուիլ եւ թրքացուիլ: Այս մտօք քարոզութիւն կ'ըլլայ եւ զայն ընդհանրացնելու համար շատ մը դրամական զոհողութիւններ կ'ըլլան:

2. Սանճաքի մէջ ապրող Թուրք եւ միւս տարրերուն միջեւ պառակտում յառաջ բերել եւ նենգութեանց դիմել մանաւանդ գիտողներուն հասկցնելու համար որ վերջին վարչաձեւը Սանճաքի մէջ լաւ չէ ողջունուած եւ ընդհակառակն տարրերու փոխադարձ վստահութիւնը սարսած է:

3. Վերջին համաձայնութեան մէջ որոշուած հիմերը գոհ չեն թողուցած Սանճաքի ժողովուրդը, եւ մազպաթաներ շինուած են որպէսզի Սանճաքը Դամասկոսի կապուի: Ուզուած է այս մազպաթաները ստորագրել տալ գիւղացիներուն գիւղերը ցրուած ոստիկան զօրքերու միջոցով: Մազպաթան չկնքող մուխթարները պաշտօնանկ եղած են եւ կնիքները իրենց ձեռքէն առնուած:

** Փետրուարի առաջին շաբթուան մէջ մարզպանին պատուիրակը Անթաքիա եկած է եւ հաւաքելով վերջին ընտրութեան մէջ երեսփոխան Ատանացի Մէհմէտ, Քայսէրի զադէ Մուսթաֆա, Մովսէս (Տէր Ստեփանեան?) եւ Ծէյխ Տավուտ, ու քաղաքապետ Համի Էտհէմ եւ Սալանը, ինչպէս նաեւ Սանճաքի ելմտական նախագահը Հասան Ճէպպարա ու Դաշնակցականներու պարագլուխներէն Կարապետ Իզմիրլեան եւ դեռ ուրիշ անձեր կացութեան մասին բացատրութիւն տալէ վերջ անոնց, ըսած է.

-- Մենք 18 տարիէ ի վեր աշխատեցանք ձեզ երջանկացնել: Գիտէք ի-րական պատճառը վերջերս Սանճաքի մասին Թուրքիոյ բռնած ընթացքին: Ֆրանսա ամէն վտանգի կուրծք տըւաւ եւ իր շահերը ոտնակոխ ըրաւ: Ձեզ պաշտպանելու եւ ձեր հանգիստն ու բարօրութիւնը չքանդելու համար աշխատեցաւ: Վերջապէս նման համաձայնութիւն մը կնքելու յաջողեցաւ: Գիտէք թէ ի՞նչ կը նշանակէ այս վերջին համաձայնութիւնը: Մենք այսչափը կրցանք ընել: Ցառաջիկային մեր ձեռքէն եկածը նորէն պիտի ընենք: Հարկ չկայ ըսելու կացութեան կարեւորութիւնը եւ փափկութիւնը: Այս գործին շահն ու վնասը կապ ունի ձեր բռնելիք ընթացքէն: Աչքերնիդ բացէք: Եթէ սխալ շարժիք կը ճզմըւիք»:

ՋԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

— • —

Մարսէյլի առաջնորդարանէն ստացած ենք հետեւեալ յայտարարութիւնը.—

Փետրուար 3ին, Առաջնորդարանիս մէջ տեղի ունեցաւ խորհրդակցական ժողով մը, մասնակցութեամբ Կեդր. Վարչութեան, երկու Հայ յարանուանութեանց եւ Հայ Գաղթ. տեղւոյս այդ պաշտօնատուներու ներկայացուցիչներուն: Կը բացակայէր միայն Պ. Թ. Կէտիկեան բանաւոր պատճառով:

Խորհրդակցութեան նիւթն էր հայ տարագիր երիտասարդներու զինուորագրութիւնը: Վարչութիւնը պարզեց ցարդ առաջնորդարանի կողմէ տարուած աշխատանքները եւ իր որդեգրած ուղղութիւնը, որոնք ժողովին հաւանութեան արժանացան: Գոհունակութեամբ լսուեցան Պ. Ց. Ցովիկեանի՝ իբրեւ խնդրին մօտէն իրազեկի՝ լուսաբանութիւնները: Գոհունակութեամբ արձանագրուեցաւ նաեւ այն իրողութիւնը թէ հարցը կարեւորութեամբ կը հետապնդուի Փարիզի Հայ Գաղթ. երկու պաշտօնատուներու միացեալ եւ համախորհուրդ գործակցութեամբ:

Սոյն խորհրդակցական ժողովին միակ նպատակն էր խնդրոյ առարկայ հարցին շուրջ չստեղծել վնասակար հետեւանքներու առաջնորդող բարդութիւններ, որոնցմէ զգուշանալ ամէն Հայու սուրբ պարտականութիւնն է:

(Կնիք)

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԻՒՂԱԿՆԵՐՈՒ ՔԱՆԴՈՒՄԸ

— • —

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (23 փետրուար).

— «Տէրկութիի (Ֆիքս) գաղթականի բնակչութիւնը խուճապի մատնուած է շաբաթներէ ի վեր: Անգլուխ եւ անտէրպաշտութիւնը, որ չի գիտեր թէ ուր դիմէ, որուն դուռը զարնէ, եւ որուն ներկայացնէ ցաւը:

Աղմուկ ու յուսահատական կանչեր ամէն կողմը բռնած են:

— Հիւղակները կը քանդուին, ո՞ւր պիտի երթանք, ի՞նչ պիտի ընենք:

Հիւղակները մաս առ մաս կը քանդուին ու պիտի քանդուին եւ ժամանակ մը յետոյ գաղթաւանը անունով պիտի յիշուի միայն:

Կառավարութեան որոշումը այս է: Եւ այսպէս պէտք է ըլլայ: Մայրաքաղաքի սրտին վրայ անհանդուրժելի վիճակ մը կը ներկայացնէ Տէրկութիի գոյութիւնը: Ըլլայ առողջապահական, ըլլայ Թուրիզմի, ըլլայ զետեղման պատճառներով, գաղթաւանները ստիպմանաբար պիտի քանդուին:

Անօգուտ է դիմումներ կատարել պատկան իշխանութեան, որ կրնայ հիւղակներու քանդումի գործողութիւնը քիչ մը ուշացնել, պարզապէս դիւրութիւն տուած ըլլալու համար գաղթականներուն, որ իրենց գլխուն ճարը նային:

Օրօրներով ժամանակ չկորսնցնենք: Տարիներ առաջ, այս սիւնակներուն մէջ արծարծեցինք Հայ գաղթականներու վերջնական զետեղման հարցը:

Ազգային իշխանութիւններուն թելադրեցինք որ Նանսէնեան Օֆիսի, Բարեգործականին, Կ. Խաչին եւ բարերարներու դիմեն՝ գաղթականներու զետեղման ֆոնտ մը ստեղծելու համար:

Ծրագիր ալ ներկայացուցինք, շատ ալ գրիւրներ ալ ցոյց տուինք, բայց հետաքրքրուող չեղաւ: Մեզի մէկ պատասխան տրուեցաւ.

— Մենք հիւր ենք, Հայաստան պիտի երթանք, կառավարութենէն խնդրենք որ ժամանակ տայ մեզի, մինչեւ ներգաղթին կազմակերպումը:

Իսկապէս ալ, այս իմաստով դիմումներ եղան կառավարութեան մօտ, որ միշտ բարեացակամ գտնուեցաւ եւ ժամանակ տուաւ:

Մեր կողմէ մեծ սխալ եղաւ գաղթականներու զետեղման գործը ներգաղթին կապելը: Այս հարցին մէջ ալ կուսակցականութիւն խաղացինք, հատուածական շահերէ առաջնորդուեցանք, ժողովուրդը ձգելով անստուգութեան մէջ:

Բոլորս գիտէինք թէ ներգաղթը արմատական դարման մը չէր: Փորձառութիւնով գիտէինք այս: Ցունահայ գաղթականութիւնը կարելի չէր Հայաստան փոխադրել մէկ երկու տասնեակ տարիներու ընթացքին: Գիտէինք նաեւ որ գաղթականութեան կէսը իր բախտը վերջնականօրէն կապած էր այս երկրին եւ չէր մտածեր Հայաստան երթալու մասին:

Այս բոլորը գիտնալով մէկտեղ, արմատական միջոցներու մասին չմտածեցինք եւ ամէն բան ձգեցինք պատահականութեան:

Ու հիմակ, որը ու կոծ եւ դժգոհութիւն իշխանութիւններու դէմ, որոնք այս կացութիւնը ստեղծեցին, իրենց անտարբերութիւնով»:

Ընկերվարական կուսակցութեան աճումը

Ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը «Փօփիւլէռ»ի մէջ պարզելով կուսակցութեան աճումը, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.—

1936ին մեր անդամներուն թիւն էր 202,000, իսկ 1935ին՝ 120,000: Այժմ աճումը կը շարունակուի անընդհատ, օրական միջին հաշուով հազար: Քարտուղարը կը հաշուէ թէ տարուան վերջը առ նուազն 300,000ի պիտի բարձրանայ ընկերվարականներուն թիւը:

—— o ——

ՊԵԼԺԻՈՅ փաշական կազմակերպութեան՝ Ռէքսի առաջնորդը, Լէոն Տրկըրէլ, ձերբակալուեցաւ ուրբաթ, երկու ժամուան համար: Վարչապետը ճառ մը կը խօսէր Կանի առեւտրական սենեակին առջեւ, երբ ինքն ալ ներս մտնելով ընդմիջեց: Քաղաքապետը հրամայեց դուրս հանել, բայց «Առաջնորդ»ը դիմադրեց եւ սրահը տակնուվրայ եղաւ: Ի վերջոյ Տրկրէլ ձերբակալուեցաւ խումբ մը հետեւորդներու հետ, եւ վարչապետը կրցաւ շարունակել իր ճառը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՀԱԶԱՐ ԿԻՆԵՐ ցոյց մը կատարեցին Պարսելոնայի մէջ, հինգշաբթի օր: Անոնք փողերով եւ թմբուկներով գացին կառավարչական պաշտօնատունը եւ պատուիրակութիւն մը ղրկելով, առաջարկեցին կանոնաւոր բանակ մը կազմել կարելի եղածին չափ շուտ, պաշտպանելու համար Քաթալոնիան:

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ տոմսակներուն թիւը պիտի աւելնայ, ինչպէս հաղորդած էինք. (1,500,000, փոխանակ 1,200,000),1937ի 5րդ շարքէն սկսեալ, որ շրջաբերութեան պիտի հանուի մարտի երկրորդ կիսուն: Այս առթիւ նոր կանոնագիր մը մշակուած է:Նոր շարքերը պիտի պարունակեն183,840 պարգեւներ, որոնց 649ը «քոնսօլասիոն», համագումար 90 միլիոն ֆրանք: 4րդ շարքը, որ հին կանոնով կազմուած է, շրջաբերութեան պիտի հանուի մարտ 8ին:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ գործունէութեան մասին եղած հարցումի մը պատասխանելով, Անգլիոյ արտաքին նախարարը յայտնեց թէ Ա. Դ. Խորհուրդը 24 միջազգային վէճեր կարգադրած է 1920էն 1930, իսկ տասը վէճեր՝ 1931ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

— Տէր Հայր, տուն քաշուինք, եւ Աստուած ողորմի մեզ եւ Ղըլճային... Աղտաշի Իպրահիմ բէկը կամ սպաննուած է, կամ վիրաւոր, ականջ տուր...

Իրօք, Քրտերը ըստ իրենց սովորութեան սպաննուած բէկի դիակը կը տանէին գիւղ, մինչ երգիչները, յանպատրաստից, ողբերգ մը կ'երգէին՝ գովելով բէկի տղամարդութիւնը, կռուի մէջ ցոյց տուած կարիճութիւնը:

Քահանան եւ ընկերները շունչերնին բռնած՝ մտիկ ըրին: Հեռուէն կը լըսուէր Քրտի մը բարձր կոկորդային երգը.

Վայ լօ, վայ լօ, վայ լօ, վերան դառնայ Ղլճայի սարը,
Ֆէտայիները դիրք բռնեցին վայրի այծեամներու քով,
Արեւը չբացուած խապար հասաւ Իբրահիմ բէկին,
Մէկ Արճակու դաշտ, մէկ Իբրահիմ բէկ:
Վայ լօ, վայ լօ, վայ լօ:
Գէորգ փաշէն ըսաւ՝ «Ես ջան ֆէտայի,
Պարապ չանցնիր գնդակս երբեք,
Հազար քայլի վրայ հուկիրը գետնէն կը թռցնեմ.
Ան որ կեանքէն ձեռք քաշած է, ասպարէզ թող գայ.
Կնիկ, երեխայ մէկդի թող քաշուի,
կռուի մէյտանը ղօչախներուն է»:
Վայ լօ, վայ լօ:

— Հա, Օհանէս,— քչփչաց տէրտէրը, քովինի ականջին,— բան մը պատահած լինելու է Իբրահիմ բէկին: Այդ պարագային վայ մեզի:

Ծամքօենց Օհանէսը, առանց պատասխանելու, ձեռքով լռութիւն պատուիրեց քահանային՝ ուշադրութեամբ հետեւելով երգիչի խօսքերուն.

Լօ, լօ, հէ՛յ, Գէորգ փաշա, մէրդ չմեռնի, ինծի Իբրահիմ բէկ կ'ըսեն.
Քառսուն կռուի մէջ մտած, վէրքերուս թիւը տարիէն շատ է.
Արծրով բանուած, Այնալու հրացանս պատէն վար առի,
Աստուած որ կամենայ, էս օր հոգիդ դժոխք պիտ ճամբեմ»:
Վայ լօ, վայ լօ, վայ լօ:

Ձիաւորներու խումբը հասած էր այնտեղ, ուր Ղլճայի ճանապարհը կը բաժնուէր գլխաւոր ճանապարհէն: Հող առեն մը կանգ առին, մինչ երգիչը կը շարունակէր.

Վախ չորնայ ձեռքը Գէորգ փաշային, մէրը արուն լայ,
Չոքը գետին կպուց, գնդակը թռաւ, բէկի սիրտը գտաւ.
Խապար տարէք Աղտաշ, աղջիկ ու հարս սուգ թող բռնեն,
Իբրահիմ բէկը բերող ծերունի մէրը,
Մէկ ալ ասլան մը չէ բերելու:
վայ լօ, վայ լօ, վայ լօ:

Ցանկարծ բազմութենէն տասնեակ մը ձիաւորներ զատուելով, ձիերը մտրակեցին ու քշեցին դէպի գիւղի ձորը, ուր գիւղացիք ապահովութեան համար գիւղի սեւատաւարը բերած էին: Այդ յարձակումը այնքան արագ եւ անսպասելի կերպով կատարուեցաւ, որ ոչ եկեղեցիի քով կուչ եկած քահանան եւ ընկերները չկրցան հեռանալ եւ ոչ ալ տաւարին հսկող երկու հօտաղները յաջողեցան ինքզինքնին գիւղ նետել:

Քրտերը վրայ հասած չհասած՝ հրացանի գնդակով մը գետին փռեցին հօտաղներէն մեծը, հազիւ տասներկու տարեկան պատանի մը, իսկ միւսը տեղն ու տեղը սրախողխող ըրին: Եւ մինչ ձիաւորներէն երեքը անմիջապէս տաւարը սկսան քշել դէպի վար՝ մեծ ճանապարհը, մնացածները երբ եկեղեցիի մօտ նստողները նկատեցին, ձիերը քշեցին այն ուղղութեամբ՝ հրացանները պարպելով:

Արեան տեսքը կամ անսահման սարսած առեն, բայց երբ խնդիրը զար կամ խելառ կատաղութիւն մը, որ ոչինչով չի սահմանափակուիր: Քրտերը ընդհանրապէս շատ խոհեմ կը շարժէին փէտայիներու հետ կռուի բռնըւած ատեն, բայց երբ խնդիրը զար անպաշտպան գիւղ մը կոտորելու, անոնք կատաղած գազաններու նման վրայ կուտային եւ սրի կը քաշէին հանդիպած մարդը:

Երբ ձիաւորները եկեղեցիի մօտ հասան, հոն գտնուողները ով ինչպէս կրցաւ, տուն մը մտաւ եւ ետեւէն դուռը գոցեց: Միայն ծերունի քահանան եւ բէսը դեռ ներս չմտած՝ յանկարծ շրջապատուեցան ձիաւորներով:

— Աստուծու սիրուն, մի՛ խփէք, մենք ձեզի դէշութիւն մը ըրած չունինք,— հազիւ կրցաւ ըսել բէսը՝ աղաչաւոր դէմքը վեր բռնած:

— Հա, ա՛ռ,— ու երիտասարդ ձիաւոր մը՝ ձեռքի կեռ սուրը փարտելով իջեցուց ռէսի գլխուն, որ շանթահարուածի նման գետին ինկաւ:

— Հա՛յ, հապար, սպաննեցին, բէսը սպաննեցին,—ձայնը գլուխը ձգած սկսաւ պոռալ քահանան՝ միաժամանակ աշխատելով դուրս նետուիլ ձիաւորներու մէջէն,— ամմա՛ն հասէ՛ք..

— Սեւագլուխ, առ քեզի,— ու Քրտերէն մէկը հրացանը վար բերաւ եւ կրակեց:

Ճանապարհի վրայ մնացող ձիաւորները, որոնք հանդարտօրէն կանգնած կը դիտէին կատարուած դազանութիւնը, երբ տեսան որ իրենց ընկերները ձիերէն իջած սկսած են տան դռները կոտրել ու ներս մտնել, իրենք ալ աւարէն անմասն չմնալու համար՝ քշեցին ձիերը: Գիւղի միակ փողոցը լեցուեցաւ Քրտերով, որոնք ձիերէն վար իջած՝ դռները կը կոտրէին եւ ներս կը մտնէին, իսկ տներու մէջէն կը լսուէր աղէկտուր ձայներու հետ հրացաններու գոռոցը:

Ղլըճան ճակատագրական վերջին ժամը կ'ապրէր:

Ցանկարծ գիւղի վերէն, մարագներու կողմէն լսուեցաւ բազմաթիւ հրացաններու կանոնաւոր տրաքտրաքոցը, ու դեռ փողոցի մէջ գտնուող Քրտերը ինքզինքնին չգտած՝ իրենցմէ չորսը գետին տապալեցան:

— Դուրս եկէ՛ք, փախէ՛ք, ֆէտայիները եկան... ինքզինքնիդ ազատեցէ՛ք,— իրարու ձայն տալով Քրտերը սկսան փախչիլ դէպի վար, որը ձիաւոր, որը ձին գիւղին մէջ ձգած:

— Տղաք, մի՛ խնայէք:

Լեւոնը ընկերներու առջեւէն կը վազէր քարքարոտ բլուրէն դէպի գիւղը՝ անընդհատ աջ ու ձախ կրակելով: Կը վազէր այնպէս, ինչպէս լեռնային հեղեղ մը, անզուսպ կատաղութեամբ բռնուած: Գիւղի բախտը վճռուած էր, Քրտերը աւերակ պիտի դարձնէին Ղլըճան, այլ եւս միայն ժողովուրդը ազատելու մասին կը մտածէր Լեւոնը, ու եթէ ինք ու իր ընկերները ակամայ հրապարակ ելած էին, պէտք էր այնպէս դաս մը տալ, որ երբեք չմոռնային Քրտերը:

Գիւղի դիրքը բարձր էր, իսկ ճանապարհը գիւղի տակով կ'անցնէր: Եկեղեցիի առջեւ ինկած քարերու ետեւ դիրք բռնելով՝ Լեւոնն ու վեց ընկերները սկսան այնպիսի արագ եւ լաւ նշանառութեամբ գնդակ արձակել, որ ճամբու վրայ, բլուրի կողքը տասնէ աւելի սպաննուած եւ վիրաւոր Քրտեր ինկան, մինչ ողջ մնացողներէն անոնք, որ ձիաւոր էին, Մուկ- ներու կողմը փախչելով, գնդակի հասողութեան սահմանէ դուրս ելած, կանգ առին, իսկ անոնք որ ձիերը ձգած էին գիւղի մէջ, ճանապարհէն վար քաշուելով քարերու ետեւ դիրք բռնեցին ու սկսան կրակել:

Գիւղին մէջ աննկարագրելի իրարանցում մը կը տիրէր: Ողբ, ճիչ, վայնասուն ողջ գիւղը բռնած էր: Քրտերը, քանի մը րոպէի մէջ տասներկու մարդ խփած էին, երեք հատ ալ երեխայ:

— Տղա՛ք, դուք դիրքը պահեցէք, ես մէկ գիւղ մտնեմ՝ Առաքելը գտնելու,— ու Լեւոնը եկեղեցիի անկիւնը դառնալով՝ գիւղը մտաւ:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ նոր նախահաշիւը կը ներկայացնէ 310 միլիոն ոսկիի գումար մը (32 միլիառ Փրանք) ։ Միայն օդանաւային եմբ-տայցոյցը 15 միլիոն ոսկի աւելի պիտի ըլլայ, անցեալ տարուան վրայ ։

ԼՈՆՏՈՆԻ գերմանական դեսպանը Պերլին գնաց, թէ Լայփցիկի տօնավա-ճառին մասնակցելու եւ թէ զեկուցում տալու համար Հիթլէրի՝ Անգլիոյ տրա-մադրութեանց մասին ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ գործակցութիւնը անգամ մը եւս կը շեշտուի, երկուքն ալ յատկապէս դիրք բռնած ըլլալով Հապսպուրկեան գերդաստանի վերահաստատման դէմ՝ Աւստրիոյ մէջ ։ Այս առթիւ կարգ մը թերթեր գրել կուտան թէ Վիէննա կոչուած է կամուրջ մը դառնալու կեդրոնական եւ հիւ-սիսային արեւելեան Եւրոպայի միջեւ, մինչդեռ անոնք որ կ՚ուզեն Օթոն արհիդուքսը թագաւոր հռչակել, կը ձգտին Աւստրիան պատուար մը դարձնել Գերմանիոյ եւ հարաւային արեւելեան Եւրոպայի միջեւ ։ Կ՚ըսուի թէ Աւստրիոյ կառավարութիւնը օգնութիւն պիտի խնդրէ Ֆրանսայէն եւ Անգլիայէն, մա-նաւանդ որ Հունգարիա եւս հակառակ է Հապսպուրկներու վերահաստատման ։ Վիէննայի հունգարական դեսպանը այս պարագան յատկապէս յիշեցուցած է Աւստրիոյ վարչապետին ։

Պ. ՄՈՐԻՍ ԹՈՐԷԶ, համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, կուսակցական զեկուցումի մը առթիւ ջերմապէս գնահատելով ժողովրդական ճակատի կառավարութեան աշխատանքները, շեշտեց, — «Մենք խորհրդարա-նին մէջ ուժ տուած ենք, կուտանք եւ պիտի տանք ուղղամտօրէն, որպէսզի կառավարութիւնը կարենայ գործադրել ժողովրդական ճակատի ծրագիրը ։ Սեղանաւորները եւ անոնց վարձու պոլիտիկոսները տխուր են, տեսնելով որ դահլիճը ամուր է եւ մեծամասնութիւնը միակամ ։ Անոնք վարժուած էին նա-խարարական յաճախադէպ տագնապներուն եւ կը յուսային թէ համայնավար կուսակցութիւնը նախարարական «ջարդ»երու մարզանքներ պիտի կատարէ, բայց յուսախաբ եղան» ։ Բանախօսը գնահատեց նաեւ արմատական կուսակ-ցութեան բռնած դիրքը ։

11 ԳԵՐՄԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱԳԷՏՆԵՐ Նափոլիէն ճամբայ ելան դէպի Եթով-պիա, երկաթի հանքեր փնտռելու համար ։ Համպուրկէն ալ ճամբայ ելած են ուրիշ ճարտարագէտներ եւ քիմիագէտներ, որոնք Ատտիս - Ապէպա պիտի երթան ։

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ժամը պիտի սկսի ապրիլ 3էն 4ի գիշերը, իսկ ձմեռնայինը պիտի վերահաստատուի հոկտեմբեր 2էն 3ի գիշերը ։

ԿԱՐԿՈՒՏ ՏԵՂԱՑ, շաբաթ գիշեր, Փարիզի մէջ, փոթորկախառն անձրե-ւէ մը եւ կայծակնացայտ որոտումներէ վերջ ։ Իսկ կիրակի ձիւն ։

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ծանր ճարտարարուեստի գործավար նշանակուեցաւ Վա-լերիան Մէկլանք ։ Թերթերը կը գրեն թէ այս մարդն էր գլխաւոր ամբաստա-նիչը իր մեծաւորին՝ Փիաթաքովի, որ գնդակահարուեցաւ ։ Բուն գործավարը, Օրժոնիկիձէ, չէր հաւատար իր օգնականին (Փիաթաքովի) յանցապարտու-թեան, բայց յանկարծամահ եղած ըլլալով, ճամբան բացուեցաւ Մէկլանքի համար ։

ԱՐՏԱՍՈՎՈՐ ՌՈՒՄԲԵՐ միաժամանակ պայթեցան, շաբաթ գիշեր ժա-մը ճիշդ 11ին, Նիւ Եորք, եօթը սինէմաներու մէջ, որ կը պատկանին միեւ-նոյն ընկերութեան ։ Հետեւանքը եղաւ ահռելի ժխոր մը ։ Ամէն կողմ իրար խառնուած էին խելայեղ բազմութիւններ ։ Սեղաններ եւ աթոռներ խորտակ — ուեցան, ապակիներ ջարդուփշուր եղան եւ մօտ 100 հոգի վիրաւորուեցան, որոնց 30ը բաւական ծանր ։ Գաղտնիքը չէ պարզուած տակաւին ։

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻՆ 19ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ առթիւ, զօրահանդէս չկատար-ուեցաւ այս տարի (23 փետրուար), այլ զինուորներն ու նաւազները օրը տօ-նեցին զօրանոցներու, բանակավայրերու, սահմանային կայաններու եւ մարտանաւերու մէջ ։ Բայց խորհրդային մամուլը այս տարի աւելի շոնդալից արտայայտութեամբ պանծացուց տարեդարձը, այս առթիւ սպառնալ կար-դալով Փաշական թշնամիներուն, եւ «Փաշական սարքին գործակալ Թրոցքիի», որ բուն հիմնադիրն է կարմիր բանակին ։ Թերթերը գրել կուտան թէ դարե-րով ռուսական բանակը միշտ կը պարտուէր եկողներուն կողմէ, բայց «հիմա ամէն մէկը հարկադրուած է պարտկել իր կատաղութիւնը ։ Հիմա այս երջանիկ երկիրը յանձին իր մարաջախտին՝ փառապանծ ռազմիկին՝ Քլէմ Վորոշիլովի բացէ ի բաց կ՚ազդարարէ Փաշական արկածախնդիրներուն թէ կարմիր բա-նակը պատրաստ է թշնամին պարտութեան մատնելու իր իսկ հողին վրայ»․ (Իզվեստիա) ։

ՍԷՆԻ ՅՈՐԴՈՒՄԸ բարձրագոյն կէտին հասնելէ վերջ, իջնելու նշաններ կը ցուցնէ ։ Ուրիշ գետեր ալ նոյն վիճակին մէջ են, սակայն ձիւնը կը սպառ-նայ նոր ակնկալներ ստեղծել ։

ՄԷԿ ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ, երեք հոգի վիրաւորուեցան, Սէտանի մէջ, Ֆրանսայի ընկերային կուսակցութեան (Հրեղէն Խաչ) մէկ ժողովին առթիւ կիրակի գիշեր ։

ՄԱՐԱՋԱԽՏ ԿՐԱՑԻԱՆԻ Թոքատապէ բռնուած է, կ՚ըսէ հեռագիր մը, ռումբի կտորներ մնացած ըլլալով Թոքերուն մէջ ։

ԹԵՐԹԵՐՈՒ ԳԻՆԸ 40 սանթիմի բարձրացնելու խնդիրը հետզհետէ կը հասուննայ ։ Ընկերվարական պաշտօնաթերթին՝ «Փօփիւլէռ»ի վարչական տնօրէնը, որ պարբերաբար «ընտանեկան զրոյցներ կը կատարէ ընթերցողնե-րուն հետ», կիրակի օր կը յայտնէր թէ 1937 յունուար 1էն ի վեր ամսական ծախքերը աւելցած են 250,000էն 275,000 Փրանք, իսկ ամբողջ տարուան բացը կը նախատեսուի 3 —3ուկէս միլիոն, որով անհրաժեշտ կը գտնէ բարձրացնել թերթին գինը ։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատան. Միութեան ժողովներ

Պատանեկան Միութեան «փոթորիկ» խումբի ժողովը տեղի պիտի ու-նենայ երեքշաբթի (մարտ 2) երեկոյեան ժամը 8ին,

«կայծակ» խումբի ժողովը՝ (մարտ 3) չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին,

«Անդրանիկ» խումբի ժողովը՝ (մարտ 4) հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին

ՓԵՏՐ. 18Ը Ավինեոնի մէջ Մարտ 7ին

ՌԱՖՖԻԻ ծննդեան հարիւրամեակը կը տօնուի Փարիզի մէջ, նա-խաձեռնութեամբ Համազգայինի եւ բոլոր մշակութային միութիւն-ներու, յառաջիկայ հոկտեմբեր ամսուան մէջ ։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

2էն 28 փետրուար

ՆԻՍ, Վ. Գ. — 35։
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Ե. Տ. — 50։
ՓԱՐԻԶ (18), Տիկ. Ա. Ճ. — 70։
ՔՐԻՒԱՍ, Խաչ — 70։
ՎԻԷՆ, Աւետ — 100։
ԷԼՊԷՕՖ, Գրիգ — 50 ։
ՄԻԼԱՆ, Տօքթ. Ա. — 225։
ՍԷՆ ՓԻԷՌ ՕՊԸՆԱ, Յ. Ե. — 45։
ՕՍԻԿ, Ն. Պ. — 200։ Վճարեցինք ։
ՎԻԼՖՐԱՆՇ ՍԻՒ ՄԵՌ, Զօլ — 100։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Պաղ — 35։
ԿԱՐՏԱՆ, Գործ — 545։
ՎԷԶԻՆ, Յ. Պ. — 35։
ՍԷՆ ՏԸՆԻ, Ն. Թ. — 140
ՆԻՍ, Իշխ. Վ. — 35։
ՇԱՎԱՆՈԶ, Պչ. — 35։
ՔՈՒՐՆԷՕՎ, Կալ — 35 ։
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Տ. Մ. — 140
ՊՈՒՐԿՈՒԱՆ, Էկկ — 100։
ՔԼԱՄԱՌ, Զ. Վ. — 50։
ՄՈՆՓԷԼԻԷ, Ճու — 35։
ՇԱՍ, Մ. Տ. — 50։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Մ. — 140։
ՎԻԼՄՈՆՊԼԸ, Գուլ — 100։
ԼԻՈՆ, Գործ — 800։
ՆԱՆԹ, Ա. Վ. — 50։
ՍԷՆ ԺԷՐՄԷՆ ԱՆԼԷՅ, Հ. Տէօմ — 140։
ՊՕՄՈՆ, Գործ — 228.85։
ՎԻՎԻԷՕ, Մ. Ա. — 70։
ԼԻՈՆ, Ա. Տէյ — 35։
ՎԻԼՖՌԱՆՇ, Ա. Թ. — 105։
ՌՕՄԱՆ, Ա. Վ. — 140։
ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ, Ն. Գ. — 100։
ՊԱՆԵԷՕ, Ե. Թ. — 70։
ՊՈՒԼՎԱՐ OSSO, Գործ — 363.60։
ՓԱՐԻԶ (15), Օր. Պեռ — 35։
ԼԱՊԷԿԻՒՏ, Մ. Բ. — 75։
ՎԻԷՆ, Աւլ — 40։
ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ, Եար — 100։
ԹԱՐԱՐ, Յով — 70։
ՇԱԼԷԹ, Գ. Պ. — 100։
ՓԱՐԻԶ (18). — Ուրֆ — 35։
ՊԵԼՖՈՌ, Սավ — 70։
ՍԱԼՈՆ, Մ. Աղ — 35։
ՍԵՓԹԷՄ ԼԷ ՎԱԼՈՆ, Տօն — 140։
ՏԷՍԻՆ, Գործ — 330։
ՊՕՄՈՆ, Հ. Մ. — 140։ Վճարեցինք ։
ՄԻՒՐԱՅ, Անդր — 70։
ԹՈՒՐԷԹ, Յ. Սահ — 70։
ՇԱԼԷԹ, Վ. Մ. — 50։
ՄԻԼՕ, Մարգ — 35։
ՄԱՐՕՅԼ, Ա. Յ. — 140։
ՊՈՒԼՎԱՐ OSSO, Գործ — 356.40։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԹԻՒ 5 ԽԵԼԱԳԱՐԸ

կատակերգութիւն 3 արար եւ 1 պատկեր

ԳԻՆ 5 ՖՐԱՆՔ

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Mr. le Prince, Paris - VIe

Փոխարժէքը կարելի է ղրկել նամակադրոշմով ։

ՏԵՍԱՅԱՆՔ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳԻՐԻ

15րդ տարուան 4րդ թիւը (փետրուար) հետեւեալ բովանդակութեամբ. — Միքայէլ Վարանդեանի վերջին նկարը ։ Մ. Վարանդեան. — Հայր Աբրա-համ (անտիպ) ։ Արսէն Անճէմեան. — Աստղերն արդէն Արամազդի տաճարին վրայ ։ Վ. Վալադեան. — Ջոր Աստուած զուգեաց ։ Ալպաթրոս. — Անձրեւ եւ շշուկի վերադարձ ։ Արաքսի Վարուժան. — Պահ մը ։ Անուշաւան Դիլանեան. — Շամիրամը ։ Վահրամ Սոփեան. — Պարտէզը ։ Կոստան Զարեան. — Մխացեալ Նահանգները ։ Արաքսի Վարուժան. — Դուն ալ եկար նոյն ուղիով ։ Արմէն Ա-նոյշ. — Ա. Ցեղս եւ Բ. Գերեզմաննոց ։ Ա. Թափառական. — Ա. Մղձաւանջի պէս, Բ. Քամեցի սիրտս ։ Վահան Մինախորեան. — Պատերազմը եւ մանր ազ-գերը ։ Վ. Ա. — Մակար կաթողիկոսը եւ Տիրացու Սողոմոնը ։ Ա. Սեւեան. — Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջին ծրագրի հեղինակները ։ Վահան Նաւասարդ-եան. — Ո՞ւր է դաղտնիքը ։ Յ. Մեհրապ. — Ժամանակակից հոսանքները ռու-սական երաժշտութեան մէջ ։ Աքսորական. — «Պարտուս»ը Հայաստանում ։ Մարգա Արպէն. — Հայ երաժշտութիւնը ։ Մ. Երեւանցեան. — «Խալդերէն լե-զուի բանալին» ։ Վահան Մազմանեան. — Յուշեր յեղափոխական անցեալէն ։ Պրոֆ. Վ. Տոտոմեաց. — Հայոց դերը համաշխարհային մշակոյթի մէջ ։ Արա-մայիս Աղնաւորեանի յուշերը ։ Ա. Աթան. — Հայ կեանքը (ամսական տեսու-թիւն) ։ Ա. Պ. — Ամերիկահայ կեանք (ամսական տեսութիւն) ։ Վ. Ահարոն-եան. — Գրախօսական Մըրտիչ Արմէնի «Հեղնար Աղբիւր»ի մասին ։ Յ. Քիւրտ-եան. — Գրախօսական «Մայր ցուցակ ձեռագրաց Հալէպի եւ Անթիլիասի մա-տենադարանաց»ի Բ. Հատորի մասին ։

Ամսագրի այս թիւին մէջ զետեղուած է նաեւ Հայր Աբրահամի (Աւետիք Սահակեանի) նկարը (տես 1 էջ) ։

ՏԵՍԱՅԱՆՔ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 1էն Նոյեմբեր 15

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏՆԵՐՈՒ ԲԱԺԻՆ

Էյֆէլի Աշտարակին աջ կողմը զե-տեղուած եւ գաւառային կեդրոնին զուգընթաց, այս ճիւղը պիտի գրաւէ 5ուկէս հէքթար մակերես մը ։ Շինու-թիւնները գեղեցիկ ձեւ մը պիտի ու-նենան, խուսափելու համար անցեալի միակերպ ձեւերէն, որոնք յաճախ քն-նադատութեան առարկայ եղած էին ։

Այս խումբին մէջ պիտի համախմ-բուին վաճառականութեան եւ ար-ուեստագործութեան յատկացուած ճիւղերը ։ Քարափային թաղ մը, ո-րուն առջեւի մասը « Քէ Տօրսէի» վը-րայ պիտի երկարի ։ Իսկ մեծ վաճա-ռատուններու հաստուածը նոյն քարա-փին միւս եզերքն ի վեր պիտի տա-րածուի ։

Բոլոր ծառուղիները, գոհները եւ փողոցները իրենց կարգին պիտի շրջապատուին վաճառատուններով, խանութներով եւ կրպակներով ։ Տե-սակ մը շուկայ ուր տեղի պիտի ունե-նայ սովորական թէ վաճառումը եւ թէ շինութիւնը ։

Ցուցափեղկերու մէջ ներկայացուած այլակերպ արտադրութիւնները եւ ապրանքները, ընտիր ճաշակով յար-դարուած, երանգաւոր լոյսերու շո-ղին տակ, կենդանի ու գրաւիչ հմայք մը պիտի սփռեն ։

Վերջին տարիներու անտեսական տագնապի բերումով վաճառումի գոր-ծը չափազանց դժուարացած է ։ Այս անպատեհութեան մասամբ դարման մը գտնելու համար, վաճառատուննե-րէն սկսեալ մինչեւ ամենայետին խա-նութը նոր թափ մը տուած են իրենց ցուցափեղկերը պճնելու գործին ։ Պարզապէս անցորդին գնելու փափաքը գրգռելու եւ յաճախորդ որսալու հա-մար ։

Վաճառատուններու ապակեփեղկե-րը զարդարելու արուեստին մէջ բա-րենախանձ մրցակցութիւն մը պիտի տիրապետէ, ուր մասնագէտները ա-մենայն հնարաւորութեամբ եւ նրբի-մաց ճաշակով գիտողին ուշադրու-թիւնը պիտի աշխատին գրաւել ։

Ի միջի այլոց, հանրութիւնը հոս պիտի կարողանայ այցելել զանազան արուեստանոցներ, ուր պիտի կրնայ գնահատել խրաքանչիւրին բեղնաւոր աշխատութիւնները ։

Արուեստներու եւ արհեստներու ա-ւանդներ, պիտի ներկայացուին նաեւ գիտական այն բոլոր օգտակար ար-դիւնաբերութիւնները, որոնք սերտիւ կապուած կը մնան մեր առօրեայ կեանքին ։

ԱԼՄԱՅԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ ԵՒ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Ալմայի հրապարակին վրայ պիտի գտնուի երրորդ գլխաւոր մուտքի դուռը, առջեւը ունենալով երկու միթ-խարի վայելաչէն սիւներ, իւրաքան-չիւրը 50 մեթր բարձրութեամբ ։

Մինչդեռ կամուրջին հանդիպակաց քարափներուն վրայ մէյմէկ աղեղա-ձեւ փոքրիկ անցքեր պիտի հիմնուին ։

Առնցմէ Սէնի աջ կողմինը, պիտի միացուի ուրիշ կամարաձեւ երեք անցքերու ։

Երթեւեկի դիւրութեան համար Ալ-մա կամուրջին առընթեր պիտի հաս-տատուի առժամեայ կամրջակ մը ։ Նոյն կամուրջին քովնտի եւ Սէնի ձախ թեւամասին վրայ, բարձրաձիգ երկու աշտարակներ պիտի ցցուին, իւրա-քանչիւրը 60 մեթր մեծութեամբ, մին սահմանուած զբօսաշրջիկներուն, իսկ միւսը փոխադրութեան ։

Քանի մը թեթեւ շինութիւններէ զատ Ալմայի կամուրջին մօտ մետաղ-ներու պալատը պիտի կանգնի, բաղ-կացած ընդարձակ բոլորաշէնքով մը ու ամբողջովին յենակէտերէ զերծ ։ Այստեղ հետաքրքրականը այն է որ, առաջին ակնարկով կարելի չէ անդ-րադառնալ թէ, ամբողջ գանգուածը ձեղունին կեդրոնական նեցուկէն կախուած է ։

Հոս ցոյց պիտի տրուին մետաղային շինութիւններու արդիական բոլոր հնարքները եւ կատարելագործու-թիւնները ։

ԿՐՕՆ ՉԱԼԸԳԵԱՆ

(Շար.) (11)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի, արուարձաննե-րու եւ շրջաններու բոլոր ենթակո-միտէներու եւ խումբերու կողմէ մեր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնենք ընկերուհի Տ. եւ ընկեր Հ. Սէրէնկիւլ-եաններուն եւ պարագաներուն, ի-րենց սիրասուն զաւակին՝ ՎԻԳԷՆԻ անակնկալ եւ դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէ

×

Մարսէյլի Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենա-կից Հայկ Սէրէնկիւլեանի եւ իր տիկ-նոջ իրենց որդւոյն փոքրիկն ՎԻԳԷՆԻ զառնաղէտ մահուան առթիւ ։

ՀԱՅ ՈՒՍՏԱՆՈՂԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ վաղը, չորեքշաբթի 3 Մարտ ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientalesի մէջ, 2 rue de Lille, Paris.

Դասախօս՝ Պ. ՉՕՊԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Յովհաննէս Թլկուրանցի։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐՄԵՆՈՒՇ

(Ցուած հայկ. եղեռնի դրուագներէն)

ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆԻ

La Société des Amis de l'Instructionի հիմնած գրական մրցումին մասնակցող եօթանասուն հեղինակ-ներու մէջ ԱՌԱՋԻՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ ար-ժանացած է այս երկին ֆրանսերէն բնագիրը։ ՀԱՅ ԲԵՄԻ ՀԱՄԱՐ վեր-ածուած հեղինակին կողմէ։ Նիւ-թին արժանի շքեղ տպագրութեամբ հատոր մը։ Գին 7.50 ֆրանք, դիմել տպարան Ե. Արմէն եւ ընկ. 39 rue Saint-Savournin, Marseille, եւ գրա-տուն Հրանտ—Սամուէլ, 51 rue Mr. Prince, Paris (6)։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆ ՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250	» 130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200	» 100 փրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՄԱՐՏ
MERCREDI 3 MARS 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3360 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉ ԼՈՒՐ ՄԵՐ ԱՇԽԱՐՀԷՆ...

Ուշագրաւ պարագայ մը,— Խանջեանի ողբերգութենէն ի վեր, աւելի թուլցան կապերը՝ Երեւանի եւ Արտասահմանի միջեւ:

Նոյն իսկ թերթ ու գիրք չեն ստանար այն հաստատութիւններն ու անհատները, որոնք «Հայաստանասէր»ի պիտակով մը ապահովագրուած, պատի՛ւ կ'ունենային երբեմն լուրեր առնելու: Անոնք ալ մատնուած են միեւնոյն անորոշութեան, եւ հարցումներ կ'ուղղեն, իրենց կարգին,— ի՞նչ լուր...

Այո, ի՞նչ լուր, օրինակ, այն երիտասարդ գրագէտներէն, որ սեւ ցանկն անցան այնքան վայրենօրէն:

Անոնց մէկ մասին բանտարկութիւնը հաստատեց «Խ. Հայաստանը», տող ընդ մէջ, յիշելով միայն երկու անուն եւ մնացեալը վերածելով «եւայլն»ի: Բայց այդ անցեալ տարի էր, եւ ամիսնե՛ր առաջ: Ի՞նչ եղան անկէ ի վեր: Չենք հարցներ—ո՞ղջ են, բայց ո՞ւր են, բա՞նտը, աքսո՞ր, Հայաստա՞ն, թէ նետուած անծայրածիր ափերու վրայ:

Դարձեալ, ի՞նչ լուր Արսէն Եսայեանէն, որ հազիւ Հօկի գլխաւոր վարչութեան նախագահ ընտրուած, հազիւ Մոսկուայէն գնահատուած եւ իր աթոռին վրայ տեղաւորուած, նետուեցաւ մէկդի: Եւ այս՝ ճիշդ այն պահուն երբ արտ-աշխարհին աւետեր էին թէ Փարիզ պիտի գայ, (1936 նոյեմբերին), նախագահելու համար Հօկի պատգամ. ժողովին:

Ի՞նչ լուր, տակաւին, Սահմանադրութեան վաւերացումէն վերջ ստեղծուած կացութեան մասին, ամբողջ Կովկասի եւ մասնաւորապէս Հայաստանի մէջ:

Իսկ այս բոլորէն վեր, ի՞նչ լուր այն մթնոլորտի մասին, որ կը տիրէ այսօր, մեր հայրենիքին մէջ, իբրեւ հետեւանք նորագոյն «մաքրագործում»ներու, որոնք ունին համատարած հանգամանք եւ «հարուածային» թափ:

Քանի մը շաբաթ առաջ, Կովկասի կարմիր պաշտօնաթերթը՝ «Զարիա Վոստոկա»կը գրէր թէ ձեռնարկուած է նոր դատավարութեան մը՝ Թբիլիսիի մէջ (Թիֆլիս), դատելու համար շարք մը «դաւաճաններ», որոնց գլուխը կը գտնուի հռչակաւոր Պուտու Մտիվանին:

Այս առթիւ կեդր. կոմիտէն քուէարկած էր բանաձեւ մը, որ կ'ըսէր թէ Վրաստանի «թրոցքիական կեդրոնը ահաբեկչական խումբեր կազմած է, սպաննելու համար վրացի ժողովուրդին սիրելի առաջնորդը՝ Բերիան», գործակցութեամբ ուրիշ հակախորհրդային տարրերու:

Կովկասեան պաշտօնաթերթը կ'աւելցնէր, այս առթիւ.

— Այս թրոցքիականները կը գործեն համաձայն կարգ մը օտար պետութիւններու լրտեսական կազմակերպութեանց հրահանգներուն: Անոնք կ'ուզէին տապալել խորհրդային իշխանութիւնը, անջատել Վրաստանը եւ դարձնել գաղթավայր մը՝ օտար աշխարհակալներու համար:

Այս ամբողջ ամբաստանութեան ողբերգը կը կազմէր Մոսկուայի մահապարտներէն մէկը՝ Սերեբրիակով, որ իբրեւ թէ հետեւեալ խոստովանութիւնն ըրած է.

—«Երբ 1935ին տեսնուեցայ Փիաթաքովի հետ, խնդիր ծագեցաւ ահաբեկելու նախ Եէժովը (ներքին գործոց): Մտիվանիին յանձնարարուեցաւ հնարաւորութիւններ ստեղծել միանալու Հայաստանի մէջ Դաշնակներու, Ատրպէյճանի մէջ Մուսավաթականներու, իսկ Վրաստանի մէջ՝ մենշեւիկներու հետ»:

Այսքանը արդէն բաւական էր մթնոլորտը թանձրացնելու եւ որսի շուներուն ախորժակները սրելու համար:

Մինչ ահաբեկ՝ «տերոր»ի մղձաւանջէն, գիշեր ցերեկ անհանգիստ՝ մտացածին դաւերու սարսափէն, Կովկասի կարմիր իշխանաւորները անշուշտ բազմապատկեցին «սթալինեան զգաստութիւնը»: Մանաւանդ որ, ազդանշանը տրուած էր կեդրոնէն, մասնաւոր լիազօրութիւններով:

Արդ, ի՞նչ լուր այս ճակատէն:

Հարցումը կ'ուղղենք հրապարակաւ, գիտնալով հանդերձ որ այստեղ ալ հրէշային խաղ մը սարքուած է սուտ ու փուտ «յայտնութեանց» վրայ, մինչ ահուսարսափի տակ պահելու համար Կովկասի ժողովուրդները:

Խօսելով միայն մեր մասին, Սթալիններն ու Բերիաները շատ լաւ գիտեն թէ ո եւ է Մտիվանի երազին մէջ անգամ չի կրնար կապ հաստատել Դաշնակցութեան կամ Դաշնակցականի մը հետ: Գիտեն, նաեւ, որ Դաշնակցութիւնը եթէ ուզէ խփել, պէտք չունի ո՛չ մուսաւաթականներու, ո՛չ ալ մենշեւիկներու սայլին կամ խելքին կապուելու:

Դեռ շատ աւելի հոգեհաճ բաներ գիտեն, անոնք, Դաշնակցութեան մասին:

Եւ սակայն, չունենալով ուրիշ միջոց՝ իրենց դիւային ոճիրները պարտկելու, անոնք պարբերաբար «դաւեր» երեւան կը հանեն — կը սարքեն — անխնայ հնձելու, տրորելու, ոչնչացնելու համար ինչ որ կրնայ կանգնիլ իրենց ճամբուն վրայ:

Այս է որ կը կոչուի «մաքրագործում»:

Արդ, ի՞նչ լուր այս ճակատէն, գոնէ Հայաստանի մասին:

Այս հարցումները կ'ուղղենք նաեւ անոր համար որ, տարիէ մը ի վեր, «Հայաստանասէր»ները իրենք ալ, նոյն իսկ Հօկը ոտքով-ձեռքով խրած են «համագաղութային» գործերու մէջ, եւ զինուորցու կը խաղցնեն, մոռնալով թէ մինուճար հայրենիք մը ունինք անդին:

Գոնէ կրնայի՞ն հաւաստել որ ամէն ինչ սքանչելի՛ կ'ընթանայ անդին, թէ ներքին եւ թէ արտաքին ճակատի վրայ, եւ իրենց կը մնայ միայն «պլօթ» խաղալ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՒՍՏՐԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՊԻՏԻ ՄԻԱՆԱ՞Ն

Գաղտնի Համաձայնութիւն Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ

Լոնտոնի թերթերը չեն հաւատար այն լուրերուն թէ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը ձախողանքի մատնուեցաւ անցեալ շաբթու, Վիէննա գացած ատեն: Ընդհակառակն, «Տէյլի Մէյլ»ի քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Նէօրաթ յաջողած է աւելի սերտացնել Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ քաղաքական եւ տնտեսական միութիւնը, որ ի վերջոյ պիտի յանգի «Անշլուս»ի: Սխալ է թէ Գերմանիոյ արտաքին նախարարին այցելութեան նպատակն էր Հապսպուրկեան գահուն վերահաստատումը: Ինչպէս կը գրէ Վիէննայի կիսապաշտօնական օրկանը, Գերմանիա այնքան հակառակ է այդ վերահաստատման որ, եթէ որ եւ է փորձ կատարուի այդ ուղղութեամբ, հետեւանքը պիտի ըլլայ գերմանական արշաւանք մը դէպի Աւստրիա: Պերլինի լաւատեղեակ շրջանակներուն մէջ կը հաւատեն թէ այդ պարագային Եուկոսլավիա եւս պիտի գործակցի Գերմանիոյ:

Միեւնոյն աղբիւրներուն համաձայն, այս մասին որ եւ է վէճ գոյութիւն չունի Մուսոլինիի եւ Հիթլէրի միջեւ: Մուսոլինիի արտաքին քաղաքականութիւնը այժմ կը ձգտի մէկ բանի,— զօրացնել Իտալիոյ ուժը Միջերկրականի մէջ: Հիթլէր եւ Մուսոլինի գրեթէ համաձայնած են թէ Գերմանիա պէտք է լիովին ճանչնայ Իտալիոյ յարաճուն ազդեցութեան շրջանակը՝ այդ ծովուն մէջ: Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ գործակցութեան մէջ վճռական դեր կը կատարէ, նաեւ, սպանիական խնդիրը: Քաղաքացիական պատերազմը իր վախճանին հասած ըլլալով, երկու երկիրները այժմէն նոր խմբակցութիւն մը կը սարքեն, որուն մէկ օղակը պիտի կազմէ Սպանիան:

Լոնտոնի թերթին կարծիքով, այս ամբողջ անցուդարձին մէջ ամէնէն կարեւոր պարագան Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ յարաճուն մերձեցումն է, ինչ որ «ահարկու ազդարարութիւն» մը կը կազմէ անոնց համար որ դեռ կը հաւատան հաւաքական ապահովութեան: Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ միութիւնը յառաջ պիտի բերէ տնտեսական եւ առեւտրական գործակցութիւն մը, որ միանալով զինուորական գործակցութեան հետ, մեծ առաւելութիւններ պիտի ընծայէ Գերմանիոյ:

Գերմանիա միշտ գաղթավայր կը պահանջէ

Ֆոն Ռիպպէնթրոփ, Լոնտոնի գերմանական դեսպանը, երկուշաբթի օր ճառ մը խօսելով Լայփցիկի մէջ, յայտարարեց.

— «Գերմանիա, երբեմն աշխարհի ամէնէն հարուստ երկիրներէն մէկը, ինկաւ չունեւորներու շարքին մէջ, իբրեւ հետեւանք Վերսայլի դաշնագրին: Ստեղծուեցաւ կատարեալ անհաւասարութիւն մը, որ չի կրնար յաւիտեան տեւել եւ որ այսօր պատճառ կը դառնայ անհանգստութեան: Բոլոր պետութեանց շահը կը պահանջէ փարատել այդ անհանգստութիւնը: Հարկ է դարման մը գտնել, որովհետեւ թերթերու, ճառախօսներու, անթէլներու եւ օդանաւերու այս դարուն մէջ, այլեւս կարելի չէ հանդուրժել որ կաթ ու մեղր հոսի կարգ մը երկիրներու մէջ, մինչ ուրիշներ ստիպուած են կռուիլ նուազագոյն պիտոյքին համար: Դարմանը կրնայ գտնուիլ կա՛մ լուծելով Գերմանիոյ նախկին գաղթավայրերը վերադարձնելու խնդիրը, եւ կամ գերման ժողովուրդին սեփական ուժով: Միայն նախագահ Ուիլսընի խոստումներուն վստահելով է որ Գերմանիա զէնքերը վար դրաւ: Գերմանիա գաղթավայրեր ստանալու իրաւունք կը պահանջէ սկզբունքով, իրաւունք մը որ տրուած է ամէն ազգի: Անգլիա, Ճափոն, Ֆրանսա, Իտալիա, Հոլանտա, Պելժիա, Սպանիա եւ Փորթուկալ բոլորն ալ գաղթավայրեր կամ գաղթային կայսրութիւններ ունին, որոնք շատ մը պարագաներու մէջ նոյնքան ընդարձակ են որքան իրենց սեփական երկիրները: Գերմանիա, որ բազմամարդ ժողովուրդ մը ունի կծկուած փոքր տարածութեան մը վրայ, գաղթավայրերու կը կարօտի աւելի քան ուրիշ որ եւ է ազգ: Գերմանիա աշխարհակալութեան չի ձգտիր, գաղթավայրեր պահանջելով: Ասոր ամէնէն վճռական ապացոյցն է Անգլիոյ հետ կնքուած նաւային դաշնագիրը: Երեք տնտեսական պատճառներ կան Գերմանիոյ գաղթային պահանջներուն համար.— 1. Հում նիւթ ունեցող երկիրներ աւելցնել. — 2. Հրապարակ ճարել, գերմանական արտադրութիւնները ծախելու եւ ճարտարագործական ձեռնարկներ կատարելու համար.— 3. Արդիական յարմարութիւններ գաղթավայրերը զարգացնելու: Գերմանիա այսօր դարձեալ գրաւած է իր բնական տեղը ազգերու մէջ, իբրեւ մեծ պետութիւն: Ան զօրաւոր է իր բանակին վերահաստատումով եւ կը ջանայ տնտեսապէս անկախ դառնալ: Գերմանիա պայքար բացաւ համայնավարութեան դէմ եւ գտաւ բարեկամներ որոնք այդ թոյնին մէջ միեւնոյն վտանգը կը տեսնեն քաղաքակրթութեան եւ իրենց ժողովուրդներու գոյութեան համար: Գ. Միջազգայինի դէմ կազմուած գերմանեւճափոնական համաձայնութիւնը կարեւոր հանգրուան մը կը կազմէ բարեկարգութեան կուսակից երկիրներու միութեան համար՝ ընդդէմ քաոսին»:

Թերթերը կը գրեն թէ այս ճառը տհաճութիւն պատճառած է Լոնտոնի մէջ, քանի որ այնքան չէշտակի կը դնէ գաղթային խնդիրը:

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՇՈՒՐՋԸ

« Տէյլի Թէլէկրաֆ » Փարիզի թղթակիցը խօսելով դահլիճին կացութեան մասին, կը գրէ.—

Պ. Լէօն Պլումի յաղթանակը երեսփ. ժողովին մէջ՝ զօրացուցած չի թուիր իր տիրապետութիւնը մեծամասնութեան վրայ: Պ. Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան 5,000,000 անդամներուն վարիչը, կիրակի օր ճառի մը մէջ ցաւ յայտնեց որ «Պ. Լէօն Պլում իր եղմական ծրագիրներուն մէջ տակաւին չի բանաձեւած իր առաջադրութիւնները դրամատիրութեան եւ դրամատէրներու դէմ»:

Թունդ ընկերվարականներու վարիչը, Պ. Մառսօ Փիվէր, որ Պ. Լէօն Պլումի պաշտօնատան կապուած էր իբրեւ քաղաքական վարիչը պետութեան անթելի կայաններուն, հրաժարեցաւ այդ պաշտօնէն: Այդ քայլը առաւ իբրեւ բողոք կառավարութեան զինուորական նախահաշիւներուն, դրամատէր դասակարգին ուղղուած վստահութեան կոչին, ընկերային խաղաղութեան քարոզի եւ «մեր դասակարգային թշնամիներուն հանդէպ ցոյց տրուած չափազանց

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԱՌՏԱ՛...

Ներողութիւն կը խնդրեմ խորագրիս համար: Սակայն դուք եւս ուրիշ խորագիր պիտի չգտնէիք, եթէ կարդայիք հետեւեալ լուրը.—

Պէյրութի «Էլ Պայրաք» թերթը կը գրէ, «ՉՈՐՍ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐ Կ'ՈՒԶԷԻՆ ԳՐԱՒԵԼ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՈՍՏԻԿԱՆԱՏՈՒՆԸ» խորագրին տակ.

«Շաբաթ երեկոյ (16 փետրուար) ժամը 7ին, չորս Հայեր կանգնեցան ոստիկանատան առջեւ եւ սկսան գոչել. «Կեցցէ Սթալին»: Անոնք ատկէ վերջ ուզեցին մտնել ներս: Պահակ ոստիկանը արգիլեց, սակայն Հայերը սկսան հայհոյել եւ յայտնեցին որ ՊԻՏԻ ԳՐԱՒԵՆ ՈՍՏԻԿԱՆԱՏՈՒՆԸ՝ ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ:

Ներսէն ոստիկաններ օգնութեան փութացին եւ չորս համայնավարները ձերբակալելով բանտ առաջնորդեցին: Ամբողջ գիշերը անոնք անցուցին երգելով համայնավարական քայլերգներ: Անոնցմէ երկուքը կը կոչուին Ժիրայր Լեւոն Պօղոսեան եւ Արթին Վարդան Թօփճեան»:

Ի՞նչ կ'ըսէք, Մեծն Տիգրանի այս թոռներուն:

Այս լուրը կարդալէս ի վեր, ես, հպարտութեամբ ուռած, հիմա տարբեր քալուածքով մը կ'անցնիմ Փարիզի պողոտաներէն, ոչ ինքնաշարժներուն կարեւորութիւն կուտամ, ոչ ալ ոստիկանին ճերմակ գաւազանին: Այդ Հայն է գալիս,— ճամբայ տուէք, ապա թէ ոչ կը գրաւեմ Շան զ'Էլիզէի ոստիկանատունը, ապա թէ ոչ կը յայտարարեմ խորհրդային հանրապետութիւն, Փարիզի այս պողոտաներուն վրայ:

Երբ չորս (4) Հայեր կը գրաւեն Պէյրութի ոստիկանատունը, վաղը ուրիշ հինգ Հայեր կը պաշարեն Գահիրէի կառավարչատունը, վեց Հայեր վերջնագիր մը կուտան Միացեալ-Նահանգներու նախագահին, եւ եթէ Հայը կամք ընէ, կրնայ մէկ օրէն միւս օրը համաշխարհային յեղափոխութեան դրօշ պարզել,— այդ Հայն է գալիս:

Կեցցէ՛ Թորգոմայ զարմը:

Ուրիշներ գիտական, գրական, ճարտարարուեստական աշխարհի մէջ կը պարծին իրենց նուաճումներով, ո՞վ կրնայ սակայն պարծիլ մեր քաջութեամբ ու զօրութեամբ,— ամբողջ աշխարհը մեր ձեռքին մէջ է: Ուզենք հանրապետութիւն կը հռչակենք, ուզենք՝ Կրասնայա Վլաստ:

Վախցէ՛ք մեզմէ, ազգք եւ ազինք:

Պիտի դիտել տրուի թերեւս թէ համաշխարհային յեղափոխութիւն ծրագրող սա Հայերը չէի՞ն կրնար ազատել նախ դժբախտ թրքահայաստանը, կամ թէ ի՛նչ դիրքի մէջ պիտի տեսնենք Պէյրութի ոստիկանատունը գրաւել փորձող Հայերը երբ զէնքի ձայն լսուի,— այդ չէ կարեւորը: Կարեւորը այն է որ անոնք քաջութիւն ունեցեր ոստիկանատան առջեւ պոռալու, յետոյ բանտին մէջ՝ յեղափոխական երգեր երգելու:

Այսքան քաջութիւն անոնք ապահովաբար սորված են իրենց մեծերէն: Ասոնք մինակ չեն հարկաւ: Կրնայ ըլլալ, որ արաբական թերթը քիչ մը չափազանցէ,— բայց չէ՞ք կարծեր որ բուն չափազանցութիւնը մե՛նք կը կատարենք, մեր հայկական համայնավարութեամբ, որ եթէ երբեմն կ'ըսէ.

— Այդ մենք ենք գալիս...

Ատով ըսել կ'ուզէ.

— Մենք փախուկներս ենք որ կուգանք ահա, վառտա՛...

ԱՐԱՁ

49 ՏԱՐԵԿԱՆՆԵ՞ՐՆ ԱԼ ԿԸ ԿԱՆՉԵՆ

ԱՆԻԷՌ.— Մեր թաղի ոստիկանատունէն արձանագրուելու հրաւէր ուղղուած է մինչեւ 49 տարեկան տարագիրներու: Ներկայացողներուն կը հարցուի թէ կ'ուզե՞ն զինուոր ըլլալ Ֆրանսական բանակին մէջ եւ այո կամ ոչը կը նշանակուի իրենց արձանագրութեան առջեւ:

Մեր հայրենակիցները կը խնդրեն «Յառաջ»էն լուսաբանել այս պարագան:

ԽՄԲ.— Մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, կառավարութիւնը դեռ վերջնապէս ճշդած չըլլալով իր դիրքը՝ տարագիրներու զինուորագրութեան հրահանգին գործադրութեան մասին, տեղական իշխանութիւնները կը շարժին համաձայն իրենց հայեցողութեան, տրամադրութիւնները շօշափելու եւ ամբողջական գաղափար մը կազմելու համար: Մօտ 2 ամիս առաջ ալ, Նէօյիի շրջանին մէջ, զինուորութեան ենթակայ կը համարուէին հպատակ դարձած օտարները, մինչեւ 48 տարեկան: Ամէն պարագայի մէջ, պէտք չէ իրար անցնիլ մասնակի դէպքերէ:

Կարեւոր խորհրդակցութիւն մը Աթէնքի մէջ գաղթականներու տեղաւորման համար

Գրած էինք թէ վերջնապէս որոշուած է քանդել Ֆիքսի (Աթէնք) գաղթակայանը: Նկատելով որ բազմաթիւ կարօտ ընտանիքներ անպատսպար պիտի մնան, փետրուար 24ին Աթէնքի ազգ. կեդր. վարչութիւնը խորհրդակցական ժողովի մը հրաւիրեց զանազան միութեանց ներկայացուցիչները:

Կեդր. Վարչութեան ատենապետ Պ. Գ. Բարաղամեան քանի մը խօսքով բացատրեց կացութիւնը, թէ կառավարութիւնը առողջապահական եւ մայրաքաղաքի բարեզարդութեան տեսակէտէն, որոշած է քանդել բոլոր հիւղակները յորս թէ հայ գաղթականներուն: Հազիւ թէ կարճ ժամանակամիջոցներ կարելի է առնել, ուրեմն պէտք է խորհիլ մանաւորապէս կարօտ գաղթականներու զետեղման մասին: Ներկաները բոլորն ալ չեշտեցին անհրաժեշտութիւնը այս նպատակով դիմումներ կատարելու արտասահման, նիւթական միջոցներ խնդրելու: Միւս կողմէն դիտել տրուեցաւ թէ Աթէնքի 3000 ընտանիքներէն եթէ 500ը կարօտ նկատենք, ասոնց բնակարանի կառուցման համար անհրաժեշտ է 15 միլիոն դրախմի: Առաջարկուեցաւ դիմում կատարել Հ. Բ. Ը. Մ.-ոյ գոնէ հողերու գնման աջակցի: Ֆիքսէն՝ Պ. Արամ Կայծակ աւելցուց թէ արդէն ջանքեր կը թափեն եւ նպաստաւոր գինով մաս մը հողեր գնուած են, Բարեգործականը կրնայ օգտուիլ սոյն առիթէն եւ այս հողերէն առնել աղքատներուն, որպէսզի ժողովուրդը չցրուի: Պ. Ա. Գալիպքեան դիտել տուաւ թէ մօտ ատենէն ներգաղթ կատարուելու յոյսը չունինք եւ ստիպուած ենք մտածելու գաղթականութեան զետեղումը այս երկրին մէջ:

Հօկի ներկայացուցիչները ո եւ է արտայայտութիւն չունեցան:

Ուրիշներ եւս ըրին կարգ մը թելադրութիւններ եւ չեշտեցին անմիջական դիմումներու անհրաժեշտութիւնը: Ի վերջոյ որոշուեցաւ Կեդր. Վարչութեան պարտականութիւն տալ, Հ. Բ. Ը. Մ.-ին հետ գործակցաբար զետեղումի կեդրոնական յանձնախումբ մը կազմելու: (Նոր Օր):

ԵԳԻՊՏՈՍԸ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամագրելու համար, պետութիւնները մրցումի ելած են իրարու հետ: Անգլիայէն վերջը, Թուրքիա փութաց սիրալիր ծանուցագիր մը ուղղել իր նախկին հպատակին, Ժընեւ հրաւիրելով զայն: Լեհաստան եւս նամակ մը ուղղեց, սիրալիր բաղձանքներով:

ՄՈՍԿՈՒԱՅՈՒՄ ԵՒ ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ

(ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ «ԴԱՏ»ԵՐԻ ԱՌԻԹՈՎ)

Մարդկային պատմութեան մեծագոյն գիւտարարներից մէկի անունը մեզ մնում է, դժբախտաբար, անյայտ: Իսկապէս, որքա՜ն հետաքրքրական պիտի լինէր գիտնալ անունը այն մարդու, որ հանճարեղ յղացումն ունեցաւ առաջին անգամ սուտ խօսելու մեր աշխարհում: Գիտնալ, թէ ե՛րբ, ի՛նչ պայմանների տակ, ի՛նչ առիթով եւ ինչ ձեւով նա ի՛նչ սուտ խօսեց: Բոլոր պայմանների տակ ըստոյգ է, որ գիւտարարների մէջ այդ ամէնից հանճարեղը առաջին անգամ սուտ խօսելով՝ բացառիկ յաջողութիւն ունեցաւ: Այդ է վկայում այն անօրինակ յաղթանակը, որ շահեց այս զարմանալի մարդու գիւտը: Համարձակ կարելի է յայտարարել, որ աշխարհը կառավարւում է այսօր այս մարդու գիւտով: Մեր մոլորակի վարիչների մէջ երեքից չորսը ստախօսներ են, եւ նրանց յայտարարութեանց մէջ չորսից հինգը հիմնուած է ստի վրայ: Այնքան մեծ ու տիրական եղաւ յաղթանակը այն մարդու, որի անունը թաղնուած է մնում անյիշատակ դարերի ծանր բեռան տակ: Ու գնալով սուտը ոչ թէ վերանում, այլ աւելի ու աւելի է ծաւալւում ու նրբանում:

Ո՞վ կարող է ասել, թէ ինչ կատարուեց Մոսկուայի զոյգ դատավարութեանց ընթացքին:

Մենք ցարդ այն համոզումին էինք, թէ յանցանքը մի ծիրանի է, որ ոչ ոք պիտի ուզէր առնել իր ուսերին: Գրեթէ վստահ էինք, թէ երբ մէկը խոստովանում է իր մեղսակցութիւնը որ եւ է ոճիրի մէջ, այդ խոստովանանքը ինքնին ապացոյց է արդէն, որ նա ճշմարտութիւնն է խօսում: Սակայն Մոսկուան եկաւ մեզ ճիշդ հակառակը ուսուցանելու: Քաղաքական անուանի դէմքեր, յեղափոխական պատկառելի անցեալով, մէկը միւսի նմանողութեամբ կանգնում եւ յայտարարում էին, որ իրենք գնդակահարութեան արժանի «դաւաճաններ» են, «լրտեսներ», «ստորին շներ» եւ «վարձկան սրիկաներ»: Ինքնապաշտպանութեան տարրական բնազդն իսկ, որ ամէն մարդ բերում է իրեն հետ իր մօր արգանդից, այս մարդիկ ոչ միայն հեռու չէր պահում մահուան երկիւղից, այլ, ընդհակառակն, նրանց մղում էր դէպի մահուան գիրկը: Մի կարեւորագոյն յաւելումով. այս արիները մեռնում էին ոչ թէ հերոսի մահով (որ իր մէջ յաւերժութեան գաղտնիքն ունի), այլ սատկում էին շների նման՝ նախապէս ամէն տիղմ թափելով իրենց վրայ: Մարդկային բանականութիւնը չի կարողանում հաշտուել այսքան ծանր անկումի հետ: Ներելի չէ ենթադրել, թէ Մոսկուայի դատարանում մարդիկ երկու ոտքից աւելի ունէին: Բայց ենթադրելով իսկ, դարձեալ բաւական չէ — մինչեւ իսկ այս վարկածը — առեղծուածը լուծելու համար. որովհետեւ եթէ մենք ամբաստանեալների մէջ անասուններ տեսնենք՝ որոնք զուրկ են յետին բարոյականից, նրանք, այնուամենայնիւ, անասուններ լինելով, զուրկ պիտի չլինէին ինքնապաշտպանութեան տարրական բնազդից, մի բան, որ չունեցան Մոսկուայի գնդակահարուածները: Փորձեցէք անդունդի եզրին կեցած շունը դէպի անդունդ հրել. այդ ձեզ երբեք չի յաջողուի. մինչ Մոսկուայի «ստորին շները» մէկը միւսի ետեւից սիրայօժար իրենց դէպի խորխորատ էին նետում: Բաղդատական մի փոքրիկ պատկեր թերեւս մեզ դիւրութիւն տայ գէթ մի չափով առեղծուածը լուծելու:

Խորհրդաւոր պայմանների տակ ըսպաննուեց Հայաստանի առաջին իշխանաւորը՝ Աղասի Խանջեան: Սպանութիւնից մի քանի ամիս վերջ իր յաջորդը, ոմն Ամատունի, մեղադրական ընդարձակ զեկոյցով հրապարակ եկաւ Երեւանի մէջ: Հետագային պարզուեց որ նորակոչ դատախազը իր ամբաստանագիրը կարդացել է 1935 հոկտ. 2ին, մինչ նոյն ամբաստանագիրը, մեզ անծանօթ պատճառներով, «Խ. Հայաստան»ի մէջ հրատարակութեան է տրուել ամբողջ 28 օր վերջ, 1935 հոկտ. 30ին: Այսօր մեզ համար պարզւում է, որ ճիշդ նոյն օրը, այսինքն 1935 հոկտ. 30ին, Ամատունու(?) ընդարձակ ամբաստանագիրը միաժամանակ եւ նոյնութեամբ հրատարակութեան է տրուել նաեւ Անդրկովկասի կեդրոնական օրկանի՝ «Զարիա Վոստոկա»ի մէջ:

Ամատունու հայերէն ամբաստանագրի մէջ յիշատակուած փաստերը Աղասի Խանջեանի «հակայեղափոխական» գործունէութեան մասին մեզ մերթ նողկանք էին պատճառում, մերթ խոր վրդովում. նողկանք՝ երբ յայտնապէս սուտ էին յիշատակուած դէպքերը, եւ վրդովւում՝ երբ նրանք անպատկառօրէն խեղաթիւրուած էին: Ծանօթ լինելով հայ կեանքի բովանդակ ծալքերին՝ գիտէինք թէ Թիֆլիսի կարմիր փոխարքայի հայանուն սպասաւորը իր ամբաստանագրի ո՛ր մասի մէջ եւ ինչ ձեւերով է ստում եւ կամ ինչպէս է խարդախում ամէնքին յայտնի փաստերը:

Այսպէս էր սակայն մեզ համար, որ ծանօթ ենք հայ կեանքին. հետաքրքրական պիտի լինէր տեսնել տպաւորութիւնը այն մարդու, որ՝ օտար լինելով մեզ՝ տեղեկանում է Ամատունու ամբաստանագրին մի օտար լեզուով: Այսինքն իր տեսակի մէջ կրկնութիւնն ու նմանակը այն դատավարութեան (դուրսի ընթերցողի համար), որ տեղի ունեցաւ Մոսկուայում:

Այդ դէպքն է ահա, որ այժմ մենք ունինք մեր տրամադրութեան տակ:

Փարիզ հրատարակուող «Կաւկազ» պարբերականի աշխատակիցներից Դ. Դաղստանի կարդացել է «Զարիա Վոստոկա»ի մէջ յիշատակուած 1935 հոկտեմբեր 30ի թիւը եւ մատնուել խոր տարակուսանքների(*): Մարդկօրէն դատելով՝ իր տարակուսանքները հասկանալի են մեզ. Դ. Դաղստանի դատել է այսպէս. — ճի՞շդ են Ամատունու զեկուցագրի մէջ յիշատակուած փաստերը, եթէ այո, ապա այդ ի՞նչպէս կարող է պատահել. եթէ ոչ, ապա այդ ի՞նչպէս կարող են այդքան բաց կերպով ստել(**): Պէտք չէ մոռանալ, որ մեզնից ամէնքէն թերահաւատն իսկ երբ մի բան է լսում կամ կարդում՝ նա լսում եւ կարդում է հաւատալով եւ ոչ թէ չհաւատալով. այսպէս է մարդկային նկարագիրը. այս տեսակէտով անասուններն ասուններից շատ աւելի արթնամիտ են. նրանց մէջ որ եւ է դէպքի նկատմամբ կասկածը ծագում է հէնց առաջին վայրկեանից, մինչ մեր մէջ սովորաբար կասկածին նախորդում է հաւատքը. կանխիկ հաւատում ենք, իսկ ապա՝ կասկածում: Նոյնն է տեղի ունեցել նաեւ Դ. Դաղստանիի նկատմամբ:

Օրինակ, նա Ամատունու զեկուցագրի մէջ կարդացել է այն հատուածը, ուր խօսւում է «արտասահմանեան հայ հակա-յեղափոխական բուրժուա-ազգայնական կուսակցութեան» պարագլուխներից Ա. Ջօպանեանի անվերադարձ ճամբորդութեան մասին դէպի Երեւան, կարդացել եւ մատնուել է ապշանքի.

«1932ի վախճանին, Ա. Ջօպանեան, — ասուած է Ամատունու զեկոյցի մէջ, — օգտագործելով իր ճամբորդութիւնը Փարիզից Հայաստան (ընդգծումը կատարել է Դ. Դաղստանին, աւելին էլ ... զարմացական նշան դնելո՛վ. Վ. Ն.), կապ է հաստատել Խանջեանի հետ, որը, ինչպէս այդ երեւում է Ջօպանեանի նամակներից, նրա հետ նամակագրութիւն է պահել եւ գործնապէս իրագործել Ջօպանեանի մի շարք «գործնական խորհուրդները»:

Ա. Ամատունու այս յայտարարութեան առիթով Դ. Դաղստանին գրում է.

«...Այս նորութիւնը ոչ միայն մեզ՝ քաղաքական տարագիրներիս, այլ եւ մեզնից ապաքաղաքականների համար իսկ ցնցող բնոյթ ունի.— իրաւամբ, այդ ի՞նչպէս մի քաղաքական տարագիր, որ չի պատկանում ոչ համայնավար եւ ոչ իսկ ընկերվար կուսակցութեան, այդքան հեռաւոր ճամբորդութեան է ձեռնարկում եւ այն էլ «սիրալիր ընդունելութեանց» արժանանալով, ապա ողջ եւ առողջ ազատ է ձգւում որ ետ դառնայ, երբ մեզնից որ եւ է մէկը չի կարող պարզ նամակագրութիւն իսկ պահել հայրենիքում մնացած իր հեռաւոր տատի հետ ...»:

Օտարը, կարդալով Ա. Ամատունու վերի յայտարարութիւնը, ճիշդ Դ. Դաղստանիի նման կարող է տարակուսանքների մատնուել ... Եւ իսկապէս. ի՞նչպէս բացատրես օտարին, թէ Ջօպանեանը, իրաւամբ «հակայեղափոխական բուրժուա-ազգայնական կուսակցութեան» պարագլուխներից լինելով, թոյլտուութեամբը բոլշեւիկների (ոչ թէ Երեւանեան, այլ Մոսկուայի մէջ բազմած) Փարիզից ողջ առողջ գնացել է Երեւան եւ Երեւանից էլ ողջ առողջ վերադարձել Փարիզ: Ի՞նչպէս բացատրես, թէ բոլշեւիկների թոյլտուութեամբ նա գնացել է ոչ թէ յեղափոխական, այլ ամէնից «հակայեղափոխական» գործը կատարելու, գնացել է ... «Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս» ընտրելո՞ւ: Ի՞նչպէս հասկացնես, թէ այս կարգի ճամբորդութիւնները եւ «կաթողիկոսական ընտրութիւնները» կատարւում են յաւելեալ ծարար մի հարուած եւս տալու ազգային այն ուժին, որ կոչւում է Դաշնակցութիւն: Հա՛յ պէտք է լինել այս ամէնը հասկանալ կարենալու համար: Մի քանի տասնամեակ այրուած եւ խորովուած պէտք է լինել այն խարոյկի մէջ, որ հայ հանրային կեանք է կոչւում, այս ամէնը առաջին իսկ բառից ըմբռնելու համար:

Առէք մի ուրիշ օրինակ:

Անուրանալի է, որ Դաշնակցութիւնը, հակառակ իր դէմ նիւթած բոլոր հալածանքներին, ցարդ շարունակում է մնալ — իբրեւ խօսք եւ իբրեւ գաղափարաբանութիւն — հայ երկրի կենդանի ուժերից մէկը: Չկայ Դաշնակցութիւնը իբրեւ կազմակերպութիւն, սակայն կայ եւ մնում է դաշնակցականութիւնը իբրեւ մտայնութիւն: Այս է վկայում նաեւ այն անդուլ պայքարը, որ իշխանութիւնը մղում է այդ մտայնութեան դէմ: Երկրում Դաշնակցութեան դէմ մղուած այս պայքարը սակայն տարբեր արձագանքներ է ունենում արտասահմանի մէջ: Այստեղ, արտասահմանի մէջ, այս պայքարը կարծես խորտակում է հակադաշնակցականների թեւերը, նրանց զրկելով Դաշնակցութեան դամբանախօսները լինելու հաճոյքից: Այս տարրերին քաղցր պիտի գար, եթէ «Դաշնակցական» բառը ընդմիշտ մեռնէր հայ երկրի բերնի մէջ, եթէ անարգանքի համար իսկ այդ բառը որ եւ է իշխանաւորի բերնում երբ եւ է չկրկնուէր: Ա. Ջօպանեանը, որի գրիչը բաւական փաստ ունի դիզած հակադաշնակցական պայքարի բոլոր ճակատների վրայ (հնչակեան, չէզոք, ռամկավար, բոլշեւիկ, եւն.), որոշում է նման մի գաղափար փոխանցել Խանջեանին, մի նամակով, ի միջի այլոց, յայտնելով նրան, թէ լաւ է չխօսել Դաշնակցութեան մասին, քան խօսել: Չխօսելով, ըստ Ջօպանեանի, ցոյց պիտի տրուի արտասահմանի հայութեան, որ երկրում Դաշնակցութիւնը իրաւամբ մեռած է, մինչ խօսելով, ընդհակառակն, նրան այն համոզումը պիտի ներշնչուի, թէ նա կենդանի է: Սակայն Ա. Ջօպանեանների այս արարքը այսպէս չի ըմբռնում օտարը, եւ չի էլ կարող ըմբռնել: Հա՛յ պէտք է լինել, եւ այն էլ տասնեակ տարիների հանրային անցեալով, այս ամէնը կարենալ ըմբռնելու համար:

Ահա բուն «դէպք»ը:

Դ. Դաղստանին կարդում է Ա. Ամատունու զեկոյցի մէջ.

«Իր յաջորդական նամակներից մէկում Ջօպանեանը լրբաբար խորհուրդ է տալիս Խանջեանին.— «Շատ լաւ կ'անէք, եթէ ձեր մամուլի եւ ձեր ճառերի մէջ, որքան կարելի է, քիչ խօսէք Դաշնակների մասին»:

Մի այլ վկայութիւնից (բոլշեւիկ Աթեայեանի) Դաղստանին տեղեկանում է, որ նման մի խորհուրդ էլ Խանջեանն է տուել «Խ. Հայաստան»ի աշխատաւորներին, նրանց յայտնելով, որ «այսօրուան պայմաններում կարիք չկայ յօդուածներ զետեղելու Դաշնակցութեան դէմ»:

Արդ, ի՞նչպէս ըմբռնել այս «քնքըշանք»ը Դաշնակցութեան հանդէպ. օտարը, որ տեղեակ չէ հայ կեանքի թարախոտ վէրքերին, այս «փափկանկատութիւնը» ըմբռնում է այն իմաստով, որ մի ինչ որ կապ կայ Դաշնակցութեան, Ջօպանեանների եւ Խանջեանների միջեւ, մի կապ, որ դիւրացնո՛ւմ է Դաշնակցութեան գործը Ջօպանեանների եւ Խանջեանների միջոցով ...

Եկէ՛ք եւ բացատրեցէ՛ք ...

Մի այլ, աւելի պարզ օրինակ:

Խանջեանի սպանութեան առիթով Ա. Ամատունին հետեւեալ բառերն է դնում ընկ. Ջամալեանի բերնում.

Խանջեանի սպանութիւնը ապացոյց է, — իբրեւ թէ ասած լինի ընկ. Ջամալեանը, — որ «նրա մէջ արթնացել է հայրենասէր Հայի խիղճը»:

Մենք գիտենք, որ ընկ. Ջամալեանը որ եւ է տեղ, երբ եւ է եւ որ եւ է առիթով նման յայտարարութիւն չի արել, օտարը ի՞նչ գիտէ սակայն, մանաւանդ ի՞նչ գիտեն երկրում:

Եւայլն, եւն., եւն.:

Ա. Ամատունու ամբաստանագրի մէջ կարելի չէ գտնել լուսաբանութիւնը մի երեւոյթի, որ ճիշդ տրուած լինի. ամբողջ զեկոյցը, գէթ իր այն մասի մէջ, որ վերաբերում է արտասահմանին, հիւսուած է կամ պարզ ստերից եւ կամ բացայայտ խեղաթիւրումներից. դատախազը կամ «փաստեր» է յօրինում եւ կամ եղած դէպքերը այլափոխում, այլ խօսքով՝ նա յայտնապէս ստում է մէկ թէ միւս դէպքում:

Բայց ինչո՞ւ խորհել, թէ ստում են Երեւանում եւ ճիշդ խօսում Մոսկուայում: Ներելի չէ այսպէս մտածել: Երեւանը աշակերտում է Մոսկուային եւ ոչ թէ վարդապետում նրան: Մոսկուայի դատավարութիւնը չի կարող տարբեր լինել այն «դատից», որ Բերիաներն ու Ամատունիները տեսնում են Երեւանի մէջ: Դիւրահաւատ լինելու իրաւունքը աւելի քան չարաչահած պիտի լինենք՝ բոլշեւիկեան որ եւ է ամբաստանութեան հաւատ ընծայելու համար: Եթէ ճիշդ է թէ Մոսկուայում բոլշեւիկներ գնդակահարուեցին — նախ՝ 16 հոգի եւ ապա՝ 13 — ապա նոյնքան ճիշդ է եւ այն, որ գնդակահարուածները իրենց հետ գերեզման տարին նաեւ իրենց գնդակահարման կապուած խորին գաղտնիքները: Եւ կամ վկաներ ձգեցին, որոնք կենդանի դիակներ են այսօր:

Ջուր են բոլոր ենթադրութիւնները: Բոլշեւիկեան «դատ»երը կամ յաւիտենապէս գաղտնիք կը մնան մարդկութեան համար եւ կամ կը պարզուեն այն օրը միայն, երբ աշխարհի մէկ վեցերորդի վրայ այլ եւս ծանրացած չի լինի բոլշեւիկեան արիւնոտ լուծը:

Ռաբինդրանաթ Տագորի հերոսներից Սանդիպը («Տուն եւ Աշխարհ»ի մէջ) ասում է.—

«Անարդարութիւնը այն կրակն է, որ տեւաբար մի բան պիտի այրի, որպէսզի ինքը մոխիր չդառնայ: Երբ որ եւ է անհատ կամ ժողովուրդ անընդունակ են դառնում տեւաբար անարդարութիւն գործելու, նրանց աւլում եւ նետում են աշխարհի աղտեղութեանց կողովը»:

Ստալինը այս ճշմարտութիւնը ամէնքից լաւ գիտէ. նա որոշել է յանուն արդարութեան «աղտեղութեանց կողովը» չնետուել:

Վ. Ն.

(*) Տես Կաւկազի 1937 յունուարի թիւը.— «Հայկական տրամադրութիւնները տեղում եւ տարագրութեան մէջ»:

(**) Կարելի չէ ցաւով չնկատել այստեղ, որ Դ. Դաղստանի, կարծես քիչ համարելով բոլշեւիկեան խեղաթիւրումներն ու ստերը, մի չափով էլ ինքն է միտում դրել իր գրութեան մէջ, ընդհանուր կարաւանից կարծես ետ չմնալու համար ... Ն.

ԾԻԾԱՂ

— Սիրելի ամուսինս, ուշադրութիւն ըրի՞ր թերթերը կը գրեն թէ տարեհաշիւը թեթեւցնելու համար կառավարութիւնը պաշտօնեայ պիտի ճամբէ:

— Կ'երեւի պաշտօնեաներու խճողումէն կը նեղուին, արդէն ես գացած չունիմ որ նեղեն. հազիւ ամիսը քանի մը անգամ կը ներկայանամ, այն ալ ամսեգլխուն մօտ:

ԵՐԵՔ ԴԱԳԱՂՆԵՐՈՒ ԱՌՋԵՒ

Տարբեր տուներու չէին պատկանիր այդ դագաղները: Կը պատկանէին երեք եղբայրներու, որոնք գրեթէ միաժամանակ տարուեցան գերեզման, գրեթէ միաժամանակ յանձնուելու համար հողին:

Վարդան, Լեւոն եւ Յակոբ, երեք եղբայրներ, կարծես չուզելով բաժնուիլ իրարմէ, հնձուեցան մահուան մանգաղէն, ատոք հասկերու պէս, իրենց ամէնէն թարմ տարիքին մէջ:

Սավուլեան եղբայրներն էին անոնք, շէն ու բազմազաւակ ընտանիքի մը զաւակները, եւ մեկնեցան մեր այս մեղաւոր աշխարհէն, իրենց ետին ձգելով յիշատակ մը եւ երկու ուրիշ եղբայրներ՝ իրենց վրայ լալու համար:

Մէկը Աթէնք մեռաւ, միւս երկուքը Գահիրէ: Ու նոյն անողոք հիւանդութիւնն էր որ հարուածեց զիրենք՝ իրենց թոքերէն ու սրտէն:

Նախապէս Յունաստան էին ամէնքն ալ, հինգ մատղաշ եղբայրներ, կենսուրախ ու ապագայի յոյսերով բաբախուն: Երկու մեծերը նեցուկ ու պաշտպան էին երեք փոքրերուն: Եղան ամերիկեան Ռըլիֆի որբերէն, «Ապրիլեան սաներ», ուշիմ, եռանդուն ու գործունեայ: Զիրենք ճանչցողները սէր ու համակրանք ունէին իրենց հանդէպ:

Երկուքը մնացին Յունաստան, միւս երեքը եկան Եգիպտոս, Գահիրէ: Հազիւ սկսեր էին չոկել իրենց զիրենք, տուն տեղ ըլլալ, ճակատագրի անողորմ թաթը հարուածեց զիրենք: Գրեթէ վարակուեցան նոյն ախտէն, մէկը Աթէնքի մէջ, միւս երկուքը Եգիպտոսի տաք արեւուն տակ: Մեռնողները լուր չունեցան իրարմէ: Իրարու հանդիպեցան ուրիշ աշխարհի մը մէջ:

Անօգուտ ու ապարդիւն անցան բոլոր այն նիւթական ու բարոյական զոհողութիւնները, զորս չխնայեցին անոնց՝ իրենց ապրող եղբայրները, այստեղ՝ Եգիպտոսի մէջ, եւ անդին՝ Յունաստանի: Գրուած էր որ անոնք ծնէին հարուստ, ապրէին աղքատ ու մեռնէին երիտասարդ, գրեթէ պատանի:

Սակայն մենք անզօր ենք պայքարելու ճակատագրին դէմ, որ ամենազօր եւ ամենակուլ է:

Հիմա, այս դագաղներուն մէջ, ըսպառած մարմինները չեն որ կը պառկին, այլ խորտակուած յոյսեր եւ փշրուած երազներ:

«Դամբանի մրուր»ով գրուած ճակատի գի՛ր. ինչ զարն է ան, երբ մանաւանդ երիտասարդներ են իր զոհերը:

Խոնարհիլ այդ դագաղներուն առջեւ, ողբալ բողբոջող կեանքերու տարաժամ շիջումը, ու քանի մը շիթ արցունք, — թող ըլլան տապանագիրը այս թարմ հողակոյտերուն վրայ:

ՍԳԱՒՈՐ

(Յուսաբեր)

ԾԻԾԱՂ

ԴԱՍԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

— Ո՞ւր եւ ինչպէս ճանչցար քու ընկերդ:

— Սրճարանի մը մէջ, ինծի պատմեց թէ երեք անգամ դատապարտուած է եւ այսօր ազատ է, որով վստահութիւն ունեցայ եւ ընկերացայ:

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ՀԱՄՐ ԱՍՊԵՏԸ

Կրնանք արիւն թափել կնոջ մը համար, երազի մը համար, թէ լաւ թէ յոռի օրերուն, յարատեւելով դէպի մեր նպատակը քայլ առ քայլ: Գիտցի՛ր որ նոյն իսկ ամէնէն սեւ ու դաժան հանգամանքներու մէջ մեր հաւատքը իր ճամբան կ'երթայ ծիածանի գոյներով: Նոյն իսկ սա ալ կրնանք ընել — փողոցները տաք արեւին տակ փոշի կը կլլենք մեր սիրածին սիրտը շահելու եւ յաղթութեան պտուղը քաղելու, եւ վստահաբար տեղի չենք տար մեր պատահական որ եւ է ախոյեանին կատաղութեան իսկ առջեւ:

ՋԻԼԻՍ

Եւ տակաւի՞ն, ուրիշ ի՞նչ կրնաք ընել:

ՓԷԹԷՐ (մելամաղձոտ կերպարանք մը առնելով)

Գործը գիտէ: Կրնամ ալ լուռ մնալ: Ու եթէ չթոյլատրես որ խօսիմ, թէ քեզ կը սիրեմ, կրնամ լորձունքս կլլել եւ լուռ մնալ:

ՋԻԼԻՍ

Ո՞վ ինչ կրնայ ընել որ զիս կը սիրես: Ո՞վ ըսաւ քեզի որ ցանկութիւն փնտռես հոն՝ ուրկէց վտարուած է ցանկութիւնը: Ո՞վ ըսաւ քեզի որ կրակ փնտռես մարած օջախին մէջ: Ետեւէս ինկած ես, բայց ես այն կողմերը չեմ: Պատուհանիս առջեւ կը կենայիր, բայց ես օր մը օրանց անունդ անգամ չհարցուցի: Ո՞վ կրնայ գանգատիլ ինծի թէ դէշութիւն ըրած եղայ այսպէս, որովհետեւ դուն խանգարեցիր իմ խաղաղութիւնս: Եկեր դուռս կը զարնես՝ ամէն վտանգ աչք առնելով:

ՓԷԹԷՐ

Քու լեցի որ այդ պու տառով մեղադրեմ քեզ: Դուն անմեղ ես տղու մը պէս, որ եղածին մէջ որ եւ է պատասխանատուութենէ զերծ է: Ես ընտրեցի իմ բախտս եւ հետեւանքը պէտք է կրեմ: Բայց իրաւո՞ւնք է միթէ որ զիս տեսած չտեսած մերժես իմ պարգեւս: Քու դէմքիդ վրայ չեմ կարդար յօժարութիւն, որ համարձակութիւն տայ ինծի աղերսելու քեզի: Ձե՞ս կրնար արդեօք սիրել զիս: Ո՛հ, չե՞ս կրնար միթէ առնել զիս քեզ ամուսին:

ՋԻԼԻՍ

Ո՛չ: Ո՛չ: Չեմ կրնար կրկին երկու մարդու ըլլալ, ոչ քեզի ոչ ուրիշ ոեւէ մէկուն: Միայն թէ անկարեկիր անգութ չերեւալու համար թոյլատրեցի քեզ տունս գալ: Զիս անգութ մի անուաներ ... Աշխարհ լեցուն է գեղանի կիներով: Ամէնէն գեղեցիկը փնտռէ:

ՓԷԹԷՐ

Այդպէս ըրի: Բայց եթէ դէմքով ալ ըլլայիր, քեզ գեղեցիկ գտայ եւ կապուած կը մնամ քեզի: — Մնա՛ք բարով յաւիտեան:

ՋԻԼԻՍ

Ազնի՛ւ ասպետ, կը ցաւիմ որ յաջողութիւն չգտար քովս: Աստուած օրհնէ քեզ հիմա եւ յաւիտեան:

(Ոտքի կ'ելլէ, երկու բարեկամուհիները ալ ոտքի կ'ելլեն):

ՓԷԹԷՐ

Տիրուհի, կը մեկնիմ խորին խոնարհութեամբ, որքան որ կրնամ: Բայց դուն պարտաւոր ես երթալէս առաջ համբոյր մը շնորհել ինծի:

ՋԻԼԻՍ

Եթէ ասիկա համապատասխան է բարեկրթութեան, կանխաւ վստահ եղիր: Ըսէ՛:

ՓԷԹԷՐ

Կը պատմուի թէ Փիէմոնթէի մէջ տեղական սովորութիւն է որ տունին կինը իր հիւրին համբոյր մը պարգեւէ մեկնելէն առաջ: Քանի որ յաւէտ պիտի բաժնուիմ, հրաժեշտի համբոյրը տուր ինծի, Ջիլի՛ս:

(Ջիլիս մերժողական շարժում մը կ'ընէ, կ'ուզէ երթալ, ճորէն կուգայ):

Կը վարանի՞ս: Ի՞նչպէս: Կամ արդեօք կը կասկածիմ սխալ եւ քեզի տարօրինա՞կ կը թուի Փիէմոնթէի այս սովորութեան մասին խօսիլս ...

ՃԱՆԷԹԹԱ

Ճիշդ է:

ՄՕՆԱ ՄԷԱ

Այս գեղեցիկ սովորութիւնը կայ ու կը մնայ Փիէմոնթէի մէջ, ասիկա կեանքիս պէս գիտեմ:

ՃԱՆԷԹԹԱ

Պէտք է համբուրես զայն եթէ պնդէ այդ մասին: Մարդ պէտք է համակերպի տեղական սովորութիւններուն:

ՄՕՆԱ ՄԷԱ

Մանաւանդ որ չի մնար կ'երթայ: Իրը գիշեր չանցնիր, մեղք չկայ ...

ՃԱՆԷԹԹԱ

Ուստի խոնարհէ տեղական սովորութեան, եւ գործը իբրեւ ձեւակերպութիւն նկատէ: Ասիկա ցանկութիւն չէ որ քաշուիս: Հրաժեշտի համբոյր մը միայն: Ամէնէն չար դրացին անգամ չայպաներ քեզ ասոր համար: Ինչո՞ւ կը վարանիս: Օ՛ն, սիրտ առ բան մը ընելու, ինչ որ ուշ կամ կանուխ կիները կ'ընեն Փիէմոնթէի մէջ:

ՄՕՆԱ ՄԷԱ

Սովորութիւնը անգամ նկատի մի՛ առներ ...

ՋԻԼԻՍ

Լա՛ւ: Փափաքածիդ պէս թող ըլլայ: Ես պատրաստ եմ:

(Կիները կը քաշուին)

Բայց կեցէ՛ք, համբոյրի համար իրար գրկելէ առաջ, լսեմ իմ պայմանս:

ՓԷԹԷՐ

Ինչ ալ ըլլայ այդ պայմանը, զիս յօժար պիտի գտնես խոստանալու:

ՋԻԼԻՍ

Ասպե՛տ, խորհէ՛ նախ: Մինչեւ հիմա կատակ էր եւ դիւրին: Կարկեհանը այս կատակին փոխարէնն էր միայն: Բայց հիմա աւելի կը պահանջեմ, շատ կը պահանջեմ: Դուն ինծի աւելի եւ ուրիշ բան մը պիտի տաս, որպէսզի գիտնամ թէ դուն ո՛վ ես:

ՓԷԹԷՐ

Կուտամ քեզի ինչ որ կ'ուզես, արիւնս, կեանքս:

ՋԻԼԻՍ

Կ'երդնո՞ւս ինծի:

ՓԷԹԷՐ

Կ'երդնում ամէն սրբութեան վրայ: Ասպետ չըլլամ, այլ եւս սուր չշարժեմ, իմ գոյութիւնս գերութեան փոխարկուի: Եթէ սուտ խօսիմ, սպանէ՛ զիս:

ՋԻԼԻՍ

Ուրեմն, այդպէս թող ըլլայ:

(Անոր վիզին կը փաթթուի եւ իր կու բոցավառ համբոյր կուտայ):

Անուելի արկած մը

—•—

ՊՐՈՒՍԻԱ.— Անվէրսի մօտ, Պրուսիայէթի հեծելագունդի ռազմիկներուն մաս կազմող հրետաձիգներուն մարզավայրին մէջ չորեքշաբթի կէսօրէն վերջ տեղի ունեցաւ անուելի արկած մը, որ խոր սուգի մէջ ձգեց բազմաթիւ սպաներու ընտանիքներ:

Հեծելագունդին պատկանող սպաներ եւ տեղակալներ փորձառական նոր եւ տեղակալներ փորձառական ցատկում մը կը հետեւէին, «Թօնեռքի» կոչուած պայթուցիկներ լեցնելու փորձեր կատարելով: Թօնիթը լուծուող մըն է հրաբամպակի եւ խառնուրդ մըն է հրաբամպակի եւ «ֆոթա-ամիթրաթ տը պոռսոմ»ի եւ «ֆոթա-անիթրաթ տը պոռսոմ»ի: Մէկ մեթր խորութիւն ունեցող փոսի մը մէջ կը դնէին 1—20 քիլօ ծանրութիւն ունեցող թօնիթներ, եւ զանոնք կը վառէին 100 մեթր երկայնութիւն ունեցող պատրոյգներով: 20 փորձերը աւարտելու համար, 20 քիլօ ծանրութիւն ունեցող պայթուցիկ մը զետեղեցին այդ միեւնոյն փոսին մէջ: Երբ պատրոյգը վառեցին, սպաները կը գտնուէին ապահովութեան գօտին սահմանին մէջ, սակայն այս անգամ լիցքը կրակ չառաւ:

Սպաները քանի մը վայրկեան եւս սպասեցին, եւ կարծելով որ պատրոյգը մարած էր, ըկսան դանդաղօրէն յառաջանալ պատրոյգին երկայնութեամբ, որոշելու համար այն տեղը՝ ուր պատրոյգը դադրած էր վառելէ: Լիցքին բաւական մօտեցած էին, երբ յանկարծ սոսկալի պայթիւն մը լսուեցաւ: Հարուածին սաստկութեան տակ սպաները ամէն կողմ նետուեցան, ոմանք մինչեւ 40 մեթր հեռու արկածին վայրէն:

Երբ յուզումին առաջին վայրկեանը անցաւ, անմիջապէս ամէն կողմէն օգնութեան փութացին: Սակայն, եօթը սպաներ վայրկենապէս մեռած էին, եւ տասը ուրիշներ ծանրապէս վիրաւորուած:

Հ. Տ.

ԼԻՈՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ ԵՒ ՀԱՅ ՁԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐԸ

—•—

ԼԻՈՆ, 26 փետր.— Ընթերցողները կը յիշեն թէ վերջերս մեր քաղաքին մէջ ալ կազմուեցաւ զինուորցուներու ինքնակոչ մարմին մը: Իրենց իսկ յայտարարութեամբ ընդհ. ժողովին ներկայ էին վեց հարիւր հոգի, իսկ յանձնախումբը ընտրուեցաւ երկու հարիւր երեսուն ձայնով: Եթէ այդ 230էն հանենք Տէսինցիները, որոնք իրաւունք չունին քուէարկելու, ինչպէս եւ երկու անգամ քուէարկողները հաւանաբար մէջտեղ մնայ ոչ աւելի քան 150 քուէ: Արդ, այս 150նոց ինքնակոչ մարմինն է որ կը յաւակնի խօսիլ Լիոնի 4—5000նոց գաղութին եւ աւելի քան 800 զինուորցու երխտասարդութեան անունով ...

Բայց պատմելիքս այս չէր:

Այս «մարմինը» անցեալները կը ներկայանայ Լիոնի քաղաքապետ եւ Երեսփ. Ժողովի նախագահ Պ. Էրիոյի եւ հետեւեալ խօսակցութիւնը տեղի կ'ունենայ, ինչպէս կ'իմանամ իրազեկ աղբիւրէ մը:

— Ո՞վ էք դուք, կը հարցնէ քաղաքապետը:

— Մենք զինուորական մարմին ենք:

— Զինուորական մարմի՞ն ...

— Այսինքն Լիոնի զինուորցուներու կողմէ նշանակուած մարմին մը:

— Է՛, ի՞նչ կուզէք:

— Զենք ուզեր, այլ կը պահանջենք:

— Ի՞նչ կը պահանջէք:

Ու կը շարեն զոյգ եղած բանաձեւերը, վերջաւորին մէջ չմոռնալով յիշել «Օֆիս»ներու ջնջումը:

— Դուք պաշտօն մարմին չունի՞ք, կը հարցնէ Պ. քաղաքապետը:

— Ոչ:

— Այդ. միութի՞ւն ...

— Ունինք, բայց մենք իրաւունք չենք տար որ մեր անունով խօսի կամ գործէ: Մենք որոշած ենք ամէն ինչ կատարել մեր ձեռքով, չճանչնալով որ եւ է մարմին.

Քաղաքապետը խնդալով կ'ըսէ.

— Լաւ, քանի որ այդպէս է, դուք հիմա մեկնեցէք, ես վաղը Փարիզ պիտի երթամ, պէտք եղած տեղերը կը հարցնեմ, վերադարձիս ձեզի նամակով մը կը տեղեկացնեմ:

Ուրեմն, ա՞յս է որ իբրեւ յաղթանակ աւետեցին իրենց մունետիկները միջոցաւ ...

ԱՐԹՈՒՆ ՊԱՀԱԿ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԻՍԻԻ Կ. ԽԱՉԻ ԴՊՐՈՑԸ ԻՐ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՎ

—•—

Հալէպ ներս մտած Մխիթարեանց ծանօթ Պէչիկթաշլեանի սրահէն, բարեկամ թղթակից մը օժէքս կը բռնէ նկարագրել տալու համար օրուան հանդէսը:

Բայց թատերասրահ մտնելէ առաջ կը յուսահատիմ արդէն, տեսնելով կէսէն աւելիով աթոռներ ազատ, լուռ ու մունջ նստած ...

Կը լսենք բեմէն Օր. Գույումճեանը Կ. Խաչի Իսիի մ.-ճիւղին սրտցաւ եւ եռանդուն հայուհին, 60ի չափ են իրենց դպրոցի աշակերտները, բայց կէսը միայն զրկուած այդ օրը իրենց ծնողքին անտարբերութեան երեսէն: Երբ մեր զաւակներուն մենք հոգ տանինք ու հայ չմեծցնենք, անշուշտ օտարը չէ որ պիտի պխայ, այլ պիտի ուրախանայ...: Ֆրանսայի մէջ Կ. Խաչը 21 մասնաճիւղ ունի, բայց կը տեսնէ՞ք մէկ հարուստ որ պատւոյ անդամ ըլլայ»:

Հանդէսը կը բացուի «Ցառաջ նահատակ»ով, սիրասուն մանուկներու բերնով եւ «Սարինօ եար ջան» ու ուրիշ խաղերով եւ արտասանութիւններով կը շարունակուի:

Ապա Պ. Լ. Զօրմիսեան կուգայ մեզի երկու խօսք ըսելու:

«Գործն է որ յարգի է Կ. Խաչին մէջ եւ այդ գործը եւ նպատակը յայտնի է բոլորին,— պահպանել ու դիմադրել փտանգի դէմ, փաղուան սպառափին համար որ ամենուրեք ցցուած է հայութեան դէմ, անոր զաւակներուն դէմ: Այդ մտահոգութեան պատճառով է որ մենք մեզի հարց տալով, ինչպէս մայր մը իր զաւակէն բաժնուիլ չուզեր եւ փոխադարձաբար, մենք ալ այդ սէրը ունենալու ենք մեր հայրենիքին եւ մեր մէջ, հոգ չէ թէ ըլլանք փոքր ժողովուրդ մը՝ բայց արժէքաւոր: Հետաքրքրուելու ենք մեր փոքրիկներով, ինչ որ կը նշանակէ ինքնապաշտպանութիւն: Զգացումով չշարժինք միայն, այլ գործնականօրէն մասնակցելով ու ներկայ գտնուելով Միութեանց եւ հանրային գործերու, ձաղկելով միշտ չէզոք եւ անձնասէր եւ անտարբեր մարդիկ որոնք միայն քննադատել գիտեն հեռուէն»:

Վարչութեան կոչին վրայ դադարին տեղի կ'ունենայ նուիրահաւաքութիւն մը, գէթ ծախքերը գոցելու համար: Ի պատիւ ներկաներուն հաւաքուեցաւ 286 Ֆր.ի գումար մը, քանի որ միայն սրահին 300 Ֆր. կը պահանջեն միշտ մեր ազգանուէր Մխիթարեանք, ազգային ծաղկոցներու համար անգամ ...

Ի վերջոյ տեղի կ'ունենան կատակախաղեր եւ բարոյալից զաւեշտ մը՝ «Բանջարավաճառուհի»ն: Ինչպէս նաեւ հայկական պարեր հայկական տարազներով, որոնք ոգեւորութիւն ըստեղծեցին:

Այս առթիւ գովելի է աշխատութիւնը ուսուցչուհի Օր. Ա. Այճեանի, որ ինչպէս նախապէս Շավիլի մէջ, ներկայիս ալ Իսիի դպրոցը յ ռաջդիմութեան մէջ է դրած, առանց պէտք եղած քաջալերանքը գտնելու եթէ ոչ ժողովուրդէն, գոնէ ծնողքներէն: Ցաւով լսեցի թէ աշակերտներու թոշակներն անգամ դժուարութեամբ կը վճարուին:

Ամէն տեղ միեւնոյն ցաւը, միեւնոյն վէրքը: Ինչո՞ւ այսքան անհոգ ենք եւ անճարակ ...

ՄԷՆ - ՍԷ

ՉԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆՈՐ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ ՄԸ

—•—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Փետր. 21ին, կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին տեղի ունեցաւ Կ. Խաչի Սէնթ Անթուան-Լավիսթ մասնաճիւղի բացման հանդէսը: Ժամանակէն առաջ, խուռներամ բազմութեամբ լեցուած էր «Էրմիթաժ»ի սրահը: Նորակազմ մասնաճիւղի քարտուղար տիկ. Ս. Բաղիկեան իր բացման խօսքին մէջ, բացատրեց Կ. Խաչի նպատակը եւ մասնաճիւղի կազմութեան պարագաները:

Գամբանի Ֆրէզի պատանիները իրենց երգերով եւ արտասանութիւններով, կենդանի պատկերներով եւ հայկական պարերով, ջերմ ծափեր խլեցին հանդիսականներէն:

Երկրորդ բաժնի սկիզբը բեմ հրաւիրուեցաւ Կ. Խաչի Պուլվար Օտտոյի Ենթամասնաճիւղի ատենապետուհին՝ տիկ. Արաքսի Սուքիասեան, որ ողջունեց քոյր մասնաճիւղի կազմութիւնը եւ թելադրեց եռանդով գործի փարիլ: Քանի մը երգերէ եւ արտասանութիւններէ վերջ, բեմ հրաւիրուեցաւ Պ. Ազգին Մարտիրոսեան, որ Հայոց հին պատմութեան մէջ նշանաւոր դարձած կրթասէր, եկեղեցասէր, արհեստագէտ կիներու գործունէութեան մասին խօսեցաւ: Ի վերջոյ թուեց նաեւ վերջին յիսնամեակին երեւան եկած հայ նշանաւոր կիներու օրինակելի գործերը: Կարգ մը կարեւոր թելադրանքներ ըրաւ եւ յարատեւութիւն ու կորով մաղթեց նորակազմ մասնաճիւղին:

Յետոյ բեմ ելան Լավիսթի մանուկները, հայերէն երգերով եւ պարերով, սպանիական պարով եւ կենդանի պատկերով:

Վերջին խօսողն էր Տիկ. Ն. Քիպրիթճեան, որ բացատրեց Կ. Խաչի նպատակը, խօսեցաւ Կ. Խաչի կազմութենէն մինչեւ մեր օրերը կատարած գործերու մասին, թափառական բազմութեանց ծով կարիքները, զանոնք դարմանելու համար Կ. Խաչի կողմէ թափուած ջանքերն ու զոհողութիւնները եւ իր յուզիչ բանախօսութեամբ խանդավառեց ունկնդիրները: Ապա տեղի ունեցաւ պարգեւաբաշխութիւնը, որմէ ետք բեմադրուեցաւ «Շատախօս սափրիչ» կատակերգութիւնը, ղեկավարութեամբ ընկ. Հ. Գասպարեանի: Մանուկներու պատրաստութեան գործը ստանձնած էին տիկիններ՝ Գասպարեան եւ Մանուչ Շամիրեան (Մարտիրոսեան), որոնց ջանքերը շնորհաւորելի են: Այս առթիւ, կ'արժէ շնորհաւորել նաեւ մասնաճիւղի բոլոր անդամուհիները, որոնց ջանքերը սպասուած արդիւնքը տուին:

Մարսէյլ - Սէնթ Անթուան գծին վրայ, այդ օր չորս վայրի մէջ հայկական հանդէսներ տեղի ունեցած ըլլալով հանդերձ, Կ. Խաչի հանդիսասրահը բերնէ բերան լեցուն էր:

Շրջանի թղթակից

ԽԱԶԸ ՈՐՈ՞Ւ ԾՈՑԷՆ ԵԼԱՒ...

—•—

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 26 փետր.— Սիրելի «Յառաջ», գիտեմ որ էջերդ շատ թանկ են, բայց շատ կը խնդրեմ որ այս կարճ գրութեանս տեղ մը տաք ձեր էջերուն մէջ: Իբրեւ չէզոք կը գրեմ, ձեր ուշադրութեան յանձնելու համար քանի մը դէպքեր:

Անցեալ իրիկուն Ռընօ գործարանի մուտքի դուռը գացի տեսնելու համար հայրենակից մը: Երբ գործարանին սուլիչը զարկաւ, հայրենակիցս դուրս եկաւ իր ընկերոջ հետ, մէկուն հետ վէճի բռնուած:

— Սերոբ, ի՞նչ կ'ըլլայ, ստորագրէ որ լեցուի թուղթը:

— Ի՞նչ բանի համար, Գէորգ:

— Որպէսզի հաւաքական հպատակութիւն պահանջենք եւ սա Օֆիս կոչուած պիւրօն մէջտեղէն վերցնենք:

— Շատ լաւ, բայց չէ՞ որ կառավարութենէն ճանչցուած օրկան մը պէտք է, եթէ Օֆիսները ջնջենք, ուրիշ մը պիտի կազմենք: Տարբերութիւնը ի՞նչ է. չեմ ստորագրեր:

Այսպէս տունէ տուն կը շրջին ստորագրութիւն հաւաքելու համար:

«Հակաֆաշական» Հայերու դէմ համայնավար կուսակցութեան տեղական մարմնին կողմէ հրատարակուած թռուցիկը կը բաժնեն բոլորին, մանաւանդ տեղացիներուն: Ահա այդ ծանօթ յարձակման պատմութիւնը:

Անցեալ ուրբաթ երեկոյ Մէզօն տը Փէօփլի մէջ ժողով մը սարքած էին Հայ համայնավարները: Նոյն օրը «Յառաջ»ի մէջ յայտարարութիւն մը կար զինուորական յանձնախումբի կողմէ եւ այդ պատճառաւ իսկ ոչ մէկ Դաշնակցական ներկայ էր ժողովին: Այս առթիւ փոքր ընդհարում մը տեղի ունեցաւ հայ համայնավարներու եւ չէզոք երիտասարդներու միջեւ: Ահա ամբողջ իրողութիւնը:

Հայանուն համայնավարները չեն մոռնար իբրեւ ֆաշական եւ ոճրագործ ներկայացնել Դաշնակցականները: Բայց իրենք է որ ծուղակը կ'իյնան: Անցեալ շաբաթ երեկոյ երկու գաղտնի ոստիկաններ կը մտնեն Պ. Բանիկեանի սրճարանը, «Դաշնակ» փնտռելու համար, բայց հոն կը գտնեն քանի մը համայնավարներ, կը խուզարկեն եւ կը գտնեն դաշոյն մը եւ երկաթի կտոր մը: Այս խուզարկութեան հետեւանքով երկու հոգի չիտակ բանտ կ'առաջնորդուին:

Ճ. Ալեքսանեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՐԱՇԻ ԱՆԿՄԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

—•—

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականով մը, Մարաշի անկման 17րդ տարեդարձին առթիւ (2 փետրուար).

— «Ինչպէս մեր որոշ հերոսամարտերու մէջ, նոյնպէս եւ Մարաշի անկման եւ կորուստի մէջ քանի մը պարագաներ խիստ բնորոշ են եւ համահայկական:

Նախ՝ այն կոյր հաւատքը թէ Եւրոպացիները եւ «խաչակիրները» մեզ պիտի օգնեն ու պաշտպանեն: Այս մոտայնութիւնը տխուր ժառանգութիւն մըն է, որ մնացած է մեր սարկուտեան շրջանէն:

Մեր իրականութիւնն ու պատմութիւնը կը վկայեն, որ նոյն այդ Եւրոպացիներն ու «խաչակիրները» ոչ միայն չեն օգնած մեզ, այլ մեզ վտանգի եւ սակրկութեան հանած են իրենց աղտոտ շահերը պաշտպանելով: Յետոյ յայտնապէս նկատելի է, որ մենք ունեցած ենք «աղաներու դաս» մը, որ ապաւինելով իր քսակին եւ Թուրքին հետ ունեցած իր յարաբերութիւններուն, միշտ այն տղայական միամտութիւնը ունեցած է թէ իր փարայով եւ ծանօթութիւնով Թուրքին գութը պիտի շարժէ եւ գոնէ ինքը զերծ պիտի մնայ ջարդէ եւ կոտորածէ:

Այս համոզումով ալ, հայ «աղայական դասը» տեւականօրէն արգելք եղած է, որ մեր ժողովուրդը զինուի եւ պատրաստ ըլլայ ինքզինք պաշտպանելու:

Եւ սակայն, Թուրքը ամէնէն առաջ թալլած է հայ ունեւորը, զրաւած է անոր ինչքը եւ իր եաթաղանի առաջին ուժգին հարուածը իջեցուցած է անոր գլխուն:

Գութ սպասել թշնամիէն, չզիմադրել անոր զէնքով, առաւելապէս միտայնութիւնն է մեր «աղա»ներուն, որոնց սարկութիւնը մինչեւ դաւաճանութեան հասաւ:

Ուրիշ տխուր եւ ցաւալի մտայնութիւն մը, որ ճակատագրական դեր խաղաց մեր ինքնապաշտպանութեան մէջ, յարանուանական տարբերութիւնն էր: Հայ կաթոլիկն ու բողոքականը նոյնքան միամտօրէն կը կարծէին, որ իրենք բաժնուած ըլլալով մայր-եկեղեցիէն, ազգութեամբ Ֆրանք են կամ Ամերիկացի:

Սակայն Տաճիկը ամէնէն առաջ՝ Ֆրանք - Հայը եւ Ամերիկացի - Հայը ջարդեց՝ առանց «չփոթելու» ազգութիւնը եւ յարանուանութիւնը:

Ապա՝ յեղափոխական անպատրաստութիւնը եւ անկազմակերպութիւնը: Ասիկա արդէն ամէնէն կոպիտ սխալն էր անոնց, որոնք ժամանակին չըմբռնեցին հայ յեղափոխութեան փրկարար դերը:

Ասոնք ընդհանուր եւ համահայկական ցաւալի պատճառներն են, որոնց շնորհիւ մեր դոյամարտերն ու հերոսամարտերը եղերական վախճան ունեցան:

Ու մանաւանդ Կիլիկիոյ մէջ, ուր յարուանական տարբերութիւնը, «աղաներ»ու դասը, յեղափոխական անպատրաստութիւնն ու անկազմակերպութիւնը արգելք եղան որ հայութիւնը ինքզինքը պաշտպանէ նուազագոյն զոհերով: Ասոնք են նաեւ գլխաւոր պատճառները Մարաշի այնքան եղերական վախճանին:

Մարաշի մեր հայրենակիցները, ընդհանրապէս, կրթասէր, եկեղեցասէր եւ ազգասէր են, նախանձախնդիր Միութեան, հաւաքական աշխատանքի եւ ազգային ժառանգութեանց պահպանման:

Կուռ եւ ազգանուէր հայրենակցական մը ունին Ս. Փաւլոյի մէջ, ըլլալով գաղութին հանրային կեանքին առողը:

Վերջերս կազմուած է նաեւ Պուէնոս Այրէսի մէջ Մարաշի Ընդհ. Հայր. Միութիւնը, որ սերտ կերպով կապուած է Ս. Փաւլոյի Մարաշի Հայրենակցականի հետ, որոնք միասնաբար կ'աշխատին իրենց շուրջը հաւաքել Մարաշցի հայրենակիցները:

Եւ սակայն, կը կարծէ՞ք թէ դաս մը առած ենք տխուր անցեալէն:

Նոյն պառակտիչ մտայնութիւնը նաեւ հոս, նոյն իսկ Մարաշի 17րդ անկման առթիւ»:

Անուելի արկած Մը

—•—

15 տարեկան հայ պատանի մը, Յակոբ Պէրպէրեան, Շիայէն Պէյրութ հասած շոգեկառքին անիւներուն տակ մնացած է, Նահրի կայարանին մէջ, երկաթէ կամուրջին մօտ: Ան դաղտագողի կառչած էր շոգեկառքին, կանգնելով երկու վակոններու միջեւ եւ երբ կայարանին առջեւ կը փորձէ վար ցատկել՝ կայարանի պահակներէն չտեսնուելու համար, կ'իյնայ ճիշդ գծին վրայ: Զարհուրելի տեսարան մը կը պարզուի այդ պահուն:

Շոգեկառքը կ'անցնի հէք պատանիի ոտքերուն վրայէն փշրելով ու անջատելով զանոնք մարմնէն, ծանրապէս վիրաւորելով նաեւ մարմնին ուրիշ մասերը: Վիրաւորը իսկոյն հիւանդանոց կը փոխադրուի սակայն դեռ հոն չհասած կ'աւանդէ հոգին:

Ասիկա տուրքս էր: Հիմա գանք փոխարժէքին:

ՓԷԹԷՐ

Դո՛ւն ըսէ:

ՋԻԼԻԱ

Այն բերանը զոր համբոյրիս չունէր ըոչափեց՝ այսուհետեւ համր թող ըլլայ: Ամբողջ երեք տարի: Ականջդ լաւ կ'իմանա՞յ: Ուրախութիւն եւ դառնութիւն, եւ ինչ որ զգայ սիրտդ, ինչ որ շարժի յուզումի գլխուդ մէջ, հոգ, ցանկութիւն, բարկութիւն եւ բաղձանք, երազ եւ կատակ — այս ամէնը լռէ ամբողջ երեք տարի: Երբ բախտը ժպտի քեզի, երբ վիշտը ազմէկ ալեկոծէ քեզ, համր եղիր, համբը մնացիր գիշերային բանտի պէս, նման երեք տարի.— Գերեզմանի մը պէս համր: Շատ լաւ հասկցայ ինչ որ կ'ըսէիր, թէ կրնաս լռել անդուլ անդադար, եւ անբարբառ կրել ինչ ճնշում որ ըլլայ: Արդ, մարզուէ ասոր մէջ:— Զրահորը կը նետեմ բանալին, ոչ ոք պիտի բանայ քեզ, մինչեւ որ տարիին ընթացքը երեք անգամ հոլովի: Բերանդ փակ մնայ, բոլորովին: Համբոյր մը ուզեցիր ամէն գնով: Ունեցար զայն: Բայց ոչ բարձրաձայն ոչ մեղմաձայն չպարծենաս անով, քու արկածդ ուրիշներուն հաղորդելու խանդավառութեան մէջ: Թող կղպուի ու կնքուի քու զոյգ շրթունքդ: Այսպէս դուն պիտի հրաժարիս կնոջական շնորհը վայելած ըլլալու յաղթանակէն, իբրեւ պսակ քու հերոսութիւններուդ:— Երեք տարի լռէ՛լ, ահա արուեստ մը, զոր կը պահանջեմ քեզմէ: Քու պերճ խօսքերդ եւ սիրտիդ լարերուն քնարերգական ողբերը սիրոյ թելերով շաղապատեցին զիս: Հետամուտ եղար ձեռքիս ասպետական ձեւերով: Բարձր էր քու գինդ, բայց դարձեալ ոչ ըստ բաւականին բարձր: Երբ դուն, տառապակոծ ասպետ, տոկաս այս փորձութեան, որուն կ'ենթարկեմ քեզ եւ երեք տարի համր մընաս ... եթէ յաջողիս, կրնայ ըլլալ որ ուրիշ շատ բան յաջողի քեզի համար.. եւ ես քեզի ներեմ եւ տամ զոր խնդրել համարձակեցար ... Կը խոստանա՞ս, ասպետ: — Ըսէ՛:

(Փէթէր անձայն կ'ուղղուի դէպի դուռը)

Ըսէ՛ր ...:

Թարգմ. գերմ. ***

(Վերջ)

ԾԻԾԱՂ

ՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏԸ.— Ըսէ տեսնեմ, ի՞նչպէս մտար այդ վաճառատունը եւ դրամարկղը ի՞նչպէս կոտրեցիր:

— Պարո՛ն ոստիկանապետ, ասիկա, արհեստիս գաղտնիքն է, չեմ կրնար ըսել:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—•—

Գիւղացիք, մանաւանդ կիներն ու երեխաները, խելագարներու նման տնէ տուն կը մտէին, փողոց դուրս կուգային՝ մազերնին պոկելով, կուրծքերնին ծեծելով: Մարդիկ շուքերու նման լուռ՝ ներս ու դուրս կ'ելլէին տներէն բոլորովին շմորած, կարծես ծանր երազի մը մէջ գտնուէին:

Առաքելն ու գիւղացի զինուորները, գաղտնի պահարանէն դժուարութեամբ զէնք դուրս բերած, նոր դուրս կուգային տնէ մը, որ գիւղի վերի ծայրը կը գտնուէր:

Լեւոնի գիւղի մէջ երեւալը սարսափով լեցուց գիւղացիները: Անոր քրտական հագուստէն խաբուելով, լեղապատառ եղան եւ դռներէ ներս կը խուժէին, մինչեւ որ Առաքելը իր ընկերներով վրայ հասաւ եւ հանդարտեցուց գիւղացիները, յայտնելով թէ Լեւոնն է: Կին, տղամարդ, երեխայ վայնասունով շրջապատեցին Լեւոնը: Թէ ի՞նչպէս եւ ե՞րբ գիւղ եկած էր, այդ մասին իրենք լուր մը չունէին: Անշուշտ Աստուած ղրկած էր զայն՝ այդ ծանր րոպէին իրենց տէր կանգնելու:

«Պարոն Լեւոն, ի՞նչ պիտի ընենք — մեր վիճակը ի՞նչ պիտի լինի,— Քրտերը նորէն պիտի գան,— քու ոտքն ենք ինկեր, ազատէ մեր ճիժ ու պժերը»,— ամէն կողմէ Լեւոնը կը լսէր աղերսանք, լաց ու կոծ:

Րոպէ մը շփոթած՝ ան լուռ մնաց. ո՞ր մէկուն խօսք հասկցնէր:

Պարզ էր, որ գիւղացիք պէտք է ձգէին Ղլըճան եւ հեռանային: Բայց ո՞ւր: Ճանապարհի երկու կողմն ալ բռնուած էր Քրտերով, որոնք երեխայ մը իսկ ողջ չէին ձգելու: Կը մընար, որ գիւղացիք վտանգաւոր կածանով բարձրանային սարը, Գէորգի խմբի մօտ, մեծապէս վտանգելով խմբի ազատ շարժելու հնարաւորութիւնը: Բայց եւ այնպէս այդ միակ միջոցն էր. Թերեւս այդ ձեւով գիւղացիներու մեծագոյն մասը փրկուէր: Եւ պէտք էր որ արագ շարժէին:

— Առաքել, գիւղը պէտք է դատարկել, շուտով գործի անցէք,— կարգադրեց Լեւոնը,— ժողովուրդը թող բեռ չվերցնէ հետը, միայն հացի պաշար:

— Բայց, Պ. Լեւոն, այսքան բազմութիւն, կիներ, ծերունիներ, երեխաներ,— յուսահատօրէն գլուխը շարժելով պատասխանեց Առաքելը,— ո՞ւր պիտի երթանք:

— Անշուշտ դէպի սարի գագաթը: Ես իմ ընկերներով դեռ ժամանակ մը կը դիմադրեմ, բայց շուտով հարիւրաւոր Քրտերու հետ գործ պիտի ունենանք, դժուար է ... Արագ շարժեցէք ... ձեզ տեսնեմ ...,— ու Լեւոնը ետ դառնալով վազէ վազ իր ընկերներուն միացաւ:

Երբ Քրտերը յանկարծակիի եկած խուճապահար փախան Ղլըճայէն, կը կարծէին թէ բազմաթիւ Ֆէտայիներու հետ գործ ունին: Սակայն, երբ մէկ մասը ապահով հեռաւորութեան վրայ կանգ առաւ, իսկ փախչիլ չկրցող Քրտերը գիւղէն քիչ հեռու դիրք բռնած սկսան կռուիլ, նոր միայն պարզուեցաւ, որ բազմութիւն կարծըւած թշնամին հազիւ ութ տասը կռուողներ էին: Այդ գիտակցութիւնը նոր կորով, նոր եռանդ տուաւ Քրտերուն: Դիրքէ դիրք լուր հասցուցին հեռու գտնուող ձիաւորներուն, որոնք հետզհետէ սկսան մօտենալ Ղլըճային, մինչ մօտաւոր դիրքերու Քրտերը գրաւած կը պահէին Լեւոնն ու ընկերները:

Լեւոնի համար պարզ էր, որ կէս ժամ չանցած՝ իրենք պիտի շրջապատուէին տասնապատիկ իրենցմէ աւելի բազմաթիւ թշնամիներով, իսկ ատոր հետեւանքը պիտի լինէր ժողովուրդի եւ իրենց ամբողջական բնաջնջումը: Լեւոնի աչքը խռեւ էր: Եթէ միայն գիւղացիք շուտով շարժուէին, թերեւս ժամանակին կարելի լինէր դուրս գալ թշնամիներու օղակի մէջէն:

Բայց գիւղը տեղէն չէր շարժեր:

Երբ գիւղացիք Լեւոնի կարգադրութիւնը լսեցին, կարծես թէ մոռցած Քրտերու քիչ առաջուան յարձակումը, գալիք անխուսափելի վտանգը՝ կը դժուարանային դուրս գալ գիւղէն, թողուլ պապենական օճախը, տուն ու տեղ: Պէտք եղաւ, որ Առաքելն ու ընկերները բռնութիւն բանեցնէին՝ տներէն դուրս բերելու համար գիւղացիները: Շատ մեծ դժուարութեամբ յաջողեցան գիւղի կողքէն երկարող ձորն ի վեր բարձրացնել բազմութիւնը, որ մէկ մը հեռացած գիւղէն, այլ եւս ամէն ինչ մոռցած կ'աճապարէր մագլցելով բարձրանալ ապահով տեղ մը:

Առաքելն ու ընկերները բազմութեան ետեւէն ծանր ծանր կը բարձրանային: Մինչ գիւղի չորս բոլորը հրացանաձգութիւնը կատաղի թափ մը կը ստանար, քիւրտ ձիաւորները ամէն կողմէ վրայ կուտային, քարերու տակ դիրք բռնած Քրտերը, քարէ քար անցնելով կը մօտենային եկեղեցիին, ուր դիրք մտած՝ Լեւոնն ու ընկերները կատաղութեամբ կը կռուէին, աշխատելով հեռու պահել Քրտերը, մինչեւ որ գիւղացիք բաւական մը հեռանային:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

ներողամտութիւն» դէմ : Պ. Փիվէն աւելցուց թէ կը մերժէ «անձնատուր ըլլալ զինապետութեան եւ սեղանաւորներուն» եւ կ'ուզէ պահել իր «ոչ» ըսելու ազատութիւնը :

Պ. Լամուռէօ, արմատական վարիչ մը, խօսելով Վիշիի մէջ, հետեւեալ նշանակալից յայտարարութիւնն ըրաւ.— «Բաղդատաբար կարճ ժամանակաշրջանի մը մէջ, արմատականները կրնան կարեւոր որոշումներ տալ» : Այս յայտարարութիւնը նախանշանը կը համարուի նախարարական մօտաւոր տագնապի մը :

Պ. Փաթրնօթր, որ ազգ. տնտեսութեան նախարար եղած է հինգ անգամ, իր թերթին՝ «Փըթի ժուռնալ»ի մէջ կը գրէ թէ ֆրանքին գինը պէտք է նորէն կտրել, մէկ անգլիականը հաշուելով 112 ֆրանք, կանխելու համար ելմտական նոր տագնապ մը :

*** Գրած էինք թէ Սէտանի մէջ դէպք մը պատահելով, մէկ հոգի սպաննուեցաւ, կիրակի օր : Նոր մանրամասնութեանց համաձայն, վիրաւորներուն թիւն է 15 : Գնդ. տը լա Ռօքի կուսակիցները ժողով գումարած էին այդ օրը : Մինչ ժողովը կը շարունակուէր, բազմութիւն մը հաւաքուեցաւ դուրսը, պոռալով եւ քարեր նետելով : Գնդապետին կուսակիցներ դուրս ելած ատեն հարկադրուեցան կռուիլ թշնամի բազմութեան հետ : Քիչ յետոյ օգնութեան հասան բազմաթիւ շրջուն պահակներ, բայց արդէն մէկ հոգի սպաննուած էր :

Ուրիշ դէպքեր ալ պատահեցան նոյն օրը, տարբեր վայրերու մէջ, ընկերվարականներու եւ Տորիոյի կուսակիցներուն միջեւ :

Զաւակ չունեցողը պիտի տուժէ,
Անուրին՝ հինգ անգամ աւելի

Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը շարք մը կարեւոր վճիռներ արձակեց երկուշաբթի օր : Նախ քննուեցան արտաքին խնդիրները եւ մասնաւորապէս Անգլիոյ վերազինման ծրագիրը, որ պիտի արժէ 1,500,000,000 ոսկի : Այս առթիւ որոշուեցաւ նոր վարկեր սահմանել սպառազինութեանց համար, թէեւ Իտալիոյ զինագործարանները գիշեր ցերեկ կը բանին, կարգ մը պարագաներու մէջ շաբաթական 48 ժամուան փոխարէն գործելով 60 ժամ :

Ներքին քաղաքականութեան մէջ, ամէնէն կարեւոր խնդիրը կը կազմէր բնակչութեան նուազումը : Հեռագիրները կ'ըսեն թէ երբ այր մը եւ կին մը անզաւակ մեռնին, պետութիւնը պիտի գրաւէ անոնց ստացուածքը : Կ'ըսուի նաեւ թէ պիտի հնգապատկուի ամուրիներու վրայ հաստատուած տուրքը, նոր տուրքեր պիտի հաստատուին այն ծնողներուն վրայ որ միայն մէկ զաւակ ունին, վերջապէս ծանր պատիժներ պիտի սահմանուին անոնց որ չեն կրնար բժշկական վկայականով ապացուցանել սերնդագործելու անկարողութիւնը :

Այս պայքարին գլուխն անցած է Մուսոլինի, որ միշտ կը ձաղկէ անզաւակ ծնողները, իսկ թերթերը գրեթէ ամէն օր ծաղրանկարներ կը հրատարակեն, հեգնելով այն զոյգերը, որ շնիկներով մանկական հանրային պարտէզներու մէջ, փոխանակ զաւակներու :

Դպրոցական բարեկարգութիւններ եւ մարզանք

Նախարարական խորհուրդը կարեւոր նիւթ մը գումարեց երկուշաբթի օր, մասնաւորապէս քննելու համար կրթական նախարարին մէկ ծրագիրը : Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ վերջ, ծրագիրը քուէարկուեցաւ եւ պիտի ներկայացուի խորհրդարանին :

Ահա ծրագրին գլխաւոր տրամադրութիւնները.— Բարձրագոյն նախակրթութիւնը կը ջնջուի, բոլոր ուսուցիչները պէտք է պսակաւորի վկայական ունենան : Հրամանագրով պիտի փոխուին դասաւանդութեան ժամերը, աշակերտները օրական վեց ժամէն աւելի պիտի չաշխատին : Շաբաթ կէս օրէն վերջն ալ ազատ պիտի ըլլան, գրօսանքներ կատարելու, դասախօսութիւններ լսելու կամ թանգարաններ այցելելու համար : Մարմնական կրթութիւնը պարտաւորիչ է բոլոր Ֆրանսացիներուն համար, 6 տարեկանէն մինչեւ 18 տարեկան : Իսկ զինուորական նախապատրաստութիւնը պարտաւորիչ է 18էն 20 տարեկան : Մասնաւոր ուսում պիտի ստանան անոնք որ կ'ուզեն սպայ դառնալ :

Ժողովը քննեց նաեւ գործադրկութեան ազգ. մնտուկի ծրագիրը, շարունակութիւնը ձգելով ուրիշ նիստի մը :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՓՈԽԱԴՐԱՆԱՒ ՄԸ ականի մը զարնուեցաւ Սան Սէպասթիանոյի բացերը, բայց կրցաւ ազատիլ : Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ բազմաթիւ ծփուն ականներ ցանուած են սպանիական ջուրերուն մէջ :

ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ կը հեռագրեն թէ երեք ուսանողներ զաշունահարեցին Եաշի համալսարանին վերատեսուչը, Պրաթու, որ միշտ հակառակ եղած է ծայրայեղ հոսանքներու արարքներուն :

ԻՐ ԾԱՆՐՈՒԹԵԱՆ ՉԱՓ ՈՍԿԻ ստացաւ Աղա խան, Հնդկաստանի Իսմայէլներուն հոգեւոր պետը, արեւելեան Ափրիկէի հպատակներէն, համաձայն իսլամական հին աւանդութեան մը, իր այցելութեան 225ամեակին առթիւ : Կշռուած ոսկի կ'արժէ երեք միլիոն ֆրանքեւ պիտի յատկացուի այդ երկրի Իսլամներուն վճակին բարւոքման : Մէկ տարուան մէջ երկրորդ անգամն է որ Աղա խան այսպիսի նուէր մը կը ստանայ, իր ծանրութիւնը ոսկիի վերածելով : Հոգեւոր հովիւ է 11 տարեկանէն ի վեր :

ՌՈՒՄԲ ՄԸ ԻՆԿԱՒ Իսի լէ Մուլինոյի մէկ գործարանին մէջ, օդանաւային փորձի մը ատեն : Բարեբախտաբար որ եւ է կորուստ չպատահեցաւ :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԼՕ—ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերաժամակրական զրոյցը այս շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, ակումբին մէջ :

կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՊԱՆԵԼՕ—ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի սարքած ընկերական խնջոյքը այս կիրակի, 7 Մարտ, ժամը 3ին, ակումբին մէջ :

ԱՆԻԷՌ-ՊՈԻԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Արամ ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը 5 Մարտ ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական ճաւաքատեղին :

Գաւառ

ՊՕՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Ջաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը 5 Մարտ ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, սովորական ճաւաքատեղին : Կարեւոր օրակարգ :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 5 Մարտ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Շաճրիկեան սրաճին մէջ, 5 rue de l'Eclipse. Մարսէյլ : Կարեւոր օրակարգ :

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Աճուվիլի Վարդան ենթակոմիտէին կողմէ 6 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պ. Նիկողոսեանի սրճարանին մէջ :

КԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"ՎԷՄ,,

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «Վէմ»ի Ժէ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— ՅՈՎՀ. ՔԱՒՐԵԱՆ՝ Գաբրիէլ Սունդուկեան.— Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ Արհաւիրքի օրեր.— Յ. ՍՑԵՓԱՆԵԱՆ՝ Անդրանիկը Սիւնեաց երկրում (վերջ).— Գր. ԹՈՐՈՍԵԱՆ՝ Ղարա Մելիք.— Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ՝ Վ. Փափազեանի յուշերի առթիւ, Հայ-հայկական բանակցութիւններ, Հին թուղթեր.— Գէորգեան ճեմարանի մեծ դէպքը։ ԱՆՑԵԱԼԷՆ՝ Գ. Նորատունկեան, Հ. Գ. Մէնէվիշեան.— Մի ճշգրտում.— Գիրք եւ Մամուլ.— Հայաստանի գիտական գրականութիւնը.— Հայ հանրագիտակ.— Լ. Խտաճանեանի գործերը.— Գրախօսական.— Լ. Ասլանեան (Լաս) «Հարցականի ուղիներով» Մ. Վ., Խմբագրութեան կողմից՝ Յաւելուած — Վահրամ Եպ. Մանկունի, «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»

Խմբագրութիւնը շատ կը խնդրէ բաժանորդներէն փութացնել բաժնեգիներու վճարումը: Մասնաւորապէս կը խնդրուի Ֆրանսայի բաժանորդներէն ջանալ շուտով փակել իրենց հաշիւները, որով մեծ աջակցութիւն ցոյց տուած կը լինին խմբագրութեան: Փարիզի բաժանորդները կարող են բաժնեգինը ուղարկել Լ. Գեւոնեանի հասցէով «Յառաջ»ի խմբագրատուն, Մարսէյլինը՝ Ն. Կակոսեանին՝ 49 rue Nationale: Կամ ուղղակի խմբագրութեան՝ S. Vratzian. 13 Rue des Platanes Plessis-Robinson. (Seine).

Թատերական Նէ կայացում

Իսի լէ Մուլինոյի Սէօլէօզի Հայր. Միութեան «Արեւելք» թատերախումբին կողմէ ի նպաստ իր դպրոցի գրադարանին 7 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սեւրի Պէշիքթաշլեան սրահին մէջ, 26 rue de Troyon, մէթրօ Sèvres կը ներկայացուի Շիրվանզատէի «ՊԱՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ» եւ ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆՆՈՑ ՓԵՍԱՑՈՒՆ (զաւեշտ մէկ արար)

Մուտք՝ 5, 7 եւ 10 ֆր. :

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

7 ՄԱՐՏ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

Sociétés Savantesի սրահին մէջ,

ԴԵՐԱՍԱՆ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆԻ ԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾՈՑԸ

ՊԵՊՕ

կը մասնակցին՝ ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՏԻԿ. ՄԱՔՍՕՆԱԼՍ, ՕՐ. ՌՕԶ ՄԱՔՍՕՆԱԼՍ, Պ.Պ. Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Ե. ԱԲԳԱՐ եւ Կ. ՔԱՆԹԱՐ:

Գիները՝ 5, 7.50, 10 եւ 15 ֆր.:

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince, ճաշարան Ֆլօրիա 61 rue Mr. le Prince, Select Pressing 10 rue Boutebrie. Paris 5) եւ ներկայացման օրը կիշէն:

Ընդհ. հասցէ՝ A. Kempélian, 21 Ave. d'Alembert. Livry-Gargan (S. et O.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ
Մայիս 1էն Նոյեմբեր 15

« ՏՐՊԻՅԻ»Ի ԿԱՄՐՋԱԿԸ

Ձեռարուեստներու հիւղը զիմացը հաստատուած այս կամուրջը, գլխաւորապէս իբր նեցուկ պիտի ծառայէ լուսաւիւն-ելեկտրական մեքենաներու, ջուրի եւ լոյսի գիշերային մեծաշուք հանդէսութեանց համար :

Տրպիյի կամրջակին աջին ու դէպի Սէնի աջ կողմը պիտի հիմնուի նաւագրօսութեան տաղաւարը : Ատոր դեռեւս թուլ թումբին երկայնութեամբ ալ պիտի համախմբուին ջրագնացութեան յատկացուած մակոյկներ, զբօսանքի նաւահանգիստով մը, որուն գլխաւոր մուտքը Տրպիյի կամուրջին ծայրը պիտի ըլլայ :

Նաւագրօսութեան կայանին մէջ տեղ պիտի որոշուի, մարմնամարզական ընկերութիւններու միացեալ ակումբի մը, օժտուած արդիական սրահներով ու ճաշարանով :

Ընդարձակ սրահներու մէջ պիտի ցուցադրուին ֆիզիոթերապական մարմնամարզական ընկերակցութիւններու կատարած վերջին յառաջդիմութիւնները, ինչպէս նաեւ այն կատարելագործուած անօթները ու գործիքները, որոնք առաւելագոյն չափով կը զարգացնեն մարդուս մարմինը :

Այս բաժինը մեծ գործունէութիւն մը ցոյց պիտի տայ, քանի որ համալսարանական մարզանքներու միջազգային ողիմպիական խաղերը այս տարի Փարիզի մէջ պիտի կատարուին :

ՊԱՐՏԷԶՆԵՐՈՒ ԲԱԺԻՆԸ

Նախապատմական մարդիկ, որոնք արդի ժամանակներու հողային վէճերու եւ կռիւներու մասին ոչ մէկ տարրական գաղափար ունէին, պարտէզի մը պահանջքը այնքան զգալի չէր իրենց որքան մեզի : Քանի որ անոնք ազատութիւնը ունէին դաշտէ դաշտ, սարէ սար ման գալու եւ ընտրելու բնակավայրը այնպիսի առաւելապէս օժտուած տեղեր, ուր իրենց կեանքի հաճոյալի պահանջքներուն լայնօրէն յագուրդ կը ստանային :

Մարդիկ բազմանալով՝ օր ըստ օրէ երկրագունդին հողամասերը անմարդելի սահմաններով բաժնուեցան : Անտարակոյս այդ օրէն է որ, ծնունդ առաւ արուեստական պարտէզներ կազմելու պահանջը, ըլլայ այլեւայլ պտղատու եւ վայրի ծառերով, ըլլայ ծաղկաստաններով, թուփերով, ատամաններով, ջրվէժներով կամ ցայտաղբիւրներով : Մերթ բնութենէն օրինակ առնելով, մերթ զայն երեւակայութեամբ բարեփոխելով բստ իրենց մթնոլորտին եւ ..., ուսնատական ըմբռնումներուն :

Եթէ տունը պահանջ մըն է մարդուս ընտանեկան կեանքը պատսպարելու, պարտէզն ալ զայն շրջապատող յարակից կանանչազեղ հողամասով, իր ներդաշնակ ու հաճելի տեսարաններով անոր հանգստութիւն պարգեւող հրապուրիչ վայրն է :

Ահա այս բնութեան սէրը ժողովուրդին մէջ զարգացնելու նպատակաւ, ցուցահանդէսին մէջ կարեւոր տեղ մը սահմանուած է պարտէզներու բաժնին :

Հանրութեան ցոյց տալու համար թէ ինչպէ՞ս կարելի է պզտիկ ծախքով մը ստեղծել հաճելի տեսարաններ, նոյնիսկ փոքր հողամասերու վրայ ուր գեղեցկասէր բանուորը կամ գիւղացին անգամ կրնայ վայելչաւոր օգտագործել, փոխանակ թափուր եւ անմշակ ձգելու :

Ենվալիտի կամուրջէն մինչեւ Փասիի կամուրջը, շոգեկառքի պետական երկաթուղին, որ Սէնի ձախ գետեզերքէն ի վեր կ'անցնի, կորսուած հողամաս մըն է, զայն պատշաճօրէն օգտագործելու համար պէթոն - արմէ հաստատուն զարատափ - տանիքով մը արդէն իսկ ծածկուած է, մօտաւորապէս երկու քիլոմեթր երկայնութեան մը վրայ :

Պարտէզներու բաժինը պիտի տարածուի այս մասին վրայ, բայց ան պիտի երկարի միայն Ենվալիտի կամուրջէն մինչեւ Ալմայի կամուրջը :

Այս կարգադրութեամբ, Սէնի ձախ քարափամասը պիտի կազմէ քաղաքակրթութեան յղացած լաւագոյն գործը, ծաղկազարդ ճեմավայրերով, որոնք իրենց գոյութիւնը պիտի պահեն ցուցահանդէսէն վերջ իսկ, հանրային գեղեցիկ պարտէզ մը կազմելով, բան մը որ կը պակսէր այս տեղ :

Հակառակ գոյութիւն ունեցող ծառերու յարուցած խոչընդոտներուն, անոնք ամէնուրեք անխաթար պիտի մնան : Որովհետեւ իրենց զալարագեղ կանանչութեամբ եւ զովացուցիչ հովանիներով ցուցահանդէսին գեղեցկութեան աւելի կը նպաստեն :

Դարձեալ պողոտաներու, ծառուղիներու եւ պալատներու շուրջը գտնուած թափուր հողամասերը ծաղկաւէտ մարմանդներով պիտի չքեղազարդուին :

Այսպէս, ամէնուրեք ծաղկանոցներ, զալարիքներ, թուփեր, ծառեր, ցայտաղբիւրներ արուեստականօրէն միացուած սքանչելի տեսարաններ պիտի պարգեն ներդաշնակ այլազանութեամբ մը :

ԿՐՕՆ ՋԱԼՂԳԵԱՆ

(Շար.) (12)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան Տէսինի մասնաճիւղը ողբալով իր զինակից ընկեր ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ղառնաղէտ մահը, իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հանգուցեալին որդւոյն եւ եղբօր՝ Տէր եւ Տիկին Տաճատ եւ Պօղոս Մանուկեաններուն :

Տէսինի Վասպ. Հայր. Միութեան վարչութիւնը իր եւ բոլոր հայրենակիցներու կողմէ իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Տաճատ եւ Պօղոս Մանուկեաններուն, իրենց սիրելի հօր եւ եղբօր՝ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ղառնաղէտ մահուան առթիւ :

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի հանդիպումը 4 Մարտ հինգշաբթի երեկոյ, Հայ Ե. Խաչազրգային Ակումբին մէջ, 8 Rue Bossuet.

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Փարիզի զինուորցուներու առժամեայ վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ Սէն նահանգի ամբողջ անկազմակերպ շրջաններու Հայերը առանց տարբերի խորհրդութեան : Ցառաջիկայ երկուշաբթի, 8 Մարտ երեկոյեան ժամը 8ին, 120, Bld. Belleville սրահին մէջ :

ՕՐԱԿԱՐԳ.— 1. Զեկոյց Փարիզի եւ շրջաններու մարմիններու հետ ունեցած խորհրդակցութեանց շուրջ :

2.— Լուսաբանութիւն զինուորցուներու խնդրանքներու մասին :

3.— Ընտրութիւն Փարիզի զինուորցուներու մնայուն վարչութեան :

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 4 ՄԱՐՏ
JEUDI 4 MARS 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3361

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԷՊԻ ԱՆԾԱՆՕԹՆ ՈՒ ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻՆ...

Գտնուելով Եւրոպայի պորտին վրայ, ի զո՜ւր սփոփանքներ, կազդուրիչ կամ յուսատու երեւոյթներ կը փնտռենք, մօտաւոր ապագայի մը համար:

Ոչ մէկ լուսաւոր հեռանկար, ինչպէս հայկական, նոյնպէս միջազգային հորիզոնին վրայ:

Մնաց որ, մէկը միւսին կապուած է սերտօրէն, եթէ կ'ուզէք՝ բնախօսական կապերով:

Երբ աշխարհի կաթսան կ'եռայ ստորերկրեայ որոտումներով, անսահման տարածութեան մը վրայ, հայկական հերիսան չէ որ պիտի եփի ինքն իր գլխուն, կամ ուրիշին կրակով . . .

Արդ, ի՞նչ կը տեսնենք, հազիւ գլորած տարուան երկու առաջին ամիսները:

Զինարշաւ մը խելագար, աւելի լայն տարածութեան մը վրայ, աւելի գիտականօրէն կազմակերպուած, եւ որ կը հետապնդուի յարաճուն ուժգնութեամբ :

Ազդանշանը Լոնտոնէն արձակուած ըլլալով, մեծ թէ փոքր պետութիւններ այլեւս պատրուակներ ալ չեն փնտռեր:

Մեծն Բրիտանիան էր որ մինչեւ հիմա զինաթափութիւն, առնուազն սպառազինութեանց սահմանափակում եւ կրճատում կը պահանջէր, եւ հիմա նորէն ա՛ն է որ գլուխն անցած է վերազինման, մէկ անգամէն տրամադրելով 1,500,000,000 ոսկի, հինգ տարուան համար: Մե՞ղք է, եթէ մենք ալ մեր գլխուն ճարը նայինք . . .

Այսպէս կը տրամաբանեն մեծ թէ փոքր, յաղթական թէ պարտեալ, եւ համատարած, վարակիչ տենդ մը անդադար վառօդ ամբարել, դանակ սրել, կացեր փոխել կուտայ բոլորին:

Միակ ճակատն է այս, ուր կատարեալ համերաշխութիւն կը տիրէ աջին թէ ձախին միջեւ: Ոչ տեսակէտի խնդիրները խտրութիւն կրնան դնել, ոչ ալ վարչական կարգուսարքը:

Կը զինուի, կը վերազինուի, կը քառազինուի ճերմակը ինչպէս կարմիրը, դեղինը թէ սեւը, գորշը կամ կապոյտը:

Կը զինուի Եւրոպան, կը զինուի Ասիան:

Կը զինուի քրիստոնեան, ինչպէս իսլամը կամ հեթանոսը :

Եւ քրիստոնեան — Եւրոպա թէ Ամերիկա — ինք զինուած ապէն, չեն մոռնար «իր ոխմնն» օգնել նաեւ հարեւանին, տկարին, անճարին . . . զէնք ծախելով, հալեցնելով անոր եկամուտին աղբիւրները:

Թողունք բանակներն ու նաւատորմիղները: Դեռ երէկ էր որ զարգացաւ ռազմական օդագնացութիւնը, եւ արդէն զինարշաւը մըն ալ կը մղուի այս ճակատին վրայ:

Համաձայն պաշտօնական վիճակագրութեան մը, 1937ի ընթացքին պիտի շինուին 28,500 օդանաւեր, մեծամասնաբար ռազմական, արժելով 1,750,000,000 տոլար:

Այն մասնագէտը (Ամերիկացի) որ այս հաշիւը կազմած է, նկատի ունեցեր է 56 պետութիւններ: Բայց անշուշտ առիւծի բաժինը կ'իյնայ մեծերուն, յաղթական թէ պարտեալ :

Այսպէս, համաձայն իր քաղած տեղեկութեանց, Ֆրանսա, որ այժմ ունի 5800 ռազմական օդանաւ, 1937ին պիտի շինէ 2500 եւս. Գերմանիա՝ 2900 (այժմ 2900), Անգլիա՝ 2700 (3600), Իտալիա՝ 2300 (3600), Ճափոն՝ 2100 (3000), Խ. Միութիւնը՝ 3000 (5400), Մ. Նահանգները՝ 1200 (2600) :

Նոյնիսկ ենթադրելով թէ չափազանցութիւններ սողոսկած են այս հաշիւներուն մէջ, պատկերը կը մնայ, դարձեալ, քստմնելի : միայն շինութեան ծախքին մէջ, 911,000,000 տոլար, Եւրոպայի բաժինը կը կազմէ 677,000,000 տոլար, թէ ռազմական եւ թէ առեւտրական սաւառնակներու համար: Իսկ բոլոր պետութեանց համար միայն ռազմական օդանաւերու համագումար ծախքն է 813,000,000 տոլար:

Եւ ահաւասիկ վերջին ազդանշանը «չքեղ եւ աննախընթաց» զինարշաւի մը, — Իտալիոյ Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդին բանաձեւը, իբրեւ պատասխան Մեծն Բրիտանիոյ սպառազինութեանց:

Դեռ երկու տարի չըներ որ Մուսոլինի արձակեց նոր մարտակոչ մը, — «զինեալ ազգ», դրօշի ենթակայ համարելով 18էն 55 տարեկան քաղաքացիները:

Այս տնօրինութեամբ, Իտալիա խաղաղութեան ատեն կ'ունենար առնուազն 800,000 զինուոր, (այժմ կը հաշուեն 1,200,000) կազմ եւ պատրաստ՝ որ եւ է պատահականութեան հանդէպ:

Արդ, Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը անգամ մը եւս նուիրագործելով այդ կարգադրութիւնը, կը հրամայէ աւելի ռազմունակ վիճակի մը մէջ դնել ազգին բոլոր գործօն ուժերը, 18էն մինչեւ 55 տարեկան, պարբերաբար դրօշի տակ առնելով կանչուելիք դասերը:

Միեւնոյն ատեն, կը հռչակէ սկզբունք մը, որ եթէ տառապէս գործադրուի, Իտալիան պիտի վերածէ անծայրածիր զօրանոցի մը, — «Առաւելագոյն աստիճանին հասցնել Իտալիոյ ինքնաբաւութիւնը՝ զինուորական պէտքերու մասին, եւ քաղաքացիական պահանջները ի հարկին ամբողջովին զոհել զինուորական նպատակներու»:

Անհրաժեշտ չէ միտք յոգնեցնել, նախատեսելու համար այսպիսի կազմակերպութեան մը հետեւանքները: Մանաւանդ որ, գիտութիւնն ու արհեստագիտութիւնն ալ ի սպաս պիտի դրուին նոյն նպատակին, — զինուի՛լ, զինուի՛լ բոլոր կարելի միջոցներով, առանց կարօտ մնալու ո եւ է մէկուն :

Դեռ չխօսեցանք այն պայթուցիկ նիւթերու մասին, որ կրնան առաջնորդել դէպի անծանօթն ու անխուսափելին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԽՆԴԻՐԸ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՔՆՆՈՒԻ

Զօր. Վէկան կ'առաջարկէ նաւային կայան մը հաստատել այնտեղ

Պ. Սանտլէր, Շուէտի արտաքին նախարարը, Փարիզ հրաւիրուեցաւ ֆրանսական կառավարութեան կողմէ, երկու երեք օր մնալու համար:

Ինչպէս յայտնի է, Պ. Սանտլէր տեղեկաբերն էր Ալէքսանտրէթի հարցին, Ա. Դ. Խորհուրդին առջեւ եւ իր ազդեցութեան շնորհիւ էր որ գոյացաւ յունուար 27ի համաձայնութիւնը :

Այդ համաձայնութեան ստորագրումէն ի վեր կարգ մը դժուարութիւններ ծագած ըլլալով, անհրաժեշտ համարուած է Փարիզ հրաւիրել տեղեկաբերը, նորէն խորհրդակցելու համար :

*** Զօր. Վէկան, երբեմն մարզպան Սուրիոյ, առջի օր շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ «Անպարտուքօր»ի սրահին մէջ, ի նպաստ Ֆրանքօ-լիբանանեան կեդրոնի մը հաստատման: Նիւթն էր՝ «Ֆրանսա արեւելեան Միջերկրականի մէջ»: Աջակողմեան թերթերը կը գրեն թէ զօրավարը ճեռնհասօրէն վերլուծեց ֆրանքօ-սուրիական եւ ֆրանքօ-լիբանանեան դաշնագրէն ծագած խնդիրները, որոնք շատ մօտէն կը շահագրգռեն Եւրոպան: Իր կարծիքով, արեւելեան Միջերկրականը բանալին է Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի գաղթային քաղաքականութեան, իսկ մէկ տարիէ ի վեր՝ իտալական քաղաքականութեան: Անոր շնորհիւ կարելի է խարխններ ապահովել Հնդկաստանի եւ Հնդկաչինի ճամբաներուն վրայ: Ցետոյ պարզելով շահակից պետութեանց յարաբերութիւնները, բանախօսը շեշտեց թէ Ֆրանսայի համար բացարձակ ստիպողութիւն է նաւային եւ օդանաւային կայան մը հաստատել սուրիական Տրիպոլիոյ կամ Ալէքսանտրէթի մէջ, իբրեւ արժանաւոր հանդոյցը Կիպրոսի (Անգլիա) կամ Երկոտասան կղզիներու (Իտալիա): «Ֆրանսա Խաչակիրներու օրէն ի վեր խորունկ արմատներ ձգած է Լիբանանի մէջ. բայց այսօր կարելի չէ գոհանալ բարոյական շահերով, ինչքան ալ ազնիւ ըլլան: Հարկ է մօտաւոր Արեւելքի մէջ տեսնել ճամբան Ծայր. Արեւելքի, վերջնական կայանը իրաքեան եւ քրտական քարիւղներուն: Օդանաւային յարաբերութիւնները, որոնք ամէն օր աւելի կը ծաւալին, թերեւս պակսեցուցած են Սուէզի արժէքը, սակայն մեզի կը պարտադրեն մէկ վայրկեան դանց չառնել ամուր խարիսխի մը հաստատումը արեւելեան Միջերկրականի մէջ»:

Բանախօսութեան ներկայ էին բազմաթիւ երեւելիներ եւ կարտինալ մը :

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ԼԱՐԷ ԻՐ ԲՈԼՈՐ ՈՒԺԵՐԸ

Ամէն բանէ առաջ՝ զինուորական պէտքերը

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը վճռական որոշումներ տուաւ իր վերջին նիստին մէջ, մասնաւորապէս նկատի առնելով Անգլիոյ սպառազինութեանց վիթխարի ծրագիրը: Մէկ խօսքով ըսենք որ առնուած որոշումը կը ձգտի զօրացնել Իտալիոյ ամբողջ ռազմական մեքենան :

Այս հարցին նուիրուած ժողովը, որ գումարուած էր երեքշաբթի օր, տեւեց առտուն ժամը 10էն մինչեւ 3: Քուէարկուած բանաձեւը կ'ըսէ, համաձայն պաշտօնական զեկոյցին .—

Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը լսելէ վերջ Առաջնորդին ընդարձակ զեկուցումը մեր զինուորական պատրաստութեան մասին, գոհացուցիչ կը գտնէ զայն, բայց նկատելով որ սպառազինութեանց սահմանափակման որ եւ է հաւանականութիւն — նոյնիսկ հեռաւոր — պէտք է մէկդի դնել այսուհետեւ, կ'որոշէ .—

1. Գլուխ հանել ծրագիր մը, մեր զինեալ ուժերու նոր եւ համապատասխան զարգացման համար :

2.— Հինգ տարի երկարաձգել զինանիւթերու շինութեան յատուկ պաշտօնատան գործունէութիւնը :

3.— Ամբողջովին զինուորական վիճակի մէջ դնել ազգային բոլոր գործօն ուժերը, 18էն 55 տարեկան, պարբերաբար դրօշի տակ առնելով կանչուելիք դասերը:

4.— Առաւելագոյն աստիճանին հասցնել Իտալիոյ ինքնաբաւութիւնը, զինուորական պէտքերու մասին եւ, քաղաքացիական պահանջները ի հարկին ամբողջովին զոհել զինուորական պէտքերուն:

5.— Հրաւիրել իտալական գիտութիւնը եւ արհեստագիտութիւնը որ աշխատակցին այդ առաւելագոյն ինքնաբաւութեան արագ կազմակերպութեան, որովհետեւ միայն գիտութեան, արժէքի եւ պատրաստականութեան շնորհիւ է որ նուազ բախտաւոր ժողովուրդները կրնան դիմադրել դրամով եւ բնական մեծ հարստութիւններով օժտուած ազգերու հաւանական յարձակումներուն :

Գերագոյն Խորհուրդը միեւնոյն ատեն քուէարկեց հետեւեալ որոշումները, լսելէ վերջ արտաքին նախարարին զեկուցումը՝ միջազգային կացութեան մասին .—

1. Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը իր համերաշխութիւնը կը յայտնէ ազգային Սպանիոյ հանդէպ եւ կ'ողջունէ Ֆրանքոյի զօրքը, որուն յաղթանակը պիտի փակէ ճամբան բոլշեւիկեան որ եւ է արշաւանքի՝ Արեւմուտքի մէջ, եւ պիտի կազմէ ուժի եւ ընկերային արդարութեան նոր շրջան մը սպանիացի ժողովուրդին համար, որ իտալացի ժողովուրդին կապուած է լեզուի, կրօնի եւ պատմութեան դարաւոր խնամութեամբ :

2. Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը լսելով արտաքին նախարարին տեղեկագիրը, արտաքին քաղաքականութեան մասին, նոյ. 18էն սկսեալ, իր գոհունակութիւնը կը յայտնէ: Գոհութեամբ կը հաստատէ թէ իտալեւգերման համաձայնութիւնը զարգացած եւ ցոյց տուած է իր ստեղծական եւ իրատես արդիւնաւորութիւնը: Գոհունակութեամբ կը նկատէ որ յունուար 2ի անգլեւիտալական համաձայնութիւնները կը կազմեն օգտակար լուսաբանութիւն մը երկու երկիրներու յարաբերութեանց՝ Միջերկրականի մասին. կ'արձանագրէ Միլանի իտալեւթուրք խօսակցութեանց դրական արդիւնքները եւ անգամ մը եւս կը հաստատէ իր կամքը՝ ազդու եւ խաղաղասիրական գործակցութեան մը, բոլոր ասպարէզներուն մէջ եւ բոլոր երկիրներուն հետ, որ տրամադիր են գործակցելու Ֆաշական Իտալիոյ հետ :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Մարսէյլի գործազրկութեան նպաստը պիտի վերահաստատուի

Մարսէյլի մեր թղթակիցը կը գրէ .—

Ստացած տեղեկութիւններուս համաձայն, նպաստազուրկ հայ բանուորներու արդար պահանջը մտած է գործնական փուլի մը մէջ, եւ այն յոյսը կայ թէ յառաջիկայ շաբաթներուն պիտի ստանան նպաստի իրենց համեստ բաժինը:

Սակայն անորոշ կէտ մը կայ այս բոլորին մէջ որ պէտք է լուսաբանուի : ինչպէս հրատարակուած էր Ցառաջի, ինչպէս եւ մեր քաղաքի համայնավար օրկանին մէջ, քաղաքապետական խորհուրդի անդամ Պ. Սէզար Մաթօն, Լա Սիոթայի ժողովրդական ճակատի նախագահին ուղղուած փետրուար 19 թուակիր նամակով կ'ըսէր. «Արդարեւ, այս առաւօտ, իմ ներկայութեանս, նահանգապետը հրահանգեց իր պաշտօնատուներուն՝ գործազրկութեան նպաստի փոնտին արձանագրել բոլոր ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ԱՆՑԱԳԻՐ ՈՒՆԵՑՈՂ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐԸ»:

Այս նամակէն եւ իմ քաղած մասնաւոր տեղեկութիւններէս կը հետեւի թէ խնդիրը կը վերաբերի Նանսէնեան անցագիր ունեցողներուն : Արդ, նպաստազուրկ բանուորներու մեծ մասը չեն կրնար այդպիսի անցագիր մը ցուցնել, որովհետեւ կամ կորսուած է եւ կամ անյարմար: Իսկ երկրորդ, կան թրքական եւ ուրիշ ազգերու անցագիրով եկածներ որոնք նոյնպէս չկրնալով վերադառնալ կամ նորոգել, կորսնցուցած են իրենց հպատակութիւնը :

Ուրեմն ի՞նչ պիտի ընեն այսպիսիները: Թրքական անցագիրով ներկայացող հայրենազուրկը իրաւունք պիտի չունենա՞յ նպաստ ստանալու :

Պէտք է յիշեցնել պատկան մարմիններուն թէ, «Նանսէնեան անցագիր» ներկայացնելը ամէն բան չէ, եւ թէ կան բազմութիւններ որոնք Նանսէնեան դրոշմաթուղթի իրենց բաժինը կուտան եւ հետեւաբար ժընեւեան այդ հաստատութեան «հպատակներն» ըլլալով, իրաւունք ունին նպաստաւորուելու այնպէս՝ ինչպէս ուրիշներ որ Նանսէնեան անցագիրներ ունին:

ԽՄԲ.— Կը կարծենք թէ թիւրիմացութիւն մը կը տիրէ այս հարցին մէջ: «Նանսէնեան անցագիր ունեցող» բացատրութեան մէջ, մենք ուրիշ բան չենք հասկնար, եթէ ոչ անոնք որ զրկուած են որ եւ է հպատակութենէ եւ հետեւաբար կ'իյնան Նանսէնեան օրէնքին տակ, իբրեւ «Ռէֆիւժիէ տ'Օրիժին Արմէնիէն»: Բոլորս ալ նոյն կացութեան մէջ ենք եւ անցագիր կ'ունենանք միայն ճամբորդած ատեն :

Անշուշտ կարելի է լուսաբանել այս պարագան, երբ վերահաստատուի նպաստը :

Հայ զինուորցուներու բժշկական քննութիւնը

ՎԻԷՆ, 2 մարտ (Ցառաջ).— Նախապէս հրաւէր ստացած ըլլալով, Վիէնի բոլոր զինուորցուները, 20 – 33 տարեկան, մարտ 1ին առտուան ժամը 8.30էն սկսեալ, ֆրանսացի զինուորցուներուն հետ միասին քաղաքապետարան գացին եւ բժշկական քննութեան ենթարկուեցան երեք բժիշկներու եւ տասնէ աւելի պաշտօնեաներու ներկայութեան, բոլորովին մերկ: 150ի չափ հայ զինուորցուներէն հազիւ թէ 4 – 5 հոգի առայժմ ոչ – առողջ նկատուած են զինուորութեան համար, իսկ մնացեալները բոլորն ալ արձանագրուած են «Պոն փուռ սէրվիս»: (Յարմար զինուորական ծառայութեան):

Մեր երիտասարդները որոնք 5 – 20 հոգի միասին ներկայացած են բժիշկներու քննութեան, կ'ըսեն թէ աւելի մանրամասն քննութիւններ կատարեցին բուն զինուորական տարիք ունեցողներուն վրայ, իսկ միւսները պարզապէս աչքէ անցընելով արձանագրեցին : Այս առթիւ շատ մը հայ զինուորցուներ տեղացի զինուորցուներու հետ խումբ խումբ կը շրջագային փողոցները, երգելով եւ զուարճանալով :

Մարսէյլի թերթերու գործադուլը վերջացած

ՄԱՐՍԷՅԼ (Ցառաջ).— Վեց օր առանց թերթի մնացինք, տպարանական բանուորներու գործադուլին հետեւանքով, բայց ի վերջոյ համաձայնութիւն գոյացաւ: Ինչպէս անցեալ տարի յունիսին, այս անգամ ալ թերթի սով մը կը տիրէր, եւ Փարիզի թերթերը հազիւ հասած կը սպառէին: Թերեւս պիտի ուզէիք իմանալ գործադուլին պատճառները:

Մարսէյլի եօթը օրաթերթերուն տնօրէնները կ'ըսէին թէ, իրենց գործաւորները կ'առնեն օրը 55 ֆրանք, եւ 30 ֆրանք օրական յաւելում կ'ուզեն : Կ'ըսէին նաեւ թէ, փոխան 40 ժամի կ'ուզեն աշխատիլ 35 ժամ :

Իսկ բանուորները կը պատասխանէին .— Սուտ կը խօսին, եթէ յիշուած երեսուն ֆրանքին կէսը տան, կը վերսկսինք աշխատանքը, անմիջապէս: Ու կը բացատրէին թէ թերթերուն տնօրէններուն նպատակն է 1.— Վիժեցնել ընկերային նոր օրէնքները.— 2. Անկարգութիւններ յարուցանել փողոցներու մէջ, կառավարութեան դէմ գործելու համար, եւ 3.— Պատրուակ բռնելով այս գործադուլը, տասը սանթիմ աւելցնել թերթերու գինը:

«Մասալիա» կ'ըսէ թէ «Լը Փըթի Մարսէյէ»ին օրական սպառումն է 300,000: Ուրեմն, հանրութիւնը պարտաւո՞ր է, թերթին միլիոնատէր տնօրէնին գրպանը տարեկան լեցնել 12,000,000 ֆրանք աւելի տասը սանթիմը յաւելումով:

Անգլիա երբեք տրամադիր չէ գաղթավայր յանձնելու Գերմանիոյ

Պ. Իտըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, որ նոր վերադարձաւ արձակուրդէն, երեքշաբթի օր իր առաջին ճառը խօսեցաւ երեսփ. ժողովին մէջ, եւ անմիջապէս յարձակեցաւ Լոնտոնի գերմանական դեսպանին վրայ, որ մէկ օր առաջ հրապարակաւ յուզած էր գաղթավայրերու խնդիրը: Նախարարը նորէն յիշեցուց թէ, ինչպէս յայտարարուած է ժամանակին, «Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը երբեք նկատի ունեցած չէ եւ չունի Գերմանիոյ փոխանցել բրիտանական թեւարկութեան ենթակայ որ եւ է հողամաս: Այս է Ն. Վեհափառութեան կառավարութեան քաղաքականութիւնը եւ ես աւելցնելիք որեւէ բան չունիմ անոր վրայ»:

Նախարարը յետոյ խօսեցաւ միջազգային կացութեան վրայ, գնահատելով Ֆրանսայի բռնած դիրքը՝ սպանիական հարցին մէջ, պարզելով Անգլիոյ յանձնառութիւնները՝ Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ, ինչպէս եւ Ազգաժողովին հանդէպ: Ցետոյ արդարացուց Անգլիոյ վերազինումը: «Մեր զէնքերը պիտի գործածուին պաշտպանելու համար Ֆրանսան եւ Պելժիան, երբ անոնք յարձակման ենթարկուին անոնց տեղի տալու» :

Ընկերվարականները պարսաւանքի քուէ առաջարկած էին, բայց ժողովը մերժեց 134ի դէմ 243 ձայնով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼԺԻԱՅԷՆ

ԲԱՆՏԱՅԻՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Պելժիոյ բանտային դրութիւնը լաւագոյնն է իր տեսակին մէջ եւ կրնայ օրինակ ծառայել ուրիշ երկիրներու:

Ֆրանսացի, անգլիացի, շուէտացի, հոլանտացի եւ ուրիշ ազգերու պաշտօնատարներ Պելժիա կուգան, ուսումնասիրելու համար տեղական բանտերուն եւ զգաստարաններուն կազմակերպութիւնը, որ իմաստութեան եւ մարդասիրութեան տիպար մը կը կազմէ, բարոյացուցիչ ազդեցութիւն մը գործելով դատապարտեալներուն վրայ:

Յետպատերազմեան ընկերային օրէնքներուն շնորհիւ, Պելժիա յաջողած է զգալապէս նուազեցնել թափառաշրջիկներուն եւ ոճրագործներուն թիւը: Այսօր Պելժիոյ 8 միլիոն բնակչութեան մէջ կան մօտաւորապէս 4400 արգելափակուածներ կամ բանտարկեալներ: Անոնց 4000ը այրեր են եւ 400ը կիներ, որոնց վրայ կը հսկեն 1000ի մօտ անօրէններ, բժիշկներ, հոգեբաններ, ընկերաբաններ, ուսուցիչներ, վերակացուներ, քահանաներ եւ ծառաներ, որոնք անձուէր առաքեալներու նման, օրն ի բուն կը հսկեն ընկերութեան այդ թշուառ բեկորներուն վրայ, կ'աշխատին բարձրացնել անոնց բարոյական ու մտաւորական մակարդակը եւ օժտել զանոնք ազնիւ զգացումներով:

Պելժիոյ մէջ թափառաշրջիկներու բանակը, որ պատերազմէն առաջ 7000 հոգի կը հաշուէր, այսօր շնորհիւ տարուած ջանքերուն եւ հոգածութեանց, իջած է 1500ի: Պէտք է գիտնալ թէ՝ պելժիական օրէնքը թափառաշրջիկներն ու մուրացիկները չի դասեր ոճրագործներու շարքին: Անոնք կ'արգելափակուին մասնաւոր ապաստարաններու մէջ, ուրկէ դուրս կ'ելլեն, երբ իրենց շահած դրամը բաւարար գումարի մը կը հասնի, կամ թէ որոշ ժամանակի մը համար կը դրուին կառավարութեան հսկողութեան տակ, մուրացիկներու յատուկ աղքատանոցներու մէջ: Հոն ամէն միջոց կը գործածուի բարձրացնելու անոնց բարոյականը եւ արթնցնելու անոնց մէջ մարդկային արժանապատուութեան զգացումը:

1922ին, թափառաշրջիկներու թիւին նուազման հետեւանքով, շատ մը զգաստարաններ փակուեցան: Այն ատենուան դատական նախարարը՝ Պ. Վանտէրվէլտ շարք մը նոր կազմակերպութիւններ ստեղծեց, դատելով դատապարտեալները եւ զանոնք բաժնելով զանազան դասակարգերու:

Անվէրսի նահանգին մաս կազմող եւ Մէրքսբլաց կոչուած դաշտային ընդարձակ վայրի մէջ հիմնեց բանտային գիւղ մը, օժտելով զայն բոլորովին արդիական ագարակով մը:

Այս առաջին փորձը ակնկալուածէն շատ աւելի լաւ արդիւնք մը տուած ըլլալով, քանի մը տարի վերջ կառավարութիւնը Հուկսրաթընի մէջ գնեց հոյակապ դղեակ մը, շրջապատուած գեղեցիկ մարմանդներով, պարտէզներով, ծառուղիներով, ջրմուղներով, եւ անոր շուրջը շինել տուաւ աշխատանոցներ, բաղնիքներ, սանաթօրիոմ եւայլն:

Այս զգաստարանին մէջ դատապարտեալին բարոյական եւ ընկերային կրթութիւնը աստիճանաբար կը զարգանայ: Ան օրուան որոշ ժամերուն գործարանի մը մէջ կ'աշխատի, եւ հետզհետէ կը յառաջդիմէ իրեն յարմար դատուած արհեստին մէջ: Պարապ ատեն կամ զբօսանքի ժամերուն պարտէզին մէջ կամ դղեակին շրջակայքը պտոյտներ կը կատարէ դաստիարակի մը հսկողութեան տակ, որ բարի խրատներ կուտայ եւ կը ջանայ սրբագրել անոր թերութիւնները, մինչեւ որ հետզհետէ անոր մէջ արթննայ պատւոյ եւ արժանապատուութեան զգացումը, եւ արժանի ըլլայ կէս ազատութեան, ու յետոյ պայմանադրական ազատութեան.

Այսպէս, երբ երիտասարդ դատապարտեալ մը քանի մը շաբաթ անցուցած է սովորական բանտի մը մէջ, ինչ որ ալ ըլլայ իր յանցանքին աստիճանը, զայն կ'առաջնորդեն վերոյիշեալ զգաստարանը: Հոն կը դրուի նախ առաջին տաղաւարին մէջ, ուր հոգեբան բժիշկներ կը քննեն դատապարտեալին ֆիզիքական կազմը, ախտաբանական վիճակը, մտային կարողութիւնը, ջղային դրութիւնը, ընկերային ի՞նչ պայմաններու մէջ գործած է յանցանքը կամ ոճիրը, ենթակա՞յ է ջղային խանգարումներու, ժառանգական հիւանդութեանց եւն.: Ան իր խուցին մէջ կը մնայ բոլորովին առանձնացած ու արգելափակուած, կ'ընդունի միայն այցելութիւնը բժիշկներու եւ դաստիարակներու, որոնք պէտք եղած դարմանումը կ'ընեն եւ պատշաճ թելադրութիւնն ու ուղղութիւնը կուտան անոր:

Երկու ամիս վերջ, եթէ դատապարտեալը լաւ ու անբասիր վարմունք մը ունեցած է, կը փոխադրուի երկրորդ տաղաւարը, ուր իրեն հանդէպ ցոյց կը տրուի աւելի քաղցր ու մտերիմ վերաբերում մը: Հոն կը լծուի հասարակաց աշխատանքին, եւ կը սկսի կիրարկել իր ընդունակութեան յարմար արհեստը, երկաթագործութիւն, հացագործութիւն, ատաղձագործութիւն, տպագրութիւն, հողագործութիւն կամ ուրիշ որ եւ է արհեստ:

Կալանաւորները բաժնուած են ութական կամ տասնական խումբերու, իւրաքանչիւր խումբ կը գտնուի դաստիարակի մը հսկողութեան տակ, որ օրուան որոշ ժամերուն իր շուրջը կը հաւաքէ, զրուցատրութիւններ կ'ընէ եւ բարի խրատներ կուտայ անոնց: Իւրաքանչիւրին փութաջանութիւնն ու վարմունքը միշտ կ'արձանագրուի մասնաւոր տոմարի մը մէջ, եւ երեք ամիսը անգամ մը արդիւնքը հրապարակաւ կը յայտարարուի: Արհեստի մէջ յաջողութիւն, միեւնոյն ատեն բարի վարք ցոյց տուողներուն անունները կը ցուցադրուին արհեստանոցներու մէջ պատւոյ տախտակներու վրայ, ու յետոյ որոշ ժամանակէ մը վերջ կը փոխադրուին երրորդ տաղաւարը, ուր մասնաւոր ջանք կը թափուի զարգացնելու անոնց մտաւոր ու բարոյական կրթութիւնը:

Վերջապէս չորրորդ տաղաւարին մէջ ենթական կէս ազատ կեանք մը կը վայելէ, բաց պատուհանով օդաւոր սենեակի մը մէջ, կրնայ ամէն օր մեկնիլ ապաստանարանէն եւ աշխատիլ որ եւ է անհատական ձեռնարկի մէջ, գիշերները զգաստարան վերադառնալու պայմանաւ: Կարգ մը պարագաներու տակ, անոնց կը թոյլատրուի նոյն իսկ կիրակի օրերը իրենց ընտանիքին մօտ անցընել:

Այդ տաղաւարը վերջին հանգրուանն է անբասիր վարք ու բարք ցոյց տուող կալանաւորներուն համար, որոնք իբր վարձատրութիւն, որոշ ժամանակէ մը ետք կ'արձակուին ապաստանարանէն, պայմանադրական ազատութիւն վայելելով:

Ինչպէս տեսանք, Պելժիոյ բանտային դրութիւնը անբաղդատելի առաւելութիւններ կը ներկայացնէ բարոյական ու ընկերային տեսակէտով, եւ զօրաւոր ազդակ մըն է ազնուացնելու թափառաշրջիկներուն եւ ոճրագործներուն գէշ բարքերն ու յոռի ունակութիւնները: Սովորական բանտերու մէջ աչքի կը զարնեն խուցերուն մաքրութիւնն ու կանոնաւորութիւնը: Սենեակի մը կարասիները կը կազմեն երկաթեայ մահճակալ մը, փոքր սեղան մը եւ աթոռ մը: Խուցերուն մէջ կայ չափաւոր լոյս, մաքուր օդ եւ ջերմութիւն ձմեռ ատեն: Կերակուրները մաքուր են եւ սննդարար:

Բանտը օժտուած է մասնաւոր սըրահներով, ուր բանտարկեալները որոշ ժամերու մէջ կը հաւաքուին, կը խօսակցին, եւ ընթերցումներ կ'ընեն: Այդ սրահներուն մէջ յաճախ բանախօսութիւններ կը տրուին ընկերային ու բարոյական նիւթերու շուրջ: Երբեմն ալ նուագահանդէսներ կը տրուին:

Կարգ մը բանտարկեալներ ազատ արձակուելէ ետք, գոհունակութեամբ կը յիշեն բանտին մէջ իրենց անցուցած կեանքը, ինչ որ մասնաւոր պարագաներու մէջ կարելի է տեսակ մը անպատեհութիւն նկատել ծոյլ ու այլասերած մարդոց համար

Պելժիոյ բանտերուն մէջ ծեծ, խոշտանգում, չարչարանք, տաժանակիր աշխատութիւն եւ թիապարտութիւն գոյութիւն չունին: Պատերազմէն վերջ մահապատիժն ալ բոլորովին ջնջուեցաւ, ընկերվարական կուսակցութեան ազդու միջամտութեան շնորհիւ: Շատ ոճրագործները ցմահ տարապարհակ կ'աշխատին, կը զրկուին քաղաքացիական բոլոր իրաւունքներէն, եւ կենդանի մեռեալներ նկատուելով՝ անոնց անունները կը ջնջուին քաղաքապետարաններու արձանագրութեանց տոմարներէն:

ՀՐ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՄԻԱՁՈՅԼ ԵՒ ՄԻԱՁԵՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հայաստանի մէջ հայ երիտասարդութիւնը ունի իր կազմակերպութիւնները: Գաղթաշխարհի մէջ հայութիւնը ցիրուցան, չէ կրցած մինչեւ հիմա կազմակերպել իր երիտասարդութիւնը: Մինչ ամբողջ աշխարհ կ'ընդունի իր երիտասարդ սերունդին կատարելիք դերը եւ ջանք չի խնայեր հզօր եւ առաջադէմ նոր սերունդ մը հասցնելու համար: Ձեմ կարծեր որ պէտք ըլլայ պարզել նաեւ հայ ժողովուրդի երիտասարդութեան կազմակերպութիւնը իրականացնելու անհրաժեշտութիւնը: Այս մասին հայ գրականութիւնը թէեւ շատ ժլատ է, բայց ամէն ապրող եւ տեսնող մարդ կը զգայ թէ երիտասարդութեան ինչ դեր վիճակուած է ներկային եւ ապագային համար:

Հզօր պետութիւններ իրենց երիտասարդ սերունդին ձեռքը դրած են վարչական ղեկը, մեծ հոգածութեամբ եւ գուրգուրանքով կը վերաբերուին գալիք սերունդին, անոր մարմնական եւ մտաւոր զարգացումին: Ի՛նչքան աւելի պահանջ կայ մեր մէջ ի խնդիր մեր երիտասարդութեան դաստիարակութեան:

Նախ՝ թիւով քիչ ըլլալով, ամէն մէկը աւելի զօրաւոր եւ զոհաբերող պէտք է դառնայ:

Բ) Հայրենիքէ դուրս ապրելով եղբայրութեան, իրերօգնութեան եւ փոխադարձ սիրոյ աւելի պէտք ունինք քան որ եւ է ժողովուրդի զաւակ, այլ մանաւանդ պէտք ունինք մարմնի եւ մտքի ներդաշնակ կրթութեան արդիական ըմբռնումներով, կարգապահութեան եւ ազգային դաստիարակութեան: Հայ ժողովուրդի ինքնապաշտպանութեան կռուաններն իսկ բաւաբար չըլլալով, երիտասարդութիւնը ալ աւելի մեծ թափով պէտք է կառչի ազգային ինքնապաշտպանութեան ազդակներուն, որոնք են գլխաւորաբար հայ լեզուն, հայ երգը, Հայոց պատմութիւնը հայրենասիրական սկզբունքներն ու ազգային մշակոյթը առհասարակ, ինչպէս եւ սովորութիւններն ու հայ ազգային եկեղեցին:

Հայ երիտասարդութիւնը այս մարզերուն մէջ ունի իր տարրական ծանօթութիւնը ընդհանրապէս եւ բոլորովին նոր բան մը չէ անոր համար այս կարգի սրբութիւններու հանդէպ յարգանքը եւ խորունկ սէրը: Հայ երիտասարդութիւնը ունի նաեւ երկար տարիներէ ի վեր դիմացող զուտ երիտասարդական կազմակերպութիւններ օրինակ՝ Հայ Մարմնակրթական Ընդհ. Միութիւնը, որով կրնայ պարծենալ միշտ, բայց նոր ժամանակներն ու նոր պայմանները նոր միջոցներու կը կարօտին: Երիտասարդացումը նաեւ այս մարզին մէջ օգտակար կրնայ ըլլալ:

Հայ երիտասարդութիւնը յետպատերազմեան շրջանին ունեցաւ ընտիր կազմակերպութիւններ յառաջդիմական, լսարանական, մարզական, ուսանողական, պատանեկան, գրական, գեղարուեստական, վերջապէս որբերու վրէժ պահանջող, իրաւունք պահանջող, ամէնքն ալ ազգասիրական մաքրամաքուր առաջադրութիւններով: Բայց այս ամէնուն կը պակսի մէկ բան՝ միաձեւութիւն: Եւ այս պատճառով ալ կը պակսի ուժն ու թիւը: Կը պակսի նաեւ գործունէութեան ճշդուած ուղեգիծը եւ ծրագրային աշխատանքը:

Այսպէս, ունինք մէկ քաղաքի եւ շրջանի մէջ մրցակից քանի մը միութիւններ, նոյն բարի նպատակներով, բայց տարբեր ձեւերով եւ ճամբաներով: Երբեմն իրարու դէմ պայքարելով, նոյն իսկ իրարու վնաս հասցնել, իրար կոծանել կամ զզուեցնել եւ լուծել տալ ուզող միութիւններ, երբեք չեն կրնար լայն զանգուածին օգտակար ըլլալ: Տեսնելով այս մրցակցական խաղերը, երիտասարդները կը տարրուին նոյն անհամերաշխ ուղիով եւ կ'իյնան նոյն սխալներուն մէջ, ինչպէս հինները: «Ձեր միութեան չենք գար, մեր միութեան կ'երթանք»: Իսկ այս «դուք ու մեր»էն կը ծնի ... թուք ու մուր:

Ասոնց դարման տանելու համար պէտք է ունենալ միաձոյլ եւ միաձեւ հայ երիտասարդական միութիւն մը ամբողջ գաղթաշխարհի հայութեան մէջ, ամէն տեղ նոյն անունով եւ նոյն ծրագրով: Պէտք չէ ըլլայ իմ ու քու, պէտք չէ ըլլայ լաւ ու գէշ, վերի արտի կամ վարի արտի, այլ միմիայն Հայ Երիտ. Միութիւն, այսինչ քաղաքի: Մէկ քաղաքէն միւսը գացող երիտասարդը նոյն ազգային երիտասարդական միութեան շրջանակին մէջ պիտի զգայ ինքզինք, վայելելով նոյն ընկերական կեանքն ու եղբայրութիւնը:

Նիւթապաշտներ երբեք պիտի չկրնան հաւատալ այս տեսակ գործի մը միայն գաղափարապաշտները: Միայն հաւատաւոր մարդիկ են որ կրնան այս գործին մղուիլ, հայ երիտասարդական եղբայրութիւն մը ունենալու տենչանքը իրենց սրտին մօտ համարելով: Մեծամասնութիւնը ինչպէս իր ամբողջ կեանքը, նոյնպէս այս կարգի ծրագիրները, քննադատելով պիտի անցընէ: Որով ես մեծագոյն յոյսը ունիմ առաջաւոր երիտասարդութեան վրայ, այն յառաջամարտիկներուն վրայ, որոնք ազգային պարտականութիւն կը զգան իրենց ստացած ազգային դաստիարակութիւնը իրենց վրայ փոխանցել յաջորդ սերունդին, որ ահա 15 — 20 — 25 տարեկան, եկած հասած է եւ կը սպասէ հայ կեանքին մէջ թրծուելու եւ գործելու:

Հայ երիտ. միութիւնը ընդհանրական եւ տեւական դարձնելու համար, ես անձնապէս անհրաժեշտ կը գտնեմ հետեւեալ երկու սկզբունքները, իբրեւ ուղեցոյց. —

Ա) Երիտասարդական Միութիւնը ինքնազարգացումի եւ յառաջդիմութեան, ներքին զօրացումի եւ մշակոյթի ինքնամիջոցով պաշտպանութեան կազմակերպութիւն մըն է. հետեւաբար քաղաքական ազդակ մը չէ:

Բ) Այս առաջադրուած գործերուն համար ընդհանրական ծրագիր մը եւ ուղղութիւն մը տրուած ըլլալով, ընտրական լայն սիստեմը կը վճռէ բուն գործին, կը խանգարէ կարգապահութիւնը, առիթ կուտայ սին վէճերու եւ կը թուլցնէ պատասխանատուութեան զգացումը:

Հայ երիտասարդական միութիւնները պէտք է կառավարուին վարիչներու միջոցաւ, ընտրուելով երեք տարին մէկ անգամ եւ վայելեն լայն իրաւասութիւններ:

Այս վարիչներէն կրնան յառաջ գալ նոր ուժեր՝ հանրային կեանքին համար, յաջորդելով ուժասպառ կամ նահատակուած առաջաւոր մտաւորականութեան: Մեր երիտասարդութեան մէջ արդէն կան շատ մը հասուն եւ արժանաւոր մարդիկ, բայց անոնց մեծամասնութեան կը պակսի փորձառութեան եւ ազգային հպարտութեան զգլոցը, ծառայելու եւ զոհաբերելու ոգին, շատ անգամ:

Առ այժմ պարզելով ծրագրի մը սկզբունքները, կը յանձնեմ բոլոր երիտասարդական միութեանց ուշադրութեան: Կազմակերպուեցէք եւ միացէք քանի դեռ ուշ չէ:

ՏՕՀՄԻԿ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Փետր. 27ի իրիկունը Սոսիէթէ Սավանթի մէկ սրահին մէջ, որ ամբողջովին լեցուած էր, տեղի ունեցաւ Փետր. 18ի տօնակատարութիւնը: Նախագահ ընկ. Ս. Վրացեան, քանի մը խօսքով տօնին արժէքը բացատրելէ վերջ, հրաւիրեց մէկ վայրկեան ոտքի կենալ, յարգելու համար յիշատակը բոլոր անոնց որ քաջաբար ինկան հայրենիքի ազատութեան պատնէշին վրայ: Այս առթիւ շեշտեց. —

«Մանուկ Հայաստանը, այդ օրերուն սկսաւ բոլշեւիկ բռնապետութեան տակ ճնշուիլ: Յանկարծ հայ ժողովուրդը զգաց իր երակներուն մէջ արտակարգ ոյժ մը, եւ մէկ մարդու պէս ոտքի կենալով, բուռն պայքարէ մը վերջ վերագտաւ իր կորսնցուցած անկախութիւնը: Փետր. 18ի տօնով կուգանք հեղ մը եւս վերյիշել այն դէպքերը, որոնք անմոռանալի հետք մը թողուցին մեր տարագիր սրտին մէջ»:

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան առաջին բանախօսը, ընկ. Աշոտ Իսահակեան.

— «Ես չպիտի խօսիմ Հայաստանի վերջին դէպքերու մասին, այլ պիտի բացատրեմ այն պատճառները որ մղեցին փետրուարեան շարժման: Ես երբեք չեմ տեսած Փետր. 18ի նման շարժում մը՝ հայրենիքի ազատութեան համար: Հակառակ սակայն այսքան փաստացի իրողութեանց, այսօր կարգ մը օտարամոլներ իրենց գիրքերու մէջ կը հռչակեն ձեռք բերուած վաստակին, իսկ մեզ՝ «հայրենիքի դաւաճաններ» կը կոչեն ... Պիտի գայ ժամանակը որ այդ մարդիկը դատապարտուին հայ ժողովուրդին առջեւ: Ու այդ ժամանակը ուշ չէ: Այս օրերուն, աւելի քան երբեք հայ ժողովուրդը պէտք է ունենայ Վարդաններու եւ Փահլաւունիներու ոգին նոր օրերու համար»:

Ապա ընկերը կարդաց Լէնինի հրովարտակն ու խորհրդային կառավարութեան յանձնառութիւնները, որոնք հանդիսաւորապէս կը խոստանային օգնել հայ ժողովուրդին, վերստանալու համար Թրքահայաստանը, ստեղծելով ազատ եւ անկախ Հայրենիք: Կարդաց դեռ ուրիշ շարք մը գրաւոր փաստեր, որոնք վճռապէս կ'ապացուցանէին Թուրք-բոլշեւիկեան դաւադրութիւնը Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդին դէմ: Ի վերջոյ եզրակացուց.

— «Բոլշեւիկները միշտ կը խօսին մարդկութեան ազատութեան մասին, բայց իրականին մէջ ոչինչ տուին: Ինչ որ խոստացեր էին տալ մեզի, անոր ճիշդ հակառակը տեսանք: Հայկական գիւղն ու քաղաքը կը թալանէին, իրենց եւ Թուրքին կողմէ: Ժողովուրդը սեղմուելով ճակատագրական օրեր կ'ապրէր: Ահա այսպիսի դաժան պայմաններու մէջ էր որ հայ ժողովուրդը սթափեցաւ, արտակարգ ոյժ մը զգաց իր թեւերուն մէջ եւ ըմբոստացաւ: Ու մէկ սիրտ մէկ հոգի ոտքի կենալով՝ մեզի բերաւ Փետր. 18 մը որ երբեք պիտի չմոռցուի»:

Այս ոգեւորիչ ճառէն վերջ, Օր. Քնեազեան իր թրթռուն ձայնով երգեց «Գարահիսար»ը եւ «Արի մարալ»ը, արժանանալով ժողովուրդի ջերմ ծափերուն: Տիկ. Վարպետեան յաջող-

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ ԵՒ ՄԵՐ ԸՄԲՌՆՈՒՄԸ

(ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՄՓՈՓՈՒՄԸ)

Մշակոյթը, ցեղի մը մտաւոր ու հոգեկան կերտուածքի ամենացայտուն նկարն է:

Ցեղ մը որքան բարձր ու գեղեցիկ ըլլայ իր մշակոյթով, կը նշանակէ թէ նոյնքան բարձր ու գեղեցիկ են անոր մտաւոր ու հոգեկան գանձերը: Արդ, քննենք թէ մեր մշակոյթի թատերական կալուածին մէջ ի՞նչ ունէինք երէկ, եւ ինչ ունինք այսօր: Բայց այդ ստուգումը կատարելէ առաջ, աշխատինք բացատրել թատերական արուեստի էութիւնը: Ու կարենալ պարզ ու հասկնալի դարձնելու համար մօտենանք հետեւեալ ձեւով. —

Երբ կ'երթանք որ եւ է թատրոն ներկայացումը դիտելու, ի՞նչ կը տեսնենք հոն: Կը տեսնենք դերասանը, կը տեսնենք հեղինակը՝ իր թատերախաղով, կը տեսնենք նկարչական արուեստը, երաժշտութիւնը եւն.: Ու այդ բոլորը մեզ կ'առաջնորդեն այն հաստատ համոզումին, թէ թատրոնը համադրոյթն է քանի մը արուեստներու: Իսկ այդ արուեստներուն մէջ ո՞րն է որ թատերական արուեստ կը կոչուի: Այն մասը միայն, որ դերասանին սեփականութիւնն է, անոր խաղարկութիւնը, որ կը բխի իր ներաշխարհէն: Հոս պահ մը կանգ առնենք, եւ աշխատինք պարզել դերասանին խաղարկութեան արուեստը:

Թող զարմանալի չթուի, եթէ ըսենք թէ մինչեւ այսօր կարելի չէ եղած որոշապէս ու վճռականօրէն բացատրել դերասանական արուեստի (խաղարկութեան) ամբողջ խորքն ու էութիւնը: Մանկութենէս մինչեւ այսօր, լսեր եմ որ շատ մը բաներու նմանցուցեր են թատրոնն ու Թատերական Արուեստը: Բայց նմանցնել երբեք չի նշանակեր ճշդորոշել անոր խորքն ու էութիւնը: Ու հոդ է, որ մարդ ինքզինքը կը գտնէ անբացատրելիին առջեւ:

Թատերական արուեստը — եւ առհասարակ արուեստի բոլոր ճիւղերը — ճիշդ չըլլար անմիջապէս զարնել տրամաբանութեան կշիռքին: Արուեստը հոգեկան մթնոլորտ մը կը ստեղծէ եւ ամէն բանէ առաջ, կը պահանջէ գինքը դիտողէն կամ լսողէն, որ զայն կշռէ իր հոգեկան կշիռով:

Բայց մի՞թէ թատերական արուեստը տրամաբանութեան չենթարկուիր: Ի՞նչ կասկած: Կարելի՞ է հանդուրժել խաղարկութեան մը, որ անտրամաբանական է հետեւաբար եւ անբնական:

Հանդիսատես հասարակութիւնը պէտք է լրջօրէն հետեւի ներկայացման, ու թողու որ դերասանը ինքը իր տրամաբանուած խաղարկութեամբ, համոզէ զինքը եւ ուժգնօրէն կապէ իր ապրումներուն:

Որ եւ է թատերախաղ, բեմադրուի կամ ոչ, կրնանք վերլուծել եւ հասկնալ, որովհետեւ անիկա ամէն բանէ առաջ մտաւոր կառուցուածք մըն է, եւ անմիջապէս կ'իյնայ մեր մտքին եւ հետեւաբար մեր տրամաբանութեան կալուածէն ներս. այդ ճամբով է որ ան կ'իշխէ մեր հոգիին վրայ: Բայց թատերական արուեստը, խաղարկութեան արուեստը երբեք այդպէս չէ, որովհետեւ ամէն արուեստագէտ իր ըմբռնումէն, իր հոգեկան շաղախէն, իր ամբողջ էութենէն բան մը կը դնէ իր արուեստին, իր խաղարկութեան մէջ: Մենք դերասանը կը դիտենք բեմին վրայ, կ'ապրինք ու կը տառապինք անոր հետ, կը վերանանք դէպի անհասանելի բարձունքները, բայց որքան ալ խոր ըմբռնում ունենանք թատերական արուեստի մասին, դարձեալ չենք կրնար տրամաբանական հաստատուն ճամբայ մը գտնել, ճշգրիտ կերպով բացատրելու համար խաղարկութեան արուեստի ամբողջ էութիւնը: Անիկա քմայք մըն է, քմայք մը, յանուն գեղեցիկին ու վսեմին: Ու քմայքը կարելի չէ տրամաբանութեան փորձաքարին զարնել, անոր խորքն ու արժէքը սահմանելու համար: Ան խոյանքն է արուեստագէտ հոգիին, զոր կը զգաս, կ'ապրիս, բայց չես կրնար շօշափել: Ան անհասանելի է անիկա: Ան կը ծնի արուեստագէտին հոգեկան խռովքէն, ու կը խռովէ հոգիդ, քաշելով քեզ իրեն հետ փոթորիկէ փոթորիկ, գալարումէ գալարում, ու չես կրնար լուծել թէ ինչո՞ւ կը կատարես այդ հեւասպառ վազքը արուեստագէտին հետ. ինչո՞ւ կ'երթաս, ո՞ւր կ'երթաս, եւ ո՞վ է որ կը քաշէ, կը տանի քեզ: Բաւական չէ ըսել թէ արուեստն է, այլ պէտք է սահմանել եւ բնորոշել այդ արուեստի ամբողջ էութիւնը:

Այո, կը զգաս, որ արուեստն է քեզ քաշող եւ տանողը, արուեստն է, որ փոթորիկէ փոթորիկ կը նետէ քեզ, կուտայ հոգիիդ խոյանքներու ամէնէն ազնիւն ու գեղեցիկը ... Կը զգաս այս բոլորը, բայց քեզ քաշող ու տանող ուժին ամբողջ էութիւնը չես կրնար բացատրել:

Արուեստը, այդ անբացատրելին է:

Գուցէ շատեր մտածեն թէ ինչու անբացատրելի ըլլայ արուեստը, քանի որ ան կեանքն է որ կը բեմադրէ:

Այստեղ է որ հարցը կը մտնէ լուրջ սահմանի մը մէջ:

Արդեօք թատրոնը կեա՞նքն է որ կը բեմադրէ:

Ոչ:

Որովհետեւ հոն ուր արուեստը կը սկսի, կեանքը կը քաշուի մէկ կողմ, իր տեղը զիջելու համար աւելի մաքուր ու ազնիւ երեւոյթի մը, թատերական արուեստին:

Պէտք է գիտնանք, որ բեմի վրայ ներկայացուած կեանքը կեանք չէ, այլ արուեստ:

Ճիշդ է, որ մենք կը տեսնենք կեանք մը բեմին վրայ, բայց ոչ թէ մեր ուզած կամ մեր գիտցած կեանքը, այլ կեանք մը նկարուած քանի մը արուեստագէտներու հոգեկան վրձինով: (Հեղինակ, բեմադրիչ, դերասան եւն.):

Ո՞վ կրնայ ժխտել թէ կեանքն է աղբիւրը արուեստին, բայց զայն զտողը, կաղապարողը, գեղեցկացնողն ու ազնուացնողը՝ արուեստագէտն է, այն է որ մարմին ու հոգի կուտայ անոր, իր հոգեկան խռովքով կը շաղուէ, ու կեանքը կը վերածէ արուեստի, համաձայն իր մտքի ու հոգիի թռիչքին:

Երբ կ'ըսենք թէ կեանքը չէ որ կը ցուցադրուի բեմին վրայ, կ'ըսենք այն հաստատ համոզումով, թէ թատերական արուեստը չի կրնար հանդուրժել բացարձակ բնականին: Ու շատ իրաւացի է, ֆրանսացի մեծանուն թատերական քննադատը Պրիսօն, երբ կ'ըսէ.

— Բացարձակ բնականը, այսինքն կեանքի շարունակութիւնը, տեղ չունի թատերական արուեստին մէջ: Եթէ տեղ ունենար, ամէն մարդ իրաւունք պիտի ունենար բեմ բարձրանալու եւ ինքզինքը դերասան հռչակելու: (Դժբախտ երեւոյթ մը որ չափէն աւելի տարածուած է մեր իրականութեան մէջ եւ պատճառ դարձած թատերական արուեստի աղճատման):

(1)

ԵԴ. ԶԱՓՐԱՍ

պէս արտասանեց Մ. Վարանդեանի «Հայ հերոսներ»ը: Ու անմիջապէս վերջ խօսք առաւ երկրորդ բանախօսը ընկ. Հայկ Սարգսեան:

— «Ցեղկոմը իր աւերները կը գործէր: Չէր խնայեր ոչ գիւղացիին եւ ոչ ալ քաղաքացիին: Կը թալանէր, կ'աւերէր եւ կ'աքսորէր: Բանտերը լեցուն էին հայ ժողովուրդի առողջ տարրերով,— Համազասպ, Սերգօ եւ ուրիշ ականաւոր դէմքեր որոնք հայ-րաշար յօշոտուեցան կացինի հարուածներու տակ: Այս սահմռկեցուցիչ ճնշումներուն մղձաւանջին տակ էր որ ամբողջ հայ ժողովուրդը,— բացի համայնավարներէն— ոտքի ելաւ եւ ծնաւ փետ. 18ը»: Ընկերը պատմեց շարք մը յատկանշական դրուագներ, իբրեւ ականատես վկայ:

Ներկաներու փափաքին համաձայն, Օր. Քնեադեան կրկին բեմ գալով՝ երգեց. «Ես պլպլում եմ» եւ «Այ կաքաւիկ»ը: Իսկ Օր. Մ. Օսմանճեան գեղեցկօրէն արտասանեց Արամ Գառոնէի մէկ բանաստեղծութիւնը: Նախագահ ընկեր Վրացեան հանդէսը փակեց հետեւեալ խօսքերով.

— Փետրուարեան ապստամբութիւնը հեղինակ չունէր: Ինքնին ծագեցաւ: Չկար ո եւ է մէկ անհատ, որ կարենար կեցնել այդ պոռթկումը: Ժողովուրդը ինքն էր բուն հեղինակն ու հերոսը:

Կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը եւ կեցցէ՛ միացեալ եւ անկախ Հայաստանը»:

Հանդէսը փակուեցաւ գիշերը ուշ ատեն, խոր տպաւորութիւն ձգելով ներկաներուն վրայ:

Պ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԼՈՅՍ ԳԻՒՂԵՐՈՒՆ

— o —

Հողային գործավարութեան ելեկտրաշինութեան բաժինը 1934էն սկսեալ, Ստեփանաւանի, Դիլիջանի, Գորիսի, Նոր Բայազիտի եւ այլ շրջաններու մէջ հիմնած եւ շահագործման յանձնած է գիւղական 8 ելեկտակայան, որոնք կը լուսաւորեն իրենց մօտիկ գիւղերը: Աղէկ դատ, զանազան կայաններու ուժով լոյս են առեր 110 գիւղեր: Այս տարի նոյնպէս աշխատանք կը թափուի գիւղերը լուսաւորելու ելեկտրական լոյսով:

Փետ. 15ին հանդիսաւոր կերպով կատարուեցաւ Մեղրիի 1200 ձիու ուժ ունեցող նոր ելեկտրակայանին բացումը: Աչնան կը կատարուի Թալինի 350 ձիու ուժ ունեցող ելեկտրակայանին, Միկոյեանի շրջանին Ղոյթուր գիւղին 300 ձիու ուժ ունեցող ելեկտրակայանին բացումը:

Այս տարի նոր ելեկտրակայաններ կը շինուին նաեւ Շամշադինի Բերդ գիւղին, Ապարանի Մուլքի գիւղին, Բասարգեչարի Թուսկալայ գիւղին, Վաղարշապատի Ֆրանգանոց եւ Ջաֆարապատ գիւղերուն եւ Մարտունիի գիւղերուն մէջ:

Այս նոր կայաններուն շինութեան համար պիտի ծախսուի մէկ միլիոն 730 հազար րուբլի: Միւս կողմէ ներկայիս կը մշակուին 16 ելեկտրակայաններու նախագիծերը, որոնք պիտի հիմնուին գալ տարի: Աստնցմէ յիշենք Սարդարապատի 3000 ձիու ուժ ունեցող կայանը: Գիւղացիութիւնը ամէն տեղ խանդավառութեամբ լծուած է ելեկտրակայաններու շինութեան նախնական աշխատանքներու:

Այս տարի ելեկտրական լոյս պիտի տրուի նաեւ առանձին գիւղերու, որոնց կարգին՝ Աշտարակի Օշական, Ոսկեվազ գիւղերը, Ստեփանաւանի Ալեքսանդրովկա, Ուռուտ, Լեջան, Ալլահվերդիի Այգեհատ, Ուզունլար, ինչպէս նաեւ Սիսիանի, Մեղրիի, Թալինի, Միկոյեանի, Ախտայի, Վաղարշապատի 35 գիւղերը: Այս ծրագրին յատկացուած է երկու միլիոն րուբլի:

Այսպէս բարեկեցիկ կեանքի ուղին բռնած գիւղերը կը լուսաւորուին ընկերվարութեան լամբերով:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ՄԱՍԻՆ

— . —

Փետրուարի սկիզբը, Երեւանի աշխարհագրական ընկերութեան կողմէ հրապարակային դասախօսութեանց շարք մը տրուեցաւ Արուեստի Տան դահլիճին մէջ:

Խօսեցան՝

Թէրզիբաշեան, պետ. համալսարանի դասախօս, նիւթ ունենալով Երկրաշարժին հիմնական պատճառները եւ ժամանակակից պատճառները եւ ժամանակակից տեսութիւնները:

Դէմիրխին, նիւթ՝ Արարատեան դաշտի հողաշերտերու ուսումնասիրութիւնը:

Տիգրան Զըրրաչեան, նիւթ՝ Երկրաշարժներու արտայայտութեան եւ ուսումնասիրութեան մեթոտները եւ Զանգեզուրի երկրաշարժը:

Տոքթ. Կարապետեան, նիւթ՝ Երեւանի եւ շրջակայքի երկրաշարժը եւ պաշտպանութեան միջոցները:

ԴԵՐԱՍԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

— . —

Թիֆլիզէն կը հեռագրեն Երեւանի թերթերուն թէ փետրուար 2ին յանկարծամահ եղաւ հայ բեմի վաստակաւոր գործիչներէն Արշակ Մամիկոնեան: Անդամ էր Թիֆլիզի հայկական թատերախումբին: Վրացական արուեստի գործերու վարչութիւնը չքեղ յուղարկաւորութիւն մը կազմակերպեց:

ՇՏԱՊ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

— o —

Երեւանի առողջապահական բաժնի վարիչը, Քարամեան, կը գրէ խորհ. Հայաստան թերթին մէջ.—

Երեւանի շտապ օգնութեան կայանը առողջապահական սպասարկութեան այն հաստատութիւնն է, որու մասին ամէնէն շատ կը գանգատին քաղաքին բնակիչները:

Նման կայան մը, որ կը սպասարկէ 150.000 բնակչութեամբ քաղաքի մը, պէտք է ունենայ յարմար շէնք մը, մինչդեռ Երեւանի շտապ օգնութեան կայանը ընդամէնը 2 սենեակ է,—այդ սենեակներուն մէջ տեղաւորուած են հերթապահ բժիշկները, մանկաբարձուհիները, հիւանդապահուհիները, կառավարները: Այդտեղ կ'ընդունուին նաեւ հիւանդներ:

Շէնքին անյարմարութենէն զատ՝ կայանը չունի նաեւ անհրաժեշտ ինքնաշարժ հիւանդատար կառքերը: Ընդամէնը ունի 2 կառք, որոնք երբեմն կը մեկնին մինչեւ Ղամարլու եւ Աշտարակ, եւ քաղաքին հիւանդը կը մընայ զամուած իր անկողնին:

Երեւանի բնակիչներն ալ մեղաւոր են որ չեն գիտեր թէ երբ պէտք է դիմել շտապ օգնութեան կայանին աջակցութեան: Անցեալ տարի շտապ օգնութեան կայանին ուղղուած են 14.501 հրաւէր եւ 1959ը չարդարացներ դիմումը, 186 հրաւէններ ալ եղած են կեղծ հիւանդներու համար: Օգնութեան կը կանչեն, բժիշկը կը փութայ կը հասնի՝ հիւանդ չկայ, պտըտելու գացեր է, կամ ամիսներէ ի վեր տունը պառկած հիւանդ մըն է,—եւ շտապ օգնութիւն:

Երբեմն ալ ինքնաշարժը, կը սուրայ կանչուած փողոցը: Երեւանի ծայրամասի փողոցները թիւ չունին, նոյն թիւով երկու փողոցները կան, եւ ինքնաշարժը կը շուարի թէ ուր երթայ,— առ քեզի շտապ օգնութիւն:

ՇԱՔԱՐԵՂԷՆ

— c —

Երեւանի շաքարի գործարանը տարի արտադրած է 1.061 թոն 20 տեսակ շաքար: Այս արտադրութիւնը շուկայ հանուած է Հայաստանի քաղաքներուն, ինչպէս նաեւ Թիֆլիզի, Բագուի, Կույբիշեւի, Զուվաշիայի, Գորկիի, Կուրսկիի, Վորոնեժի մէջ:

Այս տարի, տեսնուած պահանջին վրայ, գործարանը պիտի ընդարձակուի եւ արտադրութիւնը պիտի բարձրացուի տարեկան 1500 թոնի,— պիտի պատրաստուին 50 տեսակ շաքարներ, սալորէ, դեղձէ, ծիրանէ, խնձորէ եւ այլ պտուղներէ շինուած, ինչպէս նաեւ արեւելեան քաղցրեղէններ, լոխում, բաստեղներ, մեղրով եւ ընկոյզով երշիկներ:

Շաքարագործութիւնը կատարելագործելու համար 3 վարպետներ ղրկուած են Մոսկուա:

ԵՐԵՒԱՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՄԷՋ

— —

Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսին մէջ ցուցադրուելու համար, Երեւանէն Մոսկուա ղրկուած են այն առարկաները եւ արուեստի գործերը, որոնք պիտի ներկայացնեն հայկական արուեստը:

Այդ գործերուն մէջ յիշենք՝ Երեւանի գլխաւոր, ժամանակակից հեռանկարային նախագիծերը, պետական շէնքերու (թատրոն, գրքի պալատ, սինէմա, բժշկական եւ անասնաբուժական վարժարաններ, սպանդանոց եւն.) նկարները, Սեւան - Զանգի ելեկտրակայաններու ցանցին մաքէթը, նախապատերազմեան եւ արդի Հայաստանի ճարտարարուեստական լուսաւոր քարտէսը, հանքային նմոյշներ, դաշտավայրերու ոռոգման ցանցին պատկերը, գիւղատնտեսական աշխատանքները եւ դէմքերը, նոր դպրոցները, գրադարանները, ինչպէս նաեւ արծաթէ փորագրուած առարկաներ եւ գորգեր, Հայաստանի նկարիչներուն գործերը, Պէպոյի, Շահնամէի, Նամուսի բեմադրութեան մաքէթները, մեր վաստակաւոր դերասաններուն եւ դերասանուհիներուն լուսանկարները՝ 40 հատ, ու երաժշտական գործիքներ:

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

— . —

Մելքոնեան հիմնադրամով կատարուած հրատարակութեանց շարքին մէջ լոյս տեսաւ փրոֆ. Ջավախիշվիլիի մէկ գործը, Նիւթեր Հայաստանի ընկերային շարժումներու պատմութեան համար, որ կը բովանդակէ հետեւեալ գլուխները.— Մի էջ Հայաստանի գիւղացիական շարժման պատմութիւնից եւ անհամաձայնութիւնն ու պայքարը եկեղեցական հասոյթների առթիւ Անիի վրաց եւ հայ հօտի ու հոգեւորականութեան միջեւ 1218 թւին:

Երեւանի գիտական հրատարակութեան շարքին մէջ՝ լոյս տեսաւ նաեւ փրոֆ. Ց. Մանանդեանի մէկ գործը, Հին Հայաստանի գլխաւոր ճանապարհները, որ ցոյց կուտայ Արշակունեաց շրջանի ճամբաները եւ այդ ճամբաներուն վրայ հիմնուած կայանները: Այս գիրքով փրոֆ. Մանանդեան կը հաստատէ թէ մեծ մասամբ այդ ճամբաներով կատարուած են հայկական, պարթեւական, հռոմէական, բիւզանդական եւ սասանեան բանակներու յառաջխաղացումները:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Իջեւանի, Մեղրիի, Գորիսի, Բասարգեչարի որսորդները Երեւան բերած են 100 կզաքիս: Հայաստանի կզաքիսին մուշտակը շատ յարգի է:

*** Մեղրիի շրջանին Մալեւ գիւղին մէջ այծ մը ուլ մը ծնաւ, որ ունէր 8 ոտք եւ 2 պորտ: Ուլը սատկեցաւ մէկ օր վերջ:

Հայ բանտարկեալներ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

— o —

Ազգային առաջնորդարանի հրահանգով, Թորոս քահանայ Մաճառեան հովուական այցելութիւն մը կատարեց Լիբանանի երեք բանտային կեդրոններու մէջ՝ Պէյթ - էտտին, Պաապտա եւ Րէմիլ: Քահանան մէկիկ մէկիկ այցելած եւ հոգեւոր մխիթարութիւն տուած է հայ բանտարկեալներուն եւ պատրաստած մանրամասն տեղեկագիր մը, որուն համաձայն Պէյթ էտտինի բանտին մէջ կը գտնուին 12 հայ բանտարկեալներ, ընդհանրապէս ոճրային ծանր պատիժներով դատապարտուած: Ստորեւ կուտանք անոնց անուններն ու դատապարտութեան տարիները.—

Յակոբ Աճէմեան, Մարաշցի, դատապարտուած 101 տարուան: Նազար Մարգարեան, Ատանացի, 101 տարուան: Յակոբ Քէֆճեան, Սուէտացի, 15 տարուան դատապարտուած: Թաթուլ Թորոսեան, Պօզանթիցի, 15 տարուան: Յակոբ Սօլաքեան, Մարաշցի, 15 տարուան: Ռուբէն Թասսարեան, Ատանացի, 15 տարուան: Եսայի Ոսկեան, Ատանացի, 15 տարուան: Յովհաննէս Էրզրումեան, Կեսարացի, 15 տարուան: Արամ Պէրպէրեան, 12 տարուան, Ատանացի: Նիկողոս Մարլեան, Ատանացի, 12 տարուան: Կար. Գրիգորեան, Մերսինցի, 10 տարուան: Յովհաննէս Նալպանտեան, Եօզղատցի, 3 տարուան:

Պաապտայի բանտին մէջ կը գտնուին 9 հայ բանտարկեալներ, նոյնպէս դատապարտուած ոճրային արարքներով:

Իսկ Րէմիլի բանտին մէջ 38 բանտարկեալներ, որոնցմէ շատեր դեռ չեն դատապարտուած: Ուրեմն հայ բանտարկեալներու ընդհանուր թիւը Լիբանանի մէջ 59 է:

Բանտարկեալներու ընդհանուր թիւին հետ բաղդատելով, Հայերը կը կազմեն մէկ եօթներորդը ընդհ. թիւին:

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՐ՞Վ ՊԱՌԱԿՏԵՑ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ

— o —

«Հայրենիք» դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 փետրուար).

— «Հայրենակցականներու ներկայ պառակտեալ եւ ողբալի վիճակին բուն պատճառները գաղտնիք չեն ոչ ոքի համար:

Ո՞վ չի յիշեր, թէ որքան ատեն որ անոնց մէջ համայնավարներ չկային, ամէն ինչ խաղաղ ու ներդաշնակ կ'ընթանար: Դաշնակցականները, Ռամկավարներն ու Հնչակեանները երկար տարիներ կողք կողքի կ'աշխատէին համերաշխօրէն, թէեւ Հայրենակցականներէն դուրս յաճախ կատաղի կուսակցական պայքարներ կը մղէին:

Սակայն, այն օրէն ի վեր, երբ համայնավարները, դիմակաւորուած թէ առանց դիմակի, մտան Հայրենակցականներու մէջ, այդ միութեանց կեանքը սկսաւ ծանրօրէն խռովիլ, կատաղի վէճեր ու կռիւներ առաջ եկան եւ պառակտումը անխուսափելի դարձաւ:

Այդպէս եղաւ, որովհետեւ համայնավարները մտան Հայրենակցականներու մէջ ոչ թէ միւս խմբակցութեանց հետ միասին անկեղծօրէն գործակցելու համար յանուն համազգային նպատակներու այլ որովհետեւ նպատակ ունէին ամէն գնով իրենց ձեռքն առնելու Հայրենակցականներու վարչութիւնները եւ դրամները, իրենց ուզած ձեւով ծախսելու այդ դրամները, իրենց ուզած ձեւով նոր դրամներ հաւաքելու եւ, վերջապէս, Հայրենները միջոց դարձնելու իրենց համայնավար փրոփականտին համար: Եւ, որովհետեւ ռամկավարներն ու հնչակեանները դիւրութեամբ համակերպեցան համայնավարներու էնթրիկներուն, մէջտեղ մնացին միայն Դաշնակցականները՝ ընդդիմութիւն ցոյց տալու համայնավար ոտնձգութիւններուն եւ դաւերուն:

Երբ տարիներ առաջ Հայրենակցականները նախաձեռնեցին գեղեցիկ շարժումի մը՝ իրենց գիւղերու, քաղաքներու կամ գաւառներու անունով ուսաններ շինելու համար խորհ. Հայաստանի մէջ, Դաշնակցականները ուրիշ խմբակցութիւններէ ոչ նուազ եռանդով ու խանդավառութեամբ ուժ տուին այդ շարժման՝ նիւթական ու բարոյական ամէն զոհողութիւն ընելով շինարարական ձեռնարկներու յաջողութեան համար: Սակայն, երբ հետզհետէ պարզուեցաւ, որ խորհ. կառավարութիւնը շինարարութենէ աւելի համայնավար փրոփականտ կ'ուզէ ընել տալ Հայրենակցականներու եւ անոնց դրամներու միջոցով եւ կը ձգտի Հայրենակցականները ծառայեցնել իբր պայքարի միջոց ազատատենչ հայութեան դէմ, Դաշնակցականները, բնականաբար, հարկադրուած եղան մերկացնել խորհ. գործակալներու ոտնձգութիւններն ու վատնումները, սկսան քննադատել համայնավարներու եւ անոնց գործակիցներու վնասակար ընթացքը Հայրենակցականներու մէջ:

Առիթ հարկաւ ձեռնտու չէր համայնավարներուն, եւ անոնք ամէն միջոցի դիմեցին չէզոքացնելու եւ նոյն իսկ հեռացնելու համար Դաշնակցականները Հայրենակցականներէն, որով երկու քի բաժնուեցան մեր գրեթէ բոլոր Հայր. Միութիւնները:

Հարկաւ, համայնավարները երբեք չպիտի յաջողէին այդքան առաջ տանիլ քայքայման ու պառակտման գործը Հայր. ներու մէջ, եթէ Ռամկավարներն ու Հնչակեանները անոնց հետ միասին միացեալ ճակատ չկազմէին Դաշնակցականներու դէմ:

Ինչպէս համայնավարներու, այնպէս ալ ռամկավարներու եւ հնչակեաններու մէջ Դաշնակցութեան վնասելու մարմաջը անհամեմատ աւելի մեծ էր եւ է, քան Հայաստանին օգնելը: Եթէ այդպէս չըլլար, անոնք չպիտի աշխատէին ամէն գնով անհաշտ կռիւ մղելու Դաշնակցութեան դէմ, այլ, ընդհակառակն, պիտի ջանային Դաշնակցութեան հետ միանալ՝ առաւելագոյն օգնութիւնը հասցնել կարենալու համար Հայաստանի:

Հայաստան եւ ոչ խորհ. կառավարութիւն, միութիւն եւ ոչ բաժանում, գործակցութիւն եւ ոչ հակամարտութիւն,— ահա այն միակ ուղեգիծը, որ կրնայ բուժել ոչ միայն մեր Հայրենակցականներու եւ ազգային միւս կազմակերպութիւններու, այլ եւ ամբողջ հայութեան ծանր վէրքերը»:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Հաճոյքով կ'իմանանք որ շնորհալի դաշնակահարուհին Օր. Տիրուհի Զառաֆեան՝ ամէն իրիկուն Թէաթր տէ Մաթիւրէնի մէջ կը նուագէ հնդիկ հռչակաւոր քերթող Ռապինտրանաթ Թակորի Ամալ ու Ֆրանսացի գրող Անտրէ Ժիտի Առանց գոյքի նամակը թատերախաղերուն երաժշտամասը, զոր դաշնակի, քլարինէթի եւ ջութակի համար յօրինած է ֆրանսացի յայտնի նուագահանդէս Տարիուս Միլհօ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (217)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Առաքելը զինուած ընկերներով ժողովուրդի ետեւէն կ'երթար ու սակայն կը դառնար՝ գիւղի կողմը նայելով: Լեւոնի եւ ընկերներու ուշանալը զինք սաստիկ կ'անհանգստացնէր: Ինչո՞ւ կ'ուշանային, երբ գիւղին մէջ ոչ ոք մնացեր էր:

Վերջապէս երեւցան Լեւոնն ու ընկերները, որոնք դիրքէ դիրք ընկրկելով՝ կը բարձրանային դէպի սարի գագաթը:

Ահագին տարածութեան վրայ ցրուած էին գիւղացիները, ծանր ծանր կը քալէին ընկճուած ու յոգնած: Վերելքը սաստիկ դժուար էր, մանաւանդ քանի սարի գագաթին կը մօտենային: Անգամ մը դուրս ելած գիւղէն, ամբողջ ժողովուրդը լուռ ու մունջ, կ'ճամպարէր լերան ծայրը հասնիլ:

Ցնկարծ ձայն ձայնի տուած կանդնած բազմութիւնը եւ ընդհանուր վայնասուն մը, աղեխարշ հեկեկոց մը փրթաւ:

Ղըլճան ծուխերու եւ բոցերու մէջ կը գալարուէր:

— . —

ՂԸԼՃԱՅԻ ՍԱՐԸ

Ուրանցի Յակոբն ու Մկօն, խմբի առաջն ինկած, հանդարտօրէն կը բարձրանային Ղըլճայի սարը, բոլորովին վստահ, թէ Քրտերը իրենց հետքը կորսնցուցած էին: Եթէ խմբի տղայոց սոված ըլլնելու պարագան չըլնէր, այդ գիշերուան ճանապարհը պարզապէս պտոյտ մը պիտի համարուէր, այնքան որ ճանապարհը հեշտ էր, տափարակ դաշտի մէջ ինկած: Բայց երբ Ղըլճայի բարձր սարին դէմ տըւին, խումբը սկսաւ ցրուելով երկարիլ: Շատեր ուժաթափ հազիւ կրնային ոտքերնին փոխել, իսկ անոնք ալ որ դեռ կարողութիւն ունէին, յոգնած ընկերներու զէնքերով ծանրաբեռնուած՝ դժուարութեամբ կ'առաջանային սարի փէշերով, որոնք ալիք ալիք կը բարձրանային մէկը միւսի վրայ դիզուած:

Երբ Յակոբն ու Մկօն հասան լերան գագաթը, հազիւ տասնեակ մը ֆէտայիներ կային իրենց հետ, իսկ խմբի մնացած մասը ցրուած վիճակի մէջ, հանդստանալով կը բարձրանար: Գէորգը ամէնքէն վերջը կուգար Նիկոլի եւ Թօփալ Սատանայի հետ, ետ մնացողները հաւաքելով, քարի մը տակ քնացողները արթնցնելով, ստիպելով, ոգեւորելով որ շարժին, համոզելով, որ գագաթին հասնելու քիչ տեղ մնացեր էր:

Գէորգի խումբը երեք օրէ ի վեր սոված էր:

Ընդհանրապէս յ... խմբերու ամենամեծ թշնամին ոչ կառավարական զօրքն էր եւ ոչ ալ Քրտերը, այլ հացի պակասը, ու ճակատագրական դեր մը կը խաղար անոնց կեանքին մէջ:

Ամէն Երկիր մտած խումբ իր սովածութեան ողբերգական պատմութիւնն ունէր: Եղած էին խմբեր, որոնք Հայաստանի սարսափելի ձմրան ժամանակ, պարսկական սահմանէն մինչեւ Վան հասած էին, գրեթէ առանց բրդուճ մը հաց ուտելու եւ կամ քաղաքէն մինչեւ Բարթուղիմէոս վանքը քալած էին բոլորովին սոված վիճակի մէջ: Լեռնէ լեռ անցնելով, փախստական վիճակի մէջ, խմբերը շատ անգամ, թէեւ հայկական շրջաններու մօտ, բայց նորէն հնարաւորութիւն չէին ունենար հացի պաշար վերցնելու իրենց հետ: Հացխնդիրը ամենածանր մտահոգութիւն մըն էր յեղափոխական զինուորի մը համար, որմէ ազատուելու ոչ մէկ հնար կար սակայն: Ֆէտայիները, ընտրովի, անձնուրաց մարդիկ, ինչպէս ժողովուրդը կ'ըսէր «կեանքերնէն ձեռք քաշած», եթէ սիրով կը տոկային ամէն նեղութեան ու չարչարանքի, եթէ խելառ կատաղութեամբ կռուի դուրս կուգային քրտական տասնապատիկ աւելի ուժերու դէմ, բայց օրերով սոված եւ վաստակաբեկ՝ կը կորսնցնէին ֆիզիքական դիմացկունութեան հետ նաեւ իրենց հոգեկան արիութիւնը, կը յուսալքուէին, եւ մռայլ դժգոհութիւն մը ծայր կուտար անոնց հոգիին մէջ: Ընդհանրապէս հնազանդ եւ կարգապահ, այդ պայմաններու մէջ ֆէտային կը դառնար երեխայի մը նման դժգոհ, քմայքոտ, կամակոր: Պէտք էր գիտնալ անոնց հետ վարուելու ձեւը:

Բարեբախտութիւն մըն էր խմբին համար, որ Գէորգի նման փորձառու ղեկավար մը արթուն աչքով կը հսկէր: Առաւօտեան լոյսը բացուիլ ըսկսած էր, երբ Գէորգը խմբի յետ մնացած տղոց հետ հասաւ Յակոբի մօտ, որ երկու ժամէ ի վեր կը սպասէր անոնց գալուն: Ղըլճայի սարը ընդարձակ լեռնագագաթ մըն էր հաւկթաձեւ երկարած հիւսիսէն դէպի հարաւ, որու երեք կողերը թեթեւ զառիվարով մը կ'իջնէին դէպի Կիւսնենցի դաշտը, մինչ Արճակի լճի կողմէն դահավէժ վար կը կախուէր, գրեթէ անանցանելի պատ մը կազմելով, որ աւելի քան մէկ ժամուան երկարութիւն ունէր:

Ղըլճայի սարը կազմութեամբ գրեթէ անկախ լեռնաշղթայ մը միւս լեռներէն, տիրապետող գագաթ մըն էր: Քովը կամ դիմացը՝ ոչ մէկ հաւասար բարձրութիւն գոյութիւն ունէր, հետեւաբար շատ յարմար դիրք մը ֆէտայիներուն համար: Գէորգն ու Յակոբը թէեւ բոլորովին չէին մտածեր կռուի մը հաւանականութեան մասին, բայց ընդունուած ձեւով պահակներ նշանակեցին գագաթի հեռաւոր ծայրերը, տասնեակները զանազան դիրքերու մէջ տեղաւորեցին ու քանի մը զինուորներով իրենք կեդրոնական դիրք ունեցող ժայռի մը տակ նստան հանգչելու:

Արեւը պարսկական սահմանը եզերող լեռնաշղթայի ետեւէն սկսաւ բարձրանալ՝ ջերմութեան հանգստացնող զգացում մը առաջացնելով զինուորներու մէջ, որոնք սրսփալով իրարու կողքի կծկուած, անհամբեր կը սպասէին արեւի բարձրանալուն, մէկ ալ Ղըլճայէն գալիք հացին, որ սակայն կ'ուշանար:

Նիկոլի տասնեակը դիրք բռնած էր Կոճ գիւղի կողմը: Այդ այն կողմն էր, ուրտեղէն խումբը բարձրացաւ: Տասնեակէն մօտ յիսուն քայլ հեռաւորութեան վրայ կը գտնուէր պահակը, որ քարի մը տակ անշարժ պառկած՝ աչալուրջ կը հետեւէր Խարակոնիսէն դէպի Շէխանի, Ղըլճայի սարի տակով անցնող ճանապարհին:

Մեր վաղեմանոթ Քանաքեռցի Յակոբի բերանը չէր բացուեր այդ օրը: Հազիւ թէ սարի գագաթը հասած՝ չանթան մէկ կողմ նետեց եւ երկնցաւ պաղ գետնին վրայ: Փորձեց քնել, թէեւ ցուրտը մինչեւ ոսկորները հասած էր: Դողալով ակամայ ակռաները իրարու կը զարնէր՝ ջերմէ բռնուողի նման: Ընկերները հետզհետէ հասնելով տեղաւորուեցան Յակոբի շուրջը, մինչեւ որ Նիկոլն ալ գալով տասնեակը ամբողջացաւ: Զնկարագրենք ֆէտայիներու ողբալի վիճակը: Ընթերցողը կրնայ այդ հեշտութեամբ երեւակայել, եւ ոչ ալ խօսք ընենք Յակոբի մասին, որու ներս ինկած թըշերը, դուրս ինկած աչքերը, աղտի ու կեղտի մէջ կորած դէմքը գերձախօս կերպով կը պատմէին անոր տառապանքը:

Բնաւորութեամբ կենսուրախ, շատախօս, եւ կատակասէր Յակոբը անճանաչելի դարձած էր այն ատենէն, որ Նիկոլը սրտակից ընկերոջը մօտ նստելով երբ փորձեց խօսիլ անոր հետ, Յակոբը առանց պատասխանելու, միւս կողքին վրայ դարձաւ:

— Հէ՞ տօ, ի՞նչ է պատահեր,— քթի տակէն ծիծաղելով հարցուց Նիկոլը,— նորէն էներդ եկե՞ր են, հէ՞, չխօսի՞ս:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

*** Այս որոշումները մեծ գոհունակութիւն պատճառեցին Գերմանիոյ մէջ: Մամուլը ուրախութիւն կը յայտնէ մանաւանդ անոր համար որ Փաշական Իտալիան ալ անհրաժեշտ կը գտնէ գործակցիլ «Եւրոպայի բարեկարգութեան կուսակիցներուն», այսինքն պայքարիլ համայնավարութեան դէմ :

Արտակարգ խստութիւններ Ռումանիոյ մէջ

Գրած էինք թէ երեք ուսանողներ դաշունահարած են Եաշի համալսարանին վերատեսուչը: Ռումանիոյ ներքին նախարարութեան մէկ զեկոյցը կը ծանուցանէ թէ փրոֆէսէօրին ձախ ականջը գտնուած է փողոցին մէջ: Երեք յարձակողները երկաթ շապիկաւորներ են (փաշական), որոնց մէկը վերատեսուչը կաշկանդած է, մէկը՝ անոր գլուխն զարկած, իսկ միւսն ալ դաշոյնը կուրծքին խրած: Փրոֆէսէօրին աղիքները ծակած են, այնպէս որ վիճակը շատ ծանր է: Եաշի համալսարանին ծերակոյտին անդամները եւ գրականութեան կաճառին փրոֆէսէօրները հաւաքաբար հրաժարական տուին, իբրեւ բողոքի ցոյց: Ոստիկանութիւնը բազմաթիւ ուսանողներ ձերբակալեց :

*** Վերջին լուրերու համաձայն, Եաշի մէջ ձերբակալուած կասկածելիներուն թիւն է 56, մեծ մասով անդամ Երկաթ Պահակներու կազմակերպութեան: Կալանաւորներուն մէջ է նաեւ ազգայնական ուսանողներու միութեան նախագահը: Խորհրդարանին եւ ծերակոյտին մէջ բոլոր կուսակցութեանց ներկայացուցիչները ձաղկեցին այս յարձակման հեղինակները :

Նախարարական խորհուրդը որոշեց փակել համալսարանները եւ ուսանողական կեդրոնները: Գաւառի ուսանողները պիտի հարկադրուին անմիջապէս հեռանալ համալսարանական քաղաքներէն: Ներքին նախարարը որոշեց անմիջապէս լուծել ազատ - որմնադիրներու բոլոր ընկերակցութիւնները եւ բոլոր գաղտնի կազմակերպութիւնները :

Հակողութիւնը ոռոչեցին, դրամը չեն վճարեր

Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնաժողովը որոշած էր մարտ 6էն սկսեալ հսկողութեան տակ առնել Սպանիոյ ծովային եւ ցամաքային ճամբաները, որպէսզի կամաւորներ եւ զէնքեր չփոխադրուին: Յանձնաժողովի վերջին նիստին մէջ նախագահը յայտարարեց թէ կարգ մը պետութիւններ կը դժկամակին վճարել իրենց բաժինը: Գլխաւոր դժուարութիւնը կը յարուցանէ Գերմանիա, որուն բաժինն է իբր 160,000 անգլ. ոսկի: Այս գումարէն միայն 2000ը օտար դրամով պիտի վճարուի, իսկ մնացեալը գերմանական դրամով վճարելու առաջարկը ընդունելի չի համարուիր: Լեհաստան չուզեր որ եւ է բան վճարել, իսկ Եուկոսլավիա մեծ դժուարութեամբ համակերպած է: Ուրիշ դժուարութիւններ ալ ծագած են, ծրագրին գործադրութեա առթիւ: Անշուշտ երկու կողմերն ալ կ'օգտուին այս ձգձգումներէն:

Ի՞նչպէս պիտի կազմուի Սուրիոյ բանակը

Սուրիոյ Ազգային պաշտպանութեան Յանձնախումբը լրացուցած է իր աշխատանքները՝ Սուրիոյ ապագայ բանակի կազմութեան ու կազմակերպութեան շուրջ եւ իր տեղեկագիրները պատրաստած: Յանձնախումբը որոշած է կազմել 5000 զինուորներէ բաղկացած տեւլար զօրաբաժին մը որուն կազմը յարեւմամն պիտի ըլլայ Ֆրանսական բանակի հետեւակազօրքի կազմակերպութեան: Յառաջիկայ տարուան ընթացքին պիտի կազմուի երկրորդ զօրաբաժին մը, դարձեալ 5000 զինուորներէ բաղկացած: Այս նոր զօրաբաժնին մաս պիտի կազմեն այն բոլոր զինուորները որոնք «օտար լեգէոն»ի մէջ կը գտնուէին նախապէս :

Կ'ըսուի թէ Ազգային Պաշտպանութեան Յանձնախումբը նոյնիսկ այժմէն նշանակած է կազմուելիք զօրաբաժիններուն սպարապետ սպաները, որոնց պիտի վստահուի սուրիական նորակազմ բանակի հրամանատարութիւնը: Այդ սպաները պիտի ընտրուին կանխահասօրէն հանդստեան կոչուած սուրիացի սպաներու շարքերէն :

Ինչ կը վերաբերի զինուորական ծախքերուն, 1 զօրաբաժինը (5000 հոգի) 500 հազար սուրիական ոսկի ծախքի մը կը կարօտի: Այս գումարէն դուրս կը մնան ռազմանիւթի անհրաժեշտ ծախքերը:

Խաչագողութիւն մը երեւան հանուած

1935ին գրասենեակ մը բացուած էր Պուլվառ Օսման, թիւ 152, «Ազգային Միութիւն մեծագոյն Ֆրանսայի համար», որ իբրեւ թէ պիտի դիւրացնէր օտարականներու հպատակութիւնը: (Այս առթիւ ազդեր զրկուեցան նաեւ հայերէն թերթերու): Միութիւնը ինք ալ թերթ մը կը հրատարակէր: Միութիւնը կը հովանաւորէին շատ մը երեւելիներ:

Եղած գանգատներուն վրայ, ոստիկանութիւնը հաստատած է թէ նախկին դատապարտեալ մըն է անոր վարիչը, «պարոն» Ռէթ կամ Ռէթլինկէր, որ 200 ֆրանք կը գանձէր իւրաքանչիւր թեկնածուէ, հակառակ օրէնքին տրամադրութեանց: Խուզարկութեանց առթիւ բռնուեցան 1500 թղթածրարներ: Իր գործակիցն ալ նախկին դատապարտեալ մը եղած է, Փօլ Փանթէն որ լա կէս: Երկուքն ալ ձերբակալուեցան իբրեւ խաչագող :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ մէջ կառախումբ մը ձիւներուն մէջ մնացած ըլլալով, հինգ ժամ աշխատանք թափուեցաւ, փրկելու համար: Զորս աշխատաւորներէ երեքը մեռան, երբ ձիւնակոյտ մը փրթաւ քարեր գլորելով :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Սէրէնկիւլեանի փոքրիկն ՎԻԳԷՆ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

×

Ֆ. Կ. Խաչի Սէն Ժէռոմի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Սէրէնկիւլեանի փոքրիկն ՎԻԳԷՆ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ :

×

Շահլամեանն ընտանիքը իր խոր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Հայկ Սէրէնկիւլեանի, իրենց սիրասուն մանկիկին ՎԻԳԷՆ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆի մահուան առթիւ:

×

Զարսանճաքի Վերաշ. Միութ. Վիէնի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ, Վալանսարնակ՝ հայրենակից ՂՈՒԿԱՍ ԱԲՈՅԵԱՆի տխուր մահուան առթիւ, իր ընտանեկան բոլոր պարագաներուն :

×

Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ իր ազգականներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Վիէնի Զարսանճաքի Վերաշ. Միութեան մասնաճիւղը իր ջերմ շնորհակալութիւնը կը յայտնէ, հայրենակից՝ Տէր եւ Տիկին Խ. Մարսպանեաններուն, մանչ զաւակով մը բախտաւորուելուն առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Սթանօզի Հայր. միութեան ընդհ. ժողովը 6 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Պուլվառ Ռոտէն, Իսի լէ Մուլինօ, Բանիկեանի սրճարանին մէջ: Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԹԷՕ—ՔԱՇԱՆի «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերաճառախօսական զրոյցը այս շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Ակումբին մէջ:

կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՊԱՆԹԷՕ—ՔԱՇԱՆի «Արծիւ» ենթակոմիտէի սարքած ընկերական խնճոյքը այս կիրակի, 7 Մարտ, ժամը 3ին, Ակումբին մէջ:

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Արամ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովը 5 Մարտ ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ՊՕՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը 5 Մարտ ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստամ ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 5 Մարտ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse. Մարսէյլ: կարեւոր օրակարգ:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի անդամական ընդհ. ժողովը 6 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին, սովորական ժողովատեղին: կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Անուվիլի Վարդան ենթակոմիտէին կողմէ 6 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պ. Նիկողոսեանի սրճարանին մէջ:

կը խօսի ընկ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Մարտ 21ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—12,
Salle Poissonnièreի մէջ, **7 Rue du Faub. Poissonnière**
Métro Bonne Nouvelle
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **ՏՈՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻ **Պ. Ը. ԽԱՏԻՍԵԱՆ**
Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին՝
ՏԻԿԻՆ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ (երգ), Պ. Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն)
Մասնաճիւղի սիրողներու խումբը կը ներկայացնէ երկու զաւեշտ
ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՀԱՄԲՈՅՐԸ եւ ՀՆԱՐԱՄԻՏ ՎԱՐՁԱԿԱԼԸ
ՋԱԶ — Մուտք 15, 10 եւ 7.50 ֆր.: — ՊԻՖԷ

ԱՊԱՀՈՎԵՑԷՔ ՁԵՐ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐԸ ՆԱԽՕՐՕՔ

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ՔԵՄԱՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ

Նուագահանդէսը Մարսէյլի մէջ
Մասնակցութեամբ յայտնի դաշնակահարուհի Տիկ. ՌՈՒԲԷՆԻ
Տեղի կ'ունենայ 7 Մարտ, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին,
Քօլիզէի շքեղ սրահին մէջ, 21 Bld. Dugommier.
Պիտի նուագէ՝ հայկական, պարսկական, ռումանական, ռուսական եւ կովկասեան եղանակներ, որոնք գնահատուեցան ամէն երկրի մէջ:
Ներկայ կ'ըլլան բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ,
հայ եւ օտար քննադատներ:
Գիները՝ 15, 10 եւ 7 ֆր.:
Տոմսերը կը ծախուին՝ Թումայեան եղբ. 38 Ave. Camille Pelletan, Տէր-Վարդանեան եղբ. 51 Rue St. Bazile, Մանուկեան եւ Համալեան 3 Rue de la Phare եւ Դերասան Յ. Ղազարեանի մօտ:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

7 ՄԱՐՏ. ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ
Sociétés Savantesի սրահին մէջ,
ԴԵՐԱՍԱՆ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ
Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆԻ ԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾՈՑԸ՝
ՊԷՊՕ
կը մասնակցին՝ ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՏԻԿ. ՄԱՔՍՕՆԱԼՏ, ՕՐ. ՌՕԶ ՄԱՔՍՕՆԱԼՏ, Պ.Պ. Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Ե. ԱԲԳԱՐ եւ Կ. ՔԱՆԹԱՐ:
Գիները՝ 5, 7.50, 10 եւ 15 ֆր.:
Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince, ճաշարան Ֆլօրիա 61 rue Mr. le Prince, Select Pressing 10 rue Boutebrie, Paris (5) եւ ներկայացման օրը կիշէն:
ընդհ. հասցէ A. Kempétian, 21 Ave. d'Alembert, Livry-Gargan (S. et O.)

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Սէն-Ժէռոմի (Մարսէյլ) Մ. ճիւղին կողմէ Մարտ 7 կիրակի կէսօրէ վերջ, Maison de Quartierի սրահին մէջ
կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ՔԻՊՐԻԹՃԻԵԱՆ
Երգ, պար, արտասանութիւն: — Մուտքը ազատ է:

Թատերական Ներկայացում

Իսի լէ Մուլինոյի Սեօլէօզի Հայր. Միութեան «Արեւելք» թատերախումբին կողմէ ի նպաստ իր դպրոցի գրադարանին
7 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,
Սեւրի Պէշիքթաշլեան սրահին մէջ, 26 rue de Troyon, մէթրօ Sèvres
կը ներկայացուի Շիրվանզադէի «ՊԱՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ»
եւ ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆՆՈՑ ՓԵՍԱՑՈՒՆ (զաւեշտ մէկ արար)
Մուտք՝ 5, 7 եւ 10 ֆր.:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame, PARIS (13)

Օգտուեցէք առիթէն

Մինչեւ մարտի վերջը ծախու են ԿԷՍ ԳԻՆՈՎ հետեւեալ գիրքերը՝	
ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԱԶԱՀԱՆ	15 ֆր
ՄԵՌՆՈՂՆԵՐ	12 ֆր
ԵՐԳԱՐԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ	10 ֆր
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՐՏԷՍԸ	20 ֆր

Չորս կտորին համար պիտի վճարէք միմիայն 25 ֆրանք:
Մէկ կամ միւս գիրքը ընտրելով պիտի վճարէք իսկական գինը:
Ստանալու համար դիմել Գրատուն «Յառաջ», G. Tzérikian, 13, Rue des Dominicaines, Marseille.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :- R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԲԹՕՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 5 ՄԱՐՏ
VENDREDI 5 MARS 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3362

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐՋԸ ԻՐ ՁԱԳԸ ՍԻՐԱԾ ԱՏԵՆ...

Կարդալով զինարշաւի մասին հրատարակուած տեղեկութիւնները եւ այս առթիւ խօսուած ճառերը, չէ՞ք յիշեր հին առածը,— արջը իր թոժիկը սիրած ատեն խեղդեր է ...

Բոլոր կառավարութիւններն ալ կը յայտարարեն թէ հար-կադրուած են զինուիլ, յանուն խաղաղութեան: Բոլորն ալ կը բազմապատկեն իրենց ռազմական պատրաստութիւնները, չափազանց սիրելով խաղաղութիւնը:

Դեռ առջի օր, Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, նոյն սրտառուչ եղանակն էր որ կը հնչեցնէր արտաքին նախարարը:

Ընդդիմադիր երեսփոխան մը դիտել տուաւ թէ մեծ պետութիւնները 2,500,000,000 անգլ. ոսկի տրամադրած են, սպառազինութեանց համար: Եւ խստօրէն ձաղկեց «ուժանակ արձակող դիւանագէտները»:

Նախարարը, Պ. Իտըն, պատասխանելով այս մեղադրանքին եւ ուրիշ հարցապնդումներու, յայտարարեց կատարեալ պաղարիւնով.

— «Մեր վերազինման ծրագիրը գրեթէ ընդհանուր հաւանութիւն գտաւ արտասահմանի մէջ: Աշխարհի մէջ ոչ ոք կը հաւատայ թէ մենք մեր զէնքերը պիտի գործածենք կայսերական ընդարձակման, աշխարհակալութեան պատերազմի մը համար: Եւրոպայի եւ աշխարհի այսօրուան վիճակին մէջ, այս երկրին համար աւելի մեծ ուժ ունենալ՝ մեր ամէնէն ազդու աջակցութիւնը պիտի կազմէ՝ աշխարհի խաղաղութեան պահպանման համար»:

Արդ, չէ՞ք վախնար որ այսքան սիրելով խաղաղութիւնը, այսքան յարելով փարելով անոր, ի վերջոյ խեղդեն զայն իրենց թեւերուն մէջ, ինչպէս արջը...

Մէկ օրէն միւսը, քանիչորս ժամ չանցած, տեսէք ինչեր կը լսենք, «խաղաղասիրութեան» ճամբուն վրայ:

Յառաջիկայ տարեշրջանին, որ կը սկսի ապրիլէն, Մեծն Բրիտանիոյ միայն ծովային ելմտացոյցը կը կազմէ վիթխարի գումար մը, 105,065,000 ոսկի, այսինքն 23,776,000 ոսկի աւելի՝ անցեալ տարեշրջանին վրայ:

Թուրքիա կը պատրաստուի առնուազն 1000 օդանաւ ապահովելու, 15,000 օդաչուներով:

Իտալիոյ մասին լսեցիք արդէն: Եւ ահա «խաղաղութիւնը սիրելու» նոր փաստ մը՝ խորհրդային աշխարհէն:

Մարտ 3 թուակիր հրամանագրի մը համաձայն, զինուորական գիտելիքներու դասեր պիտի աւանդուին բոլոր դպրոցներուն մէջ, սկսելով ութ տարեկան աշակերտներէն:

Ուրեմն, բանուորա-գիւղացիական աշխարհին մէջ ալ զինուորութիւնը պիտի սկսի օրօրոցէն կամ ծաղկոցէն, ինչպէս փաշական Իտալիոյ եւ հիթլէրական Գերմանիոյ մէջ:

Բայց թողունք համառօտ եւ սանձակոտոր զինարշաւի մանրամասնութիւնները, վերլուծելու համար անոնց շարժառիթները եւ ճակատագրական ելքը:

Տարակոյս չկայ թէ, աշխարհի այս անկայուն վիճակին մէջ, կարգ մը պետութիւններ — անոնք որ յաղթեցին եւ յղփացան անչափելի եւ աննկարագրելի աւարներով — ամէն բանէ առաջ անոնց պահպանման մտմտուքն ունին:

Անոնք անընդհատ կը սպառազինուին համաձայն իրենց նիւթական կարողութեան, յաճախ քամելով երկրին եւ ժողովուրդին ամէնէն կենսական երակները:

Այս շարքին մէջ կը գտնուին ե՛ւ մեծեր, ե՛ւ փոքրեր, ընդհանրապէս իրարու կապուած՝ շահակցութեամբ եւ զինուորական կամ քաղաքական դաշինքներով:

Մեծ թէ փոքր, երկուքն ալ այլ եւս չհաւատալով ոչ Ազգերու Դաշնակցութեան ուժին, ոչ ալ հաւաքական ապահովութեան, նախընտրած են կտրուկ ճամբան,— զինուիլ, անշուշտ յանուն խաղաղութեան, որ կը նշանակէ պահպանել «իրաց վիճակը»:

Անոնք ունին ուրիշ բանաձեւ մըն ալ,— դաշնագիրներու նուիրականութիւնը, որ կը նշանակէ աւարը պահել, բայց թոյլ չտալ որ ուրիշներ ալ համարձակին տրտնջալ յանուն նոյն նուիրականութեան:

Ցաղթականներու եւ բախտաւորներու այս չքախումբին դիմաց, որ սպառազինուած է ոտքէն մինչեւ գլուխը, եւ սակայն դեռ բաւական չի նկատեր եղածը, կը խլրտի միւս ճակատը,— այն որ զրկուած է անողորմաբար կամ կ'ուզէ այդպէս ներկայանալ աշխարհի առջեւ:

Գաղտնիք չէ, նաեւ, այս ճակատին յարաձուն սպառազինութեանց միտքը,— կազմ եւ պատրաստ գտնուիլ որ եւ է պատեհութեան կամ պատահականութեան հանդէպ, ճեղք մը բանալու, կորսուած դիրք մը ետ առնելու, ախորժակ մը յագեցնելու համար:

Այս ճակատը չի ծածկեր իր ձգտումներն ալ, միշտ խօսելով յանուն խաղաղութեան, ինչպէս միւսները:

Ճակատի ներկայացուցիչներէն մէկը, սեւ շապիկաւոր Իտալիան, տարիներով հնչեցուց «տարածուելու կամ պայթելու» ազդանշանը, եւ ի վերջոյ դնաց զարնուեցաւ Եթովպիոյ ժայռերուն: Բայց գո՞հ է: Ոչ: Ինչ որ գոհունակութիւն կը կոչեն, ժամանակաւոր դադար մըն է, նոր ոստումներ կատարելու համար: Ահա ուրեմն լարում, բազմապատկութիւն ռազմական ուժերու, աւելի լայն տարածութեան մը վրայ:

Միւս ախոյեանը, հիթլէրական Գերմանիան, իրականացնելով իր երազած հաւասարութիւնը, այժմ բարձրաձայն կը խօսի ուրիշ պահանջներ գոհացնելու կամքին վրայ,— խաղաղութեամբ, կամ սեփական ուժով:

Դեռ ուրիշներ ալ, այս ճամբուն վրայ, իբրեւ պայթելու պատրաստ հնոցներ:

Իսկ ո՞րո՞նք են ընդհարման կէտերը, կամ խոցելի դիրքերը, այս երկու գլխաւոր ճակատներուն վրայ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ, ԻՐԱՔ, ԻՐԱՆ ԵՒ ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ ԱՅՍ ԱՄՍՈՒ ՊԻՏԻ ՍՏՈՐԱԳՐԵՆ ԱՍԻԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ

Լուրջ մտահոգութիւններ Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ

«Լ'Էօվր», արմատական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, երէկ ուշագրաւ գրութիւն մը հրատարակած էր, իր քաղաքական աշխատակցին ստորագրութեան տակ (Տիկին Ժընըվիէվ Թապուի, որ սերտ կապեր ունի նախկին վարչապետի մը եւ արտաքին գործերու պաշտօնատան հետ):

Ցօդուածագրին տեղեկութեանց համաձայն (հաղորդուած՝ Պոլսէն), Թուրքիոյ, Իրանի, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի միջեւ կնքուած ասիական դաշինքը կատարուած իրողութիւն մը պիտի դառնայ այս ամիսը չվերջացած: Քանի մը օրէն, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Պաղտատ պիտի երթայ, խորհրդակցելու համար Իրաքի արտաքին նախարարին հետ եւ անկէ պիտի անցնի Թէհրան, տեսակցելու համար Իրանի եւ Աֆղանիստանի իր պաշտօնակիցներուն հետ: (Այս վերջինը Թէհրան պիտի գտնուի): Դաշինքին առաջին ստորագրութիւնը (նշանագրում) տեղի պիտի ունենայ Թէհրանի մէջ, յետոյ, ամենայն հաւանականութեամբ Էնգիւրիի մէջ, մեծ շուքով պիտի կատարուի վերջնական ստորագրութիւնը: «Այս դաշնագրով, Թուրքիա, վերջին պատերազմին մեծ պարտեալներէն մէկը, կը վերահաստատէ իր պետութեանց (կայսրութեան?) ամենամեծ մասը, եւ այս՝ շնորհիւ փոխադարձ աջակցութեան դաշինքի մը որ ամբողջովին գործն է Մուսթաֆա Քէմալի եւ Թ. Արասի»:

Այս նախադասէն վերջը, պաշտօնաթերթին աշխատակիցը կը շարունակէ, իր չզթայաչար շարադրութեամբ.

— Մեծ կարեւորութիւն ունի այս դէպքը: Այժմ աւելի լաւ կը հասկցուի թէ ինչո՛ւ Թ. Ր. Արաս եւ իր կառավարութիւնը այնքան յամառութեամբ կը պահանջէին Սանճաքը, Ալէքսանտրէթի նաւահանգիստին պատճառով, եւ մարդիկ անգամ մը եւս կը զղջան (բայց ի՜նչ սաստկութեամբ, այս անգամ...) որ Թուրքերու կողմէ ժամանակին քանիցս մեզի եղած փոխադարձ աջակցութեան դաշինքի առաջարկները մերժուեցան ֆրանսական զանազան կառավարութեանց կողմէ, այսօր յանդելու համար ֆրանքօ-թուրք համաձայնութեան, որ ոչ ոքի գոհացում կուտայ — եթէ կ'ուզենք բաց խօսիլ — եւ որ բոլորովին խանգարեց մթնոլորտը Փարիզի և Էնգիւրիի միջեւ, նպաստելով իտալօ-թուրք նոր բարեկամութեան, որ պիտի դառնայ ասիական դաշինքին ամենամեծ վտանգներէն մէկը:

Թուրքերը գրեթէ 18 միլիոն են, ինչպէս եւ Իրանի ժողովուրդները: (ԽՄԲ.— Սխալ են երկու թիւերն ալ): Իրաքի բնակչութիւնը կը հաշուեն մօտ վեց միլիոն, իսկ Աֆղանիստանը՝ շուրջ տասը միլիոն, ուրեմն համագումար մօտ 55 միլիոն բնակիչ, որոնց մէջ կը գտնուին շատ ռազմունակ զինուորներ: Գրեթէ մէկ տարի առաջ, Անգլիա գաղտնապէս կը խրախուսէր ասիական դաշինքին ստորագրութիւնը: Ան գիտէր թէ չնդալից հաշտութիւն մը պիտի կնքէ Թուրքիոյ հետ, տարուան ընթացքին (ինչ որ իսկապէս ըրաւ Մոնթրէօյի մէջ): Լոնտոն կը խորհէր թէ Թուրքիոյ բարեկամութիւնը պիտի գործէ ի նպաստ բրիտանական շահերուն, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի մէջ: Անգլիա կը խորհէր նաեւ թէ այս բարեկամութիւնը պիտի կազմէ հակազդեցութիւն մը Իտալիոյ հաւանական ձեռնարկներուն դէմ, Մօտ. Արեւելքի մէջ:

Բայց, քանի մը ամիսէ ի վեր, կացութիւնը բոլորովին փոխուած է Մօտաւոր Արեւելքի մէջ: Իտալիա նախ ապարէզ իջաւ Միջերկրականի մասին Անգլիոյ հետ կնքած համաձայնութեամբ, այլ մանաւանդ օգտուելով ֆրանքօ-թուրք անհամաձայնութենէն, յաջողեցաւ Թուրքիոյ աչքը մտնել, մինչեւ Միլանօ բերել տալով Էնգիւրիի հանրապետութեան արտաքին գործավարը եւ անոր միջոցաւ Իտալիան Աթէնքի մէջ՝ Պալքանեան պետութեանց ներկայացնելով իբրեւ առանցքը արեւելեան Միջերկրականի պետութեանց փոխադարձ աջակցութեան դաշինքին: Մնաց որ, Իտալիոյ այս նուրբ թափանցումը Թուրքիոյ եւ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ՝ գործն է Սթոյատինովիչի (Եուկոսլավիա) եւ մանաւանդ Պ. Մէթաքսասի (Յունաստան):

Եթէ միայն այսօր Իտալիա շարունակէ — եւ պիտի շարունակէ — սիրաշահիլ Էնգիւրին, օգտուելով այն դժուարութիւններէն որոնց անշուշտ պիտի հանդիպին Ֆրանսա եւ Թուրքիա ամէն օր, ֆրանքօ-թուրք համաձայնութենէն վերջ Սանճաքի մասին հաստատուած կարգուսարքին մէջ, ասիական այս դաշինքը մասնաւորապէս ահարկու պիտի դառնայ նախ Ֆրանսայի, նոյնիսկ Անգլիոյ համար:

Կարգ մը լաւատեսներ կրնան դիտել տալ թէ ասիական այս դաշինքը որոշ չափով կը սանձէ համարաբական շարժումը — ինչ որ անվիճելի է — բայց այդ շարժումը օրուան մեծ վտանգներէն մէկը չի կազմեր:

Դիւանագիտական այս նոր գործողութեան վերջին երեւոյթը կրնայ ըլլալ քաջալերել Թուրքիոյ այն տարրերը որոնք դարձած են խորհրդային Ռուսաստանի դէմ: Պէտք է խոստովանիլ թէ այն կատարեալ ուղղամտութեամբ որ կը յատկանշէ Խ. Միութեան մեր զինակիցները, այս վերջինները Սանճաքի մասին ծագած ֆրանքօ-թուրք վէճերու ընթացքին— վէճեր որոնց միջոցին Թուրքերը կարծես կը փորձուէին չարաչար գործածել կացութիւնը, նոյն իսկ իրենց բարեկամներուն կարծիքով — Ռուսերը միշտ Ֆրանսայի կողմը բռնեցին, ինչ որ շատ ալ հաճոյ չեկաւ Էնգիւրիի: Մնաց որ, ասիական այս դաշինքը որքան նպաստէ — եւ պիտի նպաստէ — իտալական եւ գերմանական ազդեցութեան՝ Էնգիւրիի մէջ, տրամաբանօրէն պիտի հեռացնէ Էնգիւրին եւ Մոսկուան: (Մնացեալը յաջորդով):

—o—

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՊՈՂՊԱՏԻ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ կարեւոր յաղթանակ մը շահեցան մարտ 2ին: Պողպատի ամենամեծ հաստատութիւնը, որ աւելի քան 500,000 բանուոր ունի, տարեկան առ նուազն 200,000,000 անգլ. ոսկի վճարումով, խզեց 50 տարուան աւանդութիւն մը եւ ուղղակի բանակցութեան մտաւ արհեստակցական միութեանց պատուիրակին հետ: Քանի մը ժամ վերջը, ուրիշ մեծ հաստատութիւն մըն ալ միացաւ, ապա վեց հատ եւս, եւ համաձայնութիւն գոյացաւ չարաթական աշխատանքը իջեցնելու 40 ժամուան: Օրական նուազագոյն վճարումը պիտի ըլլայ 5 տոլար կամ մէկ ոսկի: Այս յաւելումներով, ամենամեծ հաստատութիւնը տարեկան 20,000,000 անգլ. ոսկի աւելի պիտի վճարէ իբրեւ աշխատավարձք: Գործատէրները հարկադրուած էին ընդ առաջ երթալու, նկատի առնելով յարաճուն ապսպրանքները:

Շ.

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԾԱԽՔԵՐՆ ԱԼ Կ'ԱՒԵԼՆԱՆ

1000 օդանաւ, 15,000 օդաչու

Պոլսէն կը հեռագրեն մարտ 2 թուականով — Այսօր հրատարակուեցան Թուրքիոյ 1937ի ելմտացոյցին մանրամասնութիւնները: Նախատեսուած ընդհանուր ծախքերու գումարն է 38,250,000 անգլ. ոսկի, ինչ որ 3,000,000 ոսկիի յաւելում մը կը ներկայացնէ անցեալ տարուան վրայ: Ազգ. պաշտպանութեան համար տրամադրուած է 6,500,000 ոսկի, բացի 4,500,000 ոսկիի արտակարգ վարկէ մը:

Թրքական առաջնակարգ թերթերէն մէկը նկարագրելով օդագնացութեան զարգացման համար թափուած ճիգերը, կը ծանուցանէ թէ մօտաւոր ապագայի մը մէջ Թուրքիա պիտի ունենայ հազար սաւառնակ եւ 15000 օդաչու:

Կոմս Չիանօ Թուրքիա կ'երթայ

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ Կոմս Չիանօ, Իտալիոյ արտաքին նախարարը, որ Մուսոլինիի փեսան է, մօտերս Էնգիւրի պիտի երթայ, պաշտօնապէս փոխայց տալու համար Թուրքիոյ արտաքին գործավարին:

Ինչո՞ւ կ'իյնան պետական թուղթերը

Քանի մը օրէ ի վեր պետական թուղթերը տագնապ մը կ'անցընեն սակարանին մէջ, իբրեւ հետեւանք զանազան չարաշահութեանց: Երեքշաբթի օր 80 սանթիմէն մինչեւ 1.65 ինկան «ռանթ»երը: Շաբաթաթերթ մը կը գրէ թէ մանր խնայողները կը ճգնին օտար դրամի վերածել իրենց ֆրանքները: Պանքը տը Ֆրանսի վերատեսուչը ժողովի հրաւիրեց մասնաւոր դրամատուններու տնօրէնները, որպէսզի համոզեն իրենց յաճախորդները որ վերջ տան օտար դրամ գնելու փութկոտութեան: Տնօրէններէն մէկը պատասխանեց թէ օգուտ չունի: «Գաւառական փոքր քաղաքի մը մէջ մեր մասնաճիւղերէն մին մէկ շաբթուան ընթացքին 150 գիմում ստացաւ սթերլինի համար»:

*** «Թան» արժեթուղթերու անկումը կը վերագրէ Պ. Լէօն Պլումի ուրբաթ օրուան ճառին, որով մերժեց փոխել դահլիճին քաղաքականութիւնը:

Ուրիշ յոռետես արտայայտութիւններ

Արմատական կուսակցութեան սեղանաւորական մասնագէտներէն մէկը, Պ. Ժորժ Փօթիւ, ճառ մը խօսելով, խստօրէն քննադատեց կառավարութեան ելմտական քաղաքականութիւնը: Բացատրեց թէ արմատական նախարարները կատարելապէս յաջողեցան իրենց գործունէութեան մէջ: «Պ. Տալատիէ Ֆրանսայի տուաւ բանակ մը աւելի քան երբեք զօրաւոր եւ ազդու: Արտաքին նախարար Պ. Տէլպոս փրկեց խաղաղութիւնը: Ընկերվարականները իրենց վերապահեցին տնտեսական եւ ելմտական ասպարէզները: Արժեզրկումը կնքեց իրենց առաջին ձախողանքը, գիներու բարձրացումը՝ երկրորդը: Իրականութեան հաստատուն գետինը լքուեցաւ երազներու եւ տեսական մարզանքներու թագաւորութեան համար: Ընկերվարականները հետզհետէ աւելի կը հեռանան հանրապետութենէն՝ դասակարգային պայքարներով զորս իրենք խրախուսեցին եւ օրէ օր աւելի դառնացուցին: Եթէ այսպէս շարունակուի, դասակարգային պայքարը այլասերելով պիտի վերածուի քաղաքացիական պատերազմի:

Անհրաժեշտ է արագօրէն վերադառնալ ճշմարիտ արմատականութեան սկզբունքին, կանխելու համար աղէտ մը»:

*** Պ. Մարսէլ Ռէնիէ, նախկին ելմտական նախարարը, յօդուածով մը վիճելի կը նկատէ Պ. Լէօն Պլումի այն յայտարարութիւնը թէ 1,000,000,000 անգլ. ոսկի երկրէն դուրս ելած կամ դիզուած պահուած է: Իր կարծիքով, ամբողջ գումարը 300,000,000 ոսկիէն աւելի չէ. հետեւաբար պիտի չբաւէ ճարելու համար 360,000,000 ոսկիի գումարը որ փոխ պիտի առնուի այս տարի: Նախկին նախարարը բացարձակապէս անհրաժեշտ կը գտնէ որ վստահութիւնը վերահաստատուի, իսկ ատոր միակ միջոցն է «բոլորովին վերի վայր շրջել կառավարութեան ելմտական եւ տնտեսական քաղաքականութիւնը»:

*** Պ. Տարտիէօ, նախկին համայնավարը, այժմ նախագահ Ֆրանսայի ժողովրդական կուսակցութեան, առջի օր հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ, միթինկի մը մէջ.— «Երկրին ելմտական կացութիւնը երբեք այսքան աղետալի եղած չէր: Գանձին բացը քօղարկելու համար, նորէն փողոցային խռովութեանց սպառնալիքը կ'արծարծեն: Մենք թոյլ պիտի չտանք որ երկիրը անկարգութիւն սերմանողներուն ձեռքն իյնայ: Եթէ համայնավարները կ'ուզեն խռովութիւններ յարուցանել, ժողովրդական կուսակցութիւնը պիտի խափանէ իրենց ճամբան»:

Միայն մէ՞կ սպարապետ

Հակառակ ազգ. պաշտպանութեան նախարար Պ. Տալատիէի կարծիքին, երեսփ. ժողովին զինուորական յանձնախումբը չորեքշաբթի օր քուէարկեց բանաձեւ մը, որ կը տրամադրէ գերագոյն հրամանատար մը ունենալ, դոնէ պատերազմի ատեն, բանակին, նաւատորմին եւ օդատորմիղին համար: Բանաձեւը անակնկալ մը եղաւ յանձնախումբին համար, որուն 44 անդամներէն ներկայ էին միայն 15ը: Քուէարկութիւնը անցաւ 6ի դէմ 9 ձայնով:

Խորհրդարանական շրջանակներու մէջ շատ կարեւորութիւն չեն տար այս բանաձեւին, նկատի առնելով ներկաներուն փոքր թիւը. մանաւանդ որ երեսփոխաններուն մեծամասնութիւնը հակառակ է այս ձեւին: Յանձնախումբը միեւնոյն ատեն որոշեց թէ վարչապետը ի պաշտօնէ պիտի ըլլայ նախարար ազգ. պաշտպանութեան, իր ձեռքին տակ առնելով պատերազմական, ծովային եւ օդանաւային նախարարները, թէեւ կրնայ ուրիշ նախարարի մը փոխանցել այս իրաւասութիւնները, խաղաղութեան ատեն:

Մեծն Բրիտանիոյ միլիոնները զինարշաւի համար

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, պաշտօնապէս յայտարարուեցաւ թէ կառավարութիւնը 105,065,000 ոսկի պիտի ծախսէ յառաջիկայ ելմտական տարեշրջանի միջոցին, իր նաւատորմին զօրացման համար: Այս վարկը 23,776,000 ոսկիի յաւելում մը կը ներկայացնէ 1936 - 37 տարեշրջանի գումարին վրայ, բայց որովհետեւ 27,000,000 ոսկին փոխառութեամբ պիտի ճարուի, սովորական ելմտացոյցէն պիտի յատկացուի միայն 78,065,000 ոսկի:

Սահմանուած վարկին մեծագոյն մասը պիտի յատկացուի նոր մարտանաւերու շինութեանց,— երեք զրահաւոր, հինգ յածանաւ, 16 թորփիլահալած, 7 սուզանաւ եւայլն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆԸ», Է՛Ր ԵՐԲԵՄՆ

Ա.

Թերեւս հետաքրքրական ըլլար, Լէօի եւ Հ. Ս. Տ. Մովսէսեանի ամփոփումները օգտագործելով, պատկերացնել հայկական բանակը, որուն առաջին կազմակերպիչը եղաւ հայկական անկախութեան անխոնջ դարբինը՝ Արտաշէս:

«Հայկական բանակը կը բաղկանար երկու մասէ :—

1. Արքայական զօրաբանակը շուրջ 40,000 հոգի.

2. Նախարարական գունդերը, որոնք նախարարներու հրամանատարութեան տակ կը միանային արքայական բանակին, իրարմէ կը զանազանուէին իրենց զինանշաններով (արծիւ, աղեղ): Անոնցմէ ամէնէն բազմաթիւներն էին Սիւնեաց (19,000 այր) եւ կաթմէական (13,000 այր) գունդերը, կային նախարարութիւններ որ կուտային միմիայն 50 զինուոր:

Բանակին ընդհանուր թիւն էր 120 հազար զօրք: Մեծն Տիգրանի օրով ժամանակաւոր կերպով հայկ. բանակին կազմին վրայ աւելցան յոյն փաղանգներ, վրացի հետեւակ եւ մար հեծեալ աղեղնաւորներ, Աղուան զրահակիր պատնէշներ, արաբական այրուձի եւ Կորդուացի ամրաշէն, կամրջաձիգ եւ ռահվիրայ զօրամասեր:

Գունդերը բաժնուած էին վաշտերու եւ հարիւրեակներու, վաշտապետներու եւ հարիւրապետներու հրամանին տակ: Բանակին ընդհանուր հրամանատարն էր սպարապետը:

Զինուորները կը կրէին սաղաւարտ եւ զրահ, զինուած էին աղեղներով, նիզակներով, սուրերով, վահաններով եւ պարսատիկներով, իսրաֆանչիւր գունդ օժտուած էր փողահարներով:

Բանակը կը բաղկանար հեծեալներէ եւ հետեւակներէ, բայց իսկական ոյժը հեծելազօրքն էր, բաժնուած զրահակիր եւ թեթեւազէն մասերու: Այս վերջինները մեծ խմբաւ կը վայելէին արեւելքի մէջ, արագ շարժումներով կը նեղէին թշնամին, կը սպառնային անոր թիկունքէն, կը կեղծէին արեւելեան փախուստ, վազած միջոցին դէպի ետ նետեր արձակելով, կը գործածէին երկու նանկով (որոնց մէկը կը մնար մարմնոյն մէջ) թունաւոր նետեր:

Վահանակիրներ շրջապատելով նետը մնացած հետեւակները, շրջուն պարիսպի մը նման կը պաշտպանէին զանոնք (վահանափակ):

Բանակատեղիները կը պաշտպանուէին խրամներով եւ պատնէշներով:

Թիկունքի հետ հաղորդակցութիւնը կ'ապահովէին ձիաւոր սուրհանդակներ, որոնց տրամադրութեան տակ դրուած էին ձիակայաններ:

Սահմանապահ զօրաց կը հրամայէին չորս բդեշխներ:

Արշաւանքի ժամանակ, բանակը կը յառաջանար, վերջապահ, կողմնապահ եւ յառաջապահ ջոկատներու պաշտպանութեան տակ:

Պատերազմի դաշտին վրայ, բանակը կը բաժնուէր չորսի, աջ թեւ, կեդրոն, ձախ թեւ եւ պահեստի զօրամաս մը (վտանգուած զօրաթեւերուն օգնելու եւ կամ թէ անոնց ձեռք ձգած յաջողութիւնը լայն կերպով օգտագործելու համար, երբեմն ալ անշուշտ պահեստիները ետ բերուած զօրամասերու տեղը կը բռնէին): Վճռական ճակատամարտները տեղի կ'ունենային 6—10 քիլ. ճակատներու վրայ:

Հայաստանը ունէր ընդարձակ սահմանագլուխ, վտանգաւոր դրացիներ եւ անհանդարտ նախարարներ, որոնց վրայ միշտ պէտք էր հսկել, բանակին մէկ մասը այս կերպով անկարելի կ'ըլլար դրկել ճակատ: Պատերազմի դաշտին վրայ կրնային հանել հազիւ 60 — 80,000 հոգի: Այս ուժովն է որ Մեծն Տիգրան հայկական դրօշը պիտի առաջնորդէր Առաջաւոր Ասիոյ մայրաքաղաքները:

Հայերը չէին սիրեր բերդերու մէջ փակուիլ, գերի իյնալ եւ գործ ունենալ թշնամի ամրոցներու հետ: Շատ վարժ էին լեռնային կռիւի մէջ:

Արքունի զօրաբանակին կեդրոնն էր Շահապիվան աւանը, Վասպուրականի եւ Այրարատի սահմաններուն վրայ բարձրացած, Ալա տաղ լերան ստորոտը, Արածանիի ակին մօտ: Տրատինէն քիչ հեռու, ռազմական կարեւոր մեկնակէտ: Կապուած Զինդիլ Կէտիկով Այրարատեան դաշտին, Թափարիզով Վասպուրականին, Արածանիի հովիտէն Հայաստանի հարաւ-արեւմտեան նահանգներուն Պայազիտի վրայէն Մակուի, Խոյի եւ Դաւրէժի, Ալաշկերտի վրայէն ալ Երզնկա-Էրզրում-Հասանքալէ-Կարս-Լէնինական-Հասանքալէ-Տարիալ և Տրապիզոն Էրզրում-Հասան Գալէ-Պայազիտ ռազմական ուղիներուն:

Արտաշէս երբ գահ բարձրացաւ, Հայաստանը վերածուած էր Արածանիի եւ Երասխի հովիտներուն: Ստրաբոն մանրամասն կերպով ցոյց կուտայ ցանկը այն նուաճումներուն, որ Արտաշէս պարտաւորուեցաւ կատարել, Հայաստանը իր աշխարհագրական սահմաններով օժտելու համար: Ոչ-հայ տարրերուն պարտադրեց հայերէն լեզուն, անիկա յաջողեցաւ «Հայաստանը միալեզու զանգուած մը դարձնել» (Ստրաբոն):

Իր նուաճումներուն ցանկը կ'ապացուցանէ որ, Արտաշէս ռազմական, տնտեսական, քաղաքական եւ աշխարհագրական բարձր հասկացողութեամբ օժտուած, հանճարեղ եւ անզուգական առաջնորդ մըն էր, զինուորթագաւոր մը, որ իր կեանքին մեծագոյն մասը անցուց պատերազմի դաշտերուն վրայ, թերեւս անիկա Հայոց պատմութեան մեծագոյն դէմքն է:

Մարերը բռնագրաւած էին Վասպուրականը եւ Սիւնիքը, Արտաշէսի առաջին գործը եղաւ զանոնք դուրս նետել այդ երկու նահանգներէն: (Տես Յառաջ 10 դեկտ. 1936 եւ 3—4—6 փետրուար 1937):

Աւելի առաջ շարժելով, գրաւեց Փայտակարանը, բնական կամուրջ մը որ Կասպից ծովուն միջոցաւ Հայաստանը կը կապէր միջին Ասիոյ եւ Ծայրագոյն Արեւելքի շահաստաններուն հետ:

Վրացիները դուրս նետեց՝

Գուգարքէն (Լոռի, Ախալքալաք) անտառներով, պարարտ արօտատեղիներով, պղնձահանքերով եւ արգասաբեր հովիտներով օժտուած լեռնային շրջան, բացուելԱխալքալաքէ որդաշտային է): Լոռին Հայաստանը կը պաշտպանէր հիւսիսի ասպատակութեանց եւ կովկասեան լեռնականներու դէմ: Անոնք կը խուժէին դէպի Հարաւ Տարիալի կիրճէն:

Տայքէն (Օլթի, Տավազկերտ, Լիվանա, Թորթում), շրջապատուած բարձր լեռներով (Յառաջ **16—1—37**), որ աշխարհագրական կերպով կ'իշխէ Բասենի հովիտին վրայ, ուրկից կ'անցնին Հայաստանի ամէնէն կենսական ճանապարհները: Տայքէն կարելի է Մերտենէկի վրայէն սպառնալ Կարսի եւ Կիւրճի Պօղազի վրայէն ալ Էրզրումի թիկունքին: Իր ռազմական կարեւորութեան գլխաւոր ապացոյցներն են՝

Ա. Ընդհ. պատերազմի սկիզբը Զօր. Իսթօմինի արշաւը 12,000 հոգիով եւ 24 թնդանօթով, նպատակէտ ունենալով Իտի եւ Կիւրճի Պօղազի վրայէն սպառնալ Էրզրումի, ապահովել Սարըղամըշ-Էրզրում ուղղութեամբ յառաջացող Ռուսերուն թիկունքը եւ վտանգել կողէն Հասան-Քալէի շուրջ կռուող Թրքական ուժերը:

Բ. 1915ի Թրքական շրջանիկ շարժումը Տայքի վրայէն, երկու զօրաթեւով, առաջինը Խօկտէմ-Արտուին-Արտահան ուղղութեամբ: Երկրորդը Իտէն-Օլթի, ուր երկուքի ճիւղաւորուեցաւ մէկ մասը Մէրտէնէկի վրայէն դէպի Կարսի եւ Արտահանի թիկունքը, միւս մասն ալ Պարտոսի վրայէն Սարը Քամիշ:

Գ. 1920ի կիսուն հայկական բանակի փայլուն արշաւանքը Ալլահ-Էքպէր տաղի ստորոտը գտնուող Քօսօր-Բէնճակ շրջանին վրայ, որուն զինուորական նպատակն էր փակել Մէրտէնէկի ճամբան: Տնտեսական նպատակը՝ հանքածուխ: (Տայքը հարուստ է նաեւ անտառներով, պտուղներով եւ աղով) բաց աստի Տայքէն կ'անցնի Պարխալ Կէտիկի վրայէն Աթինա յանգող ճանապարհը, որ Հայաստանը կը կապէ Սեւ ծովու: Լինչ եւ ցարական զօրավարներէն ոմանք խորհած են Տայքէն ճորոխի հովտով շրջանիկ շարժման մը մասին, հարուածող զօրամասով մը Արդուին Սպիր-Բաբերդ-Իլիճա առանցքով Էրզրումը կռնակէն զարնելու համար, բայց այս յատակագիծը անյաջողութեան պարագային չափազանց վտանգաւոր է գործադրողին համար:

Այստեղ Վրացիները Ալաններու օժանդակութեամբ զօրեղ հակայարձակում մը փորձեցին, Արտաշէս զանոնք նետեց Կուր գետի միւս ափը, գերեց Ալանաց թագաժառանգը, զայն արքայդուստր Սաթենիկի հետ փոխանակեց եւ վերադարձաւ Հայաստան:

(Ըստ Գողթան-երգիչներու):

ԱՐԱՄՈՐԴԻ

ԾՈՒՌ

Լարախաղաց մը, որ զինուորութեան կանչուած էր եւ չէր փափաքեր երթալ:

Հարիւրապետը.— Ի՞նչ գործով կը զբաղէիր:

— Լարախաղաց էի եւ միշտ ձեռքերուս վրայ քալելու սովորութիւն ունիմ, կը մտածեմ թէ ոտքերովս ի՞նչպէս հրացան պիտի գործածեմ:

Հարիւրապետը.— Ուրեմն փոխանակ երկուքի պէտք է երեք տարի մնաս մեր քով, որպէսզի ոտքերուդ վրայ քալելու վարժուիս:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

«ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑՆԵՐ»

Քարը զոր նետեցի անցեալ շաբաթ, հասաւ իր նպատակին: Ճահիճը սկըսաւ շարժիլ: Եւ արդէն ականջիս կը հասնին խժալուր կանչեր...

Ուրինչ, այս անգամ ուրիշ պատկեր մը:

Դարանակալ սարդի մը պէս, մեր «փրկուածները» մտնելով տուներէն ներս, օգտուելով ընթակային հոգեկան տկարութիւններէն կամ նիւթական չքաւորութենէն կ'առաջարկեն որ իրենց զաւակները յանձնեն «կիրակնօրեայ դպրոցները»: Եւ շատ ալ վարպետ են որ եւ է հակաճառութեան մը առթիւ:

«— Եղբայր, եւ կամ, անուշիկ քոյրիկս, փողոցները ման գալէն ինչ կը հասկնան անոնք, թող գան, նստին կենաց բանը լսեն»:

Եթէ չքաւոր են ծնողները, կը խոստանան անոնց օգնութիւն, ալիւր ու փիլաւ բաժնելով աժան գիներով: Քիչ վերջը պիտի ըսեմ թէ ուր կը բաժնեն պլղուրը ....

Երեք գլխաւոր արուարձաններու մէջ կան այս «կիրակնօրեայ դպրոցներ»էն, Պոմոն, Սէն Լու, եւ Սէն Լուի:

Ընդհանրապէս կ'երթան հոն ուր շատ Հայեր կան եւ ազգային դպրոցներ...

Ազգային կրթութի՞ւն... մեղայ քեզ Փրկիչ, հազար մեղայ, ոճիր է եւ մեղք: Եւ պէտք է հակազդել այս «թոյն»ին, ազգային դպրոցներու անմիջական մօտիկը տնկելով կիրակնօրեայ դպրոցներ ...

Անցեալները պատուելի մը կը ներկայանայ Պուլվար Օտտոյի շրջանին մէջ գտնուող դպրոցի մը ուսուցիչին ու կ'ըսէ ձեռքերը շփելով:

— «Մտադրութիւն ունէինք դպրոց մը բանալու, սակայն քանի որ դուք կաք եւ դպրոց մը գոյութիւն ունի պէտքը չկայ »...

Եւ քանի մը շաբաթ վերջ կը լսուի թէ դպրոց մը բացուած է նշանաւոր սմսեղուկի մը գլխաւորութեամբ:

Եւ կը տեսնես որ հետզհետէ կը պակսին ազգ. դպրոցներու աշակերտները: Իրազեկ մը կ'ըսէ թէ Հալէպէն պլղուր բերած են եւ հրապարակի գինէն աժան գիներով կը բաժնեն ամէն անոնց՝ որոնց տղաքը կը յաճախեն կիրակնօրեայ դպրոց ...

Զարախօսութիւն.— Թող հերքէն:

Վերջերս ականատես եղած ըլլալով մեր թաղին «հոգեւոր դպրոցին», ներկայացնեմ պատկերը այնպէս՝ ինչպէս որ է, եւ որ կը համապատասխանէ բոլոր «կիրակնօրեայ դպրոցներ»ու ներքին կեանքին:

Համարակ սենեակ մը եւ տղաք ամէն հասակէ: Պատին վրայ կախուած է «սուրբ տեղուանքը», այսինքն Երուսաղէմը իր շրջականներով:

Աշակերտներուն առջեւ արձանի պէս տնկուած է սմսեղուկ մը, այլափոխուած դիմագիծով: «Կիրակնօրեայ դպրոցին» ուսուցիչն է... ձեռքին մէջ ունի հաստափոր գիրք մը, երգարան մը եւ զանազան տպագրուած թերթիկներ:

«Հանդէս»ը կը բացուի երգով մը:

Տղոց խանխխուռն ձայնին հետ, կը լսուի քառասուն օր հարբուխ եղած մարդու մը ձայնը:

Եւ կը սկսին համաչափ եւ միօրինակ արտասանել.

— «Տէրը իմ հովիւս է, ես բանի մը կարօտութիւն չեմ զգար »...

Ուսուցիչը ձեռքի թերթիկէն բաներ մը կը կարդայ: Մտիկ ընենք.—

1. Ո՞րն է Ս. Գիրքին մէջ առաջին գերեզմանը:

2. Ո՞րն է երկրորդը:

3. Ո՞րն է առաջին արցունքը:

4. Ո՞ւր վերջին անգամ արցունք կը յիշուի:

5. Ո՞ւր կը գտնուի Ս. Գիրքին մէջ առաջին «ինչու»ն ...

6. Ո՞րն է այն մարդը որուն համար Ս. Գիրքը առաջին անգամ ըլլալով կ'ըսէ թէ խնդաց ...

Դեռ աւելի պատկերազարդը:

— «Ո՞վ է Երեմիա մարգարէն եւ որո՞ւն տղան է»:

Պատասխան չկայ: Եւ բարձրաձայն ուսուցիչը կ'աղաղակէ ու կը հրաւիրէ որ աշակերտներն ալ նոյնը ընեն.

«Բենիամինի երկիրը՝ Անաթովթի մէջ եղող քահանաներէն Քեղկիայի որդին է Երեմիան»:

Ահա այս է որ կը կոչուի «կիրակնօրեայ դպրոց», իրականին մէջ՝ խամբրոց:

Բարեկամ մը, որ կարդացած էր «Մուս Թուս փարատի»ն, կ'ըսէր անցեալ օր.—

«Մեր թաղին բոլոր տղաքը նոր տարուան առթիւ հաւաքեցին մօտ 130 — 150 հոգի: Բաժնեցին զանազան խաղալիկներ: Սակայն հիմա հազիւ 15—20 հոգի կուգայ. ուն պիթտի, տին պիթտի:

Տակաւին կան սքանչացումի նամակները՝ որոնք գրուած են «կիրակնօրեայ դպրոցներ գացող տղոց կողմէ»:

Բայց առ այժմ բաւականացէք այսքանով: Անշուշտ մնացեալը կը հասկնաք, երբ ըսեմ թէ մէկը Յիսուս է տեսած, ուրիշ մը՝ փրկուած, երրորդ մը՝ Հայր Աբրահամին սիրահարած են.:

Այն ինչ որ գրեցի անցեալ անգամ եւ այն որ կը գրեմ հիմա, կը հաստատուին իրենց իսկ բերնով: Այս պատճառի Հայորդիներուն ստորագրութեամբ երեւցած նամակներն ալ կ'ապացուցանեն թէ կիրակնօրեայ դպրոցները մէկ նպատակի ծառայած են, — անբանացում:

Պիտի սթափի՞ն արդեօք ...

ՀՐԱՋԵԱՑ

ԾՈՒՌ

— Եթէ մինչեւ վաղը հազար ֆրանք չունենամ, անձնասպան պիտի ըլլամ, չէ՞ք կրնար օգնել ինծի:

— Այո, բայց չէք շանիմ որ ձեզի օգտակար ըլլամ:

×

— Ինչո՞ւ այդչափ տխուր էք եւ մըտածկոտ, բարեկամ:

— Ի՞նչպէս չըլլամ, կինս տունը ձգեց հեռացաւ:

— Հոգ մի ընէք, նորէն կը վերադառնայ:

— Ճիշդ ատոր համար է որ տխուր եմ:

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Իբրեւ շարայարութիւն նախորդին, թոյլ տուր, աւելցնել, թէ «անդրադարձ» կոչուած բառերուն մեծագոյն մասին վերջաւորութիւնը կ'ըլլայ իւն, երբեմն ալ ում, ուն, որոնց երեքն ալ միեւնոյն ձեւի յետադաս մասնիկներ են: Այսպէս՝ թրթռուն, սրսփուն, բաբախում, տըռփիւն, հծծիւն, գոչում, մռնչիւն, չկահիւն, շաչիւն, որոտում, պոչիւն (սպանդի զոհերուն աղաղակը) եւ բազմաթիւ ուրիշներ, որոնց ծայրը կարծես երկարաշունչ աւաչ մըն է, խոր արձագանգ մը, զոր կարելի է նաեւ յայտագրել (՛) զարմացական նշանով:

Մեր հետաքրքիր հետեւողները լաւ կ'ընեն, իբրեւ վարժութիւն, երբեմն անդրադառնալով իրենց գործածած բառերուն կամ բայերուն հոմանիշ կամ հականիշ ձեւերուն: Փորձառուները այս մասին գիտեն, թէ այդպիսի վարժութիւն մը հետեւողը կը թրծէ մայրենի բարբառին ունակութեան եւ ճոխութեան մէջ: Այսպէս՝ համառօտ միայն խօսելով հոծ — խիտ, անդայտ — անօսր. պատարագ — զոհ — զենլի—պատրուճակ: Այլովքն հանդերձ բազմօք:

Անդրադառնալով ի տառին ընդունմին, յիշենք թէ «հարկանել» բային արմատը անպատճառ «հար» չէ, այլ «ար» նաեւ, ինչպէս՝ փոխանակ ըսելու փողահար, լաւագոյն է ըսել փողար: Նոյնը «հատանել»ին համար, չենք ըսեր՝ թեւահատ, այլ թեւատ, այսպէս նաեւ՝ ընչատ (ունչքը, քիթը, կտրած), ձեռատ, ծայրատել: Համայնը եղած ամէն, ամենայն, անանց հի. յար եղած է «ար», արահետ (կից, շարունակուած ճամբայ, բանուկ), յաւելուլ՝ աւելցնել, աւելի: Հին գրականին մէջ երկար եւ ապահով բառերը յաճախ կը գործածուին յերկար եւ յապահով: Գրաբառ յառնել (ոտքի ելլել) իբրեւ հրամայական եզանակ կ'ունենայ արի՛, արի՛ք: Այնպէս որ նոյն բային հետ արմատական առնչութիւն ունին այր, արի (ածական) բառերը: Կարելի է յիշեցնել նաեւ ամբառնալ եւ համբառնալ:

Այս առթիւ, ճիշդ տեղն է, կարծես, սիրելի Արազ, ըսել թէ խ գիրը առատօրէն կը տեսնենք ուրախութեան յայտարար բազմաթիւ բառերու մէջ, խ կամ ղ: Այսպէս՝ խրախ, ծնծղայ, խնծիղ, ծիծաղ, ուրախ, խնդալ, խրախճանք, խնջոյք: Նաեւ թաւ տառերէն ց, ն կը տեսնենք «ցնծալ»ին, հրճուիլին մէջ: Նոյն խ տառը իր խժալուր պատկառանքով մեր դէմ կ'ելլէ նաեւ սա բառերուն մէջ, որոնք ուրախութեան հականիշ են, — մախանք, նախանձ, ծուխ, մուխ, տխուր, թախիծ, թղփայորդ, այլովքն հանդերձ: Կը դիտէք, սիրելի Արազ, որ վերի չորս բառերը— մախանք, նախանձ, ծուխ, մուխ — միեւնոյն արմատը ունին— խանձել (խանձ), մուխ: Դիտելի է, չէ՞ ծ եւ մ գիրերուն միակերպութիւնը, ինչպէս նաեւ մ եւ ն գիրերուն առընթերութիւնը, այդ օրինակներուն մէջ: Հոս կ'արժէ «հոգեբանական» երեւոյթ մը մատնանշել ի մասին տառերուն: Վերի ծանօթութիւններէն եւ անցեալէն կը տեսնուի, թէ գիրերը տեսակ մը տարերային դեր կը կատարեն լեզուին տնտեսութեան մէջ իրենց կազմութեամբ, հնչումով ու շարքով: Լեզու կոչուած գործարանին

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ ԵՒ ՄԵՐ ԸՄԲՌՆՈՒՄԸ

Ոչ մէկ կասկած որ արուեստը բընականութիւն կը պահանջէ եւ չի կըրնար հանդուրժել անբնական երեւոյթներու, բայց բնականութիւնը բաւական չէ, եւ իրաւունք չունինք բացարձակ բնականին կառչելով սահմանափակելու արուեստը: Թատերական արուեստը արուեստագէտէն կը պահանջէ անընդհատ ձգտում դէպի վսեմն ու գեղեցիկը, դէպի անհասանելի կատարելութիւն:

Արուեստագէտը այն ժամանակ միայն կը մեռնի, երբ այդ տենչանքի բոցը կը մարի իր հոգիին մէջ:

Ի՞նչ կը մնայ արուեստէն, երբ անոր մէջէն վերցնենք գեղեցիկին ու վսեմին, կատարելիութեան ու անհասանելիին ձգտումը: Կը մնայ խեղճ ու տխեղծ իրականութիւն մը, որ հեռու է արուեստ ըլլալէ, որքան ալ բնական կամ մարդկային ըլլար ան իր արտաքին երեւոյթին մէջ:

Ի՞նչ արժէք կրնայ ունենալ դերասանի մը չոր ու ցամաք խաղարկութիւնը, երբ չի կրնար հասարակութիւնը վարակել իր հոգեկան ապրումով, որքան ալ բնական ըլլայ անոր դերակատարումը:

Թատերական արուեստը տարբեր բանի մը պէտք ունի:

Այն վարակիչ շունչին, որ արուեստագէտին հոգեկան ապրումէն կը բխի, արուեստագէտ հոգիի այն խենթ ու գեղեցիկ պոռթկումին, որ իր հոգեկան խռովքով կը խռովէ նաեւ հասարակութեան հոգին, իր բնական ու մարդկային ապրումները դարձնելով գերբնական եւ գերմարդկային: Այդտեղ է թատերականարուեստինմեծութիւնը: Ան իր բնական երեւոյթին մէջ իսկ, պէտք է ունենայ կատարելագործուած բնականութիւն մը:

Արուեստը գերբնականն է, եւ ոչ թէ անբնականը:

Եւ այդ գերբնականը արուեստագէտին արուեստն է, որովհետեւ անոր ներաշխարհի ամէնէն ջինջ ակերէն կը բխի:

Կարելի՞ է չօշափել ու կշռել արուեստագէտին հոգեկան խռովքն ու փոթորիկը: Կարելի՞ է բռնել տառապանքի մը պահուն արձակուած ճիչը: Երբեք:

Անհպելի եւ անհասանելի է այն:

Եւ այդ անհպելին ու անհասանելին է որ կը կոչուի թատերական արուեստ:

×

Ու հիմա, երբ կարելի եղաւ որոշ չափով բացատրել թատերական արուեստի էութիւնը, քննենք թէ ինչպէս է սկսուած մեր թատերական գործը, եւ ինչ վերաբերում ցոյց տուած է հայ ժողովուրդը, իր մշակոյթի այդ անհրաժեշտ կալուածին հանդէպ:

Փաստերը կ'ըսեն թէ թատերական շարժումը մեր մէջ սկսած է մօտաւորապէս 250 տարի առաջ: Բայց ես կ'ուզեմ թատրոնի մասնագիտացման շրջանէն առնել ու հասնիլ մինչեւ մեր օրերը:

Ի՞նչ կը տեսնենք, աւելի մօտաւորապէս մէկ դար առաջ հայ թատրոնի հիմնարկումի միջոցին:

Ցանկարծ, անբացատրելի խոյանք մը, ու դէմքեր մէկը միւսէն լուսաշող, կուգան ստեղծանարար այլափոխելու զարաւոր ստրկութեան տակ հիւծած ժողովուրդի մը կեանքի բոթացքը: Երբ կը թղթատես հայ թատրոնի պատմութիւնը, կ'ապշիս թէ ինչպէս մէկ օրէն միւսը կարելի եղաւ հրապարակ նետուիլ եւ ունենալ պատրաստ տարբեր հայ թատրոնի բարոյական շէնքը հիմնելու համար: Գաղտնիքը պէտք է փնտռել հայ ցեղի արտադրական կարողութեան մէջ: Ինչէ՛ր, ինչէ՛ր չէ արտադրեր այս ժողովուրդը ... Ու զարմանալին հոն է, որ հայ բոյներէն ներս, ուր սխալ ու յոռի դաստիարակութիւնները այնքան խոր արմատներ էին ձգած, ըմբոստօրէն գլուխ կը ցցէր գիտակցութիւնը, եւ արհամարհելով տիրող ապուշ մտայնութիւնները, խորտակելով ստրկութեան ու յետամնաց տարրերու բանբասանքի շղթան, հոյլ մը երիտասարդ ու առողջ դաստիարակութիւն ունեցողներ, վազեցին դէպի աղբիւրը լոյսին: Քանի մը տասնեակ տարիներ, եւ ահա հայ թատրոնը հասաւ բարձր գիրքի մը եւ անոր առջեւ խոնարհեցան նոյն իսկ այն տեսակ ժողովուրդներ, որոնք մեզմէ շատ աւելի բարձր էին իրենց մշակոյթով:

Փառք քեզի, ով իմ մշտադալար ցեղըս, որ հայ թատրոնին տուիր Ադամեաններ, Սիրանոյշներ, Մանի-Նըւարդներ, Թրեանցներ, Մնակեաններ, Աբէլեաններ, Սեւումեաններ եւ դեռ անթիւ ու անհամար լուսապսակ ճակատներ, որոնք ամէն բան տուին իրենց ցեղին, նետելով անոր մշակոյթի գանձին մէջ իրենց սիրտն ու հոգին, ու քաշքշելով իրենց կեանքը փոթորիկէ փոթորիկ, ստեղծեցին հայ թատրոնի գեղեցիկ պատմութիւնը: Ու ի՞նչ ստացան այդ անհետացող դէմքերը իրենց ժողովուրդէն: Անոնք ապրեցան առանց ապարտելու իրենց կոչումը, ու մեռան ցեղին ստեղծագործող ոգին իրենց ճակտին դրոշմուած: Ու քաղեցին դրկանքներու ամէնէն դառն պտուղները միայն:

Մէկը կոկորդախտէ տառապելով փակեց իր աչքերը, միւսը հիւանդանոցի մը տխուր անկիւնին մէջ, ուրիշ մը իր բանականութիւնը կորսնցուց... ու բոլորն ալ ահաւոր պայմաններու մէջ ...

Ադամեանի եւ Սիրանոյշի նման հանճարեղ արուեստագէտներ, դառնացան իրենց միջավայրին անտարբերութենէն, անցան Կովկաս, ուր շատ աւելի հասկցող ու գնահատող հասարակութիւն մը գտնելով թէեւ ստացան հոգեկան գոհացում, բայց ի վերջոյ բոլորն ալ նոյն ձեւով փակեցին իրենց աչքերը:

Հայ մշակոյթն էր, եւ մասնաւորաբար հայ թատրոնը որ ազգային ոգին ու գիտակցութիւնը արթնցուց հայ ցեղին մէջ, եւ ինչո՞ւ չխոստովանիլ, գլխաւոր ազդակներէն մէկը եղաւ ցեղային ինքնագիտակցութեան, եւ հետեւաբար իր բաժինը բերաւ հայ յեղափոխական կազմակերպութեանց ստեղծման գործին մէջ:

Յաճախ աւելի դիւրին էր մարտիրոսանալ լեռներու վրայ զէնքը ձեռքին, քան հայ բեմին վրայ ... ու այդ անհետացող դէմքերն ալ հերոսներ էին, որոնք լուռ ու մունջ կրեցին ամէն տառապանք, ի խնդիր հայ ցեղի մտաւոր ու հոգեկան զարգացման եւ ազնուացման: Ու գրեթէ բոլորն ալ մէկ բան միայն ստացան հայ ժողովուրդէն, քար անտարբերութիւն, եւ յետ մահու քանի մը քաղցր խօսքեր:

(2)

ԵԴ. ՋԱՓՐԱՍՏ

զանազան զարմանազան չարժումներուն ցուցարար տառերը, ինքնին առանձինն, կը ներկայանան իբրեւ անուրանալի օժանդակները մարդկային գերազանցութեան՝ ստեղծագործութեան բոլոր միւս մասերուն վրայ.— Նոյնը ընութիւնը կը կեդրոնանայ սասակոյր նոյն տառերուն տարբեր տեկ լոյսով նոյն տառերուն տարբեր կայքին շնորհիւ: Անասնական աչխարհը իր մկանային, ջղային, բջիջային կատարելութիւններով իբրեւ աւելի քան սորուկ կը հպատակի մարդուն, եւ այս՝ գլխաւորաբար խօսուն հնչուն, Թաւալուն տառերուն տիրապետութեամբ ոյժի բիրտ տարրին վերեւ:— Բայց խնդրեմ, սիրելի Արագ, մի այդքան սրամտիր նոյն տառերուն այսպէս դիպուածական պոռթկումին համար, որով կ'ողողուի էութիւնս: Հայր Աստուած անգամ յուշիկ կոկիկ ինքնամփոփումով հեշտիւ ունկնդրեց Նարեկայ խուցին կալանաւորը խարազանող տառերուն կատաղութեան: Մենք նոյն տառերու կախարդներուն միջնորդներն ենք միայն որ մեզմէ փոքրերուն կը հաղորդենք անոնց աչքերուն կայծը: Ներողութի՛ւն, վերջ գտաւ ահա տառերուն վերնատութիւնը: Կը դառնանք նիւթին.—

Պարոյր, կահոյր (ջուրի աման), խոյր, բոյր եւ այս կարգի ոյր վերջաւորած բառերուն մէջ կրնա՞նք արդեօք տեսնել այդ մասնիկին խաղացած դերը — կլոր ձեւ, ոլորուն, չրջանակաւոր: Նոյնը ապահովաբար կրնանք խորհիլ ոյկ վերջաւորած բառերուն համար— մոյկ (մուճակ), մակոյկ, խարոյկ, Թակոյկ:

Կը տեսնէք որ քերականութիւնը լոկ, առանց բանասիրական մարզանքի եւ ապատակութեան, ոչ միայն կը յոգնեցնէ, այլ եւ կը տաղտկացնէ: Ուստի քերականութեան գետնաքարչ ցամաքութիւններէն դուրս պահիկ մը նայինք մեր բանասիրութեան անծանօթ, հեռակայ, կապոյտ — նոր դրական առոյգ տղան պիտի ըսէր՝ կապոյտին— ջուրերուն, յաւերժահարսնեթադրելու համար ալիքներուն խաղը ... Այսպէս յանդգնաբար կարելի է խորհիլ, Թէ hrapoyr պարզապէս կը պարունակէ raptին նոյն արմատը, տալու համար յափշտակութեան իմաստ (h եւ ŋ տառերուն ներկայութիւնը դիպուածական նկատելով, ինչպէս ցարդ սովրեցանք): — Տարակոյս չկայ Թէ վեհ (վահ) իրեն մէջ ունի աhր, որ իր կարգին հեռի չէ երբայական Եահվէին (Եհովա) յարուցած գաղափարէն: Արադդ իմ սիրելի, կարեճ եւ կարեչ (սպանդանոցի ... դահիճը) նոյնանուն բառեր են միայն մեզմ ու Թաւ տառերու փոխակերպութեամբ:

Պէտք է ընդունիլ, Թէ մեր գրողները ճիգ մը կը ղնեն կարելի եղածին չափ քերականական եւ համաձայնական ճշդութիւնը պահելու համար: Ցաւալի է միայն որ իրր Թէ առաջին կարգի վրայ դասուողները երբեմն անփոյթ կը դառնան այդ ճշդութեան հանդէպ, զոր այնքան գուրգուրանքով կը յարգեն նորագոյնները: Ուսումնարանի մը մէջ զարմանքով տեսայ գործածուած «մարդի ուսուցիչ» փոխանակ մարզանքի: Ընդհանրապէս բայերը երկու արմատ կ'ունենան, մին բարդութեան համար, միւսը իբրեւ գոյական: Այսպէս՝ մարզել բային արմատն է մարզ բարդութեան համար, իսկ իբրեւ գոյական կայ միայն մարզանքը: Այս «մարզ»ին մէջ մեծապէս կը սխալի մեր Ուսումնարանին Ֆիլիպէի կրիտիկոսը: Հիւծիլ — արմատը հիւծ, բայց գոյականը հիւծում: Արձակել — արձակ — արձակուրդ: Թողուլ — Թող — Թողութիւն: Մղել — մուղ — մղում: Հարկանել — հար — հարուած: Այսպէս հարիւրեակներ:

Կը տեսնենք դեռ «մարզ»ին ... զարմիկ սխալները, փուԹով:

ՏԱՐԱՁ

ԸՍՏ ՆՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՆԳԼԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ

— · —

Երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները չեն ամրանար միայն քաղաքական գետնի վրայ, այլ կը ձգտին սովորութիւններու մարզին մէջ ալ Թեւակոխել փոխադարձաբար: Երբ անգլիացի վարչապետը ուզէ խուսափիլ իր գրասենեակներէն, տեսակցիլ իր բարեկամներուն, պաշտօնակիցներուն, հիւրերուն հետ «ոչ-պաշտօնական» այսինքն ոչ-արարողական մԹնոլորտի մը մէջ, Լոնտոնէն հեռի արուարձան մը կ'երԹայ, Չէքըրս: Ֆրանսայի նախարարները մինչեւ հիմա չունէին այդպիսի կալուած մը ուր կարենային փուԹիլ կանանչին վրայ: Բայց, չիտակը, անոնք ալ Չէքըրսի նմանող բան մը ունէին, միայն Թէ չէին խորհած օգտուիլ: Արդարեւ, 1935 յունիս 27ի հրամանագրով Ֆրանսական պետութիւնը Անվերսաբնակ Տէր եւ Տիկին Գահէնէն ձեռք բերած էր Շանի դղեակը եւ անոր ահագին կալուածին մէկ մասը, Փարիզէն տասնըհինգ քիլոմեԹր հեռի, Պոխ սիւր-Մառնէն ոչ շատ հեռի, որպէս զի վարչապետները կարող ըլլան քիչ մը մոռնալ իշխանութեան անմիջական հոգերը: Գիտէք արդէն որ Ֆլանտէնի վարչապետութեան օրով Փարիզի Մաթինեօն նշանաւոր պանդոկը տրամադրուեցաւ ֆրանսացի վարչապետին, ահա անոր օրով էր որ յիշեալ հրամանագրով Շանի դղեակն ալ յատկացուեցաւ, բայց մինչեւ հիմա չէր գործածուած: Կ'ըսեն Թէ Պ. Լէոն Պըլում կը խորհի օգտուիլ անկէ այս գարնան իսկ: Արդէն դղեակը պատրաստ է այցելուներ ընդունելու: Տանտիրոջ համար քսան սենեակներ յարդարուած են: Կեդրոնական ջեռուցումը կը բանի եւ տաք ջուր կը բաշխէ տասնըչորս սրահներու մէջ, որոնք յատուկ բաղնիքներ ունին: Դղեակին մէջ ամէն կողմ շատ կանոնաւոր կերպով կը բանին ճօճանակաւոր ժամացոյցները, ժամանակին անցքը բաղմաձայն զեկուցանելով: Տասնի չափ հեռաձայնական կայաններ կապուած են Փարիզի հեռաձայնական մէկ կեդրոնին: Այսպէս, ժողովրդական ճակատի կառավարութեան վարչապետը, իր գրասենեակէն, պիտի կրնայ դիտել հին ֆրանսական ոճով այն զառանդի պարտէզը, ուր ժուռ կուգար առենօք Փոմփատուր Մարքիզուհին, որուն կը մօտենար իր սիրահարը, Լուի ԺԵ. զարդարանելու իր ազուորիկ բարեկամուհիին: Այն առենուան ֆրանսական սուղ դրամով 200.000ը մէկ սուի պէս ծախսուեցաւ գեղազարդելու համար դղեակը, շատրուանները, 80 հեկտար պարտէզները, հեռանկարներ հրաշալի, որոնք կ'երԹային մարել իրենց պերճութիւնը Մառնի միւս ափունքը: Վօլթէր այս Շանի դղեակին սովորական մեծանուն յաճախորդն էր, Լա Վալիէռ դքսուհիին հոն բնակած տարիներուն:

Կը տեսնուի որ փառայեղ յիշատակներ պիտի հսկեն մեր կառավարութեան պետին վրայ, կը վերջացնէ այս սաւլիսը դրի առնող ֆրանսացի խմբագիր մը:

Լիոնի տօնավաճառը, որ պիտի բացուի մարտ 6ին, այս տարի եւս միջազգային վաճառանոցի մը դրօշմը պիտի կրէ: Բազմաթիւ երկիրներ Լիոնի այս հաստատութիւնը ընտրած են իրենց մասնագիտական ապրանքները ճանչցնելու եւ գնել տալու համար: 47 երկիրներ պաշտօնապէս իմացուցած են Թէ այցելուներ պիտի ղրկեն եւ յայտնի է Թէ այս տօնավաճառը միջազգային կարեւոր փոխանակութիւններու դուռ պիտի բանայ: Հայաստանն ալ իր ուրոյն բաժինը կ'ունենայ իբրեւ մասը Խ. Միութեան Թէեւ անցեալ տարի երկրորդական յատակագիծի մը վրայ կ'երեւնար միայն Երեւանի մասնակցութիւնը եւ հայկական վաճառքներու ցուցադրութիւնը: Միւս բաղկացուց մասերը, մանաւանդ Վրաստան դրաւած էին Խ. Միութեան պատկանեալ բաժինները:

Բարոյական լուրջ խնդիր մը.— Տարօրինակ ծրագրով ընկերութիւն մը կազմուած է Լոնտոնի մէջ, Euthanasie անունով, որ կը նշանակէ «մահը քաղցրացնել»: Այս ընկերութիւնը այս կերպով բարոյականի ամէնէն վրդովիչ խնդիրներէն մին կ'ուսումնասիրէ.— Մարդս իրաւունք ունի, կ'ըսեն այս ընկերութեան անդամները, սիրուած էակի մը տառապանքները համառօտել, երբ անոր մահը ի մօտոյ անխուսափելի է: Ինչո՞ւ ձգել որ ան չարչարուի: Ընկերութեան վերջին նիստին, տիկին մը որ խնամով ծածկած է իր խնուԹիւնը, ժողովին ներկայացաւ հետեւեալ խոստովանութիւնը ընելու համար.—

«Մէկը, զոր կեանքէս աւելի կը սիրէի, շատ յառաջացած քանսէրի սարսափելի տառապանքները կը կրէր: Ամէն անգամ որ իրեն մօտենայի, ինծի կը նայէր անձայն յանդիմանութեամբ լեցուած աչքերով, Թէ ինչու վերջ չեմ տար իր կեանքին: Պարտականութիւնս կատարեցի»: Տարակոյս չկայ որ այդ կինը չձերբակալուեցաւ տակաւին, իր բարեկամներուն պաշտպանութեան շնորհիւ: ԵԹէ սակայն ընդհանրանայ այս սկզբունքը ... շատ հաւանաբար պատերազմի ժամանակուան հայկական ջարդերը պիտի յիշեցնէ եւրոպական այս մեԹոտը: Ամէն բան կը յուսացուի ... խելացիներէն:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ Թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել Թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ»Ը ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

— · —

ԼԻՈՆ, 1 մարտ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած «Վարդանանց»ը այս տարի անցաւ տպաւորիչ եւ յաջող:

Ընկերներէ եւ սիրող դերասաններէ բաղկացած խումբ մը դերակատարներ իրենց լաւագոյնը կատարեցին եւ իրենց ջանքերը զուր չանցան: Վըկայ՝ այն գոհունակ արտայայտութիւնը զոր ցոյց կուտար ժողովուրդը, սրահէն դուրս ելած միջոցին: Մինչ անդին քանի մը նորափետուր «փրկիչներ» նոյն ժամուն զինուորագրութեան հարցի մասին բացատրութիւն տալու կը հրաւիրէին ժողովուրդը ուրիշ սրահի մը մէջ, անշուշտ «Վարդանանց»ը խաչաձեւելու դիտումով, եւ այսպէս կրկին անգամ խաչեցելու Աւարայրի արծիւները, ի տես սրահի պարապ աԹոռներուն: Եւ սա կայն յուսախաբ եղան: Իմիջ Զօլա Թատերասրահը շատ քիչ անգամ տեսած էր հայկական այդքան հոծ եւ ընտրեալ բազմութիւն մը: Կարգապահութիւնն ալ գոհացուցիչ էր:

Ղեկավար Պ. Յ. Թորոսեան գեղեցկօրէն տարաւ Վասակի դերը, մինչ մենք վարժուած էինք զինքը դիտել Թեթեւ խաղերու մէջ միայն: Լիոնի կարող ուժերէն Պ. Ա. Հայգազործեան Վարդանի իր զուսպ ու կիրթ չարժումներով անգամ մը եւս դերասանի իր ձիրքը յայտնաբերեց: Պ. Դ. Գայթանճեանի Ցազկերտը յայտնութիւն մը եղաւ, իր ձայնը կը տիրապետէր սրահին: Յաջող էին նմանապէս ընկերներ Լ. Ալէմեան (Ղեւոնդ Երէց), Միսաք Միրզէ (Զանդակ Երէց), Ս. Փողհարեան (Գէորգ կաթողիկոս), Պ. Միքայէլ Ալէմեան (մոգպետ), Շուշանիկի դերը կատարող օրիորդը եւ միւսները:

** Լիոնի կոմիտէն իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ բոլոր դիբականատարներուն, որոնք իրենց սիբայժամը մասնակցութիւնն ու եռանդը տրամադրելով «Վարդանանց»ի յաջող բեմադրութիւն մը կատարեցին:

Թղթակից

ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԵԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Փետր. 28ի կիրակին յիշատակելի օր մը եղաւ Իսի լէ Մուլինոյի հայրենասէր եւ ազատատենչ հայութեան համար: Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Զաւարեան» կոմիտէն, Փետրուարեան ապստամբութեան տարեդարձին առԹիւ սարքած էր հանդէս մը, Գարակէօզեան սրահին մէջ: Հարիւր յիսունէ աւելի հայրենակիցներ, մեծ մասով երիտասարդներ, ժամանակին լեցուած էին սրահը: Հանդէսին նախագահութիւնը եւ խնջոյքին սեղանապետութիւնը յաջողութեամբ կատարեց ընկ. Աչոտ Արծրունի:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին ընկերներ՝ Արփս Գարայեան, Օսմանճեան, Դաւիթ Զօլաքեան, Հ. Եափուճեան, Սա. Միսաքեան եւ Օր. Գալուստեան իրենց արտասանութիւններով: Տիկ. Մինասեան երգեց «Անտունի»ն, իսկ Իսի լէ Մուլինոյի հայ հասարակութեան համար օրուան նորութիւնն էր համակրելի երգչուհի Օր. Ֆնտգլեանի ներկայութիւնը, որ աւելի ոգեւորեց հանդէսը:

Օրուան բանախօսը ընկ. Սիմոն Վրացեան մանրամասնօրէն բացատրեց փետր. 18ի ժողովրդային ապստամբութեան բոլոր պատճառները: Համառօտ պատմականն ըրաւ Հայաստանի ազատ հանրապետութեան շրջանին, պարզեց Թուրքերու լշեւիկ բարեկամութեան գլխաւոր պայմանները, որոնք ծառայեցին Հայաստանի դըժբախտութեան: Ընկ. բանախօսը մասնաւորապէս ծանրացաւ, Հայաստանի խորհրդայնացման, այսինքն 1920 դեկտ. 2էն մինչեւ 1921 փետր. 18ը երկուքուկէս ամսուան ընթացքին Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած զարհուրելի եւ անպատմելի դէպքերուն վրայ որոնք պատճառ դարձան ժողովրդային միահամուռ ապստամբութեան:

Ամբողջ բանախօսութեան ընԹացքին ժողովուրդը կ'ունկնդրէր երկիւղածութեամբ:

Խնջոյքը տեւեց մինչեւ ուշ առտեն: Երիտասարդներ խմբակներ կազմած յեղափոխական երգերով եւ արտասանութիւններով կը Թնդացնէին սրահը: Երբ բոլոր այդ աշխատաւոր երիտասարդ տղաները կը յայտարարէին Թէ «մինչեւ վերջը լաւ Թէ վատ օրերու մէջ պիտի ըլլան Դաշնակցութեան հետ», անշուշտ նկատի ունէին բոլոր այն քսու զրպարտութիւնները, որոնք տեղի կ'ունենան գաղութին մէջ ժամանակէ մը ի վեր, մեր անարժան հակառակորդներուն կողմէ:

«Զաւարեան» կոմիտէն իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ բոլոր անոնց, ընկեր Թէ բարեկամ, որոնք որ եւ է ձեւով իրենց մասնակցութիւնը բերին սոյն յիշատակի հանդէսին:

Գ. Վարդունի

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԽՕՍԻՆՔ

— c —

Պէյրութի Ազդակը դառնութեամբ դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 փետր.).

—«Գաղթահայ իրականութեան մէջ Սուրիան եւ Լիբանանը այն վայրերն են, ուր Թրքախօսութիւնը աններելի համեմատութիւններու է հասած:

Իր ատենին ունեցած ենք հայկական գաւառներ, ուր գտարիւն հայ շրջաններ իրենց բարբառէն զատ ուրիչ լեզու դրեԹէ չէին գիտեր խօսիլ: Թուրքիոյ որոշ մասերուն մէջ միայն Թուրքերէնը հայերու համար հասկնալի լեզու մըն էր եւ գործածելի մայրենի լեզուին չափ, իսկ Կիլիկիոյ շրջանին մէջ, ան դարձած էր ընտանեկան բարբառը նաեւ բազմաթիւ Հայերու:

Եւ որովհետեւ Կիլիկիոյ ամբողջ հայութիւնը վերջին անգամ ապաստանեցաւ Սուրիա եւ Լիբանան, բնական էր որ պիտի մնար նաեւ աւանդապահը իր շրջապատի սովորութիւններուն, առաքինութեանց եւ յոռի գիծերուն:

Այս վերջիններէն ու մեծագոյնն է ահա Թրքախօսութեան ախտը:

Այս որակումը Թող չվրդովէ ոչ ոք ու չԹուի բնաւ վիրաւորական, որովհետեւ կը ճանչնանք անունով եւ հասցէով հայ ընտանիքներ, որոնք բաղմապէս ծանօթ են իրենց մայրենի լեզուին բայց փոխանակ իրենց ընտանիքին մէջ Սահակի եւ Մեսրոպի բարբառով իրարու հետ խօսելու, կը չարունակեն գործածել մեր դարաւոր ոսոխին լեզուն:

Երեւոյթը այպանելի է ու տխուր անոր համար մանաւանդ, որ Թրքերէն խօսելով նախ մենք կ'ուրանանք Թուրքին կողմէ մեզի հասցուած չարիքն ու անդարմանելի վնասը, ինչ որ պէտք է արԹնցնէր ազգային մեր արժանապատուութիւնն ու անհատական մեր նախանձախնդրութիւնը, երկրորդ, չենք խորհիր նաեւ մեր աչքերուն առջեւ հասակ նետող նոր սերունդին մասին, որ ընդօրինակելու եւ իւրացնելու բնական ուղիով մը՝ կը վերցնէ իր չուրջի բոլոր յոռի արարքները ու կը դառնայ Թրքախօս ինքն ալ:

Տասնէն-տասնըհինգ տարու փոքրիկներու հսկայ բազմութիւն մը, այսօր, հայկական Թաղամասերու մէջ կը չարունակէ Թրքերէն խօսիլ, Թրքերէն երգել ու Թրքերէն հայհոյել:

Ո՞ր սրտցաւ Հայը վրդովուած ու խոցուած սրտով չէ անցած Անդրանիկի, եւ Էչրէֆիէի կարգ մը հայ Թաղերէն, ուր Թրքախօսութիւնը համաճարակի բնոյԹ է ստացած:

Նոյն իսկ դեռատի օրիորդներ, որոնք նորաձեւութեան եւ չպարուելու մէջ կրնան մատ խածնել տալ Եւրոպացի իրենց սեռակիցներուն, կը խօսին ու կ'արտայայտուին Թրքերէնով: Ու ի՜նչ Թրքերէն, Աստուա՛ծ իմ:

Ալ խօսք չենք ըներ ձայնագրի սկաւառակներու (փլաք) «չարքը»ներուն եւ մաճիններուն, ուր ամբողջ խենէչ ու գաղջ Արեւելքը իր պղտոր ու յայրատ պարերգով կը փռուի օդին եւ գինիի սեղաններուն չուրջ հաւաքուած անփորձ եւ անհոգերդ երիտասարդութեան մը աչքերուն դիմաց:

Եւ եԹէ բարբարոս այս լեզուն ու իր մեղկացնող երգերը սրճարաններու եւ հայ գինետուներու հոգեկան հաղորդակցութեանց կայքերն են, դժբախտաբար մեր շատ մը սրբարաններուն եւ աղօԹատեղիներուն մէջ, տարբեր նպատակի մը ծառայելու պատրուակով, նոյն խաղն է որ կը խաղցուի, երբ յամառօրէն հայ կղերը կը չարունակէ գործածել զայն իր հօտին առջեւ:

Փաստը, որ այս առԹիւ առաջ կը քշուի, սոսկ պատրուակ մըն է, ու ոչինչ ունի արդարանալի:

Կ'ըսուի Թէ հաւատացեալ ժողովուրդէն ստուար Թիւ մը հայերէն լեզուով խօսուած քարոզներէն ոչինչ չի հասկնար, հետեւաբար կը մնայ անմխիԹար:

Բայց եւ այնպէս, մի՛ մոռնաք որ հայ կրօնաւորի մը, քահանայի մը արդէն իսկ անմիջական հայերէն քարոզներէն ոչինչ չհասկցող Թրքախօս մեր հայրենակիցները, երբ հարկը ստիպեց որ իրենց կենսապայքարին համար արաբերէն խօսիլ մը կամ արտայայտուիլ մը սորվին, ըրին ատիկա, եւ դեռ կը ջանան աւելին համար ալ ճիգ Թափել»:

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Ցակոբ լուռ մնաց: Բարկացեր էր: Այդ րոպէին ան նզովք կը կարդար յեղափոխութեան ալ, Հայաստանին ալ, իր խելքին ալ, ու չկար բան մը, որ պատէր իր կատաղութենէն: Ու եԹէ աքացի մը չէր հասցներ Նիկոլին այդ անոր համար, որ շատ յոգնած էր եւ չարժելու անկարող վիճակի մէջ: Նիկոլը այնքան լաւ կը ճանչնար ընկերը, որ առանց կարեւորութիւն տալու անոր խռովական տրամադրութեան, չանթայի մէջէն լաւաշի կտոր մը հանեց, որ մասունքի պէս պահեր էր, Թէեւ քարի կարծրութիւն ստացած եւ երկարեց Ցակոբին:

— Տօ, քամբախտ, փերցուր, կըտոր մը հաց է:

Ցակոբը չհաւատաց. նախ մէկ աչքը բացաւ, Նիկոլի ձեռքի մէջ սեւցած բան մը տեսնելով կասկածեցաւ, ու մէկ ալ՝ հացի կտորը յափշտակելով սկսաւ ագահօրէն կրծել:

Առիւծ Գեւօն Համբոյի հետ խմբէն քանի մը քայլ հեռու նստած ու ոտքերը դէմքը երկարած՝ Թախծալից ձայնով հին լաւ օրերէն կը պատմէր, երբ Ալեքսանդրապոլի մէջ զինքը տասն կը հրաւիրէին, բազմատեսակ կերակուրներով ծանրաբեռնուած սեղաններու վերի գլուխը կը նստէր ինք, օղին, պատուական գինին ջրի նման առատօրէն կը հոսէր, ու ինք տկռա՞ծ՝ մէջքի գօտին կը Թուլցնէր հանգստանալու համար: Քչախօս Համբօն, որ սաստիկ նիհարցած էր եւ բարակ ձողի մը տպաւորութիւնը կը ձգէր, տխրօրէն գլուխը կը տարուբերէր ու Թուքը կուլ կուտար, երբ Առիւծ Գեւօն կերակուրներու տեսակը կը Թուէր:

Արեւը հազիւ Թէ Թզաչափ մը բարձրացած լինէր չլինէր, երբ հեռուէն դանուող պահակը փորսող տալով մօտեցաւ Նիկոլին:

— Կոճի եւ Ջերմուկ գիւղերու կողմէն բազմաթիւ ձիաւորներ դէպի այս կողմը կուգան: Թերեւս պատահական ճամբորդներ լինին, չեմ գիտեր, բայց խոհեմութիւն համարեցի լուր տալ:

— Շատ լաւ ըրիր, Ապրօ: Վերադարձիր տեղդ, ու երբ նորութիւն մը լինի, անմիջապէս իմացուր:

Կէս ժամ չանցած՝ Ապրօն նորէն երեւցաւ:

— Նիկոլ, վատ խապար է: Ձիաւորներու տասը չերեւիր: Առջի բերան տեսած ձիաւորներս, ճանապարհով մեր անցած ձորը մտան, ու հիմա, մեծ զգուշութեամբ, ցրուած վիճակի մէջ կը բարձրանան քար ու փոս տնտղելով: Իսկ անոնց ետեւէն ձիաւոր է որ ծայր տուած կուգայ Խարակոնիսի կողմէն:

— Լա՛ւ, գնա տեղդ:

Ուրանցի Ցակոբը Մխկներու կողմը դիրք բռնեց, Գէորգը երկու ընկերներով՝ Նիկոլի ձախ Թեւի վրայ գտնուող Մոկացիի տանեակի մօտ դրուեց այնպիսի դիրք մը, ուրկէ սարի հիւսիսային լանջերը կ'երեւէին:

Ֆէտայիին ընդհանրապէս պեխաւոր երեխայ մըն է, քմայքոտ, սովածութեան ժամանակ բողոքող, փուշիի մը համար ընկերոջ հետ կռուող, անգործութեան ժամանակ անկարգապահ, խռովկան, բայց բաւական է որ Թշնամին երեւնայ ու կռիւը անխուսափելի դառնայ, կարծես մոգական գաւազանի ազդեցութեան տակ ան զարմանալի կերպով կը փոխուի, պողպատէ բռունցք մը կը դառնայ: Խմբապետի հրամանը այն առեն օրէնք է բոլորի համար: Ու կատաղի մրցում մը առաջ կուգայ անոնց մէջ՝ իրար գերազանցելու, անհօգ յանդգնութեամբ մահուան քԹին խնդալու:

Երբեք չէ եղած, որ հայդուկային խումբ մը համազօր ուժի մը դէմ կռուի: Միշտ մէկի դէմ տասը Քիւրտ կռուող եղած է, երբեմն յիսուն, նոյն իսկ հարիւր: Ու եԹէ այս կռիւները ընդհանրապէս հայդուկներու համար յաղթանակով վերջացեր են, այդ՝ անոր համար, որ անձնազոհութեան պատրաստակամութիւնը հոգեկան բարձր Թռիչք մը տուած է Թէկուզ խեղճ ու տգէտ հայդուկներու, որոնք չիտակ չիտակ հայերէն մը իսկ խօսիլ չէին գիտեր:

Հազիւ Թէ հաւանական կռուի լուրը տասնեակներու մէջ շրջան ըրած էր, երբ ամէն մէկ զինուոր նախ հրացանը անտղեց, քարի կտորներով դիրքը ամրացուց ու բոլորովին մոռցաւ, Թէ երեք օրէ ի վեր սոված էր, Թէ սարը բարձրացած ժամանակ ծնկուըները կը չոքէին, Թէ վայրկեան մը առաջ Թըշուառ վիճակի մէջ գետնի վրայ երկնցած չարժելու կարողութենէ զուրկ էր:

— Տօ, չան որդիք, հրացանիս հետ ո՞վ խաղացեր է, — բարկացած կը քրԹմնջէր մեր Քանաքեռցի Ցակոբը՝ հրացանի սանդը չտկելով,— հա՛, տըղաք, չուտով հարսնիք պիտի ունենանք:

— Հայ հո՛ւ,— անդիէն ձայն տուաւ Առիւծ Գեւօն, — քու մէրդ չմեռնի, Ցակոբ, էնպէս հարսնիք մը ունենանք, որ քէֆդ գայ, զօւէդ քրոնիս ... էս Գործոթի կռիւը չէ պալամ ...

— Տեսնենք, որո՞ւ ետեւէն կարմիր խնձոր պիտի գայ,—կատակեց Թոփալ Սատանան, ու անճոռնի ձայնը ձգած սկսաւ «Ի վերին Երուսաղէմ»ը երգել:

— Ծօ, Թոփալ,— ձայն տուաւ չատ երիտասարդ հայդուկ մը, որու վերի չրԹունքը հազիւ սկսած էր աղուամազով ծածկուիլ,— հէր մէր ունի՞ս ...

— Զէ՛, ի՞նչ կայ որ, վարժապետի ձագ ...

— Բան չկայ ... խեղճերը էդ ադուսի ձէնդ լսելով սրտաճաք եղած լինելու են...

— Տօ՛, ես քու ...

Տղաքը սկսան հրհռալով ծիծաղիլ: Նիկոլը, որուն դիրքը քիչ առջեւն էր, աչքերը ոլորած ետ նայեցաւ՝ մատը չրԹներուն վրայ դրած: Խօսակցութիւն, կատակ, ծիծաղ անմիջապէս դադրեցան ու խոր լռութիւն մը տիրեց:

Քիւրտ ձիաւորներու յառաջապահները ամէն կողմէ, սարի փէշերով կը բարձրանային՝ հետազօտելով ամէն փոս, ամէն հեղեղատի ճեղքուածք, մինչ ձիաւորներու եւ հետեւակներու գլխաւոր բազմութիւնը կը կեդրոնանար հիւսիսէն Կոճ գիւղի ծառնոցի մէջ, արեւմուտքէն Շէխանիի գիւղի մօտ, իսկ հարաւէն Մխկներ գիւղի տակ:

Խմբի տղաքը գետին տափած, գրեԹէ շունչ չէին առներ: Երեք ձիաւորներ, որոնք երեք հարիւր քայլի չափ մօտեցեր էին Նիկոլի դիրքին, յանկարծ նկատելով տղաքը՝ մէկ երկու հրացան բացին ու ձիերու գլուխները դարձուցած հեռացան: Անոնց օրինակին հետեւելով, ուրիչ ուղղութիւններով բարձրացող ձիաւորներն ալ ետ քաշուեցան եւ սարի փէշերու մօտ դիրք բռնելով սպասեցին գլխաւոր ուժերու գալուն: Իսկ գլխաւոր ուժերը պայմանադրական հրացաններու ձայնը առնելով՝ սկսան դէպի Ղըլճայի լերան կողմը չարժիլ:

— Պօպօ՛,— եկող բազմութիւնը տեսնելով մռնչաց Համբարը՝ զարմացած աչքերը ԹարԹելով — պօպօ՛ ...

— Ջահրումա՛ր ... դրօշակի ձող,— սաստեց Ցակոբը,— դղումդ լաւ պահէ որ գնդակ մը չանցնի մէջէն:

— Հէ՞ ...

— Գլուխդ քարի ետեւ ծածկէ կ'ըսեմ, այնչափ խոշոր է որ՝ օրուան մը ճամբայէն կ'երեւնայ ...

Համբարը բարեմտօրէն ինքն ալ մասնակցեցաւ ընդհանուրի ծիծաղին՝ մտածելով, որ մեծ գլուխ ունենալը իրապէս փորձանք է: Միամտաբար քար մըն ալ աւելցուց դիրքին առջեւ՝ պատճառ դառնալով հայդուկներու ընդհանուր փրԹկոցին:

Հայդուկները ընդհանրապէս Համբարի հետ չատ կ'իյնային: Անոր հասակը, գլուխը, բայց մանաւանդ մըռնչելով խօսիլը անսպառ ծիծաղի աղբիւր էր իրենց համար:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

Կարմիր մանուկներն ալ զինուորցու…

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ խորհրդային իշխանութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն զինուորական գիտելիքներու եւ ռազմագիտութեան դասընթացք մը պիտի հաստատուի բոլոր դպրոցականներուն համար, սկսելով 8 տարեկանէն, մինչեւ որ զինուորութեան տարիքին հասնին: Այս առաջադրութեամբ, պիտի շինուին քանի մը միլիոն փամփուշտներ, կազարգել դիմակներ, հրացաններ, անկարգելներ, ինքնաշարժներ եւ օդանաւեր, մատչելի չափերով: Կառավարութիւնը կը յուսայ այս տարուընէ իսկ պատրաստել 200,000 նշանաձիգ աշակերտներ, 700,000 մանուկներ՝ հակօդային պաշտպանութեան համար եւ 150,000 օդանաւ շինողներ:

Հրամանագիրը կը տրամադրէ նշանառութեան, նաւային գործողութեանց, հեծելազօրքի կազմակերպութեան, հաղորդակցութեանց, օդանաւային շինութեանց, քիմիական պատերազմի եւն. մասին դասեր տալ բոլոր դպրոցներուն մէջ: Որոշուած է որ «պիոնէր»ները (խորհրդային արիները, սկաուտ) նուազագոյն երեք քննութիւն անցընեն այս նիւթերու մասին, նոյեմբերէն առաջ: Հրացանաձգութեան մարզիչներ եւ նշանառութեան մանուկներու վայրեր պիտի տրամադրուին ամբողջ երկրին մէջ, մանուկներու համար:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԿԱԹԻ ԵՒ ՊՈՂՊԱՏԻ սպառումը արագօրէն աւելցած ըլլալով, մեծ նեղութիւն կը կրեն մասնաւորապէս Անգլիոյ մէջ: Բոլոր երկիրներն ալ ձեռնարկած են վիթխարի սպառազինութեանց, այնպէս որ մատուցումը չի բաւեր խնդրանքին: Անգլիական կառավարութիւնը որոշեց ջնջել ձոյլ երկաթի վրայ հաստատուած տուրքը, 33 առ հարիւր, ինչպէս եւ 20 առ հարիւրէն 10ի վեղչել ուրիշ տուրքեր:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ, Ֆարուք Ա. Մարսէյլէն անցաւ առջի օր, Զուիցերիա երթալու համար: Երիտասարդ վեհապետին կ'ընկերանայ ամբողջ արքայական ընտանիքը, 322 հոգի, հետեւորդներով միասին:

ՄԱՏՐԻՏԻ եւ շրջակայ գիւղերուն մէջ հացի բաշխումը չափի տակ առնուեցաւ: Իւրաքանչիւր անձի պիտի տրուի 300 կրամ հաց:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ կնքուեցաւ Պաղեստինի եւ Իրաքի միջեւ: Այս համաձայնութեամբ, կարգ մը մաքսատուրքեր պիտի զեղչուին եւ ազատ գօտի մը պիտի հաստատուի Հայֆայի նաւահանգստին մէջ, Իրաքի ներածման եւ արտածման առեւտուրին համար:

ՓԱՐԻԶԻ ԿԱԶԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ բանուորները մէկ ժամ գործադուլ հռչակեցին առջի օր, իբրեւ բողոքի ցոյց:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԾՆՈՒՆԴՆԵՐՈՒ համեմատութիւնը գրեթէ կրկնապատկուած է, ընտանեկան նոր օրէնսգրքին գործադրութենէն ի վեր, որ կ'արգիլէ վիժումները եւ ուրիշ ապօրինութիւններ: Յունուարին եւ փետր. ին մայրանոց մտած կիներու միջին թիւը եղած է օրական 525, մինչ անցեալ տարի 255 էր: 1937 յունվ. 1ին 2900 կիներ արձանագրուած էին մայրանոցներու մէջ, փետրուար 1ին՝ 3824, մարտ 1ին՝ 4012:

29,000 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻ ՏՈՒԳԱՆՔ վճարելու դատապարտուեցաւ մրգեղէնի մեծ հաստատութիւն մը, Համպուրկի մօտ, չարաշահութիւն կատարած ըլլալով: Միեւնոյն ատեն փակուեցաւ գործը: Մամուլը չնզգալից եղանակով մը կ'արձանագրէ այս պատիժը, որուն ծանրութիւնն ալ ինքնին ապացուցութիւն մը կը կազմէ:

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ Բ. շարքին վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ երեքշաբթի, 9 մարտ, Սալ Փլէյէլի մէջ, իսկ երրորդը՝ մարտ 23ին: Դ. շարքը հրապարակ պիտի հանուի մարտ 8ին, իսկ հինգերորդը, որ պիտի բաղկանայ 1,500,000 տոմսակներէ, մարտ 20ին:

ՓԱՐԻԶԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ճիշդ ժամանակին հասցնելու համար, Աշխատանքի Դաշնակցութեան վարչական խորհուրդը կոչ մը ուղղեց կազմակերպութեան անդամներուն:

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ սկսաւ քննել ապրուստի սղութեան դէմ ծրագրուած օրինագիծը, որ դուռ պիտի բանայ բուռն վիճաբանութեանց:

ԶՕՐ. ՎԻԿԱՆ իր առջի օրուան ճառին մէջ, որուն ամփոփումը տուած էինք երէկ, ցաւ յայտնեց որ Ֆրանսա չէ կրցած միջամտութեան իրաւունք մը ապահովել սուրիական դաշնագրին մէջ, փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան համար:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ կռիւները կը շարունակուին նոյն թափով: Թերթերը կը գրեն թէ վարչապետ Լարկօ Քապալյէրօ եւ իր նախարարները ուզած են Պարսելոնա երթալ, սակայն Քաթալոնիոյ իշխանութիւնները մերժած են:

ՍԱՍՏԻԿ ՑՈՒՐՏԸ կը շարունակուի Փարիզի մէջ: Երէկ ձիւն ալ տեղաց: Սէնի ջուրերը հետզհետէ կ'իջնեն:

ՋՐՀԵՂԵՂԱՅԻՆ ԱՆՁՐԵՒՆԵՐ կը տեղան Եուկոսլավիոյ մէջ, երկու օրէ ի վեր: Երկրին կէսը ողողուած է: Մասնաւորապէս Պելկրատի շրջակաները ջուրերուն տակ թաղուած են եւ հաղորդակցութիւնները խզուած:

ՍՈՒՏԸ ԵՐԵՒԱՆ ՀԱՆՈՂ ՄԵՔԵՆԱՅ ՄԸ փորձուեցաւ, երկուշաբթի օր, Շիքակոյի մէջ: Մահապարտ մը ելեկտրական աթոռը պիտի նստեցնէին: Սուտը երեւան հանող մեքենային հնարիչը խնդրեց վերջին փորձ մը կատարել: Բանտային տեսչութիւնը համաձայնեցաւ, մեքենան լարեցին եւ լսուեցաւ հարցումը.— Դուն սպաննեցիր այսինչը, չէ՞:— «Ոչ», պատասխանեց մահապարտը: «Սուտ ես», յայտարարեց մեքենան: Եւ մահապարտը նստեցուցին ելեկտրական աթոռին վրայ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պիթլիսցի Պետրոս Անուշեան կը փնտռէ իր որդին՝ Վարդան Անուշեանը: Խնուսայ բերդէն տարագրուած եւ յոյն բժիշկի մը միջոցաւ ազատուած ջարդէն: 1920ին Պաթումէն արտասահման անցած է: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի գրել հետեւեալ հասցէին.— Simon Anuchian, Str. Killia colt Pimisoara, Constantza, (Roumanie):

— Սալմաստցի Տիկին Ֆաննի Տէր Կարապետեան կը փնտռէ իր եղբայրը Թուագէտ Մուշեղ Մելիք Յակոբեանը որ քանի մը տարիէ ի վեր կը գտնուի Փարիզ, իր հասցէն իմացնել Nichan Ter Karapetianի, Avenue Youssouf Abad, Téhéran (Iran), Via U. R. S. S. կամ «Յառաջ»ի վարչութեան:

Տիկին Երջանիկ Քէհեաեան, ծնեալ Տէմիրճեան, Բաբերդցի կը փնտռէ իր եղբայրը Աստուր Տէմիրճեան, այժմ 29 տարեկան: Նախապէս կը գտնուէր Պոլսոյ Գարակէօզեան որբանոցը, 1923ին անցած է Ֆրանսա: Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ՝ Տիկին Քէհեաեանի, հետեւեալ հասցէին՝ Mr. Harry S. Kehaïan, 151, 9 th Street. Tray - N. Y. (U. S. A.):

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Cercle des Étudesի Ֆրանսերէն դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ, 28 Rue Serpente, մէթրօ Օտէօն.

Կը խօսի՝ Ա. ՍԱՐՈՒԽԱՆ

Նիւթ՝ Les congrégations, les moines Arméniens Mekhitariste. 2) Un célèbre père Mekhitariste d'origine Georgienne.

ՆԱՄԱԿ ունի Արամ կամ Գաբրիէլ Թաթարեան: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Le Gérant· H. STEPHAN
Imprimerie A. DEP (AGOPIAN)
17 Rue Daumesnil, PARIS (12)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԹԷՕ—ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերահամակրական զրոյցը վաղը, շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Ակումբին մէջ:

Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՊԱՆԹԷՕ—ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի սարքած ընկերական խնճոյքը այս կիրակի, 7 Մարտ, ժամը 3ին, Ակումբին մէջ:

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Արամ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովը 5 Մարտ ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ՊՈՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը 5 Մարտ ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստամ ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 5 Մարտ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse. Մարսէյլ: կարեւոր օրակարգ:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի անդամական ընդհ. ժողովը 6 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին, սովորական ժողովատեղին: կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Սիամանթօ Ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

(ՄԱՐՍԷՅԼ) Պուլվառ Օտտոի Վռամեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբի ընկերները 7 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վահագն խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 7 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, կարեւոր օրակարգ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Առնուվիլի Վարդան ենթակոմիտէին կողմէ 6 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պ. Նիկողոսեանի սրճարանին մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ Օրուան հարցեր (ներքին եւ արտաքին):

Թատերական ներկայացում—պարահանդէս

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Վասպուրականի Հայր. Միութեան

Մարսէյլի մէջ.— 6 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 րիւ տը լ'էքլիփս

Պօմոնի մէջ.—7 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Վարանդեան սրահին մէջ, 10 Պուլվառ Մալկրիթ

Աբէլեան Թատերախումբը կը ներկայացնէ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Մասնակցութեամբ ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՇԻ

Կէս գիշերէն մինչեւ լոյս եւրոպական եւ կովկասեան պարեր: Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Պ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԱԼԱԵԱՆ իր խումբով: Ընտիր նուագ: Ճոխ պիւֆէ: Գիները՝ 5 եւ 4 Ֆր.:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած Համազգայինի Ալֆորվիլի Մ. ճիւղին կողմէ վաղը, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հայ Ակումբին մէջ, Ալֆորվիլ: Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի ՕՐ. ԳՆԵԱԶԵԱՆ (երգ):

կը խօսի՝ Պ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Մուտք 95 սանթիմ:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

7 ՄԱՐՏ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

Sociétés Savantesի սրահին մէջ,

ԴԵՐԱՍԱՆ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆԻ ԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾՈՑԸ՝

ՊԷՊՕ

կը մասնակցին՝ ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՏԻԿ. ՄԱՔՍՕՆԱԼՍ, ՕՐ. ՌՕԶ ՄԱՔՍՕՆԱԼՍ, Պ.Պ. Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Ե. ԱԲԳԱՐ եւ Կ. ՔԱՆԹԱՐ:

Գիները՝ 5, 7.50, 10 եւ 15 Ֆր.:

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince, ձաշարան Ֆլօրիա 61 rue Mr. le Prince, Select Pressing 10 rue Boutebrie, Paris (5) եւ ներկայացման օրը կիշէն:

ընդհ. հասցէ՝ A. Kempétian, 21 Ave. d'Alembert, Livry-Gargan (S. et O.)

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Սէն-Ժէռոմի (Մարսէյլ) Մ. ճիւղին կողմէ Մարտ 7 կիրակի կէսօրէ վերջ, Maison de Quartierի սրահին մէջ

կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ՔԻՊՐԻԹՃԻԵԱՆ

Երգ, պար, արտասանութիւն: Մուտքը ազատ է:

Թատերական ներկայացում

Իսի լէ Մուլինոյի Սէօլէօզի Հայր. Միութեան «Արեւելք» Թատերախումբին կողմէ ի նպաստ իր դպրոցի գրադարանին 7 մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Սեւրի Պէշիքթաշլեան սրահին մէջ, 26 rue de Troyon, մէթրօ Sèvres կը ներկայացուի Շիրվանզադէի «ՊԱՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ» եւ ԵՕԹՆԱՆԱՍՈՒՆՆՈՑ ՓԵՍԱՑՈՒՆ (զաւեշտ մէկ արար)

Մուտք՝ 5, 7 եւ 10 Ֆր.:

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ՄՐՑԱՆԱԿԸ

Հայ Կրթական եւ Հրատարակչական Համազգային Ընկերութեան Կեդր. Վարչութիւնս ներկայիս կոչ կ'ընէ Եգիպտոսի եւ արտասահմանի հայ նկարիչներուն յառաջիկայ տարուան «Համազգայինի օրացոյց»ին համար պատրաստել տախտակի նկար մը, որ արտայայտէ Միութեան նպատակը եւ խորհրդանշան մը ըլլայ ազգային մշակոյթին:

Տախտակին լայնութիւնը պիտի ըլլայ 34 սմ., երկայնութիւնը՝ 46 սմ., իսկ օրացոյցին պլոքը զետեղելու համար 12 սմ. լայնութեամբ եւ 14 սմ. երկայնութեամբ բաց տեղ մը պէտք է ձգել տախտակին վարի մասին մէջ:

Կեդր. Վարչութիւնս 300 Ֆր.ի մրցանակ մը սահմանած է, որ պիտի տրուի վերոյիշեալ պայմանները լրացնող եւ ամէնէն յաջող նկարի հեղինակին:

Կը խնդրուի նկարի ուրուագիծերը ղրկել Կեդր. Վարչութեան, B. P. 868, Le Caire (Egypte), մինչեւ մայիս 1:

ՀԱՅ ԱՐԾԻՒ
(Aigle d'Arménie)

Հիմնուած 1936ին, Récépissé de déclaration No. 1929, le 8 Juillet 1936

Նպատակն է հայ նորահաս սերունդին մէջ զարգացնել ընդհանուր մարմնակրթանքը:

Մշակել երգի ճաշակը:

Պահել ու զարգացնել ընկերական եւ իրերօգնութեան կապը իրարու մէջ:

Պաշտպանել իր անդամակիցներուն բարոյական եւ ընկերային շահերը:

Տեղեկութեանց համար դիմել Ակումբին կեդրոնը, հիմնադիր Ա. Լ. ԱՇՃԵԱՆի, 22, Rue Richer, Salle des Réunions, Paris:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 6 ՄԱՐՏ — SAMEDI 6 MARS 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3363

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀՐԱԲՈՒԽՆԵՐ ԵՒ ԽԱՌՆԱՐԱՆՆԵՐ

Ամենօրեայ տեղեկութիւնները եւ բոլոր վերլուծումները կը հաստատեն թէ աշխարհը մտնուած է նոր ալեկոծութեան մը։

Քաղաքական կեանքի մէջ, լաւ չէ,— ոչ ալ դիւրին— վճռական գուշակութիւններ կատարել։

Քաղաքական կեանքն ալ, մանաւանդ ներկան, անծայրածիր ծով մըն է, որ մերթ կը խաղաղի, կը ծփայ հեզասահ, մերթ կ՚ալեկոծի ու կը մռնչէ։

Սակայն, մինչ ծովուն քմայքներն ու փոթորիկները կարելի է մօտաւորապէս նախատեսել, համաձայն տարուան եղանակներուն, նաւապետներու փորձառութեան եւ զանազան գիտելիքներու, քաղաքական կեանքը դժուար կը համակերպի հաստատուն օրէնքներու։

Կրնաս մօտաւորապէս գտնել անոր ընթացքը, բայց չես կրնար անսխալ վճռել։

Իբրեւ ուղեցոյց ունենալով այս պարագան, ի՞նչպէս կը ներկայանայ դէպքերու ընթացքը, Եւրոպայի գլխաւոր կեդրոններուն մէջ։ Ո՞ւր կը գտնուին այն հրաբուխներն ու խառնարանները, որ կը սպառնան աշխարհի խաղաղութեան։ Որո՞նք են այն պայթուցիկ նիւթերը, որ կրնան բոցավառել այս կամ այն երկրամասը։

Ալեկոծութեան ընդհանուր պատճառ մը կը կազմէ ըմբոստացումը հաշտութեան դաշնագիրներուն դէմ։

Ըմբոստացողներուն գլխաւորը, Գերմանիա, մէկ անգամէն գրժեց, պատռեց իրեն պարտադրուած պայմանները, տարիներով ակռայ կճրտելէ վերջ։

Իր օրինակը վարակած է նաեւ միւսները, մանաւանդ Հունգարիան։ Ան այժմ համակերպիլ ձեւացնելով հանդերձ, Պուլկարիա եւս կը սպասէ պատեհ ժամուն։ Նոյն իսկ Աւստրիա, որ կանգուն մնաց շնորհիւ Ազգերու Դաշնակցութեան, խախտեց Սէն-Ժերմէնի դաշնագրին որոշ մասերը, պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատելով։ Տարբերութիւնը, իր եւ Գերմանիոյ միջեւ, այն է որ Վիէննա նախապէս «հրաման առաւ» մեծերէն, գտնուելով անոնց խնամակալութեան տակ։

Արդ, երբ այսպէս մէկ անգամէն կամ աստիճանաբար կը քակուին կապանքները, ախորժակներն ալ ինքնին կը բացուին, արթնցնելով եթէ ոչ նոր հողեր գրաւելու, գոնէ եղած վնասը դարմանելու կիրքեր։

Այս տեսակէտով, ամէնէն ալեկոծ կացութիւնը կը ներկայացնէ արեւելեան եւ միջին Եւրոպան, ուր աշխարհագրական քարտէսը վերիվայր շրջուեցաւ, Մեծ Պատերազմէն վերջ։

Այսպէս, Գերմանիա չէ հրաժարած Աւստրիան կցելու ծրագրէն (անշլուս)։ Չէ համակերպած 3 ու կէս միլիոն Գերմանացիներու կորուստին (ամփոփուած նոր պետութեան մը՝ Չեխոսլովաքիոյ սահմաններուն մէջ)։ Եւ գիշեր ցերեկ ծրագիրներ կ՚որոճայ, նորէն ճեղք մը, ազդեցութեան գօտի մը բանալու համար դէպի Ադրիական, Միջերկրական եւ Պալքանները։

Նոյն իսկ պնդողներ կան թէ վերակազմած է իր հին ծրագիրը՝ Թուրքիոյ մասին, եւ կը ճգնի ճամբան հարթել տնտեսական-առեւտրական նուաճումներով։

Այս ճամբուն վրայ, Գերմանիոյ համար բնական դաշնակից մը կը համարուի Հունգարիան, որ երբեք չէ համակերպած մասնաւորապէս Պուքովինայի եւ Թրանսիլվանիոյ կորուստին (Ռումանիա), ինչպէս եւ Եուկոսլավիոյ ծաւալման։

Այստեղ, արդէն ընդհարման ճակատ մը կը կազմէ Փոքր Համաձայնութիւնը (Ռումանիա, Եուկոսլավիա եւ Չեխոսլովաքիա), որ ներշնչուած եւ գործնապէս նպաստաւորուած՝ Ֆրանսայէն, ամուր կառչած է դաշնագիրներու նուիրականութեան սկզբունքին։ Ուրիշ խօսքով, պիտի չհանդուրժէ որ թիզ մը հող կորսուի մեծ պատերազմի աւարէն։

Առաջ աւելի ամուր էր այս միացեալ ճակատը, եւ Թիթուլէսքու ասպարէզ կը կարդար բոլորին, հանդիսաւոր առիթներու մէջ, խօսելով ի դիմաց երեք պետութեանց։

Բայց, անցեալ տարի խաւարեցաւ իր քանամեայ տիրական գործունէութեան արեւը, եւ կը թուի թէ կապերը թուլցած են այժմ։

Երեք զինակիցներէն Ռումանիա կը ճգնի հաւասարակշռութիւնը պահպանել Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ ազդեցութեան պայքարին մէջ։ Չեխոսլովաքիա հարկ դատեց դաշնագիր մը կնքել Խ. Միութեան հետ, իբրեւ նոր երաշխիք ապահովութեան։ Իսկ Եուկոսլավիա ոչ միայն կը փորձէ կռնակը ամրացնել պալքանեան միութեան վրայ, այլ եւ աճապարեց «յաւիտենական բարեկամութեան» դաշնագիր մը կնքել սահմանակից Պուլկարիոյ հետ, որ առնելիքներ ունի երեքէն ալ։

Ճամբան շատ հեռու չէ միջին Եւրոպայէն Պալքանները, ոչ աշխարհագրութեամբ, ոչ ալ պայթուցիկ նիւթերով։ Այնպէս որ, մէկ հնոցէ արձակուած կայծ մը կրնայ բոցավառել մնացեալը, ինչպէս պատահեցաւ 1914ին (Սէրայեվօ)։

Ահա թէ ինչո՛ւ բարեկամութեան, ոչ-յարձակման, գործակցութեան, զինակցութեան թուղթեր կը դիզուին իրարու վրայ, սահմանէ սահման։

Ահա թէ ինչու լայն բացուած են դուռները հսկայական սպառազինութեանց համար, որոնց նմանը դեռ չէ արձանագրած մարդկային պատմութիւնը։

Խառնարան կամ հրաբուխ, ալեկոծութեան երկրորդ հնոց մը կը կազմէ Միջերկրականը, ուր նոր մրցակից մը, Փաշական Իտալիան, արդէն սկսած է մտահոգութիւն պատճառել Անգլիոյ ինչպէս Ֆրանսայի, իբրեւ գործակից կամ ուղեկից ունենալով հիթլերական Գերմանիան։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԺՈՂՈՎ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏԻՆ ՄԷՋ

Կարեւոր փոփոխութիւններ դահլիճին ելմտական քաղաքականութեան մէջ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՐԺԵԹՈՒՂԹԵՐԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱԼ ՍԿՍԱՆ

Հինգշաբթի օր յանկարծ բարձրացան արժեթուղթերը, Փարիզի սակարանին մէջ, ինչ որ զարմանք պատճառեց, նկատի առնելով վերջին օրերու տագնապը։ Եւ իրարու կը յաջորդէին զարմանազան զրոյցներ,— փոփոխութիւններ պիտի կատարուին դահլիճին մէջ, պիտի փոխուի մանաւանդ ելմտական նախարարը, Պ. Վէնսան Օրիօլ, իր տեղը տալով Պ. Ռիսթի, ֆրանքին գինը անմիջապէս հաստատուն վիճակ մը պիտի ստանայ, 43 միլիկրամ ոսկիով եւ մէկ անգլիականը 113 ֆրանք հաշուելով, (կամ 46 միլիկրամ եւ անգլիականը 109 ֆրանք), 11 միլիառ ֆրանք փոխ պիտի առնուի Մ. Նահանգներէն, 3–4 միլիառ ալ Շուէտէն, ազատ պիտի ձգուին ոսկիի գործողութիւնները եւն.։ Մէկ խօսքով, բոլորին կարծիքը այն էր թէ գլխաւորապէս պիտի փոխուի դահլիճին քաղաքականութիւնը, հակելով դէպի աւանդական սկզբունքները, այսինքն դէպի աջ։ Այս ենթադրութիւնները զօրաւորուեցան, երբ հաստատուեցաւ թէ ելմտական նախարարը նոյն օրը յատկապէս այցելած է Հանրապետութեան նախագահին, յետոյ տեսակցած՝ նախկին վարչապետ եւ նախարար Պ. Քայեոյի հետ։ Իսկ երբ ծանուցուեցաւ թէ նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստի հրաւիրուած է ուրբաթ առտու (երէկ), գուշակութիւնները նոր թափ ստացան։

Զրոյցները շրջան կ՚ընէին ոչ միայն սակարանին, այլ եւ խորհրդարանի շրջանակներուն մէջ, այնպէս որ հարկ եղաւ հետեւեալ հերքումը հրատարակել.—

«Արժանահաւատ շրջանակներու մէջ բացարձակապէս կը հերքեն այն լուրերը թէ կառավարութիւնը կը խորհի փոփոխել իր ներկայ կազմը, նոր նախարարներու յաւելումով, զանազան պաշտօններու փոփոխումով եւ կամ հրաժարումով»։

Միեւնոյն ատեն կը հերքուէր թէ կառավարութիւնը կը խորհի ելմտական նոր ծրագիր մը ներկայացնել ուրբաթ օր եւ խորհրդարանը արտակարգ նիստի հրաւիրել այսօր, շաբաթ, ֆրանքը հաստատուն վիճակի մը վերածելու համար։

Ամէն պարագայի մէջ, այս բոլոր բռի-բռաները մեծապէս ազդեցին սակարանին վրայ, մէկ անգամէն բարձրացնելով մանաւանդ պետական արժեթուղթերը։ Բոլորն ալ ֆրանսական արժեթուղթ կը փնտռէին եւ ծախողները չէին կրնար գոհացում տալ գնողներուն։

Սակարանի միջնորդները պնդած ըլլալով շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի վրայ, սակարանը պիտի փակուի շաբաթ օրերը, սկսելով այսօրուընէ։ Կը կարծուի թէ կառավարութիւնը պիտի օգտուի այս դադարէն, ծանուցանելու համար իր ելմտական նոր տնօրինութիւնները, որոնց գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ վերահաստատել վստահութիւնը՝ թէ երկրին մէջ եւ թէ դուրսը։

Իրազեկներ կը պնդեն թէ կառավարութիւնը այն եզրակացութեան յանգած է որ ֆրանքին ոսկի արժէքը այլեւս անորոշ պէտք չէ մնայ, այլ ամրանայ 46 միլիկրամի վրայ։ Այս գործողութիւնը կրնայ 4,000,000,000 ֆրանքի շահ մը ձգել պետական գանձին։ Արդ, եթէ ֆրանքին գինը հաստատուն վիճակի կը վերածուի, ինքնին կը ջնջուի անոր երաշխաւորութեան գումարը՝ 10,000,000,000, որով կառավարութիւնը տրամադրելի կ՚ունենայ 14 միլիառ ֆրանք, թեթեւցնելու համար ելմտական դժուարութիւնները։

Դարձեալ նոյն աղբիւրէն կը պնդեն թէ կառավարութեան ելմտական խորհրդական (ոչ թէ նախարար) պիտի նշանակուի Փրոֆ. Շարլ Ռիսթ, երբեմնի վերատեսուչ Պանք տը Ֆրանսի (եւ Պանք Օթոմանի), որ մեծ համբաւ կը վայելէ իբրեւ տնտեսագէտ։ Ֆրանսայի սեղանաւորական շրջանակները նպաստաւոր տեղեկութիւններ ստացած են նաեւ Մ. Նահանգներէն, այն իմաստով թէ որ եւ է բարեփոխում համակրութեամբ պիտի ընդունուի։

*** «Էքօ տը Փարի» կը գրէ թէ Պ. Լէօն Պլում յայտարարութիւն մը պիտի հրատարակէ, բացատրելու համար թէ ինչո՛ւ անհրաժեշտ կը գտնէ աւելի ազատութիւն շնորհել դրամատէրներուն, «իբրեւ փորձ»։ Այս առթիւ, մասնաւորապէս պիտի ծանրանայ ազգային պաշտպանութեան վրայ որ վտանգուած է ոսկիի եւ դրամագլուխներու արտահոսումով։

Ժողովուրդը աճեցնելու համար

Զինուորեալ ազգի բանաձեւը քուէարկելէ վերջ, Փաշական Գերագոյն Խորհուրդը զբաղեցաւ «աճեցէք եւ բազմացէք»ի խնդիրներով եւ այդ մասին ալ բանաձեւ մը քուէարկեց։ Նախապէս կը կարծուէր թէ յեղափոխական միջոցներ ձեռք պիտի առնուին. բայց քուէարկուած բանաձեւը այդ իմաստը չունի։ Ահա բանաձեւին գլխաւոր տրամադրութիւնները.—

1. Նախապատուութեան իրաւունք՝ աշխատանքի եւ պաշտօնի համար՝ բազմանդամ ընտանիքներու պետերուն, նկատելով որ հայրենիքին համար բացառիկ պարագաներու մէջ, զոհողութեանց գլխաւոր ծանրութիւնը կ՚իյնայ բազմանդամ ընտանիքներու վրայ եւ ամէնէն աւելի անոնք զինուոր կը ճարեն։

2. Հաստատել ընտանեկան քաղաքականութիւն մը (հաւասար աշխատանքի եւ հաւասար արդարութեան համար, վճարումը պէտք է համեմատական ըլլայ ընտանեկան հոգերուն)։

3. Փոխել ներկայ օրէնքը, աւելի հաստատուն վիճակի մը մէջ դնելու համար բազմանդամ ընտանիքները։

4. Ամուսնութեանց համար փոխառութիւններ եւ ամուսնական ապահովագրութիւններ հաստատել երիտասարդ աշխատաւորներու համար։

5. Հաստատել բազմանդամ ընտանիքներու ազգային ընկերակցութիւն մը։

Այս կէտերը եւ ուրիշներ հիմ պիտի ծառայեն կարգ մը նոր օրէնքներու մշակման համար։ Այս առթիւ Գերագոյն Խորհուրդը հանդիսաւորապէս կը յայտարարէ թէ ժողովուրդի աճման հոգը խնդիրներուն խնդիրն է, քանի որ առանց անոր չկայ ոչ երիտասարդութիւն, ոչ զինուորական ուժ, ոչ տնտեսական ծաւալում, ոչ ալ ապահովութիւն հայրենիքի ապագային համար։

Իրազեկներ դիտել կուտան թէ Փաշական Գերագոյն Խորհուրդին յանձնարարութիւնները ներշնչուած են հին Հռոմի օրինակներէն, մանաւանդ Օգոստոս կայսեր կատարած փորձերէն։

ԱՍԻԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀՈԳԵՐԸ

Գերմանական ազդեցութիւնը Թուրքիոյ մէջ

«ԴԷՊԻ ՊԱԼՔԱՆ ԵՒ ՓՈՔՐ ԱՍԻԱ»

Երէկ թարգմանած էինք «Լ՚Էօվր»ի քաղաքական աշխատակիցին գրութեան առաջին մասը։ Ստորեւ՝ մնացեալը, ուր ամբողջովին երեւան կուգան Ֆրանսայի մտահոգութիւնները՝ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ապագայ գործունէութեան մասին։ Ուշագրաւ է որ Թուրքիոյ հանդէպ այս փաղաքշական հրատարակութիւնները տեղի կ՚ունենան ճիշդ այն ատեն երբ կրկին սեղանի վրայ է Ալէքսանտրէթի խնդիրը...

Գալով գերմանական ազդեցութեան Թուրքիոյ մէջ, այժմ բաւական զօրացած է, այն աստիճան որ արդէն իսկ թուրք մամուլին մէջ կը լսուին բողոքներ կ՚երեւան կարգ մը արարքներու դէմ։ Այսպէս, Պոլսոյ «Թան» լրագիրը վերջերս կը հրատարակէր թուրք գրագէտ Սուատ Տէրվիշի բողոքները հիթլերականներու զրգռիչ գիրքին դէմ, Պոլսոյ մէջ, մատնանշելով հիթլերական բարեւը եւ հիթլերական համազգեստը Բերայի ճերմակ պահակներու ճաշարաններուն մէջ։ Սուատ Տէրվիշ ապա կը պարզէ գերմանական մեթոտները թուրք սինէմաներուն մէջ եւ կը գրէ.—«Ալ կը բաւեն սինէմաներու մէջ փաշական ցոյցերը եւ զօրահանդէսները, ալ կը բաւեն գերմանական մշակոյթին եւ Հիթլերի, Կէօրինկի եւ Կէօպէլսի ճառերը։ Այս «այժմէութիւնները» ուրիշ բան չեն, եթէ ոչ քարոզութիւն»։

«Ագշամ» թերթն ալ «Գերմանիա եւ նեղուցները» խորագրով խմբագրականի մը մէջ, երեւան կը հանէ Գերմանիոյ վերապահումները Տարտանէլի համաձայնութեան մասին ? եւ կը գրէ.— «Եթէ գերմանական պահանջներու մասին շրջած զրոյցները հաստատուին, Թրքական կառավարութիւնը անշուշտ պիտի չթերանայ Գերմանիոյ տալու պարտ ու պատշաճ պատասխանը»։

Թուրք երեսփոխան մը, Ասըմ Ուս (Մէհմէտ Ասըմ) երեւան կը հանէ գերմանական առեւտուրին շահագիտական հանգամանքը, որ կ՚օգտուի Թուրքիոյ մէջ իրեն տրուած վարկէն ապրանք գնելու համար ճղճիմ գիներով եւ յետոյ զանոնք բարձր գինով ծախելու արտասահմանի մէջ, Թուրքիոյ նախկին յաճախորդներուն։

Գերմանիա մեծաքանակ ապրանք կը գնէ Թուրքիոյ, Յունաստանի, Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ մէջ, վճարելով կասկածելի ռայխս-մարքեր։ Ան գրեթէ մենաշնորհի վերածած է իր արտադրութեանց վաճառումը այս երկիրներուն մէջ, զորս կարելի է կոչել «Գերմանիոյ քօղարկեալ գաղթավայրերը», կ՚աւելցնէ թուրքերէն «Թան»ի քաղաքական քրոնիկագիրը։

Այս բոլորը կ՚ապացուցանեն թէ մինչեւ ուր հասած է գերմանական թափանցումը Թուրքիոյ մէջ։

Մնաց որ, Նացի կուսակցութեան պաշտօնաթերթը երէկ Պերլինի մէջ կը հրատարակէր խմբագրական մը, որ կը յայտարարէր կարճ ի կարճոյ.— ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԿԸ ՆԱՅԻ ԴԷՊԻ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՓՈՔՐ ԱՍԻԱ։ ՇԱՏ ՋԱՆՑԱԾ ԱՆ ԴՈՒՌԸ ՊԻՏԻ ԳՏՆԷ ԼԱՅՆՕՐԷՆ ԲԱՑ ԵՒ ՑԵՍԱԳԱՅԻՆ ՊԻՏԻ ԿՐՆԱՅ ՁԵՌՔ ՔԱՇԵԼ ԱՆԳԼԻԱՅԷՆ, ԳՏԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ ՆԱԽԱՆԻՒԹԵՐԸ ՈՐՈՆՑ ՇՆՈՐՀԻՒ ԱՅԼԵՒՍ ՊԻՏԻ ՉՓՆՏՌԷ ԼՈՆՏՈՆԻ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ»։

Այսպէս ուրեմն, եւրոպական քարտէսը եւ 1914ի ասիական ու արեւելեան քարտէսները գրեթէ ամբողջովին վերակազմուած են։

Այսօր, Թուրքիոյ, Իրաքի, Իրանի եւ Աֆղանիստանի մէջ կնքուած դաշնագրով կերպով մը նախապատերազմեան Թուրքիան է որ պիտի նպաստէ, թերեւս առանց ուզելու, Գերմանիոյ մղումին դէպի Պաղտատ, ինչպէս կը խոստովանի ուրիշ գերմանական թերթ մը։

Պալքանները այս անգամ ակամայ կը նպաստեն Պերլինի աւանդական «Տրանկ նախ Օսթէն»ին (դէպի Արեւելք), որուն նոր յառաջդիմութիւնները կրնանք դժբախտաբար արձանագրել ամէն օր։ Բազմաթիւ հարաւային Գերմանացիներ յաճախ կը մեկնին Չեխոսլովաքիայէն, Տրիեստէն երթալու համար։ Ասոնք կուսակիցներն են գերմանասէր հոսանքին եւ Գերմանիա կ՚երթան մասնակցելու կամ զինուորական մարզանքերու եւ կամ ռազմափորձերու։ Գերմանացիները կը կրկնեն թէ անոնցմով պիտի կազմեն «ազատ բանակ» մը։ Ասկէ զատ, ամբողջ Սաքսոնիոյ մէջ սահմանապահներու, այս նորատեսակ զինուորներու հաւաքումը մեծապէս աւելցած է վերջին շաբաթներու ընթացքին, իբրեւ թէ ապահովելու համար Չեխոսլովաքիոյ գերմանական սահմանը։

Ամէն պարագայի մէջ, ասիական նոր դաշինքը — եթէ Ֆրանսա, Անգլիա, Ռուսիա անոր չընծայեն իրենց ամբողջ արթնութիւնը եւ չշարժին ամուր, ճկուն եւ հաշտարար քաղաքականութեամբ մը — ապահովաբար պիտի կազմէ կարեւոր խաղաթուղթ մը Պերլինի եւ Հռոմի խաղին մէջ, երկու պետութիւններ որոնց բոլոր ճիգերը կը ձգտին սերտ յարաբերութիւն մը հաստատել Էնկիւրիի մեծ Հանրապետութեան հետ, որ ժամանակին այնքան փնտռեց Ֆրանսայի զինակցութիւնը։

Նաւատորմէն վերջը բանակը

Գրած էինք թէ անգլիական կառավարութիւնը 105,065,000 ոսկի կը նախատեսէ նաւատորմին ծախքը, նոր տարեշրջանին համար։ Կառավարութիւնը ներկայացուց նաեւ բանակին նախահաշիւը, որ կը ներկայացնէ 63,120,000 ոսկիի գումար մը,— 7,239,000 ոսկի աւելի՝ անցեալ տարուան վրայ։ Մասնագէտներ դիտել կուտան թէ բուն յաւելումը շատ աւելի մեծ է, քանի որ պատերազմական նախարարութիւնը սովորական վարկէն զատ, 19,054,000 ոսկի եւս կը պահանջէ ծրագրուած փոխառութենէն։

Կանոնաւոր բանակին թիւը պիտի ըլլայ 168,900, առանց հաշուելու Հնդկաստանի բանակը։ 1936ին 158,400 էր թիւը, իսկ 1914ին՝ 186,000։ Մասնաւոր միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, սպաներու պակասը լրացնելու համար։ Միեւնոյն ատեն պիտի շինուին 14 զինագործարաններ, ամբողջ երկրին մէջ, 16,164,000 ոսկի ծախքով։

Իտալիոյ նոր օդակայանները

Պաշտօնապէս կը ծանուցուի թէ 20,000 բանուորներ կ՚աշխատին ամբողջ Իտալիոյ, Սարտենիոյ, Սիկիլիոյ եւ շրջակայ մանր կղզիներուն մէջ, նոր օդակայաններ հաստատելու համար։ Կայաններ կը հաստատուին նաեւ Ադրիականի կղզիներուն մէջ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆԸ», Է՛Ր ԵՐԲԵՄՆ

Բ.

Մոսոխները եւ Խալիպները հաստատուած էին Բարձր Հայքի մէջ, Արտաշէս զանոնք հպատակեցուց։ Այս նահանգը կ'արտադրէ արմտիք, ունի պարարտ արօտատեղիներ եւ մինչեւ իսկ քարիւղ եւ հանքածուխ։ Իր կեդրոնատեղին Կարին արեւելքէն պաշտպանուած Տումլու - Տաղ, Տէվէ - Պօյուն - Փալանթէօքէն - Խալխալ - տաղ գծով, բոլոր ռազմագէտներու կարծիքով, Փոքր Ասիոյ բանալին է, եւ դիրքը փորձանք մը եղած է հայ ժողովուրդի գլխուն, որովհետեւ Փոքր Ասիոյ մէջ հաստատուած պետութիւնները, ռազմագիտական նկատումներով անհրաժեշտ կը համարին անոր գրաւումը, եւ արեւելեան կողմը բարձրացած բնական ամրոցներուն ետին ապահովուած, կ'ամրանան, բնական դիրքերը կ'օժտեն և կրկատարելագործեն արուեստական ամրութիւններով, որոնք յետագային յենարան կը ծառայեն Հայաստանի դէմ կատարուելիք ոտնձգութիւններու։ Մանաւանդ որ արեւմուտքէն Բաբերդէ, Երզնկայէ եւ Քղիէ Կարնոյ վրայ եկող թշնամիին դէմ չկայ որ եւ է լուրջ պատուար։ Արեւելքի աշխարհակալներն ալ անոր տիրանալու համար, կը ջանան Հայաստանը հպատակեցնել։

Արտաշէս աւելի յառաջ շարժելով կատառնները դուրս նետեց Երզնկայի պտղաբեր հովիտէն, ուրկէց կ'անցնի Հայաստանը Անատոլուի կապող ամէնէն կարճ եւ յարմար ճանապարհը։

Ցետոյ հայկական զէնքը դարձաւ դէպի հարաւ, Սելեւկեաններէն Տմորիքէն վանելու համար, (Էրուխ, Բէրվարի)։ Ջուտի լերանց եւ Պոհտան Սուի միջեւ սեղմուած լեռնային շրջան մըն է, ըստ Վ. Բինէի ունի հարուստ անտառներ, աղ, որթատունկ, պտուղներ եւ մինչեւ իսկ քարիւղ։

«Օժտուած բնական ամուր դիրքերով» (Լէօ), որոնք զօրեղ յենարան մըն են Ճիզիրէ - Սղերդ - Պիթլիս ուղղութեամբ Հայաստանի վրայ արշաւող թշնամիի մը շարժումները, Ճէզիրէի հիւսիսը, սաղմին մէջ խեղդելու համար։ Այս կերպով հարաւի աշխարհակալները կը ստիպուէին Տիարպէքիրի վիլայէթին մէջէն դէպի Արածանիի հովիտը երկար շրջան մը ընել։

Արտաշէս Հայաստանը օժտեց տիրապետ մայրաքաղաքով մը, Արաքսի մէկ պտոյտին եւ Մեծամօրին գետակի խառնուրդին միջեւ պարփակուած եւ չորրորդ կողմէն պաշտպանուած պարսպով, խրամով եւ բլուրով մը։ Ցատակագիծը յղացուած էր Աննիբալի կողմէ, որ Հռոմէն պարտուելէ յետոյ Հայաստան փախած էր։ Ըստ Լէօյի «Արտաշատ մօտ առնենէն դարձաւ Արեւելքի բարգաւաճ կեդրոններէն մին», իր աւերակներուն մօտ կը բարձրանայ ներկայիս Ղամարլու աւանը։

Ն. Ք. 165ին Սելեւկեաններու Անտիոքոս Եպիփան թագաւորը Եփրատը խոշոր բանակով մը անցաւ, յաջողեցաւ Արտաշէսը գերի բռնել։ Արտաշէս հաշտութեան որոշ պայմաններու փոխարէն գնեց իր ազատութիւնը։ Ն. Ք. 163ին օգտուելով Ծոփաց աշխարհի Զարեհ թագաւորին մահուընէն, յարձակեցաւ անոր որդւոյն Մեհրուժանի վրայ, այս վերջինը Կապադովկիոյ Արիարաթ թագաւորին օժանդակութեամբ կրցաւ մնալ իր գահոյն վրայ։

Արտաշէս այս երկու անյաջողութիւններուն վրէժը լուծեց Անտիոքոս Եպիփանէն, Մարերու Տիմարքոս սատրապին աջակցութեամբ Սելեւկեաններու երկիրը մինչեւ Եփրատ ասպատակելով (Ն. Ք. 161)։ Որմէ յետոյ հանգիստ սրտով կնքեց իր մահկանացուն, ժողովուրդէն շատեր իր դագաղին վրայ անձնասպան եղան։ (Հ. Ց. Ասատուրեան եւ Հ. Ա. Տ. Մովսէսեան)։

Արտաշէսի յաջորդներէն Արտաւազդ զօրեղ դիմադրութիւն մը ցոյց տուաւ Պարթեւներու Միհրդատ Բ. հզօր արքային որ աշխարհակալած էր Իրանը եւ Իրաքը, բայց ըստ Հ. Ա. Տ. Մովսէսեանի պարտաւորուեցաւ իր եղբօրորդին Տիգրանը պատանդ տալ եւ ընդունիլ անոր անուանական գերիշխանութիւնը։ Որմէ յետոյ զոհ գնաց դաւադրութեան նախարարներու, որոնք որսի օր մը զինքը գլտորեցին Մասիսի վիհերէն միոյն մէջ։ Իր եղբայրը Տիգրան Բ. թագաւորեց (Ն. Ք. 98—95)։

Եւ ահա Ն. Ք. 95ին, Մեծն Տիգրան որ պատանդ տրուած էր Պարթեւներուն արքունիքը, 70 հայկ. հովիտները անոնց զիջելով, գնեց իր ազատութիւնը եւ եկաւ բարձրանալու Հայաստանի գահուն վրայ։

Ասիոյ այս մեծազօր թագաւորը (Կիկերոն), Հայոց պատմութեան մէջ պիտի հաստատէր եզակի երեւոյթ մը (Լէօ) որ դժբախտաբար տեւեց միմիայն 15 տարի եւ անգամ մըն ալ չկրկնուեցաւ «հայկական կայսրութիւնը»։ Մեծն Տիգրան Հայոց պատմութեան ամէնէն փառաւոր եւ ամէնէն հզօր դէմքն է, Պապուն Արտաշէսի նման զինուոր - թագաւոր, միշտ ձիուն վրայ եւ միշտ հայկական բանակի գլուխը, բաժնելով զինուորին լաւ եւ գէշ օրերը։ Հ. Ա. Տ. Մովսէսեան Մեծն Տիգրանի շրջանը կը կոչէ «զինուորական ոսկեդար»։

Մեծն Տիգրանի օրով Պարթեւները կ'իշխէին Իրանի եւ Իրաքի վրայ։ Հռոմայեցիները արեւմտեան Փոքր Ասիոյ վրայ (Իզմիր, Պիգա, Պալըքէսիր, Պրուսա)։ Հայաստանի հիւսիսը Միհրդատ Եւպատոր կ'իշխէր Պոնտոսի հզօր պետութեան վրայ (Սինոպ, Սամսոն, Տրապիզոն, Պաթում, Փոթի, Խրիմի մէկ մասը եւ Փոքր Հայքի Թոգաթ, Ամասիա, Մարզուան, Սեբաստիա ու Շապին Գարահիսար շրջանները)։ Բնակիչները Պոնտոսի մէջ Ցոյն էին, Փոքր Հայքի մէջ Հայեր։ Պոնտոսի ու Հռոմի միջեւ Փոքր Ասիան իրենց մէջ կը բաժնէին փոքրիկ պետութիւններ, որոնք իրենց գոյութիւնը քարշ տալու համար կը կառչէին Հռոմի քղանցքներուն։ Մինչ Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ մէջ կ'իշխէին Սելեւկեանները։

Միհրդատ որուն նպատակն էր Հռոմը Փոքր Ասիայէն եւ Ցունաստանէն դուրս նետել եւ հոն հաստատել Պոնտոս - յունական ընդարձակ կայսրութիւն մը, Գործիքը Հայաստան ըլ-կելով Տիգրանի հետ գաղտնի դաշինք մը կնքեց, որուն տրամադրութեամբ Տաւրոսի եւ Անդրտաւրոսի հարաւը կ'իյնար Տիգրանի աշխարհակալութեան մարզին մէջ, մինչ հիւսիսը վերապահուած էր Միհրդատի ախորժակին։

Տիգրան անմիջապէս գործի սկսաւ, տեսանք թէ Ծոփաց աշխարհին մէջ հաստատուած էր ուրիշ հայ թագաւորութիւն մը որ վտանգաւոր երկուութիւն մը կը ստեղծէր հայ հողի վրայ։ Հայկական բանակը արշաւեց Ծոփաց աշխարհ անոր թագաւորը Արտանիսը սպաննեց եւ Տիգրան դարձաւ Հայաստանի միակ տէրը (94)։ (Հ. Ա. Տ. Մովսէսեան)։

Ծոփաց աշխարհի մէջն են կապան Մատէնի արծաթախառն կապարի, Արղնի պղինձի եւ Զմշկածագի հանքածուխի հանքերը։ Հիւսիսային կողմը կը բարձրանայ Տէրսիմի լեռնադաւառը։ Իսկ Խարբերդ աշխարհագրական կարեւոր հանգոյց մըն է կապուած Սվազի, Կիլիկիոյ, Տիարպէքիրի, Կարնոյ եւ Արածանիի հովտով ալ հայկական բարձրաւանդակին հետ։ Քղիի ճանապարհը փակելով կ'ապահովէ Կարնոյ հարաւային թիկունքը, բայց չի կրնար յենարան ծառայել շրջանիկ շարժումներու Երզնկա - Տրապիզոն եւ Մալաթիա - Հռոմկլա ճակատներով Հայաստանի դէմ շարժող թշնամի բանակներուն դէմ։ Որովհետեւ Խարբերդէն - Տրապիզոն եւ Խարբերդէն - Հռոմկլայ երկիրը բաւական լեռնային ու դժուարանցանելի ըլլալով, թշնամին ժամանակ կ'ունենայ խուսափելու։ Բայց արեւմուտքէ եկող թշնամի մը երբ այս շրջանը գրաւէ, կրնայ ապատօրէն օգտագործել Երզնկան, Արածանիի հովիտը մինչեւ Մուշ եւ Քղի զինուորական նպատակներու համար։

Ն. Ք. 93ին սկսաւ Տիգրանի եւ Միհրդատի արշաւանքը դէպի Կապադովկիա որուն թագաւորն էր Հռոմի խամաճիկը Արիոբարզան։ Անհատական հայկ. բանակին դերը Կապադովկիոյ մէջ՝ ամփոփելով Զամչեանի Հայոց պատմութենէն եւ Հ. Ա. Տ. Մովսէսեանէ։

Հայերը 93ին Կապադովկիա մտնելով, վանեցին Արիոբարզանը, Հռոմայեցիները Սիլլան ղրկեցին Կապադովկիա, որ հայկական գունդերը մինչեւ Եփրատ հալածելով, Արիոբարզանը նստեցուց իր գահուն վրայ։ Սիլլա Հռոմ ղրկեց հետեւեալ պատգամը. «Եկայ, տեսայ, յաղթեցի», բայց Հայոց Միհրան եւ Բագուաս զօրավարները կրկին Կապադովկիան գրաւելով, անոր գահուն վրայ բարձրացուցին Միհրդատի որդին Արիարաթը, Հռոմայեցիները նոր բանակ մը եւս ղրկեցին, որուն մէկ մասը կը գտնուէր Ակուղիոս Մանէտի հրամանին տակ, կը բաղկանար 4000 հեծեալէ եւ 40000 հետեւակէ, հայկ. զօրասիւն մը ջախջախիչ պարտութեան մը մատնեց Հռոմայեցիները, սպաննելով 10,000 հոգի եւ մնացեալները ցիրուցան ընելով։ Ակուղիոս միայնակ փախաւ եւ շունչն առաւ Պէրկամոն, որմէ յետոյ Հայերը Կապադովկիան Միհրդատի ձգելով քաշուեցան, իրենց զէնքը Պարթեւներու դէմ դարձնելու համար, Հռոմայեցիք առիթէն օգտուելով վերահաստատեցին իրենց նախկին դրութիւնը (-89)։ Հայ - պարթեւական պատերազմը երկար չտեւեց, հայկական բանակները ամէն կողմ հուրի եւ սուրի մատնելով հասան Նինուէ եւ Արբելա, հայկական ուրիշ զօրաթեւ մը յանդուգն եւ խիզախ շարժումով մը կտրեց Քիւրտիստանի լեռները եւ գրաւեց Եկբատանի միջնաբերդը, Պարթեւները ստիպուեցան հաշտութիւն խնդրել, Հայերու վերադարձնելով 70 հովիտները, Տիգրանի զիջելով արքայից արքայի տիտղոսը։ Մինչ Հայաստանի գերիշխանութեան տակ կը մտնէին Կորդուաց աշխարհը, Մծբինը, Ուրհայաստանը, Ատրպատականը (որուն թագաւորը ամուսնացաւ Տիգրանի աղջկան հետ) եւ Ասորեստանը (նոյն աղբիւրները եւ Լէօ)։

ԱՐԱՄՈՐԴԻ

ՏՐՏՈՒՆՋԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Վերջերս այս սիւնակներուն մէջ ցաւ կը յայտնուէր թէ ռուսական եւ հայկական երաժշտահանդէսի մը մէջ հայ հասարակութիւնը իր բացակայութեամբ կը փայլէր։

Երկու շաբաթ առաջ, Համազգայինի սարքած թատերական դասախօսութիւնը հանրութիւնը դարձեալ իր բացակայութեամբ քաջալերեց։

Այս երողութիւնը յաճախ կը կրկնուի մեր մէջ ու ամէն կողմ գանգատներ կը բարձրանան եզրակացնելով թէ ժողովուրդը անտարբեր է արուեստի գործերուն հանդէպ։

Բայց քիչ մը ուշադրութիւն դարձնենք. շատ անգամ որո՞ւնն է յանցանքը, հանրութեա՞ն թէ կազմակերպիչներուն։ Կազմակերպողները մի՞թէ ամէն տեղ ու ամէն ատեն կ'ընեն պէտք եղածը, ատա՞կ են ընելու ատիկա։ Հանդէս, խաղ, ներկայացում, հաւաքոյթ կազմակերպել այնքան ալ դիւրին բաներ չեն։

Ցայտագրի մը կազմութիւնը արդէն ինքնին բարդ խնդիր է, եւ հմտութիւն, նրբամտութիւն, դասաւորելու կարողութիւն կը պահանջէ։ Ցայտագիրներու մէջ խճողումները, կրկնութիւնները յաճախադէպ են։ Պէտք է ունկնդիրներու ջիղերուն խնայել գիտնալ։ Անտեղիւթիւնները չեն պակսիր, պատշաճութիւնը միշտ չէ յարգըւած։

Անգամ մը ներկայ եղած եմ, օրինակ հայ նահատակ գրագէտի մը ոգեհանդէսին։ Նուագի բաժինը «Նօս տը Ֆիկարօ» նուագեց։ Ուրիշ օր մը յայտագրին իր մասնակցութիւնը բերել հրաւիրուած էր օտար դաշնակահարուհի մը։ Վերջին վայրկեանին միայն տեսնուեցաւ որ սրահը դաշնակ չունէր։

Ցետոյ, կազմակերպողները պէտք է նկատի ունենան հասարակութեան հակումները, պահանջներն ու տրամադրութիւնները եւ ըստ այնմ կշռեն, դասաւորեն իրենց տալիքները։ Պէտք է լաւ մտածել հանդէսին օրն ու ժամը որոշելէ առաջ, խաչաձեւումներու տեղի չտալու, արգելքներէ խուսափելու համար։ Եթէ ձմեռ է, պէտք է հսկել ջեռուցման միջոցներուն վրայ, որպէսզի առողջ դալով հիւանդ դարձողներ չըլլան։

Ցետոյ ամէնէն կարեւոր պարագան, փրոփականտը կամ ռէքլամը պէտք է նախապէս ուսումնասիրուին, կէտ մը որուն շատ քիչերը հոգ կը տանին մեր մէջ, որ սակայն ամէն ձեռնարկի յաջողութեան համար անհրաժեշտութիւն է։ Վերջին տարփողանքները անօգուտ են ու սնոտի։ Հետաքրքրութիւնները չարթննար ժողովուրդին մէջ, պէտք է զայն արթնցնել գիտնալ, մանաւանդ երկրի մը մէջ ուր թերթերու, ռատիոյի եւ շարժանկարի հսկայական տարածումը ընկերութեան առօրեայ կեանքը կը հալածեն անդադար։ Պէտք է պատշաճ ծանուցումներով թերթերու մէջ, յայտագիրներով, պարզ զեկոյցներով թէ յօդուածի ձեւով շահագրգռութիւն արծարծել։ Աւելորդ է ըսել որ պէտք է վերճարուին ասոնք։ Պէտք չէ մոռնալ որ զինադադարի շրջանը չէ որ կ'ապրինք, ոչ ալ Պոլսոյ մէջ։ Պատերազմին դասերը ուսումնասիրուեցան ու կեանքը նոր ուղղութեամբ շարժելու հետամտութիւն կայ։ Միջավայրին ազդեցութիւնը արդէն զգալի է։ Պէտք չէ զարմանալ պռոտոտախօս ռէքլամներու ի տես հեղինակն ժպիտներ ունեցողներուն վրայ, պէտք է ուշադիր ըլլալ մանաւանդ յուսախաբ չընել եկողները։

Մի՞թէ այս ամէնը գործադրուա՞ծ են, երբ կը գանգատուի թէ հանրութիւնը անտարբեր կը գտնուի։ Դժբախտաբար ոչ։ Կազմակերպութեան պակասը, կարգապահութեան պակասին պէս, շատ մեծ է մեր մէջ, խիստ քիչ բացառութիւններով։ Հանրութեան յատկացուած հանդէսներուն մէջ մանաւանդ, յաջողութիւն ձեռք բերելու համար մասնաւորաբար ուշադրութեան արժանի կէտեր կան։ Ժողովուրդին հոգեբանութիւնը պէտք է լաւ ճանչնալ։ Մեր սիրած բաները անոր պարտադրելով չէ որ յաջողութիւնը պիտի ապահովենք։

×

Ձեռնարկներ կ'ըլլան այս միջոցին ժողովուրդը արուեստի հերոս ընելու համար։

Որքան տխմարութիւն կայ այս բարութեան մէջ։ Մտաւորական վարպետները կը կարծեն թէ բանաստեղծութեան, երաժշտութեան, թատրոնի կամ նկարչութեան ճաշակը քերականութեան կամ աշխարհագրութեան պէս դասընթացքներու մէջ կը սորվուի։ Պահ մը ենթադրենք նոյնիսկ թէ այդպէս ըլլար, ու քանի մը գործաւորներու քիչ թէ շատ սքանչացումը շարժէր։ Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի որ ժողովուրդը մեր սիրածը չսիրէ։ Մի՞թէ ժողովուրդն ալ նոյնքան իրաւունք չունի՞ պահանջելու մեզմէ իր խանդավառութեան մասնակցիլ։ Գեղեցիկը այն բանն է որ կը յուզէ մեզ։ Բայց մենք կը յուզուինք մեր յուզական ընդունակութեան չափով միայն եւ մեր ջղային դրութեան վիճակին համեմատ։

Գեղեցկութեան առջեւ անզգայութիւնը առողջ մարմնի, բնականոն ուղեղի գոյութիւնը պիտի վկայէր, ուր ջղային հոսանքները ուղղակի իրենց նպատակին կ'երթան առանց խոտորումներու, բայց այս վիճակը հազուագիւտ ըլլալ կը թուի։ Ամէն մարդ ատակ է որոշ գեղեցկագիտական յուզումներ ստանալու եւ ամէն ոք ծարաւի է անոնց։ Բայց ոչ ոք կը մտահոգուի այդ յուզումներուն որակով։ Ցուզուիլ, ահա կարեւորը։ Հանդէսներ կան, գործեր կան, արուեստագէտներ կան որոնք յուզումներու փոթորիկներ կը յարուցանեն, յաջողութիւնը հոն է ահաւասիկ։ Գործ մը որքան շատ հիացում ընդունի, այնքան կը գեղեցկանայ ամբոխին համար, այնքան աւելի կ'ապրի եւ յուզական ալիքներ կ'արձակէ ամէն կողմ գինով ու հեւացող ժողովուրդին վրայ, ամբողջ մարմինը տօնի մէջ է։ Արուեստին ընկերական դերն է այս։ Պէտք է որ ժողովուրդը հիանայ, պէտք է որ ժողովուրդը գեղեցկագիտական յուզումներ զգայ, պէտք է որ ջիղերը դողդղան երկար թրթռումներով։ Կարծիքներ ընդհանրացնելու մէջ օգուտ մը չկայ, ոչ ալ համայնութիւններ սորվեցնելուն մէջ. [illegible] չացման սահմանը չար բան է։ Այս կէտը նկատի առնուի կամ ոչ, ամէն մարդ ինք պիտի տայ իրեն անհրաժեշտ յուզումը ու իրեն պատշաճ բարոյականը։

Գրական, արուեստագիտական ճշմարտութիւնը անհեթեթ բան է։ Անիկա յուզումներու գոյութիւն մը կ'ենթադրէ տարբեր բնախօսական պայմաններու պատկան մարդերու մէջ։ Գործ մը գեղեցիկ է անոնց համար որոնց յուզումներ կուտայ։ Զգայականութիւնը անուշտ է, ճաշակին պէս, հոտառութեան պէս։

Մարդիկը պէտք է ազատ թողուլ իրենց հաճոյքները փնտռելու մէջ։

Բայց արուեստը ամէն գոյնէ ու ձեւէ ու հոտէ սրուակներ ունի։ Վարպետ դերասանը այն է, ինչպէս պիտի ըլլէր Պ. Շահխաթունի, որ գիտէ պահանջուած պահուն իր գրպանէն, իր զգացական վիճակներու շտեմարանէն դուրս քաշել խանդավառութիւն կամ զայրոյթ, ուրախութիւն կամ թախիծ, ժպիտ կամ արցունք, ողբ կամ հեգնանք։

Ինչ որ ալ ըլլայ աղբիւրը, գեղեցկագիտական յուզումը հարազատ է այսպէս ալ, ինչ որ ալ ըլլայ որակը, յաջողութիւնը արդարացուած է։ Կը խոստովանիմ թէ ես ալ իմ նախընտրութիւններս ունիմ արուեստի այլեւայլ ձեւերուն, գեղեցիկի այնինչ արտայայտութեան համար։ Բայց այդ տարբեր հարց է։ Խնդիրը յաջողութիւն ձեռք բերելու վրայ է։

Ա. ԱԶՆԱՒՈՐ

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

ՀԻՆԵՆՑԻ ԱԶՕ

Վերջերս Հայաստանի մէջ հալածանքներն ու թշուառութիւնը գերեզման իջեցրին երկար տարիների կուսակցական, Շատախի Հ. Յ. Դաշնակցութեան հին սերնդի ներկայացուցիչ անվեհեր յեղափոխական, ընկ. Հինենցի Ազոյին։

Հանգուցեալը ծնած էր Շատախի Հինենց գիւղի բարոյապէս մի բարձր ընտանիքի մէջ, 1873ին։ Վաղ պատանեկութիւնից ապրելով իննսունական թուականների փէտայական զարթօնքի մէջ, նրա կեանքը անցնում է մէկ միւսից յուզիչ դրուագների մէջ։

Ահա իննսունական թուականները, այն ժամանակ, երբ Շատախը տնքում էր Տաճիկների եւ քիւրտ աշիրէթների լծի տակ, երբ թալանն ու սպանութիւնը ամենօրեայ հացն էին, Ազօն մէկը դարձաւ այն Դաշնակցական ֆիդայիներից, որոնք պարիսպ կանգնեցին Շատախի Հայութեան գոյութեան պաշտպանութեան։

Նա Խանասորի արշաւանքի հերոսներից էր, որից յետոյ դրեթէ տարիներով հեռու է մնում Հայկ. օջախից եւ վարում է հայդուկային կեանք մինչեւ ապրիլեան կռիւները, երբ Շատախի մռայլ հորիզոնի վրայ կուտակուել էին շանթահար ամպեր — այն ժամանակ կազմւում է ինքնապաշտպանութեան կոմիտէ, որի [illegible] անդամն է ընտրւում։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ ԵՒ ՄԵՐ ԸՄԲՌՆՈՒՄԸ

Նկատելի է որ հայ ժողովուրդի կողմէ մեծ գնահատանքի կ'արժանանան բոլոր այն տաղանդաւոր հայորդիները, որոնք ոտնակոխած են իրենց ցեղային գիծը ու նետուած օտար մշակոյթի եւ օտար բազուկներու մէջ։

Եթէ դերասան Մաքսուեան մը, որու մասին այնքան հիացումով են խօսեր ֆրանսական թատերական քննադատները, եւ որ ազնուութիւնն է ունեցեր մինչեւ վերջը պահելու իր հայ ծագումը, անդին Տիգրան Գույումճեան մը Մայքլ Առլէնի է վերածեր իր անունը։ Եւ դեռ ասոնց պէս շատ շատեր...։ Բայց այս կորսուածները ի՞նչ են տուած հայ ցեղին, իրենց տաղանդի ստեղծագործ աւիշը հայ ցեղէն առնելէ յետոյ։ Ոչ մէկ բան։ Եւ հակառակ ատոր, տղայական հրապարակութիւն մը կը զգանք կորուստի ճամբան բռնած այդ անուններուն հանդէպ, որոնք իրենց կապը կտրած են մայր բունէն։ Կը յիշեմ Մաննիկ Պէրպէրեանի մէկ յօդուածը, գրուած՝ Մայքլ Արլէնի Ֆրանսա եկած եւ շարք մը հայ մեծահարուստներու կողմէ հիւրասիրուած ու փառաբանուած պահուն։ Ու այդ քնքոյշ գրագիտուհին, առանց ո եւ է անձնական նկատումի, կարծես դառն ժպիտով մը, արտայայտիչը կը հանդիսանար ցաւալի ճշմարտութեան մը. երբ կ'ըսէր «լաւ է որ նետուէր ես օտար մշակոյթի մը գիրկը, այլապէս այս էֆէնտիներէն ոչ մէկը պիտի ճանչնար ու բարեւէր քեզի»։

Ի՜նչ դառն հեգնանք ու ինչ խոր ճշմարտութիւն այս քանի մը տողերուն մէջ։

Ինչո՞ւ այս բոլորը։ Մի՞թէ հայ ժողովուրդը չի՞ սիրեր իր մշակոյթը եւ անոր աշխատաւորները։

Կը սիրէ։ Բայց կը սիրէ այնպէս, ինչպէս պիտի սիրէր իր խորթ զաւակը։ Անտեսուած, լքուած, ու նոյնիսկ արհամարհուած է հայ մշակոյթին սպասարկողը եւ մանաւանդ հայ թատրոնն ու դերասանը։

Ինչո՞ւ։ Քաղաքական դժբախտ պատահարներուն է պատճառը, թէ անտեսական կացութիւնը։

Ոչ մէկը, ոչ ալ միւսը։ Կը պակսի միայն, այն ուժեղ ու խոր ըմբռնումն ու սէրը, որոնք ժողովուրդներու հոգիին ու մտքին ջահերը կը վառեն, զանոնք լաւագոյն կերպով առաջնորդելու համար։ Որովհետեւ մտքի ու հոգիի աղքատութիւնը, արմատն է բոլոր մեծագոյն չարիքներուն։ Այդ չարիքն է, որ ցեղերը մահուան կը դատապարտէ, նախ՝ հոգեպէս ու բարոյապէս, եւ յետոյ ալ ֆիզիքապէս։

Ներկայ պայմաններուն մէջ, երբ մեր աչքերուն առջեւ ցցուած է ձուլման ու այլասերման ահաւոր վտանգը, մենք պէտք է ուժեղ կերպով կապուինք մեր մշակոյթին եւ մասնաւորաբար հայկական թատրոնին։ Անիկա ամենաուժեղ զէնքն է այդ վտանգին դէմ մաքառելու համար։ Դժբախտաբար գաղութներու մէջ թատերական լուրջ կազմակերպութիւն մը չունինք։ Մեր աչքերը յառած ենք Հայրենիքէն ներս, ուր լուրջ աշխատանքներ կը կատարուին այդ ուղղութեամբ։ Բայց, կը գտնուինք այն տեսակ պայմաններու մէջ, ուր ներսէն չէ ծուլօրէն նայիլ, մենք պիտի կռուինք գաղութներու մէջ տարածուող այդ երկու ահաւոր վտանգներուն դէմ մեր բոլոր զէնքերով, եւ զէնքերու ամէնէն ուժեղն ու նպատակայարմարը հայ թատրոնն է։

Դժուա՞ր է ստեղծել հայ թատրոնի հոգատար մարմին մը։

Երբեք։ Այն ուժը, զոր կը վատնենք գաղութներու մէջ, տեղ մը թաղական խաղցնելով, տեղ մը տէրտէր կամ վարդապետ, այդ բարոյական ու նիւթական զոհողութիւններու կէսն իսկ, բաւական պիտի ըլլար թատերական լուրջ գործ մը ստեղծելու։ Ու այսպէսով ոչ միայն ցեղապահպանման մարզին մէջ լուրջ աշխատանք մը տարած կ'ըլլայինք, այլ եւ փրկած այն նորահաս տաղանդները, որոնք փոքր թիւ մը չեն կազմեր։ Ներկայ պայմաններուն մէջ, ո՞ր տաղանդաւոր սկսնակը պիտի համարձակէր նետուիլ հայ թատրոնի գիրկը, իր տաղանդը արժեցնելու, եւ իր ցեղային մշակոյթի գանձարկղին իր բաժինը տալու։

Պէտք է ստեղծել թատրոնի հոգատար մարմին մը, գոնէ բարոյական հոգատարութեան իմաստով, որպէսզի կարելի ըլլայ բարձրացնել հայ թատրոնի վարկը, մաքրելով հրապարակը՝ «Արշին մալ ալան»ներու, «Աշըք Ղարիպ»ներու, «Մէշտիպատ»ներու նման ճաշակները փճացնող նիւթերէ, որոնք տարածուեցան գաղութներու մէջ, քանի մը անպատասխանատու մարդոց շնորհիւ։ Ցաւալի է որ այս մասին աւելի յաճախ չի խօսիր մեր մամուլը։ Երբեմն կը բողոքէ, երբեմն կը համակերպի։

Մէկ կողմէն կաշխատուի ցեղը պահպանել, իսկ միւս կողմէն թոյլ կուտան որ շարունակուի ճաշակներու այլասերումը։

Ինչպէ՞ս լռել։ Չէ՞ որ լռել կը նշանակէ մեղսակից դառնալ։ Ժողովուրդը կը սիրէ՞։ Ժողովուրդը կրնայ շատ բաներ սիրել։ Շատ դիւրին է ժողովուրդի մը գռեհիկ բնազդները շահագործել։ Ո՞ւր է ուրեմն մշակոյթի մը բարոյական պատասխանատուութիւնն ու դերը։

Մենք կռիւ ունինք գաղութներու մէջ, կռիւ յանուն հայ ժողովուրդի ֆիզիքական եւ բարոյական գոյութեան։ Բայց առաւելապէս ներքին կռիւ, մաքրելու համար հայ մշակոյթի ամէնէն անհրաժեշտը, հայ թատրոնը։

Ցեղերը, միայն թնդանօթով ու թունաւոր կազերով չէ որ կը պահեն իրենց գոյութիւնը, այլ գլխաւորաբար իրենց մշակոյթով։ Այդպէս է եղած դարերէ ի վեր, այդ կ'ուսուցանէ մեզի պատմութիւնը, եւ ոչ ոք կրնայ փոխել պատմութեան ու կեանքի ընթացքը։ Մեր այսօրուան ամենամեծ հայ զէնքերէն մէկը պէտք է ըլլայ թատրոնը։

ԵԴ. ԶԱՓՐԱՍՏ

(Վերջ)

ԾԻԾԱՂ

— Տղաս, երբ աղբարիկ մը ունենաս, պիտի սիրե՞ս։

— Եթէ հօրս նման չար ըլլայ, պիտի ատեմ։

— Հայրդ ինչո՞ւ չար ըլլայ, տղաս։

— Կը մոռնաս, մայրիկ երբ գինովնայ քեզ կը ծեծէ։

×

— Սիրելի ամուսինս, կը սպասեմ որ դուն ալ պատասխանշան մը առնես որ ես ալ փառաւորուիմ։

— Այդ ըսածդ շատերը ունին, ես քիչերէն եմ, շատ բաներ կան որոնց քիչը յարգի է։

Ալբիլեան հերոսամարտի մէջ նա ղեկավարել է շատ կռիւներ, մանաւանդ Սակ գիւղի կռւում, նա ունեցել է իր գնահատելի տեղը. շնորհիւ Թագեցի եւ Հրջանցի Ազոյի նման մի բուռ կորիճների էր, որ 42 օրեայ հերոսամարտից յետոյ թշնամին իր գերազանց ուժերով պարտուած էր եւ Շատախի սրբազան լեռների վրայ ծածանւում էր ազատագրական դրօշը։

Ցարգանք այդ օրերին։

Գաղթի ժամանակ, նա էլ բոլորի նման զառնացած, առանց վայելելու իր արիւնով ձեռք բերուած ազատութիւնը, գաղթի ճամբան բռնեց, սակայն նա նորից նոյն անձնուէր յեղափոխականն էր, Ջրերի ափերից, քարերի տակից հաւաքում էր նետուած մանուկներին, եւ ստիպողաբար տալիս էր ոչ ծանրաբեռնուած մարդկանց եւ ուչի ուշով հետեւում էր որ Իգդիր հասցնեն։

Ինքն էլ մինչեւ էջմիածին է հասնում, եւ մի քանի ամսից յետոյ, նորից վերադառնում կրկին ազատագրուած Վասպուրականը ծառայելու իր հայրենիքին — ուր մնում է մինչեւ 1918 թուի գաղթը Ատրպատական։ Նա մասնակցել էր այն բոլոր կռիւներին եւ դժուարութիւններին, որոնք անցան Վասպուրականի վրայից։ Վասպուրականից մինչեւ Պաքուպա ընկ. Լ. Շաղոյեանի ղեկավարութեամբ նորից նա մասնակցում է բոլոր կռիւներին, դժուարութիւններին, որոնք ընկած էին գաղթի ճանապարհի վրայ։

Երկու տարի նա տարաւ հարաւային խորշակը. տեսաւ նա Տիգրիս գետը, կուշտ խմեց այդ հարազատ ջրից — սակայն ափսոսաց որ ծունկի է եկել օտար հողի վրայից խմելու։

Առջի յաջողութեան դէպքում, նա Միջագետքից մեկնում է դէպի Հայ ժողովրդի դարաւոր երազած անկախ Հայաստանը. բայց աւա՜ղ, նախ քան հասնելը, Հայաստանը գրաււում է ռուսական կարմիր աշխարհակալութեան կողմից, նա այլ եւս վերադառնալ չի կարողանում, գնում է Աշտարակի շրջանը Ագարակ գիւղը եւ ուր ապրում է մինչեւ վերջերս ու կնքում իր մահկանացուն։

Հանգուցեալը 40 տարուան Դաշնակցական անցեալ ունէր. եւ Վասպուրականցիների շրջանում վայելում էր մեծ համակրանք։

Նա, որպէս գաղափարի մարդ աչառու էր. եւ անողոք էր անգամ թեթեւ շեղումներ կատարողների հանդէպ. նա իր հերոսութիւններով բնաւ մեծամիտ չէր եւ ապրած էր լի ազգային աւանդութիւններով։

Երկար ժամանակ նա կրեց Չեկայի բանտը եւ նրա հալածանքները։

Թրքահայաստանի մէջ մենք ունեցել ենք բազմահազար զոհեր, սակայն պատմութեան մեծածաւալ արիւնոտ էջերը չփակուեցին. եւ կարմիր սուլթանների պակասը լրացնում են կարմիր հաւատաքննիչները։ Հանգուց. Արտաշէս Միրզոյեանի նման, հարիւրաւոր Դաշնակցականներ Չեկայի մութ նկուղների մէջ, մի կում ազատ օդի կարօտ մահացան. Շատախցի Մեսրոպի պէս հարիւրաւոր գաղափարականներ, հեռաւոր սիպերիական սառնարաններում քաղցած ու ցրտահար եղան։ Մոկացի Գրիգորը եւ հարիւրաւոր հերոսներին չեկիստ գործակալները դաւադրաբար մեռցուցին. եւ ահա այդ հերթական ճանապարհի վրայ եւ միեւնոյն դաւադրական միջոցներով զոհ նաց Հինենցի Ազոն։ Նախ 1928ին կալանաւորեցին նրա հարազատ զաւակ երիտասարդ դաշնակցական Յարութիւն Ղարիբեանին, որ ընդմիշտ կորսուեց Չեկայի չորս պատերի մէջ. չնայած այն բոլոր դիմումներին, որոնք կատարուեցան Երեւան, Թիֆլիս եւ Մոսկուա, սակայն կարմիր մարդակերները տարրական քաջութիւն չունեցան գոնէ ծնողներին յայտնելու, թէ ինչպէս այդ ալեւոր եւ ապագայ ունեցող երիտասարդի գլուխը կերան։

Ընկ. Յարութիւն Ղարիբեանի անյայտանալը տարաբախտ հօր մահուան պատճառներից մէկը դարձաւ։

Սիրելի Ազօ, դուն ուզում էիր կրկին տեսնել Անտօսայ լեռը։ Տեսնել հովիւ եւ հօտը, «քարից կերտուած հայ իշխանների ձեռքով» ուզում էիր խմել Անտօսայ ջուրը. եւ հանդչել նրա լանջին, որ գոյնզգոյն ծաղիկներ զարդարէին շիրիմդ. բայց աւա՜ղ այսօր մի թումբ եւս աւելացրիր Արագածի լանջին։

Անտօսից մի փունջ ծաղիկ շիրիմիդ վրայ. եւ յարգանք բազմատանջ ոսկորներիդ։

ՍԱՔՕ ՇԱՏԱԽՈՒՆԻ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՅՏԱՌԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

— · —

Գրած էինք թէ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են Պէյրութի մէջ, եւ խարդախութիւններ կատարուած կեանքի ապահովագրութեանց մէջ։ Դժբախտաբար մեծ մասը Հայեր են։

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ այս առթիւ կատարուած հարցաքննութեան մասին (փետր. 23, 24 եւ 25).—

Դրամաշորթութեան ծանօթ գայթակղութեան քննութիւնները յառաջ կը տարուին խառն դատարանի հարցաքննիչ դատաւորին կողմէ։ Քանի մը նոր ձերբակալութիւններ եւս կատարուեցան վերջին երկու օրերու ընթացքին։

Ձերբակալուածներէն ոմանք, որոնք Աւագուտքի բանտին մէջ առանձնացուած վիճակի մէջ կը գտնուին, կարեւոր խոստովանութիւններ ըրած են, երեւան հանելով դեղծարարութեան ներքին ծալքերն ու գաղտնիքները։ Կը կարծուի թէ նոր ձերբակալութիւններ տեղի պիտի ունենան, որովհետեւ վերջին հարցաքննութիւններէն պարզուած է որ սոյն գայթակղութեան մասնակցող բազմաթիւ մեղսակիցներ կան դուրսը։

Հարցաքննիչ դատաւոր Պ. Թէմպալ շաբաթ օր հարկ տեսած է ձերբակալումը Անդր-Նահրի Լաչինեան քահանային։ Սակայն, շնորհիւ եղած միջամտութեանց ու խնդրանքներու, սոյն քահանան արգելափակուած է Առաջնորդարանի մէջ, երաշխաւորութեամբ կաթ. փոխանորդի։

** Իբրեւ թէ Հալէպ մեռած եւ Պէյրութ թաղուած Պէրթա Գույումճեան իրականին մէջ մեռած է տարիներ առաջ, տարագրութեան միջոցին։ Սակայն, ճարպիկ դրամաշորթներ, անցած տարի զայն իբր ողջ ապահովագրել տուած են, ի հարկէ ներկայացնելով ուրիշ մը որ ներկայիս կ'ապրի։ Ապահովագրուելէն քանի մը ամիս վերջ, դրամաշորթները ապահովագրական ընկերութեան ներկայացուցած են Գույումճեանի ժառանգորդները, յայտնելով թէ մեռած է Պէրթան եւ թաղուած Պէյրութի մէջ։ Ցոյց տուած են անոր մահուան փաստաթուղթերը՝ բժշկական տեղեկագիր եւ քահանայի վկայագիր։

Հարցաքննութիւններէն հասկցուած է որ այդ երեք փաստաթուղթերն ալ կեղծ են, որովհետեւ ոչ մահ տեղի ունեցած է եւ ոչ ալ թաղում։ Ըստ մեղադրուած քահանայի վերջին խոստովանութեան, ստանալիքով ստորագրած են իրմէ այդ թաղման վկայագիրը, մինչ բանտարկուածներէն մէկ քանին կը յայտնեն որ որոշ գումար մը խոստացած էին քահանային սոյն վկայագրի փոխարէն։

Ներկայիս ապահովագրական հինգ տարբեր ընկերութիւններու մօտ կատարուած դրամաշորթութեան հինգ արարքներ երեւան հանուած են։ 1934ին ապահովագրուած է Թագւորեան անուն կին մը 200 անգլ. ոսկիի։ 1935ին այդ կինը ցոյց տրուած է մեռած եւ իբրեւ ժառանգորդ ներկայացած է այժմ բանտարկուած Նարպէյ եւ գանձած գումարը։ Այս պարագան կասկածը հրաւիրած ըլլալով ընկերութեան, լուր տրուած է ոստիկանութեան՝ կատարելու համար նախնական քննութիւնները։

Ոստիկանութիւնը վերջին հինգ տարուան ընթացքին ապահովագրուող բոլոր Հայերու անունները պահանջած է ապահովագրական ընկերութիւններէն։

** «Լ'Օրիան» դրամաշորթութեան խնդրի մասին կը գրէ.—

Մեր ստացած վերջին տեղեկութեանց համաձայն ահա թէ ի՞նչ պարագաներու մէջ հանգուցեալ Տօքթ. Փոթուքեան խառնուած է այս խնդրին։

Դրամաշորթները «Իւնիօն» ապահովագրական ընկերութեան ներկայացուցած էին Սուլթանէ Վէզիրեան անունով կին մը, բայց զայն ներկայացուցած են կեղծ փաստաթուղթերով, իբրեւ Մարթա Փոթուրլեան։ Ապահովագրական ընկերութեան գործակալը իր մնայուն բժիշկին, Տօքթ. Փոթուքեանին պաշտօն յանձնած է բժշկական քննութեան ենթարկել ապահովագրելալ ենթական։ Բժիշկը կը քննէ կինը առանց կասկածելու անձերու փոփոխութեան մասին որ տեղի ունեցած էր։ Ի դէպ իրեն չէր վերաբերիր ներկայացողին ինքնութիւնը ճշդել։ Երեք ամիս վերջ դրամաշորթները ընկերութեան կը ներկայացնէին մահուան վկայագիր մը Մարթա Փոթուրլեանի մասին։ Վկայագիրը ստորագրուած էր Տօքթ. Սայէրլեանի կողմէ։

Ընկերութեան գործակալը զարմացած բացատրութիւն կը պահանջէ Տօքթ. Փոթուքեանէն։ Վերջինս կը յայտարարէ թէ, այո, ինք քննած էր ենթական եւ թէ շատ կը զարմանար որ ան մեռած է այնքան կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ։ Իր մահուընէն տասը օր առաջ Տօքթ. Փոթուքեան շուկայէն անցնելու միջոցին կը հանդիպի համբաւաւոր Քափլանեանին որուն կ'ընկերանար կին մը որ «մեռեալն» էր, բայց յարութիւն առած։ Տօքթ. Փոթուքեան անմիջապէս լուր կուտայ այս տարօրինակ հանդիպման մասին «Իւնիօն տը Փարի»ի գործակալին Պ. Հանըմօղլուի։

Արդեօք որ եւ է առնչութիւն կա՞յ այդ հանդիպման եւ Տօքթ. Փոթուքեանի մահուան միջեւ։ Վերջինը «մէջտեղէն վերցուա՞ծ է» արդեօք։

Այդ ցոյց պիտի տայ շուտով դատական քննութիւնը»։

** Բանտարկեալները, որոնք 10 հոգի են ներկայիս Աւագուտքի բանտին մէջ, սկսած են խոստովանիլ ամէն բան։ Լաչինեան քահանան որ արգելափակուած էր Առաջնորդարանի մէջ, ղրկուած է Անթիլիաս։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿՐԹ. ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐԸ

— · —

Ինչպէս գրած էինք, Ֆրանսայի կրթական նախարարը դահլիճին ներկայացուց բարեփոխման օրինագիծ մը, որ կը նկատուի «միակերպ դպրոց»ի ծրագրին մէկ նոր նուաճումը։ Ժամանակին գրեցինք թէ ինչ մեծ վիճաբանութիւններու տեղի տուաւ միակերպ դպրոցը (école unique), որ աւելի հասկնալի կը դառնայ տարբեր անունով մը, —ձրի երկրորդական կրթութիւն։ Երկրորդական կրթութիւնը ձրի հռչակելով, միակերպ դպրոցին առաջնորդները կ'աշխատին իրապէս աշխարհականացնել ուսումը, պետութեան բարոյական եւ ընկերային հակակշռին տակ առնել պատանի սերունդը, զայն ազատել ծնողքներու եւ կղերականներու ազդեցութենէն։ Արդարեւ մինչեւ այժմ ձրի եւ պարտադիր էր միայն նախակրթութիւնը,— որով մանուկը կ'աճէր պետական նախակրթարաններուն մէջ, բաւական մը պայքար ձեռք կը ձգէր, յետոյ երբ նախակրթութիւնը կ'աւարտէր՝ կ'ենթարկուէր ծնողքին կամքին, ծնողքը զայն կը դնէր ուզած դպրոցին մէջ, կամ բոլորովին կը զրկէր դպրոցէն՝ երկրորդական կրթութեան ծախքերը ծանր գտնելով իրեն համար։

Եւ պետութիւնը չէր կրնար երաշխաւորել հակակշռուած ձեւով երիտասարդութեան մը պատրաստելու անհրաժեշտութիւնը։

Դեռ կան ուրիշ խորունկ պատճառներ, որոնցմէ թելադրուած՝ պահպանողականները ահագին աղմուկ փրցուցին կրթական այն բարեփոխութեան դէմ, որ «միակերպ դպրոց» անունին տակ՝ կը ջնջէր դպրոցներու աստիճանաւորումը, ստեղծելու համար ուսման համայնապաշտ դրութիւն մը։ Որպէսզի բարձրագոյն կրթութիւնը առանձնաշնորհ մը չդառնայ հարուստ եւ բարեկեցիկ դասակարգին, եւ երկրին ղեկը իրենց մենաշնորհ չդարձնեն անոնք որ շնորհիւ իրենց նիւթական միջոցներուն՝ կրնան դառնալ երկրին մտաւորական ընտրանին։ Անհրաժեշտ էր աղքատ երդիքներէն, գիւղական խրճիթներէն եւս առնել այն օժտուած տարրերը, որոնք ձրի ուսումով մը զարգացնելէ վերջ իրենց կարողութիւնները պիտի կարենան օր մը վարիչները դառնալ հանրապետութեան։

Միակերպ դպրոցը այս առաջադրութիւնն է, որ կը բերէ երկար պայքարներէ վերջ։

Փորձը ցոյց տուաւ սակայն, որ չի բաւեր ձրի հռչակել երկրորդական կրթութիւնը (մինչեւ վեցերորդ դասարան), անհրաժեշտ է բարեփոխել նաեւ դպրոցներու ուսումնական ծրագիրը, միակերպութիւն մը տալու համար նաեւ ուսման։ Նախ պէտք տեսնուած է նախակրթութեան առաջին աստիճանի վկայագրի քննութիւնները կատարել 11 տարեկանին, մէկ տարի կանուխ, որովհետեւ պատանիները արդէն որոշ պատրաստութիւն ցոյց կուտան այդ տարիքին։

Այս ծրագրով, սակայն, կը ստեղծուի անպատեհութիւն մը,— պատանին աւելի կանուխ, տակաւին չկազմուած, կը ստիպուի ճշդել իր ասպարէզը, ինչ որ չի կրնար հաշտ ըլլալ իրական նախասիրութիւններու եւ ընդունակութիւններու հետ։

Այս պատճառով, երկրորդ աստիճանի ուսման ուղին նետուած առեն՝ անհրաժեշտ է պատանին նախ մղել կրթական այնպիսի պատրաստութեան մը, որով կարելի դառնայ ասպարէզի ճշդումը (orientation professionnelle)։ Հետեւաբար երկրորդ աստիճանի ուսման սեմին պիտի հաստատուի դասարան մը, որ ուրիշ նպատակ պիտի չունենայ, բայց եթէ ճշդել աշակերտին ընդունակութիւնները։ Մէկ տարի վերջ, ուսուցիչները պիտի կրնան ճշդել աշակերտին յարմարութիւնները եւ ծնողքին հետ հաշտ՝ դնել զայն երեք ուղիներէն մէկուն մէջ, որ կը բացուին այդ դասարանը աւարտողներուն առջեւ.— Դասական ուսում, արդիական ուսում, գործնական ուսում։ Այս երեք ճիւղերուն միջեւ պիտի ստեղծուի հաղորդակցութեան այնպիսի աստիճան մը, որով կարելի ըլլայ մէկ հատուածէն անցնիլ միւ-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

— -

Սելանիկի «Հօրիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (21 փետրուար)։

— «Եթէ Հայկական Դիւցազնամարտի Պատմագրքին մէջ քանդակուած ըմբոստութեան եւ ընդվզումի ուրիշ պանծալի էջեր ալ չունենայինք, 18 փետրուար 1921ի համաժողովրդական ապստամբութիւնը միայն պիտի բաւէր մեր ցեղի Հերոսականը գրելու համար։

«Ավանթիւրա» կոչեցին զայն իրենց պարտութենէն կատղած բոլշեւիկները։

«Եղբայրասպանութիւն» որակեցին բոլշեւիկներու արտասահմանեան գետնաքարշ թմբկահարները։

«Ավանթիւրա» եւ «եղբայրասպանութիւն» չէր, սակայն, անոնց տեսակէտով, այն զուլումը, զոր պիղծ ու խոստմնադրուժ բոլշեւիկները, Աւխաներու առաջնորդութեամբ տարածեցին ծուատուած ու անպաշտպան Հայաստանի մէջ, մէկ ծայրէն միւսը, 1920ի դեկտեմբերէն մինչեւ 1921ի փետրուարը։

«Ավանթիւրա» չէ՛ր տկլոր ու չքաւոր հայ շինականին կողոպուտը, անոր պարտադրուած չարչարանքները, բոլշեւիկներու գործած ամէն կարգի սրիկայութիւններն ու ոճիրները։

Եղբայրասպանութիւն չէ՛ր հայկական բանակի հազարաւոր սպաներուն ձերբակալութիւնն ու աքսորը, հետիոտն, ձիերու մէջէն, խարազանի հարուածներուն տակ։

Եղբայրասպանութիւն չէ՛ր հայ մտաւորականներու, հանրային գործիչներու, գրագէտներու, հրապարակագիրներու եւ հայդուկներու զանգուածային բանտարկութիւնը Երեւանի մէջ կամ այլուր։

Եղբայրասպանութիւն չէ՛ր Համազասպներու եւ իր ընկերներուն կացինահարումը Երեւանի բանտին մէջ, կամ եղբայրասպանութիւն չպիտի՞ ըլլար, եթէ ապստամբութեան քանի մը օր ալ ուշանալու պարագային, նոյն բանտին մէջ սպաննուէին արգելափակուած Օհանջանեանները, Նաւասարդեանները, Դարբինեանները կամ Քաջազնունիները։

Բոլշեւիկներու եւ արտասահմանի բոլշեւիզմներու տխմարութիւնն է միայն, որ «ավանթիւրա» եւ «եղբայրասպանութիւն» որակեց՝ իր կեանքի, պատուի եւ ինչքի պաշտպանութեան համար հայ ժողովուրդի մղած հերոսական կռիւը, երբ այլ եւս ամէն համբերութիւն սպառած եւ դանակը ոսկորին էր հասած։

Այդ գլխագիր Տխմարութիւնը միայն կրնար «պետական գո՛րծ» նկատել՝ ամբողջ ժողովուրդի մը ապահովութեան ու գոյութեան դէմ սարքուած ոճիրը։ Հիւմէյթը հէօքիւմէթ, ինչպէս ժամանակ մը կ'ըսէին Թուրքիոյ մէջ, համիտեան կամ իթթիհատական րէժիմներու օրով, հակահայ հալածանքներն ու ջարդերը «բացատրելու» համար։

Բա՛յց ... «Մեղքը մերը չէր,— անէծք տուչմանին, նա պարզեց դրօշը արիւնոտ մարտին» ...

Մեղքը հայ ժողովուրդինը չէր, որ զէնքերով, բիրերով ու քարերով ըմբոստացաւ յարձակիլ, իր վրայ նետուած արիւնարբու բորեններու վոհմակին վրայ ու քշեց զայն իր սահմաններէն։ Սխալե՞ր էին բոլշեւիկները ոչխարի հօտի մը հետ շփոթելով հայ ժողովուրդը։ Չարաչա՛ր սխալեր էին կարծելով, որ կարելի է, առանց ընդդիմութեան հանդիպելու սպանդանոց առաջնորդել զայն։ Իրենց այդ սխալին, իրենց ոճրապարտ արարքներուն անխուսափելի հատուցումը պիտի ըլլար,— եւ եղաւ — փետր. 18ի տարերային, համաժողովրդական ու յաղթական ըմբոստութիւնը։ Բոլշեւիկները շատ սուղ վճարեցին իրենց ոճիրները եւ Հայաստանի մէջ, փետրուար 18էն յետոյ, եւ Լեռնահայաստանի մէջ՝ ապրիլ 2էն վերջ»։

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Ը

Հազիւ թէ Համբարի բերնէն ամբողջական նախադասութիւն մը դուրս կուգար, բացագանչութիւններով կը խօսէր ան, կամ զարմացկոտ աչքերով, որոնք մանկունակ արտայայտութիւն մը ունէին։ Առանց վիրաւորուելու կը տանէր բոլորի կատակները, հեզօրէն կը ծառայէր բոլորին, նոյն իսկ Ցակոբին, որու սուր լեզուն մեղուի խայթոցի նման աջ ու ձախ կը ծակծկէր զինքը։ Հակառակ իր հսկայ կազմուածքին եւ տարապայման ուժին, այնքա՛ն խոնարհ էր, բնաւորութեամբ այնքան հեզ, որ տղաքը տեղի անտեղի չարչրկելով հանդերձ աւելի քան կը սիրէին զայն։

— Տօ, Թոփալ Սատանայ, էդ ի՞նչ կը ծամես,— սիրտը թունդ ելած քչփչաց Ցակոբը՝ ընկերոջ բերնի շարժելը տեսնելով — չլինի՞ թէ հաց ճարեցիր ...

— Հա՛, ինչպէ՞ս չէ ... չարուխս կտորն է ... կ'ուզե՞ս ...

— Տղաք, զգոյշ,— ձայն տուաւ Նիկոլը։

Քրտերուն միացեր էին քաղաքէն եկած Ալայ բէկի եւ Քեամիլ բէկի ձիաւորները։ Կիսանենցի կողմէն կը մօտենար Գործոթի կռուին մասնակցող հեծելազունդը թնդանօթներով միասին։

— Զօռ կռիւ պիտի լինի,— փսփսաց Աւետ Գեւօն ձեռքերը շփելով։

— Հը,— մռնչաց Համբարը՝ վիզը երկնցնելով կարծես աւելի լաւ տեսնելու համար մօտեցող թշնամին։

Ծանր, խաղաղ լռութիւն մը տիրեց լերան գագաթին վրայ։ Ոչ ոք տեղէն չէր բաժնուեր։ Շշուկ մը, հեւք մը իսկ չէր լսուեր։ Դիրքերու ետին պառկած, ֆէտայիները հրացանները շտկած էին դէպի ամէն կողմէ բարձրացող թշնամին ու կը սպասէին, որ անոնք աւելի մօտենան եւ հնչէ Գէորգի սուլիչը։

Ցանկարծ Ուրանցի Ցակոբի կողմէն նախ մէկ ու ապա բազմաթիւ հրացաններու ձայներ իրարու խառնուեցան։ Կռիւը ձախ թեւի վրայ բռնկած էր արդէն ու հետզհետէ աւելի կը տաքնար։ Հրացաններու որոտը անվերջանալի զռռոցի բնաւորութիւն ստացած էր։ Այդ անկարգում որոտի մէջէն որոշակի կը լսուէր Ֆէտայիներու մօսին հրացաններու մետաղական սուր տրաքոցը։

— Քամբախտ մնայ մեր բախտը,— հրացանը ուսին սեղմած՝ բարկութեամբ ակռաներու արանքէն սուլեց Ցակոբը,— էնտեղ հարսնիքը սկսաւ, մենք թամաշաճի մնացինք ...

— Մէրդ չմեռնի, մենք ալ շուտով կը սկսինք, քիչ մը համբերէ. ձիաւորները շուտով բլուրը դառնալով մեր կողմն ալ կուգան,— պատասխանեց պատանին, որուն վարժապետ անունը տուած էին գրել կարդալ գիտնալուն համար։

— Տօ, դզում,— Համբոյին ձայն տուաւ Ցակոբը,— կռիւը որ սկսի, աժդահար ձէնդ ձգած Ցակոբ կանչէ։

— Հէ՞,— զարմացկոտ աչքերը թարթելով մռնչաց Համբօն։

—Տղերք, բոլորդ էլ Ցակոբ կանչէ՛ք, ծիծաղելով ըսաւ Ցակոբը,— որ Քրտերը երդ կապեն, մեր Քանաքեռի աղջիկներն ալ երգս երգելով ...

— Տղա՛ք,— խոժոռած եւ նայեցաւ Նիկոլը։

Ծիծաղ ու խնդուք անմիջապէս մարեցան։ Տասնեակ մը կանոնաւոր հեծելազօրի հետ, հարիւրէ աւելի քիւրտ ձիաւորներ Նիկոլի դիրքին դէմ դիմաց գտնուող բլուրի մը ետեւէն դուրս ելան եւ զգուշաւոր ձեւով, հրացանին պատրաստ բռնած, սկսան մօտենալ տղոց։ Հազիւ երեք հարիւր քայլ տարածութիւն մը կը բաժնէր հակառակորդները իրարմէ։

Գէորգը, ինչպէս ըսինք, տղայոց դիրքերու անմիջապէս ետեւի կողմը, քարակոյտի մը ետեւը թաղնուած էր եւ ուշադրութեամբ կը հետեւէր թշնամիի շարժումներուն։ Նիկոլի, Մոկացի Ցակոբի եւ Ցարոյի տասնեակները իրարմէ քիչ հեռաւորութեան վրայ, լերան գագաթը հիւսիսային եւ արեւմտեան մասը կիսաշրջանակաձեւ բռնած էին։ Գէորգը անոնցմէ քիչ մը վեր, կեդրոնական դիրք մը կը գրաւէր։ Ուրանցի Ցակոբը մնացած երեք տասնեակներով արդէն կռուի բռնուած էր Մխկներու կողմէ բարձրացող Քրտերու հետ, որոնք Գէորգի դիրքէն չէին երեւնար։ Քրտերը բլուրի փէշը դարձան եւ քիչ առաջանալէ վերջ, իրարու քով հաւաքուեցան։ Ինչպէս կ'երեւէր, այդ կողմի վրայ ոչ ոքի հանդիպելով՝ անոնք կը կարծէին, թէ գագաթի այդ կողմը պաշտպանուած չէ։ Հետեւաբար կը խորհէին յանկարծական շարժումով մը այդ մասը գրաւել, այդպիսով երկու կրակի մէջ առնելու համար ֆէտայիները։

Գէորգը կռահեց անոնց նպատակը։ Ուստի ձգեց որ անոնք այդ սխալ ենթադրութիւնով քաջալերուած՝ քիչ մըն ալ առաջանան, ուղղակի տղայոց դիրքերու առջեւ գալով։ Երբ Քրտերը բաւական մը մօտեցան՝ ահեղ աղաղակ մը բարձրացնելով, խառն ի խուռն արշաւեցին դէպի տղոց գրաւած դիրքերը, վստահ որ անոնք պաշտպանուած չեն։

Նոր միայն հնչեց Գէորգի սուլիչը ու գրեթէ միաժամանակ լսուեցաւ Նիկոլի հանդարտ ձայնը.

— Տղաք, խնայեցէք փամփուշտը։

Առաջին քանի մը բոպէներու ընթացքին չիտակը ոչ ոք կը մտածէր փամփուշտ խնայելու մասին։ Հրացաններու դատուորները չկալով ետ ու առաջ կ'երթային։ Հրացանները անընդհատ կ'որոտային ու ամէն մէկ ինկած Քրտի պատճառով այս ու այն դիրքէն ոգեւորուած բացագանչութիւն մը կը բարձրանար.

— Էս հօրս հոգուն։

— Ծօ, մէկն ալ ճէնճէթ գնաց։

— Գողն Աբրահամու պիտի երթայ։

— Տղա՛ք, ճերմակ փաթթոցաւորին հաս մը հասցուցէք։

— Կեցցէ՛ յեղափոխութիւն։

Բոլոր ձայներէն վեր կը լսուէր Համբոյի մռնչոցը.

— Էս քեզ ... էս էլ քեզ ... շան որդիք ... եա ձեր ...

Քրտերու անակնկալ յարձակումը անմիջական վերջ մը ունեցաւ։ Ցանկարծակիի եկած, քանի մը բոպէ միայն դիմադրելով արագօրէն նահանջեցին ու բարձրութեան ետին թաղնուեցան։ Կռուի վայրը մնացին տասնէ աւելի դիակներ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ, որոնք փորսող տալով կ'աշխատէին ինքզինքնին քարի մը ետեւ նետել կամ բլուրի փէշերուն հասնիլ։

Ուրանցի Ցակոբի կողմն ալ գրեթէ միաժամանակ կռիւը դադրեցաւ։ Կռիւներու մէջ եփած հին հայդուկը դիրքէ դիրք կ'անցնէր քաջալերելու, ուղղութիւն տալու կռուին այնքա՛ն պաղարիւն եւ ինքնավստահ կերպով, որ կարծես կռիւ գոյութիւն չունենար եւ ոչ ալ չորս դին վզզացող գնդակներ։

Գագաթը շրջապատող ձիաւոր Քրտերն ու հեծելազօրքի այն մասը, որոնք մասնակցեր էին յարձակման, ետ քաշուեցան պատկառելի հեռաւորութեան մը վրայ, իսկ հետեւակները որոնք իրարու ետեւէ կը հասնէին, սկսան գրաւել ամէն թումբ ու քար, ամէն բարձրութիւն, որու ետեւ կրնային թաղնուիլ։ Աստիճանաբար դիրքէ դիրք անցնելով՝ անոնք խոշոր օղակի նման երեք կողմէ շրջապատեցին գագաթը։

Սկսաւ սովորական դիրքային կռիւ մը, դանդաղ ընթացքով, երբ թշնամիները, առանց վտանգաւոր յարձակումներու դիմելու, կ'աշխատին իրարու ձեռքէ կարեւոր դիրքեր խլել, հակառակորդի պաշտպանուելու հնարաւորութիւնը նուազագոյն չափի հասցնելով։

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ կը հեռագրեն թէ Եաշի համալսարանի վերատեսուչին դէմ կատարուած յարձակումէն վերջը, կառավարութիւնը ձեռնարկեց համալսարաններու եւ ուսանողական կեդրոններու փակման։ Ասոր վրայ, 20,000 ուսանողներէ 4000 զաւառացիներ մեկնեցան Պուքրէշէն, իրենց տունակներն ստանալով ոստիկանութենէն։ Դատանութեանց նախարարը նամակ մը ուղղելով Ռումանիոյ պատրիարքին, հրաւիրեց խիստ միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի կղերը չխրախուսէ աջակողմեան ծայրայեղ շարժումները։ Երեսփ. ժողովին մէջ հարցապնդումներ ուղղուած ըլլալով, դատանութեանց նախարարը պատասխանեց թէ «կարգ մը եկեղեցիներու մէջ ջատագովուած են ոճիրը եւ սպանութիւնը»։ Այս առթիւ բուռն վէճեր ծագեցան եւ լուտանքներ փոխանակուեցան հակամարտ խմբակցութեանց միջեւ։

ԱՊՐՈՒՍՏԻ ՍՂՈՒԹԵԱՆ առթիւ պատրաստուած օրինագիծը բուռն վիճաբանութեանց տեղի տուաւ երեսփ. ժողովին մէջ, հինգշաբթի օր։ Առեւտրական յանձնաժողովը կարեւոր փոփոխութիւններ կատարած է օրինագծին մէջ։ Մանր եւ կէս-մեծաքանակ առեւտրականները ազատ պիտի մնան օրէնքին խստութիւններէն։

13 ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՆ Թունուզի մէկ հանքին մէջ (Մէթլավի)։ Բանուորները նաւուկ գործադուլ հռչակած ըլլալով, ոստիկան զօրքը փորձեց դուրս հանել, բայց զէնք արձակուեցաւ եւ երեք զինուորներ վիրաւորուեցան։ Զինուորներն ալ իրենց կարգին կրակ բացին, որով 13 հոգի սպաննուեցան եւ 10—12 հոգի վիրաւորուեցան։

ԿԻՆԵՐՈՒ ՔՕՂԵՐԸ ՎԵՐՑՆԵԼՈՒ համար ձեռնարկներ կը կատարուին Ալպանիոյ մէջ։ Կրօնական իշխանութիւնները հաւանութիւն յայտնած են արդէն, յարմարցնելով Շէրիաթին։

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՓՈԽԱԴՐԱՆԱՒ ՄԸ ականի զարնուեցաւ սպանիական ջուրերուն մէջ, Ռօզասի մօտ։ Կ'ըսուի թէ նաւաստիներուն մեծ մասը խեղդուած է։

ՂՊՏԻՆԵՐՈՒ ՎԱՆՔԸ գրաւելու համար 300 ոստիկաններ ղրկեց Եգիպտոսի կառավարութիւնը։ Ինչպէս գրած էինք, Ղպտի վանականները «գործադուլ» հռչակած են, բողոքելով իրենց վանահայրին դէմ, գնտանի մը մէջ նետելով զայն եւ ուրիշ մը ընտրելով։ Մխեւնոյն ատեն արգիլած են ոեւէ մարդ ընդունիլ ղուրսէն, մինչեւ անգամ կառավարութեան ներկայացուցիչները...

«ԵՍ ԵՐԳԵԼՈՎ Կ'ՈՒԶԵՄ ՄԵՌՆԻԼ» — կարրէզէ տ'Աննունցիօ, Իտալիոյ հռչակաւոր բանաստեղծը, նամակ մը գրելով Փաշական կուսակցութեան, ընդհ. քարտուղարին, կ'աղդարարէ —«Այլեւս ծերացած եմ, հիւանդ եմ, ուստի կ'ուզեմ փութացնել վախճանս։ Զուգելով հոգիս աւանդել անկողնի մէջ, այժմ կը փորձեմ վերջին գիւտս», ։ Կը կարծուի թէ բանաստեղծը թթու մը գտած է, որ անվրէպ կը մեռցնէ, անմիջապէս ոչնչացնելով մարմնին հիւլէնները։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ, Լա Կարտիա, ճառի մը մէջ ըսած ըլլալով թէ Հիթլէր «կը սպառնայ աշխարհի խաղաղութեան», աղմուկ փոթորիկ մը պայթեցաւ Գերմանիոյ մէջ։ Կուսակցական պաշտօնաթերթը եւ ուրիշ թերթեր ծանր նախատինքներ կը տեղան «Հրեայ առաքեալ»ին դէմ, որ ճառ խօսած է «փողոցին մէջ հաւաքուած հազար հանրակիններու առջեւ» եւն.։ Ուաշինկթընի գերմանական դեսպանն ալ բողոքագիր մը ներկայացուց։

500 ԿԱՌԱԽՈՒՄԲԵՐ պիտի բանին Անգլիոյ թագաւորին թագադրութեան օրերուն, աւելի քան 250,000 ժողովուրդ փոխադրելով զաւառներէն։ Դեռ ուրիշ արտակարգ պատրաստութիւններ ալ կը տեսնուին, կարելի եղածին չափ չքեղ հանդամանք մը տալու համար այս հանդիսութեան։

սին՝ ճիւղին ընտրութեան մէջ փոփոխութիւն մը կատարելու անհրաժեշտութիւնը տեսնուած պարագային։

Այս ճիւղերէն մէկն ու միւսը աւարտողը այսուհետեւ կը ստանայ վկայական մը, որ զերծ է հին դրութեան տուած վկայականներու ստեղծած շփոթութենէն։ Արդարեւ նախապէս գոյութիւն ունէին երկու տեսակ վկայականներ,— պըըվէ եւ պաքալորէա։ Պըըվէն եւս պաքալորէա համարուելով հանդերձ՝ ուսման աստիճանի տեսակէտով ցած կը մնայ, այնպէս որ պըըվէ ունեցող մը կրնայ տխսփաճս ստանալ կարգ մը բարձրագոյն ուսումնարաններու մուտք քննութեան համար, բայց ոչ ամէն ուսումնարանի։ Օրինակ՝ պըըվէով կարելի է տխսփաճս ստանալ ատամնաբուժական վարժարանի քննութեանց համար, բայց պըըվէով տխսփաճս չի տրուիր բժշկական վարժարանի քննութեանց համար, պէտք է պաճալորէա։ Հիմա նոր դրութեամբ կը ստեղծուի վկայականներու միակերպութիւն մը ուսման նոյն աստիճանով, եւ կը փարատի շփոթութիւնը։

Այս բարեփոխութեանց հետ կը նախատեսուի վերադնահատութեան ենթարկել վարժապետանոցի ծրագիրը,— այսուհետեւ, աւելի կանուխ նպաստելու համար աշակերտներու ասպարէզի ճշդումին, պիտի պահանջուի որ ուսուցիչները, վերէն վար, ունենան մանկավարժական որոշ պաշար։

Այլ երկիրներու մէջ դասախարակի կոչում ունին բոլոր աստիճանի դպրոցներու ուսուցիչները, համալսարան ըլլայ թէ նախակրթարան։ Ֆրանսայի մէջ փրոֆէսէօրի տիտղոսը կը տրուի միայն բարձրագոյն վարժարաններու մէջ։ Կրթ. նախարարին ծրագրով՝ ամէն ուսուցիչ պիտի պատրաստուի իր կոչումին, ստանալով նոր աստիճանաւորում մը։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ վէսթօն կարող լաւ աֆիէսէօր մը։ Տեւական գործ եւ լաւ վճարում։ Դիմել՝ Պ. ԳՈՐԳԻԿԵԱՆի, 31 Route de Choisy, Ivry. մէթրօ Porte de Choisy.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԷԹՕ—ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերաճամակրական զրոյցը այսօր, շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Ակումբին մէջ։

Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՊԱՆԷԹՕ—ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի սարքած ընկերական խընճոյքը վաղը, կիրակի, 7 Մարտ, ժամը 9ին, Ակումբին մէջ։

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը, 9 Մարտ երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 131 Fbg. du Temple, Պէլվիլ։

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի անդամական ընդհ. ժողովը 6 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին, սովորական ժողովատեղին։ կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները։

(ՄԱՐՍԷՅԼ) Պուլվառ Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբի ընկերները 7 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վահագն խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 7 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Շաքրիկեան սրահին մէջ, կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 1էն Նոյեմբեր 15

—o—

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐ

Իր գլխաւոր ճակատը Թօքիոյի քարափին վրայ կը բացուի, մեծադիր աւազան մըն ալ առջեւը տարածելով։ Իսկ երկրորդ կարեւոր երեսը կը նայի Նախագահ Ուիլսըն ծառուղիին կողմը։

Կառուցուած դիմացկուն շինանիւթով, ցուցահանդէսէն վերջ իր գոյութիւնը պիտի պահէ, պատսպարելու համար, թէ պետական եւ թէ քաղաքապետական արժէքաւոր հաւաքածոները։ Օրինակ, Լիւքսէնպուրկի թանգարանէն ժողովածոները եւ փոքր պալատին ժամանակակից արուեստագէտներու գործերը։

Իսկ առժամաբար — ցուցահանդէսին տեւողութեան — այս թանգարաններըպիտի պարունակեն այնհարատութիւնները, որոնց ներկայացումը կարելի չէ եղած իրագործել իրենց յատկացուած մասնաւոր շինութիւններուն մէջ։

ՄԵԾ ՊԱԼԱՏԸ

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՑԱՏԿԱՑՈՒՄԸ

Ցուցահանդէսին համար քուէարկուած վարկը սահմանափակ ըլլալով, Մեծ Պալատին լայնածաւալ հողամասերը եւ սրահները քիչ ծախքով կարելի պիտի ըլլայ օգտագործել։

Հոս պիտի ցուցադրուին գիտական ասպարէզին մէջ իրագործուած վերջին կարեւոր գիւտերը,— Աստղաբաշխական, բնագիտական, քիմիական եւ բնախօսական։ Հնարիչները եւ ականաւոր գիտնականները, որոշեալ օրերու իրենք իսկ ցոյց տան հանրութեան՝ ձեռք բերուած բոլոր փորձառութիւնները եւ արդիւնքները։

Իբրեւ բնագիտական ուշագրաւ փորձ, յիշենք ելեկտրական հսկայ մեքենայի մը գոյութիւնը։ Մեքենան կը բաղկանայ երկու գլանաձեւ սիւներէ որոնց ծայրը կը վերջանայ 0,75 մեթր տրամագիծ ունեցող մէկ մէկ գունդերով, կառուցուած ճարտար մեքենականութեամբ մը։ Նոյն գունդերը որ իրարմէ քանի մը մեթր հեռու կը գտնուին, պիտի կրնան մէկ միլիոն վոլթի զօրութեամբ կայծակնացայտ լոյսեր արձակել անջրպետին մէջ ու այսպէսով իրարու հետ հաղորդակցութեան դրուիլ։

Մեծ պալատին հսկայ խմբարանը որ Աղեքսանդր Գ. ծառուղիին կողմը կը գտնուի, մասնաւորաբար պիտի յատկացուի ճամբու վրայէ եւ օդէն գացող փոխադրական սպասարկութիւններու ճիւղին։

Ընվալիտի կայարանը ամբողջութեամբ պիտի տրամադրուի, երկաթուղիի վրայէն ընթացող ուժատար մեքենաներու ցուցադրութեան։

Կարգով պիտի տեսնենք, փոխադրիչ շոգեկառքեր, ինքնաշարժ կառքեր, ինքնագնաց ելեկտրական մեքենաներ, ճեպընթացներ, օդաուժային վայրաշարժեր եւն.։

Այս առթիւ հետաքրքրական փորձեր ալ պիտի կատարուին։

Ցուցահանդէսը եւ Փարիզը պիտի փայլին հազարաւոր արուեստական լոյսերու բազմերանգ ճառագայթներով։

Նախորդ ցուցահանդէսներուն նման հոս եւս լոյսը պիտի գրաւէ գլխաւոր եւ առաջին տեղը, ուր իրիկուան խաւարը սկսի պատել։

Գիշերը ցուցահանդէսին կարեւոր շէնքերը, իսկ Փարիզի ալ հանրաւոր յիշատակարանները գունաւոր լոյսերու նրբերանգ ճաճանչներու ազդեցութեան տակ պիտի նշուլեն ցոյց տալով մինչեւ ճարտարապետական այն մասերը որոնք ցերեկուան լոյսով կարելի չէ յստակօրէն տեսնել։

Միջազգային ցուցահանդէսին եւ տօներուն բացառաբար աւելի փարթամ շքեղութիւն մը տալու համար, միաժամանակ պիտի լուսաւորուին Ֆրանսայի բոլոր քաղաքներու նշանաւոր յիշատակարանները։

Այս բոլորը պիտի ըլլան որպէսզի աւելի հաճոյք պատճառեն զբօսաշրջիկներու, որոնք անտարակոյս միայն Փարիզով պիտի չգոհանան, այլ պիտի փափաքին տարբեր քաղաքներ եւս այցելել։

Փառաւոր ծրագիր մը մշակուած է, ցուցահանդէսին, ձայնի, լոյսի, գոյնի եւ ջուրի խաղերուն միջեւ ներդաշնակութիւն մը հաստատելու համար։

Այս չորս գլխաւոր միութիւններու խառնուրդով ստեղծուած նոր ստեղծագործութիւն մը խոր տպաւորութիւն պիտի գործէ մեր մտքին վրայ։

ԿՐՕՆ. ԶԱԼԸԳԵԱՆ

(Շար.) (13)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Պուլվար Օտտօի (Մարսէյլ) ենթամասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները վաղը, կիրակի ժամը 2ին, Ազգային վարժարանին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Հախխումէ Ալիքսանեան կը փնտռէ իր եղբայրը Կարապետ Ալիքսանեան որ Յունաստանի որբանոցն էր։ 1927 կամ 1928ին Հալէպի մօտ որբերու հետ փոխադրուած է Եգիպտոս։ Մինչեւ այսօր լուր չունինք իր մասին։ Իր հասցէն իմացնել իր քրոջ Հախխումէ Ալիքսանեանի, 103, Rue Mazéna, Lyon. France։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameszne, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 7 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 7 MARS 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3364

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԲ ԿԸ ԲԱՂԴԱՏԵՆՔ ԵՐԷԿՆ ՈՒ ԱՅՍՕՐԸ

—o—

Պատմութեան գիրք մը թղթատած ատեն, մեր աչքին զարկաւ հետեւեալ հատուածը, իբրեւ երկու խօսք Յառաջաբանէն.

— «Թէ որ ազգերնուս հիմակուան վիճակին նայելու ըլլանք, ուրիշ բան չենք տեսներ բայց եթէ աստին անդին ցրուած օտար տէրութեանց հպատակ ազգ մը: Բայց թէ որ մէյ մ'ալ աչուրնիս մեր պատմութեան վրայ դարձընելու ըլլանք, մեր ազգին ինչ ըլլալն աչքերնիս կուգայ ու յայտնի կը տեսնենք որ մենք ալ ժամանակաւ ամփոփ տեղ մը առանձին իշխաններու խնամակալութեանը տակ ազգ մըն եղեր ենք, եւ աշխարհիս ամէնէն հին եւ երեւելի ազգերէն մէկը: Կը տեսնենք զարմանալով՝ թէ ինչպէս աս ազգը պզտիկ ցեղէ մը սկսելով՝ իր իշխաններուն իմաստութեամբը եւ ժողովրդեան քաջութեամբը մեծցած, զօրացած եւ ուրիշներուն ալ տէր եղած է»: (ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ, Հ. Եփրեմ Զագրեան, Վիէննա, 1872):

Անչուշտ քմծիծաղ մը պիտի պատճառեն այս տողերը, իրենց պարզունակ հայեվարով եւ նոյնքան սրտառուչ բովանդակութեամբ:

Ի՞նչ նշանակութիւն ունին բարեպաշտ վարդապետի մը խօսքերը, գրի առնուած՝ վանքի մը չորս պատերուն մէջ, պիտի բացագանչեն բանգէտներ:

Այդ օրէն ի վեր 65 տարի անցեր է, մեր կեանքն ալ վեր ի վայր շրջուած. ո՛ւր էինք, ո՛ւր ինկանք. ի՞նչ օգուտ հին փառքերէն, պիտի փսփսան ուրիշներ:

Եւ տակաւին երրորդ դաս մըն ալ պիտի փորձէ ապացուցանել թէ ինչ որ ունէինք, դարեր առաջ, իրական արժէք մը չէր ներկայացներ, թէ՝ նոյնիսկ Մեծն Տիգրանի օրով, Հայաստան երբեք այնքան փայլուն վիճակ ունեցած չէր, որքան այսօր, ընդ հովանեաւ խորհրդային իշխանութեան: (Քմահաճ ենթադրութիւն մը չէ որ կ'ընենք, ռամկավար հրապարակագիրներն ու «պատմագէտ»ները այս եղանակը կ'երգեն տարիներէ ի վեր, աւելի շողշողուն ածականներ գործածելով):

Թողունք մէկուն — միւսին ըսելիքը եւ ամփոփուինք այն խորհրդածութեանց մէջ զոր կը ներշնչէ Մխիթարեան վարդապետին յառաջաբանը:

Ուրեմն, 65 տարի առաջ ալ, երբ դոնէ հաստատուն վիճակ ունէինք, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ տեղաւորուած՝ Հայրենի աշխարհին մէջ, մարդիկ մռայլ կը տեսնէին ներկան, բաղդատելով անցեալին հետ:

Ուրիշ խօսքով, տենդ մը կը խռովէր իրենց միտքը, տենչ մը կ'այլեկոծէր իրենց սիրտը,— ահա ժողովուրդ մը որ երկիր ու իշխան ունէր երէկ, եւ ժողովուրդներ՝ իր մականին տակ: Իսկ այսօր գլուխ ծռած ուրիշներու լուծին, կը հեծէ աշխարհէ աշխարհ:

Եւ այս խռովքը վարդապետին գրել կուտար Հայոց պատմութիւն մը, որպէսզի մարդիկ տեսնեն անցեալին ու ներկային պատկերը, դատեն, վերլուծեն, ոգեւորուին եւ ճամբայ գտնեն:

×

Ի՞նչ է տարբերութիւնը երէկուան եւ այսօրուան միջեւ, կանգնելով այս գետնին վրայ:

Ի հարկէ խօսք չի կրնար ըլլալ 65 տարի առաջուան վիճակին եւ այսօրուան միջեւ:

Որ եւ է Հայոց պատմութեան հեղինակ, որքան ալ բոցավառ երեւակայութիւն ունենար, չէր կրնար նախատեսել այնքան փլուզում եւ վերիվայրում, որքան տեսանք մենք, 1914էն ասդին:

1872ին, «Աստին անդին ցրուած օտար տէրութեանց հպատակ ազգ մը» կը տեսնէ ու կ'ողբայ Մխիթարեան վարդապետը:

1937ին, եւ աւելի քան քսան տարիէ ի վեր, այդ «հպատակ ազգ»ը, որ կը գտնուէր միայն երեք պետութեանց լուծին տակ, արդէն դարձած է հարկատու՝ երեք անգամ երեսուն իշխանութեանց: Ու մէկ երրորդն ալ զոհ տուած՝ աննախընթաց սպանդի մը մէջ:

Այդ բոլորին փոխարէն, այսօր ունինք «ամփոփ տեղ մը», թէեւ ոչ «առանձին իշխաններու խնամակալութեանը տակ»:

Ուրեմն, հեռաւոր նմանութիւն մը իսկ չեն ներկայացներ 1872ի եւ 1937ի վիճակները: Ոչ աշխարհագրութեամբ, ոչ ալ պատմութեամբ:

Բայց ո՛չ: Նմանութեան գիծ մը աչքի կը զարնէ չէզոքի, կարմիր ժապաւէնի մը պէս: Նմանութիւն մը՝ փոխաբերական իմաստով:

Ինչո՞ւ, մենաստանի ճգնաւորը դեղին թուղթեր թղթատելով եւ պատմական անցքեր գրի առնելով, կ'ոգեւորուի, կը յուսայ եւ կ'ուզէ իր կարգին վարակել ուրիշները, հոգ չէ թէ անցեալ փառքերով, իսկ մենք, փռուած՝ աշխարհի բոլոր ափերուն վրայ, հետզհետէ կը կորսնցնենք մեր հպարտութեան եւ ինքնավստահութեան զգայնութիւնը:

Հարցումը աշխարհաբարի վերածելով, ինչո՞ւ մեր ժամանակակիցները կը դառնան կեղրոնախոյս, մէկ տարիէն միւսը, երբ գիտենք որ բոլոր գիրքերէն, պատմութիւններէն, անցեալ փառքերէն ու վերիվայրումներէն շատ աւելի հզօր ելեւէջներ կը ներկայացնէ մեր ներկայ կեանքը: Կը ներկայացնէ ներշնչման աղբիւրներ, պարտականութեան ճամբաներ, մտածումի ոլորտներ՝ մանաւանդ երիտասարդութեան համար:

Երբ աւելի բախտաւոր եւ հզօր ժողովուրդներու երիտասարդ զանգուածն անգամ ինքն իրեն իրաւունք չի տար հայրենիքը սիրել կամ ազատագրութեան օգնել իր ուզած ատեն եւ իր նախընտրած եղանակով, մեզի՞ է մնացեր այդ պերճանքը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵԼԱՒՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ոսկիի վաճառումը ազատ կը հռչակուի

Վեց միլիառ ֆրանքի կրճատում ելմտացոյցէն

ՄԵԾԱԳՈՒՄԱՐ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ինչ որ կը նախատեսուէր երէկ, իրականութիւն է արդէն: Նախարարական խորհուրդը ուրբաթ առտու արտակարգ նիստ գումարելով նախագահական պալատին մէջ, որոշեց շարք մը տնօրինութիւններ, որոնց շնորհիւ կը յուսացուի վերահաստատել վստահութիւնը, վերադարձնել արտասահման փոխադրուած դրամագլուխները եւ սանձել ֆրանքին դէմ կատարուած շահադիտութիւնները: Միեւնոյն ատեն, երկուշաբթի օրն իսկ, մեծագումար ներքին փոխառութիւն մը հրապարակ պիտի հանուի, ազգային պաշտպանութեան ծախքերուն համար:

Ահաւասիկ տրուած որոշումները, որոնց մէկ մասը գործադրուեցաւ անմիջապէս, իսկ միւսները պիտի գործադրուին վաղը, երկուշաբթի.—

1. Վերջնապէս մէկդի դնել օտար փոխանակութեանց (չանժ) վրայ հսկողութիւն հաստատելու ծրագիրը, համաձայն եռանդամ պայմանագրութեան (Անգլիա, Ֆրանսա, Մ. Նահանգներ):

2. Վերահաստատել ազատ շուկան ոսկիի համար, այնպէս որ ոսկին կրնայ նորէն ներածուիլ, արտածուիլ եւ ծախուիլ ընթացիկ սակերով: Այս գործողութիւնը պիտի սկսի երկուշաբթի օրը:

3. Ֆրանքին գինը պահելու համար տրամադրուած գումարը (հաւասարեցման դրամագլուխ) պիտի մատակարարուի ոչ թէ Պանք տը Ֆրանսի կողմէ, այլ ելմտական եւ տնտեսական մասնագէտներու յանձնախումբի մը կողմէ, որ կը բաղկանայ հետեւեալ անդամներէն.— Պ. Լապէռի՝ վերատեսուչ Պանք տը Ֆրանսի, Պ. Ռիսթ՝ նախկին փոխ-վերատեսուչ, փրոֆէսէօր եւ հեղինակ զանազան մասնագիտական գործերու, Պ. Փօլ Պոտուէն՝ տնօրէն Հնդկաչինի դրամատան եւ Պ. Ժագ Ռուէֆ՝ պաշտօնատար ելմտական նախարարութեան մէջ:

4. Վեց միլիառ ֆրանքի կրճատում ելմտացոյցէն եւ ջնջում յաւելուածական ծախքերու, միայն զոհացում տալով այն պետական պաշտօնեաներուն որոնք փոքր թոշակներ կը ստանան: Ամենախիստ հրահանգներ տրուած են բոլոր պաշտօնատուններուն, որպէսզի նոր վարկեր չբանան:

Ինչպէս կ'երեւայ, կառավարութիւնը դէպի աջ հակելով, կ'ուզէ վերահաստատել վստահութիւնը, հաւասարակշռել ելմտացոյցը եւ նպաստաւոր մթնոլորտ ստեղծել, մեծագումար փոխառութեան մը համար: Այսպէս որոշ զոհացում տալով ընդդիմադիրներուն, Լէօն Պլում այժմ ստիպուած է լսել իր բարեկամներուն քննադատութիւնները: «Իւմանիթէ» քրթմնջել սկսած էր երէկ իսկ:

Վարչապետը երէկ, շաբաթ, իրիկուան դէմ բացատրեց նոր տնօրինութեանց իմաստը, ձայնասփիւռ ճառով մը: Այս առթիւ մանաւանդ շեշտեց թէ իր կառավարութիւնը իբրապէս ազգային քաղաքականութեան մը կը հետեւի, զարկ տալով հանրային բարօրութեան:

Վաղը, երկուշաբթի, առանձին կոչեր պիտի ուղղեն հանրապետութեան նախագահը, նախկին վարչապետ Պ. Քայեօ, ազգ. պաշտպանութեան նախարար Պ. Տալատիէ, երեսփ. ժողովին եւ ծերակոյտին նախագահները, մասնաւորապէս ծանրանալով նոր փոխառութեան վրայ որ անհրաժեշտ կը համարուի ազգ. պաշտպանութեան համար: Այս կոչերը կը յիշեցնեն 1917ի եւ 1918ի պատերազմական փոխառութիւնները:

Լուսաբանութիւններ տրուած որոշումներու մասին

Տակաւին յայտնի չէ նոր փոխառութեան գումարը, բայց նախարարական խորհուրդին զեկոյցէն կ'երեւայ թէ շուրջ 10,000,000,000 ֆրանք պիտի ըլլայ: Գործողութիւնը պիտի կոչուի «Ազգ. պաշտպանութեան փոխառութիւն» եւ արձանագրութիւնները պիտի սկսին վաղ առտու ժամը 9ին: Փոխատուները ազատ են իրենց տոկոսի եւ դրամագլուխի վճարումները ստանալու ֆրանքով, անգլ. ոսկիով կամ տոլարով, համաձայն իրենց նախընտրութեան:

Վստահութիւնը վերահաստատելու ամենամեծ ազդակներէն մին կը համարուի այն արտօնութիւնը որով ոսկի ունեցողները կրնան թանկագին մետաղը Պանք տը Ֆրանսի ծախել համաշխարհային գնով: Անցեալ տարի հոկտեմբերին, ֆրանքի արժեզրկման առթիւ հրատարակուած օրէնքին համաձայն, ոսկի ունեցողները պարտաւոր էին զայն արձանագրել Պանք տը Ֆրանսի մէջ եւ կա՛մ վճարել հին եւ նոր գիներուն տարբերութիւնը, կամ զայն դրամատուն յանձնել հին գնով. այլապէս ենթակայ էին տուգանքի մը որ կը հաւասարէր յայտնուած ոսկիի արժէքին: Այս տնօրինութեան հետեւանքը այն եղաւ որ շատ քիչ ոսկի յանձնուեցաւ: Ելմտական նախարարը փոխառութիւն մը փորձեց, նպաստաւոր պայմաններ առաջարկելով ոսկի ունեցողներուն, բայց սպասուած արդիւնքը չտուաւ: Այժմ, վաղուընէ սկսեալ, ով որ ոսկի ունի, կրնայ Պանք տը Ֆրանս դիմել եւ լրիւ գինը ստանալ արժեզրկուած ֆրանքով: Այլեւս հարցումներ պիտի չուղղեն թէ ո՛ւրկէ կուգայ ոսկին կամ ո՛վ է բուն տէրը: Մասնագէտներու կարծիքով, Պանք տը Ֆրանսը պիտի հարկադրուի ոսկիի գինը որոշել ամէն օր, ինչպէս կ'ըլլայ Լոնտոնի մէջ:

Ուրիշ կարեւոր տնօրինութիւն մը եւ կառավարութեան դրամական քաղաքականութենէն շեղում մը կը կազմէ չորս հոգինոց յանձնախումբին անուանումը, մատակարարելու համար «հաւասարեցման գումար»ը: Այս յանձնախումբը միեւնոյն ատեն իրաւունք պիտի ունենայ հսկելու արժեթուղթերու հրապարակին վրայ: Արդ, մինչեւ հիմա Պանք տը Ֆրանսը կը վարէր այս գործը, իսկ յանձնախումբին չորս անդամներէն երեքը որ եւ է կապակցութիւն չունին դրամատան հետ: Այժմ հարց է,— յանձնախումբը դրամատան հակակշռին տա՞կ պիտի գործէ, թէ իբրեւ ինքնավար մարմին: Իրազեկներ այս յանձնախումբին կազմութենէն կը հետեւցնեն թէ այսուհետեւ ֆրանքը աւելի առաձգական եղանակով մը պիտի պաշտպանուի քան անցեալին մէջ: Այս պարագան աչքի զարկաւ ուրբաթ իրիկուն, երբ ֆրանքի վրայ առուծախ կ'ըլլար տոլարը 22 եւ անգլիականը 107,50 հաշուելով, մինչ սովորաբար մէկը 21·50 եւ միւսը 105 էր, արժեզրկումէն ի վեր: Նոր կարգադրութեան հետեւանքով, կը կարծուի թէ ֆրանքին վրայ ելեւէջներ պիտի կատարուին տոլարը հաշուելով 20 — 23, իսկ անգլիականը 98 — 112:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՑԱՐԱԺՈՒՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

—o—

Ֆաշական քարոզութիւններ անթելով, շարժանկարով եւ դրամական նպաստներով

Օրուան խնդիրն է Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ազդեցութեան աճումը Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, քաղաքական թէ տնտեսական տեսակէտով: Երէկ եւ առջի օր կարգ մը ուշագրաւ տեղեկութիւններ հրատարակեցինք այս մասին: Իբրեւ լրացուցիչ տեղեկութիւն, ստորեւ կ'ամփոփենք երկար թղթակցութիւն մը «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի մասնաւոր թղթակիցէն, որ վերջերս Սուրիա կը գտնուէր եւ որ այսպէս շահեկան պատկեր մը կը պարզէ.—

Իտալական քարոզութեան հետքերուն կը հանդիպիք ամբողջ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ: Անոնք որ անթելի գործիք ունին, կրնան, Մարոքէն մինչեւ Պարսկական ծոց, լսել գիշերային քարոզութիւններ Իտալականութեան մասին: Ամբողջ արաբական երկիրներուն մէջ կը հանդիպիք ժողովուրդներու որոնք այս քարոզութեան ուրիշ ձեւեր ճաշակած են եւ սրտանց կուսակից են Իտալական մեթոտներու եւ հետեւաբար Իտալիոյ քաղաքական խաղերուն:

Հինգ - վեց տարի առաջ, Միջին Արեւելքի մէջ գլխաւոր քարոզիչ պետութիւնը խորհրդային Ռուսաստանն էր: Պաքուի մէջ հաստատուած դպրոց մը մասնաւորապէս պատրաստուած քարոզիչներ կը ղրկէր Ասիոյ բոլոր քաղաքները, գիշերէ գիշեր Մոսկուայի ռատիօ վարպետօրէն յղացուած յայտագիր մը կ'արձակէր անգլերէն, ֆրանսերէն եւ գերմաներէն: Այսօր, սակայն, այս ճակատին վրայ Ռուսաստանի տեղը գրաւած է Իտալիան:

Պարիի ռատիօ գիշերէ գիշեր կը խօսի արաբերէն եւ իտալերէն, Արեւելքի բնակիչներուն համար: Յայտագիրներ կ'արձակուին նաեւ ուրիշ լեզուներով, բայց անոնք յատկապէս Միջին Արեւելքի համար սահմանուած չեն:

Արաբերէնը կը խօսուի կամ կը հասկցուի ուր որ Գուրան կը կարդան, հետեւաբար երբ ռատիօ արաբերէն յայտագիրներ կը հաղորդէ Իտալիայէն, զայն կը լսեն, անոր կը հետեւին Իրաքէն եւ Ատէնէն մինչեւ Մարոք: Իսկ իտալերէն յայտագիրը սահմանուած է այն հազարաւոր իտալախօս ժողովուրդներուն որոնք տարածուած են Միջերկրականի ծովեզերքներուն եւ կղզիներուն վրայ: Այստեղ Իտալիոյ գլխաւոր նպատակն է Մալթայի, ֆրանսական Ափրիկէի գաղթավայրերուն եւ Եգիպտոսի իտալախօս հասարակութիւնը: Ֆրանսայի կամ Անգլիոյ մէջ ոչինչ կրնայ մրցիլ իտալական յայտագիրներուն հետ, որոնք ոչ միայն կը խուսափին տեղական հսկողութենէն կամ գրաքննութենէն, այլեւ վայրկեանը վայրկեանին եւ նոյն իսկ աւելի առաջ կը հասնին, կ'ազդեն:

Իր ձայնասփիւռներէն զատ, Իտալիա մեծ գումարներ կը ծախսէ մանաւանդ Պաղեստինի եւ Սուրիոյ մէջ, հիւանդանոցներ եւ դպրոցներ պահելու համար: Այս հիւանդանոցներն ու դպրոցները ունին իտալացի պաշտօնեաներ, որոնք լիովին կը համապատասխանեն գործին եւ թիւով ալ բաւական են գոհացնելու բոլոր պահանջները: Հիւանդանոցներուն կարգ ու սարքը օժտուած է ամենավերջին կատարելագործութիւններով: Իսկ դպրոցները աքանչելի կրթութիւն կուտան, սովորաբար աւելի լաւ քան կառավարական դպրոցները եւ կը մրցին միջազգային մեծ կրթարաններու, ինչպէս օրինակ Պէյրութի ամերիկեան համալսարանին ընծայած պատեհութեանց հետ: Այս հիւանդանոցներն ու դպրոցները իտալացման կարեւոր կեդրոններ են, աւելի կարեւոր, վասնզի նրբօրէն կ'ազդեն օգտուողներու երախտագիտութեան վրայ:

(Մնացեալը յաջորդով)

Ամէն տեղ կը կանչեն մինչեւ 49 տարեկանները

Առջի օր գրած էինք թէ մինչեւ 49 տարեկան տարագիրները կանչուած են ոստիկանութեան կողմէ, զինուորագրութեան առթիւ:

Նոյն հրաւէրը ուղղուած է նաեւ Ժանթիյի-Քրէմլէն-Պիսէթրի շրջանին, իսկ երէկ ալ՝ Պանթէօ - Քաշանի շրջանին մէջ, ուր կանչուած են շարք մը ընկերներ, ինչպէս եւ մեր աշխատակից Նշան Պէշիկթաշլեան:

Նոր ծախքերու դադար եւ 6 միլիառի կրճատում մը

Ցանձն առնելով դադրեցնել նոր ծախքերը եւ մերժել որ եւ է յաւելուածական վարկ, կառավարութիւնը գոհացում տուած կ'ըլլայ անոնց որ կ'ուզէին հասկնալ թէ Լէօն Պլում ինչ ըսել կ'ուզէ իր ճառերուն մէջ ծանուցած «դադար»ով (քիչ մը շունչ առնել):

Շատեր տրուած որոշումէն կը հետեւցնեն թէ կառավարութիւնը այլեւս պիտի չկատարէ ընկերային նոր բարենորոգումներ որ նոր ծախքեր կը պահանջեն: Միակ բացառութիւնը պիտի ըլլայ այն պաշտօնեաներուն համար որոնց թոշակները շատ համեստ ըլլալով, չեն բաւեր օրուան պէտքերուն: Ինչ կը վերաբերի ապրուստի սղութեան առթիւ պահանջուած յաւելումներուն, կառավարութիւնը պիտի ջանայ գիները պահել ներկայ մակարդակին վրայ, որ եւ է նոր յաւելում ապօրէն համարելով եւ պատիժներ տնօրինելով: Կը կարծուի թէ 6,000,000,000 ֆրանքի կրճատումը կատարուած է հանրօգուտ շինութեանց վարկերէն: Կառավարութիւնը կը յուսայ թէ գործերու վերարացումը եւ սպառողութեանց աշխատանքները գործ պիտի ճարեն բազմաթիւ գործազուրկներու:

Ելմտական նախարարը վերջերս 26,000,000,000 ֆրանք կը հաշուէր զանձին բացը: Ուրեմն վեց միլիառը զեղչելով տակաւին կը մնայ 20 միլիառ: Կառավարական զեկոյցին համաձայն, այս գումարին կէսը կը կազմեն ազգ. պաշտպանութեան ծախքերը, եւ այս հիման վրայ է որ նոր փոխառութիւնը կը հաշուեն 10միլիառ: Այս փոխառութիւնը միակը պիտի ըլլայ ներկայ տարեշրջանի ընթացքին, իսկ մնացեալը պիտի ճարուի կարճատեւ փոխառութիւններով:

Նպաստաւոր տպաւորութիւն ամէն կողմ

Կառավարութեան որոշումները լաւ տպաւորութիւն գործեցին ամէն կողմ, սկսելով Փարիզի սակարանէն: Նոյնիսկ անոնք որ անխնայ կը քննադատէին կառավարութիւնը, ինչպէս Քայեօ, Փօլ Ռէյնօ եւն. գոհունակութիւն յայտնեցին: Պ. Ֆլանտէն գնահատելով հանդերձ եղած տնօրինութիւնները, յայտարարեց թէ անհրաժեշտ է քաղաքական երաշխիքներ եւս տալ: Սակայն ամուր էր ուրբաթ իրիկուն, թէեւ տակաւին լրիւ տեղեկութիւններ կը պակսէին, տրուած որոշումներու մասին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

ԱՐՄԵՆՈՒՇ (թարգմանուած հայերէնի)

(ՏՐԱՄ 5 ԱՐԱՐ, ՀԵՂԻՆԱԿ ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ)

Ինքնատիպ գրող մըն է Ղեւոնդ Մելոյեան որ չէ ճանչցուած եւ գնահատուած նոր սերունդէն այնքան որքան արժանի է:

Պատերազմէն առաջ, Պոլսոյ մէջ, մեծ աղմուկ հանեց իր «Մայրը» վէպը, որուն նիւթը այդ շրջանին՝ կիրքերը գրգռեց, թեր ու դէմ կարծիքներու տեղի տալով պոլսական մամուլին մէջ եւ սակայն չահեկան նորութիւն մը բերաւ իբրեւ փրէօյտեան ենթագիտակցութեամբ վերլուծուած վէպ: Այդ օրերուն աւստրիացի գիտնականին տեսութիւնը ճանչցուած չէր տակաւին եւ այդ ուղղութեամբ գրուած վէպեր սարսուռ կը պատճառէին նրբազգաց եւ բարեպաշտ հոգիներուն:

Մելոյեան տասը քանի մը տարի առաջ ուրիշ վէպ մը՝ «Երեք ընկերներ», հրատարակուած Փարիզի մէջ, նմանապէս ինքնատիպ գործ մը, որուն մէջ պատկերացած միջավայրը բացառիկ եւ հիւանդագին երեւոյթ մը կը յայտնաբերէ եւ որուն հերոսները տարօրինակ բարքերու եւ անբնական կիրքերու յորձանքին մատնուած սխտաւոր տիպարներ են, ուրիշ խօսքով հայ գրականութեան արգասաբեր դաշտէն պոկուած տխուր ծաղիկներ...

«Երեք ընկերներ»ու մէջ կան հետաքրքրական մտածումներ, ինչպէս եւ հասարակ տեղիք գաղափարներ, սակայն Մելոյեան մօտեցած է իր նիւթին անկեղծութեամբ մը որ երեւան կը հանէ ծայրայեղ ազատամիտ եւ անկախ մտածողի իր ոգին: Այս վէպին կառուցուածքը չէ կերտուած կեդրոնական գաղափարի մը ենթահողին վրայ, իսկ անձերը առանց միջակայն դիմագիծ ունենալու կը շարժին հին ու նոր գաղափարապաշտութեամբ, այնպէս որ «Երեք ընկերներ»ու կլիմայ եւ մթնոլորտը չեն ապրեցներ իրական վէպի մը բնականոն զարգացումը, եւ իր հերոսներու հոգեվիճակները տեղ տեղ ցնորական ծայրայեղութիւններու կը յանգին: Բայց անուրանալի է որ Մելոյեանի «Երեք ընկերներ»ը կրկին եւ կրկին կարդալով, վարժուելով իր տարօրինակ լեզուին, որ գրուած է կարծէք գիտումնաւոր անփութութեամբ եւ անխնամ ոճով, կը զգաք որ հոգեբանի մը եւ վարպետ դիտողի մը գրչին տակ պատկերացած են մեր վերջին կիսատուածներէն մէկ քանին տխուր եւ հիւանդագին դիմաստուերներով: Անոնց ներքին ժանգոտած մեքենան՝ Մելոյեան քակած ու քրքրած է մեծ համբերատարութեամբ:

Մելոյեանի Արմենուշ թատերգութիւնը որ վերջերս լոյս տեսաւ, վերամշակուած՝ հայ բեմին համար, նախ ֆրանսերէն տպուած է Ժընեւի մէջ պատերազմի ընթացքին եւ արժանացած մրցանակի: Ցաւալի է դիտել որ հայ հեղինակի մը գործը նախ օտարները կը գնահատեն եւ մենք զայն հազիւ մէկ անգամ բեմ կը հանենք եւ երկար տարիներ վերջ միայն հայերէն տպագրութեան կ'արժանանայ: Մելոյեան բաւական փորձառութիւն ունի իր արկածալից յեղափոխականի կեանքով եւ գրագէտի աւելորդ նուիրումին շնորհիւ, ան սկեպտիկ է եւ այս անիրաւութիւններէն պիտի չուզէր ղառնանալ, քանի որ ցաւը ընդհանուր է:

«Արմենուշ»ի նիւթը հայ մարտիրոսագրութեան երկունքէն փրթած ողբերգութիւն մըն է, անկարելի, գեհենային տառապանքներու տակ փշրուած էակի մը, կէս խենթացած հայ կնոջ մը կեանքին փլուզումն է որ տուն է տուեր Արմենուշի կազմաւորումին:

Արմենուշ՝ գաւառի մէջ զարգացած եւ կախարդական գեղեցկութեամբ ուսուցչուհի մըն է, ամուսնացած է եւ ունի զաւակ մը: Արհաւիրքի օրերուն տեղահան կ'ըլլայ ամէնուն պէս եւ կը սպաննեն ամուսինը: Կիներու եւ մանուկներու դժբախտ կարաւանը կը քալէ ցնցոտիներու մէջ ծածկուած, գըրեթէ մերկ, վայրի Քիւրտերու եւ Թուրքերու վոհմակը աղաւնիներու պէս կ'իջնէ այդ կիներուն վրայ ընտրելու համար ամէնէն գեղեցիկները, վոհմակին պետը բռնի կը խլէ Արմենուշի գիրկին մանկիկը, սրտաճմլիկ աղաղակներով հայ կինը ուժասպառ եւ յուսահատ կ'իյնայ հոն գտնուող գերմանացի սպաներուն ոտքը, պաղատագին հայցելով անոնցմէ մէկուն՝ Օսկար Միւլլէրին որ փրկէ իր զաւակը: Քար անտարբերութեան առջեւ, դահիճը կ'առնէ երեխան, մօրը աչքին առջեւ, սպաներուն աչքին առջեւ, կը դնէ ժայռի մը վրայ եւ սուրի հարուածով կը կտրէ անոր անմեղ գլուխը, յետոյ կը հաւաքէ մանկիկին արիւնը բաժակի մը մէջ եւ կը ստիպէն մօրը, որ խմէ իր տղուն արիւնը, գերման սպաներուն կենաց... բանակին կենաց: Գիշերը վրայ կը հասնի, լուսինը, ժայռերը, գետին ալիքները, բոլորը, բոլորը սպաներուն պէս կը տեսնեն ու բան մը չեն ըներ, հազիւ աստղերը կուլան, բայց շատ հեռու են անոնք, բան մը չէին կրնար ընել: Սպաները կը տանին գեղեցիկ հայուհիները եւ ամբողջ գիշերը... աստղերը կուլան ցաւագին:

Արմենուշ կէս մը խենթեցած, աւերակի վերածուած կ'իյնայ քիչ մը ամէն տեղ, ամէն գիրկ ու յետոյ գերիի պէս կը ծախուի Գերմանիոյ մէջ, հանրատան մը տիրուհիին: Օսկար Միւլլէր հետզհետէ կը տառապի արհաւիրքին յաճախանքէն, Արմենուշի մարտիրոսացուած պատկերէն, արիւնի սարսափներէն, կը գրէ թախանձագին իր մօրը որպէսզի փնտռէ եւ գտնէ Արմենուշը: Տիկին Միւլլէր երկար փնտռտուքներէ վերջ կը գնէ մեծ գումարի մը փոխարէն եւ կ'ազատէ հիւանդ հայուհին այդ տխուր վայրէն ու կը տանի իր բնակարանը: Օսկար արձակուրդով կը վերադառնայ հայրական տունը, կ'իմանայ թէ մեռեր է հայրը որ մեծ մտաւորական մը եղած էր, կ'իմանայ եղբօրը անձնասպան ըլլալը, ինքն ալ զգուած պատերազմի աւերներէն, սպանդի դիակներէն, կ'ուզէ եղբօրը պէս դասալիք ըլլալ: Արմենուշի ներկայութիւնը մխիթարական բան մը կ'ըլլայ Օսկարի համար, սակայն կը տեսնէ անոր հիւանդ եւ կէս մը խենթեցած վիճակը եւ կը տառապի տարապայման: Ամէն վայրկեան կը վերյիշէ դիւային ոճիրները եւ կը գալարուի, կ'ուզէ անէանալ, որովհետեւ մեղքերը զինք կը չարչարեն, կ'աշխատի սակայն փրկել Արմենուշը, կը սիրէ զայն, մանաւանդ կ'ուզէ արժանանալ անոր ներումին: Ի զո՜ւր, Արմենուշ միշտ կը խօսի խելագարի պէս:

Լռութիւն, կը լսէ՞ք, գետինը ի՛նչպէս կը թնդայ, տեսէք գետինը կը բարձրանայ... գետինը կը ցածնայ, անոնք թաղուեցան կենդանի, չէ՞ք տեսներ, ձեռք մը որ դուրս կուգայ գետնէն...:

Օսկար կը վերյիշէ ու կը տանջուի, որովհետեւ իր աչքերովը տեսած է, օր ցերեկով տեսած, թէ ինչպէս դիեցին մարդիկ մեծ փոսի մը մէջ եւ... երեք օր յետոյ երբ անցան այդ տեղէն, նոյն փոսը հարթուած էր... ու տեսան որ հողը կը շարժէր...

Օսկար ամէն անգամ որ Արմենուշին կը մօտենայ տեսակցելու, խեղճ աղջիկը փախչիլ կը փորձէ ու կ'ըսէ.— Գացէք մեռելներէն ներողութիւն խնդրեցէք, դուք հզօրներդ, կարողներդ, սպաներդ, ի՞նչ կ'արժէ իմ ներելս, ես կ'ապրիմ տակաւին, ձեր ոտքերուն թափած իմ արցունքներս չազդեցին բնաւ ձեր վրայ, ի՞նչ կ'արժէ ստրուկի մը ներելը, գացէք, ներողութիւնը իմ որդիէս պաղատեցէք...:

Օսկարի սիրտը որդ մը կը մաշեցնէ, կը յաջողի թափանցել այնքան խոր որ կը կրծէ անոր ընդերքը եւ յուսահատ անձնասպան կ'ըլլայ: Իսկ Արմենուշ գաւաթ մը ձեռքը, Օսկարի արիւնով ներկուած, կը բացագանչէ,— Ի՞նչ զաւն է արիւնը...:

Մելոյեանի այս գործը թատերական վարպետութեամբ կառուցուած է, բեմական արուեստի խոր ըմբռնում ունի, իր թեքնիքը զօրաւոր է եւ մշակուած, խօսակցութիւնը երբեմն դանդաղ գնացք մը ունի, սակայն տեղեր կան ուր Մելոյեան կը հասնի դասական գեղեցկութիւններու, զուսպ, չեչտակի նախադասութիւններ որոնք կը ցնցեն, խորապէս տպաւորելով մեզ: Արմենուշի նիւթը ըլլալով սրտակեղեք եւ չափազանց տխուր, Մելոյեան պէտք էր շատ աւելի խորացնէր հերոսներուն ներքին ապրումները, փոխանակ անոնց բերնին մէջ դնելու մտածումներ եւ կարծիքներ, որոնք վնասած են ողբերգութեան ուժականութեան եւ զարգացումին, բայց բանաստեղծի թռիչքներ երբեմն փրկած են նոյնիսկ արարուածներ:

Ամենաուշի առաջին արարը ինքնատիպ ըլլալու ճիգով գրուած է, կարելի էր զայն ամբողջապէս վերցնել: Խորհրդապաշտ թատրոնի ազդեցութեան արդիւնքն է Արմենուշի կէս գիշերին երեւումը խորհրդաւոր կերպով:

Կիսաւարտ մնացած են Օսկարի միւթիք եւ անգիտակից սիրոյ արտայայտութիւնները եւ անոր բացառիկ նըւիրումը Արմենուշի հանդէպ, չենք գիտեր թէ՞ կորսուած սիրոյ մը, զըղջումի կամ մեղքերու ծանրութեան տա՞կ յուսահատած է Օսկար:

Մելոյեան մտասեւեռումով գրած է Արմենուշը, այդ դժոխային շրջանին տարուած հայկական խաչելութեան յաճախանքով, իր հերոսուհիին տառապանքին չուրջ դարբնելով ամբողջ թատերգութեան հիւսուածքը:

Ամէն պարագայի տակ Արմենուշը արժէքաւոր գործ մըն է ու արժանի Երեւանի թատերական խաղացանկին մէջ առաջնակարգ տեղ մը գրաւելու:

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ ՄՈՒՍԱՅԻՆ ՀԵՏ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Անոնք բոլորն ալ ունին քրմայքոտ պըչրանքներ եւ սէր,
Բոլորն ալ կակուղ ունին շարժումներ, եւ շա՛տ ցանկացուած՝
Նայուածքներ որոնք կը բացուին մեղմիւ սրտին դէմ յուզուած,
Ինչպէս կը բացուին այգին մէջ մետաքս փոքրիկ ծաղիկներ:

Երբեմն ես կ'ըղձամ երթալ տարածուիլ դաշտերուն մէջ լայն,
Ուր ծառեր շատ կան, եւ ուր վըտակներ կը խայտան յաւէտ
Մատղաշ բոյսերու կանանչութեան թարմ առանձնութեան հետ,
Ուր ինձ կ'այցելէ սէրն հագած պէսպէս շըղարշներ գունեան:

Մանրիկ ժըպիտով եւ յո՛յժ սըխրալի մարմինով բըբռուն
Կուգան զիս գտնել աղջիկներ որոնք ունին թախծագին
Աչքեր սիրասուն, եւ մարմարեղէն սըրունքներ նրբին,
Որոնք կ'օրօրեն զիս երջանկաւէտ անուրջով ծըփուն:

Սակայն այս զըւարթ մըտածումներով զուասաններէն ես
Կը սիրեմ միայն ան որ լոտին մէջ ինկած խըղճորի
Կեղեւին նըման ունի ողորկ այտ, եւ չարաճըճի
Խոստմա՛ն հըրապոյր, որուն ծանօթ եմ փոքրիկ տարիքէս:

Ես այն ժամանակ կը լըքեմ թելերն ներշընչման ազատ,
Զի աշխարհիս մէջ լաւագոյն է միշտ չը գրել քերթուած
Երբ Ամենակալն օրուան մը համար յարմար է դատած
Քու առանձնութեան շընորհել բարիքն աղջըկան մ'արծաթ:

Ու ես նըրա հետ կը թաղուիմ սիրով ծառաստանին մէջ,
Ուր զով են հովերն հովտին մէջ ամփոփ լըճին ջուրին պէս.
Ձեռք ձեռքի հիւսած, զըրեթէ անխօս, հակառակ որ ես
Լեզուանի եմ միշտ երբ շուրջըս ունիմ աղջիկներ անշէջ:

Մի՛ գայթակղիք դուք երբ զովքը հիւսեմ, ինքնահոս գըրչով,
Անոր գիւղակերտ կուրծքին վըրայ զոյգ կայտռող ալիքին,
Որ շատ է նըման որբ եղնիկներու ա՛յն վշտոտ վազքին՝
Զոր մենք կը տեսնենք եօթներորդ արուեստ շարժանըկարով:

Նէ ունի զիստեր հազիւ քօղարկուած զարնան սարսըռուն
Լո՛յս հանդերձանքով, որ չարգիլեր ինձ խորասոյզ ըլլալ
Երրախճանքին մէջ ա՛յն երանաւէտ կեանքին անայլայլ՝
Որ շունչ առած է քըսաներորդ մետաղէ դարուն:

Երբեմն իր բոյնէն կը ձայնէ թռչունն աղօտ իր երգով,
Ու կը վազէ հովն մացառէ մացառ, մինչ իր մեղմահիւս
Կը ցանէ կարկաչն առուակն հեզանազ, որոնց մօտ հոգիս՝
Չեմ գիտեր ինչու կը տրտմնայ եւ կը թացնա՛յ սիրով:

Ես լոկ այն ատեն, նըրա հետ երկար կը դիտեմ լըռին
Հորիզոնն անծայր, եւ լեռներն որոնք կը վառին հսկայ
Լոյսին մէջ կարմիր, եւ բոցակիզուող դաշտերն հեռակայ,
Որոնց եզերքին կանգնած բարտիներն արծաթ կը հոսին:

Վերջալոյսի այս պահերուն հոգիս կը նեղքուի յար,
Այտերուս վըրայ կ'իջնէ քու խարտեաշ ծամերուդ ոսկին
Զըւա՛րթ աղջընակ, վարդենիներու հիւրընկալ ծոցին,
Մարմնեղէ՛ն պարիկ, զեփիւռէն շարժող թեւերով նիհար:

Դուն հիմա ամփոփ կը կանգնիս իմ դէմ. հեռուն հոլանի
Երկինքը ծո՛վն է տանջուած բոցերու վերջին գոյներուն.
Դուն կը ժպտիս ինձ նայուածքով մ'որուն խորունկէն անհուն՝
Ինձ միշտ սիրելի աստղերով հարուստ գիշերը կ'անցնի:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ԱՐՁԱԿ - ՀԱՄԱՐՁԱԿ

ԱՄՊԵՐ ՈՒ ԱՆՁՐԵՒ

Եթէ գիտնա՛ք...

Անհուն երջանկութիւն մը կը համակէ հոգիս, երբ ամպերը ծածկեն երկինքին երեսը:

Ի բոլոր սրտէ կը հրճուիմ ես, երբ ամպերը, կարաւան առ կարաւան, վըրան զարնեն՝ երկինքի անսահման տարածութիւններուն վրայ: Երբ ամպերը գրաւեն՝ տիեզերքին տանիքները: Վե՛ր, վե՛ր, աւելի վեր, քան օդը: Եւ ամբողջ ամպերն իմ ճակատիս, ձեր ուսերուն վրայ, ամպե՛ր: Ա՛խ, ի՞նչ կայ հոն, ուր գիտութիւնը պարապին է անսահման...

Ուղտերու պէս դանդաղ, բայց, համբեր եւ յամառ, արքայական ի՛նչ տաղանդքով, ահա անոնք կ'ընթանան: Դրօշ կը պարզեն, կը վառեն խարոյկ եւ հեղեղատի պէս կը խուժեն՝ բոլոր տկար ճակատներուն վրայ...

Թերեւս, չար ու բռնակալ թագաւոր մըն եմ ես, եւ ամպերը իմ անպարտելի բանակներս են: Արտաչէս մեծն եմ ես, եւ ամպերը՝ նետերն են իմ զինուորներուս: Բազմութենէն փքիններուն՝ խաւարած է արեւը: Եւ մինչեւ յետին անկիւնները կապոյտին, ահա ես ինքնիշխան եմ...

Հապօ՛ն, յառա՛ջ, գրաւեցէ՛ք, գրաւեցէք, թող աստղերը նահանջեն ձեր արշաւին առջեւ, ու թող լուսինը թաղուի խաւարներու մէջ... Ա՛հ, եթէ կարենայի տիեզերքի համայն շողքն զինուորագրել եւ յղել՝ ճակատ... Տիրապետութիւնը ամպերուն, նոր ու աւելի շողշողուն արեւի մը երկունքն է եւ ուրեմն, կեցցե՛ն ամպերը... Թող անոնք կուտակուին փրկարար բանակներու պէս, եւ ձեր հաղաղն ահազդեցիկ, ամպեր, թող սուրի մը պէս կախուի՝ երկինքին եւ երկրին մէջտեղ...

×

Ու հիմա, անոնք, հայրենի հասունցած այգիի մը ողկոյզներուն պէս են: Իրարու վրայ, պիտի ճմլեն, պիտի քամեն իրար: Եւ ըքը, կաթիլ կաթիլ, հերոսի մը արիւնին պէս, դէպի՛ հողը...

Ամպերը գոյութեան բարկացած ոգիներն են, որ իրենց կատաղի ցասումին մէջ, այնքա՛ն յուզուած, արցունք կը թափեն՝ հողի թեթեւութեան խնդիր... Ծովերուն եւ ցամաքներուն, անոնք, ըմբոստ տարրերն են: Այնտեղէն, պարզեցին ահա, դրօշն ապստամբութեան...

«Կրա՛կ»:

Եւ, ո՞վ է որ կը հրամայէ...

Եւ ամպերը կը կրակեն...

Այդտեղէն, վերէն վար, որքա՛ն ազատութիւն կայ, կարօտ՝ մաքրութեան եւ աւելի: Անձրեւի՛ն, անձրեւի՛ն...:

Անձրե՛ւ, դուն բռնաքաղնի՞քն ես՝ տիեզերքին այս ըկուած: Ապականութի՞ւնը այս աշխարհին, որքան պէտք ունի քեզի... Դուն, մա՛յրն ես ջրհեղեղին մաքրագործող:

Բայց քու ձա՛յնդ...

Նուագահանդէսի մը պէս կը սկսի ան: Նախ ցած, քնքոյշ եւ հոգեպարար: Կը զօրանայ երթալով, կ'ուռի, կը յորդի: Կ'իջնէ խաղաղ, ժպտո՛ւն: Փաղաքշող ձեռքի մը պէս, կը դըգուէ՝ ծաղիկները, բոյսերը, տերեւները եւ տանիքները խրճիթներուն: Ծա...

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԱՆՄԻՏ ԵՒ ԱՆԱՐՈՒԵՍՏ

ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՄՆԵՐ

Ժամանակէ մը ի վեր, Փարիզի մէջ, բարձրանալ սկսած է ամէ՛ն, ամէ՛ն բան:

Լոյսի քաղաքի մը մէջ բնական ու իր կոչումին համապատասխան շարժում է բարձրացումը:

Նախ կեանքը հետզհետէ կը բարձրանայ (la vie monte): Այնքան կը բարձրանայ կեանքը որ մենք ապրողներս իրմէ վար կը մնանք:

Ուտեստեղէնի գիները կը բարձրանան, հեռանալով մեր գրպաններուն կարողութենէն:

Սէն գետը կը բարձրանայ՝ հաւանաբար համեստութիւնը պահելու համար:

Ատաղձագործներուն, հիւսներուն, կահագործներուն եւ որմնադիրներուն քիթերը կը բարձրանան:

Նպարավաճառներն ալ անմասն չեն մնացած այս ընդհանուր բարձրացումի տենդէն: Անոնք ալ ամէն բանի երեսը կը բարձրանան՝ իւղի պէս:

Տարպեան ժայռերը կապիտոլիոնէն վեր կը բարձրանան:

Խաղաղութիւնը, քաղաքական հորիզոնին ամպերէն ձանձրացած, օդապարիկ նստած դէպի եթերը կը բարձրանայ:

Աբրահամու, Իսահակայ եւ Յակոբայ որդիներուն ոսկեղէն աստղը կը բարձրանայ Թամփլի, Սէն Փօլի, Ֆօպուր Սէն Թ'Անթուանի երկինքին վրայ:

Ուրաքանչիւր փարիզաբնակի գլուխէն մէյ մէկ գոյնով ծուխ կը բարձրանայ:

Ոմանց ձեռքը, ուրիշներուն ալ ըռունցքը կը բարձրանայ... իրար բարեւելու համար: Ձեռք չունեցողներուն ալ ոտքը կը բարձրանայ... դիմացինը զգուելու համար:

Ինքնութեան թուղթերուն տեւողութիւնը երեք տարուան կը բարձրանայ: Գինն ալ բարձրացումին կը հետեւի:

Կարգ մը գիրքեր ու տարեգիրքեր Հրանտ Սամուէլ գրատան դարակներէ կը բարձրանան՝ անոյշ քունով նիրհելու համար:

Փարիզահայ արուեստագէտները եօթներորդ յարկ, ձեղնախուցերը կը բարձրանան:

Պիկին եւ ռումպա պարող զոյգերը մեր ճակտին ու գլխուն վրայ կը բարձրանան:

Ռումկավարները հօկերուն վրայ բարձրանալ կը փորձեն:

Հայ զինուորցուները բեմերու վըրայ կը բարձրանան, ամէն բանէ առաջ հռետորական մարզանք ընելու:

Հայ հարուստները Մօն (լեռ) մարթր եւ Մօնփարնաս կը բարձրանան, կէս գիշերէն վերջ:

Ամէ՛ն, ամէ՛ն բան կը բարձրանայ, բարձրացած է, Փարիզի մէջ:

Քննութեամբ հաստատեցի որ երկու բան չեն բարձրացած: Առաջինը՝ էյֆէլի աշտարակն է, որ բարձրացած քաղաքի մը մէջ, հիմա, ստացած է գաճաճի մը կերպարանքը, հակառակ իր 300 մեթր հասակին: Երկրորդ չբարձրացողը այս տողերը գրողին նիւթական կացութիւնն է:

ՏԱՔ ՈՒ ՊԱՂ ԱՐԻՒՆ

Սպանիայէն վերադարձած կամաւոր մը կը պատմէր.

—Զարհուրելի էին կռիւները. տա՛ք, արիւնո՛տ, վրէժխնդրական, բարբարոս: Օր մը, պաշարուած էինք երեք կողմէ. մեր վրայ կը տեղար կրակի հեղեղ մը: Դժո՛խք: Հարկ էր կռուիլ հերոսներու պէս, սակայն, չփոթութիւնը տարածուած էր մեր հոգիներուն մէջ: Մեր հրամանատարը ըսաւ. «Մոմենտը կրիտիքական է: Պահեցէք ձեր պաղարիւնը»:

Հարցուցի կամաւորին, խօսքը ընդմիջելով.

— Կրցա՞ծ էք պահել ձեր պաղարիւնը:

Պատասխանեց.

— Բարեկամս, այդ պահուն կը մըտածէի երակներուս մէջ պահել միայն տաք արիւնս: Ինչ օգուտ պաղ արիւնէն: Դիակները կը պահէին զայն: Հրաշքով մը կրցայ պահել կեանքս՝ այսինքն տաք արիւնս: Ըլլայ պատերազմի, ըլլայ խաղաղութեան մէջ՝ մեզի պէտք եղածը տաք արիւնն է: Օր մը, հողին տակ, երկար պիտի պահենք մեր պաղ արիւնը:

Կամաւորը մռցաւ, սակայն, ըսելու որ Սպանիացի մեր եղբայրներուն արիւնը եթէ քիչ մը զաղջ ըլլար՝ այս եղբայրասպանութիւնները եւ քանդումները տեղի չէին ունենար:

Ի՞նչ լաւ կ'ըլլար եթէ ազգերը կարենային պահել իրենց արեան ջերմութեան չափը:

ՀԱՐՑՈՒՄ ՄԸ

Հայաստան այցելած հայրենակից մը, ընտանեկան հաւաքոյթի մը մէջ, կը խօսէր մեր հայրենիքին ունեցածներուն եւ չունեցածներուն մասին: Երբ իր ճառը լրացուց՝ շատեր սկսան զանազան ու զարմանազան հարցումներ ուղղել, հասկնալու համար թէ Հայաստանի մէջ կա՞ն կնոջական մազը խոպոպներու վերածող մեքենաներ, կա՞ն լաւ սափրիչներ, կա՞ն ամերիկեան արդուկներ: Շէնքերու մէջ վերելակներ, կեդրոնական ջեռուցիչներ կա՞ն, ռումպայի ու պիկինի փրոֆէսէօրներ կա՞ն, դաշտահանդէսներ կա՞ն: Ուրիշ խումբ մը սկսաւ հարցնել թէ Հայաստանի մէջ ոստրէ կա՞յ, խողեղէն, հաւ, հնդկահաւ, երէ, խըղունջ, խեցգետին, ձիու միս, շամփանիա կա՞յ: Երրորդ խումբ մը հետաքրքրուեցաւ գիտնալ թէ Հայաստանի մէջ զարդակոշիկներ, անգլիական կերպասներ, մետաքս գուլպաներ, թուիչ, կապոյտ աղուէսի մուշտակներ կա՞ն: Քիչ թէ շատ բոլորին գոհացում տրուեցաւ կամ խոստացուեցաւ գոհացում տալ:

Անկիւն մը կծկուած բազմավաստակ անգործ մը, ցուցամատը ցցելով հարցուց, խորին լըջութեամբ.

— Դուն ինծի ան ըսէ, ընկեր բարեկամ, Հայաստանի մէջ շօմաժ կա՞յ, նպաստ կա՞յ...

Վայրկեան մը լռութիւն տիրեց:

Բազմավաստակ անգործը պատասխան ուզեց: Ըսուեցաւ իրեն.

— Հայաստանի մէջ անգործութիւն չկայ, որով չկայ նաեւ անգործութեան նպաստ:

Բազմավաստակը ըսաւ.

— Հասկցայ: Կ'երեւակայեմ հիմա թէ ինչ տեսակ խեղճ երկիր է, ուր անգործութիւն անգամ չունի:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

զիկները, որ ծարաւ են, ո՛վ Անձրեւ, կ'ըմպեն զքեզ իբրեւ նեկտար մը քաղցրահամ: Կը գինովնան քու նուագիդ տակ, եւ կ'ըսեն՝

— Ա՛լ հերիք է, հիմա կուշտ ենք:

— Ոչ, ոչ, այդ ե՛ս եմ, որ կ'երթամ լալ՝ չորիմներուն եւ անապատներուն վրայ, բոլոր անոնց համար, որոնք լացող չունին ···

— Ա՛յ, ուրեմն, ա՛ռ թաւիշէ թերթիկներն այս, մեր կողմէն, եւ տար բոլոր անոնց որ դալար չունին ···

Եւ, յանկարծ անձրեւը կ'իջնէ զօրաւոր, ուժգին, անկշիռ: Հարուածելու, խարազանելու համար՝ ժայռերը, բերդերն ու բարձրութիւնները ···

Առուակները, որ տրտում էին ու ցամքած, հիմա, կ'արտասուե՛ն ցնծութեամբ:

Կը լսե՞ք, զինուորական նուա՛գ է այս, եւ թափօրը տարերքին ···

×

Անձրե՛ւ,

Երկչոտ սիրահարի մը պէս, կը սիրեմ քեզ: Ինչո՞ւ համար:

Ծնած եմ փետրուարի մէջ: Ա՞յս:

Այս օրը կ'իջնէի՞ր արդեօք դուն, մեր երդիքին, մեր դաշտերուն, մեր լեռներուն վրայ ··· Ոչ միայն ունկն եմ, այլ եւ հոգիս աղցուն է քեզմով:

Աւա՜ղ, այս մէկը չհարցուցի անոր, երբ դեռ ժամանակ կար: Գնաց Անիկա, ու ես անիմանալի այս սէրին հանդէպ, առանցքը կորսնցուցած մոլորակի մը պէս կը թաւալիմ անեզրին մէջ ···

Ամէն անգամ, որ դուն կ'իջնես, հոգիս ծիրանի կը հագնի: Սպարապետի մը պէս, կանգնած՝ չէմքին վրայ խուցիս, անվախ կը դիտեմ ճակատամարտդ, եւ կը հրճուիմ ···

Քու ձայնդ, եւ քու սրբազան բարկութիւնդ, անձրեւ, ո՛վ գիտէ, որքան վեհափառ է՝ մութ անտառներու ծոցին մէջ ···

Քու ձայնդ, փշրուած աղամանդի մը պէս, հատիկ հատիկ կը կիտէ անպաճոյճ մակերեսը մտածումիս ···

Ես, աղամանդակուռ արձա՛ն մըն եմ, դարերուն դիմակ ···

Յ. ԱՂԱՅԵԱՆ

Այդ այդպէս է, ուրեմն..

Եղբօրս քայլերը կեանքի արահետի վրայ բեռնակիր մարդու հետքերն են թողնում:

Կարծես, գիտուն լինէր, որ իր քայլերով իսկ պատմութիւնն է գրում:

Որովհետեւ կայ քամի, մրրիկ, խելայեղ տարերք,

Ճակտէն առուակ առ առուակ վազող քրտինքով նա տաներն է թրծում:

Խոպան ու լքուած արահետը կեանքի, ուրկէ անցաւ եղբայրն իմ,

Ու ահա թէ երդ ունի եւ թէ տառապանք:

Թէ որ երկնեմ այսօր ես երգն արահետի, դա պիտի լինի երգն իմ եղբօր.

Քանզի եղբայրս ու ես մի մայր ենք ծծել, մի կարօտ ենք քաշում, դա թող լինի նաեւ իմ երգն արտասուաթոր:

Այսպէս, ահա, քրտինքի եւ արցունքի միջով լողալով լուսաւոր սուտեր ենք որոնում,

Թէ որ ափերը լինեն մթին ու խաւար, մեր հոգիները իրենց օտար չեն զգում,

Ովկիանի նման եղբօրս սիրտն անվերջ ալեկոծում է.

Թէ որ քանամ, հոն ամէն վայրկեան մի դղեակ է փլչում:

Եթէ նայեմ խռովայոյզ աչքերին մէջ, հոն ջրհեղեղն է վարարում:

Եթէ չարժէ թեւերն իր, բոյ միջից աղաւնիներ են փախչում:

Եթէ հոգին բռնկի ու շրթները դողան երգի հնչիւնով՝ կը տեսնէք որ յուսահատօրէն լեզուն է խածնում:

Բարեկենդանի նման եղբայրս երբ անցնում է, հրճուանք է պատճառում, բայց ինքը չի հրճւում:

Երբ հեռանում, անյայտանում է, ամբոխները ափսոսում են:

Բայց իր կուէ հոգին ոչինչ չի ըղձում:

Ծաղիկների կուժէն ինքը պարտըւած է դուրս գալիս.

Նրա արիւնաքամ սիրտը վէրքի հըպարտութիւնը չի ապրում:

Որ դանդաղաշարժ է նա, չպէտք է զարմանալ.

Արեւելքէն արեւմուտք նա իր քայլերով մի մի դար է գլորում:

Մշուշ է պատել թիկունքի լեռը, ինչպէս մշուշ է պատել դիմացի լեռը.

Որ իջել է ցածր՝ ճիշդ է, որ պէտք է նորէն բարձրանալ՝ նա այդ չի ըմբռնում:

Որ եղբօրս երկու աչքերը միմի փարոս են, հեռաւոր հորիզոնները չեն հերքում.

Բայց իրեն խաւարի մէջ են պահում:

Թէեւ եղբօրս քիթը, իբրեւ կողմնացոյց, մշուշն է ճեղքում.

Քանի դիմացի լերան կանթեղը ուժգին չի լուսաւորում.

Եղբօրս ողխականը, թողէք որ գուսան լինեմ ու ես երգեմ:

Եղբօրս տրեխը քակուել է, մինչ աչքերէն արցունք է թափւում:

Արեւելքի առիծների սուր ժանիքները,

Դեռ այսօր էլ նրա հոգին են պատառում.

Եթէ արիւն չի ժայթքում, ատելութիւն էլ չի ժայթքում:

Անիմաստ մի կսկիծ պատել է հոգին ու երբ ուզում ես զգուել՝ մատերդ մրուր են կպչում:

Տրտմութիւնը իջել է երկինքէն ու նրա հոգին է պատանքել.

Գողգոթա լինի թէ անդունդ՝ նրա սարսափած հոգին ճիչ չի արձակում:

Եթէ փորձեմ սեղմել մէջքը նրա, գուցէ աչքը բանայ:

Տեսէ՛ք, հագիւ աչքը բացած՝ նախ նա իր եղբօրն է անիծում:

Նրա հոգու մէջ դարերը ոստայն են կապել ու նա ասում է .— «Տեսէ՛ք, դարերը ապա ինձ. ես անմահ եմ» ···

Իսկ դարերը նա բերնի ատամներով է հաշւում ···

Վարդը արեւ լինէր ու փշերը ճառագայթներ նրա, նա հեկեկում է միշտ ու գինոված տաղն է ասում:

Եթէ բոլոր աղբիւրները նեկտար հոսեն,

Նա իր գիւղի աղբիւրի պաղ ջուրին է կարօտում.

Եթէ նետես իրեն իմաստութեան ծովուն մէջ՝ նա Նարեկացու չարականով փրկութիւն է հայցում:

Իրեն համար դարն այն դարն է, որ քարէ դար է կամ երկաթի.

Արծաթ դարին, **ոսկեդարին** նա «բարեւ» չի ասում:

Որովհետեւ ամէն ինչ մեռել է իր մէջ՝ նա իրեն անմահ է կարծում:

Տիրոջ այգում մէջ նրա պատին են տալիս,

Նա, իր երազի հետ, իր այգին եզերող առուի մէջ ոտերն է լուանում:

Նա իր մարմինն է խոշտանգում անվերջ՝

Որպէսզի չզարթնի,

Նա իր հոգին է տանջում յար՝ որ բարձրերը չսաւառնի,

Նա իր սիրտն է կոցահարում միշտ՝ որ էլ չյուսայ,

Նա իր արեւն է ամրացնում անընդհատ որ վազէ, թափահարէ, թափահարէ, բայց երբեք չպայքարի:

Նա այնտեղ չէ երբեք որտեղ է,

Նրան միշտ հեռուն է քաշում:

ՏՈՔԹ. Յ. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԳԱՂԹԸ ԿԵՆՍԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

— · —

Միայն մարդկային բազմութիւններ չեն որ կը գաղթեն. այլեւ կենդանիները: Ծանօթ է ծիծեռնակներուն եւ արագիլներուն գաղթը,— բայց ի՞նչպէս բացատրել: Ծննդական պատճառներէն անկախ, որոնք շատ կը յիշուին մարդկային բազմութեանց գաղթերը բացատրելու համար, գիտունները կը պնդեն թէ ներծոր գեղձերու բնախօսութիւնն է որ կը կարգադրէ ծիծեռնակներուն եւ արագիլներուն փախուստը ձմրան առջեւէն: Ներծոր գեղձերու բնախօսութեամբ կը բացատրուի նաեւ աքաղաղներու խօսիլը գիշերուան կիսուն:

Սակայն պարագան շատ աւելի յստակ է, երբ քննութեան առնենք օձաձուկերու կենսաբանական մէկ երեւոյթը,—

Ի՞նչպէս կ'աճին օձաձուկերը,— անոնց կեանքըստեւական գաղթ մըն է:

Անոնք կ'անցնին Ատլանտեան ովկիանոսը, տաք հոսանքին հետ, յառաջանալով դէպի եւրոպական եզերքները: Երբ Ասորեան կղզիներուն կը հասնին, տակաւին երկու սանթիմեթր մեծ՝ աննշմարելի, որովհետեւ թափանցիկ, ձկնիկներ են: Անոնց վրայ կը նշմարուին միայն երկու սեւ բիծեր,— իրենց աչքերն են: Երբ Եւրոպայի ծովեզերքը կը հասնին, արդէն 7 — 8 սանթիմեթր երկարութիւն ունին: Այս երկար ճամբորդութեան ընթացքին, միլիոններով կը փճանան, բայց մեծ մասը կ'աճի, ձեւ գոյն կը փոխէ,— ցամաքին մօտ ծովուն ջուրը նուազ թթուածին կը պարունակէ, եւ աւելի շատ աղ, այնպէս որ այդ միջավայրին մէջ իրապէս ձուկի կերպարանք կը ստանայ: Եւ կը սկսի, այս անգամ իր ճիգերով եւ ոչ թէ ովկիանոսին քմայակա՛ր հոսանքին յանձնուած, մօտենալ գետաբերաններուն: Ովկիանոսէն կը մտնէ գետ եւ գետակներէն կը փորձէ անցնիլ լճակներ, տեսէք թէ ինչպէս: Ձմրան գիշերները, երբ մարգագետինները կը լեցուին վարարուն գետակներու ջուրով, օձաձուկը կը սողայ, կը յառաջանայ դէպի լճակ: Այս շրջանին 50 սանթիմեթր երկարութիւն եւ օձաձուկի ծանօթ գոյնն ունի: Անուշ ջուրերուն մէջ կ'ապրին 5 — 6 տարի, յանկարծ իրենց մէջ ցանկութիւն մը կը ծնի աղի ջուրերը երթալու, եւ ահա նոյն ճամբով կը սկսի գաղթը, Ռուսիոյ ներքին լիճերէն, Եւրոպայի բազմաթիւ լճակներէն կը յառաջանան մէկ ուղղութեամբ օրական 20 — 25 քիլոմեթր, առանց բան մը ուտելու: Գետերէն կը թափին հիւս. ծով, եւ այս անգամ փոխանակ ծփալու ծովուն ալիքներուն վրայ՝ ինչպէս իրենց եկած ատենը, կը սուզին յատակը եւ 6 — 7 ամիս վերջ յանկարծ կը յայտնուին Ատլանտեան ովկիանոսին մէջ, ու կը սկսին հաւկիթ ածել, միլիոններով, միլիարներով: Այս հաւկիթները ժամանակ մը վերջ կը բացուին, եւ թրթուրները կը վերադառնան դէպի եւրոպական ծովեզերքները,— կատարելու նոյն գաղթը, զոր նկարագրեցինք: Իսկ թէ ի՛նչ կ'ըլլան հաւկիթ ածող մեծ օձաձուկերը, չենք գիտեր

Օձաձուկերը, իրենց գաղթը կատարած ժամանակ, կ'առաջնորդուին մանուաւոր գեղձի մը բնախօսութեամբ որ otolithe կը կոչուի եւ կը գտնուի իրենց գլխուն մէջ:

ԹՈՅՆԸ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

— · —

Թոյնը մեծ դեր խաղացած է արուեստներու եւ գրականութեան մէջ, հինէն ի վեր: Թոյներու ազդեցութեան տակ էր, որ դելփեան քրմուհիները, կիսովին գինովցած եւ բանդագուշանքի մատնուած, կը յաւակնէին գուշակել գալիքը:

Պակայն թոյնը դարձած է նաեւ մեծ զէնք մը, սկիզբէն մինչեւ այսօր: Մասնաւորաբար կիներն են, որ կը սիրեն գործածել այդ զէնքը: Ամէն մարդու տրուած չէ ունենալ կին մը, որ սիրէ զինք: Վա՜յ այն էլ կան, որ կին մը ունի չարախինդ եւ վայրագ: Ցորնադ, լատին պատմագիրը, որ կ'ապրէր Քրիստոսի Ա. դարուն, իր Երգիծաճէին մէջ կը յիշէ թէ կարելի չէր համրել բարձր դասու կիները, որոնք առանց խղճահարելու՝ «նախահարց մօտ կը ղրկէին» (կը սպաննէին) իրենց ամուսինները, զօրաւոր թոյներու արբեցումով: Տիտոս Լիբիոսի օրով (Քրիստոսէ 59 տարի առաջ եւ 9 տարի վերջ), Հռոմի ազնուական տիկինները, սովորական պահանջ մը գործադրելու ձեւով, կը կազմեն ընկերութիւններ, որոնց անդամները ուրիշ ընելիք չունէին՝ բայց եթէ թունաւորել իրենց ամուսինները:

ԺԶ. դարուն, Իտալացւոց մէջ Թունաւորումը արուեստ մը դարձած էր, այնքան ճարտար հնարքներ ի գործ կը դնէին մէկը միւսը գերազանցելով: ԺԷ. դարուն, մասնաւորաբար Լուդովիկոս ԺԴ.ի օրով, Ֆրանսայի մէջ եւս ճարտարարուեստ մը դարձաւ Թունաւորումը: Կիներ,— յիշենք մէկ քանին՝ Վուազէն, Պրէնվիլիէ, Տըլակրանժ,— նրբահնար թոյներով այնքան զոհեր տուին, որ իրական սարսափ մը ստեղծուեցաւ երկրին մէջ: Լուդովիկ. ԺԴ. մահուան դատապարտեց Թունաւորող կիներէն Տըլակրանժը, (որ յայտնութեամբ մը թէ տեղեակ է Թագաւորը Թունաւորելու ծրագրի մը՝ տարիներով յետաձգել տուաւ իր մահը), յետոյ ժամանակ հրովարտակ մը հանեց, խիստ պատիժ սահմանելով Թոյնի հետ խաղացողներուն մասին: Սակայն Թունաւորիչներու գաղտնի կազմակերպութեան մասին այնպիսի բաներ պատմեցին իրեն, որ սարսափած անոնց վրէժխնդրութենէն՝ հրաժարեց առաւ հրամանագիրը եւ այրեց: Թունաւորումով սպանութեան սարսափելի դէպք մը երեւան եկած էր,— Տիկ. տը Մոնթէսփան ուզած էր թունաւորել Օր. տը Լա Վալիէրը, անոր տեղը գրաւելու համար Թագաւորին ծունկերուն վրայ, յետոյ այս ազնուական կինը ծրագրած էր թունաւորել Թագաւորը, որովհետեւ լքած էր զինք՝ որպէս վերջ Օր. տը Ֆոնթանժը, եւ այս խեղճը ի վերջոյ մեռաւ, 22 տարեկան, համոզուած թէ թունաւորեցին զինք: Լուդովիկոս ԺԴ. ձեռնարկեց խիստ քննութեան մը, ու տեսաւ որ պետական բարձր պաշտօնատարներ մաս ունին գործին մէջ, բայց աւելի յարմար նկատեց գիւրացնել անոնց փախուստը երկրէն:

Թոյնի առասպելը շինծուկէց պատմութիւններ ստեղծեց նաեւ 1868ին, երբ երեւան հանուեցաւ մասնաւոր արհեստանոց մը, որ թոյն կը պատրաստէր ու կը ծախէր իրենց էրիկէն խոռչող կիներուն: Մեծ աղմուկ հանեց Տիկին Լաֆարժի դատավարութիւնը,— այս աղջիկը ամուսնացած օրն յանկարծ խորշանք զգաց իր էրիկէն, որ մէկ տարի վերջ, ահա կասկած թէ կինը թունաւորած է զայն: Դատապարտուեցաւ մշտնջենական բանտարկութեան, բայց տարիներ վերջ ներման արժանացաւ: Մէկ տարի ետքը մեռաւ: Գրած է իր Յուշերը եւ Բանտի Ժամերը:

Պատերազմէն առաջ, ապահովագրական պաշտօնեայ մը, Ժիրար, մեծ աղմուկ հանեց նոյնպէս իր սպանութիւններով: Այս մարդը կը գտնէր միամիտներ, որոնց կեանքը կ'ապահովագրէր ի շահ իրեն, յետոյ կը սպաննէր զանոնք այնպիսի ձեւով մը որ ըսուի թէ մեռան արկածով կամ հիւանդութեամբ: Պատրաստած էր Թունաւոր սունկերէ քաղուած զօրաւոր դեղեր, ունէր նաեւ ժանտատենդի (թիֆոյիտ) եւ պրկախտի (թէթանոզ) մանրէներ, ինչպէս նաեւ ··· հիւանդութիւն մը իր քաջագործութիւնները արձանագրելու: Այդ յուշատետրն էր որ կերաւ իր գլուխը:

Գիտէ՞ք Մեծն Միհրդատի պատմութիւնը, աւանդութիւնը կ'ըսէ թէ թոյներու ազդեցութեան վարժեցուցած էր ինքզինք: Թոյներու դէմ մանկութէ տոկունութեան պատմութիւն մըն ալ ահաւասիկ.—

Վերջերս Ֆրանսացի նորապսակ հարսնուկ մը կը մտածէ «անդիի աշխարհ» ղրկել իր ամուսինը եւ անկողինը բաժնել իր հոմանիին հետ: Կը կարդայ վէպ մը, ուր կ'ըսուի թէ ցմախոտը (ellébore), այլ անուամբ «ծննդեան վարդ», զօրաւոր թոյն մըն է,— ոմանք զայն կը գործածեն բուժելու համար ···յիմարութիւնը: Բայց չէր գիտեր թէ երկու տեսակ ցմախոտ կայ, ճերմակ եւ սեւ: Ըստ բախտի կը գնէ ճերմակը, որ թունաւոր չէ, կը խառնէ գինիին հետ ու կը խմցնէ ամուսնոյն: Ամուսինը ոչ միայն կը խմէ, այլ եւ գիշերը, անկողնոյ մէջ, կը սպասարկէ դիցուհի Աստղիկին՝ ի մեծ զարմանս հարսնուկին: Այս անգամ պչրուհին թէյին կը խառնէ զանիկ կամ մկնդեղ, ահռելի թոյն մը:

Ո՜վ զարմանք, ամուսինը գլուխ կը տնկէր տակաւին,— թոյնի դէմ բնական դիմադրութիւն մը ունէր անպայման:

Յուսահատ կինը, այս անգամ, կը վերցնէ հրացանը եւ կը պարպէ ամուսնոյն ականջին մէջ, քունի պահուն:

Հազարումէկ առակաւոր բանք

— • —

Ով որ տընանկ աղքատ է
Ու ագահէն բան խընդրէ,
Զարմանք թէ որ այս չգիտէ,
Թէ աղքատն ինք չէ՝ ագահն է:

×

Գայլը մըշուշ օդ կ'ուզէ,
Զարը խըռով սիրտ կ'ուզէ·
Քըրտին օդը միշտ մըշուշ,
Սիրտը կըռիւ կը յուզէ:

×

Գայլերն որ իրար ուտեն՝
Ոչխարները շունչ կ'առնուն·
Զարերն որ իրար ջարդեն՝
Արդարները թեւ կ'առնուն:

×

Էշն որ մի հետ ցեխն ինկաւ՝
Էլ դէնը չի՛ անց կենար·
Դուն էշ չէիր խօ՛— ի՞նչ եղաւ
Որ նոյն ցեխը նորէն ինկար:

×

Աշխարհս է բախտ ու փորձանք·
Մի ասեր ոչխարի պէս,
Նա մորթուեցաւ՝ մենք պըրծանք:
—Այսօր ինձ էր, վաղը քեզ:

×

Ցան ցանէ վարած տեղը,
Բան բանէ չկորած տեղը·
Թող չերթան ոտուըներըդ
Սըրտիդ չը սիրած տեղը:

×

Ում որ աղէկութիւն արիր՝
Այն մարդէն ըզգոյշ կեցիր·
Այսպէս է այս աշխարհս·
Բարիքի տեղն չարի'ք բըպասիր:

×

Թէ քո տըղուն քառսուն օր
Խենթ ու խելառ անուանես,
Քառսունմէկին իրաւ որ
Խելօքը խենթ կը գըտնես:

×

Ով անմըտին խըրատ կուտայ,
Հող կը ցանէ գետին վերայ·
Թէ մէկ մասը վըրան մընայ,
Մեծ մասն առնու ջուրը գընայ:

×

Եղբայր, խըրատ թէ որ լըսես,
Լաւ տես թէ ի՛նչ խըրատ է,
Համ կը թըրքացընեն ըզքեզ,
Համ կ'ասեն թէ «մուրթատ» է:

×

Աշխարհս թէ շինել պիտի,
Ձեռք առ լեզուն ու գըրիչը,
Աշխարհս թէ քանդել պիտի,
Ձեռք առ լեզուն ու գըրիչը:

×

Կագ ու կըռիւ բանալու
Միմիայն խօսքը բաւ է·
Խաղաղութիւն անելու
Հազար խօսքը սակաւ է:

ԳԱԲՐԻԷԼ ԱՐՔ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (220)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Յեղափոխական խմբերու համար որ եւ է կռիւ ամէն տեսակէտով աննըպաստ դասաւորում կը ստանար: Անոնք պէտք է բաւականանային այն դիրքերով, ուր կը գտնուէին, շատ շատ քիչ մը ետ ու առաջ շարժելու հնարաւորութեամբ: Հետեւաբար հայդուկներու համար կռիւը գերազանցօրէն պաշտպանողական ձեւ մը կը ստանար, տասնապատիկ աւելի ուժեղ թշնամիներու դէմ: Դիրքերը պահել, յարձակումները ժամանակին կասեցնել եւ սպասել մթնելուն, առանց դրսէն օգնութիւն ստանալու որ եւ է յոյսի. այս էր յեղափոխականներու ընդունուած ռազմական զօրծելակերպը:

Միեւնոյնը չէր սակայն թշնամիին համար: Նախ որ՝ անոնք այնպիսի թըւական առաւելութիւն մը ունէին հայդուկային խմբերու համեմատութեամբ, որ հազիւ թէ կռիւ մը սկսած կառավարութեան զինուորական ուժը, ամբողջ քրդութիւնը ոտքի կ'ելլէին, անսպառ միջոցներով զինուած, բնաջնջելու բուռ մը թշնամիները: Հեռագրաթել, ճամբայ, զինուորական յարմարութիւններ ամբողջովին իրենց տրամադրութեան տակ կը գտնուէին, բայց մանաւանդ կառավարական զինական պահեստները:

Երբ հայդուկը ապաւինած իր վըրայ գտնուող փամփուշտին, հաշիւով կը կրակէր, Քիւրտը կամ զօրքը այդ մտահոգութենէն բոլորովին ազատ՝ անհաշիւ քանակութեամբ ռազմամըթերք կը սպառէր: Անգամ մը, որ հայդուկային խմբի մը փամփուշտը հատնէր, այլ եւս փրկութեան ոչ մէկ ճանապարհ կը մնար անոր համար՝ պէտք էր մեռնիլ: Ու կը մեռնէին հերոսական անտարբերութեամբ:

Տարի մը առաջ, Պարսկաստանէն քըսան հոգինոց զինակիր խումբ մը կ'անցնի սահմանը՝ Վան հասնելու համար: Խումբը ցերեկը կ'անցընէ Կոթուրի հեռաւոր ձորերէն մէկուն մէջ: Դժբախտաբար, քիւրտ հովիւ մը այդ տեղով անցած ժամանակ, հեռուէն կը նշմարէ զանոնք եւ հաւար կը բարձրացնէ: Կէս ժամ չանցած հաւարին կը հասնին Կոթուրի Քրտերը, ու կռիւը կը սկսի խմբի համար շատ աննպաստ պայմաններու մէջ: Խումբը ժամանակ չունենար բարձր դիրքեր գրաւելու: Հաւարի ձայնը գիւղէ գիւղ շրջան կ'ընէ, Ճէլալցի, Հայտարանցի, Մագկերտցի աշիրէթները, ինչպէս նաեւ Սարայի սահմանապահ զօրքը երկու ժամ չանցած կը շրջապատեն փոքրաթիւ խումբը: Քսան հոգիի դէմ երկու հազարէն աւելի թշնամի բանակ մը, լաւ զինուած, անսպառ ռազմամթերքի պաշարով մը: Պարզ է թէ ինչով պիտի վերջանար կռիւը:

Հայդուկները կը կռուին այնպէս, ինչպէս հայդուկները միայն կրնան կռուիլ, ու երբ դեռ կէս օր չեղած՝ տղայոց փամփուշտը կը հատնի, հրացանները քարերուն զարնելով կը փշրեն, որ թշնամիի ձեռքը չանցնի: Ձայն ձայնի տուած՝ երգելով կը խուժեն մօտաւոր թշնամիի դիրքի մը վրայ: Շատեր դեռ դիրքը չհասած՝ գնդակահար կ'իյնան, իսկ ողջ մնացողները հասնելով թշնամիին՝ զիրկընդխառն կը կռուին դանակներով, ճանկերով, ատամներով, մինչեւ որ բոլորն ալ կ'իյնան այդ կռուին մէջ:

Նման հերոսական կռիւներու շարան մը Քրտերու մէջ ստեղծեց խոր պատկառանք հայդուկի հանդէպ, որու գնդակը «մութի մէջ իսկ կը գտնէր թշնամին»: Քրտերու կողմէ բազմաթիւ երգեր հիւսուեցան առասպելական հայդուկի քաջագործութիւնները երգող, անոնց աղամարդութիւնը փառաբանող:

Գէորգը կռուի ընթացքին տեղէն չէր շարժած: Ուշադիր կը հետեւէր կռուի ստացած ձեւին՝ մտահոգութեամբ դիտելով այն բարձրութիւնը, որ կը գտնուէր Նիկոլի դիրքի դիմաց, երեք չորս հարիւր քայլ տարածութեան մը վրայ: Թէեւ մինչ այդ՝ այդ բարձրութիւնը չէր չահագործուած թշնամիի կողմէ, բայց Գէորգը վստահ էր, որ կանոնաւոր բանակի ղեկավարները ուշ կամ կանուխ պիտի գրաւէին այդ նպաստաւոր դիրքը, մեծապէս վտանգելով խմբի աջ թեւը: Գէորգը այս մտածմունքի մէջ էր, երբ համեմատական խաղաղութենէն օգտուելով, Ուրանցի Յակոբը մօտեցաւ անոր.

— Հը՞, Յակոբ, քու կողմդ ի՞նչ կայ չկայ:

— Լաւ, Քրտերը քշեցինք, էս կողմը ի՞նչպէս է:

— Լաւ, բայց այդ բարձրութիւնը կը տեսնե՞ս. անգամ մը որ այդտեղը թշնամին բռնէ ···

— Հըմ ··· ափսոս շատ հեռու է ..

— Ես ալ ճիշդ այդ կը մտածէի ··· եթէ տասը քսան տղայ աւելի ունենայի՛նք ···

— Բայց որ չունի՞նք:

— Չեմ գիտեր, Յակոբ, բայց կը զգամ, որ այդ դիրքը, ինչ ալ լինի, գրաւելու ենք: Դեռ առաւ է, մինչեւ իրիկուն կամայ ակամայ հոս պիտի մնանք: Այդքան երկար ժամանակ դիմանալու համար ոչ մեր փամփուշտը կը բաւէ եւ ոչ ալ մեր դիրքերը պէտք եղած ամրութիւնն ունին առանց այդ բարձրութեան օժանդակութեան:

— Որ այդպէս է, Նիկոլը իր տասնեակով ճամբէ այդ դիրքը բռնելու, ես հինգ վեց զինուոր կրնամ այս կողմը ճամբել:

— Պէտք չունի՞ս անոնց:

— Ես առանց անոնց ալ եօլա կ'երթամ: Տէ, ես գացի:

Յակոբը հեռացաւ դէպի իր դիրքը:

Ինչպէս ըսինք արդէն, կռիւը ստացած էր դիրքային կռուի բնաւորութիւն, երբ ամէն կռուող կ'աշխատի ինքզինքը պաշտպանել ապահով դիրքի մը ետեւը, աչալուրջ սպասելով, որ դիմացի թշնամիներէն մէկը գլուխը քիչ մը վեր բարձրացնէ քարի ետեւէն, կամ քօլօզի ծայրը երեւի:

Հայդուկները հազիւ երբեմն կը պատասխանէին Քրտերու տեղացող գնդակներուն, ան ալ երբ Քրտերէն մէկն ու մէկը մէջտեղ կուգար, կամ ձիաւոր մը հեռուէ հեռու ձին կը քշէր՝ խմբէ խումբ անցնելու համար:

Երբ կէս ժամ վերջը, Յակոբի ուղարկած վեց զինուորները հասան Գէորգի մօտ, վերջինս ձայն տուաւ Նիկոլին.

— Նիկոլ, քովս բարձրացիր:

Նիկոլը հազիւ քանի հինգ քայլ հեռաւորութիւն մը կ'ունենար Գէորգէն, բայց երբ տեղէն բարձրանալով կուզէ կուզ փորձեց մօտենալ, Քրտերը այնպիսի կրակ մը բացին, որ հազիւ ժամանակ ունեցաւ քարի մը ետեւ նետելու ինքզինքը, մինչեւ որ տղաք անընդհատ համազարկեր բանալով միջոց տուին Նիկոլին՝ դիրքէ դիրք մինչեւ Գէորգի մօտ հասնիլ:

— Նիկո՛լ, այդ դիրքը կը տեսնե՞ս,— բլուրը ցուցնելով իր մատը բացատրեց Գէորգը,— քու տասնեակով պէտք է գրաւես այդ. դժուար պահուելիք տեղ է: Թէեւ թիկունքդ մեր դիրքերով պաշտպանուած՝ բայց գործ պիտի ունենաս ճակատի եւ երկու կողմէն թշնամիներու հետ: Կը հասկնա՞ս, Նիկոլ, որ վտանգաւոր դիրք մըն է, շատ վտանգաւոր ··· Բայց անհրաժեշտ է այդ դիրքը գրաւուած պահել ··· ամբողջ խումբը փրկելու համար ··· Նիկոլ ջան ···

Գէորգը Նիկոլի հետ կը խօսէր բացայայտ վարանքով մը, որ իր վճռական բնաւորութեան չէր համապատասխաներ: Բանն այն էր, որ Գէորգի համար պարզ էր, որ իր ղրկած տեղը գացողները, բոլորովին կտրուած գլխաւոր խմբէն, կրնային շրջապատուիլ, եւ կոտորուիլ: Ուրեմն այդ պայմաններու մէջ եւ այդ գիտակցութեամբ խմբի լաւագոյն տըղաքը եւ իր ամենամօտ ընկերը՝ Նիկոլը այդ դիրքը ճամբելը, համազօր էր զանոնք մահուան ղրկելու:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

Եղած տնօրինութիւնները նպաստաւոր ազդեցութիւն գործեցին մասնաւորապէս Լոնտոնի, Պրիւսէլի եւ Ուաշինկթընի մէջ։ Իտալական թերթերը Պլումի եղմտական քաղաքականութեան ձախողման կը վերագրեն այս փոփոխութիւնները, իսկ Պերլինի մէջ վերապահ են ։

Ռիխով եւ Պուխարին վտարուեցան

Մոսկուայէն կը հեռագրեն մարտ 5 թուականով ․–– Կուսակցութենէն վըտարուեցան երկու հին պոլշեւիկներ, Ռիքով եւ Պուխարին, իրենց «հակակուսակցական գործունէութեան համար »:

Ռիքով ներքին գործավար էր Լէնինի առաջին դահլիճին մէջ, 1917ին, յետոյ եղաւ նախագահ գործավարներու խորհուրդին (վարչապետ)։ Պուխարին, որ կուսակցութեան հեղինակաւոր տեսաբաններէն կը համարուէր, այս տարուան սկիզբը քշուեցաւ «Իզվեստիա»ի խմբագրութեան պաշտօնէն։ Նախապէս կը խմբագրէր կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, «Փրավտա»:

Անցեալ օգոստոսին երկու վտարեալներուն անունները յիշուեցան Զինովիեւ եւ ընկ․ դատավարութեան առթիւ, բայց յետոյ երկուքն ալ անպարտ արձակուեցան, նորէն սեւնալու համար, վերջին դատավարութեան առեն։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՏՐԻՏԻ ԴԷՄ յարձակումները վերսկսած են, մեծ ուժգնութեամբ ։ Կռիւները կը շարունակուին միւս ճակատներուն վրայ եւս․։

ԱՆԳԼԻՈՅ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑՆ ալ հրատարակուեցաւ։ Կը ներկայացնէ 82,500,000 ոսկիի գումար մը, այսինքն 31,500,000 ոսկի աւելի՝ անցեալ տարուան վրայ։ Բանակը, նաւատորմը եւ օդանաւային ուժերը միասին հաշուելով, ընդհ․ ծախքը պիտի ըլլայ 277,804,000 ոսկի, 89,263,000 ոսկի աւելի անցեալ տարուան վրայ։ Այս գումարին 80 միլիոնը պիտի ճարուի փոխառութեամբ ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵՐ—ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի սարքած ընկերական խըընճոյքը այսօր, կիրակի, 7 Մարտ, ժամը 3ին, Ակումբին մէջ։

ՊԵԼՎԻԼԻ ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը, 9 Մարտ երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 131 Fbg. du Temple, Պելվիլ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Առնուվիլի Վարդան ենթակոմիտէին կողմէ վաղը, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սալ կալմանի մէջ, կայարանին դիմացը։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Նիւթ՝ Օրուան հարցեր (Ներքին եւ արտաքին)։

Թատերական նոր յաջողութիւն

Իսի լէ Մուլինոյի Սէօլէօզի Հայր Միութեան «Արեւելք» Թատերախումբին կողմէ ի նպաստ իր դպրոցի գրադարանին

Այսօր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,

Սեւրի Պէշիքթաշլեան սրահին մէջ, 26 rue de Troyon, մեթրօ Sèvres

կը ներկայացուի Շիրվանզադէի «ՊԱՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ»

եւ ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆՆՈՑ ՓԵՍԱՅՈՒՆ (զաւեշտ մէկ արար.)

Մուտք՝ 5, 7 եւ 10 ֆր.։

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ Սուրէն Խաչիկեանի

Ռուսական Պետական Օփերայի երգիչ

Մասնակցութեամբ ՏԻԿ. ԱՐՓԻԿ ԱՐԴՈՒԹԵԱՆԻ

եւ դաշնակահարուհի ՏԻԿ. ԼԻՏԻ ՎԱԶԱՆԱՅԻ

9 Մարտ երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9,15ին

Foyer Musical Russeի մէջ, 26 Ave. de Tokio, մեթրօ Iéna

գիներ՝ 15, 10 եւ 7 ֆր.։

Տոմսերը կարելի է ճայթայթել Հ. Սամուէլ գրատունէն, 51 rue Mr. le Prince, Փարիզ եւ Foyer Musical Russeէն։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

28 Մարտ, Զատկի կիրակի իրիկունը ժամը 9էն մինչեւ լոյս,

84 Rue de Grenelle, մեթրօ **Rue du Bac**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին հայ եւ օտար արուեստագէտներ, ՕՐ. ՆԻԶԱՄԵԱՆ (երգ), 8 տարեկան դաշնակահարուհի ԱՆԺԷԼ—ԱԼԻՍ։ A. LEVALIER իր exhibitionներով, Պ. ԳՐԻԳՈՐ իր ծիծաղաշարժ երգերով եւ խաղերով, հանրածանօթ պարուհի HUGUETTE O'BIA, կանանց մազերու վերջին նորաձեւութիւններու ցուցադրութիւն հայ եւ օտար արհեստակիցներու կողմէ։

Մուտք՝ 8 ֆր. կիներու 6 ֆր.։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ վէսթօն կարող լաւ ափիէսէօր մը։ Տեւական գործ եւ լաւ վճարում։ Դիմել՝ Պ. ԳՈՐԳԻԿԵԱՆԻ, 31 Route de Choisy, Ivry. մեթրօ Porte de Choisy.

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Փարիզի զինուորցուներու առժամեայ վարչութիւնը ընդհ․ ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ Սէն նահանգի անկազմակերպ շրջաններու ամբողջ Հայերը առանց տարիքի խտրութեան։ Ցառաջիկայ երկուշաբթի, 8 մարտ երեկոյեան ժամը 8ին, 120, Bld. Belleville սրահին մէջ։

ՕՐԱԿԱՐԳ.— 1. Զեկոյց Փարիզի եւ շրջաններու մարմիններու հետ ունեցած խորհրդակցութեանց շուրջ ։

2.— Լուսաբանութիւն զինուորցուներու խնդրանքներու մասին։

3.— Ընտրութիւն Փարիզի զինուորցուներու մնայուն վարչութեան ։

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՅՍՕՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

Sociétés Savantesի սրահին մէջ,

ԴԵՐԱՍԱՆ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆԻ ԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾՈՑԸ՝

ՊԵՊՕ

կը մասնակցին՝ ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՏԻԿ. ՄԱՔՍՕՆԱԼՏ, ՕՐ. ՌՕԶ ՄԱՔՍՕՆԱԼՏ, Պ.Պ. Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Ե. ԱԲԳԱՐ եւ Կ. ՔԱՆԹԱՐ։

Գիները՝ 5, 7.50, 10 եւ 15 ֆր.։

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince, ճաշարան Ֆլօրիա 61 rue Mr. le Prince, Select Pressing 10 rue Boutebrie, Paris (5) եւ ներկայացման օրը կիշէն։

Ընդհ. հասցէ A. Kempélian, 21 Ave. d'Alembert, Livry-Gargan (S. et O.)

Maison DARON

Entreprise Générale de Bâtiments

PLOMBERIE-COUVERTURE

Eau, Gaz, appareils sanitaires, lavabo et tout à l'égout

TATOULIAN ARAKEL

կը ստանձնէ նաեւ շէնքերու նորոգութիւնը եւ շինութիւնը։ դիմել իր արհեստանոցը 32 Rue Menilmontant, Paris (20)

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ԻԶԳԱԼԱՑԵԱՆ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

3 Rue de Palikao, Paris (20

Հեռաձայն **Men. 94-84** **Métro Couronnes**

կը հայթայթէ ամէն կարգի նպարեղէններ լաւագոյն որակով եւ ամէնէն աժան գինով։

ԾԱՆՕԹ.— 9 Rue Jouye-Rouveի վաճառատունը կը շարունակէ իր գործառնութիւնը։

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD **ORIENT LLOYD**

48 rue de la République **7 rue Auber, Paris**

Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51 Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։

տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

"NIL BLEU,,

2Place de l'Odéon, Paris (6). Tél. Danton 46-75

Արեւելեան եւ եւրոպական ամէն տեսակ կերակուրներ։

ՕՂԻ ԶԱՆԱԶԱՆ ԱՂԱՆԴԵՐՆԵՐՈՎ

ՀԱՃԵԼԻ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐ ԱՄԷՆՈՒՆ ՀԱՄԱՐ։

ՎԱԼԷՆՍԻ ՃԱՇԱՐԱՆԸ ԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

ԲՈԼՈՐԻՆ ԱՉՔԸ ԼՈՅՍ

Անոնք որ ստիպուած էին կարգի սպասել տեղ մը ունենալու համար ՎԱԼԷՆՍԻ ճաշարանին մէջ 8 Rue Buffault, այժմ կրնան վստահ ըլլալ որ հանգստաւէտ պայմաններու մէջ պիտի կրնան Արեւելքը վայելել եւ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ խմել իր նոր վարձած ընդարձակ ճաշարանին մէջ

41 Rue du Faubourg Montmartre, Paris

Հեռաձայն՝ Prov. 90—32

Մասնագէտ խոհարար մը պիտի պատրաստէ հայկական համեղ կերակուրներ։ Գինները աժան ։

Հաւաքոյթներու համար կը տրամադրուին փոքր եւ մեծ սրահներ, միմիայն ճոխսուրպսխոնով, հարսնիքներու եւ խնճոյքներու սպասարկութիւն ։

Այցելեցէք անգամ մը։

Studio PHÉBUS

23 Bld. Bonne Nouvelle, Paris

Tél. Louvre 69-83

ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ ԽՂՃԱՄԻՏ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մեթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Dantor : 52 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խառնուած կերակուրներ։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON.

Dancing-Cigale, պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկները ժամը 3ին, իսկ գիշերները ժամը 8.30ին։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibald

Docteur ROGINSKY

Փարիզեան մասնագէտ

Կը դարմանէ ընդհանուր հիւանդութիւններ, ստամ. սրտի եւ ջղային հիւանդութիւններ։ Կ'ընդունի սկսեալ Փետր. 18էն ամէն հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3—6։ 16 rue de la Défense Issy-les-Moulineaux, Seine

---

Տօքթ. ՄԷՍՃԵԱՆ

82 rue d'Amsterdam, Paris (9)

Tél. Pigalle 70—02. Métro Place Clichy

Մասնագէտ ներքին եւ կանանց հիւանդութիւններու։

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 3—7։

կիրակի եւ տօն օրեր մասնաւոր ժամադրութեամբ։

Հ. ՔԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷՔՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Աաւուտները ժամադրութեամբ։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2– 7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ՀԱՅ ԱՐԾԻՒ

(Aigle d'Arménie)

Հիմնուած **1936**ին, **Récépissé de déclaration No. 1929, le 8 Juillet 1936**

Նպատակն է հայ նորահաս սերունդին մէջ զարգացնել ընդհանուր մարմնակրթանքը ։

Մշակել երգի ճաշակը ։

Պահել ու զարգացնել ընկերական եւ իրերօգնութեան կապը իրարու մէջ։

Պաշտպանել իր անդամակիցներուն բարոյական եւ ընկերային շահերը։

Տեղեկութեանց համար դիմել Ակումբին կեդրոնը, հիմնադիր Ա. Լ. ԱՃԵԱՆի, **22, Rue Richer, Salle des Réunions, Paris:**

Cabinet de Me Artin KAZANDJIAN

Licencié en droit de la faculté de Paris

Ancien Avocat près les Tribunaux mixtes d'Egypte Conseil Juridique

10 et 12, Rue Richer, Paris Tél.: PROvence 04-64 et la suite

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԴԱՏԵՐ

Իրաւագիտական խորհրդակցութիւններու համար կ'ընդունի ամէն օր բացի կիրակիէ եւ տօն օրերէ ժամը 5 – 7:

Դիմեցէք իրեն եւ գոհ պիտի մնաք:

Ձրի խորհրդակցութիւն «Յառաջ»ի ընթերցողներուն երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը ժամը 5—7:

ERNEST HENTUNEN

ՓԱՍՏԱԲԱՆ

Վկայուած Փարիզի Իրաւագիտական Համալսարանէն։ Տոքթորայի քննութիւնը տուած է Ժընեւի համալսարանին մէջ։ Ունի վկայականներ՝ միջազգային բարձր ուսմանց կաճառէն, իրաւագիտութեան թեկնածու Հէլսինկֆորսի (Ֆինլանտա) համալսարանին։

Կը ստանձնէ քաղաքային եւ առեւտրական դատեր, հպատակութեան, ամուսնալուծման, իրաւարարութեան դատեր Ֆրանսայի, Պելժիոյ, Անգլիոյ, Զուիցերիոյ, Գերմանիոյ, Սքանտինաւեան երկիրներու, Ֆինլանտայի, Պալթեան երկիրներու մէջ։

11 Rue Montyon Հեռաձայն՝ Prov. 41-14

ընդունելութիւն 20 ֆր.: ժամեր 9էն մինչեւ կէսօր եւ 5—7։

"ՇԻՐԱԿ,,

Արեւելքի միակ իսկական օղին է Անզուգական։ Անմրցելի։ Անխարդախ։ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով։ Հայ աւանդական սեղանին զարդ

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ։ Խորհրդակցութիւն իրաւագիտ. ամէն տեսակ խնդիրներու։ Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ։ Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում։ Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն։ Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն։ Ծառերու եւ գասախօսութիւններու խմբագրութիւն։ Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.։ Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ։

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ, ԹՐԻԳՕԹԷՕՐՆԵՐՈՒ

ԵՒ ԳՕՆՖԷՔՍԻՈՆԷՐՆԵՐՈՒ

Կը գնենք նպաստաւոր գիներով ամէն տեսակ կերպասեղէնի, բրդեղէնի, թրիգոյի, բամպակեղէնի եւ մետաքսեղէնի կտորներ (déchet)։ Միակ հաստատութիւնը Ֆրանսայի մէջ։ Նախապատուութիւն տուէք մեզի։ Ձեր շահը կը պահանջէ ուղղակի արտադրողին ծախել։ Ֆրանսայի ամէն կողմը ունինք ներկայացուցիչներ։ Փարիզի մէջ՝ շրջուն գնորդներ։

Հասցէ՝ **K, TCHADIRDJIANTZ**, 26 Rue d'Enghien, Paris (X

Tél. Prov. 34—61

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13).

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՄԱՐՏ
MARDI 9 MARS 1937

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3365

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓՐՓՈՒՐ ԵՒ ՇՈՂԻՔ՝ ԻԲՐԵՒ ԲԱՆԱՁԵՒ

Ստանալով «Խ. Հայաստան»ի վերջին կապոցը, փետրուար 10—17, մեր առաջին գործն եղաւ փնտռել նիւթեր՝ առ հասարակ Անդրկովկասի եւ մասնաւորապէս Հայաստանի մասին։

Կ'ուզէինք լուսաբանութիւն մը ճարել գոնէ այն դաւադրութեան մասին, որ իբրեւ թէ երեւան հանուած է Թիֆլիսի մէջ (Թիֆլիս), առաջնորդութեամբ Մախվանիի եւ ուրիշ «երկերեսանի սրիկաների»։

Ցաւօք չգտանք մեր փնտռածը, բայց ինչ որ դիտեցինք առաջին ակնարկով, կ'օգնէ, գաղափար կազմելու համար տիրող մթնոլորտի մասին։

Այսպէս, եկած թերթերուն մէջ կը տեսնենք մանրամասն տեղեկութիւններ՝ «խորհուրդների համամիութենական 8րդ արտակարգ համագումար»ի մասին։

Այս արտակարգ ժողովը հրաւիրուած է հաշուեյարդարի ենթարկելու համար Անդրկովկասի հանրապետութեանց Դաշնակցութիւնը (ֆեդերացիա), համաձայն նոր սահմանադրութեան։ Բնականաբար փառաբանական ճառեր, ծափեր, եւ «օվացիա»ներ թնդացուցած են սրահը, ողջունելու համար նոր կարգ ու սարքը, Ստալինեան սահմանադրութիւնը, որ «կը դառնայ ամբողջ մարդկային հասարակութեան օրէնքը»։

Ճառ մը՝ ժողովին հանդիսաւոր բանաձեւէն, ուղղուած Ստալինի.

—«Սոցիալիզմի երկրի հանդէպ ունեցած իրենց կատաղի զայրոյթի ու ատելութեան մէջ գազազում են փաշիզմի խաւարամոլները, որոնք արշաւ են պատրաստում խորհրդային Միութեան դէմ, նպատակ ունենալով խեղդելու իրենց համար ատելի՝ բանւորների ու գիւղացիների աշխարհիս առաջին սոցիալիստական պետութիւնը։

Ֆաշիստական բուրժուազիայի ստոր ծառաները — տրոցկիստական - զինովիէվական հակայեղափոխականները, գերմանական ու ճապոնական պահնորդական բաժինների լրտեսները, դիվերսանտներն ու տէրորիստները, աջ թափթփուքները, նացիոնալ շովինիստական սրիկաներն ու երկերեսանիները, դաշն կնքած մենշեւիկների, մուսավաթականների ու դաշնակների՝ ջախջախուած հակախորհրդային կուսակցութիւնների բեկորների հետ, քայքայիչ աշխատանք են կատարում ԽՍՀՄում կապիտալիզմը վերականգնելու նպատակով, Վրաստանի, Ադրբէջանի ու Հայաստանի ծաղկող ազգային հանրապետութիւնները խեղդելու նպատակով։

Ամբողջ վրաց ժողովուրդի անարգանքով ու անէծքով են ծածկուած վրացական հակայեղափոխականների՝ տրոցկիստների անունները, որոնք այլասերուելով դարձան տէրորիստների, բանդիտների, լրտեսների ու մարդասպանների գազազած շայկա։

Վրաց ժողովուրդը միահամուռ հաւանութեամբ եւ գոհունակութեամբ ընդունեց Յուդա Տրոցկու վոհմակի բանդիտների նկատմամբ Գերագոյն դատարանի կայացրած դատավճիռները»։

Այս լեզուն շաչեցնելով սկիզբէն մինչեւ վերջը, բանաձեւը կը յայտարարէ սպառնացայտ.

—«Մենք մինչեւ վերջն ըմատախիլ կ'անենք, կ'ոչնչացնենք ու մոխիր կը դարձնենք փաշիստական պահնորդական բաժինների գործակալների ու նրանց աջակիցների այդ ստոր վոհմակը, ամէնայն անողոքութեամբ ու ստալինեան անհաշտութեամբ մերկացնելով նրանց ստոր մանէօվրները, մեր պայքարի ու աշխատանքի իւրաքանչիւր քայլափոխում միշտ յիշելով քո իմաստուն ցուցումները՝ ժողովրդի գազազած թշնամիների ստոր ոտնձգութիւնների հանդէպ յեղափոխական զգաստութիւնն անդուլ կերպով բարձրացնելու անհրաժեշտութեան մասին»։ («Խ. Հ.» 11 փետրուար)։

Սպառնալիքներու փրփուրին կը յաջորդէ գետնաքարշ փառաբանութեանց շողիքը, համաձայն ընկալեալ սովորութեան եւ Մոսկուայէն «ջամբուած» (կամ «ճամբուած») յեղափոխակա՞ն դաստիարակութեան.

—«Ստալինեան սահմանադրութիւնը է՛լ աւելի է համախմբում խորհրդային Վրաստանի, Ադրբէջանի եւ Հայաստանի ժողովուրդների եղբայրական ընտանիքը ...

—«Չկայ այնպիսի ջահ որ կարողանայ հանգցնել (մարել) կոմունիզմի ստալինեան պայծառ ջահը... Մեր գլխի վերեւը հպարտօրէն ծածանւում է կարմիր դրօշը։

Այդ դրօշը ստալինեան սահմանադրութիւնն է։

Այդ դրօշը մեծ Ստալինն է»։

Կը կարծենք թէ բաւական լուսաւոր պատկեր մը տուած եղանք, ներկերը քաղելով բուն աղբիւրէն։

Արդ, ի՞նչ լոյս կը ցանէ պատկերը, մեզ հետաքրքրող հարցի մասին։

Ուղղի մը պէս բեռնաւորուած նախադասութիւնները եւ մանաւանդ անոնց գլխուն կապուած խատուտիկ ածականները նօսրացնելով, կը տեսնենք միեւնոյն մտահոգութիւնը, — նոր դաւադրութեանց մղձաւանջը։ Ու կը տեսնենք հաստատումը այն լուրերուն թէ Վրացիներ ալ սեւ ցանկն անցած են, իբրեւ «տերրորիստներ, բանդիտներ (աւազակ), լրտեսներ եւ մարդասպաններ»։

Անշուշտ բանաձեւը չէր կրնար աւելի բաց խօսիլ գործի մը մասին, որ դեռ քննութեան տակ։ Ուրեմն պակասը կը լրացնեն որակումներով, անարգանքի եւ անէծքի բառերով, ինչպէս եւ ծառայական քծնարանութիւններով, անոնց գոլորշիներուն տակ միտքերը բթացնելու եւ ջիղերը թմրեցնելու համար։

Իսկ այսքանը արդէն կը մատնէ նոր ազդանշան մը՝ միշտ կրակ տեղալու բազմութեանց գլխուն, որպէսզի չհամարձակին գլուխ վերցնել։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿ ՊԻՏԻ ՀԱՆՈՒԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՄԷՆ ՎԵՐՋ

Վարչապետին լուսաբանութիւնները վերջին բացառիկ տնօրինութեանց առթիւ

Ելմտական բացառիկ տնօրինութիւնները, որոնց մասին խօսած էինք կիրակի օր, արդէն գործադրութեան ճամբու մէջ մտած են, բացի ազգ. պաշտպանութեան փոխառութենէն։ Նախապէս որոշուած էր երկուշաբթի օր հրապարակ հանել այս փոխառութիւնը եւ այս առթիւ կոչեր պիտի ուղղէին հանրապետութեան նախագահը, Պ. Տալատիէ, Պ. Էռիօ եւն.։ Վերջին պահուն նկատելով որ սահմանադրութեան մէկ յօդուածը կը տրամադրէ խորհրդարանին վաւերացման ենթարկել այսպիսի գործողութիւնները, որոշուեցաւ երեքշաբթի օրն իսկ խորհրդարանին ներկայացնել համապատասխան օրինագիծը։ Կը յուսացուի մինչեւ չորեքշաբթի ամէն բան վերջացնել և անհրաժեշտ կոչերը ուղղել։

Շաբաթ գիշեր, վարչապետ Պ. Լէօն Պլում ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ, լուսաբանութիւններ հաղորդելով կատարուած փոփոխութեանց մասին։ Ստորեւ՝ ճառին հիմնական մասերը.

—«Այս տնօրինութեանց նպատակն է թեւական լուծում մը գտնել կացութեան մը որ չէր կրնար առօրեայ միջոցներով դարմանուիլ, առանց ծանր հետեւանքներու։ Երեսփ. ժողովը բացուած ատեն, Պ. Վէնսան Օրիօլ ներկայացուց հաշուեկշիռը այն ելմտական նեղութեանց զոր կը ժառանգէր եւ որ յառաջ կուգային երկու էական պատճառներէ,— տնտեսական տագնապին երկարաձգումը Ֆրանսայի մէջ եւ, միջազգային կացութեան յարաճուն ծրգտումը։ Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ այս երկու պատճառներուն դէմ։ Ջանաց Ֆրանսայի մէջ աւելցնել խաղաղութեան պատեհութիւնները, կասեցնել տագնապին հետեւանքները եւ կամաց կամաց Ֆրանսայի ազգ. տնտեսութիւնը վերահաստատել բնական ճամբու վրայ։

Կառավարութիւնը կը մտածէր եւ կը մտածէ տակաւին թէ անգամ մը որ տնտեսական կեանքը հաստատուն վիճակը ստանայ, բնականօրէն պիտի վերահաստատուի նաեւ ելմտական կացութիւնը, բայց կը նախատեսէր թէ դժուարութիւններ պիտի ծագին։ Այս դժուարութիւնները հանրային կարծիքին առջեւ աւելի վրդովիչ ձեւ մը ստացան, քանի մը շաբաթէ ի վեր։ Ծանր գրոյցներ տարածուեցան։ Մարդիկ իրարու կը հարցնէին թէ ֆրանքը պիտի կրնա՞յ դիմանալ. եւ թէ կառավարութիւնը պիտի չհարկադրուի՞ կամ նորէն կտրել ազգային դրամին գինը եւ կամ խիստ հսկողութիւն հաստատել փոխանակութեանց վրայ։ Կը հարցնէին նաեւ թէ ելմտացոյցէն դուրս եղած ծախքերը պատճառ պիտի չդառնա՞ն արտակարգ միջոցներ ձեռք առնելու։ Մնաց որ դրամի խնդիրը եւ գանձին խնդիրը սերտ կապ ունին իրարու հետ։

Ինչպէս պիտի գոցուի 40 միլիառի բացը

Կառավարութիւնը ջանաց ցուցնել թէ երբեք անկարելի կացութեան մը առջեւ պիտի չգտնուի 1937ի ընթացքին։ Բոլոր կասկածները փարատելու համար, պիտի խօսիմ թուանշաններով։ Ելմտական տարեշրջանի սկիզբը գանձը պէտք ունէր 36,000,000,000 ֆրանքի, որուն վրայ պէտք է աւելցնել Լոնտոնի մէջ կնքուած փոխառութիւնը, ուրեմն 40 միլիառ։ Այս 40 միլիառէն պէտք է զեղչել 8 միլիառ, որ արդէն վճարուած է յունուար մէկէն ի վեր, մնաց 32։ Կառավարութիւնը կարելի կը գտնէ այս գումարէն կրճատել 6 միլիառ, մնաց 26։ Այս 26 միլիառը դեռ պիտի նուազի տարուան ընթացքին, որովհետեւ անոր մէջ կարեւոր գումար մը կը կազմէ երկաթուղիներու չհաշտեցման բացը, որ նոյնպէս կրնայ կրճատուիլ։ Մենք ուզեցինք գանձին կացութիւնը դնել ամուր, տեւական եւ անվիճելի հիման մը վրայ եւ որովհետեւ այն վերջին գումարը որ մնաց, գրեթէ կէս առ կէս կը համապատասխանէ սպառազինութեանց արտակարգ վարկերուն, որոշեցինք այդ վարկերը փակել ազգ. պաշտպանութեան մեծ փոխառութեամբ։ Վերջապէս գանձը ապահովեցինք նոր ծախքերու եւ մանաւանդ յաւելուածական բացերու դէմ։ Այն փոխառութիւնը որ պիտի կնքուի, հրապարակ պիտի հանուի ֆրանքով, սթերլինով եւ տոլարով, այսինքն 1936 սեպտեմբերի դրամական համաձայնութիւնը ստորագրող երկիրներու դրամներով։ Փոխառութեան կտրոնը պաշտպանուած է 3 դրամներու բոլոր կարելի փոփոխութեանց դէմ եւ կրնայ գանձուիլ այն հրապարակին վրայ ուր վճարումը աւելի շահաւոր է։ Փոխառուն երաշխաւորուած է ներկայ կամ ապագայ վտանգներուն դէմ, հետեւաբար կառավարութիւնը իրաւունք ունի յուսալու որ երկիր վերադառնան դուրս ղրկուած դրամները»։

Վարչապետը յետոյ բացատրեց թէ վեց միլիառ ֆրանքի կրճատումը կապ չունի բուն ելմտացոյցին հետ, այլ կը բաղկանայ արտակարգ վարկերէ, ինչպէս սպառազինութեանց բացառիկ ծախքերը, երկաթուղիներու եւ թղթատարական շինութեանց ծախքերը եւայլն։ Որ եւ է հանրօգուտ շինութիւն մէկդի պիտի չձգուի։ Եւ եզրակացնելով յայտարարեց.—«Ունկնդիրներէն շատեր թերեւս պիտի զարմանան որ ոգեւորիչ լեզու մը չեմ գործածեր։ Ինչո՞ւ կեղծեմ այնպիսի զգացումներ զոր չունիմ։ Քուէարկուած բարենորոգումները կը մնան, մենք կրնանք առանց ամօթի դիտել ինչ ամիսէ ի վեր կտրուած ճամբան։ Մենք քիչ մը աւելի հաստատուն հիման վրայ դրինք քաղաքացիական եւ միջազգային խաղաղութիւնը։ Գործերու վերաբացումը իրականութիւն է եւ կը մնայ երկարաձգել զայն ու ամրապնդել։ Բանավէճի մտնելու միտք չունիմ։ Այն պահուն երբ կոչ կ'ընենք ազգային բոլոր ուժերուն, ի՞նչպէս կրնանք բանավէճեր կատարել կամ անոնց պատասխանել փոխադարձ մեղադրանքներով։ Անշուշտ իրաւունք ունիմ յիշեցնելու երկրին թէ այն կառավարութիւնը որ այսպիսի ճիգի մը համար յօրդոր կը կարդայ, անարժան չէ իր վստահութեան»։

*** Վարչապետը եւ ելմտական նախարարը շրջաբերական մը ուղղեցին բոլոր նախարարներուն, խնդրելով որ կարելին ի գործ դնեն ծախքերը սահմանափակելու եւ վարչական մեքենան աւելի բանուկ վիճակի մը մէջ դնելու համար։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ համաձայն, Գերագոյն Խորհուրդի (խորհրդարան) ընտրութիւններ կատարելու համար, մանրամասն հրահանգներ հաղորդուեցան Կեդր. Կոմիտէին կողմէ։

Կարծիքներ՝ նոր տնօրինութեանց առթիւ

Գերմանական թերթերը ելմտական նոր տնօրինութիւնները կը վերագրեն Պլումի դահլիճին ձախողման։ «Պերլինէր Թակպլաթ» կ'ըսէ թէ Ֆրանսայի վարչապետը մեղայի եկած եւ հարկադրուած է օգնութիւն խնդրել Փուանքարէի խորհրդականներէն, որոնց դէմ այնքան բուռն պայքար կը մղէր ժամանակին։

Փարիզի ընդդիմադիր թերթերը գնահատելով հանդերձ նոր տնօրինութիւնները, առիթէն կ'օգտուին քարեր նետելու համար դահլիճին դէմ եւ կը չեշտեն թէ ան դարձ մը կատարելով խոստովանած կ'ըլլայ իր սխալները։ «Թան»ի կարծիքով, կառավարութիւնը վերադարձած է ազատական սկզբունքներու՝ ելմտական գետնի վրայ։ «Տարակոյս չկայ որ եթէ յաջողի, անկարելի պիտի ըլլայ նոյն ճամբան չբռնել տնտեսական եւ քաղաքական գետնի վրայ։ Այդ պարագային զուր անցած պիտի չըլլայ վարչապետին յուզիչ կոչը՝ «ազգային բոլոր ուժերուն»։

«Լը Ժուռ», Թունդ աջակողմեան, դիտել կուտայ.

—«Երկրին նիւթական վերելքը, անոր բարոյական խաղաղեցումը եւ գանձային կացութեան վերահաստատումը արդէն ձեւ առած պիտի ըլլային առանց որ եւ է դեղեցիկ ճառի, եթէ մէկ հատիկ բառ արտասանուած ըլլար կառավարութեան պետին կողմէ.— «Սխալ մը գործեցի եւ որոշեցի չկրկնել սխալներս»։ Բայց, եթէ ուղէ իսկ, վարչապետին համար անկարելի է արտասանել այդպիսի բառեր, առանց միեւնոյն ատեն խզուելու ընկերվարականներուն հետ, որոնց պետն է եւ խորհրդային համայնավարներուն հետ, որոնց պաշտպանեալն է»։

«Աքսիոն Ֆրանսէզ», արքայականներուն օրկանը, կը գրէ իրեն յատուկ հոգեբանութեամբ.—«Ֆրանսացիները գիտեն թէ հրձիգ մը երբեք չի մարեր իր վառած կրակը»։

«Էքօ տը Փարի» (ազգայնական), նոյնքան թթու, կ'ըսէ.—«Այն փորձը որ կը շարունակուի ինը ամիսէ ի վեր, ողբալի եղաւ։ Կառավարութեան պետը կը յայտարարէ թէ որ եւ է զղջում չզգար։ Մինչեւ անգամ կ'ըսէ թէ ամուր հիմերու վրայ դրաւ քաղաքացիական խաղաղութիւնը։ Այն ատեն ինչո՞ւ այս վերանորոգչական տնօրինութիւնները որոնք իրենց գործադրութեան սոփիզմականութեամբն իսկ կ'ապացուցանեն թէ շէնքը փլչելու վրայ էր։ Եթէ մարդկային է սխալիլը, սաղայէլական է յարատեւել սխալին մէջ, իսկ մենք տրամադրութիւն չունինք սատանային ծախուելու»։

*** Ընդհ. տպաւորութիւնը այն է թէ նոր փոխառութիւնը մեծ ընդունելութիւն պիտի գտնէ։ Կ'ըսուի թէ ամերիկեան Մորկըն դրամատունը տրամադրութիւն յայտնած է մէկ միլիառ արձանագրուելու։

Ո՞վ պայթեցուց ռումբերը

Երկու խորհրդաւոր դէպքեր պատահեցան կիրակի օր։ Ռումբ մը պայթեցաւ Ֆրանքօ-սպանիական սահմանագլուխին վրայ, Սէրպէրի կայարանին մօտ, պարապ վակոնի մը մէջ, իսկ ուրիշ երկու ռումբեր գտնուեցան Փէրփինեան, մէկը՝ սպանիական դեսպանատան պարտէզին մէջ, միւսը՝ առուի մը ափը։

Նոյն օրը Փարիզի ճեպընթացը Սէրպէր հասաւ ժամը 3.50ին, 15 ուղեւորներով, որոնց 14ը տակաւին կայարանին մէջ էին, ժամը 6ին, երբ ուժգին պայթիւն մը ոչնչացուց առաջին կարգի վակոն մը։ Քանի մը ճամբորդներ կասկածելի մարդ մը տեսած ըլլալով, ոստիկանութիւնը անմիջապէս հրահանգներ տուաւ եւ մարդը ձերբակալուեցաւ Փէրփինեանի մէջ։ Կալանաւորը բացարձակապէս ուրացաւ որ եւ է մեղսակցութիւն։

Առ այժմ երկու ենթադրութիւններ կ'ըլլան.— Առաջին՝ այս ռումբերը պայթեցուցած կամ տեղաւորած է անիշխանական կազմակերպութիւն մը, իբրեւ բողոք սահմանագլուխի փակման դէմ։ Երկրորդ՝ Սպանիոյ ապստամբները սարքած են դաւադրութիւնը, կտրելու համար Սպանիոյ կառավարական ուժերուն հաղորդակցութիւնները Ֆրանսայի հետ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՏՐԻՏԻ ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ օրէ օր կը տկարանայ, կ'ըսեն իրազեկներ։ Կռիւները կը շարունակուին զանազան ճակատներու վրայ, հետզհետէ սաստկանալով։ Ապստամբները կառավարական փոխադրանաւ մը ռմբեցին Պիլպաօյի բացերը։

ԱՄԻԷՆԻ ՑԻՄԱՐԱՆՈՑԻՆ պաշտօնեաները գործադուլ հռչակեցին, յաւելում պահանջելով։ Նահանգապետը միջամտեց, բայց անօգուտ։

ՌԻՔՈՎ ԵՒ ՊՈՒԽԱՐԻՆ, որոնք վտարուեցան կուսակցութենէն, գլխաւոր ամբաստանեալները պիտի ըլլան յառաջիկայ դատավարութեան մէջ։

ՍՊԱՆԻՈՅ ծովեզերքներուն հսկողութիւնը, որ պիտի գործադրուէր մարտ 6ին, յետաձգուեցաւ 13ին, վերջին պահուն նոր բարդութիւններ ծագած ըլլալով։ Փորթուկալ չուզեր որ խորհրդային նաւեր հանդիպին իր նաւահանգիստները, փոխադրելու համար 550 միջազգային քննիչներէն մէկն ու մէկը, իսկ Գերմանիա կը պնդէ որ ընդհ. ծախքէն (900,000 անգլ. ոսկի) իրեն ինկած բաժինը՝ 16 առ հարիւր, վճարէ գերմանական դրամով, եւ ոչ թէ սթերլինով կամ տոլարով, ինչպէս կը պահանջեն միւսները։

ԱՄՈՒՐԻՆԵՐԸ ամուսնացեալներէն պակաս աշխատավարձ պիտի ստանան, համաձայն Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդին որոշման։ Տարբերութիւնը պիտի յատկացուի մասնաւոր սնտուկի մը, ի նպաստ բազմանդամ ընտանիքներու։

ՖԱՇԱԿԱՆ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ երեւան հանուեցաւ Փէշթայի մէջ։ Տրուած լուրերուն համաձայն, դաւադիրները դուրսէն դրամ եւ քաջալերութիւն ստացած ըլլալով, որոշեր էին ապստամբութիւն հռչակել եւ գրաւել իշխանութիւնը։

Վերջին լուրերու համաձայն, դաւադրութեան կազմակերպիչն է կառավարական երեսփոխան մը, Պէլա Մարթոն, որ կ'ուզէր Փէշթայի վրայ քալել եւ գրաւել իշխանութիւնը, ինչպէս ըրաւ Մուսոլինի՝ քալելով Հռոմի վրայ։ Կառավարութիւնը մէկ շաբաթ առաջ ամէն բան լսած ըլլալով, միջոցներ ձեռք առած էր, բայց մամուլին թոյլ չտրուեցաւ գրել։

ԼՈՆՏՈՆԻ թաղապետական ընտրութիւնները վերջացան աշխատաւորականներու յաղթանակով։ Քաղաքապետական խորհուրդի անդամներէն 75ը աշխատաւորականներ են, 49ը պահպանողականներ եւ ազատականներ։

ՔԱԹԱԼՈՆԻՈՅ (Սպանիա) վարչապետը փախած է ֆրանսական առեւտրական օդանաւով մը, եթէ հաւատանք «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակցին։ Այս լուրին վրայ, քանի մը հարիւր կիներ հաւաքուելով Պարսելոնայի հրապարակը, բացագանչեր են,—«մեր նախագահը դաւաճան եղաւ»։ Կառավարական աղբիւ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ «ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄԸ»

Փետրուարի սկիզբը, Թուրքիա իր սահմանադրութեան մէջ կարեւոր փոփոխում մը մտցուց: Յառաջ խմբագրականով մը անդրադարձեր էր անոր: Ջանանք լրացնել այդ շահեկան խմբագրականին հիմնական միտքերը:

Սահմանադրութեան այդ փոփոխումը, ըսենք անմիջապէս՝ նոր շրջան մը կը բանայ, Թուրքիոյ պետական-վարչական կեանքին մէջ:

Խալքը ամէն ինչ էր, ցարդ Քամալի երկրին մէջ: Հանրապետութեան նախագահը՝ նախագահը Խալք կուսակցութեան: Վարչապետը անոր փոխանորդը: Իսկ ամիսներ առաջ՝ յանկարծական կարգադրութեամբ մը, ներքին նախարարը դարձաւ քարտուղարը կուսակցութեան: Ուրիշ երկիրներու մէջ, ճիշդ հակառակ ձեւով տեղի կ'ունենայ,— պետական պատասխանատու պաշտօնը կը յենու՝ էնթակային կուսակցական պատասխանատու դիրքին վրայ: Թուրքիոյ մէջ՝ Քամալը, Ըսմէթը եւն. աւելի առաջ պետական մարդ են եղած, քան Խալքի գործիչ:

Երկրորդ պարագայ մը:

Կը յիշուի, որ, 1930ին Լոնտոնի Թուրք դեսպան Ֆէթհին, Քամալի հաւանութեամբ ուզեց երկրորդ կուսակցութիւն մը կազմել: Զանգուածային անակնկալ հակում մը պատճառ եղաւ, որ խալքի ղեկավարութիւնը խռովի, Ֆէթհին կաշկանդուի եւ Քամալ բռնադատուի յայտարարելու թէ ինք է ու կը մնայ Խալքի նախագահը:

Հիմա, երբ Քամութայի որոշումով Խալքի վեց հիմնական սկզբունքները մաս կը կազմեն սահմանադրութեան, կը հաստատուի ուրեմն, ոչ թէ կառավարական որոշումով, այլ՝ սահմանադրութեամբ՝ միակ կուսակցութեան սկզբունքը:

Այն վեց հիմնական կէտերը, զորս բիւրեղացուցած է քամալականութիւնը եւ զորս մտցուց սահմանադրութեան մէջ, հետեւեալներն են.—

Հանրապետականութիւն, ազգայնականութիւն, ժողովրդապետութիւն, պետականութիւն, աշխարհականութիւն եւ յեղափոխականութիւն:

Հանրապետականութիւնը այն պատուարն է, զոր Քամալ ու իր գործակիցները կառուցին օսմանեան կայսրութեան եւ նոր Թուրքիոյ միջեւ: Առաջինը կը խորհրդանշուէր Սուլթանով: Անշուշտ, անոր մեղքը այն չէր, որ բռնապետական է ու միապետական: Օսմանեան կայսրութիւնը գրեթէ ճանչցած չէ այնքան անողոք բռնապետ, որքան Քամալը: Համիտը Թուրք զանգուածին համար չարիք մը չէր, ոչ ալ հզօր բռնիչք մը: Բայց, Քամալի ինքնիշխանութեան համար անհրաժեշտութիւն մըն էր հանրապետական վարչաձեւը: Սահմանադրութեան մաս դարձնելով զայն, քամալականները կը ձգտին Թուրք պետութեան մէջ տեւականացնել, Քամալէն վերջն ալ, քամալականութեան ոգին՝ ընդդէմ սուլթանական ոգիին:

Սահմանադրական այս յաւելումներուն գրեթէ բոլորը տարիներէ ի վեր արդէն իսկ կիրարկուող կերպեր են, որոնք անցան փորձառութեան բովէն: Քամալականները կը ձգտին, ուրեմն, օրինականացնել, պետութեան մէջ, քէմալական «վարդապետութեան» քաղաքական, տնտեսական ու ընկերային ոգին:

Ազգայնականութիւնը ամէնէն շեշտուած կողմն է այդ ոգիին: Հոս եւս Քամալ կը դնէ կ'անցնի իր բոլոր նախորդները Օսմանէն մինչեւ Թալէաթ: Այժմ տիրապետողը ոչ թէ կրօնամոլութիւնն է, ոչ ալ կանաչ աններդաշնակութիւնը «կեավուր»ին: Առելի տարր չէր ան: Այլ՝ ձուլելի: Քամալականութիւնը գոհ չէ նաեւ դարերէն ժառանգ մնացած Թուրքէն: Զայն կը գտնէ դէջ չաղախուած, զուտ զգացողական, անխարխուխ տարր: Ու կը ձգտի թրքութեան մէջ Թուրքը եւ Թուրքին մէջ թրքութիւնը վերակառուցանել:

Երեւութապէս ծիծաղելի կը թուի, անշուշտ, ժողովրդապետութեան նշանախօսքը երկրի մը մէջ, որուն սահմանադրութիւնը նոյն իսկ երկրորդ կուսակցութեան մը գոյութեան չի հանդուրժեր:

Այդ սուտ պերճանքը իրենք իրենց թոյլ տուած են, սակայն, բոլոր այն երկիրները որոնք խստօրէն բռնապետական են:

Խ. Միութիւնը «սահմանադրութիւն» կը խաղայ: Ֆաշական երկիրները ժողովրդապետութիւն կը խաղան: Իսկ ընդհանրապէս ժողովրդապետութիւն թէ ռամկավարութիւն՝ դարձեր է առաձգական բացատրութիւն մը, եւ բարեկենդանի հագուստի մը նման՝ վարձողը կ'անցընէ զայն իր մարմինին:

Չորրորդ սկզբունքը պետականութիւնն է: 74րդ յօդուածին վրայ — որ կը ճանչնայ մասնաւոր սեփականութիւնը — կատարուած է յաւելում մը այն մտքով թէ պետութիւնը կրնայ հողային մեծ սեփականութիւնները գրաւել ու բաժնել հողագործական մանր տնտեսութեանց: Թուրքիոյ համար աւելի շատ լուրջ հարց մըն է: Ան կապ ունի նաեւ ներգաղթողները արտադրող դարձնելու պահանջին հետ:

Ասկէ զատ, Թուրքիա ունի նաեւ պետականացած ճարտարարուեստ ու տնտեսական ձեռնարկներ:

Հիւսուածեղէնի եւ ուրիշ գործարանները, ինչպէս նաեւ պղինձի եւ այլ հանքերու շահագործումը, որոնք գործադրուած էին կառավարական որոշումով, այժմ կը դառնան սահմանադրականօրէն օրինականացած:

Նոյն այդ սկզբունքով էր որ երկաթուղին պետականացուցին եւ ծրագրուած են կարգ մը ջրաբաշխական, ելեկտրական ու ճարտարարուեստական ձեռնարկներ: Պետական իր անկախ կառոյցը էնկիւրին կը հիմնէ տնտեսական իր անկախութեանը վրայ: Եւ որովհետեւ խոշոր ձեռնարկները անհատներով անկարելի է իրականացնել, պետութիւնն է որ նախաձեռնարկ կ'ըլլայ, ապահովելով ռուսական թէ ուրիշ օժանդակութիւններ:

Ինչպէս կ'երեւայ, այս ուղղութեամբ Թուրքիա մշակուած ու յամառօրէն հետապնդուող ծրագիր մը ունի եւ կը ջանայ իրականացնել ճշդուած պայմանաժամէն իսկ առաջ:

Այս տեսակէտէն եւս նոր Թուրքիան հիմնովին կը տարբերի օսմանեան կայսրութենէն: Խնդիր է, անշուշտ, թէ երկրի եւ ժողովուրդի տնտեսութեան համար ո՞րն է աւելի ձեռնտու, — անհատակա՞ն ձեռնարկը, թէ պետականը: Երբ երբեւ գործ նկատի կ'առնենք, կը մատնանշենք երբեւ արդիւնք եւ յաջողութիւն, ի հարկէ: Բայց, ուսումնասիրութեան արժանի առանձին խնդիր է թէ անհատական ու պետական երկու եղանակներէն ո՞րը նպաստաւոր է Թուրքիոյ համար:

Աշխարհիկ,— ահա հինգերորդը սկզբունքներէն: Անուրանալի է որ Թուրքիան իր քաղաքական հեղինակութենէն բաւական բան կորսնցուց խալիֆայութեան ջնջումով: Մուսոլինի պահեց Վատիկանը՝ հակառակ երկարատեւ տարակարծութեանց:

Ապահովաբար, Քամալ ստիպուած էր կամովին հրաժարիլ խալիֆայութեան քաղաքական նպաստէն, միանգամ ընդ միշտ արմատախիլ ընելու համար անոր ընկերային եւ յետադիմական հետքերը՝ Թուրք զանգուածին մէջէն:

Եթէ աշխարհիկ պետութեան սկզբունքը մինչեւ այսօր կը շարունակուի, պատճառը այն է որ էնկիւրի կը ջանայ հետզհետէ ջնջել նաեւ բոլոր այն աղանդները որոնք կը պահեն իրենց գոյութիւնը, կրօնական ոգիին տեղ՝ պետութեան կազմական հիմքը դարձնել ազգային ոգին եւ վերցնել Թուրք եւ ոչ-Թուրք զանգուածին միջեւ կրօնական պատուարը: Այսպէս, 75րդ յօդուածը որ կրօնական ազատութիւն կուտայ, այժմ կը դադրի ի զօրու ըլլալ աղանդներու հանդէպ (տէրվիշներ, պէքթաշիններ եւն.):

Աշխարհական ոգին, էնկիւրիի կարծիքով, ամէնէն զօրաւոր ազդակն է Թուրքիան շաղախելու եւրոպական շունչով ու մշակոյթով: Այս տեսակէտէն ամէնէն յուսադրիչն է երիտասարդ սերունդը— զուրկ խալիֆայէ, սուլթանէ, կրօնական մտայնութենէ, ազատ՝ չարշաֆէն եւ վանդակէն եւ զերծ արաբական տառերէն:

Այս ուղղութեամբ եւս քամալականութիւնը կը հետեւի ուրիշ դիկտատորներու:

Երիտասարդութիւնը իր նախասիրութիւնն է: Այդ նախասիրութեան արդիւնքն է, որ, նոր փոփոխումով, ստեղծուեցան, ամէն նախարարութեանց մօտ, խորհրդականներ, որոնք պիտի առնուին Քամութային ամէնէն երիտասարդ անդամներէն:

Վեցերորդ սկզբունքն է յեղափոխականութիւնը,— ներքին յեղափոխութիւն, անշուշտ: Ոգիի, պետականութեան, ձեռնարկներու:

Թուրքիա, ուրեմն, ինչպէս ըսինք, իր պետական կեանքին համար կը բանայ նոր շրջան մը: Նոր՝ այն իմաստով, որ արդէն իսկ կիրարկուած սկզբունքներ կ'օրինականանան: Սկզբունքներ, որոնց ամէնէն շեշտուածը ազգայնականութիւնն է:

Շիւքրի Քայա, ներքին գործավար ու խալքի ընդհ. քարտուղարը, սահմանադրութեան փոփոխման առթիւ իր խօսած ճառով կը բնորոշէր տրամաբանութիւնը նախորդ Թուրքիոյ եւ ազգայնականութիւնը կը նկատէր «քամալականութեան վարդապետութիւն»:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆԸ», Է՛Ր ԵՐԲԵՄՆ

Գ.

Ահա այդ հողամասերու արժէքը.

Ա.— Կորդուաց աշխարհ (Հէքքեարի) դժուարանցանելի լեռնակոյտ, արտաքին ամրոց հանդէպ հայկական լեռնակղզիին: Արծուերոյն քիւրտ եւ ճէլօ (ներկայիս նեստորական) անընկճելի լեռնականներու: Սահմանաբաշխ լեռները կը ճեղքուին Կիլիշինի (Ռէվանդուզի մօտ) եւ Խանասորի (Բաշքալէի մօտ) լեռնանցքներով, որոնք ճամբայ կը բանան դէպի Ուրմիոյ լճի աւազանը:

Բ.— Մծբին, Մասէօս լերան հարաւային քղանցքներուն տակ, ծաղճաղագետի վրայ, շրջակայ հովիտներուն մէջ կը մշակուի բրինձ եւ բամպակ, հին ատեն արուեստական կերպով ամրացուած էր, թէեւ շրջակայ բլուրները բնական դիրքեր կը հայթայթեն, Ճէզիրէ - Միտիաթ ուղին, Տմօրիքով փանդուած եւ լեռնային ըլլալով, բանակները միշտ անցած են Մծբինով, մանաւանդ որ անխոհեմութիւն է չըգրաւած Մուսուլէն քալել Տիարպէքիրի վրայ, որովհետեւ Մծբինէն կարելի է Ճէզիրէ ու Մուսուլ տանող ճամբաներով անցնիլ Միտիաթի շրջանը գործող թշնամիին թիկունքը: Մծբինէն վերջ դէպի Տիարպէքիր կարեւորագոյն կէտերն են՝ Տարայի կիրճը, որուն մէկ կողմը կայ Թուր Ապտինի լեռնոտ շրջանը, միւս կողմը վաղեմի ամրոց մը, Մարտինը որ կը բարձրանայ 1200 մեթր բարձրութեամբ, դժուարամատոյց լերան մը կողին Մասէօսի լեռնանցքին մօտ, Տիարպէքիրի ճամբուն վրայ:

Գ.— Ուրֆա, Թոփ Տաղով եւ քանի մը բլուրներով պաշտպանուած ռազմական կարեւոր յենարան Տիարպէքիրի վրայ արշաւելու համար: Ծրջապատուած արգաւանդ դաշտերով, որոնք կ'արտադրեն առատ ցորեն (160.000 թօնօ), գարի եւ պարարտ արօտատեղիներով (որոնք կը սնուցանեն 1.000.000 գլուխ տաւար): Ստուարաթիւ բանակ մը կրնար տեղւոյն վրայ հոգալ իր պարենաւորումը: Ուրֆայի գրաւմամբ Տիգրան փաստացի կը փակէր Եփրատի ճամբան Տիգրանի առջեւ, որովհետեւ զայն օգտագործող բանակները պիտի պարտաւորուէին կոուիլ՝ իրենց կռնակը տուած անապատին: Ուրֆայի կարեւորութեան ապացոյցը այն է որ Թուրքերը երբ 1919ին Ազգ. Ուխտը գործադրելու ելան, ամէնէն առաջ Ուրֆայի եւ Մարաշի վրայ յարձակեցան:

Դ.— Ասորեստանը (Մուսուլ), այս կերպով Տիգրիսի եւ Եփրատի ստորին հովիտները կ'ենթարկուէին հայ հեծելազօրքի սրբակներու սպառնալիքին որովհետեւ Ճէպէլ Համրինէն հարաւ ոչ մէկ բնական արգելք կը կասեցնէ դէպի Պարսից ծով արշաւող թշնամիի մը յարձակումը: Պարթեւներուն կը մնար իբրեւ ինքնապաշտպանութեան միջոց, Թէքրիթը խարխուխ գործածելով, Հաթրայի վրայով դառնալ Քէրդաթի (Ասուր) թիկունքը եւ կռնակէն յարձակելով, Ճէպէլ Համրինը պատող Տիգրիսի անցքը ձեռք ձգելէ ետք Տիգրիսի հովտէն քալել Նինուէ (Մուսուլ) վրայ: Խուսափելով Սիւլէյմանիէ լեռնային շրջանին մէջ, Հայերուն հետ գործ ունենալէ: Բայց Ասորիները որոնք շրջանիկ շարժման վարպետներ էին, արդէն Բաբելացւոց օրով Հաթրան ամրացուցած էին, այսպիսի անակնկալ մը ջուրը ձգելու համար: Մեծն Տիգրանի կը մնար հին ասորական բերդը նորոգել: Մուսուլի մօտ է համբաւաւոր Քէրքիւքի քարիւղը, որ թերեւս հին ատենները կը չահագործուէր:

Ե.— Ատրպատական, կարեւոր յենարան մըն էր, Իրանցիներու ձեռքը Հայաստանի վրայ արշաւելու համար, Դաւրէժ - Արտաշատ եւ Դաւրէժ - Կարին ճամբաներով, իր կեդրոնատեղին Դաւրէժի շրջանը, թիկունքը տուած Ուրմիոյ լճին, հիւսիսէն եւ հարաւէն պատսպարուած է լեռներով, զինուորական համախմբման խռչալ գետին մըն է: Ատրպատականը չափազանց արգասաբեր ըլլալով, կարելի էր տեղւոյն վրայ ապահովել ստուար բանակի մը պարենաւորումը: Ընդհ. պատերազմին ալ կռուախնձոր ծառայեց Թուրքերու եւ Ռուսերու միջեւ:

Այս բոլորէն վերջ, Սուրիոյ բնիկները, դժգոհ Յոյներու բռնութիւններէն, Տիգրանը օգնութեան կանչեցին, հայկական բանակ մը մտաւ Սուրիա, վտարեց Սելեւկեանները, գրաւեց Անտիոքը (Ն. Ք. 83) ամէն տեղ բնիկներու դրկարաց ընդունելութեան արժանանալով: Շնորհիւ Տիգրանի, 14 տարի խաղաղութիւն տիրեց Սուրիոյ մէջ (Ապպիանոս):

Սուրիայէն յետոյ կարգը եկաւ Կիլիկիոյ, ուր Սելէնէ, Սելեւկեաններու թագուհին, զօրեղ դիմադրութիւն մը կազմակերպած էր, սակայն այս դիմադրութիւնն ալ ջախջախուեցաւ եւ յանդեցաւ Սօլի բերդաքաղաքին (Մերսինի մօտ) գրաւման (Հ. Ս. Տ. Մովսէսեան):

Կիլիկիան պատսպարուած է Տաւրոսով, Ամանոսով եւ Միջերկրականով: Իր խոցելի կէտերէն երեքը Սելեւկիա - Մերսին (որ կ'անցնի լեռնոտ շրջանի մը մէջէն), Կիւլէք Պօղազ եւ Հաճըն՝ հանդոյց Նիյտէյի, Կեսարիոյ եւ Շարի ուղիներուն՝ չէին կրնար օգտագործուիլ Տիգրանի կողմէ: Արդ, եթէ Տիգրան անցաւ Ամանոսի լեռնոտ շրջանին մէջէն՝ Պէյլանի, սուրիական եւ Իսոսի կիրճերը օգտագործելով եւ կամ թէ Մարաշէն՝ միշտ ենթակայ Ամանոսի եւ Հաճընի լեռնոտ շրջաններուն մէջ ամրացուած ուժերու կողային յարձակումներուն, կրնանք ըսել թէ իր արշաւանքը զինուորական դըլուխ - գործոց մըն է: Տիգրան Հայերուն Աննիբալն է:

Կիլիկիոյ գրաւումով՝

Ա.— Հայոց ձեռքը կ'անցնէր Արեւմուտքը Արեւելքի միացնող ամէնէն բնական եւ յարմար ճամբուն հակակշիռը:

Բ.— Հայերը կ'իջնէին Միջերկրական:

Գ.— Հարուստ շրջան մը կ'աւելնար Տիգրանի կայսրութեան վրայ, քանի որ Կիլիկիան ունի բամպակ, ցորեն, շաքարեղէն, նարինջ, կիտրոն եւ երկաթ:

ԱՐԱՄՈՐԴԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԸ

ԱՆԿԻԷՆ.— Փետր. 28ի կիրակին տեղի ունեցաւ Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղի տարեկան հանդէսը: Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս շատ մեծ էր ոգեւորութիւնը, եւ հակառակ ձիւնամրրիկին, սրահը լեցուն էր ժամը 2էն մինչեւ կէս գիշեր: Հանդիսականներու հոծ բազմութեան մէջ տիրող խանդավառութիւնը կ'արտայայտուէր անկեղծօրէն:

Հանդէսի կարգադիր մարմինը եւ վարչութիւնը բան չէին խնայած ձեռնարկին բարոյական թէ նիւթական յաջողութեան համար եւ հիւրերու յայտնած գոհունակութիւնը լաւագոյն պսակումը եղաւ կատարուած աշխատանքին:

Օտար հիւրերուն մէջ կը նկատուէին ֆրանսական Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղի վարչութեան յարգելի մէկ անդամուհին, «la santé c'est le bonheur» Միութենէն երկու անդամուհիներ եւ այլն, որոնք իրենց խոր շնորհակալութիւնը եւ հիացումը յայտնեցին գեղարուեստական բաժնին համար: Առաջին անգամն էր որ կը լսէին հայ լեզուն:

Անկէնի վարչութեան ատենադպրուհին՝ Տիկ. Կիւլպօղեան կարդաց վարչութեան տեղեկագիրը, պարզելով անոր գործունէութիւնը 1934 դեկտ. սկիզբէն՝ իր հիմնարկութեան օրէն: Մասնաճիւղը միշտ հաւատարիմ մնացած է Միութեան սկզբունքին նպատակներուն՝ թշուառներու օժանդակելու ազնիւ գործին թէ սերունդի հայապահպանման վսեմ գաղափարին մէջ: Այս առթիւ թուեց այդ ուղղութեամբ առնուած բոլոր քայլերը, որոնց յաջողութիւնը կախում ունի ոչ միայն նուիրուածներու աննկուն կամքէն՝ այլ եւ հայ ժողովուրդին համակրանքին եւ աջակցութեան լայն բաժնէն: Փոխադարձ օժանդակութեան ուժին մէջն է յաջողութեան միակ ապահով ճամբան եւ այդ ուժը պէտք է որ գործէ, յանուն մեր հայրենիքին, անոր տալու համար մարմնով ու մտքով առողջ եւ պատրաստուած հայ սերունդներ: Եւ այսպէս հանրային գործի մէջ նետուելով հայ կինը ինքն ալ կը մարզուի դուրսի պայքարին: Հանրային գործը աւելի կը դաստիարակէ, կը բարձրացնէ զինքը, եւ ինքն ալ իր շնորհքէն, իր հոգիէն եւ առաքինութիւններէն դրոշմ մը կը դնէ հոն: Դատապարտելի են բոլոր անոնք որ այս սատանայելի իրականութեան առջեւ քաշուած են իրենց եսին պատեանին մէջ:

Բացման խօսքն աւարտեցաւ 28 տարիներու կուռ եւ բեղուն անցեալ մը ունեցող ազգօգուտ Միութեան մը արժանաւոր ընձիւղները դառնալու բաղձանքով:

«Կոմիտաս - Սիփան» երգչախումբի համերգը շատ գեղեցիկ էր: Խումբը մեծ յաջողութեամբ երգեց հայրենի երգեր, մին միւսէն սիրելի՝ տանելով հոգիները Հայաստանի լեռներուն բարձրունքներու ծաղիկներու եւ բիւրեղ աղբիւրներու հմայքին մէջ: Անշուշտ երգչախումբը շատ բան կը պարտի Արայ Պարթեւեանի տաղանդին:

Անկէնի վարչութեան անդամներէն Տիկ. Փ. Ֆէրհատեան ֆրանսերէն ուղերձ մը կարդաց ի պատիւ Անկէնի քաղաքապետին եւ իր տիկնոջը, Mr et Mme Patenôtre Desnoyersի, որոնք երեք տարիէ ի վեր մեր հանդէսներուն հո-

ԿՈՎԿԱՍԸ ՀԻՒՍԻՍԻ ԵՒ ՀԱՐԱՒԻ ՄԻՋԵՒ

ԽՄԲ.— Նոր ստացած ըլլալով, «Կովկաս»ի փետրուարի թիւը, կը շարունակենք այս յօդուածաշարքին թարգմանութիւնը: (Վերջին մասը տես Յառաջ 26 փետր.).

Կովկասի վիճակը հիւսիսի եւ հարաւի միջեւ այնքան պարզ է, որ տարակայօրէն պէտք չկայ խօսելու այդ մասին:

Վերջին երկու դարերու ընթացքին Կովկասին միշտ սպառնացեր է հիւսիսը, ան է որ վերջ ի վերջոյ հուրով ու սուրով գրաւեր է մեր երկիրը:

Այդ մենք կը նկատենք բռնագրաւում եւ պայքար կը վարենք կովկասեան համադաշնակցութեան ազատութեան եւ պետական անկախութեան համար: Հարաւը եւ հարաւ - արեւելքը եթէ անցեալին մէջ իսկ վարած են պատերազմներ կովկասեան ժողովուրդներու դէմ, սակայն ցանկութիւն չեն ունեցած երբեք Կովկասը կցելու իրենց հողերուն եւ դարձնելու իրենց գաւառներէն մէկը, այլ աւելի, թերեւս, ռազմագիտական նպատակներով: Ինչպէս յայտնի է, դարաւոր պայքարներ մղած են Թուրքիան եւ Իրանը իրարու մէջ, այդ առթիւ եւս այս եւ այն կայսրութիւնները միշտ ուզած են իրենց հետ ունենալ կովկասեան հարաւային երկիրները՝ Վրաստան, Հայաստան եւ Ազրբէջան, երբեմն բարեկամական եւ դաշնակցային կապերով, եւ երբ չէ յաջողած՝ նաեւ բռնի ուժով: Սակայն այն ինչ որ մեզ յայտնի դարձած է կովկասեան երկիրներու եւ Թուրքիոյ ու Իրանի յարաբերութեանց պատմութենէն, մեզ այն եզրակացութեան կը բերեն թէ, Իրանը ոչ ալ Թուրքիան երբեք Վրաստանի եւ Կովկասի միւս ժողովուրդներուն պլացած չեն ունենալ իրենց թագաւորները եւ անկախութիւնը: Այդպէս կը տպաւորուինք եւ հետաքրքրական ու դաստիարակիչ այն յօդուածներէն որ կուտայ մեր հեղինակաւոր աշխատակից Զ. Ավալիշվիլի:

Այդ բոլորը կը վերաբերին Կովկասի անցեալ պատմութեան, ինչ կը վերաբերի մեր նորագոյն պատմութեան, Ռուսաստանը գրաւելով մեր երկիրը ընդ հուր եւ ընդ սուր, ահա 150 տարի է, որ իր շղթաները դրած է Կովկասի վրայ, մեր թագաւորութիւնները, խանութիւնները, շամխալութիւնները և անկախ Լեռնցիներու երկիրները վերածեր է ռուս. հասարակ նահանգներու, ան ալ տեղական ժողովուրդներու իրաւունքներու կըճատումով: Այդ ժամանակաշրջանին կովկասեան ժողովուրդները ոչ մէկ ընդհարում են ունեցած Իրանի եւ Թուրքիոյ հետ, եթէ չհաշուենք Պրէստ Լիտովսկի դաշնագրի պատճառաւ բոլշեւիկներու յարուցած դրդուութիւնը: Եթէ Կովկասը վերջին այդ շրջանին չկրցաւ անկախ ըլլալ եւ Թուրքիոյ տալ երաշխիք թէ Կովկասը արդէն Ռուսաստանի մաս չի կազմեր, տարր մեղքը պէտք է փնտռել մեր մէջ առաջին հերթին Վրաստանի ղեկավարութեան, որ յեղափոխական ալիքներու շնորհիւ տիրապետող դեր ունէր Անդրկովկասի կեանքին մէջ: Ողբերգութիւնը անոր մէջ էր, որ Վրացիները կուսակիցներ էին ռուսական ընկերվարական - յեղափոխական դեմոկրատիայի եւ այդ պատճառով, անկախութեան յայտարարութիւնը ըլլալով այդ ղեկավարներու բերնէն, չըդառ վստահութիւն դրացի երկիրներու կողմէ: Կարելի է վստահօրէն ըսնդել թէ Կովկասի ճակատագիրը տարբեր կ'ըլլար, եթէ Թիֆլիզի մէջ իշխանութիւնը գտնուէր ուրիշ, աւելի իրական վրացի ազգայնական հայրենասէրներու ձեռքը:

Ընկերվարական իշխանութիւն ունենալու պերճանքը դիւրութեամբ իրենք իրենց թոյլ չեն տար աւելի հին պետութիւններ, որոնք ունին դարաւոր պետական սովորութիւններ եւ փորձ եւ յայտնի է որ բոլորը այդ կ'ընեն ծանր զոհաբերութիւններու գնով ...

Ներկայիս, երբ կը վարենք ազատագրական պայքար մեր երկրի անկախութեան համար, որ բռնի խլուած է հիւսիսի կողմէ, զգաստութիւնը հրամայականօրէն կը թելադրէ մեզ Կովկասը նկատել այնպէս, ինչպէս որ է: Պարզ է թէ մենք ոչ Թուրքերու եւ ոչ ալ Պարսիկներու հետ վիճելի որ եւ է խնդիր ունինք: Անոնք չեն գրաւած Կովկասը եւ անոնց իրաւասութեան մէջ չիյնար ազատութիւն տալ մեզի:

Կովկասցիները այս վիճակը ընդունելու մէջ գրեթէ բոլորը համաձայն են: Ընդհանուր համակովկասեան այդ դիրքէն մեկուսացած կը մնան հայկական ազդեցիկ շրջանները: Անոնք տակաւին կը շարունակեն թշնամական քաղաքականութիւնհարաւիհանդէպ և այդ պատճառաւ երբեմն տրամաբանօրէն հարկադրուած են, հակառակ իրենց ձգտումներուն, հակիլ դէպի Ռուսաստան (օրիանթասիօն): Հայ պատասխանատու գործիչներէն մէկուն Պ. Ջամալեանի յայտարարութեան համաձայն՝ Հայերը դէմ չեն Կովկասի անկախութեան եւ համադաշնակցութեան: Անոնք իբրեւ թէ դիւրաւ կը հրաժարին ռուսական հակումէն (օրիանթասիօն), պայմանաւ որ կովկասեան ժողովուրդները Ռուսաստանը յայտարարելով թշնամի իրենց անկախութեան՝ ընդունին նոյնպէս Թուրքիան իբրեւ թշնամի: Մեկնելով այն կացութենէն որ մենք ընդհանրապէս չենք ցանկար կռուիլ Ռուսաստանի դէմ եւ կը սպասենք այն վայրկեանին որ խորհ. իշխանութիւնը իյնայ արտաքին զինուորական ընդհարումներու կամ ներքին նոր յեղափոխութեան շնորհիւ, Պ. Ջամալեան կը պնդէ, թէ նոյն գործօնները կը սպառնան նաեւ Աթաթիւրքի ստեղծած վարչաձեւին եւ կ'առաջարկէ Թուրքիոյ հանդէպ բռնել նոյն թշնամական դիրքը, ինչ որ մենք կ'ընդունինք Խ. Միութեան հանդէպ:

Ինքնին հասկնալի է, որ պետական վարչաձեւերը յաւիտենական չեն: Բոլոր երկիրներու պատմութիւնը ունի բաւարար փաստեր այդ մասին, սակայն գոյութիւն ունին առարկայական տուեալներ, որոնց շնորհիւ կը' նանք եզրակացութիւններ հանել զանազան ժողովուրդներու մասին: Ընդհանրացած կարծիք է, նոյն իսկ ըսել թէ Անգլիան խորհրդարանական կայուն երկիր է, բոլշեւիզմը Անգլիոյ մէջ հող չի գտներ եւ մենք իրապէս կը հաւատանք ատոր:

ԹԱՄՊԻՑ ԵԼԵԿԽՈՏԻ
(Տար.)

(10)

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ նախկին դիկտատոր զօրավար Փլասթիրաս, որ ատենէ մը ի վեր Դամասկոս կը գտնուի, թոքախտէ վարակուած է: Բժիշկները թելադրած են անոր Լիբանան փոխադրուիլ: Զօրավարը իսկոյն Ալէյ հաստատուած է:

վանաւորութիւնը կը ստանձնեն :

Այս առթիւ շնորհակալութիւն յայտնեց նաեւ քաղաքապետութեան, որ սիրայօժար տրամադրած էր սրահը եւ տուրքէ ազատ կացուցած մեզ : Գ. Գմրէթեան ճշմարիտ տաղանդով արտասանեց հայրենաշունչ քերթուածներ, խորապէս հմայելով ներկաները: Օր. Էմմա Պալիկեան, ի պատիւ ֆրանսացի հիւրերուն, շնորհալի կերպով արտասանեց V. Hugoի օրհներգը՝ ի փառս Ֆրանսայի :

Հանդէսին խիստ գրաւիչ եւ զուարթացնող մասը եղաւ անմահ Պարոնեանի «Մեծապատիւ Մուրացկաններ»էն երկու պատկեր, զոր հարազատօրէն ներկայացուցին «Արաքս» Միութենէն օրիորդներ Էլէնա Պալիկեան (Մանուկ աղայի կինը) եւ Այտա Ջահրճեան (խմբագիր), եւ երեք սիրողներ՝ Պ.Պ. Յարութիւն Տապաղեան (Մանուկ աղա), Վահէ Մանուկեան (Աբիսողոմ աղա), Շահան Սէմէրճեան (բանաստեղծ): Իսկ Արամիկ Սարգիսեան, Արման Ջահրճեան եւ Արման Կիւլպօլեան շատ լաւ էին բեմանկարներու դերին մէջ:

Այս ներկայացման յաջողութիւնը, ինչպէս նախորդ երկու տարիներունը՝ մասնաճիւղը բացառապէս կը պարտի Տիկին Հերմինէ Բաբերդեանի անխոնջ եւ անձնուէր ջանքերուն :

Գեղարուեստական բաժինը փակուեցաւ «Սիփան Կոմիտաս» երգչախումբի վերացնող գեղեցիկ երգերով:

Ապա ներկաներու ոգեւորութիւնը փոխադրուեցաւ պարերու շէն մթնոլորտին մէջ, ուր երիտասարդ զոյգեր թիթեռնիկներու պէս կը սաւառնէին լոյսի եւ երաժշտութեան մէջ :

Անդունդներ կը բաժնեն Հայը Եւրոպայի սա երջանիկ ժողովուրդներուն հոգեկան աշխարհէն: Անոնք կը զուարճանան, զուարճանալու եւ վայելելու համար, մինչ Հայը, շատ քիչ բացառութեամբ՝ հանդէսի մը կու գայ, ազգային, ընկերային պարտականութիւն մը լրացնելու եւ իր նիւթական համեստ բաժինն ընծայելու համար: Իրական գոհունակութեան պահեր կ'ապրի՝ եթէ լաւ կազմակերպուած եւ հայրենաշունչ հանդէսի մը մէջ գտնուի : Եւ կը տառապի եւ կը ծպտի իր հոգին: Ու շնորհակալ կ'ըլլայ բոլոր անոնց որ այդ սիրելի եւ տաք մթնոլորտը ընծայեցին իրեն, գրական թէ գեղարուեստական :

Եւ անկեղծ է կազմակերպիչներուն ուղղած իր շնորհակալութիւնը :

Հայը կուտայ, միշտ կուտայ իր լուման, աւելի քան երջանիկ եւ հարուստ Եւրոպացին, կը բաւէ որ կատարուած գործը վստահութիւն ներշնչելու արժանի ըլլայ :

ԱՆԱՀԻՏ

ԾԻԾԱՂ

— Ի՞նչ զարմանալի է սա երգող աղջիկը, միշտ աչքերը գոց կ'երգէ :

— Ներկաներուն քնանալը չտեսնելու համար է :

×

Հայրը.— Հիմա որ ամուսնացար, կը յուսամ թէ ասկից վերջ յիմարութիւններ պիտի չընես :

Տղան.— Արդէն այս վերջին յիմարութիւնն էր որ ըրի :

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՊԱՅՔԱՐ ՄԸ ՈՐ ԱՆՈՒՆ ՉՈՒՆԻ

Գարշելի պայքար մը սկսած է այս միջոցիս բովանդակ Ֆրանսայի մէջ, կուսախնձոր դարձնելով զինուորագրութեան հարցը: Մեր հակառակորդները ամէն ստորական միջոցներու կը դիմեն, սրտաշարժ քօղերու տակ իրենց անձնական շահերը իրականացնելու համար:

Այս միջոցին, Հայ կարմրուկները, Հօկը եւ Հնչակեան կոչուած երկեբեռներ կազմած են միացեալ ճակատ, օֆիսները տապալելու եւ հրաշքներ գործելու համար:

Մենք այս խնդիրներով երբեք պիտի չզբաղէինք, եթէ Փարիզի արուարձաններէն Իսի - լէ - Մուլինոյի մէջ այս «զօրաւոր» խառնիճաղանճը գաղութին խաղաղութիւնը վրդոված չըլլար ամենախայտառակ միջոցներով:

Օր չանցնիր որ անոնք չերթան Իսիի քաղաքապետարանը, ջնջել տալու քանի մը հացակարօտ ընտանիքներու նպաստը, իբր ֆաշական մատնանշելով զանոնք: Այս թշուառականները մէկ մէկ թուղթ բռնած, քաղաքապետարանին մէջ, գործադրկութեան նպաստ տուած ատեն, Ֆրանսացի համայնավարներու առջեւ բանի ստորագրութիւն կը հաւաքեն: Անոնք ուժ կ'առնեն «Փարիզի կեդր. վարչութիւն» կոչուած խմբակցութենէն, որուն կազմութեան պարագաները գաղտնիք չեն հասարակութեան համար :

Փարիզի մէջ քանի մը ժողովներ սարքեցին, որուն վերջինին մուտքը ոստիկաններով արգիլեցին եւ ներսը 60 հոգիի ներկայութեամբ, կազմեցին մարմին եւ կ'ուզեն ղեկավարել գաղութը: Ո՞ր տրամաբանութեամբ հազարաւոր զինուորագիրները պէտք է հնազանդին այս ինքնակոչ մարմնին :

Մենք երիտասարդներս կը յայտարարենք,— Իսի լէ Մուլինոյի մէջ թէ այլուր, Կոմկուսի ու եւ է ներկայացուցիչ իրաւասութիւն չունի քանի մը հոգի ժողվելով գլուխը, խօսելու գաղութին անունով, քաղաքապետարաններուն մէջ կամ ուրիշ տեղ:

Պարոններ, եթէ արժանապատւութեան զգացում ունիք, ասպարէզ իջէք բաց ճակատով, փոխանակ օտար շուքերու տակ կծկուելու: Ձեր վիլվլուկները ոչինչ կը փոխեն իրականութենէն :

Մենք վարձու մունետիկներու պէտք չունինք, մեր ուզածը հասկցնելու համար: Մեր ճակատագրին պատասխանատուն մենք ենք:

Հ. ՇԻՆԱՐԱՐ

ԾԻԾԱՂ

Տղաս, վեց խնձոր ունիս եւ երեքը եղբօրդ կուտաս, քանի կը մնայ:

Տղան.— Վեց կը մնայ:

— Ի՞նչպէս վեց կը մնայ, քանի որ երեք հատ եղբօրդ տուիր:

— Հայրիկ, տալու միտք չունիմ :

ԻՏԱԼԻՈՅ ՅԱՐԱՃՈՒՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Իտալական քարոզութեան երրորդ մեթոդը որ արժանի է ուշադրութեան, այն ծրագիրն է որուն շնորհիւ ձրի արձակուրդ կը տրուի Մօտաւոր Արեւելքի ուսանողներուն: Փոխան երկու կամ երեք սթերլինի, Սուրիայէն, Պաղեստինէն, Եգիպտոսէն, Թունուզէն եւ Մարոքէն ուսանողներ կրնան 3 — 4 շաբաթ արձակուրդ վայելել Իտալիոյ մէջ :

Այս արձակուրդները խնամով կազմակերպուած են: Արաբ ուսանողներուն պատեհութիւն կը տրուի ապրելու այնպիսի մակարդակի մը վրայ որուն վարժուած չեն իրենց երկրին մէջ: Անոնց ցոյց կը տրուի իտալական քաղաքակրթութեան մեծութիւնը : Անոնք միեւնոյն ատեն կը տեսնեն թէ ի՛նչ հզօր մեքենայ մը դարձած է ֆաշականութիւնը եւ որովհետեւ Արեւելքը միշտ կ'ազդուի ուժի ցուցադրութիւններէն, անոնք իրենց երկիրները կը վերադառնան խայտալով Իտալիոյ նոր ուժին վրայ զոր կը բաղդատեն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի անկումին հետ :

Միջին Արեւելքի սինէմաներուն մէջ ցուցադրուած լրատու ժապաւէններու 95 առ հարիւրը իտալական կամ ֆրանսական են, բոլորն ալ սահմանուած՝ փառաբանելու այդ երկու երկիրներու զինուորական ուժը եւ զարկ տալու անոնց քաղաքական նպատակներուն :

Շատ մը Անգլիացիներ եւ Ֆրանսացիներ որոնց հետ խօսեցայ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, մտահոգութիւն յայտնեցին այն եղանակի մասին որով աճած է իտալական քարոզութիւնը վերջին երկու երեք տարիներու ընթացքին: Անոնք անշուշտ կ'ընդունին թէ մասնաւորապէս հականգլիական կամ հակաֆրանսական բան մը չկայ այս քարոզութեան եղանակին կամ մեթոտներուն մէջ. բայց բոլոր անոնց համար որ արեւելեան Միջերկրականի գտնուած եւ ուսումնասիրած են այդ միջավայրին քաղաքական եւ ընկերային ձգտումները, գիտեն թէ որքան զօրաւոր է ֆաշական այս արշաւը՝ մշակութային եւ ի վերջոյ քաղաքական գերակշռութեան շահելու համար աշխարհի այս մասին մէջ:

Պատմական տնօրինութեանց ամէնէն տաք շրջանին, Պաղեստինի արաբական մամուլը, որ կը գտնուէր Երուսաղէմի միւֆթիին ազդեցութեան տակ, ուժգնօրէն իտալասիրական եւ հականգլիական էր: Նոյն մամուլը այս հականգլիական գիծը պահեց ամբողջ 1936ի խռովութեանց ընթացքին եւ դեռ կը շարունակէ իր պայքարը:

Սուրիոյ մէջ գրեթէ ամէն լրագիր իտալական դրամ կը ստանար եթովպական տագնապին ատեն, եւ բռնած էր դիրք մը որ իտալասիրական էր եւ հակաֆրանսական: Հաւանաբար նմանօրինակ դրամական պատճառ մը կը գտնուի այն հակաֆրանսական պոռթկումին տակ զոր ցոյց տուաւ Սուրիոյ արաբական մամուլը, Ալէքսանտրէթի վերջին վէճին առթիւ:

ԵՐԳԻՉ Ս. ԽԱՉՀԱԿԵԱՆ

Անծանօթ մը չէ ան այլ եւս մեզի համար, թէեւ եկած շատ հեռուէն:

Իրեն յատուկ սիրալիր պատրաստակամութեամբ, ան իր պարիթոնի տաք ու ծաւալուն ձայնը տարածեց մեր բոլոր հայկական հաւաքոյթներուն եւ երեկոյթներուն վրայ.

Բայց այդ արտայայտութիւնները, հայ երգի նեղ սահմանին մէջ, մեզի չէին կրնար տալ իր տաղանդին եւ ձայնին մասին ճշգրիտ գաղափար մը:

Պ. Խաչհակեան երգիչ է եւրոպական իմաստով, եւ եւրոպական կրթութեամբ :

Ան կրնայ թեւաւորուիլ անկաշկանդ միայն Շումանի մը, Հէնտէլի մը կամ Կլինքայի մը ստեղծած մթնոլորտին մէջ, ուր իր բոլոր արտայայտութեան միջոցներուն, եւ իր հոգեկան կեանքին այլ եւս անբաժան մաս կազմած արեւմտեան երաժշտութեան ընծայած բոլոր նրբութիւններուն :

Այսօր, երեքշաբթի մենք առիթը կ'ունենանք զինքը կրկին ծափահարելու զուտ եւրոպական երաժշտութեան նուիրուած յայտագրի մը մէջ:

Արդարեւ հոն կը կարդանք Հէնտէլի քով Շումանը, Կլուքի քով Ֆօրէն, իր «Երազէ մը յետոյ» կտորով, Պէթհովէնի քով Չայքովսքին, կամ Ռախմանինովի քով ռուս երաժշտութեան սիւներէն Կլինքան :

Վերոյիշեալ կտորներէն մէկ քանին պիտի երգուէին շնորհալի Մէցցօ-Սօփրանօ Տիկին Արփիկ Արզումանեանի կողմէ :

Պ. Ս. Խաչհակեան իր գրաւիչ թեմպրով մը օժտուած տաք ձայնին հմայքը պտտցուցած է Ռուսաստանէն մինչեւ Գերմանիա եւ Իտալիա, Օփերայի խումբերու մէջ, ամենուրեք ստանալով արժէքաւոր քննադատներուն եւ կիրթ հասարակութեան մը գնահատանքը:

Չեմ կասկածիր՝ որ ռուսական քոնսէրվաթուարի սրահը նեղ պիտի գայ այս գիշեր՝ մեր համակրելի երգիչը ծափահարելու փութացող հայրենակիցները պարփակելու համար:

Հ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ Ս. ԼՈՒԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ), 4 մարտ — Ֆր. Կ. Խաչի մասնաճիւղին երեկոյթ պարահանդէսը տեղի ունեցաւ փետր. 27ին շաբաթ երեկոյ՝ «Ամի տիւ փէօփլը» սրահին մէջ :

Այդ օրը սրահը լեցուած էր ընտրեալ հոծ բազմութիւն մը: Հակառակ յանձնախումբին մասնաւոր կարգադրութիւններուն տեղի պակասութեան պատճառաւ շատեր ստիպուեցան ոտքի վրայ մնալ:

Հանդէսը բացաւ Տիկ. Եղքովանեան եւ գրաւոր զեկուցումով մը պարզեց Կ. Խաչին գործունէութիւնը: Այս առթիւ ուրախութեամբ իմացանք թէ Սէն Լուի մասնաճիւղը ունի 42 անդամուհիներ եւ 13 սանուհիներ: Երկու տարուան ընթացքին սարքած է չորս ձեռնարկներ, որոնք մասնաճիւղին ապահոված են բաւական շօշափելի յաջողութիւն մը, բարոյական թէ նիւթական: Մասնաճիւղը ստանձնած է նաեւ դպրոցի եւ աշակերտներուն առողջապահական խնամքը, հոգալով վաւերանիւթ եւ տնտեսուհիին ամսավճարը: Մարսէյլի դարմանատան միջոցաւ խնամուած են թաղեցի բազմաթիւ հիւանդներ, հայթայթելով անոնց բժշկական եւ դեղօրայքի ծախքերը: Նպաստ տուած են թաղեցի բազմաթիւ կարօտ ընտանիքներու, ինչպէս հիւանդանոցներու մէջ գտնուող հիւանդներուն՝ որոնց համար հաւաքաբար հաւաքուած է մօտաւորապէս 3000 ֆր.: Ի վերջոյ զեկուցումը կը թելադրէ ապաւինիլ մեր սեփական ուժերուն եւ կ'եզրակացնէր, յիշելով բանաստեղծին խօսքերը — «Ձախորդ օրերը ձմրան նման կուգան ու կ'երթան» ... Մեր ժողովուրդը տեսեր է շատ աւելի ձախորդ օրեր, բայց երբեք չէ յուսահատած եւ շնորհիւ իր արի զաւակներուն, միշտ կրցեր է դուրս գալ այդ բոլորէն: Այսպէս չի մնար, նորէն կը վերաբացուի մեր հայրենի երկնակամարը, բայց մինչեւ այդ անհրաժեշտ է միանալ, կազմակերպուիլ, գործել ու ինքնապաշտպանութեան դիմել : Ահա այս է բոլոր Հայերու նուիրական պարտականութիւնը առանց սեռի խտրութեան եւ այս է որ կը հետապնդէ Կ. Խաչը»: Այս խօսքերը մեծ ազդեցութիւն գործեցին. Տիկ. Եղքովանեան իր ընթերցումը վերջացուց խանդավառ ծափերու մէջ:

Կ. Խաչի քայլերգէն վերջ Օր. Ռօզա Թուղլաճեանի ղեկավարութեամբ սանուհիներու կողմէ կատարուեցան զանազան անակնկալներ, երգեր եւ կենդանի պատկեր մը, որ արժանացաւ ներկաներու գնահատանքին :

Յետոյ ներկայացուեցաւ Հայկ. ուրախ օփերէթը «Ուշ լինի նուշ լինի», մասնակցութեամբ օրիորդներ Ս. Սուլեան, Մ. Պէնկօեան, Պ. Պ. Գեղամ, Անուշաւան եւ Ա. եւ Ն. Սարգիսեաններուն: Բոլորն ալ եւ մասնաւորապէս Պ. Գեղամ գրեթէ անթերի կատարեցին իրենց դերերը:

Կէս գիշերէն վերջ սկսան եւրոպական պարերը ընտանեկան հաճելի մթնոլորտի մը մէջ: Խաչուհիները մինչեւ վերջ իրենց պարտականութեանց վրայ էին եւ կ'ապահովէին կարգապահութիւնը:

Հանդիսականները մեկնեցան առաւօտեան ժամը 5ին իրենց հետ տանելով քաղցր յիշատակներ :

Աստիկ

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱԿԱՏ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 մարտ).

— «Հայ մամուլին մէջ դարձեալ արծարծուեցաւ այս խնդիրը: Մասնաւորապէս ռամկավար մամուլին կողմէ շեշտուեցաւ անոր կարեւորութիւնը եւ անհրաժեշտութիւնը: Ռամկավար կուսակցութեան Ամերիկայի շրջանի պաշտօնաթերթ «Պայքար» այս անգամ ալ լպրծուն գետնի վրայ կեցած է: Ազգային ճակատ ըսելով, Ռամկավար կուսակցութիւնը կը հասկնայ դուրս ձգել Դաշնակցութիւնը եւ հայ համայնավար կուսակցութիւնը :

Վերջինի մասին խօսք չի կրնար ըլլալ: Ան օտար է հայութեան, հոգեկան ու մշակութային կապ չունի անոր հետ: Ըլլալով մէկ մասնիկը միջազգային կազմակերպութեան մը, ստիպուած է ենթարկուիլ անոր ուղղութեան եւ գործել անոր հրահանգներով :

Ազգային ճակատ բացատրութիւնը բնորոշ կերպով հակահամայնավար ճակատի նշանակութիւն ունի : Հետեւաբար, անոր մաս կրնան կազմել բոլոր ոչ — համայնավար հայ կազմակերպութիւնները, որոնք ազգային ուղղութիւն ունին եւ չեն ղեկավարուիր օտար կեդրոններէ :

Դաշնակցութիւնը գերազանցապէս հայ ազգային կուսակցութիւն է, որ կը գործէ միայն հայ ժողովուրդին մէջ, ներշնչուելով անոր աւանդութիւններէն, պատմութենէն եւ մշակոյթէն :

Դաշնակցութիւնը հայ ժողովուրդին ամէնէն լաւ կազմակերպուած, դաստիարակուած եւ մասսայականացած կուսակցութիւնն ըլլալով, կոչուած է կարեւոր դեր խաղալու մեր իրականութեան մէջ :

Առ նուազն միամտութիւն է ազգային ճակատի մասին խօսիլ, առանց նկատի ունենալու այդ կուսակցութիւնը, որ առանձինն աւելի ուժ եւ կարելիութիւններ ունի օգտակար գործ կատարելու, քան միւս հայ կուսակցութիւնները հաւաքաբար :

«Պայքար»ի առանց Դաշնակցութեան ազգային ճակատ կազմելու փափաքը կը յենու Դաշնակցութեան հակախորհրդային քաղաքականութեան վրայ: Դաշնակցութեան ընդդիմադրութիւնը Հայաստանի կառավարութեան դէմ, «Պայքար» կը նկատէ արգելք ազգային ճակատին անոր մասնակցութեան:

Շատ չտեսնենք այս մեծամտութիւնը: Թերեւս պիտի գայ օր մը, երբ «Պայքար»ները աւելի տրամաբանական դառնալով, մեր իրականութեան պիտի մօտենան աւելի առողջ դատողութիւնով :

Այս յոյսն ունինք խորհելով որ տակաւին մէկ երկու տարի առաջ, «Պայքար»ները աջակից ու յենարան եղած էին համայնավարութեան:

Թող այսօր խօսին ազգային ճակատի կազմութեան մասին իրենց ուժերով, թող փորձեն եւ գործի սկսին առանց Դաշնակցութեան: Աւելի ուշ պիտի հասկնան թէ ցնորքի ետեւէ վազած եւ օդին մէջ դղեակներ շինած են»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (220)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Գէորգի համար շատ ծանր էր նման քայլ մը առնել, բայց միեւնոյն ժամանակ, խմբի գոյութիւնը կապուած էր այդ բլուրը գրաւած պահելու հետ : Պէտք էր տասնեակ մը մարդ զոհաբերել՝ խումբը ազատելու համար : Պէտք էր, ու այդ գիտակցութիւնը ծանր կը ճնշէր Գէորգի մտածողութեան վրայ: Եթէ միայն ինք հնարաւորութիւն ունենար՝ տասնեակի մը գլուխը անցած երթալու, անշուշտ Գէորգը վայրկեան մը իսկ չէր մտածեր, եւ ոչ ալ ծանր հոգեկան ապրումներ կ'ունենար, բայց ամբողջ խմբի պատասխանատուութիւնը իր ուսերուն ծանրացած՝ Գէորգը իրաւունք չունէր տեղէն շարժելու եւ սակայն պարտաւոր էր Նիկոլն ու միւսները ճամբել ...

— Կը հասկնա՞ս ... Նիկոլ ջան ...

— Տէր Աստուած, էս օր քեզ ի՞նչ է պատահեր ... Տօ՛, միեւնոյնը չէ՞, ես չերթամ՝ մէկ ուրիշը պէտք է երթայ, քանի որ անհրաժեշտ է ... ուրիշ ըսելիք ունի՞ս ...

Գէորգը սաստիկ յուզուած՝ սեղմեց Նիկոլի ձեռքը:

— Մտիկ ըրէ, Նիկոլ, կ'երթաք, բայց չեմ գիտեր թէ ողջ պիտի վերադառնա՞ք ... քեզի ընտրեցի որպէս եղածներուն մէջ ամէնէն փորձառուն եւ շրջահայեացը: Քիչ վերջը մենք կեղծ շարժում մը կը սկսինք յարձակման դիմելու: Այդ պատեհութենէն օգտուելով՝ դուն քու տղաներով այդ բլուրը պիտի գրաւես: Գրաւելը հեշտ է, դժուարը պահելն է, մանաւանդ երբ թշնամիի ուժերը հաւաքուին: Կռիւը նոր պիտի սկսի, դեռ կէս օր իսկ եղած չէ: Ամենայն հաւանականութեամբ բազմահազար քրդութեան եւ կանոնաւոր զօրքի հետ գործ պիտի ունենանք, իսկ մեր թիւը հազիւ վաթսունըչորս կռուող ... Օգնութիւն ստանալու մասին մտածելն ալ յիմարութիւն կը լինի մեր կողմէ: Ուրեմն, կը մնայ որ գերագոյն փորձ մը ընենք, եթէ ոչ ամբողջ խումբը՝ գէթ անոր մեծ մասը փրկելու: Իսկ այդ դու եւ քու տասնեակդ պիտի փորձէք ...

— Տունդ չքանդուի, Գէորգ, այս ի՛նչ երկար քարոզ կարդացիր գլխուս: Ինչո՞ւ պարզապէս չես ըսեր, որ պէտք է երթանք եւ գրաւենք այդ բլուրը:

— Հա՛, Նիկոլ, պիտի գրաւէք եւ ամէն գնով գրաւուած պահէք, մինչեւ որ արեւը մարը մտնէ: Դժուար պիտի լինի, հնարաւոր չափով պիտի օգնենք՝ ձեր կռնակը պաշտպանելով ... Հասկցիր, Նիկոլ, ձեր գլխաւոր դերն է պահել այդ բլուրը՝ չձգելով որ թշնամին տիրանայ անոր, որ խոշոր աղէտ մը պիտի լինի ամբողջ խմբի համար ...

— Հասկցայ: Ուրիշ ըսելի՞ք ...

— Միայն այդքան, յաջողութիւն, Նիկոլ ...

Նիկոլը, առանց պատասխանելու դիրքէ դիրք անցնելով, հասաւ ընկերներուն քով: Երկու խօսքով քովիններուն բացատրեց իրենց ըսելիքը: Անոնք ալ իրենց քով գտնուողներուն բացատրեցին: Տասնեակը պատրաստ՝ սպասեց Նիկոլի հրամանին: Միայն Համբօն, երբ Առիւծ Գեւօն բացատրեց անոր Նիկոլի կարգադրութիւնը, բերանը բացած՝ աչքերը թարթեց, առանց լաւծէն բան մը հասկնալու, ու մռնչեց.

— Հէ՞:

— Ծօ՛, կովի գլուխ, ես ինչ որ ընեմ, դուն ալ ինծի կը հետեւիս,— սրտնեղած կարճ կապեց Առիւծ Գեւօն՝ գիտակցելով, որ Համբոյին բան մը հասկցնել բաւական դժուար է :

— Հէ՛ ...

Համբօն խոշոր գլուխը շարժեց, որպէս թէ հասկցած ըլլար Առիւծ Գեւոյի ըսածը: Բայց անոր հասկցածը այն էր որ ինք պիտի հետեւէր Գեւոյին,— բան մը որ չորս տարիէ ի վեր ամէնայն հաւատարմութեամբ ըրած էր արդէն, ալ ի՞նչ կարիք կար այդ մասին խօսելու:

Գէորգը քովը գտնուող տղոց հետ դիրքէն իջած միացեր էր Մօկացի Յակոբի տասնեակին: Քանի մը խօսքով երբ անոր բացատրեց իր ծրագիրը, մէկ ալ ամբողջ խումբը սկսաւ կանոնաւոր եւ արագ համազարկերով ծեծել Քրտերու դիրքերը որոնք գետին տափած անշարժութեան դատապարտուեցան, իսկ քիւրտ ձիաւորներ աճապարեցին աւելի վար քաշուիլ, գնդակի հասողութեան սահմանէն դուրս գալով: Այդ ընդհանուր շփոթէն օգտուելով՝ Գէորգը տասնեակի գլուխը անցաւ եւ յանկարծ դիրքէն դուրս նետուելով սկսաւ դէպի վար վազել շեղակի կտրելով լերան լանջը, մինչ իրենց դիրքերուն մէջ գտնուող տղաքը կը շարունակէին թշնամին ծեծել: Քրտերը, Գէորգի այդ անսպասելի շարժումը շփոթելով խուճապային յարձակման հետ, իրենց դիրքերէն դուրս եկան եւ խառն ի խուռն նահանջեցին դէպի լերան ստորոտը: Քրտերը բոլորովին զարմացած էին, որ ֆէտայիները այնքան յիմարաբար ձեռքէ կը հանէին լերան բարձունքը: Սակայն իրենց զարմանքը շատ երկար չտեւեց:

Գէորգը հազիւ երկու հարիւր քայլ վար իջած՝ իր խումբով միասին տափեցաւ գետին, շարունակելով աջ եւ ձախ կրակել:

Ժամանակն էր որ Նիկոլը շարժէր:

— Տղաք, ետեւէս :

Ու Նիկոլը դիրքէն դուրս թռչելով ուղիղ դէպի բլուրը սկսաւ վազել: Տղաք ալ կրնկակոխ անոր ետեւէն:

Քրտերը նոր հասկցան կատարուած խաղը: Ձիաւորները արշաւեցին դէպի բլուրը, որ այնքան յիմարաբար առաջ չէին գրաւած: Բայց արդէն ուշ էր: Նիկոլը իր տղաքներով բլուրի գագաթը գրաւած՝ շուրջանակի կրակ կը բանար, պատեհութիւն տալով Գէորգին եւ անոր ընկերներուն վերստին գրաւելու նախկին դիրքերը :

Ասկէ վերջ համեմատական խաղաղութիւն մը տիրեց Ղզլճայի սարին չորս բոլորը: Քրտերը, հետեւակ եւ ձիաւոր, զանազան դիրքերու մէջ հաւաքուած, կը շարունակէին անվնաս հրացանաձգութիւն մը: Իրարու ետեւէ կը հասնէր հեռաւոր գիւղերէն եկող Քրտերու բազմութիւնը: Կը մէկտեղուէին կանոնաւոր հեծելազունդի մասերը, որոնք մինչեւ այդ հեռու կանգնած՝ չէին մասնակցեր կռուին, սպասելով Ալայ բէկի գալուն, որ, ինչպէս գիտէ ընթերցողը, Ղզլճա գիւղը նստած՝ գիւղացիները կողոպտելու ետեւէ էր :

Աշնան ցուրտ արեւը սկսաւ թեքուիլ դէպի արեւմուտք: Երեք հազարէն աւելի կը լինէր հետեւակ եւ ձիաւոր Քրտերու բազմութիւնը, առանց հաշուելու կանոնաւոր բանակի հեծելազունդը, որ երկու հարիւրի մօտ կը լինէր: Սարսափելի աղմուկ եւ շփոթ մը կը տիրէր լերան վարի լանջերուն վրայ: Քրտական ձիաւոր խմբեր զանազան ուղղութիւններով կ'արշաւէին, երբեմն կը մէկտեղուէին, երբեմն ալ մանր խումբերու բաժնուած՝ դէպի վեր կ'արշաւէին անհնարին գոռում գոչումով: Հազիւ մօտեցած ֆէտայիներու դիրքերուն՝ ձիերու գլուխները ետ կը դարձնէին ու կը հեռանային ինչ արագութեամբ որ եկած էին:

Արեւի դէպի արեւմուտք թեքելու հետ միասին, Քրտերու մէջ կ'աճէր կենդանի շարժումը, ժամանակը կը մօտենար իսկական կռիւը սկսելուն : Գէորգը իր նախկին դիրքը գրաւած՝ տասնեակներէն քիչ մը վեր՝ կը հետեւէր թշնամիի շարժումներուն: Վստահ էր, որ ընդհանուր յարձակման մը ժամանակը կը մօտենար:

— Ուշադրութի՛ւն, ուշադրութի՛ւն, յանկարծ խումբէ խումբ միեւնոյն հրամանը անցաւ աշնան քամիի մը արագութեամբ, ու ֆէտայիները իրենց դիրքերու ետին, պատրաստ սպասեցին:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

րէ կ'ըսեն թէ նախագահը Մալաքայի ճակատը գացած է։

ՆՈՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Թունուզի մէջ։ Տեղացի բանթողները յարձակեցան Եւրոպայի բանուորներուն վրայ։ Ոստիկանութիւնը միջամտեց եւ չորս բանթողներ սպաննուեցան։ Խաղաղութիւնը վերահաստատուած է այժմ։

ԵԳԻՊՏՈՍ պաշտօնապէս դիմում կատարեց, Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնելու համար։

ՄԻԱՊԵՏԱԿԱՆ ՑՈՅՑ ՄԸ տեղի ունեցաւ Վիէննայի մէջ, կայսերական դրօշներու շռայլ ցուցադրութեամբ։ Սրահը ասեղ ձգելու տեղ չկար։ Ներկաներուն մէջ կը գտնուէին փոխ-վարչապետը եւ ուրիշ նախարար մը։ Օրուան բանախօսը յայտարարեց, իր ճառին մէջ.— «Եթէ հայրենասիրական ճակատը ժողովուրդի կամքին արտայայտութիւնն է, օր մը պիտի գայ երբ Հապս — պուրկներու վերադարձին ազդանշանը պիտի տայ»։ Ժողովը գահաժառանգ իշխան Օթոնի անունը արտասանեց սրահէն մինչեւ փողոցը։ Խումբ մը նացիներ փորձեր էին խանգարել ժողովը, սակայն ձախողեցան։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ Հրեայ մը սպաննուած ըլլալով Լացի Պատին աջեւ, խռովութիւններ ծագեցան քաղաքին հրէական թաղին մէջ։ Արաբ մը սպաննուեցաւ, Հրեայ մը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ։ Տղաքներ ալ վնասուեցան։ Կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առաւ։

ՂՊՏԻՆԵՐՈՒ ՎԱՆՔԸ (Տէյր - էլ - Մոհարրաք) պաշտպանելու հրաման ալ - ւած էր եգիպտական կառավարութիւնը, նկատելով որ մօտ հարիւր վանականներ գիրք բռնած՝ ոչ ոքի թոյլ կուտան ներս մտնել կամ դուրս ելլել եւ կը պահանջեն վերադարձնել իրենց նախորդ վանահայրը։ Ստուգուած ըլլալով թէ վանականները բաւարար ուտելիք եւ հաւանաբար զէնք ամբարած են եւ պաշարումը կրնայ ծանր հետեւանքներ ունենալ, մանաւանդ որ վանքը ճշմարիտ ամրոց մըն է, բարձունքի մը վրայ՝ 1400տարուանհնութիւնունի, որոշուեցաւ յետաձգել պաշարման գործադրութիւնը եւ վերջին կոչ մը ուղղել, որպէսզի վանականները «լսեն բանականութեան ձայնը»։

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ԴԵՐԱՍԱՆ ԵՒ Թատերագիր Վոսփըր, 37 տարեկան, Ամերիկայէն Անգլիա կը վերադառնար ուրախ զուարթ։ Գիշերը խնջոյք մը սարքած էին իր բարեկամները, որոնց մէջ կը գտնուէր նաեւ Անգլիոյ 1936ի գեղուհին, Միս Օքսֆորտ, 22 տարեկան։ Առտուան ժամը 3ին, երբ շոգենաւը Փլիմութի նաւահանգիստը հասաւ, երիտասարդ արուեստագէտը անհետացած էր։ Երկու ժամ խուզարկութիւն կատարուեցաւ, բայց անօգուտ։ Կը կարծուի թէ կա՛մ ծովը նետուած է սիրային տագնապի մը հետեւանքով, եւ կամ արկածով ինկած, քանի որ շատ կարճատես էր։ Դէպքը մեծ յուզում պատճառեց Անգլիոյ մէջ։

ՏԻԿԻՆ ՍԷՍԻԼ ՍՈՐԷԼ, հռչակաւոր արուեստագիտուհին, ծանր տագնապի մը մատնուած ըլլալով, ստիպողաբար հիւանդանոց փոխադրուեցաւ։ Բժիշկները միշտ կը հսկեն անարին վերեւ, յոյս յայտնելով թէ շուտով պիտի առողջանայ։

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ԾՈՎՈՒՆ ՏԱԿ.— Աննախընթաց դէպք մը կը հաղորդեն Փորթ Արթըրէն (Քանատա)։ Սուզակ մը, Տիմօ, որ ծովը իջած էր 12 մեթր խորութեամբ, ի հաշիւ քաղաքապետութեան, վարէն հեռաձայնով յայտնեց թէ վեր պիտի չելլէ, մինչեւ որ իր պահանջած յաւելումը չընդունուի։ Քաղաքապետական խորհուրդին անդամները ստիպողաբար ժողով գումարեցին, մինչ Տիմօ ջուրին տակը կծկուած՝ կը սպասէր։ Կարճ նիստէ մը վերջը, քաղաքապետութիւնը որոշեց ընդունիլ աշխատավարձքի յաւելումը, եւ սուզակը հանդարտօրէն ջուրէն երեսը ելաւ։

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ հանրապետութեան առաջին նախագահին՝ Մասարիքի ծննդեան 87րդ տարեդարձը տօնուեցաւ կիրակի օր, մեծ հանդիսաւորութեամբ։ Ամբողջ ժողովուրդը երախտագիտութեամբ ողջունեց «Ազատարար նախագահը», որ հանդստեան կոչուած է։

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Պետ. Հ. Կ. Խաչի Իթալիի նորակազմ մասնաճիւղին կողմէ

21 Մարտ կիրակի ժամը 3ին. Gentillyի քաղաքապետարանին մեծ սրահին մէջ։

Նախագահութեամբ Փարիզի Պետ. Հ. Կ. Խաչի Նախագահ

ՏՈՔԹ. ՔՕԼՕԼԵԱՆԻ

կը խօսի՝ Պետ. Հ. Կ. Խաչի քարտուղար Պ. Գ. ԲԱՐՈՒՆԱԿԵԱՆ

Խնամուած գեղարուեստական բաժին։

կը ներկայացուի «ՓՈՔՐԻԿ ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆ» (զաւեշտ)։

կը հրաւիրուին փարիզի եւ շրջանի հայ հասարակութիւնը։

իջնել մէթրօ Porte d'Italie կամ առնել 93, AR եւ ARbis օթօպիւսները։

Մուտք 3 եւ 5 ֆր.։

Զմեռնային Ցերեկոյթ—Պարահանդէս

Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութեան

14 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

ՍԱԼՕՆ ՄԱՍՍԻԼԻԱՅԻ ՄԷՋ, **Rue Roux-de-Brignoles**

Հտճելի գեղարուեստական բաժին։ Զուարճալի անակնկալներ։

Wouder-Jazz Mathieu

Ճոխ պիւֆէ, ընտիր խմիչք ժողովրդական գիներով։

Մուտք 10 ֆր.։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԷԼՎԻԼԻ ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը, այսօր, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 131 Fbg. du Temple, Պէլվիլ։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ
Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Մարտ 21ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—12,

Salle Poissonnièreի մէջ, **7 Rue du Faub. Poissonnière**
Métro Bonne Nouvelle

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏՈՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ (երգ), Պ. Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն)

Մասնաճիւղի սիրողներու խումբը կը ներկայացնէ երկու զաւեշտ

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՀԱՄԲՈՅՐԸ եւ ՀՆԱՐԱՄԻՏ ՎԱՐԶԱԿԱԼԸ

ՋԱԶ Մուտք 15, 10 եւ 7,50 ֆր.։ ՊԻՒՖԷ

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ Սոկրատ Խանամիրեանի

Ռուսական Պետական Օփերայի երգիչ

Մասնակցութեամբ ՏԻԿ. ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆԻ

եւ դաշնակահարուհի ՏԻԿ. ԼԻՏԻ ՎԱԶԱՆԱՅԻ

Այսօր, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9,15ին

Foyer Musical Russeի մէջ, 26 Ave. de Tokio, մէթրօ Iéna

գիները՝ 15, 10 եւ 7 ֆր.։

տոմսերը կարելի է հայթայթել Հ. Սամուէլ գրատունէն, 51 rue Mr. le Prince, փարիզ եւ Foyer Musical Russeէն։

ԻՐԵԿՈՅԹՆԵՐ

կազմակերպուած Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան Վարչութեան կողմէ, իր սեփական Ակումբին մէջ,

8 Rue Bossuet, Paris (10)

Հինգշաբթի, 11 Մարտ, ժամը ճիշդ 21,15ին.

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կը դասախօսէ՝ Պ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, նիւթ ունենալով՝

Բանաստեղծներ ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ եւ ՎԱՀԱՆ ՄԱԼԷԶԵԱՆ,

Իրենց կեանքն ու գրական գործունէութիւնը։

ԾԱՆՕԹ.— Այս երեկոյթները պիտի ունենան իրենց սարի բաժինը։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Պուլվար Օտտօի (Մարսէյլ) ենթամասնաճիւղը իր ընկերուհիներուն կողմէ իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Պ. Հայկ Սէրէնկիւլեանի եւ ընկերուհի Սէրէնկիւլեանի իրենց զաւակին՝ փոքրիկ Վիգէնի դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

×

Ֆ. Կ. Խաչի Ս. Լուի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկերուհի Տիկ. Տիրուհի Սէրէնկիւլեանի եւ իր ամուսնոյն, իրենց սիրելի զաւկին դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

×

Վէմեան ընտանիքը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկ. Հայկ Սէրէնկիւլեանի իրենց փոքրիկին Վիգէնի դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

×

Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր անդամներէն Խաչիկ Փիլիճեանի, իր հօր եղերական մահուան առթիւ։

×

Տէր եւ Տիկ. Տ. Թադոյեան իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Տէր եւ Տիկ. Սէրէնկիւլեանի եւ պարագաներուն, իրենց որդւոյն՝ փոքրիկն Վիգէնի տխուր մահուան առթիւ։

×

Ֆ. Կ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը իր բոլոր ընկերուհիներու կողմէ խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Տիկ. Նազիկ եւ Պ. Արտաշէս Զաքարեաններու իրենց մօր եւ կեսրոջ՝ Տիկ. ԷԳՐՈՒԿ ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ դառնացետ մահուան առթիւ։

×

Նիկոլեցի Իսքէնտէր եւ Վարդան Հ. Թօզաթլեան եղբարք եւ իրենց ընտանեկան պարագաները խորին կսկիծով իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն իրենց մօրեղբօր որդւոյն տարաբախտ ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆի մահուան առթիւ իր ողբացող այրիին եւ զաւակներուն, իր եղբօր Յովհաննէս Պօղոսեանի եւ ընտանիքին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ գումարները, փոքրիկն Վիգէն Սէրէնկիւլեանի կսկծալի եւ անակնկալ մահուան առթիւ.— Տէր եւ Տիկին Ահարոնեան 100 ֆր., Տոքթ. Սիվրիհիսարեան 50 ֆր., Տէր եւ Տիկ. Պետիկեան 25 ֆր.։

×

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Պուլվար Օտտօի ենթամասնաճիւղը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկ. Ներսէսեանի, որ իրենց ամուսնութեան առթիւ նուիրեցին 40 ֆր.։

Տոքթ. ՄԷՍՃԵԱՆ

82 rue d'Amsterdam, Paris (9)

Tél. Pigalle 70—02. Métro Place Clichy

Մասնագէտ ներքին եւ կանանց հիւանդութիւններու։

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 3—7։

կիրակի եւ տօն օրեր մասնաւոր ժամադրութեամբ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ վէսթօն կարող լաւ ափիճէօր մը։ Տեւական գործ եւ լաւ վճարում։ Դիմել՝ Պ. ԳՈՐԳԻԿԵԱՆԻ, 31 Route de Choisy, Ivry. մէթրօ Porte de Choisy.

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ
ՌՈՒՍԻԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլաւաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, զուլպաներու եւն.ի համար։ Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար գեղչուած գիներով։

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիրափոխագրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն։

փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գինները։

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9).7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-8

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ընկերութեան վարչութիւնը խորին շնորհակալութեամբ ստացած է ողբացեալ ՅԱԿՈԲ ԲԻԼԻՃԵԱՆԻ յուղարկաւորութեան առթիւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղկեպսակի.— Այրի տիկին Կ. Սահակեան եւ զաւակունք 50 ֆրանք, Այրի Տիկին Գազազեան եւ զաւակունք 50 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գալճեան 30 ֆրանք։

Աղքատախնամ ընկերութեան կողմէ կազմակերպուած վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ փետրուար 28ին, ընկերութեան կեդրոնատեղին, ի ներկայութեան 8րդ Թաղամասի ոստիկանապետին։ Շահող թիւերն են.—

101, 105, 110, 123, 129, 161, 192, 214, 332, 335, 341, 342, 365, 450, 468, 470, 488, 507, 512, 522, 549, 550, 587, 589, 591, 593, 594, 598, 626, 632, 635, 636, 652, 699, 756, 759, 778, 785, 810, 836, 867, 888, 896, 931, 988, 1044, 1061, 1072, 1076, 1084, 1096, 1097, 1106, 1119, 1132, 1147, 1223, 1278, 1307, 1322, 1337, 1338, 1346, 1367, 1425, 1449, 1472, 1487, 1536, 1540, 1549, 1543, 1547, 1554, 1586, 1590, 1642, 1663, 1668, 1683, 1688, 1729, 1727, 1758, 1778, 1792, 1833, 1840, 1876, 1879, 1890, 1922, 1934, 1987, 2066, 2067, 2506, 2586, 2923, 2938։

Այս թիւերուն համապատասխանող պարգեւները կարելի է ստանալ Աղքատախնամի գրասենեակէն, 15, Rue Jean - Goujon, Paris (8), ամէն կիրակի եւ երկուշաբթի օր, ժամը 10էն 12, մինչեւ 31 մայիս։ Այս թուականէն յետոյ չպահանջուած առարկաները ընկերութեան սեփականութիւնը պիտի նկատուին։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Սարսէլի մասնաճիւղի վիճակախաղէն շահած եւ չպահանջուած թիւերն են՝ 85, 390, 292, 229, 280, 453, 344, 270, 130, 451, 131, 330, 100, 89, 224, 26, 415, 500, 35, 51, 44, 106, 179, 450, 303, 306, 58, 377, 212, 263, 182, 278, 127, 160, 294, 168, 486, 432, 231, 174, 369, 67, 484, 41։

Վերջին անգամ ըլլալով կը յայտարարուի որ պարգեւները ստանալու համար դիմել մինչեւ մարտ 31 Պ. Պ. Ե. Յարութիւնեանի, 13, Rue d'Orsey, Փարիզ (18), կամ Կարօ Երանեանի, 29, Rue Beauséjour, Sarselles (S. et O.)։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի կ'ունենայ 11 Մարտ հինգշաբթի, ժամը 21ին, Sociétés Savantesի մէջ, 28 rue Serpente, (Դ. յարկ)։

Դասախօս Պ. ՎՐԱՑԵԱՆ,

Նիւթ՝ Թիւրքահայոց ազգային կեանքի զարգացումը։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆութպոլիստներու ընդհ. անդամական ժողովը տեղի ունեցաւ 12 փետրուար ուրբաթ երեկոյ «Երիտասարդաց» Միութեան Ակումբին մէջ։

Ժողովը միաձայնութեամբ որոշեց իր արդի վերին վարչութեան կողքին ունենալ նաեւ մասնաւոր յանձնախումբ մը, զբաղելու համար միայն ֆութպոլի խումբերով։ Յանձնախումբի վարիչ անդամ ընտրուեցան՝ Պ. Յ. Թօքաթլեան՝ ատենապետ, Ա... տուրեան՝ քարտուղար, Մ. Գ. Երամեան՝ գանձապահ, Ա. Ունճեան՝ փոխ ատենապետ, Ա. Զարիֆեան՝ փոխ քարտուղար։ Յանձնախումբը օրը օրին պիտի տեղեկացնէ թերթերու միջոցաւ իր խումբերուն մրցումները արդիւնքը։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՊՕՄՌՆ, Գուրծ — 232.85։
ԼԱ ՍԷՅՆ ՍԻՒՌ ՄԷՌ, Ս. Կ. — 35։
ՓԱՐԻԶ (11), Օ. Սար. — 5։
ՓԱՐԻԶ (7), Թ. Գ. — 100։
ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Ճապ. — 140։
ՇԱԼԷԹ, Գ. Պ. — 100։
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Ա. Ե. — 100։
ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼ, Գ. Զ. — 140։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe. LYON.
Dancing-Cigale, պարահանդէսամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկը ժամը 3ին, իսկ գիշերները ժամը 8.30ին։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibald

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme. PARIS (13)

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ
Մայիս 1էն Նոյեմբեր 15

—o—

Գոյները իրենց բազմերանգ նրբութիւններով, ինչպէս ձայներու ունկնդրութիւնը մեր մէջ կը ծագեցնեն համարժէք զգացումներ։

Իրապէս ալ հետաքրքրական հանդիպութիւն մը կայ տեսողական եւ լսողական զգայարանքներու միջեւ։

Կան արուեստագէտներ, որոնք վարժութեամբ, ձայն մը լսած ատեն եւ կամ միայն զայն երեւակայելով, միանգամայն կը պատկերացնեն անոր գոյնը։

Օրինակ այսինչ ձայնաւորը իրեն համար կարմիր է, ուրիշ մը ճերմակ, երրորդ մը սեւ, չորրորդ մը մը կապոյտ, հինգերորդ մը դեղին, եւն.... (Ռէնպօ)։

Ուրիշ մը այս զանազանութիւնը ուղղակի երաժշտական գործիքներուն վրայ կիրարկելով, պիտի ըսէ. — Սրինգին ձայնը կարմիր է, դաշնակինը ճերմակ, երգեհոնինը սեւ, ջութակինը կապոյտ։ Այս ուղղութեամբ ցուցահանդէսին ղեկավարները թանկագին փորձ մը պիտի ընեն ապացուցանելու համար թէ ի՛նչ արդիւնք կարելի է ձեռք բերել քաղաքներու մէջ, երբ ձայնի եւ լոյսի սփռումը բարեկարգութեամբ գործածուի։

ԱՐՈՒԵՍՏԱՆՈՑ - ՆԱՒԸ
ԿԱՄ ՋՐԱԹԱՏՐՈՆԸ

Պ. Պ. Պօտուէն եւ Լօտս, երկու երիտասարդ ճարտարապետներ, հաստատեցին թէ ջուրի եւ լոյսի նրբերանգ գունաւորումը անցեալի ցուցահանդէսներու մէջ հանրութեան վրայ անժխտելի հրապուրանք մը թողած է։

Իրապէս ալ 1925ի Միջազգ. Զարդանկարչական արուեստներու եւ 1931ի Գաղթային ցուցահանդէսներուն, երեք գլխաւոր զարդարիչ տարրերուն, ջուրին, գոյնին եւ լոյսին մեծ տեղ տրուած էր։ Սակայն երբեւ նորութիւն ծրագիրին մէջ կը մտնէր նաեւ ձայնին համընթացութիւնը։

Ատկից խրախուսուած՝ ճարտարապետները, միացնելով չորս տարրերը, բարեկարգութեամբ իրենց վստահուած յայտագիրը գլուխ հանեցին։

Երկար պրպտումներէ վերջ իրենց փորձերուն առարկայ դարձուցին դիւրաշարժ նաւ մը։

Ի՞նչ պիտի ըլլայ այդ նաւուն դերը։ Այս նաւը պիտի ունենայ ձայնասփիւռի կայան մը, արուեստասրահ, նուագախումբ, երգչախումբ, մեներգի համար համբաւաւոր երգչուհիներ եւ երգիչներ, երգեհոն, ատենախօսը (speaker), ու ձայնագրուած սկաւառակներ դարձնող օրհորդ մը։

Ասոր ուժատու մեքենան հանքային ծանր իւղ մը պիտի գործածէ։ Մինչդեռ ելեկտրական ուժի, ջրահան եւ լուսարձակ մեքենաները պիտի հայթայթեն ջուրի եւ լոյսի շարժումները, որոնք պիտի փոխանցուին կեդրոնական երգեհոնին։ Նաւուն վրայ պիտի կազմուին եւ ղեկավարուին, ցայտաղբիւրներ, ջրակամարներ, ջրախուրձեր, ջրվէժներ, ջրափունջեր մերթ անձրեւանման ու մերթ գոլորշանման։ Այս տեսարանները կազմուած պահուն իսկ, նոյն ջուրերը միահաղոյն ելեկտրական ճաճանչաւոր լոյսերու կենդանի երեւոյթներ պիտի սփռեն։ Անոնց համընթաց պիտի լսուին երաժշտական ընտիր կտորներ համաժամ ջուրի, լոյսի եւ գոյնի խաղերուն։

ՕԴԱՆԱՒԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ցուցահանդէսներու հրապոյրը աւելապէս պիտի ընդարձակուի օդանաւերու խաղերով, որոնք պիտի ամբողջացնեն կախարդական լոյսերու համայնապատկերը։

Բազմաթիւ լուսասփիւռ եւ ծխարձակ օդանաւեր, զուգընթացաբար գիշերային լուսաւոր տօնակատարութեանց՝ իրենց մասնակցութիւնը պիտի բերեն, ցուցահանդէսին երկնակամարին վրայ սփռելով ծուխէ կազմուած կորաձեւ պատկերներ ու լուսացայտ հրթիռներ։

Ցամաքային եւ ջրային պտոյտներու կարգին օդանաւային առօրեայ սպասարկութիւն մը կանոնաւորապէս պիտի գործէ Փարիզի եւ ցուցահանդէսին վրայ։ Արդարեւ, երկինքէն դիտուած տեսարաններու ամբողջական հրապոյրը տարբեր տպաւորիչ ազդեցութիւն մը կը ներշնչէ մեզի։

Երեւակայութիւնը դժուարութեամբ կրնայ պատկերացնել այսքան փառայեղ ճոխութեամբ լուսազարդուած ցուցահանդէս մը, ուր ճարտարապետական սքանչելիքներու կողքին, համաչարժութեամբ միացուած ըլլան նաեւ ջուրը, լոյսը, գոյները, ծուխը, հրթիռները օդանաւերը եւ երաժշտական անսովոր կախարդանքներ։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱԽԱՂԵՐԸ

Այս ողիմպիական խաղերը որ տեղի կ'ունենան երկու տարին անգամ մը, Միջ. Ցուցահանդէսին առթիւ՝ այս տարի Փարիզի մէջ պիտի սարքուին, երկրորդ անգամ ըլլալով։

Ամառնային դպրոցական արձակուրդը հազիւ սկսած, այս տարի Փարիզ պիտի համախմբուին աշխարհի համալսարանական բոլոր մարզիկները։

Միջին հաշիւով մարզիկներու թիւը 1500 հոգիէ պիտի բաղկանայ։ Ասոնք նախնական ընտրութեան մը ենթարկուելէ վերջ, պիտի նշանակուին իբր իրենց համալսարաններուն դափնեպսակը պաշտպանելու նախանձախնդիր ախոյեաններ։

Միջազգային համալսարանական խաղերու կազմակերպութիւնը յար եւ նման է Միջ. Ողիմպիական խաղերու կազմակերպութեան։

Միայն սա տարբերութեամբ որ, այն խաղերը որոնք օգտակար ըլլալէ աւելի վնասակար կը նկատուին ու - սանողներու մտաւոր կազմուածքին, բոլորովին պիտի ջնջուին։ Ուրեմն հոս, ոչ կոփամարտութիւն, ոչ ըմբշամարտութիւն։

Իբրեւ նպատակ, պիտի աշխատին միայն նախորդ մրցանիշերը կոտրել այլ եւ համալսարանականներու տարածել մարզանքի սէրը, որ գերազանց անհրաժեշտութիւն մըն է իրենց առողջական կազմը պահպանելու համար։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԿԵԴՐՈՆԸ

Այս տաղաւարը պարտէզներու հաւաքուածին եւեւը կը կառուցուի։

Ընդարձակ սրահներու մէջ պիտի կեդրոնացուին համաշխարհային ... ղեկութիւններու հետազօտութիւնները ... ը դիւրացնելու բոլոր միջոցները։

ԿՐՕՆ ԶԱԼՐԳԵԱՆ

(14)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԻՐԹԻՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փ.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՄԱՐՏ
MERCREDI 10 MARS 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3366

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՎԱՐՊԵՏԸ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏԷ, ԱՇԿԵՐՏԸ ԿԸ ԺԽՏԷ

Մեր հանրային կեանքին մէջ բազմութիւն մը կը կազմեն ասոս - խենդերը, մանաւանդ անոնք որ կը սիրեն ապուշի դեր կատարել:

Շատ ալ չենք զարմանար, երբ տարիքը առած, քարացած կուրացած մարդիկ են անոնք: Բայց, դժուար է զսպել արդար վրդովում մը, երբ կը տեսնես որ երիտասարդներ ալ վարակուած են նոյն ախտէն:

Ո՛րքան ճիշդ կը նկարագրէ Հանգուցեալ Տէրոյեանց պատուելին, այս կարգի տիպարները, իտալերէնէ թարգմանուած հատորի մը մէջ, որ լոյս տեսած է Պոլիս, 1842ին:

Գրքին անունն է՝ «Քաղաքավարութիւն կամ Ուսումն քաղաքական կրթութեան»: Անոր 75րդ էջին վրայ պիտի կարդաք հետեւեալ նկարագրութիւնը. (խորագիրը՝ «Խեղեփնալ» —խեղկնալ).

... «Ասոր հակառակ, անանկներ ալ կան որ՝ չափէն աւելի քաղաքավար երեւիլ կ'ուզեն. եւ առանց շարժումներին կ'ընեն Արուեստականութիւն, որ է խեղեփնալ: Ոմանք մէկին քով երթալու ըլլան նէ՝ որպէս թէ ոտքերնուն մատներուն վրայ կոխելով կը քալեն, ձեռքերնին եւ թեւերնին կարկինով չափածի պէս կը բանան կը գոցեն. գլուխնին վար ծռելով կըզակնին առաջ տընկելով, շըլինքնին ալ քիչ մը դէպի ձախ դին ծռեցընելով պըռունքներուն վրայ մէկ ժըպտել մը (սըրըտմիշ ընել մը) կը ցըցընեն, որ բըռնի ըլլալն ալ կ'երեւի »:

Մեր չօշափած նիւթը կապ ունի ոչ թէ քաղաքավարութեան, այլ քաղաքականութեան հետ:

Եւ սակայն, ճիշդ այս պատկերին տպաւորութիւնը կրեցինք, աչքէ անցընելով Փարիզի կարմրուկ շաբաթաթերթին վերջին թիւը, որ փետրուար 18ի դէպքին առթիւ չորս հարցումներ կ'ուղղէ «Յառաջ»ի խմբագրութեան, սրտառո՛ւչ լրջութեամբ: (Զանգու, 5 մարտ):

«Ի՞նչ կ'ուզէ Թուչնիկը» ...

Պարզապէս խեղկնալ, խենդութիւն կեղծել կամ ապուշի տեղ դնել էր իսկ ընթերցողները, որոնց մէջ իսկ պիտի կրնար շատ մը վաւերական վկաներ գտնել, դաս առնելու համար փետրուար 18ի էութեան մասին:

— «Կը հրաւիրենք ձեզ որ հրատարակէք — դեկտ. 2էն (1920) սկսեալ մինչեւ փետրուար 18 կատարուած բռնութեանց եւ հարստահարութեանց ցանկը, ժամանակագրական կարգով »:

Բայց այս երանելիները ո՛ւրկէ սորվեցան այսքան իրաւագիտական նրբութիւն՝ պարտկելու եւ իրենց ուզած մեկնութիւնը տալու համար դէպքի մը, որուն վկաները ողջ են տակաւին, այստեղ թէ Հայաստանի մէջ, որու մասին լեռնակուտակ հրատարակութիւններ են եղած 16 տարիէ ի վեր եւ դեռ կրնան ըլլալ, որուն արձագանգները հասան մինչեւ Մոսկուա ...

Մենք վարժուած չենք փաստաբանական խաղերու:

Ասոր համար ալ, պատիւ պիտի չընենք զբաղելու իրենց հարցումներով: Ու պիտի չտանք որ եւ է լուսաբանութիւն՝ ծանօթ աղբիւրներէն:

Մեղքը մերը չէ, եթէ կարմիր մուրճ մըն է որ պիտի իջնէ իրենց կարմրած գլուխներուն, իբրեւ կարճ եւ ազդու պատասխան:

Հեղինակաւոր բոլշեւիկ մը, Բ. Բորեան, 1929ին Մոսկուայի մէջ հրատարակեց երկհատոր աշխատութիւն մը, «Հայաստանը, միջազգային դիւանագիտութիւնը եւ Խ. Ռուսիան»:

Այդ հատորին մէջ, հեղինակը լայնօրէն վերլուծելով փետրուար 18ի ապստամբութեան պարագաները, կը յայտարարէ, իբրեւ ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՃԱՌ.

— «Առանց կազմակերպ եւ կարգաւոր ապարատի, առանց քաղաքական նախապատրաստութեան, առանց երկրի ինքնայատուկ պայմանները նկատի առնելու՝ Ռեւկոմը կը խլէր եւ կը բռնագրաւէր քաղաքացիներու մօտ գտնուած պարէնը քաղաքներու մէջ եւ գիւղացիներու մօտ գտնուած հացամթերքը գիւղերու մէջ: Անսիստեմ բռնագրաւում, իւրացում բացարձակապէս ամէն բանի,— զինուորական զգեստի, տնային մասնաւոր եւ այլ կարգի գործիքներու (օրինակ՝ բրինձի մաքրազտումի գործիքներ), բոլոր ջրաղացքներու, վարսավիրային իրերու, գիւղացիական փեթակներու, սպիտակեղէնի, հագուստի, քաղաքացիներու տնային կահկարասիի (առանց այս վերջիններու դասակարգային ծագումը նկատի առնելու) եւայլն, եւայլն — հասկնալի է, որ վարչական այս բոլոր միջոցները բնաւ դասակարգային բնոյթ չունէին եւ զանոնք գործադրողները կը մատնէին իրենց անհասկացողութիւնը խորհրդային քաղաքականութեան եւ համայնավար գաղափարաբանութեան մասին:

«Բնական է, որ վարչական այս միջոցները, կապուած հայածանքներու, հանդիսացան փետրուարեան ապստամբութեան հիմնական պատճառները»: (Բ. Բորեան, հատ. Բ. էջ 126):

Կը խօսինք, տակաւին, երկրորդ, երրորդ եւ չորրորդ պատճառներու մասին, իբրեւ վկայ առնելով միայն եւ միայն բոլշեւիկ Բորեանը:

Կարդալով այդ մասն ալ, պիտի համոզուիք թէ ոչ մէկ Դաշնակցական կամ «ազգայնական» հրատարակութիւն այնքան սաստիկ եւ անողոք ճշմարտութիւններ չէր յայտնած, գիտական վերլուծումով, որքան այս գիրքը, այն ալ Մոսկուայի մէջ տպուած:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈԽԱՌՈՒԹԵԱՆ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ ՔՆՆՈՒԵՑԱՒ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Մեծ յոյսեր յաջողութեան մասին

Կառավարութիւնը երէկ, երեքշաբթի, երեսփ. ժողովին քննութեան յանձնեց ազգային պաշտպանութեան փոխառութեան օրինագիծը, առաջարկելով քուէարկել սոխողաբար: Ծերակոյտն ալ գիշերանց նիստ գումարեց, իր կարգին քննելու եւ վաւերացնելու համար: Այս առթիւ խօսք առած էին բազմաթիւ երեսփոխաններ, եւ մասնաւորապէս ընդդիմադիրներ, պաշտպանելու կամ քննադատելու համար կառավարութեան քաղաքականութիւնը: Վարչապետ Պ. Լէօն Պլում նախորդ օրը անձամբ տեսակցած էր կարգ մը ծերակուտականներու հետ, որպէսզի վիճաբանութիւնները չերկարաձգեն եւ կարելի ըլլայ օրէնքը հանրապետութեան նախագահին ստորագրել տալ կէս գիշերին եւ պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակել յաջորդ առտու (այսօր, չորեքշաբթի):

Փոխառութեան որոշումը եւ միւս նիւթական տնօրինութիւնները լաւ ազդեցութիւն գործած են սակարանին մէջ, ուր միշտ գնումներ տեղի կ'ունենան: Ռանթերը կը շարունակեն բարձրանալ, 65 սանթիմէն մինչեւ 1.20: Ֆրանսական դրամատուններու եւ ճարտարագործական հաստատութեանց բաժնեթուղթերն ալ 10 – 20 առ հարիւր բարձրացում ունեցան:

Թէեւ որ Ֆրանսի գանձանակները բաց են ոսկիի գործառնութեանց համար, բայց դեռ տկար է գնելու կամ ծախելու շարժումը: Այս կացութեան պատճառը այն է որ շատեր տակաւին կը սպասեն խորհրդարանին վերջնական որոշման՝ փոխառութեան մասին: Դրամատուները իրենք ալ որոշ վարանում կը ցուցնեն: Երկուշաբթի օր աղնիւ ոսկիին քիլօն կը գնահատէին 24,643 Ֆր., յետոյ 24,509: Գնումները կը կատարուէին առանց հարցնելու թէ ո՛վ է տէրը կամ ո՛ւրկէ կուգայ:

Փոխառութեան գումարը եւ պայմանները (տոկոս եւն.) երէկ պաշտօնապէս հաղորդուեցան խորհրդարանին մէջ: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Անգլիացիներն ու Ամերիկացիներն ալ պիտի մասնակցին լայնօրէն: Նորէն զրոյց կը շրջի թէ Փարիզի հրապարակին վրայ գործող ամերիկեան մեծ դրամատուն մը յանձն առած է 50,000,000 տոլար արձանագրուիլ փոխառութեան, որ հրապարակ պիտի հանուի Ֆրանքով, տոլարով եւ սթերլինով, ինչպէս բացատրած ենք մանրամասնօրէն: «Լ'Էօվր» թերթը (անանուն ընկերութիւն) որոշեց արձանագրուիլ մէկ միլիոն Ֆրանք:

*** Կառավարութիւնը մեծ սոխողականութիւն տուած ըլլալով օրինագծին քուէարկութեան, նախապէս արձանագրուած երեսփոխանները խօսելու իրաւունք ունէին միայն 15 վայրկեան, իսկ միւսները՝ հինգ վայրկեան, որպէսզի կէս գիշերին վերջանայ ամէն բան: Հակառակ տիրող տարակարծութեանց, բոլոր երեսփոխանները կ'ընդունէին թէ անհրաժեշտ է եթէ ոչ միաձայնութեամբ, գէթ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ քուէարկել օրինագիծը, իբրեւ նոր ապացոյց միութեան եւ գործակցութեան: Միւս կողմէ, բոլորն ալ վստահ են թէ փոխառութիւնը յաջողութեամբ պիտի պսակուի բաղդատաբար կարճ ժամանակի մը մէջ, բարձրացնելով Ֆրանսայի վարկը արտասահմանի մէջ:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՄԱՏՐԻՏԻ ՎՐԱՅ

Սպանիոյ ապստամբները նոր յարձակման մը ձեռնարկեցին Մատրիտի դէմ: Հինգերորդ գրոհն է այս որ սկսաւ ամրակռուութեամբ՝ քաղաքին հարաւակողմէն եւ շարունակուեցաւ կատաղի կռիւներով: Ապստամբները միեւնոյն ատեն օգնական ուժ հասցուցին Օվիէտոյի, որ կը շարունակէ դիմանալ, հակառակ երկարատեւ պաշարման բոլոր սարսափներուն: Նոր ուժերը անմիջապէս յարձակման ձեռնարկեցին, ետ առնելու համար կարեւոր դիրք մը որ կորսուած էր անցեալ շաբթու:

Մատրիտէն հասած վերջին լուրերու համաձայն, ճակատամարտը կը շարունակուի կատաղօրէն: Ապստամբ հրամանատարներէն մէկը ճառ մը խօսելով յայտարարեց .— «Մօտ է վախճանը: Կը հաւատամ թէ Ս. Յովսէփի տօնին (19 մարտ) մայրաքաղաքը բոլորովին մաքրուած պիտի ըլլայ մարքսեան հրոսախումբերէն եւ ես շուտով Վալենսիա պիտի երթամ»:

*** Սպանիոյ ցամաքային եւ ծովային հսկողութեան ծրագիրը վերջնապէս ընդունուեցաւ 27 պետութեանց կողմէ: Գերմանիա տակաւին կը մերժէ սթերլինով կամ տոլարով վճարել ընդհ. ծախքէն իրեն ինկած բաժինը՝ 143,000 ոսկի:

Գերմանիա նախ յանձն առաւ 2000 սթեր. վճարել օտար դրամով, յետոյ 10 հազար, իսկ մնացեալին փոխարէն ղրկել մեքենագիրներ, ինքնաշարժներ եւ ուրիշ ինչ որ կրնայ օգտակար ըլլալ հսկողութեան համար:

Անգլիա, Գերմանիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա պաշտօնապէս յայտնեցին թէ պատրաստ են այս շաբաթ օրէն կատարել իրենց յանձնուած պարտականութիւնները: Անշուշտ շաբաթներ պիտի անցնին, մինչեւ որ հսկողութեան գործողութիւնը կատարեալ հանգամանք ստանայ: Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնաժողովը այժմ կը քննէ Սպանիա գտնուած կամաւորները ետ քաշելու հարցը:

*** Զօր. Ֆրանքօ հրամանագիր մը հրատարակելով, ազգ. քայլերգ հռչակեց արքայական քայլերգը:

*** Երկուշաբթի օր շոգենաւ մը կրակ առած կ'ընկղմէր Պիսքայեան ծոցին մէջ: Նախ կարծուեցաւ թէ անգլիական նաւ մըն է, եւ երկու անգլ. մարտանաւեր օգնութեան հասան («Փառի-Սուառ»ն ալ բացառիկ թիւ մը հանեց գիշերանց...): Ժամերով չփոթութիւն տիրելէ վերջ, ստուգուեցաւ թէ սպանիական նաւ մըն է որ կ'ընկղմի, յարձակում կրած ըլլալով ապստամբ մարտանաւէ մը: Նաւաստիները դուրս հանուած էին, նաւը ընկղմելէ առաջ: Կ'ըսուի թէ փոխադրանաւը 2,700,000 տոլար արժէքով ռազմամթերք եւ սաւառնակներ կը փոխադրէր Սպանիոյ կառավարութեան համար:

*** Երկու ռումբեր եւս գտնուեցան Ֆրանքօսպանիական սահմանագլուխին վրայ, Փէրփինեանի մէջ:

18 ՁՈՅԼ ՈՍԿԻ գողցուեցաւ Ժոլիէթի կայարանին մէջ (Մարսէյլ): Ամբողջ բեռը 55 ձոյլ էր, Ամերիկայէն նոր հասած: Կորսուած մասը կ'արժէ 100,000 Ֆրանք:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ ՎԵԹԵՐԱՆՈՒԹԵԱՆ

վերջապէս իրենց բուն տեղը գտան «շքեղ»ն ու «անճախըրըթաց»ը:

Ինչ որ պիտի պատմեմ, գերազանցօրէն անճախըրըթաց է եւ շատ աւելի շքեղ՝ քան Նարթմըշ կամ Ղանդալ գիւղի վերաշինաց Միութեան երեկոյթ - պարահանդէսը:

Ատոր համար ալ, խոնարհաբար կը խնդրեմ որ կարդաք յոտնկայս:

Եթէ շատ ծանր չի գար, կրնաք շարական մըն ալ մրմնջել, ընթերցումը աւարտելէ վերջ, պահ մը փակելով ձեր աչքերը: Ես կ'առաջարկեմ «Գով. եա Երուսաղէմ»ը:

Դեռ նոր հասկցայ թէ մենք շատ պանիր հաց կ'ուզենք, հանրային գործ, մանաւանդ կուսակցութիւն վարելու համար:

Արդ, լսեցէ՛ք, սկսելով խորագիրէն (երեք սիւնակի վրայ).

— « ՊԱՏԻ՛Ւ ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒՆ.— ՔՍԱՆԵՒՀԻՆԳ ՎԵԹԵՐԱՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ՊԱՏՈՒՈՅ ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆՈՒՄԸ»: (*Արեւ*, 24 փետր.):

Բան չհասկցա՞ք:

Թոյլ տուէք որ բացատրեմ:

Ռամկավարները 25 վեթերան ընկերներ ունին եղեր Եգիպտոսի մէջ՝ եւ պատուոյ վկայականներ բաշխեր են անոնց, ի վարձ բարուք ծառայութեանց:

Ի՞նչ բանած են այս 25 Երեւելիները:

Թերթը տակէ տակ շարելով անոնց անունները, կը բացատրէ ի լուր աշխարհի.

— « Պատի՛ւ բոլոր ասոնց: Մեր այն ընկերներն են անոնք, որոնք քսան եւ հինգ տարի շարունակ՝ հիանալի անձնուրացութեամբ մը եւ պողպատեայ հաստատամտութեամբ մը ծառայած են Ռ. Ա. Կուսակցութեան, այսինքն՝ Ազգին, նախ իբր Սահմանադիր — Ռամկավարներ կամ Վերակազմեալ Հնչակեաններ եւ յետոյ, 1921էն սկսեալ, երբ երկու կուսակցութիւնները միաձուլուեցան, իբր Ռամկավար Ազատականներ:

Պատի՛ւ վեթերաններուն »:

Եւ պատի՛ւ վեթերանութեան արհեստանոցին որ ի Գահիրէ:

Ես ալ կը կարծէի թէ վեթերանը հազուագիւտ արարած մըն է, մէջքը կքած՝ տարիներու վաստակին եւ տարիքի ծանրութեան տակ, ներկայացուցիչը անցած - գացած սերունդի մը, վերջապէս «հինաւուրց» մը, իր կեանքով կապուած պատմական դէպքի մը, շրջանի մը կամ երկար ծառայութեան մը հետ:

Եւ ատոր համար, շատ ալ չէի զարմանար որ, նոյնիսկ Դաշնակցութեան մէջ, որ 47 տարեկան կ'ըլլայ, մատի վրայ կը համրուին վեթերանները:

Մինչդեռ, մարդիկ վեթերան կ'արտադրեն ճիշդ այնպէս ինչպէս, Պոլսոյ հռչակաւոր Պետրոս Ձէքին շրջանաւարտ կը հասցնէր ամէն տարի: Եւ պատուոյ վկայական ալ կը բաժնեն, ճիշդ ինչպէս դպրոցներու մրցանակաբաշխութեանց հանդէսներուն մէջ:

Տեսէք, ռամկավար կուսակցութիւնը 15 տարեկան է, եւ արդէն հասցուցեր է 25 վեթերան՝ միայն մէկ շրջանի մէջ: Հոգ չէ թէ շատերը նախ հնչակեան (հին կամ վերակազմեալ), յետոյ Սահմանադիր - Ռամկավար, յետոյ Ռամկավար - Ազատական եղած ըլլան:

— Ռամկավարները մարտական գործունէութիւն չեն ունեցած, բայց չարամիտներ.— Եւ ահա մէկ տարիէ ի վեր մեռած կամ ողջ հայդուկներու պատկերներ կը հրատարակուին Եգիպտոսէն Ամերիկա, «Արեւ»ի եւ «Պայքար»ի մէջ:

— Ի՞նչ կուսակցութիւն է որ վեթերան չունի, քրթմնջեցին ուրիշներ:

Եւ ահա քսանըհինգը մէկէն մրցանակաբաշխութեան արժանացած, հանդիսաւորապէս:

Մե՛ղք որ 25ին տօնը մէկ անգամէն կատարեր են, այլապէս աղաւնակորեան Պոնոնուքեանը մէկ ոսկի եւս կը նուիրէր «Արեւ»ի ֆոնտին, յատկապէս իր վկայականը ստացած եւ իր անունը կարդացած ատեն:

ՎԱՀԷ

Հայ եւ Վրացի «մնասակար գաղէտ»ները...

«Զա Կոմ. Պրոսվէշչէնիէ» (մարտ 1) եւ «Կոմս. Պրաւդա» (մարտ 3) թերթերու մէջ տպագրուած են հայ ու վրացի «վնասակար գրագէտ»ներու ցանկերը:

Վրացիներէն այդ ցանկերու մէջ մտած են՝ Թորոշէլիձէ, Մգիվանի եւ Քաւթարաձէ, իսկ Հայերէն՝ Տէր – Սիմոնեան, Ալազան եւ Բակունց:

«Հօկ»ին լուծումը Սոֆիայի մէջ

Պուլկ. «Զարեա» թերթը կը գրէ Սոֆիայի Հօկի մասին (3 մարտ).—

«Որոշ ատենէ ի վեր քաղաքական ոստիկանութիւնը տեղեկութիւն ունէր, որ Սոֆիայի մէջ հայ քաղաքական «Հօկ» կազմակերպութիւնը կը զբաղի ապօրէն գործունէութեամբ: Այդ կազմակերպութիւնը մասնաճիւղն է միջազգային «Հօկ» կազմակերպութեան, որուն կեդրոնն է Փարիզ: Ան կը զբաղէր Հայերը փոխադրելով Խ. Հայաստան:

Սոֆիայի «Հօկ»ի մասնաճիւղը գաւառները ունէր 14 ճիւղեր: Վերջերս «Հօկ»ը 2000 Հայեր Պուլկարիայէն ղրկեց դէպի Խ. Հայաստան: Այս օրեր կազմակերպութիւնը կը պատրաստէր ուրիշ բաւական մեծ հայ խումբի մը ներգաղթը Պուլկարիայէն: Առաքումը տեղի կ'ունենար սովորաբար Փարիզի կամ Վարշաւայի վրայով:

Անցեալ օր ներքին նախարարին հրամանով Սոֆիայի «Հօկ»ի կազմակերպութիւնը լուծուած յայտարարուեցաւ: «Հօկ»ի բոլոր թուղթերը եւ գոյքերը տարուած են ոստիկանական տեսչութեան եւ քննութեան ձեռնարկուած է:

«Սանճաքին կիները թրքական դրօշ կը շինեն»

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ դեռ Սանճաք կը գտնուի Ազգաժողովի դիտող մարմինը: Պատուիրակութիւնը ամէնէն առաջ Պայըր եւ Պուճաք գիւղախումբերէն գալիք Թուրք ներկայացուցիչները պիտի լսէ: Այս գիւղախումբերուն ներկայացուցիչները դիտողներուն աղերսագիր մը տալով խստիւ բողոքած են իրենց գիւղախումբերուն Լաթաքիէի (Լաթաքիա) կցուելուն դէմ եւ հաղորդած են որ՝ եթէ այդ շրջանակը Սանճաքի չկցուի, այդ տեղի 30,000 Թուրքերը պիտի գաղթեն Սանճաք: «Արդարեւ այդ տեղ կեանքը անհանդուրժելի դարձած է Թուրքերուն համար: Օրինակի համար, հակառակ 80,000 Թուրք բնակչութեան՝ մէկ հատ Թուրք դպրոց չկայ: Դիտողներուն մէջ Թուրքերուն էն շատ համակրանք ցոյց տուողը Հիլշթատն է, այն որ նախապէս կ'աշխատէր Պոլսոյ փոխանակութեան յանձնաժողովին մէջ: Որովհետեւ դիտողները միշտ Ֆրանսացիներու թարգմաններուն միջոցով շփման մէջ են դուրսի հետ, կարելի չէ գիտնալ թէ ինչ ազդեցութեան տակ են:

Սանճաքի ժողովուրդը այժմ համբերութեամբ կը սպասէ սահմանադրութեան: Սանճաքի կիները կը զբաղին դրօշակ շինելով: Առայժմ 80 հազար դրօշ պատրաստուած է:

Միւս կողմէ ժողովրդական ներկայացուցիչներ Խալք էվլերու մէջ կանոնաւոր դասախօսութիւններ կուտան: Թուրք պաշտօնեաներու տեղ Արաբներ եւ Հայեր կ'անուանուին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ գումարուեցաւ Հ. Յ. Դ. Եգիպտոսի Շրջանի բարձրագոյն մարմինը՝ 23րդ Շրջ. Ժողովը:

Ժողովի աշխատանքները վերջացան երկուշաբթի օր, 22 փետրուար եւ շրջաններէն եկած պատուիրակները օրակարգի հարցերուն շուրջ խորհրդակցելէ, վիճելէ եւ պայքարելէ ետքը մեկնեցան իրենց վայրերը, կեանքի մէջ իրագործելու համար տրուած որոշումները:

Բարդ էին ժողովի աշխատանքները — ազգային, քաղաքական, կազմակերպական:

Բայց, պարզ էր մէկ բան. առողջ էր կազմակերպութիւնը. եւ բոլոր պատուիրակները գիտակից՝ իրենց պարտականութեանց եւ պատասխանատուութիւններուն:

Բոլորը կը զգային, գիտէին որ հաւաքուած էին քաղաքական մէկ մեծ կուսակցութեան մը անունով, իբրեւ մէկ բեկորը, մէկ օղակը անոր: Եւ հաւաքուած էին ոչ թէ գրոյց ընելու, թէյ խմելու կամ «չքանչան» բաժնելու իրարու, այլ քննելու մէկ տարուան գործունէութիւն մը, կշռելու ձեռք բերուած արդիւնքը, չափելու կատարուած գործը. պատասխանատուութիւններ ճշդելու, գնահատելու կամ քննադատելու եւ վերջնապէս նոր որոշումներ տալու վաղուան համար. ամբողջ տարուան մը համար:

Ահա թէ ինչու ժողովը անցաւ կենդանի, յուզումնալից նոյն իսկ, խիստ՝ հաշուետուութեանց հանդէպ. անկախ ու ազատ՝ իր դատողութեանց մէջ եւ արի, վճռական այլ իրատես՝ վաղուան իր որոշումներուն մէջ:

Ժողովը խոր գոհունակութեամբ հաստատեց այն ջերմ հաւատքը, որով տոգորուած են դաշնակցական շարքերը ամէն մէկ շրջանի մէջ. հաւատք՝ կազմակերպութեան եւ անոր հետապնդած ազգային նպատակներուն հանդէպ. հաւատք՝ հայ հայրենիքի ու հայ դատի ապագային նկատմամբ եւ վերջապէս հայ ժողովուրդի ճակատագրին հանդէպ, որ, հակառակ դժնդակ պայմաններու, պիտի բարելաւուի վաղը եւ լուսաւոր թուականներ պիտի ճանչնայ, եթէ Հայը կարենայ առողջ մնալ իր հոգիով. եթէ հայրենասիրական շունչը կենդանի, զգացումը արթուն պահուի ժողովրդական բոլոր խաւերուն, այլ մանաւանդ նորահաս սերունդին մէջ:

Ուրեմն, ուժեղ, անողոք պայքար այլասերման վտանգին դէմ. այն բոլոր ազդակներուն դէմ որոնք կը խաթարեն հայ հոգին եւ կ'եղծեն ու կ'այլանդակեն հայ ժողովուրդի բարոյական կերպարանքը, գերագանցօրէն առողջ ու ազգաշունչ մտածողութիւնը: Ու այս պայքարի կողքին՝ պանծացում ցեղային առաքինութեանց, արծարծում հայրենասիրական եւ ազգային զգացումներու եւ գնահատում ազգային արժէքներու: Սէր ու գուրգուրանք հայ դպրոցին հանդէպ, ծանօթացում հայ պատմութեան ու մշակոյթի արժէքներուն՝ հայ ժողովուրդի լայն խաւերուն եւ մանաւանդ երիտասարդութեան. ու այս ամէնը՝ ոչ միայն առանձինն, այլ եւ գաղութին առողջ ու ոգիով հայ տարրերու գործակցութեամբ: Զօրացնելով մշակութային բոլոր միութիւնները, աջակցելով այն բոլոր կազմակերպութեանց, որոնք հաւատարիմ հայ պատմութեան, առողջ իրենց ոգիով, սէր ու գուրգուրանք ունին հայ ժողովուրդի սրբութեանց, անոր հերոսական անցեալին ու ցեղային հպարտութեան հանդէպ:

Մասնաւորաբար բուռն պայքար այն բոլոր քուեթեանց, պետնաքարշ ձեռնարկներուն ու մտայնութեանց հանդէպ, որոնք հայութիւնը, մանաւանդ երիտասարդութիւնը, կը մղեն ստրկամտութեան եւ ինքնուրացման, զոհ երթալով անձնական ու խմբակցական չիւ հաշիւներու:

Ժողովը մասնաւորաբար կանգ առաւ ազգային - համայնական իշխանութեանց եւ անոնց դերին շուրջ: Անգամ մը եւս շեշտեց անհրաժեշտութիւնը խաղաղութեան՝ անոնց շուրջը եւ անոնցմէ ներս: Զերծ՝ քաղաքական հաշիւներէ, խմբակցական սադրանքներէ եւ խաղերէ, ազգ. հաստատութիւնները՝ դպրոց, եկեղեցի, առաջնորդարան, պէտք է նուիրուին հայ համայնքի բարգաւաճութեան ու ազգ. ոգիին զարգացման: Իշխանութիւնները հարկ է որ ապահովեն համայնքի բոլոր առողջ ու ազգաշունչ տարրերու աջակցութիւնն ու գործակցութիւնը, մէկ կողմէ հայ համայնքին բարգաւաճութիւնը եւ միւս կողմէ անոր քաղաքական ապահովութիւնը իրականացնելու համար. առանց անտեսելու հայ ժողովուրդին շահերը. առանց մանաւանդ վրայ տալու հայութեան արժանապատուութիւնը. Թումբ կանգնելով մասնաւորաբար այլասերման վտանգին դէմ, անտեղի եւ անօգուտ, անպատիւ եւ վտանգաւոր ստրկամտութեան քարոզութեան դէմ. տէր կենալով ազգային արժէքներու եւ սրբութեանց, յարգելով հայ ժողովուրդի զգացումները եւ համայնքին շահերը:

Նկատի ունենալով մասնաւորաբար Եգիպտոսի նոր պայմանները, ժողովը աւելի քան երբեք պէտքը շեշտեց հայեւարար եղբայրական յարաբերութեանց մշակման: Ջերմ ուրախութեամբ ողջունեց Եգիպտոսի անկախութեան եւ ազատութեան մեծ թուականը եւ հրաւիրեց իր շրջանները, եւ կազմակերպութիւնները ինչպէս նաեւ բովանդակ համայնքը՝ ըլլալ զգաստ, տոգորուած երախտագիտական զգացումներով, պարտաճանաչ ու հաւատարիմ քաղաքացի եւ օրինապահ ազգային հաւաքականութիւն, նպաստելով իրենց բոլոր ուժերով երկրի բարգաւաճութեան, պատրաստակամ՝ ամէն զոհաբերութեանց:

Իրականացնելու համար այս բոլորը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եգիպտոսի կազմը անհրաժեշտութիւնը շեշտեց զօրացնելու կազմակերպութիւնը. առողջ ու երիտասարդ տարրերով բազմացնելու շարքերը եւ ծաւալելու կուսակցութեան ազգաշունչ ու հայրենասիրական նպատակները, կազմակերպութիւն՝ կուսակցութենէն հայ համայնքին հանրային ուժերուն, առանց մենատիրական ձգտումներու. ապահովելով աջակցութիւնը գործօն, առողջ եւ ազգօգուտ տարրերուն, պատրաստ գտնուելով ամէն համագործակցութեան, բայց նաեւ պատրաստ պայքարի՝ ազգավնաս բոլոր ձեռնարկներուն, տարրերուն եւ սադրանքներուն դէմ:

Ժողովը վերջացաւ ընդհ. խանդավառութեան մէջ, զոհաբերումի նոր շունչով ու պարտաճանաչութեան նոր ոգիով զօրացած. տոգորուած՝ խաղաղ աշխատանքի ու համագործակցութեան նոր կամքով:

Բայց, առանց տկարութեան եւ առանց բառերու հմայքէն տարուելու. արի եւ իրատես, աչքի առջեւ ունենալով միշտ հայ հայրենիքը եւ հայ ժողովուրդը. անոնց լուսեղէն ոգին, նուիրական իրաւունքները եւ սրբազան դատը:

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆԸ», Է՛Ր ԵՐԲԵՄՆ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Սիլլայի մահէն վերջ, հայկական բանակը անգամ մըն ալ Հռոմայեցիները դուրս նետեց Կապադովկիայէն: Հաւանական է Հ. Ս. Տ. Մովսէսեանի կարծիքը թէ Կոմագէնեան (Պէհէսնի, Ուռմ քալէ, Հիւսնի Մանսուր) այս շրջանին նուաճուեցաւ Տիգրանէ: Ամէն պարագայի մէջ այս շրջանը բնական կամուրջ մըն էր, որ Կիլիկիան կը միացնէր Հայաստանի: Ն. Ք. 72ին Տիգրան քալեց Փիւնիկէի վրայ, դըրաւեց Աքիան, եւ դերի վարեց Սելինէ թագուհին: Սակայն մինչ ինք հոն գրաւած էր, Հռոմայեցի Լուկուլլոս զօրավարը Փոքր Ասիայէն մտաւ Կապադովկիա, ջախջախեց Միհրդատը Սեբաստիոյ մօտ եւ այս վերջինը շունչն առաւ Հայաստան: Տիգրան թոյլ չտուաւ որ Միհրդատ գայ իր նոր մայրաքաղաքը՝ Տիգրանակերտ, որ 50 կանգուն բարձր, լայնախարիսխ պարիսպներով եւ միջնաբերդով մը պաշտպանուած, նորակառոյց քաղաք մըն էր խայտաբղէտ բնակչութեամբ (Մուֆարղինի մօտ):

Այսու հանդերձ չընդունեց Լուկուլլոսի առաջարկը, որ էր Միհրդատը յանձնել Հռոմի:

Ն. Ք. 69ին Լուկուլլոս անցաւ Եփրատը: Հայ, Հռոմայեցի եւ օտար պատմաբաններ հետեւեալ կերպով կը նկարագրեն հայ - հռոմէական պատերազմը: Լուկուլլոս գրաւեց փոքրիկ բերդ մը եւ Ծոփաց աշխարհի մէջէն սկսաւ քալել Տիգրանակերտի վրայ: Տիգրան Մեհրուժանը 3000 հեծեալով ղրկեց Լուկուլլոսի դէմ, մինչ Միհրդատ 10.000 հայ զօրքերով կը մտնէ Պոնտոս: Բայց Մեհրուժան 1600 հեծեալ եւ 1600 հետեւակէ բաղկացած Սեքստիլոսի յառաջապահ գունդերէն պարտուեցաւ, ինքն ալ սպաննուելով: Տիգրան իր բանակը քաշեց հայկական Տաւրոսի հիւսիսը, բայց իր վերջապահ գունդերէն մին, նեղ կիրճէ մը անցած պահուն Մուրէնայի զօրախնէն յարձակում կրելով մեծ զոհեր տուաւ: Սեքստիլոս բնաջինջ ըրաւ արաբական այրուձին որ Տիգրանի օգնութեան կը փութար: Եւ Լուկուլլոս 18.000 հետեւակով, 3000 հեծեալով եւ 1000 թեթեւազէնով եկաւ Տիգրանակերտը պաշարելու: 6000 հայ զօրքեր գիշերանց ճեղքեցին հռոմէական գիծերը, մտան Տիգրանակերտ, ազատեցին Տիգրանի կիները եւ գանձը: Տիգրան այս յաջողութենէն քաջալերուած, եկաւ ճակատելու Հռոմայեցւոց դէմ: Աջ թեւին հրամանատարն էր իր փեսան՝ Մարերու Միհրդատ թագաւորը, կեդրոնին կը հրամայէր ինքը Տիգրան, ձախ թեւին Ասորեստանի Ատրպէնա թագաւորը: Լուկուլլոս Մուրէնան 6000 հոգիով Տիգրանակերտի մօտ ձգելով, 12.000 հետեւակով եւ 3000 հեծեալով քալեց Տիգրանի վրայ: Անիկա նշմարեց երկու բան՝ նախ հայ հեծեալներու ծունկերը անպաշտպան էին, երկրորդ՝ Տիգրան զանց առած էր բռնել իր թիկունքը գտնուող բլուր մը, որուն ստորոտը կանգնած էին Տիգրանի զըրահակիր հեծեալները: Լուկուլլոս անոնց վրայ ուղղեց ճակատէն Թրակիացի եւ Գաղղիացի հեծեալներ, ինքը 1200 հետեւակով բարձրացաւ բլուրը եւ անկէց խուժեց հայ հեծեալներուն վրայ, կողէն, պատուիրելով իր զինուորներուն, իրենց հարուածները ուղղել հեծեալներու անպաշտպան ծունկերուն: Հեծեալները յանկարծակիի եկած, մղուեցան հետեւակներու շարքերուն մէջ, զանոնք խուճապի մատնելով եւ հայկ. բանակի դասաւորումները խանգարելով, մինչ Հռոմայեցիները ճակատէն սկսած էին ընդհանուր յարձակման: Հայկական բանակը պարտուած ցիրուցան եղաւ:

Տիգրան շունչն առաւ Վասպուրական, ուր Միհրդատի օժանդակութեամբ սկսաւ 40.000 հետեւակէ եւ 30.000 հեծեալէ բաղկացած նոր բանակ մը կազմակերպել: Մինչ Լուկուլլոս Տիգրանակերտը հակառակ Մանդէոսի դիմադրութեան՝ շնորհիւ Յոյներու դաւաճանութեան գրաւելէ յետոյ կ'երթար ձմեռելու Կորդուաց աշխարհը: Ամառուան կէսին Լուկոլլոսը Սղերդի եւ Բիթլիսի վրայով մըտաւ Մշոյ դաշտը եւ սկսաւ քալել Արածանիի հովիտէն Արտաշատի վրայ: Բայց այս արշաւանքը իրեն համար աղետաբեր եղաւ: Տիգրան շնորհիւ իր թեթեւազէն այրուձիին, բաւական մը թիկունքային յարձակումներով Լուկուլլոսը նեղելէ վերջ, Արածանիի միւս ափէն Հռոմայեցիներուն եռեւն, Վասպուրականէն կայծակի արագութեամբ ամբողջ բանակովը ինկաւ Լուկուլլոսի վրայ:

Ահա Արածանիի ճակատամարտը, ըստ Հ. Ս. Տ. Մովսէսեանի.— «Նախ Հռոմայեցւոց հեծեալները յարձակեցան հայ հետեւակներուն վրայ, որոնք քաջութեամբ դէմ դրին, բայց երբ Հռոմայեցի հետեւակները իրենց կարգին վրայ հասան, սկսան տկարանալ, այն ատեն Տիգրան կրկէս նետեց թեթեւազէն այրուձին, Լուկուլլոս անոնց վրայ քշեց իր ասպարակիրները, բայց Հայերը նետերու անձրեւ մը տեղալով Հռոմայեցւոց վրայ անոնց շատերը սպաննեցին: Արածանին Հռոմայեցւոց համար կատարեալ պարտութիւն մը եղաւ»: Լուկուլլոս սակայն կրցաւ իր բանակը ազատել, արընթաց նահանջով մը իջաւ եկած ճամբով հարաւ, Մծբինը պաշարեց: Սակայն հոն ալ Կալլիմարքու Յոյնը եւ Տիգրանի եղբայրը Գուրս, ի դերեւ հանեցին Հռոմայեցւոց ջանքերը, կըրակի թափելով Հռոմայեցւոց գըխուն եւ անոնց բաբանները այրելով: Անձրեւոտ գիշեր մը սակայն Հռոմայեցիները Հայոց անհոգութենէն օգտուելով գրաւեցին արտաքին ամրոցները եւ Հայերը քշեցին Միջնաբերդ: Գուրս յաջողեցաւ ազատ ելքի եւ զինուորական պատիւներու փոխարէն, միջնաբերդը թողուլ եւ հեռանալ: Սակայն հայկական բանակը բոլոր ճակատներուն վրայ յարձակողականի անցաւ: Միհրդատ Եւպատոր մտաւ Պոնտոս, Եփրատի մօտ կոտորելով Փաբիոսի զօրքերը, անցաւ Փոքր Հայք եւ Զիլէի մօտ ոչնչացուց Տրիարիոսի հրամանատարութեան տակ գտնուող հռոմէական բանակ մը: Տիգրանի փեսան՝ Մարերու Միհրդատ թագաւորը մտաւ Կապադովկիա եւ սկսաւ զայն ասպատակել: Տիգրանակերտ, Մծբին վերագրաւուեցան, Հռոմայեցի լեգէոններ ջարդուփշուր եղան, հռոմէական գլխաւոր բանակը ըմբոստացաւ, Հռոմ պարտաւորուեցաւ ետ կանչել Լուկուլլոսը եւ անոր տեղ ղըրկել Պոմպէոսը 80.000 զինուորով:

Բայց մինչ Տիգրան զբաղած էր Արեւմուտքի մէջ, իր որդին կրտսերն Տիգրան Հայաստանի մէջ ըմբոստացաւ: Տիգրան պարտաւորուեցաւ հայ եւ մար զինուորները քաշել Կապադովկիայէ եւ Կիլիկիայէ, քալել իր որդւոյն դէմ եւ զայն պարտութեան մատնել, սակայն այս վերջինը պարթեւ բանակով մը եկաւ Արտաշատը պաշարելու(66): Բայց Պարթեւները չկրնալով յաղթել բերդապահ զօրքին՝ պարտաւորուեցան նահանջել, ձգելով հայր ու որդի դէմ դէմի Արտաշատի պատերուն տակ: Որդին չարաչար պարտուելով փախաւ Պոմպէոսի մօտ որ Հայաստանի դէպքերէն օգտուելով վերջնական կերպով Միհրդատը ջախջախած էր: Երիտասարդ դաւաճանը Բարձր - Հայքի եւ Արաքսի հովիտին վրայէն հռոմէական բանակները առաջնորդեց Արտաշատի մօտ: Տիգրան չէր կրնար իր յոգնած բանակով դիմադրել Հռոմի թարմ ուժերուն, պարտաւորուեցաւ հաշտուիլ, Հռոմի զիջելով Կապադովկիան, Կիլիկիան եւ Սուրիան, Պարթեւներուն՝ Հիւսիսային Միջագետքը եւ Ասորեստանը: Կրտսերն Տիգրան կը դառնար Ծոփաց թագաւոր: Սակայն Պոմպէոս այս վերջինը դահընկէց ընելով Հռոմ տարաւ ու գլխատեց, նախ Ծոփքը եւ ապա հիւսիսային Միջագետքը եւ Կորդուաց աշխարհը «Պարթեւներէն» խլելով վերադարձուց Տիգրանի:

Այսպէսով կազմակերպութեամբ գերազանց Արեւմուտքը, անգամ մըն ալ յաղթեց Արեւելքի նորաբողբոջ կայսրութեան մը խայտաբղէտ ուժերուն: Սակայն Տիգրան Հայաստանը կը ձգէր աւելի մեծ, քան այն զոր ինք ժառանգած էր:

ԱՐԱՄՈՐԴԻ

Ալեքսանտրէթի Սանճաքը եւ Հայաստան

Journal de Genèveի մէջ (28 փետր.), այս խորագրին տակ Փ. Պրիէ կը գըրէ.—

Թուրքէնի նախագահութեան տակ, մասնաւոր յանձնաժողով մը, այս պահուս, Ժընեւի մէջ, կը քննէ Ալեքսանտրէթի սանճաքին նոր գոյավիճակը: Զանազան հարցերու կարգին, որոնք լուծման կը կարօտին, գոյութիւն ունի հարց մը, որ, բազմաթիւ Եւրոպացիներու, Զուիցերիացիներու, քրիստոնեաներու համար, մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ: Այդ հարցը այն ճակատագիրն է, զոր նոր գոյավիճակի ծրագիրը պիտի ստեղծէ սանճաքի հայ փոքրամասնութեան համար:

Շահագրգռութիւնը, զոր հանրային կարծիքը ցոյց կուտայ այս հարցին մասին, ամէն բանէ առաջ բարոյական է: Հայաստան Ընդհ. Պատերազմի մեծագոյն զոհն է: Պատճառաբանութիւնը, զոր Թուրք կառավարութիւնը ցոյց կուտայ կազմակերպուած ջարդերու առթիւ, այն է թէ Հայերը համակիր էին Դաշնակիցներու դատին: Աւելի վերջ, Հայերը կազմեցին կամաւորական գունդեր, որոնք նշանաւոր հանդիսացան Ֆրանսայի եւ Պաղեստինի ռազմաճակատներուն վրայ: Ուիլսընի 14 կէտերով Հայոց կը խոստացուէր ազգ. օջախ մը: Այդ խոստումին դրժեցին Դաշնակիցները: 1923ին, լքուեցաւ հայկական դատը: Հայաստանի անունը ջնջուեցաւ Լօզանի դաշնագրէն: Թուրքիոյ վերադարձուեցաւ Կիլիկիան, պահ մը Ֆրանսայի հովանաւորութեան տակ դրուած, ուր մեծամասնութիւն կը կազմէին Հայերը: Այս վերջինները, անոնք որ կըցած էին ճողոպրիլ ջարդերէն, գաղթեցին արտասահման: 150.000 հոգի ապաստան գտան Սուրիոյ մէջ, 27.000 հոգի կը բնակին սանճաքին մէջ:

Սանճաքին նոր գոյավիճակը պէտք է որ ճշդէ եւ սահմանէ Ազգերու Դաշնակցութեան իրաւունքները այս հողամասին վրայ: Հարկ կը տեսնենք ստորագծել, որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը որոշ պատասխանատուութիւն մը ունի հանդէպ Հայաստանի (բառ կ'ուզէ հայ ժողովուրդին) ընդհանրապէս, եւ սանճաքին Հայերուն՝ մասնաւորապէս: Ազգերու Դաշնակցութիւնն էր, որ Նանսէնեան Օֆիսին նախաձեռնութեամբ, պաշտպանեց հայ գաղթականներու տեղաւորումը Սուրիոյ մէջ: Այդ նպատակով՝ հայոց փոխատուութիւններ եղան, որոնք յետոյ վերադարձուեցան: Այս գործը անտարակոյս կը ներկայացնէ Նանսէնեան Օֆիսին ամենամեծ յաջողութիւնը: Ազգերու Դաշնակցութիւնը չի կրնար այժմ հրաժարիլ՝ քանդելով գործը, տկարութեամբ մը նոր տարագրութեան դատապարտելով այն դժբախտները, զորս ինքն իսկ հաստատած էր Սուրիոյ մէջ եւ սանճաքի հողամասին վրայ:

Ազգերու Դաշնակցութիւնը կարգ մը յանձնառութիւններ ունի հանդէպ հայ ժողովուրդին: 18 դեկտ. 1920ին, Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովը կը վաւերացնէ հետեւեալ բանաձեւը.— «Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովը, համաձայն 22 նոյ. 1920 Թուակիր որոշման, պաշտօն կուտայ իր Խորհուրդին, հսկել... Հայաստանի ճակատագրին վրայ»: Երկրորդ Ընդհ. Ժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց յայտարարութիւն մը, ուր կը կարդանք ի միջի այլոց — «Ընդհ. Ժողովը յատկապէս կը խնդրէ Խորհուրդէն, որ Գերագոյն Խորհուրդին մօտ պահանջէ դնել թէ հարկ է դաշնագրին (Սեւրի դաշնագիրը փոխարինող) մէջ դնել անհրաժեշտ տրամադրութիւնները ի պաշտպանութիւն Հայաստանի ճակատագրին, մասնաւորաբար Հայոց տալու համար ազգ. օճախ մը, բոլորովին անկախ Թրքական տիրապետութենէն»: Իրաւագիտական տեսակէտով, Լօզա-

---

ԿՈՎԿԱՍԸ ՀԻՒՍԻՍԻ ԵՒ ՀԱՐԱՒԻ ՄԻՋԵՒ

Գոնէ այս դարուն Անգլիոյ մէջ բոլշեւիզմ չի հաստատուիր: Նոյնպէս ընդունուած է, որ խորհրդային վարչաձեւը պիտի իյնայ եւ մենք հաւատացած ենք թէ այդ պիտի ըլլայ մեր աչքերու առջեւ: Նոյնպէս բոլոր առարկայօրէն դիտողները միաձայն կը վկայեն Թուրքիոյ նոր վարչաձեւի հաստատուն կացութիւնը եւ դժուար թէ կարելի ըլլայ պահպանելով նուազագոյն առարկայութիւնը, Թուրքիոյ վարչաձեւը համեմատել խորհրդային վարչաձեւի հետ: Մինչ մեծամասնական կրունկին տակ հեծող Խորհ. Միութեան ժողովուրդները կը մեռնին աղքատութենէն, որ կը շարունակէ աւանդական աշխարհակալութեան քաղաքականութիւն մը, Մ. Քէմալ ստեղծեց նոր ժողովուրդ, կիրարկելով երկրին մէջ արեւմուտքի յառաջդէմ մշակութային նուաճումները: Մինչ խորհրդային վարչաձեւը կը հանդիսանայ վտարանդի համաշխարհային հրդեհի (օրինակ Սպանիան), Աթաթիւրքի Թուրքիան կ'ընդգրկէ բոլորի կողմէ խաղաղութեան գործօն: Ասոր ապացոյցն է Թուրքիոյ հետեւողական արտաքին քաղաքականութիւնը: Պ. Ջամալեան չի կրնար չգիտնալ վենիզէլոսականներու վերջին ապստամբութիւնը եւ անոր մէջ Թուրքիոյ կատարած դերը: Ինչպէս յայտնի է, Պուլկարիա կ'ուզէր օգտուիլ Յոյներու ներքին խռովութենէն, եւ գրաւել յունական հողերու մէկ մասը, որ պատերազմի հետեւանքով միացած էր Յունաստանին: Դժուար չէ հասկնալ թէ ապէկ Պալքաններու մէջ կրնար ծագիլ նոր հրդեհ մը: Նոյն ինքն Մ. Քէմալ կըրնար օգտուիլ յունական դէպքերէն, չէ՞ որ տակաւին կային հին հաշիւներ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ: Ասոր փոխարէն Մուսթաֆա Քէմալ, ինչպէս յայտնի է, 24 ժամուան ընթացքին զօրքերը քաշեց դէպի պուլկարական սահմանը եւ յաջողեցաւ խաղաղութիւնը պահպանել Պալքաններու, թերեւս եւ ամբողջ Եւրոպայի մէջ:

Եւրոպան յանձին Ազգերու Դաշնակցութեան շատ շնորհակալ մնաց Թուրքիոյ:

Պ. Ջամալեան եւ իր բարեկամները վերջ ի վերջոյ, պէտք է հասկնան, որ մենք գործ չունինք Ապտիւլ Համիտի Թուրքիոյ հետ: Կարելի չէ ներկայ Թուրքոյ հանդէպ դիրք ճշդել առաջնորդուելով պատմական ատելութեան զգացումէն: Հայկական փորձը բաւական պիտի ըլլար սորվեցնելու բոլորին, առաջին հերթին Հայերուն, թէ քաղաքականութիւնը երբ կ'առաջնորդուի զգացումով, միշտ կը տանի պարտութեան, եթէ ոչ ոչնչացման:

Հայերը տակաւին մնացորդներ ունին Թուրքիոյ մէջ եւ կ'ապրին ապահով: Անոնց յարաբերութիւնները օրէ օր կը լաւանան Թուրքերու հետ, ատոր մասին կը վկայեն Պոլսոյ Հայ պատրիարքի յայտարարութիւնը որ հրատարակուեցաւ Ալեքսանտրէթի սանճաքի վէճին առթիւ: Ցայտարարելով այդ Թուրքիան թշնամի, Պ. Ջամալեան եւ Դաշնակները ամբողջ կուսակցութիւնը մտածելու էին այնտեղի իրենց եղբայրներու մասին:

Ինչ կը վերաբերի Կովկասի, Պ. Ջամալեան չի կրնար չհասկնալ թէ Կովկասի անկախութենէն գործնականօրէն պիտի հրաժարէինք, եթէ ընդունելու ըլլայինք թէ թշնամական վերաբերմունք կայ հիւսիսի եւ հարաւի հանդէպ:

Կովկասի համար անհրաժեշտ է ապահովուիլ հիւսիսէն, իսկ այդ չի կրնար ըլլալ առանց մեզ համակիր երկիրներու, հակառակ պարագային Կովկասի անկախութիւնը կը դառնայ ցնորք: Կովկասի համակրողներու առաջին տեղը պիտի գրաւեն Թուրքիան եւ Իրանը: Ցորչափ մենք չենք կրցած ապահովել Թուրքիոյ եւ Իրանի համակրութիւնը, նաեւ օգնութիւնը թերեւս քանի մը մեծ պետութեանց, Կովկասը չի կրնար ունենալ իրական անկախութիւն մը: Պէտք է անկեղծօրէն ձգտիլ Թուրքիոյ եւ Իրանի բարեկամութեան: Այդ կ'ըսէ մեր աշխարհագրութիւնը, հոն մենք որ եւ է բան չենք կրնար փոխել:

Միւս կողմէ, յանուն ինչի՞ հարաւը յայտարարել թշնամի Կովկասին, խնդիր մը որուն համար եւ ծանօթացայ Հայկական հարցի պատմութեան՝ Թուրքիոյ մէջ եւ որու մասին տեղեկութիւններ տուի նախորդ յօդուածներուս մէջ: Ընթերցողը երեւի կը յիշէ թէ այդ տեղեկութիւնները թոյլ կուտան հանդիսատես խղճով հաստատելու, թէ Թրքահայերը ցրուած Կովկասի սահմաններէն մինչեւ Պաղեստին, Անդրյորդանան, Եգիպտոս եւ ուրիշ գաւառներու մէջ, որոնց մասին երեւի բոլոր կովկասեցիները լսած չեն, եղած են Կովկասի համար բացարձակապէս օտար, թերեւս եւ անյայտ, անծանօթ: Վերջապէս անոնք արդէն չկան, իսկ փրկուածները ցրուած են հին ու նոր աշխարհները:

Ի՞նչ ձեւով կը թեթեւցնէ անոնց վիճակը Ջամալեանի վարած վրէժի քաղաքականութիւնը: Պ. Ջամալեանի առաջարկին, որ կը տրամադրէ առաջնորդուիլ վրէժի զգացումով Թրքահայերու համար եւ Թուրքիան յայտարարել թշնամի Կովկասին՝ մենք անկեղծօրէն միակամ կը պատասխանենք. — ՈՉ:

Թրքահայերու օրինակով, մենք Հայաստանը կ'ընդունինք կովկասեան Հայաստանը: Ան կը կազմէ Կովկասի անբաժանելի մասը: Կովկասը անոր կը պատկանի, ինչպէս մեզ բոլորիս եւ անոր (Հայաստանի խմբ.) հանդէպ մենք միշտ կը կատարենք մեր պարտականութիւնը:

Պ. Ջամալեանի երկրորդ պայմանը կապ ունի հողային պահանջներու հետ: Անոր յայտարարութեան համաձայն, Ազրբէջանի եւ Վրաստանի մէջ կան տարածութիւններ, որոնց ազգաբնակչութիւնները ամբողջովին կամ մեծ մասամբ Հայեր են:

«Եթէ մենք եղբայրներ ենք, կ'ըսէ Ջամալեան, Վրացիները եւ Ազէրիները պէտք է ձգեն Հայաստանին — որ ունի ընդամէնը 36.000 քառ. քիլ. (30.000 խմբ.) հող— այդ շնչին հողերը»:

Ի՞նչ կը մտածեն այդ առթիւ փաբրիզի Վրացիները եւ Ազէրիները, չեմ գիտեր. կ'ենթադրեմ թէ ոչինչ: Այդ հարցը կը վերաբերի այն խնդիրներու շարքին, որոնք իրենց լուծումը մը կը գտնեն տեղւոյն վրայ, ինքնիշխան ժողովուրդներու կողմէ: Մենք կը կարծենք թէ կովկասեան համադաշնակցութեան մէջ, այնպէս ինչպէս մենք կը պատկերացնենք, ներքին կովկասեան սահմաններու խնդիրը կը կորսնցնէ իր նշանակութիւնը եւ այդ սահմաններու բաժանումները կը կատարուին համաձայն երկրի վարչական սահմաններուն:

(Շար.)

9—3—37

նի դաշնագիրը կը ջնջէ անցեալը։ Մարդկային բարոյականի տեսակէտով, քրիստոնէութեան պատասխանատուութիւնը կը մնայ իր ծանրու-թեան մէջ ամբողջ։

Գալով սանճաքին, հայ փոքրամասնութիւնը բաղկացած է մեծ մասամբ հողագործներէ, որոնք ցրուած են գիւղերու մէջ։ Սուրիոյ ֆրանսական գերիշխանութեան ստեղծած վարչաձեւին տակ, Հայերը մեծապէս նպաստեցին երկրին տնտեսական վերելքին, — Խորհրդարանին մէջ հինգ երեսփոխաններ ունին, որոնք առանձին խմբակցութիւն մը չեն կազմեր, այլ կը գործակցին արաբական կուսակցութեանց, մասնաւորաբար ազգայնականներուն։ Եթէ սանճաքին նոր գոյավիճակը որեւէ ձեւով հաստատէ թրքական գերակայութիւնը, Արաբները որոնք կը հալածուին ներկայիս Կիլիկիոյ մէջ, պիտի մտնուին գէշ կացութեան մը, մինչ Հայերն ալ, ապահովաբար իրենք զիրենք, պիտի ստիպուին նոր գաղթ մըն ալ կատարել։ Յիշեցնենք որ սանճաքին մէջ կ՚ապրին 85.000 Թուրքեր, 27.000 Հայեր, 108.000 Արաբներ։

Թուրքերը յաջողեցան իրենց լեզուն պաշտօնական լեզու յայտարարել տալ։ Պաշտօնական երկրորդ լեզուն ալ պիտի ընդունուի, ապահովաբար արաբերէնը։ Արդար էր որ հաբար արաբերէնը։ Արդար էր որ հայերէնն ալ յայտարարուէր պաշտօնական լեզու։ Իտալերէնը պաշտօնական լեզու յայտարարուած է Զուիցերիոյ մէջ, ուր իտալախօս Զուիցերիացիները կը ներկայացնեն բնակչութեան հարիւրին 5 համեմատութիւնը միայն։ Հայերը 12 առ հարիւր համեմատութիւն մը կը ներկայացնեն սանճաքին մէջ։ Եթէ այս իրաւունքը չտրուի, գէթ պէտք է որ հայ փոքրամասնութիւնը պահէ իր մշակութային առանձնաշնորհները, դպրոցները, եկեղեցիները, իր լեզուն՝ դատարաններու առջեւ։ Ռամկանութեան եւ արդարադատութեան կազմակերպութիւնը պէտք է որ առարկայ դառնայ մասնաւոր հոգածութեան, որովհետեւ այդտեղն է որ կը ծագին դժուարութիւնները։ Լաւ կ՚ըլլայ որ հանրաքուէի իրաւունք շնորհուի։

Հայկական հարցը լուծուած չէ։ Թուրքիոյ հայ փոքրամասնութիւնը իրականին մէջ չի վայելեր փոքրամասնութեանց իրաւունքները, որոնք ճշդուած են Լօզանի դաշնագրով, Խ. Հայաստանի մէջ, որուն անդամատութիւնը նուիրագործուեցաւ անցեալ աշնան, ամէնուն ծանօթ է խորհրդային ճակատագրով։ Սուրիոյ մէջ, Սանճաքին հողամասին վրայ կ՚ապրի անդամատեալ ազգին մնացորդացը, որուն ապահովութեան դէմ ամէն վտանգ պէտք է փարատել։ Այդ է Ներկայիս Ազգերու Դաշնակցութեան կատարելիք գործը։

ՏԻՍԱՂ

— Սիրելի ամուսինս, երդում ըրէք եւ ըսէք թէ միշտ հաւատարիմ էք։

— Կ՚երդնում որ հաւատարիմ եմ ձեզ որչափ որ դուք ինծի։

— Ոհ, ո՜րչափ դժբախտ եմ եղեր։

ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԴԵՐԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

— o —

Հռոմի Փաշական Մշակոյթի Ազգային Հաստատութեան հրաւէրին վրայ, գերման գեսպան Ֆոն Հասէլ, նոյն Հաստատութեան կեդրոնին մէջ իտալերէն լեզուով, շատ կարեւոր բանախօսութիւն մը ըրաւ այն նիւթին վրայ, թէ ինչ է Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ առաքելութիւնը Եւրոպայի մէջ։ Հասէլ ծանրացաւ այն տեսակէտին վրայ, թէ այդ առաքելութիւնը կը կայանայ հաւասարակշռութեան խարիսխ մը վերահաստատել, որ ոչ Եւրոպայի արեւմուտքն է, ոչ ալ արեւելքը, այլ կեդրոնը, այսինքն կեդրոնական Եւրոպայի մէջ։ Խուռն բազմութիւն մը եկած էր գերման դեսպանին այս բանախօսութիւնը լսելու։ Ներկաներուն մէջ կային արտաքին նախարար Չիանօ, դաղթային նախարար Ալֆիէրի, նաեւ իտալական եւ գերման քաղաքական, գեղարուեստական եւ մշակութային բարձր անձնաւորութիւններ, որոնք խանդավառ կը ծափէին գերման դեսպանը։

ԴԷՊԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ

Փրակայէն կը հեռագրուի թէ ամբողջ մարտ ամսուան ընթացքին, բովանդակ Չեխօսլովաքիոյ մէջ բոլոր բնակիչներուն պարտաւորիչ պիտի ըլլայ հեղձուցիչ կազերու դէմ դիմակները փորձել։ Պետութիւնը չունեւորներուն ձրի պիտի հայթայթէ այդ գործիքները, որոնց գինն ալ արդէն չափազանց աժան պիտի ըլլայ։

Չեխօսլովաքիոյ դէմ գերման լրագրական պայքարը իր սաստկութիւնը չէ կորսնցուցած։

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ՋԵՌՔԷՆ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆ ՄԸ

Անցեալ շաբթու Վիէննայի քաղաքապետարանին մէջ մեծ հանդէսով ընդունուեցան Աւստրիոյ դպրոցներէն երկու ներկայացուցիչներ։ Աղջնակ մը քաղաքապետ Շմիթի հասցէին ուղերձ մը արտասանեց բոլոր աշակերտութեան անունով։ Քաղաքապետը պատասխանելով ըսաւ. — Այս տարի աւարտեցաւ երկհարիւրամեակը մեր հայրենիքին Թուրքերուն պաշարումէն ազատագրութեան։

Ազատագրութեան այդ մեծ պայքարին մէջ աւստրիացի զինուորները կռուեցան օժանդակութեամբ գերմանացեղ ախոյեաններու, որոնց միացած էին նաեւ ուրիշ ազգերու պատկանեալներ, մանաւանդ Լեհեր, որպէսզի միահաղոյն գործակցութեամբ կարելի ըլլար պահպանել արեւմտեան քրիստոնէական քաղաքակրթութիւնը։ Ասկէց, ինչպէս նաեւ իր հայրենիքին բովանդակ պատմութենէն կը հետեւի թէ մենք, որքան սիրենք միւս ազգերը, պէտք է հաւատարիմ ըլլանք մեր հարազատ գերման ժողովրդական արմատին։ Կ՚ուզենք ըլլալ բարի Գերմանացիներ եւ խանդավառ Աւստրիացի, ինչպէս էին մեր հայրերը»։

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ԱԶԱՏՈՐԷՆ ԿԸ ՀՍԿԷ

Սթարա Զակորայի մէջ տեղի ունեցած լրտեսական դատավարութեան ընթացքին, երեւան եկաւ որ, ինչպէս կը գրէ Ն. Ֆ. Փրէսէ, Արեւելեան Պուլկարիոյ սահմաններուն վրայ բազմաճիւղ դաւադրական լրտեսական ցանցեր լարուած էին ի վնաս Պուլկարիոյ լրտեսներուն ամբողջ գործունէութիւնը պատմուեցաւ դատավարութեան ընթացքին։ Անոնցմէ Փեթրով կախաղանի դատապարտուեցաւ, ինչպէս նաեւ իր գլխաւոր ընկերը, որ թրքահպատակ Թուրք մըն է։ Լրտեսական - դաւադրական խումբին երրորդ մէկ անդամը, որ ի բացակայութեան մահուան դատապարտուեցաւ, յաջողեր է փախչիլ եւ սահմանին միւս կողմը անցնիլ։

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

Լեւոն Ամսեան

— . —

«Ցուսաբեր»էն ցաւով կը տեղեկանանք Աղեքսանդրիոյ ընկերներէն՝ Լեւոն Ամսեանի մահը, քաղաքին հրէական հիւանդանոցին մէջ, ուր կը դարմանուէր վերջերս։

Ընկ. Ամսեան պարտաճանաչ եւ հաւատացեալ Դաշնակցական մըն էր, համեստ ու աշխատասէր եւ անդամ «Արմէն Գարօ» խումբին։

Սերտցի էր ինք, եղբայրը Դաշնակցական ծանօթ գործիչ Տիգրան Ծամհուրի (Ֆէրիտ Ճէմիլ), որ զոհ գնաց Հայաստանի մէջ, փետրուարեան շարժումներու ընթացքին։

Անոր վաղահաս մահը խոր վիշտ կը պատճառէ բոլոր անոնց որ կը ճանչնային զայն։ Հայ իր հոգիով, ուղղամիտ եւ ընկերասէր, սիրուած էր բոլորէն։ Դժբախտ եղաւ եւ հազիւ վերակազմած իր ընտանեկան բոյնը, ահա վրայ կը հասնի անողոք մահը, առնելով զայն իր ընտանիքէն ու կազմակերպութենէն։

Հայկ Բագրատունի

— • —

Փետրուար 16ին Ֆիլատէլֆիայի մէջ մեռած է հայրենասէր Հայ մը, Պ. Հայկ Բագրատունի։ Այս առթիւ ամերիկեան թերթ մը կը գրէ. —

«Հայկ Հրանդ Բագրատունի (68 տարեկան), որ 33 տարիէ ի վեր պարսկական հիւպատոսն էր քաղաքիս մէջ, կարճ հիւանդութենէ մը յետոյ մեռաւ իր տան մէջ։ Բագրատունի սեփականատէրն էր Ինթըրնէշընըլ Փրինթինկ Քըմփընիին, զոր հաստատած էր 55 տարի առաջ, երբ այս երկիրն եկաւ։ Իր պատանեկութիւնը անցուցած էր ան Փոքր Ասիոյ եւ Վենետիկի մէջ։ Նասր էտտին Շահ կարգեց զինք պարսկական հիւպատոս 1904ին։ 1909ին ամուսնացաւ Նուարդ Իպէկչեանի հետ։ Կ՚ապրին իր կինը եւ երեք զաւակները — Հայկ Բ., Տիգրան եւ Արամ եւ Թոռը՝ Հայկ Գ.։ Հանգուցեալը ականաւոր դէմք մըն էր քաղաքիս հայ համայնքին մէջ, եւ անդամ էր Ազատ որմնադիրներու Փենսիլվանիոյ օթեակին։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՎՐԱՑԻՆԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ (Յառաջ). — Այս տարի ալ գրեթէ ամէն գաղութ ունեցաւ իր առանձին պարահանդէսը։ Լեհերը, Ուկրայնացիները, Թուրքերն ու Վրացիները փրոփականտի իրենց աշխատանքը կատարեալ հոգածութեամբ տարեր էին։ Վրացիներու պարահանդէսը դրօշազարդումով եւ ազգային սովորոյթներու, տարազի եւ խմիչքի ճոխութեամբ այնքան հետաքրքրական էր որ ռատիոյի վարչութիւնը յաջորդ օրն իսկ ձայնասփիւռի մէջէն տուաւ ճաշակ մը պարահանդէսէն եւ տեսակցութիւն մը վրաց գաղութի նախագահին հետ նոյն իրիկուան մէջ։ Վրաց գաղութին նախագահը կը յայտնէր թէ հազիւ 60 հոգի կը համրուին Գերմանիոյ մէջ եւ կը յուսան հայրենիք վերադառնալ, բայց պիտի չմոռնան Գերմանիան եւն.։ Հայ գաղութին կողմէ ալ ներկայ եղած է մասնաւոր պատուիրակութիւն մը։ Այս առթիւ բաժակներ պարպուած են Հայաստանի եւ Վրաստանի համար։

Թրքական ակումբն ալ դեսպանին հովանաւորութեամբ փետր. 18ին սարքեց իր ճոխ պարահանդէսը Զօօլօկիշէրկարթընի նշանաւոր սրահներուն մէջ ի նպաստ ակումբին օգնութեան ֆոնտին, 30 առ հարիւրն ալ յատկացնելով Պերլինի գերման ձմեռնային օգնութեան գործին։

Պարահանդէսի ազնուապետական կարգուսարքին մէջ, աչքի կը զարնէր չքախումբը հովանաւորներուն, — Քրուփ, Նաուըլի, ծովակալ Սուխոն, Մայսնէր, արտաքին նախարարը եւն.։

Հետաքրքիր

ՀՈԼԱՆՏԱ ԽԻՍՏ ՄՏԱՀՈԳ Է

— • —

Ներկայ եւրոպական կացութեան առթիւ լրջօրէն մտահոգուած երկիրներուն գլխաւորներէն է Հոլանտա, որ տենդոտ գործունէութիւն ցոյց կուտայ իր մարտական զօրքը զօրացնելու հրետանիի եւ ծանր խորտակիչներու կողմութեամբ։ Ահագին գործ կայ իր նաւարաններուն մէջ, ուր կը շինուին զանազան փոքր մեծութեամբ մարտանաւեր եւ ընդծովեաներ։ Մէկ տարիէն միւսը (1936-37) կը ծախսուի 89 միլիոն կուլտ աւելի քան 1935ին։ Հոլանտայի զինուորական - քաղաքական կացութեան վրայ վարչապետը յայտարարեց թէ Եւրոպայի ինչպէս նաեւ Ծ. Արեւելքի մէջ յետպատերազմեան տարիներէն ի վեր հիմնական փոփոխութիւն առաջ եկած է զինուորական տեսակէտով։ Ֆրանսայի բերդական գօտին վտանգ մըն է Հոլանտայի համար, որ գալիք պատերազմին մէջ կրնայ ռազմավայր դառնալ, եթէ մինչեւ այն ատեն հարկ եղած նախզգուշական միջոցները ձեռք չառնենք։ Հոլանտական Հնդկաստանի հիմնական վիճակն ալ նախորդ տարիներէն շատ տարբեր է։ Հետեւաբար պէտք է սիրով մտնել զինուորական այս արտասովոր ծախքերուն տակ։ Ի վերջոյ ըսաւ.—

Հոլանտա իր այս արտասովոր ծախքերուն համար փոխառութեան պէտք չունի։ Բոլոր ծախքերը կը վճարուին բնթացիկ միջոցներով։

ՄԱՄՈՒԼ

« ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏԸ » ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

— o —

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (13 փետր.).

— «Վերջին ամիսներու ընթացքին հայանուն համայնավարները մասնաւոր ջանքեր կ՚ընեն միացեալ ճակատ մը կազմակերպելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ։

Ճիշդ է, թէ այդպիսի ճակատ մը կազմուած էր արդէն ասկէ մօտ երեք տարի առաջ՝ Ռամկավար - Հնչակ - Համայնավար միացեալ ուժերով, Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի դիակը շահագործելու համար։ Բայց այն ատեն այդ միացեալ ճակատը կարելի չեղաւ կամակերպել կանոնաւոր կերպով եւ դնել տեւական հիմերու վրայ։ Եւ ժամանակ ալ չեղաւ այդ ընելու, որովհետեւ շատով կռիւ ծագեցաւ իրենց մէջ իրենց հաւաքած դրամներուն շուրջը, ինչպէս եւ Դաշնակցութեան դէմ պայքար մղելու միջոցներու եւ եղանակներուն շուրջ։

Ցետոյ, միացեալ ճակատը կազմելու նոր փորձ մը եղաւ, երբ ռամկավարները համաձայնեցան համայնավարներու հետ միասին «տօնել» նոյեմբեր 29ը։ Այդ առթիւ ալ սակայն իրարմէ դժգոհ մնացին, եւ կազմակերպուած գործակցութիւնը, փոխանակ ամրանալու, կրկին վիժեցաւ։

Եւ այժմ Ռամկավարները կը յայտարարեն, թէ այսուհետեւ համայնավարներու դէմ ալ պիտի կռուին այնպէս, ինչպէս ցարդ կռուած են ու այսուհետեւ ալ պիտի կռուին Դաշնակցութեան դէմ։

Այս յայտարարութիւնը, հարկաւ զուրկ է ո եւ է լրջութենէ եւ քաղաքական ողջմտութենէ։ Ռամկավարները ոչ այժմ ունին եւ ոչ ալ ո եւ է ուրիշ ատեն ունեցած են ժողովրդական մեծամասնութիւն իրենց ետեւը, որպէսզի կարենային պայքար մղել թէ համայնավարներու եւ թէ Դաշնակցականներու դէմ միաժամանակ։ Շնորհիւ իրենց կարճատեսութեան՝ վերջին տարիներուն Ռամկավարները քաջալերեցին ու զօրացուցին համայնավարները այնքան, որ անոնք այսօր իրենցմէ աւելի մեծ թիւ մը կը կազմեն։ Ոչ միայն ոչ միայն Դաշնակցութեան, այլ նոյնիսկ համայնավարներու դէմ այսօր ռամկավարները ի վիճակի չեն յաջողութեամբ կռիւ մղելու, այլ, ընդհակառակն, իրենց ունեցածն ալ պիտի կորսնցնեն։

Մարդիկ չեն կրնար նաեւ ինքզինքնին մխիթարել այն երեխայական պատրանքով, թէ «ազգը» իրենք կը կազմեն, իսկ Դաշնակցականներն ու համայնավարները «ազգ»էն դուրս կը գտնուին, ինչպէս որ կը փորձեն հաւատացնել Պոսթընի իրենց թերթի խմբագիրները։ Ինչ ալ ըսեն, դառն իրականութիւնը իրենց դէմ է։

Անոնք չեն ուզեր հասկնալ, թէ Հայաստանի մէջ այսօր իշխող համայնավարները տարբեր չեն արտասահմանի մէջ եղածներէն։ Հետեւաբար, անկարելի է պայքար մղել արտասահմանի համայնավարներուն դէմ՝ խորհելով թէ կարելի է միաժամանակ բարեկամութիւն մշակել Հայաստանի համայնավարներուն կամ, որ նոյնն է, Խորհրդային կառավարութեան հետ, որուն հլու հնազանդ գործակալներն են միայն արտասահմանեան համայնավարները։

Միւս կողմէ՝ Ռամկավարները, եթէ իրենց կաշիէն ալ դուրս գան, չպիտի կարենան ջնջել այն աղաղակող փաստը, որ Դաշնակցութիւնը իրեն եւեւն ունի արտասահմանի հայութեան խոշոր մէկ հատուածին համակրանքը։ Եւ Ռամկավարները, շարունակելով իրենց անհաշտ եւ կոյր պայքարը Դաշնակցութեան դէմ, փաստօրէն ինքզինքնին կը դատապարտեն կատարեալ մեկուսացման, որ մահացու պիտի ըլլայ իրենց կուսակցական գոյութեան համար։

Ռամկավարները, ինչպէս փորձը ցոյց կուտայ, չեն կրնար կանոնաւոր ու տեւական կերպով գործակցիլ ոչ Դաշնակցականներու եւ ոչ ալ համայնավարներու հետ։ Բայց անոնք չեն կրնար նաեւ պայքար մղել Դաշնակցականներու եւ համայնավարներու դէմ։ Իրենց ոտքերուն տակ անոնք իրապէս հող չունին, եւ իրենց գոյութիւնը արդարացնելու համար ալ արհեստական խնդիրներ են ստեղծած։

Վաղ թէ ուշ անոնք պիտի հասկնան, որ հայ իրականութիւնը, Հայաստանէն սկսած մինչեւ մեր Նոր աշխարհի գաղութները, այսօր իրենց առանձին գոյութեան համար բաւարար հիմ չի տար։ Որովհետեւ ինչ որ անոնք կ՚ուզեն կամ կրնան ընել՝ իրենցմէ անհամեմատ աւելի լաւ կ՚ընեն ու կրնան ընել Դաշնակցականներն ու համայնավարները։ Ուստի իրենց առանձին գոյութիւնը քաղաքական ու եւ է արդարացում չունի եւ չի կրնար ունենալ»։

ԻՐԱՔԻ ԱՍՈՐԻՆԵՐԸ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ ՊԻՏԻ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԻ՞Ն

— • —

Ազգաժողովի Ասորիներու տեղաւորման յանձնախումբը վերջին նստաշրջանի միջոցին տեղեկագիր մը ներկայացուցած էր Խորհուրդին, յայտնելով թէ տակաւին Իրաքի մէջ մնացող սարի-գաղթականներու ներգաղթը Հիւս. Սուրիա անկարելի է այլեւս, քանի որ էլ Ղապի շրջանը ուր տեղաւորուեցաւ մէկ մասը, ճահճային է ու վատառողջ։

Մինչեւ այսօր հիւսիսային Սուրիոյ մէջ տեղաւորուած Ասորիներուն թիւն է մօտ 25 հազար։ Անոնք պիտի դրուին Ազգ. Դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ։ Կը հաւաստուի թէ Անգլիա յանձն առած է հոգալ այլուր տեղաւորման ծախքերուն մէկ մասը։

«Լէ Ժ՚Էօ տ՚Ալէքսանտրէթ» թերթը կը պահանջէ որ Ասորիները տեղաւորուին սանճաքին մէջ, քանի այս շրջանը նոր կարգադրութեան հետեւանքով պիտի դրուի Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ։ Թերթը իբրեւ գաղթականներու տեղաւորման վայր կը մատնանշէ Ամուքի բերրի ու ընդարձակ դաշտավայրը։

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Իրօք վարը, լերան փէշերուն վրայ արտակարգ շարժում մը կը նկատուէր։ Ձիաւոր Քրտերը կը մէկտեղուէին կոճ գիւղի վարի ջաղացքի մօտ, որ ծառերով շրջապատուած վայր մըն էր։ Ղզլճայի կողմէն բազմաթիւ ձիաւորներով նոր հասած Ալայ բէկն ու Քեամիլ բէկը կարգադրութիւններ կ՚ընէին ընդհանուր յարձակման անցնելու համար։ Մէկ հարուածով կ՚ուզէին վերջացնել բան մը ապստամբ Հայերը, որոնք այնքան յիմարաբար, քանի մը տասնեակներով ապարէզ կը կարդային ահաւոր կայսրութեան մը ուժերուն։

Շատ չանցած՝ ջաղացքի մօտ խմբուած բազմութիւնը սկսաւ ցրուիլ։ Քիւրտ ձիաւորները զանազան դիրքերու վրայ կեդրոնացան։ Բանակի կանոնաւոր հեծելազօրը կեդրոնը գրաւեց, իսկ հետեւակ ուժը, անկարուկ շղթայի նման, երկարեցաւ լերան բոլորտիքը։ Աղմուկ, աղաղակ մէկէն հանդարտեցաւ։ Նոյն իսկ հառ ու կռուոր հրացանաձգութիւնն ալ վերջացաւ, ու ծանր անշարժութիւն մը տիրեց, մեծ փոթորիկէ մը առաջ տիրող ժամանակաւոր խաղաղութեան նման։

Ինչպէս որ գարնան ժամանակ սեւ սեւ ամպերը կը կուտակուին, օր ցերեկը իրիկուան մթնշաղով կը վարագուրուի եւ յանկարծ փայլակը զիկզակ կը պատռէ խաւարն ու որոտը կը սասանեցնէ երկիրը, այնպէս ալ Ղզլճայի սարը կարծես թէ հիմէն դղրդաց, երբ հազարաւոր հրացաններու որոտին հետ գոռացին թնդանօթներ, ու յարձակման դիմող շարքերը ալիք ալիք սկսան վեր բարձրանալ, անընդհատ կրակելով ու այնպիսի հարայ հրոցով մը, որ կարծես երկիրը պիտի կործանէր։

Թրքական կանոնաւոր հեծելազօրը կեդրոնէն կը բարձրանար շղթայ կապած, մինչ անոր ետեւէն խառն ի խուռն կը վազէր քրտական հետեւակ ուժը։ Բնականաբար բախումի գլխաւոր առանցքը պիտի դառնար նախ եւ առաջ Նիկոլի գրաւած բլուրը, որ ֆէտայիներու դիրքերէն երեք հարիւր քայլ առաջ ինկած էր ու բոլորովին կղզիացած վիճակի մէջ։ Ճիշդ է, որ Գէորգը տասնեակ մը յատկացուցած էր Նիկոլի դիրքին օգնելու համար։ Բայց այդ օժանդակութիւնը արժէք մը ունէր, երբ թշնամին կողէն յարձակէր բլուրի վրայ, իսկ ճակատէն եկողներու հետ գլուխ ելլելու համար Նիկոլը միայն իր տասնեակի վրայ յոյս կրնար դնել։

Ութ հարիւր քայլի վրայ հասած էր թշնամին։ Գէորգը կռուի ազդանշանը չէր տար՝ սպասելով որ նախ սկսի Նիկոլի դիրքը։

Ատիկիւղէլ սարարնակ գիւղի անտառակին մէջ թաքնուած թնդանօթներու ռումբերը վզզալով Նիկոլի գրաւած բլուրի չորս կողմը կ՚իյնային՝ գետնէն փոշիի ամպեր բարձրացնելով ու ոգեւորելով յարձակողները, որոնց գլխաւոր նպատակն էր նախ եւ առաջ այդ բլուրը գրաւել։

Վեց եօթը հարիւր քայլի վրայ երկուստեք սկսաւ կռիւը, որ յարաճուն կատաղութեամբ զարգանալով տարածուեցաւ ամէն կողմ։ Նիկոլի դիրքի կրակին արձագանգեցին մնացեալ տասնեակներն ալ՝ կարկուտի նման կրակ տեղալով թշնամիի վրայ, որ ատիպուած բաց տարածութիւնը կտրելով՝ յամառօրէն կը բարձրանար, հակառակ տուած բազմաթիւ զոհերուն։

Քրտերը, ընդհանրապէս զիրքային կռիւներու սովոր, ճակատէն յարձակումի մը պարագային իրական արժէք մը չեն ներկայացներ, անընդունակ լինելով հաւաքականօրէն գործելու։ Քրտի իրական արժէքը կը սահմանափակուի կռուի ընթացքին ցուցադրած անհատական խիզախութեամբ, անձնական ձեռներէցութեամբ, բայց որպէս հաւաքական ուժ, անոր արժէքը շատ չնչին է։

Երբ Թրքական հեծելազօրը կանոնաւոր շարքով մինչեւ չորս հարիւր քայլի վրայ մօտեցաւ բլուրին՝ դժուարութեամբ բարձրանալով զառիվերը, քրտական ձիաւորներու մեծամասնութիւնը կամաց ետ մնաց, իսկ հետեւակներն ալ աւելի հեռուն՝ դիրքեր գրաւելով գոհացան։ Ոչ մէկ ուժ, ոչ մէկ հրաման կրնար զանոնք տեղերնէն բարձրացնելով յարձակող շարքերուն մէջ նետել։ Պարզ էր, որ անոնք չէին եկած կռուելով մեռնելու համար կառավարութեան սիրոյն, այլ զիրենք կռուի քաշողը՝ ֆէտայիներու հրացաններուն եւ ռազմամթերքին տիրանալու գաղափարն էր, որու փորձութեան չէր կրնար դիմադրել զէնքի սիրահար Քիւրտը։

Երբ հեծելազօրը վճռական յարձակման անցաւ, այն Քրտերն ալ, որոնք դեռ գնդի հետ կը մնային, յանկարծ իրարու նայելով ձիերու գլուխները ետ դարձուցին եւ ցրուեցան, պատռուած տոպրակէ մը դուրս թափած լոբիի հատիկներու նման։

— Ձեզ մատաղ, տղերք ջան...

— Հայ հույ, էս էլ վեցերորդը։

— Հրացանս կրակ կտրեցաւ։

— Վարժապետ, հրացանիդ փողին մէջ միւղ։

— Տօ Համբօ՛։

— Հէ՛։

— Տօ՛, Յակոբ կանչէ, դղում։

— Տղերք, կեդրոնը ծեծեցէք։

— Կանգ կ՚առնեն։

— Քրտերը փախան։

— Ծեծեցէք, տղաք, ծեծեցէ՛ք։

— Կեցցէ յեղափոխութիւնը։

— Կեցցէ ազատութիւնը։

Ու յանկարծ մարտական երգ մը կը լսուի բլուրի կողմէն, անմիջապէս մնացեալ տասնեակները ձայն ձայնի կուտան, եւ հրացաններու խլացուցիչ գոռոցի մէջէն կը լսուի հայդուկներու ատենական երգը.

Կռուեցէք տղերք, կռուեցէք քաջ քաջ,
Անվեհեր կանգնած թշնամու առաջ..

Որո՞ւ հոգը թէ թշնամին երեք հազարէն աւելի է։ Ոգեւորութեամբ գինովցած, հայդուկները այդ պահուն խելագար յանդգնութեամբ պատրաստ են կուրծք տալու կանոնաւոր բանակի դէմ։ Մա՞հ, երկի՞ւղ։ Մահը ի՞նչ է որ, երբ կ՚ապրի հայ ժողովուրդը։ Երկիւղի մասին գաղափար չունի հայդուկը, աւելի ճիշդը՝ կը կռուի անսանձ կատաղութեամբ, մինչեւ որ քարի մը ետեւն իյնայ սպաննուած։

Հայդուկի կեանքը մեր մէջ չերգուած չքեղ երգ մըն է։

Հինդ հարուածեան մօսինները կռուի ընթացքին հրաշք կը գործէին։ Թշնամիի հրացաններուն կրկին արագութեամբ կը կրակէին, աւելի հեռուն կը խփէին եւ փամփուշտները անծուխ վառօդով լեցուած լինելուն, կրակող տղոց դիրքերը չէին մատներ։

Լերան լանջը ծածկուած էր քառասունէ աւելի սպաննուածներու եւ վիրաւորներու մարմիններով։ Բազմաթիւ ձիեր, առանց հեծողներու, աջ ու ձախ կ՚արշաւէին փնչալով։ Հեծելազօրէն երկու երեք հարիւր քայլ հեռու կանգնած հրամանատար սպան կը շարունակէր փողհարին յարձակման հրամանը փչել տալ.

— Տո՛ւ, տու՛, տու՛, տու՛, տու՛...

Սակայն հեծելազօրը բոլորովին մինակ մնացած կը սկսէր տատամսիլ։ Շարքերը արագութեամբ սկսած էին նօսրանալ, ու մէկ ալ ետ դառնալով՝ ցրուեցան քամիի արագութեամբ։

Երկու ժամուան մէջ երեք անգամ փորձեցին յարձակումով գրաւել բլուրը, երեք անգամն ալ չարաչար ծեծուելով ետ փախան աննկարագրելի իրարանցումով։

Երրորդ յարձակումէն վերջ, Ատիկիւղէլի կողմէն տասնեակ մը ձիաւորներով շրջապատուած Ալայ բէկը կռուի վայրը արշաւեց, կատաղութենէն ինքնիրմէ ելած։

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

Թուրքիա անկախութիւն կուտայ Քիւրտերուն…

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն թէ արեւելեան նահանգներու ընդհ. քննիչը՝ Զ. Էօզման, Աչէքսանտրէթի հարցին առթիւ ճառ մը խօսելով, յայտարարած է.— «Իմ կառավարութեանս քաղաքականութիւնն է ստեղծել քրտական պետութիւն մը Թուրքիոյ գերիշխանութեան տակ, որ պարունակէ, բացի Քիւրտիստանէն, Ճէզիրէի եւ Մուսուլի շրջանը»։

Այս լուրը, եթէ ճիշդ է, անգամ մը եւս կը հաստատէ թէ ինչպէս Հայաստանը, նոյնպէս Քիւրտիստան կոչուած երկիրը գոյութիւն ունին միայն Թուրքիայէն դուրս…

Չարժանաւեր Վանի լիճին համար

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ տնտեսական գործավարութիւնը որոշած ըլլալով նաւարկութիւն հաստատել Վանի լիճին վրայ, Քասըմփաշայի նաւաշինարաններուն ապսպրած է չարժանաւեր, որոնց շինութիւնը պիտի աւարտի այս ամրան։ Քարափներ եւ նաւահանգիստներ շինուած են լճին ափերուն վրայ եւ աշխատանոցներ՝ չոգենաւերու նորոգութեան համար։ Լճին ափին վրայ գտնուող նախկին քարիւղի հոր մը օգտագործելու մասին կատարուած փորձերը քաջալերիչ արդիւնք տուած են։ Ստացուած քարիւղը պիտի գործածուի իբրեւ վառելանիւթ չոգենաւերուն։

Անգլիոյ աշխատաւորականներուն ծրագիրը

Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան գործադիր մարմինը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, պարզելով իր գործունէութեան ծրագիրը, համաձայն վերջին համագումարի որոշման։ Ծրագիրը կը բաղկանայ տասը կէտերէ։ Արտաքին քաղաքականութեան մէջ, ապագայ աշխատաւորական կառավարութիւնը «իր կարելին պիտի փորձէ, միջազգային մրցակցութեան տնտեսական պատճառները վերցնելու համար, որպէսզի բոլոր խաղաղասէր ազգերը կարենան օգտուիլ աշխարհի հարստութենէն։ Նախաձեռնարկ պիտի ըլլայ զօրացնելու համար Ազգերու Դաշնակցութիւնը՝ իբրեւ գործիք միջազգային գործակցութեան եւ հաւաքական ապահովութեան։ Լիովին պիտի աջակցի բոլոր այն ջանքերուն որ կը կատարուին անհետացնելու համար կործանարար զինարշաւը եւ քաջալերելու զինաթափութիւնը՝ միջազգային համաձայնութեամբ» եւն.։

Ազգ. պաշտպանութեան համար կուսակցութիւնը «առանց վարանելու պիտի պահէ այն զինեալ ուժերը որ անհրաժեշտ են երկիրը պաշտպանելու եւ կարենալ կատարելու համար իր պարտաւորութիւնները՝ իբրեւ անդամ բրիտանական կայսրութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան։ Ազգ. պաշտպանութեան նախարարութիւն մը իր ձեռքին մէջ պիտի կեդրոնացնէ բանակը, նաւատորմը եւ օդատորմիղը։ Բանակին մէջ աստիճանի բարձրացումը պիտի կատարուի միայն արժանիքով եւ ոչ թէ հարստութեան եւ ընկերային դասակարգի նկատումներով։

*** Աւելի մը ի վեր գործադուլներ կը ծագին Անգլիոյ օդանաւային գործարաններուն մէջ, ինչ որ լրջօրէն կը վնասէ վերազինման ծրագրին գործադրութեան։ Վեց հազար բանուորներ գործադուլ հռչակեցին անցեալ շաբթու եւ տագնապը չէ փարատած տակաւին։

Ծանր խօսքեր Իտալիոյ դէմ

Երկուշաբթի օր աշխատաւորական երեսփոխան մը ծանր խօսքեր ուղղեց իտալական կառավարութեան դէմ, բողոքելով թէ վայրենութիւններ գործուած են Ատտիս-Աապէպայի մէջ, իբրեւ փոխվրէժ զօր. Կրացիանիի դէմ կատարուած մահափորձին։ Արտաքին նախարարութեան խորհրդականը պատասխանեց.

— «Կը ցաւիմ յայտարարելու թէ մեր տեղեկագիրները մասամբ կը հաստատեն տրուած տեղեկութիւնները։ Դժուար է մանրամասնութիւններ տալ, բայց Պ. Իտըն լուր առած է թէ մահափորձին յաջորդած են ծանր դէպքեր որոնց ընթացքին զարզուռական խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են իտալացի զինուորներուն կողմէ։ Այս գործողութեան հետեւանքով բազմաթիւ մարդիկ մեռած են»։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻԹԼԷՐ արտակարգ նիստի հրաւիրեց նախարարական խորհուրդը, երէկ, երեքշաբթի։ Կ'ըսուի թէ օրակարգին վրայ կը գտնուի Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի վերազինման խնդիրը։

*** «Աւաջնորդ»ը արտօնեց դրօշմաթուղթեր հանել իր պատկերով, իր ծննդեան 48րդ տարեդարձին առթիւ (20 ապրիլ)։

ԳԻՏԱԿԱՆ ՎԷՃԻ ՄԸ մէջ պարտուած ըլլալով, Վիէննայի համալսարանին փրոֆէսօրներէն Ֆիլունկէր անձնասպան եղաւ իր կնոջը հետ։ Երկուքը մէկ թոյն առին եւ կալ չնչեցին։

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ Նափոլիէն ճամբայ ելաւ դէպի ափրիկեան գաղթավայրերը, ուր քաղաքական մեծ ճառ մը պիտի խօսի։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը ուրբաթ 12 մարտ, երեկոյեան ժամը 8,30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ. 5 Բիւ տը լ'Էքլիբս։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ՎԷՄ,,

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «Վէմ»ի ԺԷ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— ՅՈՎՀ. ՁԱՒՐԵԱՆ՝ Գաբրիէլ Սունդուկեան.— Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ Արհաւիրքի օրեր.— Յ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ՝ Անդրանիկը Սիւնեաց երկրում (վերջ).— Գր. ԹՈՐՈՍԵԱՆ՝ Ղարա Մելիք.— Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ՝ Վ. Փափազեանի յուշերի առթիւ, Հայ-հայկական բանակցութիւններ, հին թուղթեր.— Գէորգեան ճեմարանի մեծ գէպքը։ ԱՆՑԵԱԼԷ՝ Գ. Նորատունկեան, Հ. Գ. Մէնէվիշեան,— Մի ճշդում։— Գիրք եւ Մամուլ.— Հայաստանի գիտական գրականութիւնը.— Հայ հանրագիտակ.— Լ. Խաճանեանի գործերը.— Գրախօսական.— Լ. Ասլանեան (Լաս) «Հարցականի ուղիներով» Ս. Վ. Խմբագրութեան կողմից։ Յաւելուած.— Վահրամ Եպ. Մանկունի. «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»

Խմբագրութիւնը շատ կը խնդրէ բաժանորդներէն փութացնել բաժնեգիներու վճարումը։ Մասնաւորապէս կը խնդրուի Ֆրանսայի բաժանորդներէն ջանալ շուտով փակել իրենց հաշիւները, որով մեծ աջակցութիւն ցոյց տուած կը լինին խմբագրութեան։ Փարիզի բաժանորդները կարող են բաժնեգինը ուղարկել Լ. Գեւոնեանի հասցէով «Յառաջ»ի խմբագրատուն, Մարսէյլինը՝ Ն. Կակոսեանին՝ 49 rue Nationale։ Կամ ուղղակի խմբագրութեան՝ S. Vratzian 13 Rue des Platanes Plessis-Robinson. (Seine).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Տիկ. Կ. Խաչի Շոթ իր շնորհակալութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկ. Հայկ Սէրէնկիւլեանի. իրենց փոքրիկ Վիգէնին կսկծալի մահուան առթիւ։

ՀՈՒՆԴԱՐ ՏԵՍ

ՀԱՅ ԻՐԱՒԱԳԷՏՆԵՐՈՒ Միութեան առաջին հաւաքոյթը այսօր, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Հայ Երիտասարդաց Ակումբին մէջ, 8 rue Bossuet, Paris (10) Օրակարգ՝ Արտասահման ապրող թրքահայերու իրաւական վիճակը։ Տեղեկաբեր՝ Պ. Պէրճար Վանի, կը հրաւիրուին հետաքրքրուողները։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԹԻՒ 5 ԽԵԼԱԳԱՐԸ

Կատակերգութիւն 3 արար եւ 1 պատկեր

ԳԻՆ 5 ՖՐԱՆՔ

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Mr. le Prince, Paris - VIe

Փոխարժէքը կարելի է ղրկել նամականիշով։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի կ'ունենայ, 11 Մարտ հինգշաբթի, ժամը 21ին. Sociétés Savantesի մէջ, 28 rue Serpente, (Դ. յարկ)։

Դասախօս Պ. ՎՐԱՑԵԱՆ,

Նիւթ՝ Թիւրքահայոց ազգային կեանքի զարգացումը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ամսագրին փետրուարի թիւը, պատկերազարդ եւ այլազան բովանդակութեամբ։

Բաժանորդագրութիւնն է.— Ֆրանսայի համար տարեկան 30 ֆրանք, Արտասահմանի համար 40 ֆրանք։ Դիմել՝ M. et M. BARSAMIAN 30, Rue Drouot, Paris (9)։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ

ԼԱ ՊՕՔԻՍ, Գ. Գար.— 70։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 1035։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Վէմ.— 80։
ՄՕՆԹՐԷՕՅԼ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Խումբ.—70։
ԽԱՐՊԻՆ, Ցակ.— 173.50։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameseme, PARIS (13)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գրիգոր Հացագործեան (Խարբերդցի) կը փնտռէ Պ. Նազարէթ Հինտոյեանը (Այնթապցի) որ կը կարծուի թէ ներկայիս Հարաւային Ամերիկա կը գտնուի։ (Միասին հաւէպ գտնուած են Հոգեւոր շրջանակի մէջ)։ Իմացնել հետեւեալ հասցէին. M. Krikor Hatzakortsian, 129 rue Lafayette, Vienne (Isère) France։

«Արմէնիա»էն կը խնդրուի արտատպել։

— Սալմաստցի Տիկին Ֆաննի Տէր Կարապետեան կը փնտռէ իր եղբայրը Թաւրէզցի Մուշեղ Մելիք Յակոբեանը որ քանի մը տարիէ ի վեր կը գտնուի Փարիզ, իր հասցէն իմացնել Nichan Ter Karapetianի, Avenue Youssouf Abad, Téhéran (Iran), Via U. R. S. S. կամ «Յառաջ»ի վարչութեան։

Տիկին Երջանիկ Քէհեաեան, ծնեալ Տէմիրճեան, Բաբերդցի կը փնտռէ իր եղբայրը Աստուր Տէմիրճեան, այժմ 29 տարեկան։ Նախապէս կը գտնուէր Պոլսոյ Գարակէօզեան որբանոցը, 1923ին անցած է Ֆրանսա։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ՝ Տիկին Քէհեաեանի, հետեւեալ հասցէին՝ Mr. Harry S. Kehaïan, 151, 9 th Street. Tray N. Y. (U. S. A.)։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 1էն Նոյեմբեր 15

Հոս պիտի զետեղուին աշխարհացոյցներ, քարտէսներ, յատակագիծեր, պատկերներ, լուսանկարներ, նախագիծեր, պատկերագծական բացատրութիւններ, պիտակներ, դասաւորիչ պիտակներ, գրքոյկներ, պրակներ, ինչպէս նաեւ ասօրեայ լուրեր, ըլլայ ձայնասփիւռով կամ ծանուցումներով։

Իսկ Միջ. Ցուցահանդէսին առթիւ պիտի կազմակերպուին համաժողովներ։

ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ ԵՒ ԶԲՕՍԱՆՔՆԵՐ

Փարիզի անունին պատուաբեր ըլլալու նախանձախնդիր,— Փարիզ միշտ կ'ուզէ պահել իր համաշխարհային համբաւը իր գեղարուեստներու, զուարճութիւններու եւ հաճոյքներու լուսաւոր մայրաքաղաքը,— միջազգային ցուցահանդէսին ղեկավարները նախատեսած ու կազմակերպած են տօնակատարութիւններու եւ զբօսանքներու ճոխ յայտագիր մը։

Նմանապէս փոքրիկներու եւ մեծերու ժամանցի, անհաման զուարճութիւններու զբօսավայր մը նշանակուած է Էնվալիտի հարթավայրին կարեւոր մէկ մասին վրայ։

Մեծ Պալատին առջեւ ամէն ուրբաթ աննախընթաց խրախճանքներ պիտի սարքուին — հանդէսներ վայելչաձեւութեան, ծաղիկներու, պտուղի, գինիի, եւն. — որոնք ցուցահանդէսին փայլը պիտի աւելցնեն։

Տեղի պիտի ունենան նաեւ, գաւառային, գաղթավայրերէն եկողներուն համար, մարմնամարզական, նաւային եւ օտար ազգերու կազմակերպելիք ինքնայատուկ տօնակատարութիւններ։

Գիշերը ցուցահանդէսին ծառուղիները, Սէնի ափունքները դիւթահրաշ լուսապարդութիւններով պիտի ողողուին։

Նաւային եւ ջրային մեծաշուք տողանցքներ ու հանդէսներ պիտի կազմակերպուին։ Մասնաւորաբար գիշերային տօնակատարութիւններու վերակազմութիւնը կարապներու կղզին առջեւ, որոնք պիտի յիշեցնեն Վենետիկեան ամենագեղեցիկ տօնակատարութիւնները կոնտոլներու մասնակցութեամբ։

Սոյն զուարճութիւններու ընթացքին պէնկալեան հուրեր եւ հրթիռներ պիտի արձակուին։ Սէն գետը ցոլացնելով այս եւ ափունքներու լոյսերը, պիտի կրկնապատկէն անոնց ազդեցութիւնը։ Իսկ փայլփլուն կոհակները մշտատեւ ելեւէջներով աւելի կենդանութիւն պիտի տան, համայնապատկերին։

Միջ. Ցուցահանդէսին ճոխ յայտագիրին համար, ըսինք որ 160 տեսակ հանդէսներ պիտի կազմակերպուին, որոնք այսպէս չորս դասակարգերու կը բաժնուին.—

1.— Ցայգահանդէսներ, լուսաճաճանչ աղբիւրներ, ծփուն ու ինքնաշարժ արուեստանոց - նաւը։

2.— Մեծ ջուրերու հանդէսներ։

3.— Բուն հանդէսները եւ տօնակատարութիւնները։

4.— Խրախճանքները (կալա)։

Ասոր եւ տանք մի քանի ջրային, լուսային եւ երաժշտական թատերգութիւններու ընդլայնելիք նիւթերը.—

Երաժշտութիւնը, երգը, պարը, պարախաղը, լոյսը, գոյնը, Հազար ու Մէկ Գիշերները, Տարուան Եղանակները, Ազգային տօնը, Գաղթավայրերը, դիցաբանութիւնը, ծաղրալից երգեր եւ քերթուածներ, եւն. եւն.։

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՏՈՒԱԾԻՆ ԲՈՒՍԱԲԱՆԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶԸ

Այս պարտէզը պիտի զետեղուի Մեծ պալատէն ի վեր եւ դէպի Քուռ - լա - Րէնի եզերքը երկարող հողամասին վրայ, որուն տարածութիւնը մօտաւորապէս 4,500 քառակուսի մեթր պիտի ըլլայ։

Հոս պիտի համախմբուին այն դիւրաթառամ եւ չնաշխարհիկ բոյսերը, որոնք ամէնէն շատ պատշաճեցուած մթնոլորտի մը մէջ ապրելու կարիքը ունին։

Այս առթիւ մասնաւոր ջերմանոցներու մէջ կարգ մը տունկեր խնամքով պիտի տարավարժուին։

Ուղղաձիգ լուսարձակներու հեղեղին տակ, բոյսերու եւ ծառերու գոյնզգոյն տերեւները կիսաթափանց ապակիներու նման հրաշալի երեւոյթներ պիտի պարզեն։ Գրաւիչ տեսիլներէն մին պիտի ըլլայ, մասնաւորաբար լոյսի ծառուղին ուր կարծես ամէն ինչ գերերկրային շրջանակի մը մէջ կ'ապրի։

ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ՈՒ ԵՐԹԵՒԵԿԸ

Փոխադրութեան եւ երթեւեկի կազմակերպութիւնը հիմը կը կազմէ արդի քաղաքաշինութեան։ Ահա թէ ինչպէս մասնաւոր հոգածութեամբ ուսումնասիրուած է այս հարցը ցուցահանդէսին առթիւ։

Ի՞նչպէս պիտի հարթուին երթեւեկի յարուցած խոչընդոտները։

Արտաքին երթեւեկի եւ փոխադրութեան ստեղծած դժուարութիւնները սրբագրելու նպատակաւ մուտքի եւ ելքի 25 դռներ պիտի բացուին ցուցահանդէսին շրջապատին վրայ։

Այս դռներուն ամենակարեւորներէն ինը հոտը պիտի կառուցուին համախմբումներու ենթակայ կեդրոնները, երեքը պատուոյ մուտքերը, Քոնքորտի, Ալմայի եւ Թռոքատէրոյի հրապարակներուն վրայ։

Իսկ 35 ընդարձակ մերձակայ ծառուղիներ, պողոտաներ, խճուղիներ, փողոցներ ինչպէս նաեւ փոքր ճամբաներ պիտի տարածուին վերոյիշեալ մուտքի դուռներուն առջեւ։

10 սառերկրեայ երկաթուղագիծերու կայարանները սպասարկութեան պիտի դրուին, բաղկացած 4 տարբեր գիծերէ։

Նոյն նպատակաւ նախատեսուած է հանրակառքերու կանոնաւոր ցանց մը, որոնց երթեւեկը պիտի բազմապատկուի ըստ համախմբումի պահերուն։ Ինչպէս նաեւ հանրային ինքնաշարժերու կազմակերպութիւն մը։

Մինչ Սէն գետը պիտի ծառայէ, ջրագնաց պտոյտներու։

ՆԵՐՔԻՆ ԵՐԹԵՒԵԿԸ

Ինքնաշարժերու մուտքէն խուսափելու համար սպասարկութեան մէջ պիտի դրուին ելեկտրականութեամբ ընթացող ինքնաշարժ փոքր կառքեր, անշշուկ չափաւոր արագութեամբ, անշշուկ գնացքով։

Այցելուները անգամ մը որ ցուցահանդէսին սատանէն ներս մտնեն, ինքնաբերաբար իրենց առաջին զարմանքը պիտի ըլլայ հաստատել թէ այս արդիական քաղաքին մէջ ինքնաշարժերու երթեւեկը բոլորովին դադրեցուած է։

Այցելուներու գնացքը դիւրացնելու նպատակաւ, այն վայրերը որ ենթակայ են խճողման, թաւալուն կամրջակներու գործածութիւնը ի շարս պիտի դրուի կարճ հեռաւորութեանց համար, ըլլայ Սէն գետին վրայէն անցնելու, ըլլայ հանրութեան յատկացուած բնական պողոտաներուն վրայէն մագլցելու համար։ Պիտի չինուին նաեւ վերելակ եւ վայրէջակ մեքենական սանդուխներ, ինչպէս վերահան եւ վայրէջ ելեկտրաշարժ խցիկներ։

Ահա այս փառայեղ արուեստահանդէսին պատկերը։

(Վերջ) ԿՐՕՆ ՁԱԼԸԳԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՈՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 11 ՄԱՐՏ
JEUDI 11 MARS 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3367

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԿՐՈՐԴ, ԵՐՐՈՐԴ, ՉՈՐՐՈՐԴ

Երէկ խմացաք փետրուարեան ապստամբութեան հիմնական պատճառներէն մէկը, համաձայն խորհրդային հրատարակութեան մը, տպուած՝ Մոսկուայի մէջ, 1929ին: («Հայաստանը, միջազգային դիւանագիտութիւնը եւ Խ. Ռուսիան», հեղինակ՝ Բ. Բորեան, երկու հատոր, ռուսերէն, 881 էջ, եւ պետական հրատարակութիւն):

Առաջին անգամ չէր որ կ՚իմանայինք, այդ վկայութիւնը, նոյն այս աղբիւրէն: Բայց, լա՛ւ է յաճախ կրկնել՝ շարք մը ճշմարտութիւններ, որպէսզի գոյնզգոյն բանդէտներ չհամարձակին խեղաթիւրել պատմութիւնը, ցաւագար հակադաշնակցականութեան մը կիրքին տակ:

Մնաց որ, փետրուար 18ի պոռթկումը եթէ բացառիկ արժէք մը ունի, այդ կը պարտի, ամէն բանէ առաջ, իր տարերային, համաժողովրդական հանգամանքին: — Ըմբոստացում՝ ընդդէմ սանձակոտոր բռնութեանց եւ հարստահարութեանց:

Նորէն կարդացէք Բորեանի վկայութիւնը.

— «... Ցեղկոմը կը խլէր ու կը բռնագրաւէր քաղաքացիներու մօտ գտնուած պարէնը քաղաքներու մէջ եւ գիւղացիներու մօտ գտնուած հացամթերքը գիւղերու մէջ»:

Բռնագրաւում, նաեւ, «խուզարկում բացարձակապէս ամէն բանի»— առանին առարկաներու, հագուստի, ճերմակեղէնի, կահկարասիներու, փեթակներու (աւելցուցէք, նաեւ, Ամերիկայէն ղրկուած կաթի):

— «Բնական է որ, վարչական այս միջոցները, ԿԱՊՈՒԱԾ՝ ՀԱԼԱԾԱՆՔՆԵՐՈՒ, հանդիսացան փետրուարեան ապստամբութեան հիմնական պատճառները: (Բ. Բորեան, հատոր Բ. էջ 126):

Հատուած մը եւս.

— «Քաղաքական մասը *պուրժուազին* ահաբեկած էր: Գրտնուած բոլոր իրերու «բռնագրաւման» եւ իւրացման ձեւերն ու կերպերը ունէին տարերային հանգամանք. այդ միջոցները կը գործադրուէին անկազմակերպ եւ քմահաճօրէն: (Նոյն հատոր, էջ 133):

Ուրեմն, առաջին պատճառ, խտացեալ ձեւով:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏՃԱՌ

— «Ցեղկոմի 1920 դեկտ. 20ի ներման հրամանագիրը չտարածուեցաւ... այն զինուորներուն վրայ որոնք դաշնակցական կառավարութեան ժամանակ զէնքով փախած եւ դատապարտուած էին. անոնք մնացին Ցեղկոմի բանտերուն մէջ»: (էջ 134):

ԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏՃԱՌ

— «ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՑՈՐՈՇ ՈՉԻՆՉ ԸՐԱՒ, ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՀԵՌԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ. ՄԻՆՉ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ՀԱՄՈԶՈՒԱԾ ԷՐ ԹԷ ԽՈՐՀՐԴԱՅՆԱՑՈՒՄԷՆ ԵՒ Խ. ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ ԲԱՐԻ-ԴՐԱՑՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՍՏԱՏՈՒԵԼԷ ՎԵՐՋ, ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԱՅԼԵՒՍ ԸՆԵԼԻՔ ՉՈՒՆԷԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, ԻՍԿ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԸ ԹՈՅԼ ՊԻՏԻ ՉՏԱՐ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԳՐԱՒԵԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀՈՂԵՐԸ, ՈՐՈՆՑ ՄԱՍԻՆ ԱՆՈՆՔ Ո ԵՒ Է ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՉՈՒՆԷԻՆ: ժողովուրդը «համոզուած» էր, թէ Թուրքերը Հայաստան եկած են Խ. Ռուսիոյ գիտութեամբ՝ դաշնակցական կառավարութիւնը տապալելու եւ խորհրդային Հայաստանի միջոցով Ռուսիոյ հետ կապ ստեղծելու համար: ՄԻՆՉԴԵՌ ՊԱՐԶՈՒԵՑԱՒ, ՈՐ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵԿԱԾ ԵՆ ԻԲՐԵՒ ՅԱՓՇՏԱԿԻՉՆԵՐ, ԵՒ ԵՐԿՐԻ ՎԻՃԱԿԸ ԱՒԵԼԻ ՎԱՏԹԱՐԱՑԱՒ, բան մը, որ ժողովուրդը չէր սպասեր խորհրդային իշխանութեան «մուտքէն» Հայաստանի մէջ»: (էջ 135 - 136, բոլոր ընդգծումները հեղինակէն):

ՉՈՐՐՈՐԴ ՊԱՏՃԱՌ

— «ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՏՆՏԵՍԱՊԷՍ ԿՏՐՈՒԱԾ ԷՐ ԱՄԲՈՂՋ ԱՇԽԱՐՀԷՆ»: (*էջ 136, ընդծ. հեղինակէն*):

Այս հիմնական պատճառները ամփոփելու հողն ալ թողունք բոլշեւիկ հրապարակագրին.

— «Հողային հարցերը, գաղթական զանգուածները, պաշարումը, ցուրտը, սովը եւայլն, այս ամէնը, իբրեւ արտաքին գործօններ, առարկայօրէն աննպաստ մթնոլորտ ստեղծեցին իշխանութեան համար: Եւ ահա, այսպիսի ծանր պայմաններու տակ, Ցեղկոմը, ինքն ալ իր հերթին, կը դիմէ ազգայնացումներու եւ բռնագրաւումներու, հին տուրքերը կը գանձէ, բանտերու մէջ կը պահէ անոնք որ ազատ պիտի ձգուէին (կը պահէր, անշուշտ անոնց վրայ... գուրգուրալու համար. «*Յառաջ*»), չաշխատիր կազմակերպել պետական մեքենան եւայլն: Այս ամէնը, իրենց ամբողջութեանը մէջ, որոշ է, հանդիսացան գործօններն ու պատճառները հակայեղափոխական շարժման եւ 1921 փետրուարին Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած յեղաշրջման»: (էջ 137):

Ինչպէս կը տեսնէք, ոչինչ, բացարձակապէս ոչինչ յիշեցինք այն միւս աղբիւրներէն, որ կը համարուին դաշնակցական կամ «ազգայնական»:

Չյիշեցինք, մանաւանդ, թունդ հակադաշնակցական աղբիւր մը, "Ղրացեալ Բ. Իշխանեանի յուշերը (Երկու ամիս բոլշեւիկեան բանտում): *Եւ դեռ ուրիշ վկայութիւններ, հայկական կամ օտար, գրաւոր թէ անգիր: Ոչ ալ փորձեցինք նկարագրել զարհուրանքի պատկերալից տեսարաններ:*

Բայց, այսքանն իսկ շատ չէ՞ր, արդեօք, անոնց համար որ կը շփոթեն գաղափարական պայքարն ու խուժանավարութիւնը, միշտ որոմ ցանելու եւ արիւն պղտորելու համար...

Կարելի է տեսակէտներ ունենալ դէպքի ընթացքին, այս կամ այն երեւոյթի մասին:

Բայց, դէպքէն 16 տարի վերջն ալ, մանաւանդ վիճելի դարձնել հիմնական պատճառները,— կը նշանակէ ջուրը պատէն վեր հանել:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ՔՈՒԷԱՐԿԵՑ ԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈԽԱՌՈՒԹԵԱՆ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ

Ցուցամոլական տեսարաններ Երեսփ. ժողովին մէջ

Երեսփ. ժողովը երեքշաբթի օր քուէարկեց ազգ. փոխառութեան օրինագիծը, 46ի դէմ 470 ձայնով: Նիստը տեւեց մինչեւ իրիկուան ժամը 9.30: Կառավարութիւնը կը յուսար թէ Ծերակոյտն ալ գիշերը պիտի քննէ օրինագիծը, որպէսզի կարելի ըլլայ փոխառութիւնը հրապարակ հանել չորեքշաբթի առտու: Սակայն Ծերակոյտը մերժեց աճապարել եւ յետաձգեց յաջորդ օրուան, որով փոխառութիւնը հրապարակ պիտի հանուի այսօր, հինգշաբթի:

Երեսփ. ժողովը թէեւ չպատասխանեց վարչապետին միաձայնութեան կոչին, սակայն 424քուէի մեծամասնութիւնը ամենամեծն է որ կը տրուէր ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան, այնքան ծանրակշիռ հարցի մը առթիւ: Համայնավարները, որոնք վերապահ դիրք մը բռներ էին, ի վերջոյ մասնակցեցան քուէարկութեան: Միայն Լուի Մառէնի ծայրագոյն աջակողմեան խմբակը դէմ քուէարկեց: Նախկին նախարար Փոլ Ռէյնօ եւ նախկին վարչապետ Ֆլանտէն, որոնք միշտ ընդդիմադիր եղած են, ինչպէս եւ կեդրոնի իրենց հետեւորդները քուէարկեցին օրինագիծը, յայտարարելով թէ կառավարութիւնը դէպքերու բերումով կը հետեւի ճիշդ այն քաղաքականութեան զոր իրենք ջատագոված են տարիներէ ի վեր:

Ժողովը յուզումնալից էր սկիզբէն ի վեր, եւ բաւական լուրջ միջադէպ մըն ալ ծագեցաւ, երբ վարչապետը կը վերջացնէր իր ճառը: «Պարպեցէ՛ք ունկնդիրներու սրահը», կ՚աղաղակէին շատեր. «դադրեցուցէ՛ք նիստը», կը գոչէին ուրիշներ: Ի վերջոյ հարկ եղաւ 25 վայրկեան ընդհատել ժողովը:

Վիճաբանութեանց միջոցին, հեգնական խօսքեր արտասանեցին ընդդիմադիր երեսփոխանները: Նախկին նախարար Ռէյնօ շնորհաւորեց ելմտական նախարարը (ընկերվարական) որ ուղղափառ մասնագէտներ պաշտօնի կոչած է, իբրեւ խորհրդական: Ուրիշ նախկին նախարար մը, Փիէթրի, դիտել տուաւ թէ այդ խորհրդականներէն մէկը՝ Ժաքռիւէֆ, եղած է Լավալի ամենամտերիմ խորհրդականներէն մէկը: Ցետոյ բացագանչեց.— «Ոչ մէկ աջակողմեան կառավարութիւն պիտի համարձակէր այսպիսի առաւելութիւններ տալ դրամագլուխ փախցնողներուն եւ ոսկի դիզողներուն քան ինչ որ կ՚երեւայ ներկայ օրինագծին մէջ: Վեց միլիառ ֆրանքի խնայողութիւնը տարապայման տուրք մըն է արժեզրկման համար: Կառավարութիւնը նեղը մնացած է եւ դրամ կը պահանջէ. ատոր համար անհրաժե՞շտ է թմբուկ զարնել եւ «ազգային պաշտպանութեան» նշանատախտակ մը կախել»:

Թունդ աջակողմեան երեսփոխան մը, Տաժէր, պահանջեց օրինագծին առաջին յօդուածին վրայ աւելցնել հետեւեալ կէտը.— «Կառավարութիւնը ամէն զատ յանձն կ՚առնէ դադրեցնել յեղափոխական գործունէութիւնը Ֆրանսայի եւ գաղթավայրերուն մէջ»:

Կառավարութեան քաղաքականութիւնը պաշտպանեց Պ. Լէօն Պլում, եւ ոչ թէ ելմտական նախարարը: Երբ խօսք առաւ, ջերմապէս ծափահարուեցաւ արմատականներուն եւ ընկերվարականներուն, բայց ոչ համայնավարներուն կողմէ: Վարչապետը դիտել տուաւ թէ քաղաքականութեան մասին չէ որ պիտի խօսի, այլ խորհրդարանին միաձայն հաւանութիւնը պիտի խնդրէ, թեթեւցնելու համար գանձային տագնապը: Այս առթիւ նորէն յիշեցուց թէ յեղափոխական ծրագիրներ չէ որ կը հետապնդէ, այլ պարզապէս կը գործադրէ ժողովրդական Ճակատին ծրագիրը, որ կրնայ փոխուիլ միայն բաղկացուցիչ կուսակցութեանց քուէներով: Ու չեչտեց թէ իր նոր քաղաքականութիւնը նախորդին շրջումը չէ, այլ տրամաբանական հետեւանքը ընդդիմադիրներու քաղաքականութեան:

Այս ակնարկը տեղի տուաւ բուռն ընդմիջումներու, եւ վարչապետը հարկադրուեցաւ կանգ առնել, որպէսզի աղմուկը դադրի:

Ընդդիմադիրները մասնաւորապէս կը պնդէին որ փոխառութիւնը իբրպէս յատկացուի ազգային պաշտպանութեան եւ ոչ թէ կառավարութեան միւս պէտքերուն: Այս առաջադրութեամբ, պահանջեցին որ խորհրդարանական յանձնախումբ մը կազմուի, բայց կառավարութեան բուռն բողոքներուն վրայ, ժողովը մերժեց 228ի դէմ 368 ձայնով:

Փոխառութեան պայմանները նորէն գաղտնի պահուեցան, բայց, համաձայն օրէնքին տրամադրութեանց, գումար պիտի չնշանակուի, շրջաբերութիւնը պիտի ըլլայ պարբերական մասնավճարներով, մինչեւ որ ազգ. պաշտպանութեան պէտքերը ճարուին:

Ընդհանուր լաւատեսութիւն կը տիրէ փոխառութեան յաջողութեան մասին:

Ի՞նչպէս պիտի գործադրուի հսկողութիւնը Սպանիոյ վրայ

Ինչպէս հաղորդած էինք, մարտ 13էն սկսեալ պիտի գործադրուի միջազգային հսկողութիւնը Սպանիոյ վրայ, ծովէն թէ ցամաքէն: Ծրագիրը բաժնուած է երեք շրջաններու: Առաջինը պիտի սկսի երբ բարձր պաշտօնէութեան անդամները նշանակուին եւ իրենց պաշտօնատեղիները երթան: Այս պաշտօնատարները անմիջապէս անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնեն իրենց պաշտօնին կատարման համար: Երկրորդ շրջանը պիտի սկսի երբ ստորադաս պաշտօնեաներու բաւարար թիւ մը արձանագրուի եւ անոնք իրենց պաշտօնատեղիները երթան: Գ. շրջանը պիտի սկսի երբ բոլոր պաշտօնեաները արձանագրուած եւ ղրկուած ըլլան: Գլխաւոր վարիչները իրաւունք պիտի ունենան աւելցնելու իրենց պաշտօնեաները, եթէ յարմար դատեն:

Առ այժմ կը նախատեսուի 130 քննիչ ֆրանքօսպանիական սահմանագլուխին համար, հինգ հոգի՝ Ճիպրալթարի համար եւ 550 հոգի՝ ծովային հսկողութեան համար:

Ծրագրին գործադրութեան ծախքը կը հաշուեն 834,000 անգլ. ոսկի մէկ տարուան համար: Այս գումարը պիտի մատակարարէ միջազգային դիւան մը, որ կազմուած է արդէն Լոնտոնի մէջ: Թէեւ հսկողութեան ծրագիրը ընդուն-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՅԱՂԱԳՍ ԹՐՔԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ

Տարիներէ ի վեր կապար կը տեղայ այս ճակատին վրայ, այս ախտին դէմ:

Եւ սակայն... կարաւանը կը քալէ: Թրքախօսութիւնը ոչ միայն կը շարունակուի, այլեւ կը զարգանայ, փոխանցուելով սերունդէ սերունդ:

Դեռ աւելին,— արդարացումներ ալ կը գտնէ, իբրեւ անխուսափելի չարիք:

Վերջերս այդպիսի բարեմիտ պաշտպանողական մը կարդացի «Ազդակ»ի մէջ (3 մարտ):

Յօդուածագիրը որ հասուն եւ բարեկիրթ մարդ մը կ՚երեւայ, պատասխանելով թուրքերէն քարոզներու առթիւ եղած դիտողութեանց, կը յայտարարէ. (կ՚ամփոփեմ հիմնական մասերը).—

1. «Թրքախօսութիւնը մեր մէջ մըտած է ստիպմանաբար եւ երկար ժամանակի ընթացքին, հետեւաբար չի կրնար դուրս ելլել անմիջապէս եւ մէկ օրէն միւսը»:

2. «Հայախօսութիւնը տարածելու գործը կ՚իյնայ մեր դպրոցներուն, եւ ոչ թէ եկեղեցիներուն: Եկեղեցին կրօնական հաստատութիւն մըն է իր իսկական կոչումն է հոգեւոր սնունդ ջամբել եւ ոչ թէ լեզու սորվեցնել»:

3. «Հայախօս համայնքներուն պէտք է հայերէն քարոզուի, թրքախօս համայնքներու ալ՝ թուրքերէն: Պէտք է *Թուրքը* զանազանել *Թուրքերէնէն*: Թուրքին ռեհիրներուն մէջ ի՞նչ յանցանք ունի թուրքերէնը: Ուրֆայի եւ Հայաստանի կողմերը շատ Թուրքեր եւ Քիւրտեր հայերէն կը խօսին, անոնք նուա՞զ ռեհրազորդ են հայերէն խօսելնուն համար»:

4. «Շաբաթը կէս ժամ թուրքերէն քարոզ մը չի վնասեր մեր հայախօսութեան: Ի՞նչ օգուտ ունի կիրակիէ կիրակի կէս ժամ հայերէն քարոզել կամ հայերէն քարոզ մտիկ ընել, երբ ամբողջ շաբթուան ընթացքին թուրքերէն կը խօսուի տուներու, սրճարաններու եւ շուկայի մէջ»:

6. «Շաբաթը անգամ մը՝ այն ալ կէս ժամ թուրքերէն քարոզ մը հայերէնի փոխելով եթէ կ՚ուզենք վրէժ լուծել Թուրքերէն, ատով վրէժ չի լուծուիր, եւ ատոր համար չարժեր իր հոգեւոր մխիթարութենէն զրկել մեր թրքախօս սերունդը, որ անցնելու վրայ է արդէն»:

Ի վերջոյ յօդուածագիրը կ՚եզրակացնէ թէ «համատարած հայախօսութիւնը միայն ազատ ու անկախ Հայաստանի մէջ կարելի է»: Իսկ մինչեւ այդ՝ հարկադրուած ենք տեղական լեզուն գործածել, երէկ՝ թուրքերէն, այսօր՝ արաբերէն, անգլերէն եւն.:

Ի՞նչ մեղք պահեմ, խելքս չպառկեցաւ այս չքմեղանքին:

Ինչ որ թրքախօսութիւն կը կոչենք այսօր, շատ քիչերուն համար կամքէ անկախ սովորութիւն մըն է:

Բուն չարիքը, աններելին եւ անքաւելին այն է որ, երէկուան բնիկն այսօր տունէ տուն, սրահէ սրահ, փողոցէ փողոց, թաղէ թաղ, գիւղէ գիւղ, քաղաքէ քաղաք, երկրէ երկիր կը փոխանցուի ինչպէս համաճարակ մը: Ամբողջ բազմութիւններ իրար կը վարակեն ինքնաբերաբար,— ծուլութեամբ, անհոգութեամբ, սովորամոլութեամբ եւ անըմբռնելի յամառութեամբ:

Եւ այս անպատիւ ճամբուն վրայ, այո, մեր կրօնականներն ալ, տէրտէր, պատուելի կամ ժողովրդապետ, պակասը կը լրացնեն իրենց թուրքերէն արարողութիւններով ու քարոզներով, որոնք սրբազան աւանդի մը պէս փոխադրուած են մինչեւ Եւրոպա եւ Ամերիկա:

Հաւատացեալները չե՞ն հասկնար: Հապա ինչպէ՞ս կը հասկնան գրաբար շարականները:

Բայց աւելի լաւ չէ՞ որ բան մը պակաս հասկնան Աբրահամու եւ Իսահակայ պատմութենէն, «կիւզէլ տիյաբ»էն եւ մնացեալէն, իսկ բան մը, բառ մը աւելի սորվին՝ իրենց լեզուէն եւ հայ ժողովուրդի Ս. Գիրքէն, պատմութենէն ու աշխարհագրութենէն:

ՎԱՀԷ

ՄԻԵՒՆՈՅՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Տարագիրներու զինուորագրութեան մասին

Պ. Անրի Թասօ, Մարսէյլի քաղաքապետ-երեսփոխանը, պատերազմական նախարարութենէն տեղեկութիւններ խնդրած ըլլալով տարագիր երիտասարդներու զինուորագրութեան մասին, ի դիմաց նախարարին նամակ մը ստացած է դիւանապետէն, որ կը հաստատէ մինչեւ հիմա հրատարակուած տեղեկութիւնները: Այսպէս.—

1. Անոնք որ Ֆրանսա կը բնակին եւ չեն կրնար որ եւ է հպատակութիւն ապացուցանել եւ իրենց տարիքով կը պատկանին 1924ի եւ յաջորդ դասերուն, պարտաւոր են արձանագրուիլ զինուորագրութեան ցանկերուն մէջ, ճիշդ ինչպէս Ֆրանսացիները:

2. Անոնք որ իրենց տարիքով կը պատկանին 1924 - 1935 Ա. դասին, ենթակայ չեն որ եւ է գործօն ծառայութեան: Անոնք որ կը պատկանին 1936 հոկտեմբերին դրօշի տակ առնուած դասին, բանակին մէջ պիտի տեղաւորուին 1937 հոկտ.ին եւ ենթակայ են մէկ տարի ծառայութեան: Անոնք որ յետագայ դասերուն կը պատկանին, դրօշի տակ պիտի առնուին ճիշդ այնպէս ինչպէս իրենց տարեկից Ֆրանսացիները:

3. Բ. հատուածին մէջ յիշուած անձերը պահեստի բանակին մէջ ենթակայ են այն միեւնոյն պարտաւորութեանց ինչպէս իրենց տարեկից Ֆրանսացիները:

4. Այն երիտասարդները որ գործօն ծառայութեան ենթակայ են, սկզբունքով պիտի տեղաւորուին Ֆրանսայի եւ հիւսիսային Ափրիկէի զօրամասերուն մէջ, նոյն պայմաններով ինչպէս Ֆրանսացի երիտասարդները:

5. Զանազան առաւելութիւններ պիտի ընծայուին այն երիտասարդներուն որ կատարած են իրենց գործօն ծառայութիւնը: ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ ԲՈԼՈՐ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ՁԵՌՔ ՊԻՏԻ ԱՌՆՈՒԻՆ, ՓՈՒԹԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՆՈՆՑ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ՁԵՒԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, եւ, գործօն ծառայութենէն վերջը, դիւրութիւններ պիտի տրուին անոնց, իրենց աշխատանքի տոմսը ստանալու համար:

Այս առթիւ կը յիշեցնենք թէ ամէն միջոց ձեռք առնուած է, որպէսզի զինուորագրութեան գրասենեակները եւ միւս բոլոր տեղեկատու օրկանները կարենան շահակիցներուն հաղորդել այն զինուորական պարտաւորութիւնները որոնց ենթակայ են եւ այն առաւելութիւնները զորս կրնան վայելել:

1,100,000 ոսկի Եգիպտոսի բանակին համար

Եգիպտական կառավարութիւնը 1,100,000 ոսկի քուէարկեց, իբրեւ առաջին մասնավճար բանակին վերակազմութեան համար, համաձայն անգլիական պատուիրակութեան տեղեկագրին, որ ամբողջ ծախքը կը նախատեսէ 6 միլիոն ոսկի: Այս մասնավճարով պիտի հոգացուին զինուորական վարժարաններու, օդանաւային կազմակերպութեան եւ մեքենաշարժ փոխադրութեան նախնական ծախքերը: Անգլիական բանակը թեթեւ հրասայլերու, թնդանօթներու եւ մեքենաշարժ փոխադրութեան ցուցադրութիւն մը կը կատարէ Գահիրէի մէջ՝ որպէսզի Եգիպտոսի բանակին մասնագէտները կարենան որոշել թէ որոնք ամէնէն աւելի կը յարմարին եգիպտական բանակին:

ՄԵՐ ԴԻՐՔԸ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՀԱՆԴԷՊ

ԽՄԲ.— Բարեգործականի Կեդր. Գրասենեակը վերջերս իր պաշտօնական զեկոյցներուն հետ, մամուլին հաղորդած էր «Հ. Յ. Դ. Կ. Կոմիտէ-ի» մը շրջաբերականը, առանց յայտնելու ոչ վայրը, ոչ ալ թուականը : Այդ «շրջաբերականը» տակաւին շրջան կ'ընէ ռամկավար եւ ուրիշ նպաստընկալ կամ հակադաշնակցական թերթերու մէջ :

Սպասելով ամբողջական լուսաբանութեան, առ այժմ Հայրենիքէն կ'արտատպենք հետեւեալ խմբագրականը, գրուած՝ նոյն առթիւ :

Ոչ մէկ ատեն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հանրութենէն ծածկած է իր վերաբերումը դէպի Բարեգործականը, այլ բիւրաւոր անգամներ հրապարակով խստիւ քննադատած է այդ կազմակերպութեան վարած նեղմիտ, կարճատես ու յաճախ ապազգային քաղաքականութիւնը, միշտ ալ հիմնուելով անհերքելի փաստերու վրայ :

Տարիներ շարունակ մենք ըսած ենք՝

Ա) Որ Բարեգործականը ժողովրդական ու ժողովրդավար կազմակերպութիւն մը չէ.

Բ) Որ Բարեգործականի մէջ անդամներու մեծամասնութիւնը, շնորհիւ կանոնագրի դրած սահմանափակումներուն, կոչուած է միայն դրամ տալու, բայց ոչ երբեք որ եւ է վճռական ձայն ունենալու :

Գ) Որ Բարեգործականի մէջ բոյն են դրած խումբ մը աղաներ կամ «ազգային ջոջեր», որոնք իրենց կամ իրենց բարեկամներուն համար ապրուստի միջոց դարձնելով անոր գանձը՝ իրենց ուզած ձեւով տնօրինել կը տանին այդ կազմակերպութեան գործերը, այնպէս ինչպէս իրենց սեփական խանութին գործերը պիտի տանէին.

Դ) Որ Բարեգործականի վարիչ Վ. Մալէզեանը Փրանսական Նախարարէ մըն ալ աւելի ռոճիկ կ'առնէ, ինչպէս եւ Բարեգործականի միւս գործիչները կը վարձատրուին աւելի, քան անհրաժեշտ ու ներելի է բարեսիրական հաստատութեան մը պաշտօնեաներուն.

Ե) Որ Բարեգործականի վարիչ աղաները չեն գոհանար սոսկ բարեգործութեամբ, այլ քաղաքական եւ նոյն իսկ կուսակցական տարամերժ նպատակներ *կը հետապնդեն չքաշուելով ուղղակի թէ անուղղակի կերպով մասնակցելու կուսակցական պառակտիչ վէճերու եւ պայքարներու.*

Զ) Որ, վերջապէս, Բարեգործականը, իր գլուխ կանգնած յետադէմ ու նեղմիտ աղաներուն ճնշման տակ, դարձած է ապատանենչ հայութեան եւ մասնաւորապէս Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ պայքարող կազմակերպութիւն մը, որ բարեսիրական հաստատութեան մը դիմակ հագած՝ փաստօրէն ռամկավար կամ համայնավար կուսակցութիւններէն շատ ալ տարբեր գործ մը չըներ հայ իրականութեան մէջ եւ թէ բարոյապէս ու թէ մասնաւանդ նիւթապէս զօրավիգ կը հանդիսանայ անոնց պառակտիչ, ապազգային պայքարներուն :

Ասոնք իրողութիւններ են, զորս չեն կրցած երբեք հերքել մեր հակառակորդները :

×

Դեռ անցեալ տարի էր որ Բարեգործականի երիտասարդ գործիչներէն մէկը, զզուելով իր տեսածներէն հրապարակ եկաւ ծանր մերկացումներով, որոնք կը հաստատէին դաշնակցական մամուլի ըսածները :

Ոչ ոք կրցաւ, օրինակ, ժխտել որ Բարեգործականը համայնավարական փրոփականտ մղող գործիչ մը կը պահէր Ամերիկայի մէջ յանձին բոլշեւիկ Պ. Սելեանի :

Ոչ ոք կրցաւ ժխտել որ Բարեգործականը բարեսիրական կազմակերպութեան մը վայել ձեւով ինքզինքը չպահեց տարիներու ընթացքին տեղի ունեցած կուսակցական սանձարձակ պայքարներու ատեն ; չէզոք դիրք չբռնեց, այլ անցաւ հակադաշնակցական «միացեալ» խառնիճաղանճին կողմը եւ մասնակցեցաւ անոր պոյքոթ շարժումին ընդդէմ Դաշնակցութեան :

Ոչ ոք կրցաւ ժխտել, որ Բարեգործականը հայ կրթական գործի մէջ ալ չի վարեր հակադաշնակցական յատուկ քաղաքականութիւն մը՝ մասնաւոր հալածանքի ենթարկելով բոլոր այն ուսուցիչները, որոնք համակիր են Դաշնակցութեան կամ անոր գաղափարներուն :

Ոչ ոք կրցաւ վերջապէս ժխտել, որ Բարեգործականի բոլոր պաշտօնները կը յանձնուին յատկապէս հակադաշնակցական մոլուցքով բռնուած անհատներու միայն, Մալէզեաններէն սկսած մինչեւ Քիւրքճեանները :

Ո՞վ կրնայ ուրանալ, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը տարիներ շարունակ եւ յամառ կերպով աշխատած է մղել Բարեգործականը դառնալու ժողովրդական, ժողովրդավար եւ իրապէս անկուսակցական ու համազգային բարեսիրական կազմակերպութիւն մը, փոխանակ ըլլալու ռամկավարներու շահաստանը :

Ո՞վ կրնայ ուրանալ, որ դաշնակցական մամուլը բազմաթիւ անգամներ շինիչ թելադրութիւններ ըրած է այդ ուղղութեամբ եւ ամէն պատրաստութիւն ցոյց տուած է օգնելու Բարեգործականին, որպէսզի ան, վերջապէս ըլլայ այն, ինչ որ իր կոչումը կը պահանջէ, այսինքն՝ ամէնուն եւ ոչ միայն ռամկավար աղաներուն Բարեգործականը :

Ո՞վ կրնայ ուրանալ, որ մասնաւորապէս Ամերիկայի մէջ Դաշնակցականները տարիներ շարունակ օժանդակած են, գործակցած են Բարեգործականին եւ նոյն իսկ անդամակցած են անոր այն յոյսով, թէ այդ կերպով պիտի կարենան Բարեգործականը դարձնել համազգային բարեսիրական հաստատութիւն մը :

Եւ, սակայն, ի՞նչ եղաւ արդիւնքը : Ոչինչ : Ռամկավարները վախնալով որ իրենց ձեռքին մէջ եղած շահաստանը իրենց ձեռքէն կրնայ դուրս գալ յանկարծ Դաշնակցականներու մասնակցութեան շնորհիւ, փակեցին Բարեգործականի դռները Դաշնակցականներու առջեւ, աւելի պինդ սեղմեցին իրենց ձեռքին մէջ իրենց ունեցած պաշտօնները եւ աւելի բուռն կերպով ջանացին շահագործել Բարեգործականի գանձը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ մղած իրենց ապազգային պայքարը աւելի յաջողութեամբ առաջ տանելու համար :

Հասկնալի է, որ այս բոլորէն յետոյ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ուրիշ բան չէր մնար, բայց եթէ վերջնապէս կտրել իր յոյսերը Բարեգործականը բարեփոխելու եւ ամէնուն Բարեգործականը դարձնելու կարելիութեան մասին եւ նկատելով զայն իր անուղղելի ու անհաշտ հակառակորդը՝ պայքար մղել անոր դէմ, ինչպէս որ ստիպուած է մղել ռամկավար կամ համայնավար խմբակցութեանց դէմ :

×

Այժմ, ինչպէս կ'երեւի, ռամկավարները չափազանց մտահոգուած են Բարեգործականի վիճակով : Անոր եկամուտները տարուէ տարի կը պակսին դահավիժող չափերով եւ հազիւ կը բաւեն պահելու անոր մէջ պաշտօն ունեցող ռամկավար աղաները : Իսկ եթէ այսպէս շարունակուի, հաւանաբար այդ ալ կարելի պիտի չըլլայ ընել :

Սակայն, փոխանակ իրենց ծանր սխալներուն եւ կարճատեսութեան անդրադառնալու, ռամկավարները իրենց ամբողջ զայրոյթը կը թափեն Դաշնակցութեան վրայ, որ իբր թէ «հատուածական շահախնդրութեամբ» կը ձգտի քայքայել Բարեգործականը : Մեծ գիւտ մը ընողի պէս անոնք Պոսթընի իրենց թերթին մէջ կը հրատարակեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կ. Կոմիտէի մը վերագրուած շրջաբերական մը, առանց սակայն ուղղակի ըսելու թէ ո՞ր շրջանի Կ. Կոմիտէի շրջաբերականն է այդ :

Ճիշդ է, թէ շրջաբերականին մէջ կը յայտնուին մտքեր, զորս ընթերցողը շատ անգամ կարդացած կրնայ ըլլալ դաշնակցական զանազան թերթերու մէջ : Այսուհանդերձ իրողութիւն է, որ Ամերիկայի Կ. Կոմիտէն նման շրջաբերական մը հրատարակած չէ երբեք, իսկ ուրիշ շրջաններու մասին ալ կը կասկածինք : Բայց չպիտի զարմանայինք, եթէ ռամկավարները նոյն իսկ յերիւրած ըլլային այդ շրջաբերականը :

Սակայն, այդ չէ կարեւորը : Կարեւորը ռամկավար խմբագիրներու այն չնաշխարհիկ տրամաբանութիւնն է, որով միանգամայն ներելի եւ գովելի բան մըն է, որ Բարեգործականը իրենց հետ միասին պոյքոթ ընէ, տարիներով կատաղի, անհաշտ պայքար մղէ Դաշնակցութեան դէմ Քիւրքճեաններու եւ Մալէզեաններու միջոցով, երկպառակութիւն սերմանէ մեր գաղութներու մէջ անդադար եւ ձգտի նոյն իսկ յաւերժացնել այդ երկպառակութիւնը, բայց անթոյլատրելի է, վրդովեցուցիչ, հակազգային բան մըն է, որ Դաշնակցութիւնը ստիպուի վար առնել այդպիսի կազմակերպութեան մը ոչ-բարեսիրական դիմակը եւ պայքար մղել անոր դէմ :

Խնդիրն ունի մէկ երկու ուրիշ ծալքեր եւս, որոնց կ'անդրադառնանք :

ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՄԻՇՏ ՆՈՅՆ ՊԱՏԿԵՐԸ

Անցեալ օր նորէն քանի մը տխուր պատկերներ պարզուեցան աչքիս : Բայց մէկուն տեսարանը թոյնի մը պէս ազդեց սրտիս : Նկարագրեմ միայն մէկը, որ գիտեմ դուն ալ ինծի պէս շատ հեղ, ճամբուդ վրայ կեցեր ու դիտեր ես յուզուած :

Այն լայն, ծառազարդ պողոտային անկիւնը, ուր առտու եւ իրիկուն թերթերու խուրձ մը անութիդ կուգաս ու կ'անցնիս մտածկոտ, հոդ պզտիկներու խումբ մը աչք կապուկ կը խաղար : Ա՛հ, եթէ գիտնայիր որքան անհոգ էին, որքան անսառակ, որ երբեմն ճամբուն մէջ նետուած քարերուն պէս անզգայ, կը ցցուէին երթեւեկող ինքնաշարժերուն առջեւ :

Ինչ որ ուշադրութիւնս գրաւեց, տեղական լեզուին մաքրութեանը հետ՝ ատոնց սեւ ու գեղեցիկ աչքերն էին :

Հոդ պատին տակ կը կենամ, աչքերս թերթին : Ինչո՞ւ : Ատոնց շրթներէն բան մը փրցնելու : Եւ յանկարծ այն, ինչ որ կասկած մը արթնցուցած էր կուրծքիս տակ.

— Աթանասիօ, *Միհրան :*

Երբ արդէն գաղափար մը կազմած հեռանալու կը պատրաստուէի, անդին հասաւ օրիորդ մը «մեծաքանչ»ը ծալլած մէկ կողմ դրած, կը պոռար եղբօրն երեսին.

— Ժօժօ, մաման թ'ափել ···

Այս օրիորդը, որ շատ սահուն հայերէն կը խօսի, այդ պահուն կարծես զզջացած հայ ծնելու, քիթն ու բերանը իրար կը խառնէր :

— Էֆուք, սի թիւ վիէն փա, մաման ...

Ու պզտիկ Գէորգը հնազանդեցաւ : Կը մօտենամ այս պզտիկներէն մէկուն.

— Անունդ ի՞նչ է :

— Յովհաննէս, բայց մայրիկս Ժան կը կանչէ :

— Ինչո՞ւ հայերէն չես խօսիր

— Մայրիկս պատուիրած է որ տունէն դուրս հայերէն չխօսիմ :

— Հայրի՞կդ ինչ կ'ըսէ :

— Ան թուրքերէն կը խօսի :

— Իսկ դուն հայերէնը ո՞ւր սորված ես :

— Մօրաքրոջս սորվեցուցած է : Ան հայերէն կը խօսի :

Այս պահուս, սիրելի Վահէ, գիտե՞ս ինչ անցաւ մտքէս : Երկար շատ երկար «ապրի» մը Յովհաննէսի մօրաքրոջը եւ դառնութեամբ լեցուն խոշոր անէծք մըն ալ իր ծնողքին :

Ու տղան վանդակէն ազատուած թռչնիկի մը պէս, թռվռալով գնաց հեռացաւ : Հազիւ քանի մը վայրկեան, ահա պզտիկը հեւալով, ժպիտը դէմքին վերադարձաւ :

— Այս միւս տղան ալ հայերէն գիտէ, պարոն, բայց չուզեր խօսիլ : Կ'ըսէ թէ լաւ չէ հայերէնը ...

Յուզուած շրթներս կը շարժին.

— Սուտ է, Յովհաննէս, հայերէնը շատ աղուոր լեզու է, անոյշ լեզու է : Տես, ես հայերէն կը խօսիմ : Հայերը պէտք է հայերէն խօսին :

Տղեկը, վարժապետի մը առջեւ կեցող աշակերտին պէս գլուխը կախեց, կարմրեցաւ : Հասկցայ որ կը նեղուի հարցերուս պատասխան գտնելու համար : Թողուցի : Կրկին ցատկելով անկիւնը դարձաւ :

Ահա քեզի ցաւեր, սիրելիս, ցաւե՜ր, որոնք լուրջ եւ անմիջական դարմանի կը կարօտին : Վա՜յ մեզի եթէ ձգենք որ այս ցաւերէն ծնին վէրքեր եւ վէրքերը կոչկոռ կապեն, անդարձ տանելով այս մատղաշ ծիլերը ...

Որքան լաւ պիտի ըլլա՜ր, սիրելի Վահէ, եթէ իւրաքանչիւր ծնողք բժիշկի մը դերը կատարէր. Եթէ նոյն իսկ օրական մէկ բառ հայերէն սորվեցնէինք, արդէն փրկուած կ'ըլլան սփիւռքի բոլոր մանուկները ձուլումի ահաւոր վտանգէն :

Ամէն հայ ծնողքի համար նշանաբան մը թող ըլլայ այս :

Գործի՛ եւ այսօր :

ՊԱՐՄԱՆԻ

Ի ՊԷՏՍ ՋԱՐԳԱՑԵԼՈՅ

—●—

Սիրելի Արազ.— *Շեղում մը, եթէ կը հաճիք :*

Համազգայինի օրացոյցը կը թերթատեմ ամէն օր մինչեւ որ տարուան վերջը ձեռքս մնայ բունը՝ իբրեւ խորհրդանշան ազգային գոյութեան յաւիտենականութեան : Չէ՞ որ պիտի ապրի այս ազգը յաւիտեանս ժամանակաց, ինչպէս կը քարոզեն որբերը : Կը բռնադատեմ ինքզինքս, որպէսզի չտարուիմ չյափշտակուիմ ... բարի ոգիներէն, մանաւանդ որ գլխուս վերեւ կախուած է Արազի դամոկլեանը :

Կրկնեմ— քանի մը օր առաջ, ըստ սովորութեան, երբ արշալոյսին մթնշաղին Համազգայինը կը թերթատէի, յանկարծ Աւարայրի ճակատամարտէն առաջ Վարդանի խօսած մեծ ճառէն փոքր հատուած մը աչքիս զարկաւ : Համազգայինի օրացոյցը արդարեւ փունջ մըն է ոչ միայն պիտանի գիտելեաց, ինչպէս կ'ըսուի դասականօրէն, այլ եւ ազգային գրական, պատմական, յեղափոխական յիշատակներու, պատառիկներու, որոնք կրնան մեր ամէնօրեայ կեանքին համար համեմ մը կազմել : Բայց մի՛ վրդովիք, ով դուք իմ աշակերտներս, որ գուցէ կը կասկածիք այս րոպէին, թէ Համազգայինի ի նպաստ քարոզութիւն պիտի ընեմ : Ոչ : Իմ ըրածս ընդօրինակութիւնն է միայն Մեծին Եղիշէի, որ կ'ըսէ թէ որ եւ է լման ճշմարտութիւն քառորդ ճշմարտութիւններէ կը բաղկանայ եւ անոր կը հասնինք ուրեմն համբերութեամբ : Մի վրդովիք, նիւթիս մէջ եմ, քանի որ այդ ճառին հզօր մէկ հատուածը պիտի ներկայացնեմ մեր դասարանին, թոյլտուութեամբ Արազի, որ կ'ախորժի աւելի՝ երբ նոր գրականին մարզին մէջ թարթափիմ միայն : Ան կը ներէ դարձեալ այս անգամ, քանի որ Օրացոյցը շինողները անգամ իրենք իրենց ներած են օրերու տաղտուկին մէջ ... գրաբառ խառնել, ուր մնաց որ մեր հետեւորդները ոչ միայն անոր ճաշակը, այլ եւ ծանօթութիւնը ունին : — Ահա ուրեմն «քանդակագործ» քաջն Եղիշէ, գրիչ ի ձեռին, Աւարայրու դաշտին վրայ : Կորճաքի՞թ թէ արծուեռունդն (ինք այս մասին բան մը չըսեր իրեն համար), բայց ամէն պարագայի մէջ, հայ վանականի կակուղ, հայ լեռնցիի ծակող աչքով, ահա Եղիշէն կ'ընդօրինակէ Մամիկոնեանի բանախօսութիւնը, կեդրոնական եւ յառաջակողմն Ասխաներու աւանդական խելքն ու քաջութիւնը մարմնացնող Հայ Սպարապետին ճառը : Եւ, երեւակայեցէ՛ք դուք հիմա միայն այդ վանական հայ մարտիկ Եղիշէին պինդ կական, ձիգ դէպի Վարդան շեշտուած միւս կողմէ, թաւեղ, ճարտար թեւը կը շարժէ մագաղաթին վրայ ձռուելու Նիւսալաուրտին սխոյեան հայ քաջին պողպատէ բառերը :— Բայց, ո՜ւֆ, ներողութի՜ւն, սիրելի Արազ, կակայովդ ... աքացեցիր : Լմնցա՛ւ ...

Ահա այդ հատուածը, որ պէտք է այսօր խարոյկ մը ըլլայ ձեր ամէնուդ համար, զգացումներու սառը հալեցնելու եւ դէպի մեր ազգային խաչը եռացնելու Հայկական Յոյսին ու Յամառութեան կաթսան : Կակայի հարուած մըն ալ այտիս, Արազէն :

Ու կը սկսինք.— Արդ աղաչեմ զձեզ, ո՛վ քաջ նիզակակիցք իմ. մանաւանդ զի բազումք ի ձէնջ լաւագոյնք էք քան զիս արութեամբ, եւ զահու ի վեր ըստ հայրենի պատուոյն : Բայց յորժամ ձերով կամօք եւ յօժարութեամբ առաջնորդ եւ զօրագլուխ ձեզ կացուցէք, հեշտ եւ քաղցրալի թուեսցին բանք իմ ի լսելիս մեծամեծաց եւ ի փոքունց : Մի՛ երկուցեալ զանգիտեսցուք ի բազմութենէ հեթանոսացն, եւ մի՛ յահագին սրոյ առն մահկանացուի զթիկունս դարձուսցուք : Զի եթէ տացէ Տէր յաղթութիւն ի ձեռս մեր, սատակեսցուք զզօրութիւն նոցա, զի բարձրասցի կողմն ճշմարտութեան : Եւ եթէ հասեալ իցէ ժամանակ կենաց մերոց սուրբ մահուամբ պատերազմին, ընկալցուք խնդութեամբ սրտիւ, բայց միայն յարութիւնս քաջութեան՝ վատութիւն մի՛ խառնեսցուք :

Համակ գեղեցիկ, համօրէն անթերի քերականութեամբ, իսկ հայրենի զգացումներու, խանդավառութեան սաստկութեան տեսակէտով անմրցելի, նկատի ունենալով նաեւ որ երկար ճառին մէկ հատուածն է այս լոկ : Ու ըսե՛լ թէ 15 *դարեր առաջ, հայ սպարապետ մը մարտի դաշտին վրայ պատերին արիութեամբ, անխռով հրայրքով սասանկ հրաշալի կը խօսի, ու մենք հիմա լորձունք կը թափենք դիւանագէտ, քաղաքագէտ, դեսպան, նախարար անուանեալ այս կարգի մարդոց «հռետորական» մարզանքները տեսնելով, անկեղծութենէ եւ ճշմարտութենէ թափո՜ւր : — Բայց մի՛ փրփրիք, կ'աղաչեմ, սիրելի Արազ, կը տարուիմ Եղիշէի հոգիէն, ուրիշ ատեն սասանկ բան ըրա՞ծ էի միթէ : Երիտասարդ եղած ատենս ալ երբեմն այս տեսակ մարզանքով կը ջանայի սիրցնել հայ լեզուն, հայ պատմութիւնը վաճառականներու, մեծատուներու զաւակներուն, եւ արդիւնքն ալ կը տեսնէի :*

Եթէ կը հաճիք, նախ հասկնալի դարձնենք այս մեծաքանչ հատուածը հեթանոսին, քրիստոնեային, սուրին, էգին, Հրեային եւ համայնավարին.—

Աղաչանք մը ունիմ ձեզի, ով իմ քո...

ԿՈՎԿԱՍԸ ՀԻՒՍԻՍԻ ԵՒ ՀԱՐԱՒԻ ՄԻՋԵՒ

Ատիկա այն պատճառով, որ Հայերը ամէնէն հողազուրկ ժողովուրդն են Կովկասի մէջ : Ոչ մէկը այնքան շահագրգռուած պէտք է ըլլայ համադաշնակցութեան ստեղծումով, ինչքան անոնք : Համադաշնակցութիւնը օգտակար կ'ըլլայ անոնց համար այն պատճառաւ որ ամբողջ Կովկասը կը դառնայ ազատ իրենց ձեռներէցութեան համար : Սակայն, ինչպէս կը տեղեկանանք, հողային պահանջներու խնդիրը Հայերու կողմէ չէ սահմանափակուած ակադեմական հանգամանքով : Փարիզի կովկասեան լսարանի առջեւ միայն, Փարիզի հայ գործիչները, յանձին նոյն Ջամալեանի եւ Զօպանեանի, փորձեր են իսկապէս իրագործել Հայերու ցանկութիւնները Կովկասի մէջ : Այդ մասին Թերթի մշտական աշխատակից Պ. Դաղստանին իր շահեկան յօդուածով «Կաւկազ»ի վերջին թիւի մէջ : Ես հարկադրուած քանի մը խօսք պիտի ըսեմ այդ յօդուածի մասին : Ես վերջնապէս համոզուեցայ թէ հայ ընկերվարական կուսակցութիւնները միշտ եղած են ազգայնական և իրենց քաղաքական աշխատանքներու ժամանակ գտած են միաժամանակ հնարաւորութիւն աշխատելու ռուսական ընկերվ. կուսակցութիւններու, հաւասարապէս նաեւ ռուսական ցարական կառավարութեան հետ : Ներկայիս, երեւան կուգայ թէ անոնք կը ձգտէին լեզու գտնել նաեւ բոլշեւիկներու հետ : Պ. Դաղստանի կը ծանօթացնէ մեզ հայ համայնավար կուսակցութեան քարտուղար Ամատունիի զեկոյցը, որ կը հաստատէ թէ Դաշնակները եղած են «գործակալները ռուսական միապետութեան եւ համաշխարհային աշխարհակալութեան» : Խօսքը ինչպէս կ'երեւի կը վերաբերի Դաշնակներու այն դերին զոր կատարած են քանի մը տասնեակ տարիներու ընթացքին եւ մեծ պատերազմին, Թուրքիոյ մէջ, որոնց մասին խօսեցանք նախորդ յօդուածներու մէջ : Նոյն Ամատունին կը հաստատէ, որ Փարիզէն Երեւան գացած է յայտնի հայ գործիչ եւ բանաստեղծ Զօպանեան, վարած է բանակցութիւններ Խանջեանի հետ եւ ի միջի այլոց Պ. Ջամալեանի անունէն յայտնած է, որ «Դաշնակցութիւն կուսակցութիւնը կեցած է միայն *(Թ. Եղ.) գաղափարական պայքարի գետնի վրայ խորհ. իշխանութեան հանդէպ» :*

Պ. Դաղստանիի տուած փաստերէն այն տպաւորութիւնը կը ստացուի թէ Դաշնակները ընդհանուր առումով գրեթէ գոհ են խորհրդային Հայաստանի կառավարութեան քաղաքականութենէն : Պ. Զօպանեանի կարծիքով մեծ համակրանք եւ ընդունելութիւն կը գտնէր եթէ անոնք (հայ համայնավարները խմբ.*) յաջողէին Մոսկուայի մէջ քննութեան ենթարկել անդրկովկասեան հանրապետութեանց սահմաններու խնդիրը ի շահ Հայաստանի : Եթէ հակադրելու ըլլանք Ամատունիի զեկոյցին այն տեղեկութիւնները զորս կը յիշէ Տաղստանի եւ այն ինչ որ մեզի զեկոյց Պ. Ջամալեան, իր պայմանը (Հայերու գործակցութիւնը կովկասեան ժողովուրդներու հետ) հաւանական կը դառնայ իր յարաբերութիւնները խորհ. Հայաստանի կառավարութեան հետ :*

Եթէ ճիշդ է այն բոլորը, ինչ որ Պ. Տաղստանի կը յայտնէ մեզի, քաղելով խորհ. աղբիւրներէ, մեզի կը մնայ հաստատել Դաշնակներու մէկ նոր անյաջողութիւնը, իրենց ծրագրի պզտիկ ցանկութիւնները (Անդրկովկասի շրջանակներու մէջ) գլուխ հանել նորէն Ռուսաստանի օժանդակութեան դիմելով, թէեւ այս անգամ կարմիր : Շատ տխուր փաստ է այս : Այս «դիւանագիտական» աշխատանքին ողբերգութիւնը կը կայանայ անոր մէջ, որ այդ բոլորը կ'ընեն Հայերու դրացիներու կռնակէն եւ անոնց դէմ :

Քանի՞ երրորդ անգամն է որ առիթ կ'ունենանք անկեղծօրէն ցաւելով Հայերու համար, դատապարտելու այն մեթոտները զորս Դաշնակները կիրառած են ցարդ եւ որոնք հայ ժողովուրդը տարած են դէպի կործում : Կը թուէր թէ այս քաղաքականութեան տխուր հետեւանքները պիտի հարկադրէին զիրենք մտածել հին գործելակերպի փոփոխութեան մասին : Սակայն ոչ, Դաշնակները կը շարունակեն քալել իրենց հին ճամբով : Ամատունիի զեկոյցը գեղեցիկ վկայութիւն մը կուտայ այդ մասին : Այս գործը ինչպէս եւ Դաշնակներու նախկին գործերը վիժեցան : Ոչ, մինչեւ վերջնական հրաժարումը դրացիներու հանդէպ թշնամական քաղաքականութենէն, առանց հրաժարելու օգտագործելէ հայկական ռասիրական նպատակներու *(ընդգ. հեղ.)* համար Կովկասի թշնամի *տարրերը, դժուար թէ Հայերը յաջողին լուծել իրենց խնդիրը :*

Պ.Պ. Զօպանեանի եւ Ջամալեանի հայեացքները, մեր գլուխներու վըրայով պէտք չէ ուղղուին Սազանովներու եւ Վորոշիլովներու, բայց մեր եւ միայն մեր կովկասեան ժողովուրդներու վրայ : Միայն յենելով մեր եղբայրութեան, Հայերը կրնան ազատել, պահպանել եւ ուժեղցնել հայ ազգի օրօրանը :

Անիմաստ է խօսել Թուրքիոյ թշնամութեան մասին : Ռուսաստանը ոչ հիմա, ոչ ապագային վրէժ չի լուծեր Հայերու համար, ինչքան ալ Հայերը հակում ցուցնեն դէպի Ռուսաստանը : Եթէ Ռուսաստանը մտածէ իսկ Պոլիսը գրաւելու մասին, պէտք չէ մոռնալ սակայն, որ աշխարհի մէջ կը գտնուին նոր Պիքրնափիլտներ եւ եթէ հարկը պահանջէ, անոնք նորէն պատնէշ կը ստեղծեն Վոսփորի ափերուն վրայ :

Մենք կը հրաւիրենք կովկասեան Հայերը հրաժարիլ վրէժի քաղաքականութենէն իրենց սահմանի այն կողմի եղբայրներուն համար :

Անհրաժեշտ է վերադառնալ Կովկաս եւ կովկասեան միւս ժողովուրդներու հետ ընել Կովկասի եւ Հայերու համար այն ինչ որ հնարաւոր է, այսինքն Կովկասի ազատութիւնն ու անկախութիւնը : Այդպիսի դիրքը Հայերու, որ վստահութիւն պիտի ներշնչէ դրացիներուն, անպայման կը բանար նոր հորիզոններ, նոր հեռանկարներ ընդհանուր համաձայնութեամբ կարգադրելու Հայերու եւ ընդհանրապէս Կովկասի համար շատ կենսական խնդիրներ :

Մենք չենք կրնար լռութեամբ անցնիլ Պ. Ջամալեանի կողմէ դրուած երրորդ հարցի վրայէն : Սոյն խնդիրը յաճախ շեշտակի դրած են ինծի Հայերը : «Մենք պատրա՞ստ ենք պաշտպանելու կովկասեան համադաշնակցութեան սահմանները, ինչպէս հիւսիսէն նոյնպէս հարաւէն» :

Ինչպէս կ'երեւայ Հայերը կը շարունակեն տակաւին աւելի հաւատալ Ռուսաստանին, որ զիրենք խաբեց անօրինակ եղանակով մը, քան Կովկասի ժողովուրդներուն : Մինչդեռ այդպիսի անվստահութեան հիմերը ոչ մեր անցեալին եւ ոչ մեր ներկայի պատմութեան մէջ գոյութիւն ունին : Դաշնակներու ամբողջ քաղաքականութիւնը կուտայ աւելի շատ տուեալներ նմանօրինակ կասկածներու, այսուհանդերձ ահա քանի մը տարի է Հայերը չէ որ մեզ կը հրաւիրեն համադաշնակցութեան, այլ մենք, առանց յոգնելու կը կանչենք զիրենք միասին կազմելու ընդհանուր տունը : Սոյն հանգամանքը շատ կարեւոր է եւ անհրաժեշտ է յիշել : Կովկասեան համադաշնակցութեան մէջ, ուր մենք կը հրաւիրենք Հայերը կը պատկերացնենք իբրեւ պետութիւն եւ ինքնին հասկնալի է, որ այդ համադաշնակցութիւնը կ'ունենայ իր սահմանները եւ հիւսիսի եւ հարաւի վրայ : Եթէ համադաշնակցութիւնը ենթարկուի յարձակման հիւսիսի կողմէ եւ Լեռնցիները հիւսիսի սահմաններու պաշտպանութեան մէջ մնան մինակ, այդ համադաշնակցութիւն չըլլար : Հաւասարապէս եթէ Թուրքիան կամ Իրանը, զորս մենք կը նկատենք բնական դաշնակիցներ մեր ազատագրական պայքարի ժամանակ, եւ որոնք բաւական հարուածներ ստացած են նոյն հիւսիսէն, յանկարծ յարձակին համադաշնակցութեան վրայ, մենք նոյն եռանդով կը պաշտպանենք մեր սահմանները հարաւի վրայ, ինչպէս հիւսիսի :

Ամսագրի սահմաններու մէջ կրցանք պարզաբանել հայկական հարցը : Խիստ առարկայօրէն ջանացինք քննութեան ենթարկել հայկական պահանջները՝ առաջադրուած Պ. Ջամալեանի կողմէ : Ձգտեցինք որեւէ մութ կէտ : Մեր դիրքը պարզ է եւ յստակ : Կովկասեան Հայերու համար բաց են մեզ հետ գործակցելու դռները :

(Վերջ)

ԽՄԲ— Այս յօդուածաշարքին պիտի անդրադառնանք առանձին :

զինակիցներս, մանաւանդ որ ձեզմէ շատերը դուք ինձմէ աւելի քաջ էք եւ առաքինի եւ աստիճանով ալ բարձր՝ ձեր Հայրենական - ժառանգական դիրքին Համեմատ: Բայց քանի որ ձեր յօժար կամքովը զիս ձեզի առաջնորդ եւ հրամանատար կարգեցիք, թող իմ խօսքերս հաճելի եւ ախորժալուր ըլլան մեծերուն, ինչպէս նաեւ փոքրերուն ականջին: Չվախնանք, չսարսափինք հեթանոսներուն շատութենէ, եւ ոչ ալ կռնակ դարձնենք ու փախչինք, նոյն իսկ եթէ ահագին ըլլայ մեր թշնամիին սուրը, գիտցէք թէ ան ալ մեզի պէս պարզ մահկանացու մըն է: Եթէ Տէրը յաղթութիւնը մեր ձեռքը տայ՝ պիտի փճացնենք մեր թշնամիներուն ոյժը, որպէսզի ճշմարտութիւնը՝ որ մեր կողմն է՝ բարձր դըլուխ ելլէ: Բայց եթէ ճակատագիրը վճռած է որ մենք պիտի մեռնինք այս սուրբ պատերազմին մէջ, ընդունինք այս վճիռը սրտալից ուրախութեամբ, միայն թէ մեր քաջութեան գործերուն մէջ վատութիւն չխառնենք: (Հաւանաբար ակնարկութիւն Վասակին եւ միւս կարգի մատնիչներուն կամ ուրացողներուն):

Կը զգամ թէ մեր հետեւորդները խանդավառուեցան, մանաւանդ վերակոչելով ժամանակը եւ պարագաները, որոնց մէջ խօսեցաւ եւ գործեց Հայ սպարապետը, ճենազն Մամգունի հայապատուատ զարմէն սքանչելին Վարդան: Քանինե՞ր պիտի փափաքէին ունենալ ամբողջական բնագիրը հայրենասէր բանախօսութեան, զոր այնքան ճշգրիտ նմանագրած է Պըլպուլն Աւարայրի: Քանինե՞ր բաւական պիտի համարին իրենց Հայրենի հնաւանդ փառքը եւ ապագայ ակնկալութիւնը նորափթիթ ուռճացումին հին կոճղին, եւ պիտի արտասուեն այն անտարբերութեան վրայ, որով հիմա ապրուած են բազմաթիւ հայանուն ծնողքներ, իրենց զաւակները այլասեռելով լեզուով, արիւնով եւ մասամբք նորին:

Սիրելի Արամ, Եղիշէի այս ներշնչումին չփոթութեան տակ ի՞նչպէս կը պնդէք որ ... քերականութիւն ընեմ եւ ... բանասիրութիւն խառնեմ, Եղիշէն Հայ գիտակցութեան ընդերքէն խլելով տանիլ 100—150 տարիներ անդին, Շնորհալիին «նորահրաշն» աղարտելով: Ներէ՛, կը վերսկսինք:

ՏԱՐԱԶ

ԼՈՒՐԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

— o —

ՎԱՌՆԱ.— Մեր գաղութին ազգային կեանքը որ երկար տարիներ փոթորկալից վիճակ մը կը ներկայացնէր այսօր հանդարտ է:

Առաջին՝ ամէն ոք կամ հոսանք պարզապէս յոգնած է, մանաւանդ նըկատի ունենալով որ կուսակցական անտեղի մրցումները ոչ մէկ ճակատի վրայ չեն կրցած օգտակար դառնալ: Ընդհակառակն, յատակօրէն պարզուած է, որ այդ անվերջ կռիւներն ու անհասկացողութիւնները ուղղակի եւ անուղղակի վնասած են ազգային շահերուն, դպրոցին բարգաւաճման ու յառաջդիմութեան եւ եկեղեցւոյն պայծառութեան:

Երկրորդ՝ որ արդի կառավարական օրէնքները եւս բոլորովին փոխուած են: Ժողովրդական ընտրութիւնները տեղի տուած ու դարձած են նշանակովի պատկանեալ նախարարութեան կողմէ:

Այո, շուտով պիտի սկսին ամբողջ Պուլկարիոյ մէջ քաղաքապետական ընտրութիւնները, սակայն ոչ առաջուան պէս:

Ինչպէս յայտնի է, Քիմոն Կէօրկիեվի գլխաւորութեամբ զինուորական առաջին դահլիճը որ պետական հարուածով գրաւեց կառավարութիւնը, իբրեւ անմիջականնպատակ ունէր լուծել քաղաքական կուսակցութիւնները, որոնք իրենց վերջին խառն նախարարութեան օրով, միշտ ցնցումի մէջ պահած էին Պուլկարիոյ ներքին կեանքը:

Այդ ուղղութիւնը ընդունուեցաւ նաեւ արդի նախարարութեան կողմէ, եւ կը շարունակուի աւելի ամուր հիմերու վրայ:

Քաղաքապետ. ընտրութիւնները իբրեւ փորձ պիտի ծառայեն ապագայ երեսփոխանական ընտրութիւններուն:

Իսկ քաղաքապետական ընտրութիւնները ամբողջ Պուլկարիոյ մէջ տեղի պիտի չունենան մէկ օրուան մէջ: Մարտ 7ին այս ձեւի ընտրութեան առաջին փորձը կատարուեցաւ Փլէվէնի եւ Սթ. Զակորայի շրջանակներու մէջ եւ այսպէս յաջորդաբար:

Կը մնայ գիտնալ թէ այս ընտրութիւնները ի՞նչ չափով ընդունելի պիտի ըլլան ժողովրդի մը կողմէ, որ միշտ ռամկավար հակումներ ունեցած է:

Եւ մենք 1896ի եւ 1922ին զանգուածօրէն Պուլկարիա ապաստանած Հայերս կը մնանք միշտ երախտապարտ այս ժողովուրդին:

Բ.

խորհ. Հայաստան թերթը կը գրէ թէ մարմնակրթական եւ մարզախաղի կոմիտէի նախագահ նշանակուեցաւ Ս. Ցարութիւնեան:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՄԱԼԱԹԻԱ

խորհ. Հայաստան թերթին մէջ կը կարդանք Նոր Մալաթիոյ պատմութիւնը.—

Ամայի էին այս բլուրները: Արեւէն խանձած, չոր ու քարքարոտ հողերու վրայ կը բուսնէր եավշանը, որու անախորժ հոտը քամին կը տարածէր Արարատեան դաշտին մէջ: Օձը, այս վայրերուն միակ բնակիչը, ամէն անգամ կը սողար չիկացած քարերու վրայով եւ տաքէն թմրած՝ կը պառկէր արեւին տակ:

Տասը տարի առաջ, մարդիկ եկան այստեղ, վեր վար շրջեցան, մտան ձորերը, եւ ըսին.

— Այստեղ կը շինենք մեր բնակարանները:

— Այս անապատի՞ն մէջ, հարցուցին ոմանք զարմանքով:

— Անապատը կը ծաղկեցնենք:

Ու սկսան փորել: Դժուարութեամբ կը փորէին խոպան գետինը, բայց չընկճուեցան:

1927ի աշնան, գորշ բլուրներուն վըրայ բարձրացան առաջին շէնքերը, որոնք հեռուէն ճերմակ վրաններու տպաւորութիւն կը ձգէին: Այդ շէնքերուն կողքին՝ կանանչութիւն եւ ուռի:

Անցան տարիներ: Ներգաղթող աշխատաւորներու այս աւանը, Նոր Մալաթիան, ընդարձակուեցաւ: Այժմ այնտեղ, խճուղիին երկու կողմը, անցորդին կը ժպտին տուներու ճերմակ շարքերը, որոնց մէջ ներկայիս կ'ապրին 82 ընտանիք: Երբ գարուն կուգայ, կը ծաղկին տուներու առջեւ գտնուող պարտէզները, դեղձի եւ ծիրանի մատաղ ծառերը առատ պտուղ կուտան, բանջարանոցներուն մէջ կ'աճին պղպեղը, պամիդորը, վարունգը ...:

Աւանն ունի դպրոց, հիւսուածեղէնի արհեստանոց, ճաշարան, կօշկակարատուն:

Աւանի բնակչութեան մեծ մասը կ'աշխատի հաւաքական գիւղատնտեսութեան այգեստաններուն մէջ, ունին 55 հեկտար այգեստան, որոնց որթատունկերը ամէն ամառ կը ծանրանան մեղրահիւթով լի ողկոյզներով: Երկաթէ ծանր գութանով կը քանդեն եավշանի արմատները, կը հաւաքեն քարերը, անապատը վերածելով բուրումնաւէտ այգեստանի: Վերջին 4 — 5 տարուան ընթացքին տնկուած է 13 հեկտար այգի, որուն 4 հեկտարը անցեալ տարի տուաւ առաջին բերքը: Խաղողը քաղցր է ու մեծահատիկ: 2 հեկտար տարածութեան վրայ անցեալ տարի տնկեցին թթաստան մը, աւելի վար՝ դալար ծիրանիի եւ դեղձենիի պարտէզները: Ցետոյ տնկաստան մը, 10 հեկտար, ուր այս գարնան պիտի տնկուին խաղողի նոր վազեր:

Ելեկտրական լոյսով ողողուած գիւղին սրահին մէջ, հաւաքական գիւղատնտեսութեան նախագահը կը յայտարարէ թէ ամէն անգամ իր աշխատած օրերուն համար օրավարձ կը ըստանայ 23 րուբլի 16 կոպեկ, (անցեալ տարի 14 րուբլի 50 կոպեկ):

Շատեր տարւոյն մէջ աշխատած են 250 օր, ինչպէս Ցովհ. Էքիզեանը, որ ունի 21 ոչխար, եւ կը մշակէ նաեւ տնամերձ հողամաս: Տարւոյն մէջ իրենց աշխատած օրուան համաձայն, մեծ գումար կը ստանան այս տարի Մազմանեան Պեպանոսը, Աստոյեան Խաչիկը, Թիւֆէնկճեան Սարգիսը, Եգիկեան Լուսիկը եւ ուրիշներ: Աւանին մէջ, 7 — 8 նորեկներէ զատ, բոլորն ունին ոչխարներ ու կովեր, լեցուն են իրենց մառանները:

ՍԵՒ ԱՂՈՒԷՍՆԵՐ

Խիստ թանկարժէք մուշտակ ունին «արծաթասեւ» աղուէսները, այդ պատճառով նման աղուէս բուծանելու համար՝ Սեւանի ափին կազմակերպուած է կենդանաբուծականտնտեսութիւն մը: Կատարուած նախնական փորձերէն կը տեսնուի, որ «արծաթասեւ» աղուէսի զարգացման եւ աճումին ձեռնարկը դրական արդիւնք պիտի տայ, որովհետեւ Հայաստանի կարգ մը գաւառներուն, մասնաւորաբար Ախտայի եւ Սեւանի կլիմայական պայմանները չափազանց բարենպաստ են: Կազմակերպուած տնտեսութեան մէջ փորձեր կը կատարուին Հայաստանի եւ Քանատայի աղուէսները ցեղախառնելու: Այդ ուղղութեամբ կատարուած փորձերը, փրոֆ. Ս. Եուզբաշեանի հսկողութեան տակ, հիանալի արդիւնք տուին:

Ցեղախառնութեան փորձերէն իբրեւ արդիւնք՝ ծնան աղուէսներ, որոնք հասակով մեծ են, գունեղ, եւ թանկարժէք մուշտակ ունին, որ կը գնահատուի հարիւր րուբլի:

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԵՔ ԿԱՐԵՒՈՐ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

— · —

Սելանիկի Հորիզոնը ուշադրութեան կը յանձնէ երեք կարեւոր խնդիրներ, այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 մարտ).

— «Հրատապ կերպարանք մը առած է հայաբնակ գաղթակայաններու քանդման խնդիրը, Աթէնքի մէջ: Մայրաքաղաքի իշխանութիւնները որոշած են մաքրագործել այդ հիւղակները այս տարի, ամէն գնով: Շատոնց տեղի պիտի ունենար այդ մաքրագործումը, բայց մինչեւ այսօր, բազմաթիւ դիմումներու շնորհիւ կարելի եղաւ ապահովել երկարաձգում մը, որ տարիներ տեւեց: Այսօր արդէն տրուած է վերջին պայմանաժամը: Մասնաւորապէս Ձիքս—Տէրպուրթիի [?] գաղթակայանը մեծ մասով պիտի փլցուի, եւ, գեղագիտական ու առողջապահական տեսակէտով այնքան այլանդակ վիճակ մը պարզող այդ հիւղակոյտը պիտի վերնայ մէջտեղէն:

Անշուշտ, այս կացութեան իբր անմիջական հետեւանք կը ծագի բացը մնալիք գաղթականներու զետեղման խնդիրը: Որովհետեւ կան բազմաթիւ ազգակիցներ, որոնք հող գնելու եւ տուն շինելու, կամ նոյն իսկ վարձքով բնակելու նիւթական ոչ մէկ հնարաւորութիւն ունին: Այս պարագան դարձած է արդէն ուշադրութեան առարկան Աթէնքի Ազգ. Կեդր. Վարչութեան, որ խորհրդակցական լայն ժողովի մը մէջ քննած է ամբողջ խնդիրը:

Հարիւրաւոր ընտանիքներու զետեղումը ի հարկէ դիւրին գործ չէ: Ժողովներով ու խորհրդակցութիւններով ամէն բան չի լմննար: Խնդիր մըն է սակա, որուն լուծումը ամէն բանէ առաջ, դրամ կը պահանջէ: Չենք գիտեր, թէ ի վերջոյ ինչպէս պիտի լուծուի այս կնճռոտ հարցը: Ցամենայն դէպս, կը յուսանք, որ Աթէնքի այս Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը իր կարելին պիտի ընէ եւ մօտաւոր ու հեռաւոր բոլոր միջոցները ի գործ պիտի դնէ՝ հնարաւորութեան սահմանին մէջ դիւրացնելու համար ստեղծուած տագնապին լուծումը:

Ասիկա, սակայն, մէկն է տակաւին այն երեք կարեւոր խնդիրներէն, որոնք, Աթէնքի ազգային իշխանութեան ուշադրութիւնը պէտք է գրաւեն ամբողջութեամբ:

Եթէ գաղթակայաններու փլուզման եւ բացը մնալիք գաղթականներու զետեղման հարցը, առաւել կամ նուազ չափով կը շահագրգռէ Աթէնքի եւ Փիրէայի հայութիւնը, անդին, միւս երկու խնդիրները կապ ունին բովանդակ յունահայութեան հետ: Հետեւաբար, իբրեւ մայրաքաղաքին մէջ գոյութիւն ունեցող մարմին, Աթէնքի Ազգ. Կեդրոնական Վարչութիւնը պարտաւոր է լըջօրէն եւ առանց դանդաղելու զբաղիլ նաեւ այդ զոյգ մը խնդիրներով:

Ասոնցմէ մէկն է հայ երիտասարդներու զինուորագրութեան հարցը եւ միւսը՝ դպրոցներու խնդիրը, որ դարձեալ սեղանի վրայ կը գտնուի, կրթական տարեշրջանի մօտաւոր փակման հետեւանքով:

Հարիւրաւոր հայ երիտասարդներ կը ծառայեն այսօր բանակին մէջ, զինուորագրուած ըլլալով 1927ի ծանօթ օրէնքի հիման վրայ: Կը ծառայեն, բայց կը նկատուին զաւակներ այն պատճառներով, որոնց ծանօթ է արդէն ընթերցողը: Անոնց ծառայութիւնը պիտի սահմանափակուէր հինգ ամսուան մէջ, բայց այս հնգամեայ շրջանին վրայ բարդուեցաւ յաւելուածական ծառայութեան շրջան մըն ալ, իբրեւ պատիժ:

Առջի օրերուն լսուեցաւ, որ Աթէնքի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը դիմումներ պիտի կատարէ պատկան նախարարութեանց մօտ, որպէսզի այս յաւելուածական պատիժը ջնջուի: Բայց այնուհետեւ բան մըն ալ չիմացանք արդիւնքի մասին: Ընդհակառակն պատճառներ ունինք կարծելու, որ աթենահայութեան փափաքները պէտք եղած կարեւորութեամբ չհետապնդեցին խնդիրը: Հետաքրքրուեցան առաջին օրերուն, բայց յետոյ մոռցան: Ու ահա է ի վեր աւելի քան երկու ամիսներ, առանց որ եւ է դիմումի եւ հետեւաբար առանց արդիւնքի:

Զինուորագրուածները, որոնք սիրով ու հաճոյքով կը կատարեն իրենց զինուորական ծառայութիւնը, աչքերնին սեւեռած են Աթէնքի վրայ եւ կատարուելիք դիմումներու արդիւնքին կը սպասեն: Երկու ամիս ծառայեցին արդէն եւ կ'ակնկալեն, որ մնացեալ երեք ամիսը չաւարտած, Աթէնքի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը կը յաջողի արժեցնել իրենց հաւաքական իրաւունքը»:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ՀՌՈՎՄԷԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՕԶԱՆ.— Հռոմի մէջ Del Impero, պողոտային վրայ, Մուսոլինին հաստատել տուաւ կրանիթէ հսկայ սիւն մը որուն վրայ քանդակուած է նախկին հռոմէական կայսրութեան քարտէսը, այնպէս ինչպէս որ էր իր փառքի բարձրութեան ատեն, Տրայիանոս կայսեր օրով:

Այս քարտէսը կ'երկարի բրիտանական կղզիներէն մինչեւ Կովկաս եւ կը ներկայացնէ Միջերկրականի աւազանը, որուն չորս բոլորը հաստատուած էր հռոմէական կայսրութիւնը: Այս պատկերը անշուշտ զետեղուած չէ միայն փառքի յիշատակ մը վերակենդանացնելու համար: «Առաջնորդ»ը կը ձգտի վերակազմել նոյն կայսրութիւնը իր պատմական մեծութեան մէջ: Բայց Հռոմը մէկ օրէն չէ շինուած, եւ ոչ ալ Տրայիանոսի կայսրութիւնը՝ մէկ դարէն: Պէտք եղած է օգտագործել բազմաթիւ սերունդներու անխոնջ աշխատանքը եւ համբերատար կամքը: Պահեր եղան երբ այս ձեռնարկը կրեց անյաջողութիւններ, նոյն իսկ աղէտներ, մինչեւ այն օրը երբ Հռոմայեցիները հասկցան զօրաւոր նաւատորմի մը պէտքը եւ շինեցին: Այդ պահէն է միայն որ Միջերկրականը դարձաւ «ներքին ծով» եւ կայսրութիւնը եղաւ հզօրագոյն:

Նախկին հռոմէական կայսրութենէն այսօրուան Հռոմը արդէն ապահոված է քանի մը կտորներ, Եթովպիան, Տրիպոլիսը, Ալպանիան, Հոդոսը: Ան իր աչքերը դարձուցած է փոքրասիական նահանգներուն, ափրիկեան Թունուզին, որմէ հեռու չէ նախկին Կարթագէնէն: Եւ Զօր. Ֆրանքոյի ընծայած իր աջակցութիւնը ուրիշ բանի համար չէ, եթէ ոչ Սպանիան ձգել իր թեւարկութեան տակ: Սա վերջին շաբաթներու, մանաւանդ Իտալիոյ ուշադրութիւնը կեդրոնացած է սա «ներքին ծովուն» վրայ (Միջերկրական), կեդր. Եւրոպայի մէջ ազատ ձգելով իր գործակիցը՝ Գերմանիան: Սակայն եթէ Տրայիանոսի կայսրութիւնը իր ծաւալումին մէջ գործ ունեցաւ իրմէ ամէն տեսակէտով տկար ժողովուրդներու հետ, այսօրուան Իտալիան իր ծաւալման ձգտումներուն մէջ կը հանդիպի ուրիշ ազգակի մը, ուրիշ կայսրութեան մը որուն զօրութիւնը կը գլէ կ'անցնի նոյն իսկ Տրայիանոսի կայսրութեան ուժը:

Անգլիական թագաւոր կայսրութիւնը, Ֆրանսական հանրապետական կայսրութեան հետ ցցուած են Միջերկրականի մէջ եւ կը խափանեն Հռոմի կայսերական ճամբան: Ուրեմն հարթելու համար անհրաժեշտ են մեծագումար դրամ եւ մարդկային զոհեր: Այս է պատճառը որ այսօր Մուսոլինի թէ մին եւ թէ միւսը ձեռք ձգելու համար կը հաստատէ արտակարգ օրէնքներ, «յեղափոխական կոչուելու աստիճան»: Ոչ միայն ամէն կերպով կը ջանայ ծնունդները շատցնել, այլ եւ կը սպառնայ զրաւել ընտանեկան հարստութիւնները, եթէ այդ ընտանիքները չունին բաւականաչափ զաւակներ: Արդէն այս կերպով նոր Հռոմը կը մտնէ նոր ճամբու մը մէջ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՐԱԲ ԵՐԵՒԵԼԻՆԵՐՈՒՆ ԶԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ

— · —

Հրեայ բժիշկ Տօքթ. Եոզէֆ Լէհրի սպանութեան հետեւանքով, Պաղեստինի եւ Երուսաղէմի մէջ ձերբակալուեցան արաբ երեւելիներ եւ անուանի ցեղապետ մը: Երուսաղէմէն կը հեռագրեն Ն. Ֆ. Փրէսէի թէ գաղտնի արաբական միութիւններ նոր ի նորոյ գործունէութեան մէջ են:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (222)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Փոթորիկի նման եկաւ միականի հրամանատարը՝ ճամբու վրայ հանդիպած ուժերը մէկտեղելով: Ոմանց սպառնալով, ոմանց հայհոյելով՝ Քրդերու ցրուած ուժերը կեդրոնացուց հեծելագունդի կողքին: Քեամիլ բէկ կ'անցաւ քրտական ձիաւորներու գըլուխը: Ալայ բէկ՝ ինքը առաջնորդեց կանոնաւոր հեծելագունդը:

Հետեւակներու եւ թնդանօթներու կրակով պաշտպանուած՝ միացեալ հեծելագունդը առաջ շարժեցաւ՝ դըղրդացնելով երկիրը: Քիւրտ չէյխերը առաջ ինկած՝ սալավաթ կանչեցին ու բարձրաձայն Գուրանէն տողեր արտասանեցին, ոգեւորելով կռուողները, որոնք եթէ մեռնէին իսկ, չէհիտ (նահատակ) պիտի դառնային, եօթներորդ երկնքի երանութեան արժանանալով:

Ալայ բէկը, յանդուգն եւ կորիճ մարդ մըն էր, սուրը ձեռք առած՝ գունդի առջեւէն կը քշէր ձին, ոգեւորելով, քաջալերելով հետեւորդները, հայհոյելով վախկոտներուն, որոնք բուռ մը Հայերու առջեւէն կը փախչէին:

Կախարդուած բլուրը նորէն սկսաւ աւեր ու արիւն սփռել չորս բոլորը: Վերի դիրքերէն Գէորգի եւ Ուրանցի Ցակոբի տասնեակները նոյնպէս գործի անցան:

Մթնոլորտը լեցուեցաւ անվերջ դղրդոցով մը: Անկարելի էր քովի ընկերոջ ըսածը հասկնալ, ուր մնաց հրաման լսել: Բլուրի վրայ դիրք բռնող տղաքը կը կրակէին այնպէս արագ, որ կարծես գնդակներու շատրուան մը դուրս կը ցատկէր բլուրի գագաթէն: Բայց եւ այնպէս, Ալայ բէկը սուրը աջ ու ձախ փարատելով կուգար, անդիմադրելի թափով մը, հեծելագունդովը շրջապատուած: Ու պարզ էր, որ պիտի գրաւէր բլուրը՝ հակառակ պաշտպանողներու գերմարդկային ընդդիմութեան:

Այնքան անխուսափելի կ'երեւէր բըլուրի գրաւումը, որ Գէորգը դիրքէն դուրս ելած ի զուր կը պոռար, սուլիչը կը փչէր, ձեռքով նշան կուտար Նիկոլին դուրս գալու այդ դիրքէն, եւ նահանջելու դէպի տասնեակները՝ անոնց դիրքերու պաշտպանութեան տակ մնալով: Բայց այդ սարսափելի զոռում գոչումին մէջ ոչինչ կարելի էր լսել, մանաւանդ որ բլուրի տղաքը նեղն ինկած՝ զբաղած էին մօտեցող հեծելագունդով, ու ոչ ոք կը մտածէր ետ նայելու մասին:

Գէորգը յուսահատութենէն ձեռքերը կը տրորէր: Արեւը մարը մտնելու մօտեցեր էր արդէն եւ Նիկոլի խումբը իր պարտքը փառաւոր կերպով կատարած: Երկրի կազմութեան պատճառով, Ալայ բէկը, իր մարդոցմով բըլուրին մօտենալէն վերջ, այլ եւս վերի դիրքերուն անտեսանելի կը մնար, միայն բլուրի վրայ եղողները կը մնային իր դէմ կռուող, իսկ անոնք ալ, պարզ էր որ գերազանց ուժերու դէմ չպիտի կրնային տոկալ:

Թնդանօթի ռումբերը վզզալով կը խրուէին բլուրի կողերուն մէջ, հազարաւոր գնդակներ կ'անձրեւէին բլուրի վրայ, բայց դեռ Նիկոլն ու տղաքը հողի ու փոշիի մէջ կորած կը փորձէին դիրքը պահել՝ կասեցնելով հեծելագունդի արշաւը:

Սակայն, կեանքի մէջ կուգայ վայրկեան մը, երբ Փէտային իսկ անկարելին փորձելէ ձեռնթափ կը լինի: Հազիւ Ալայ բէկը իր ձիաւորներով հարիւր քայլ հեռաւորութեան մը վըրայ կը գտնուէր, երբ Նիկոլը, զգալով որ հող մնալը այլ եւս խմբի անխուսափելի ոչնչացումը պիտի նշանակէ, որոշեց ետ քաշուիլ ու ձայն տըւաւ ընկերներուն.

— Տղաք, պատրաստուեցէք, ետ պիտի քաշուինք:

Տղաք իրարու ձայն տուին: Անցաւ երկու երեք րոպէ:

— Տղաք, դէպի ետ:

Նիկոլը ոտքի ցատկեց: Տղաքը հետեւեցան անոր ու բլուրէն վար սկսան վազել, դէպի լերան զառիվերը, որու բարձունքի վրայ դիրք բռնած էին իրենց ընկերները: Առաջին պահուն ոչ ոք նկատեց, որ խմբի տղաքներէն երկուքը պակաս էին. վարժապետն ու Քանաքեռցի Ցակոբը չկային: Նախ՝ Առիւծ Գեւօն նկատեց անոնց բացակայութիւնը, ու կանգ առնելով հեռացող ընկերներու ետեւէն պոռաց.

— Տնաքանդնե՛ր, կեցէք, Ցակոբը, վարժապետը չկան:

Տղաքը երեսնին շրջեցին դէպի բըլուրը:

— Տղա՛ք ...

Նիկոլը յանկարծ կեցած տեղը երերցաւ ու հրացանը ձեռքէն բաց ձգելով երեսն ի վար գետին փռուեցաւ: Գնդակ մը աջ կրծքի տակէն մտած՝ թիկունքէն դուրս ելած էր: Տղաք շուարած՝ չէին գիտեր ինչ ընեն: Մէկ ալ տեսան, որ Ցակոբը ոտքի ցատկած՝ կը պատրաստուէր դէպի իրենց վազել, երբ բլուրի վրայ երեւցան Ալայ բէկի ձիաւորներն ու պաշարեցին զայն:

Ինչպէս վիրաւոր գազան մը՝ Համբօն անմարդկային մռնչոց մը արձակեց եւ առանց ետ ու առաջ մտածելու դէպի բլուրը խոյացաւ: Ընկերները, այդ խելագարութիւնը տեսնելով առաջի բերան քարացածի նման կանգնած մնացին, մինչեւ որ Առիւծ Գեւօն պոռաց.

— Տօ, ի՞նչ կեցեր էք,— ու նետուեցաւ դէպի բլուրը, տղաքն ալ ետեւէն:

Համբօն քանի մը ոստումով հասած էր բլուրը, ու հրացանի փողէն բռնած, լախտի նման կը գործածէր զայն աջ ու ձախ հարուածելով ու էգ առիւծի մը նման կը դառնար կուտակուած ձիաւորներու մէջ, այնպիսի կատաղութեամբ, որ ձիաւորները առջեւէն կ'աշխատէին փախչիլ: Մէկ ալ Համբօն երերաց: Ձիաւորներէն մէկը, ետեւէն, ուսին սուրի ծանր հարուած մը իջեցուց: Դեռ հսկան ինքզինք չէր հաւաքած, երբ երկրորդ սուրի հարուած մը շեղակի իջաւ գլխուն, ականջն ու կզակի մէկ մասը տանելով: Համբօն թէեւ արիւնաթաթախ երեսն ի վար գետին ինկաւ, բայց անմիջապէս ոտքի ցատկելով հրացանի կոթը այնպիսի սարսափելի թափով իջեցուց ամենամօտ գտնուող ձիաւորի մը գըլխուն, որ մարդը չանթահարուածի նըման անկենդան ինկաւ ձիէն:

Համբոյի վերջին հարուածն եղաւ այդ: Բազմաթիւ սուրեր բարձրացան: Բազմաթիւ վէրքերով ծածկուած հսկան ծանր հառաչելով՝ ինքն իր վրայ կքած, գետին ինկաւ. արիւնկալած աչքերը չորս դին պտտցուց՝ վերջին անգամ մըն ալ սիրական ընկերները տեսնելու:

— Հէ՜յ ...

Այդ վերջին արտասանած բառն եղաւ հսկային: Աչքերը աղօտեցան: Վիզը կողքին ծռեցաւ, ու մանկունակ մաքուր հոգին առ միշտ բաժնուեցաւ մարմնէն:

Երբ Գէորգը իր դիրքէն տղոց ետ դառնալը տեսաւ, որ բացարձակ խելագարութիւն մըն էր, այլ եւս ինքզինք պահելու անկարող, Ցարոյի տըղաները հետը վերցնելով դէպի բլուրը վազեց, ուր հայդուկներն ու հեծելագունդը իրար անցած էին:

Ալայ բէկի բլուրը գրաւելը անհնարին ոգեւորութիւն պատճառեց Քրտերուն, որոնք մինչ այդ հեռուէն հրացան արձակելով կը բաւականանային: Երբ հեռուէն բլուրի վրայ տեսան ձիաւորները, սարսափելի զոռում գոչումով ամէն կողմէ վրայ տուին անդադար հրացան արձակելով:

Արեւը խաղաղ վեհափառութեամբ ծածկուեցաւ Հորիզոնի սարերու ետին:

Ֆէտայիները ամէն կողմէ սեղմուած օրհասական վերջին րոպէները կ'ապրէին: Գէորգը, առանց բլուրը հասնիլ կարենալու, երեք հողի զոհ տըւած՝ մնացածները չոքեր էր դիրքի մը ետեւ ու անընդհատ կը կրակէր դէպի առաջացող թշնամին:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

ուած է բոլորին կողմէ, բայց դրամական խնդիրը չէ կարգադրուած տակա-ւին: Գերմանացիները յանձն կ'առնեն վճարել միայն 10,000 ոսկի օտար դրա-մով, իսկ մնացեալը ապրանքով (իրենց բաժինն է 140,000 ոսկի): Ռուսերն ալ կը յայտարարեն թէ չեն կրնար վճարել, քանի որ Գերմանիա չի վճարեր: Կ'ըսուի թէ Անգլիացիները եւ Ֆրանսացիներն ալ կը դժկամակին:

*** Սպանիական այն շոգենաւը որ առջի օր խորտակուեցաւ Պիսքայեան ծոցին մէջ, Նիւ Եորքէն ճամբայ ելած էր եւ կառավարական բանակին համար կը տանէր 47 նոր սաւառնակներ, 42 միլիոն փամփուշտ, 1050 գնդացիր, 7000 հրացան: Բոլորին արժէքն էր 500,000 անգլ. ոսկի: Ապստամբները անթել հե-ռագիր մը բռնած ըլլալով, ծովակը ձգած էին շոգենաւը:

Մատրիտ ամբողջական պաշարուած

Վերջին լուրերու համաձայն, ապստամբները յաջողած են լրացնել Մատ-րիտի պաշարումը եւ մօտալուտ կը համարուի մայրաքաղաքին անկումը: «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ ապստամբները 25 քիլոմեթր յա-ռաջ գացած են կարեւոր դիրքի մը վրայ, եւ այժմ կը սպառնան Կուատալա-խարայի, որ Մատրիտի միջնաբերդը կը համարուի: Կառավարական զօրքը ուժգնօրէն կը դիմադրէ յարձակումներուն: Երկու կողմերն ալ ահռելի կո-րուստներ կրած են: Կառավարական զօրքը չորս անյաջող փորձեր կատարեց, ապստամբներուն յառաջխաղացութիւնը կասեցնելու համար:

Մատրիտի սպարապետը կը տեղեկացնէ թէ իտալացի գերիներու խոստո-վանութեան համաձայն, տասը իտալական վաշտեր, այսինքն 7000 զինուորներ կը մասնակցին ապստամբներու յարձակման եւ բուն հրամանատարը իտա-լացի զօրավար մըն է:

Այսօրուընէ 20 տոկոսի սղած Իտալիոյ մէջ

Այսօրուընէ սկսեալ (հինգշաբթի) իտալական թերթերը 50 առ հարիւր պիտի սղեն, իսկ պատկերազարդ օրաթերթերը՝ 33 առ հարիւր: Գիներու այս յաւելման պատճառն է արտադրութեան սղութիւնը: Ֆաշական կուսակցու-թեան ընդհ. քարտուղարին պարբերական տեղեկագրին համաձայն, ապրուս-տը 20 առ հարիւր սղած է անցեալ հոկտեմբերէն ի վեր, իր լիրը արժեզրկուե-ցաւ 40 առ հարիւր: Մասնաւորապէս սղած է ճարպը, որ միսին տեղը կը բռնէ աղքատ ընտանիքներու մէջ: Իւղեղէնը սղած է 60 առ 100, ձէթը՝ 30 առ հա-րիւր, սուրճը՝ 25 առ հարիւր: Միւս կողմէ կալուածատէրերուն արգիլուած է բարձրացնել վարձքերը: Ելեկտրական լոյսը եւ կազն ալ զեղչուած են: Իտա-լիոյ ինքնաբաւութեան արդիւնքները ցուցադրուած են Հռոմի մէջ: Ի մէջ այ-լոց կ'երեւայ փայտի կտորներէ շինուած կերպաս հագուստի համար:

Ազգ. Վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 1937ի Բ. շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունե-ցաւ երեքշաբթի գիշեր: Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 0,010,390 թիւը: 56 տոմսակներ որոնք մէկ թիւով կը տարբերին շահող թիւէն՝ շահեցան 30000 ական ֆրանք:

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք —
0,403,422, 0,164,198, 0,308,257, 0,745,418:

224 տոմսակներ (մէկ թիւ տարբերութեամբ) շահեցան 10,000ական ֆր.:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 ֆրանք —
0·255·647, 0·680·087, 1·057·967, 0·391·348, 0·249·628, 0·054·693:

336 տոմսակներ (մէկ թիւ տարբերութեամբ) շահեցան 50,000ական ֆր.:

82·084 վերջացող թիւերը շահեցան 100·000 ֆրանք:

75·802 վերջացող թիւերը շահեցան 100·000 ֆրանք:

6·114 վերջացող թիւերը շահեցան 50·000 ֆրանք:

077 վերջացող թիւերը շահեցան 10·000 ֆրանք:

764 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք:

73 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք:

46 վերջացող թիւերը շահեցան 500 ֆրանք:

3 վերջացող թիւերը շահեցան 100ֆրանք:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱ - ԻՐԱՔ առաջի կառախումբը Պաղտատ պիտի հասնի յառաջիկայ տարուան սկիզբը:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԱՓՐԻԿԷԻ ֆրանսական գաղթավայրերու մասին բացառիկ անօրինութիւններ կը սպասուին այս օրերս: Միջերկրականեան բարձրագոյն խորհուրդը այս խնդիրը սկսաւ քննել երկուշաբթի օր եւ խորհրդակցութիւն-ները պիտի շարունակէ մինչեւ շաբաթ, ուրեմն վեց օր անընդհատ: Ամենա-երկար եւ ամենակարեւոր նիստն է այս 1925էն ի վեր, երբ կազմուեցաւ այս մարմինը: Առաջին նիստին կը նախագահէր վարչապետը, իսկ ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին Տալատիէ, արտաքին, ներքին եւ գաղթային նախարար-ները, Մարոքի եւ Ալժերիոյ կառավարիչները եւ ուրիշ բարձր հեղինակու-թիւնները:

ԱՌԱՋԻՆ ՅԼԱՄԱՐՏԸ՝ սպանիական պատերազմէն ի վեր՝ տեղի ունեցաւ երկուշաբթի օր, Սալամանքայի մէջ, ի պատիւ գերմանական եւ իտալական դեսպաններուն, որոնք անցեալ շաբթու իրենց յանձնարարագիրները ներկա-յացուցած էին Զօր. Ֆրանքոյի: Մրցումը արտակարգ հանդամանք ունէր եւ աւանդական երեք ցլամարտիկներուն տեղ ասպարէզ իջած էին վեց հոգի, իւ-րաքանչիւր ցուլի համար մէկ մարտիկ:

ՏԵՂԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐՆԵՐԸ ազատ ձգուած ըլլալով իրենց գիները բարձրա-ցնելու, քանի մը թերթեր սկսան ծախուիլ 40 սանթիմի:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը ուրբաթ 12 մարտ, երեկոյեան ժամը 8,30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 րիւ տը լ'էքլիզ: կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 12 մարտ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ակնունի ենթակոմիտէի անդամական ժողովը 12 մարտ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, իր ակումբին մէջ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

13 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, **Salle Géographie**ի մէջ **184 Bld. St. Germain**, մէթրօ **St. Germain** եւ **Babillon**

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն ՕՐ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն), ՕՐ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ), ընկեր Ա. ՈՒՋՈՒՆԵԱՆ (արտասանութիւն):

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆր.:

Թէյասեղան Կ. Խ. Օրուան առթիւ

Ֆ. Կ. Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղին կողմէ, մասնակցութեամբ Համազգայինի Մասնաճիւղին, ի նպաստ դպրոցին:

14 մարտ կիրակի ժամը 3,30ին. ժառուռ դպրոցին մէջ, 4 րիւ տէ թրուա Շանթիէ

Կը խօսի՝ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Մուտք մեծերուն 3 ֆր, փոքրերուն 1 ֆր.:

Թատերական Ներկայացում

Փարիզի Նորակազմ «Ադամեան» Թատերախումբի կողմէ

Ղեկավար՝ Բ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ Բացման Ա. Ներկայացում

կիրակի 14 Մարտ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2,30ին,

Պեսէթրի Վ. Ցովհաննէսեանի սրահին մէջ. 13 rue Pierre Curie.

Մէթրօ Porte d'Italie:

Կը ներկայացուի ԿՐԵՄՈՆԻ ՎՆԱԳՈՐԾԸ (դրամ 2 արար)

եւ Ա. Անտոնեանի ՄԱՆԵԱԿԸ (զաւեշտ)

Կը մասնակցին Փարիզաբնակ երիտասարդ կարող ուժերը:

Մուտք 5 եւ 3 ֆր.:

Ձմեռնային Ցերեկոյթ—Պարահանդէս

Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութեան

14 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

ՍԱԼՕՆ ՄԱՍՍԻԼԻԱՅԻ ՄԷՋ, **Rue Roux-de-Brignoles**

Հոյակապ գեղարուեստական բաժին: Զուարճալի անակնկալներ:

Wouder-Jazz Mathieu

Ճոխ պիւֆէ, ընտիր խմիչք ժողովրդական գիներով:

Մուտք 10 ֆր.:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

12, Rue Damesme. PARIS (13)

ՊԵՐԼԻՆԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ

Պերլինի «Երիտասարդ» Միութեան հաւաքոյթները տեղի կ'ունենան կանոնաւորաբար ամէն հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8-11, Liezenburger Strasse 48a: ժամը 8—9 ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒ, 9—10 ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ (Հայերէն եւ գերմաներէն): Դասախօս՝ Միութեան վարիչ Տիրայր Ֆրունեան:

ժամը 10—11 ընկերական շրջանակ կամ բացառիկ բանախօսութիւններ: Հաւաքոյթներու մասնակցութիւնը բոլորովին ազատ է իւրաքանչիւր Հայու համար: կեցցէ՛ հայ ցեղը:

վարչութիւն Պերլինի «Հայ երիտասարդ» Միութեան

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԿԱՆ

Մարսէյլի Քդիի Հայր. Միութեան կեդր. վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները եւ համակիրները եւ Սէն Լուի մասնաճիւղի անդամները կիրակի 14 Մարտ կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 րիւ տը լ'էքլիզ: խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի փորձերը տեղի կ'ունենան 8 rue Bossuet, Հայ երիտասարդաց ակումբին մէջ, Métro Poissonnière կամ Gare du Nord, ամէն ուրբաթ երեկոյ ժամը 21ին: Արձանագրուիլ փափաքողները դիմեն նոյն օրը:

ԶԵԿՈՅՑ ՄԸ՝ ՍՈՒՐԻՈՅ ԳԱՂՈՒԹԻ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Անթիլիասի կաթողիկոսութեան օրկանը «Հասկ» յունուար - փետրուար միացեալ թիւին մէջ հրատարակած է հետեւեալ զեկոյցը.—

Անտիոք-Ալէքսանտրէթի շրջանի հայութիւնը, որ վերջին երեք ամիսնե-րու ընթացքին անձկութեան օրեր անցուց, շահագրգռուող պետութեան միջեւ Սանճագի մասին յարուցուած խնդիրներու առթիւ, իր խաղաղ աշխատանքին վերադառնալու ապահովութիւնը վերստին գտած է՝ շնորհիւ քաղաքական վի-ճակներու պարզումին: Հայ ժողովուրդը որ իբր հաւատարիմ քաղաքացի աշ-խատող եւ շինող տարր մը միայն եղած է այդ երկրին մէջ, թէեւ ուրոյն քա-ղաքական նպատակ մը հետապնդելու մասին չմտածեց, բայց իբր սուրիական քաղաքացիներ այդ երկրին մէջ իրենց սոսկական ներկայութեան պարագանե-րը զիրենք դրին յուզուած խնդիրներու մէջտեղը: Խնդիրները սկսան Սուրիոյ երեսփոխանական ընտրութեանց առթիւ: Զմասնակցող զանգուածը ուզեց որ Հայեր եւս հետեւին իրենց օրինակին, պատճառաբանելով թէ արդէն շատ մօտ օրերու մէջ երկիրը պիտի փոխէ իր տէրը: Հայերը, իբր սուրիական հպատակ-ներ, բնական է որ պիտի շարժէին միայն պետութեան հրահանգներուն հա-մաձայն, եւ իբր քաղաքացիական պարտաճանաչութիւն մասնակցեցան ընտ-րութեանց: Ցետոյ, սահմանի միւս կողմէն պաշտօնական յայտարարութիւն-ներ լսուեցան՝ թէ ցարդ գիւանագիտօրէն կարելի չեղաւ լուծել Սանճաքի խըն-դիրը, այսուհետեւ պիտի լուծուի ռազմական ուժով: Այսպիսի յայտարարու-թիւններ քաջալերեցին ներքին դժգոհ տարրը, որ յայտնի շարժում մը յառաջ բերաւ քաղաքական ցոյցերու եւ ռազմական պատրաստութեանց:

Այս միջոցին հայ ժողովուրդը ուզեց իր բարւոք յարաբերութեանց գետինը պահել դրացի տարրերուն հետ: Մէկ մասը փնտռեց նոյնիսկ չեզոք գտնել բո-լորին հետ՝ համանականութեանց առջեւ ժողովուրդին ֆիզիքական ապահո-վութիւնը չվտանգելու համար: Հակառակ թեր ու դէմ կարծիքներու, ի վեր-ջոյ բոլոր Հայերը մէկ ճակատ կանգնեցան ներկայ վարչաձեւի պահպանու-թեան ի նպաստ: Իսկ միւս կողմէն, մտահոգ իրենց կեանքի եւ ինչքի ապահո-վութեան մասին, սկսան ապահովութեան միջոցներ փնտռել իրենք իրենց մէջ: Առանց դաւանանքի եւ կուսակցական խտրութեանց, բոլոր Հայերը հասարա-կաց խնդիրներուն առջեւ միացան եւ ցոյց տուին ազգային գործակցութեան հիանալի ոգի:

Երբ բարդացան խնդիրները, եւ միջազգային նիւթ դառնալով՝ Ժընեւ դի-տողներու յանձնախումբ մը ղրկուեցաւ Ազգերու Ժողովի կողմէ, անոնք առիթ ունեցան տեսնելու հայ ժողովուրդին աշխատասիրութիւնը, որ իբր քաղաքա-կրթութեան սատար՝ միայն խաղաղութիւն եւ ապահովութիւն կը փնտռէ: Ա-մէն կողմ, Ալէքսանտրէթէն, Պէյլանէն, Գըրըգ - Խանէն, Անտիոքէն մինչեւ Պիթիաս, հայ ժողովուրդը վստահութեամբ եւ դիւակցութեամբ պարզեց իր խաղաղասիրական եւ զուտ քաղաքացիական իրաւունքներու պահպանու-թեան տեսակէտները: Զէզոք դիտողներուն վրայ ամէնէն լաւ տպաւորու-թիւնը գործեցին Գըրըգ - Խանի Հայերը, որոնք կանխաւ պատրաստուած եր-կար յուշագրով մը ներկայացան անոնց, պատմական, տնտեսական, ազգա-բանական տեսակէտներով պատճառաբանուած:

Իսկ այժմ, թէեւ ճշտուած է կացութիւնը իր ընդհանուր ուղղութեանց մէջ, դեռ մանրամասնութեանց մէջ կատարուելիք խնդիրներ կան: Յանձնա-խումբին կողմէ պիտի ուսումնասիրուին երկրին նոր վարչաձեւին (Սթաթիւն) եւ ժողովուրդներու առանձնական իրաւունքներու խնդիրները: Այդ ուղղու-թեամբ կատարուած աշխատանքներ ամէնէն մեծ արժէք պիտի ներկայացնեն: Մինչ այդ, հայ ժողովուրդին յանձնարարելի մեր թելադրութիւնն է, նկատի ունենալով իրենց սուրիական քաղաքացիի հանգամանքը՝ ազգային կեանքի ընթացքը ուղղել համաձայն պետական հայեացքներու եւ քաղաքացիական պարտաճանաչութեանց:

Ծանր դէպք մը Լաթաքիոյ մէջ

Փետրուար 25ին ծանր դէպք մը պատահեցաւ Լաթաքիոյ մէջ: Նոյն օրը Լաթաքիոյ բոլոր սկաուտները, երկաթէ շապիկաւորները եւ հարրաաները հաւաքուած էին քաղաքիս մուտքը՝ ընդունելու համար Դամասկոսէն գալիք սկաուտական խմբակ խումբ մը: Հ. Մ. Ը. Մ.ը եւս հրաւէր ստացած էր մաս-նակցելու ընդունելութեանց:

Օրեր առաջ պատրաստութիւններ տեսնուած էին փառաւոր ընդունելու-թիւն մը կատարելու համար հիւրերուն: Որոշեալ ժամուն հազարաւորներու հանդէպ ծովածաւալ բազմութիւն մը ողողած էր փողոցները եւ տանիքները:

Ժամը ճիշդ 5.15ին սպասուած խումբը քաղաք հասաւ եւ դիմաւորուեցաւ սկաուտ խմբապետներէ, ու սկսաւ յառաջանալ դէպի Շէյխ Տահիր հրապարակը:

Զօրանոցին ճիշդ առջեւ, մայթին վրայ խումբը կանգ կ'առնէ լուսանկարուելու համար, երբ դրան առջեւի պահակ զինուորը կը հրամայէ վար իջնել մայթէն, յայտնելով որ արգիլուած է հոդ կանգ առնել: Երկաթէ Շապիկաւորներէ մին կը յարձակի պահակ ենթասպային վրայ, զինուորները օգնու-թեան կուգան եւ ծայր կուտայ իրարանցումը: Երկու կողմէ քարերու պատ-բազմ մը ծայր կուտայ եւ ժողովուրդը խուճապահար կը սկսի փախչիլ: Զին-ուորները պահ մը կը յաջողին ցրուել զանոնք հետապնդելով մինչեւ քաղաքի մուտքը: Երկաթէ Շապիկաւորները կը փախչին, իսկ հարրաաները, զէնքերնին առնելու համար ետ քաշուելէն օգտուելով կ'ուզեն զօրանոցին վրայ յարձակիլ:

Այս դէպքը պատճառ կ'ըլլայ որ զինուորները զէնքի դիմեն ու գնդացիր-ներով, սուիններով եւ կոպիններու քուփքուփներով յարձակում գործեն հալածեն յարձակողները: Ապակիներ եւ փեղկեր ջարդ ու փշուր եղան. քա-ղաքը պահ մը պատերազմի ճակատի վերածուեցաւ արձակուած գնդակներէ: Կէս ժամ չանցած զինուորականութիւնը արդէն կացութեան տէրն էր, եւ կարգը վերահաստատուած:

Յաջորդ օրը պատերազմական վիճակ յայտարարուեցաւ եւ արգիլուեցաւ իրիկուան ժամը 7էն յետոյ դուրս ելլել: 8 մեռեալ եւ մօտ քսան վիրաւոր կան խալաւներէն: Մեռեալները անշուք կերպով թաղուեցան զինուորական հրահանգի համաձայն: Խանութները փակ էին եւ զինուորական ջոկատներ կը շրջէին փողոցները:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները որ դէպքին վայրը կը գտնուէին յաջողեցան անվտանգ փրկուիլ տեղացող գնդակներէն եւ ապաստանիլ պետական վարչութեան շէնքին մէջ, ուրկէ դուրս եկան ուշ ատեն կողմնակի փողոցներէ հրա-ցանաձգութեան դադրելէն յետոյ: Հայերու ոչ մէկ վնաս չէ պատահած:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 12 ՄԱՐՏ
VENDREDI 12 MARS 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3368 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՐԻՇՆԵՐԸ ՕՐԻՆԱԿԱԾ ԱՏԵՆ

Գանգատներ՝ առնուազն երեք արուարձաններէ, հաստատելու համար միեւնոյն անճոռնի եւ գարշելի երեւոյթները.— Հայ կարմրուկները մեզ կը մեղադրեն իբրեւ փաշական, օտարներու առջեւ, պղտոր բաներ կը փսփսան՝ համայնավար ընկերներու, պաշտօնեաներու, մինչեւ անգամ քաղաքապետներու ականջին, եւ կը սպառնան կտրել տալ գործազրկութեան նպաստը:

Զանց առնելով անունները, յիշենք միայն քանի մը բնորոշ իրողութիւններ :

Դաշնակցական ընկերներ ժողով կը գումարեն արուարձանի մը մէջ, ուր ունին մասնաւոր ակումբ մը, ծանօթ՝ բոլորին: Ժողովներուն օրերը, ժամերը, վայրը, բանախօսին անունն ալ հրապարակաւ կը ծանուցուին, ինչպէս միշտ:

Արդ, վերջերս, հերթական դասախօսութեան մը առթիւ, կէս գիշերին, երբ դասախօսը մեկնած եւ ընկերները ցրուած էին, երկու պաշտօնեաներ կը ներկայանան ակումբին վարչութեան, ստուգելու համար թէ «Հայ փաշականները» իրա՞ւ «գաղտնի ժողովներ կը գումարեն»...

Ուրիշ արուարձանի մը մէջ, դարձեալ Դաշնակցական դասախօսութիւն մը կը ծանուցուի հրապարակաւ, ամբողջ մէկ շաբաթ: Վերջին պահուն համայնավարներ կ'երթան էւել – պակաս խօսքեր կ'ուղղեն սրահին տիրոջ, վախցնելու համար: Եւ կազմակերպիչները կը հարկադրուին ուրիշ սրահ մը վարձել :

Երրորդ արուարձանի մը մէջ, տակաւին բերնէ բերան կը շրջի ֆրանսերէն թռուցիկի մը պարագան: Թռուցիկ մը՝ որ հրատարակուեցաւ յանուն համայնավար կուսակցութեան, իբրեւ ազդարարութիւն՝ «Հայ փաշականներուն»...

Ինչպէս այս երեք արուարձաններուն, նոյնպէս այն բոլոր վայրերուն մէջ ուր քաղաքապետը համայնավար է, մեր կարմիր տիրացուները ամէն միջոց կը փորձեն, միտքերը պղտորելու եւ հակառակորդներուն սպառնալու համար :

Այս ճամբուն վրայ, մասնաւորապէս կը շահագործեն գործազրկութեան նպաստի խնդիրը:

Ի՞նչպէս.— իբրեւ անդամ տեղական կոմկուսին, բանե՛ր, բանե՛ր կը փսփսան «Հայ փաշականութեան» մասին, եւ կը մոլորեցնեն իրենց Ֆրանսացի ընկերները: Անծանօթ՝ հայկական կեանքին, այս վերջինները յաճախ կը հաւատան զանազան ցնդաբանութեանց, եւ բարեմտօրէն կը տրամադրեն իրենց կուսակցական ցանցը, հետապնդելու համար «թշնամին»:

Այս պարագան թեւ կուտայ մեր դաւադիրներուն՝ գործազրկութեան նպաստի խնդիրն ալ վերածելու զէնքի մը:

Եթէ քաղաքապետը համայնավար է, յաճախ կը փորձուի ստուգումներ կատարել՝ Հայ կարմրուկներու միջոցաւ: Երբեմն ալ այս կամ այն հանգամանքը կ'ընծայէ անոնց:

Եւ ահա թեւ կ'առնեն «փոքր գիւղին մեծ աղաները»: Կը սկսին ծուռ նայիլ սար - անոր, երբեմն ալ սպառնալ: — «Վա՜յ դուն փաշականներու ժողովի՞ն գացեր ես, կը տեսնուինք ...»:

Խեղճերը չեն գիտեր թէ՝ ի վերջոյ ծիծաղելի կրնան դառնալ նոյնիսկ իրենց ընկերներուն առջեւ: Գործազրկութեան նպաստը պետական օրէնք է, իսկ այս երկրին մէջ, ամենաթունդ կարմիրն ալ, քաղաքապետ կամ խորհրդական, չի կրնար չեղել օրէնքէն, առանց բանաւոր պատճառի: Ընդհակառակն, կրնայ դաս մըն ալ տալ ի հարկին, մանաւանդ երբ անդրադառնայ թէ չարաչար գործածեր են իրենց վստահութիւնը :

Այս անճոռնի բարքերուն առջեւ, ի՞նչպէս չյիշել, նորէն եւ նորէն, այս երկրի ժողովրդական Ճակատի անդամներուն, նոյն իսկ համայնավարներուն բռնած դիրքը, իբրեւ ներշնչման աղբիւր մեր կարմիր աքլորներուն համար :

Ահա տեսէք, — —տարիներով պայքար մղելէ վերջ վերազինման դէմ, Ֆրանսայի համայնավար երեսփոխանները առանց վերապահութեան քուէարկեցին 10,500,000,000 ֆրանքի փոխառութիւնը, որ ամբողջովին յատկացուած է ազգային պաշտպանութեան :

Ահա տարին լրացաւ, եւ ամբողջ Ֆրանսայի Կոմկուսը անդադար կը հնչեցնէ պատմական նշանախօսքը,— «Մենք կ'ուզենք ազատ, հզօր եւ երջանիկ Ֆրանսա մը»:

Դեռ վերջերս, փետրուար 27ին, հրապարակային զեկուցման մը առթիւ, Մորիս Թորէզ, կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, նորէն կը յիշէր Լէնինի մէկ խօսքը.— «Փոխանակ երկնքի մէջ պառկտելու դրախտին համար, աւելի լաւ է միանալ երջանկութիւն ստանալու համար երկրի վրայ»:

Եւ նորէն հանդիսաւոր ու եղբայրական կոչ մը կ'ուղղէր «կաթոլիկ աշխատաւորներուն, բանուորներուն, գիւղացիներուն, պաշտօնեաներուն եւ արհեստաւորներուն»:

Ու պատիւ կը սեպէր պատմել, թէ Նիսի մէջ, 10,000 ունկնդիրներու առջեւ, 23 տարեկան կաթոլիկ տէրտէր մը եկած իր ձեռքը սեղմած էր, բանուորներու մէջ:

Կը պատմէր տակաւին, թէ 72 տարեկան ժողովրդապետ մը, Փարիզէն անցած ատեն, տեսակցութիւն մը խնդրած էր իրմէ, միութեան կոչին առթիւ:

Համբանք չունին այս կարգի արտայայտութիւնները, մասնաւորապէս մէկ տարիէ ի վեր:

Արդ, այս երեւոյթներն ու իրողութիւնները բան մը չե՞ն խօսիր «Ֆրանսկոմկուս»ի հայալեզուեան հատուածին:

Անոնք, երբ տեղի - անտեղի, թութակարար, կապկօրէն կ'ընդօրինակեն զանազան բանաձեւեր ու կանչեր, ի՞նչպէս կը մոռնան այս միւս պարագաները, աւելի խօսուն եւ կենդանի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Նոր խուժդուժ յեղափոխական հայուհիներ Պոլսոյ մէջ

« Ազատ Խօսք »ի մէջ կը կարդանք (6 մարտ) այս խորագրին տակ .— Այս առաւօտեան պուլկար օրաթերթերը կը հաղորդեն պուլկար հեռագրական գործակալութեան Կ. Պոլսէն տրուած հետեւեալ տեղեկութիւնը .—

« Կ. ՊՈԼԻՍ, 5 մարտ.— Երէկ ոստիկանութիւնը խուզարկութիւն կատարեց Քատըքէօյ, երեք Հայուհիներու բնակարաններուն մէջ: Կիները ընդդիմացան խուզարկութեան եւ դաշոյնով յարձակում գործեցին ոստիկաններու վրայ: Ընդհարման միջոցին ոստիկան մը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ, իսկ կիներէն մէկը մեռաւ ստացած վէրքերու հետեւանքով: Ի վերջոյ պետնելով որ ընդդիմութեան բոլոր փորձերը ապարդիւն են, կիները վառեցին տունը :

Թուրք թերթերու տեղեկութիւններէն կը տեսնուի որ խնդրոյ առարկայ երեք Հայուհիները կապ կը պահէին արտասահմանի հետ: Անոնց դրացիները կը կասկածէին, թէ անոնք մահափորձ կը պատրաստէին Թուրք պետական կարգ մը անձնաւորութիւններու դէմ, որոնք մասնաւոր գնացքով յաճախ կը ճամբորդեն Պոլիս - Էնկիւրի գիծին վրայ :

Ոստիկանութիւնը ձեռք դրած է ընդարձակ թղթակցութեան մը վրայ, որմէ կը պարզուի թէ այդ կիները կանոնաւորաբար կը թղթակցէին Խորհրդային Հայաստանի իրենց մերձաւորներուն հետ եւ կը պատրաստէին իրենց փախուստը դէպի հոն »:

Ֆիլիպէի Հօկի ակումբն ալ փակուած

Սոֆիայի « Ազատ Խօսք »ը կը գրէ թէ պուլկար իշխանութիւններու կարգադրութեամբ Ֆիլիպէի Հօկի ակումբն ալ փակուած է :

Ինչպէս Սոֆիայի, Պուրկազի, Ֆիլիպէի մէջ եւ այլուր, պուլկար իշխանութիւնները, լուծելով Հօկը եւ փակելով անոր ակումբները, ձեռք դրած են անոր գոյքերուն վրայ, որոնք բաւական կարեւոր արժէք կը ներկայացնեն :

ԱԶԳ. ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ԱՅՍՕՐ, ՈՒՐԲԱԹ

Գումարը՝ 10,500,000,000 ֆրանք

որուն 9,500,000,000ը ազգ. պաշտպանութեան

Երեսփ. ժողովէն վերջը, չորեքշաբթի օր ալ Ծերակոյտը մէկ նիստի մէջ քննեց եւ վաւերացուց ազգ. պաշտպանութեան փոխառութեան օրինագիծը, 1ի դէմ 258 ձայնով (Այս մէկը անդամ է Ֆրանսայի Ընկերային կուսակցութեան —— նախկին Հրեղէն Խաչ —— որ յայտարարեց .

—— «Այս փոխառութիւնը իրականին մէջ կառավարական պաշտպանութեան փոխառութիւն մըն է »:

Ուրեմն, Ծերակոյտը գրեթէ միաձայնութեամբ քուէարկած եղաւ օրինագիծը, որ աննշան փոփոխութեամբ մը երեսփ. ժողովին վերադարձուելով, վաւերացուեցաւ 39ի դէմ 474 ձայնով: Այս առթիւ փոխառութեան գումարն ալ ճշդուեցաւ,— 10 միլիառ 500,000,000 Ֆրանք, որուն 9,500,000,000ը պիտի յատկացուի ազգային պաշտպանութեան արտակարգ ծախքերուն, իսկ մէկ միլիոնը՝ բանակի սովորական վարկերուն :

Փոխառութիւնը հրապարակ պիտի հանուի այսօր, ուրբաթ: Երէկ գիշեր առաջին կոչը ուղղեց հանրապետութեան նախագահը, ձայնասփիւռ ճառով մը: Հետզհետէ պիտի խօսին երեսփ. ժողովին եւ Ծերակոյտին նախագահները, ազգ. պաշտպանութեան նախարարը եւ ուրիշներ :

Ծերակոյտին մէջ ալ բաւական ուշագրաւ բանավէճեր տեղի ունեցան, բայց ոչ այնպէս փոթորկալի ինչպէս երեսփ. ժողովին մէջ: Տեղեկաբերը իր զեկուցումը կարդացած ատեն, պահանջեց որ կառավարութիւնը կրկնէ իր յանձնառութիւնները՝ ծախքերու կրճատման եւ ուրիշ տնօրինութեանց մասին: « Կառավարութիւնը պէտք է համոզէ աշխատաւոր բազմութիւնները թէ իրենց ճակատագրին բարելաւումը կախում ունի ընդհ. բարօրութենէն որ կրնայ իրականանալ միայն բարեկարգութեամբ եւ աշխատանքով: Կառավարութիւնը չի կրնար վարը մոռնալ թէ այսօր կոչ կ'ուղղէ բոլոր Ֆրանսացիներուն »:

Ուրիշ դիտողութիւններէ վերջ, խօսք առաւ Պ. Լէօն Պլում, յանուն կառավարութեան ընդունելով փոխառութեան գումարին գործածման մասին եղած առաջարկը: Բացատրելով փոխառութեան անհրաժեշտութիւնը, վարչապետը չեշտեց թէ այս փոխառութիւնը յաջողելով թէ երկրին եւ թէ արտասահմանի մէջ, պիտի օգնէ վստահութեան վերահաստատման: Այս առթիւ դիտել տուաւ թէ աշխարհի մէջ որ եւ է կառավարութիւն պիտի կրնա՞յ անվերջ այնքան խոշոր գումարներ վատնել սպառազինութեանց համար եւ միեւնոյն ատեն հոգալ ազգին ընկերային բարենորոգումներու ծախքերը: «Հարց մըն է այս որուն լուծումը չեմ կրնար գտնել առ այժմ»:

Նախկին վարչապետ եւ Պ. Քայեօ, խօսք առնելով իբրեւ նախագահը Ծերակոյտի նիւթական յանձնաժողովին, ջերմապէս գնահատեց վարչապետին ուղղամտութիւնը եւ հայրենասիրութիւնը՝ իր քաղաքականութեան բարեփոխման առթիւ, սակայն դիտել տուաւ .

—— « Այս փոխառութիւնը պէտք է կազմէ սկզբնաւորութիւնը՝ ծրագրի մը գործադրութեան. այլապէս արժէք չունի: Անհրաժեշտ է որ դուք յստակ դիրք մը բռնէք ազգային պաշտպանութեան ծախքերէն դուրս եղած ծախքերու մասին: Պատրա՞ստ էք արգիլելու նոր ծախքերը եւ խնայողութիւններ կատարելու: Դուք անքանչելի շրջաբերականներ կը ղրկէք, սակայն ձեր պաշտօնակիցներէն ոմանք տարբեր լեզու կը գործածեն: Վալտէք - Ռուսոյի եւ Քլէմանսոյի ժամանակ ո եւ է նախարար արտօնուած չէր խօսելու, առանց ճառը նախապէս իր վարչապետին ներկայացնելու: Կարելի չէ անվերջ տարեկան 25 միլիառ ֆրանք պահանջել Ֆրանսացիներէն, տուրքերէն զատ: Մենք անկարելին չենք պահանջեր ձեզմէ, բայց մի մոռնաք թէ նմտացոյցին հաւասարակշռութիւնը անհրաժեշտ պայման մըն է Ֆրանսայի ապահովութեան եւ մեծութեան համար » :

Վիճաբանութիւնները փակուած ատեն, Ծերակուտական մը յայտնեց թէ պիտի քուէարկէ օրինագիծը, «առանց սակայն վստահութիւն յայտնելու Պ. Լէօն Պլումի »:

Վարչապետը կրկնեց իր հաւաստիքները, յայտարարելով.

—— « Կարելի չէ այսպէս շարունակել, փոխառութեամբ ճարելով յաւելուածական վարկերը: Կառավարութիւնը լիովին կ'ըմբռնէ այս դրութեան վերջ տալու անհրաժեշտութիւնը, եւ վճռած է յառաջ տանիլ բարենորոգումը՝ հակառակ իր ճամբուն վրայ երեւցած խոչընդոտներուն »:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՈՀԱՆՈՑԸ

Գիտէ՞ք որ ինծի յանձնուած է Յառաջի «խոհանոց»ը:

— Ի՞նչ եփեմ, ի՞նչ եփեմ, ըսելով գլուխս կ'ուտէի երէկ: Ընկեր Արամ զայլ դարձեր՝ կանգներ էր գլխուս :

— «Մամուլ»ին տակ ծակ մը կայ, 12 տող: Բ. էջին վրայ, 6րդ սիւնակին ալ անօթի է, քիչ մը բան ալ այդ ծակը թխելու համար:

Գոգնոցը կապելով խոհանոց մտնող մեծ մօրս պէս, որ սեմին վրայէն կը մրթմրթայ պահ մը, վերցուցի օրուան թերթերը:

Ապահովաբար մեր ընթերցողներուն մէջ ունինք ընկերներ, որոնք չեն գիտեր թէ ի՛նչ կենդանի է խմբագիրը, — (ներողութի՛ւն, հարկ չկայ զայթակղելու, հին փիլիսոփայ մը մարդը կ'անուանէ «տրամաբանող անասուն», իսկ նոր փիլիսոփայ մը՝ «մտածող եղէգ», մի՞թէ աւելի ծանր ըսի ես):

Արդ, խմբագիրը այն գայլն է, որ կ'ուտէ, կ'ուտէ չի կշտանար,— ոչ անշուշտ մեր այն բարիծաղիկներուն պէս, որոնք Մոսկովեան փարա կեբան եւ աւելին ուտելու համար կ'ոռնան տակաւին՝ նոր աշխարհի մէջ տէր փնտռող շան մը պէս: Ճշմարիտ խմբագիրը ձեռագիր է որ կ'ուտէ, հազար ու մէկ ծանօթութիւններ կը քաղէ, պիտի կարդայ ամէն բան: Օրինակ, երէկուան ընթերցումներիուս հաշիւը տամ,— կարդացի Մորիս Շոնի քերականական զիկ - զակ դասաւանդութիւնը (ճիշդ ինչպէս կը դասաւանդէ մեր Տարազը Հայկազեան Լեզուի բարձունքէն շաբաթը մէկ անգամ որոտագին անունս տալով, չգործած մեղքերուս պատիժը տարազելով), կարդացի նաեւ Մաթէնի կանացի նորաձեւութեանց նուիրուած սիւնակը՝ աչքիս պոչովը դիտելէ վերջ Փարիզեան գեղուհիներուն կախարդական պատկերները, կարդացի դարձեալ ծանուցումներու բաժինը, նոյն իսկ ամուսնութեան թեկնածուներու սիւնակը, ուր մին էրիկ կ'ուզէ, ուրիշ մը՝ կնիկ, յայտարարելով թէ ի՞նչ ճաշակ ունին, չէ՞կ կ'ուզեն թէ սեւուլիկ, պչրասէ՞ր թէ փիլիսոփայարի, վերջապէս կարդացի նիւթական յօղուած մը թիւերով խճողուն (խօսքը մեր մէջ՝ առանց բան մը հասկնալու), ձիարշաւին արդիւնքները՝ քաղքենի անտարբերութեամբ մը, ազգ. պարգեւախաղին շահող թիւերը՝ բաբախուն սրտով, ու խոհանոցի բաժինը, ուր, երէկ, կը բացատրուէր թէ ի՛նչպէս պէտք է պատրաստել «խեչեփառով խնողակը»,— թերնիս թուքերը վազել սկսան :

— Արա՛մ, կանչեցի յաղթական շեշտով մը, գտա՜յ «Մամուլ»ին տակ դնելիքդ: Այս մեր ընթերցողները մինչեւ աշխարհիս վերջը համայնավարներու յիմարութեանց պատմութի՞ւնը պիտի կարդան, քիչ մըն ալ ուտել սորվեցնենք: Շարէ՛, ես սկսայ:

Ու նկարագրեցի «խեչեփառի խնողակ» պատրաստելու եղանակ մը. —

Կ'առնես մէկ քիլօ խեչեփառ, տակային ողջ, մաղ - մաղ կրակի վրայ կը խաշես առատ ջուրով, մէկ լիթր ջուրին 10 կրամ աղ խառնելով, մէջը կը նետես քիչ մը ծաթրին, տերեւ մը դափնի,— ոչ ստեպղին, ոչ սոխ, ոչ ալ քացախ: Կէս ժամ վերջ վար կ'առնես կրակէն, կը փրցնես մկրատները, կը բանաս փորը եւ...

— Ընկեր խմբագի՛ր, կ'ընդմիջէ զիս Արամ, մեր թերթը քաղաքական թերթ է, Նոր - Ճամբին տակի աչճիին խանութը չէ, ասանկ բան կը տպուի՞...

— Մա՛րդ Աստուծոյ, թարգմանութիւնս Փարիզեան քաղաքական թերթէ կը կատարեմ, եւ յառաջապահ թերթ...

— Խեչեփառի խնողակն ալ ուտելիք բա՞ն է, գե՞ղ կարծեցիր հոս...

— Ռնտոսբոցի՛, մեր գեղը աւելի մաքուր կ'ուտէին քան այս քաղաքակիրթ երկիրներուն մէջ, ուր կ'ուտեն ոչ միայն ոզնի, կրիայ, խեչեփառ, այլեւ մարդ, զիս եւ քեզ: Եւ յետոյ, խեչեփառի խնողակը սի՞րտդ կը խառնէ, հապա Հայոց կարգ մը թերթերուն լեզո՞ւն, գաղափարնե՞րը ...

Եւ բարկացայ, խոհանոցէն դուրս ելայ :

ԱՐԱԶ

ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆԻ

ՅԱՆԿԱՐԾԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

« Յուսաբեր »էն ցաւով կը տեղեկանանք թէ տաղանդաւոր գրագէտ Յակոբ Օշական, որ Երուսաղէմի ժառանգաւորացի մէջ կը պաշտօնավարէ, Փետրուար 24ին Ռամլէ, իր ընտանիքին մօտ երթալու ատեն սրտի յանկարծական տագնապ մը ունեցած է եւ անմիջապէս փոխադրուած կառավարական հիւանդանոցը :

Դարմանումի համար կանչուած են իսկոյն տոքթ. Պոտօսեան եւ ուրիշ երկու բժիշկներ, որոնք հարկ եղած խնամքը տարած են: Նոյն իրիկունն իսկ Պատրիարքը Երուսաղէմէն Ռամլէ դրկած է Տոքթ. Գալպեանը, դարմանումին օգնելու համար: Առաջին քանի մը օրերը վտանգաւոր կացութեան մը մէջ եղած է գրագէտը, բայց բարեբախտաբար այժմ լաւ է իր վիճակը: Խօսելու արգելքը որ դրուած էր բժիշկներու կողմէ, այժմ վերցած է : Դեռ քանի մը օր պիտի մնայ հիւանդանոց : Տրամադրութիւնը լաւ է եւ յոյս ունինք շուտով ոտքի կ'ելլէ քաջառողջ վիճակի մէջ ու կը շարունակէ իր գրական ու կրթական այնքան արդիւնաւէտ գործը :

Արագ ապաքինում՝ մեր գրչի եղբօր:

*** « Արեւ » եւս հաղորդելով այս լուրը, կ'ըսէ թէ Օշական իր տեկնոջ հիւանդութեան գացած էր եւ հանրակառքէն վար իջած պահուն գետին ինկած է սրտի տագնապով մը:

ԻՏ[illegible] Պ[illegible]ՏԻ ՄԵՐԺԷ՞ ՏԱՐՏԱՆԵԼԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

« Լ'Էօվր»ի քաղաքական աշխատակիցը, որ, ինչպէս կը յիշեցնենք միշտ, կը ներշնչուի Ֆրանսայի արտաքին գործերու պաշտօնատան հետ կապուած շրջանակներէ, ուշագրաւ տեղեկութիւն մը կը հաղորդէր երէկ:

Համաձայն այդ գրութեան, ամէն օր կը հաստատուի Հռոմի եւ Պերլինի սերտ գործակցութիւնը: Ամէն պարագայի մէջ, Հռոմ միշտ չի կրնար իր ուզածին պէս վարուիլ երրորդ պետութեան մը հետ, այլ հարկադրուած է միշտ ամէն բանէ առաջ նկատի առնել Պերլինի ուղեգիծը :

Թերթը լրացուցիչ տեղեկութիւններ ստացած ըլլալով Միլանի տեսակցութեան մասին, կը գրէ թէ երկու նախարարներուն հանդիպումէն քանի մը օր առաջ, Գերմանիա հասկցուցած էր Հռոմի թէ ինք չի կրնար միանալ Տարտանէլի պայմանագրին: Իսկ տեսակցութենէն վերջը հրատարակուած զեկոյցը եւ ուրիշ պարագաներ այն տպաւորութիւնը կը ձգէին թէ Կոմս Չիանօ Էնկիւրի այցելած ատեն, իր կառավարութեան հաւանութիւնը պիտի յայտնէ, ի փոխարէն կարգ մը առաւելութեանց:

Արդ, «Լ'Էօվր»ի կարծիքով, հիմ չունի այս ենթադրութիւնը: Իտալիա հարկադրուած է հետեւիլ ճիշդ այն քաղաքականութեան ինչ որ Գերմանիա եւ, հակառակ իր կամքին, մերժել Մոնթրէօյի համաձայնութիւնը: «Միւս կողմէ, հաւանական չէ որ Չիանոյի Էնկիւրի այցելութեան ատեն կացութիւնը փոխուի եւ սակայն Փարիզի եւ Լոնտոնի համար ապացոյց մը կը կազմէ թէ՝ Իտալիա այս անգամ պիտի չկրնայ 1914ի պէս ընել, եթէ դէպքերը աւելի ծանրանան: Ան ուզէ - չուզէ պիտի հետեւի Գերմանիոյ կամքին : Ամէն պա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՈՐՈ՞ՆՔ ԵՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԸ

Բարեգործականը բարեսիրական հաստատութիւն մը ըլլալէ աւելի՝ հատուածական եւ նոյն իսկ կուսակցական տարամերժ նպատակներ հետապնդող քաղաքական կազմակերպութիւն մըն է:

Այս մասին երկու կարծիք չի կրնար ըլլալ: Տարիներու դառն փորձէ յետոյ ամէնէն միամիտներն անգամ արդէն կը հասկնան այդ:

Եւ սակայն, ռամկավար խմբագիրները այնպէս մը կ'ուզեն ցոյց տալ, որ իրենք աղէկ բնաւ լուր չունին եւ նոյն իսկ արդար զայրոյթով լեցուած անձերու հովեր կ'առնեն՝ ըսելու համար.

—«Ո՞ր ժողովուրդին մէջ տեսնուած է որ ՋՈՒՏ բարեգործական, ազգաշինական եւ մշակութային գործունէութեան նուիրուած անկուսակցական կազմակերպութիւնները հալածուին, ինչպէս Դաշնակցութիւնը հատուածական չհանդուրժողութեամբ կը հալածէ Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութիւնը» ...:

Որքա՜ն ուրախ պիտի ըլլայինք մենք եւ, վստահ ենք, մեզի հետ միասին բոլոր հայրենասէր Հայերը, եթէ Բարեգործականը իրապէս ըլլար զուտ բարեգործական, ազգաշինական եւ մշակութային կազմակերպութիւն մը, այսինքն՝ ինքզինքը հեռու պահէր քաղաքական կուսակցութեանց նիւթած էնթրիկներէն, պոյքոթներէն, չմասնակցէր մեր գաղութներու մէջ երկպառակութիւն յարուցանող խմբակցութեանց մութ դաւերուն, խուսափէր պահել պաշտօնեաներ, որոնք համայնավար կամ ռամկավար դրդիչ փրոփականտով կը զբաղին ու կը վարկաբեկեն զինքը, դադրէր ըլլալէ ռամկավար ջոջերու համար շահաստան մը եւ միեւնոյն ատեն կուսակցական զէնք մը, եւ դառնար ամբողջ Հայութեան Բարեգործականը:

Սակայն, դժբախտաբար, Բարեգործականը չի կրնար ինքզինքը ազատել ռամկավար ջոջերու խեղդող ճանկերէն եւ անոնց անձնական ու խմբակցական հաշիւներուն զոհ ըլլալով, չի կրնար իրապէս դառնալ զուտ բարեգործական հաստատութիւն մը, այլ հարկադրաբար կը ծառայէ ռամկավար մեծատէր խմբակի մը շահերուն:

Ընթերցողները անշուշտ մոռցած չեն, որ սակէ քանի մը տարի առաջ, Պօղոս Նուպարի մահէն յետոյ, Բարեգործականի նախագահ նշանակուեցաւ մեծահարուստ Գ. Կիւլպէնկեանը, որ ուշագրաւ փորձ մը բրաւ իրապէս անկուսակցական եւ քաղաքական տեսակէտով չէզոք դետնի մը վրայ դնելու այդ կազմակերպութիւնը: Սակայն, ռամկավար ջոջերը այնպիսի անախորժ կացութիւն մը ստեղծեցին այդ բարենորոգիչին համար, որ խեղճ մարդը բարւոք համարեց լուռ ու մունջ մէկ կողմ քաշուիլ:

Մեր ընթերցողները հարկաւ չեն մոռցած նաեւ, որ սակէ մօտ երկու կամ երեք տարի առաջ, երբ Լոզանի մէջ տեղի կ'ունենար Բարեգործականի մէկ ժողովը, ռամկավար թերթերը Եգիպտոսի իրենց պաշտօնաթերթ «Արեւ»ի գլխաւորութեամբ յանկարծ սկսան բուռն յարձակումներ գործել այդ կազմակերպութեան վրայ՝ մեղադրելով զայն ապազգայնութեան, բիւրոկրատիզմի, տնավարի գործելակերպի ու չարք մը ուրիշ յանցանքներու մէջ, կարծես Դաշնակցական մամուլէ փոխ առնելով իրենց քննադատութիւնները:

Այն ատեն զարմացան շատեր, որոնք միամտութիւնն ունեցան խորհելու, թէ ռամկավարները, վերջապէս, սթափած են եւ որոշած են աւելի առողջ, աւելի ժողովրդական հիմերու վրայ դնել Բարեգործականը: Սակայն, չուշացաւ հասկցուեցաւ, որ եղածը պարզ շանթաժ մըն էր: Ռամկավար թերթերը իրենց հանած աղմուկով կ'ուզէին միայն ճնշում ի գործ դնել Բարեգործականի այն աղաներուն վրայ, որոնք անկուսակցականներ ըլլալով՝ շատ ալ նախանձախնդիր չէին Ռամկավարներու իբր մենաշնորհը միշտ պահելու Բարեգործականը, այլ տրամադրութիւն ցոյց կուտային համազգային խառն կազմակերպութիւն մը դարձնելու զայն: Դժբախտաբար, ռամկավար դաւադիրները այս անգամ եւս հասան իրենց տխուր նպատակին, այն է՝ ստիպեցին Բարեգործականի անկուսակցական աղաները, որ զզուած՝ ասպարէզը ամբողջովին կրկին ձգեն ռամկավար շահախնդիրներուն:

Հարկաւ, եթէ ռամկավար ջոջերը այժմ եւս կարողանային Բարեգործականը քալեցնել այնպէս, ինչպէս որ ան քալած էր մինչեւ վերջին տարիները, որ եւ է նեղութիւն, դժուարութիւն եւ վտանգ առաջ չէր գար: Բայց որովհետեւ, ինչպէս կ'երեւի, Բարեգործականի եկամուտները ցամքելու վրայ են եւ Հայ հասարակութեան լայն խաւերը, զզուած Բարեգործականի վարիչներու մանաւանդ վերջին տարիներու պառակտիչ ու դաւադիր ընթացքէն, երես կը դարձնեն այդ կազմակերպութենէն, ռամկավար ջոջերը իրար են անցեր:

Գիտնալով հանդերձ որ Բարեգործականի այս ողբալի վիճակին միակ պատասխանատուն իրենք են, անոնք կ'ուզեն Բարեգործականի քայքայման մեղքը ձգել Դաշնակցութեան վրայ: Այդ մարդիկը կը մոռնան որ այժմ կը հնձեն միայն այն, ինչ որ ցաներ են: Պոյքոթ ու երկպառակութիւն ցանող Բիւրքճեանները չէին կրնար դէպի քայքայում չառաջնորդել Բարեգործականը, որուն միահեծան տէրն ու տիրականն են:

×

Յատկանշական է, որ ռամկավարներու Պոսթընի թերթին խմբագիրները Դաշնակցութեան քննադատական եւ վերջերս ալ բացասական վերաբերումին մէջ դէպի Բարեգործականը ուրիշ բան չեն ուզեր տեսնել, բայց եթէ «հատուածական չհանդուրժողութիւն» կամ Բարեգործականէն պաշտօն ու դրամ ստանալու ձգտում:

Չենք զարմանար ատոր: Տարիներ շարունակ անոնք քաղաքական շանթաժ ընելով ստիպեցին Պօղոս Նուպարն ու անոր յաջորդները, որ Բարեգործականի բոլոր պաշտօնները ռամկավար քանի մը անձերու շահաստանը դարձնեն եւ այժմ, իրենց սեփական հոգեբանութեամբ դատելով, անընդունակ են դաշնակցական քննադատութեանց մէջ տեսնելու շահախնդրութենէ զատ ուրիշ որ եւ է շարժառիթ:

Ոչ նուազ յատկանշական են ռամկավար թերթի հետեւեալ տողերը.—

«Եթէ իրենց հետ մենք եւս վարուինք իրենց նման, պէտք է որ պայքար մղենք իրենց «Համազգային» անունով հաստատած դպրոցին եւ իրենց Կարմիր Խաչին դէմ, որ շարունակ հանգանակութիւններ կը կատարէ առանց արգիլուելու եւ հալածուելու»:

Սակայն, ամէնուն ծանօթ իրողութիւն այն է, որ ռամկավարները տարիներէ ի վեր ամենազզուելի ձեւով պայքար կը մղեն թէ Համազգայինի եւ թէ մեր Կ. Խաչի դէմ: Բաւական է թղթատել «Արեւ»ի կամ «Պայքար»ի հաւաքածոները՝ ատոր մէջ անգամ մը եւս համոզուելու համար:

Կը հարցնենք՝ Դաշնակցութեան ո՞ր բարեսիրական, կրթական, մշակութային ձեռնարկին ուժ են տուած ռամկավարները: Ի՞նչ է եղած ռամկավարներու՝ Դաշնակցութեան եւ Դաշնակցութեան բոլոր քոյր կազմակերպութիւններու դէմ յայտարարած իրենց պոյքոթին, որ մինչեւ օրս ալ դեռ կը շարունակեն:

Հարկաւ ուրիշ ոչ մէկ բան, բայց եթէ ամէն գնով քայքայել ոչ միայն Դաշնակցութիւնը, այլ եւ անոր հետ կապուած բոլոր բարեգործական, ազգաշինական եւ մշակութային կազմակերպութիւնները:

Այս բոլորէն յետոյ ելլել եւ հրեշտակի մը նման անմեղ ու առաքինի ձեւանալ՝ կարող են ընդունակ ըլլալ միայն ռամկավար խմբագիրները:

Սակայն, եթէ անոնք գէթ անգամ մը լրջօրէն անդրադառնային իրենց ընթացքին եւ քիչ մըն ալ խիղճ ունենային, այն ատեն ապահովաբար պիտի տեսնէին, որ Բարեգործականի իրական թշնամիները իրենք՝ ռամկավարներն են:

(Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՆՔ ՅԱՋՈՂԻՐ

Բաւական միտք ու մելան սպառեց տարագիր երիտասարդութիւնը կազմակերպելու հարցը, որ մեր ներկայ պայմաններուն մէջ, անհրաժեշտ պահանջ մըն է:

Որքան կը յիշեմ, այս կարեւոր հարցը, առաջին անգամ հրապարակ դրաւ «Յառաջ»ը, որուն ձայնակցեցան հեռաւոր եւ մօտաւոր աշխատակիցներ, հրաւիրելով առանց դաւանանքի խտրութեան համախմբուիլ մէկ դրօշի տակ, յանուն Հայաստանի եւ գաղութներու բարիքին:

«Յառաջ» ոչ միայն լայն տեղ տուաւ այս մասին գրուած բոլոր գրութիւններուն, այլ եւ բազմաթիւ խմբագրականներ նուիրեց: Բայց մինչեւ հիմա այդ բոլորը մնացած են թուղթի վրայ: Երիտասարդութիւնը մնաց ուր որ էր: Ժամանակ մը լուռ անցնելէ ետք, այս վերջերս քանի մը սրտցաւ երիտասարդներ դարձեալ սկսած են արծարծել այս կարեւոր հարցը: Առաջինը — Միսաք - Միրզէն, երկու յօդուածներով ձեռնարկին ձախողման պատճառը կը վերագրէր որբանոցներու տուած կրթութեան: Իսկ երկրորդը՝ Զարմէն բոլորովին ուրիշ պատճառներ կը գտնէր, մասնաւորապէս մեղադրելով ներկայ երիտասարդութիւնը:

Անցեալ շաբթու Տոհմիկ խօսելով այս նոյն հարցի շուրջ («Յառաջ», մարտ 2—4) հայ երիտասարդութեան անկազմակերպ մնալուն առաջին պատճառը կը վերագրէ տարեցներու բռնած դիրքին:

Այս երեք գրութիւններն ալ ուշի ուշով կարդալով եւ վերլուծելով, չեմ ժխտեր թէ կան ճշմարտութիւններ երեք տեսակէտներուն մէջ: Ոեւէ ճշմարտախօս Հայ շատ լաւ կրնայ գիտնալ թէ դէպի ո՞ր անդունդէն վար գլորուելու կ'երթայ մեր երիտասարդութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը: Ես ինքս ալ ըլլալով տակաւին երիտասարդ մը եւ որոշ չափով ալ շփում ունենալով բոլոր տեսակի երիտասարդներու հետ, գիտեմ թէ ինչ փլացումներով կապուած են հայութեան հետ: Շատերուն սրտին մէջ մեռած է հայութիւնը եւ բոլորովին հեռու կ'ապրին նուիրական միջավայրէն: Մեր այնքան սեւ անցեալը եւ տխուր ներկան բան մը չեն խօսիր անոնց սրտին:

Այս բոլորը գիտնալով մէկտեղ, ես երիտասարդութեան կազմակերպութեան անյաջողութիւնը անոնց չեմ վերագրեր, այսպէսիններ միշտ ալ եղած են եւ պիտի ըլլան: Ըստ իս մեր անյաջողութեան բուն պատճառը աշխատանքի գործնական թուլութիւնն է: Ահա քանի տարիէ ի վեր կը գրենք, կը խօսինք, ծրագիրներ մէջտեղ կը դնենք, բայց գործնական քայլեր չենք առներ: Բոլորս ալ լաւ գիտենք որ մեր երիտասարդներէն շատերը թերթ չեն կարդար ու մինչեւ այսօր ալ չեն գիտեր թէ, այդ ուղղութեամբ ինչպիսի գրութիւններ եւ ինչպիսի ծրագիր հրատարակուած են:

Մինչեւ հիմա հրատարակուած գրութիւնները բաւական են: Այժմ կը մնայ անմիջապէս խօսքէն գործի անցնիլ: Նախ եւ առաջ ներկայիս գոյութիւն ունեցող բոլոր այն երիտասարդական կազմակերպութիւնները որոնք կը ձգտին միեւնոյն նպատակին, պէտք է որ ձուլուին իրարու մէջ եւ իրենց ձեռնհաս անդամներէն կեդր. վարչութիւն մը ընտրեն գլխաւոր քաղաքի մը մէջ: Անոր առաջին պարտականութիւնը պէտք է ըլլայ, իր շուրջը համախմբել տարիներէ ի վեր այս հարցով շահագրգռուած երիտասարդները եւ յետոյ ամէն ջանք թափել որպէսզի որքան կարելի է դուրս մնացած երիտասարդներն ալ կապել նոյն գաղափարին:

Քանի մը տարի առաջ արդէն այսպիսի միտք մը յայտնուեցաւ մասնաւորապէս Զմերու եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մէջ: Զմը կոչ մըն ալ հրատարակեց վերջին պատգամ. ժողովի ընթացքին, ըսելով թէ արդէն բանակցութեան մէջ են զանազան երիտասարդական միութիւններու հետ:

Պերլինի երիտասարդական միութիւնն ալ այս մասին ջերմ բաղձանքներ յայտնեց: Մենք այս կարեւոր հարցով շահագրգռուողներս որ անհամբեր կը սպասենք միաձոյլ եւ միաձեւ համագործակցութեան, ոչ մէկ լուր ունինք այս ուղղութեամբ կատարուած աշխատանքներու մասին, եւ չենք գիտեր թէ ինչ ելքի յանգեցաւ:

Շատոնց է որ չունինք նաեւ Ռումանիոյ Րաֆֆի երիտասարդական կազմակերպութենէն, որ երկու տարի առաջ բաւական աշխուժութիւն ցոյց կուտար: (Խմբ.— Կը շարունակէ գործել աւելի աշխոյժ): Ուրեմն մեր բուռն բաղձանքն է որ այս բոլորը ձուլուին իրարու մէջ եւ վերածուին կուռ կազմակերպութեան մը: Ցորչափ չեն միանար իրարու եւ իրենց զօրութենէն չեն տար միաձեւ հանգամանք մը, ղեկավարուելով մէկ եւ ընդհ. կեդրոնական մարմինէ մը կողմէ, մենք որքան ալ գրենք ու խօսինք պիտի չկրնանք յաջողիլ մեր առաքելութեան մէջ:

Երբ մենք հայկական կեանքին կապուած երիտասարդներս իրար չհասկնանք ու չմիանանք, ի՞նչպէս կրնանք մեղադրել հայութենէն «պէխապէր»-ները, իբրեւ պատճառ մեր անյաջողութեան: Այս 15 տարուան տարագրութեան մէջ հազարաւոր միութիւններ ծնան ու մեռան առանց որոշ հետք մը ձգելու իրենց ետեւէն: Ներկայիս մեր մէջ գործող երիտ. միութիւններն ալ շուտով պիտի հալին իրենց շրջապատին մէջ: Միայն հաւաքական ուժն է, որ պիտի կրնայ որոշ չափով դիմանալ այս համայնակուլ յորձանքին: Այն բոլոր երիտասարդական կազմակերպութիւնները որ կոչուած են իրական դեր մը կատարելու մեր ներկայ կեանքին մէջ, պէտք է լծուին այս անհրաժեշտ հաւաքական աշխատանքին յանուն մեր ինքնապաշտպանութեան:

Ամբողջ աշխարհը կը զինուի անընդհատ, զէնքով, ռազմամթերքով, օդանաւերով եւ հսկայ զրահանաւերով, յանուն ազգային պաշտպանութեանց: Մենք որ զրկուած ենք այս բոլորէն, թող մեր նշանաբանն ալ ըլլայ ուժերու համախմբում միաձեւ եւ յարատեւ աշխատանք, յանուն մեր ինքնապաշտպանութեան:

Գ. ՎՐԷԺ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՒ ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԸ

ՄԷԿ ՍԵՂԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

Ֆրանսացի նախկին պատերազմիկներու տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ մարտ 7ի կիրակի օրը, կազմակերպութեան կեդրոնատեղին, ի ներկայութեան 118 պատգամաւորներու, որոնք փութացած էին Ֆրանսայի եւ հեռաւոր գաղթավայրերու զանազան կողմերէն:

Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը որ անցեալ տարեշրջանէն սկսեալ մաս կը կազմէ այն դաշնակցութեան, լիազօրուած էր ուղարկելու իր հինգ պատգամաւորները այս տարի առաջին անգամ ըլլալով եւ յայտնելու իր առաջարկները եւ բաղձանքները: Ընդհ. ժողովին աշխատանքներուն առթիւ նախագահ Պ. Ֆուրնիէ կարդաց եւ ժողովին ուշադրութեան յանձնեց այն կարճ ուղերձը հայկական մասնախումբի որ յղած էր քարտուղարութեան հետեւեալ բաղձանքներով.—

Ա) Ինքնութեան թուղթերը ձրի տրամադրել, հետեւաբար զերծ կացուցանել տուրքէ:

Բ) Աշխատանքի հաւասարութիւն, առանց տասը առ հարիւրի խտրութեան:

Գ) Պետական նպաստ, ո եւ է նախկին կամաւորի չաշխատելու պարագային:

Դ) Ֆրանսական հպատակութեան շնորհում այն բոլոր ընկերներուն, որոնք խնդրանք մը կը կատարեն:

Ընդհ. ժողովը միաձայնութեամբ որոշեց եւ պաշտօն տուաւ վարչութեան որ կարելին ընէ իր բոլոր միջոցներով գոհացուցիչ լուծում մը ապահովելու վերոյիշեալ համեստ փափաքներուն: U.N.C.ի պաշտօնական ներկայացուցիչը եւս համամտութիւն յայտնեց այս մասին:

Աւելորդ է ըսել թէ Ֆրանսական նախկին պատերազմիկներու կողմէ յայտնուած այս միահամուռ ցանկութիւնը թանկագին քաջալերանք մըն էր եւ որ երախտագիտական զգացումներով պիտի ամրապնդէ բոլոր հայ զէնքի ընկերներու բարոյական կապերը անոնց հետ:

Ընդհ. ժողովէն անմիջապէս յետոյ մատուռին մէջ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան յուզիչ արարողութիւն մը աբբայ Միլլէրի կողմէ, պատերազմի դաշտին վրայ ինկած հերոսներու յիշատակին համար եւ պատգամաւորներու բոլորի ներկայութեան:

Կէս օրին, բոլոր ներկաները, որոնց հետ էին իրենց տիկինները եւ զաւակները, հաւաքուեցան կեդրոնատեղին կից ճաշարանին ընդարձակ սրահին մէջ եւ նախապէս պատրաստուած սեղաններու շուրջ, ընկերական եւ ընտանեկան մտերիմ մթնոլորտի մը մէջ, շարունակեցին այս բացառիկ օրուան հանդիսութիւնները:

Աղանդերի պահուն նախագահ Պ. Ֆուրնիէ խօսք առնելով իր գոհունակութիւնը յայտնեց Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան՝ իրենց բերած մասնակցութեան համար, ըսաւ թէ ան[illegible] կեց եւ համակրելի փութկոտութեամբ անոնք կրցան գրաւել մեր սրտերը եւ թէ մենք զանոնք կը նկատենք ճշմարիտ զինակիցներ ամէն կերպով արժանի մեր վստահութեան եւ յարգանքին:

Այս խօսքերը առիթ տուին խանդավառ ցոյցերու եւ կնդ. Բաղդասարեան յուզուած բառերով ջերմ շնորհակալութիւններ յայտնեց Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ: Յետոյ իր խօսքը վերջացուց հետեւեալ բառերով.— «Մենք նախկին ռազմիկներս համոզուած ենք թէ մեր վրայ կը ծանրանան տակաւին շատ մը պարտաւորութիւններ, բախտը մեզ բերաւ այս երկրին մէջ զոր իրաւամբ նկատած ենք մեր երկրորդ հայրենիքը, ձեր եռագոյն դրօշը եւ մերը համանման են, շատ բնական է ուրեմն որ մենք եւ մեր զաւակները յօժարութեամբ նուիրեն իրենց արիւնը անոր փառքին համար»:

Ամէնէն վերջ խօսեցաւ կազմակերպութեան դեր-նախագահ աբբայ Միլլէր, որ յայտնեց իր հաստատ հաւատքը իրաւազուրկներու դատին վճռական յաղթանակի մասին եւ վերջացուց հետեւեալ բառերով. «Կեցցէ՛ Ֆրանսա եւ կեցցէ՛ Հայաստան»:

Այս բոլոր համակրանքի արտայայտութիւնները ի վերջոյ ստեղծեցին շատ խանդավառ մթնոլորտ մը այնպէս որ ոչ ոք կ'ուզէր բաժնուիլ: Բայց օրը տարաժամած էր եւ գերդաստանական բաժինը պէտք էր տեղի ունենար անպատճառ:

Այդ բաժնին ամէնէն սրտայոյզ մասը կազմեց պատուոյ լեգէոնի շքանշանին մատուցումը Միութեան արժան[illegible] ընտիր առաջնորդին: Յետոյ նախագահը խօսեցաւ կուռ ճառ մը, շօշափելով օրուան հարցերը: Ներկայ ընկերային եւ քաղաքական յեղաշրջումներու մասին ծանրանալով խառնի պա[illegible]

ՍԱՊԱՏՈՂՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

Գրեց՝ ՕՍԿԱՐ ԿԷԼԼԸՐ

1926 թուականին էր: Ռուսական հսկայ կայսրութիւնը բոցերու մատնուած էր մինչեւ հեռուն անչափելի Սիպերիան: Անդուլ արիւնոտ ապստամբութիւններ, մերթ հոս մերթ հոն աշխարհաւեր պայթիւններ, խելայեղ յուսահատութիւն ամէն կողմը ռուսական տիեզերքին, եւ ապա տաժանելի կարօտութիւնը եւ անողորմ սարսափը կը հալածէին բնակիչները քաղաքներէն եւ գիւղերէն դուրս: Մարդախանձ մոլեգնութեամբ կը կռուէին եղբայր եղբօր դէմ, ճերմակը կարմիրին դէմ:

Այդ 1926 մահասարսուռ տարուան Ապրիլին կը գտնուէի Խարպին, ուր գացած էի Վլատիվոսթոքէն: Հոն հանդիպեցայ Փեթերպուրկցի վաղեմի բարեկամիս՝ ռուսական զօրքերու հրամանատար Վասիլեւ Եուրքիչ Անտրէեւի:

Օր մը ծանօթացայ Պուխարացի վաճառական Կրէչովի, գրեթէ քառասունհինգ տարեկան փառաւոր մարդ մը, հնամենի դրոշմով Մոսկով մը: Կրէչով արդարեւ անխարդախ տիպարն էր «հարազատ ռուսական հոգիին», նուազկոտ կայծ մը գաղաչոտ մոլեռանդ ջերմեռանդութեան, որ կ'երթայ կը սուզուի հեռաւոր ամպերուն մէջ երկինքներուն եւ աստղերուն եւեր: Խօսակցութեան ընթացքին, երբ իր հեռաւոր ճամբորդութիւններուն մասին կը պատմէր, կարգը եկաւ ինքնին որ խօսք բացուի Փամիրիի լեռնաշղթային եւեր «Դեղին Տափաստան»ին վրայ, ամեհի, անխուզարկելի մնացած կիրճերուն վրայ, եւ, վերջապէս, նաեւ կարծեցեալ սապատողներու ժողովուրդին վրայ, որ խորհրդաւոր կերպով կը բնակի եղեր այն կողմերը որ եւ է տեղ մը:

«Ես ալ այդ մասին իմացած եմ», կարծիք յայտնեց Անտրէեւ, «բայց ոչ ոք կրցած է որոշ բան մը ըսել»:

«Տավարիչ Վասիլեւ Եուրքիչ», պատասխանեց Կրէչով, «ես կրնամ միմիայն կրկնել ինչ որ առիթով մը ինծի պատմեց ծերուկ Քիրկզ մը: Սապատողներու այդ ժողովուրդը կ'ապրի եղեր մեծ աւազուտ անապատին միւս կողմը անմատչելի ապառաժուտ կիրճերուն մէկուն մէջ: Այդ անանցանելի կիրճերուն, հեղեղատներուն եւեր իբր թէ կը գտնուին ընդարձակածաւալ հովիտներ՝ աննկարագրելի կերպով գեղեցիկ, ծաղկաւէտ շքեղութեամբ ակաղձուն: Երբ մեր կողմը սաստիկ ձմեռը կը տիրէ իր տխուր ձիւնակոյտերով եւ խայթող ցուրտով, հոն կը ծաղկին ոսկեղեղին նարինջներ եւ բուրեան վարդեր, ծաղիկներու առատութիւնը շատ աւելի քան նոյն իսկ Պարսկաստանի մէջ: Թերեւս այս ամէնը հնօրեայ զրոյցներու պէտք է վերագրել: Ճիշդ է թէ հինէն ի վեր արկածաշունչ առասպելներու եւ զրոյցներու պսակ մը կը հիւսուի Փամիրիի լեռնաշղթային եւ անոր ձիւնավարս ու սառնապատ գագաթին շուրջ: Իբր թէ հոն կը բնակի նաեւ «Կապոյտ վագրը» ...:

«Բնաւ մէկը չէ՞ փորձած արդեօք սապատողներուն այցելելու»:

«Այն երկրամասերուն շուրջ թափառայած Քիրկիզներէն, Մոնկոլներէն եւ Զունկուզներէն ոչ մէկը: Ամէնքն ալ վստախտարակ սարսափ մը ունին սապատողներէն, որովհետեւ չար, անագորոյն, կիսավայրենի մարդիկ են եղեր եւ, աւելի ըլլալով, զարհուրելի կախարդներ, որոնք խորհրդաւոր ուժերու հետ հաղորդակցութեան մէջ են: Սաչափ հարիւր եւ բազմահարիւր տարիներ առաջ հոն կայ եղեր հոյակապ մեծղի քաղաք մը շքեղ եւ հրաշալի կճեայ պալատներով, որոնց մէջ կը փողփողէին ոսկին ու արծաթը փոխնիփոխ: Սակայն բնական աղէտի փլուզում մը պառակտեց լեռնաշղթան եւ խորափիտ վիհերէն ժայթքեցին կապոյտ կանանչ ջուրեր, կազմելով երկայնաձիգ լիճ մը: Յետոյ ամբողջ քաղաքը սուզուեցաւ այդ լիճին մէջ: Պայծառ լիալուսնին՝ կարելի է յառել մինչեւ յատակը լիճին, որովհետեւ անոր ջուրը վճիտ ու ականակիտ է այերքին պէս: Պալատները կը տեսնուին իրենց համակ գեղեցկութեամբ եւ մեծասքանչ փարթամութեամբ: Բայց միայն թէ կարելի չէ լիճին մօտենալ անպատիժ, որովհետեւ հոն կը պահակեն ոգիներ եւ դեւեր ...

«Իցի՛ւ անգամ մը կարենայի մօտէն դիտել այդ ոգիներն ու դեւերը», ըսի:

«Անշուշտ լրջօրէն չէ այդ ըսածդ», դարձաւ ըսաւ ինծի Կրէչով, «կամ իրօք կեանքդ ձանձրացա՞ծ ես արդեօք: Կ'երեւի, պէտք եղածին պէս չէք կրնար երեւակայել Փամիրիի կիրճերուն մէջ այդպիսի արշաւանքի մը ահաւոր վտանգներն ու դժուարութիւնները: Բայց դուք այս մասին առաջինը չէք, եւ ոչ ալ վերջինը, որ փափաքի փնտռել գտնել սապատողներու ժողովուրդը: Նախ որ ես չեմ հաւատար այդ առասպելախառն ժողովուրդին գոյութեան: Գալով կապոյտ լիճին յատակին մէջ իբր թէ գտնուած գանձերուն, այս մասին բնաւ որոշ, դրական ոչինչ իմացուած է: Բայց այս բոլորէն անկախաբար, սա հարցումին պէտք է պատասխանել—մարդ ի՞նչպէս կ'ուզէ հոն երթալ: Ով որ վտանգած է ինքզինքը մտնելու Փամիրի հեղեղատներու ցանցին մէջ, անդարմանելի կերպով կորսուած է, եւ անպայման ողբալի վախճան կ'ունենայ, եթէ յառաջանայ նոյն իսկ ապառաժէ պարիսպէն քիչ մը անդին: Ոչ մէկ մարդ մինչեւ հիմա յաջողած է այս ցից ափափներէն վեր մագլցիլ—ասոր համար պէտք է ճանճ ըլլալ, որուն համար ալ դժուար է— երկինք միայն կրնայ գիտնալ, թէ քանիներ արդէն թաւալգլոր ինկած են, եւ որոնց ոսկորները կը դեղնին հոն:

Այս խօսակցութենէն երեք օր վերջ, օգոստ. 11ին, Խարպինի մէջ սաստիկ [illegible] իրարանցում մը տեղի ունեցաւ, թէեւ քանի մը ժամէն զինուորական ուժին կողմէ արմատախիլ եղաւ այդ շարժումը: Շատեր սպաննուեցան, որոնց մէջ նաեւ, ի մեծ ցաւ ինծի, բարեկամս, ռուսական զօրքերու հրամանատար Անտրէեւ, որ շատ մօտէն գնդակահար եղաւ զին[illegible] Պաղխա Եփիմօնովայի կողմէ, [illegible] ծառայութեան մէջ գտնուող լրտեսուհի մը: Անտանելի այլ եւս այդ քաղաքը մնալ եւ քիչ մը տեղէն ձգեցի զայն ընկերակցութեամբ պուլկար բժիշկ Տոքթ. Սան[illegible]: Ձեռնընթաց կառախումբը ելանք, որ հարաւային Մանչուրիայի մէջ լեռնային երկրամասը կտրեց եւ տարաւ մինչեւ աւազուտ անապատին սահմանը: Շատ ժամեր թափառելէ վերջ յաջողեցանք բարձրանալ Մոնկոլներու մէկ բանակավայրը մօտ, ուր նախապատրաստութիւններ կը տեսնուէին նոր արշաւանքի փնտռելու համար:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԽՈՍՏՈՎԱՆԵՑՆՈՂ ՄԵՔԵՆԱՆ

Մոսկուայի դատավարութեանց ընթացքին ամբաստանեալներու «զանգուածային» խոստովանութիւնները տակաւին խօսակցութեան առարկայ են զանազան շրջանակներու մէջ։

Ամերիկացիները կը պարծենան, որ իրենք «խոստովանութեան գործիք» մը ունին։ Այս գործիքը մեծ տարբերութիւն մը չունի բժշկական ծանօթ գործիքէն, որ կը ծառայէ մարդոց արեան ներքին ճնշումին աստիճանը արձանագրելու։ Բնախօսական երեւոյթ է, որ երբ մարդ կը տեսնէ թէ իր մէկ գաղտնիքը երեւան կ'ելլէ յուզումէն՝ սիրտը աւելի շատ կը բաբախէ, դէմքը կը կարմրի, եւն.։ Այնպէս որ ամբաստանեալ մը երբ այդպիսի քննութեան կ'ենթարկուի, արեան ներքին ճնշումին բարձրացումով ակամայ կը խոստովանի թէ ճիշդ է ինչ որ իրեն կը վերագրէ դատաւորը։

Այս «խոստովանեցնող մեքենան» կը գործածուի ամերիկեան կարգ մը նահանգներու մէջ, սակայն պէտք է դիտել որ «արդարադատ» մեքենայ մը չէ այդ, նոյն իսկ շատ սխալական է։

Այդ մեքենան նորութիւն մը չէ արդէն, — ամէն մայր կամ ուսուցիչ սովոր է կշտամբելու ժամանակ դիտել պատանիին երեսը, եւ երբ կը կարմրի՝ կ'ըսէ թէ խոստովանեցաւ որ յանցաւոր է։ Սակայն, ինչպէս ըսինք, ճիշդ չէ սիրտի բաբախումին, երեսը կարմրելուն վրայ յենուլ, որովհետեւ յուզման բնախօսութիւնը կը տարբերի մարդէ մարդ։

Գերայոյզ մարդիկ կան, որ պզտիկ սուտին առջեւ իսկ կը կարմրին, սիրտի բաբախում կ'ունենան, եւ կան մարդիկ, որոնք, «տաք ու պաղ տեսած», բնախօսական որ եւ է անդրադարձ երեւոյթ չեն ցոյց տար, որքան ալ յանցաւոր ըլլան։

Կ'ըսուի թէ Անգլիոյ մէջ կը գործածուի դեղ մը, որ կը տկարացնէ ամբաստանեալին կամքը կամ դիմադրութիւնը, եւ ան չի կրնար այլ եւս պաշտպանել կամ հակակշռել ինքզինք եւ կը պատասխանէ ճիշդ ու ճիշդ։

Սակայն ըսել թէ անսխալ մեթոտներ են ասոնք, կը նշանակէ չճանչնալ մարդկային հոգին։ Իրաւ է թէ նուազ բարբարոս են այս մեթոտները, բաղդատմամբ այն մեթոտներուն, որոնք գործածուած են Հաւատաքննութեան շրջանին, — պաղ ջուրի, կրակի, խարազանի ազդեցութեան տակ խոստովանութիւններէն սկսեալ մինչեւ Թրքական եղանակները, եղունգ փրցնել, անութին տակ խաշած հաւկիթ դնել, ամորձիքները սեղմել, եւն.։

Հին Հռոմի մէջ գոյութիւն ունէր «Ճշմարտութեան բերանը» անուն գործիք մը, խոստովանեցնելու համար։ Քար մըն էր, որուն բերնէն ներս կը խօթէր ամբաստանեալը իր ձեռքը։ Եթէ սուտ խօսէր, բերանը կը գոցուէր եւ ձեռքը կը սեղմուէր ու կը ճզմուէր։ Այս հին գործիքն ալ ուրիշ առաւելութիւն չէր ներկայացներ, բայց եթէ ձեռքը չկորսնցնելու վախէն՝ խոստովանութեան մղել։

խարակեց ատելութեան եւ փոխադարձ անվստահութեան որոմ ցանողներու ընթացքը, զինուորական առաջնորդի իր անկեղծ եւ խրոխտ կեցուածքով հրաւիրեց բոլոր տրամաբանութիւն ունեցող տարրերը հաւաքուիլ այն պանծալի դրօշին տակ որ դարերէ ի վեր կերտած է ֆրանսական մեծ ազգին փառքը, եւ որ յաւէտ պիտի ծածանի քաղաքակրթութեան ռահվիրաներուն գլխուն վերեւ։

ԶԻՆՈՒՈՐ

Պէյրութի
ԽԱՐԴԱԽՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴԻՐԸ

Գրած էինք թէ ապահովագրական խարդախութիւն մը երեւան հանուած է Պէյրութի մէջ։ Տեղական թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, իրարու ետեւէ հարցաքննուած են Պետրոս Գափլանեան, Էլմաս Վէզիրեան եւ Նարպէյ, Պետրոս Գափլանեանի կինը Եղիցան, Տօքթ. Սայիլեան եւ Գաբեդին Մկրտիչեան։ Այս վերջինը Ալէվիներու շրջանին մէջ հաստատուած Մուշաչէն հայկական գիւղի մուխթարն է։ Ան հերքեց իրեն վերագրուած ամբաստանութիւնները եւ յայտնեց թէ որ եւ է կապ չունի դրամաշորթութեան ծանօթ արարքներուն հետ։ Հարցաքննիչ դատաւորը, տեսնելով որ այս վերջինոյն վերագրուած ամբաստանութիւնները հաստատող փաստեր չկան, ազատ արձակեց զայն։

Շատ մեծ կարեւորութիւն կը տրուի Պետրոս Գափլանեանի վերջին հարցաքննութեան։ Պետրոսի խոստովանութիւններէն կ'երեւայ որ ապահովագրական զանազան ընկերութիւններէ մօտ տասը դրամաշորթութիւններ կատարած են իրենք։ Այդ դրամաշորթութիւններէն եօթը հատը արդէն յիշած է Գափլանեան։ Տրուած են նաեւ անունները քանի մը նոր մեղսակիցներու, որոնք կարգով պիտի հարցաքննուին։ Յիշուած են անունները նաեւ քանի մը բժիշկներու, որոնք կապ ունեցած են դրամաշորթութեան արարքներուն հետ։

Այդ բժիշկներէն երկուքը կը գտնուին Հալէպ, մէկը մեռած։ Կը կարծուի թէ ի մօտոյ Հալէպէն բերուելիք ձերբակալեալներու մէջ պիտի գտնուին նաեւ բժիշկները։ Հոս, Պէյրութի մէջ եւս պիտի ըլլան քանի մը նոր ձերբակալութիւններ։

Այս բոլոր քննութեանց միջոցին, Պ. Թէմպալին կ'ընկերակցի նաեւ ընդհանուր Ապահովութեան քննիչներէն Պ. Մալոյեան։

Քննուած են Պետրոս Գափլանեանի նամակագրութեան տետրակները եւ երեւան հանուած կարեւոր գաղտնիքներ։ Նկատի ունենալով որ Գափլանեան նամակագրութիւն պահած է նաեւ ֆրանսերէն լեզուով, որոշուած է հարցաքննութեան ենթարկել նաեւ այդ ֆրանսերէն նամակները գրողները։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

ԽԱՉԻԿ ՀԱՐՈՅԵԱՆ

Ցիֆլիսի գաղթակայանի թշուառ հիւանդներէն մէկուն մէջ, իր աչքերը յաւիտենապէս փակեց Քղեցի Խաչիկ Հարոյեան, — վաթսունը անց հարազատ հայորդի մը — որ երիտասարդ տարիքէն եղած է Դաշնակցութեան ուխտեալ զինուորներէն, մտած կամաւորական գունդերու մէջ եւ կռուած՝ անաղարտ հայրենիքի անկախութեան համար։

Ան, Կովկասի եւ Թուրքիոյ մէջ շրջելէ ետք՝ մեր բոլորին նման, եկած ապաստանած էր այս հիւրընկալ երկիրը, այն յոյսով թէ՝ օր մը, պիտի արժանանար դառնալու մեր ցանկալի հայրենիքը՝ անկախութեան սրբազան դրօշը կուրծքին սեղմած։ Սակայն, տակաւին այդ երազին իրականացումը չողջունած, անողոք հիւանդութիւն մը, փոթորիկի պէս եկաւ եւ տապալեց հայ սարերու այս յաղթահասակ կաղնին, որուն շուքին տակ կը մեծնային իր սիրասուն զաւակները։

Խաչիկ Հարոյեան կը թողու այրի մը եւ չորս աղջիկ զաւակներ։ Իր անսպասելի մահը — որովհետեւ հակառակ իր յառաջացած տարիքին տակաւին ճերմակ մազ մը իսկ չունէր, — եւ շատ առողջ էր մարմնապէս — խոր սուգի մատնեց իր հայրենակիցները անխտիր եւ առհասարակ բոլոր անոնք՝ որ զինքը ճանչցած էին մօտէն։

Պալաքեան եպիսկ.ի յիշատակին

ՄԱՐՍԷՅԼ, 8 մարտ. — Մեր ողբացեալ եղբայրակից եւ նորահաստատ Թեմիս երախտաւոր կազմակերպիչ Գրիգորիս եպիսկ. Պալաքեանի մարմինը իր վերջնական հանգստարանը փոխադրելու համար կազմուած է յանձնախումբ մը որ արդէն ձեռնարկած է աշխատանքի։ Այժմէն նուիրատուութիւններ եղած են իր ազգականներուն կողմէ, եւ խոստումներ՝ զանազաններու կողմէ։ Յանձնարարուած է նաեւ քահանայ հայրերուն մեր պաշտօնագրով դիմել մեր սիրելի ժողովուրդին՝ հրաւիրելով զայն մասնակցելու այս սրտագին պարտականութեան նիւթական հնարաւոր զոհողութեամբ մը, ապահովելու համար բաւարար գումար մը՝ գնելու պատշաճ գերեզմանատեղի մը, եւ կանգնելու վայելուչ շիրիմ մը բազմավաստակ սրբազանի հողակոյտին վրայ իբրեւ երախտագիտական հատուցում եւ անմոռաց յիշատակ։

Թաղումը եւ այդ առիթով հանդիսաւոր սուրբ պատարագը տեղի պիտի ունենան յառաջիկայ մայիս ամսու 16ին, Հոգեգալստեան տօնին, որ քահանայական ձեռնադրութեան թուականն է հանգուցեալին։

Հայրապետական պատուիրակ Հաբաւ. Ֆրանսահայոց

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պէյրութի թերթերը կը գրեն. — Սուրիական կուսակցութիւնը վերջերս կրկին գործունէութեան լծուած էր եւ ամէն տեղ կազմակերպութիւններ կը հիմնէր։ Վերջերս անոնք պատճառ հանդիսացած էին ծանր միջադէպի մը։

Կառավարութիւնը տեսնելով որ անոնց շարժումներն ու գործունէութիւնը վտանգաւոր պիտի դառնան, որոշմնագիր մը հրատարակեց, որով ոստիկանութեան եւ ընդհանուր դատախազութեան իրաւասութիւն կը տրուի հետապնդման ենթարկելու սոյն կուսակցութեան անդամները։ Խուզարկութիւն կատարուած է կուսակցութեան նախագահ Պ. Անթուն Սաատէի բնակարանին եւ գրասենեակին մէջ։ Կուսակցութեան վարչական մարմնի անդամները կրցած են փախչիլ։ Խուզարկութիւն կատարուած է երկրաչափ Պ. Ճօրճ Հաառի գրասենեակին մէջ եւ գրաւուած [illegible] թուղթեր։ Ձերբակալուած են երեք հոգի կուսակցութեան անդամներէն։ Ձերբակալութիւններ կատարուած են նաեւ լեռնային Լիբանանի մէջ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ»Ը ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ, 1 մարտ (Յառաջ). — Հ. Յ. Դ. Լեոնի Վարանդեան կոմիտէն լաւ կազմակերպած ըլլալով «Վարդանանց»ի ներկայացումը, մեր Խաժակ ակումբի վարչութեան փափաքին համաձայն, բոլոր դերակատարները իրենց խումբով, Վիէն եկան անցած կիրակի եւ ռամկավարներու սրահին մէջ ներկայացուցին նոյն խաղը։ Սրահը լեցուած էր խուռն բազմութեամբ մը, բոլոր խաւերէն, որոնք ուշադրութեամբ կը հետեւէին խաղին։ Դերակատարները բոլորն ալ յաջող էին։

Վարդանանցի այս խաղը որ տասը տարի առաջ միայն անգամ մը ներկայացուած էր Վիէնի մէջ, խոր տպաւորութիւն ձգեց ներկաներուն վրայ։

Այս առթիւ Հ. Յ. Դ. Խաժակ ակումբի վարչութիւնը հրապարակաւ իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Հ. Յ. Դ. Լեոնի Վարանդեան կոմիտէին եւ այն բոլոր դերակատարներուն, որոնք չմերժեցին իր հրաւէրը եւ անհատապէս ալ որոշ զոհողութիւններ կատարեցին։

Վիէնի կոմիտէն ալ իր կարգին կը պատրաստուի բեմադրելու Արշակ Բ.ը տեղական ուժերով։

Գարունի

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՊՈՐՏՕ. — Մէկ տարիէ ի վեր Պորտոյի գաղութը սկսած է որոշ հետաքրքրութիւն մը ցոյց տալ դէպի մեր ձեռնարկները, որոնք եթէ լաւ պատրաստուած ըլլան, բաւական յաջող կերպով կը վարձատրուին։ Բնական է մեր յաջողութեան մեծագոյն մասը կը պարտինք Պ. Ա. Մելքոնեանի՝ որ միշտ ալ իր աջակցութիւնը կը բերէ, վարելով մեր ներկայացումներու երաժշտական մասը։ Անցեալ կիրակի տեղի ունեցաւ Կ. Խաչի պատրաստած «Աշուղ Ղարիպ»ը։ Պէտք է անմիջապէս աւելցնել որ «Բարսեղ Շահպազ» ակումբը շատ նեղ կուգար բազմութեան։

Դերակատարները ամէնքն ալ սիրողներ — աւելի լաւ պիտի խաղային եթէ գոց ըրած ըլլային իրենց դերերը։ Աշուղի դերը ստանձնած էր Պ. Ա. Քէօսէեան, որ կատարեց շատ յաջող, թէեւ առաջին անգամ բեմ կ'ելլէր, միայն կը պակսէր համարձակութիւնը եւ Սանամի դերը կատարեց Տիկ. Շաքէ Թաշճեան, մինչեւ վերջը յուզելով ներկաները։ Նշանաւոր «Գիժ Մանուկ»ի դերը առած էր Պ. Լեւոն Գասպարեան՝ ինքն ալ ճիշդ ու ճիշդ «գիժ» դառնալով։ Յաջող էին նաեւ «Խօճա Սահակ» (Կարապետ Վարդանեան), Ղարիպի մայրը (Տիկ. Սիրուն Հալաճեան), Տիկ. Տօնէրեան իր կարճ դերով, Գէորգ Հալաճեան երկրորդ աշուղի դերով եւ ընկ. Տօնէրեան Խօճա Մինասի դերով, ձեր Թղթակիցը Սուրբ Սարգիսի դերով։

Հ. Քարտաշեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՑԱՒԱԼԻ ԴԷՊՔԵՐ

Պէյրութի Ազդակը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (4 մարտ).

— «Հալէպի մէջ Ֆրանսացի սպայի մը հանդէպ Երկաթ Շապիկաւորներու կողմէ կատարուած յարձակման տխուր միջադէպը հազիւ փակուած, այս անգամ Լաթաքիա Թատերավայրը կը դառնայ ցաւալի միջադէպի մը, որ տեղի ունեցաւ ընդմէջ Ֆրանսական զօրքին ու իսլամ սկաուտ — երկաթ շապիկաւորներու։ Վերջին միջադէպը խլեց ութ մեռեալ եւ բազմաթիւ վիրաւոր տեղացիներէն, պատճառ դառնալով միանգամայն բովանդակ Սուրիոյ իսլամ ազգաբնակչութեան մէկ կողմէ եւ Ֆրանսացի ղեկավար շրջանակներու միւս կողմէ՝ հոգեկան վրդովումին։

Իրարու յաջորդող մէկ քանի օրերու ընթացքին ծայր տուող այս դէպքերը չափազանց վատ արձագանգ պիտի գտնեն անշուշտ արտաքին աշխարհի առջեւ, որ դեռ քանի մը շաբաթներ առաջ կը լսէր Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ միջեւ կնքուած դաշինքի մանրամասնութիւնները եւ յանձին կողմերու աքթին, կ'ողջունէր բարւոք յարաբերութիւններու նոր ժամանակաշրջան մը Սուրիոյ համար։

Անոնք պիտի վրդովէին եւ յուզէին նաեւ Ֆրանսացի ժողովուրդին հոգին, որ չղթայազերծուած դէպքերու մէջ, կամայ-ակամայ, պիտի մղուի տեսնել յարգանքի եւ երախտագիտութեան պակաս մը շնորհընկալ տարրին կողմէն։

Ու երբ դեռ Ֆրանսայի խորհրդարանէն չէ վաւերացուած Ֆրանսա-սուրիական դաշնագիրը, երբ սահմաքին մասին վերջնական կարգադրութիւնները կատարուելու նախօրեակին մէջ են դեռ, արդարեւ կարծուածէն աւելի ցաւալի պէտք է նկատել վերջին դէպքերը։

Իբրեւ առաջին անդրադարձում անոնց, մարզպանութեան մէկ հրամանագիրը լուծուած կը հռչակէ Երկաթ Շապիկաւորներու կազմակերպութիւնը, ու կը խուզարկուի, Հալէպի դէպքէն յետոյ, սուրիական խորհրդարանի անդամ երեսփոխանի մը բնակարանը։

Լաթաքիոյ մէջ զինեալ պահակներ ու զօրքը կը շրջին քաղաքին մէջ ու խուզարկութիւններ կը կատարուին կասկածելիներու բնակարաններէն ներս։

Մինչդեռ ծանօթ դաշինքէն ետք, կը սպասուէր որ զանգուածները կը կշռէին Ֆրանսայի բարեկամութեան արժէքը ու իրենց լաւ կեցուածքով տային երախտագէտ ժողովուրդի ապացոյցը։ Վերջին ցաւալի միջադէպերը կուգան ահա շփոթ յառաջացնելու հոգիներէն ներս։

Քննութեամբ մը կը տեսնուի սակայն, որ ոչ մէկ կանխամտածութիւն եւ ոչ մէկ ծրագիր կար երկու դէպքերու պարագային ալ, եւ թէ, մանաւանդ, Սուրիան ներկայացնող պետական եւ ազգային կուսակցութեան շրջանակները չեն բաժներ բնաւ անպատասխանատու եւ տաքարիւն անձերու յախուռն կեցուածքը, որ նոր թիւրիմացութեանց եւ անմեղ զոհերու պատճառ դարձաւ ահա։

Կը խորհինք թէ հովանաւորութեան վերին ղեկավարները կը բաժնեն այս վերջին տեսակէտը նոյնպէս, ու պիտի շարունակեն, առանց Ֆրանսայի զինուորական հեղինակութիւնը փորձի դրուելու նուազագոյն թոյլտուութեան մը, առաջնորդել այս երկիրները դէպի խաղաղ եւ բարգաւաճ հանգրուաններ։

Փափաքելի է սակայն, որ զանգուածը, մանաւանդ երիտասարդ շրջանակներ ըլլան աւելի զուսպ, աւելի զգօն եւ վերապահ ու չտարուին այս օրերուն մութին մէջ գործող եւ գառնուկի մորթին տակ թաքնուած գայլերէ, որոնք յետին նպատակներով կ'աշխատին կասկածելի ցոյց տալ տրամադրութիւնները Ֆրանսայի որ փաստօրէն իրական եւ միակ չահագրգռուող բարեկամ պետութիւնն է Սուրիոյ։

Սանճաքի հարցին առթիւ Սուրիացիք պայծառօրէն տեսան վերաբերմունքը Ժընեւի արիոպագոսը բաղկացնող մեծերուն ու անոնց արբանեակներուն, եթէ չըլլար Ֆրանսայի կորովի կեցուածքը, շատոնց սանճաքը յանձնուած էր Թուրքիոյ։

Պարզ իմաստութիւնը կը պահանջէ որ Սուրիա գիտնայ այս բոլորը, ու յատակօրէն»։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Գ. ԱԼԷՄՇԱՀ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Երիտասարդ երաժշտագէտ Պ. Գուրգէն Ալէմշահ, որ վերջերս Սուրիա գացած էր, իր առաջին նուագահանդէսը սարքած է մարտ 3ին, Պէյրութի մէջ, հովանաւորութեամբ մարզպան Կոմս տը Մարթէլի։

Պ. Ալէմշահ Լիբանան-Սուրիա շրջանը լրացնելէ վերջ պիտի անցնի Եգիպտոս, մէկ ամիս ալ այնտեղ գործելու եւ յետոյ պիտի վերադառնայ Փարիզ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (273)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Մոկացի Ցակոբի տասնեակը, երկու սպաննուած եւ մէկ ծանր վիրաւոր ձգելով դիրքին մէջ, աւելի վեր քաշուեցաւ։ Առիւծ Գեւօն եւ ընկերները նետուած էին ձիաւորներու բազմութեան մէջ եւ յայտնի չէր, թէ ի՞նչ էր պատահած անոնց։ Իսկ Ուրանցի Ցակոբի երեք տասնեակները այլ եւս անկարող պահելու իրենց դիրքերը՝ կռուելով ետ կը քաշուէին սարի գագաթը, բազմաթիւ զոհեր տալէ վերջ։ Կռիւը շուտով կը վերջանար։ Քրտերը կատաղութեամբ առաջ կը շարժէին դիրքէ դիրք անցնելով։ Հայդուկներու շուրջ, կրակէ օղակը հետզհետէ կը նեղնար։

Յանկարծ լերան գագաթէն բազմաթիւ հրացաններ մէկէն որոտացին, ու երկու տասնեակէն աւելի մարտիկներ շղթայ կապած՝ գահավէժ թափով սարն ի վար վազեցին։

— Լեւոնը, Լեւոնը, Լեւոնը, — ձայն ձայնի տուին կռուողները, երբ անոր բարձր հասակն ու կաղալով գագաթէն դէպի վար վազելը տեսան։

Որքան ալ որ չնչին, բայց ծանր րոպէներու մէջ դրսէն եկող անսպասելի օգնութիւն մը հոգեկան մեծ արժէք ունի կռուողի համար։ Լեւոնի եւ իր ընկերներուն յանկարծական յայտնուիլը անբացատրելի ոգեւորութիւն մը առաջ բերաւ դեռ քիչ առաջ նահանջող հայդուկներու մէջ։ Ամէնքը, առանց բացառութեան, ամէնքը առաջ նետուեցան աննկարագրելի կատաղութեամբ։ Նոյն իսկ վիրաւորները փորձեցին գրոհին մասնակցիլ։ Հայդուկները հրաբուխի անդիմադրելի լաւայի նման գագաթէն սկսան վար վազել՝ իրենց առջեւէն սրբել տանելով ամէն դիմադրութիւն։

Լեւոնը իր ընկերներով Ղըլճայի ժողովուրդի վերելքը պաշտպանեց, մինչեւ որ հասան սարի գագաթի մօտ, ուր երկար քարաժայռ մը պատի նման ցից կը բարձրանայ դէպի գագաթը։ Հետապնդող Քրտերը, երբ տեսան որ ժողովուրդը գագաթին մօտեցաւ, եւ այլ եւս անոնց վնասելու անկարող են, ձգեցին ու հեռացան, կռուի վայրը հասնելու համար։ Լեւոնը երեք չորս տարձանակով զինուած երիտասարդներ ձգեց ժողովուրդի մօտ, իսկ ինքը իր վեց ընկերներուն միացնելով Ղըլճայի երիտասարդներէն քանի չափ կտրիճ կամաւորներ, ժայռէ ժայռ մագլցելով բարձրացաւ սարահարթը երբ արեւը մարը կը մտնէր։

Կռուի օրհասական րոպէն էր։ Լեւոնը մէկ ակնարկով կշռեց խումբի ծանր վիճակը ու անմիջապէս տղոց մէկ մասը քիւրտ Սատղին հետ դէպի Ցակոբի կողմը ղրկեց, իսկ ինք, 14 հոգիով դէպի բլուրը խոյացաւ, որ իր դիրքի բերումով կռիւի առանցքը դարձած էր։ Մոկացի Ցակոբի ետ քաշուած տղաքն ալ երբ Լեւոնի դէպի վար վազելը տեսան, իրենք ալ դիրքերէն ելած միացան անոր։

Լեւոնը, առաջ ինկած, յովազի կատաղութեամբ կը վազէր՝ անտեսելով առջին բարձրացող արգելքը, ըլլար այն ժայռ մը կամ գահավէժ բարձրութիւն մը։ Երբ ան մօտեցաւ Գէորգի դիրքին, բլուրի ձիաւորները, թէեւ բոլոր հետեւակ եւ ձիաւոր Քրտերը փախած էին, Ալայ բէկի առաջնորդութեամբ խուժեցին Գէորգի դիրքին վրայ՝ այն տեղով լերան գագաթը բարձրանալու համար։

Ճիշդ ժամանակին վրայ կը հասնէր Լեւոնը։ Ձիաւորներու եւ Գէորգի դիրքի իրարմէ ունեցած հեռաւորութիւնը հազիւ հարիւր կամ հարիւր յիսուն քայլ լինէր։ Երբ յանկարծ Լեւոնը իր տղաքներով երեւան եկաւ, հեծելազօրքը արդէն կ'արշաւէր Գէորգի դիրքին վրայ։

— Զօքի՛լ, — գոռաց Լեւոնը՝ խմբի առջեւը դիրք բռնելով, — փամփուշտը մի խնայէք, կրա՛կ, կրա՛կ, կրա՛կ։

Որոտացին հրացանները մշտական ամպրոպի մը յարատեւութեամբ, ու ամէն ինչ իրար անցաւ։

Արշաւող հեծելազօրքը, որուն երկու հարիւրէն հազիւ վաթսուն եօթանասուն ձիաւորներ մնացեր էին, Լեւոնի խմբի անսպասելի կրակին հանդիպելով, շփոթած՝ իրար անցաւ։ Շատեր ժամանակին ձիերը զսպելով ետ դարձած՝ լեռն ի վար փախան։ Ոմանք ինկան, ձի ու ձիաւոր իրար անցած։ Եւ հազիւ տասնըհինգի չափ ձիաւորներ, ժամանակին իրենց թափը չկրնալով կտրել, մինչեւ Գէորգի դիրքը հասան։ Գէորգն ու վրայ հասնող Լեւոնը իրենց տղաներով նետուեցան ձիաւորներու մէջ։

Ալայ բէկը, ասպանդակներու վրայ կանգնած, սուրը աջ ու ձախ փարտելով կատաղութեամբ կը կռուէր՝ անձնական օրինակով քաջալերելով հետեւորդները, երբ մէկ ալ տեսաւ որ հազիւ վեց եօթը ձիաւոր մնացեր էին շուրջը։

— Փախէ՛ք, կեանքերնիդ ազատեցէք, — պոռաց շուրջիններուն Ալայ բէկը, եւ անմիջապէս ձիու գլուխը ետ դարձնելով՝ մտրակեց ձին ու ինքզինք դուրս նետեց խառնիճաղանճի մէջէն։

Հրացանը ձեռքէն վար նետելով, որսի վրայ իյնող վագրի արագութեամբ Լեւոնը առաջ նետուեցաւ, եւ հակառակ կաղալուն՝ գնդակի արագութեամբ հասաւ դէպի արշաւող ձիուն ետեւէն։ Լեւոնը նախ Թամրի կաշին ձեռք անցուց, մէկ ալ Ալայ բէկի ոտքէն բռնեց ու ձիէն վար նետեց զայն, ինչպէս որ երեխայ մը ձեռքի խաղալիկը գետին կը նետէ։ Անմիջապէս Ալայ բէկի ձեռքի սուրը խլելով՝ անոր վզակոթը սեղմեց աքցանի նման ամուր մատներով ու գետնէն վեր վերցուց, որպէս թէ ճնճղուկ մը լինէր։

— Աստուած իմ, — մղկտաց Ալայ բէկը, — խնայէ կեանքս։

— Ալայ բէկ, մենք իրարու հետ հին հաշիւ ունինք կարգադրելիք, չէ՞։

— Քեզի հե՞տ, դուն ո՞վ ես, ի սէր Աստուծոյ, մեռա՛յ, սա մատներդ քիչ մը թուլցուր։

Լեւոնը դէմքը մօտեցուց Ալայ բէկի դէմքին ու աչքերը անոր աչքերուն յառած՝ ըսաւ.

— Շատ կ'ուզէիր ինծի հանդիպիլ, ահա ես ... Լեւոնը ես եմ ...

— Աստուած իմ, — մղկտաց Ալայ բէկը՝ ատամները կրճտացնելով ու լռեց ճակատագրին հետ հաշտուող մարդու անզօրութեամբ, որու առջեւ կեանքի ճամբան յանկարծ կը գոցուի։

Կամաց կամաց սկսաւ մթնել։ Հոս ու հոն դեռ հրացան մը կը գոռար, աղաղակ մը կամ վիրաւորի մը աղեխարշ տնքոցը կը լսուէր։

Գէորգն ու ընկերները թշնամիի գործը վերջացնելով՝ վազեցին դէպի բլուրը, ուր իրար խառնուած էին վիրաւոր ու սպաննուած մարտիկները, տապալուած ձիերու հետ միասին։

Ահաւոր տեսարան էր։

Նիկոլի խմբէն միայն Առիւծ Գեւօն եւ Թոփալ Սատանան ոտքի վրայ մնացեր էին, իսկ մնացածները սպաննուած էին։

Լեւոնը գլխի փուշիով Ալայ բէկի ձեռքերը իրարու կապեց ու զայն առջեւը ձգած՝ մօտեցաւ տղոցը, որոնք սրտաբեկ վիճակի մէջ Համբոյի դիակը շրջապատած էին։

— Գէորգ, տղաքը հաւաքէ եւ անմիջապէս բարձրացիր դիրքերը, — կարգադրեց Լեւոնը, — Ղըլճայի ժողովուրդը հիմա սարը կը բարձրանայ։ Պէտք է անոր ապահովութեան մասին մտածել։ Ես շուտով կը հասնիմ ձեր քովը։ Այս մարդն ալ տարէք հետերնիդ, — ըսաւ Լեւոնը Ալայ բէկը ցուցնելով։

— Ա՜յ երիտասա՛րդ, Աստուծոյ սիրես գնդակով մը վերջ տուր կեանքիս, — պաղատեցաւ Ալայ բէկը՝ խօսքը Գէորգին ուղղելով, — այս անիրաւ գազանի ձեռքը մի ձգեր զիս, — ու գլխով Լեւոնը ցուցուց։

— Չէ, Ալայ բէկ, — հեգնօրէն ծիծաղեցաւ Լեւոնը, — դուն դեռ պիտի ապրիս, մահը քեզի համար շատ կանուխ ազատում մըն է։ Գէո՛րգ, շարժէ եւ ուշադրութիւն դարձուր, որ փորձանք մը չպատահի այս մարդուն։

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

բաղայի մէջ, բնաւ արդիւնք չպատուէր, Հռոմի կամ Էնկլըրի մէջ, Զիանոյի այս ճամբորդութենէն. բացի այն պարագայէն որ Իտալական կառավարութիւնը պիտի օգտուի առիթէն, անգամ մը եւս, Իտալիան ներկայացնելու համար մեծ պաշտպանը Իսլամին, ինչպէս կը ջանայ ընել Եթովպիոյ պատերազմէն ի վեր: Բայց ստոյգ է որ ճարտասանական ցոյցերը չատ ջերմ հանդամանք պիտի ունենան. ցոյցեր որոնց մէջ կարեւոր տեղ մը պիտի տրուի Գերմանիոյ, գոնէ Իտալիոյ կողմէ »:

Մուսոլինի դէպի Ափրիկեան Տրիպոլիս

Շատ մը մանրամասնութիւններ գաղտնի պահելէ վերջ, Մուսոլինի վերջին պահուն որոշեց ծովու ճամբով երթալ ափրիկեան գաղթավայրերը եւ ճամբայ ելաւ «Փոլա» զրահաւորով: Առաջին անգամ պիտի հանդիպի ափրիկեան Տրիպոլիս: Իրեն կ'ընկերանան մամուլի նախարարը, կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը եւ ուրիշ պաշտօնատարներ: Այս առթիւ իրազեկներ կը հաւատեն թէ «Առաջնորդ»ը ներկայ պիտի չըլլայ ծովային եւ օդանաւային մեծ ռազմափորձերուն, որպէսզի դրացի ազգերը չկարծեն թէ մարտական ուժերու ցուցադրութիւն մը կը կատարէ:

ՎՃՌԱԿԱՆ ՕՐԵՐ ՄԱԴՐԻՏԻ ՀԱՄԱՐ

Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերէն անոնք որ մասնաւոր թղթակիցներ ունին Սպանիոյ մէջ, մօտալուտ կը գտնեն Մադրիտի մերձակայքին՝ կառավարական բանակի անկումը: Նոյնիսկ հաւատացողներ կան թէ զօր. Ֆրանքոյի բանակը այդ մերձակայքը պիտի գրաւէ մինչեւ շաբթու վերջը: Ապստամբները նոր յարձակողականի մը ձեռնարկելով, նոր դիրքեր գրաւած են եւ յառաջ կը խաղան: Կառավարական զօրքն ալ ուժգին դիմադրութիւն մը կը փորձէ, թիղ առ թիղ կռուելով իւրաքանչիւր դիրքի համար: Երկու կողմէն ալ բազմաթիւ հրասայլեր կը մասնակցին ճակատամարտին: Կառավարական աղբիւրէ կը պնդեն թէ 16,000 Իտալացիներ կը մասնակցին այս կռիւներուն, Մադրիտի հիւսիսային արեւելեան մասին մէջ:

Մինչ այս մինչ այն, պատերազմական գործողութիւնները կը տարածուին ֆրանսական ջուրերուն մէջ: Առջի օր, ազգայնական նաւ մը ռմբակոծեց կառավարական (երկուքն ալ սպանիական) փոխադրանաւ մը, Պրէսթի մօտ, եւ երբ ֆրնսական օդանաւերն ու թորփիլանաւերը երեւցան, անհետացաւ չողեպինդ: Նոյն օրը անծանօթ օդանաւ մը Միջերկրականի ջուրերուն մէջ յարձակեցաւ ֆրանսական «Ճէյպէլ Անթար» նաւերուն վրայ, հինգ ռումբեր ձգելով: Ռումբերէն մէկը կամրջակէն անցնելով մեքենաներու շրջանակին մէջ ինկաւ, առանց պայթելու: Իբրեւ հետեւանք այս դէպքերուն, Ֆրանսայի նաւային եւ օդային ուժերուն հրամայուեցաւ արթուն կենալ, մինչեւ որ միջազգային նաւային շղթայ մը կազմուի Սպանիոյ չուրջը:

ՉԱՆԱՋԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԻՋԻՆ ԴԱՍԵՐՈՒ.— Պ. Տալատիէ, ազգ. պաշտպանութեան նախարարը, ճառ մը խօսելով արմատական կուսակցութեան գործադիր կոմիտէէն առջեւ, իբրեւ նախագահ, առաջարկեց կազմել միջին դասերու ընդհ. դաշնակցութիւն մը, յարեւնման Աշխատանքի Դաշնակցութեան: Այս ծրագիրը պէտք է ընդգրկէ մանր սեփականատէրները, մանր գործարանատէրները, ազատ ասպարէզներու հետեւողները, գիւղացիները, անհատաւորները եւայլն:

ՍՊԱՆԻՈՅ ՀԱՄԱՐ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ժողով մը գումարուեցաւ Լոնտոնի մէջ, նախաձեռնութեամբ ընկերվարական եւ արհեստակցական միջազգային կազմակերպութեանց: Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան համար հաւաքուած է 16,600,000 ֆրանք, որուն վեց միլիոնը ճարած են Ֆրանսայի բանուորական կազմակերպութիւնները: Օրակարգին վրայ կը գտնուի ընդհ. գործադուլի ծրագիր մը՝ ամբողջ Եւրոպայի մէջ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԸ իր առջի օրուան արտակարգ նիստին մէջ որոշեց միջոցներ ձեռք առնել սահմաններու պաշտպանութեան համար: Միեւնոյն ատեն փոխադարձ խստութիւններ ձեռք պիտի առնուին այն օտար հպատակներուն դէմ որոնց կառավարութիւնները կը նեղեն Գերմանացիները: Այս անօրինութիւնը յատկապէս նկատի ունի խորհրդային իշխանութիւնը:— Լոնտոնի գերմանական դեսպանը վերադարձաւ իր պաշտօնատեղին: Կ'ըսուի թէ Գերմանիա կատարելապէս համաձայնած ըլլալով Իտալիոյ հետ, նոր ծրագիր մը պիտի ներկայացնէ Լոքառնոյի դաշինքի փոխարէն:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ խորհրդարանին անդամներէն Ֆիչ օրինագիծ մը ներկայացուց, որով կը խնդրուի նախագահ Ռուզվէլթէն՝ Ուաշինկթըն հրաւիրել Պրիան - Քէլլօկ դաշինքն ստորագրող պետութիւնները, քննելու համար համաշխարհային կացութիւնը:

Պ. ԷՌԻՕ, երեսփ. ժողովին նախագահը, անկողին ինկած է քանի մը օրէ ի վեր, կոկորդը եւ ցնցուղները բորբոքած ըլլալով:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ երեսփ. ընտրութեանց մէջ ազգայնականները յաջողութիւն չահած ըլլալով, գիւղացիները սկսան աւարի տալ կարգ մը շրջաններու մեծ կալուածատէրներուն հունձքերը: Ազգայնականներու ծրագրին մէջ խոստացուած բարենորոգումները համայնավարական յեղափոխութեան իմաստ ունին գիւղացիներուն համար: Կառավարութիւնը զօրք ղրկեց:

ՔՈՒՐՋԵՐ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՄՆԱՑՈՐԴՆԵՐ հաւաքելու համար, մասնաւոր կազմակերպութիւն մը հաստատուեցաւ Գերմանիոյ մէջ, իբրեւ լրացուցիչ մաս քառամեայ ծրագրին: Մայրաքաղաքին բոլոր քրջահաւաքները պէտք է արիական ըլլան եւ կանանչ նշանակ մը ունենան: Հրեայ քրջահաւաքները պիտի վտարուին: Հրամանագիրը կ'ըսէ թէ քուրջերու եւ ուրիշ մնացորդներու հաւաքումը մասնաւոր ձեռնհասութիւն կը պահանջէ: Կը բաւէ ըսել թէ միայն 800 տեսակ քուրջեր դասաւորուած են: Պերլինի մէջ աշխատանքը դասաւորուած է այսպէս.— դպրոցական աշակերտները պիտի հաւաքեն հին ոսկորները, օծանելիքի, ակռայի վերաբերեալ դեղերու խողովակները, շիշերու պատեանները եւն. դեղագործները՝ ալիւմինիոմի եւն. մնացորդները, բարեգործական խումբերը՝ խոհանոցի աւելցուքները եւն.:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ թագադրութենէն վերջը, Պ. Պոլտուին պիտի քաշուի, վարչապետութիւնը ձգելով ելմտական նախարար Չէմպըրլէնի:

Թագադրութեան առթիւ երկաթուղիները, փապուղիները եւ հանրակառքերը պիտի բանին գիշեր ցերեկ, բաւելու համար 12,000,000 քաղաքացիներու փոխադրութեան: Պաշտօնապէս կը հաշուեն թէ մէկ միլիոն հոգի Լոնտոն պիտի գտնուին թագադրութեան օրը՝ գաւառներէն եւ արտասահմանէն:

ԱՏՏԻՍ ԱՊԷՊԱՅԻ վերջին դէպքերուն առթիւ քննադատութիւններ եղած էին Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, Իտալիոյ դէմ: Հռոմի թերթերը իրենց դայրոյթը յայտնելով այս առթիւ, կը հարցնեն թէ անգլիական կառավարութիւնը ի՞նչ պիտի ըսէր, եթէ Իտալիոյ երեսփ. ժողովին մէջ երեսփոխան մը խօսէր Անգլիոյ կատարած վայրագութեանց մասին: «Դեռ վերջերս, Աֆղանիստանի սահմանին վրայ, ցեղեր ռմբակոծուեցան անգլիական օդանաւերու կողմէ որոնք թունաւոր կազեր արձակեցին»: Թերթ մը կը գրէ թէ Անգլիացիները նոյն ընթացքը բռնեցին Իրաքի մէջ եւ այլուր:

ՊՈԼՍԷՆ կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը գործադրելով պատժական օրէնքին տրամադրութիւնները, արգիլեց Թուրքերուն եւ Թուրքիա բնակող օտարականներուն՝ կամաւոր գրուիլ Սպանիոյ համար:

Le Gérant: H STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17 Rue Damesme PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՇԱՎԻԼԻ Արզումեան խումբի ժողովը, 13 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Ադամեանի բնակարանը: կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը ուրբաթ 12 Մարտ, երեկոյեան ժամը 8,30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 Րիւ տը լ'էքլիզ: կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 12 Մարտ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ակնունի ենթակոմիտէի անդամական ժողովը 12 Մարտ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, իր Ակումբին մէջ:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) ընկեր կարօ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 14 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Լա վ.իսդ. սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

Վիէնի կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, այս կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 2ին, «Խաժակ» Ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

13 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, **Salle Géographie**ի մէջ

184 Bld. St. Germain, մէթրօ **St. Germain** եւ **Mabillon**

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Ա. ՃԱՄԱԼԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն ՕՐ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն), ՕՐ. ԿՆԵԱՋԵԱՆ (երգ), ընկեր Ա. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ (արտասանութիւն):

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆր.:

Թէյասեղան Կ. Խ. Օրուան առթիւ

Ֆ. Կ. Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղին կողմէ, մասնակցութեամբ Համազգայինի Մասնաճիւղին, ի նպաստ դպրոցին:

14 մարտ կիրակի ժամը 3,30ին, մատուռ դպրոցին մէջ, 4 րիւ տէ թրուա Շաթիէ

կը խօսի՝ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Մուտք մեծերուն 3 ֆր., փոքրերուն 1 ֆր.:

Դասախօսութիւն

Սարսէլի Համազգայինի Մասնաճիւղին կողմէ

13 մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 9 30ին, իր ընթերցասրահին մէջ. 31 rue Beauséjour. Սարսէլ:

կը խօսի՝ Պ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Նիւթ Ա[illegible] գրա[illegible]ութիւն:

Կ'եւ, պէ ՏԻԿ. ՄԱՌԻ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ, արտասանութիւններ եւն.:

Մուտք 1 ֆր.:

Զմռնիոյի Ցանկը—Պարահանդէս

Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Սիութեան

14 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

ՍԱԼՕՆ ՄԱՍՍԻԼԻԱՅԻ ՄԷՋ, **Rue Roux-de-Brignoles**

Հաճելի գեղարուեստական բաժին: Զուարճալի անակնկալներ:

Wonder-Jazz Mathieu

Ճոխ պիւֆէ, ընտիր խմիչք ժողովրդական գիներով:

Մուտք 10 ֆր.:

Թատերական Ներկայացում

Փարիզի Նորակազմ «Ադամեան» թատերախումբի կողմէ

Ղեկավար՝ Բ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ Բացման Ս. Ներկայացում

կիրակի 14 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2,30ին,

Պլեէթրի Պ. Յովհաննէսեանի սրահին մէջ. 13 rue Pierre Curie.

Մեթրօ Porte d'Italie:

Կը նե կայացուի ԿՐԵՄՈՆԻ ՎՆԱԳՈՐԾԸ (տրամ 2 արար)

եւ Ա. Անտոնեանի ՄԱՆԵԱԿԸ (զաւեշտ)

Կը մասնակցին փարիզահայ երիտասարդ կարող ուժերը:

Մուտք 5 եւ 3 ֆր.:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սէնթ Անթուանի ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Ընկ. Հ. Սէրէնկիւլեանի եւ պարագաներուն իրենց փոքրիկին՝ Վիգէնի դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

✕

Տէր եւ Տիկին Բ. Զիլճեան յայտնած են իրենց խորին ցաւակցութիւնը Տէր եւ Տիկին Սերէնկիւլեանի եւ պարագաներին, իրենց որդւոյն փոքրիկն Վիգէնի տխուր մահուան առթիւ:

Մարսէյլ 9 մարտ, 937

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Լիոնի մէջ սարքուած «Վարդանանց»ի յանձնախումբը ի պատիւ դերասկատարներու կազմակերպած է թէյասեղան - խնջոյք մը, որ տեղի պիտի ունենայ այս չարաթ երեկոյ, ժամը 8էն մինչեւ 1, 181, Cours Lafayette: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները ու համակիրները իրենց ընտանեօք:

«Վարդանանց»ի կարգադիր Յանձնախումբ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՊԵՐԼԻՆ.— Ինքնաշարժի արկած - եալներս ապաքինած ըլլալով, շնորհակալութիւն կը յայտնենք ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ապաքինումի մաղթանքներ ըրին մեզի:

Եր. Տէր Մինասեան, Վահփուշ, Արամ Տէր Մինասեան, Պ. Ֆրունզեան:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քէդի Հայր. միութեան կեդր. վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները եւ համակիրները եւ Սէն Լուի մասնաճիւղի անդամները կիրակի 14 Մարտ կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Ցաճի իկեանի սրահին մէջ, 5 Րիւ տը լ'էքլիզ: խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԻ Տիգրակերտի եւ շրջ. Հայրենակցական Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը, 14 մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, 32 Ավընիւ Կոպլէն, մէթրօ Կոպլէն:

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱԼՎՈՒԱԶԷՆ, Շ. Բար.— 35:
ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ, Ժամ.— 35:
ՊԱՆԵՕ, Մաղ.— 35:
ԱՐՔԷՕՅԼ, Հ. Ե.— 40:
ՎԻՎԻԷ, Ա. Ա.— 35:
ՍԷՆ ԼՈՒ, Գործ.— 339.50:
ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ, Թ. Մ.— 35:
ՓԱՐԻԶ (18), Տիկ. Հավ.— 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Պօղ.— 35:
ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՈՎԱՆՍ, Մ. Գունու.—140:
ՎԱՆՎ, Մ. Պ.— 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Մակ.— 140:
ԼԻՈՆ-ՎԷԶ, Շ. Խ.— 50: Վճարեցինք Շ. Ն.ի 20:
ՇԱԼԷԹ, Դ. Ղար.— 50:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՍՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 13 ՄԱՐՏ
SAMEDI 13 MARS 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3369

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՄԷՆ ՄԷԿԸ ԻՐ ՊԱՏԵԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ամենօրեայ տաղտուկներու ժխորին մէջ, ապահովաբար ուշադրութենէ վրիպած է երեւոյթ մը, որ սերտ կապ ունի գաղութներու կացութեան հետ:

Վերջին մէկ տարուան ընթացքին, գրեթէ ամէն գաղութի մէջ աւելի շեշտուեցաւ իր գլխուն ճարը նայելու քաղաքականութիւնը: Ամէն մէկը հետզհետէ աւելի կ'ամփոփուի սեփական պատեանին մէջ: Եւ, քիչ մը ամէն տեղ ալ մարդիկ աւելի տրամադիր կ'երեւան իրարու մօտենալու, գոնէ իրար լսելու:

Անշուշտ ինքնաբերաբար տեղի չունեցաւ այս հոգեփոխութիւնը,— եթէ կարելի է այդպէս կոչել:

Մէկ տարիէն միւսը, արագօրէն փոխուեցան շատ մը երկիրներու վարչական կարգ ու սարքը: Մանաւանդ այն երկիրներուն մէջ ուր շօշափելի բազմութիւն մը կը ներկայացնեն օտարականները, օրուան իշխանութիւնը հարկ դատեց աւելի պրկել օղակները: Ինչ որ կը թոյլատրուէր առաջ, դարձաւ անհանդուրժելի: Ինչ որ բնական կը համարուէր քանի մը տարի առաջ, հռչակուեցաւ ապօրէն:

Այս բոլորը, անշուշտ, խորապէս ազդեցին մանաւանդ այն փոքրամասնութեանց վրայ որոնք տէր-տիրական չունին եւ իրենց ճակատագրին բարելաւումը կը սպասեն հիւրընկալ իշխանութեան բարեացակամութենէն:

Այսպէս, հիմնովին փոխուեցաւ Յունաստանի ներքին կացութիւնը:

Դիկտատուրաներու զանազան տեսակները փորձելէ վերջ, այդ երկրին վարիչները 1936 օգոստոս 4էն ի վեր հաստատած են կարգ ու սարք մը, որ կաղապարուած է գերմանականին վրայ: Լուծուած են բոլոր կուսակցութիւնները, եւ զինուորական «Առաջնորդ» մըն է որ կը վարէ երկիրը, տիրաբար, թագաւորին հետ միասին:

Շաբաթը առ նուազն մէկ անգամ, տրուած ազդանշանի մը վրայ, բոլոր թերթերը հանդիսաւորապէս կ'ոգեկոչեն երէկուան արքաներն ու արքայական փառքերը, կը բաղդատեն երկրին երէկուան եւ այսօրուան վիճակը, յանդելու համար նոր կարգ ու սարքին օրհներգութեան:

Կուսակցութիւնները լուծուած ըլլալով, բնականաբար հայկական կազմակերպութիւններն ալ չեն կրնար գործել այնպէս ինչպէս տարիներէ ի վեր: Կը նշանակէ թէ ինքնին սեղմուած է ասպարէզը, եւ բաց մնացած շրջանակին մէջ, մեքենաբար իրարու կը հանդիպին երէկուան հակառակորդները:

Արդ, ո՛րքան ալ իրարու հանդէպ նախապաշարուած ըլլան զանազան տարրեր, ստիպուած են խոստովանիլ թէ բան մը փոխուած է ե՛ւ երկրին ե՛ւ իրենց կացութեան մէջ:

Ահա երկու կենսական խնդիրներ.— զինուորագրութիւն եւ դպրոցներ:

Առաջինը կը գործադրուի արդէն: Օրէնքը հրատարակուած էր 1927ին, բայց առկախ ձգուած: Իբրեւ հետեւանք ցաւալի թիւրիմացութեան մը, որ տակաւին չէ հարթուած, հայ զինուորցուները օրինական շրջանէն — հինգ ամիս — զատ յաւելուածական ծառայութիւն մը եւս կատարելու դատապարտուած են, համարուելով դասալիք:

Իսկ դպրոցական խնդիրը կատարեալ անել մը յանգած էր անցեալ տարի: Հայկական դպրոցները պարզապէս փակուելու դատապարտուած էին, ինչպէս այլուր, երբ, թախանձագին դիմումներու վրայ, կառավարութիւնը արտօնեց որ շարունակուին առժամապէս, մինչեւ կանոնագրի մը մշակումը:

Կատարուա՞ծ է այդ աշխատանքը: Յոյս կա՞յ որ վերջնապէս, օրինապէս փրկուին հայկական դպրոցները.— չենք գիտեր: Բայց ստոյգ է որ յունահայ գաղութը այլեւս յոյս չունենալով ոչ մօտաւոր ներգաղթէ մը, ոչ ալ ուրիշ պատեհութենէ, ծրագիրներ կ'որոճայ, կարելի առաւելութիւնները ապահովելու համար:

Մօտաւորապէս նոյն պատկերը կը ներկայացնէ սահմանակից երկիրը, Պուլկարիա:

Այնտեղ ալ դիկտատուրա մըն է որ կը վարէ պետութիւնը, աւելի քան երկու տարիէ ի վեր: Այնտեղ ալ բոլոր կուսակցութիւնները լուծուած ըլլալով, սահմանափակուած է գործունէութեան ասպարէզը: Այնտեղ ալ, վերջերս դժուարութիւններ ծագեցան հայկական դպրոցներու շուրջ: Եւ վերջապէս, այնտեղ ալ ի զօրու է խտրական օրէնք մը՝ օտար աշխատաւորներու հանդէպ:

Ի՞նչ մնաց անդին, ներգա՞ղթ,— բայց, տարիներու ընթացքին, պուլկարահայ գաղութը միայն մէկ անգամ, 1932ին, կրցաւ օգտուիլ այդ պատեհութենէն, մօտ հազար հոգի շոգենաւ դնելով:

Ուրեմն, այդ գաղութին մէջ եւս, մարդիկ հարկադրուած են քարին զարնել իրենց գլուխները, թէ անհատաբար եւ թէ հաւաքաբար, քիչ-շատ տանելի վիճակ ապահովելու, ընչելու եւ ոտքի վրայ մնալու համար:

Աւելի անդին, Ռումանիոյ մէջ, թէեւ ունինք պետութենէն հաստատուած սահմանադրութիւն, բայց երկրին տնտեսական եւ ընկերային կարգուսարքը հազիւ թոյլ կուտայ մեր պատեանին մէջ պարտկուելու:

Այնտեղ, գործելու պայմանները այնքան սեղմուած չեն որքան ուրիշ երկիրներու մէջ: Ազատ են ինչպէս կուսակցութիւնները, նոյնպէս դպրոցները: Եւ սակայն, կը զգաս թէ հոն ալ բան մը փոխուած է, կամ պիտի փոխուի, ժամանակի ընթացքին:

Առանց աւելի հեռուները երթալու, վերադառնալով մեր գաղութը, կը տեսնենք թէ ինչ փոփոխութիւններ կատարուեցան, մասնաւորապէս վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին:

Այստեղ ալ, այլ եւս հեռաւոր յիշատակի մը տպաւորութիւնը կը ձգէ ներգաղթի պարագան, եւ մարդիկ իրարու հետ մրցումի ելած են, կարելի եղածին չափ շուտ յարմարելու համար միջավայրին եւ նոր պահանջներուն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈԽԱՌՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Առաջին բաժինը 5 միլիառ, տոկոսը՝ 4ուկէս

Ելմտական նախարարութիւնը երէկ, ուրբաթ, հրատարակեց ազգ. պաշտպանութեան փոխառութեան պայմանները: Ինչպէս գրած էինք, ամբողջ գումարն է 10,500,000,000 *Ֆրանք, որ հրապարակ պիտի հանուի պարբերաբար: Առաջին բաժինը,* 5,000,000,000 *Ֆրանք, հրապարակ հանուած է արդէն եւ բաց պիտի մնայ ամէնէն ուշը մինչեւ մարտ 25, բայց կրնայ փակուիլ անկէ առաջ ալ: Տոկոսն է 4ուկէս առհարիւր, գինը՝ 98: Տոկոսին եւ դրամագլուխին վճարումը երաշխաւորուած է օտար դրամներով,— հազար Ֆրանքը՝ 45·66տոլար կամ 9 սթերլին 7 շիլին: Կրողներու անունով վկայականներ պիտի հանուին* 500, 1000, 10,000, եւ 100,000 փրանք *անուանական արժէքով: Վճարման պայմանաժամն է 60 տարի: Տոկոսները վճարելի են վեց ամիսէ վեց ամիս, սեպտ. 1ին եւ մարտ 1ին: Առաջին վճարումը պիտի ըլլայ սեպտ. 1ին:*

Տոկոսները Ֆրանսայի մէջ պիտի վճարուին ֆրանսական ֆրանքով, ինչպէս եւ Պազէլի (Պալ) Միջազգային Կարգադրութեանց դրամատան միջոցաւ: Գինը պիտի հաշուեն ֆրանսական կամ զուիցերիական ֆրանքի վրայ, այդ պահուն ամենաբարձր գին ունեցող դրամով, այսինքն, եթէ տոկոսի վճարման նախընթաց իրիկունը ֆրանքը ամենաբարձր գինն ունի, 11 ֆր. 25 պիտի վճարուի վեցամսեայ տոկոսին համար՝ 500նոց մուրհակին վրայ, եթէ տոլարը ամենաբարձր գինն ունի, պիտի վճարուի ֆրանքի համարժէքը՝ 0·51 տոլար, եթէ սթերլինն է ամենաբարձր, պիտի վճարուի 2 շիլին 1 փէննի: Հազար ֆրանքնոց թուղթերու համար համապատասխան վճարումները պիտի ըլլան 22 ֆրանք 50, 1·03 տոլար եւ 4 շիլին 2 փէննի: 10,000 ֆրանքի համար՝ 225 ֆրանք, 10·27 տոլար եւ 2 սթերլին 22 շիլին 1 փէննի եւայլն:

Դրամագլուխի վճարումը պիտի ըլլայ կամ բաց շուկայի մէջ գնելով կամ վիճակահանութեամբ: Պետութիւնը իրեն կը վերապահէ մուրհակներու մէկ մասը կամ ամբողջութիւնը վճարել 1942 մարտ 1էն վերջ:

Նոր փոխառութիւնը ազատ է ֆրանսական արժէթուղթերու յատուկ տուրքերէն, բայց ենթակայ՝ եկամուտի տուրքին:

Թէեւ պայմանաժամ նշանակուած է մինչեւ մարտ 25, բայց կը յուսացուի թէ փոխառութիւնը բուն գումարէն շատ աւելի պիտի արձանագրուի այդ պայմանաժամէն առաջ եւ թէ երկրորդ բաժինը հրապարակ պիտի հանուի աւելի նպաստաւոր պայմաններով: Արդէն իսկ մեծագումար արձանագրութիւններ տեղի կ'ունենան դրամատուններու մէջ:

*** *Ելմտական նախարար Պ. Վէնսան Օրիոլ ունկնդրութեան ընդունելով մամուլին ներկայացուցիչները, մեծ լաւատեսութեամբ խօսեցաւ նոր փոխառութեան մասին: Ըսաւ թէ յաջողութիւնը պէտք է ըլլայ «մեծ ու արագ»: Աւելցուց թէ արդէն իսկ խոստում ստացած է բազմաթիւ կարեւոր արձանագրութեանց: 4ուկէս առ հարիւր տոկոսը որոշուած է երկար խորհրդակցութիւններէ ետք: Վերջացնելով, նախարարը գոհունակութեամբ յայտնեց թէ շատ մեծ քանակութեամբ ոսկի կը վերադառնայ դէպի երկիր:*

*** *Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ ֆրանսական կառավարութիւնը մօտերս պիտի վճարէ 40 միլիոն անգլ. ոսկիի փոխառութիւնը որ կնքուեցաւ քանի մը շաբաթ առաջ, Լոնտոնի մէջ, 3ուկէս առ հարիւր տոկոսով: Թերթերը կ'աւելցնեն թէ Ֆրանսա բանակցութիւններ պիտի կատարէ, նոր փոխառութիւն մը կնքելու համար աւելի աժան տոկոսով:*

*** *Լոնտոնի սեղանաւորական շրջանակները կը կարծեն թէ ֆրանսական կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք պիտի առնէ որ ֆրանքը արագօրէն չբարձրանայ: Քանի մը օր առաջ կը կարծուէր թէ ֆրանքին գինը պիտի իյնայ, մէկ անգլիականը արժելով 112 ֆրանք, բայց հիմա կ'ըսուի թէ 100 ֆրանքը պիտի արժէ մէկ անգլ.:*

Ֆրանքի հաւասարեցման ֆոնտը անգլիական ոսկի կը գնէ, որպէսզի ֆրանքը շատ չբարձրանայ: Այսպէս գնուած օտար դրամը պիտի յատկացուի ոսկի գնելու:

Հանրապետութեան նախագահին կոչը

Փոխառութեան արձանագրուելու համար, առաջին ձայնասփիւռ ճառը խօսեցաւ Հանրապետութեան նախագահը, հինգշաբթի իրիկուն ժամը 6ին: Նախագահը բացատրելով թէ փոխառութեան յաջողութիւնը մեծապէս պիտի բարձրացնէ Ֆրանսայի վարկը բովանդակ աշխարհի մէջ, շեշտեց թէ այժմ պատեհութիւն կը տրուի դիզուած եւ արտածուած դրամագլուխին՝ մասնակցելու ազգին տնտեսութեան, որուն համար երախտապարտ պիտի մնայ հայրենիքը: Յիշելով թէ ինչպէս, նախընթաց տագնապի օրերու մէջ, Ֆրանսայի ժողովուրդը ձեռք ձեռքի տուաւ եւ յաղթեց դժուարութեանց, նախագահը ըսաւ թէ ներկայ ճիգը թէեւ այնքան ծանր չէ, «բայց ոչ նուազ կենսական է, եւ ձեռնպահութիւնը վնասակար պիտի ըլլայ: Ներկայ ելմտական կացութիւնը հետեւանք չէ միայն յետպատերազմեան տնտեսական տագնապին եւ պատերազմին ձգած պարտքերուն, այլ եւ այն ծանր ծախքերուն զորս կատարելու հարկադրուած է երկիրը, իր պաշտպանութիւնը կառուցանելու համար: Հարկադրուած ենք զօրացնել մեր ցամաքային, օդային եւ ծովային սպառազինութիւնները, Ծրագիր մը մշակուած է եւ յառաջ կը տարուի մեթոտիկ եղանակով մը: Երբ ծրագիրը գլուխ հանուի, արդէն շինուած ամրութեանց հետ, մենք պիտի ունենանք ամրոց մը որուն ետին երկիրը պիտի կրնայ իր աշխատանքը կատարել խաղաղութեամբ եւ արժանաւորութեամբ, սպասելով որ ժողովուրդները, հաւաքական իմաստութեան շարժումով մը, հասնին, վերջապէս, աւելի առողջ եւ աւելի վստահալից դիրք մը բռնել»:

Նախագահը այս առթիւ հաւաստեց թէ կառավարութիւնը վճռապէս որոշած է փութացնել հաւասարակշռուած ելմտացոյցներու վերահաստատումը, արգիլելով նոր ծախքերը եւ զարկ տալով երկրին տնտեսական վերելքին:

*** *Երէկ իրիկուն ժամը 7ին անթելով խօսեցաւ ծերակոյտին նախագահը: Երկուշաբթի իրիկուն պիտի խօսի Պ. Էռիօ՝ երեսփ. ժողովին նախագահը, իսկ երեքշաբթի իրիկուն՝ Պ. Տալատիէ:*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԳԱՐՇԱՀՈՏ ԴԻԱԿԸ »

Ձայնը հեռաւոր Պուէնոս Այրէսէն կուգայ: Ատոր համար ալ, չափազանց ուշ հասնելով մեր քաղաքը:

Արժանթինի «Օրիէնթասիոն» թերթի 1936 դեկտեմբեր 12ի թիւին մէջ (թիւ 8), հրատարակուած է հետեւեալ պաշտօնական ազդը.

— « *Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի Քննիչ Յանձնախումբը հաստատելով, որ Ա. Սուլիվան — հայանուն ԱԲՐԱՀԱՄ ԳՐԱՃԵԱՆը ոստիկանութեան հաղորդած է կուսակցական գաղտնիքները եւ պատճառ դարձած է շատ մը ընկերներու ձերբակալման, զայն կ'արտաքսէ կոմկուսէն որպէս ՄԱՏՆԻՉ, եւ այս պարագան կը յանձնէ բոլոր ընկերներու եւ համակիրներու լուրջ ուշադրութեան: Մեր կուսակցութեան մէջ տեղ չկայ վատ ու վախկոտ մարդոց* »:

Իբրեւ թէ բաւական խօսուն չըլլար այս յայտարարութիւնը, տեւէն ալ հայերէն թռուցիկ մը լոյս կը տեսնէ, հետեւեալ խորագիրներով.— «ԳԱՐՇԱՀՈՏ ԴԻԱԿ ՄԸ. ԱԲՐԱՀԱՄ ԳՐԱՃԵԱՆ.— ԱԽԱՋԱԿԱՊԵՏԻՆ ՎԱԽՃԱՆԸ »:

Ոճիր-արկածներով լի թերթօնի մը տպաւորութիւնը չէ՞ք զգար, իրարու ետեւէ կարդալով այս խորագիրները:

Իրականին մէջ, այդպիսի վէպէ մը տարբերութիւն չունի թռուցիկին բովանդակութիւնը:

Եթէ ուզէի ամբողջ արտատպել, այս էջին երկու սիւնակը պիտի բռնէր:

Կ'արժէ՞ այդքան տեղ զոհել դիակի մը, երբ գերեզմանի հողն անգամ սանթիմով կը հաշուեն.

Կը զատեմ քանի մը հատուածներ միայն, իբրեւ «ճաշակ ոսպեղէն (ոսկեղէ՜ն) դպրութեան»:

— « *Այս մեռելը յարութիւն չունի: Գարշահոտ դիակ է նա: Մեզ համար շատոնց մեռած էր, բայց, ափսո՜ս, որ չթաղուեցաւ ժամանակին:*

Հեռու էր Երեւանը, հազար հոգերով կը տապկուէր Կոմկուսը: Ի՞նչ կրնային ընել Հօկի անմիտ ու անջիղ մարդերը որոնք թուղթ կը ստորագրէին սպառնալիքի տակ... կամ յասինչ ընկերի, այնինչ ընկերուհիի սեւ աչքերուն համար:

Մեռաւ այս անփառ ու անփառունակ մահով: Այնքան վատ ու վախկոտ դուրս եկաւ խիզախ ու մարտական «Շիրակ»ի Փանչունի Գրաճեանը »:

Ուշադրութի՛ւն, իր ընկերներն են որ կը բզկտեն «գարշահոտ դիակ»ը, աւելի զուանուրելով ամիսներ առաջ հրատարակուած պատմութիւններ:

Այս մէկն ալ իմացէք .

— « *Նա մեռած էր մեզ համար, երբ իր ձեռքերը մխրճեց Զանգեզուրի աղէտեալներու դրամին մէջ:*

Նա դիակ էր, երբ անամօթաբար իւրացուց «Երկիր Նայիրի»ի 600 փեսօն, հերոսական իւէկալ աշխատանքի առասպելով: Եւ վերջապէս նա իր աղտոտ հաշիւներով ու խաղերով մեռած էր բոլոր պարկեշտ ու գիտակից մարդոց համար որոնց զօնթրոլէն կը խուսափէր միշտ ... »:

Շարունակելով ընթերցումը, կ'իմանամ թէ Աբրահամ Գրաճեան, «Հաճընի մէկ փողոցէն վերցուած լքուած մանուկ մըն է», որդեգրուած՝ «եկեղեցիի մոմով ապրող միսիոն վաշխառուի մը կողմէ», թէ Պուէնոս Այրէսի մէջ խանութ բացած, բայց կեղծ սնանկութիւն հռչակած է, եւ ապա որոշած՝ «նուիրուիլ Հօկին»:

Ի՞նչ կ'ըսէք, այս «աւազակապետ»ը սկիզբէն մինչեւ վերջը հաւատարիմ եղած չէ՞ իր կոչումին.

Նախ ուտելով եկեղեցիի մոմով ապրող վաշխառուի մը հացը.

Երկրորդ՝ կեղծ սնանկութիւն հռչակելով եւ մոխիրի վրայ նստեցնելով «իր հօրեղբայրը ընտանեօք».

Երրորդ՝ աւարի տալով Հօկին դրամը:

Չորրորդ՝ ոստիկանութեան մատնելով իր կուսակցութեան գաղտնիքները:

Բայց այդ բոլոր ապուրները մինա՞կը կերած է «այս մեծադղմուկ պարապութիւնը» :

ՎԱՀԷ

ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐԱԾՈՒԵՑԱՒ

«Հպատակութեան ձգտող Հայերու միութեան»

Երէկ ստացանք ապահովագրեալ նամակ մը, որ կը պարունակէ զինուորցուներու ծանօթ Միութեան պատգամ. ժողովին զեկուցումը (գումարուած Փարիզ, մարտ 6-7, մասնակցութեամբ 26 պատգամաւորներու):

Ի տեղեկութիւն կ'արձանագրենք տրուած որոշումները.—

Քուէարկուեցան միութեան հիմնական սկզբունքները ուրուագծող հետեւեալ բանաձեւերը.—

1. Ֆրանսահայ զինուորցուներու Ա. պատգամաւորական ժողովը, լսելէ յետոյ 26 պատգամաւորներու առանձին զեկոյցները, հաճոյքով կ'արձանագրէ անոնց՝ սիրով ֆրանսական հանրապետական բանակին մէջ ծառայելու պատրաստակամութիւնը Ֆրանսայի պաշտպանութեան համար:

2. Ֆրանսահայ զինուորցուներու անդրանիկ պատգամաւորական ժողովը հիմը կը դնէ «Ֆրանսական Քաղաքացիութեան ձգտող Հայերու միութեան»:

3. Ֆրանսական քաղաքացիութեան ձգտող Հայերու միութեան անդամ կրնան ըլլալ այն բոլոր պատուաւոր հայրենակիցները, որոնք՝ զուրկ որ եւ է հպատակութենէ, ենթակայ են 1928 մարտ 31ի ֆրանսական զինուորագրութեան օրէնքին տրամադրութիւններուն եւ կը ցանկան դառնալ ֆրանսական քաղաքացիներ:

4. Պատգամաւորական ժողովը լիազօրութիւն կուտայ իր կեդրոնական վարչութեան՝ համագործակցաբար աշխատիլ բոլոր այն կազմակերպութիւններուն հետ որոնք կ'ընդունին ֆրանսահայ զինուորցուներու շահերու պաշտպանութեան հիմնական տեսակէտները, որոնք բնորոշուած են Միութեան ծրագիր-կանոնագրին մէջ:

Մոսկուայի բնակարաններու ծրագիրը ջուրը ինկած

« Իզվեստիա», Մոսկուայի կառավարական պաշտօնաթերթը, մարտ 10ի թիւին մէջ կը մեղադրէ Մոսկուայի սովետին վարիչները թէ խորտակած են բնակարաններու շինութեան բոլոր ծրագիրները: Գլխաւոր պատասխանատու կը հռչակուի Մոսկուայի սովետին դեր-նախագահը, Մելպար, որ միեւնոյն ատեն նախագահն է բնակարաններու շինութեան յանձնախումբին:

Մասնաւոր ժողովի մը մէջ, դեր-նախագահը ստիպուեցաւ խոստովանիլ թէ շատ մը կիսաւարտ տուներ պէտք է քանդուին:

« Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը այս տեղեկութիւնները հաղորդելէ վերջ, կը յայտնէ թէ արդար չէ բոլոր պատասխանատուութիւնը ձգել Մոսկուայի խորհուրդին վրայ: Վերջին երկու տարիներու ընթացքին բոլոր շինանիւթերը վար դրուած են զինուորական պէտքերու համար: Ճիշդ է որ իբր հարիւր դեղեցիկ դպրոցներ շինուած են, բայց ասոնք սահմանուած են արագօրէն վերածուելու հիւանդանոցներու եւ զօրանոցներու, պատերազմի պարագային:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

ԾՐԱԳԻՐ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐ ՄԸ՝ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԽՄԲ.— Աշխատակից մը, որ գործնապէս կը հետաքրքրուի այս հարցով, հետեւեալ ծրագիր-կանոնագիրը մշակած է, տարագիր երիտասարդութեան միաձոյլ եւ միաձեւ կազմակերպութիւնը յաջողցնելու առաջնորդութեամբ:

Կը հրատարակենք իբրեւ հում նիւթ կամ ներշնչման աղբիւր, մինչեւ այն պահուն երբ նորէն կ'արծարծուի լայն կազմակերպութեան մը խնդիրը: Մենք ալ պիտի արտայայտուինք յառաջիկային, ինչպէս տարինէրէ ի վեր.—

ՆՊԱՏԱԿ.— Տողորուած հայ ազգի եւ հայկական մշակոյթի սիրով ... (տեղի անունը) հայ երիտասարդութիւնը ընդունեց այս ծրագիր-կանոնագիրը, կազմակերպելու համար տարագիր հայ երիտասարդութիւնը ազգային գոյութեան պաշտպանութեան եւ մշակութային ձգտումներով:

ԱՆՈՒՆ.— Կազմակերպութեան անունն է՝ «Հայ Երիտասարդական Միութիւն (Հ. Ե. Մ.):

ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Ա) Իւրաքանչիւր Հայ 14—34 տարեկան, առանց սեռի խտրութեան կրնայ անդամակցիլ միութեան, յանձնարարութեամբ երկու վկայի:

Բ) Անդամավճարը պայման է համաձայն կարողութեան եւ վարչութեան հայեցողութեան:

Գ) Անդամ չեն կրնար ըլլալ ալքոլամոլներն ու յանցանքով դատապարտուածները:

Դ) Անդամները կը բաժնուին՝ ըստ տարիքի երկու մասի.—

ԱՐԻՆԵՐ ԿԱՄ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐ.— 14 18 տարեկան, այսինքն մինչեւ այս տարիքը աւարտողներ: Ասոնք կը վայելեն ամէն անդամական իրաւունք, բայց չեն մասնակցիր ընտրական գործերու կամ քուէարկութիւններու: Կրնան նշանակուիլ իրենց յարմար պաշտօններու:

Պահակներ կամ պահակուհիներ — 19—34 *տարիքը լրացնողներ: Ասոնք ունին միայն ընտրական իրաւունք, եթէ երեք ամիսէ աւելի անդամակցած են միութեան եւ իրենց անդամակցական պարտաւորութիւնները լիովին կատարած են անդամատետրի կանոնաւորութեամբ: Իսկ կրնան ընտրելի ըլլալ եթէ վեց ամիսէ աւելի գործած են միութեան մէջ:*

Ե) Միութիւնը կրնայ ունենալ բարեկամներ կամ օժանդակներ, *որոնք վճարելով որոշ ամսական, կը սատարեն միութեան եւ կ'օգտուին անկէ, վայելելով դիւրութիւններ, դրամարան, թերթ եւ հաւաքոյթներու ազատ մուտք: Վարչական եւ ընտրական գործերու չեն մասնակցիր:*

Զ) Միութիւնը կրնայ ունենալ պատուակալ անդամներ, *որոնք կրնան հռչակուիլ տարեկան ընդհ. ժողովին մէջ վարիչին կողմէ, եթէ մեծագոյն ծառայութիւններ մատուցած եւ իրենց զարգացական կարողութիւններով սատարած են միութեան:*

Է) Իւրաքանչիւր անդամ երեք ամսուան սպասողական ժամանակ անցընելէ ետք, պարտաւոր է հանդիսաւորապէս ընելու հետեւեալ երդումը վարիչին եւ առնուազն երկու վկայի ներկայութեան՝ ոտքի կեցած. «Պատուովս կ'երդնում հաւատարիմ մնալ իմ բարձր ցեղիս մշակոյթին եւ գործել իբրեւ գիտակից Հայ: Բարձր պահել ազգիս անունը: Ազգիս համար զոհաբերել եւ զոհաբերել տալ: Հաւատարիմ մնալ միութեան վարիչին»:

Այս երդումը պէտք է հաստատուի վարիչին կողմէ ձեռքի սեղմումով:

Ը) Իւրաքանչիւր անդամ պարտաւոր է կանոնաւորապէս եւ ճշդապահօրէն յաճախել միութեան ժողովներուն, հաւաքոյթներուն, հանդէսներուն, մարզական եւ զբօսական արշաւներուն: Հաւաքոյթէ կամ նշանակուած հանդիպումէ առանց պատճառը յայտնելու երեք անգամ շարունակ բացակայողը կը ստանայ դիտողութիւն: Բացակայութիւնները շարունակուելու պարագային վարիչին կ'իյնայ տնօրինել կարգապահական սաստումներ կամ վեց ամիսէն մինչեւ մէկ տարի ընտրական իրաւունքէ զրկել, կախակայել, նոյն իսկ հրաժարեցնել իբր անուղղայ:

Թ) Իւրաքանչիւր անդամ մտնելով Հայ Երիտ. Միութեան մէջ, պէտք է կապուած զգայ ինքզինք ազգային-մշակութային ինքնապաշտպանութեան ուխտին եւ պէտք է սիրով ու անկեղծութեամբ փարի միութեան, այլ եւ պէտք է հեռու կենայ ո եւ է խարդաւանքէ: Հակառակ ընթացք մը իրաւունք եւ պարտականութիւն կու տայ միութեան վարիչին պէտք եղած խստագոյն միջոցները ձեռք առնելու:

Ժ) Անդամակցութենէ կարելի է հրաժարիլ գրաւոր եւ պատճառաբանեալ: Հրաժարական ներկայացնելէ վերջ հրաժարողը դեռ ամիս մը անդամ կը համարուի առանց ընտրական իրաւունքներու:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ.— Հայ երիտասարդական Միութիւնը կ'ունենայ վարիչ մը, որ կ'ընտրուի երեք տարին անգամ մը եւ վերընտրելի է: Կ'ընտրուի երկու երրորդի մեծամասնութեամբ ընդհ. ժողովէն, ուր ներկայ կ'ըլլան բոլոր անդամները, բայց միայն պահակները ու պահակուհիները կը քուէարկեն: Քուէարկութիւնը տեղի կ'ունենայ գաղտնի: Վարիչ կրնայ առաջարկուիլ ժողովին ազատօրէն պահակներու մէջէն եւ պահակներու կողմէ:

Վարիչը նոյն կամ յաջորդ տասնըհինգ օրուան ընթացքին տեղի ունենալիք ընդհ. ժողովին կը յայտնէ իր վարչական ժողովի երկու գործակիցներուն անունները, որոնց ընտրութիւնը կամ վերընտրութիւնը կը կատարուի ամէն տարի: Ասոնք, իբրեւ ատենադպիր եւ գանձապահ *պարտաւոր են տանելու ամբողջ հաշուական եւ գրագրական աշխատանքները եւ տեղեկացնելու տարեկան ընդհ. ժողովին, որ կրնայ քննադատել կամ հաստատել անոնց գործունէութիւնը: Վարիչը կը հրաժարի իր գործունէութեան երրորդ տարին լրացնելէ ետք: Կրնայ ժամանակէն առաջ հրաժարեցուիլ, եթէ գրաւոր եւ ապացուցուած ամբաստանութիւններ ներկայացուին հինգ պահակ կամ պահակուհիներու կողմէ՝ առանձնակի ուղղուած վարչութեան ո եւ է մէկ անդամին, որ իր կարգին համոզուելէ և վարիչին յայտնելէ ետք ամբաստանութեան էութիւնը, գոհացում չստանալու պարագային կրնայ պահանջել բացառիկ ընդհ. ժողով, բացատրութիւններ ուզելու համար անոր պաշտօնի շարունակութեան կամ դադարման մասին: Վարիչը կամ վարչութիւնը պարտաւոր է այս պահանջին ընթացք տալու մէկ ամսուան մէջ:*

Վարիչը իրաւունք ունի գործելու առանց կաշկանդումի, սակայն վարչական ժողովի առեն, երեքն ալ հաւասար ձայնի իրաւունք ունին:

Վարիչը կրնայ պաշտօններ յանձնել, գործիչներ նշանակել յարմար դատած պահակներէն կամ արիներէն, նոյնպէս աղջիկներէն: Կրնայ նշանակել մատենադարանապետ, գոյքերու պահապան, մարզիչ, օրապահ, հանդէսի կարգադրիչ, պատուիրակ, ներկայացուցիչ եւն. եւն.: Ընդհ. վարիչը իրաւասու է բացառիկ ժողով հրաւիրելու:

Վարիչը, ինքը երիտասարդ ըլլալու է առ առաւելն քառասուն տարեկան՝ եթէ պահակներուն մէջ ընտրելի մը չգտնուի: Վարիչը պէտք է անաչառ մէկը ըլլայ եւ պէտք է օգտուի իր տրամադրութեան տակ գտնուող գործօններու խորհրդակցութենէն: Կուսակցական պաշտօններ պիտի չունենայ: Պէտք է ունենայ բացարձակ լըջութիւն եւ պէտք է խուսափի անօգուտ պայքարներէ: Միութեան ամբողջ կազմակերպութիւնը հիմնուած է վարիչին պատասխանատուութեան վրայ, որով վարիչը պէտք է բառին բովանդակ իմաստով վստահելի ըլլայ մանաւանդ ազգ. եւ կազմակերպական տեսակէտով:

Վարիչը պէտք է լաւ հայերէն գիտնայ եւ օրինակելի վարք ու բարք ունենայ:

Վարիչը պարտաւոր է եղբայրական եւ կարգապահական ոգիով գործելու եւ դաստիարակելու իրեն յանձնուած սերունդը:

Վարիչը սակայն պէտք է յարգուի բոլոր անդամներուն կողմէ առանձնակի թէ խմբովին: Այս պիտի ըլլայ անոր վարձատրութիւնը: Իսկ վարիչին պատիւը միութեան յարգը կը բարձրացնէ: Վարիչին հնազանդիլ կը նշանակէ Հայ երիտասարդութեան յարգն ու պատիւը զօրացնել:

ՏՈՀՄԻԿ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՈՒՂԵՂԱՅԻՆ ԱԼԻՔՆԵՐՆ ՈՒ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԱՐՏԱՀՈՍՈՒՄԸ

— o —

Ֆրանսացի նշանաւոր գիտնական Լաքովսքիի կարծիքով կենդանի էակներուն մեծամասնութիւնը կրնան ալիքներ արձակել եւ ընդունիլ:

Կայծոռիկը լոյս կ'արձակէ, որովհետեւ իր բջիջները միեւնոյն արագութեամբ կը թրթռան ինչ որ լոյսը: Որսի շուները ունին մօրուքի մազեր, որոնց շնորհիւ կրնան ալիքներ ընդունիլ: Միջատներն ալ ունին իրենց բողկուկները, որոնց միջոցաւ կ'ընդունին ալիքներ, եւ ըստ այնմ կ'ուղղեն իրենց գնացքը մաթեմաթիքական ճշդութեամբ:

Այս տեսակէտով ամէնէն աւելի նըպաստաւորուածները թռչուններն են: Անոնք որքան հեռանան երկիրէն, այնքան աւելի կը զօրանայ անոնց մէջ ալիքներ արձակելու եւ ընդունելու կարողութիւնը: Ինչո՞ւ թռչունները իրենց թռիչքը առնելէ առաջ բոլորաձեւ կը դառնան օդին մէջ, որովհետեւ իրենց կիսաբոլորաձեւ խողովակներէ բաղկացած ականջներով կը հետազօտեն ալիքներուն ուղղութիւնը:

Ալիքներու գոյութեամբ կը բացատրուի կենդանիներուն եւ թռչուններուն ուղղութիւնը գտնելու զգայարանքը:

Փորձի համար Փաթէնայի (Վալենցիայի մօտ) անթել հեռագիրի կայանէն աղաւնիներ արձակեցին: Տեսան թէ որչափ ատեն կը տեւէր հերցեան ալիքներուն արձակումը, աղաւնիները օդին մէջ բոլորաձեւ կը դառնային խելակորոյս թռչուններու նման: Սակայն հազիւ թէ ալիքներուն արտահոսումը կը դադրէր, եւ ահա անոնք վայրկենապէս կը թռէին կ'երթային ուղիղ գիծով:

Մարդը, հակառակ իր բարձր իմացականութեան եւ խորհելու ու տրամաբանելու բացառիկ կարողութեան, նուազ նպաստաւորուած է զգայարաններու տեսակէտով: Մարդուն հոտառութիւնը, լսողութիւնն ու տեսողութիւնը շատ տկար են բաղդատմամբ կենդանիներուն եւ թռչուններուն: Մեր քով գրեթէ բոլորովին կը պակսի ուղղութիւն գտնելու զգայարանք: Արդարեւ, ձգեցէք մարդ մը խոշոր անտառի մը կամ անապատի մը մէջ, պիտի տեսնէք, որ բոլորովին պիտի կորսնցնէ իր ուղղութիւնը, մինչդեռ երբ կատու մը կամ շուն մը հեռացնէք տունէն, նոյն իսկ տանիք ուրիշ քաղաք մը ու հոն ազատ արձակէք, ան առանց դժուարութեան պիտի գտնէ տունին ուղղութիւնը եւ տեղը: Նոյնն է նաեւ վայրի կենդանիներուն համար: Անոնք իրենց թաքստոցէն փարսախներ հեռանալէ ետք, անսխալ կը վերադառնան իրենց որջը: Աւելի զարմանալի է օտար երկիրներ գաղթող թռչուններու ուղղութիւն գտնելու բացառիկ կարողութիւնը:

Ինչ կը վերաբերի ելեկտրական արտահոսումներու, անոնց թրթռացումներուն ատրճանաւորումն ալ յայտնապէս նուազ է մարդու քով, որուն հետեւանքով չենք կրնար պէտք եղած կերպով հոսանքներ ընդունիլ եւ արձակել:

Ամերիկացի կարգ մը գիտնականներ կ'ընդունին թէ մարդուն իւրաքանչիւր գործարանին գործողութեան ատեն ելեկտրական պարպում մը առաջ կուգայ: Օրինակի համար, երբ մեր աչքերը բանանք ու գոցենք, մեր ծնօտը վեր վար շարժենք, եւ խորունկ մը օդ ներշնչենք, ելեկտրական հոսանք յառաջ կը բերենք. ելեկտրականութիւն՝ սրտին մէջ, մկաններուն մէջ, մարմինին բոլոր մասերուն մէջ:

Քէմպրիճի մէջ Պ. Ատրիէն կատուի մը ոտքին ջիղը միացուցած էր ելեկտրականութիւնը ընդլայնող գործիքի մը հետ: Ամէն անգամ որ կատուն իր թաթը կը ծռէր, ելեկտրական հոսանք մը կ'անցնէր ջիղին մէջէն:

Ուէվըր եւ Պրէյ գիտնականներն ալ ճագարի մը ուղեղին լսողական ջիղը մերկացնելով, ելեկտրաբերի միջոցաւ կապեցին հեռաձայնի մը: Այն բոլոր բառերը, զորս անոնք մեղմաձայն կը փսփսային ճագարին ականջին, կը հասնէին հեռաձայնին: Ականջը կը կատարէր իսկական ելեկտրաբեր գործիքի մը դերը, որ հնչուն ալիքները կը փոխէր ելեկտրական ալիքներու:

Գիտենք թէ մեռած գորտի սրտին ելեկտրական բաբախումները կալվանաչափ գործիքին վրայ ոստոստումներու կը փոխուին:

Մարդկային ուղեղը բաժնուած է բլթակներու, որոնց իւրաքանչիւրը իր մէջ կը պարունակէ տարբեր տեսակէ բաղկացած բջիջներ, որոնք ելեկտրական հոսանքներ կ'արձակեն: Ըստ Լաքովսկիի, բջիջը լոկ կենսաքիմիական բաղակցութիւն մը չէ, այլ կայան մը ելեկտրամագնիսական հնչականութեան եւ թրթռացումի, որ կրնայ հոսանքներ արձակել եւ ընդունիլ: Իւրաքանչիւր ուղեղային բլթակին կը համապատասխանեն մագնիսական դաշտեր, այսինքն՝ այն տարածութիւնները, որոնք կը կրեն մագնիսական հոսանքին ազդեցութիւնը: Այսպէս, ուղեղի մէջ կը գտնուին 160էն աւելի մագնիսական դաշտեր: Ջղային բջիջները օժտուած են ելեկտրական բաբախումներով:

Երկու անգլիացի գիտնականներ փորձերով հաստատած են թէ՝ ալիքներու արձանագրութեան ամէնէն նպաստաւոր վայրը ուղեղին այն մասն է՝ որ կը գտնուի գլուխին ետեւի կողմը: Իրենց հնարած ամենաճիշդ գործիքով յաջողած են արձանագրել մէկ միլիոներորդ վոլթայի ուժ ունեցող ելեկտրական հոսանքներ:

Ուրիշ տարօրինակ նորութիւն մըն ալ: Տոքթ. Մաքս տարիներէ ի վեր հետամուտ եղած է ապացուցանելու համար թէ մարդը միայն ուղեղով չի մտածեր, այլեւ ամբողջ մարմինով, եւ իբր օրինակ մէջ կը բերէ խուլ-համրերը, որոնք իրենց ձեռքերով կը մտածեն! Անոնց բազուկներուն մէջ առաջ կուգայ ելեկտրական աշխատանք մը, զոր կարելի է կատարելապէս արձանագրել, ինչ որ ճշդութեամբ կը համապատասխանէ նոյն վայրկեանին ուղեղին մէջ գոյացած աշխատանքին:

Բնականոն մարդոց քով այդ ելեկտրական աշխատանքը գոյութիւն չունի բազուկներուն մէջ, այլ լեզուին մէջ: Ուրեմն բառ մը արտասանելու պարագան ենթադրել կուտայ ճօճում մը, որ կը մեկնի ուղեղէն եւ կուգայ մինչեւ լեզուն:

Վաղը կամ միւս օր գիտնականները պիտի ուզեն մեզի հաւատացնել թէ մարդուն ամբողջ մարմինը խորհող ու մտածող էակ մըն է, թէ կռնակով հաշիւ պիտի ընենք եւ ոտքերով խենդ ու մենթ խօսքեր ...

Գիտէինք թէ ուղեղը քունի ժամանակ կ'աշխատի, սակայն չէինք գիտեր թէ ան քունի ատեն շփման մէջ կը գտնուի արտաքին աշխարհին հետ:

Առէք շուն մը, քնացած վիճակի մէջ ան հակառակ խռկալուն, անհշան ձայնէ մը կ'արթննայ եւ գլուխը կը ցցէ: Քնացող թռչուններն ալ ամենափոքր աղմուկէ մը կ'արթննան ու կը փախչին, անոնք մէկ տասներորդ երկվայրկեանի մը մէջ կը վերստանան իրենց մտքին պայծառութիւնը:

Քնացող մարդն ալ կ'ազդուի աղմուկէն, որով ան եւս քուն վիճակի մէջ հաղորդակցութեան մէջ կը գտնուի արտաքին աշխարհին հետ: Ասկէ զատ, մարդ քունին մէջ մասնաւոր աղմուկներէ կ'արթննայ, առանց նկատի առնելու այդ աղմուկներուն մեղմութիւնը կամ սաստկութիւնը: Ըսել է թէ ուղեղը, նոյն իսկ քուն վիճակի մէջ, գիտէ զանազանել լաւը գէշէն, չարը բարիէն:

Այսպէս, մարդ մը՝ որ գողերէն շատ կը վախնայ, կը քնանայ իր սենեակին մէջ: Քնացած ատեն, երբ դուրսը փոթորիկ մը պայթի եւ երկինքը որոտայ, չարթննար, սակայն երբ դուռին կղպանքին մէջ բանալիի մը խշրտոցը լսէ, ընդոստ քունէն կ'արթննայ:

Տղաբեր կին մը իր անկողինին մէջ կը քնանայ յոգնած եւ ուժասպառ, որ եւ է աղմուկ անհանգիստ չըներ զինքը, սակայն երբ նորածինը թեթեւ ճիչ մը արձակէ, անմիջապէս կ'արթննայ:

Գիտէինք թէ երազները, հակառակ երեւութապէս իրենց երկար տեւողութեան, հազիւ մէկ տասներորդ երկվայրկեան մը կը տեւեն: Այսօր Տոքթ. Մաքս իր հնարած մասնաւոր գործիքով, յաջողած է արձանագրել երազներ, որոնց տեւողութիւնը երկու ու կէս վայրկեան եղած է:

Իբր եզրակացութիւն, կրնանք ըսել թէ ուղեղային ալիքները որոշ գործունէութիւն մը ցոյց կուտան նոյն իսկ քուն վիճակի մէջ, յարաբերութեան մէջ գտնուելով արտաքին աշխարհին հետ:

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԷՐՈՍԿԻ

ԾԻԾԱՂ

Գինովը քալած ժամանակ անցորդի մը վրայ կ'իյնայ:

— Ապուշ մարդ, չե՞ս տեսներ որ վրաս կ'իյնաս:

— Ընդհակառակն, ձեզ երկու տեսայ, ուզեցի մէջտեղէն անցնիլ:

×

— Աղջիկս, ինչո՞ւ չես համաձայնիր այս երիտասարդին հետ ամուսնանալ:

— Մայրիկ, միշտ հայերէն կը խօսի, կը վախնամ որ անոր հետ ապրելով ֆրանսերէնս մոռնամ:

ՍԱՊԱՏՈՂՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

— • —

Գրեց՝ ՕՍԿԱՐ ԿԷԼԼԸՐ

Մեր առջեւ կը տարածուէր Թայկան, ոսկեշող ճառագայթներու հեղանման խուրձէ մը սրսկուած, անամպ համակ լաղուարթ ապակենման երկինքի մը տակ: Թրթռուն լոյսը հալածոյ շող կը նկարէր մանիշակ, նարինջ, շիկակարմիր գոյներով՝ կուտկէն ափափային բազմափեռիկ քարուտքին շուրջ, որուն վերեւ կը դողդղար կանաչորակ եւ մութ կարմիր շողատար մը, եւ բոլոր այս անճառելի հրաշագեղ գունախաղը, երկնային պերճանքի այս շողշողուն համերգութիւնը կը սուզուէր դեղնաշորթ աւազը պարածածկող ծփուն գալարիքին մէջ: Անվախճանութեան շողակնայեսուեռներով թաթաւուն հեռակայքին արծաթ-կապոյտ շողալին մէջ՝ նայուածքը կը կորսուէր աշխարհի սահմանածայրը, ուր ոչ մէկ մահկանացու հասած է երբեք: Եւ գիտէինք թէ հոն լերան պահակութեան տակ սախական ժողովուրդ մը կը բանակէր, որուն հասնիլ էր մեր ճիգն ու ճիկը:

Ցած վրանի մը մէջ կը նստէին քանի մը ճգնաւորներ, լերան վրայ իրենց պուտտայական մեհեանը երթալու ճամբուն մօտ: Փախուստ տուած էին ռուսական մարդէն, բոլշեւիկներուն աղիտաբեր սարսափին տակ ... Ինծի եւ Տոքթ. Սաննիքովի հետ խօսակցութեան միջոցին շատ վերապահ եւ սակաւախօս էին, բացայայտ էր թէ անվստահութիւն ունէին մեզի հանդէպ: Բայց երբ իմացան որ մենք կ'ուզենք փնտռել սապատողներու ժողովուրդը, քահ քահ մը փրցուցին՝ իբր թէ տրուած հրամանի մը վրայ:

«Փամիրի վիհերուն մէջ» խօսք առաւ անոնցմէ մին, «արդարեւ խիստ շատ գաղտնիքներ կան, բայց բնաւ բնաւ խոհեմութիւն չէ քրքրել զանոնք: Ոչ մէկ պարագայի մէջ մարդիկ կրնան գտնուիլ հոն, ուր մնաց սապատողներու ժողովուրդ մը — առառաւելն փուտ կմախքներ միայն ...

Ի վերջոյ իմացանք թէ Տէնիքինի ճերմակ բանակին եւ բոլշեւիկներուն միջեւ կռիւներու ընթացքին՝ անթիւ անհամար Քիրկըզներ, Մօնկոլներ եւ Թօրղուտներ փախան ռուսական սահմանէն, եւ, հետեւաբար, կրնայ ըլլալ որ ասոնցմէ շատեր տափաստանը հասան. բայց թէ մինչեւ կիրճերը կրցա՞ն երթալ, ասիկա գիտցուած չէ — կ'երեւի լերանցամէջ վիհերու զոհ ինկան: Պարզապէս յիմարութիւն կ'ըլլայ այդ դժբախտներուն հետքերը գտնել ուզելը:

Ցաջորդ առաւօտուն ճգնաւորներուն եւ քանի մը Մօնկոլներու հետ յառաջացանք մինչեւ լերան սարաւանդը: Մեր աչքերուն ընծայուած համատեսիլը իր ամեհի եւ ապաքէն հսկայական վեհափառութեամբ, որ սպառնացող եւ զահանդական կը ցցուէր իր փեռեկումներով, հմայեց դիւթեց մեզ: Կարծես հոս իրարու դէմ մահացու պայքար մղած էին տարրերը, այն ահագին լեռները պայթած ջախջախուած ցելուած էին, եւ որոնց միջեւ մեծակարկառ ցից պատեր երփներանգ խառնակութեամբ վիհերն ի վեր կը բարձրանային — ամէն ինչ ընկղմած մեռելատիպ, մղձկուտ լռութեան մէջ: Առանձին տեղեր մերթ կը տեսնուէին թզուկ, ողորմելի ծառուկներ կարկառակոյտ քարուտքին մէջ: Բայց մեր ոտքերուն տակ կ'երկայնէր անծայր գորգը հիւթեղ դալարութեան:

«Սա քարեղէն հսկաներուն ետեւը» ըսաւ ճգնաւորներէն մին, «կրնայ նոր աշխարհ մը ըլլալ, թերեւս նաեւ սապատողներուն հովիտը, եթէ իրօք կայ այդ ժողովուրդը, բայց հոն հասնելուն ճա՞մբը ...»:

Բլուրն ի վեր բարձրացանք: Տաժանագին եւ դժուարուտ թափառում մը խիճերուն մէջ— բայց որքան որ վերէն կրցանք մեր բոլորտիքը նայիլ — ամենուրեք անմխիթար առանձնութիւն: Անհասանելի հեռակայքի մը մէջ կը շողար վճիտ նարօտ մը ջուրի, որուն սարսռուն ալիքներուն վերեւ արեւը հեղուկ ոսկի կը ցանցնէր: Բայց մեզմէ ոչ ոք կրնար ըսել, թէ ուր կը գտնուի ջուրը:

Փեռեկ ապառաժներուն միջեւ կը տարածուէին հարիւրաւոր մեթր խորութեամբ անդունդներ, եւ աչքը ուր որ դառնար, ամէն կողմ անըմբռնելի աղմող մը կողմնակի եւ զուգահեռական վիհերու վիթխարի ծաւալով: Գողցես հոս բնութիւնը իր ուժերը տասնապատկած հարիւրապատկած էր, այս հոյակապ ու մեծազանգուած լեռը իր անըմբռնելի անվեհերութեամբ զերակշիռ եւ ջախջախիչ ազդեցութիւն մը կը գործէր:

«Դուք պիտի չկրնաք առաջ երթալ մինչեւ սապատողները», սկսաւ ճգնաւորներէն մին վայրէջքի միջոցին, «ուրիշ խնդիր, եթէ իրօք մարդիկ, կրնան բնակիլ հոն եւ եթէ իրօք սա վիհերուն ետեւը հովիտներ կան ...»:

Երբ բանակավայրը վերադարձանք, արեւը արդէն խորերը իջած էր: Գերերկրային արփաւէտում մը տարածուած էր լեռնաշղթային վերեւ ցոլացիկ ու թափանցիկ գունազեղութեամբ: Հեռաբձակ երկինքը ընդելուզուած էր թեթեւ սարդիոն կարմիրով մը, որ տպագիոնի բարկ դեղինի կը զարնէր: Բայց ուր որ արեւը հորիզոնին կը մօտենար, կարկեհաններ կը ծաղկէին՝ իրենց սրտին ցոլքը արձակելով դէպի լանջի, սատափեայ այերածովը, որուն մէջ կը դողդղար վերջին արեւալոյսը պսպղուն: Որքան աւելի խորունկ սուզէր արեւը, նոյնքան աւելի բարձր կ'աշտանակէր բոսորավառ հրդեհը, ծիրանի լուսահեղեղ մը, որ գամ քան զգամ կը մարէր մահամերձիկ մանիշակադէմ:

Այս անիրական գոյներու եռուզեռին մէջ, որ կը թուէր գալ մարդուն օտար, անծանօթ աշխարհէ մը, լերան սրաժանի առապարները կ'ամբարտակէին վերը խորամուխ, թղփայորդ կիսադէմքերու պէս: Զգտելով մուտ գործել աղօտաջահ լոյսին մէջ, դէպի խաւարչտին ներքնաշխարհը երկինքին:

Դէպի Ծ'վայ այս զբօսարշաւէն քանի մը շաբաթ վերջ, սեպտ.ի վերջին օրերուն, Մոսկուայի մէջ դէմ առ դէմ նստած էի ժողովրդական կոմիսար Նիկոլա Անտրէիչ Եէկորովի հետ:

«Պատերազմէն շատ առաջ տակաւին ցարական շրջանին, յայտարարեց Եէկորով, լաւ կազմակերպուած արշաւախումբ մը փորձեց Փամիրի լեռնաշղթան մտնել, բայց տարի մը ամբողջ ի զուր աշխատեցաւ, կիրճերուն անանցանելի ըլլալուն պատճառաւ: Վերջերը դարձեալ նոր արշաւախումբեր պատրաստուեցան, վերջինը՝ մեր կողմէ, մէկուկէս տարի առաջ: Ցանդուգն փորձերով կարելի եղաւ մտնել քանի մը կիրճեր, ուր գտնուեցան միայն փտած կմախքներ, հատուկոտոր ոսկորներ, առանց բնականաբար հաստատելու թէ ինչ տեսակ մարդոց կը պատկանին: Երբ մենք Տէնիքինի բանակը պարտութեան մատնեցինք, Սիպիրի մարդոց կարեւոր մէկ մասը փախաւ. հոն նոր կռիւներու մէջ անոնք փճացան, իսկ ապստամբները փախան Թայկա, աւազուտ անապատ եւ երկինք միայն գիտէ թէ քանիներ մեռան հոն: Թէ ի՞նչպէս ծնունդ առած է այն արկածախնդիր առասպել, թէ սապատողներու ժողովուրդ կայ հոն, բոլորովին չէ լուսաբանուած: Եւ արդարեւ մինչեւ այսօր չենք յաջողած ճշդել այն վայրը, ուր կրնայ բնակիլ այդ ժողովուրդը:

Ասիա լեցուն է գաղտնիքներով եւ որքան ներս մտնենք հրաշքներու աշխարհին, այնքան աւելի նորերու հանդէպ կը գտնուինք»:

Այսպէս խօսեցաւ Եէկորով 1926ին: Այսօր 10 տարի վերջ, Փամիրի կիրճերուն խուզարկութիւնը մազաչափ իսկ առաջ գացած չէ, եւ կարծեցեալ սապատող ազգին վրայ այսօր, աւելի գիտենք ոչ պակաս քան պարզ առասպելական զրոյցները, զոր սովորաբար լսած ենք տափաստանի ժողովուրդին մասին:

Թարգմ. գէրմ. ***

ՓՈՔՐ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

— • —

ԼԱ ՍԻՕԹԱ.— Մեր գաղութին մէջ անգործութիւնը կը տեւէ երկու տա - րիէն աւելի: Լա Սիօթա փոքր եւ 12.000 բնակիչ ունեցող քաղաք մը ըլլալով, ունի միայն նաւաշինարան մը ուր կ'աշխատին բոլորը, որով ուրիշ պա - տահական գործեր գրեթէ չկան:

Երբ անցած տարի սեպտեմբերին մէջ հաստատուեցաւ անգործներու ան- տուկը, Հայերս բնականաբար զրկուե- ցանք նպաստէն, փոխադարձութեան օրէնքին հիման վրայ: Մինչեւ այս Թը- ւականս մեր հայրենակիցները կանո - նաւոր կերպով կը հետեւէին աշխատա- ներու ցուցմունքներուն եւ հրահան - գին, սպասելով արդիւնքի: Նպաստի առուկին հաստատուելէն յետոյ աշխա- տաւորներու կողմէ տրուած պատաս - խանը հետեւեալն էր.— Ռիէն ա փէռ փուր լէ զ'Արմէնիէն»:

Ժողովուրդը շուարած, այսքան խոստումներէն եւ օրօրներէն յետոյ սկսաւ մտածել իր անել կացութեան մասին: Եւ խսկապէս ամէն կողմէ յայտնուած փափաքին վրայ, հոկտ.ի վերջերը Միւթիւալիթէի սրահին մէջ ընդհ. ժողով մը գումարուեցաւ եւ մեր վիճակը լայնօրէն քննուելով, կազմուեցաւ բոլորին համաձայնու - թեամբ Լա Սիօթայի հայ գաղութի յանձնախումբ մը, որուն պաշտօն տը- ուեցաւ առանց որ եւ է մարմնի ձեռ- քը խաղալիկ ըլլալու դիմումներ կա- տարել ուղղակի տեղական իշխանու - թեան, քաղաքապետին եւ անոր միջո- ցաւ պատկանեալ մարմիններուն:

Յանձնախումբը, որ կազմուած էր 5 հոգիէ՝ գիտակ իր պարտականու - թեան, անմիջապէս գործի ձեռնարկե- լով կատարեց շուրջ դիմումներ քաղա- քապետին, անոր փոխանորդին, ինչ - պէս եւ նահանգապետին, ներկայա - ցնելով չորս առաջարկներ. 1. Գործ կամ Նպաստ, 2. Պետական միջոցով մօ- տակայ նահանգներ ղրկել, ուր որ գործ կայ: 3. Եթէ երկու միջոցներն ալ կարելի չեն, այն ատեն ղրկել Հա- յաստան, 4. Վերջապէս սոյն անել կա- ցութենէն փրկուելու համար միջոց մը գտնել:

Յանձնախումբը իր ատենապետ Պ. Կ. Մոմջեանի գլխաւորութեամբ ունեցաւ տեսակցութիւն մը մեր ե - րեսփոխանին՝ քաղաքապետ Պ. Ֆէր- նանտ Պուխոնի հետ, լայնօրէն պար - զելով մեր տխուր վիճակը: Երկար խօսակցութենէ յետոյ, Պ. քաղաքապե- տը խոստացաւ լրջօրէն մտածել մեր մասին իր կարելի միջոցներով: Յետոյ տեղի ունեցան նաեւ կրկնակի տեսու- թիւններ քաղաքապետի փոխանորդ Պ. Րօքին հետ, բազմաթիւ նամակներ գրուեցան կարեւոր անձնաւորութիւն- ներու: Այս գործերը կատարուած ա - տեն մեր յարաբերութիւնը չէր խզ - ուած աշխատաւորներուն հետ, ընդհակա- ռակն անոնց միջոցաւ եւս կը կատար- ուէին դիմումներ զանազան մարմիննե- րու:

Մինչ այս մինչ այն, «Յառաջ»ը հը- րատարակեց Ժընեւի 1933ի միջազգա- յին համաձայնութիւնը, որ այս անգամ վերջնականապէս գործադրուելու պայմանաւ 5 դեկտ. 1936ին պաշտօ - նաթերթին մէջ հրատարակուած էր: Այս օրէնք - համաձայնութիւններու թիւ 9 եւ 14 յօդուածները, որոնք որոշապէս մեր իրաւունքները կը հաս- տատէին, յանձնախումբը Թարգմա - նեց եւ մեր աշխատաւոր ընկերներու լուրջ ուշադրութեան յանձնեց, այդ ուղղութեամբ եւս հետապնդելու հա - մար:

Այս առթիւ ալ մեր քանի մը կար - միր կռուող մունետիկները եւ հնչակ - եան մնացորդները պարապ չէին նս - տեր: Ամէն տեսակ սուտեր եւ դաւեր թէեւ փորձեցին, սակայն չկրցան ար- դիւնք մը ձեռք ձգել:

Ու բարի օր մը աշխատաւորներու կող- մէ բարեկամական թելադրութիւն մը կը ստանայ յանձնախումբը, ըսելով թէ պէտք է Լա Սիօթայի հայ գաղու- թի յանձնախումբը իր անունը փոխէ եւ կոչուի «Քոմիթէ տէ Շոմէօր», ո - րոշ փոփոխութիւններով: Յանձնա - խումբը մերժեց այս առաջարկը, ըսե- լով թէ որ եւ է անպատեհութիւն մը չկայ իր անունին մէջ, եւ թէ յանձնա- խումբը համախորհուրդ կը քալէ աշխատաւորներուն հետ:

Արդէն քանի քանի անգամներ քաղա- քապետարանին մէջ խօսակցութեանց միջոցին յանձնախումբին կողմնակի զիտել տրուած եւ յանձնարարուած էր որ գործին չըլլան որ եւ է քաղաքա - կան հոսանքի ձեռքը, քանի որ քաղա- քապետարանը լրջօրէն ձեռք առած էր խնդիրը:

Յանձնախումբը յարատեւ շփման մէջ էր քաղաքապետարանի ընկերվա- րական խորհրդականներուն հետ, ո - րոնք անկեղծօրէն բացատրեցին մե - զի Թէ այս Ժընեւի միջազգային հա - մաձայնութիւնը գործադրութեան դը- րուելու համար կան անհրաժեշտ ման - րամասնութիւններ, որոնց գլխաւորը հետեւեալն է.— Քանի որ այս օրէնքը դրամական հոգեր կը պատճառէ նա - հանգին, անհրաժեշտ է որ նախ անց- նի Պուշ տիւ Ռոնի նահանգ. ընդհ. ժողովէն, այս ժողովն է որ վերջնա - կան որոշում պէտք է տայ գործա - դրութեան բոլոր մանրամասնութիւն- ներուն համար:

Սոյն տարրական խնդիրներուն վը - րայ, դարձեալ ծանօթ պառակտիչնե- րը չընկրկելով որ եւ է սուտի եւ կեղ- ծիքի առջեւ, սկսան Թունաւորել Թէ մեր հայրենակիցները եւ Թէ իրենց ֆրանսացի ընկերները, յանձնախում- բը կոչելով «ֆաշական»: Հինէն ի վեր այս քանի մը խառնակիչները խաղալիկ դարձուցած էին մեր հայ բնակիչները, օգտուելով ներդաղթի խայծէն ու խաղերէն, այժմ ալ սկսած են հաւաքական հպատակութիւն եւ զինուորցու խաղցնել, առանց սակայն սանթիմ մը զոհողութիւն ընելու խա - կական կարօտներու եւ չքաւորներու, որոնց անունով կուրծք կը ծեծեն ...

Նանսէնեան դրոշմաթուղթի Կեդր. Յանձնախումբէն Լա Սիօթայի յատ - կացուած 500 Փր.ը Մարսէյլի Աղքա - տախնամ մարմնոյն կը ղրկուի որմէ ստացուած հրահանգն էր սոյն գումա- րը բաժնել միայն որբերու մայր այ - րիներու եւ հիւանդներու, այսինքն խակական կարօտներուն եւ ոչ Թէ բո - լոր անգործներուն, ինչպէս եղած է 1935 եւ 1936ին 1000, նաեւ 2000 Փր.ի առեն բաժնելով բոլորին անխտիր:

Յանձնախումբը գիտակ իր ստացած հրահանգին, երկար խորհրդակցու - թենէ յետոյ կը բաժնէ 500 Փր.ը խա- կական կարօտներուն, ստանալով խը- րաքանչիւրէն ընկալագիրներ: Եւ ա - հա վայնասունը,— դրամը կերան, խմեցին եւ աւելին՝ սուտ մը եւս, Թէ յանձնախումբը ստացած է նաեւ ուրիշ 500 Փր. մը Բարեգործականէն եւ իւրացուցած է: Իրենք շատ աղէկ գի- տեն Թէ սուտ է եւ սակայն պէտք է ստել եւ խնդիր հանել:

Ու բնականաբար գրեցին իրենց Թերթերուն մէջ եւս, զայթակղու - թիւններ հրապարակեցին, մէջը խառ- նելով նաեւ Մարսէյլի ազգ. իշխա - նութիւնները:

Լա Սիօթայի հայ գաղութի յանձ - նախումբին թելադրութեամբ աշխա - տանքի նախարարութեան եւ ուրիշ տեղեր գրուած, ժողովրդական Հա - մախմբումի նամակներուն պատասխա - խանները կը հասնին հետզհետէ: Այդ նամակները պարզ յանձնարարու - թիւններ են գործադրութեան համար, իսկ նահանգապետը անշուշտ յենլով իր իրաւասութեանց վրայ, խնդիրը կը ձգէ ընդհ. նահանգային ժողո - վին:

Հոս ժողովուրդը կը բաժնուի եր - կուքի, մէկ մասը կ'ուզէ առանց ո եւ է քաղաքական մարդերու մէջ մտնելու դիմումները շարունակել իշխանու - թեանց մօտ եւ օրէնքով, իսկ միւս մասը գլխաւորութեամբ քանի մը գործի տէրերու եւ ծանօթ խմբակին, կ'ուզէ հետեւիլ համայնավարներու ցուցմունքներուն:

Վրայ կը հասնի Մարսիլիոյ նահան- գապետական խորհրդական համայնա- վար Պ. Ս. Մաթօնի նամակը 19 փե - տրուար (բնագիրը » Յառաջ »ը հրա - տարակեց) որ կ'ըսէր.— «... Այս ա - ռաւօտ իմ ներկայութեանս նահան - գապետը հրահանգեց իր պաշտօնա - տուններու գործադրկութեան նպաստի սնտուկին արձանագրել բոլոր Նան - սէնեան անցագիր ունեցող գործա - զուրկները, եւն.»:

Նամակը Լաւոխթայի ժողովրդա - կան Համախմբումի կեդրոնը հասած էր 21 փետրուարին, հրամանը տրուե- լէն 3 օր վերջը: Ժողովուրդը պէտք ե- ղած տեղերը դիմումներ կատարեց նախ գործադրկութեան սնտուկին, որ արդէն իր մուտքի դրան վրայ ազդ մը կախած էր, ըսելով Թէ Հայերու հա - մար ո եւ է հրաման ստացած չէ: Նոյնը եւս քաղաքապետարանը, իսկ յանձնախումբը իրաւասու բարեկամ - ներու միջոցաւ հեռախօս ընել տուած է ուղղակի Մարսէյլ, նահանգապե - տարան, նոյն ժխտական պատասխա - նը առնելով: Մինչեւ այսօր նոյն վի - ճակը կը շարունակուի: Ինչի՞ հետե - ւանք են այս ձգձգումները:

Մենք այն համոզումը ունինք Թէ Լա Սիօթայի հայ գաղութի յանձնա - խումբը բաւական լուրջ արդիւնքներ ձեռք բերած է դիմելով Թէ նախարար եւ Մարսիլիոյ երեսփոխան քաղաքապետ Պ. Հ. Թասօի Թէ Լա Սի- օթայի երեսփոխան քաղաքապետ Պ. Ֆ. Պուխօնի եւ աշխատանքի նախա - րարին եւ լիայոյս ենք որ անոր ջան - քերուն շնորհիւ մեր տառապանքին վերջ պիտի տրուի: Թէ գրաւոր եւ Թէ պաշտօնապէս խօսք տրուած է ի մէջ այլոց Թէ մօտ օրէն տեղի ունենալիք պետական շինութեանց մէջ, որուն գումարը 12 միլիոն ֆրանք է, գոր - ծատուներուն պայման դրուած է որ իրենց բանուորներուն 80 հարիւրը տեղացի գործազուրկներէ պէտք է առնեն: Իսկ նաւաշինարանին մէջ եր- կու խոշոր նաւերու շինութեան ապըս- պրանքը իրենց կողմէ յաջողուած ըլ- լալով, մօտերս նաւաշինարանը եւս բանուորներ պիտի առնէ որոնց ար - ձանագրութիւնները արդէն կատար - ուած են: Այնպէս որ մեզի համար կրկնապէս նախընտրելի է կանոնաւոր աշխատանք գտնել, քան Թէ գործա - զրկութեան նպաստ ստանալ:

ԿՈՒՏԻՆԱՑԻ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԽՆՋՈՅՔ ՄԸ ԵՒ ՆՈՐԸՆՏԱՆԵՐ

— • —

ՊԱՆԵԼՕ - ՔԱՇԱՆ.— Մեր հակա - ռակորդները կը շարունակեն ամէն ա- նարգ միջոցի դիմել, նոյն իսկ օտար միջամտութիւն հրաւիրել, բայց փո- խանակ վնասելու, իրենք են որ կը վարկաբեկուին:

Իրենց խայտառակութեանց հանդէպ մեր դիրքը աւելի կ'ամրապնդուի, կուսակցական կեանքը աւելի կ'աշխու- ժանայ: Մեր շրջանի գործունէութեան կարգին առաջին առթիւ յիշենք մեր ակումբի շաբաթօրեայ հանդիպում - ները: Այս տարուան սկզբնաւորութե- նէն իսկ շարունակ կ'ունենանք ժողով- ներ, զրոյցներով կամ դասախօսու - թիւններով, բոլորն ալ յատկապէս դաստիարակչական ուղղութեամբ: Ա - մէն ընկեր կրնայ արտայայտուիլ, ա- մէն խնդրի շուրջ, համաձայն իր հա - յեցողութեան:

Դասախօսութիւններու ժամանակ, պատեհութիւնն ու հաճոյքն ունեցանք լսելու ընկ. Շաւարշ Միսաքեանը, ընկ. Ա. Արծրունին, իսկ անցեալ շաբաթ ալ՝ ընկ. Ս. Վրացեան, օրուան հար- ցերու մասին: Այս առթիւ արտա - յայտուեցան գրեթէ բոլոր ընկերները:

Այս դասախօսութիւններուն ոչ մի- այն ընկերներ, նոյն իսկ հեռաւոր տե- ղերէ, այլ եւ համակիրներ յարատե - ւօրէն կը հետեւին:

Ժամանակէ մը ի վեր քանի մը Թեկ- նածուներ ներկայացած էին եւ մեր կոմիտէն կը սպասէր յարմար առի - թին, նուիրական արարողութիւնը կա- տարելու համար:

Վերջապէս այս կիրակի կէսօրէ յե- տոյ, «Փետր. 18»ի եւ նոր ընկերներու ընդունելութեան առթիւ «Արծիւ»ը սարքած էր ընկերական խնջոյք մը, որ անցաւ շատ ջերմ եւ ընկերական մթնոլորտի մը մէջ:

Յոռնկայս «Մեր Հայրենիք»ը երգ - ուելէ յետոյ, պարպուեցան առաջին բաժակները, կրկնապատկելով ոգեւո- րութիւնը: Ընկ. Հայկ Զրուանդեան իբրեւ սեղանապետ կրցաւ մինչեւ վերջին վայրկեանը վառ պահել տաք մթնոլորտը, խօսք տալով բոլոր ըն - կերներուն, որոնք իրենց պարտակա- նութիւնը կատարեցին ճառով կամ երգով:

Երգի բաժնի մէջ կը փայլէր ընկ. Արթաքին, որ յեղափոխական եւ հայ- րենասիրական երգերով կը խանդավա - ռէր բոլորը:

Խնջոյքի ժամանակն էր, երբ յան - կարծ ներս մտան ընկ. Վ. Նաւասար - դեան եւ ընկ. Զամալեան, եւ ընդուն- ուեցան «Բամ Փորոտան»ով: Ընկ. Նաւասարդեանի ներկայութիւնը օգ - տագործելով, առաջարկուեցաւ որ Թեկնածուներու ընդունելութիւնը ինք կատարէ: Ընկերը այդ առթիւ, կու - սակցական պարտաճանաչութեան, զո - հաբերութեան եւ անձնուիրութեան մասին շեշտելէ յետոյ կատարեց եր - դումի արարողութիւնը: Իսկապէս յուզիչ էր տեսարանը: Վաղեմի Դաշ - նակցականներն իսկ չէին կրնար զս - պել իրենց յուզումը:

Թղթակից

ՆՈՐ ՀՆԱՐՔՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

— • —

Ֆրանսերէն Թերթի մը մէջ կը կար- դանք.—

Մննդեղէններու նուազութիւնը սաստիկ զգալի է Գերմանիոյ մէջ: Միս, ալիւր, ճարպ հետզհետէ ցան - ցառ կ'ըլլան, եւ քիմիագէտները ե - ռանդով հետամուտ են ուրիշ նիւթեր գտնելու պակասածներուն տեղ: Ի մէջ այլոց գտած կանճրակի (տեսակ մը ճակնդեղ, golza) իւղը: Ճերմակ եւ անհոտ արտադրութիւն մըն է, Թե - Թեւակի գերազանց մարկարինէն: Իւ- ղը սառնացնելով ճարպի կը փոխեն: Մէկ արտավար կանճրակէն կարելի կ'ըլլայ հանել 1000 քիլօ ճարպ: Կ'աշ - խատին այս քանակը աւելցնել: Միւս կողմէ գերման հացագործները արտօն- ուած են հացերու համար գործածել հետեւեալ արտադրութիւնները, 100ին 10 համեմատութեամբ.— ալիւրին եւ նոյնօրինակ հացարոյսերուն զիրար, մրուրը, չորցած գետնախնձոր, պան- բանիւթ, եգիպտացորենի ալիւր: Ու ալ եթէ լմննայ, ի՞նչ պիտի ուտեն արդեօք Գերմանիոյ մէջ, կը վերջացնէ թերթը:

Հ. Կ. ԽԱՉ

Ամերիկեան Թերթ մը հրատարակե- լով Հայ Կ. Խաչի վարչութեան ան - դամներուն խմբանկարը, կը գրէ Թէ կազմակերպութիւնը 86 մասնաճիւղեր ունի Մ. Նահանգներու եւ 100 մասնա- ճիւղեր՝ Եւրոպայի մէջ: Իր անդամ - ներու Թիւը 9000 է: Հ. Կ. Խաչը դար- մանատուներ, հիւանդանոցներ եւ կը- Թական հիմնարկութիւններ կը պահէ Մ. Նահանգներու, Հալէպ. Ամերի - կայի, Սուրիոյ, Յունաստանի, Պուլ- կարիոյ, Ռումանիոյ, Իրաքի եւ Ֆը- րանսայի մէջ:

ՄԻՏԱՂ

Պարոնը սպասաւորին.

— Դարակէս քանի ֆրանք պակսած է. այս սենեակը միայն ես ու դուն կը մտնենք:

— Պարոն, հոգ մի ընէք, տասնա - կան ֆրանք դնենք պակասը կը լրա - նայ:

Շաբաթը 40 ժամ

ԿԱՄ ՏԱՐԻՆ 2000 ԺԱՄ

— • —

Շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի ծրագիրը օրուան վիճաբանութեան նիւթը կը կազմէ Թերթերու մէջ:

Փօլ Էլպէլ արմատական պաշտօնա- Թերթին «Լ'Էօվր»ի մէջ կը պնդէ Թէ շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի ծը- րագիրը չի կրնար գործադրուիլ աշ - խատանքի բոլոր ասպարէզներուն մէջ: Մասնաւորաբար երկրագործնե - րու մէջ մեծ դժգոհութիւն է պատ - ճառած այս ծրագիրը:

— Ի՞նչ է, ծուլութեա՞ն կ'ուզէք վարժեցնել ժողովուրդը, կ'ըսեն եր - կրագործները:

Ու կ'աւարկեն որ անգործադրելի է այդ ծրագիրը գաշտային աշխատանք- ներու մէջ:

Գիւղացիին ու բանուորին միջեւ խտրութիւն չդնելու համար է, որ Փ. Էլպէլ կ'առաջարկէ փոխանակ շաբա- Թական 40 ժամ աշխատանքի, տարե- կան 2000 ժամ աշխատանք, պայմա - նով որ տարեկան 2000 ժամու աշխա - տանքի ծրագիրը մասնաւորուի գիւղա- ցիներուն համար:

Այսպէս երկրագործութիւնը կը տուժէ: Արդէն աշխատաւորը կը պակ- սի երկրագործութեան մէջ, որովհե - տեւ գիւղացիները կը նախընտրեն ապրիլ քաղաքներու մէջ, ու գիւղերը կը պարպուին հետզհետէ, ոչ Թէ քա- ղաքի յարմարութիւններուն եւ հա - ճոյքներուն համար, ինչպէս կ'ըսուի յաճախ, այլ անոր համար որ հողա - յին աշխատանքները քիչ կը վարձա - տրուին: Հողի վրայ աշխատողը շատ աւելի քիչ օրավարձ կը ստանայ քան գործարանի մէջ աշխատողը: Պատճա- ռը՝ երկրագործական արդիւնաբերու- Թիւնը նուազ սուղ է քան ճարտա - րարուեստական արտադրութիւնը:

Երկրագործները արդէն կը դանգա- տին որ աշխատող բազուկ չունին: Երբ շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի ծը- րագրով՝ այդ աշխատողներն ալ պար- բերական հանգիստի կոչուին, երկրա- գործութիւնը կը դառնայ երկրին խորթ զաւակը, մանաւանդ որ այդ աշխատանքը կապուած է եղանակի յարմարութիւններուն: Ուստի երկ - րագործները կը պահանջեն, որ հողի աշխատաւորը աշխատի այնքան որքան ժամանակը կը ներէ:

40 ժամու աշխատանքի ծրագիրը վէճ մը յարուցած է նաեւ քաղաքի աշ- խատաւորութեան մէջ: Կիրակի հան - գիստի ընդհ. օր է: Շաբաթական 40 ժամ աշխատանքով՝ շաբթուան մէջ կը ստեղծուի ազատ օր մըն ալ,— այդ երկրորդ կիրակին ոմանք կ'առաջար - կեն շաբաթը ընել կամ երկուշաբթին, այսինքն երկու օր իրարու ետեւէ հանգիստ: Ոմանք ալ կիրակիի հան - գիստէն վերջ, ամէն հաստատութիւն իր աշխատաւորներուն համար կը նը- շանակէ հանգիստի երկրորդ օր մըն ալ մէկուն երկուշաբթի, միւսին երեք - շաբթի եւ յաջորդաբար:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (224)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Առիւծ Գեւօն մեծ դժուարութեամբ գտած էր Համբոյի դիակը: Հսկայի մարմնոյն վրայ ողջ տեղ մը չէր մնա- ցեր, սրերով ուղղակի ջարդոտեր է- ին, ծեծուած մսի նման: Յանկարծ երկու քայլ անդիէն մեղմ հեծկլտոց մը լսեց Գեւօն: Սիրտը կարծես կանգ ա- ռաւ: Ցակոբի ձայնն էր: Դէպի ձայնի կողմը դարձաւ Գեւօն ու սպաննուած Թուրք զինուոր մը մէկդի քաշելով՝ գտաւ Ցակոբը երկու տեղով ծանրա- պէս վիրաւոր վիճակի մէջ: Վիրաւորի գլուխը հանգչեցուց ծնկան վրայ ու սօս մը քնքշութեամբ սկսաւ ճակատը շփել, մինչ արցունքը երեսն ի վար կը վազէր:

— Հա՛, Ցակոբ ջան, աշխարհի բան է...

— Նիկոլը ... Նիկոլը ո՞ւր է,— շը- շնչաց Ցակոբը աչքերը բանալով:

Ի՞նչ ըսէր Առիւծ Գեւօն: Ցանցաւո- րի նման գլուխը կրծքին կախեց:

— Մեռա՞ւ ... Նիկո՞լն ալ մեռաւ, — Թեթեւ մը հառաչեց Ցակոբը՝ աչ - քերը Գեւոյի դէմքին յառած.— Գեւօ՛, մէջքս ... մէջքս երկու կտոր եղեր է..

Հեռուէն Լեւոնի ձայնը լսուեցաւ, որ տղաքը կը շտապեցնէր շուտով բարձրանալու լերան գագաթը: Ցակո- բին այնպէս Թուեցաւ, որ երազին մէջ կը լսէր այդ ձայնը: Նուաղած աչքե- րը փայլեցան, ու դէմքին գոհունակ ժպիտ մը խաղաց:

— Գեւօ՛ ... Լեւո՞նն է ... ե՞րբ ե - կաւ ... ի՞նչպէս եկաւ ... քովս կան- չէ .. Գեւօ՛, կանչէ՛ ... խօսք ունիմ անոր ...

Լեւոնը՝ Գէորգն ու ընկերները ճամբելով՝ վազէվազ եկաւ եւ նկատե- լով վիրաւորի անյոյս վիճակը ծնկան չոքեցաւ ու բռնեց Ցակոբի ձեռքը:

— Ցակո՛բ, Թանկագին ընկերս ...

— Պարոն Լեւոն, Նիկոլը ... Նիկո - լը մեռաւ ... ես ալ շուտով ... կ'ու- զէի ... կ'ուզէի բան մը ըսել քեզի ...

— Հա՛, Ցակոբ ջան:

— Նիկոլի հետ, շատ կը խօսէինք այդ մասին ... քանի տարի է, մեր սրտերուն տարտ եղաւ ... պարզ երե- սով դէմքիդ չէինք կրնար նայիլ: Աստ- ուած վկայ, Պարոն Լեւոն ... ա՛յն, այն ժամանակ երբ մենք հեռացանք ... քեզի մեռած կը կարծէինք ... մեւէ - տին ալ այնպէս ըսաւ ...

— Գիտեմ, սիրելիս ... անցած բան է, ես չատոնց մոռցեր եմ ...

— Նիկոլը որքան տարտ կ'ընէր այդ մասին ... ես ալ ... չէի պակաս հէ- լալ ըրէ, Պարոն Լեւոն ... Եթէ պա- տահի որ մէկ ալ մեր կողմը անցնիս ... անգամ մը հանդիպէ մեր գիւղը ... մերոնց տես ... մէյս ...

Լեւոնն ու Առիւծ Գեւօն լուռ կը լը- սէին վիրաւորի խօսքերը առանց խօ - սիլ կարենալու: Առիւծ Գեւօն հեկեկա- լով Ցակոբի ճակատը կը շփէր:

— Հը՛, Գեւօ՛, հաց կերա՞ք,— ու Ցակոբի դէմքին տխուր ժպիտ մը խա- ղաց,— ինծի այլ եւս հաց պէտք չէ ... օր մը որ լաւ մը կշտանաս, զիս յիշէ ... Հա՞, Գեւօ ...

Աստօրէն հոսող արցունքները Ա- ռիւծ Գեւոյի պեխերէն կաթկթելով ինկան Ցակոբի դէմքին վրայ:

— Գեւօ՛, կուլա՞ս ... ինչո՞ւ կու - լաս ... կողքիս խղամանը վերցուր, քեզի լինի ... շատ կը հաւնէիր անոր ... Գլուխս ալ կողմը դարձուր, Գե - ւօ՛, հա՛, Հայաստան որ ազատի՝ մե- զի մի՛ մոռնաք ... Պ. Լեւոն ...

— Ի՞նչ, աղիզ ջան ...

— Վերջին խնդիրք մը ունիմ ... քու սրբելիդ մեռնիմ, Պարոն Լեւոն, խն - դիրքս մի մերժեր ...

— Ի հարկէ չեմ մերժեր, սիրելիս:

— Պարոն Լեւոն ...

— Խօսէ, Ցակոբ ջան:

— Զիս ողջ մի ձգեր Քրտերու ձեռ- քը ... խոստացէր ...

— Ցակո՛բ:

Լեւոնի ձայնը յանկարծ խզուեցաւ: Ընկերներէն ոչ ոք չէր տեսած անոր արտասուելը: Հայդուկները զայն երկաթէ շինուած մարդ կը համարէին, որ սրտի տեղ քարի կտոր մը ունէր կրծքին տակ: Առիւծ Գեւօն, սեփական աչքերուն չէր հաւատար. զարմանքով կը նայէր Լեւոնին, որ Ցակոբի ձեռքը բռնած՝ երեխայի մը նման կը հեկե - կար:

— Խոստացի՛ր,— յամառօրէն կը պնդէր Ցակոբը,— Քրտերու ձեռքը ողջ պիտի չձգես ...

Լեւոնը այդ պահուն պատրաստ էր մերկ կուրծքը դէմ տալ հարիւրաւոր սուիններու, ուրախութեամբ կը ձգէր որ կուրծքը ճեղքէին ու սիրտը դուրս բերէին: Չկար տանջանք մը որուն համաձայն չըլլար ան, բայց միայն Թէ Ցակոբը, իր տարիներու հարազատ ընկերը, այդ սարսափելի խնդիրքը չընէր:

— Զիս ողջ մի ձգեր Քրտերու .. Քր- տերու ձեռքը,— կրկնեց Ցակոբը ու անոր ձայնին մէջ անհնարին սարսափ մը կար:

Քանաքեռցի Ցակոբը յանդուգն կռ - ուող մըն էր, անվախ կտրիճ մը, որ բազմաթիւ անգամներ խաղցած էր կեանքին հետ, հեգնած էր մահուան անդիմադրելի սարսափը: Եւ սակայն հիմա վիրաւոր վիճակի մէջ, Քրտերու ձեռքը իյնալու գաղափարէն կը սար - սափէր: Իսկ այդ սարսափը առանց պատճառի չէր: Անցեալ կռիւներու մէջ, վիրաւոր ինկած հայդուկներու հետ, Թուրքերն ու Քրտերը այնպիսի անմարդկային վարմունք ունեցեր է- ին, այնպիսի սոսկալի չարչարանքնե- րով մահացուցեր էին, որ ամէն վի - րաւոր հայդուկ կը նախընտրէր իրեն- ներու ձեռքով վերջանալ, քան ողջ Քրտերու ձեռքը իյնալով հազար մահ ապրիլ մեռնելէ առաջ:

Եթէ միայն ձեռքերը կարողանար շարժե՛լ Ցակոբը, չէ՛, վայրկեան մը իսկ չէր տատամսեր, բայց որ չէ՛ր կր- նար ... կը մնար որ ընկերներէն մէկը այդ վերջին ծառայութիւնը՝ ընկե - րական պարտքը կատարէր: Ու քանի որ Լեւոնը քովն էր, կ'ուզէր, որ այդ մէկը Լեւոնը ըլլար, իր պաշտած մեծ ընկերը, որուն հանդէպ անսահման սէր ունէր Ցակոբը: Ուրախութեամբ պիտի Թողուր որ ան տարճանակը քունքին դրած կրակէր, ու ինք քուն մտած՝ երեխայի մը խաղաղութեամբ մեռնէր ...

— Շատ ուշացանք,— Լեւոնի ականջին փսփսաց Առիւծ Գեւօն՝ աչքերը սրբելով,— տղաքը կը սպասեն:

— Պարոն Լեւոն ...

Ցակոբի ձայնին մէջ այնպիսի ա - ղերսանք կար, որ Լեւոնը ակամայ ցն- ցուեցաւ ու սառն դող մը սահեցաւ ողնաշարէն վար:

Կարգին մթնած էր: Հաղիւ Թէ մեր բարեկամները իրարու դէմք կը տես - նէին Թանձր խաւարին մէջ: Յանկարծ հրացէն մը պայթեցաւ: Ցակոբը ամ - բողջ մարմնով ցնցուեցաւ, Գեւոյի ծունկի վրայէն գլուխը գետին ինկաւ ու անշարժ մնաց:

Կռանալով, ընկերոջ ճակատը համ - բուրելէ վերջ, երբ Լեւոնը ոտքի ելաւ, իր դէմքը աւելի դունատ էր քան Թէ մեռած Ցակոբի դէմքը, աչքերուն մէջ անսահման յուսահատութիւն մը կար:

×

Ղլըճայի ժողովուրդը Թշուառ վի - ճակի մէջ բարձրացեր էր լերան գա - գաթը, ուր ոչ ապաստանարան կար եւ ոչ ալ ապահովութիւն: Ցուրտ քա- մի մը կը փչէր: Կիներ, երեխաներ իրարու պլլուած, քարերու արանքը մտած, կը դողային: Տղամարդիկ ձեռքերնին ծոցերնին՝ շուարած ի - րարու կը նայէին: Ի՞նչ պիտի լինէր իրենց վիճակը: Հիմա, որ գիւղը Թալ- լուած եւ քանդուած էր, ո՞ւր պիտի երթային, ի՞նչպէս պիտի ապրէին ձը- մեռուան երկար ամիսները: Ո՞ւր էր Լեւոնը, ինչո՞ւ կարգադրութիւն մը չէր ըներ իրենց մասին: Հող, սարի կատարը մնալով կին ու երեխայ մին- չեւ առտու բոլորը կը սառէին: Ար - դեօք աւելի լաւ չէ՞ր լիներ, եթէ մնա- յին իրենց գիւղը, ու պայմնական օ- ճախի մէջ այրուէին, ազատէին այդ չարչարանքէն ալ, կեանքէն ալ, որ ի- րենց միայն տառապանք բաժին հա - նած էր:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

Անգլիա 148 մարտանաւ պիտի շինէ ծախսելով 105,000,000 անգլ. ոսկի

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, ծովային նախարարը կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ, ի պաշտպանութիւն պահանջուած վարկերուն, 105,000,000 սթերլին, որ աւելի մեծ է քան բանակին, նաւատորմին եւ օդատորմիղին միացեալ ծախքը՝ 1931ին: Այս վարկերուն գլխաւոր մասը պիտի յատկացուի 148 մարտանաւերու շինութեան, մէջն ըլլալով հինգ առաջնակարգ զրահաւոր եւ 17 յածանաւ: Այս առթիւ նախարարը բացատրեց թէ վերջին տարիներս ձեռք առնուած միջոցներու շնորհիւ, կարելի է բրիտանական նաւատորմը առ հասարակ եւ մասնաւորապէս զրահաւորները անխոցելի համարել օդանաւային յարձակումներու դէմ: «Բարեբախտաբար 18 տարի ժամանակ ունեցանք, զարգացնելու համար այս առթիւ ծրագրուած պաշտպանողական միջոցները: Այդ 18 տարիներու ընթացքին մեծ յառաջդիմութիւններ կատարուեցան: Անշուշտ չեմ կրնար մանրամասնութիւններ հաղորդել մեթոտներու մասին: Բայց կրնամ ըսել թէ նախատեսուած միջոցները կը տրամադրեն գործածել բուն իսկ օդային ուժը եւ հակօդային այնպիսի զէնքեր որոնց մասին կարելի չէր երազել 1918ին: Անշուշտ ըսել չեմ ուզեր թէ նաւեր պիտի չընկղմին: Մենք երբեք յաւակնութիւն ունեցած չենք անխորտակելի դարձնել մարտանաւերը: Միշտ կարելի է նոյնիսկ զրահաւորներ ընկղմել թնդանօթաձգութեամբ, ականներով կամ թորփիլներով: Անտարակոյս, կարգ մը պարագաներու մէջ, կարելի է նաեւ մարտանաւեր ընկղմել օդային յարձակումով: Բայց եւ այնպէս, իրողութիւն է թէ այնպիսի միջոցներ ձեռք առած ենք որ թշնամին պիտի հարկադրուի երկու անգամ մտածել, յարձակում գործելէ առաջ»:

ԳԱՏԸՔԷՕՅԻ ԴԷՊՔԸ ՔԱՂԱՔ. ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ ՉՈՒՆԻ

Երէկ հաղորդած էինք Գատըքէօյի մէջ (Պոլիս) պատահած դէպք մը, որ «յեղափոխական գործունէութիւն» կը վերագրէր երեք Հայուհիներու:

Պոլսոյ վերջին թղթաբերով հասած թերթերը մանրամասնութիւններ տալով դէպքի մասին, կը հրատարակեն ընդհ. դատախազին յայտարարութիւնը, որով կը հաստատուի թէ դէպքը քաղաքական ոչ մէկ հանգամանք ունի, ոչ ալ այնքան խորհրդաւոր է, որքան կարծուեցաւ սկիզբէն:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԿԱՏԱՂԻ ԿՌԻՒ ԵՐ ՄԱՏՐԻՏԻ ՇՈՒՋԵԻ

Ապստամբները կը շարունակեն Մատրիտի սպառնալ մասնաւորապէս հիւսիսէն: Այս առթիւ կառավարական շեկոյցները նորէն կը շեշտեն թէ իտալացի զինուորներ են որ կը կատարեն գլխաւոր դերը: Կուատալախարայի մէջ գերի բռնուած են 41 իտալացի զինուորներ: Հաղորդելով այս տեղեկութիւնները, «Իւմանիթէ» կը հարցնէ թէ «Թոյլ պիտի տրուի՞ որ Մուսոլինիի բանակը գրաւէ Սպանիան»:

Մինչ զօր. Ֆրանքոյի բանակը յառաջ կը խաղայ դէպի Մատրիտ, հարաւէն ալ ուրիշ ապստամբ զօրավար մը կը սպառնայ Քորտովայի:

*** Ֆրանսական շոգենաւ մը յարձակում կրած ըլլալով, կառավարութիւնը չորս մարտանաւեր ղրկեց Միջերկրական, որպէսզի պաշտպանեն առեւտրական հաղորդակցութիւնները Ֆրանսայի եւ Հիւսիսային Ափրիկէի միջեւ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԱՓՐԻԿԵԱՆ ՏՐԻՊՈԼԻՍ հասաւ երէկ, եւ ընդունուեցաւ շռնդալից հանդիսութեամբ: Միջերկրականէն անցած ատեն իտալական նաւարաժինը ողջունեց «Առաջնորդ»ը:

ԶՕՐ. ԿՈՒՐՕՆ ՍՊԱՆՆԵԼՈՒ պաշտօն ստացած էր Հոլանտացի մը, Վան Վալէնչթէն, 1920ին, ծանօթանալով Թուրք սպայի մը հետ: Նպատակին հասնելու համար, դաւադիրը մտաւ օտար լեգէոնի մէջ, Սուրիա, ուր կը գտնուէր զօրավարը, իբրեւ հրամանատար գրաւման բանակին: Մահափորձը ձախողեցաւ, եւ դաւադիրը ձերբակալուելով մահուան, յետոյ ցմահ բանտարկութեան դատապարտուեցաւ: 1922ին փոխադրուած էր Քայէնի թիարանը, սակայն յաջողեցաւ փախչիլ 1924ին: Արդ, Լիւքսէնպուրկի կառավարութիւնը սահմանէն դուրս քշած ըլլալով փախստականը, ֆրանսական ոստիկանութիւնը առջի օր ձերբակալեց զայն սահմանագլուխին վրայ:

ԻՐ ՄՐՑԱԿԻՑԻՆ ՔԻԹԸ ԿՏՐԱԾ ըլլալով, մէկ տարի բանտարկութեան եւ 10,000 ֆրանք հատուցման դատապարտուեցաւ կին մը, Մառի Թէրէզ: Այս կինը Սենեկալցի մը կը սիրէր, որ բանտարկուեցաւ: Այցելութեան մը առթիւ, կ'իմանայ թէ ուրիշ աղջիկ մը, Օլկա, նամակ մը գրած է իր անհաւատարմութեան մասին: Մառի Թէրէզ քանի մը հատ կը ճնկէ, կ'երթայ կը գտնէ Օլկան, դուրս կը կանչէ, եւ ածելիով կը կտրէ քիթը, վերէն վար:

Փարիզ

ՇԱՎԻԼԻ Արղութեան խումբի ժողովը, 13 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Ադամեանի բնակարանը: կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Իշխան» ենթակոմիտէի ընկերները, այս կիրակի (14 Մարտ) երեկոյեան ժամը 8ին, «Ճաhրիկեան» սրահին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) ընկեր կարօ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 14 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Լա վիսդ, սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, այս կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 2ին, «Խաժակ» ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, **Salle Géographie**ի մէջ

184 Bld. St. Germain, մէթրօ **St. Germain** եւ **Mabillon**

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն ՕՐ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն), ՕՐ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ), ընկեր Ա. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ (արտասանութիւն):

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆր.:

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. Պանթէօ Բաշանի «Արծիւ» ենթակոմիտէի կողմէն

20 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ արշալոյս

Chez—Boivinի սրահին մէջ,

25bis Ave. de la République, Montrouge

Մէթրօ **Porte d'Orléans**ի մօտ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ **Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Խօսք պիտի առնեն նաեւ **S. F. I. O.**ի կազմէն ընկերներ

DEPREUX — **Cons. Municipal de Sceaux**

CHIGNOIS — **Cons. Municipal de Bagneux**

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն ՕՐ. Հ. ԳՆԵԱԶԵԱՆ, Պ. Գ. ՄԷՀՏԷՐԵԱՆ մեներգ եւ «Անուշ»էն զուգերգ, ՕՐ. Մ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ եւ Պ. Հ. ՏԱՐՕ ԵԱՆ (արտասանութիւն) Պ. ՇԱՐԱՄ, Պ. ԷՔՍԷՐՃԵԱՆ (մեներգ), Պ. ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ (ջութակ), եւ ՕՐ. ՍՕՆԻԱ:

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ հայկական պարեր:

Ցայտնի նուագախումբ առաջնորդութեամբ **Gario-Canti**ի

ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ:

Մուտք 5 ֆրանք

Ընկերական խնջոյք՝ Փետր. 18ի առթիւ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Ավինեանի Մուրատ խումբի

14 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Սէն Սաթուրնէնի մէջ:

Երգ, արտասանութիւն, նուագ եւլն.:

Թէյասեղան Կ. Խ. Օ ռւսնւ առթիւ

Ց. Կ. Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղին կողմէ, մասնակցութեամբ Համազգայինի Մասնաճիւղին, ի նպաստ դպրոցին:

14 Մարտ կիրակի ժամը 3,30ին. մատուռ դպրոցին մէջ,

4 րիւ տէ թրուա Շաթիէ

Կը խօսի՝ Տիկ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Մուտք մեծերուն 3 ֆր., փոքրերուն 1 ֆր.:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն արուարձաններու եւ շրջանի իր բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու կողմէ խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկեր Ադամ Կօնօեանին, իր տիկնոջ եւ պարագաներուն, իրենց սիրելի զաւակին կսկծալի մահուան առթիւ:

×

Ավինեանի Մուրատ խումբը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Հ. Սեւէնկիւլեանին իր զաւակին դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ց. Հ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ այն ծնողքներուն, որոնք դպրոցի հանդէսին պէտք եղած հագուստները հայթայթած էին:

Մասնաճիւղս շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ փոքրիկն Ժիրայր եւ Սարգիս Տէրտէրեան 20 ֆրանք, Սրբուհի Շահինեան 20, Պ. Պ. Լեւոն Գույումճեան 20, Ստեփան Մարգարեան 15, Ազատեան 15, Աղապապ Պարսամեան, Հայկ Ժամկոչեան, Նշան Դարբինեան, Խ. Կարմիրմօրուսեան, Հայկազն Մանուկեան, Տիկիններ Փափազեան, Նոգուտեան, Րէիզեան, Գալուստեան, Պ. Պ. Թոփալեան, Էմիրզաեան, Նարկիզեան, ԳասպարեանԱնկէցեան, Պօյաճեան 10ական, Օր. Իսկուհի Տէրտէրեան, Տիկին Տուրումեան, Մինասեան, Կարմիրլեան, Շիրվանեան, Ոմն, Տիկին մը 5ական, Տիկին Գորգիկեան 6:

Ընդհ. գումար՝ 281 ֆրանք:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Յուշարձանի շինութեան կեդրոնական յանձնախումբս շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ գումարները, Պ. Հայկազուն Քէֆէլեանի միջոցաւ՝ Փարիզի, Լիոնի, Տէսինի, Կրընոպլի եւ Մարսէյլի շրջանէն.— Տիկ. Ակոնայեան, Պ. Պ. Պօղոս Գորգիկեան, Սարգիս Էքինճեան, Յովհաննէս Տէր Պապեան 25ական, Պ. Հրանդ Ակոնայեան 20, Եղիշէ Հայրապետեան, Երուանդ Ըշըլեան, Գէորգ Պօստիկեան, Եդուարդ Սուքիասեան 10ական, Տիկիններ Սաթենիկ Զիլինկիրեան, Լուսիկ Պօստիկեան, Պ. Պ. Սարգիս Գալէնտէրեան, Հաճեան եղբարք, Անդրանիկ Ընքապապեան, Գէորգ Գալայճեան, Պետրոս Պետրոսեան, Պ. Կէնճեան, Պ. Սողիկեան, Ղազար Զալարեան, Վահրամ Զանտըեան, Պետրոս Պէկիրճեան, Թադէոս Այվազեան, Սամբրէ Տէր Պետրոսեան, Յակոբ Հայրապետեան, Ստեփան Գուարեան, Տիրան Պէկիրճեան, Պ. Տապաղեան, Արմենակ Ազարեան, Յովհաննէս Զաթալեան, Խորէն Գարակէօզեան, Վահան Յակոբեան, Պ. Ղարիպեան, Սմբատ Յակոբեան, Տօնիկ Փօլայեան, Կ. Գաբրիէլեան, Ե. Մանուկեան, Հայկ Ժամկոչեան, Մխիթար Նորիկեան, Սուրէն Գալէնտէրեան, Գրիգոր Յարութիւնեան, Ա. Ճէնազեան, Սողոմոն Քէչեան, Ս. Քէօշկէրեան 5ական ֆրանք: Գումար 330 ֆրանք: Նախորդ գումար 22917.55, ընդհ. գումար 23,247.55 ֆրանք:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

Դասախօսութիւն

Մարսէյլի Համազգայինի Մասնաճիւղին կողմէ

13 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 9,30ին, իր ընթերցասրահին մէջ, 31 rue Beauséjour. Մարսէյլ:

Կը խօսի՝ Պ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Արեւմտահայ գրականութիւն:

Կ'երգէ Տիկ. ՄԱՐԻ ԳՐՔՊԻՇԵԱՆ, արտասանութիւններ եւլն.:

Մուտք 1 ֆր.:

Թատերական Ներկայացում

Փարիզի Նորակազմ «Ադամեան» Թատերախումբի կողմէ

Ղեկավար՝ Բ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ — Բացման Ա. Ներկայացում

կիրակի 14 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2,30ին,

Պեսէթրի Պ. Յովհաննէսեանի սրահին մէջ. 13 rue Pierre Curie.

Մէթրօ Porte d'Italie:

Կը ներկայացուի ԿՐԵՄՈՆԻ ՎՆԱԳՈՐԾԸ (տրամ 2 արար) եւ Ա. Անտոնեանի ՄԱՆԵԱԿԸ (զաւեշտ)

Կը մասնակցին փարիզահայ երիտասարդ կարող ուժերը:

Մուտք 5 եւ 3 ֆր.:

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Պետ. Հ. Կ. Խաչի Իթալիի նորակազմ մասնաճիւղին կողմէ

21 Մարտ կիրակի ժամը 3ին. Gentilly-ի քաղաքապետարանին մեծ սրահին մէջ:

Նախագահութեամբ Փարիզի Պետ. Հ. Կ. Խաչի նախագահ ՏՈՔԹ. ՔՕԼՕԼԵԱՆի

Կը խօսի՝ Պետ. Հ. Կ. Խաչի քարտուղար Պ. Գ. ԲԱՐՈՒՆԱԿԵԱՆ

Խնամուած գեղարուեստական բաժին

Կը ներկայացուի «ՓՈՔՐԻԿ ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆ» (զաւեշտ):

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի հայ հասարակութիւնը:

Իջնել մէթրօ Porte d'Italie կամ առնել 93. AR եւ ARbis օթօպիւսները: Մուտք 3 եւ 5 ֆր.:

Զմեռնային Ցերեկոյթ—Պարահանդէս

Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութեան

14 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

ՍԱԼՕՆ ՄԱՍՍԻԼԻԱՅԻ ՄԷՋ, **Rue Roux-de-Brignoles**

Հաճելի գեղարուեստական բաժին: Զուարճալի անակնկալներ:

Wonder-Jazz Mathieu

Ճոխ պիւֆէ, ընտիր խմիչք ժողովրդական գիներով:

Մուտք 10 ֆր.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ կամաւորներու եւ մարտիկներու միութեան կովկասի ճակատի կամաւորներու ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ կիրակի 14 Մարտ, առաւօտեան ժամը ճիշդ 9ին, «Au Vizir» սրճարանի ներքնասրահին մէջ, 14 Rue Colbert: կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քղիի Հայր. միութեան կեդր. վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները եւ համակիրները եւ Սէն Լուի մասնաճիւղի անդամները կիրակի 14 Մարտ կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Ճահրիկեան սրահին մէջ, 5 րիւ տը լ'Էքլիզ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԻ Տիգրանակերտի եւ շրջ. Հայրենակցական Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը, 14 մարտ, կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 3ին, 32 Ավընիւ Կոպլէն, մէթրօ Կոպլէն:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ՈՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 14 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 14 MARS 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3370

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՞ՒՐ Է ԿԵԴՐՈՆԱՁԻԳ ՄԱԳՆԻՍԸ

Անհրաժեշտ չէ պարզել միւս գաղութներու պատկերը, ապացուցանելու համար թէ անոնք ալ քաշուած են կամ հետզհետէ կը քաշուին իրենց պատեանին մէջ:

Գաղութներ կան որոնց անունը տարին քանի մը անգամ իսկ չի լուիր: Օրինակ՝ Իրանն ու Իրաքը :

Մեր ամէնէն հոծ գաղութը, Սուրիա – Լիբանան, մինչ աչքի մօտ է, բայց, իրականին մէջ շատ քիչերը բան գիտեն անոր ներքին կեանքին եւ հոգերուն մասին :

Եգիպտոս, բաղդատաբար հանգիստ գաղութ մը, կը գտնուի նոր կացութեան մը առջեւ, հիմա որ երկիրը տիրացաւ իր անկախութեան :

Ովկիանոսէն անդին, Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկաները, իրենց հեռաւորութեամբն իսկ, բոլորովին տարբեր պատկեր մը կը ներկայացնեն :

Առաջինը, արդէն ծերացած, առանձին աշխարհ մը կը կազմէ ինքն իր մէջ, իր բազմազան կազմակերպութիւններով, կուսակցութիւններով, Հայրենակցականներով եւ զոյգ Առաջնորդութիւններով :

Երկրորդը, Հարաւային Ամերիկան, որ աճեցաւ 1922էն վերջ, դեռ նոր կազմակերպուած, Հայկական կեանքին հետ կապուած է այնպէս ինչպէս կարելի է կապուիլ 25 օրուան հեռաւորութենէ մը:

Զանց առնելով սակաւաթիւ գաղութները — Լոնտոն կամ Կիպրոս, Պելժիա կամ Իտալիա — ի՞նչ կը հետեւի այս համառօտ եւ աղօտ պատկերացումէն:

— Մեկուսացում եւ ամփոփում՝ սեփական պատեանին մէջ :

Ցարանձուն տրամադրութիւն մը՝ ամէն գնով յարմարելու միջավայրին, քանի որ չի տեսնուիր ոեւէ լուսաւոր հեռանկար, իսկ «հեռանկար»ներն ալ շատոնց քրթմնջել սկսած են :

Հեռանկարներէն մէկը, ներգաղթը — բնինք արդէն — վիճակահանութեան պարզեւի մը կամ հին յիշատակի մը տպաւորութիւնը կը գործէ այլեւս :

Ոչ մէկ շարժուձեւ՝ Երեւանէն, որ կարենար տաքցնել սիրտերը, գոնէ շող մը արձակել կարօտէն պաղած աչքերու մէջ :

Ոչ մէկ տող գիր՝ խորհրդային մամուլին մէջ, որ ենթադրել տար թէ մարդիկ սահմանէն դուրս եղած բազմութեանց մասին ալ կը մտածեն: Ոչ մէկ արտայայտութիւն, որ յոյս ներշնչէր թէ՝ Խանջեանի յաջորդները տրամադիր են դարմանելու անոր վերագրուած վրիպումները ···

Անվերջ ժողովներ, չղթայաչար զեկուցումներ, Թխածոյ Թարգմանութիւններ, անամէջ շռայլաբանութիւններ եւ գետնաքարշ փառաբանութիւններ,— ահա ինչ որ կը տեսնենք, ամէն օր, Երեւանի մամուլին մէջ :

Մենք այդ խառնակոյտին մէջէն է որ կը զատենք, ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԿԸ ԹԱՐԳՄԱՆԵՆՔ զանազան լուրեր, Հայաստանի մասին. իսկ դուք պիտի չտեսնէք ո՛ր եւ է թղթակցութիւն, նոյնիսկ արտատպում արտասահմանէն, պատկերացնելու համար տարագիր բազմութեանց կեանքը: Արտասահմանի մասին հայկական լուրեր կը տրուին, եթէ կապ ունին Կոմկուսի հաստատուծի մը գործունէութեան կամ Դաշնակցութեան «դաւերուն» հետ: Կը թուի թէ մասնաւոր ծրագիր մը մշակուած է, որպէսզի Հայաստանի ժողովուրդը նոյնիսկ պատահաբար չիմանայ որ եւ է բան՝ դուրսէն, արմատախիլ բազմութեանց մասին, անոնց կացութեան եւ բաղձանքներու մասին :

Տարիներու պատմութիւն ունի Երեւանցիներու այս դիրքը, եւ բոլոր երեւոյթները կը հաստատեն թէ աւելի գունաւորուած, կոշտացած է այժմ:

Աղասի Խանջեանի ողբերգութենէն ի վեր, Երեւանը աւելի ամուր կառչած է իր պարանին: Կծկուած՝ իր պատեանին մէջ, ան կը ճգնի իր գոյութիւնը արդարացնել առաւելապէս հաւատարմութեան հաւաստիքներ հոսեցնելով դէպի Թիֆլիս եւ Մոսկուա :

Երբ հայրենիքը այսքան անո՛ւշ կը նայի հայկական արտասահմանի վրայ, ինչո՞ւ զարմանալ որ, իւրաքանչիւր գաղութ սկսեր է մշակել տեղական քաղաքականութիւն մը, մեկուսանալ, ամէն բանէ առաջ իր գլխուն ճարը նայիլ :

Ո՞ւր է կեդրոնաձիգ մագնիսը, որ կորով ներշնչէր, բարձրացնէր տրամադրութիւնները, որպէս զի ամբողջ բազմութիւններ գլխիվայր չիջնէին միեւնոյն լպրծուն ճամբուն վրայ, — «Ուր հաց, անդ կաց»:

Արդար ըլլալու համար, հարկ է խոստովանիլ որ, եթէ Երեւանը շարաշար վրիպեցաւ այս ճամբուն վրայ, իր ժխտոյն եւ ապիկար քաղաքականութեամբ, Հայկական Արտասահմանն ալ իր կարգին լրացուց պակասը,— փշուր փշուր բզքտելով, ծաղրանկարի մը վերածելով իր ազգային - քաղաքական հաւատալիքները :

Տարուէ տարի, բռշայական գիծ մը զարգացաւ գաղութէ գաղութ, եւ հոգեկան ամայութիւնը հռչակուեցաւ առաքինութիւն: Մարդիկ բան - գործ ըրին մարել, ցամքեցնել խանդավառութեան, ինքնագործունէութեան աղբիւրները: Ստեղծուեցաւ առօրեայ, շուկայիկ իմաստութիւն մը, որ չի հանդուրժեր որ եւ է ծրագրեալ աշխատանքի, նոյն իսկ վաղուան համար:

Եւ կը թուի թէ մարդիկ ուրախ են որ այժմ քաղաքական հոսանքներն ալ կաշկանդուած ըլլալով զանազան երկիրներու մէջ, աւելի կ՚արդարանայ կազմալուծման ընթացքը: Աւելի կը զարգանայ մեկուսանալու, պատեանին մէջ քաշուելու, սահմանէն անդին բան չտեսնելու հոգեբանութիւնը:

Հարցնէ՛ք թէ քանի՞ տարի պիտի կրնայինք դիմանալ, այս ընթացքով ···

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓՈԽԱՌՈՒԹԵԱՆ Ա. ԲԱԺԻՆԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ ՈՒԹ ԺԱՄՈՒԱՆ ՄԷՋ

Խնդրանքը եռապատիկ աւելի էր

ԵՐԿՐՈՐԴ ԲԱԺԻՆԸ ՊԻՏԻ ՀԱՆՈՒԻ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

Ազգ. պաշտպանութեան փոխառութիւնը պսակուեցաւ աննախընթաց յաջողութեամբ: Առաջին բաժինը, 5,000,000,000 ֆրանք, որ հրապարակ հանուած էր ուրբաթ առտու, փակուեցաւ շրջաբերութենէն չորս - հինգ ժամ վերջը, եւ իրիկուան դէմ արձանագրութիւնները փակուած էին: Ժամը 5ին վարչապետարանէն զեկոյց մը կը հաղորդէր թէ դիմումները անցած են բուն գումարը եւ թէ երկրին մէկ մասը նիւթապէս հնարաւորութիւն ունեցած չըլլալով արձանագրուելու, ելմտական նախարարը որոշած է երեքշաբթի առտու իսկ հրապարակ հանել նոր բաժինը, միեւնոյն պայմաններով: Գումարը պիտի ճշդուի հրամանագրով մը: Կը կարծուի թէ պիտի ըլլայ 5,300,000,000 ֆրանք:

Փոխառութեան յաջողութիւնը այնքան մեծ էր որ, ուրբաթ կէս օրուան ժամը 2ին Փարիզի մեծ դրամատուններէն շատերը եւ բազմաթիւ նամակատուններ կը մերժէին նոր արձանագրութիւններ ընդունիլ. գալով գաւառական դրամատուններուն, շատերը դեռ վարչական հրահանգներն անգամ ստացած չէին, այնպէս որ չկրցան գոհացնել իրենց յաճախորդները:

Թերթերը կը գրեն թէ փոխառութեան արձանագրուած են բազմաթիւ Ամերիկացիներ, այր թէ կին, մասնաւորապէս գնելով 10,000 — 500,000 Ֆր.ի թուղթերը: Բաղդատաբար քիչ էին 500 եւ 1000 ֆրանքի գնումները (Ամերիկացիներու մէջ):

Ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ փոխառութեան յաջողութիւնը կը գերազանցէ կառավարութեան ակնկալութիւնը: Նախարարական խորհուրդը երէկ առտու վաւերացուց երկրորդ բաժնին պայմանները: Կը կարծուի թէ առաջին բաժինը արձանագրուած է եռապատիկ. ուստի երկրորդ բաժնի արձանագրութեանց առթիւ, նախապատուութիւն պիտի տրուի անոնց որ յուսախաբ եղած էին :

Փոխառութեան յաջողութիւնը կ'ապացուցանէ թէ դրամագլուխի գործադուլը վերջացած է, գէթ առ այժմ: Տնտեսական եւ քաղաքական տեսակէտով այս աննախընթաց յաջողութիւնը կարեւոր արդիւնքներ պիտի ունենայ: Անշուշտ արտասահման զրկուած դրամները երկիր դառնալով, պիտի նպաստեն գիները աժանցնելու եւ թեթեւցնելու աշխատավարձքերու խնդիրը, որ գլխաւոր պատճառն է վերջին ամիսներու քաղաքական եւ աշխատաւորական խլրտումներուն :

*** Ուրբաթ իրիկուն ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ ծերակոյտին նախագահը, երբ արդէն փակուած էր «յաղթական փոխառութիւնը», ինչպէս կը կոչեն: Ճառը ջերմ կոչ մըն էր «եղբայրական համերաշխութեան՝ ազգին դասակարգերուն միջեւ»:

Իտալիա եւ Գերմանիա միշտ կ'առարկեն Ֆրանքեւխորհրդային դաշինքին դէմ

Գերմանական կառավարութիւնը ուրբաթ օր Պերլինի անգլիական դեսպանին հաղորդեց իր պատասխանը՝ Լոքառնոյի դաշինքի մասին: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ պատասխանը խմբագրուած է յուշագրի ձեւով, սերտ գործակցութեամբ՝ Իտալիոյ հետ: Գերմանիա կը կրկնէ իր տեսակէտները՝ արեւմտեան դաշինքի մասին: Կը նշանակէ թէ Գերմանիա տրամադիր է խաղաղասիրական յարաբերութիւններ հաստատելու արեւմտեան պետութեանց հետ, բայց կը դժկամակի այս խնդիրը կապել կեդրոնական Եւրոպայի եւ Խ. Միութեան հետ եղած յարաբերութեանց հետ: Կը թուի թէ Գերմանիա լայն զիջումներ չի կատարեր, դիւրացնելու համար նոր Լոքառնոյի մը կնքումը: Շատ շատ, տրամադիր կ'երեւայ գոհանալու Ֆրանքեւխորհրդային դաշինքին վերաքննութեամբ (մինչեւ հիմա կը պահանջէր ջնջել) :

Այս առթիւ, անգամ մըն ալ իրարու պիտի ընդհարին գերմանեւիտալական եւ անգլեւֆրանսական տեսակէտները:

Իտալական կառավարութիւնն ալ յանձնեց իր պատասխանը, որուն բովանդակութիւնը նոյնպէս գաղտնի կը պահուի: Բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ միեւնոյն տրտունջները կը յայտնէ Ֆրանքեւխորհրդային դաշինքի մասին:

Լոնտոնի գերմանական դեսպանը երէկ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ, այս հարցերու մասին:

Արիւնը կը հոսի Մատրիտի առջեւ

Վերջին լուրերու համաձայն, Սպանիոյ ապստամբները կատաղօրէն շարունակելով գրոհ տալ, յաջողած են նոր դիրք մը գրաւել, Կուատալախարայի ճակատին վրայ: Երեք բանակներ կը մասնակցին պաշարման գործողութեանց: Կառավարական զօրքին հրամանատարը օդնական ուժ ղրկեց միջազգային բանակէն եւ հրամայեց դիմադրել ամէն գնով: Կ'ըսուի թէ վերջին յարձակողականին սկզբնաւորութենէն ի վեր ապստամբները 50 քիլոմեթր յառաջացած են, իսկ միայն ուրբաթ օր՝ 9 քիլոմեթր: Կառավարական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ առ նուազն 25,000 իտալացի զինուորներ կը մասնակցին Մատրիտի յարձակման :

Այլեւս անխուսափելի կը համարուի Մատրիտի ամբողջական պաշարումը: Սաստիկ ձմեռը, ձիւնն ու փոթորիկները մեծապէս կը դժուարացնեն գործողութիւնները: Հեռագրի մը համաձայն, Զօր. Ֆրանքոյի զօրքը միայն վեց քիլոմեթր հեռու է Կուատալախարայէն, որ Մատրիտի հիւսիսային միջնաբերդը կը կազմէ: Ապստամբ զօրավարի մը հաւաստիքներուն համաձայն, կառավարական զօրքը կորսնցուցած է բոլոր կարեւոր դիրքերը :

Գործազրկութիւնը կը նուազի

Աշխատանքի նախարարութեան շաբաթական տեղեկագրին համաձայն, մարտ 6ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 404,624, ինչ որ կը նշանակէ 5595 պակաս՝ նախընթաց շաբթուան վրայ: Բաղդատելով 1936ի նոյն շրջանին հետ, այս տարի գործազուրկներու թիւը պակսած է 79,902 հոգիով:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆԱԽ ԿԻՆԴ, ՅԵՏՈՅ ԱԶԳԴ

— Այն մարդը որ իր կնոջը ազդեցութեան տակ ինկած է, չի կրնար գերմանական պետութեան պաշտօնեայ ըլլալ :

Այսպէս վճռեց Փրուսիոյ վարչական Գերագոյն Ատեանը, քանի մը օր առաջ :

Ի՞նչ էր պատահած :

Պետական պաշտօնատարի մը կինը ոչ միայն յաջողած էր իր թեւին տակ առնել զինքը, այլեւ կը շնար, առանց որ եւ է մեղադրանք լսելու «գլխաւոր»էն :

Երեւի փիլիսոփայական ջիղ ունէր այս մարդը, եւ արժէք չէր տար հանրային կարծիքին :

Իր չար բախտէն, ատեանը քննեց, դատեց եւ եզրակացուց թէ կոտոշը չի կրնար պարտկուիլ պետական ծառայութեան մէջ: Եւ հետեւեալ վճիռն արձակեց ·

— «Ամբաստանեալին կինը կը շարունակէ մնալ վերին աստիճանի բոզ եւ դաժան: Ամբաստանեալը անկարող էր ազդելու իր կնոջը վրայ, որպէսզի մաքուր եւ վայելուչ կեանք վարէ: Միեւնոյն ատեն, ծաղրուծանակի առարկայ դարձած էր, որովհետեւ թոյլ կուտար որ կինը հրապարակաւ հակողութիւն կատարէ իր վրայ: Եւ վերջապէս, տղամարդու վայել ընթացք չէր բռնած, իր կնոջը չնութեան հանդէպ»:

Հիմա երեւակայեցէք վիճակը այն «գլխաւոր»ներուն, պետական կամ առեւտրական պաշտօնեայ, որ ուրիշ արժանիք չունին, բայց եթէ իրենց կէսը, անոր այս կամ այն յատկութիւնը :

Եթէ գերմանական ատեանին տեսակէտը տարածուի սահմանէ սահման, հետեւանքը պիտի ըլլայ, անշուշտ, գործազրկութիւն՝ անհամար բազմութեամբ :

Հետզհետէ ծաւալելով եւ սաստկանալով, անհաւանական չէ որ այս հարցը եւս թնճուկի վերածուի եւ փոխադրուի Ժընեւ, Ազգերու Դաշնակցութեան պալատը :

Ազգաժողովը մասնաւոր գրասենեակ մը ունի, արդէն, որ կը զբաղի հանրային բարոյականի խնդիրներով, գերեվաճառութեան, կնավաճառութեան, պոռնկութեան հարցերով, Եւրոպայէն մինչեւ Չինաստան կամ Հարաւ. Ամերիկա :

Արդ, եթէ այս խնդիրն ալ բարդուի Ազգաժողովի գլխուն, այն ատեն ո՞վ պիտի մտածէ խաղաղութեան, զինաթափութեան, հաւաքական ապահովութեան, Լոքառնոյի եւ մնացեալ հարցերու մասին :

Միւս կողմէ, չէ՞ք վախնար որ, այսուհետեւ, միջազգային վիճաբանութիւններու ատեն, երբ մթնոլորտը պղտորի, լսենք սա տեսակ խօսքեր ·

— Ի՞նչ զինաթափութիւն, գնա բանդ, այստեղ ձեր հարէմը չէ···

— Ձեր համեստափայլ տիկինը, համաձա՞յն է այս բանաձեւին ···

— Պարոն, ոչ - յարձակման դաշինքը ձեր «ալիանս»ին չի նմանիր:

Այն ատեն, վա՜յ է եկեր խաղաղութեան :

ՎԱՀԷ

«4000 զէնք բաժնուած է Հայերուն»

Պոլսոյ թուրք թերթերը կը գրեն ·—

«Սուրիացիները ամայի վայրերու մէջ իրենց հանդիպած գլխարկաւոր Թուրքերուն դէմ կը յարձակին : Ամէն օր բազմաթիւ դէպքեր տեղի կ'ունենան :

Միւս կողմէ արաբ գիւղերուն եւ Հայոց շարունակ զէնք կը բաժնուի : Ցարդ 4000 զէնք տրուած է Հայերուն: Խիստ ստոյգ լուրերու համաձայն, Պասսիպլա գիւղին ալ 40 զէնք բաժնուած է: Լուր տարածուած է, որ կառավարութեան դրդումով Արաբները մեծ ցոյց մը պատրաստած են: Արաբները դրամ կը խոստանան անոնց որ պիտի մասնակցին այս ցոյցերուն:

«Մեզի համար քիչ մը անտրամաբանական կը թուի Հայերու չորս հազար հրացան բաժնուելուն լուրը. Հայերը ինչի՞ պիտի գործածեն այս հրացանները. իրենք զիրե՞նք պաշտպանելու համար եւ որո՞ւ դէմ: Իսկ եթէ այդ զէնքերը բաշխողներուն նպատակն է Հայերը դրդել որ Թուրքերուն վրայ յարձակին, շատ կը սխալին: Հայերը Հաթայի (Սանճաք) Թուրքերուն հետ շատ սիրով կ'ապրին եւ իրարու մէջ ո եւ է դժտութիւն չունին: Հայերը այլեւս ուրիշի գործիք չըլլալու դասն փորձառութիւնը ունին, որով բնաւ հաւատալի չէ որ անոնք մասնակցին արկածախնդիր Դաշնակներու գործունէութեան »···

«Հայաստան մեկնողներու համար ոչ մէկ գաղթական կ'ընդունուի»

Պոլսոյ Արեւելք թերթը կը գրէ 5 մարտ ·—

Վերջերս զրոյց կը շրջէր թէ, Պոլսէն եւ Թուրքիայէն Հայաստան մեկնիլ ուզողներու «վիզէ» տալու հրաման եկած է :

Այս առթիւ Պոլսոյ խորհրդային հիւպատոսարանը հետեւեալ զեկուցումը կ'ընէ, որ կուգայ հերքել շրջած անհիմն լուրերը ·—

«Խորհրդային Միութեան կողմէ գաղթական ընդունելու մասին դիտումնաւոր կերպով հրապարակ հանուած զրոյցներու առթիւ, խորհրդային հիւպատոսարանը թրքահպատակ Հայերուն կը յայտարարէ թէ այդպիսի բան մը գոյութիւն չունի »:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԱՏԱՀԵՑԱՒ ԳԱՏԸԳԻՒՂԻ ԴԷՊՔԸ

ՀԱՅ ԿԻՆ ՄԸ ԿՈԿՈՐԴԸ ԿԸ ԿՏՐԷ, ՅԵՏՈՅ ՏՈՒՆԸ ԿՐԱԿԻ ԿՈՒՏԱՅ

Գատը գիւղի դէպքին մասին Պոլսոյ թերթերը կը հաղորդեն հետեւեալ տեղեկութիւնները ·—

Տիրուհի եւ իր երկու աղջիկները 20 տարիէ ի վեր կը բնակէին Թրքական թաղի մը մէջ, առանց որ եւ է կապ պահելու իրենց դրացիներուն հետ: Դրացիներէն Ֆաթմա հանըմ մասնաւոր հակառակութիւն մը ունէր հայ կնոջ հանդէպ, միշտ կ'աշխատէր կռիւ մը յարուցանել, յաճախ կը սպառնար, կ'ըսէր թէ աքսորել պիտի տայ Տիրուհին եւ երկու աղջիկները: Այս ամենօրեայ կռիւներով, սպառնալիքներով այնքան ջղայնացած էր Տիրուհին, որ այլեւս կորսնցուցեր էր իր քաջութիւնը: Թրքուհին ամէն տեսակ քսութիւններ, ամբաստանութիւններ կ'ընէր, իբր թէ Տիրուհի յեղափոխական գործունէութիւն ունի, արտասահմանի հետ կապ կը պահէ, տունին մէջ ռումբեր ունի, եւն. : Ոստիկանութիւնը քննութեան համար կը ներկայանայ Տիրուհիի տունը: Խեղճ հայ կինը, այս անգամ իրապէս հաւատալով որ Ֆաթմա հանըմին սպառնալիքը պիտի իրականանայ եւ զիրենք պիտի աքսորեն, այլեւս բոլորովին ինքզինք կորսնցուցած՝ կ'ուզէ վերջ տալ իր կեանքին: Ածելիով կը կտրէ իր կոկորդը եւ գետին կը թաւալի, աղջիկները եւս, այս բոլոր դժբախտութեանէն ընկճուած, կրակի կուտան տունը, բոլորը միասին ոչնչանալու համար այն տանը մէջ, ուր ապրեր են 20 տարիներէ ի վեր, փոխանակ երթալ տառապելու

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
ԻՐ ԱՆՏԻՊ ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Առաջին անգամ 1928ին էր որ մանրամասն ուսումնասիրութեան մը մէջ փորձեցի գծել Արտաշէս Յարութիւնեանի գրական դիմագիծը եւ անոր նըկարագրին քանի մը ծանօթ կողմերը: Ձեռքի տակ ունէի նաեւ տասնեակ մը անտիպ նամակներ, որոնք ուղղուած էին ժամանակին Մերուժան Պարսամեանի: Այդ նամակները 1931ին լոյս ընծայեցինք «Կեանք եւ Արուեստ» տարեգիրքին մէջ:

Իրենց պարզութեան մէջ, այդ նամակները մէկէ աւելի խորհրդածութիւններ կը թելադրէին:

Մենք խորապէս կը ճանչնայինք այդ արեւմտահայ արձակագիրը: Այդ անտիպ նամակները նոր արժանիք մը չէին աւելցներ թէեւ անոր արդէն գրուած գիրքին ու համբաւին վրայ, եւ սակայն անոնք մեզ կը փոխադրէին ուրիշ մթնոլորտի մը մէջ, ուր գրագէտէն աւելի մարդն էր, որ մարմին կ'առնէր մեր աչքերուն առջեւ, մէկէ աւելի դրական յատկանիշներով:

Զգայուն հոգիի մը պատմութիւնը մի փնտռէք ուրիշ տեղ: Այդ պարզ եւ անշուք թուղթի կտորները ամէնէն հարազատ հայելին ու աւանդապահն են շատ անգամ սրտի տէր անհատներուն:

Արտաշէս Յարութիւնեանի անտիպ նամակները գրչի եւ մտքի եղբայրակիցներուն հանդէպ անվերապահ էին: Վերապահութիւնը կը սկսէր, երբ իր գրականութեան, արուեստին ու անձին մասին էր խօսքը: Հակառակ այս զգուշութեան ու համեստութեան, շատ դիւրին էր թափանցել անոր նուրբ իմացականութեան, որ գիտէր իրարու հետ հաշտեցնել արեւմուտքի իմաստութիւնը եւ արեւմուտքի գեղեցկագիտութիւնը:

Երբ որոշուեցաւ «Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ»ու մատենաշարին մէջ առնել Արտաշէս Յարութիւնեանը, ուշացած արդարութիւն մը ընելու համար իր մեծ յիշատակին, նպատակայարմար գտանք դիմել իր գրագէտ եղբօրը, Վահան Յարութիւնեանի, յուսալով որ այդ հատորին կազմութեան համար պիտի կրնար մեզի գոհացում տալ եւ հայթայթել անհրաժեշտ եւ անտիպ նիւթերը: Բարեբախտաբար յուսախաբ չեղանք:

Մեզի տրամադրուած ձեռագիրներուն մէջ կը գտնուէին նաեւ տասնեակ մը անտիպ նամակներ, բոլորն ալ ուղղուած Տիկ. Զապէլ Եսայեանի: Դժբախտաբար, նիւթական պատճառներով, այդ նամակները չկրցանք հատորին մէջ առնել (Արձակ էջեր եւ Քերթուածներ, մատենաշար Ն. Գ. Բ. թիւ 10), հակառակ կենսագրական տողերուն մէջ տրուած խոստումին:

Թիւով ինը նամակներ, 15 մարտ 1906էն 11 յունիս 1910 թուականը կը կրեն: Կային ուրիշ հինգ նամակներու թուականները միայն, 20 օգոստ. 1908էն 25 հոկտ. 1908, նամակներ «որոնց պարունակութիւնը գրական շահագրգռութիւն չի ներկայացներ, ըլլալով շատ մտերմական եւ անձնական: Անոնցմով կը զբաղի ան (գրողն է ինքը Ա. Յարութիւնեան) Տիկինին անձով եւ հիւանդութեամբ»: Ուրիշ ութ նամակներու ամփոփումները տրուած են, անոնց թուականներն են 8 նոյ. 1906էն 25 դեկտ. 1907:

Բոլոր այս նամակները Տիկ. Զապէլ Եսայեանի կողմէ Ա. Յարութիւնեանի եղբօր Վ. Յարութիւնեանի յանձնըւած են: Այս վերջինը կը յայտնէ որ մաս մը գտած է զինադադարին ձեռք անցուած քօփիի տետրակէ մը՝ զոր Թուրքեր հայ կօշկակարի մը ծախեր էին անպէտ կարծուած թուղթերու հետ: Կօշկակարը հասկնալով տետրակին կարեւորութիւնը՝ երկիւղածութեամբ պահեր էր եւ զայն իրեն յանձնած: Արտաշէսի բազմաթիւ թղթակցութիւնները Ռուբէն Զարդարեանի, Թլկատինցիի, Յ. Գազանճեանի եւ պոլսահայ գրեթէ բոլոր գրողներուն հետ կորսուած են դժբախտաբար:

Այս նամակները Ա. Յարութիւնեանի ներքին եւ ընտանեկան կեանքին, զբաղումներուն, ինչպէս նաեւ հոգիին մտերիմ պահերը կը ներկայացնեն: Անոնց ընթերցումը հոգեկան վայելք մը եղաւ ինծի համար: Սովորական էջեր չեն անոնք: Տառապող, ինքզինքը մինակ զգացող հոգիի մը գալարումները կը զգանք, որոնց ենթական աշխարհէ հեռու, մարդոց անտարբերութեան երես դարձուցած, կ'ողբայ իր առանձնութիւնը, իր հոգին բացած օտար հորիզոններու կարօտին:

Կ'ըսէի որ միշտ վերապահ եղեր է իր նամակներուն մէջ:

Այդ վերապահութիւնը արդիւնք է նախ հիասթափութեան, որ երեւան եկած է կեանքը աւելի մօտէն ճանչնալէն, ինչպէս նաեւ բարեկամութիւններու անկեղծութեան հանդէպ ունեցած մարդկային կասկածէն: Այս յոռետես զգացումը տեղի կուտայ երբ խնդիրը Տիկ. Զապէլ Եսայեանի բարեկամութեան մասին է: Ա. Յարութիւնեանի գրիչը եւ մտածումները հոս վերապահութիւն չեն ճանչնար: Առանց չափազանցութեան, ընտանեկան զուրգուրոտ մթնոլորտէն զատ, Տիկ. Զ. Եսայեանի հետ թղթակցութիւնները կասկած չեն ձգեր, որ Դիմաստուերներու հեղինակը գտած ըլլայ կը թուի անկեղծ բարեկամութիւնը: Անկարելի է ինծի համար թարգմանել հոս մանկական բուռելու չափ հպատակութիւնը, եւ խոնարհամիտ զգայութիւնը, զոր ունի ան հանդէպ այդ գրագիտուհիին: 25 յունիս 1908 թուակիր նամակին հետեւեալ պարբերութիւնը աւելի քան կը բացատրէ այդ կախարդանքը.

— «Որպէսզի անխորհուրդ indiscrétionներ ըրած չըլլամ, չպիտի ըսեմ բոլոր այն բարիքը զոր կը քաղեմ անկէ,— այդ բարեկամութենէն, իմ այնքան յաճախադէպ հոգեկան défaillanceներուս մէջ՝ որոնց մասին աշխարհ շատ բան չի գիտեր: Հետզհետէ ստիպուած կը զգամ ինքզինքս ընդունելու թէ ձեր բարեկամութիւնը, ձեր սեռին բերմամբ, այր մարդու բարեկամութեան հետ բաղդատելի չէ ընաւ: Տղու մը պէս տկար կը զգամ ինքզինքս հանդէպ ձեզի, եւ տղու մը պէս կը սիրեմ, կը փնտռեմ որ, գուրգուրալից ձեռքով մը խնամէք իմ տըկարութիւններս: Այն պահուն՝ ուր տարօրինակ հպարտութեամբ մը կ'արհամարհեմ որ եւ է բարեկամական ցոյց, պէտք կը զգամ ձեր քաջալերանքներուն՝ զորս ամէն անգամ երախտագիտութեամբ կ'ընդունիմ: Կին մը չէք դուք, այլ կինն էք, որ կը հասկնայ, որ գիտէ,— ահա թէ ինչու ոչ մէկ բանով չեմ կրնար փոխարինել ձենէ բխող բարիքը,— ահա թէ ինչո՞ւ ձեր հաճելի բռնակալութենէն չեմ ուզեր ազատիլ երբեք»:

Ոչ միայն իր անձով չի զբաղիր այս նամակներուն մէջ, այլ՝ եթէ առիթը ներկայանայ, հայ գրականութեան բերած իր նպաստը կը թերագնահատէ, որովհետեւ «կը մնայ ինքզինքին միակ բացարձակ դատաւորը, անգութ, խստամբեր, աններող դատաւոր մը, որ պահանջկոտութիւններով լեցուն է»: Այս նոյն միտքը աւելի յստակօրէն ընդլայնած է 25 դեկտ. 1907 թուակիր նամակին մէջ:

Առհասարակօրէն Արեւելքցի մտաւորականն է ինքը, ինչպէս իր սերունդի բոլոր ներկայացուցիչները: Ոչ անշուշտ չնչուած ձեւով, ինչպէս նախորդ սերունդները, որոնք արեւմտեան գաղափարներով յագեցած, Ֆրանսական մշակոյթին եւ գրական գեղարուեստական նուաճումներուն պատուաստը բերին հայ կեանքին: Մխմխտ ու հաւատաւոր բոլոր երեւոյթներուն հանդէպ, որոնց արձագանգը արեւմուտք կը հանէր, լայնախոհ ու մարդկային լաւատեսութեամբ օծուն են իր բոլոր նամակները, նըման ցօղէ եւ եղեամէ զրկուած բարեբեր հողերուն, որոնք անձրեւներու բարերար հոսանքին կը սպասեն: Մանկական խանդավառութիւն կը զգայ ամէն անգամ, որ արեւմուտքցի բանաստեղծներն ու գրագէտները իրեն պէս «հեռաւոր ու անծանօթ մարդոց» կարեւորութիւն կուտան. «ու բարձրագոյն պատիւներու արժանացած պիտի համարիմ ինքզինքս», կը գրէ 15 ապրիլ 1906 թուակիր նամակի մը մէջ, «այն պարագային՝ ուր նշանաւոր բանաստեղծը (Ռընէ Կիլ) գիջանի ինծի ղրկելու կարեւոր երկասիրութիւններէն մին»:

Ինչպէս ուրիշ առիթներով, այս անտիպ նամակներուն մէջ ալ Ա. Յարութիւնեան իր վերաբերումը կը ճշդէ քննադատներու եւ զինքը գնահատողներուն հանդէպ: Եթէ անտարբեր է առաջիններուն հանդէպ, միւսները զինքը չեն խանդավառեր, կամ ինքնաբաւականութեան մղեր: Ի՞նչ է եւ ի՞նչ պէտք է ըլլայ գրողներուն նպատակը. — Ձգտիլ իրագործելու իրենց Արուեստի եւ Գեղեցկութեան երազը, չունենալ լաւագոյն բան մը ընելու եթէ ոչ հետզհետէ աւելի սերտ փարիլ իրենց իտէալին, հետզհետէ աւելի լաւագոյն ջանք մը փնտռելով իրենց հոգւոյն խորը, խոյս Աստուածներու մեծագոյնին:

Արուեստագէտ գրողը տարակոյսներով կ'ապրի: Իր մտքին ծնունդները գոհացում չեն տար իրեն: Նախանձախնդիր կատարեալ զաւակներ ծնելու մասին, միշտ թերի, միշտ անհրապոյր կը գտնէ զանոնք, որոնց կեանք տուած է: Ա. Յարութիւնեան ապրեցաւ հոգեկան այս բարդ ու դժգոհ վիճակը: Նոյն նամակին մէջն է որ կ'ընէ հետեւեալ խոստովանութիւնը,— «իմ ամբողջ խանդավառութիւնս, գուրգուրանքս, հոգածութիւնս ու նախանձախնդրութիւնս կը դառնայ անոնց՝ որոնք սաղմնային վիճակի մէջ մտքիս մթութեան խորը կը քնանան, սպասելով բարի բեղնաւորումին: Ինչո՞ւ արուեստի այս ցաւը, կը հարցնէ.— «Թերեւս անոր համար որ մեր հոգիներուն մէջ բոյն դնող Գեղեցկութենէն՝ միշտ լաւագոյն, միշտ աւելի թանկագին մաս մը պիտի մնայ չբացատրուած, ու յաւէտ անբացատրելի»:

Յովհ. Գազանճեանին հետ, Արտաշէս Յարութիւնեան ալ կը զբաղէր գըրախօսական ինչպէս նաեւ քննադատական փորձերով: Տիկ. Զ. Եսայեանի խնդրանքին վրայ, 19 մարտ 1908 թուակիր նամակին մէջ Նոր Քընարի հեղինակը կը փորձէ ճշդել գըրագիտուհիին նկարագրի քանի մը գիծերը, «ճանչցած էի զձեզ, կը գրէ, ձեր ճշմարիտ անխաթար պարզութիւնը, ինչ որ կար ձեր բնաւորութեան մէջ անսեթեւեթ ու աննկատ, բնական ու loyal, կարծած էի տեսնել ձեր գրին մէջ՝ մեծ ու vibrante sensibilité մը, որուն խռովքներուն դէմ մարտնչելու համար ձեր ի գործ դրած ջանքն էր անտարակոյս՝ որ անփորձ նայուածքներու զձեզ կարծել տուաւ «հանդարտ ու վերապահոտ» անձնաւորութիւն մը. (ակնարկութիւն Տօմինօին): Հիւանդագին դիւրազգածութիւն մը, մտքին մէջ գաղափարներու եւ տպաւորութիւններու խռովայոյզ իրերայաջորդութիւն մը, agitation մը, փոփոխականութիւն մը, մէկ վայրկեանէն միւսը՝ խանդավառ կամ տխուր, յուսալից կամ յուսաթափ, բայց իրապէս մանաւանդ ardeur ունեցող հոգի մը»:

Ընտանեկան խաղաղ մթնոլորտը օրհնութիւն մը եղեր է Ա. Յարութիւնեանի համար: Հպարտութեամբ լեցուած, միշտ նկարագրած է իրենց նահապետական ներքին խաղաղութիւնը եւ բնութեան մտերիմ գրաւչութիւնը, ազդակներ որոնց կը պարտի բանաստեղծ Յարութիւնեան իր գրական վաստակին կարեւոր մէկ մասը:

Իրենց ամբողջութեան մէջ, այս անտիպ նամակները թանկագին վաւերագիրներ են գրագէտին հոգիին պատմութիւնը եւ մտաւորական մարդու հայեացքները բացատրող: Եթէ օր մը հատորի մը մէջ ամփոփուին բոլոր այս նամակները, վստահ ենք, իր գրականութեան վրայ զուրգուրացողները գեղեցիկ պատեհութիւնը պիտի ունենան անգամ մըն ալ ոգեկոչելու իր յիշատակը, իր նահատակութենէն տարիներ յետոյ:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

Այր ու կին սրճարանի մէջ՝ իրենց պզտիկ տղուն հետ.

— Կառսօն, երկու փորթօ բեր:

Տղան.— Հայրիկ, մայրիկին համար բան մը չե՞ս ապսպրեր:

ՆԵՐՁՕՐ ՏԱՂԵՐ

ԻՆՔՆԱՇԱ՛ՐԺ ԻՄ, ՍՈՒՐԱ՛, ՍՈՒՐԱ՛

«Ա - Ռոմէօ՛»: Փայլուն ու նոր: Վերջին տիպար:
Արժէ՛ք՝ երկու հարիւր յիսուն հազար լիրա.
Նո՛յն գումարով, սակայն նո՛յնքան հաւատարիմ
Սի՛րտ մը գնել չէ՛ կարելի:
Ինքնաշա՛րժ իմ,
Կը սիրե՛մ քեզ:
Սուրա՛, սուրա՛ ...
Անդունդներու եզերքներէն անցիր անվախ,
Նետուէ՛ ազատ ճամբուն վըրայ
Եւ հալածէ ճառագայթներ:
Իմ մըտքիս մէջ անդունդ մը կայ:
Որուն վըրայ մարդկային ա՛չքն երբէք հակի
Կը զարհուրի:
Հովէն արա՛գ, լոյսէ՛ն արագ իսկ սուրալով
Մըտածումիս դուն չե՛ս հասնիր արագութեան:
Ահա՛ ծառեր, հիւղեր խոնարհ,
Ելեկտրական հըսկայ ձողեր
Երկու կողմէն
Մեր արշաւին հակուղղութեամբ
Փախու՛ստ կուտան
Կատաղօրէն,
Քըթի - քըթի վըրայ անկման
Երեւոյթով,
Աչքերս ի տես, աչքերս ի տես
Կ'ըլլան զինով:
Հին օրերու ասպետներուն յատուկ է ձին,
Բանաստեղծներ բեզաններու վըրա՛յ կը բազմին.
Բայց ե՛ս, բայց ե՛ս
Ո՛չ ասպետ եմ միջնադարեան,
Եւ ո՛չ քերթող
Պառնասական,
Ու չեմ ուզեր գերել սըրտեր,
Ու չե՛մ ցանկար անմահութեան:
Մեքենական այս դարուն մէջ
Կը սիրե՛մ քեզ, իմ ինքնաշարժ:
Շընչող տարբեր կարեկցութեան կը կարօտին,
Ձի կը հեւան քըրտնաթաթախ,
Ու կը յոգնին ճամբու կէսին:
Հըրազէնի փողէն մեկնող
Փամփուշտին պէս
Կը սըլանա՛ս.
Հեռուն կարծես
Կերպարանքներ կ'իյնան անթիւ:
Զգացումներ ունիմ տըրտում՝ որոնք սըրտէս
Եթէ մեկնին
Կը պատճառեն արիւն ու մահ.
Բայց չե՛մ ուզեր գերել սըրտեր,
Ու չե՛մ ցանկար անմահութեան:
Ճամբան ահա՛
Կը բարձրանայ
Ու կը կազմէ նոր հորիզոն.
Տարածութիւն տարածութեան
Կը յաջորդէ,
Եւ Իտալիան աստուածային
Կը ցուցադրէ
Գանձե՛րն անզին.
Բայց դուն սուրա՛,
Սուրա՛ արագ, սուրա՛ այնքան
Որ ժամանակն անշարժանայ:
Անդունդներու, եզերքներէն անցի՛ր անվախ.
Եթէ յանկարծ վա՛ր գլորինք
Ո՛չ տուն ունինք, ո՛չ ընտանիք:
Ոչ քեզ, ո՛չ զիս կ'ողբան մարդիկ:
Բախտակից ենք՝ մենք իրարու.
Օ՛ն միասին, օ՛ն միասին

Նետուինք ազատ ճամբուն վըրայ
Եւ հալածենք ճառագայթներ:

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

Վենետիկ - Փատովա

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԱՆՄԻՏ ԵՒ ԱՆԱՐՈՒԵՍՏ

— · —

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՍԷՆ ԳԵՏԻՆ ՀԵՏ

Լսելով որ Սէն գետը կը բարձրանայ՝ քանի մը օր առաջ իր մօտը գացի տեսակցութեան մը համար: Ահա մեր ասուլիսը.

— Բարեւ, սիրելի Սէն գետս:

— Աստուծոյ բարին, ազնիւ օտարական, ի՞նչ կ'ուզես ...

— Մարդ Աստուծոյ, ջուր Աստուծոյ, ինկածութիւն է այդ ձեւով պատասխանելը ...

— Ինծի քաղաքավարութեան դա՞ս պիտի տաս, վայրենի օտարական: Գիտցիր որ ես ամէնէն քաղաքակրթուած գետն եմ եւ իմ ջուրերս բարձրացած են ...

— Ես ալ բարձրացած եմ ...Գողգոթայի վրայ:

— Խաչուէ՛. բայց չըլլայ որ մէջս նետուելով անձնասպան ըլլալ ուզես ու պղտորես զուլալ ջուրերս ...

— Հիմա կը հասկնամ թէ ինչու կը բարձրանաս:

— Կը բարձրանամ նախ միջազգային ցուցահանդէսը տեսնելու համար, որ կը կառուցուի, ի պատիւ ինծի, իմ եզերքներուս վրայ:

— Չե՞ս կարծեր որ քու տեսնելդ աղետաբեր կրնայ ըլլալ ...

— Ես դիրքս ու չափս պահել գիտեմ ու պէտք չունիմ դաս առնելու օտարականէ մը:

— Սիրելի Սէն գետ, դուն միայն քու մարմինդ բարձրացնել գիտես ... անկողնիդ վրայ: Հոգիդ, սակայն, միշտ ցած կը մնայ: Ջրոտ լեզուդ ալ շատ երկնցեր է ...

— Ես իմ երկրիս մէջ եմ եւ ուզածս ընելու ազատ եմ: Կ'իմանա՞ս, ես իմ տեղս եմ, ժը սիւի շէ մուա ... Կորսուէ գնա երկիրդ դուն ...

— Սիրելի Սէն գետ, մի մոռնար որ հիւր ենք, արեւուն տակ ու ճամբորդ: «Կուգանք ու կ'երթանք»: Դուն ծով կը մեկնիս, իսկ ես կը մեկնիմ Փրէֆէքթիւր, որ ծով մըն է նոյնպէս, ինքնութեան թուղթի ...

— Մ'ածիլեր, թիւ մը պարպ: Մի՛ մոռնար որ ես Ֆրանսացի եմ ու դուն մէթէք ...

— Չե՞ս կարծեր որ դուն թերեւս կազմուած ես Արմենիայի լիճերուն ջուրերով: Անոնց շոգիացումով ամպեր կազմուած եւ ամպերուն անձրեւացումով ձեւացած ըլլաս դուն, թերե՛ւս:

— Ես զտարիւն Ֆրանսացի եմ, ժը սուի իւն փրանսէզ բիւր սան: Ես հարազատ Ֆրանսական ջուր եմ ...

— Կարծեցի որ Ֆրանսական գինի եմ, պիտի ըսես: Կամ գինիէ դարձած քացախ:

— Ֆրանսական գինին իմ անբաժանելի եղբայրս է: Ան Յիսուսն է, արիւնը, իսկ ես Յորդանանը: Ես կը մըկրտեմ գինին:

— Յորդանան եւ Յիսուս ըսիր: Կը յիշեցնես ինծի Հրէաստանը, Երուսաղէմը, սուրբ տեղերը: Արդէն հոս գալու ընթացքիս տեսայ Սամուէլը, Ահարոնը, Դաւիթը, Սողոմոնը, Իսահակը եւ Աբրահամը:

—Կը բարձրանամ որով կը տեսնեմ: Կը տեսնեմ որով գիտեմ: Գիտեմ որով կը բարձրանամ: Այդ բոլորը, սակայն, ջուրը պիտի իյնան:

— Անոնք լողալ գիտեն:

— Իսկ ես լողացողները ծոցս առնել գիտեմ: Ես շատ բան տեսնել կ'ուզեմ:

— Տեսնելու տենդէ մը բռնուած ես: Ըսէ ինծի, դեռ ինչ բաներ կ'ուզես տեսնել:

— Կը բարձրանամ տեսնելու համար թէ փութոյ պնդութեամբ առաջ կը տարուի՞ն մեծ ցուցահանդէսին աշխատանքները: Կը բարձրանամ տեսնելու համար թէ աշխատող գործաւորներուն հարիւրին քանի՞ն օտարական են, կը գործադրուի՞ հարիւրին տասնի օրէնքը:

— Գործաւորներուն մէջ հարիւրին տասը օտարականի օրէնքը կը գործադրուի, վաճառականներուն մէջ, սակայն, հարիւրին իննսուն օտարականի օրէնքը կը կիրարկուի: Իննսուն վաճառականի մէջ ալ տասնէն ինը Լէվի ըլլալու օրէնքը կը գործադրուի:

— Կը բարձրանամ, կը տեսնեմ, գիտեմ:

— Կը բարձրանաս գինիի բաժակներու մէջ, կը տեսնես Սաբայի թագուհիին այցելութիւնը Սողոմոն իմաստունին, գիտես թէ որու կողմէ կը կլլուիս:

— Ես ջուր եմ. թող մարդիկ վախնան ինծմէ:

—Մարդիկ ալ սատանայ են ու կրակարնակ: Անոնք ջուրը կը խաղցնեն: Վաղը երբ բացուի ցուցահանդէսը՝ քու ջուրերդ պիտի գունաւորեն ու լուսաւորեն: Քու ծոցէդ պիտի բարձրացնեն շատրուաններ, կամարներ, զմբէթներ, դիւթական ջրախաղութիւններով: Պորտդ պիտի ծաղկի, մէջքիդ մէջ պիտի պարես լուսաշղարշ եւ աստղերու տարափներով պիտի շողշողաս: Վրադ պիտի օրօրուին պերճ կոնտոլներ ու եզերքներուդ վըրայ պալատներ պիտի կանգնին, գեղուհիներու շարքի մը պէս: Պիտի չէննաս խրախներով, նուագարաններով, սիրակցորդ զոյգերով, հէքեաթներով: Պիտի վերածուիս լուսագետի, երգագետի, մեղրագետի, արքայագետի, ոսկեգետի: Հնչելու մօտ է բարձրութեանդ մեծ ժամը, ո՛վ մոգական գետ, եղիսեան դաշտի: Ու պիտի մոռնաս ցաւերդ, սեւ խոհերդ, պիտի անյայտանան դորշ կնճիռներդ, պիտի մոռնաս:

— Օրօրէ՛ զիս ու գինովցուր:

— Իրաւունք չունիմ, որովհետեւ ինքնութեան թուղթիս մէջ profession (գործ)ին դիմաց օրօրող եւ գինովցնող գրուած չէ: Աղէկ զատ, եթէ նոյն իսկ գրուած ըլլար՝ կայ հարիւրին տասնի օրէնքը, այս երկրորդ արգելքէն զատ կայ գործադուլի խնդիրը: Գինովցնողները գործադուլ հռչակած են ու օրօրողները կը հակառակին գործադուլին:

— Անել է, անել կեանքը:

— Քեզի համար չէ: Դուն ելք ունիս ու կը թափիս ովկիանոսի եւ գինիի մէջ:

Այս միջոցիս գինիի վաճառական մը ջուր քաշեց Սէն գետէն ու ջուրը դադրեցաւ բարձրանալէ:

ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ

Երկու հայրենակիցներ կը վիճէին սափրիչի մը խանութին մէջ, նիւթ ունենալով «Ազատութիւն»ը: Առաջինը Հայաստանասէր, կ'ըսէր.

— Կ'ըսես թէ ազատ ես Ֆրանսայի մէջ: Ըսէ որչափ թէ ինչ ընելու ազատութիւն ունիս. ազա՞տ ես ուզածդ ընելու, ուզած գործդ կատարելու, ազա՞տ ես Փարիզի մէջ մնալու, ազա՞տ ես տուրք չվճարելու, ազա՞տ ես ինքնութեան թուղթ չունենալու, ազա՞տ ես սոցիալիզմ կառուցանելու, ազա՞տ ես արտասահման ճամբորդելու, ազա՞տ ես չշահագործուելու: Նոյն իսկ մեռնելու ազատութիւն չունիս: Ի՞նչ բանի մէջ ազատ ես դուն:

Երկրորդ Հայը, որ չէզոք մըն էր, պատասխանեց լակոնական կերպով.

— Ազատ եմ հայհոյելու:

Վայրկեան մը լռութիւն, մէջը զարմանք ու ապշութիւն:

Չէզոքը շարունակեց.

— Ազատութեան առաջին փաստը երկրի մը մէջ, հայհոյութիւնն է: Այստեղ կը հայհոյեմ որով ազատ եմ: Եթէ կ'ուզես հասկնալ երկրի մը մէջ ազատութիւն ըլլալը կամ ոչ՝ գնա՛ եւ հայհոյէ: Այստեղ ամէն մարդ, ամէն թերթ, ամէն կուսակցութիւն կը հայհոյէ քանզի ազատութիւն կայ:

— Բայց հայհոյելով ի՞նչ կ'ըլլայ ...

— Ի՞նչ մը կ'ըլլայ ... Հայհոյելով երիկամունքը կը հրճուի, հոգին կը պաղչի, սիրտը կը զովանայ, միտքը կը բաւարարուի, արիւնը կը հանդարտի, ջիղերը կը տեղաւորուին, բջիջները կը հանգչին, գեղձերը կը ցնծան, մարդ ինքզինքէն կ'ելլէ ու ինքզինքը կը գտնէ: Կա՞յ այդ սրբազան ազատութիւնը Խորհ. Միութեան մէջ: Կա՞յ մէկ հոգի որ կարենայ Սթալինի պապուն հայհոյել: Ես միայն այն օրը կը ճամբորդեմ դէպի Հայաստան, երբ լսեմ որ սկսած են հայհոյել Մարքսին, Լէնինին, Սթալինին, որոնց տէրը տարտին հոգին ...

Շարունակութիւնը ընթերցողին ու մարգարէական երեւակայութեան ստեղծագործութեան կը թողում:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՍՐԲՈՒ՛Կ ՄԱՄՈՒՆ ԴԱՐՄԱՆԸ

— o —

Երբ քաղաքը կը վերջանայ ցանցառ տնակներու գօտիով մը, հոն խճող-ուած, աղտոտ կանաչներու մէջ խեղ-դուած հիւղակներու ընդմէջէն որոնող ու փարանոտ ճամբայ մը կը բացուի ու կը տանի արուարձան, թիւ ու հաս-ցէ գտնելու համար գաղթականներու թաղին մէջ:

✕

Սենեակի մը աղօտ լոյսին մէջ, Արե-ւելքէն բերուած խաչելութեան պատ-կերի մը տակ, հիւանդ մը կը տառա-պի:

Աթոռ հայուհիի խնկամթոյր, արե-ւադէմքին վրայ անդորրութիւնը, տարբեր նայուածքին մէջ յոյսը կը տեղան, քանի իր քով օրօրոցին մէջ ծերմակներով պարուրուած մանկիկը հանդարտ կը մրափէ: Առաջին զաւա-կն է, աղուոր մանչուկ մը լեցուն ու կարմիր թուշերով: Բայց ինք հիւանդ է: Դեռ նոր ոտքի ելած էր, մկրտու-թեան շաբթուն պաղ առնելով նորէն անկողին ինկաւ: Կուրծքը ծանր է ու դժուար, շատ դժուար կը շնչէ:

Սրբուկ մամը կանչեցին, տանը գործերուն եւ հիւանդին հսկելու հա-մար:

✕

Թաղին մէջ ո՞վ չի ճանչնար Սրբուկ մամը, ամէնուն ծանօթ է ան: Ծալք, ծալք ճօրճերու, սեւ ու աղտոտ շորերու մէջէն չորցած հասակ մը կը կորանայ ամերուն մօտիկ: Անկէ վեր մութ ու գոց գլխանոցին մէջ թօշնած դէմք մը լայն բերնով որ միշտ կը մրթմրթայ, «բուհճի» է, կ'աղօթէ: Փոքր ու պճլ-տոն աչքերուն մէջէն սրածայր քիթը կ'իջնէ կախ շրթներուն կամ հիւանդի մը հոգիէն ներս, անկէ չար ոգիները դուրս շպրտելու համար, ի գին ժում մը հացի:

Ուրեմն, վհուկ մըն է Սրբուկ մա-մը:

— Աղջի, բժշկի քով, լաւ է: ցաւը կ'առնէ, կ'աղէկնայ, ըսաւ հի-ւանդին:

Ըրին այդպէս, բայց մօրը կաթը քաշուեցաւ:

✕

Մօրը կաթը քաշուեցաւ, տուփի կա-թով մեծցուցին մանուկը որ միշտ նի-հար էր ու դեղնած: Բայց եւ այնպէս կ'ապրէր ու կը մեծնար օրէ օր: Քիչ առնէն տարուան մը պիտի ըլլար՝ իրիկուան դէմ գիտէր թէ ուր է, ուր չէ հայրիկը տուն կը դառնայ հիմա: Նայուածքը դուռին, անոր ներս մըտ-նելուն պէս լաց ու խնդուք իրար խառ-նած, թեւերը կ'երկարէր, մինչեւ որ գրկէ զինք ու իր մանուկի ուրախու-թիւնը սահման չունէր այլեւս:

Մայրը ծնողազուրկի անցեալէն եկող սեւ օրերու վիշտը կը մոռնար, չքա-ւոր կեանքի փոքր զրկանքները տանե-լի, գրեթէ աննկատ կ'անցնէին, քանի մանուկը կը մեծնար, լեզուն կիսատ բառեր կը թոթովէր: Ինք պուպրիկի պէս կը հագուեցնէր, կը խնամէր ու կը գուրգուրար անոր վրայ որ չինուիլ սկսող ընտանեկան բոյնին մէջ եր-ջանկութեան արեւէն շող մըն էր կար-ծես:

Հայրը առտուն գործի երթալէ ա-ռաջ կը համբուրէր շատ կամաց, տու-նէն դուրս կ'ելլէր շատ զգոյշ որ ան չարթննայ ու չլայ իրեն համար: Ա-ռօրեայ մտմտուքն ու աշխատանքի ծանրութիւնը ոչինչ, միշտ թարմա-ցող ուժերով կը լեցուէր: Գոհ էր եւ ինքնավստահ տանն ու զաւկին վրայ խորհելով եւ խնայող ապրելով:

Բայց թերեւս քիչ մը շատ խնայող եւ չէր գիտեր թէ ի՞նչպէս «կծծին չայլին չափ կը ծախսէ, կէս մըն ալ աւելի»:

✕

Դուրսէն ցուրտ հով մը, անծանօթ լեզուի ահարկու հայհոյչներու տա-րափով դուռ, պատուհան կը սարսէր: Ներսը սենեակի մթնշաղի մէջ մանուկ մը ջերմի տագնապով կ'այրէր ու կ'ա-ղերսէր:

— Ըմպո՛ւ... մամա ըմպո՛ւ...

Ջուր կ'ուզէր, մայրը ջուր չէր տար: Ըսած էին թէ ջուրը լաւ չէ, աւելի գէշ կ'ըլլայ: Ի զուր գրկին մէջ կ'օրօ-րէր, զայն հանդարտեցնել ուզելով ու կը հեծկլտար:

— Ա՜խ, ձագուկս, ի՞նչ եղաւ քեզի:

Հայրը ներս մտաւ, գործէն կը դառ-նար, հիւանդին մօտենալով հարցուց մօրը·

— Ինտո՞ր եղաւ, աղջի...

— Ըմպո՛ւ... պապա, ըմպո՛ւ... կանչեց մանկիկը հօրը ձայնը լսելով:

— Գէշ է, չե՞ս տեսներ, շատ ծանր է, բժիշկին տանելու է, պատասխա-նեց մայրը:

— Լոէ կնիկ, օր մը օրանց ես գա-ցած ունի՞մ բժիշկի, ան ի՞նչ պիտի ը-նէ բժիշկը: Զգէ, ինքնիրենը կ'աղէկ-նայ, քանի վրան դողաս աւելի գէշ կ'ըլլայ, լոյսը չվառե՞ս, ըսաւ ու մա-նուկը մօրը գրկէն առաւ:

— Ի՞նչ գիտնամ, ջերմը երթալով կ'աւելնայ: Առտուն երեսունը ինն էր, հիմա քառասուն աստիճան տաքու-թիւն ունի· ըսաւ մայրը լոյսը վառե-լով միեւնոյն ատեն:

— Մէկ կարգուողը կը դղջայ, մէկ ալ չկարգուողը, ի՞նչ փորձանք է ա-սիկա, այսօր կինդ հիւանդ է, վաղը տղան է, իսկ դուն տուր կրցածիդ չափ, աս բժիշկի համար է, աս դեղ է, դրամ տուր, կա՞յ որ տանք, մենք ասիկա փողոցէն չենք ժողվեր, բսե-լով հիւանդը լոյսին մօտեցուց:

Իրապէս բարակ քրտինք մը կը փայ-լէր ճակատին վերեւ, փոսացած աչ-քերուն մէջ լոյսը կարծես նուազած, տենդէն չորցած շրթները հազիւ կը բացուէին միայն ջուր պաղատելու համար:

— Դուք կնիկ չէք, գլխու փորձանք, զաւակ խնամելը ո՞ւր տեսած էք, սրտնեղելով մանուկը անկողնին վրայ դրաւ եւ գնաց Սրբուկ մամը բերելու:

— Ախ մամա, երկու օր առաջ բան մը չունէր, փորհարութիւն մը սկսաւ, ակռա՞յ կը հանէ, ի՞նչ է, չեմ գիտեր, երկու օրուան մէջ հալեցաւ, հատաւ: Ինչ կուտանք չուտեր, ջուր, ջուր կ'ուզէ մինակ, ըսաւ մայրը արցուն-քոտ աչքերով:

— Չար աչքի է եկեր, աղջիկս, չար աչքի, պուտ մը աղ բեր, հեղ մը աղօ-թեմ:

Աղը հիւանդին վրայ պտտցուց երեք անգամ, մրթմրթաց ու յօրանջեց, կէսը հիւանդին բարձին տակը դրաւ, մնացածն ալ կրակը նետելով ըսաւ·

— Կեցէք ես հիմա դեղ մը կը չի-նեմ, ջուրին մէջ խառնելով խմցու-ցէք, փորհարութիւնը կը կենայ, օր չանցած աչքը կը բանայ, կ'աղէկնայ:

Ջուրին խառնած գլխարկի փոշին մանուկին ամէն ջուր ուզելուն, սուր-ճի գաւաթով խմցուցին:

Մայրը գիշերը չքնացաւ ու հսկեց: Ծանր ու խռով գիշեր մը որ չէր լուս-նար: Առտուան դէմ էր երբ մանուկը ալ ջուր չէր ուզեր, կարծես կը քնա-նար, մօրը թարթիչները ծանրացած, աչքերը գոցուեցան: Տղան... ոտքի ե-լած էր ու սենեակին մէջ կը դառնար ... ինք մանուկի հագուստ մը կը կա-րէր որ... յանկարծ ձեռքին մէջ կրակ առաւ: Սոսկումով արթնցաւ, երազ էր:

Առտուան լոյսին մէջ, տղուն դէմքը ցաւէն պրկուած, լալ կ'ուզէր, ուժ չունէր, ալ չէր շնչեր կարծես: Հայրը ճարահատ բժիշկ մը բերաւ որ թեթեւ քննութենէ մը վերջ յանձնարարեց հիւանդանոց փոխադրել: Առտուն գործի չգնաց ու մանուկը հիւանդա-նոց տարին: Հոն ներքին բժիշկն ալ քն-նելով հարցուց, «կ'ուզէ՞ք հիւանդը հոս պահել»: Թողուցին:

Ցերեկը առաւ սոսկումով առաւ նա-մակ մը առին որ գիրենք հիւանդանոց կը կանչէր: Գացին՝ երբ տղան մեռած էր արդէն:

✕

Անցան երեքէն չորս տխուր ամիս-ներ: Տղուն մահը կամաց կամաց մոռ-ցուելու վրայ էր արդէն: Օր մը մար-դը գործի չգնաց, սառմօրսի թուլու-թիւն եւ փորի ցաւ ունէր: Տղուն հա-մար պատրաստուած փոշին կար, թուղթի մը մէջ ծալլուած կը մնար դեռ: Գաւաթ մը ջուրի մէջ խառնե-լով խմեց: Հազիւ կէս ժամ անցած, սուր խիթով մը սկսաւ գալարուիլ ու քրտնիլ: Ալ չէր կրնար դիմանալ, եւ բժիշկին գնաց:

Ժամ մը վերջը վերադարձին ա-ռաջին խօսքը եղաւ.

— Զըլլա՜յ, չըլլայ որ աս չորնա-լիք պառաւը հեղ մըն ալ ոտքը աս դռ-նէն ներս դնէ:

— Ի՞նչ կայ նորէն, ի՞նչ եղաւ, ի՞նչ ըսաւ բժիշկը, հարցուց կինը անձ-կութեամբ:

— Ալ ի՞նչ պիտի ըլլայ ուտուն տր-ուած դեղը թոյն է եղեր, քիչ մըն ալ եթէ ուշ հասնէի ես ալ լմնցած էի:

— Ի՞նչ կ'ըսես, այ մարդ, իրա՞ւ, թո՞յն, ա՜խ ջանուկ, ա՜խ տղուս զը-լուխը կերաւ:

— Աղջիկն մարդ, քիչ մնաց ես ալ երթայի, ան մառ մը տղան ի՞նչպէս զիմանար: Զըլլա՜յ, չըլլա՜յ որ աս դժոխքի կրակին դալիք վհուկը հեղ մըն ալ ոտքը աս դռնէն ներս դնէ, Աստուած վկայ կը սատկեցնեմ, գո-չեց հայրը դլուխը սպառնալին չար-ժելով:

— Աս խեղճ կնկան մեղքը... դուն, դուն ես յանցաւորը, ես քեզի օր ա-ռաջ ըսի բժիշկին տանինք, իսկ դուն չուզեցիր, ըսաւ կինը վիշտէն լեցուած աչքերով:

Պ. Տ. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀՈՂԻՆ ՀԱՅՐԵՆԻ

Շէ՜ն հնամենի: Ցից քիւրուդ տէզը սուր
Ցաւերժ կապոյտ երկինքն ի վեր խոյանար:
Խոր ու անխռով կը հանգչէիր: Լինք դիւր
Շուրջ կը պատէր ֆեզ զերդ ժանեակ ճրբրաբեղ:
Բաղեղնածիր հիւսկէն պատերդ ամէն կողմ:
Զանգակատունն ալ արեգէմ ու թրմ-բիր
Կը ճայէր վար դէպի հողրանէն հայրենի:
Մեղկ ու աղու շողն արեւուն ջերմա-կին
Վերի դուռնէն մատուռին մէջ կ'անցնէր թափ
Ու կը հանգչէր պատկերին վրայ իր-ճագին:
Ծաղիկներու ծովէն հալուէն զերթ ծփանք
Կը թափանցէր ժամուն մէջ ներս զո-վացիկ,
Խունկի ծուխին, մրբոշողին խառ-նըուած:
Գերեզմանին փոսերն համակ ծաղկա-պատ:
Հազիւ հին խաչ մը հոս ու հոն բարձ-րացած
Կը սեւնէր դէպի տարր երերին:—
Ի՞նչ կ'ուզէի ալ եթէ հո՛ն թաղուէի:

Թրգմ. գերմ. ԵՍԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՓԱՐԻԶԻ ՕՓԵՐԱՆ

Օփերա խաղերէն բառ մըն է, որ կը նշանակէ երկ կամ աշխատութիւն: Այ-կային օփերա ըսելով պէտք է հասկնալ բանաստեղծական թատերախաղ մը ամբողջովին երաժշտութեամբ տր-ուած, ուր արտախօսութիւնը կ'եր-գուի եւ ոչ թէ կը խօսուի, միաժամա-նակ պարի, նուագի, երգի օժանդա-կութեամբ:

Օփերա կը կոչուի փոխաբերաբար նաեւ այն շէնքը, ուր կը ներկայաց-ուին նման աշխատութիւններ:

Փարիզի Օփերան, որ ճարտարապե-տական գոհար մըն է, հիմնուած Ժի-զարուն (նորոգուած յաջորդաբար), հիմնական վերաշինութեան մը են-թարկուեցաւ վերջերս ոչ արտաքնա-պէս, այլ միայն ներքնապէս: Բացուե-ցաւ կատարուեցաւ փետրուարի վերջե-րը:

Նորոգութեանց տարողութեան մա-սին գաղափար մը կազմելու համար, բաւէ միայն որ ամսական չորս մի-լիոն ֆրանք կը ծախսուէր եւ այդ ծախքերը չարունակուեցան ամբողջ վեց ամիս:

Կատարուած նորոգութիւնները կը հետապնդեն երկու նպատակ. Ա.—Հր-դեհի դէմ պաշտպանութիւն (արդա-րեւ քանիցս հրդեհ ծագած է Օփերա-յին մէջ եւ մեծ վնաս հասցուցած), Բ.— Արդիականացնել բեմը եւ մաք-րել պերճանքները (կազով լուսաւո-րութեան պատճառով՝ ձեղունի նկար-ները աղօտեր էին, թաւիշները գու-նաթափուեր):

Երկաթէ վարագոյր մը բեմէն հիմա երկուքի կը բաժնէ երաժշտութեան այս մեհեանը, եւ թաւշապատ դահլի-ճին մէջ ծագած հրդեհը չի կրնար տարածուիլ բեմին եւս, բեմապար-զութեանց յառաջ սրահներէն ներս: Բեմին աջէւ մասը Լօրէնի եղեւնա-փայտերով շինուած է, բայց եւսեւ մասը՝ ամբողջովին ամբաշէն չպա-տ: Նուագախումբին «փոսը» ընդար-ձակուած է մէկ կարգ թիկնաթոռ ըն-ջելով: Երգեհոնը ելեկտրականու-թեամբ օժտուած: Ձեղունը լուացուած եւ մաքրուած: Թաւիշները ոսկին ներդաշնակօրէն պատշաճեցուած ճար-տարապետական խաղերուն: Ջահերու լոյսը թաթխուած ամէնէն հաճելի ե-րանգներուն մէջ:

Սկիզբները Օփերան վերելակ չու-նէր, հիմա կը գործեն երկու վերե-լակներ, մին հանդիսատեսներու հա-մար, միւսը բեմական զարդերու փո-խադրութեան համար: Օփերան ելեկ-տրական իր հոսանքը կը ստանայ եր-կու ելեկտրակայաններէ, արկածի մը պահուն՝ օգտագործելու համար պա-հեստի հոսանքը:

Այս նորոգութիւններով Փարիզի Օ-փերան կը դառնայ աշխարհի ամէնէն արդիական, ամէնէն ընդարձակ մեհ-եանը երաժշտութեան:

ՄԻՒՍԷԻ ՍԻՐՈՅ ՆԱՄԱԿԸ

— · —

Վերջերս ֆրանսացի հրատարակիչ մը գնեց անտիպ նամակ մը Ալֆրէտ տը Միւսէին, ուղղուած Սէնթ - Պէօ-վի: Նամակը գրուած է 1829ին, երբ Միւսէ սիրահարած էր Տիկ. Հրուկօ-ին, (այդ շրջանին՝ Սէնթ Պէօվի սիր-տին ալ կ'այրէր Վիքթոր Հիւկոյի կը-նոջ սիրով):

— «Պիտի չգամ ձեզ տեսնել, սիրելի բարեկամս, որովհետեւ չեմ կրնար գալ:

Եթէ երբեք դուք եւս տառապած էք սիրոյ այս սարսափելի հիւանդու-թեամբ, մեղքցէք վրաս: Երանի թէ երկու ոտքերս կոտրէին, բայց չսի-րէի:

Երկու օր եղաւ որ չեմ տեսած սի-րականս եւ չեմ գիտեր թէ ե՞րբ պիտի տեսնեմ, տունէն դուրս չի կրնար ել-լել: Մնաս բարո՛վ: Ուղեղս խանդի-խուռն է: Գաղտնապահ եղիր այս մա-սին, կ'աղաչեմ»:

Սէնթ - Պէօվ ի՞նչպէս գաղտնապահ չըլլար, երբ ինք եւս կ'ամչնար այն սի-րոյն համար, որ կը հրահրէր իր էու-թիւնը, «անուղղելութեան մը պէս փայլը իր սիրականին երազէն»:

Զ. Ո. Մ.

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ԱՌԹԻՒ

— · —

Զ. Ո. Միութիւնը, որ ամէն տարի եւ ուր որ իր մասնաճիւղն ունի, ա-ւանդութիւն դարձուցած է իրեն՝ տօ-նել Ապրիլ Տասնըմէկի նահատակներու յիշատակը, առաւ թարմացնելու համար արդար եւ պատմական դատ մը, այս տարուան համար արդէն պատրաստութիւն կը տեսնէ որպէսզի արժանավայել եւ համազգային ար-տայայտութիւն մը տրուի Մեծ Դա-տին Օրուան:

Հազարումէկ առակաւոր բանք

— o —

Գայլը առին որ կրբթեն,
Աչքը իժիր մորին էր·
Քուրտը առին որ կրբթեն,
Աչքը իժիր սարին էր:

✕

Հիմն աւազ է, շուտով կ'ըսկնի,
Շատ կը վազէ, շուտ կը յոգնի,
Դու մի' խաքուիր զողզողուղէն,
Փոքորիկ է, շուտով կ'անցնի:

✕

Խօց որ բացուի դանակով՝
Կը փակուի ժամանակով,
Խօց մը որ բացուի լեզուով՝
Չը փակուիր ոչ մէկ բանով:

✕

Ով որ լեզուն կը սանձի,
Սրբոտումը զանձ կը զանձի·
Օր կուզայ որ այն զանձով
Գլուխը մահէն կը պրծի:

✕

Մի' բրբնիր երկինքըն ի վեր,
Թուքը ճակտիդ վերան կուզայ·
Մի' յանդգնիր զըլխէդ ի վեր,
Խելքըդ միտքըդ շուտ ման կուզայ:

✕

Երբ կը տեսնես առջեւէն
Հրպարտութիւնը կ'երթայ,
Ամօթ ամօթ ետեւէն
Գիտցիր որ շուտո՛վ կուգայ:

✕

Խաղողը անուշ արա,
Մի' հարցըներ այգուն անուն,
Մարդուն գործը նուշ արա,
Մի' փընտրեր ազգին անուն:

✕

Հող ու մոխիր կեր' ա տրդայ,
Տըմարդիէն հաց մի' մուրար,
Օր կուզայ որ ճակտիդ կուտայ,
Ծանըր կուզայ ֆեզ ման ըզֆար:

✕ ,

Կատուին երկու աչքերը
Ճիկար ծախողի ձողին·
Կեղծիքին խելքը միտքը
Ունեւոր մարդու փողին:

✕

Երկու Հռոմ երկու Հայ
Թէ չը կըռուին' շատ լաւ ա·
Ղաւին կ'սաէ՝ զըլխս վա'յ,
Ես ո՞նց ուտեմ փախխալա:

✕

Ում որ շատ էր կորեկը՝
Սա նըրա հուր դարձաւ·
Լաւ կերակրեց նորեկը,
Բայց շուտով մորթեց կերաւ:

✕

Հայուն երկիրը լաւ լինէր՝
Կ'սաէն, գերի կը լինէ՞ր:—
Մօրաքոյրըդ պեխ ունենար՝
Միրէ քեռիդ կը լինէ՞ր:

ԳԱԲՐԻԷԼ ԱՐՔ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Փարիզի մէջ հանդիսութիւնը կը կատարուի Ապրիլի վերջին շաբթուն:

Լիոնի մէջ՝ Ապրիլ 10ին:

Վալանսի մէջ՝ Ապրիլ 10ին:

Այդ առթիւ Միութեան պաշտօնա-թերթը, ԵՐԿՈՒՆՔ բացառիկ թիւ մը կը նուիրէ նահատակներուն եւ անոնց սրբազան դատին:

ԵՐԿՈՒՆՔի այդ թիւին համար ձե-ռագիրները հասցնել մինչեւ ամսու վերջ:

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (225)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

— Համբերեցէ՛ք, համբերեցէ՛ք, հիմա կուգայ,— կ'ապահովցնէր Ու-րանցի Յակոբը, ինքն ալ մտահոգ-ուած՝ Լեւոնի ուշանալէն:

Գէորգը առանձնացած՝ քարի մը վը-րայ նստած էր, գլուխը ձեռքերուն մէջ առած: Ծանր թախիծ մը հոգին կը ճնշէր: Այդ որքա՜ն թանկագին ընկերներ ինկած էին, որքան տան ճը-րագներ յաւիտեան մարած: Թշնամին յաղթուած էր, բայց ի՞նչ գնով: Ո՞ւր էին իր մտերիմ ընկերները՝ Նիկոլը, Յակոբը, Վարժապետը, Համբօն, Ա-լեքսանը, Դաւօն: Ո՞ր մէկը յիշէր, այնքա՜ն շատ էին ինկածները: Ու-րանցի Յակոբը, բոլոր տղաքը հաչ-ուէլէ, թեթեւ վիրաւորները մէկտե-ղելէն վերջ, եկաւ ու Գէորգի մօտ նըս-տաւ՝ հոգոց հանելով: Հին մարտիկի բերանը չէր բացուէր: Այդ օրուան կորուստը ծանր քարի մը նման սրտին նստած էր:

— Էս ժողովուրդը ի՞նչ պիտի ը-նենք,— աւելի ինքնիրեն կը խօսէր Յակոբը, առանց Գէորգին նայելու:

— Մէկ Լեւոնը գայ տեսնենք:

— Պէտք է շուտով ճամբայ ելլել, Աստուած գիտէ թէ վաղը ցերեկ ո՞ր-տեղ պիտի անցընենք: Հիմա բոլոր ճամբաները, բոլոր լեռնային անցքերը բռնուած կը լինին...

— Գիտեմ:

Երկուքն ալ լռեցին: Ո՞վ կրնար ը-սել, թէ վաղը ի՞նչ էր վերապահուած խմբին: Եթէ միայն կարողանային առանց պատահարի Վարագայ սարը հասնիլ, քաղաքին այնքան մօտիկ, խումբը փրկուած կրնար համարուիլ: Բայց Վարագ հասնելու հաւանակա-նութիւնը, այն ալ այսքա՜ն մեծ կո-ւէ մը վերջ, հարցական կը դառնար: Բացի քրտութենէն, կառավարութիւնն ալ բոլոր ուժերը պիտի լարէր բնա-ջնջելու բուռ մը ֆէտայիները, որոնք հալածական երէներու նման, միայն լեռներու գագաթները կրնային ապա-ստանիլ, կոտորակուած թիւով, բազ-մաթիւ վիրաւորեալներով, երեք օրէ ի վեր սոված վիճակի մէջ, բայց որ ամենակարեւորն է, փամփուշտներու մեծագոյն մասը սպառած:

Առիծ Փեւօյի հետ, Լեւոնը կամաց կամաց սկսաւ բարձրանալ եւ երբ հա-սան լերան գագաթը, անմիջապէս աչ-քէն զիլպան Գէորգն ու Ուրանցի Յա-կոբը, ու դանդաղ քայլերով մօտե-ցաւ անոնց: Առանց բառ մը արտա-սանելու նստաւ Գէորգի մօտ:

— Լեւոն, լաւ որ եկար, ժողովուր-դի մասին պէտք է շուտով կարգա-դրութիւն մը ընել, ծերունի, կին, ե-րեխայ...

— Մենք ալ հոս շատ չենք կրնար սպասել,— վրայ բերաւ Յակոբը.— Պէտք է ճամբայ ելլենք, եթէ կ'ուզենք Վարագայ սարը հասնիլ:

— Եթէ կարողանանք հասնիլ,— ուսերը թափահարելով ըսաւ Գէորգը:

Լեւոնը կարծես չէր լսեր ընկերնե-րու ըսածը: Անորոշ հայեացքը գետին գամած, ան կը մտածէր առանց շար-ժում մը ընելու, միայն ձախ թեւը երբեմն ջղաձգօրէն կը ցնցուէր:

— Տէ, Լեւոն,— ըսաւ Գէորգը՝ ըն-կերոջ ուսը թափահարելով:

— Հա՛:

— Կ'ըսէինք թէ պէտք է շուտով կարգադրութիւն մը ընել:

— Հա, անշուշտ, պէտք է կարգա-դրութիւն մը ընել,— ու դառնալով Ուրանցի Յակոբին.— Յակո՛բ, որ-քա՞ն...

— Քսանըչորս սպաննուած ունինք, եօթը թեթեւ վիրաւոր, իսկ ծանր վի-րաւորները...

Յակոբը չկրցաւ խօսքը շարունա-կել, կարծես բան մը դէմ առաւ կո-կորդին մէջ, ու տխրութեամբ գլուխը վար կախեց:

Քանի մը բոպէ ոչ ոք կրցաւ խօսիլ: Երեքի մտքէն ալ միեւնոյն սարսա-փելի պատկերն անցաւ: Երբ Լեւոնը նորէն սկսաւ խօսիլ, ձայնը մետաղա-կան սառն հնչիւն մը ունէր:

— Պէտք է ժողովուրդը շրջակայ հայկական գիւղերը ցրուել, մինչեւ որ քաղաքէն անոնց մասին կարգա-դրութիւն մը ընենք: Յակո՛բ, Ղըլճա-ցի Առաքելը կանչէ:

Երբ Առաքելը եկաւ, Լեւոնը կարգա-դրեց որ անմիջապէս ժողովուրդը հետը վերցուցած՝ իջնէ մինչեւ լերան վարի փէշերը, ու հոն սպասէ:

— Ձեզ կարծեր թէ,— շարունակեց Լեւոնը,— հոն քիւրտ կամ թուրք աս-կեար մնացած լինի: Ցարմար տեղ մը խմբուած կը մնաք, մինչեւ որ Մխկնե-րու կողմէն հրացաններու ձայներ կը լսէք: Երբ կռուի հաւար փրթի, ան-միջապէս կ'առաջանաք Սեւ գետով, ու ժողովուրդը կը ցրուէք Կիւսնենց, Փիր Կարիպ, Քօչանի, մինչեւ Ալիւր գիւղերը:

— Իսկ մեր գեղացի զինուած տղա՞-քը,— հարցուց Առաքելը:

— Անոնք թող մնան մեզ հետ: Տէ, շարժէ՛, ժամանակ չունինք կորսնցնե-լիք:

— Շատ լաւ, Պարոն Լեւոն, ես կ'եր-թամ...

— Հա, Առաքել, հացի մասին պատ-ուիրած էի...

— Երկու պարկ հաց թխել տուի, գիւղացիներու մօտ լինելու է:

— Յակոբ, գնա՛ Առաքելի հետ եւ հացը տղոց բաժնէ: Շուտով ճամբայ պիտի ելլենք:

Առաքելն ու Յակոբը հեռացան:

— Չհասկցայ թէ այդ ի՞նչ հրացա-նի ձայներու մասին կը խօսէիր,— ըսաւ Գէորգը, երբ Լեւոնի հետ առան-ձին մնաց:

— Չհասկցա՞ր Գէորգ, միտքս շատ պարզ է: Քրտերն ու կառավարու-թիւնը գիտեն որ դէպի քաղաք կ'եր-թանք: Անշուշտ հիմա ճամբաները բռնած՝ կը սպասեն: Հիմա մենք չի-տակ կ'իջնենք դէպի Մխկներ: Հոն եթէ Քրտերու ալ չհանդիպինք, մենք ինքնիրս կը սկսինք կրակել...

— Տէր Աստուած, խենթեցա՞ր Լե-ւոն, ինչո՞ւ համար պիտի կրակենք:

— Որպէսզի դեռ լերան բոլորը գտ-նուող Քրտերը մեզի քաշենք՝ հնարա-ւորութիւն տալով ժողովուրդին, որ անվտանգ կարողանայ հեռանալ:

— Իսկ մե՞նք...

— Գէորգ, այս պայմաններու մէջ Վարագայ սարը հասնելու մասին չենք կրնար մտածել: Նախ, մեր տղաքը յոգնած են ու երեք օրէ ի վեր սո-ված վիճակի մէջ են: Բայց եթէ այդ չլինէր, ճամբաները եւ լեռնային անց-քերը բռնուած են ու թշնամին մեզ կը սպասէ: Ամբողջ տղաքը միասին հաշ-ուած՝ հազիւ քառասունըհինգ կուռող ունինք, եօթը վիրաւոր, որոնք բանի պէտք չեն գար: Ուրեմն, ունինք երե-սունըութ կռուող, որոնց փամփուշտի կէսէն աւելին սպառած է: Եթէ այս օրուան նման նոր հանդիպում մըն ալ ունենանք, մեր երգը երգուած կը լի-նի...

— Ուրեմն, ի՞նչ, ե՞տ պիտի դառ-նանք:

— Անշուշտ ոչ, քաղաք պիտի մտ-նենք:

— Ապա ուրեմն այս խօսքերդ ի՞նչ իմաստ ունին:

— Մտիկ ըրէ, Գէորգ, թշնամիին հանդիպելէ խուսափելու համար մենք փոխանակ ուղղակի քաղաք մտնելու, կամաւ ճամբանիս պիտի երկնցնենք: Արճակի լճի հարաւային ծայրէն ուղ-ղակի դէպի Վարագայ սարը երթալու փոխարէն, մենք շրջան մը կ'ընենք եւ Ծառուղ եւ Էրմանց գիւղերու մէջով կը բարձրանանք Քէշիշ Կէօլի ուղղու-թեամբ: Եթէ հոն հասանք, լաւ, իսկ եթէ ոչ, կը մնանք ձորերու մէջ պահ-ուած, մինչեւ որ յաջորդ իրիկուն հասնինք Վերին Վարագ:

— Իսկ օգո՞ւտը:

— Օգուտը այն կը լինի, որ թշնա-մին մեզ ուրիշ ճամբու վրայ կը սպա-սէ: Գիտեմ, թէ ի՞նչ պիտի ըսես: Ան-շուշտ հոն ալ կրնանք կռուի մը բռնը-ւիլ, բայց այդ կը լինի բոլորովին պա-տահական կերպով, ինչ որ մեզի ա-մէն տեղ ալ կրնայ պատահիլ:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

աքսորական կեանքի մէջ:

Ոստիկանական վերջին քննութիւնները կը հաստատեն թէ տանը մէջ ոչ պոմպա գտնուած է, ոչ ալ որ եւ է զէնք, այլ միայն քանի մը... պատառաքաղ եւ հացի դմելի մը:

800 ձերբակալութիւն Մարսէյլի մէջ

Մարսէյլի ոստիկանութիւնը ուրբաթ գիշեր ընդհանուր «աւլում» մը կատարեց, շղթաներ կազմելով արուարձաններու մէջ: Այս գործողութեան հետեւանքով ձերբակալուեցան 800 հոգի եւ առաջնորդուեցան Ապահովութեան Տեսչութեան պաշտօնատունը, հարցաքննուելու համար: Քառասուն հոգի վար դրուեցան, արտաքսման վճիռ ստացած կամ զէնք ունեցած ըլլալով: Այս առթիւ բռնուեցան կարգ մը չարագործներ որոնք կը փնտռուէին երկար ատենէ ի վեր:

*** Փարիզի մէջ ալ հետապնդումներ կատարուելով, բազմաթիւ կասկածելիներ ձերբակալուեցան:

Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսին տոմսը

Թղթատարական նախարարութիւնը որոշեց նամականիշ մը հանել, 1.50 ֆրանք արժէքով:

*** Համաձայնութիւն մը գոյացաւ Գերմանիոյ հետ, գերման զբօսաշրջիկներու այցելութեան առթիւ: Օտար դրամի խնդիրը լուրջ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ Գերմանիոյ համար, այնպէս որ մեծ արժէք ունի այս համաձայնութիւնը: Կը կարծուի թէ 40 — 50,000 Գերմանացիներ պիտի գան Փարիզ, ինչ որ շատ փոքր է Գերմանիոյ համար, քանի որ Զուիցերիա 200,000 հոգի պիտի ղրկէ:

*** Շինութեանց բանուորները յանձն առին շաբաթ եւ կիրակի օրերն ալ աշխատիլ, որպէսզի կարելի ըլլայ մինչեւ մայիս հասցնել ցուցահանդէսը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՐԷՕԶՈՅԻ ՇՆԱՅՏԷՐ ԶԻՆԱԳՈՐԾԱՐԱՆԻՆ ազգայնացման հրամանագիրը երէկ հրատարակուեցաւ պաշտօնաթերթին մէջ: Ասով կ'իրականանայ Ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան հիմնական ծրագիրներէն մէկն ալ:

ԳԻՆԵՐՈՒ ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ դէմ պատրաստուած օրինագիծը քուէարկուեցաւ երեսփ. ժողովին մէջ, 197ի դէմ 391 ձայնով:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ մարտ 12ին հանդիսաւորապէս կատարեց Լիբիոյ մեծ խճուղիին բացումը, Թրիպոլիի մէջ: Այս ճամբան ունի 1500 մղոն երկայնութիւն եւ կ'երկարի Թունուզէն մինչեւ Եգիպտոս:

ՀԱԿԱԲՈԼՇԵՒԻԿ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ մը տեղի պիտի ունենայ Պերլինի մէջ, մայիս 1ին, մասնակցութեամբ 30 ազգերու: Պաշտօնապէս պիտի մասնակցին Գերմանիա, Իտալիա, Ճափոն եւ Հունգարիա:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ իրարու կը յաջորդեն Մ. Նահանգներուն մէջ: Միայն Տիթրոյթի մէջ 80,000 բանուորներ գործադուլ հռչակած են:

ՔՍԱՆ ՌՈՒՄԲԵՐ, որոնք չինուած էին նոր դրութեամբ, անհետացած են Պոստոյի շրջանին մէջ: Կը կարծուի թէ լրտեսական գուսադրութիւն մը կատարուած է:

ԱՇԽ. ԸՆԿԵՐՎ. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԸ եւ Արհեստակցական Միութեանց Դաշնակցութիւնը վերջացնելով իրենց համագումարը՝ Լոնտոնի մէջ, բանաձեւ մը քուէարկեցին որ կ'ամբաստանէ Գերմանիան եւ Իտալիան, իբրեւ կազմակերպիչները Սպանիոյ ապստամբութեան եւ Ազգաժողովին միջամտութիւնը կը խնդրէ:

Ս. ՄԱՐԿՈՍԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ ողողուեցաւ առջի օր, մակընթացութեան մը հետեւանքով որ տեսնուած չէր Վենետիկի մէջ, 1900էն ի վեր: Երթեւեկը դադրեցաւ:

ՂԱՐԱԲԱՂ - ԶԱՆԳԵԶՈՒՐ հայրենակցական միութեան հերթական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ նախագահութեամբ Պ. Աբրահամ Ղուկասեանի եւ փոխ նախագահ Տքթ. Մելիքի, 18 մարտ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 81, Rue de la Faisanderie, Paris (16), մէթրօ Dauphine կամ Pompe. Օրակարգ՝ զեկոյց մշակուած կանոնագրի մասին, պարահանդէսի կազմակերպութիւն եւ ընթացիկ հարցեր: Կը հրաւիրուին բոլոր Ղարաբաղ-Զանգեզուրցիները այս խիստ կարեւոր ժողովին:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնաճիւղս շնորհակալութեամբ ստացած է (50 յիսուն) ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Զըլճեանէ, փոխան ծաղկեպսակի, Փոքրիկն Վիգէն Սէրէնկիւլեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

ՒՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՆՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ՄԱՐՏ
MARDI 16 MARS 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3371 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԾԱՒԱԼՈՒՄ՝ ԿԱՆԱՆՉ ԴՐՕՇԻ ԾԱԼՔԵՐՈՎ

Բառին դասական իմաստով, «կայսերական» պտոյտ մըն է որ կը կատարէ Իտալիոյ «Առաջնորդ»ը, Հիւսիսային Ափրիկէի մէջ։

Ֆաշական իշխանութիւնը չէ անտեսած որ եւ է հնարք, ազդելու համար իսլամ բազմութեանց վրայ։ Շարժման մէջ դրուած են արդիական բոլոր միջոցները, որպէսզի Մարգարէին հետեւորդները իմանան, տեսնեն, համոզուին թէ Իտալիան աւելի մեծ ուժ է եւ աւելի բարեկամ, քան ուրիշ որ եւ է պետութիւն։

Ուրբաթ օր, երբ Մուսոլինի Թոպրուքի նաւահանգիստը կը հասնէր առաջնակարգ զրահաւորով մը, 50 օդանաւեր կը սաւառնէին երկնքի կապոյտին մէջ, կախարդական ազդեցութիւն մը գործելով բնիկներուն վրայ։

Միեւնոյնատեն, այլահար բազմութիւնները պատերուն վրայ կը կարդային ֆաշական նշանախօսքը, արաբական տառերով. — «Հաւատալ, հնազանդիլ, կռուիլ»։

Երեւութապէս, Մուսոլինի գացած է հանդիսաւոր բացումը կատարելու համար ճամբու մը, որ ունի 1822 քիլոմեթր երկայնութիւն եւ կը գտնուի Եգիպտոսի եւ Թունուզի միջեւ։ (Ծնունդը արժած է 103,000,000 լիր, աւելի քան մէկ անգլիական ոսկի եւ կը համարուի մեծ յաղթանակ մը իտալական ճարտարագիտութեան համար։ Հիւսիսային Ափրիկէի պատմութեան մէջ առաջին անգամ է որ, այդ ճամբուն շնորհիւ, կարելի պիտի ըլլայ Նեղոսէն Ատլանտեան երթալ ցամաքի ճամբով)։

Իրականին մէջ, բացման արարողութիւնը առիթ մըն է, անգամ մը եւս շեշտելու համար իտալական ուժին ծաւալումը։

Այդպիսի փորձ մը կատարուած էր 1928ին, բայց այն ատեն իտալական դրօշը տակաւին չէր պարզուած Եթովպիոյ վրայ։ Իտալիա տակաւին չէր հաշուած զինուորեալ ազգի մարակոչը, եւ Մեծն Բրիտանիան ու Ֆրանսան կը համարուէին անմրցելի՝ Միջերկրականի ափերուն վրայ։ Այն ատեն միայն թագաւորութիւն էր ֆաշական Իտալիան։ Այսօր արդէն կը յոխորտայ իբրեւ կայսրութիւն, իբրեւ ժառանգորդը հռոմէական կայսրութեան եւ կը յածի, կը տարածուի այն ճամբաներուն ուր դարեր առաջ կ'իշխէր հին Հռոմը։ Այն պատճառով որ, բրիտանական կառավարութիւնը «բարւոք համարեցաւ» համաձայնութիւն մը կնքել Միջերկրականի մասին, միեւնոյն ատեն խարխափներ եւ բարեկամութիւններ ապահովելով Մօտաւոր Արեւելքի մէջ (Թուրքիա, Յունաստան, Ռումանիա)։

Արդ, կը թուի թէ ինչպէս իտալական մամուլը, նոյնպէս «Առաջնորդ»ը ինքն ալ կ'ուզէ որ այցելութիւնը պսակուի շնդալից տպաւորութեամբ։

Անհրաժեշտ չէ սպասել իր ճառին, Տրիպոլիոյ մէջ, իմանալու համար իր մտածումները։

Ափրիկեան հողին վրայ կոխած օրն իսկ, այնպիսի տեսարաններ սարքուեցան, որ բացատրութեան չեն կարօտիր։ Պ. Փօլ Ժանթիյօն, «Թան»ի հռչակաւոր թղթակիցը, որ երբեմն Պոլսէն կը գրէր, նկարագրելով ընդունելութեան մանրամասնութիւնները, կը յիշէ քանի մը պերճախօս դրուագներ,— «Իսլամի կանանչ դրօշներուն վրայ կը շողային արձանագրութիւններ որոնք Մուսոլինին կը ներկայացնեն իբրեւ «պաշտպանը իսլամութեան»։

— «Իրենց քարի գալուստի ճառերուն մէջ, կրօնապետները եւ գատըները կը փառաբանէին արեւելեան Ափրիկէի յաղթութիւնը, ինչպէս եւ նոր Իտալիոյ ուժը։ Կղերական ատենախօս մը Մուսոլինին ողջունեց իբրեւ «այն մարդը որ չի վախնար իր թշնամիներէն եւ չվախցաւ ժողովուրդներու համախմբումէն»։ Առաջնորդն ալ, իր կարգին, անտարբեր չմնաց այս բոլոր փաղաքշական ցոյցերուն հանդէպ։ Ան մտաւ զանազան մզկիթներու մէջ, պարտք սեպեց այցելել հին կրօնապետներու գերեզմանները, ողջունեց Մարգարէին դրօշը եւ խօսակցեցաւ հոգեւոր պետերուն հետ»։

Քիչ անդին պիտի կարդաք յուշագրի մը պատմութիւնը, որ այլապէս շահեկան պատկեր մը կը պարզէ։

Ի՜նչ տարակոյս որ յուշագիրը ներշնչուած է բուն իսկ «Առաջնորդ»էն, եւ քարոզչական հանգամանք ունենալով հանդերձ, ամբողջ ծրագիր մըն է որ կը պարզէ.— արթնցնել Արեւելքի ժողովուրդները, սիրաշահիլ մահմէտական բազմութիւնները, եւ բարձրացնել ֆաշական Իտալիոյ հմայքը՝ ծովու թէ ցամաքի վրայ։

Այս նպատակին հասնելու համար, հարկ է բաղդատել Իտալիոյ եւ միւս պետութեանց դիրքը՝ իսլամական աշխարհին հանդէպ, ուրիշ մահմէտական երկիրներու վիճակը՝ Իտալիոյ հովանաւորած երկիրներու կացութեան հետ։

Յուշագիրը այդ պարագան ալ չէ անտեսած.

— «Ալժերիոյ մէջ ապստամբութիւններ եւ բռնութիւն, որ վերջացան Ալժէի միւֆթիին սպանութեամբ եւ Քոնսթանթինի միւֆթիին մահափորձով։ Մարոքի եւ Թունուզի մէջ խմորումներ եւ քաղաքական խլրտումներ ամէն ուղղութեամբ, ազգայնականէն մինչեւ բոլշեւիկեանը։ Սուրիոյ մէջ շարք մը ներքին եւ արտաքին խնդիրներ որ կը դժուարացնեն փոխանցումը՝ հովանաւորեալ երկրէ մը դէպի ինքնօրէն կառավարութիւն։ Միջին Եփրատի մէջ՝ արիւնալի անկումը Պաղտատի կառավարութեան որուն միակ յանցանքը այն էր որ պարտադրուած էր, իբրեւ հետեւանք անգլեւիրաքեան դաշնագրին։ Պաղեստինի մէջ՝ Արաբներու ըմբոստացումը»։

Իբրեւ եզրակացութիւն, յուշագիրը կը տեսնէ «միայն մէկ վաւերական ովասիս անդորրութեան եւ խաղաղութեան՝ Միջերկրականի աւազանին իսլամ բանակցութեանց համար,— Լիբիան»։

Այս դեռ մէկ էջն է ամբողջ ծրագրի մը։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆ ԻՍԼԱՄՈՒԹԵԱՆ

Արտակարգ ցոյցեր հիւսիսային Ափրիկէի մէջ

Ինչպէս Վիլհէլմ Բ. կայսրը Պոլիս այցելած ատեն, (Պերլին - Պաղտատի մեծ երազը), Մուսոլինի ալ այցելելով Հիւսիսային Ափրիկէի գաղթավայրերը, ամէն տեղ ներկայացաւ իբրեւ «պաշտպան իսլամութեան»։ Թղթակիցները կը գրեն թէ ամէն ուր որ կ'երթայ, «Առաջնորդ»ը կ'ընդունուի Արաբներու ցնծագին երգերով, ծափերով եւ խանդավառութիւն կանչերով։ Նոր մզկիթներ շինել, հինները նորոգել տուած է եւ մտերմօրէն կը խօսի արաբ վարիչներուն հետ։ Աւելի փառաւոր ընդունելութիւն մը սարքուած է Ափրիկեան Տրիպոլիոյ մէջ, ուր պատուոյ սուր մը պիտի նուիրեն Արաբները։

Այս առթիւ, արաբերէնի թարգմանուած է յուշագիր մը, ուղղուած՝ ոչ միայն Լիբիոյ, այլեւ Միջերկրականի եւ Կարմիր ծովու ափերուն վրայ փռուած Իսլամներուն։ Յուշագիրը կը պատմէ թէ մինչ Անգլիա եւ Ֆրանսա վէճեր ունին իրենց իսլամ հպատակներուն հետ, որոնք անկախութիւն կը պահանջեն Պաղեստինի, Սուրիոյ, Ալժերիոյ եւ ուրիշ երկիրներու մէջ, կատարեալ խաղաղութիւն կը վայելեն Լիբիոյ մէջ, ուր Մուսոլինի պաշտպանն է Իսլամութեան։ Միեւնոյն ատեն կ'ըսէ թէ Մուսոլինի այն մեծ առաջնորդն է որ Եթովպիոյ Իսլամները փրկեց Յուդայի Առիւծէն եւ քրիստոնեայ Ղպտիներէն։ Կ'աւելցնէ թէ այնտեղ ալ, ինչպէս Լիբիոյ մէջ, Իսլամները պիտի վայելեն կրօնական կատարեալ ազատութիւն, ազատ պիտի մնան մարդորսութենէ, իրենց դատերը եւ երեւելները պիտի կրնան դատ վարել համաձայն Գուրանի, Իտալիա նոր մզկիթներ պիտի շինէ, մինչ 400,000,000 ճշմարիտ հաւատացեալներ «կը խոնարհին Ամենակալին առջեւ եւ կ'աղօթեն, Աստուծոյ պաշտպանութիւնը խնդրելով մեր թագաւոր - կայսեր եւ մեր Առաջնորդին համար»։

Ինչո՞ւ համար ուրիշ որ եւ է երկիր այսքան բարեկամութիւն չի ցուցներ միլիոնաւոր Իսլամներու «եւ անոնց արդար պահանջներուն ուժ չի տար թէ ծրագիրներով եւ թէ գործքով»։ Յուշագիրը այս հարցումն ուղղելով, պատասխանն ալ կուտայ անմիջապէս.— Որովհետեւ, Վերսայլի ժողովին մէջ, Իտալիա հողատարութիւն չստացաւ, հետեւաբար ազատ է տնտեսական եւ քաղաքական յարաբերութիւններ հաստատելու իսլամական երկիրներուն հետ։

ԱԶԳ. ՊԱՇՏ. ՓՈԽԱՌՈՒԹԵԱՆ Բ. ԲԱԺԻՆԸ՝ ԱՅՍՕՐ

Այսօր երեքշաբթի, հրապարակ կը հանուի Ազգ. պաշտպանութեան փոխառութեան Բ. բաժինը։ Նկատի առնելով ձեռնարկին աննախընթաց յաջողութիւնը եւ ընդհանուր խանդավառութիւնը, ելմտական նախարարը արտօնեց որ արձանագրութիւններն ընդունուին չարաթ օրն իսկ։

*** Կիրակի գիշեր ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ Պ. Տալատիէ, ազգ. պաշտպանութեան նախարարը, բացատրելով թէ փոխառութեան յաջողութիւնը կենսական է Ֆրանսայի զօրացման եւ ապահովութեան համար։

*** «Էնթրանսիժան»ի ելմտական աշխատակիցը գրել կուտայ թէ նոր փոխառութեան տոկոսը, 4ուկէս առ հարիւր, տարեկան 225 միլիոն փրանքի պիտի նստի Ֆրանսայի գանձին, առաջին հինգ միլիարին համար։

*** Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը որոշեց 250,000 փրանքով մասնակցիլ փոխառութեան։

Լոնտոնի մէջ գոհունակութեամբ կ'արձանագրեն ֆրանսական փոխառութեան յաջողութիւնը

Անգլիական թերթերն ալ գոհունակութեամբ կ'արձանագրեն փոխառութեան յաջողութիւնը։ «Թայմզ» կը գրէ թէ կառավարութիւնը հինգ միլիառ կը պահանջէր առաջին առթիւ եւ ստացաւ իբր ութ միլիառ։ «Այս կը նշանակէ թէ Ֆրանսայի ժողովուրդը վերստացած է իր վստահութիւնը, ինչ որ նոր մղում պիտի տայ քանի մը շաբաթէ ի վեր նշմարուած տնտեսական վերելքին»։

«Մորնինկ Փոստ», թունդ պահպանողական, գրել կուտայ.— «Նոր փոխառութեան յաջողութիւնը արտաքին եւ տեսանելի ապացոյց մըն է այն արտակարգ փոփոխութեան որ կատարուեցաւ Ֆրանսայի ելմտական կացութեան մէջ, վերջին քանի մը օրերու ընթացքին։ Դեռ անցեալ շաբթու դրամագլուխը կը գաղթէր միշտ, փրանքը կը տկարանար, վստահութիւնը կ'իյնար աւելի վար քան եղած էր երբեք։ Բոլոր երեւոյթները կը ցուցնէին թէ փեսարուաբի վերջը Լէօն Պլում աննկուն կը մնար, իր քաղաքականութեան մէջ որ եւ է փոփոխութիւն կատարելու համար։ Քանի մը օր վերջը, կը ծանուցուէր ոսկիի պահեստի մասին հաստատուած պաշտօնական տնօրէնութեանց ջնջումը։ Այս կը նշանակէր թէ կառավարութիւնը վճռած է այլեւ թշնամի չնկատել դրամատէրը, այլ իբրեւ յարգելի մէկ անդամը ընկերութեան որուն գործակցութիւնը անհրաժեշտ է պետութեան գնացքը ամրապնդելու համար։ Այս կոչին պատասխանը անմիջական եղաւ։ Խորհրդարանը փոխառութեանց ծրագիրը վաւերացուց ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, դրամագլուխը սկսաւ վերադառնալ արտասահմանէն, փրանքը անսովոր ամրութիւն մը ցոյց տուաւ եւ փոխառութիւնը արձանագրուեցաւ այնպիսի խանդավառութեամբ մը ու արագութեամբ մը որ հազուադէպ է Ֆրանսայի վերջին տարիներու ելմտական պատմութեան մէջ»։

«Տէյլի Հէրըլտ» (աշխատաւորական) կը գնահատէ Ֆրանսայի վարչապետին կորովը եւ անկեղծութիւնը։ «Լէօն Պլում կը շարունակէ Ֆրանսան կառավարել քաջութեամբ եւ աշխոյժով։ Ան դիմագրաւեց կացութեան մը որ սաժանելի էր թէ քաղաքական եւ թէ տնտեսական տեսակէտով։ Երբեք չկորսնցուց իր ջիղն ու զատողութիւնը։ Ազգային պաշտպանութեան փոխառութիւնը պսակումն է իր վերջին գործունէութեան։ Ցանձին Լէօն Պլումի Եւրոպա վստահօրէն կը տեսնէ, աւելի քան երբեք, առաջնակարգ վարիչ մը ժողովրդապետութեան»։

ԾԱՌ ՄԸ ՏԱՊԱԼԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ Փարիզ - Մօն - Տօռ գծին վրայ, կառախումբը գիծէն դուրս ելաւ, 13 հոգի մեռան, շատեր վիրաւորուեցան։ Փոթորիկին սաստկութենէն հեռագրի եւ հեռաձայնի հաղորդակցութիւններն ալ խզուած ըլլալով, կարելի չեղաւ ժամանակին օգնութեան հասնիլ։ Ներքին նախարարը արկածին վայրը գնաց անմիջապէս։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ...

« Յառաջ » ցաւով հաղորդած էր դժբախտ լուր մը,— Յ. Օշականի անակնկալ հիւանդութիւնը։

Այս առթիւ, գրուեցաւ թէ Երուսաղէմի պատրիարքն ալ բժիշկ մը փութացուցած է Ռամլէ, ուր կը դարմանուէր հիւանդ գրագէտը։

Տարբական պարտականութիւն մը։ Մանաւանդ որ, Օշական ոչ միայն հանրածանօթ գրագէտ է, այլեւ ուսուցիչ Երուսաղէմի ժառանգաւորաց վարժարանին մէջ, եւ վաղեմի բարեկամը Թորգոմ արք.ի, դեռ Արմաշի շրջանէն, եթէ ոչ աւելի առաջ։

Այդ բոլորէն զատ, իբրեւ պատրիարք եւ հոգեւոր հովիւ, տարբեր ընթացք պիտի չկրնար բռնել, եթէ հիւանդը ուրիշ մէկն ըլլար, նոյն հանգամանքներով։

Ասորիներու կամ Ղպտիներու պատրիարքն ալ նոյն բանը, թերեւս բան մըն ալ աւելի պիտի ընէր, եթէ Օշական իրենց գրագէտը կամ վարժապետն ըլլար,

Արդ, Հալէպի «Եփրատ»ը այսպէս չի մտածեր։

Հիւանդութեան լուրը հազիւ լսած, կը նստի խմբագրական մը կը թխէ.— «Դաս մը», ողբալի համար հայ գրագէտին, վարժապետին, արուեստագէտին թշուառութիւնը։

Կը յիշէ սրտաճմլիկ պարագաներ ալ,— «Արփիարեան երբ դիտապաստ ինկաւ եղբայրասպանի գնդակով, գրպանէն կտոր մը հաց եւ պանիր ելաւ», «Օտեան հազիւ իր օդիին կը հասնէր», «Վարուժան վարժապետութիւն կ'ընէր, Սիամանթօ խմբագրութիւն (ե՞րբ, ո՞ւր), «ձգած ենք որ Թէքէեան խմբագրութիւն եւ վարժապետութիւն ընէ», «առատասիրտ Զօպանեան՝ խմբագրութիւն» եւն.։

Այս բոլորը աղէկ։ Բայց ո՞ւր մնաց «Դաս»ը.

Կ'օրինակեմ նոյնութեամբ.

— «Բոլոր այս տխուր, մտալլկիչ տաղանդումներուն մէջէն, Երուսաղէմի Պատրիարքին հոգածութիւնը՝ հանդէպ մտաւորականի մը՝ մեզի կը ներկայանայ բաղձալի հոգեփոխութեան մը մէկ քաղցր պատկերն ու արտայայտութիւնը իբրեւ ու դաս մը միանգամայն՝ տրուած վերէն՝ փոքրաւորներուն եւ համայն հայ հասարակութեան, որ չէ գիտցած կենդանութեանը յարգել, մեծարել իր մաքի մշակները՝ գոնէ բաղուկի մշակներուն չափ։

Թորգոմ Պատրիարքին ժեսթը մեր կուրծքերը կը լայնցնէ սփոփանքի բաբախումով մը եւ հեռաւորապէս յուսալ կուտայ որ մեր եկեղեցականութիւնը եւ մեր կրեսոսները պիտի գիտնան օրինակուիլ իրմէ, իր տուած դասէն» (7 մարտ)։

Չեմ գիտեր, ձեր կուրծքը լայնցա՞ւ, երբ լսեցիք թէ Երուսաղէմի պատրիարքը բարեհաճե՞ր է բժիշկ մը ղրկել, վաստակաւոր գրագէտ մը դարմանելու համար։

Ես՝ ամբարիշտս, ի զո՞ւր փորձեցի քիչ մը լայն շունչ առնել, որպէսզի իմ կուրծքս ալ ուռի, ընդլայնի, ամփոփուի այս տեսարանին առջեւ։

Ընդհակառակն, աւելի սեղմուեցաւ, պրկուեցաւ, եւ կարծես պիտի պայթէր, աղաղակելու համար բարձրաձայն.

— Հէ՜յ մեծապատիւ մուրացկաններ, փոքրաւորներ եւ մաքսաւորներ, քանի կ'ապրին չտեսները, հայ կղերն ալ, կրեսոսն ալ, սարաֆն ու էսնաֆն ալ փոր պիտի կապեն, իսկ հայ մտաւորականը, գրագէտը, արուեստագէտը կա՛մ հաց պանիր պիտի կրծէ, եւ կամ, լաւագոյն պարագային, վարժապետութիւն եւ խմբագրութիւն պիտի ընէ։

ՎԱՀԷ

ՆՈՐԷՆ ԳՐԳՌԻՉ ԱՌՍՏՊԵԼՆԵՐ

Ալեքսանտրէթ—Անտիոքի կացութեան մասին

Թուրքերէն թերթ մը, «Սօն Թէլէկրաֆ», հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հրատարակէ գրգռիչ խորագիրներով.—

Սուրիոյ գիւանագէտները լայն գործունէութեան մը անցած են, վտանգելու համար Հաթայի անկախութիւնը, եթէ ասիկա կարելի չըլլայ, Թուրք Հաթայութիւնը բնաջնջելու համար։

Մարտ 4ի գիշերէն ի վեր հրոսախումբի յարձակումները սկսած են։ Քըրըքհանի մէջ 200 երկաթէ շապկաւոր Թուրքերու տուները յանկարծակի խուզարկած են։ Գաղտնի քոմիթէներ եւ հրոսախումբեր կազմուած են։ Տէօրթյոլի, Անթաքիայի եւ Իսքէնտէրունի մէջ ալ հրոսակային գործունէութիւնը սկսած է։ Այս ահաբեկումի, խուզարկութեան եւ կողոպուտի շարժումները, որ սկսած են մեկուսացած գիւղերու ձեւով, իրականին մէջ առաջին արտայայտութիւններ են կազմակերպեալ եւ ընդարձակ, Սուրիոյ մէջ պատրաստուած կազմակերպութեան մը։ Իսքէնտէրունի մէջ հրոսակները ուզեցին կրակ հանել եւ երկու Թուրքերու տուները հրկիզող նիւթեր զետեղեցին։ Կը կարծուի թէ այս նիւթերը դրած են երկաթէ շապկաւորները, կամ Սուրիոյ եւ Դաշնակներու հաշւոյն աշխատող հայ քոմիթէճիները։ Հաթայի ժողովուրդը մեծ յուզման մատնուած է։

*** Թրակիոյ ներքին գործավարը Ատանա գնաց անցած շաբթու։

*** Ինչպէս յայտնի է, Թուրքերը «Հաթայ» կը կոչեն Իսքէնտէրունի Սանճաքը, իբրեւ թէ Հիթիթներէն սերած ըլլալով։ Այս հասցէով ալ նամակներ կը ղրկուէին Թուրքիայէն։ Սուրիոյ թղթատարական վարչութիւնը հրամայեց վերադարձնել այդ կարգի նամակները, ազդարարելով թէ Հաթայ անունով քաղաք չկայ Սուրիոյ մէջ։

Խ. Միութիւնը պատրաստ կը կարդայ բոլորին

Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը ճառ մը խօսելով, բացատրեց թէ պատերազմի վտանգները առ հասարակ եւ մասնաւորապէս Խ. Միութեան դէմ աւելցած են վերջին 15 ամիսներու ընթացքին։ Այս առթիւ յիշեց գերմանեւճափոնական մերձեցումը, որ «իրականին մէջ դինակցութիւն մըն է Խ. Միութեան դէմ։ Բայց եւ այնպէս, Խ. Միութիւնը այժմ ի վիճակի է դիմագրաւելու այդպիսի սպառնալիքի մը։ Արեւելքի եւ արեւմուտքի իր երկու սահմանագլուխները մեծապէս զօրացած են։ Անոնց վրայ կը հսկեն վճռակամ եւ վերջին կատարելագործութիւններով սպառազինուած բանակ մը եւ հզօր օդատորմիղ մը։ Ասկէ զատ, տնտեսապէս Խ. Միութիւնը ի վիճակի է ի հարկին իր սեփական միջոցներով ապրելու անսահման ժամանակով։ Սատանձնելով իրաքանչիւր խօսքիս պատասխանատուութիւնը, կրնամ յայտարարել այսօր թէ մենք բաւական ուժ ունինք, եւ մղելու համար որ եւ է յարձակում մեր երկրին դէմ որ եւ է օտար պետութեան կամ պետութեանց խմբակի մը կողմէ, մին - մինակ։ Բայց եւ այնպէս, Խ. Միութիւնն ալ համաձայն չէ մեկուսացման։ Վստահ՝ յաղթականօրէն դիմանալու որ եւ է պատերազմի, իր գլխաւոր բաղձանքն է առ հասարակ խուսափիլ պատերազմներէն։ Անոր համար անհրաժեշտ է հաւաքական ապահովութիւն եւ Ազգաժողովին զօրացումը։ Այս առաջադրութեամբ, Խ. Միութիւնը կը մաղթէ որ Գերմանիա եւ Ճափոն վերադառնան Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, եթէ իրապէս խաղաղութիւն կ'ուզեն»։

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՄԱՍԻՆ

Որբեր ու որբուհիներ: Լաւագոյն որակումով «Ապրիլեան Սերունդ»: Արիւնի, թոյնի, բարբարոս նուաստացումներու, հերոսական մաքառումներու, դժոխքի սերունդ, վայրագ, կատաղի, անխղճմտանական, մաղձոտ, արհամարհոտ ու վրէժխնդիր: Ոչ մէկ սերունդի վիճակուեցաւ այնքան անօրինակ ապրումներ, ոչ մէկ սերունդ ունեցաւ խռովքի ու փոթորկումներու այն տարօրէն հարուստ հոգեկան ենթահողը՝ որ կրնար ստեղծագործ հնարաւորութիւններ սաղմնաւորել եւ «տենդիք» արժէքներու ծնունդ տալ, լաւ ձեռքերու եւ ուղղութիւններու մէջ:

Մենք սպաննեցինք մեր տղաքն ու աղջիկները: «Արեւ»ները արեւ չըլլին անոնց: Թոյլ տուինք, որ բարեպաշտ Ամերիկացին բամպակի ու հանածոյի հետ չփոթէ զանոնք ու ճարտարարուեստ խաղալ անոնց գլխուն: Երախտապարտ էինք Եանքիներուն, որոնց գլխաւոր մտասեւեռումն էր, թիւեր, ուսուցիկ ու չինծու թիւեր հայթայթել եւ տոլարներ ապահովել միամիտ ու քրիստոնեայ Ամերիկացիներէ: Շնորհապարտ էինք Ամերիկացիին, երբ ան պարելով աղօթել, ու աղօթելով ալ պարել կը սորվեցնէր մեր զաւակներուն, սպաննելով մեր զաւակներուն, սպաննելով անոնց մէջ նոյն իսկ Աստուծոյ գաղափարը: Ու դեռ կը շարունակենք շնորհապարտ ու երախտապարտ ըլլալ, անոր համար որ, Ամերիկացին անոնցմէ լը-վանթէններ ու մարդամեքենաներ կը պատրաստէ մեզի համար:

Տղաքը Դաշնակցութենէն հեռու պահելու մեր բոնազբօսիկ ճիգերը պատճառ եղան, որ անոնք ամկալար իսկ չըլլան եւ դառնան մարդակապիկներ: Մինչ Ցունաստանի մէջ Փէրտահճեան Ամերիկացիին դէմ կը ցցուէր եւ չափ մը կը դնէր անոր աշխարհաքաղաքացիական թերխաչ փորձարկութիւններուն, անդին բուրգերու երկրին մէջ, Թորգոմ սրբազան արիութիւնը չունեցաւ «Տէր ողորմեա»ն իսկ պաշտպանելու եւ անճրկած՝ դիւանագիտական ծամածռութեանց ու ծեծեքումներու դիմեց: «Ցուսաբեր»ի զուր կը ճգնէր իր արդար պոռթկումներով խղճմտանքներ վրդովել եւ վտանգներ ու կորուստներ կանխել: Մինչ հոս, Մակեդոնիոյ մէջ, Ամերիկացին կը հարկադրուէր հանդուրժելու եռագոյնին և Անդրանիկին կամ Սերոբին, հազարաւոր հայերէն գիրքեր ու թերթեր կը բաշխէր տղոց, հոն Աղեքսանդրիոյ կամ Գահիրէի մէջ, միեւնոյն Ամերիկացին «Հայաստանի Կոչնակ»ն անգամ կ'արգիլէր, Պօղոս Նուպարի նկարն անգամ կը հեգնէր ու կ'արհամարհէր թէ տաճնորդը, թէ ազգային իշխանութիւնը, թէ հայ մամուլը եւ թէ ամէն, ամէն ինչ որ հայկական էր: Մինչ հոն, Ամերիկացիին քղանցքին փաթթուած՝ հայանուն պաշտօնեաներ, եւ մեծահարուստ ու մեծանուն յանձնակատարներ տղոց ու աղջիկներու արիւնը կը քամէին եւ անոնց չըջապլեստ կամ տաբատ ծախելով զբաղած էին, հոս ճիգեր կ'ըլլային դնէ անոնց տառապանքն ու խաչելութիւնը մեղմելու: «Արեւ»ները չուզեցին նոյն իսկ դիւանագիտական արկածախնդրութիւն մը փորձել: Զկրցանք ըմբռնել, որ թիւերով ու տոլարներով խանդավառուող Ամերիկացին, պատեհապաշտ է միանգամայն եւ կրնայ չուտով տեղի տալ, եթէ իր թիւերն ու տոլարները վտանգուին: Զըտեսանք եւ չուզեցինք տեսնել, որ Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ մէջ մեր ազգայնականութեան հանդուրժող Ամերիկացին Եգիպտոսի մէջ մեր «Տէր ողորմեա»ն իսկ կ'արգիլէր չնորհիւ մեր անարի եւ ստրուկ կեցուածքին: Մենք նախամեծար համարեցինք մարդակապիկներ ունենալ, քան թէ ազգայնական Հայորդիներ: Որբերը կրնային Դաշնակցական ըլլալ, կը հասկնայինք, կը զգայինք թէ ապրիլեան սերունդը միայն դաշնակցական կրնայ ըլլալ: Գիտէինք թէ «Հօկ»երու նոյն իսկ համայնավարներու միացած որբերը Դաշնակցական ոգի կը կրէին: Իմացած էինք, որ Հայաստան մեկնած որբեր տասնեակներով բանտ առաջնորդուած էին իրենց ազգայնական արտայայտութեանց համար: Հետեւաբար, լաւագոյն էր ձգել, որ անոնք կորսուին:

Իսկ այս «Արեւ»ները սխալ են ողբալ, որ տղաքը մեզմէ հեռացած են եւ անհաղորդ կը մնան մեր կեանքին, ազգային կեանքին: Ուրախ ենք: Լաւ է անազան քան երբեք: Ըսենք սակայն մետասաներորդ ժամուն գայթակղած միտքերը հանդարտեցնելու համար, որ Եգիպտոսի որբերը չեն կրնար կորսուած ըլլալ: Որբուհիներու մասին, կարելի է ըսել, թէ մեծ մասամբ կորսուած են, այլ նաեւ արատ մը եւ խղճի յաւիտենական խայթ մըն են անոնք եգիպտահայ գաղութին համար: Եթէ հնար ըլլայ, սեւ խաչ մը պէտք է քաշել անոնց վրայէն, այն որբուհիներուն, որոնք Մագըմեանի սնդումներով Ցունաստանէն Եգիպտոս փոխադրուեցան եւ յանձնուեցան Բարեգործականի խնամքին ու հովանաւորութեան: Անոնց մեծ մասը դարձած են արաբախօս, անգլիախօս, Փրանսախօս եւ իտալախօս պուպրիկներ, ինչ կ'ըսեմ, մուշտակներու, մետաքսներու, փուշիներու եւ ներկերու մէջ ապաստանած թշուառականներ, ողորմելի, արգահատելի ու զզուելի, յաւիտենապէս կորսուած մարդկութեան ու ազգութեան համար:

Իսկ տղա՞քը. անոնք չեն կրնար կորսուած ըլլալ: Անոնց մէջ խօսեցաւ ցեղային ոգին: Անոնք իրենց ազգային ինքնատպութիւնը պահպանելու եւ պաշտպանելու համար ունեցան մաքառումներ եւ ընդվզումներ, որոնց անհաղորդ մնացինք մենք: Անոնք իրենց պարտադրուած լուծն ու անուրը ջախջախելու զմայլելի փորձեր ըրին: Ամերիկայէն Գահիրէ այցելութեան եկած յիսնեակ մը պատուելիներ տասը օրը չգտան իրենց սրահին մէջ, իրենց հետ աղօթող: Ակումբներու մէջ արգիլուած եռագոյնը տուներու մէջ կը ծածանէր, լամբակներու վրայ արգիլուած ազգային զարդանիշերը սրտերու վրայ կը փոխադրուէին եւ հայերէն թերթն ու գիրքը ի պատուի էր: Անոնք Նահատակաց սրգատօնին կամ Մայիս 28ին, մասնակցեցան հակառակ բոլոր սպառնալիքներուն: Ի վերջոյ, անոնք ամերիկեան ակումբներու կողքին բացին իրենց ակումբները ազգային ոգիով եւ ձգտումներով: Անոնք բռունցք բռունցքի կռուեցան արհամարհելով նոյն իսկ ոստիկանական միջամտութիւններ: Ուրիշ կերպ չէր կրնար ըլլալ, որբերը հակառակ մեր դիւանագիտական իմաստութեանց ու իմաստակութեանց կ'ուզէին Հայ մնալ եւ Հայ ապրիլ:

Ահա թէ ինչո՞ւ, որբերը չեն կորսուիր, երբ մանաւանդ «Արեւ»ներն ալ համոզուած են վերջապէս, որ անոնք ալ պէտք է այլ եւս մաս կազմեն մեր հասարակութեան եւ իրենց բաժինը բերեն մեր ժողովուրդի բազմապիսի կարիքները գոհացնելու ու մեր ազգակերտումի, ազգապահպանումի ճիգերը երկրորդելու համար:

ԱՐՍԷՆ Ե. ՊԱԼԵԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

ԾՐԱԳԻՐ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐ ՄԸ՝ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂԵԳԻԾ. — Հայ Երիտ. Միութիւնը զուտ ազգային եւ մշակութային զարգացական հանգամանք ունի, որով կ'առաջադրէ՝

Ա) Սովրեցնել եւ տարածել հայ լեզուն եւ հայ երգը, իբրեւ ազդակ ազգապահպանումի:

Բ) Մարզել առողջ սերունդ մը մարզական խումբերով:

Գ) Պաշտպանել եւ տարածել հայ մշակոյթը: Տօնել ամէն տարի հոկտեմբեր ամսուն մէջ «Մշակոյթի Օր»ը, գործակցելով ուրիշ միութիւններու կամ առանձին:

Դ) Հիմնել եւ ճոխացնել հայ մատենադարան մը, որմէ կրնան օգտուիլ նաեւ ոչ անդամներ, ըստ գրապահական կանոնագրի մը:

Ե) Մշակել հայ ազգային գիտակցութիւն եւ ազգային հպարտութիւն:

Զ) Կազմակերպել դասախօսութիւններ, հաւաքոյթներ եւ հանդէսներ՝ պատմական, գրական, ազգագրական, բանասիրական, գիտական, գեղարուեստական եւ այլ նիւթերու շուրջ: Կազմակերպել մարզական խաղեր, արշաւներ կամ զբօսական պտոյտներ:

Է) Պահել հայ երիտասարդութիւնը ցեղային, զուտ հայկական աղնուազոյն տիպարով, Փիզիքապէս եւ վարք ու բարքով:

Ը) Ունենալ երիտասարդական մամուլ «Հայ Երիտասարդ» անունով:

Թ) Կապ պահել եւ գործակցիլ հայ ազգային մարմիններու հետ: Ծանօթացնել եւ փոխադարձ սիրով պահել հայկական զանգուածներու երիտասարդութիւնը իբր մէկ հոգի եւ մէկ մարմին, աշխարհի որ մասին մէջ ալ գտնուին անոնք:

Ժ) Մշակութային յարաբերութիւն զարգացնել դրկից ապրող ժողովուրդներու եւ հայ ժողովուրդին միջեւ:

ԿԵԴՐՈՆԱՑՈՒՄ. — Տարագիր հայ ժողովուրդի երիտասարդութիւնը ըլլալով ցիրուցան, ոչ մէկ ամբողջական ուժ կրնայ ներկայացնել ազգային գոյութեան ինքնապաշտպանութեան եւ մշակութային զարգացումի տեսակէտով, եթէ չկապուի միութենական եւ եղբայրական սերտ կապով մը, անտեսելով աշխարհագրական հեռաւորութիւնները:

Միակամ հայ երիտասարդութիւն մը միայն պիտի կրնայ դիմանալ իբր հաւաքական ամբողջութիւն, ունենալով ազգային դաստիարակութիւն, լեզուի եւ սովորութիւններու մշակումին մասին նոյն ծրագրեալ հոգածութիւնը:

«Հայ Երիտ. Միութիւն»ներ արդէն կան, գրեթէ ամէն տեղ, նոյն առաջադրութիւններով, բայց ծրագրային նոյնութիւնը եւ եղբայրական գործակցութիւնը կը պակսի: Առանց ատոնց հայ երիտասարդութիւնը երբեք ամբողջութիւն մը պիտի չներկայացնէ, ոչ ալ պիտի կրնայ հաղորդակից ըլլալ իրարու:

Միաձոյլ եւ միաձեւ հայ երիտասարդական միութիւններու անդամները վայելելով նոյն դաստիարակութիւնն ու ազգային կեանքը, արդէն հոգեպէս պիտի եղբայրակցին իրարու ուր որ ալ գտնուին կամ հանդիպին:

Հայ Երիտ. Միութիւնը պէտք է մասնակից ըլլայ «Համահայկական երիտասարդական մարմին»ի մը, որ պիտի ստեղծուի վերի ծրագիրը ընդունող հայ երիտ. միութիւններէն առնուազն հինգին վարիչներուն կողմէ հրաւիրուած ընդհ. ժողովի մը մէջ: Այդ ժողովին մէջ պիտի հաւաքուին ամէն երկրէ կամ շրջանէ, ըստ միութիւններու թիւին եւ փոխադարձ համաձայնութեան մէկ կամ առ առաւելն հինգ ներկայացուցիչներ:

Արդէն գոյութիւն ունեցող երիտասարդական միութիւնները շաղկապելու եւ միաձուլումի խարիսխ ընդունելու համար, կարելի է անոնց վարչութեան կազմը նոյն իսկ անունը մինչեւ մէկ տարի պայմանաժամով պահել նոյնութեամբ, նախապահը կ'ունենայ վարիչի իրաւասութիւններ եւ կը մնայ երեք տարի իր պաշտօնին վրայ: Այս միութիւններն ալ կը հրաւիրուին, համահայկական երիտասարդական մարմինի կազմութեան ժողովին իրենց ներկայացուցիչները ղրկելու:

Այս կեդրոնը պիտի բաղկանայ երեք հաւասար իրաւունքով մնայուն անդամներէ, որոնք պիտի ընտրուին զատ զատ համահայկական երիտ. մարմնի ընդհ. ժողովին երկու երրորդին ձայնով: Այս երեք անդամներն ալ ո եւ է կուսակցական պաշտօն պիտի չունենան եւ պարտաւոր են երեք տարին անգամ մը գումարուած կեդր. ընդհ. ժողովին առաջ տեղեկաբերել ու հրաժարիլ եւ վերընտրուիլ: Կրնան նաեւ բացառիկ ժողով հրաւիրել արտակարգ դէպքի մը պարագային:

Կեդր. մարմնի պարտականութիւնն է հայ երիտ. միութիւններուն ուշադրութիւնը ուղղել ազգային բարձրագոյն խէջլներու, մշակոյթի, զարգացումին, իրերօգնութեան եւ եղբայրութեան: Ընդունիլ միութիւններուն կողմէ եկած առաջարկներն ու բաղձանքները եւ բաժնել յարմար շրջաններու ներդաշնակ գործակցութիւն մը ապահովելով: Զրկել նաեւ մտաւոր ուժերու, արուեստագէտներու, յայտնի հայ գիտական անձնաւորութիւններու, ուսուցիչներու եւ մարզիչներու տեղաւորումի ջանքերով որպէսզի անոնցմէ կրնան օգտուիլ հայ երիտասարդները անխտրաբար եւ խթանուին: Իսկ հայ ցեղի այդ ներկայացուցիչները, չստիպուին ապարէզ փնտռել օտարազգի շրջանակներու մէջ:

Այս միաձուլումը սակայն բարոյական եւ փոխադարձ գործակցութեան հանգամանք ունի: Կեդրոնին առաջարկած յառաջացումներն ու ցուցումները ենթակայ են տեղական վարիչներուն իրաւասութիւններուն: Իւրաքանչիւր հայ երիտ. միութիւն կը մնայ իր անխախտ իրաւասութիւններուն մէջ, միայն այս վսեմ եւ բարոյական կապը աւելի զօրաւոր է քան ամէն տեսակի կապանք:

ԼՈՒԾՈՒՄ. — Միութիւնը կը դադրի գործելէ, երբ իր անդամներուն թիւը երեքէն պակաս ըլլայ: Գոյքը կը յանձնուի տեղական վստահելի ազգային մարմնի մը, իբրեւ աւանդ յաջորդ նոր սերունդին:

ՏՈՀՄԻԿ

ՊԱՐԲԵՐԱՓՈՓՈԽ ՀՈԳԵՎԻՃԱԿ

(CYCLOTHYMIE)

Բոլորս ալ յարափոփոխ տրամադրութիւններ ունինք: Զուարթ տրամադրութենէ մը վերջ կ'իյնանք սրտնեղութեան մէջ:

Մարդկային բնութիւնը այսպէս է կազմուած: Ահա ցոյհաննէսը կուլայ, ահա ցոյհաննէսը կը խնդայ: Կը խնդանք ու կուլանք: Սակայն հիւանդ չենք՝ այդպէս ըլլալով, ի մեծ բարեբախտութիւն մեզի եւ մարդկութեան:

Երբ բարեբաստիկ դէպք մը տեղի կ'ունենայ մեր կեանքին մէջ յանկարծակի, ուրախութիւնը կը պաշարէ մեր հոգին: Բայց այդ ուրախութիւնը կը տեւէ այնքան որքան վարդերը: Կեանքը կը շարունակէ իր ընթացքը, եւ ահա դժբախտ պատահար մը տակն ու վրայ կ'ընէ մեր հոգին, ու կ'ընկճուինք: Ամենաթեթեւ հիւանդութիւնն անգամ կը տխրեցնէ մեզ:

Ուրեմն, մեր տրամադրութիւնը կը փոխուի համաձայն ուրախ կամ տխուր պարագաներու: Շատ բնական է այս: Մարդկային արարածը մեքենայ մը չէ: Զգացում ունինք, զգայնութիւն, զգածական կեանք, ինչպէս եւ հակազդելու կարողութիւն: Մեր տրամադրութիւնը կ'ազդուի ազդից:

Բայց երբ մեր տրամադրութեան փոփոխութիւնը կամ զգածականութեան արտայայտութիւնը երեւան կուգայ առանց արտաքին պատճառի, առանց ներքին զգայութիւններու որոնք հոգեկան անձկութիւն կամ ուրախութիւն պատճառէին, վերջապէս առանց հասկնալու, կ'ըսենք թէ հիւանդագին երեւոյթ մըն է այդ, եւ ճիշդ է:

Տխրութեան կամ զուարթութեան մեր սովորական արտայայտութիւնը (tonus) գրեթէ կանոնաւոր ատրեճանաչափ մը ունի, մեր բնական տրամադրութեան դէպի վեր ոստումներովը կամ դէպի վար հակումովը: Հիւանդներուն մօտ, այդ ոստումները կը կատարուին յանկարծակի եւ միշտ առանց որոշ պատճառի, առանց արդարացելի շարժառիթի:

Ընկերութեան մէջ կը վխտան մարդիկ որոնք տրամադրութեան այսպիսի ոստումներ ունին:

Ոմանք իրենց կեանքը կ'անցընեն պարբերափոփոխ տրամադրութեամբ, առանց գրաւելու իրենց շրջապատին ուշադրութիւնը: Ոմանց մօտ հոգեվիճակի փոփոխումը կ'արտայայտուի ազմկալից ձեւով մը, հոգին բզկտելով, կսկծացնելով, երբեմն իմացական կարողութեանց ծաղկումով:

Տրամադրութեան յարափոփոխ այս վիճակին բժշկական անունն է cyclothymie: Շատ յաճախադէպ է կեանքի մէջ, ընկերութեան բոլոր դասակարգերուն մօտ, հարուստին ու աղքատին մօտ հաւասարապէս: Հիւանդութիւնը դասակարգ չի ճանչնար:

Պարբերափոփոխ հոգեվիճակները երբեմն աննշմար կ'անցնին իրենց շրջապատին մէջ, բայց տարօրինակ է որ ենթակաները կը զգան: Անոնք կը տեսնեն որ երբեմն գերագրգռութեան պահեր կ'ունենան, երբ ամէն բան իրենց հրաշալի կը թուի, — երազներ որ իրագործելի կը կարծուին, ցանկութիւններ որ խարուսիկ չեն այլ եւս: Իրենց միտքը լեցուն է գաղափարներով, իրենց խօսակցութիւնը հոգեբանական ծանրութեամբ: Իրենց համար հաճոյք մըն է խօսիլ, գործել, յուզուիլ, երթալ, գալ, տեղ փոխել: Գերգրգռութեան շրջանն է այս: Ֆիզիքական եւ իմացական տեսակէտով, ենթական կը գտնուի «եռանդաբորբ կենսունակութեան» մը մէջ:

Ֆիզիքապէս, երեսները կը բոցավառին, աչքերը կը փայլփլին, արտայայտութիւնը՝ պայծառ: Զարկերակը ուժեղ, արագ, սրտին կշռոյթը արագացած, շնչառութիւնը՝ խոր, ախորժակը բաց: Ֆիզիքական ուժը կրկնապատկուած: Ցոգնութիւնը ինչ է, չի գիտեր, շարունակ կ'աշխատի: Ցարաշարժ վիճակի մը մէջ կը գտնուի: Համակրելի է եւ հաճելի, կը ժպտի, կը խօսի: Այս շրջանին կը մատնուի յափշտակութեան, արագօրէն կ'անցնի տրամաբանութեան սահմանները եւ կ'իյնայ չափազանցութեան մէջ:

Կը խօսի, կ'աշխատի գիշեր ցերեկ առանց յոգնելու: Մենք կը ճանչնանք բազմաթիւ այսպիսի ենթականեր՝ արուեստագէտ, եփմտագէտ, վաճառական, ճարտարարագէտ, որոնք, այս գերագրգռութեան շրջանին, առատ կ'արտադրեն եւ մեծ յաջողութիւններ կ'ունենան: Առարկայ կը դառնան արդար հիացումի մը: Զգայուն են իրենց չտայլուած գովեստներուն հանդէպ, այնպէս որ աւելի եւս կը բազմապատկեն իրենց ճիգերը:

Երջանիկ ենթականեր, որ կրնան զսպել իրենքզիրենք եւ արտադրել գործեր, որոնք աւելի բարձր են նախապէս իրենց արտադրածներէն:

ՏՈՔԹ. Պ. ՔՕԼՕԼԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԷՕԹԷԻ ԽՈՀԱՐԱՐՈՒՀԻՆ

Կէօթէի անտիպ ձեռագիրներուն մէջ անցեալները գտնուեցաւ վկայական մը՝ զոր գերման մեծանուն պուէտը տուած է իր խոհարարուհիներէն մէկուն: Ինչպէս պիտի տեսնուի, Կէօթէ միշտ փափկասիրտ չէր իր խոհանոցի կիներուն հետ որքան միշտ եղած է իր քերթուածներուն Շարլօթին հետ. — «Շարլօթ Հօյըր, կը գրէ Կէօթէ, երկու տարի իմ ծառայութեանս մէջ մնաց իբրեւ խոհարարուհի: Ամեն եղած է որ շատ գոհ եղած եմ իր փափկանկատութենէն, ուշադրութենէն եւ գործունէութենէն: Սակայն, յանճախ ալ անտանելի դարձած է: Այս միջոցին բնաւ իր հոգը չէր խոհանոցը եւ իր քմայքին համեմատ կը վարուէր առանց բնաւ քաշուելու: Շատ կռուազան էր եւ չարաճճին, ուրախ կ'ըլլար գիս բարկացնելէն: Զարասիրտ ալ էր եւ միւս սպասաւորները կը նախատէր: Բնաւորութեամբ խիստ հեռաքըքիր էր եւ ականջները դրան ծակերէն աղէն չի բերեր»: Եթէ այս պատկերը ճշգրիտ է, պէտք է ուրեմն գովել Կէօթէի համբերութիւնը:

ՍՏԱԼԻՆԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Սոյն խորագիրն է կրում «Ցուսաբեր»ի մատենաշարի թիւ 32րդ գրքոյկը, որ պատկանում է ընկ. Ռուբէնի գրչին:

87 էջից բաղկացած այդ գրքոյկը կարդացւում է մեծ հետաքրքրութեամբ, իբրեւ ատարկայական քննադատութիւն: Գրքոյկի նախաբանում ընկ. Ռուբէնն այն միտքն է զարգացնում, որ յեղափոխութիւնն ընդհանրապէս, իսկ ռուսական յեղափոխութիւնը մասնաւորապէս պատահականութեան եւ անհատների քմահաճոյքների արդիւնք չէ, այլ ներքին եւ արտաքին պայմանների տրամաբանական հետեւանքը:

«Ռուսաստանի մէջ տիրապետող անարդարութիւնները, քաոսը եւ բռնութիւնները զանգուածների մէջ հոգեկան ույժ ստեղծած էին յեղափոխութեան համար, ինչպէս վառօդը՝ թնդանօթի: Գերմանական կնքուած կառախումբով ճամբորդող Լէնին, Թրոցքի, Զինովիեւ եւայլք եղան այն պատրոյգը, որ պայթեցուց այդ ամբարուած վառօղը» — գրում է ընկեր Ռուբէն: Այնուհետեւ ընկերը չեշտում է, որ բնական եւ ընկերային շարժումներն ունենում են իրենց վերելքը եւ վայրէջքը, այլ բառերով՝ մակընթացութիւնը եւ տեղատուութիւնը:

Այդ տեսակէտից քննութեան առնելով «ստալինիզմ»ը, Ռուբէնը գտնում է, որ այդ հոսանքն երկրադնդի մէկ վեցերորդի մէջ ապրող ժողովուրդների հոգեբանութեան տեղատուութիւնն է՝ Լէնին - Թրոցքիական մակընթացութիւնից յետոյ:

«Ստալինիզմ»ը տեղատուութիւն կամ նահանջ համարելով, ընկերը պնդում է, որ այն վերադարձ չէ դէպի հինը, դէպի եւլակէտը: — «Մեռածը յարութիւն չի առնի, եւ ոչ ալ լապտերից պոկուած մի ճառագայթ կը-նայ յուսալ իր վերադարձը՝ դէպի լապտերը: Եթէ հին ռէժիմը, հին կալուածատիրութիւնը, աւատականութիւնը կամ նոյն իսկ սեփականատիրութեան հին հասկացողութիւնները կ'ուզեն նախկին դրութիւնները տեսնել այդ նահանջով, — կը սխալին: Յեղափոխութիւնը անոնց սպաննեց. ըսպանումը անվերադարձ է»:

Մատնանշելով, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր մտայնութեամբ ընկերվարական - յեղափոխական կուսակցութիւն է, բայց դէմ է բոլշեւիկ ընկերվարականներին, ինչպէս եւ դէմ են մի շարք յեղափոխական - ընկերվարական կուսակցութիւններ, ընկ. Ռուբէն յայտարարում է, թէ մեր հակառակութիւնը տարբեր է այն հակառակութիւնից, որ ունին մի շարք դասակարգեր ինքնապաշտպանութիւնից դրդուած, որոնք ըստ էութեան հակայեղափոխականներ են: — «Ցարական, կալուածատիրական, բուրժուական դասերի հակառակութիւնը յեղափոխութեան դէմ, — ինքնապաշտպանութիւն է իրանց գոյութեան համար: Մեր հակառակութիւնը մեռնող դասերի պաշտպանութեան, կամ մեր ինքնապաշտպանութեան համար չէ, քանի որ մենք ճնշուած գիւղացի եւ բանւոր դասին կը պատկանինք. մեր հակառակութիւնը գալիս է նոր կարգերի, նոր ստեղծագործութեան, նոր կեանքի հասկացողութեան տարակարծութեան մէջ է: Այդպիսով, մենք բոլշեւիկներին թշնամի ենք, ոչ թէ իբրեւ դասակարգ, իբրեւ հակայեղափոխական, այլ իբրեւ գաղափարական թշնամի, նպատակ դնելով, որ յեղափոխութիւնը հասնի իր վերջնական հանգրուանին, այսինքն՝ դասակարգերի ոչնչացման եւ աշխատաւորութեան ներդաշնակ կեանքին ու ժողովուրդների ազատութեան եւ համակեցութեան (ընդգծ. խմբ. են Մ.):

Վերեւ յիշատակեցինք, որ յեղափոխութիւնը պատահականութիւնների և անհատական քմահաճոյքների արդիւնք չէ. նոյնը պէտք է կրկնել եւ յեղափոխութիւններին ծնունդ տուող կուսակցութիւնների մասին: Կուսակցութիւնները ոչ այլ ինչ են, եթէ ոչ «խտացումն ժողովուրդների եւ դասակարգերի պահանջների»:

Այն կուսակցութիւններն են ուժեղ, որոնք ունեն գաղափարապաշտութիւն եւ այն էլ զանգուածների հոգեբանութեան համար պարզ եւ նրանց կենսական պահանջներին բաւարարող գաղափարապաշտութիւն:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 46 տարուան գոյութիւնը պարզ ապացոյց է, որ նա իբր կենսունակ եւ կազմակերպուած ույժ՝ բնաւ պատահականութիւն չէ, այլ մի գաղափարապաշտ կուսակցութիւն է, որ առաջադրել է աշխատաւոր հայ զանգուածներին միանգամայն հարազատ խէջլներ՝ թէ ազգային եւ թէ մարդկային - տնտեսական մարզերում ...

«Մարք - Լէնինեան զուտ նիւթապաշտական աշխարհահայեացքը, անգիտացումը մարդու եւ ժողովուրդների հոգեկան պահանջներին, ինչպէս եւ անոնց անհատականութեան փաստի ոտնահարումը, զուտ բանուորական գերիշխանութեան հաստատումը եւ անտեսումը իբր «հակայեղափոխական» տարր գիւղացի աշխատաւորութեան պահանջներին եւն., հակառակ էին եւ են մեր վարդապետութեան ... Ստալինը նոր սահմանադրութեան նախագծով ահա եկած է կացնահար անելու մարքս - լէնինեան հիմնական ուղեգիծը, թէեւ անոնց անունը կ'օգտագործուի եւ անոնց այլափոխուած բանաձեւերի անուան տակ իսկ կը կատարուի այդ յեղաշրջումը» ...

Այնուհետեւ ընկ. Ռուբէնը սուում է իր կարուկ խօսքը ստալինեան սահմանադրութեան վերաբերմամբ, թէ այս նոր դրութեան մէջ ռուսական - մեծամասնական յեղափոխութիւնը ո՞րչափ է բաւարարում ժողովրդական զանգուածների ցանկութեան, մանաւանդ որքան է համապատասխանում Հ. Յ. Դաշնակցութեան ձգտումներին եւ այդ առթիւ մենք ինչքան կողմ ենք եւ ինչքան հակառակ:

Այդ քննադատական աշխատանքը բարեխղճօրէն կատարելու համար, ընկ. Ռուբէնը մի առ մի առաջ է բերում ստալինեան սահմանադրութեան 143 յօդուածները, բաղկացած ութ գլխից, տեղն ու տեղը համեմատութեան մէջ է դնում Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծրագրի համապատասխան կէտերի հետ, ապա իւրաքանչիւր գլուխը վերջացնելուց յետոյ նա աւելացնում է իր դիտողութիւնները եւ ծանօթութիւնները:

Անաչառօրէն կատարուած այդ աշխատանքն եզակի է դարձնում ընկ. Ռուբէնի գրքոյկը մեր դաշնակցական գրականութեան մէջ եւ առիթ է տալիս յղանալու մի առաջարկ, որ նման համեմատական - քննադատական քարոյով պիտի անցկացնել Հ. Յ. Դ. ծրագիրը, հետեւապէս մեր կուսակցութեան գաղափարախօսութիւնը, համեմատելով այն միւս ապրող կուսակցութիւնների ծրագիրների հետ, լինեն նրանք ընկերվ. թէ ոչ - ընկերվարական:

ՄԱՐՄԱՆԴԵԱՆ

(1)

ԱՄԲՈԽԻՆ ՄԷՋ

Լիոն ցնծութեան մէջ է այս օրերս: Իր տարեկան մեծ տօնավաճառը բացուած է: Կը տեւէ տասը օր: Ընդհանրապէս տխուր եւ խաղաղ այս քաղաքը, որ մանաւանդ Փարիզէն նոր ժամանողի մը վրայ, ընդարձակ գիւղի մը տպաւորութիւնը կը թողու, ներկայիս իր խանդավառութեամբ, եռուզեռով եւ աղմուկով յայնօրէն կը մրցի մայրաքաղաքին հետ: Փողոցները, պանդոկները, սրճարանները, ներկայացումներու սրահները օրուան մէջ թէ գիշերը լեցուն են ամբոխով, որ բացի Լիոնցիներէ, կազմուած է մանաւանդ քաղաքին մօտակայ նահանգներէն յատկապէս տօնավաճառին համար եկած այցելուներէ: Հազարաւոր ելեկտրական լամպեր երփներանգ լոյսեր կը սփռեն գիշերները մանաւանդ, քաղաքին կարեւոր պողոտաներուն վրայ:

Լիոնի արեւը, որ գիտէ Փարիզի արեւին նման դաւաճանել, զարմանալի զուգադիպութեամբ իր կատարեալ համակցութիւնը բերած է արուեստական այս շքեղ պատմուճանին: Այսպէս, Լիոնի տօնավաճառը կ'ապրի գարնանային օրեր: Աշխատաւորութիւնը, անպայման իր մէկ կիրակին պիտի զոհէ շէնքին եւ համընթաց ճամբաներու մէջ գտնուող ստեղծագործութիւնները տեսնելու համար:

Առնելով Ռօնի հանդիպակաց անծայր ծառուղին որ թերեւս իր տեսակին մէջ ամենագեղեցիկն է Ֆրանսայի քաղաքներու բոլոր գետահայեաց ափերուն, իմ կարգիս կ'ուղղուիմ շքեղութեան եւ ճոխութեան պալատը: Սկիզբէն մինչեւ վերջաւորութիւնը տանող տարածութիւնը, ուր բացի եօթը իրարու միացած հսկայ շէնքերէն, կան նաեւ բազմաթիւ խանութի ձեւով սրահներ, մարդկային սեւ ալիքով ծածկուած է: Ի՞նչ տարօրինակ է սա ամբոխ կոչուած խառնիճաղանճը: Քանի՜ դասակարգեր, իրար խառնուած այդ բանակին մէջ, բախտաւորն ու դժբախտը, երջանիկն ու ապերջանիկը, հարուստն ու աղքատը, աշխատաւորն ու անգործը:

Կը յառաջանամ արագօրէն ճեղքելով մարդկային ալիքը, ինչպէս նաւ մը որ պիտի ճեղքէր ու սուրար ծովու ալիքներէն: Սակայն, յանկարծ քայլերս կը դանդաղեցնեմ: Ձայն մը հնչեց ականջիս,— ձայն մը հայերէն, որ ըսաւ.

— Աստուած իմ, անգամ մը շահէի վիճակահանութեան մեծ պարգեւներէն մին եւ յառաջիկայ տարի իմ անունս ալ պիտի տեսնէիր այս ցուցատախտակներուն վրայ:

Նայեցայ, երկու երիտասարդներ էին, չէի ճանչնար: Միւսը պատասխանեց.

— Սիրելիս, մի յոգնեցներ միտքդ սին բաղձանքներով, գոնէ մաղթէ որ գործերը բացուէին եւ ժամ առաջ ազատէինք սա սպաննիչ անգործութեան ճիրաններէն:

Վրդովում մը ցնցեց զիս. երկու չարքաշ եւ կայտառ երիտասարդներ, ասա՛ղ, երկուքին ալ զօրաւոր բազուկները անշարժութեան դատապարտուած, զոհեր ոչ միայն ազգային ճակատագրի, այլ զոհեր ամէն բանէ առաջ մարդկային ընկերութեան: Անոնք ուրիշ խօսք չըրին եւ գլխահակ ու լուռ սկսան շարունակել իրենց ճամբան: Մտածեցի մասնակցիլ իրենց խօսակցութեան, իրաւունք եւ կորով ներշնչելով, բայց չուզեցի իրենց խաղաղութիւնը վրդովել եւ դարձեալ սկսայ յառաջանալ [illegible]:

Քիչ վերջ կը մտնեմ շէնքերէն ներս: Հոս կայ ամէն ինչ որ գոյութիւն ունի աշխարհի վրայ, մեր տեսած եւ ճանչցած առարկաները, բայց ամբողջութիւնը մէկ ակնարկով ուրիշ տպաւորութիւն կը թողու: Եւ յանկարծ իմ հիացումս, զմայլանքս կը տանիմ աղօտ կապոյտ հագուստ հագնողին, անոր ճարտար ձեռքերուն, անոր քրտինքին եւ անխոնջ բազուկին, մէկ խօսքով բանուորին: Բայց մի՞թէ սա առեւտրականները, վաճառականները կամ ներկայացուցիչները պիտի ունենան նոյն փափկանկատ մտածումը: Երբ կը ճաշակենք համեղ միրգերը, կ'անցընե՞նք միթէ մեր մտքէն որ զանոնք մեզի պարգեւողը մեր հազար անգամներ ոտնակոխած աղօտ հողն է. ոչ, այլ կը փառաբանենք զանոնք վաճառողը ...

Այս տարի, մասնաւոր խնամք եւ ուժ տրուած է օդանաւային ճիւղին: Հսկայ սրահ մը, ամէն տեսակ օդանաւեր, օդանաւեր թռչած պահուն, օդանաւեր մշուշին մէջ, օդանաւեր սեւ ծուխին մէջ, օդանաւեր իջած պահուն, այս ամէնը ցուցադրուած: Ո՜վ մարդկային միտք, ո՜վ յառաջդիմութիւն, հրաշալի ստեղծագործութիւն. հիանա՞լ թէ ապշիլ:

Յանկարծ սուր եւ ահաւոր ձայն մը ականջիս կը հասնի: Կը դիտեմ, քանի մը քայլ անդին: Ռօնէն կուգայ, իսկոյն կ'ուղղուիմ, եւ կը կանգնիմ գետին առջեւ: Ան զիս տեսնելուն պէս իր կատղած ալիքները կը խաղաղեցնէ ու կ'ըսէ.— Ինծի նայէ, շատ մի հիանար ձեր այդ մարդկային մտքին վրայ:— Ինչո՞ւ, կը պատասխանեմ:

— Այո, բնութիւնը ձեզ նուիրեց ամէն ինչ, ահաւասիկ զիս, մեծ եղբայրըս՝ ծովը, պզտիկներս՝ դաշտերը, լեռները, սարերը, ձորերը, իշխաններ, նախնները, արեւը, լուսինը, աստղերը, ալ ի՞նչ կ'ուզէիք:

— Բայց սիրելի գետ, ձեր օգտակարութիւնը շահագործելու համար մենք հնարքներ ստեղծեցինք որ երախտապարտ ըլլանք ձեզի ձեր շնորհը վայելելով ...

Գետը բարկացաւ ու շարունակեց.

—Դուք կը չարչարէք մեզ, յետոյ ի՞նչ կ'ընէին ձեր նախնիքը, երբ այն ատեն գոյութիւն չունէին այս ստեղծագործութիւնները, միթէ անոնք չէի՞ն ճամբորդեր, եւ չէի՞ն երթար աշխարհի մէկ ծայրէն միւսը: Կը յիշէ՞ք, դուք մարդիկդ մտերիմ կենդանի մը ունիք, ձին, արդ.քանի՛ իշխաններ կամ թագաւորներ փառաւոր էին արշաւած անով. մինչ խեղճին հիմա միայն բեռ կրել կուտաք, կը հաշուէ՞ք երբեք այն դարհուրելի թիւը որ զոհ կ'ըլլան այդ ձեր յառաջդիմութեան, արկածներու եւ աղէտներու: Բայց ... կը հարցնեմ ...

Բայց ... կը հարցնեմ:

— Ոչ, ալ մի խօսիր, ես ալ ժամանակ չունիմ, ստիպուած եմ աճապարել. Միջերկրականը ինծի կը սպասէ, միայն վերջացնելէ առաջ սա ալ բսեմ որ աչուոր պատերազմները բոլոր այդ ձեր մարդկային մտքի չըլլալոց յառաջդիմութեան արդիւնքն են:— Համմէ՞: Ռօնը չպատասխանեց այլ եւս ·ան անմիջապէս շարժման մէջ դրաւ իր ալիքները որ կատաղօրէն փրփրելով կարծես ցոյց տալ կ'ուզէին իրենց տիրոջ յաղթանակը: Եւ ես կրկին դարձայ ամբոխին մէջ, մոռցայ անոր ըսածները եւ սկսայ դարձեալ հիանալ մարդկային մտքի հրաշալիքներու վրայ ...

ԳԵՂԱՄ ԱՂԱՒՆՈՒՐ

ԳԱՏԸ ԳԻՒՂԻ ԴԷՊՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՄՕԹ Է ԵՒ ՄԵՂՔ

Ինչպէս գրած էինք, Գատըգիւղի (Պոլսոյ) մէջ պատահած դէպքը որ եւ է քաղաքական հանգամանք չունի, թէեւ կարգ մը Թուրք թերթեր կը շարունակեն աղմուկ հանել:

Թուրք ծանօթ քրոնիկագիր Փէյամի Սաֆա հետեւեալը կը գրէ Ճումհուրիէթի մէջ, «Ամօթ եւ մեղք» խորագրին տակ (6 մարտ).

— «Բացայայտ է որ դէպքը ոստիկանական պարզ դէպք մըն է, եւ թաղային արկած մը: Աղքատիկ, դժբախտ եւ ջղային բնտանիքի մը շուրջ կը դառնայ խնդիրը: Դրացիներուն հետ կռուեր է, ոստիկաններու հետ գործ ունեցեր է, եւ քննութեան համար իր դուռը եկող պաշտօնեայէն վախնալով դուռը չէ բացեր, տանը կէս խելագար աղջիկն ալ սանդուղին գլուխը ոստիկանին հետ վէճի է բռներ, եւ ձեռքի դանակը թէ դէմը գտնուողին եւ թէ ինքզինքին միտած պահուն (սա կամ նա ձեւով, շատ մը ձեւեր կարելի են), եւ վերջի նօթերու դատերէն եւ զլուխտուութիւններէն արդէն սրտասուոր կերպով յուզման մատնուած պառաւ կինն ալ, աղջիկանը նման, իր շուրջը անցած տասմին մէջ, առժամեայ յիմարութեան թափով մը տունը բռնկեցնելու ելած է: Ոստիկանը կը վիրաւորուի, աղջիկը կը մեռնի, եւ հրդեհն ալ սկսելուն պէս կը մարի: Ոստ. Տնօրէնութիւնն ու ընդհ. դատախազութիւնն ալ այսպէս կ'ըսեն: Երէկ դէպքը փակուած է եւ կիներն ալ ազատ թողուած են:

Բայց նոյն կարգ մը թերթերու խոշոր վերնագիրներով ամբողջ էջեր դրուող հրատարակութեանց եւ հանած աղմուկին նայիք, լրջօրէն կը մտահոգուիք թէ գաղտնի կազմակերպութիւն մը եւ եղեռնափորձի մը հրոսակներ Անգարայի կառավարութիւնը օդը հանելու համար թակարդ լարած են: Պոմպաներ, հրդեհներ եւ բացերու մէջ այրող կիներ, դաւադրութիւններ, բնտանիքի մը անցեալը (ճէմազիլիկէվվէլը), կասկածելի շփումներ, մահափորձի պատրաստութիւն, եւ ասոնց նման խորագրերով ու լուսանկարներէն, չէք կրնար կռահել թէ փոքր կասկած մը մեծ հաւանականութիւններու կարգին չափազանցուած է, ինչու որ փոքր կարելիութեան մը նշանը, ոստիկանական պարզ դէպք մը առաջին էջերու գլուխը, եւ համաշխարհային կարեւոր լուրերուն տեղը բռնած է մեծ համեմատութիւններով:

Շատ բնական է որ ոստիկանական դէպքն ալ ըլլան, դէպքի մէջ քաղաքական կասկածներ ալ ըլլան: Ոստիկանութեան եւ դատական իշխանութեան պաշտօնն ալ քննութիւն կատարել է ամէն հաւանականութեան դէմ, ինչ որ եղած է:

Բայց տակաւին արդիւնք մը ձեռք չբերուած, անմեղ եւ կամ շատ շատ ամբաստանելի եղած ըլլալին խոտ հաւանական, աղքատիկ եւ դժբախտ բնտանիքի մը դէմ ծանր կասկածներ տեղացնել ու աղմուկ յարուցանել, ընթերցողներու հանդէպ ամօթ եւ անմեղներու հանդէպ ալ մեղք է: Մինչեւ այն քննութեան մը վախճանին եւ որ եւ է եղեռնափորձի ձեռնարկ երեւան հանուելէ վերջ ցոյց տրուելիք յուզումը, փոքր կասկածներու յենլով, առաջին օրը ցոյց չի կրնար տրուիլ: Թուրք մամուլին չի վայլեր արդէն թշուառ եւ սգաւոր բնտանիքի մը ամենածանր կասկածներ եւ վերագրումներ ընել ու բսի բսաները իբր փաստ առաջ քշել:

Ընդհակառակն Թուրք մամուլին կը վայլէ որ եթէ մէջտեղը զրպարտուած բնտանիք մը կայ, արդարութիւն պահանջէ, զայն ոստիկանութեան «ժուռնալ» ընելով անոր աղէտին պատճառ հանդիսացող զրպարտիչներուն դէմ: Եւ ոչ թէ ժողովուրդը ի զուր իրար անցընել եւ թէ իր տունը եւ թէ իր սիրտը այրած խեղճ պառաւի մը եւ անոր դժբախտ աղջկան վերագրել ամերիկեան յիլուզակներու եւ կամ Սպանիոյ անիշխանականներուն բոլոր «մարիֆէթ»ները:

Ամօ՞թ է եւ մեղք:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Դասախօսութիւն

ԱՍՆԻԷՐ, (Յապաղած) — Հ. Յ. Դ. «Վարդան» Ենթակոմիտէի հրապարակային դասախօսական ժողովը տեղի ունեցաւ 7 մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ, Սալ Կալմանի մէջ, որուն տէրը սիրայօժար տրամադրած էր սրահը: Դասախօսն էր ընկեր Շ. Միսաքեան, որ մանրամասնօրէն պարզելով Ֆրանսայի Ժողովրդական Ճակատին միջոցաւ կատարուած յեղաշրջումը, ներկայացուց Եւրոպայի քաղաքական վիճակը, խելացար զինարշաւը եւ յետոյ անդրադարձաւ մեր առօրեայ հոգերուն:

Ընկերը թելադրեց օրինակ առնել Ֆրանսայի Ժողովրդական Ճակատէն, գործակցութիւն հաստատելու համար շարք մը հիմնական հարցերու մասին, գաղութներէն մինչեւ Հայաստան: Այս առթիւ պարզեց Դաշնակցութեան դիրքը, որուն հոգերու հանդէպ:

Յետոյ եղան հարցումներ, որոնց սիրով պատասխանեց ընկերը: Այս առթիւ փափաք յայտնուեցաւ որ յաճախակի կատարուին այսպիսի դասախօսութիւններ: Ամէնէն վերջ տեղի ունեցաւ ընկերական ժողով:

Յ. Ճիհանեան

«Պատուի համար»

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕ — Մէօլէօզի Հայր. Միութիւնը անցեալ կիրակի ներկայացուց, «Պատուի համար»ը, Սեւրի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ:

Որոշուած ժամին հանդէսը բացաւ Պ. Ն. Գարաճեան, պարզելով միութեան նպատակն ու գործունէութիւնը: Յետոյ ներկայացուեցաւ միութեան սիրող անդամներու կողմէ «Պատուի համար»ը:

Սրահը ժամանակէն առաջ լեցուն էր երկսեռ բազմութեամբ, եկած Իսի լէ Մուլինոյէն եւ շրջականներէն: Գնահատելի էր կազմակերպողներուն ջանքը՝ տալու համար խնամուած ներկայացում մը: Պ. Պ. Ս. Միսաքեան (Էլիզբարով), Յ. Պասմաճեան (Սաղաթէլ), Պ. Պ. Ուզունեան, Մ. Գալայճեան եւ Ա. Բէլեան, յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը: Զմոռնանք յիշել տիկնայք Մելինէ Ադամեան (Երանուհի), Շաքէ Գալայճեան (Մարգարիտ) եւ Ե. Պասմաճեան (Ծառայ): Օր. Քուրեան յաջող Ռօզալիա մը եղած էր:

Մէկ խօսքով գնահատութեան արժանի էին բոլոր դերակատարները:

Ինչպէս ամէն տեղ, այստեղ ալ զգալի էր պզտիկներու աղմուկը, որ յաճախ կը խանգարէր ներկաները եւ դերակատարները: Կարելի չէ՞ պզտիկները տունը ձգել գոնէ այսպիսի առիթներու մէջ:

Հ. Շիճարար

ՄԱՄՈՒԼ

ՀՕՔԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

«Պայքար», Ամերիկայի Ռամկավարներու օրկանը, շարունակելով իր պայքարը հայ բոլշեւիկներու եւ Հօկի երկերես գործունէութեան դէմ, կը գրէ այս խորագրով խմբագրական մը մէջ (20 փետրուար).

— «Անշուշտ, այս ազատ երկրին մէջ ո եւ է մարմին կրնայ դպրոց բանալ: Կաթոլիկներն իրենց դպրոցներն ունին, Հրեաներն իրենցը: Որքան ատեն որ օրինական պայմանները կը լրացնեն՝ Հօկի կազմակերպութիւնը ղեկավարող բոլշեւիկներն ալ ազատ են իրենց զաւակներուն տալու Խորհրդ. ըմբռնումներու համաձայն կրթութիւն մը, զուրկ ազգային բնոյթէ ու նկարագրէ:

Սակայն, թող բացէ ի բաց Հօկերն ըսեն թէ այս է իրենց նպատակը: Թող չծածկուին ու չծպտուին «հայրենասիրական» կազմակերպութեան մը պիտակին տակ, ինչպէս կ'ընէ Հօկի Կեդրոնական Վարչութեան «Բանուոր» թերթին մէջ հրատարակած պատասխանը «Պայքար»ի: Այս պատասխանը եթէ անկեղծութեամբ եւ ճշմարտախօսութեամբ գրուած ըլլար, փոխանակ կեղծիքի, «Պայքար» եւս զայն կը հրատարակէր:

Այս պատասխանին մէջ Հօկի կեդրոնական Վարչութիւնը կ'ըսէ թէ այդ մարմինը «աղքատախնամ կամ նեղ վերաշինական մարմին մը չէ, այլ հայ հայրենասէրներու կազմակերպութիւն մըն է, որու պարտականութիւնն է նիւթապէս եւ բարոյապէս մասնակից դառնալ գաղութահայութիւնը մեր հայրենիքի, Խորհրդային Հայաստանի, շինարարութեան եւ գաղութահայութեան սրտին մէջ վառ պահել Խորհրդ. Հայաստանի»: Մենք երբեք ըսած չենք որ Հօկը աղքատախնամ կազմակերպութիւն է, բայց պնդած հայրենասիրական կրակը հանդէպ ենք որ Հօկը «Հայաստանի Օգնութեան» նպատակով կազմուած է, ասիկա շինարարութեան օգնութիւն կը նշանակէ: Այս շինարարութիւնը «նեղ» այսինքն զուտ շինարարութիւն չի նկատեր Հօկը: Անոր նշանակութիւնն, ըստ հաճոյս, ընդլայնած են Հօկը ղեկավարող կոմունիստները: Անոնք Հօկի նպատակին մէջ առած են Խորհ. կրթութեամբ դպրոց, Խորհրդային իրաւակարգի պաշտպանութիւն, պայքար՝ ֆաշիզմի դէմ եւն.: Այս բոլորը Հօկեաններ կ'արդարացնեն Խորհ. Հայաստանի կրակը վառ պահելու պարականգով, մինչդեռ մենք կը տեսնենք թէ ասիկա ազգային հայրենասիրութեան կրակը չէ, այլ դասակարգային պայքարի կրակն է: Յետոյ, Հայաստանի շինարարութեան, պաշտպանութեան նման քաղաքական եւ վերաշինական նպատակներ ինչպէս կրնան պարունակել նաեւ Ամերիկայի տղոց կրթութիւնը, եթէ Հօկը չի նկատեր Խորհ. Հայաստանի մէջ համայնավարական դրութեամբ ներարկուած կրթական դրութիւն հաստատել Ամերիկայի փոքրիկ հայ տղոց համար: Եթէ ասիկա հայրենասիրութիւն է, ազգային հայրենասիրութիւն չէ, այլ՝ նոր դարբնուած գաղափարութեան մը համեմատ «Խորհրդային հայրենասիրութիւն» է:

Ազգային նախակրթարաններու մէջ ուսուցիչներն ու վարժուհիները լաւ հայերէնի, անոնք տղոց կը ծանօթացնեն հայ ժողովուրդին անցեալը, Հայուն իմացական, հոգեկան ժառանգութեամբ, աւանդութիւններով եւ յարգանքով ազգային հաստատութեանց: Այս ուսումը կը պակսի Հօկի դպրոցին մէջ: Ազգային դպրոցները կը սորվեցնեն Խորհրդային Հայաստանի պատմութիւնն ու աշխարհագրութիւնն ալ, բայց ոչ Հօկի բոլշեւիկ ղեկավարներուն ուզածին նման ապազգային բնոյթ տալով իրենց կրթութեան: Նկատի առէք Հօկեան դասագրքերը, Հօկեան երգերը, եւ բաղէք թէ ասոնք դասակարգային տարրական թիւնները չեշտող, ժողովուրդը բաժնելու եւ պառակտելու ծառայող, «բանուոր»ին, «մշակ»ին, «կարմիր զինուոր»ին փառաբանութիւնէն զատ ի՞նչ կը պարունակեն: Բանուորը, մշակը, զինուորը երբ հայ երկրին կը ծառայեն բոլորս ալ կը սիրենք ու կը յարգենք »:

"ԵԱՄԻԼԷ»Ի ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ

Կը խնդրուի մեզմէ ծանուցանել թէ ակադեմական Պ. Անրի Պորտօ իր սիրուն վէպին՝ «Եամիլէ»ի շարժանկարի վերածումը յանձնած է Պ. Ch.— L. d'Espinay de Briortի:

Ծանօթ արուեստագիտուհի Ալլա Տօնէլ, որ Եղիսաբէթի դերը կատարեց «Արքայական վալս»ի մէջ, իգական գլխաւոր դերը պիտի կատարէ այս ֆիլմին մէջ:

Այս առթիւ ըսենք թէ «Եամիլէ»ն հայերէնի թարգմանուելով հրատարակուեցաւ «Ճակատամարտ»ի մէջ, 1923ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (125)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Լաւ, Լեւոն, միայն թէ շուտով պէտք է ճամբայ ելլել:

— Տեսնենք, տղաքը ի՞նչ կ'ընեն:

Եւ երկու ընկերները վեր կացան ու մօտեցան հայդուկներուն, որոնք խմբակներու բաժնուած, այնքան անհամբերութեամբ սպասուած հացը կը բաժնէին իրարու մէջ: Առիւծ Գեւօն եւ Թոփալ Սատանան առանձին նըստած էին: Թոփալը ագահութեամբ հացի վրայ ինկած՝ գրեթէ առանց ծամելու իրարու ետեւէ ահագին պատառներ կուլ կուտար:

— Հը՞, Գեւօ, ի՞նչ կեցեր՝ կը նայիս,— լեցուն բերնով խօսեցաւ Թոփալ Սատանան,— ծօ, ինծի նա՞զ կը ծախես ... Տնաշէն, շուտով ճամբայ կ'ելլենք. ո՛վ գիտէ թէ մինչեւ ո՞ր դժոխքը պիտի երթանք, ու մէկ ալ ե՞րբ հացի երես պիտի տեսնենք:

Առիւծ Գեւօն, առանց ընկերոջը պատասխանելու, գլուխը կախեց ու ձեռքը աչքերուն տարաւ:

— Հը՞, Գեւօ, աղէդ ախպերս ...

— Տղայ, գիտե՞ս, ինչ միտք կ'ընէի ...

— Չէ, Գեւօ, ի՞նչ միտք կ'ընէիր:

— Հէ՜յ, պապամ, հիմա միտք կ'ընէի, որ Յակոբը ... Երնէկ Յակոբը ողջ ըլլէր, ես ալ իմ հացի բաժինս անոր տայի ...

Կարծես թէ աներեւոյթ մէկը, ուժեղ ձեռքով յանկարծ Թոփալ Սատանայի կոկորդը սեղմեց: Կամաց մը ձեռքի հացի պատառը գետին դնելով՝ ձեռքը Գեւոյի ուսին դրաւ ու փղձկելով՝ ըսաւ.

— Կիւզէլիմ տղաքը գացին, Գեւօ ջան ... Աստուած լուսաւորէ անոնց հոգին ... Դրախտի փառքին արժանանան ... Հը՞, ի՞նչ կ'ըսես, Գեւօ, հիմա դրա՞խտ գացին բոլորն ալ:

Առիւծ Գեւօն աչքերը սրբեց, երեսը խաչակնքեց ու հեղինակաւոր շեշտով մը պատասխանեց.

— Ծօ, սարսա՛խ, hէյլէթ, այդի նահատակները ո՞ւր կ'երթան որ ...

— Վարժապե՞տն ալ, Գեւօ, ան հայ քրիստոնեայ չէր ... բոստ էր:

— Հա, բոստ էր ամմա՝ խոշախ տղայ էր ... հիմա մերոնց հետ արքայութեան մէջ է ...

Թոփալ Սատանան չուզեց հակաճառել Գեւոյին, բայց յայտնի էր որ Գեւոյի պատասխանը շատ ալ չգոհացուց զինքը, ու մտքին մէջ ինչ որ տարակուսանք մնաց: Լաւաշ հացերը հաւաքելով՝ կոխեց իր եւ Գեւոյի չանթաներուն մէջ: Ու երբ լսուեցաւ հաւաքուելու սուլոցի ձայնը, երկուքը միասին մօտեցան խմբին:

Քիչ անցած՝ վաշտերը Ուրանցի Յակոբի հետ առաջ ինկան, ու տասնեակ մը քայլ հեռաւորութեան վրայ անոնց ետեւէն խումբը շարժեցաւ դէպի սարի հարաւային փէշը:

Խումբը հանդարտ քալուածքով իջաւ Ղըլճայի սարէն ու, երբ մօտեցաւ Արճակի ճանապարհին, վաշտերէն մէկը առաջ ինկաւ հետազօտելու շրջակաները, մինչ խումբի տղաքը, գետակի եզերքը նստան:

— Դուն կ'իմանաս, Գեւօ ջան,— յայտնապէս վարանելով սկսաւ խօսիլ Թոփալ Սատանան,— ի՞նչպէս ըսեմ որ հասկնաս ... եթէ ես ալ մեռնելու ըլլամ ...

— Ծօ, հայվան, ինչո՞ւ պիտի մեռնիս որ ... եղածը բաւական չէ՞ ... ալ ես առանց քեզի ի՞նչ ընեմ ...

— Չէ՛, չհասկցար, Գեւօ՛, կ'ուզեմ գիտնալ, թէ՝ եթէ մեռնիմ ...

— Դրա՞խտ պիտի երթաս ...

— Չէ, ճանըմ, դրախտը ես ի՞նչ ընեմ, Գեւօ ... Մեռնիմ նէ՝ տղոց քո՞վը պիտի երթամ ... hամի բոլորս մէկտեղ պիտի ըլլա՞նք ...

Թոփալ Սատանան, եօթը մահացու մեղքերը վերէն վար շարքով գործած էր, վերջէն ալ, մինչեւ յեղափոխականներու միանալը՝ սկսած էր վարէն վեր նոր քալուածք մը ընել: Այդ էր պատճառը, որ Գեւոյի շըթունքներէն կախուած՝ իմաստութեան աղբիւրի մը առջեւ կանգ առնող երիտասարդի նման, անոր պատասխանին կը սպասէր: Գեւօն գլուխը կախած՝ սկսաւ քիթը քերել, մտածկոտ երեւոյթ մը առած: Բայց մէկ երկու վայրկեան տատամսելէ վերջ, ան գլուխը վեր վերցուց ու կասկած չվերցնող շեշտով ըսաւ ընկերոջը.

— Ծօ, հիչ հոգ մի ըներ, բոլորս մէկտեղ պիտի ըլլինք: Քեզի դժոխք ալ ճամբելու ըլլին, մենք ալ հոն կուգանք:

ԼԵՒՈՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Այգեստանի Նորաշէն եկեղեցիի դիմաց, Թաղա փողանի անկիւնը երկյարկանի տուն մը կայ: Այդ տան ներքին բակի վրայ նայող սենեակի վերի անկիւնը, կակուղ մինտերի մը վրայ նստած, տարեց մարդ մը, մաուզեր ատրճանակի մասերը մէկիկ մէկիկ աչքէ կ'անցընէր եւ չորի կտորով մը կ'իւղոտէր: Յիսուն տարեկանի մօտ մարդ մըն էր: Ալեխառն երկար մազերն ու մօրուքը իրար անցած էին: Ակօսուած դէմք ունէր, որուն վրայ խոր նստած աչքերը անհանդարտ կը փայլէին: Անոր գրաւած անկիւնին դէմն ու դէմը նոյնպէս գետին նստած էր ընթերցողին նախածանօթ Վահէն:

Պաշիկ չանթան ծունկերուն յենած՝ նամակ մը կը գրէր՝ երբեմն կողքին նստող երիտասարդի մը հետ խօսակցութեան բռնուելով: Վահէէն քիչ հեռու, մուտքի դրան աջ կողմը հինգ երիտասարդ զինուորներ թուղթ կը խաղային՝ հազիւ լսելի փափսուքով մը իրարու հետ խօսելով:

— Դեռ լուր մը չելաւ ...

— Կանուխ է. առաւօտեան կողմ ...

— Կարգը քուկդ է խաղալու:

— Քուրայի աղջիկ մը ...

Դրան ձախ կողմը, պատն ի վեր բազմաթիւ հրացաններ կարգով շարուած էին: Մեր թուածներէն զատ երկու երիտասարդներ ցած ձայնով լըռկած խօսակցութիւն մը շարունակելով սենեակին մէջ ետ առաջ կը քալէին, բառ երեւոյթին երկարատեւ սպասումէ մը ջղայնացած:

Ալեհեր մազերով մարդը, Վահէն, իր քով նստողը եւ թուղթ խաղցող երիտասարդները բոլորն ալ զինուած էին, կրկնակ փամփշտակալները մէջքերնուն, ատրճանակները կողքերէն կախ, իսկ ման եկող երկու երիտասարդներ, որոնց հագուստն ալ կը տարբերէր միւսներէն, զէնք չունէին վրանին ու հագած էին սովորական քաղաքացիի հագուստ, ճերմակ չափիկով ու փողկապով:

Հակառակ որ սենեակը շատ ընդարձակ տան բակին մէջ կը բացուէր, պատուհաններու ճերմակ վարագոյրները խնամքով վրայ բերուած էին: Այնպէս որ դրսէն անկարելի էր ներսի անցուդարձը տեսնել: Նաւթի լամպ մը Վահէի նստած անկիւնի քով դրուած՝ շատ աղօտ կերպով կը լուսաւորէր ճերմակ ներկուած սենեակը:

Երկու երիտասարդները, ման գալէ ձանձրացած, մօտեցան Վահէին ու անոր քով, թախտի վրայ ծալապատիկ նստան:

Երիտասարդներէն աւելի տարեց երեւցողը, հազիւ քսաներկու կամ քսաներեք տարեկան, բարձրահասակ, նիհար ու զունաթափ դէմքով, շատ խոշոր եւ նշաձեւ աչքերով, ոսկրոտ տղամարդ մըն էր, զարմանալի հանդարտ շարժուձեւով:

— Շատ ուշացան: Ժամը առաւօտեան երկուքն է արդէն,— խօսքը մասնաւորապէս ոչ ոքի ուղղելով ըսաւ երիտասարդը,— շատոնց հոս պէտք է ըլլէին ...

— Համբերութիւնդ հա՞տաւ, Գաբրիէլ,— առանց գլուխը դարձնելու խօսեցաւ Վահէն,— դեռ չորս ժամ ժամանակ կայ կռնակի զարնուելուն:

— Վահէ, զարմանալի մարդ ես,— սրտնեղած պատասխանեց Գաբրիէլը, ու գրպանի տուփէն սիկարէթ մը հանելով սկսաւ ծխել:

— Ինչո՞ւ համար զարմանալի, սիրելիս:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

ՊԵՐԼԻՆ ԵՒ ՀՌՈՄ ՆՈՐ ԴԱՇԻՆՔ ՄԸ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԵՆ

շարք մը վերապահումներով

Ինչպէս գրեցինք, գերմանական եւ իտալական կառավարութիւնները Անգլիոյ յանձնեցին իրենց պատասխանը, նոր Լոքառնոյի մասին: Գերմանական յուշագիրը կը բաղկանայ 12 էջէ: Թերթերու քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Պերլին Հռենոսի շրջանին ապահովութեան միակ միջոցը կը սեպէ համաձայնութիւն մը՝ Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ: Այս համաձայնութեամբ, երկու երկիրները յանձն պիտի առնեն բացարձակապէս հրաժարիլ պատերազմէ, երաշխաւորութեամբ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ: Գերմանիա որ եւ է բացառութիւն չընդունիր այս մասին. արդ, «բացառիկ պարագաներ», ինչպէս ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը եւ Ֆրանսայի ստանձնած յանձնառութիւնները կրնան ստեղծել բացառութիւններ: Գերմանիա ինք չունենալով այդ կարգի որ եւ է զինակցութիւն, անհաւասար կացութիւն մը յառաջ կուգայ արեւմտեան նոր դաշինքի մը մասնակիցներուն համար:

Այս ընդհանուր տեսութիւններէն վերջը, կիսապաշտօնական թերթ մը դիտել կուտայ թէ Գերմանիա երբեք չէ պահանջած բացարձակապէս ջնջել Ֆրանքօ-խորհրդային զինակցութիւնը, այլ պիտի գոհանայ, եթէ երաշխաւորուի թէ քմահաճօրէն պիտի չգործադրուին զինակցութեան տրամադրութիւնները: Գերմանական կառավարութիւնը երբեք պիտի չհաւանի որ արեւմտեան նոր դաշինքը ստորադասուի կամ նոյնիսկ համակարգուի Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին հետ: Ընդհակառակն, ան կ'ուզէ որ Փարիզ-Մոսկուա զինակցութիւնը հակակշռի մը տակ առնուի, երաշխաւորութիւններ տալով իրեն:

Գալով իտալական պատասխանին, պատրաստակամութիւն կը յայտնէ անմիջապէս բանակցելու արեւմտեան նոր դաշինքի մը համար: Բայց եւ այնպէս, ան ալ առարկութիւններ ունի Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին դէմ:

Կատաղի կռիւներ Մատրիտի առջեւ

Հակառակ ձիւն-ձմեռ օդի մը քմահաճոյքներուն, կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին Մատրիտի շրջակաները: Ապստամբները նոր ճիգ մը կը փորձեն, կտրելու համար մայրաքաղաքին վերջին ելքը: Կառավարական սպարապետը 12,000 օտար զինուորներ թափեց ճակատին վրայ, յառաջխաղացութիւնը կասեցնելու համար: Անգլիացի զօրավար մը կ'ըսէ թէ ապստամբներուն յաղթանակը ապահով է այլեւս: Ցարձակման ճակատը կը տարածուի 30 քիլոմեթրի վրայ: Կառավարական զօրքը յաջողեցաւ ետ առնել կարեւոր դիրք մը՝ Թրիխուէք:

Համայնավարներու պայքար Զուիցերիոյ մէջ

Ժընեւի Մեծ Խորհուրդը շաբաթ օր գրաւեց օրինագծով մը, որ կ'արգիլէ ուղղակի կամ անուղղակի համայնավարութեան հետ կամ ուրիշ օտար վրանդաւոր կազմակերպութեան մը հետ կապուած ընկերակցութիւնները: Օրինագիծը պատիժներ ալ կը նախատեսէ անսաստողներուն համար:

Վիճաբանութեանց ատեն, ժողովական մը դիտել տուաւ թէ համայնավարութիւնը վտանգաւոր է պետութեան համար, որովհետեւ մասնաւորապէս դաւաճանական եւ լրտեսական ռազմավարութիւն մը կը փորձէ բանակին մէջ: Զուիցերիոյ բանուորական կազմակերպութիւնները, ինչպէս եւ ընկերվարական կուսակցութիւնը կատարելապէս հասկցած են համայնավարութեան վերջնական նպատակը եւ այլեւս չեն խաբուիր:

Համայնավար երեսփոխան մը, Վէնսան, պատասխանելով այս յարձակումներուն, ջանաց ապացուցանել թէ համայնավարները խաղաղ ռամկավարներ են: Ընկերվարականներուն պետը, Լէօն Նիքօլ, առաջարկեց օրինագիծը յետաձգել անորոշ ժամանակով: Բանուորական սէնտիքաներու ընդհ. քարտուղարը առիթէն օգտուելով, ձաղկեց Ռուսաստանի մէջ կատարուած բռնութիւնները: Ըսաւ թէ հին բոլշեւիկներէն մարդ չէ մնացած, մէկ մասը աքսորուած, միւս մասը գնդակահարուած ըլլալով: Ցետոյ յարձակեցաւ Սթալինի եւ անոր մեթոտներուն վրայ:

Ի վերջոյ 36ի դէմ 52 ձայնով մերժուեցաւ յետաձգման առաջարկը եւ յանձնախումբ մը կազմուեցաւ, զեկուցում ներկայացնելու համար:

90,000 Իտալացի, 15 Գերմանացի Սպանիոյ մէջ

Անգլ. թերթերը բանավէճի մը բռնուած են այս միջոցին, Սպանիոյ դէպքերուն առթիւ: Կասկածողներ կան թէ փետրուար 20էն վերջն ալ իտալացի կամաւորներ ղրկուած են եթէ ոչ բուն երկրէն, գոնէ հիւսիսային Ափրիկէի իտալական գաղթավայրերէն: «Մանչէսթըր Կարտիըն»ի տեղեկութեանց համաձայն, 10,000 Իտալացիներ հասած են Սպանիա, փետրուար 28ին: Թերթը կ'աւելցնէ թէ 90,000 իտալացի եւ 15,000 գերմանացի կամաւորներ կը գտնուին Զօր. Ֆրանքոյի հրամանին տակ: Ուրիշ անգլ. թերթ մը թղթակիցը կը գրէ թէ իտալացի զինուորներուն հրամանատարն է Զօր. Մանչինի: Մատրիտի կառավարութեան զեկոյցը կ'ըսէ թէ ռազմանիւթերն ու զէնքերն ալ իտալական են:

Հռոմէական եկեղեցին Եթովպիոյ մէջ

Պապը նախագահեց մասնաւոր ժողովի մը, որ պաշտօն ունի ճշդելու Եթովպիոյ հռոմէական եկեղեցիին կազմակերպութիւնը: Պապը եւ կարտինալները պիտի ուսումնասիրեն Հռոդոսի արքեպիսկոպոս Քասթելլանի գերապայծառին տեղեկագիրը: Գերապայծառը վերջերս Եթովպիա գացած էր մասնաւոր յանձնախումբի մը հետ: Այսուհետեւ Վատիկան ոչ-Իտալացիներ պիտի չղրկէ Եթովպիա, ուրիշ խօսքով Եթովպիական կայսրութիւնը պիտի կազմէ նաեւ ընդարձակումը պապական իշխանութեան եւ իտալացի կղերականները պիտի գերակշռեն:

«Համալ»ի պաշտօնը [illegible]

Թրքական կառավարութիւնը նոր հրամանագրով մը արգիլեց «համալ»ի արհեստը (բեռնակիր), իբրեւ անհամապատասխան՝ արդիական Թուրքիոյ կարգ ու սարքին: Օրէնքին գործադրութիւնը սկսաւ մարտ 14ին, թէեւ մեծ դժուարութիւններ կը նախատեսուին այժմէն: Հաշիւ եղած է թէ 10,000 «համալ»ներ կը գտնուին միայն Պոլսոյ մէջ:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԵՑ ՀՐԵԱՆԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՆ Պաղեստինի մէջ: Ահ ու սարսափը վերսկսած ըլլալով, կառավարութիւնը նոր միջոցներ ձեռք առաւ ծայրայեղ գործիչներու դէմ:

ՓԱՐԻԶԻ ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԸ (թրամուէյ), թիւ 123–124, որ կը բանէր Փորթ Վէնսէնէն Փորթ Սէն Քլու, իր վերջին ուղեւորութիւնը կատարեց կիրակի գիշեր եւ... հանգստեան կոչուեցաւ, իր ժառանգութիւնը ձգելով օթոպիւսին:

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԱՐԿԱԾՆԵՐ պատահեցան Փարիզի եւ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, անձրեւախառն փոթորիկի մը հետեւանքով: Կիրակի օրուան փոթորիկը զանազան արկածներ պատճառած ըլլալով, 9 հոգի վիրաւորուեցան, միայն Փարիզի մէջ:

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱԿԱՆ ԹԵՐԹ ՄԸ, «Լա Սուիս», արգիլուեցաւ, վարկաբեկիչ հրատարակութիւններ կատարած ըլլալով Ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան եւ ազգ. փոխառութեան դէմ:

ՑԵՂԵՐՈՒ ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԵԱՆ համար երեկոյթ մը սարքուած է մարտ 18ին, իրիկուան ժամը 8.30ին, Մութիւալիթէի մէջ, հովանաւորութեամբ Գաղթային նախարար Պ. Մութէի:

20,000 ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐ ցոյց մը կատարեցին Բըլճիի մէջ, թոշակի յաւելում պահանջելու համար:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Փարիզի եւ շրջակայից Մարզուանցիներու Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 21 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 131 ֆօպուրկ տիւ Թամփլը սրճարանին մէջ: Բո. ր հայրենակիցներէ կը խընդրուի ներկայ ըլլալ: Ներկաներու թիւը բաւարար պիտի համարուի տրուելիք որոշումներուն: Օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր:

ՊԵՐԼԻՆԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ

Պերլինի «Երիտասարդ» միութեան հաւաքոյթները տեղի կ'ունենան կանոնաւորաբար ամէն հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8-11, Liezenburger Strasse 48a: ժամը 8—9 ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒ. 9—10 ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ (հայերէն եւ գերմաներէն): Դասախօս միութեան վարիչ Տիրայր Ֆրունճեան: Ժամը 10—11 ընկերական զրոյցներ կամ բացառիկ բանախօսութիւններ: Հաւաքոյթներու մասնակցութիւնը բոլորովին ազատ է իւրաքանչիւր Հայու համար: Կեցցէ՛ հայ ցեղը:
Վարչութիւն Պերլինի «Հայ երիտասարդ» միութեան

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԻ ՀԵՏ

I.— ԵՐԵՔ ՍՈՒԼԹԱՆՈՒՀԻ ԵՐԸ— ՖԵՀԻՄԷ, ԽԱՏԻՃԷ, ՖԱԹԻՄԷ

Գրեց՝ ՀՄԱՅԵԱԿ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

ԽՄԲ.— «Կեանք եւ Արուեստ»ի վերջին (Յունուար-Փետրուար)ի թիւերէն կ'արտատպենք ծանօթ փաստաբան եւ օրէնսգէտ Պ. Հմայեակ Խոսրովեանի այս հետաքրքրական յիշատակները, որոնք երկու գլուխէ կը բաղկանան.— եւ ներկայացնել անոնցմէ իւրաքանչիւրին համառօտ դիմագիծը:

Ա.

Երեք սուլթանուհիները ծնած էին Չրաղան, մօտ քսան տարի առաջ այրած այն անուանի պալատին մէջ, զոր կարելի է կցել հայ արուեստագէտներու մեծարժէք յղացումներու ցանկին, եւ որուն տեսքը կը ստեղծէր մին այն ուժգին տպաւորութիւններէն, զորս կրնան առաջ բերել՝ մեծութեան եւ վայելչութեան նկարագիրը կրող գեղարուեստական արտադրութիւնները միայն:

Փադիշահներու այդ վեհաշուք պալատը, ունէր բաժին մը, իբրապէս դիւթական, որուն մուտքը կատաղօրէն արգիլուած էր ամէն այր մարդու,— թէեւ ներելի ըլլայ խորհիլ թէ եղա՞ծ է արդեօք աշխարհի մէջ արգելք մը, որ սա կամ նա կերպով կոտրուած չըլլայ... «Հարէմ»ի յարկաբաժինն էր այդ, ուր հարիւրաւոր մանկամարդ կիներ, իւրաքանչիւրը ինքնին հրաշալիք մը դէմքի, գիծերու եւ կորութիւններու ազնուութեան, կը մարմնացնէին այնպիսի անրջային տեսարաններ, զորս հին Յոյներու վառ երեւակայութիւնը աստուածներու կայսրութեան մէջ միայն իրականանալի ենթադրած էր: Կային որ պար կը բռնէին եւ հազար կախարդական շարժումներ պարտադրելով իրենց թովիչ մարմիններուն՝ տաւիղներու կրակը կ'արծարծէին երակներու մէջ: Կային ալ որ, դիւրաբեկ եւ ըղձային, կը նուագէին արեւելեան երաժշտութեան քաղցր մեղեդիներ, անոնց չեչտերուն մէջ դնելով կուրծքերնուն տակ մխացող սիրոյ եւ հայրենաբաղձութեան վրդովումները, թախիծները, հեծումները...

Դասական գործերուն հակիրճ մէկ ցուցադրութիւնը ընելէ առաջ, թերեւս շահեկան ըլլայ ակնարկ մը նետել այն քաղաքական եւ ընկերային ազդակներուն վրայ, որոնք իրենց բաժինը բերած ծէին ստեղծելու համար մթնոլորտը, ուր ծնան եւ զարգացան երեք կայսերազուն իշխանուհիները, Սուլթան Մուրատ Ե. կայսեր: Ընդհանուր պատերազմէն երեք տարի առաջ գիս փաստաբան կարգած էին, իրենց շահերը պաշտպանելու համար երկու պատւական դատերու մէջ, որոնցմէ մին ի վերջոյ առիթ տուաւ, որ ընկեր առնեմ Գրիգոր Զօհրապը: Ասոնք երեք քոյրեր էին.— Ֆեհիմէ, Խատիճէ եւ Ֆաթիմէ,— երեք աղջիկները

Պար եւ երաժշտութիւն սակայն հարէմի կեանքին երեւոյթը միայն կը կազմէին: Կարելի է ըսել, թէ ընդհանուր առմամբ, սուլթաններու հարէմը աւելի դժոխք էր քան եդեմ եւ ինչպէս իր ներքինիներովը ու ներքինապետովը, նոյնպէս ալ իր կամարներուն տակ գործուած անբնականալի ոճիրներուն քամնելի պատկերներովը, կը յիշեցնէր բիւզանդական կայսրերու կանանոցը, ուր ծիրանեգոյն սրահը, ծննդավայրը յաջորդական իշխանուհիներու: Այդ սրահի մէջ չէ՞ր որ դահիճը եկաւ եւ փորեց աչքերը կոստանդիանոս Զ. կայսեր հրամանաւ նոյն ինքն իր հարազատ մօրը, կայսրուհի Իրենէի: «Երկինք, կը պատմէ ժամանակագիրը, մթնցաւ 18 օր եւ դլացաւ արձակել ճառագայթները, այնպէս որ նաւերը, անկարող՝ ուղղութիւն որոշելու, թափառական կը շրջէին ծովուն վրայ: Ամէնուն բերանն էր թէ կայսեր կուրացումի ենթարկուելուն պատճառաւ է, որ արեւը կը մերժէր իր լոյսը: Ահա այսպէս գահ բարձրացաւ մայր կայսրուհի Իրենէ»: (1)

(Շար.)

ՂԱՐԱԲԱՂ - ԶԱՆԳԵԶՈՒՐ

Հայրենակցական միութեան հերթական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ նախագահութեամբ Պ. Աբրահամ Ղուկասեանի եւ փոխ նախագահ Տքթ. Մելիքի, 18 մարտ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 81, Rue de la Faisanderie, Paris (16), մէթրօ Dauphine կամ Pompe. Օրակարգ՝ զեկոյց մշակուած կանոնագրի մասին, պարահանդէսի կազմակերպութիւն եւ ընթացիկ հարցեր: Կը հրաւիրուին բոլոր Ղարաբաղ Զանգեզուրցիները այս խիստ կարեւոր ժողովին:

■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՈՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՄԱՐՏ
MERCREDI 17 MARS 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3372 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ» ՄԻՒՍ ՃԱՄԲԱՆԵՐԸ

Ինչ որ կը փորձէ, այս միջոցին, Մուսոլինի՝ Հիւսիսային Ափրիկէի մէջ, սահմանուած է փաշական կայսրութեան շեփորը հնչեցնելու ոչ միայն այդ շրջանին մէջ, այլեւ դէպի Արեւելք, Միջերկրականէն ալ անդին։

Կարդացէք, երէկ, ամփոփումը իտալերէն խմբագրուած եւ արաբերէնի թարգմանուած յուշագրի մը։

Այդ վաւերաթուղթը չափազանց մռայլ ներկայացնելով Իսլամներու կացութիւնը՝ Ալժերիոյ, Մարոքի, Թունուզի, Սուրիոյ, Պաղեստինի, նոյն իսկ Իրաքի մէջ որ անկախ պետութիւն է, Միջերկրականի աւազանին իսլամ բնակչութեանց (ոչ թէ բանակցութեանց) համար կը գտնէ «միայն մէկ ովասիս խաղաղութեան եւ անդորրութեան,— Լիբիան»։

Մի՛ ըսէք թէ միայն քարոզչական արժէք ունի այս յուշագիրը։ Միւս աշխարհակալներն ալ բազմազան մեթոտներ փորձած են եւ կը փորձեն մինչեւ այսօր, հրապուրելու, սիրաշահելու համար իսլամ զանգուածը։ Օրինակ՝ Մեծն Բրիտանիան, որ ամէնէն վարպետը կը համարուի գաղթային աշխարհավարութեան մէջ։

Եւ սակայն, կը թուի թէ փաշական Իտալիոյ քարոզչական մեթոտները աւելի շուտ կ'ազդեն իրենց շնդալից նորութիւններով, ինչպէս բոլշեւիկեան շռայլաբանութիւնները։

Հռոմ շարժման մէջ դրած է գիտական բոլոր միջոցները, անթելէն մինչեւ շարժանկարը, որպէսզի Արեւելքի միլիոնաւոր բազմութեանց ականջներն ու աչքերը ամէն օր լսեն ու տեսնեն իտալական մեծութեան եւ զօրութեան փառքը։ Որպէսզի լսելով-տեսնելով համոզուին թէ փաշական Իտալիան աւելի հզօր է, աւելի բարեացակամ եւ նախընտրելի՝ բոլորէն։

Դեռ վերջերս, անգլիական թերթի մը մասնագէտ աշխատակիցը ակներեւ մտահոգութեամբ կը նկարագրէր իտալական ազդեցութեան յարաճուն ծաւալումը՝ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ։ Կը պատմէր թէ փաշական իշխանութիւնը ինչպէս կ'որսայ մասնաւորապէս արաբ ժողովուրդները, հիւանդանոցներ եւ դպրոցներ հաստատելով, ուսանողական արձակուրդներ սարքելով, անընդհատ բանեցնելով ռատիօն, եւ խիտ նպաստներ բաժնելով Սուրիոյ կամ Պաղեստինի թերթերուն։

Ինչպէս Մեծն Բրիտանիա, փաշական Իտալիան ալ, իր աշխարհակալութեան տարածման եւ զօրացման համար, թանկագին աջակից մը կը նկատէ իսլամական աշխարհը։ Ապա ուրեմն ընդ առաջ կ'երթայ անոր ամէնէն յետադիմական քմայքներուն։ Ամբոխը կե՞ր կ'ուզէ,— տանք ուզածին չափ, կը բաւէ որ մեր ճամբան միշտ բաց մնայ եւ մեր դրօշը աւելի բարձր։

Թղթակից մը կը պատմէ թէ՝ վերջերս աւելի քան 2000 մահմէտականներ Եթովպիայէն Մեքքէ ուխտի ղրկուեցան, իտալական կառավարութեան ծախքով։ Ուխտաւորներու կարաւաններ կազմուեցան, նաեւ, իտալական միւս գաղթավայրերուն,— Էրիթրէայի, Սոմալիի, Լիբիոյ եւ Տրիպոլսոյ մէջ, միեւնոյն պայմաններով։ Անշուշտ այս ուխտաւորները լորձնաշուրթն փառաբանութիւններ պիտի հիւսեն Իտալիոյ առատաձեռնութեան եւ Մուսոլինիի մեծութեան համար։

Եւ ահաւասիկ նոյնքան շլացուցիչ տեսարաններ եւ յանձնառութիւններ՝ Հիւսիսային Ափրիկէի մէջ, առաջնորդութեամբ նոյն ինքն «Առաջնորդ»ին։

Մէկ իմաստ ունին այս շնդալից արտայայտութիւնները,— աւելի եւ աւելի հարթել ճամբան դէպի Արեւելք, իբրեւ ամէնէն ապահով յենարան ունենալով իսլամ բազմութիւնները։

Հիւսիսային Ափրիկէն կը կազմէր առաջին խարիսխ մը։ Եթովպիան պիտի դառնայ երկրորդը, հակառակ բոլոր խոչընդոտներուն։ Եւրոպական աշխարհակալութիւնը նոր չէ որ պիտի սորվի զանգուածները շահագործելու, ի հարկին սանձելու եւ իր նպատակներուն ծառայեցնելու գիտութիւնը։

Ամրանալով ցամաքի վրայ, փաշական Իտալիան կը ձգտի լայնօրէն տարածուիլ, նաեւ, ծովուն վրայ, ռազմագիտական կայաններ շինել դէպի Ափրիկէ եւ դէպի Ասիա։

Ինչ որ կատարուած է, մինչեւ հիմա, այդ ճակատին վրայ, արդէն կը խռովէ Մեծն Բրիտանիոյ ինչպէս Ֆրանսայի հանգիստը։

Հռոդոսի եւ Երկոտասան կղզիներու աննախընթաց ամրութիւնները հարկադրեցին Անգլիոյ ծովային նախարարը՝ պտոյտ մը կատարել մինչեւ Կիպրոս, վաւերացնելու համար ծովային եւ օդանաւային հզօր կայանի մը կառուցման ծրագիրը։ Դեռ ուրիշ ծրագիր մը կը հետապնդուի Հայֆայի համար, քանի որ Մալթան շատ բան կորսնցուցած է իր նախկին արժէքէն, իսկ Աղեքսանդրիան չի ներկայացներ բոլոր յարմարութիւնները։

Ուրեմն, երկու կայսրութեանց ճամբաները իրար կը խաչաձեւեն ծովու թէ ցամաքի վրայ։

Թէեւ երեւութապէս ճշդուած են ազդեցութեան գօտիները, բայց երբ մէկը չուզեր մէկ թիզ կորսնցնել իր աւարէն, իսկ միւսը միշտ կը սրէ ախորժակը, միեւնոյն ատեն դանակ սրելով, միամտութիւն պիտի ըլլար կարծել թէ ազդեցութեան պայքարը պիտի վերջանայ «ճէնթըլմէն»ի բարեւներով։

Մանաւանդ որ, երկուքն ալ բնազդօրէն, մեքենաբար միեւնոյն հանգոյցը կը հիւսեն Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, Եգէականի ափերուն վրայ, Յունաստանն ու Թուրքիան եւ դեռ ուրիշ հարեւաններ իրենց ետեւէն քաշելու համար։

Ամէն պարագայի մէջ, Արեւելքը աւելի մեծ անակնկալներ վերապահած է ժամանակակից պատմութեան համար, քան արեւմուտքը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՓՈԽԱՌՈՒԹԵԱՆ Բ. ԲԱԺԻՆԸ՝ 3,000,000,000 ՖՐ.

Լաւատեսութիւն դրամական եւ տնտեսական կացութեան մասին

Երեքշաբթի առտու հրապարակ հանուեցաւ ազգ. պաշտպանութեան փոխառութեան Բ. բաժինը, 3,000,000,000 ֆրանք, միեւնոյն պայմաններով։ Պայմանաժամն է մարտ 25, բայց կրնայ աւելի առաջ ալ փակուիլ։ Ելմտական նախարարը յոյս յայտնեց թէ այս բաժինն ալ պիտի արձանագրուի նոյն արագութեամբ ինչպէս առաջինը։ Եւ գոհունակութեամբ հաստատեց թէ արտահոսած դրամագլուխը կը վերադառնայ արագօրէն։

Կը կարծուի թէ փոխառութեան նոր բաժինը այսօր իսկ պիտի փակուի, քանի որ աւելի քան 8,000,000,000 ֆրանք արձանագրուած էր արդէն, երբ հրապարակ հանուեցաւ առաջին բաժինը։ Այդ պարագային, հաւանական է որ ելմտական նախարարութիւնը մնացորդ 2,500,000,000 ֆրանքը հրապարակ հանէ շաբաթը չվերջացած։ Ինչպէս կը յիշուի, Խորհրդարանին քուէարկած օրէնքը պայման կը դնէր որ փոխառութեան ընդհ. գումարը 10,500,000,000 ֆրանքէն աւելի չըլլայ։ Նկատի առնելով փոխառութեան յաջողութիւնը, կը կարծուի թէ այս գումարը ամբողջովին պիտի արձանագրուի Բ. բաժինով, այնպէս որ երրորդ բաժինի մը շրջաբերութիւնը պարզ ձեւակերպութիւն պիտի դառնայ։

*** Վարչապետական պաշտօնատունը մանրամասն զեկոյց մը հրատարակեց երկրին դրամական եւ տնտեսական կացութեան մասին, լաւատես բովանդակութեամբ։ Այդ զեկոյցին համաձայն, մարտ 5էն 12ի շաբաթը նշանակելի եղած է Ֆրանսայի դրամական կացութեան բարձրացումով։ Ոչ միայն մեծ յաջողութիւն գտաւ փոխառութիւնը, այլեւ բարձրացան ֆրանսական արժեթուղթերը։ Տնտեսական տեսակէտով ալ, կացութիւնը բարւոքիլ սկսած է։ Եկամուտները աւելցած են, գործերը հետզհետէ կը բացուին, գործազրկութիւնը կը շարունակէ նուազիլ, շնորհիւ տնտեսական վերելքին եւ աշխատանքի ժամերու կրճատման։ Մարտ 6ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 404,624, ինչ որ 5525 հոգիի նուազում կը ցուցնէ 1936ի նոյն շաբթուան վրայ։ Մեծաքանակի գիներն ալ առայժմ չեն բարձրանար։

*** Փոխառութեան համար ձայնասփիւռ կոչ մը ուղղեց, երկուշաբթի գիշեր, երեսփ. ժողովին նախագահը, Պ. Էռիօ։ Պարզելով ընդհանուր զինարշաւին հետեւանքները, բանախօսը յոյս յայտնեց թէ մարդկութիւնը ի վերջոյ ելք մը պիտի գտնէ կրճատելու սպառազինութիւնները, այլապէս անխուսափելի է աղէտը։ Ինչպէս միւս բանախօսները, Պ. Էռիօ եւս միութեան կոչ մը ուղղեց բոլոր Ֆրանսացիներուն, ազգ. պաշտպանութեան փոխառութեան առթիւ։

Նոյն առտուն ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ նաեւ Փարիզի արքեպիսկոպոսը, կարտինալ Վէրտիէ, յոյս յայտնելով թէ «Ֆրանսա յուսախաբ պիտի չըլլայ իր կաթոլիկ զաւակներէն»։

Իտալիա ի՛նչպէս տեղաւորուեցաւ Հիւսիսային Ափրիկէի մէջ

Մուսոլինի կը շարունակէ իր յաղթական պտոյտները Հիւսիսային Ափրիկէի մէջ, ամէն տեղ ներկայանալով «պաշտպան իսլամութեան»։

1912ին էր որ Իտալիա գրաւեց Լիբիան, արշաւելով Տրիպոլիս եւ Պէնկազի եւ Թուրքերէն ժառանգելով անկարգ անկանոն վարչութեան եւ համատարած խառնակութեան աւանդութիւն մը։ Հարկ եղաւ վերակազմել ամբողջ երկամասը, որուն սահմաններն անգամ լաւ ճշդուած չէին։ Մեծ պատերազմը եւ ուրիշ ներքին դժուարութիւններ եւ անկարգութիւններ թոյլ չտուին աւելի կանուխ գործելու եւ երբ Կոմս Վօլփի 1921ին կուսակալ նշանակուեցաւ, իտալական տիրապետութիւնը կը տարածուէր ծովեզերեայ դաշտէն քիչ անդին։ Այդ պահէն կը սկսի բուն գրաւումը։ Ամէն բան պէտք էր ծայրէն սկսիլ։ Գրեթէ չկային արդիական ճամբաներ, ներքին մասերուն հետ հաղորդակցութիւնները դժուար էին, Կիւրենեան շրջանը բացէ ի բաց ապստամբած էր, իսկ բուն Տրիպոլսէն 60 մղոն դէպի հարաւ ալ, կարելի չէր վստահիլ բնիկներուն։

Տրիպոլսոյ ըմբոստութեան վերջին ամրոցները խորտակուեցան 1929ին, բայց անհաշտները Կիւրենիայի մէջ կը դիմադրէին դեռ չորս տարի առաջ, եւ երկիրը խաղաղեցնելու համար հարկ եղաւ կռիւներ մղել չափազանց տաժանելի պայմաններու մէջ։ Պէտք էր ջուր եւ պաշար ճարել երկար ճամբաներ կտրելու համար անապատին մէջ, եւ պատժական արշաւախումբերը ատեն ատեն գործեցին ծայրագոյն խստութեամբ։ Բայց ամէնէն մեծ դժուարութիւնը կը կազմէր հաղորդակցութեանց խնդիրը։ Այն հսկայ զանգուածը որ Լիբիա կը կոչուի քարտէսին վրայ, մեծ մասով անապատ է, եւ իր ծովեզերեայ երկու արգաւանդ շրջանները արեւելքի եւ արեւմուտքի մէջ՝ բաժնուած են Սիրտոսի ծոցով, շրջապատուած՝ ամայի, ցած, անջրդի տարածութեամբ մը ուր հազիւ ափ մը Արաբներ կը բնակին։ Այնպէս որ, մինչեւ վերջերս Տրիպոլիսէն Պէնկազի երթալու միակ միջոցն էր ծովը կամ օդը։

1934ին, որոշուեցաւ գաղթավայրին երկու կէսերը միացնել ճամբայ մը ձգելով Եգիպտոսի սահմանագլուխէն մինչեւ Թունուզի սահմանագլուխը։ Ահա այս վիթխարի ձեռնարկը գլուխ հանուած ըլլալով, «Առաջնորդ»ը գնաց անձամբ կատարելու անոր բացումը։

Հին Հռոմայեցիները համբաւ հանած էին իբրեւ ճամբայ շինողներ եւ արդի Իտալիան ժառանգեց աւանդութիւն մը որով չափազանց կը պարծենայ փաշական կառավարութիւնը։ Հակառակ տնտեսական դժուարութեանց, ճամբան շինուեցաւ, արժելով 103,000,000 լիր, աւելի քան մէկ միլիոն անգլ. ոսկի։ (Երէկ տպագրական վրիպակով մը «աւելի քան մէկ» գրուած էր խմբագրականին մէջ)։ Սքանչելի ճամբաներ շինուած էին Թունուզի սահմանագլուխէն մինչեւ Տրիպոլիս եւ Միզուրաթա եւ Ակէյլայէն Տէրնա, երբ այս ծրագիրը մէջտեղ դրուեցաւ, բայց տակաւին կը մնար 813 քիլոմեթրի տարածութիւն մը։ Այդ էր որ շինուեցաւ, ճամբուն երկայնութիւնը հասցնելով աւելի քան 1800 քիլոմեթրի։

Պատմական աւերակներ կը գտնուին այս նոր ճամբուն երկայնքը։ Պէտք է ըսել թէ Կիւրենիան յունական տիրապետութեան տակ էր, Հռոմէականէն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ո՞Վ ՊԻՏԻ ԶԱՐՆԷ ԿԻՑԸ ...

Անցեալ սեպտեմբերին, Քլէման Վոթէլ (Ժուրնալ'ի երգիծական ամենօրեայ տումսերուն հեղինակը), խօսելով Սպանիոյ դէպքերուն մասին, ծաղր ու ծանակի նշաւակ ըրած էր Մատրիտի պաշտպանները։

Լիպէրթէր թերթին մէջ, փառաւոր պատասխան մը գրած էր Տիւվիֆէ, որ միաժամանակ ապահովագրեալ նամակով մը կ'ազդարարէր Քլէման Վոթէլի թէ, Սպանիոյ հերոսներուն մասին իր քաղքենի ծիծաղը շարունակած պարագային, հրապարակաւ ամէն անգամ պիտի ապտակէր զինք, կից մըն ալ նուէր հակափորին, այսպէս անտանելի դարձնելով իր կեանքը։

Քլէման Վոթէլ դատարան դիմեց, պատճառաբանելով թէ Տիւվիֆէ կ'ըսպառնայ իրեն։

Թերթ մը կը հարցնէ թէ այդչափ կարեւորութի՞ւն կը ներկայացնէր Վոթէլի հակափորը, որ պաշտպանելու համար՝ հարկ ըլլար դիմել դատարանի,— չենք գիտեր։ Մարդիկ կան, որ հիմայ եւ համբաւ կը շահին իրենց մազերով, ուրիշներ՝ իրենց աչքերով, Պօլէրի բանաստեղծութիւնները կարդալու ատեն յօրանջող (իր խոստովանութեամբ) Քլէման Վոթէլն ալ՝ իր հակափորով։

Դատը տեղի ունեցաւ վերջերս, Փարիզի մէջ։

Տիւվիֆէի փաստաբանը նախ դիտել տուաւ, որ անհերթեթ էր դատ պահանջել։

— Ի՞նչ, կը կարծես թէ զուարճանալո՞ւ համար դատարանի դիմեցի։

— Հարկ չկար եղերական հանգամանք տալ միջադէպին։ Ի՞նչ է պատահեր, ընթերցող մը, իր տպաւորութիւնը յայտնելու ազատութենէն առաջնորդուած, յայտարարեր է թէ Քլէման Վոթէլի բարոյական բարձրութիւնը աւելի մեծ չըլլալով քան իր հակափորը՝ ուզեր է զայն պատռել իր բարոյական բարձրութեան վրայ։

Մեծ պատիւ մը չէ, կ'ենթադրեմ,— նոյնիսկ խղճամտութիւն մը դրած է Տիւվիֆէ իր պատիժին մէջ։ Որոշեր է հրապարակաւ կից մը զարնել Քլէման Վոթէլի հակափորին,— կրնաք երեւակայել որ հակափորին զարնուած կիցը երեսն ի վար գետին կը տապալէ ենթական։ Արդ, Տիւվիֆէ, նախատեսելով այդ պարագան, չուզելով որ մեր Վոթէլը կորսնցնէ իր հաւասարակշռութիւնը, խոստացեր է շնորհել ապտակ մըն ալ քթին բերնին։ Որպէսզի գետին չիյնայ, շիտակ կենայ,— ի՛նչ հոգածու վերաբերում։

— Պարոն Վոթէլ, կը շարունակէ փաստաբանը, դուք կը յաւակնիք թէ շատ սրամիտ էք։ Ի՞նչպէս չկրցաք պատասխանել այս շատ աղուոր ըսպառնալիքին։

Վոթէլի թուշերը կ'ուռին բարկութենէն, բայց չի պատասխաներ։

— Իմ պաշտպանեալս, կը շարունակէ փաստաբանը, չեմ կարծեր որ խորհէր վերջ տալ Վոթէլի կեանքին, գրիչի մը հասողութիւնը բաւական է մէկու մը որ հակափորին վրայ նստած՝ կը ծիծաղի դատի մը համար իրենց արիւնը տուողներուն վրայ։ Ինծի համար տխուր է տեսնել մարդ մը, որ յանկարծ կը սարսափի, կը սմքի, կը կքի՝ լսելով սպառնալիքը որ կը վերաբերի իր հակափորին,— այսպիսի մէկը վախկոտ մը միայն կրնայ ըլլալ։ Շնորհակալութիւն դատարանին, որ առիթ ըսելու առիթ տուաւ մեզի։

×

Ես այս միջադէպին պատմութիւնը ըրի, արձանագրելու համար իմ ցաւս, որ մեր հայ մամուլին մէջ մէկը չե՛լա՛ւ տակաւին՝ կից մը զարնելու անոնց որ ամէն օր կը ծաղրեն հայ ժողովուրդին սրբութիւնները, կը խաթարեն մեր երիտասարդութեան հայադրոշմ դիմագիծը, անեցնելով եւ մեծցնելով իրենց հակափորը։

ԱՐԱԶ

ԱՄԷՆ ՏԵՂ ԹՈՒՐՔԵՐԷ՛Ն ՊԻՏԻ ԽՕՍԻՆ

Պոլսոյ ոչ - Թուրքերը նորէն խրատանցումի մատնուած են։ Կարգ մը թերթեր գրած էին թէ հրամայուած է որ միայն Թուրքերէն խօսուի հանրային վայրերու մէջ։ Կուսակալը հերքեց այս տեղեկութիւնը, բայց կասկածը չէ փարատած։

Այս առթիւ գրած խմբագրականի մը մէջ, Թուրքերէն «Թան» գիտել կուտայ.

— «Սխալ է ճնշումով կեղծաւորութեան մղել անոնք որ Թուրքերէն չեն խօսիր։ Ո եւ է Թուրք հայրենակից ինքնաբերաբար պէտք է խօսի երկրին լեզուն։ Ինչո՞ւ կեղծաւորութեան մղեն անոնք որ կարեւորութիւն չեն տար Թուրք ազգին իրական վստահութիւն ներշնչելու հարցին։ Այսպիսիները թող բացորոշապէս ցոյց տան իրենց հետեւած ուղին։ Անհրաժեշտ է իրարմէ զատել սեւ ու ճերմակ ոչխարները։ Ճնշումը սխալ ընթացք է։ Բայց եւ այնպէս, սեւ ոչխարի դիրքին մէջ պէտք չէ թողուլ ճշմարիտ Թուրքերը։ Կան շատ մը Հրեաներ, Յոյներ եւ Հայեր որոնք լրջօրէն Թուրք կը նկատեն իրենք զիրենք, եւ խորապէս կը նեղուին որ իբր Թուրք չեն նկատուիր։

Իւրաքանչիւր տարրի դիրքը տարբեր է լեզուական խնդրին մէջ։ Ամէնէն ուշագրաւ կացութիւնը Հրեաներունն է։ Աշխարհի վրայ չկայ երկիր մը ուր տեղաւորուած Հրեան անոր լեզուն իբրեւ մայրենի լեզու իւրացուցած չըլլայ։ Խիստ տարօրինակ է, որ այս երեւոյթին միակ բացառութիւնը կը կազմէ Թուրքիան, այն Թուրքիան որ դարերէ ի վեր բարեկամական եւ էֆէնտիի վերաբերում ցոյց տուած է եւ չէ թոյլատրած որ ծայրայեղ արարքներ կատարուին անոնց հանդէպ։

Կան Հրեաներ որոնք կատարեալ Թուրքերէն գիտնալով հանդերձ, հանրային վայրերու մէջ Ֆրանսերէն կը խօսին։ Այսպիսիները պէտք չէ զարմանան, երբ իրենց այս ընթացքը իրենց շրջապատին հանդէպ իբրեւ անարգանք նկատուի եւ դառնութիւն պատճառէ։

Գալով Հայերու եւ Յոյներուն, Հայերուն համար կացութիւնը կախում ունի իրենց անհատապէս տալիք այն որոշումէն թէ՝ Թուրք հայրենակցութիւնը լիովին պէ՞տք է իւրացնել թէ ոչ։

Լեզուի համար գրուած արգելքով մը կեղծաւորութեան դուռ բանալը՝ երբեք իմաստ չունի։

Յունարէնի համար կը փոխուի կացութիւնը։ Իսթանպուլի մէջ Յոյներուն եւ Արեւմտեան Թրակիոյ մէջ Թուրքերուն փոխանակութենէ զերծ կացուցիլը փոխադարձ պարագայ մըն է։ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ գոյութիւն ունեցող նոր սերտ բարեկամութիւնը անգամ մը եւս խորացուցած է այս պարագային իմաստը։ Անհրաժեշտ է որ երկու երկիրներու բարեկամութիւնը բարձր արժէքով կշռենք եւ հեռու մնանք զայն վիրաւորող ծայրայեղ շարժումներէ»։

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐԸ ցոյց մը պիտի կատարեն ուրբաթ օր, Թիֆլիսի պարտէզին մէջ, աշխատանք, գործազրկութեան նպաստի յաւելում եւ ծեր աշխատաւորներու հանգստեան թոշակ պահանջելու համար։ Դարձեալ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ վարչապետութեան, նպաստի յաւելում խնդրելով։

ԾՈՎՈՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ

(ՎԱՐԴԱՆ ՄԱԽՈԽԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ)

Կ'երթան այսպէս: Կոմիտասէն ետք՝ Մախոխեան:

Իրաւ է, Մախոխեան Կոմիտաս չէր: Վարդապետի հանճարը կը խօսէր մեզի հայ բառով ու հնչիւնով, մինչ նկարիչը կը յայտնաբերէր իր մտածումներն ու ապրումները օտար գոյներու եւ շրջանակներու մէջ:

Եւ սակայն այդ մտածումներն ու ապրումները հայեցի էին, ինչպէս որ Հայ էր Մախոխեան իր ամբողջ ոգեկան կերպարանքով:

Հարիւրաւոր ֆրանսացի եւ գերման ծովանկարիչներու մէջ — ոմանք, թերեւս, իրմէ աւելի մեծ կամ առնուազն իրեն համազօր — միայն Մախոխեանն էր, որ կրնար այնպէս արտայայտել տարերքին ահեղ ցասումը կամ անդորր զմայլանքը Նորմանտեան ու Լիգուրեան, Հիւսիսային կամ Պալթիկ ծովափներուն. վասնզի՝ իր կամքէն անկախ՝ իր անգիտակից հոգեկան զրգիռներէն, իր հայ էութենէն կը բխէր կերպաւորելու իր եղանակը: Ատով էր, որ ան կը տարբերէր ուրիշներէ. եւ հոդ էր գաղտնիքը իր երկերու խորհրդաւոր գրաւչութեան այլամերժ օտարներու համար:

Մախոխեան, կ'ըսեն, ոչ մէկ դպրոցի կը պատկանէր: Եւ պէ՞տք է որ պատկանէր. ինչո՞ւ պէտք է որ ան լինէր ուրիշ մէկու մը — թող թէ փառապանծ մեծութեան — արբանեակը, երբ ինքը մեծութիւն մըն էր՝ այդ ըմբռնումը սահմանող բոլոր յատկութիւններով օժտուած: Ինչպէս կեանքի՝ այնպէս եւ արուեստի մէջ ան կ'երթար իր սեփական ուղիով, առանց կեղծելու եւ սեթեւեթելու, ապաւինած իր պայծառ իմացականութեան, տաղանդին ու ջանասիրութեան:

Զինքը ճանչցայ 1902ին Պերլինի մէջ: Այդ տարի մենք, հայ ուսանողներս որոշեր էինք հայկական երեկոյթ մը տալ: Ժողովի ատեն, ուր կը մշակուէր հանդէսին ծրագիրը, ներկաներէն մէկը ըսաւ, թէ Պերլին գտնուող հայ նկարիչ մը փափաք յայտնած է իր օժանդակութիւնը բերել մեր ձեռնարկին. թէ ինչպէս՝ այդ պիտի ճշդուէր յետոյ, երբ սկզբունքով ընդունուած լինէր նկարիչին առաջարկը: Անշուշտ, ոչ մէկ առարկութիւն եղաւ. ու ինծի պաշտօն տրուեցաւ տեսնուիլ Մախոխեանի հետ— ան էր մեզի աջակցիլ փափաքող նկարիչը— եւ ճշդել մանրամասնութիւնները:

Մեր առաջին տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ սրճարանի մը մէջ: Իր առնականօրէն գեղեցիկ դէմքովը, խոր, արտայայտիչ աչքերովը, ձայնովն ու խօսելու եղանակովը եւ մանաւանդ շարժուձեւի ամօթխածութեան հասնող համեստութեամբը Մախոխեան ուղղակի հմայիչ տպաւորութիւն գործեց վրաս: Ըսաւ, թէ կրնար պատրաստել մեր յայտագրի կողքին նկարը, ինչպէս նաեւ յարդարել հանդիսասրահը: Հարցուցի, թէ չունէ՞ր արդեօք հայ կեանքէ կամ բնութենէ քանի մը նկար, որ թերեւս կարելի լինէր օգտագործել յարդարանքի համար:

— Ունիմ քանի մը բան,— պատասխանեց,— եթէ կրնաք՝ վաղը եկէք աշխատանոցս, միասին կ'ընտրենք:

Յաջորդ առտու իրեն գացի: Ընդարձակ սենեակ մըն էր, առատ լոյսով, տան մը վերջին յարկը, յատկապէս նկարչական աթըլիէի մը յարմարցուած: Մէջտեղը վառարան մը դրուած էր, որուն վրայ ամանի մը մէջ ջուր կ'եռար: Շուրջը անխուսափելի «գեղարուեստական» անփութութիւնը կը տիրէր:

— Ցուրտ է,— ըսաւ Մախոխեան,— գաւաթ մը սուրճ խմենք եւ դիմենք գործի:

Քանի մը վայրկեան ետքը արդէն կը դիտէինք իր պատկերները: Նիւթը՝ մեծ մասով Սեւ ծով, իր արտայայտութեանց անվերջ փոփոխականութեամբ: «Քիչ մը Այվազովսքի՞», խորհեցայ: Թերեւս: Ի մասնաւորի նահանջած ալիքին ժանեակը, որ դեռ կը տեսնուի ափի աւազին վրայ: Բայց բան մը խորապէս կը տարբերէր Մախոխեանը հայ մեծ ծովանկարիչէն: Որքան ալ արհաւրալից լինի Այվազովսքիի ծովը— առէք, օրինակ, «Իններորդ յորձանքը»,— այնուամենայնիւ անոր վրձինին մէջ կայ մեղմութիւն մը, որ կը փարատէ սարսափին ազդեցութիւնը: Ու յետոյ, Այվազովսքիի քով ներգործման բոլոր միջոցները ցուցադրուած են, եւ անոնց ետին այլ եւս պարզ կտաւն է միայն: Այսպէսով, մարդ կը տպաւորուի լոկ անկէ, ինչ որ կը տեսնէ իր աչքին առջեւ, առանց մղուելու անոր խորքին մէջ ուրիշ բան մը փնտռել:

Մինչ Մախոխեան, որքան ալ իր յղացումներուն եւ արտայայտման կերպերուն մէջ իրապաշտ, կը սեւեռէ մեզ տարերքի գեղաշուք երեւոյթներու տակ կահել ներկայութիւնը խորհրդաւոր ու թշնամի զօրութեան մը, որուն յաղթահարումը տրուած չէ մարդուն: Այդ է պատճառը, որ՝ մինչ մեր տեսողութիւնը կը հրճուի բնութեան մերթ ահեղ, մերթ քնքուշ պատկերներէն, ժայռի բեկոր մը ծովափին կամ հազիւ տեսանելի խութ մը, կամ պատռուածք մը պղնձող ալիքին մէջ,—այդ երեւութապէս «միջանկեալ պարագաները» կը տագնապեն մեզ: Եւ հոդ է Մախոխեանի արուեստին արժանիքը. վասնզի հոգեկան սարսուռով միայն կատարեալ է գեղագիտական վայելքը ...

— Գիտէ՞ք ինչ,— ըսի իրեն՝ նկարները դիտելէ ետք,— ես բան մըն ալ պիտի չընտրեմ:

— Ինչո՞ւ,— հարցուց զարմացած, — չհաւնեցա՞ք:

— Ընդհակառակն, անոր համար, որ շատ հաւնեցայ: Եթէ կարելի կը նկատէք, պիտի խնդրէի, որ այս բոլոր նկարներն ալ մէկ գիշերուան համար մեզի տրամադրէիք. անոնք գեղեցկագոյն զարդը պիտի հանդիսանային մեր սրահին, եւ միեւնոյն ատեն, առանց ջանքերու եւ ծախքերու, մենք կազմակերպած պիտի լինէինք նկարիչ Վարդան Մախոխեանի առաջին ցուցահանդէսը Պերլինի մէջ:

Այդպէս ալ եղաւ. երեկոյթին, շուրջ քսան նկարներ կը զարդարէին սրահի եւ քովը գտնուող ընդարձակ սենեակի մը պատերը. ու հանդիսականները, ճնշող մեծամասնութեամբ օտարներ — հայ գաղութը այն ատեն հազիւ երեք տասնեակ անդամ կը հաշուէր— առիթ ունէին ճանչնալու հայ նկարիչի գործերը եւ գնահատելու անոր աքանչելի տաղանդը:

Քանի մը տարի ետք Մախոխեան արդէն ծանօթ անձնաւորութիւն էր Գերմանիոյ գեղարուեստական աշխարհին մէջ եւ մշտական մասնակից բոլոր մեծ ցուցահանդէսներուն: Պերլինի մէջ տեղի ունեցած միջազգային պատկերահանդէսի մը ատեն ցուցադրած իր գործերուն համար ան պարգեւատրուած էր «Կարմիր արծիւ» պետական պատուանշանով, եւ իր նկարները տակաւ աւելի գնորդներ կը գտնէին, մուտք գործելով նաեւ թանգարաններու մէջ:

Մախոխեան արուեստագէտ էր իր ամբողջ էութեամբ: Օր մը՝ երբ զարկի իր աշխատանոցին զանգակը, եւ վարպետը բացաւ դուռը՝ զարմանքով ջութակ մը տեսայ ձեռքը:

— Կը նուագէ՞ք:

— Քիչ մը:

— Պիտի ուզէի ինքս համոզուիլ:

— Հրամեցէք, բայց հազիւ թէ մեծ հաճոյք առնաք:

Սխալած էր. հաճոյքով լսեցի իր նուագը: Երբ նայեցայ նօթաներուն, տեսայ որ ձեռագիր էին, ու եղանակի տողերուն տակ հայերէն բառեր:

— Ի՞նչ է այս,— հարցուցի:

— Օրօր մը: Պարապոյ ժամերուս արդիւնք՝ bagatelle մը: Օր մը բառերը գրեցի, ուրիշ օր մըն ալ՝ եղանակը: Հիմակ ալ կը հարկադրեմ բարեկամ մը, որ մօտիկ ընէ:

Ձգտումութիւն չէր այդ: Մախոխեան չափազանց պարզ էր՝ ձեւեր առնելու համար:

Ջիջելով խնդրանքիս՝ քանի մը ուրիշ կտոր ալ նուագեց, միշտ իր հեղինակութիւններէն:

— Իսկ ո՞վ կ'երգէ ձեր գրածները:

— Բաւական վարպետ հարցում ... Բայց ես պիտի չուզէի երգել ձեր ներկայութեան, ապա թէ ոչ՝ հազիւ թէ անգամ մըն ալ հոս գայիք ...

«Աղամեան»,— կը դառնար գլխուս մէջ, երբ կ'իջնէի սանդուղներէն: Ան, մեր անբաղդատելի դերասանը նաեւ նկարիչ էր, բանաստեղծ, քննադատ, իսկ նկարիչ Մախոխեան՝ բանաստեղծ, երգահան, երաժիշտ ...

Եւ ի՛նչ վախճան ունեցան երկուքն ալ. մէկը զոհ գնաց դաժան հիւանդութեան՝ գրեթէ լքուած իւրայիններէ եւ օտարի բարեխնամութեան ապաւինած: Իսկ միւսը, երկար տարիներու ակամայ դեգերումներէ ետք օտար ոստաններու մէջ, փակեց իր աչքերը անհարազատ ափերու վրայ՝ հայրենի արեւին կարօտը կուրծքին տակ:

(Յուսաբեր)

Լ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ

ՊԱՐԲԵՐԱՓՈՓՈԽ ՀՈԳԵՎԻՃԱԿ

(CYCLOTHYMIE)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Դժբախտաբար, սանձը որ սկիզբները կը չափաւորէ իր եռանդը՝ կը մաշի ի վերջոյ եւ ենթական, առանց այլ եւս հակակշռելու ինքզինքը, բոլորովին անխիղճ, կը նուիրուի վտանգաւոր եւ շատ սուղ ձեռնարկներու: Իմ հիւանդներէս մին, իր գերագրգռութեան տագնապին մէջ, վիլլաներ կը գնէր Փարիզէն դուրս, կը ստորագրէր ամէն թուղթ որ կը ներկայացնէին իրեն, շինութիւններ կը ստանձնէր, նորոգութիւններ կը կատարէր առանց որոշ ծրագրի, մղուելով պարբերափոփոխ հոգեվիճակին ախտաւոր գերագրգռութենէն: Բարեբախտաբար իր կինը տեղեկանալով՝ ժամանակին կրցաւ զայն ազատել շահագործողներէն եւ թաղել հիւանդին բոլոր ծրագիրները:

Գերագրգռութեան այդ շրջանին է, որ սովորաբար հանդարտ մարդիկ ցոյց կուտան ցաւալի հակումներ: Բանականութիւնը որ կ'առաջնորդէ մեզ, կը թմրի, կ'իյնայ անկարողութեան մէջ եւ ենթական այլ եւս կը հնազանդի իր բնազդներուն քան բանականութեան: Այսպէս, մարդոց մօտ, որոնք ծանօթ են իբրեւ հանդարտ եւ չափաւոր, կը տեսնենք անբնական տագնապներ սեռային մոլութեանց, ինչպէս նաեւ գողութեան հակումներ, թունամոլութեան կամ փախստամոլութեան ճգնումներ:

Իմ հիւանդներէս մէկ ուրիշն ալ, իր գերագրգռութեան իւրաքանչիւր տագնապին մէջ, կը լքէր ընտանեկան օջախը, կը հեռանար առանց հասցէ տալու, շաբաթներով կը կորսուէր գաւառին մէջ, ուր ինքզինք կը յանձնէր ալքոլամոլութեան: Տագնապը անցնելէ վերջ, վերստին կ'երեւնար ընտանեկան օջախին սեմին վրայ՝ տխուր ժպիտ մը դէմքին: Անառակ որդւոյն վերադարձին պէս: Բարեբախտաբար ախտաբանական պարագաները հազուադէպ են:

Խանդավառութեան, յափշտակութեան, հասարակ գերագրգռութենէն մինչեւ յիմարական գերագրգռութեան պահերը օրեր կը տեւեն, երբեմն շաբաթներ, նոյն իսկ ամիսներ:

Յետոյ, յանկարծ, առանց նախանշանի, առանց որոշ նշանի, ամէն բան կարգի կը մտնէ, կը սկսի կանոնաւոր կեանքի, խաղաղութեան բնական շրջանը: Այդ այն շրջանն է, երբ տրամադրութիւնը կը դառնայ բնական, ենթական վերստին կը պատշաճեցնէ ինքզինք կեանքի բնական պայմաններուն:

Այս շրջանն ալ կրնայ տեւել առաւել կամ նուազ երկար:

Սակայն հիւանդութիւնն ալ կը շարունակէ իր ընթացքը: Օր մը չէ օր մը ճակատագրական ձեւով պիտի գայ վհատութեան շրջանը, ինչպէս ժամացոյցը որ կը հնչէ երջանկութեան կամ դժբախտութեան ժամը: Ընկճուածութեան շրջանը կը հասնի նոյն յանկարծականութեամբ, ինչպէս գերագրգռութեան շրջանը: Կեանքը կ'ընթանայ դանդաղ: Առանց որ եւ է ընդունելի պատճառի, ենթական կը տխրի: Ամէն բան սեւ կ'երեւայ իրեն: Կեանքը կը դառնայ ծանր բեռ մը: Կը թերագնահատէ ինքզինքը, իր արժէքը, միջակ կը գտնայ ինքզինք: Մտաւորական կարողութիւններն ալ դանդաղած են, իմացական ամէն աշխատանք տաժանելի կը դառնայ, յիշողութիւնը, երեւակայութիւնը, դատողութիւնը կը տկարանան: Մտաւորական արտադրութիւնը գրեթէ ոչինչ է: Կամքը, ուժը, հակազդեցութիւնը նուազած են: Գործարանական կեանքն ալ նոյն դանդաղումը կը կրէ: Սիրտը կը բաբախէ յամր, զարկերակը՝ տկար, ներերակային ճնշումը կը նուազի, շնչառութիւնը կը դառնայ մակերեսային: Մարսողութիւնը, մարսողական գործարաններու աշխատանքը կը կատարուի շատ դէշ: Մտաւորական տեսակէտով՝ յոռետեսութիւն, գործարանական տեսակէտով՝ թշուառութիւն,— ահա երկու բառով ընկճուածութեան շրջանի նկարագիրը

Այս տարօրինակ հիւանդութիւնը ունի երկու որոշ շրջաններ, — բնական կեանքի շրջան մը, ուղիղ գիծով, առանց ոստումի եւ տրամադրութեան փոփոխութեան, առաւել կամ նուազ երկար, եւ յանկարծ գերագրգռութեան կամ ընկճուածութեան տագնապը կը սկսի առանց որ եւ է պատճառի կամ նախանշանի:

Այս կարճ ուսումնասիրութեան մէջ, կը խօսիմ այնպիսի պարագաներու մասին որոնք կը պատշաճին բնականոն կեանքի, առանց չափազանցութիւն ցոյց տալու գերագրգռութեան մէջ: Այս թեթեւ ձեւն է, ամէնէն յաճախադէպը, որուն կը հանդիպինք մեր շուրջը, այս ձեւին մասին է որ կը խօսուի սովորաբար:

Բժիշկները քննութեան կը հրաւիրուին ընդհանրապէս այսպիսի թեթեւ ձեւերու համար, որովհետեւ անոնք որ կը հասկնան իրենց վիճակը, դժբախտներ են եւ դարման կը փնտռեն: Պարբերափոփոխ հոգեվիճակը, ինչպէս ջղային վիճակներու բազմաթիւ տեսակներ, կազմախօսական ծագում ունին: Սակայն մեզի անծանօթ կը մնան անոր ճակատագրական կշռոյթին թաքուն պատճառները, թէ ինչու այդ տագնապները կը սկսին գրեթէ որոշ պահերու մէջ: Գիտենք միայն, որ գոյութիւն ունին բնախօսական եւ կենսաբանական փոփոխութիւններ, համապատասխան գերագրգռութեան եւ մելամաղձոտութեան պահերուն, ներծոր գեղձերու բնախօսութեան խանգարումով:

Ուշագրաւ դասախօսութեան մը մէջ զոր վարպետս եւ բարեկամս, փրոֆ. Լէնիէլ - Լավասթին կատարեց տարի մը առաջ, ներկայացուց «պարբերական հոգէախտի պարագաները պատմութեան, գրականութեան եւ արուեստի մէջ»: Պարբերական հոգէախտը պարբերափոփոխ հոգեվիճակներու ամէնէն սուր ձեւն է: Բնականոն պահերէն դուրս, երբ ենթակաները կը գտնուին գետնայարկը, անոնք կ'իջնեն նկուղ՝ երբ մելամաղձոտ են, կը բարձրանան ձեղնայարկ՝ երբ գերագրգռութեան մէջ են:

Ենթականերուն նկարագիրը կը կրէ ընկճուածութեան եւ գերագրգռութեան այս շրջաններուն ազդեցութիւնը:

Փրոֆ. Լէնիէլ - Լավասթին նկարագրեց Տանթէի ընկճուածութեան պահերը, երբ ան կը հեռանար քաղաքական կեանքէ եւ երեսի վրայ կը ձգէր գործերը, մինչ կը գործէին իր թշնամիները: Տանթէ պարբերական հոգէախտ ունէր:

Էտկար Փոյի խմանութիւնը եւս արտայայտութիւնն էր պարբերական հոգէախտի, ինչպէս Քոլըրիճի թունամոլութիւնը

Ամէնէն յատկանշական օրինակն էր Ուիլեըմ Քուփըր, որ այս հիւանդութեան ենթակայ՝ ունեցաւ մելամաղձութեան բազմաթիւ տագնապներ, անձնասպանութեան գաղափարներով ու փորձերով: Գրականութեան եւ արուեստի մէջ, շատ են պարբերական հոգէախտի օրինակները:

Գերագրգռութեան կամ խանդավառութեան շրջանին, այս ենթակաները հրաշալի գործեր կ'արտադրեն, գունեղ, բոցավառ նկարագրութիւններով եւ կծու դիտողութիւններով: Ընկճուածութեան պահերուն՝ մելամաղձոտութիւն մը կը ծփայ անոնց ուղեղին վրայ:

Պարբերական հոգէախտին դարմանը դժուարութիւններ կը ներկայացնէ: Դարմանը պէտք է սկսիլ մանկութենէ, այն օրէն՝ երբ կը տեսնուի որ առանց որոշ պատճառի յանկարծակի կը փոխուի ենթակային տրամադրութիւնը:

Բժիշկին դերը, որպէսզի ազդեցիկ ըլլայ, պէտք է սկսի շատ կանուխ, որպէսզի ուշացած չըլլայ:

ՏՈՔԹ. Պ. ՔՕԼՕԼԵԱՆ

(Les Annales)

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԲԱՐՔԵՐ

«Մաթէն» կը գրէ թէ Վիլի Մոնցէնպէրկ, գերման նախկին համայնավար երեսփոխանը, — որ, արտասահմանի, մասնաւորաբար Փարիզի մէջ, կը գործէր իբրեւ գանձապահ Կոմինտէրնի եւ Մոպրի (Միջ. Կարմիր Օգնութեան Կոմիտէ), ինչպէս եւ համայնավարական գաղտնի գործունէութեան,— ահա կը խզէ իր կապերը Մոսկուայի հետ, եւ ի՛նչ գնով:

Անցեալ տարի աշնան, Մոսկուայի իր վարպետները, կասկածելով իր ընթացքէն, զայն վար դրին Մոսկուայի մէջ: Յետոյ, սակայն, անցեալ յունուարին, թոյլ տուին որ արտասահման մեկնի: Երբեք, Մոնցէնպէրկ վստահեցուց իր փաթրոնները թէ առանց իր ներկայութեան՝ կարելի չէ կատարել կարեւոր գումարներու յանձնումը: Միայն թէ արտասահման մեկնելու արտօնութիւն տալէ առաջ, իրմէ առին քանի մը ստացագիրներ, որոնցմով Մոնցէնպէրկ կը հաստատէր թէ արտասահմանի մէջ պահ դրուած գումարները պիտի յանձնէ զինք փոխարինելու համար ներկայացող անձին:

Մոնցէնպէրկ երբ դուրս ելաւ կարմիր գիծէն, սկսաւ խստիւ քննադատել Ստալինի քաղաքականութիւնը: Որոշ էր թէ այդ քննադատութիւնները պիտի հաղորդուէին Ստալինի ականջը:

Անմիջապէս Մոսկուա կանչուեցաւ, բայց Մոնցէնպէրկ մերժեց, ըսելով թէ այլեւս երբեք Մոսկուա պիտի չվերադառնայ: Այս մերժումը մեծապէս վրդովեց Մոսկուայի մարդիկը: Կոմինտէրնի քաղաքական դիւանին կողմէ Հոլանտացի մը, Կրոլսկիս, արտասահման ղրկուեցաւ բանակցելու համար խորհ. կարմիր դրախտէն փախած ըմբոստ կարմիր հրեշտակին հետ: Մոնցէնպէրկ խօսք եւ սպառնալիք մտիկ չըրաւ, եւ երբ շատ կրկնուեցան սպառնալիքները, գերման կոմունիստը յայտարարեց որ եթէ շատ առաջ երթան, պիտի հրապարակէ իր «եկամտական գործունէութիւնը Եւրոպայի մէջ»: Իրար անցան մանաւանդ անոնք որ, արժանանալով Մոսկուայի շնորհին, դրամ ստացած էին կոմունիստ գանձապահէն, իբրեւ վարձատրութիւն արտասահմանի մէջ կատարած իրենց «բարւոք ծառայութեան»: Անհրաժեշտ էր համաձայնութեան մը գալ, այլապէս կը խախտէր դիրքը բոլոր այն անձերուն, որոնք կանոնաւորաբար դրամ ստացած են Մոսկուայէն, գործելով եւրոպական զանազան երկիրներու մէջ: Խուճապը վերջ գտաւ համաձայնութեամբ մը, ստորագրուած՝ Մոնցէնպէրկի եւ Կրոլսկիսի կողմէ: Ըստ այդ համաձայնութեան, Մոնցէնպէրկ ազատ է արտասահման մնալու, բայց խօսք կուտայ որ եւ է բան չհրապարակել եկամտական իր գործունէութենէն եւ համայնավարներու քաղաքական աշ-

ՍՏԱԼԻՆԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Նման համադրական քննադատութիւնը խիստ շահեկան կը լինի մեր զանգուածների համար, իսկ մեր կուսակցական քարոզիչները իրենց ձեռքում կ'ունենան ճշդուած եւ ստոյգ նիւթեր:

Ստալինեան սահմանադրութեան առաջին գլուխը կրում է ընկերային կառույց խորագիրը, որ բաղկացած է 12 յօդուածներից: Այդ յօդուածներին համադրելով Հ. Յ. Դ. համապատասխան կէտերը, իր եզրակացութեան մասում ընկ. Ռուբէնը ի մէջ այլոց արձանագրում է հետեւեալ ուշագրաւ տողերը:— «Մեր հակառակորդ բոլշեւիկները, եթէ ուշադրութեամբ կարդան վերեւ յիշուած մեր ծրագրի կէտերը, պիտի ակամայ խոստովանին, որ իրանք եկած են Դաշնակցութեան տեսակէտին՝ ընկերային կազմի 1—12 յօդուածների վերաբերմամբ, քանի որ Դաշնակցութիւնը իր ծրագրով աւելի հին է, քան իրենք: Եւ Դաշնակցականներն էլ ակամայ պիտի խոստովանին, որ Ստալինի առաջադրած 1—12 կէտերը իրենց սեփական հիմնական սկզբունքներն են, որոնք 46 տարի է որդեգրուած են իրենց ծրագրի մէջ, ապա ուրեմն այդ 1—12 կէտերը չեն կարող հակառակութեան եւ թշնամութեան հիմնական պատճառներ դառնալ» ...

Միայն երրորդ յօդուածի մասին կայ տարակարծութիւն, քանի որ այդ յօդուածը թելադրում է շարունակել բանուորական եւ գիւղացիական պատգամաւորների դիկտատուրան, իսկ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը դէմ է ամէն կարգի դիկտատուրայի սկզբունքին: Ընկերային կառույցի յօդուածների յար եւ նման լինելու մասին «Մեր կուսակցութիւնը հպարտ պիտի ըլլայ, որ ունի հիմնական տեսակէտներ, որ չեն հնացած, ընդհակառակն «նոր» համարուած կուսակցութիւններն են, որ աջ ու ձախ կը տատանին, կը փորձեն եւ ի վերջոյ տարուբերուելով կը յանգին այն ճշմարտութեանց, որոնք մեր կուսակցութիւնը արդէն կէս դար է որոնած եւ գտած է» — ասում է իրաւացիօրէն ընկ. Ռուբէնը:

Ստալինեան սահմանադրութեան երկրորդ գլխի (պետական կազմ) յօդուածների մասին շատ դիտողութիւններ է արել ընկ. Ռուբէն, որովհետեւ նրանք հակասում են մեր կուսակցութեան ծրագրին եւ գաղափարաբանութեան. ես կ'աշխատեմ կանգ առնել միայն էական կէտերի վրայ, մնացածը թողնելով ուշիմ ընթերցողներին, որոնց անպայման խորհուրդ եմ տալիս ձեռք բերել այս ոսկէ գրքոյկը եւ կարդալ, մէկ էլ կարդալ՝ ճանաչելու համար բոլշեւիկներին եւ Դաշնակցականներին՝ իրենց ծրագիրների հիման վրայ:

Ստալինը սոց. դեմոկրատ մարքսեան հոսանքներին չի հետեւում. նա չի ժխտում ազգային ազդակի գոյութիւնը եւ ազգութիւնը չի համարում յետադիմական - հակայեղափոխական նախապաշարում, սակայն միաժամանակ ազգային քաղաքականութիւնը իբրեւ ուղեգիծ հիմ չի ընդունում՝ թէ ազգային հարցը լուծելու եւ թէ ընկերվարական նպատակները իրագործելու համար, ինչպէս հասկանում է Դաշնակցութիւնը իր ծրագրի 15, 16, 17, 20, 21 կէտերում:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեսակէտից աղաղակող անարդարութիւն է պարունակում ստալինեան սահմանադրութեան 14րդ յօդուածը, ըստ որում «ազգային բոլոր կարողութիւնները, բոլոր իրաւունքները, բոլոր ազատութիւնները կ'առնուին հանրապետութիւններէն եւ կը տրուին յօգուտ ըստ ձեւի անդոյ՝ Խ. Միութեան, բայց ըստ էութեան յօգուտ Խ. Միութեան մէջ մեծամասնութիւն կազմող Ռուսերի:

Իրաւ է, չէ խլուած «անկախ հանրապետութիւններու» մի հարստութիւնը՝ լեզուն, բայց ազգութիւն չի նշանակեր միայն մայրենի լեզու. դա մէկն է բազմաթիւ ազգային հարստութիւններից, բայց ոչ ամբողջը եւ էականը: Ստեղծուած «անկախ հանրապետութիւնները» պարզ «լեզուագիտական հանրապետութիւններ» են: Այս հիման վրայ ընկ. Ռուբէն ստալինեան ազգային նախագիծը բուրժուական է համարում, որովհետեւ այդ սահմանադրութիւնն որդեգրած է ազգային բոլոր իրաւունքների ոչնչացումը, բացի լեզուից, ճիշդ այնպէս, ինչպէս «մի կապիտալիստ կամ կալուածատէր կը խլէ բոլոր իրաւունքները աշխատաւորին, բացի անոր կեանքէն»: Այդ նախագիծը միաժամանակ եւ «իմպերիալիստական է, որովհետեւ ազգերը կը համարուին իրաւազուրկ հօտեր եւ իրաւունքը կը ճանչցուի միայն ուժեղին», իմա Ռուսին ... Նաեւ «հակայեղափոխական է (այդ նախագիծը), որովհետեւ չլուծելով ազգային հարցը եւ ճնշող ու ճնշուող ազգեր ստեղծելով, դրանով իսկ արգելք պիտի հանդիսանայ աշխատաւորութեան համերաշխութեան, որով եւ նրա ներդաշնակ յառաջացման դէպի ընկերվարութիւնը» ...

Սահմանադրութեան (ստալինեան) 15 եւ 16 յօդուածներով «անկախ հանրապետութիւնները» իրաւունք են ստանում տնօրինելու մնացած պետական պաշտօնները եւ ունենալու իրենց սահմանադրութիւնները, սակայն պէտք է անմիջապէս նկատել, որ առանձնապէս մնացած կարեւոր պաշտօններ չկան (բացի դպրոցական մարզից) նմանապէս անկախ հանրապետութիւններ գոյութիւն չունին, որ մշակեն իրենց յատուկ սահմանադրութիւնը, անկախ ստալինեան ընդհանուր Խ. Միութեան սահմանադրութիւնից. այդ կապակցութեամբ իրաւամբ զաւեշտական կատակերգութիւն է համարում ընկ. Ռուբէնը սահմանադրութեան 17րդ կէտը, որ «անկախ հանրապետութիւններին իրաւունք կը տրուի նոյն իսկ բաժանուելու Խ. Միութենէն, մի իրաւունք՝ որ ոչ մի դաշնակցային պետութիւն չունի: Յօդ. 14ի ժխտութեան կողքին՝ յօդ. 17ի այդ առատաձեռնութիւնը թէ ծիծաղելի է եւ թէ հասկնալի: Մի պետութիւն իրական անկախ լինելու եւ բաժանուելու կամք ունենալու համար, նախ եւ առաջ նա պիտի գոյութիւն ունենայ, եւ ոյժ ու իշխանութիւն: Յօդ. 14, 15, 16ով եւ յետագայ յօդուածների տրամադրութեամբ անուանական եւ ոչ իրական անկախ պետութիւններ կան, եւ քանի որ անոնք չունին եւ ոչ մի իշխանութիւն եւ ոյժ, ապա եւ անոնց «կամովին միանալու եւ կամովին բաժանուելու» յօդուածները անիմաստ կը մնան, նման այն իրաւունքին, որ դագաղի մէջ դրուած դիակին ազատութիւն կը տրուի դագաղէն հեռանալու, որ անիրագործելի է» ...

ՄԱՐՄԱՆԴԵԱՆ

(2)

...խասանքներէն, արտասահմանի մէջ։ ...փոխարէն, Մոսկուա Մունշէնպէր-... կ'արամադրութեան տակ կը դնէ, համաշխարհային յեղափոխութեան յատկացուած ֆոնտէն, կարեւոր գումար մը, որ 200.000 ֆրանքէն պակաս չէ։

Ինչպէս կը տեսնէք, համաշխարհային ընկեր յեղափոխութիւնը իբրեւ գործնականութիւն ոչ միայն կարմիր եղբայրութիւններ կը հիւսէ, այլ եւ ... մը ... յաւելութիւնը գնելու խայ- ... կամակերպութիւնը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ ԺԷՌՈՄԻ ՄԷՋ

— • —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— «Յառաջ»ի մէջ յա-ւած գրուած է գիւղի մասին։ Հա-յկական անտեսական տագնապին, Սէն Ժերոմի մէջ կը գործէ Լ. Միութիւնը իր գրադարանով, Տիկնանց Միութիւնը, իբրեւ օժանդակ Թաղականութեան եւ Կ. Խաչի մասնաճիւղը իր 60—65 անդամուհիներով։

«Յառաջ»ի մէջ հրատարակուած ... մը բաւական եղած էր մարտ 7ին կիրակի Մէզօն տիւ Գարթիէի մէջ հաւաքելու մօտ հարիւր հոգի, Խաչուհիներն ու իրենց համակիրները, ընտանեկան հաճելի մթնոլորտ մը։ Ատենապետուհի Տիկին Էլիզ Վառնաճեան կատարելով հաւաքոյթին բացումը, աշակերտուհիները երգեցին «Տալուրիկի զաւակն ենք քաջ»ը եւ ապա հայրենաշունչ արտասանութիւններ բերին Ալպէր Զօրպաճեան, Օր. Շաքէ եւ Օր. Իրմա Վառնաճեան։ Աշակերտները ներդաշնակութեամբ խմբերգեցին նաեւ ֆանթէզի մը «Էս ինչ է մօտս է»։ Օրուան բանախօսն էր Տիկին Ն. Քիւրքճեան որ ամփոփ կերպով ներկայացուց հայ կնոջ աշխատանքը հանրային կեանքին մէջ եւ ապա ծանրացաւ կապոյտ Խաչի գործունէութեան վրայ եւ շեշտեց.— «Հայ կնոջ համար մեծ յանցանք է անտարբեր մնալ հայ հիւանդին, հայ ժառանգին եւ հայ կրթական գործին հանդէպ։ Մայրեր եւ քոյրեր, բոլորուեցէք Կ. Խաչին շուրջ, որուն նպատակը բարձր է ու ազնիւ եւ աշխատանքը անվիճելի»։

Այս գեղեցիկ բանախօսութենէն վերջ անակնկալ մը եղաւ փոքրիկ Լուիզ Թէքնէեանի մեներգը՝ «Կարմիր Վարդը»։ Կ. Խաչը մարտ 1էն սկսեալ Նօթրտամ Բոնսըքուրի մէջ բացած է հայերէն եւ Հայոց պատմութեան դասընթացք մը, առայժմ շաբաթը երկու օր։ Ուսուցչուհի նշանակուած է Տիկ. Ռեբեկա Միլտոնեան, որ առաջին օրն իսկ արձանագրած է 16 երկսեռ աշակերտներ, 10—17 տարեկան։ Սոյն դասընթացքը կանոնաւորապէս շարունակելու ու անհրաժեշտ պիտոյքներ հոգալու համար Կ. Խաչը իր անդամուհիներէն կազմած է յանձնախումբ մը՝ Տիկիններ Սիրանոյշ Քիթապճեան, Մելինէ Զիչէքեան, Փոհարիկ Գամպուրեան, Նեմզար Ենովքեան, Անժէլ Եղիշէեան եւ Մաքրուհի Խորտիկեան։ Տէր եւ տիկ. Քիթապճեան դաստիարակութեան համար տրամադրած են իրենց ընդարձակ սենեակներէն մին։

Լրատու

ԿԵԱՆՔԸ ԷՔՍԻ ՄԷՋ

— • —

ԷՔՍ.— Պատահաբար կ'այցելէի Էքս, Թաղաւորանիստ քաղաք մը Մարսէյլէն 28 քիլ. հեռու։ Այստեղի Քանըպիէն ալ Քուռ Միրապօն է։ Դատարանի հրապարակէն անցած ատեն տեսայ խումբ մը Հայեր, ինչպէս եւ Մարսէյլի առաջնորդը, որոնք բոլորը մէկ սրճարան մը մտան։ Ցխումի մօտ մարդիկ որ աթոռներուն վրայ նստած էին, ելան վերնայարկը, առաջնորդին քարոզը լսելու համար։ Բայց տասնի չափ մարդիկ նստած մնացին, գիտողնե՞ր էին ինծի պէս թէ կաթոլիկներ, չեմ գիտեր։

Ցետոյ իմացայ որ Թաղ. Խորհուրդ պիտի կազմուի Էքսի մէջ։ Ժամը երեքը անցած էր երբ Գարեգին եպիսկ. ողջունելով հասարակութիւնը, գեղեցիկ քարոզ մը խօսեցաւ։ Բացատրեց թէ ինչպէս որ անիւ մը իր հետ կը դարձնէ շատ մը ուրիշ անիւներ, որոնք փոկերով կապուած են իրարու, հայ գաղութներն ալ պէտք է իրարու հետ կապուին միութեամբ։ Ապա յորդորեց պահել մեր լեզուն օտարութեան մէջ։ Ամէնէն վերջը խօսք տուաւ ներկաներուն, որպէսզի հարցումներ ուղղեն։ Քանի մը ողորմելիներ առիթէն օգտուեցան եւ սկսան ձայն տալ պատէ պատ եւ ելքը մնաց անորոշ։

Անցորդ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒՆ

— • —

ՎԱԼԱՆՍ, 13 մարտ.— Խարբերդի Համահայրենակցական Միութեան Ֆրանսայի շրջանային կեդրոնական վարչութեան առաջին կոչը մեր շրջանին մէջ իր որոշ արդիւնքը տուաւ, մեր Միութեան վրայ աւելցնելով (4) չորս մասնաճիւղեր։ Առանցմէ Սէնթ Անթուանի (Մարսէյլ) Խողաթ-Զարսանճաքի Միութիւնը իր դանձը չորս հազար ֆրանք, փոխանցելով շրջանային վարչութեանս, 26 անդամներով մտաւ Համախարբեր. Միութեանս մէջ։

Դժբախտաբար դեռ չիրականացան այն յոյսերը, որ կ'արծարծուէին Բ. պատգ. ժողովին մէջ, մեծ խանդավառութեամբ։ Թէեւ Շրջ. Վարչութիւնը անկեղծութեամբ փարած է գործին, սակայն առանց մեր Հայրենակիցներուն օժանդակութեան, պարզ է որ իր աշխատանքները ապարդիւն կը մնան։

Այդ պատճառով, անգամ մը եւս հրապարակաւ կոչ կ'ընենք միեւնոյն ատեն ցաւ յայտնելով որ ոմանք դուրսէն ու ներսէն յաճախ քարեր կը գլորեն, աննման դոհողութիւններով այս գիրքին հասած այս գեղեցիկ Միութիւնը քայքայելու։ Մեր Միութիւնը դեռ երկու տարուան կեանք ունի եւ արդէն կը հաշուէ տասը մասնաճիւղ 275 անդամներով։

Հայրենակիցներ, անգամ մը եւս կը յիշեցնենք թէ Միութեանս սեմին, կուսակցական եւ քաղաքական որ եւ է հարց անընդունելի է։ Հայրենիք սիրելը, անոր օգնելը, վերաշինելը տարբեր բաներ են, պետութիւնն ու կառավարութիւնը տարբեր։ Մէկը միւսին հետ շփոթել՝ կը նշանակէ չըմբռնել Միութեան ուղղութիւնը։ Կեցցէ Համախարբ. Միութիւնը, կեցցէ համերաշխութիւնը եւ կեցցէ Նոր Խարբերդը։

Յ. Գ.— Թղթակցութիւնները ուղղել հետեւեալ հասցէին.— Ն. Թէպոյեան, 14 ռիւ Լէնփիէր, Վալանս, Տրոմ։

(Կնիք)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊՈՒՇԿԻՆԵԱՆ ԳԻՆՈՎՈՒԹԻՒՆ

— • —

Տակաւին Պուշկին կը տօնեն Հայաստանի մէջ,— ուրիշ ի՞նչ հոգ ունին։

Փետր. 12ին, Երեւանի համալսարանին մէջ, փրոֆ. Հ. Գիւլիքէօխվեան զեկոյց մը կարդաց Պուշկինի ստեղծագործութեանց մասին ընդհանրապէս։ Ռ. Ցովհաննիսեան նոյնպէս զեկոյց մը կարդաց Պուշկինի բանաստեղծութիւններուն մասին։ Լ. Բեգտարեկեան խօսեցաւ Պուշկինի արձակին մասին։

Երկրորդ նիստի մը մէջ, փրոֆ. Հ. Գիւլիքէօխվեան խօսեցաւ Պուշկինի թատրոնին մասին, փրոֆ. Ս. Ցակոբեան «Իրապաշտութեան եւ ռոմանթիզմի պայքարը Պուշկինի գործերուն մէջ» նիւթին շուրջ, Եսաինեան՝ Պուշկինի ստեղծագործութեանց ժողովրդականութեան մասին, Ա. Ոսկերչեան «Պուշկինը ռուս քննադատութեան մէջ» նիւթի մասին, Յ. Մելիքեան «Պուշկինի դրամատիկական տեսակէտներուն» մասին, փրոֆ. Ա. Տէրտէրեան՝ «Պուշկինը եւ հայ գրականութիւնը» նիւթի մասին։

** Երեւանի Թանգարանին մէջ տրուեցաւ ցուցահանդէս մը՝ ներկայացնելու համար Պուշկինի կեանքը,— ցուցադրուած էին նիւթեր, որոնք կը պատկերացնէին բանաստեղծին մանկութիւնը, աքսորը, ճամբորդութիւնը դէպի Էրզրում, սպանութիւնը։ Ցուցադրուած էր նաեւ Պուշկինի գրած մէկ ուղերձին բնագիրը (1819ին Օրլովի ուղղուած)։

Հայ արուեստագէտները եւս կը ներկայացնէին իրենց գործերը, Պուշկինի նուիրուած.— Սարեանի երկու կտաւները, «Պուշկինը Գրիբոյեդովի դիակի մօտ» եւ «Դիվալի լեռնանցքը», Առաքելեանի «Պուշկինը հայ գեղջկուհիների մէջ», ինչպէս նաեւ Խաչվանքեանի, Սավալեանի, Թարխանի, Ստեփանեանի գործերը։

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

Փետր. 12 - 13ի գիշերը, Արագածի օդերեւութաբանական կայանին մէջ զգալի եղաւ երկրաշարժի թեթեւ ցնցում մը։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋ

Փարիզի ռուս օրաթերթ «Պ. Նովոստի» մարտ 13ի եւ 14ի թիւերով ընդարձակ յօդուած մը հրապարակած է՝ «Խ. Ռուսիան եւ Հայկական հարցը» խորագրով։ Յօդուածին մէջ հեղինակը կը խօսի այն բացայայտ դաւերու մասին, որ խորհ. իշխանութիւնները գործեցին Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի դէմ։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

— • —

ԹՈՒՆԱՍ (Բուլղա).— Թունասի հայ գաղութը կը բաղկանայ 45 անդամներէ, որոնցմէ 18ը այստեղ ծընած են 1—10 տարեկան հասակի մէջ, 5—6ը 55էն վեր, իսկ մնացեալները՝ երիտասարդներ եւ միջահասակներ։

Հայերը առհասարակ կը զբաղին առեւտուրով, եւ բոլորն ալ պէշ - աղէկ զբաղում մը ունին ու ինքնաբաւ են։ Մէկ խօսքով՝ անգործներ չունինք։

Տնտեսական տագնապի հետեւանքով մեր գաղութի անդամներէն ոմանք կրեցին նիւթական կորուստներ, չկրնալով գանձել ապառիկներ, որոնց ընդհանուր գումարը կը հասնի 3 - 4 հազար տոլարի։

Բուլղայի տնտեսութիւնը ուղղակի կապուած ըլլալով Մ. Նահանգներու տնտեսութեան հետ՝ ամերիկեան տնտեսական վերելքին հետ Բուլղայի տնտեսութիւննալ բարելաւութեան նըշաններ ցոյց կուտայ։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Առաջին անգամ ըլլալով իր տեսակին մէջ, բանաստեղծ Միրուժան Պարսամեան երկու տարիէ ի վեր հիմնած է ֆրանսերէն պատկերազարդ ամսաթերթ մը, Les Nouvelles des Expositions, որ մասնաւորապէս յատկացուած է այս տարուան Փարիզի Միջազգային մեծ ցուցահանդէսին։

Բազմաթիւ մասնագէտ աշխատակիցներէ եւ խմբագիրներէ շրջապատուած, եւ պաշտօնական շրջանակներու մէջ մեծապէս գնահատուած այս կարեւոր թերթին խմբագրապետութիւնը յանձնուած է՝ Աշնան Սալոնի հիմնադիր եւ փարիզեան թանգարաններու վերատեսուչ, ծանօթ գրագէտ Պ. Ռումպօոնի, իսկ մասնագիտական տեսչութիւնը՝ ճարտարապետ Պ. Հանրի Շապալի։

Թերթին ստած յաջողութենէն քաջալերուած Միրուժան Պարսամեան որոշած է ցուցահանդէսէն վերջն ալ շարունակել թերթը, անջատօրէն Cahiers Drouot իր միւս գրական - գեղարուեստական հանդէսէն, որ չորրորդ տարին կը թեւակոխէ։ Les Nouvelles des Expositionsի մէջ սկսած է արդէն տեղ տալ Ֆրանսայի եւ Արտասահմանի գեղարուեստական շարժումին, սալոններու եւ գլխաւոր ցուցահանդէսներուն։

Ուշագրաւ պարագայ մըն է հայ գրագէտի մը այս յանդուգն ձեռնարկը ֆրանսական դժուարահաճ միջավայրին մէջ։

Տարեկան բաժնեգինն է 20 ֆրանք։ Հասցէ.— Les Nouvelles des Expositions, 30, Rue Drouot, Paris (9), Հեռախօս — Provence 12—43։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀՈՂԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՆ ԵԲՐԱՅԵՑԻՈՑ ՄԷՋ (երախայրիք տասանորդ)։ Գրեց՝ Արտաւազդ արք. Ս. առաջնորդ Հայոց Հալէպի, 1937։

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Սեւանիկի Հօրիզոն կ'ողբայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 մարտ).

— «Հայ մամուլը յաճախ խօսած է մանկական գրականութեան անհրաժեշտութեան մասին, հայ իրականութեան մէջ։ Խօսած է, բայց դժբախտաբար անոր խօսքը դարձած է ձայն բարբառոյ յանապատի։ Հայ հասարակութիւնը եւ մասնաւորապէս հայ ծնողքները, բնաւ չեն հետաքրքրուած նորահաս սերունդին համար հայցի չափ անհրաժեշտ այդ գրականութիւնով։ Չեն քաջալերած՝ այդ գրականութիւնը վառ պահելու առաջադրութեամբ հրապարակ իջած եւ զոհողութեանց ենթարկուած հայ մանկավարժները, գրողներն ու հրատարակիչները։

Մեղաւոր չեն անշուշտ այս վերջինները, երբ իրենց ձեռնարկները ձախողած են։ Ցանցառքը, անհներելի մեղքը կ'իյնայ ժողովուրդին եւ առանձնապէս ծնողքներուն վրայ։

Մինչեւ երէկ քանի մը ունէինք իբրեւ մանկական գրականութիւն։ Մինչ այսօր բան մըն ալ չունինք։ Զորս հրատարակութիւններ եւսեւ եւս դադրեցան։

Դադրեցաւ Պոլսէջի «Մասիս» Հրատարակչական ձեռնարկը, որ կէս միլիոն լէյ դրամագլուխով մը հրապարակ իջած էր եւ գործեց մօտաւորապէս տարի մը։ Հրատարակեց մանուկներու յատուկ 24 գրքոյկներ եւ կեցաւ կէս ճամբուն վրայ, սպառելով իր դրամագլուխին թերեւս կէսէն աւելին, առանց շօշափելի փոխարինութեան մը։

Ամերիկայի մէջ, ամբողջ հինգ տարի շարունակաբար լոյս տեսաւ գեղատիպ եւ հաճելի բովանդակութիւն ունեցող «Արփի» ամսաթերթը։ Հինգ տարի, հայ իրականութեան յատուկ բոլոր դառնութիւնները քամելէ վերջ, սակայն, այս պարբերականն ալ չկրցաւ տոկալ եւ անցեալ դեկտեմբերին, իբրեւ «կարապի երգ» բացառիկ ու ճոխ թիւ մը հրատարակելէ վերջ, դադրեցուց իր հրատարակութիւնը։

Թէհրան ունէր իր «Նոր Հասկեր»ը — հասմով - հասով եւ մանուկներու սրտին խօսող երկշաբաթաթերթ մը։ Ժամանակ մը կը սատանայինք դայն, բայց ամիսներէ ի վեր երեսը տեսած չունինք։ Կը կասկածինք, որ ան ալ վերջ տուած է իր գոյութեան, չկարենալով հաւասարակշռել իր ծախքերն ու հասոյթները։

Ու վերջապէս, Սոֆիայի մէջ ժամանակ մը հրատարակուեցաւ «Մրգաստան» մանկական պարբերաթերթը։ Հրատարակուեցաւ սակայն, իր կարգին դադրելու համար, ինչպէս բոլոր նմանօրինակ հրատարակութիւնները։

Եւ այսօր, ամօթով ու կսկիծով կը յայտարարենք, որ 700,000նոց գաղթահայ իրականութեան մէջ, մանկական մէկ հատիկ թերթ կամ գիրք չունինք։

Աւելորդ է խօսիլ մանկական գրականութեան անհրաժեշտութեան մասին։ Որովհետեւ ո եւ է բանիմաց մարդ, իր զաւակներու դաստիարակութեան նախանձախնդիր ո եւ է ծնողք բացատրութեանց պէտք չունի ըմբռնելու համար, որ իր մտքին ու սրտին խօսող թերթն ու գիրքը, մանուկին ամէնէն լաւ ընկերն է, բոլոր պարագաներու ներքեւ աւելի արժէքաւոր եւ աւելի կրթիչ ու հաճելի, քան իրեն տրուած խաղալիկները։

Ցաւ, սակայն, հոն է, որ ծնողքներէն շատերն անտեսեն այս ճշմարտութիւնը։ Տարւոյն ընթացքին կամ տօնական պատեհութիւններով հազարներ կը յատկացնեն անոնք իրենց զաւակներուն նուիրելու համար թիթեղէ կամ փայտէ խաղալիկներ, որոնք քանի մը ամսուան կեանքն իսկ չեն ունենար ընդհանրապէս, բայց բնաւ չեն խորհիր, որ տարին գոնէ մէկ կամ երկու անգամ, այդ խաղալիկներուն տեղ անոնց նուիրեն մանկական գրքերու հաւաքածոյ մը, կամ պարբերաթերթի մը բաժանորդագրութիւնը։

Եթէ ի սփիւռս աշխարհի ցրուած հայ ծնողքներու հարիւրէն մէկը միայն այս ուղղութեամբ մտածէր, մանկական գրականութեան ծաղկման տեսակէտով հայ իրականութիւնը անտարբեր չէր ըլլար։ Մենք կրնայինք ապրեցնել քանի մը մանկական հրատարակութիւններ միաժամանակ եւ առանց որ եւ է դժուարութեան։

Պէտք է հետեւաբար ամէնէն առաջ արթնցնել ծնողքներու գիտակցութիւնը։ Եթէ հայ մամուլը յաջողի այս առաջադրութեան մէջ, լաւագոյն ծառայութիւնը մատուցած պիտի ըլլայ՝ ամէն օր հատնող, բայց հազար տեսակ փորձութեանց եւ փորձանքներու ներքեւ ամէն օր հատնող նորահաս հայ սերունդին»։

INSTITUT D'HISTOIRE DE L'EMIGRATION POLITIQUE CONTEMPORAINE

Ժամանակակից Քաղաքական Տարագրութեան Կաճառը վերջին ամիսներու ընթացքին ձեռնարկեց անուանելու պաշտօնական անդամներ եւ թղթակիցներ, գիտնագիտական, քաղաքական, գիտական, գրական եւ գեղարուեստական ասպարէզներէն։ Հաստատութիւնը դրուած է պատուոյ կոմիտէի մը հովանաւորութեան տակ։ Կոմիտէին անդամներուն մէջ կը գտնուին Պ. Պ. Անրի Պէրանժէ, Ժ. Նուլէնս, Անտուէ Օնըրա, Ֆէրնան Մէրլէն, Կիւսթաւ Կոթըրօ, Լուի Մարէն, Լու. Սուլիէ, Պէրթրան Նոկարօ, Միքայէլ Հանսօն։ Վարիչ Մարմնին անդամներն են.— Պ. Պ. Մ. Մութէ, Ժիւլիէն Քէն, Լէօն Ալեանս, Փոլ Պուայէ, Քամիյլ Պլօք, Լ. Կէրսան, Անտուէ Փիէր, Շարլ Բէնէ։ Նախագահն է՝ Պ. Լու. Նալայ-Լապաթիւ. ընդհ. քարտուղարը՝ Պ. Մարսէլ Փան։ Տարեկան ամդամավճարն է 25 ֆր.։ Դիմել ընդհ. քարտուղարին, 4, Rue Léonce Reynaud, Paris (16)։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (726)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

— Որովհետեւ հոգեկան այս վիճակին մէջ ալ դեռ նստած՝ խելքդ գլխդ նամակ կը գրես, ան ալ եթէ չեմ սխալիր Լոնտոն ուղարկուելիք տեղեկագիրը։

— Ճիշդ որ տեղեկագիրն է, բայց ըսէ տեսնեմ, ի՞նչ է պատահեր, որ պիտի իսկրնամ եղեր գրել։ Չլինի՞ ժամք եղաւ ու աշխարհը կործանելու վրայ է։

— Վահէ՛, քեզ հետ արդէն խօսիլ չի լիներ, մարդ խօմ չես, երկաթէ մեքենայ մըն ես։ Իսկապէս որ դուն ու Լեւոնը իրար արժէք։

— Հա՞, հապա ինչո՞ւ անոր մասին այդքան մտահոգուեր ես, կարծես առաջին անգամն է, որ ան կուռի մէջ մտած եղած ըլլի։

— Տօ, եղբայր, լաւ եւ նամակդ շարունակէ,— բարկացաւ Գարեգինը,— քեզ հետ խօսող չկայ,— ու քովի նստողին դառնալով հարցուց.

— Ներսէս, քաղաքէն ի՞նչ լուր կայ այսօր, նորութի՞ւն մը ... բա՞ն մը...

— Այնքան լուրեր կը շրջին բերնէ բերան, որ մարդ չի գիտեր, թէ ո՞ր մէկուն հաւատայ։

— Մէկ հատը ըսէ տեսնենք։

— Որպէս թէ Ղըլճայի կուին՝ մեր սպաննուած տղաներէն մէկուն դիեաները երբ Քրտերը կը հանեն, կը տեսնուի որ տղայ չէ, այլ աղջիկ մըն է։ Հիմա խանութէ խանութ կ'անցնի այս պատմութիւնը եւ զարմանալի կերպով Հայերը կ'ուզեն հաւատալ այս նորութեան։

— Հետաքրքիր հոգեբանութիւն է, քիչ մըն ալ իրենց ազգային ինքնասիրութիւնը շոյող։ Ուրիշ նորութի՞ւն։

— Թէ՛ Ալայ բէկը այնքան բազմաթիւ կորուստներ տալու պատճառով, յուսահատութենէն ինքզինք Արճակի լիճը նետած է։

— Հա՛, հա՛, այդ զազանը այնքան ալ զգայուն պատուղներէն չէ ... Հա՛, իրաւ, Վահէ, դու Ալայ բէկի մասին լուր մը ունի՞ս։

Վահէն առանց պատասխանելու ուսերը թօթվեց։

— Ուրիշ ի՞նչ նորութիւն։

— Որպէս թէ մեր տղաքը երեք հարիւր հոգիէ աւելի են եղեր ...

— Այդ արդէն հասկնալի է,— ձեռքի երկաթի կոտը իւղոտելով խօսքի խառնուեցաւ տարէց մարդը,— իրենց խայտառակ պարտութիւնը վարագուրելու համար մերոնց թիւը վեց - եօթը անգամ կը բազմապատկեն։ Թուրքերու հին սովորութիւնն է խաբելը։

— Հետաքրքիր է գիտնալ թէ ժողովուրդը կուռի լուրը ինչպէ՞ս վերցուց։

Խօսողը Վահէի մօտ նստող երիտասարդն էր որ մինչ այդ առանց խօսքի խառնուելու գրպանի տետրակի մը մէջ շատ մանր տառերով ինչ որ բան կը գրէր։

— Անշուշտ հասկնալի է, որ Հայերը ներքնապէս ուրախացեր են, թէեւ վախնալով յայտնապէս չեն ցոյց տար իրենց ուրախութիւնը։ Իսկ Թուրքերը սարսափելի կատղեր են. հետեւները խօսիլ չի լիներ. ինչ որ Ջարդի մասին կը խօսուի պաշարի մէջ։ Առաւօտեան շուկայի խանութներու մէկ մասը յանկարծ դոցուեր է, բայց վերջէն կուսակալը մունետիկ կանչել տալով՝ սաստիկ պէտք է բոլոր խանութները բանալ։

— Թուրքերու եւ Քիւրտերու սպանուածներու թիւի մասին լուր մը կա՞յ։

— Կ'ըսեն որ հարիւր չորս հոգի հեծելազօրը զոհ տուեր է, ինննուն - երեք ալ Քրտերէն ինկած են ...

— Քրտերէն 91,— ընկերոջ սխալը ուղղեց Վահէն՝ առանց գրելը դադրեցնելու,— քիչ առաջ մեր Թուրք բարեկամը տոմսակով մը իմացուց։

— Ուրեմն, ամբողջը միասին հարիւր իննսունեչորս հոգի,— եզրակացուց Ներսէսը — դեռ չհաշուած Ալայ բէկը ու յիսունէ աւելի ծանր ու թեթեւ վիրաւորները։

— Ճիշդ է, մերոնք լաւ ծեծեր են,— զգածուած խօսեցաւ տարէց մարդը,— բայց մեր կորուստներն ալ անփոխարինելի են։ Մէկ Նիկոլը հարիւր հատ Քիւրտ կ'արժէր։ Աքանչելի ու ժեր կորսնցուցինք ... Ափսոս եղան Նիկոլը ... Ցակոբը ... Համբօն, Վարժապետը. հին փորձուած ուժեր ... փառահեղի ընկերներ ...

Սենեակին մէջ ծանր լռութիւն մը տիրեց։ Ամէն մարդ ազդուած էր տարէց մարդու խօսքերէն։ Նոյն իսկ Վահէն գրելը դադրեցուց, գրիչի կոթը անզգալաբար բերանը դրաւ, անորոշ, հայեացքը տատասող նետեց ու արձանացաւ։ Միայն Վահէի մօտ նստող երիտասարդը գլուխը կախած՝ կը շարունակէր աշխատանքը, ծոցատետրին մէջ գրելով։ Թուխ մօրթով, բարձրահասակ ու նիհար երիտասարդ մըն էր ան։ Սեւ - սեւ երկար մազերը խնամքով դէպի ետ էին սանտրուած, եւ ձուաձեւ դէմքը եղերուած էր խոպոպաւոր սեւ մօրուքով մը։ Խոհուն արտայայտութիւն մը ունէր, մանաւանդ խելօք աչքեր։ Այս երիտասարդը այն տիպարներէն էր, որոնք ներքին փոթորիկ մը կրնան ապրիլ՝ առանց դէմքի մկան մը շարժելու։

Դրան քով նստած երիտասարդները խաղը վերջացնելով երկնցած էին թաղիքի վրայ հանգստանալու համար։ Անոնցմէ միայն մէկը ատեն մըն ալ սպասեց եւ ժամացոյցը նայելէ վերջ, տեղէն բարձրացաւ։ Շարուած հրացաններու մէջէն իր հրացանը ջոկեց, ու սենեակէն դուրս ելաւ։ Քանի մը րոպէ չանցած՝ հրացանաւոր ուրիշ երիտասարդ մը ներս մտաւ, ու ձեռքի հրացանը պատին կրթնցնելով՝ միւս ընկերներուն քով երկնցաւ։

— Պիծա,— խօսքը տարէց մարդուն ուղղելով խօսեցաւ Վահէն,— պահեստի կարգադրութիւն մը ըրի՞ր ... Ոռչած էինք ճեղքուած պատը նորոգել ...

—Կայծակին հարցուր։ Աստր համար երկու օր առաջ հոն գնաց։

Վահէի քով նստող երիտասարդը երբ իր անունին յիշուիլը լսեց, գրելը դադրեցուց ու գլուխը բարձրացնելով ըսաւ.

— Ես ալ այդ մասին կ'ուզէի խօսիլ։ Պատի ճեղքուածքը ծածկուեցաւ, բայց չէնքը հիմնական նորոգութեան մը կարիք ունի ... Կը հասկնա՞ք, չէ՞, արեւելք նայող պատը ... Օր մը գլխնուս փորձանք պիտի գայ, եթէ հիմակուց ճար մը չմտածենք։

— Բայց, Կայծակ, մենք չենք կրնար երկու երեք հարիւր ոսկի ծախսել՝ խորանը ... Անշուշտ կը հասկնամ ... պէտք է կերպով մը եօլա տանիլ ...

— Եօլա տանիլ ըսելը հեշտ է, բայց ... Հա՛, ի՞նչ կայ,— ներս մտնող պահակին խօսքը ուղղեց Կայծակը։

— Այգիի կողմէ ներկու մարդ կուգան։

— Թերեւս Լեւոնն է,— ուրախացած տեղէն վեր ցատկելով ըսաւ Գարեգինը։

— Ոչ, չեմ կարծեր, մէկը մեր Գրիգորն է, միւսը՝ չճանչցայ։

— Լաւ, գնա՛ տեղդ. ով որ է, հիմա կուգայ,— ու Կայծակը նորէն դարձաւ իր աշխատանքին։

Հազիւ հինգ րոպէ անցած՝ Գրիգորն ու քրտական տարազով յաղթանդամ մէկը ներս մտան դրնէն։

— Օ՛, բարով եկար, Արմո՛ւշ,— յայտնապէս ուրախացած բացագանչեց Պիծան։

— Հը՞, Արմուշ, սաղ սալամա՞թ,— հարցուց Վահէն։

— Ի՞նչ նորութիւն, Արմո՛ւշ ...

Արմուշը Սեւան գիւղացի Ասորի մըն էր, յեղափոխական փաստակաւոր գինուոր մը, որ տարիներէ ի վեր չորս հինգ քիւրտ ընկերներով Պարսկաստան կ'անցնէր, այն տեղէն զէնք եւ ռազմամթերք փոխադրելու համար։

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

առաջ, իսկ յունականէն առաջ ալ՝ փիւնիկեան: Այդ աւերակները կը վկայեն թէ Լիբիա հարուստ էր ժամանակին եւ աւելի շատ ժողովուրդ կը պահէր քան այսօր: Իտալացիները արդէն ջրաբաշխական շինութիւններ կը կատարեն եւ անտառներ կը տնկեն, մեծապէս ընդարձակելով մշակելի հողերը, ինչ որ պիտի նպաստէ նոր գաղթականներու տեղաւորման:

*** Իտալիոյ վարչապետը Պէնկազի հասաւ կիրակի օր: Այս առթիւ ալ սարքուած էին հանդիսաւոր ընդունելութիւններ, ողջունելու համար «Առաջնորդ»ը: Հողագործներու թափորը անցած ատեն, եզ մը խրտչելով մտաւ ամբոխին մէջ, ուր կը գտնուէր նաեւ Մուսոլինի: Բաւական իրարանցում տիրեց, բայց որ եւ է դէպք չպատահեցաւ:

«Պիտի եռապատկենք մեր օդային ուժերը»

Անգլիոյ երեսփ. ժողովը երկուշաբթի օր նորէն քննեց օդանաւային ուժերու համար պահանջուած նախահաշիւը, որ կը ներկայացնէ 8 միլիառ 250 միլիոն ֆրանք: (82,500,000 անգլ. ոսկի): Այս առթիւ օդանաւային նախարարութեան խորհրդականը յայտարարեց.— «Օդանաւային ուժերու ծաւալումը սահմանուած չէ միայն պակասները լրացնելու: Մենք կը ձգտինք եռապատկել մեր օդանաւային ուժերը, միեւնոյն ատեն զանոնք օժտելով ամէնէն արդիական սպառազինութեամբ»:

*** Պատասխանելով աշխատաւորական երեսփոխանի մը հարցումին, Անգլիոյ գանձային նախարարութեան խորհրդականը յայտարարեց թէ հինգ մեծ պետութեանց վերազինման մօտաւոր ծախքերը պիտի ըլլան, 1937ի ընթացքին.— Անգլիա՝ 257 միլիառ ֆրանք, Մ. Նահանգներ՝ 202 միլիառ, Ֆրանսա՝ 172 միլիառ, Ճափոն՝ 82 միլիառ, Խ. Միութիւն՝ 260 միլիառ: Խորհրդականը խոստովանեցաւ թէ որոշ տեղեկութիւն չունին Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ծախքերու մասին:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ԿԱՏԱՂՕՐԷՆ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ Սպանիոյ բոլոր ճակատներուն վրայ: Մադրիտէն կը հեռագրեն թէ կառավարական զօրքը ոչ միայն կասեցուցած է ապստամբներուն գրոհը, այլեւ հակայարձակումի դիմած: Հարաւային ճակատին վրայ ապստամբները կը շարունակեն իրենց յառաջխաղացութիւնը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ առողջապահական գործավար Քամինսքի պաշտօնէն արձակուելով, իրեն յաջորդեց Փ. Սէրգեյեւ:— Գերմանական թերթերը կը գրեն թէ Ստալին կը դարմանուի Թիֆլիսէն եկած հնդիկ բժիշկի մը կողմէ, որ դեղեր չինած է զանազան խոտերէ: Կ'ըսուի թէ Քալինին եւ ուրիշ գործիչներ ալ կը դարմանուին նոյն եղանակով:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ՀՌՉԱԿԱԾ ՂՊՏԻ ՎԱՆԱԿԱՆՆԵՐԸ (Գահիրէի մօտ) հաւանեցան վերսկսիլ «աշխատանքը», կրօնական ժողովը որոշ զոհացում տուած ըլլալով: Այդ որոշման համաձայն, նախորդ վանահայրը, Թատրոս, առժամապէս պիտի վերահաստատուի, մինչեւ որ քննուին ներկայ վանահայրին դէմ եղած ամբաստանութիւնները: Ինչպէս գրած ենք, վանականները չաբաթներէ ի վեր փակուած էին վանքին մէջ, դուռները գոցելով բոլորին առջեւ, այնպէս որ ոստիկանութիւնը կը սպառնար բռնութեան դիմել:

ՎԵՐՋԻՆ ՓՈԹՈՐԻԿՆԵՐՈՒ վնասները դեռ նոր կը ճշդուին: Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, չորս հոգի մեռած, հարիւրաւոր քաղաքացիներ վիրաւորուած են: Փարիզի եւ շրջականներուն մէջ, ուր հովը անսովոր ուժգնութեամբ մը կը փչէր կիրակի օր, տասը հոգի վիրաւորուեցան, զանազան արկածներու հետեւանքով: Ատլանտեանի ափերուն վրայ, փոթորիկին աւերները կը հաշուեն քանի մը միլիոն ֆրանք: Բազմաթիւ տուներ եւ պանդոկներ ծանրապէս վնասուեցան Սէն Նազէրի շրջանին մէջ:

Միւս կողմէ գետերն ալ յորդիլ սկսած են: Ափնենոյի ցած մասերը ողողուած են արդէն: Կըընոպլի շրջանին մէջ բազմաթիւ գիւղեր հաղորդակցութենէ զրկուած են: Ռօնի հովիտին մէջ ալ կացութիւնը ծանր է:

ՇՈՒԷՏԻ արտաքին նախարարը, Պ. Սանտլէր (Ալէքսանտրէթի հարցին տեղեկաբերը), Լոնտոն գնաց, եւ յետոյ Փարիզ պիտի գայ, խորհրդակցելու համար միջազգային կացութեան մասին: Այս առթիւ նախարարը գոհունակութիւն յայտնեց Անգլիոյ վերազինման համար: «Հզօր Անգլիա մը լաւագոյն ամրոցն է աշխարհի խաղաղութեան համար»:

3000 ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ ժողով գումարեցին երկուշաբթի օր, նախաձեռնութեամբ Նպարեղէնի կոմիտէին, խորհրդակցելու համար իրենց շահերու պաշտպանութեան մասին: Միջին դասերն են որ կը կազմակերպուին, զանազան ձեւերով:

ՌՈՒՄԲ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ Մոնփէլիէի մայր եկեղեցիին առջեւ: Պայթիւնը կը լսուէր 5 — 600 մեթր հեռուէն: Ոչ մարդկային կորուստ, ոչ ալ նիւթական վնաս:

Շնորհակալիք

Տէր եւ Տիկին Հ. Սէրէնկիւլեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի կոմիտէին, Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան եւ Մարսէյլի չորս քոյր մասնաճիւղերուն, «Յառաջ»ի, «Հայ - Սիրտ»ի, «Ժողովուրդի Ձայն»ի խմբագրութեանց, եւ ամէն անոնց՝ որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, հեռագրով, նամակով եւ թերթով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրասուն զաւկին, ՎԻԳԷՆԻՆ, մահուան առթիւ:

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. Պանթէօ Քաշանի «Արծիւ» ենթակոմիտէի կողմէն
20 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ արշալոյս
Chez—Boivinի սրահին մէջ,
25bis Ave. de la République, Montrouge
Մէթրօ **Porte d'Orléans**ի մօտ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ս. ՃԱՄԱԼԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Խօսք պիտի առնեն նաեւ **S. F. I. O.**ի կողմէն ընկերներ

DEPREUX — **Cons. Municipal de Sceanx**
CHIQUOIS — **Cons. Municipal de Bagneux**

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն ՕՐ. Հ. ԳՆԵԱՋԵԱՆ, Պ. Գ. ՄԷՀՏԷՐԵԱՆ մեներգ եւ «Անուշ»էն զուգերգ, ՕՐ. Մ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ եւ Պ. Հ. ՏԱՐՕՆԵԱՆ (արտասանութիւն) Պ. ՇԱՐԱՄ, Պ. ԷՔՍԷՐՃԵԱՆ (մեներգ), Պ. ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ (ջութակ), եւ ՕՐ. ՍՕՆԻԱ:

կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ հայկական պարեր:
Յայտնի նուագախումբ առաջնորդութեամբ **Gario-Canti**ի
ԴԻԻՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ:
Մուտք 5 ֆրանք:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ
Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Մարտ 21ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—12,
Salle Poissonnièreի մէջ, **7 Rue du Faub. Poissonnière**
Métro Bonne Nouvelle
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ե. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին՝
ՕՐ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ (երգ), Պ. Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն)
Մասնաճիւղի սիրողներու խումբը կը ներկայացնէ երկու զաւեշտ
ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՀԱՄԲՈՅՐԸ եւ ՀՆԱՐԱՄԻՏ ՎԱՐԺԱԿԱԼԸ
ՋԱԶ — մուտք 15, 10 եւ 7.50 ֆր.: Երախաներու 3 ֆր.: — ՊԻՒՖԷ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած
Փարիզի Հարաւ. շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» միութեան կողմէ
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ
4 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ, 150 Route d'Orléans ի սրահին մէջ,
Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի
ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ
ՀԻՒԱՆԴՏԵՍ
կատակերգութիւնը մէկ արարով
Արտասանութիւններ, խմբերգներ, անակնկալներ: ԹԷՅ ՈՒ ՊԱՐ:
Մուտք՝ 3 ֆրանք:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Փարիզի Համ. Խարբերդցիական միութեան կողմէ
տեղի պիտի ունենայ 21 մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն կէսգիշեր,
8 րիւ Պօսիւէ. մէթրօ կառ տիւ նոռ կամ փուասօնիէռ:
Պիտի նուագէ ԱՄԷՏԷՅ ՔԱՌԼՈՅԻ նուագախումբը:
Նուագ, երգ, արտասանութիւն. Պիւֆէ ժ ղովրդական գիներով:
Մուտք 5 ֆր.:

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ Միութեան տարեկան մեծ ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ Մայիս 9ին, կիրակի կէսօրէ վերջ:
կը խնդրուի ուրիշ ունենալ այդ թուականը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. Կ. Խաչի Սէն Լուի մասնաճիւղը իր տուած երեկոյթ—պարահանդէսին գտած յաջողութեան առթիւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ գինքը քաջալերող մարմիններու, ներկաներու եւ մասնաւորաբար Պ. Ա. Աշճեանի, որ սատանձնած էր հանդէսին կազմակերպութիւնը:

Le Gérant H STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme. PARIS (13)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գրիգոր Հացագործեան (Խարբերդցի) կը փնտռէ Պ. Նազարէթ Հինտոյեանը (Այնթապցի) որ կը կարծուի թէ ներկայիս Հարաւային Ամերիկա կը գտնուի (Միասին Հալէպ գտնուած են Հոգեւոր շրջանակի մէջ) Իմացնել հետեւեալ հասցէին. M. Krikor Hatzakortsian. 129 rue Lafayette. Vienne (Isère) France:

«Արմէնիա»էն կը խնդրուի արտատպել:

Օգտուեցէք առիթէն

Մինչեւ մարտի վերջը ծախուին են ԿԷՍ ԳԻՆՈՎ հետեւեալ գիրքերը: —

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԱԶԱՀԱՆ	15 ֆր.
ՄԵՌՆՈՂՆԵՐ	12 ֆր.
ԵՐԳԱՐԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ	10 ֆր.
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՐՏԷՍԸ	20 ֆր.

Չորս կտորին համար պիտի վճարէք միմիայն 25 ֆրանք:

Մէկ կամ միւս գիրքը ընտրելով պիտի վճարէք իսկական գինը:

Ստանալու համար դիմել Գրատուն «Յառաջ», G. Tzérikiantz, 13, Rue de Dominicaines, Marseille.

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ վաղը, հինգշաբթի 18 Մարտ ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientales ի մէջ, 2 rue de Lille, Paris.

Դասախօս՝ Պ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ
Նիւթ՝ Շիրվանզադէ:

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԻ ՀԵՏ

I.— ԵՐԵՔ ՍՈՒԼԹԱՆՈՒՀԻ ԵՐԸ— ՖԵՀԻՄԷ, ԽԱՏԻՃԷ, ՖԱԹԻՄԷ

Գրեց՝ ՀՄԱՅԵԱԿ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

Իրենէ՝ իր զաւկին աչքերուն լոյսը ի սպառ մարելով անոր գահը յափշտակելէն հազար սաչափ տարի յետոյ՝ Յունիսի առաւօտ մը, ռիւզանդական բոլոր այդ նողկալի դրամներուն թատերավայրին վրայ — Այա Սոֆիայէն դէպի Սարայ - Պուրնու — թեւերը տարածող Թուրք կայսրերու պալատը մահուան բոյժներ կ'արբէր... Դանուբի եզերքներուն հրամանատար Ալեմտար Մուսթաֆա փաշա — որ շաբաթէ մը ի վեր կ'ահաբեկէր Պոլիսը եւ որ արդէն գրաւած էր Բարձրագոյն Դուռը եւ բանտարկած՝ եպարքոսը — իր 15,000 ալպանիացի զինուորներովը կանգ առած էր պալատին դրան առջեւ՝ սպառնալից:

Ահաւոր շփոթերու գահավիժումը մօտալուտ էր եւ պալատէն ներս խառնաշփոթութիւնը՝ աննկարագրելի: Մեծ անձկութիւն կանանոցին մէջ... Գիշերն ի բուն լսուեր էր բուերու չարագուշակ վայինը՝ Պաղտատ քէօշկի տանիքին վրայէն: Ցուցում եւ անքըննութիւն, արդիւնք սեւ նախազգացումներու, աւերի հետքեր դրոշմեր էին «հուրի»ներուն զայլահար դէմքերուն վրայ: Արդէն անագորոյն ճակատագրի մը վճիռն էր կարծես, որ այդ դիւրաբեկ գեղեցկութիւնները մեռնէին ոչ թէ տարիներու արշաւին տակ՝ այլ հոգեկան մտատանջութիւններու կրծումին ներքեւ: Ահա այսպէս է որ անոնց սարսափահար աչքերը, սրտամորմոք կսկիծի եւ անսահման դժուարութեան արտայայտութիւնով լեցուն — քանի մը օրէ ի վեր — գաղտագողի կ'ուղղուէին դէպի այն խորհրդաւոր նրբանցքները, որոնք կը յանգէին Սէլիմի եւ Մահմուտի յարկաբաժիններուն: Երկու իշխաններ, երկուքն ալ արգելափակուած հարէմին մէջ... Մէկը նախկին կայսրը Սէլիմ Գ.ի, գեղեցիկ դէմքերու, երաժշտութեան ու բանաստեղծութեան սիրահար, ինքն ալ բանաստեղծ, զոհ՝ իր եղբօրորդւոյն,— այժմ իր յաջորդը, արիւնարբու Սուլթան Մուսթաֆա Դ.ի, միւսը՝ նոյնինքն Սուլթան Մուսթաֆայի եղբայրը, Մահմուտ, հազիւ քսան տարեկան, ապագայ Սուլթան Մահմուտ Բ. կայսրը...

Բայց ահա ծայր կուտայ որոտումը... Վարը, Ալեմտար կը գոռայ եւ հայհոյանքներ կը տեղացնէ ներքինապետին գլխուն, հրամայելով անոր որ երթայ, շուտ, հարէմէն վար իջեցնէ Սուլթան Սէլիմը՝ որուն բանակը եւ աւագանին վերստին գահ բարձրանալը կը պահանջեն: Վերը, Սուլթան Մուսթաֆա, կատղած այդ սպառնալիքներէն, կը հրամայէ խեղդամահ ընել թէ Սէլիմը եւ թէ Մահմուտը: Ահաւոր գոռում գոչում եւ վայնասուն հարէմին մէջ... եւ ահա Սէլիմի արիւնլուայ դիակը զոր դահիճները պալատական կիներուն ողբուկոծներուն մէջէն անցընելով՝ վար կ'իջեցնեն եւ կը նետեն պալատին ներսի դրան առջեւ, մինչ դահիճներու ուրիշ փոհմակ մը կը խուժէ Մահմուտի յարկաբաժինը. բայց հոն, Մահմուտի սիրական ազախինը բաղնիքի տաք մոխիրով կը կուրցնէ յարձակողները՝ որոնց չփոթութենէն օգտուելով, Մահմուտի սպասաւորները կը յաջողին փախցնել զայն արիւնլուայ՝ պալատին տանիքը: Մինչ այս մինչ այն, Ալեմտար պալատին դուռները կոտրել տալով ներս կը խուժէ եւ իր առջեւը Սէլիմի դիակը տեսնելով, կ'իյնայ վրան խելայեղ եւ կ'արտասուէ:

Նոյն օրը, Մահմուտ՝ կայսր եւ Մուսթաֆա՝ գահընկէց: Շատ չանցնիր Սուլթան Մուսթաֆա, իր կարգին, Մահմուտի հրամանով խեղդամահ կ'ըլլայ պալատի կանանոցին մէջ:

Իմ երեք յաճախորդուհիներուս հօր, Սուլթան Մուրատ Ե.ի գահընկէցութիւնը եւ Չրաղանի մէջ ցմահ — շուրջ 30 տարի — արգելափակուած մնալը արդիւնքը եղած է նմանօրինակ եղեռններու: Ինչպէս ծանօթ է, Ապտիւլ Համիտ իր եղբօր Սուլթան Մուրատի մտքի խանգարում վերագրելով՝ զայն գահընկէց ընել տուաւ: Բայց սրտին մէջ երկիւղ կար: Ուշ կամ կանուխ նախորդ վիճակին վերադարձի հաւանականութիւնը կը վրդովէր զինքը: Սուլթան Մուրատը ուղղակի ըսպաննել տալ չէր համարձակեր, որքան պիտի մաղթէր որ անիկա տեսակ մը յեղափոխական շարժումի մէջ, մեռած գտնուէր, եւ կամ գէթ՝ այդ տեսակ դաւադրութեան մը մասնակցած ըլլալու պատրուակը հայթայթէր իրեն: Երեւակայած շարժումը պատրաստել տուաւ: Իբր թէ խումբ մը կուսակցականներ, առաջնորդութեամբ Ալի Սուավի անուն գործիչի մը, Սուլթան Մուրատը վերստին գահ բարձրացնելու եւ ժողովուրդին համար ազատութիւն ապահովելու հայրենասիրական տենչերէն տարուած՝ Չրաղան կը մտնեն Սուլթան Մուրատի հաւանութեամբ եւ իրենց ծրագիրը գործադրելու կը ձեռնարկեն: Ապտիւլ Համիտ կ'իմանայ դէպքը եւ կը հրամայէ անմիջապէս կարգ ու կանոնը վերահաստատել ոստիկանական միջոցներով: Զարմանալի, կամ աւելի ճիշդը, շատ հասկնալի է որ շարժումին մասնակցող բազմաթիւ վարձկաններու կարգին, ոստիկաններու կողմէ ամէնէն առաջ սպաննուողներէն մին ալ նոյն ինքն Ալի Սուավին եղաւ...

Այդ դէպքէն ի վեր Չրաղան, մերկացած բոլոր իր շքեղութիւններէն, Սուլթան Մուրատի բանտը եղաւ: Գահընկէց թագաւորը երեսուն տարի բարոյական եւ նիւթական զրկանքներու մէջ ապրեցաւ հոն՝ միակ մխիթարութիւն ունենալով իր երեք աղջիկները եւ մանչ զաւակը՝ իշխան Սալահէտտին, որոնց կրթութեանը նուիրուեցաւ մինչեւ իր մահը:

Ահա հարէմի, եղեռնի եւ սարսափի այդ միջավայրին մէջ ծնան եւ մեծցան Ֆէհիմէ, Խատիճէ եւ Ֆաթիմէ սուլթանուհիները:

(Շար.) (2)

ՊԵՐԼԻՆԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ

Պերլինի «Երիտասարդ» միութեան հաւաքոյթները տեղի կ'ունենան կանոնաւորաբար ամէն հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8-11, Liezenburger Strasse 48a: ժամը 8—9 ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒ. 9—10 ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ՝ (հայերէն եւ գերմաներէն): Դասախօս՝ Միութեան վարիչ Տիրայր Ֆրունճեան ժամը 10—11 ընկերական շրջանակ կամ բացառիկ բանախօսութիւններ: Հաւաքոյթներու մասնակցութիւնը բոլորովին ազատ է իւրաքանչիւր հայու համար: Կեցցէ՛ հայ ցեղը:

Վարչութիւն Պերլինի «Հայ երիտասարդ» միութեան

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ՈՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 18 ՄԱՐՏ
JEUDI 18 MARS 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3373

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻ ԿՏՐԱԾ ՃԱՄԲԱՆ

Յանդուգն փորձ մըն էր որ կատարեցին Ֆրանսայի ձախակողմեան հոսանքները, կազմելով Ժողովրդական Ճակատ :

Ձեռնարկը յառաջ գնաց աստիճանաբար: Նախ՝ հարթուեցան շարք մը թիւրիմացութիւններ: Յետոյ մշակուեցաւ մատչելի ծրագիր մը՝ նուազագոյն պահանջներով: Ապա գործակցութիւնը զարգանալով, յանգեցաւ 1936 ապրիլ-մայիսի ընտրութեանց, որոնք ջախջախիչ յաղթանակ մը ապահովեցին Ժողովրդական Ճակատի երեք թեւերուն համար :

Այդ յաղթանակը, իր կարգին, ճամբան հարթեց նախապէս ծրագրուած դահլիճի մը համար: Եւ աճուաւսիկ Ժողովրդական Ճակատն է որ կը կառավարէ այս երկիրը, անցեալ յունիսէն ի վեր :

Նոր իշխանութեան առաջի նօրերուն տակաւին Լէօն Պլումի դահլիճը չկազմուած, բայց մանաւանդ կազմութենէն վերջը, բացառիկ ալեկոծութեան մը մատնուած էր ամբողջ երկիրը : Գործաւորները ստացեր էին վարակիչ հանդամանք, եւ փողոցներու մէջ կը պարզուէին տեսարաններ, որոնց նմանը տեսնուած չէր նոյնիսկ այս երկրին մէջ :

Ֆրանսայի աշխատաւոր բազմութիւնները հաստատեցին պայքարի նոր եղանակ մը,— «Նստուկ գործադուլ»: Որոշ ազդանշանի մը վրայ, աշխատանքը անմիջապէս կը դադրէր, եւ բանուորները, տասնաւոր, հարիւրաւոր կամ հազարաւոր, կը գրաւէին համեստ արհեստանոցը կամ վիթխարի գործարանը: Ոչ ոք իրաւունք ունէր դուրս ելլելու, առանց բանուոր պատճառի մը, եւ յաճախ կիներն ու աղջիկներն ալ հաստատութեան մէջ կը գիշերէին, ուտելիք եւ անկողին ստանալով դուրսէն :

Այսպէս շարունակուեցաւ ամիսներով, նոյնիսկ ընկերային օրէնքներու քուէարկութենէն վերջ :

Այս բոլորը դեռ թարմ են միտքերու մէջ, եւ անհրաժեշտ չէ ուրիշ մանրամասնութիւններ յիշել :

Հարցը այն է որ, ի վերջոյ նոր եւ լայն ակօս մը բացուեցաւ այս երկրի ընկերային եւ տնտեսական կեանքին մէջ: Հաստատուեցաւ բարենորոգչական, նոյնիսկ յեղափոխական կարգ ու սարք մը, առանց արիւնահեղութեան կամ անդարմանելի ցնցումներու :

Ժողովրդական Ճակատի դահլիճը կազմուեցաւ 1936 յունիս 4ին, եւ արդէն յունիս 7ին կը կնքուէր «Մաթինեօնի համաձայնութիւնը», գործատիրական պատուիրակութեանց եւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան միջեւ, հաստատելով,— 1. Հաւաքական պայմանագիր.— 2. Աշխատավարձքի յաւելում.— 3. Բանուորական պատուիրակութիւններ :

Իսկ յունիս 11ին եւ 12ին կը քուէարկուէին երկու հիմնական օրէնքներ,— շաբաթական 40 ժամ աշխատանք եւ տարեկան 15 օր արձակուրդ, վճարովի :

Այնուհետեւ, ընդամէնը մէկ ամսուան մէջ, իրարու ետեւէ քուէարկուեցան բազմաթիւ նոր օրէնքներ, որոնք սահմանուած էին վերանորոգելու, յեղաշրջելու այս երկրին կեանքը, կարելի եղածին չափ արդարութիւն հաստատելով:

Յեղափոխական չէր կառավարութիւնը, ոչ ալ դահլիճը՝ այս կամ այն կուսակցութեան: Բայց յեղաշրջման քաղաքականութիւն մըն էր որ վարեց, իր ներշնչումն ստանալով մասնաւորապէս ընկերվարական եւ համայնավար հոսանքներէն եւ Աշխատանքի Դաշնակցութենէն: Ուրիշ խօսքով՝ աշխատաւոր դանգուածներու ներկայացուցիչներէն :

Ճիշդ է որ դահլիճին մէջ տիրական դեր կը կատարեն արմատականները, ստանձնած ըլլալով ազգ. պաշտպանութեան, արտաքին եւ դատական նախարարութիւնները: Եւ սակայն, դահլիճը բխած ըլլալով Ժողովրդական հոսանքներու համախմբումէ մը, վարչապետը հարկադրուած է պահել ներդաշնակութիւնը, եւ պարբերաբար շունչ առնելով հանդերձ, միշտ յառաջ նետուիլ:

Այս ճամբուն վրայ, իր կռնակն ունի ինչպէս իր կուսակցութիւնը, նոյնպէս Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը եւ համայնավարները :

Վերջին երկուքը մերժեցին մասնակցիլ դահլիճին, հակառակ Լէօն Պլումի թախանձագին կոչերուն: Բայց եւ այնպէս, նոյնքան գործօն դեր կը կատարեն, որքան ընկերվարականներն ու արմատականները :

Այսպէս, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը, որ հազիւ երկու միլիոն կը հաշուէր իր երկու թեւերուն միացումէն առաջ, 1936 յունիսէն ի վեր անպաշտօն նախարարութեան մը դերը կը կատարէ իր հինգ միլիոնի բանակով: Կարելի է ըսել թէ իրականին մէջ ան է բուն կազմակերպիչը աշխատաւորական - արհեստակցական կեանքին: Եւ կառավարութիւնը միշտ անոր խորհուրդին կըդիմէ, անոր աջակցութեան կ'ապաւինի, ծրագիրներու մշակման կամ ծանրագոյն պարագաներու մէջ:

Իսկ համայնավարները, դահլիճէն խուսափելով հանդերձ, դարձեալ անպաշտօն նախարարութեան մը դերն է որ կը կատարեն — «զանգուածներու նախարարութիւն»: Անոնք յուշարարի, յաճախ ոստիկանի դեր կը կատարեն, բծախնդրութեամբ հետեւելով դահլիճին քաղաքականութեան, մատնանշելով անոր վրիպումները, միշտ յիշեցնելով Ժողովրդական Ճակատին ծրագիրը եւ տրուած խոստումները: Յաճախ անհամ խօսքեր ալ կ'արտասանեն, բայց երբեք չեն կտրեր նահանջի գիծը, համաձայն կանխորոշ ծրագրի մը:

Ֆրանսայի Ժողովրդական Ճակատին ինը ամսուան փորձը անգամ մը եւս հաստատեց թէ հրաշքներ կարելի է գործել, ժողովրդապետութեան միջոցաւ, քուէներու զօրութեամբ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՔԼԻՇԻԻ ՄԷՋ

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐԸ (Բոլշեւիկ) ԵՒ ՃԵՐՄԱԿՆԵՐԸ (Հ. Խաչ) իրար կը զարնեն ցոյցի մը առթիւ

Հինգ հոգի մեռած, աւելի քան 200 վիրաւորուած

Երեքշաբթի գիշեր արիւնալի խռովութիւններ ծագեցան շէնշող թաղի մը՝ Քլիշիի մէջ: Երկար ատենէ ի վեր այսպիսի դէպք չէր պատահած Փարիզի մէջ: Հինգ հոգի մեռան եւ 2 — 300 հոգի վիրաւորուեցան այս խռովութեանց հետեւանքով: Վիրաւորներուն մէջ մեծ թիւ մը կը կազմեն ոստիկաններն ու շրջուն պահակները :

Տակաւին ճշդուած չէ թէ ինչպէս պայթեցաւ դէպքը: Ֆրանսայի Ընկերային կուսակցութիւնը (նախկին Հրեղէն Խաչ), ժողով մը սարքած էր Քլիշիի սինէմային մէջ, ոստիկանութեան արտօնութեամբ: Համայնավարներն ալ իրենց կարգին հակացոյց մը կազմակերպած էին, մասնակցութեամբ 8 — 10 հազար բանուորներու եւ քաղաքացիներու : Ոստիկանութիւնը վախնալով որ համայնավարները կրնան բռնի սինէմա մտնել եւ ցրուել ժողովը, ամուր շղթայ մը կազմած էր քաղաքապետութեան հրապարակին վրայ :Բազմութեան ճնշումը այնքան ծանր էր որ, շրջուն պահակներ ալ օգնութեան հասան Փարիզէն : Գործողութեանց կը հսկէր ոստիկանութեան վերատեսուչը, Պ. Լանժրոն: Գիշերը ուշ ատեն հասաւ նաեւ ներքին նախարարը, Պ. Տորմուա, ընկերակցութեամբ Լէօն Պլումի դիւանապետին, Պ. Պլումէլի, որ ծանրապէս վիրաւորուեցաւ կուրծքէն: Վարչապետը ինքն ալ կէս գիշերէն վերջ Բոժոնի հիւանդանոցը երթալով, այցելեց վիրաւորներուն :

Յայտնի չէ թէ ո՛վ արձակեց առաջին գնդակը: Երբ խռովութիւնները ըսկսան, ցուցարար, ոստիկան, պահակ բոլորը այնպէս իրար խառնուած էին որ Քլիշիի հրապարակը ռազմադաշտի մը վերածուած էր : Ատրճանակներէ զատ, իրարու կը նետուէին շիշեր, սալայատակի քարեր, նստարաններ, երկաթ ձողեր, տախտակի կտորներ, կարասներ եւ վերջապէս ինչ որ կարելի էր ձեռք անցընել :

Հրեղէն Խաչի ժողովը հազիւ ծանուցուած, համայնավարները ազդանշանը տուած էին հակացոյցի մը: Եւ հարիւրաւոր ցուցարարներ կը հասնէին իրարու ետեւէ: Շուտով 7000ի բարձրացաւ ցուցարարներուն թիւը. սակայն ոստիկանութիւնը դժուարութիւն չքաշեց կեցնելու զանոնք, հրապարակին վրայ: Բայց 3000 հոգի եւս խուժեցին սինէմային շրջակայ փողոցներուն մէջ եւ սկսան պաշարել շէնքը: Քլիշիի քաղաքապետութեան համայնավար անդամներէն Պ. Նայլ ճառ մը խօսեցաւ, յորդորելով որ գոհանան խաղաղօրէն ման գալով: Այդպէս ալ պիտի ըլլար, երբ 500 հոգի վերադառնալով, փորձեցին խզել ոստիկանական շղթան, ճիշդ սինէմային առջեւ: Ընդհարումը սկսած էր արդէն, առաջին վիրաւորներէն մէկը եղաւ Պ. Նայլ: Շատ չանցած կռիւը ծաւալեցաւ, ատրճանակներ կը պարպուէին պատուհաններէն, մինչեւ անգամ քաղաքապետարանէն, իսկ ամէն տեսակ առարկաներ կը թռչէին օդին մէջ: Բազմութեան մէկ մասը, որ պայած էր ման գալու, վերադարձաւ «Էնթէրնասիոնալ»ը թնդացնելով եւ ուսերուն վրայ տանելով Քլիշիի համայնավար երեսփոխանը, Պ. Օնէլ: Խռովութիւնները սաստկացած ըլլալով, ցուցարարները իրենց դիմացը գտան շրջուն պահակներ, որոնք հրացան պարպեցին օդին մէջ, իբրեւ ազդարարութիւն: «Մաթէն»ը կը գրէ թէ այդ պահուն Ժան Ժորէսի պողոտային վրայ գնդակներ արձակուեցան եւ քանի մը շրջուն պահակներ ինկան :

Կռիւը կատաղօրէն շարունակուեցաւ մօտ մէկ ժամ : Ոստիկանները սուլիչներ արձակելով օգնութիւն խնդրեցին քաղաքէն: Երբ նոր ուժեր հասան, 3000ը կ'անցնէր ոստիկաններուն թիւը: Այդ պահուն ցուցարարները կը կրկնապատկէին յարձակումները, թատրոն մտնելու եւ ժողովը ցրուելու համար: Բոլոր յարձակումները ետ մղուեցան, ծանր կորուստներ պատճառելով երկու կողմերուն ալ : Ահազանգը անդադար կը հնչէր, նոր օգնութիւն խնդրելով: Եւ միշտ նոր ուժեր կը հասնէին :

Ժամը 10.30ին, ոստիկանութեան վերատեսուչը, որուն կ'ընկերակցէր ներքին նախարարը, յաջողեցաւ քանի մը խումբերու բաժնել ցուցարարներու բազմութիւնը : Ի վերջոյ դիւրին եղաւ պատ պատ ցրուել այս խումբերէն իւրաքանչիւրը : Ոստիկանները միշտ կը հետապնդէին, որպէսզի խումբերը չվերադառնան: Այս գործողութենէն քիչ առաջ ուրիշ պաշտօնատարներ պարպեր էին սինէման, ոստիկաններու պաշտպանութեան տակ : Թերթերը կը գրեն թէ հազիւ 500 հոգի էին ունկնդիրները, որոնց 150ը անդամ՝ գնդ. տը լա Ռոքի կուսակցութեան: Յետոյ ոստիկանական վերատեսուչը հրամայեց աստիճանաբար հեռացնել ոստիկանները, որպէսզի դրդռութիւնը մեղմանայ:

Խռովութեանց ամէնէն կատաղի պահուն, ժամը 10 — 10.30 ինքնաշարժները անդադար կը բանէին, հիւանդանոց փոխադրելով վիրաւորները, որոնց թիւը հարիւրներով կը հաշուեն, ինչպէս ըսինք: Գիշերուան ժամը 1ին հիւանդանոց փոխադրուած ոստիկաններուն եւ շրջուն պահակներուն թիւը կը հասնէր 66ի: Վիրաւոր ոստիկաններու եւ պահակներու թիւը 100ի կը մօտենայ : Բոժոնի հիւանդանոցը փոխադրուեցան 200 քաղաքացի վիրաւորներ, բայց 150ը իրենց տուները ղրկուեցան, նախնական դարմաններ ստանալէ վերջ: Ծանր վիրաւորներէն հինգը մեռան ճամբան կամ հիւանդանոցին մէջ: Հարիւրի մօտ ձերբակալութիւններ կատարուեցան :

*** Թերթերը կը գրեն թէ գիշերուան ժամը 11ին դէպքին վայրը հասաւ Պ. Մորիս Թորէզ, համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը եւ ողջունուեցաւ սեղմուած բռունցքներով: Ցուցարարները խնդրեցին ճառ մը խօսիլ, բայց Պ. Թորէզ մերժեց, եւ ուրիշ ընկեր մը խօսեցաւ :

*** Գնդ. տը լա Ռոքի կուսակցութիւնը անմիջապէս յայտարարութիւն մը հրատարակեց, պնդելով թէ դաւադրութիւնը վաղուց կազմակերպուած էր եւ թէ դրդռիչ թռուցիկներ բաժնուած էին, որպէսզի թշնամական ցոյց մը կատարուի գնդապետին դէմ : Յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ իրենք պարզապէս շարժանկարի ներկայացում մը սարքած էին, առանց քարոզութեան կամ բանախօսութեան, թէ նոյն գիշերը հակառակորդները խանգարեցին, նաեւ,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆ ...

— 7 —

Հակառակ բոլոր տագնապներուն, մարդիկ տակաւին սիրտ ունին «միս» խաղցնելու :

C'est la vie!

«Միս» այսինչ, «միս» այնինչ : Երկիրէ երկիր, քաղաքէ քաղաք, թաղէ թաղ, գիւղէ գիւղ, արհեստէ արհեստ, հանդէսէ հանդէս,— եւ ահաւասիկ Փարիզի ցուցահանդէսը:

Կարելի՞ բան է որ ցուցահանդէսն ալ չունենայ իր «միս»ը.— Օրիորդ Ցուցահանդէս :

Արդ, անցեալ շաբաթ օր, Շան զ'Էլիզէի թատրոնին մէջ տեղի ունեցաւ ընտրութիւնը՝ Օր. Ցուցահանդէսին :

Զննած, զատած էին 11 գեղուհիներ, որոնց մէկը պիտի հռչակուէր թագուհի, թէեւ ցուցահանդէսին վարչութիւնը որ եւ է որոշում չէր տուած այդ մասին եւ տէր չեղաւ :

Չեմ գիտեր թէ ի՛նչ տեսակ մասնագիտութիւններ կը պահանջուին, «գեղուհի» կամ «թագուհի» ընտրելու համար :

Կարդացած-լսած եմ միայն, թէ այս արհեստին մէջ աշխարհահռչակ հեղինակութիւն մը կը ներկայացնէ Մոռիս տը Վալէֆ :

Չեմ գիտեր, կարծեալ, թէ ի՛նչ խաղեր կը սարքուին վարագոյրին ետեւ, քօղերու տակ, միջնորդներու միջեւ, եւ ի՛նչ գումարներ կը հոսին ձեռքէ ձեռք :

Բայց, ինչ որ նարդացի այս ընտրութեան առթիւ, կը բաւէ գաղափար կազմելու համար մնացեալին վրայ :

Ահա նստեր են դատաւորները: Ե-րեւի մարմնական բոլոր քննութիւնները, պրպտումներն ու չայաքները վերջացած ըլլալով, կարգը եկած է «հոգեւոր» քննութեան :

— Ի՞նչ կը խորհիք ամուսնութեան եւ ազատ սիրոյ մասին, կը հարցնէ քննիչներէն մէկը, թեկնածուներուն :

Ուրիշ մը, աւելի կոպիտ.

— Ձեր մազերուն գոյնը իրակա՞ն է թէ կեղծ :

Եւ հարցումներու տեղատարափ մը, իրարու ետեւէ .

— Ի՞նչ կը խորհիք երիտասարդ աղջիկներու սեռական կրթութեան մասին :

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը սիրաբանութեան մասին (ֆլիրթ) : Ո՞րը կը նախընտրէք, երիտասարդներո՞ւ հետ սիրաբանիլ թէ ծերերու :

— Ինչո՞ւ կ'ուզէք Օր. Ցուցահանդէս ըլլալ :

Մինչ միւս հարցումներուն առթիւ հազիւ մէկ-երկու թեկնածուներ կը համարձակէին պատասխանել, այն ալ շիկնելով, ծամծմելով, թոթովելով, այս հարցումին միաբերան պատասխանած են տասնըմէկ թեկնածուները .

— Ֆրանսան արժանաւորապէս ներկայացնելու համար:

— Ի՞նչպէս կարելի է արժանապէս ներկայացնել Ֆրանսան :

Եւ աղջիկները նոր փորձի մը կ'ենթարկուին: Մէկը բանաստեղծութիւն մը կ'արտասանէ, միւսը կը պարէ, երրորդ մը կ'երգէ, չորրորդ մը զանազան ձեռնածութիւններ կը կատարէ :

Ու վերջապէս կ'ընտրուի Օր. Ցուցահանդէսը, Ժաքլին Նաքովլեւ :

Ի՞նչ կ'ըսէք, Եւրոպան երիտասարդացա՞ծ է թէ ծերացած :

ՎԱՀԷ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՓՐԻԿԷ ԳՆԱՑ

Փաշական Իտալիան արտակարգ ճիգեր թափած է Լիբիոյ վրայ, որ սակայն չի հասնիր Թունուզի, Ալժերիոյ եւ Մարոքի հարստութեան: Իր հողագործական հնարաւորութիւններն ալ սահմանափակուած են: Գրաւումէն 25 տարի վերջը, հակառակ Իտալիոյ խնզման, Լիբիա հաստատուած իտալացի գաղթականներու թիւը քանի մը տասնեակ հազարը չանցնիր: Հաւասարակշռութիւն չկայ, նաեւ, ծախքերուն եւ եկամուտին միջեւ: Իտալիա ամէն տարի 300 միլիոն լիր կը ծախսէ Լիբիոյ վրայ :

Հակառակ այս բոլոր անպատեհութեանց, փաշական կառավարութիւնը որոշած է այս գաղթավայրը համարել մայր երկրին շարունակութիւնը դէպի Ափրիկէ, զայն տեղաւորել ազգային կեանքին մէջ: Այս տեսակէտէն մեծ նշանակութիւն ունի Մուսոլինիի այցելութիւնը, որ կը ձգտի Լիբիոյ ներշնչել ոչ միայն իտալական, այլեւ կայսերական գիտակցութիւն մը: Ամէն տեղ, արձանագրութեանց, յայտարարութեանց, ճառերու մէջ միշտ «կայսրութիւն» բառն է որ կը յեղյեղուի: Դեռ առջի օր, Պէնկազիի մէջ խօսած ճառին առթիւ, «Առաջնորդ»ը Իտալիոյ երախտագիտութիւնը յայտնեց Լիբիոյ զօրաժողին որ մասնակցած էր «կայսրութեան յաղթական պատերազմին» : Մէկ խօսքով, Լիբիա այսուհետեւ սահմանուած է դառնալու ոչ միայն գաղթային պղակ մը, այլեւ առաջնակարգ դեր մը կատարելու՝ իտալական կայսրութեան ճակատագրին մէջ: Եթովպիոյ պատերազմը, Սուէզի ջրանցքը փակելու սպառնալիքը, պատժական տնօրինութիւնները, կարճ խօսքով՝ անցեալ տարուան բոլոր միջազգային դէպքերը Իտալիոյ աչքին աւելի բարձրացուցին իր ափրիկեան գաղթավայրերուն արժէքը, մանաւանդ որ անոնք ինկած են Եգիպտոսի եւ Թունուզի միջեւ: Իտալիոյ զինուորական շրջանակներուն տեսակէտով, Ափրիկէի քաղաքական ներկայ կացութեան մէջ, հիւսիսային Ափրիկէի եւ Արեւելեան Ափրիկէի իտալական երկու գաղթավայրերը, Լիբիա եւ Եթովպիա թէեւ նիւթապէս բաժնուած, կը կազմեն կատարեալ ամբողջութիւն մը՝ կայսերական պաշտպանութեան ճակատին վրայ: Երբ Իտալիա Սուէզի ջրանցքին փակման սպառնալիքին առջեւ գտնուեցաւ, Լիբիոյ մէջ, Եգիպտոսի սահմանին վրայ համախմբեց իր զօրքը, Թոպրուքի առջեւ կեդրոնացուց իր նաւատորմին մէկ մասը եւ օդանաւային մեծ կայաններ շինեց: Ուրեմն Լիբիան վճռական դեր մը կատարեց միջազգային տագնապի մը ատեն, եղաւ ապաւինակը՝ Եթովպիոյ նուաճման համար: Դարձաւ ռազմագիտական կարեւոր խարիսխ մը՝ մեծ չափով ապահովելու համար Իտալիոյ հաղորդակցութեանց ապահովութիւնը՝ Միջերկրականէն Կարմիր ծով: Ահա թէ ինչու այսօր այնքան մեծ կ'երեւայ Հռոմի աչքին: Եւ Մուսոլինիի այցելութիւնը սահմանուած է նուիրագործելու Լիբիոյ նոր դերը՝ կայսրութեան պաշտպանութեան համար :

Օսթին Չէմպրլէն յանկարծամահ

Երեքշաբթի օր, ննջարանէն գրադարան իջած ատեն, յանկարծամահ եղաւ, Պ. Օսթին Չէմպրլէն, երբեմն արտաքին նախարար Մեծն Բրիտանիոյ, 74 տարեկան էր: Երեք օր առաջ տկարացած, բայց յետոյ ապաքինած էր, նոյնիսկ երեսփ. ժողով երթալով:

Չէմպրլէնները տիրական դեր կատարած են Անգլիոյ քաղաքական կեանքին մէջ, իբրեւ թունդ պահպանողականներ եւ վարպետ քաղաքագէտներ : Հանգուցեալը տիպար ներկայացուցիչն էր բրիտանական աշխարհակալութեան, ինչպէս իր հայրը, Ճօզէֆ, որ պօէրական պատերազմը սարքեց, Թրանսվալի գրաւման համար: Վարած է նախարարական բազմաթիւ պաշտօններ: Պատերազմի շրջանին, անպաշտօն նախարար էր Լօյտ Ճորճի դահլիճին մէջ: 1924ին, եղաւ Լոքառնոյի դաշինքին հեղինակներէն մէկը, իբրեւ արտաքին նախարար Պոլտուինի դահլիճին մէջ :

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԴԻՐՔԻ ԲԱՐՁՐԱՑՈ՞ՒՄ ԹԷ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ

Թիթուլէսքօն, գոնէ առ այժմ, անհետացաւ հրապարակէն, ու Ռիւշտի Արաս մնաց քաղաքական կեանքի միակ ու տեւական «ճամբորդ»ը, ինչպէս կ'ըսեն:

Չկայ պետական մարդ մը, որ անոր չափ ճամբորդէ: Էնկիւրիի այս արտաքին սուրհանդակը ամէն տեղ է: Անուանապէս արտաքին նախարար, բայց իրականին մէջ, յարատեւ բանակցող է: Ասիկա չի ժխտեր, անշուշտ, իր հանգամանքը: Գուցէ կը շեշտէ զայն, քանի որ ինչպէս կ'երեւայ, Էնկիւրի իր դեսպաններէն ոչ մէկը կ'օգտագործէ այնպէս ինչպէս կ'օգտագործեն ուրիշներ: Փարիզ, Ժընեւ, Հռոմ, Պելկրատ, Սօֆիա, Թէհրան, Աթէնք, Պուքրէշ,— բոլոր շփումներուն ու բանակցութիւններուն մէջ կը տեսնէք միայն Ռ. Արասը: Այնքան՝ որ Թուրքիոյ մայրաքաղաքը իրեն կը ծառայէ աւելի շատ իբրեւ այցելարան ու զեկուցումի վայր, քան քաղաքականութեան վարիչի վայր մը:

Ի՞նչի հետեւանք է այս:

Նախ, անշուշտ, այն ծանօթութեանց զորս Ռ. Արաս ձեռք ձգեց վերջին տասնամեակի ընթացքին մասնաւորապէս: Երկրորդ՝ իր երկարատեւ պաշտօնավարութեան, որուն ընթացքին միշտ անձնապէս վարեց բանակցութիւնները եւ յաջողցուց ձեռնարկներ, եւ հետեւաբար, անձնապէս պէտք է հետեւի անոնց: Եւ, երրորդ, Թուրքիոյ ընդհ. քաղաքականութեան:

Անդրադարձա՞ք Ռ. Արասի անվերջ երթեւեկներուն՝ այս վերջին պարագան ուշադրութեան յանձնելու համար:

Ընթերցողը նկատեց, թերեւս որ մենք անհատական արժանիք մը չվերագրեցինք Ռ. Արասի: Վէնիզէլոսը քանի մը տարուան մէջ չըրաւ իր մեծ դիւանագէտի համբաւը: Նոյնը՝ Թիթուլէսքօն: Ռ. Արաս առեն ատեն եթէ արժանացաւ փաղաքշանքի, ասիկա կը պարտի իր երկրին հանդէպ սնուցուած միտումներու եւ յոյսերու: Քաղաքական շրջանակը զայն մինչեւ այսօր կը նկատէ հարազատ թութակ մը, որ գիտէ անսխալ ու հաւատարմօրէն — մասամբ եւ ճկունութեամբ— կրկնել ինչ որ Էնկիւրին կը թելադրէ:

Անդրադառնալով, ուրեմն, մեր նիւթին, կրկնենք, որ Ռ. Արասի այս տեւական պտոյտները պէտք է նկատել տրամագիծը այն ճիւղաւորուած քաղաքականութեան, զոր Էնկիւրի կը վարէ:

Ու քանի որ վերը յիշեցինք իր այցելութեան վայրերը, դիւրութեամբ գծենք նաեւ շրջանակը այդ քաղաքականութեան:

Տարտանէլէն մինչեւ Ադրիական, Միջին Եւրոպա՝ որուն սռուերին տակ կ'իյնան Պալքանները, Իրանէն՝ կոր ու լայն գիծով մը՝ մինչեւ Պաղտատ: Ալեքսանդրէթը արդէն կ'ընդարձակէ միջերկրականեան շերտը:

Արդ, տեղին է հարցնել,— Թուրքիա ի՞նչ կը փնտռէ այդ լայն շրջագիծին մէջ:

Երկիր մը՝ իր քաղաքականութիւնը կը հիմնէ երեք գլխաւոր տուեալներու վրայ.

Ա) Տնտեսական շահեր,

Բ) Նուաճողական նկատումներ:

Գ) Պաշտպանողական նկատումներ:

Ծանրանալ առաջինի մասին՝ աւելորդ է, երբ խօսքը Թուրքիոյ շուրջ կը դառնայ:

Թուրքիա իր երկրագործական արտադրութիւնները չունկայ հանելու համար երբեք պէտք չունի ուխտեր եւ զինակցութիւններ կնքելու: Իր բերքերուն որակն ու գինը կը ճշդեն այդ գետնի վրայ ունեցած իր յաջողութիւնը:

Քաղաքական կապը անշուշտ դեր կը խաղայ հոդ: Մանաւանդ ներկայիս, երբ տնտեսութիւնը հիմքն է դարձած քաղաքականութեան, պետութիւնները հիմա իրար կ'որսան տնտեսութեամբ: Մասնաւորապէս Գերմանիան իր քաղաքական նուաճումները կ'ընէ տնտեսական նուաճումներով:

Բայց, պարագան այդպէս չէ Թուրքիոյ համար: Էնկիւրի իր յարաբերութիւններուն խարխափ կը ծառայեցնէ քաղաքական նպատակներ: Պալքանեան ուխտին թեւատարած պաշտպանն է, որովհետեւ չուզեր որ գոյավիճակը փոփոխուի այդ հողամասին վրայ: Անգլիոյ հետ միջերկրականեան համաձայնութիւնը կնքեց իտալական վտանգէն թելադրուած: Իրաք, Իրան, Աֆղանիստան, Թուրքիա օգակը կ'ուզէ ստեղծել՝ կապելով անոր քաղաքական ձգտումներ:

Արդ,— Թուրքիա իր այս քաղաքական աշխոյժ գործունէութեան մէջ պաշտպանողակա՞ն է, թէ յարձակողական:

Դժուար չէ այս հարցումին պատասխանը գտնել, թէեւ, կարելի ալ չէ տոնցմէ միայն մէկովը բացատրել Էնկիւրիի քաղաքականութիւնը:

Ամէնէն կարեւորը այն է, որ Թուրքիա անկարող կը զգայ ինքզինքը իր սահմաններու մէջ ամփոփուելու: Ան «ազատագրական պատերազմէն» դուրս ելաւ հաշիւները մաքրած բոլորին հետ: Իր գլխաւոր սկզբունքը եղաւ խաղաղութիւնը,— երկրէն ներս ու երկրէն դուրս:

Էնկիւրի չկրցաւ մնալ այդ բանաձեւին հաւատարիմ:

Աւելին,— ան, քաղաքականօրէն, չկրցաւ մնալ նաեւ իր սահմաններուն դրացի երկիրներու միջեւ:

Մտաբերեցէք պահ մը այն լայն շրջագիծը զոր գծեցինք վերը: Ընդարձակ թէեւ հողամասով բայց անհամեմատօրէն փոքր իր պետական տարողութեամբ, Թուրքիա իր այդ տարողութենէն վեր յանձնառութեանց տըւած է ինքզինքը, համոզին ու հարկադրաբար:

Կամովին՝ ասիական ճակտին վրայ:

Կովկասը, օրինակ, որ իր թաքուն կամ բացայայտ գործունէութեան թատրն է եւ որու մասին յաւակնութիւններ սնուցանելէ չէ դադրած, անմիջական հարկադրանք մը չէ իրեն համար:

Բայց, Էնկիւրի իր աչքը երբեք չի հեռացներ անկէ: «Պրոմեթէ», կովկասեան ազգերու յարաբերութիւնները, «Հիւսիս թէ հարաւ», իտալական կամ ճափոնական նկատումներ՝ այդ հողամասի մասին, Իրանի ու Աֆղանիստանի հետ յարաբերութիւններ,— այդ բոլորին մէջ Թուրքիան կայ զօրծօն կերպով:

Պալքաններու եւ Միջերկրականի մէջ ուրիշ է իր շահագրգռութեան կամ աշխոյժ գործունէութեան շարժառիթը:

Հոն՝ անմիջական մտահոգութիւններ կան: Կարեւոր չէ այդ թէ որմէ է այդ վտանգը: Կարեւորը այն է, որ այդ երկու ճակատներու վրայ յարատեւ ցանկութիւններ ու ձգտումներ կան:

Խական չէ նաեւ թէ ուղղակի Թուրքիո՞յ դէմ են անոնք: Խականը այն է, որ Թուրքիոյ դիրքը կը մղէ զինքը մասնակից ըլլալու այդ բոլոր լուռ կամ խօսուն բախումներուն: Այսօր Անգլիոյ հետ՝ ընդդէմ չորրորդի մը: Արեւելեան ճակատին վրայ՝ Ռուսիոյ քով՝ զինակցաբար: Վաղը՝ ճափոն եւ գերման համագործակցութեան մը պարագային՝ հակադիր ճակատին հետ:

Այս բոլորին վրայ աւելցնենք իր աշխարհագրական դիրքը: Քաղաքական մեծ ուղքերը որ իրար կը խաչաձեւեն այդ դիրքին վրայով:

Ռուսիան՝ դէպի Միջերկրական: Իտալիան դէպի Կովկաս: Գերմանիա՝ իր նախապատերազմեան ձգտումներուն եռեւէն: Անգլիան իր կայսերական հաղորդակցութեան դեղերումներով եւ խաղերով՝ Միջերկրականի, Միջագետքի, Կովկասի եւ Ուրալեան բարձունքներէն մինչեւ Հնդկաստան, ընդգրկելով Իրանը, Աֆղանիստանը, Իրաքը եւ Թիպէթը:

Եւ, այս բոլորի իբրեւ հետեւանք, շփումները, անհաւասիկ, Թուրքիոյ հետ:

Պատսած յօնքերով Մուսոլինին կամ ժպտուն Չիանօն: Ռուսիան՝ ուսերուն վերեւ: Անգլիան՝ կշիռը մէկ եւ ունելին՝ միւս ձեռքը: Գերմանիան ուռկանը նետելու փորձերուն եռեւէն:

Միւս կողմէ, այն բացարձակ ճշմարտութիւնը թէ Վլատիվոսթոքէն Ռիկա, Փրակայէն Պեսարապիա, եւ Միջերկրականի արեւելեան ափերուն վրայ բաներ մը պէտք է փոխուին: Ու Թուրքիան այս բաւիղին մէջ:

Ջեռքի վրայ է,— անշուշտ: Նոյն իսկ հզօր Բրիտանիայէն փաղաքշուած: Ասիկա չափանիշ մը չէ սակայն իր ապահովութեան համար: Ընդհակառակն՝ փաստ մը որ եթէ ոչ Թուրքիան, իր քաղաքականութիւնը գոնէ սակարկութեան նիւթ է: Թէ՝ դէպքերը, որոնք կը նախատեսուին՝ եթէ ոչ իր մասին, իր շուրջ տեղի պիտի ունենան: Թէ Էնկիւրի ստիպուած է իրմէ դուրս բայց իր վրայով իրարու երկարող այդ սուրերուն կամ սլաքներուն միջեւ դիք մը ճշդելու,— այսօր այսպէս, վաղը այնպէս,— բայց ճակատագրական պահուն կամայ ակամայ մտնելու յորձանքին մէջ կամ քշուելու հակառակ իր ընդդիմութեան:

Կացութիւն մը, ուրեմն, որ երբեք նախընտրելի չէ: Երկրի մը համար մանաւանդ, որ ոչ միայն իր տարողութենէն վեր քաղաքականութեան մը անձնատուր է եղած, այլ եւ, չմոռնանք, իր տարողութենէն վեր սահմաններ պահելու ստիպուած է, իր տարողութենէն շատ վեր եւ իր ընդարձակ քաղաքականութեան համապատասխան ուժեր պատելու յանուն իր պաշտպանողական կամ նուաճողական ձգտումներուն:

Ռ. Արասի կկոցի երթեւեկը Էնկիւրիի այս անըրաղձալի խռովքին արդիւնքն է, ահա, զոր, երեւոյթէն դատելով,— եւ հետեւաբար, սխալ գնահատումով մը— Թուրքիոյ քաղաքական բարձր դիրքին կը վերագրեն շատեր ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԿ ՀՐԱՆՏ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

— o —

ԽՄԲ.— Ինչպէս հաղորդած էինք, վերջերս Ֆիլատէլֆիայի մէջ (Մ. Նահանգներ) մեռաւ հինաւուրց հայրենասէր մը, Հայկ Հրանտ Բագրատունի: Թաղումը կատարուեցաւ փետր. 20ին, մեծ շուքով: Այս առթիւ ծաղկեպսակ մը դրկած էր նաեւ Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէն, որուն անունով անգլերէն դամբանական մըն ալ խօսեցաւ ընկ. Արամ Տէր Մանուէլեան:

Ֆիլատէլֆիոյ կոմիտէն դրկած էր թարմ ծաղիկներէ հիւսուած եռագոյն մը:

Հայրենիքի աշխատակիցներէն Լ. Ներսէսեան մանրամասնօրէն կը ներկայացնէ հանգուցեալին կեանքն ու գործը.—

Ո՞վ էր Հայկ Հրանդ Բագրատունին, այն մարդը որ իր խոնարհ ծագումէն կեանքի տաժանքներով, նեղութիւններով ու զրկանքներով բարձրացաւ դէպի յաջողութիւն, երջանկութեան եւ ճոխութեան մէջ, ստեղծեց ցանկալի եւ նախանձելի դիրք, երանուէտ բոյն, դարձաւ միջազգային համբաւի տէր եւ եղաւ համակ զոհողութիւն:

Ան ծնած է Տրապիզոնի մէջ եւ եղբայրն է յաւէտ ողբացեալ մեր ընկերոջ, Բիւզանդ Բագրատունիին, որ բաժնուեցաւ մեզմէ 1919 թուականին:

Իր նախնական ուսումը առած է իր ծննդավայրին, Տրապիզոնի մէջ, Հայ Ազգ. վարժարանը, որ հաստատուած էր իր իսկ եղբօր, ողբացեալ Բիւզանդ Բագրատունիի կողմէ, օրրանը ըլլալու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան, այդ քաղաքին մէջ:

14 տարեկանին ան յաջողօրէն կ'աւարտէ այդ ազգ. վարժարանը եւ կը մեկնի Վենետիկ, Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանը, հոն ձեռք բերելու համար բարձրագոյն կրթութիւն եւ ուսման պաշար՝ դառնալու համար Երկիր՝ իր իսկ ժողովուրդին ծոցը, տարածելու այն սրբազան հուրը, որ իր հոգիին մէջ բռնկած էր կրթարանի սեղաններուն վրայ, իր եղբօր շունչին տակ:

Դժբախտաբար, վեց ամիս միայն կրնայ մնալ Մուրատ Ռափայէլեան մթնոլորտին մէջ, զրուած սեղմումներու պատճառով եւ հակառակ իր ցոյց տուած ուշիմութեան եւ մտացիութեան եւ գրաւած համակրութեան՝ ճամբու կը դրուի, տեղ բռնալու դաւանանքով կաթոլիկ աշակերտներու:

Յուսաբեկ եւ իր մատղաշ երազին մէջ ջախջախուած, ան կը վերադառնայ Կ. Պոլիս, այս անգամ օրապահիկ մը ճարելու մտահոգութիւնով:

Հոս կը կրէ իր կեանքի առաջին փորձութիւնները, զրկանք ու տառապանք: Օրերով, գլուխը հոս ու հոն կը զարնէ, ի խնդիր ապրուստի: Վերջ ի վերջոյ կը յաջողի, այն ալ հայրենակցական կապի շնորհիւ, գործ մը ճարել «Մարգարեան» տպարանին մէջ:

Այս գործը ճակատագրական է իր համար, որովհետեւ հոս է որ կը սորվի գրաշարութիւն եւ այդ գրաշարութիւնն է որ տառապանքներու եւ դեգերումներու ոլորտներուն մէջէն զինքը կը բարձրացնէ դէպի տպագրական ճարտարարուեստը եւ բանալին կ'ըլլայ իր ապագայ նուաճումներուն:

Հայկ Հրանդ Բագրատունին հազիւ տարի ու կէս Կ. Պոլիս կը մնայ: Վստահ որ նոր սորված արհեստով կրնայ օգտակար ըլլալ իրեն, երկրին ու ժողովուրդին, կը վերադառնայ Տրապիզոն:

Հոս, դաշտ մը չէր կրնար ստեղծել իր գործին համար. միակ գործը հետեւեալը կ'ըլլայ. ինքը կը շարէ ու հրատարակէ կիւլիստանը, որ պարսկերէնէ ֆրանսերէնի թարգմանած էր Պարսիկ մը:

Իր չարժող ու եռանդուն հոգին հանդարտ չի թողուր զինքը. միջավայրը եւ մթնոլորտը նեղ կուգան իրեն ու կարծես կեանքը իր թաքուն խորհուրդը կը մղէ զինք նոր ու անծանօթ ճանապարհներով դէպի նոր ու հեռաւոր բարձունքներ:

Վենետիկի լոյսը եւ Վոսփորի ջուրերը աւելի ուժեղ են քան Սեւ ծովու եզերքին սեւ բռնապետութեան տակ չոքած քաղաքի մը հեւքը: Զորս ամիս միայն կրնայ մնալ Տրապիզոն. ուրկէ չորս ընկերներով ճանապարհ կ'իյնայ դէպի Նոր Աշխարհ, Մ. Նահանգները ու լման կէս դար առաջ, 1877ին կը հասնի Ֆիլատելֆիա, որ դրեթէ, դեռ անկախ գետին մըն էր հայ պանդուխտին համար:

Հոս, այս քաղաքին մէջ, ուր իր փառքը ապրեցաւ, Հայկ Հրանդ Բագրատունի, չորս ընկերներով, կը ճաշակեն դառնի կեանքի մը բոլոր դառնութիւնները: Մատղաշ երիտասարդներ, որ նոր կ'ընձիւղին, լեզու չեն գիտեր, ճամբայ չեն կրնար հանել եւ մենտոր չունին եւ չունին նիւթական ապահովութիւն տակալ կարենալու համար անդործութեան:

Հայկ Հրանդ Բագրատունին իր քաղցրաշունչ լեզուովը յաճախ կը պատմէր թէ ինչպիսի յուսահատական օրեր ապրած էին այս օտար աշխարհին մէջ:

Այս յուսահատ կացութեան մէջ շուար, ընկերներէն մէկը, իրենց մօտ եղած հազիւ ճանապարհածախսի մը բաւելիք գումարը կ'առնէ ու կը մեկնի դէպի երկիր, վերադառնալու համար Տրապիզոն, իսկ իրենք կը մնան նոյնքան շուար: Հայկ Հրանդ Բագրատունի ի գործ կը դնէ իր գերագոյն ճիգը ու վերջապէս, շնորհիւ իր ֆրանսերէնի հմտութեան կարող կ'ըլլայ տեղւոյն Ս. Փրկիչ ֆրանսական եկեղեցիին մէջ գործ մը ձեռք ձգել իբրեւ հանդերձապահ:

Այդ գործի բերումով ան կը բարեկամանայ ու կը մտերմանայ հովիւին՝ Rév. Millerի հետ, որ կը սկսի հրատարակել «L'Avenir» ֆրանսերէն թերթը եւ Հայկ Հրանդ Բագրատունի կը կատարէ գրաշարական գործը:

Այս աշխատանքով, ան կը հոգայ թէ զինքը եւ թէ իր ընկերները:

Այլ եւս դառնութիւններն ու յուսահատութիւնները մէկդի են, ան կը սկսի քալել դէպի յաջողութիւն ու մեծութիւն, սակայն մնալով միշտ այլանէր, միշտ մեծահոգի ու միշտ ալ բարախուն սրտով դէպի հայրենիքն ու իր ժողովուրդը:

Տասնըմէկ տարիներ է որ ապրած է արդէն Ֆիլատելֆիոյ մէջ. սորված է լեզուն, ծանօթ է միջավայրին ու պայմաններուն ու ան բաւական համարձակ է գործի ասպարէզ գալու անկախաբար:

Կը հիմնէ փոքրիկ տպարան մը յարատեւ ու տքնաջան աշխատանքներէ յետոյ, ան ալ տէրն է հինգ յարկանոց եւ արդիական սարքաւորումներով International Printing Co.ի, որ կոթողն է իր տքնութիւններուն եւ փառքը իր յաղթանակին:

Ինքզինքը նիւթական ապահովութեան մէջ զգալէ յետոյ 1908ին Հայկ Հրանդ Բագրատունի կը ճամբորդէ Եւրոպա, Պաթում եւ Թիֆլիս եւ ապա Պոլիս միմիայն մէկ նպատակով— Հայուհիի մը հետ կապելու իր կեանքը եւ ստեղծելու երջանիկ ընտանեկան բոյն մը: Կ. Պոլսոյ մէջ կ'ամուսնանայ յայտնի եւ պատուաւոր ընտանիքի մը դուստրին, Օր. Նուարդ Խալըճեանի հետ եւ կը վերադառնայ:

1902ին, երբ առաջին անգամն ըլլալով կը ստեղծուին դիւանագիտական յարաբերութիւններ Մ. Նահանգներու կառավարութեան եւ Պարսկաստանի միջեւ եւ Իսահակ խան կ'ըլլայ Պարսկաստանի առաջին դիւանագիտական ներկայացուցիչը Ուաշինկթընի մէջ, Նասրէտտին Շահի հրովարտակով Հայկ Հրանդ Բագրատունի կ'անուանուի հիւպատոս, պաշտօն մը, որ 33 տարիներ շարունակած է ձեռնհասօրէն եւ յաջողութեամբ:

Մեծ պատիւ ունէր ամերիկեան պաշտօնական, դատարանական եւ ճարտարարուեստական շրջանակներու մէջ: Ունէր անթիւ բարեկամներ բարձր շրջանակներու մէջ եւ պատիւ մըն էր հայ ցեղին եւ հայ անուան:

Կը վայելէր բոլոր հիւպատոսներու բոլորանուէր սէրն ու համակրանքը: Անոնց հետ էր ամենասեղմ հաւաքոյթներու մէջ ու միշտ իր շնորհալի տիկնոջ հետ կողք կողքի էր անգլիական հիւպատոսին հետ:

1935ին, երբ Իրանի կառավարութիւնը վերջ տուաւ Բագրատունիի հիւպատոսեան պաշտօնին, տեղւոյս հիւպատոսական մարմինը անմիջապէս նոյն տարուան դեկտ. 3ի իր նիստին մէջ, միաձայն որոշումով, պատուակալ անդամ հռչակեց զինքը, մինչեւ իր մահը: Այս որոշումը բացառիկ պատիւ մըն էր Բագրատունիի համար եւ աննախընթաց դիւանագիտական սովորութիւններու մէջ:

Մեր դեկավար շրջանակները գիտեն թէ ինչպիսի ծառայութիւններ մատոյց Հայկ Հրանդ Բագրատունի 1915ին, կամաւորական շարժման ատեն:

Հայաստանի հանրապետութեան հռչակումէն յետոյ, երբ շարժում մը սկսած է Ֆիլատելֆիոյ մէջ Նոր ապատպետութիւնը օժտելու դեսպանական շէնքով մը Ուաշինկթընի մէջ, Հայկ Հրանդ Բագրատունի անցած է գլուխը այդ շարժման, զոհաբերած եւ մինչեւ վերջին ալ իր ուսերուն վրայ տարած անոր ծանր բեռը:

Ինքը հոգաց ծախքերը եկեղեցիի վերածելու Ֆիլատելֆիայի Վէսթ շրջանի շէնքը եւ սիրուն սրահով մը օժտեց զայն եւ ինքը տարաւ այդ ծանր բեռը:

Անթիւ են իր օգնութիւններն ու օժանդակութիւնները, սակայն միշտ ալ աջ ձեռքին տուածը ձախը չիմացաւ եւ փոխադարձաբար:

Ան կուսար եւ տուաւ առատօրէն եկեղեցիին, դպրոցին, կղերին, արուեստագէտին, երաժիշտին ու դերասանին եւ բոլոր բարենպատակ կազմակերպութիւններուն ու հաստատութիւններուն ոչ միայն Ֆիլատելֆիայի մէջ, այլեւ դուրսերն ալ, բոլոր այն տեղերը, ուրկէ դիմում կ'ըլլար:

Ինքն էր գլուխը բոլոր հանդանակութիւններու եւ ուր որ օժանդակութեան պէտք կար՝ ինքը հոն էր, ինքնիր եւ պատրաստ:

Արտակարգ հարուստ մը չէր Հայկ Հրանդ Բագրատունին, հարուստ էր սրտով ու հոգիով: Համակ բարութիւն էր, մտերմիկ հիւրասէր ու բա...

ՍՏԱԼԻՆԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ Հ. Յ. Դ. ՑՆՑՈՒԹԻՒՆԸ

42 ազգային «անկախ» հանրապետութիւններ ճանաչող ստալինեան սահմանադրութիւնն արհամարհել է ազգերի պատմական եւ այլ իրաւունքները եւ յաճախ կամայականօրէն մասնատել է նրանց տարբեր մասերի, հակառակ այդ ազգութիւնների կամքին: Այս աղաղակող անարդարութիւնը պարզ է, որ խոշոր պատճառ պիտի դառնայ երկպառակութեանց ...

Յօդուած 22ի մէջ կայ նախատեսուած «Հիւսիսային Օսեթիայի» ինքնավար հանրապետութիւն Ռուսաստանի սահմանների մէջ, իսկ յօդ. 25ի մէջ «Հարաւ. Օսեթիայի ինքնավար շրջան» Վրաստանի սահմանների մէջ:

«Արդ՝ Օսերը որ մի ազգ են, հազարաւոր տարիներ Վրաստանի կողքին ապրած, համարեա նոյն ժողովուրդը, ինչ Կովկասի բոլոր ժողովուրդները, որ հազիւ մի դար ու կէս է ծանօթութիւն ունին Ռուսերի հետ, բաժանուած են երկու կէսի, մի մասը Ռուսիոյ մէջ, մի մասը Վրաստանի:

Դա նման է բռնութեամբ բաժանելուն ամուսինը կնոջից, կամ մայրը իր զաւակներից: Քանի որ Օսերը առանձին ազգ են, քանի որ թէ հարաւային, թէ հիւսիսային Օսեթիան իրարու հետ սահման ունին, պիտի նաեւ միանան մի ամբողջութեան մէջ, լինին անկախ, իսկ եթէ անկախ չեն լինելու այս կամ այն պատճառով, որ առարկելի է միշտ, գոնէ պիտի լինէին ինքնավար՝ միայն մի պետութեան սահմանի մէջ, եւ այդ պետութիւնը աւելի լինելու իրաւունքը պիտի ունենար Վրաստանը, քան Ռուսաստանը, քանի որ Օսերի պատմութիւնը, աշխարհագրութիւնը, տնտեսութիւնը, մշակոյթը կապուած են աւելի Վրաստանին, քան Ռուսաստանին»:

Այս առթիւ ասեմ որ Օսերը կրօնով երկու մասի են բաժանուած՝ քրիստոնեայ եւ մահմեդական, եթէ չեմ սխալւում, նրանք ընդամէնը 250 հազար են եւ մեծ մասամբ լուծուած են Թերեքի շրջանի Կոզակ (ռուս) հօծ զանգուածների մէջ: Անձամբ շրջած եմ Օսեթիան, եղած եմ նրանց Ալագիր եւ Արդոն գլխաւոր աւաններուն, ուր անգամ նկատած եմ Օսերի ռուսացումը: Օսերը անունով են միայն մի ազգ. հիւսիսային Օսեթիան գտնւում է կոզակ Ռուսերի ճնշող ազդեցութեան տակ եւ վրացական կեանքից միանգամայն կտրուած է, ոչ մի տնտեսական եւ պատմական առնչութիւն չունի Վրաստանի հետ, այն ինչ կապէկի ուղղութեամբ, Դարիալի կիրճի եւ դէպի Քութայիս տանող ռազմա-Օսեթեան ճանապարհին ցրուած Օսերը կապուած են Վրացիների հետ եւ զարմանալի չէ, որ հարաւային Օսեթիան մտնի Վրաստանի մէջ, քանի որ աշխարհագրականօրէն պատմականօրէն եւ տնտեսութեամբ մօտ է Վրաստանին: Այն էլ պիտի ասեմ, որ բատ տարածուած լուրերի Ստալինի հայրը Օսեթցի է, իսկ մայրը Վրացի. գուցէ այդ է պատճառը, որ նա Օսեթիայի լեռնային մասը (հարաւ.) կցել է Վրաստանին, տալով իր անձնական տուրքը հօր կողմից:

Այլ է բոլորովին հայկական Ղարաբաղի խնդիրը: «Յօդ. 24ի մէջ Ադրբէջանի հանրապետութեան մէջ ըստեղծուած է Ղարաբաղի ինքնավար շրջան: Ղարաբաղ ազգ. գոյութիւն չունի, կայ Ղարաբաղի շրջան, որ զուտ հայաբնակ է եւ Հայաստանի գաւառներէն մէկն է եւ անոր սահմանակից: Արդ՝ քանի որ Հայաստան կայ, պէտք էր այդ հայկական գաւառը կցուէր Հայաստանին»— գրում է ընկ. Ռուբէնը:

Հայկական Ղարաբաղն արժանի է աւելի բուռն ցասման. Ղարաբաղը Սիւնեաց երկրի գլխաւորապէս Արցախ նահանգն է, որ միշտ էլ եղել է պատմական Հայաստանի անբաժան մասը. այսօր էլ նա Ջրաբերդ-Խաչէնի կողմից միացած է Նոր-Բայազէտին, Դիլիջանին, իսկ Դիզակի կողմից՝ Զանգեզուրին, որ Հայաստանի մասն է կազմում: Ցիշածս հայկական Լեռնաստանի հայ ազգաբնակութեան թիւը հասնում է մօտ երեք հարիւր հազարի: Եթէ Քիւրդկրայը վերցնենք մէջտեղից, որ նօսր կերպով բռնում է Զանգեզուրի, Դարալագեազի, Նոր-Բայազէտի եւ Լեռ. Ղարաբաղի միջեւ ընկած լեռնոտ շրջանը, որի ազգաբնակութիւնը 25 հազարի է հասնում մօտաւորապէս եւ բաղկացած է Քիւրտ Թաթերից, մի կողմը նետենք թրքաբնակ դարձած Շուշին, ուր ծուարած են մօտ 8000 Թուրքեր եւ մի քանի թրքաբնակ Ղշլաղներ Ղարաբաղ-Զանգեզուրի միջեւ, կը տեսնենք որ Ղարաբաղը շատ աւելի խիտ է Հայերով քան որ եւ է հայկական հողամաս ...: «Քանի որ Հայաստան կայ, պէտք էր այդ հայկական գաւառը կցուէր Հայաստանին». անգամ եթէ դժբախտաբար Հայաստան չլինէր, էլի Ղարաբաղը պէտք է լինէր անկախ, ինչպէս եղել է դարեր շարունակ, յամենայն դէպս պէտք չէ կցուէր Ադրբէջանին, քանի որ ցայսօր էլ նա մնացել է ինքնավար եւ ինքնավար էր այն դարերում եւս, երբ բովանդակ Հայաստանը հեծում էր բռնութեան ճիրաններում: Պէտք չէ մոռանալ, որ Ղարաբաղի ազատագրական շարժումները տեւեցին մինչեւ Ռուսերի Կովկաս գալը եւ փաստապէս ոչ Օսմանցիները եւ ոչ էլ Պարսիկները կարողացան ընկճել հայկական Ղարաբաղը ... Իսկ ցարական հարիւրամեայ տիրապետութիւնից յետոյ, երբ բոլշեւիկեան յեղափոխութեան հետեւանքով սկսան տնաքանդ քաղաքացիական կռիւները համայն Ռուսաստանում եւ ռուսական զօրքը չուեց Կովկասից՝ հայ ժողովուրդը մեն-մենակ մնաց կանգնած Օսմանցիների եւ նրանց արբանեակ մուսաւաթական Ադրբէջանի դէմ, այդ շրջանում Ղարաբաղը կուրծքը ցեց վերոյիշեալ ոսոխների դէմ եւ 1918,1919,1920ին մնաց անպարտելի ընդհանուր առմամբ. ոչ լեռնային Գանձակն ու Գարդմանը, ոչ Ջրաբերդն ու Խաչէնը եւ ոչ ալ Վարանդան ու Դիզակը ճաշակեցին երբ եւ է օսմանեան կամ Ադրբէջանեան լուծը. այդ համատարած շրջաններում, ինչպէս եւ Զանգեզուրի բոլոր գաւառներում՝ Հայերը մնացին ինքնավար, բացառութեամբ Շուշի քաղաքին, որի հայկական քաղաքը՝ Թրքականին հետ միասին՝ նուաճեցին Օսմանցիները՝ Բաքուի անկումից յետոյ. սակայն բովանդակ Ղարաբաղում Շուշին մնաց սօլօ, քանի որ բոլոր գաւառները զէն ի ձեռին կռուեցան Օսմանցիների դէմ 1918ին, իսկ Ադրբէջանի դէմ 1919 եւ 1920ին եւ մնացին յաղթական:

ՄԱՐՄԱՆԴԵԱՆ

(3)

բեկամ ամէնքին հետ: Եւ ինչ որ իր գերազանց առաքինութիւնն էր՝ չեղաւ ապաստան հարուստի մը պէս, եղաւ պարզ ու գիւղահաղորդ մարդ եւ իր ձոխութեան մէջ իր ամենամեծ երջանկութիւնը փնտռեց իր ժողովուրդին մէջ եւ ժողովուրդին հետ:

Ֆիլատելֆիայի հայ գաղութը կորսնցուց իր մեծ բարերարը, թէեւ վերջին դէպքերու առթիւ, եղան ապերախտ ու մթին ձեռքեր, որոնք զինքն ալ մղեցին հարցաքննութեան, որուն մասին անպատշաճ կը գտնեմ մանրամասնել: Շատ շատերը կորսնցուցին իրենց մեկենասը եւ պաշտպանը:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը յանձին Հայկ Հրանդ Բագրատունիի կորսնցուց իր ամենահաւատարիմ ու անկեղծ մէկ բարեկամը: Ամենահաւատարիմ կ'ըսեմ, որովհետեւ մեր լաւ օրերուն ալ, վատ օրերուն ալ, անյողդողդ մնաց մեր կողքին իր նիւթական եւ բարոյական զոհողութիւններով:

Մենք իրեն համար գաղտնիք չունէինք, ինքն ալ մեզ համար: Մեզի հետ էր մեր կարեւոր ձեռնարկներուն մէջ ու ան իր հոգեկան մեծութիւնովը, իր էութիւնովը կ'ապրէր ստեղծուած մթնոլորտը, առանձին գրաւչութիւն մը տալով անոր:

Օգնեց բոլոր այն բաներուն մէջ, որ մենք իրեն պէտք ունէինք ու այս մեծ Հայը բաժնեց մեր վիշտերն ու տառապանքները:

Անժամանակ է դեռ, պարագաներն ու պայմանները չեն թողուր տար մէկիկ մէկիկ եւ հանգամանօրէն վեր առնելու իր ծառայութիւններն ու օգտակարութիւնները, սակայն օր մը, երբ դրի առնուին իր կեանքն ու կատարած գործերը, այն ատեն է որ արտակարգ պայծառութեամբ երեւան պիտի գայ իր դէմքը եւ այն ատեն է, որ աւելի ուժեղ կերպով պիտի հասկցուի թէ ինչո՞ւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ֆիլատելֆիայի կոմիտէն եւ մենք կ'ողբանք կորուստը այս մեծ Հայուն, Հայկ Հրանդ Բագրատունիին:

Փա՛ռք իր յիշատակին եւ հանգիստ իր ոսկորներուն:

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ

— Լ

«Փոփիւլէր»ի թղթակիցը կը գրէ թէ Մարսէյլի մէջ բազմաթիւ հանրային գրագիրներ (արզուհալճի) կան, որոնք փողոցի մը անկիւնը տաղաւար մը չակած՝ կը զբաղին աղերսագրի, նամակի խմբագրութեամբ, պաշտօնաթուղթերու պատրաստութեամբ, միշտ օտարականներու համար, որոնք ֆրանսերէն չեն գիտեր,— առոնց կարգին Հայերը: Հանրային քարտուղարը որուն հետ խօսած է «Փոփիւլէր»ի թղթակիցը, կը խնդրէ որ մամուլի մէջ ձայն բարձրացուի Հայ արմատախիլ բազմութեան կրած թշուառութիւնը ամոքելու համար, Մարսէյլ գործադուլներուն նպաստ չի տար եւ այս տարագիրները կ'ապրին խեղճ տաղաւարներու մէջ, կէս անօթի, կէս կուշտ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

—.—

Շաբաթ գիշեր, «Սալ տը Ժէօկրաֆ»ի մէջ տեղի ունեցաւ հրապարակային բանախօսութիւն մը նախագահութեամբ ընկ. Ս. Վրացեանի:

Նիւթը՝ «Միջազգային քաղաքական կացութիւնը»:

Ընկ. Ս. Վրացեան, քանի մը խօսքով պատկերացուց ներկայ քաղաքական կացութիւնը.— «Այսպիսի փափուկ պարագաներու մէջ, մենք արտասահմանի Հայերս պէտք է ըլլանք արթուն եւ պարտաճանաչ մեր հայրենիքի հանդէպ: Ուրիշ ոչ մէկ բան մեզ կը հետաքրքրէ այնքան որքան մեր հայրենիքի գոյութեան սպառնացող վտանգը»:

Բուն բանախօսութենէն առաջ, ընկ. Ոսկանեան գեղեցիկ առոգանութեամբ արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Օտար հորիզոններու տակ», խորապէս յուզելով ունկնդիրները: Ժողովուրդի փափաքին համաձայն, երկրորդ անգամ արտասանեց Դ. Վարուժանի «Ջօն»ը: Օր. Գնեալեան, թրթռուն ձայնով մը երգեց «Ալագեազ սարեր»ը եւ «Ալ կաքաւիկ»ը: Օր. Մ. Օսմանճեան արտասանեց Յ. Թումանեանի «Կանչ»ը եւ Ա. Գառնէի «Օրերի պօէմ»ը, զգայուն արտայայտութեամբ մը:

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, ընկ. Ա. Ջամալեան, որ նախ պարզեց տնտեսական տագնապին զանազան երեւոյթները, Եւրոպայէն մինչեւ Ճափոն, Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրները: Տագնապին դարման մը գտնելու համար, քաղաքագէտներ երկար աշխատեցան: Սակայն ելքի մը չկրցան յանգիլ: Գործազրկութիւնը հետզհետէ ծաւալեցաւ: Եւ եթէ տեղ տեղ նուազում կը տեսնուի, պատճառը այն է որ սպառազինութիւնները կ'աճին: Օրինակ, Գերմանիա որ 7 միլիոն անգործ ունէր, այսօր կը հաշուէ միայն 2 միլիոն: Միւսները զինուորական գործարաններու մէջ կ'աշխատին: Եւ այսպէս ուրիշ երկիրներու մէջ: Բայց ատոնք, չեն կրնար տեւական ըլլալ, փրկութեան հիմնական միջոց մը գտնելու համար: Այս պայմանները հետզհետէ յառաջ պիտի բերեն պետական հսկայ բացեր: Բացերը գոցելու համար կառավարութիւնը պիտի սկսի նեղել ժողովուրդը: Ահա դրամներն ալ կը կորսնցնեն իրենց արժէքը:

Ուրեմն, տնտեսական տագնապն ու դրամական անկումը կը դնեն աշխարհը փոթորկայոյզ վիճակի մը մէջ: Միւս կողմէ ընկերային խլրտումները կրնան հրդեհի մը մատնել աշխարհը: Մարդկութիւնը արդէն բաժնուած է երկու տարբեր հոսանքներու, որոնց բախումը անկարելի չի թուիր: Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որ կը բաղկանայ 52 պետութիւններէ եւ կը գործէ յանուն խաղաղութեան, կորսնցուցած է իր հեղինակութիւնը, մանաւանդ այն օրէն, երբ չկրցաւ արգիլել Իտալիոյ յառաջխաղացումը դէպի Եթովպիա:

Ընկեր բանախօսը մտաւորապէս այս մտքերը յայտնելէ վերջ, անդրադարձաւ մեր հոգերուն, որոնց ամէնէն գլխաւորն է հայ ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութեան պահպանումը՝ փոթորիկի մը պահուն: Այդ օրը, առանց կուսակցական եւ դաւանանքի խտրութեան, հայ ժողովուրդը պէտք է մէկ մարդու պէս ոտքի կանգնի:

Միանանք եւ արժեցնենք մենք մեզ, երբ ժամն հնչէ:

Ներկաները հայրենիքի սիրով խանդավառուած՝ գիշերը ուշ ատեն բաժնուեցան սրահէն:

Պ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պատմութիւն

ՀԱՅ ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ

—o—

Թիֆլիզի փոխարքան, Բերիա, «Անդրկովկասի բոլշեւիկեան կազմակերպութիւններու պատմութեան հարցի շուրջ» գրքով, ուր կ'աշխատի հերոսացնել իր տէրը՝ Ստալին, կը յիշատակէ նաեւ բոլշեւիկեան հայերէն առաջին թերթերուն անունները.—

Ռուսական Սոցիալ — Դեմոկրատ բանուորական կուսակցութեան Կովկասեան Միութենական կոմիտէն, իրբեւ օրկան, 1903ին կը հրատարակէ թերթ մը, որ 3 անուն ունէր եւ կը խմբագրուէր 3 լեզուով (վրացերէն, ռուսերէն եւ հայերէն)— «Պրոլետարիատիս Բրձոլա — Բորբա Պրոլետարիատա — Պրոլետարիատի կռիւ»: Ընդամէնը լոյս տեսած են 12 թիւեր: Փակուած է 1905ին: Խմբագիրներն էին Ստալին, Ցուլուկիձէ եւ Ս. Շահումեան: Կը տպագրուէր Հաւլաբարի իրենց գաղտնի տպարանին մէջ:

Ձվենի Ցխովրեբա (Մեր կեանքը), ամէնօրեայ բոլշեւիկեան թերթ, լոյս կը տեսնէր Թիֆլիզի մէջ, 18 փետր. 1907էն մինչեւ 2 մարտ: Խմբագիրն էր Կվաչաձէն, կ'աշխատակցէին Ս. Շահումեան, Սվանիձէ եւ Մ. Դաւիթով: Ընդամէնը լոյս տեսած է 13 թիւ:

Կայծ, բոլշեւիկեան կազմակերպութեան օրկան, կը հրատարակուէր 1906ին, հայերէն լեզուով, 2 օրը մէկ անգամ: Լոյս տեսած է 47 թիւ:

Նոր խօսք, բոլշեւիկեան թերթ: Կը հրատարակուէր հայերէն լեզուով, 18 օգոստոս 1906էն սկսեալ: Լոյս տեսած է 14 թիւ:

Բանուորի Ձայն, օրկան Բաքուի բոլշեւիկներուն: Կը հրատարակուէր 1906ին, հայերէն լեզուով:

Գուդոկ, օրկան Բաքուի հանքերուն մէջ աշխատող բանուորներու Միութեան: Առաջին թիւը լոյս տեսած է 12 օգոստոս 1907ին: Կը հրատարակուէր ռուսերէն: Խմբագիրն էր Սամարցեւ: Թերթին կ'աշխատակցէին Ջափարիձէ, Ս. Շահումեան, Օրջոնիկիձէ, Ս. Սպանդարեան:

Կոչ — Դեվետ, օրկան Բաքուի բոլշեւիկներուն: Կը հրատարակուէր հայերէն եւ թուրքերէն լեզուներով, 1906 մայիս 26էն սկսեալ: Ընդամէնը լոյս տեսած է 19 թիւ: Բաքուի նահանգապետը փակեց «վնասակար ուղղութեան» պատճառով:

Պրոլետարիատիս Բրձոլես Պուրցելի — Պրոլետարիատի կռուի թերթիկ, օրկան բանուորական կուսակցութեան Կովկասեան կոմիտէի: Լոյս տեսած է 1904 — 1905, վրացերէն, ռուսերէն եւ հայերէն լեզուներով:

ԴԱՐՁԵԱԼ ԽԱՆՋԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

— o —

«Խորհ. Հայաստան»ի 16 փետրուար թիւին մէջ, հայ բոլշեւիկներու յատուկ հոգեկան ախտաբանութեան յատկանշական լեզուով՝ Ա. Ցակոբեան կը յարձակի Երեւանի մէկ հաստատութեան տնօրէնին վրայ, զայն անուանելով տրոցկիստ — հակայեղափոխական (տրոցկիստ եւ հակայեղափոխական!),— Սուլթան Համիտի օրով Պոլսոյ մէջ ալ կային այսպիսի խարախանճոլոզ, սարսափազդու ամբաստանութիւններ: Սովորական երեւոյթ է Երեւանի մէջ, մենք այդ չէ որ պիտի արձանագրենք,— յօդուածագիրը կը գրէ նաեւ հետեւեալը.— «Նացիոնալիստ, հակայեղափոխական Խանջեանի պրովոկացիոն ինքնասպանութիւնից յետոյ, երբ մեր երկրի ողջ աշխատաւորութիւնը խոր զայրոյթով եւ նողկանքով պատասխանեց դրան, պատահական չէ որ հակայեղափոխական տրոցկիստ Դեմիրչեանը, ձայնակցելով Դաշնակցական տարրերին, սկսեց ամենալկտի պրովոկացիաներ տարածել կուսակցութեան հասցէին»:

Շատ կ'ուզէինք իմանալ թէ ինչ պրովոկացիաներ էին ատոնք, այսինքն ի՞նչ կը խօսուէր ժողովուրդին ու շարքերուն մէջ, Խանջեանի անձնասպանութեան առթիւ: Լաւ կ'ըլլար որ ատոնք արձանագրուէին մամուլին մէջ, իբրեւ նիւթեր պատմութեան համար:

«ԱԴԱՄԵԱՆ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ

Զօրս ամիսէ ի վեր Փարիզի մէջ հիմը դրուած է «Ադամեան» թատերախումբին, որու սիրայօժար կը մասնակցին՝ Փարիզի եւ շրջաններու երիտասարդ դերասաններ՝ ղեկավարութեամբ Պ. Կարպիս Օսմանճեանի:

Ահա երիտասարդական շարժման կարեւոր ազդակ մը եւս, որուն պահանջած ճիգն ու զոհաբերութիւնը ենթական միայն կարող է զգալ եւ ըմբռնել:

Պատիւ սակայն մեր երիտասարդ սերունդին, որ գիտէ օրուան հրապոյրներէն եւ ճղճիմ հաճոյքներէն հեռու պահել ինքզինքը, եւ անվերապահօրէն նուիրուիլ շինարար շարժումներու:

Թատերախումբի երկսեռ անդամները իրենց փորձերը լրացնելով, անդեալ կիրակի 14 մարտ տուին թատերախումբի բացման առաջին ներկայացումը, Պիւէթրի, Պ. Յովհաննէսեանի սրահին մէջ:

Ժամանակէն առաջ թատերասէր հասարակութիւնը եկած եւ իր տեղը գրաւած էր արդէն:

Ներկայացուեցաւ «Ֆրանսուա Գօֆէ»ի Կրեմօնի վնագործը գեղարուեստական տրամ երկու արար, եւ Արտ. Անտոնեանի «Մանեակ»ը, զաւեշտ մէկ արար:

Երկու խաղարկութեան մէջ ալ ընորհաւորելի էին եւ յաջող՝ բոլոր դերակատարները, Օր. Մ. Օսմանճեան, Օր. Ա. Յարութիւնեան, Պ. Պ. Ս. Փալապանեան, Յ. Տապաղեան, Կ. Դանթարճեան եւ Կ. Օսմանճեան, որոնք ջերմապէս ծափահարուեցան:

Միջնարարին ժողովրդական ցանկութեան վրայ երգեց Օր. Հ. Կնեալեան, Պ. Դանթարճեան, իսկ Պ. Ս. Փալապանեան ըրաւ «Զարշըլը Արթին Աղա» եւ «Օգսէնին նամակը» տրամախօսութիւնը:

Կը լսենք թէ թատերախմբին նպատակը պարբերաբար ներկայացումներ կազմակերպել է, զոհացում տալու համար հայ թատերասէր հասարակութեան:

Կ'արժէ քաջալերել այս գեղեցիկ ձեռնարկը:

Թատերասէր

ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԸՆՏՐՈՒԻՆ

ԹԱՂ. ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԸ

«Ճումհուրիէթ» կը հրատարակէ Անգարայէն ստացած հետեւեալ լուրը.—

Վաքֆներու վարչ. ժողովը պատրաստեց ոչ — իսլամներու վաքֆներուն ընտրութեան եղանակը ճշդող հրահանգը: Այս հրահանգին նախագծին համաձայն, այն միւթէվէլլիները (Ծ. Խ.— Թաղ. Խորհուրդները) որոնք համայնքին կողմէ ընտրուած, պատկան իշխանութեան կողմէ վաւերացուած եւ օրինական պայմանաժամին «պէյաննամէ» տուած են, պիտի կրնան վարել վաքֆները՝ մինչեւ իրենց ընտրութեան պայմանաժամին լրանալը:

Իսկ այն միւթէվէլլիները որոնք առանց ընտրուելու, ինքնաբերաբար ձեռք դրած են վաքֆի վրայ եւ կամ թէեւ ընտրուած բայց լրացած է իրենց օրինական շրջանը, ըստ ընկալեալ սովորութեան անոնց տեղը նոր միւթէվէլլի ընտրելու համար, թեկնածուներուն կամ վերընտրուելիքներուն անունները 15 օր առաջ պիտի ծանուցուին վաքֆի վարչութեան պաշտօնատան նրբանցքին մէջ ցանկը կախելով: Այս ծանուցումը պիտի փակցուի նաեւ եկեղեցւոյ դրան եւ պիտի հրատարակուի թերթերու մէջ:

Ընտրելներու մօտ պիտի փնտռուին օրէնքին եւ կանոնագրին պահանջած պայմանները: Միւթէվէլլիները թրքահպատակ պէտք է ըլլան եւ առնուազն նախակրթարանը աւարտած: Ծանուցումի ժամանակամիջոցին եթէ միւթէվէլլի ըլլալ ուզող չգտնուի եւ կամ դիմողը չլրացնէ պահանջուած օրինական պայմանները, եւ կամ ընտրութեան մէջ չյաջողի, այդ պարագային Էվգաֆի վարչութիւնը պիտի մատակարարէ այս վաքֆները:

ՄԱՄՈՒԼ

ՁՐԻ ԹԵՐԹ ԿԱՐԴԱՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

— —

Աթէնքի «Նոր Օր»ը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 մարտ).

— «Բաժանորդ մը՝ Միտիլինէն կը գրէ. «Կը խնդրեմ թերթը ղրկեցնել, որովհետեւ բարեկամներէս շատեր կը ձանձրացնեն զիս, թերթ փոխ ուզելով»:

Ուրիշ մը: «Չեմ կրնար վայելել ձեր թերթը, որովհետեւ հազիւ թէ ցրուիչը խանութ կը բերէ, բարեկամներ ձեռքէ ձեռք կը խլեն եւ թերթը պատառ պատառ վիճակի մէջ ինծի կը վերադարձուի: Այս մասին քանի մը տող գրեցէք թերթին մէջ»:

Ուրիշ մը. «Եղբայր, ինչ անամօթ են մերինները: Հաւատացէք որ իմ թերթս ձրի կարդացողներուն մէջ մեծ թիւ կը կազմեն ձեր բարեկամները: Երեսս չի բռներ որ մերժեմ: Իւրաքանչիւրը ամէն օր դրամ կը գտնէ գինիի եւ սիկարէթի համար, բայց թերթին համար երկու դրախմին տալ կը զլանայ»:

Բայց չերկարենք: Այսքանը կը բաւէ ցոյց տալու համար թէ ինչ տեղի կ'ունենայ հայ թերթին շուրջ:

«Թերթի մուրացիկները մի քաջալերէք»ը կարծես հակառակ իմաստով կը հասկցուի: Մանուկը երբ արգիլես այս կամ այն վնասակար խաղը խաղալէ, անոր մէջ կարծես սէրը եւ հետաքրքրութիւնը աւելի կ'արծարծուի արգիլուած խաղին հանդէպ: Նոյնը կը պատահի նաեւ թերթի պարագային:

Ձրի թերթ մի կարդաք, ձրի թերթ կարդալը մուրացկանութիւն է, ուրիշէն փոխ թերթ առնելը ամօթ է: Ձրի թերթ կարդալը՝ թերթը հրատարակողներուն դրպանէն դրամ գողնալու պէս բան մըն է, կ'ըսենք ու կը կրկնենք, կը խօսինք մեր շրջանակներուն մէջ, որպէսզի մեր ժողովուրդը այլեւս դադրի թերթը իր սեփական կալուածը նկատելէ:

Վստահ ենք որ ձրիավարժները կը խնդան մեր միամտութեան վրայ, առանց ազդուելու մեր խօսքերէն եւ կծու ակնարկութիւններէն: Ամչնալու առաքինութիւնը կորսնցուցած, կարեւորութիւն չեն տար խօսուածներուն եւ գրուածներուն, կարծես թէ իրենց հետ կապ չունենային անոնք:

Դժբախտաբար, օրէնք գոյութիւն չունի այդպիսիները զգաստացնելու համար: Անոնք չեն ուզեր հասկնալ թէ թերթը՝ հացին, կերպասին, սիկարէթին կամ գինիին պէս առեւտրի նիւթ մըն է, որ ունենալու համար պէտք է վճարել:

Շատեր նիւթական անձկութեան պատճառներ մէջտեղ կը նետեն: Կը հարցնենք այդպիսիներուն.

— Ինչո՞ւ նոյն պատճառները գոյութիւն չունին, երբ կարգը գինիին կամ սիկարէթին կուգայ: Գինին ու սիկարէթը աւելի սնուցողական չեն, քան թերթը, որ հոգիին ու մտքին սնունդ հայթայթող միակ շտեմարանն է:

Բայց ատոնք սովորական դարձած խօսքեր են, որոնք տպաւորութիւն չեն ձգեր: Ձրի թերթ կարդալը աստիճանաբար կը դառնայ հիւանդութիւն մը, անբուժելի ախտ մը, որ եթէ համաճարակի վերածուի, հայ թերթը պիտի ստիպուի մտածել անձնասպանութեան մասին»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (127)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Տասը օր առաջ կրկին անցեր էր Պարսկաստան, Թադէոս Առաքեալի վանքը, ու ահա նոր կը վերադառնար:

— Սաղութին,— բէմէնեա մը ընելով բոլոր հարցումներուն միասին պատասխանեց Արմուշը,— կէս գիշերին հասանք, ընկերներս տեղաւորեցի, ու Գրիգորին հետ ձեզ տեսնելու եկայ: Վարդապետը տուաւ,— ու Արմուշը ծոցէն հաստ ծրար մը հանելով՝ երկարեց Վահէին:

Ներկաները անմիջապէս հաւաքուեցան Վահէի շուրջը, որ ծրարը քանդելով բազմաթիւ նամակները կը դասաւորէր:

— Պարոն Վահէ՛, ինծի հրաման, քանի լոյսը չէ բացուած, տունս երթամ ...

— Հա, Արմուշ, գնա՛ հանգստացիր: Չեմ գիտեր, թէ ո՞ւր պիտի լինինք վաղը երեկոյ: Ցամենայն դէպս քեզ կանչել կուտամ:

— Վահէ՛, մէկ ըսէ տեսնենք, նամակները ո՞ր տեղէն են,— հարցուց Գարեգինը,— բովանդակութեան յետոյ կը ծանօթանանք: Լոյսը բացուելու մօտ է, ես ու Ներսէսը շատ չենք կրնար մնալ, պէտք է հեռանանք ...

— Այս մէկը Թիֆլիսի ընկերներէն է: Կայծակ, բաց տեսնենք ինչ նորութիւն կայ մէջը: Այս մէկը Գարեգին վարդապետէն, երկու հատը Թաւրիզէն, մէկը՝ Ուրմիայէն: Ահ, Ներսէս, անձնական նամակ մըն է: Այս մէկն ալ ...

Վահէն չյայտնեց, թէ ո՞ր տեղէն էր վերջի նամակը: Հապճեպով բացաւ ու ծրարի մէջէն ներփակեալ նամակ մը հանելով՝ դրպանը կոխեց:

— Այդ նամակը ո՞ր տեղէն է,— միամտաբար հարցուց Պիծան՝ կովկասեան թերթերու կապոց մը քանդելով:

— Արսէնէն է, Ապաղայի ուսուցիչէն,— իսկ դրպանը դրած նամակի մասին բացատրութիւն մը չտուաւ Վահէն:

— Ի դէպ, Արսէնէն գո՞հ էք: Ուշիմ տղայ մըն էր դպրոցի մէջ,— հարցուց Ներսէսը:

— Լաւ է: Անփորձ է դեռ, բայց հետզհետէ կը վարժուի ... լաւ խմոր ունեցող տղայ մըն է,— պատասխանեց Վահէն:

Կայծակը Թիֆլիսէն եկած նամակը առջին փռած՝ վրձինով թափանցիկ հեղուկ մը կը քսէր վրան: Նամակի անմեղ բովանդակութեամբ գրուած տողերու արանքէն հեղուկի ազդեցութեամբ երեւան կուգային շատ մանր գրուած թուանշաններու խիտ շարքերը: Ընկերները Կայծակը շրջապատած կը սպասէին որ աշխատանքը լրացնելով իրենց յայտնէ գաղտնի նամակի բովանդակութիւնը: Այդ պահուն, սենեակի դուռը առանց ազդակի բացուեցաւ ու Գործոնցի Սաքոյի ընկերակցութեամբ հանդարտօրէն ներս մտաւ Լեւոնը: Սովորական անտարբերութեամբ հրացանը պատին կրթնցուց ու դարձաւ դէպի ընկերները, որոնք Վահէի շուրջը հաւաքուած, չէին նկատած սենեակ մտնողները:

— Բարեւ, տղաք:

— Վա՛յ, Լեւոնն է,— ուրախ բացագանչութեամբ Պիծան ոտքի ցատկեց, հասաւ Լեւոնին ու պինդ մը գրկած՝ համբուրեց զայն, աչքերեւ կերպով յուզուած:

— Ինչո՞ւ ուշացար,— Վահէն ձեռքի նամակները գետին դնելով՝ հանդարտօրէն մօտեցաւ Լեւոնին.— բաւական մտատանջութիւն պատճառեցիր մեզի:

— Իրա՞ւ,— ու Լեւոնի պաղ դէմքի վրայէն ժպիտի մը թեթեւ ստուեր անցաւ,— կ'երեւի կը սպասէիք որ ես ալ ...

— Մեր տղայ, լաւ պրծար,— պոռաց անկիւնէն Կայծակը՝ ձեռքի աշխատանքը շարունակելով,— էսոնք կը մտածէին հոգեհանգստի մասին ...

— Դեռ շատ կանուխ է,— հեգնեց Լեւոնը ու Կայծակին մօտ նստաւ,— նո՞ր նամակ, որտեղէ՞ն է ... Նստէք, տղաք, կարեւոր խօսելիք ունիմ:

— Շուտով կը լուսնայ, մենք պէտք է երթանք,— ժամացոյցը նայելով ըսաւ Գարեգինը,— քու մասիդ շատ անհանգիստ էի ... փառք Աստուծոյ ողջ առողջ եկար: Ներսէս, երթանք, շուտով ժամհարի ատենը կուգայ:

— Աւելի կանուխ չէի կրնար գալ: Գէորգն ու խումբը ձգեցի Փաշի Փողան, Հաճիի տունը, ու ինքս աճապարեցի ձեզ մօտ: Կարեւոր հարցեր կան. պէտք է անմիջապէս կարգադրութիւն ընել ...

— Տօ, եղբայր,— ծիծաղելով Ներսէսը ընդմիջեց զայն,— հազիւ թէ ոտքըդ սենեակի սեմէն ներս դրիր, անմիջապէս նորէն ժողով, կարեւոր հարց, կարգադրութիւններ ... Մարդ Աստուծոյ, մէկ նստիր ու հանգստացիր, ժողովը վաղն ալ կը լինի, միւս օրն ալ: Դու մէկ պատմէ վերջի կռիւներէն, ի՞նչպէս սկսան ... Այս երեք օր եղաւ՝ աչքս խփած չունիմ ...

— Բոլորովին ի զուր, կարիք չկար այդքան մտահոգուելու: Վահէ՛, ի՞նչ նորութիւններ կան հոս:

— Նորութիւնը քեզի հետ է: Հոս՝ սովորականին պէս ... գաւառներէն՝ բազմաթիւ նամակներ: Չպատասխանեցի, սպասելով վերադարձիդ: Դու այդ շրջաններու գործերուն աւելի լաւ ծանօթ ես: Քիչ առաջ ալ վանքէն սուրհանդակները հասան, ժամանակ չունեցանք նամակները կարդալու: Ես ալ կը սպասէի քու գալուն, որ մեկնիմ: Երկու օրուան համար եկած էի, ահա շաբաթը անցաւ ...

— Ո՞ր կողմը պիտի երթաս:

— Ասկէ նախ կ'անցնիմ Աղթամար, այնտեղէն ալ Կաւաշի վրայով Կարկառ ...

— Դեռ մէկ երկու օր կ'ուշանաս, կարեւոր խնդիրներ ունինք ... Հիմա անմիջապէս խորհրդակցութիւն մը ունենալու ենք: Յետոյ ալ անշուշտ բոլորս միասին կ'անցընենք ...

— Ես ոչ,— գլուխը վերցնելով ըսաւ Կայծակը:

— Եւ ոչ ալ ես կրնամ մնալ,— ըսաւ Պիծան,— յիմար բան մը պատահեր է: Գիտես Զօլ Աղայենց Թոնրատան պահեստը. երկարատեւ անձրեւներու պատճառով հողը շատ կակղելէն պատը փոր տուեր է: Պէտք է պահեստը դատարկել ու մէջի ապրանքը ուրիշ տեղ մը փոխադրելու մասին մտածել:

— Մենք գացինք, շուտով կը լուսնայ: Վաղը երեկոյ մեզ լուր տուէք: Ներսէս, երթանք:

— Կայծակ, դու ինչո՞ւ չես կրնար մնալ,— հարցուց Լեւոնը:

— Պիտի վերադառնամ կղզին, ահագին գործ կայ կատարելիք: Շատ դժուարութիւն կը քաշենք նիւթ ճարելու համար: Կը սպասեմ որ տղաքը գան:

— Դուն ու Վահէն պէտք եղած կարգադրութիւնները ըրէք,— հրացանը վերցնելով ըսաւ Պիծան, երբ Փանոսն ու երկու զինուած երիտասարդներ ներս մտան սենեակէն.— ժամանակ է որ շարժինք:

— Կայծակ, մէկ ալ ե՞րբ պիտի գաս,— հարցուց Վահէն:

— Հաստատ չեմ գիտեր ... թերեւս շուտով ... Հա՛, Լեւոն, նոր ստացուած խմորները հոս երկար մի պահէք, անմիջապէս ճամբեցէք կղզին:

— Մինչեւ հիմա որքա՞ն լեցուցեր էք:

— Հարիւր յիսուն մը կը լինի ...

— Իսկ որքա՞ն խմոր պատրաստ ունիք:

— Երկու հարիւրէն աւելի: Մէկ կողմէն ալ տղաքը նորերը կը ձուլեն: Նոր ռումբի ձեւ մը հնարեց Կարօն, շատ ապահով ու գործնական ձեւ մը ... Վահէին պատմեր եմ այդ մասին: Լեւոն, պէտք է լուրջ միջոցներ ձեռք առնել մեծ քանակութեամբ պղինձ ու կլայեկ գտնելու համար: Այսպէս մուրացկանի ձեւով բան դուրս չի գար: Ինչո՞ւ չէք մտածեր Պիթլիսէն ալ գնումներ ընելու մասին:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

Անիէի հերթական ժողովը են․: Ի վերջոյ կը հարցնէ․— « Ժողովրդական ճակատին խառնուած ծայրայեղ տարրերու այս յարձակումներէն վերջը, Հանրապետականները պիտի հասկնա՞ն, վերջապէս, Հանրապետութեան սպառնացող վտանգը »:

*** «Իւմանիթէ», համայնավար պաշտօնաթերթը, Քիէշիի դէպքը կը նկատէ «դաւադրութիւն մը ժողովուրդին դէմ» եւ կը պահանջէ օրինակելի պատիժներ տնօրինել, մաքրել ոստիկանութեան շարքերը, ձերբակալել տը լա Ռօքներն ու Տօրիօները, իբրեւ «կազմակերպիչներ քաղաքացիական պատերազմ»ի, լուծել Փաշական կազմակերպութիւնները են․:

« Փօփիւլէռ » ալ «գարշելի դրդութիւն մը » կը նկատէ դէպքը, աւելի չափաւոր լեզու գործածելով:

Փոխառութեան Բ. բաժինն ալ փակուեցաւ

Ազգ․ պաշտպանութեան փոխառութեան Բ․ բաժինն ալ, 3,000,000,000 ֆրանք, որ բացուած էր երեքշաբթի օր, արձանագրուեցաւ եւ փակուեցաւ օրը իրիկուն չեղած: Գիշերուան ժամը 10ին ելմտական նախարարը պաշտօնապէս կը յայտնէր արձանագրութեանց փակումը: Այս բաժինը մասնաւորապէս վերապահուած էր գաւառի: Արձանագրուած գումարը երեք միլիառը կ'անցնէր: Ուրեմն, ծրագրուած փոխառութենէն կը մնայ միայն 2,500,000,000 ֆրանք:

Պելժիոյ դիրքը՝ պատերազմի մը պարագային

Գրեցինք թէ Գերմանիա նոր ծրագիր մը ներկայացուցած է, արեւմտեան պետութեանց միջեւ դաշինք մը կնքելու համար (Լոքառնօ թիւ 2): Նոր տեղեկութեանց համաձայն, Գերմանիա կ'առաջարկէ որ Անգլիա, Ֆրանսա, Գերմանիա եւ Իտալիա երաշխաւորեն Պելժիոյ անկախութիւնը, իսկ այս վերջինը յանձն առնէ զինուորական աջակցութիւն չընծայել այդ պետութիւններէն ոեւէ մէկուն, եթէ պատերազմ ծագի:

Այս առաջարկը եթէ ընդունուի, Պելժիա ազատած կ'ըլլայ փոխադարձ աջակցութեան պարտականութենէն, որ նախատեսուած է Ազգաժողովի ուխտին մէջ: Ատոր համար ալ, յոյս չկայ որ ընդունուի, մասնաւորապէս Ֆրանսայի մէջ:

Ինչպէս յայտնի է, Պելժիա անցեալ տարի փոխեց իր քաղաքականութիւնը, հրաժարելով զինակցութեանց դրութենէն: Այս խնդիրը այժմ աւելի սուր հանգամանք առած է այդ երկրին մէջ․ եւ ատոր համար է որ Տանիմարքա, Հոլանտա եւ Շուէտ եւս ելքեր կը փնտռեն: Կ'ըսուի թէ Գերմանիա մասնաւոր առաջարկներ ներկայացուցած է Տանիմարքայի, խոստանալով ապահովել իր անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՐՏՈՒԻ (Սեւ ծով) Գէորգ քահանան ձերբակալուած է, կը գրէ «Աչքէ Սէօզ», ամբաստանուած ըլլալով իբրեւ «Իփփուրիքճի» (կախարդ): Պիտի դատուի պատժական ատեանին առջեւ:

ՊԱՐՏԱԽՈՐԻՋ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ վերահաստատման Բ․ տարեդարձը, մարտ 16, ցնծութեամբ տօնուեցաւ Գերմանիոյ մէջ: Այս առթիւ բուռն ճառ մը խօսեցաւ Զօր․ Կէօրինկ, օդանաւային նախարարը, Գերմանիոյ վերազինումը հռչակելով «աջակցութիւն մը՝ աշխարհի խաղաղութեան համար»:

ՍՊԱՆԻՈՅ ճակատին վրայ կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն, առանց վճռական ելքի մը յանգելու:

Ընկերաճանաչողական խնջոյք—պատմախօսութիւն

Սարսէլի Հ. Յ. Դ. Հրայր խումբի կողմէ

Հովանաւորութեամբ Սանուալ-Կուսէնվիլի Վարդան Ենթակոմիտէի

21 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին.

Սալ տէ Նօսի մէջ. 81 Rue de Paris. Սարսէլ:

Կը նախագահէ ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Երգեր եւ արտասանութիւններ։

Մուտքի եւ խնջոյքի մասնակցութեան համար 5 ֆր.:

ՃԱՄԲԱՅ — կառ. տիւ Նօռէն շոգեկառքը՝ ժամը 1.53 փօրթ քլինեանքուրէն ամէն ժամ օթօբուս. իջնել Place du Pont:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Կրթ․ եւ Հրատարակչական Ընկերութեան Ֆրանսայի Կեդրոնական վարչութեան նախաձեռնութեամբ եւ մասնակցութեամբ բոլոր մշակութային կազմակերպութեանց, Հայ Մամուլին, եւ ծանօթ մտաւորականներու, առաջին խորհրդակցական ժողով մը պիտի գումարուի, 20 մարտ, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Բարեգործականի Տան մէջ, 8, Rue Bossuet, Paris (10), խորհրդակցելու, եւ գործադիր մարմին մը ընտրելու, (ինչպէս որ տեղի ունեցաւ գիրերու գիւտի 1500ամեակին առթիւ), վիպագիր եւ գրագէտ Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ կազմակերպելու համար ազգային տօնակատարութիւն մը, որ պիտի սարքուի Փարիզի մէջ, եւ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ հոկտեմբեր ամսուն:

Կը խնդրուի բոլոր Մշակութային կազմակերպութիւններէն եւ Հայ Մամուլէն, որ հաճին իրենց ներկայացուցիչները ղրկել: Կը հրաւիրուին ինչպէս նաեւ մտաւորականները:

ՂԱՐԱԲԱՂ - ԶԱՆԳԵԶՈՒՐ հայրենակցական միութեան հերթական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ նախագահութեամբ Պ. Աբրահամ Ղուկասեանի եւ փոխ նախագահ Տքթ. Մելիքի, 18 մարտ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 81, Rue de la Faisanderie, Paris (16), մէթրօ Dauphine կամ Pompe. Օրակարգ՝ զեկոյց մշակուած կանոնագրի մասին, պարահանդէսի կազմակերպութիւն եւ ընթացիկ հարցեր: Կը հրաւիրուին բոլոր Ղարաբաղ-Զանգեզուրցիները այս խիստ կարեւոր ժողովին:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ այսօր, հինգշաբթի 18 Մարտ ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientales ի մէջ, 2 rue de Lille, Paris.

Դասախօս՝ Պ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Շիրվանզադէ:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը 20 մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ․ ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 19 մարտ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանը:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընդհ․ ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 20 մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին, Սիամանթօ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Մարտ 21ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—12,

Salle Poissonnière ի մէջ, 7 Rue du Faub. Poissonnière

Métro Bonne Nouvelle

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին՝ ՕՐ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ (երգ), Պ. Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն)

Մասնաճիւղի սիրողներու խումբը կը ներկայացնէ երկու զաւեշտ ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՀԱՄԲՈՅՐԸ եւ ՀՆԱՐԱՄԻՏ ՎԱՐԺԱՊԵՏԸ

ԺԱԶ — Մուտք 15, 10 եւ 7,50 ֆր.: Երախաներու 3 ֆր. — ՊՈՒՖԷ

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Պետ. Հ. Կ. Խաչի Իթալիի նորակազմ մասնաճիւղին կողմէ

21 Մարտ կիրակի ժամը 3ին. Gentillyի քաղաքապետարանին մեծ սրահին մէջ:

Նախագահութեամբ Փարիզի Պետ. Հ. Կ. Խաչի Նախագահ ՏՈՔԹ. ՔՕԼՕԼԵԱՆԻ

Կը խօսի՝ Պետ. Հ. Կ. Խաչի քարտուղար Պ. Գ. ԲԱՐՈՒՆԱԿԵԱՆ

Խնամուած գեղարուեստական բաժին:

Կը ներկայացուի «ՓՈՔՐԻԿ ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆ» (զաւեշտ):

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջակայի հայ հասարակութիւնը:

Իջնել մէթրօ Porte d'Italie կամ առնել 93, AR եւ ARbis օթօպիւսները:

Մուտք 3 եւ 5 ֆր.:

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ՔԵՄԱՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ նուագահանդէսները

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 21 Մարտ, կիրակի երեկոյ ժամը 9,15ին, Սալ Մազընոյի մէջ, 88 Րիւ տ'Օպանեը:

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 22 Մարտ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9,15ին, Ֆլօրիա սինէմային մէջ:

ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Դաշնակով կ'ընկերանայ ՏԻԿ. ՌՈՒԲԷՆ

ԳԻՆԵՐԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ

Տոմսերը կը ծախուին՝ Թումայեան եղբ. 38 Ave. Camille Pelletan. Տէր-Վարդանեան եղբ. 51 Rue St. Bazile. Մանուկեան եւ Հ[illegible]եան 3 Rue de la Phare եւ դիրատան Յ. Ղազարեանի մօտ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. եւ պահեստի խումբերը պիտի մրցին կիրակի. 21 Մարտ S. A. Valmyի Ա. եւ պահեստի խումբերուն դէմ. Stade Nicolas մարզարանին մէջ. 300 Grand'Rue. Maison-Alfort: Ժամադրութիւնը որոշուած է ժամը ճիշդ 1ին: Porte Dorée էն առնել 81 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Vert de Maisons: Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ մասնաւորապէս Ալֆորվիլի մարզասէր հասարակութիւնը:

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ կը հրաւիրուի Պ. Կրօն Զալըղեան:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ եւ շրջակայից Մարզուանցիներու Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 21 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 131 Ֆօպուրկ տիւ Թամփլ սրճարանին մէջ: Բոլոր հայրենակիցներէ կը խնդրուի ներկայ ըլլալ: Ներկաներու միայն բուէարկել պիտի համարուի տրուելիք որոշումներուն: Օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ անդամ անդամուհիները 20 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իր դպրոցին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի փորձերը տեղի կ'ունենան 8 rue Bossuet, Հայ երիտասարդաց Ակումբին մէջ, Métro Poissonnière կամ Gare du Nord, ամէն ուրբաթ երեկոյ ժամը 21ին: Արձանագրուելու փափաքողները դիմեն նոյն օրը:

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԻ ՀԵՏ

I.— ԵՐԵՔ ՍՈՒԼԹԱՆՈՒՀԻՆԵՐԸ— ՖԷՀԻՄԷ, ԽԱՏԻՃԷ, ՖԱԹԻՄԷ

Գրեց՝ ՀՄԱՅԵԱԿ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

Ֆաթիմէ սուլթանուհին, զոր անգամ մը միայն եւ ան ալ վանդակորմի մը մէջէն տեսած էի՝ քիչ ծանօթ էր ինծի: Անոր մասին իր քոյրերուն անցողական պատմութիւններէն քաղելով տարտամօրէն գիտցածս սա էր թէ բնութեան պարգեւներովը ոչ շատ օժտուած մարմնի մը մէջ՝ կը կրէր վեհերոտ եւ մարդախոյս հոգի մը, որ կռնակ դարձուցած աշխարհային իրերու, ներընչեալ յափշտակութեամբ մը կը հետեւէր ճէլալէտտին Րումիի վարդապետութիւններուն եւ յաճախ կը խորասուզուէր տէրվիշական խոկումներու մէջ:

Բոլորովին տարբեր խառնուածքի տէր էր Խատիճէ սուլթանուհին: Անոր մասին բառին լաւագոյն եւ արդիական իմաստովը կրնամ ըսել, թէ աշխարհիկ կին մըն էր: Ապտիւլ Համիտ անոր տուած էր Օրթագիւղի մէջ պալատ մը, որ գեղեցիկ էր, բայց պարտադրած էր նաեւ ամուսին մը, զոր սուլթանուհին տգէտ եւ անհամակրելի կը գտնէր եւ որուն հետ ամէն կապ խզեց Սահմանադրութեան հռչակումին: Իշխանուհին ունէր ընդհանուր զարգացում եւ բաւական լաւ դաշնակահար էր: Իրեն համար ունեցած յարգանքիս եւ բարձր գնահատումիս մէջ՝ իր վեհանձն եւ ազնուական նկարագիրը շատ մեծ բաժին ունի, այնքան մեծ որքան իր սէրը եւ ջերմ համակրանքը իմ ցեղիս հանդէպ:

Բացառիկ դէմք մըն էր Ֆեհիմէ սուլթանուհին, օժտուած կարեւորագոյններովը բոլոր այն ընդունակութիւններուն, որոնց շնորհիւ երբեմն կիներ, ամէն դարու եւ ամէն երկրի մէջ, յաջողած են ձեռք անցընել իշխանութեան սանձը եւ վարել իրենց դարուն քաղաքական ուղղութիւնը: Մօտէն ճանչցած ըլլալով Մուրատ Ե. կայսեր նախասիրած այս աղջիկը, կը տարուիմ խորհիլ, թէ թերեւս ան ալ ունենար, Թոյլատու պայմաններու ներքեւ, եւ իր ռոմանթիք խառնուածքին ներած չափովը, իր որոշ տեղը իշխանուհիներու այն շարքին մէջ, զոր պատմութիւնը վերապահած է Բիւզանդիոնի, Անգլիոյ, Ռուսիոյ, Աւստրիոյ անուանի թագուհիներուն: Անոնց պէս ինքն ալ քաջասիրտ էր․ վըստահ, ձախորդութիւն կամ տառապանք կչիռ չունէին իր առջեւ: Անոնց հոգիին նման, իր հոգին ալ զինուած էր արույրէ կամքով եւ անխոնջ կորովով: Անոնց պէս, ինքն ալ ունէր անյագ ծարաւը փառքի, պատիւի եւ իշխանութեան: Կարելի է ըսել թէ միտքը ենթարկուած չէր մեծ մշակոյթի, բայց նման այն բարեբեր հողերուն, որոնց արդիւնաբերութիւնը մեծ աշխատանքի չի կարօտիր՝ կ'ըմբռնէր, կը բաղդատէր եւ կը վճռէր, անսովոր դիւրութեամբ: Պէտք է աւելցնեմ, թէ գերազանցօրէն կնոջական այն զէնքը, որ «խորամանկութիւն» կը կոչուի, միշտ պատրաստ կը կենար անոր ձեռքին տակ: Երբ իրաւունք մը պաշտպանելու համար ուժի պակասը զգար՝ մատը կը կոխէր ձգանին վրայ եւ հարուածը հազիւ թէ կը վրիպէր: Անգամ մը ուզեց գիտնալ թէ կա՞ն արդեօք օրինական միջոցներ լուծելու համար իր ամուսնութիւնը Կալիպ փաշայի հետ, զոր Մուրատի ընտանիքին ոխերիմ թշնամի Ապտիւլ Համիտ պարտադրած էր իրեն: Սահմանադրութենէն առաջ օրինական ճամբաները փակ էին եւ սուլթանուհիին անհամբեր բնաւորութեանը չէին պատշաճիր: Երկու երեք շաբաթ հազիւ անցած էր այդ խորհրդակցութեան թուականէն, երբ կրկին պալատ հրաւիրուեցայ: Զիս առաջնորդեցին հանդէպ, ուր սուլթանուհին բազմոցի վրայ ընկողմանած, զիս տեսնելուն պէս սկսաւ մեծաշուքն խնդալ պատմել: Շաբաթ մը առաջ ամուսինն նուիրեր է տասներօթը տարեկան չէրքէզ աղախին մը, խարտիշագեղ ցուրենի հասկի նման: Միամիտ փաշան շատ զգածուեր է սուլթանուհիին այս վեհանձն եւ նոյն իսկ անձնուրաց վերաբերումէն, աղախինը ընդունեցեր եւ․․․անկողնի պատիններու արժանացուցեր է: Սուլթանուհիին փնտռածն ալ ուրիշ բան չէր արդէն: Գայթակղութիւնը լուծուեցաւ փաշային պալատէն անմիջական արտաքսումովը եւ ամուսնական կապին խզումովը:

(3)

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.281

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 19 ՄԱՐՏ
VENDREDI 19 MARS 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3374

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՔԼԻՇԻԻ ԱՐԻՒՆՈՏ ԿՌԻՒՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՍԵՌՆՈՂՆԵՐՈՒՆ ԹԻՒՆ Է 6

Զորեքշաբթի երեկոյ դահլիճը նիստ գումարելով լսեց ներքին նախարարին յայտարարութիւնները Քլիշիի արիւնահեղութեան մասին: Յետոյ կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, հրաւիրելով ժողովուրդը որ պահէ իր պաղարիւնը, ցաւակցութիւն յայտնեց զոհերու ընտանիքներուն եւ այն բազմաթիւ Ֆրանսացիներուն, որոնք վիրաւորուեցան երեքշաբթի երեկոյեան ընդհարումին մէջ: Յետոյ կ'աւելցնէ թէ որոշած է անյապաղ եւ առանց երբեք տկարութիւն ցոյց տալու՝ պատժել պատասխանատուները, ձեռք առնել անհրաժեշտ միջոցները ապահովելու համար հանրային բարեկարգութիւնը եւ ընկերային խաղաղութիւնը: Ու կը խնդրէ բոլոր քաղաքացիներէն, բոլոր կուսակցութիւններէն, որ հրաժարին դիմելէ այնպիսի ցոյցերու, որոնք կրնան խանգարել երկրին խաղաղութիւնը:

Յետոյ կառավարութիւնը իր վստահութիւնը կը յայտնէ բանուոր դասակարգին, որուն օժանդակութիւնը վայելեց ամբողջ տասը ամիս, խնդրելով որ բանուորները պահեն իրենց պաղարիւնը եւ միութեան կամքը, որ անհրաժեշտ է պահպանելու համար իրենց ընկերային նուաճումները եւ ժողովրդավարութիւնը:

Միւս կողմէ Փարիզեան շրջանի բանուորական սէնտիքաներու Միութիւնը, Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան համաձայնութիւնը առնելէ վերջ, ընդհ. գործադուլ յայտարարեց հինգշաբթի առաւօտէ մինչեւ կէսօր: Երէկ առաւօտ կանգ առած էին հաղորդակցութեան բոլոր միջոցները, բանուորութիւնը թափուած էր փողոցները, տօնական օրուան մը երեւոյթը տալով քաղաքին: Ժամը 11ին վերսկսաւ հաղորդակցութիւնը, համաձայն բանուորական սէնտիքաներու Միութեան որոշման, այնպէս որ ամէն գործաւոր ու պաշտօնեայ կրցաւ հասնիլ իր գործին գլուխը, եւ ընդհ. աշխատանքը եւս ընթացք առաւ ամէն օրուան պէս՝ կէսօրէն վերջ:

Գործադուլի յայտարարութեան մէջ աշխատանքի արտօնութիւն տրուած էր դեղարաններուն, հիւանդանոցներուն եւ սառոյցի կաթի վաճառման:

Աջակողմեան թերթերը կը գրեն թէ տարակարծութիւն մը ստեղծուած է կառավարութեան եւ ժող. ճակատի ծայրայեղ հոսանքին միջեւ: Համայնավարները կը պահանջեն ցրել ոստիկանական շարքերը, պատժել ոստիկանութեան բարձր աստիճանաւորները, նոյնիսկ ներքին նախարարը: Կառավարութիւնը որ եւ է որոշում տուած չէ տակաւին, երէկ գոհացաւ միայն արգիլելով քաղաքական ցոյցերը: Մորիս Թորէզ եւ Ժաք Տիւքլօ Դը. առաւօտ ներկայացան Լէոն Պլումի եւ յանուն համայնավար կուսակցութեան խառն բողոքեցին որ ոստիկանութիւնը բանուորական արիւն թափեց Քլիշիի մէջ, յետոյ պահանջեցին հանրապետական ոգի մտցնել ոստիկանութեան շարքերէն ներս, լուծել ֆաշական զինեալ կազմակերպութիւնները որոնք քաղաքացիական պատերազմ կը պատրաստեն երկրին մէջ:

Քլիշիի ընդհարումին մէջ վիրաւոր սոճիստներէն մին մեռաւ երէկ, — որով մեռեալներուն թիւը կը հասնի 6ի: Ծանրապէս վիրաւորուած են 4 ոստիկաններ 17 ցուցարարներ:

** «Փօփիւլէր» կը գրէ թէ Քլիշիի դէպքերուն առթիւ վիրաւորուած են 158 ոստիկաններ եւ 84 շրջուն պահակներ: Վիրաւորուած քաղաքացիներուն թիւը կը հաշուէն 300, որոնց 86ին վիճակը ծանր է:

Ձերբակալուեցան եօթը հոգի, որոնք զէնքով բռնուած էին:

** Զորեքշաբթի առտու մէկ ժամ գործադուլ հռչակեցին ցուցահանդէսին բանուորները, 12,000 հոգի: Ուրիշ մասնակի գործադուլներ ալ տեղի ունեցան:

** Ձախակողմեան խմբակցութեանց ժողովին մէջ, բուռն ընդհարում մը ունեցան համայնավարներն ու արմատականները: Թերթ մը կը գրէ թէ ընկերվարականներն ու համայնավարներն ընդհարեցան, վէճ ծագած ըլլալով դէպքերուն պատասխանատուութեանց մասին:

** Համայնավար կուսակցութիւնը կը պահանջէ անմիջապէս ձերբակալել գնդ. տը լա Ռօքը եւ Տօրիօն (նախկին բոլշեւիկ), իբրեւ դրդիչներ քաղաքացիական պատերազմի:

*** Առ այժմ որ եւ է խօսք չկայ դահլիճին կամ անոր մէկ անդամին հրաժարման մասին, բայց անուրանալի է որ կառավարութիւնը ծանր հարուած մը կրեց, փոխառութեան աննախընթաց յաջողութենէն անմիջապէս վերջը: Այսօր հարցապնդումներ պիտի կատարուին Երեսփ. ժողովին մէջ, ծանր փորձի մը ենթարկելով դահլիճը: Համայնավարները վճռական դիրք բռնած են այս հարցին մէջ, այնպէս որ փափուկ վիճակի մը մատնուած է ժողովրդական ճակատը:

Ուշագրաւ պարագայ մը.— Աժանս Հավաս հաղորդած էր թէ համայնավար կուսակցութեան երկու ներկայացուցիչները վարչապետին ներկայանալով, «ուժգնօրէն բողոքած են ոստիկանութեան դաւերուն դէմ որոնց հետեւանքով բանուորի արիւն թափեցաւ»: Պ. Լէօն Պլում երբ իմացաւ այս լուրը, յայտնեց թէ գեկոյցը իրականութեան չի համապատասխաներ ոչ ըստ էութեան, ոչ ալ ըստ ձեւի:

Մուսոլինի կը խօսի խաղաղութեան մասին

Տրիփոլսոյ տօնախմբութիւններն բացումը կատարուեցաւ Զորեքշաբթի առաւօտ: Թագաւոր փոխարքան ալ հոն էր ամբողջովին: Օդանաւերը թեւ կուզային քաղաքին վրայ: Այդ խանդավառութեան մէջ Տրիպոլիս մտաւ Դուչէն: Տօնավաճառին զանազան տաղաւարները աչքէ անցընելէ վերջ, բարձրացաւ յատկապէս պատրաստուած բեմի մը վրայ, իր կողքին ունենալով մարաջախտ Պալպօ, գաղթային եւ մամուլի նախարարները, ֆաշական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը:

Մուսոլինի նախ պատկերացուց այն ճամբան, որուն բացումը կատարեց.

— Ճամբան որ կը կտրէ Կիրենէի անապատը, ճամբան ուրկէ մարդկային կառք մը չէ անցած երբեք, այսօր պարծանքի փաստ մը դարձած է մեզի, բայց այդ ճամբով կրնան հպարտանալ նաեւ Եւրոպացիները, որոնք արժանի են այս անունին, որ երբեմն մեծ անուն մըն էր:

Իտալացի ճարտարագէտներ եւ բանուորներ ամիսներով աշխատեցան այնտեղ, այնպիսի պայմաններու մէջ որոնք նուազ հաճելի էին բաղդատմամբ Լեմանի լճին կլիմային, ուր զօրաւոր դաշնակցութիւն մը ի զուր փորձեց խեղդել Իտալիան: Ներէ կայ մէկը, որ կը կարծէ թէ մոռցած ենք այս ամէնը, կը սխալի:

Այժմ թոյլ տուէք ցաւս յայտնել այն անհաղանդին մասին, որ կատարուեցաւ իբր թէ ժողովրդավար երկիրներու մէջ, մեծ թէ պզտիկ, դէպի Լիբիա իմ ճամբորդութեանս առթիւ: Այս հողէ-միջերկրական չարունակական անհաղանդախուռութիւնը. աղէտի վախեր ցանելու այս մարմաջը ոչ մէկ կերպով կը նպաստէ խաղաղութեան դատին, անոր համար որ կը պղտորէ ժողովուրդներու իրերահասկացողութեան մթնոլորտը:

Այս ճամբորդութիւնը էմփէրիալիսթ է, այն իմաստով որ տանական ժողովուրդները կուտան այս բառին: Այս ճամբորդութիւնը յարձակողական կամ զինուորական նպատակ չունի, ոչ ոքի դէմ: Մենք կ'ուզենք ապրիլ խաղաղութեան մէջ բոլորին հետ, եւ մեր գործակցութիւնը կը բերենք ամէն անոնց որ տագնապած են նոյն այս կամքով: Կը սպառազինուինք ծով. վրայ, երկինքի մէջ եւ ցամաքի վրայ, որովհետեւ այդպէս կը ներշնչէ մեր պարտականութիւնը ուրիշներու սպառազինութեանց դիմաց: Սակայն իտալացի ժողովուրդը կը պահանջէ որ զինք հանդիստ ձգեն, որովհետեւ կլանուած է դաժան եւ երկար աշխատանքով մը:

Ընկերներ Տրիպոլսոյ, շարունակեցէք աշխատիլ կայսրութեան կլիմային եւ ֆաշական յեղափոխութեան մէջ: Եւ ողջ լեր, արքայ»:

Կին մը կը կրակէ կոմս տը Շամպրէօնի վրայ

Զորեքշաբթի կէսօրէ վերջ, Հռոմի նախկին դեսպանը, կոմս տը Շամպրէօն, երբ Կար տիւ Նորի կայարանէն, Փարիզ - Պրիւքսել ճեպընթացը կ'առնէր, յանկարծ կին մը կրակեց ձեռքի ատրճանակը: Կայարանի աղմուկին մէջ անլսելի մնաց ատրճանակին ձայնը, սակայն կոմս տը Շամպրէօն մէջքը ծռեց, կռթնեցաւ վակոնի բազրիքին եւ պոռաց. «Բռնեցէք սա կինը»: Զղային կին մը, ատրճանակը ձեռքին, կանգներ էր վակոնին մօտ: Առանց ընդդիմութեան՝ յանձնուեցաւ, գետին նետելով ատրճանակը: Գաղտնի ոստիկան մը զինք տարաւ մօտակայ ոստիկանատունը, մինչ կայարանի պաշտօնէութիւնը Լարիպուազիէր հիւանդանոց կը փոխադրէր դեսպանը: Կոմս տը Շամպրէօնի վէրքը մտահոգութիւն չի պատճառեր:

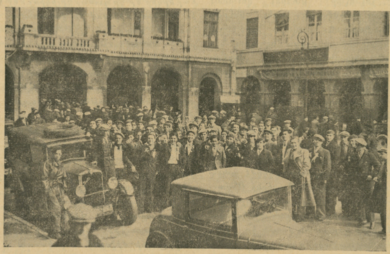
Ոճրագործը մանկամարդ կին մըն է, Ֆրանսացի ծանօթ նկարիչի մը աղջիկը: Ամուսնացած նահանգապետի մը հետ, յետոյ ամուսնալուծուած: Պահ մը իբրեւ դերասան՝ խաղացած է Օտէօնի մէջ, յետոյ Մակտա Ֆոնթանժ ծածկանունով հրապարակագրութեան մէջ մտած: Հռոմի մէջ կը սիրահարի իտալացի բարձր պաշտօնատարի մը, բայց իբրեւ ծանօթ կոմս տը Շամպրէօնի՝ անոր կը խոստովանի կարգ մը գաղտնիքներ, որոնք երբ իտալացի իր սիրահարը կ'իմանայ, Մակտա Ֆոնթանժ կը հետեւցնէ թէ դեսպանն է որ չարախօսութիւններով եւ իր գաղտնիքները տալով՝ պատճառ դարձած է իրենց սիրոյ եւ ամուսնութեան ծրագրին խզումին:

Այսպէս պատասխանած է Մակտա Ֆոնթանժ, իր առաջին հարցաքննութեան ընթացքին, ցաւ յայտնելով որ չէ կրցած սպաննել դեսպանը:

«Անաստուածութիւնը» չէ վերջացած

«Կոմսոմոլսկայա Պրաւտա», երիտասարդ համայնավարներու կազմակերպութեան պաշտօնաթերթը, յօդուածով մը խոստովանելով կը դատապարտէ Միութեան վարիչները, ըսելով թէ երեսի վրայ ձգած են կրօնի դէմ բացուած պայքարը: Թերթը դիտել կուտայ թէ՝ որովհետեւ քահանաները եւ ուրիշ կրօնաւորներ վերստացան իրենց քաղաքացիական իրաւունքները, կը կարծեն թէ այլ եւս աւելորդ է հակակրօնական պայքարը: Բացարձակապէս սխալ է այս: «Խորհրդային երիտասարդները պէտք է առանց որ եւ է բացառութեան պաշտպանուին կրօնական ազդեցութիւններու դէմ»: Երիտասարդ համայնավարներու Միութեան պաշտօնեաները եւ նոյն իսկ Անաստուածներու մարտական կազմակերպութիւնը հիմնուելով սթալինեան սահմանադրութեան վրայ, կը կարծեն թէ կրօնը վտանգաւոր չէ այլ եւս, քանի որ արդէն ջնջուած է, բացի ծեր մարդոց շրջանակէն: Իսկ իրականութիւնը այն է որ «որոշ չափով վերակենդանացած է Եկեղեցւոյ անդամութիւնը»: Ոչ միայն օրթոտոքս քահանաները, այլ եւ ուրիշ աղանդի կրօնաւորներ այժմ «Հոգեւոր ապաքինութեան ամէնէն նուրբ մեթոտները կը ցուցնեն, եւ ոչ միայն տարէց մարդիկ, այլ եւ երիտասարդներ, մասնաւորապէս աղջիկներ եւ հաւաքէն»:

Բոլշեւիկեան թերթը այս առթիւ ներկայացնելով «ամէնէն ամօթալի» օրինակները, կը պատմէ թէ Փանսա քաղաքին մէջ արհեստագիտական վարժարանին աշակերտները մասնակցեր են եկեղեցական երգեցողութեանց: Նոյն իսկ տարրական դպրոցներու աշակերտները նոյն յանցանքը գործեր են ...

ԽՄԲԱՆԿԱՐ ՄԸ ՎԻԷՆԻ ՁԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐԷՆ
(Բժշկական քննութենէն վերջ)

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՅՈՅՍ ՉԿԱՅ ՆԵՐԿԱՅԻՍ

Աթէնքի Հօկի վարչութիւնը գաղթականներու քանդումին առթիւ հեռագիր մը ուղղած ըլլալով Երեւան, հետեւեալ պատասխանը ստացած է Հօկի գլխաւոր վարչութեան նախագահէն.—

« Ներկայիս ներգաղթի հնարաւորութիւն չունինք: Խնդրին մանրամասնութիւնները հաղորդեցէք նամակով:

Մուսոլինի կը գիշերէ անապատին մէջ

ՎՐԱՆԻ ՏԱԿ, 250 ՀԵՏԵՒՈՐԴՆԵՐՈՎ

Աւելի խորապէս ազդելու համար արաբ ամբոխին վրայ, Մուսոլինի երեքշաբթի գիշեր պառկեցաւ Լիբիոյ անապատին մէջ, գիւղէն փարսախներով հեռու, վրանի մը տակ: Իրեն եւ իր 250 նախարարներուն, զօրավարներուն, գաղթային պաշտօնեաներուն, սպաներուն, թղթակիցներուն եւ ծառաներուն համար սարքուած էր վրաններու քաղաք մը, վերջին երկու օրերու ընթացքին: Աւելի քան 200 մեծ վրաններ տնկուած էին երկու երկայն շարքերու վրայ, իսկ մէջտեղը՝ Մուսոլինիի եւ իր նախարարներուն վրանները: «Առաջնորդ»ին վրանը բաժնուած էր երեք մասի,— ննջարան, աշխատանոց եւ բաղնիք: Ճակատէն կը ծածանէր իտալական դրօշը՝ բարձր ձողի մը վրայ: Կերակուրները, գինին եւ սպասը փոխադրուած էին Պէնկազիէն, 15 մեծ օդանաւերով: Ճաշացուցակին գլուխը կը գտնուէր «կայսերական» ապուր: Խմորեղէններէն մէկն ալ անուանած էին «Ֆաչէթթա Նէրա», որ հապէշական ռազմերգի մը անունն է: Ճաշէն վերջ տեղի ունեցաւ անապատային ռազմական պար մը, Մուսոլինիի վրանին առջեւ: Յետոյ վաշկատուն Արաբները քաշուեցան անապատին խորը, շարունակելու համար իրենց երգերն ու պարերը:

Աշտարակաշինութեան մրցում ցուցահանդէսին մէջ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ խորհ. իշխանութիւնը եւ գերմանական կառավարութիւնը մրցումի ելած են, կարելի եղածին չափ բարձր աշտարակներ շինելու համար Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսին մէջ: Մինչ միւս շէնքերու մեծ մասը տակաւին կմախք են, գերմանականը լրանալու վրայ է արդէն, եւ ռուսականն ալ ետեւէն պիտի հասնի: Այս երկու երկիրներուն տաղաւարները ամէնէն ընդարձակներն են եւ դէմ դիմաց պիտի ճակատին, իբր 200 ոտք բարձրութեամբ աշտարակներով, որոնց մասին տաժանելի բանակցութիւններ կատարուեցան ամբողջ վեց շաբաթ: Իւրաքանչիւրը կ'ուզէր որ իր աշտարակը միւսէն աւելի բարձր ըլլայ, եւ հարկ եղաւ զօրաւոր միջամտութիւն մը կատարել, որպէսզի հաւանին բարձրութիւնը պահել հաւասար չափի վրայ:

Խ. Միութեան աշտարակը պիտի պսակուի կնոջական վիթխարի կերպարանքով մը, մուրճ - մանգաղ բռնած, իսկ գերմանականը պիտի ներկայացնէ արծիւ մը, անշուշտ կեռ խաչով:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼՊԱՆԻՈՅ խորհրդարանը օրէնք մը քուէարկեց, որով կը ջնջուի կիներու քօղը:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ արտաքին նախարարը Էնկիւրի գնաց, զանազան հարցեր քննելու համար:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ քաղաքապետը, Լա Կարտիա, նոր ճառ մը խօսեցաւ 20,000 ունկնդիրներու առջեւ եւ նորէն բուռն խօսքեր արտասանեց Հիթլէրի դէմ: Կը յիշուի թէ իր նախորդ ճառին առթիւ, գերմանական մամուլը փոթորիկ բարձրացուցած էր, իսկ Ուաշինկթընի գերմանական դեսպանն ալ բողոքագիր մը ներկայացուց:

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ գինը 10 սանթիմ պիտի աւելնայ իւրաքանչիւր քիլովաթի վրայ, շաբաթ օրէն սկսեալ:

ԽՄԲ.— Երէկուան գործադուլին առթիւ, հաղորդակցութիւնները դադրած եւ տպարանական գործերն ալ խանգարուած ըլլալով, ստիպուեցանք փոփոխութիւններ կատարել առաջին էջի նիւթերու դասաւորման մէջ եւ թերթն ալ սովորականէն քիչ մը ուշ լոյս տեսաւ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ. — Վերջերս կարգ մը իտալական թերթեր յօդուածներ հրատարակեցին հայկական հարցի եւ առհասարակ Հայերու մասին: Այսպէս, «Կածէթթա տի Պէրկամօ» իրարու ետեւէ տպեց հետեւեալ գրութիւնները.— «Կիլիկիոյ եւ Սուրիոյ Հայերը» (16 յունուար), «Հայ զոհերը» (23 յունուար) եւ «Ժողովուրդի մը զոհումը» (27 յունուար): Ստորեւ կուտանք անոնց ամփոփումը, իբրեւ նիւթեր պատմութեան համար: Իտալական թերթը մեծ «մեծ»երը մեղադրած ատեն, տարօրինակ է որ կը մոռնայ Իտալիոյ պատասխանատուութիւնը իր մատնանշած աղէտին մէջ...

Յօդուածագիրը Է. Փարլիս, առաջին յօդուածով կը ներկայացնէ հայ ժողովուրդը իբր Փրանքօթրքական պայքարի եւ համաձայնութեան զոհը: Այդ առթիւ երկու սիւնակի մէջ կը խօսի Կիլիկիոյ Ֆրանսացիներու կողմէ պարպումին, Ֆրանքլէն Պույեոնի Անգարայի համաձայնութեան, եւ այս ամէնուն հետեւանքով այնքան անմեղներու կեանքին կորստեան մասին: Յօդուածագիրը բաւական յայտուն գոյներով Կիլիկիոյ պարպումը նկարագրելէ վերջ եւ մանաւանդ Թշնամիին կողմէ Հայոց կրած տառապանքները պատկերացնելէ վերջ, բոլոր պատասխանատուութիւնը կը ծանրացնէ Ֆրանսայի վրայ:

«Ոչ մէկ ազգ, այդ տխուր 1921ի նոյեմբերին այնքան անէծք ստացաւ Անատոլուէն եւ Կիլիկիայէն եկող հիւծած թշուառներէն, ինչքան Ֆրանսան: Արեւելքի քրիստոնէից ինքնագով պաշտպանը իր սնապարծ եւ աշխարհակալ քաղաքականութեան պտուղը կը քաղէր Մ. Քէմալի կամքին առջեւ պարտութիւնը ընդունելով: Նորակազմ Թուրքիոյ պետք այս ստորնացումը պարտադրելով Ֆրանսայի, կ'ուզէր բոլոր պետութիւններուն ազդարարութիւն մը ընել, պետութիւններ, որոնք հաւատացած էին Թուրքիոյ պարտութեան եւ անոր անզօրութեան:

Երկրորդ յօդուածը կը ներկայացնէ Հայաստանը իբր զոհ Փրանքեւռուս չահատակութեանց: Յիշելէ վերջ Թուրքիոյ սուլթանութեան շրջանին մեծ պետութեանց հակամարտութիւնը Թուրքիոյ հողին վրայ, եւ կը յիշէ թէ Հայերը միշտ կասկածելի նկատուեցան անարդարօրէն իբր դէպի արեւմուտք հակում ունեցող քրիստոնեաներ եւ իրենց աշխուժութեամբ, վտանգ սպառնացող տարր մը Թուրքիոյ:

«Եթէ ուրիշ ազգեր չահագործեցին Հայերը, գոնէ Իտալիա միշտ անկեղծ եւ անշահախնդիր բարեկամութիւն մը ունեցաւ Հայոց հանդէպ», կ'ըսէ յօդուածագիրը: Եւ կ'սկսի թուել այն կապերը, որ գոյութիւն ունեցած են Հայոց եւ Իտալիոյ մէջ: Կը սկսի Ռաւեննայի էկզարքութենէն, երբ Ներսէս Պատրիկ Բիւզանդիոնի կողմէ առաքուած, բարբարոսներու (Գոթերու) դէմ առաջին զէնք վերցնողը եղաւ, Իտալիան պաշտպանելու համար: Անկէ վերջ շատ Հայ պատրիկներ եկած են, որոնք բոլորն ալ լաւ համբաւ ձգած են Իտալիոյ մէջ: Հայոց այս պաշտօնական մուտքը պատճառ եղաւ որ առեւտրական յարաբերութիւններ ալ մշակուին վաճառականական միւս քաղաքներու հետ ալ, Ճենովայի, Վենետիկի, Բիզայի եւ Հռոմի հետ:

Կիլիկիոյ Ռուբէնեանց թագաւորութեան ժամանակ առեւտրական յարաբերութիւնները աւելի սերտ կ'ըլլան, այնպէս որ Վենետիկ առանձնաշնորհեալ երկիր մը կը դառնայ Կիլիկիոյ մէջ եւ Կիլիկիոյ միջոցով իր վաճառականութիւնը բոլոր Արեւելքի մէջ կը տարածէ: Խաչակրութիւնները այդ կապը կը նուիրագործեն եւ հայ թագաւորները սակայն իրաւարար եղած են Բիւզանդիոնի կայսրութեան եւ Վենետիկի հանրապետութեան մէջ ծագած վէճերուն առթիւ:

Մինչեւ հայ արհեստակցական միութիւններ եւ վաճառականական տուներ կը հաստատուէին Պոլոնիայի, Լիվորնոյի, Հռոմի եւ մանաւանդ Վենետիկի մէջ, ուր Հայ մը, Սերաստիանոս Ծանի քաղաքին թաղամաս մը իր անունը տուած է, Վենետիկցիները կը հաստատուէին Տրապիզոնի մէջ, Հայաստանի միջոցով Պարսկաստանի եւ անկէ ալ Կեդր. Ասիոյ հետ առեւտրական կապ հաստատելու համար: Բայց բարբարոսներու արշաւանքները Հայերը դէպի արեւմուտք քշեցին: Հայերը նախընտրեցին խառնական քաղաքները, ուր կարճ ժամանակի մէջ կանգնեցին եկեղեցիներ, դպրոցներ, հիւրանոցներ եւ վանքեր: Այս ամէնուն մէջ կը փայլի Ս. Ղազարու վանքը:

Այս անցեալը յիշելէ վերջ, «Ինչպէս կարելի է մոռնալ», կ'ըսէ յօդուածագիրը, տխուր ներկան, մանաւանդ հայութեան ընդհ. պատերազմի ժամանակ մեր կողքին պայքարը: Այդ թուականներուն այնքան տառապանք եւ աղէտ կուտակուեցաւ հայութեան գլխուն, որ կարելի չէ քաղաքակիրթ ժողովրդեան մը համակրութիւնը եւ սրտացաւումը մերժել անոր:

Անգլիացիներուն, Ռուսերուն եւ Ֆրանսացիներուն, միակ պատասխանատուները Հայոց այս աղէտին, բոլոր յանցանքը վերագրելու է: Ուրիշ առիթ մը կը վերապահէ դրուագներ տալ Հայոց մատուցած ծառայութեան, Կովկասի, Պաղեստինի եւ Փրանս. ճակատներուն վրայ: Այս յօդուածին մէջ կը պատկերացնէ այն հերոսական ճիգերը, որ Հայերը կատարեցին իրենց երկիրը վերագրաւելու եւ պահելու համար, բայց անխղճորութեան մատնուեցան, որովհետեւ անկարելի էր պահել այնքան ընդարձակ ճակատ մը, հազիւ քանի մը հազար զինուորով:

Մի առ մի կը հաշուէ այն բոլոր սրտապնդումները եւ խոստումները, որ Անգլիացի եւ Ֆրանսացի պետական անձնաւորութիւններ պաշտօնապէս ըրին Պօղոս Նուպարի հայկական հարցին շուրջ, անկարելի է, կ'ըսէ, չհաւատալ եւ այդ հաւատքին հետեւանքով մնացին Թուրքիոյ հակառակ ճակատի վրայ:

Անկէ վերջ մեծերու կողմէ չահագործումի շարք մը կը սկսի, յօդուածագիրը մի առ մի կը թուէ այդ ամէնը, ըլլայ Անգլիացիներու, ըլլայ Ֆրանսացիներու կողմէ: Այս ամէնուն իբր վարձատրութիւն կրկնակ խաղաղութեանց դաշինքները յուսախաբութեան գլուխ գործոցներ եղան Հայոց համար: Ժամանակ մը վերջ ուզեցին այս ամէնը դարմանել հայկական օջախի հարցով մը, հարց մը որ Մուսուլի քարիւղին մէջ խեղդուեցաւ: Այս ամէնուն մէջ Հայոց ի նպաստ միակ ձայնը, Իտալիոյ ձայնն էր, որ սրտանց կը փափաքէր այդ թշուառ ժողովրդեան նիւթական եւ բարոյական սփոփանքի պատճառ ըլլալ: Բայց միակ մնաց, Թուրքիոյ կամքին առջեւ ընկրկեցան Ֆրանսա եւ Անգլիա: Մինչեւ Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ քիչ մը ճնշումով, Թուրքիան ալ կրնար հաւանիլ հայ պետութեան մը ստեղծումին, վերջ տալու համար եւրոպական պետութիւններուն համար ամօթալի այս հարցին:

Երրորդ յօդուածով մը իտալացի հրապարակագիրը կը ներկայացնէ հայ ժողովուրդը իտալացի հասարակութեան իբրեւ անգլիական եւ մանաւանդ փրանսական չահատակութեանց զոհուած ազգ մը:

Արեւելեան խնդիրները, կ'ըսէ որոնք պատերազմէն 20 տարի վերջ ալ պէտք էին լուծուած ըլլալ, դեռ առկախ կը մնան, ասոնց մէջ առաջին տեղը կը բռնէ հայկական հարցը, որ դեռ իր ողբերգական այժմէութիւնը կը պահէ:

Արեւելքը եւ հոն գտնուած ժողովուրդները այնքան հակամարտ շահեր եւ ազգային զգացումներ ունին որ անկարելի է մին գոհացնել առանց դժգոհացնելու միւսը: Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումները այնքան հակասականութիւն հանդիպեցան, որ անգործադրելի եղան, եւ ամէնքն ալ սկսան հայկական հարցը ոչ թէ արդարութեան տեսակէտով տեսնել, այլ միայն շահու տեսակէտով դիտել: Եւրոպայի դիւանագէտները միշտ Հայաստանը հեռու կը տեսնեն նուաճողութեան գլխաւոր գիծերէն, ոչ այնքան բարեբեր, որքան աշխատասէր ժողովուրդով մը բնակուած, այնպէս որ ո եւ է երկիր տարածուելու կարելիութիւն չի տար:

Եւ խնդալու ալ Հայաստան չունի միջազգային չափանիշով հանքեր, ինչպէս Բագուն եւ Էրկիլը, որով Եւրոպայի համար անհետաքրքրական երկիր մը դարձաւ:

Պատմութեան մէջ ետ երթալով, դժուար է որոշել թէ Հայաստան ի՞նչու ենթարկուեցաւ հալածանքներու, այն նկատելի է որ անոնք սաստկացան եւ կազմակերպուեցան ազգային գիտակցութեան զարթումով եւ անկախութեան փափաքով: Այս հալածանքներուն պսակը եղաւ Էնվէրի եւ Թալէաթի Ջարդը հայ ժողովուրդին:

Թուրք ժողովուրդը սիրով պիտի ուզէր լաւ դրացի ըլլալ Հայոց հետ, բայց Թուրք կառավարութիւնը ստիպուեցաւ Գերմանացիներէն մղուած պատերազմի մէջ մտնել եւ իբր դէմ գտաւ հայ ժողովուրդը: Հայերը ուրիշ կերպով չէին կրնար ընթանալ, որովհետեւ արդէն 150.000ի մօտ զինուորներ ունէին ռուսական բանակին մէջ, բնականաբար չէին կրնար տարբեր քաղաքականութիւն որդեգրել երկու ճակատներու վրայ: Իսկ եթէ նկատի ունենանք այն ճնշումը որ համաձայնականները կատարեցին Հայոց վրայ, բոլորովին կ'արդարանան:

Այսօր Ֆրանսայի արեւելեան քաղաքականութիւնը սնանկացաւ եւ անոր հետեւանքով բոլոր Թուրքիոյ քրիստոնէութիւնը փճացաւ: Եւրոպան անպատկառօրէն անկարեկիր աչքերով կը նայի այդ թշուառներու զանգուածին մէջէն ամէնէն թշուառ Հայոց: Ներկայ ժամանակներու ոգւոյն հետ անհաշտ է, եւ հարկ է ամէն անգամ որ Արեւելքով կը զբաղինք, սրբագրել ջանանք:

ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Ի ՑՈՅՑ ՄԱՐԴԿԱՆ

Ստորերկրեայ կառաշարին մէջն եմ: Պարող զոյգերու պէս մարդիկ ակամայ իրարու կպած են: Քանի մը հարիւրի հասնող այդ բազմութիւնը, մէկ մարդու պէս շունչը իրեն քաշած՝ կը սպասէ ելքի: Ամէնքն ալ առանց սեռի եւ տարիքի խտրութեան, գրագում մը ունէին իրենց ձեռքերը: Կը կարդային:

Ամէն անգամ, որ ինքզինքս ստորերկրեայ կառաշարին մէջ կը գտնեմ, հաւատացէք, սիրելի Վահէ, կատարեալ ընթերցասրահի մը տպաւորութիւնը կը թողու վրաս:

Հազուադէպ է, որ առանց զբաղումի մէկը տեսնես հոն: Մարդ ակամայ, կը ստիպուի ինքն ալ քովինին պէս թերթ մը կամ գիրք մը կարդալ: Ճիշդ քովս հազիւ տասը տարեկան տեղացի պզտիկ մը մօրը քով նստած՝ Ժորժ Սանի «Մեծ մօր մը պատմութիւնները» կը կարդար: Եւ այսպէս քանիներո՜ւն, հակառակ իրենց տարիքին:

Երբ այլ եւս Պուշկին կարդալէ յոգնած աչքերս վեր կը բարձրացնէի, յանկարծ, քայլ մը անդին «Յառաջ»ի խոշոր տառերը աչքիս հանդիպեցան: Այս բացառիկ տեսարանը սիրտս իր թեւերուն մէջ առած՝ օրօրեց պահ մը: Ուրախացայ: Երբ աչքերս հոս ու հոն, ուրիշ մըն ալ գտնելու կը պտտցնէի, ընկերը այս երիտասարդին, որ տեղական թերթ մը ձեռքը նկարները կը դիտէր, յանկարծ գլուխը վերցնելով.

— Ամօթ է, mon cher, այդ թերթը ծալէ զրպանդ դիր, հոս հանրակառքին մէջ հայերէն չեն կարդար: Տես, ամբողջն ալ ֆրանսերէն կը կարդան: (Առանց սակայն տեսնելու որ, ճիշդ քովը մէկը «Տէյլի Թէլկրաֆ», ուրիշ մը «Թրիպունա» կը կարդային)

— Դուն քու գործդ նայէ: Ուրիշին խառնուելու իրաւունք չունիս: Եթէ հեղ մըն ալ փորձուիս նոյն բանը կրկնելու, հաւատա, չոր բարեւ մը իսկ տալու արժանի չեմ գտներ քեզ: Հասկցա՞ր:

Պարոնը, կարծես վիրաւորուած այս երիտասարդին խօսքերէն, թերթը ծալեց, ու խոշոր տառերն ալ զրպանին դուրս ձգելով՝ կառաշարին դուռը բացաւ: Ես ալ ետեւէն:

Դուրսը, ելքին դրան առջեւ, պառաւ մը թղթիկ մը ձեռքը այս պարոնին մօտեցաւ.

— Հայ կ'ըլլաս, տղաս:

— Այո:

— Ի՞նչ կ'ըլլայ, հեղ մը սա թուղթին նայէ, տես ինչ կ'ըսէ:

Կը նայի: Պառաւն ալ իր շրթներուն: Եւ ահա, երբեմն երբեմն բան մը փնտռելու պատրուակով, աջ ձեռքը ականջին ետին կը տանի: Ու վերջապէս շրթները կը շարժին.

— Կարծեմ «շոմաժ»ի խնդիր ըլլալու է: Հեղ մը այդ ոստիկանին հարցուր, բաւ. ու գնաց:

Խե՞ղճ պառաւ, եթէ այդքան բան գիտնալու ըլլար, ինչո՞ւ հոդ պիտի կենար: Ինչո՞ւ անցորդներէն լոյս պիտի խնդրէր:

Կը մօտենամ: Կը մօտենայ պառաւն ալ:

— Հա՞յ ես, տղաս:

— Ի՞նչ կ'ուզէք, մայրիկ:

— Մէկը այս թուղթը տուաւ որ Կ. Խաչին երթամ, ճար ճամբայ չեմ գիտեր: Ձեռ ալ գիտեր թէ ինչ գրուած է: Կը նայի՞ս հեղ մը, ճագուկս:

Կը կարդամ: Eglise Armrnienne, 15 Rue Jean Goujon.

Հիմա, պառաւն ալ հետս կրկին վար կ'իջնեմ սանդուղներէն, ու տոմսակ առնելով կը քալենք դէպի կառաշարը ...

Մինչեւ այսօր ալ, երբ կը յիշեմ այդ պառաւին խորշոմած դէմքը, որուն վրայ կ'արթնէին երկու յոգնած աչքերը, սիրտս լուռ կը ճմլուի, կը կծկծի:

Ի՞նչ կ'ըսես, սիրելի Վահէ: Տակաւին յուսա՞նք ցուցամոլութեան ախտին վարակուած այս անհոգ տղաքներէն, թէ տանք կուժուրացող հովին որ առնէ տանի սարէ սար, ինչպէս աշնան տերեւ մը դեղնած ...

ՊԱՐՄԱՆԻ

ՏԻԳՐԱՆ ԾԱՄՀՈՒՐ

(Փ. ՃԷՄԻԼ)

Փետր. 18ի ապստամբութեան տարեդարձին առթիւ, ուրիշ զոհերու հետ միշտ կը յիշեմ անմոռանալի ուսուցիչս, Տիգրան Ծամհուրը, որ ինկաւ ճիշդ փետր. 18ին, եղերական մահով:

Ձինքը ճանչցած եմ 1912ին, իբրեւ Ֆէրիտ Ճէմիլ, երբ կը յաճախէի Կարնոյ ազգային վարժարանը (Արծրունեան): Հոն աշակերտները դառնութեամբ կը դանդատէին հնադարեան ուսուցիչներէն եւ սոսկումով կը պատմէին պատիժները, մանաւանդ հռչակաւոր փալախան: Մեր բախտէն այդ բոլորը վերցած էին: Ազգ. վարժարաններու ընդհ. տնօրէն ողբացեալ Ե. Թոփչեանի մահէն վերջ, անոր յաջորդած էր Ռոստոմը, եւ ուսուցչական կազմը հիմնովին փոխուած: Երիտասարդ ուժեր անցեր էին հիներուն տեղը, օժտուած մանկավարժական հմտութեամբ եւ դասաւանդութիւնը սկսած էր մատչելի եւ հաճելի դառնալ:

Ուսուցչական անհա այդ խումբին մէջն էր նաեւ Տիգրան Ծամհուրը, որ մեր դասարանին Թուրքերէն եւ բուսաբանութիւն կը դասաւանդէր: Ծամհուրին ուսուցչական ձեւը այնքան դիւրին եւ հաճելի էր որ ամենաբթամիտ աշակերտներն իսկ կը զարմանային իրենց յաջողութիւններուն: Մանաւանդ Թուրքերէնը, թէեւ երկրորդ տարին էր որ սկսած էինք, քանի մը ամսուան ընթացքին գիրերը յաջողակ կը շղթայէինք: Դասերու ընթացքին Ծամհուր աթոռին բնաւ չէր նստեր, միշտ ոտքի էր իր միջակէն քիչ մը բարձր հասակովը, ձեռքերը երբեմն մէջքին սեղմած, մերթ գրասեղաններուն առջեւ մեր գրատախտակին քովը, իր ճկուն մարմինովը աւելի հրամանատարի մը կը նմանէր: Կը պատահէր երբեմն որ կը ջղայնանար, երբ գործ կ'ունենար անուշադիր աշակերտներու հետ: Սովորաբար աջ ձեռքով ցուցամատը կը շարժէր, յանկարծ թեթեւ մը բռնած, վեր կը բարձրանար ուր կիսովին կ'երեւար մէջքի սիրուն գօտին վրան սատափի նման փայլուն փամփուշտին ծայրերը: Եւ մեր պատկառանքը կ'աճէր:

Դպրոցը Ռոստոմի ջանքերով հետզհետէ սկսաւ ընդարձակել մարզական ճիւղը, նախապէս գոյութիւն ունեցող շուէտական մարզանքէն աւելցան շատ մը ճիւղեր,— բուրգեր կազմել, 6—7 մեթր բարձրութեամբ կայմերու վրայ բարձրանալ, ձողերով եւ պարաններու վրայէն ցատկել, գնդակի զանազան խաղեր սկաուտական խումբեր, խաղեր սարքել եւն.: Այս բոլորին ընդհ. կառավարիչ նշանակուեցաւ Տիգրան Ծամհուրը: Եւ կարճ ժամանակուան ընթացքին այս թմրած աշակերտները դարձան աշխոյժ տղաք, զօրաւոր ջիղերներով ու մկաններով: Ծամհուրի միակ մտահոգութիւնն էր տղաքը չարքաշ կեանքի վարժեցնել: Այս նպատակով կազմակերպեց շատ մը արշաւներ ամառ թէ ձմեռ: Հակառակ Կարնոյ խիստ ձմրան ամէն ամիս կանոնաւորաբար տեղի կ'ունենային պտոյտներ դէպի գիւղերը: Այդ արշաւներու ժամանակ բոլոր խաղերուն մէջ մեզ համար ամենահաճելին ձիւնագնդակն էր: 3—400 աշակերտներ կը բաժնուէին երկու հակառակորդ բանակներու: Խաղին նպատակն էր 1000 մեթրի վրայ 50 վայրկեանէն որոշուած բարձունք մը եւ կամ նշանակէտ մը կռուելով գրաւել: Այսպէս կանոնաւոր դասաւորուած երկու կողմերը բաժնուելէ վերջ, կազմ եւ պատրաստ անհամբեր կը սպասէինք Ծամհուրի ազդանշանին: Ան թէ հրամանատար էր եւ թէ իրաւարար: Այս խաղերուն ընդհանրապէս ներկայ կ'ըլլար նաեւ Ռոստոմը, Կարնոյ եւրոպական հիւպատոսներու հետ մէկտեղ: Տ. Ծամհուրը կը մտնէր դաշտը, մինչեւ ծունկերը թաղուելով ձիւնին մէջ, մինչ ազգային եւ յեղափոխական երգերը կը թնդացնէին շրջակայ բլուրները: Այդ երգերուն մէջ իր առանձին տեղը ունէր «Ձայնը հնչեց Բրրոսնի Հայոց լեռներէն»: Յետոյ կը սկսէր խաղը: Երբ արդէն 20—30 մեթր մօտեցած կ'ըլլայինք, (անոր մօտենալը արգիլուած էր) հազարաւոր գնդակներ կը սուրային օդին մէջ եւ երկու կողմէն ալ յամառօրէն կը դիմադրէին յաղթելու համար: Եւ այսպէս կրկնուէին մէկ կամ միւս ալ հաւասար: Ժամանակը երբ արդէն լրացած կ'ըլլար, խաղի ամբողջ տեւողութեան Ծամհուրը սուլիչը ձեռքը շարունակ կը սուրար աջ ու ձախ, երբեմն նոյն իսկ ինքն ալ կը թաղուէր ձիւնագնդակի տարափին տակ:

Խաղը վերջանալէն յետոյ, խանդավառ կը վերադառնայինք քաղաք անցնելով գլխաւոր շուկաներէն ու փողոցներէն:

Նոյն տարուան գարնանային անդորր վերջին հանդէսներուն առթիւ սարքուեցան ոլիմպիական խաղեր, մրցումներ եղան Կարնոյ պետ. վարժարաններու Թուրք աշակերտներուն հետ (միւլքիէ, իտատիէ), ի ներկայութեան կուսակալին, նահանգային բարձր պաշտօնատարներու: Տիգրան Ծամհուրը այստեղ եւս կը փայլէր մարզական տարազով: Բուրգեր կազմուեցան մասնակցութեամբ 40 հոգիի, վեց շարքի վրայ մինչեւ 7 մեթր բարձրութեամբ, ապշութեան մատնելով Թուրք պաշտօնատարները: Հանդէսը փակուեցաւ տողանցքով մը, ընկերակ-

ՍՏԱԼԻՆԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

1920ի մարտ ամսին Ղարաբաղը ապստամբեցաւ Ադրբէջանի դէմ, քանի որ Անգլիացիները եւս պահանջում էին, վերջինիս ռուսատեցութիւնը դեբարդնահատելով. յետագայ դէպքերը ցոյց տուին, որ Անգլիացիները չարաչար սխալուել էին, քանի որ Ադրբէջանը, գրեթէ առանց մի ընդդէմ արձակելու՝ ընդունեց բոլշեւիկեան լուծը, այն ինչ Զանգեզուրն ու Ղարաբաղը, յետագայում էլ Երեւանեան Հանրապետութիւնը՝ բաւական երկար ժամանակ կռուեցան բոլշեւիկների դէմ: Նոյնը կատարեց եւ Վրաստանը. Անգլիացիները մահմետական Դաղստանի Շամիլի օրինակով առաջնորդուած, կարծում էին որ Թաթարները կատաղի կերպով կը կռուեն բոլշեւիկեան - ռուսական տիրապետութեան դէմ, իսկ Վրացիները եւ Հայերը, հետեւապէս եւ Ղարաբաղի Հայերը սիրով կը համակերպին կարմիր Ռուսերին:

Պատմական դէպքերն այլ կերպ ընթացան. 1920 մարտի ապստամբութեան զոհ գնաց Շուշուայ հայկական թաղը: Սուլթանովը Հաջի Սամլուից բերել տուած իր Քրտերով այրեց Շուշուայ հայկական թաղը, իսկ հայ ազգաբնակչութիւնը կարողացաւ մեծ մասով ազատուել եւ անցնել Վարանդա, ապա եւ այլուր: Շուշում կոտորածի ենթարկուեցան 2—2 ու կէս հազարից աւելի Հայեր, մեծ մասամբ կանայք եւ երեխաներ. ապստամբութեան ընթացքում Թուրքերը եւս ունեցան բազմաթիւ զոհեր դաւաճանում եւ հետեւանքն այն եղաւ, որ բովանդակ հայկական Ղարաբաղը, առանց Շուշի քաղաքի, իրեն յայտարարեց Հայաստանի Հանրապետութեան անբաժան մասը եւ նրա հետ կապուեց հեռախօսային - հեռագրական լարերով: Երբ կարմիրները Բագուն եւ Գանձակը գրաւելով անցան Ղարաբաղ, նրանք տեսան այնտեղ հայկական զօրքեր Դրոյի ղեկավարութեամբ, քանի որ երկիրը փաստօրէն թօթափել էր իրենից Ադրբէջանի անգամ անուանական տիրապետութիւնը եւ մէկէն միացել էր մայր Հայաստանին ... Եւ ի զուր չէր որ Նարիմանովը շտապել էր յայտարարել թէ Ադրբէջանը չի ձգտում Ղարաբաղն իրեն կցել, քանի որ նա կազմելու է Խորհ. Հայաստանի մասը. ուրեմն այդպիսով Խորհ. Ադրբէջանը սրբագրում էր մուսավաթական Ադրբէջանի ոտնձգութիւնը: Սակայն ինչպէս գիտէք, յետագայում երբ խորհրդայնացաւ Հայաստանը, նոյն Նարիմանովները բնական համարեցին Նախիջեւանի եւ Ղարաբաղի կցումը Ադրբէջանին ...

Ցաւալին այն էր, որ հանրապետական Հայաստանը շատ ուշ կարողացաւ գրաւել իր Ալգաս Լոռէնի, Ղարաբաղի խնդրով եւ այն էլ ձախող պայմաններում:

Կարծեմ ընթերցողները բաւականաչափ համոզուեցան թէ Օսետիայի մասին գործուած տեղի թէ անտեղի անարդարութիւնը բնաւ նման չէ հայկական Ղարաբաղի դէմ կազմակերպուած դաւադրութեան, որ այնքան ցայտուն է, որի դէմ անգամ ծառանում են ուղղափառ հայ կոմունիստները, այն էլ ոչ երկրորդական դիրքերում գտնուողները:

«Ռուսական իմպերիալիզմը, Իվան Ահեղի ոգին կը շարունակէ գործել Ստալինի նախագծի միջոցով: Այս հասկանալու համար պիտի նայինք քարտէսին եւ պիտի տեսնենք հետեւեալները: Ֆինլանտայի դէմ յանդիման կազմած է Կարելիան, որ ցեղակից են Ֆինններին, — Լեհաստանի մէջ գտնուող բազմամիլիոն Ուկրայնացիների եւ ճերմակ Ռուսիոյ եւ Ուկրայնայի Հանրապետութիւնները, իսկ Ռումանիոյ Մոլտաւների դիմաց — Ուկրայնայի մէջ «Մոլտաւիոյ Հանրապետութիւնը».

Իրանի Ատրպատականի դէմ կազմած է Ադրբէջանը եւ Իրանի Թուրքմենիական Մազանդարանի եւ Մեշէդի դէմ կազմած է Թուրքմենական Հանրապետութիւնը: Աֆղանիստանի սահմանի վրայ Տաճիկիստանի Հանրապետութիւն, իսկ չինական Թուրքեստանի դէմ Կազակստան, Կիրկիզստան, Մոնկոլիա, որոնք ցեղակից են չինական հանդիպակաց շրջանների ազգաբնակչութեանց:

Այս դասաւորումները չունին միայն նպատակ ազգերի ինքնորոշման, այլ ունի աւելի լայն մի նպատակ եւս, ազգերի ինքնորոշման ցուցանակը ծառայեցնել միջոց շրջապատող պետութիւնները ներսէն պայթեցնելու: Ուկրայնայով, ճերմակ Ռուսիայով Լեհաստանը, Ադրբէջանով Թուրքմենական Իրանը, Տաճիկիստանով Աֆղանիստան, Կազակստանով, Ղրղզստանով, Մոնկոլիայով — չինական տիրապետութիւնը եւն.: Սա մի նոր մեթոդ է, եւ իմաստուն մեթոդ, տարածելու եւ պաշտպանուելու, որ գուցէ աւելի հիմնական եւ վճռական միջոց է, քան Սկոբելեւների, Երմոլովների ուղղաձիգ միջոցները աշխարհակալութեան: Հնացած են հին մեթոդները, ազգութիւնները անբան հօտեր համարելու, նոր մեթոդ է պէտք — ազգերին երեւութական շահեր ցուցադրել եւ զանոնք դարձնել առաջապահ ուժ՝ դրսի ուժերը կազմալուծելու եւ տիրապետելու համար»...

Ընկ. Ռուբէնի այս կուռ պատճառութիւնը մենք միայն լրացնել կարող ենք. վերոյիշեալ մեթոդին հաւատարիմ բոլշեւիկները վրացական, հայկական եւ թաթարական պատրաստ ռեկրուտներով (իմա Ցեղկոմ՝ Ցեղափոխական կոմիտէ) մտան Կովկաս եւ իրենց հետ բերին բազմաթիւ կոմունիստներ այդ ազգութիւններին պատկանող, որոնք եւ պայթեցրին ներսից յիշած երեք հանրապետութիւնները՝ միագամայն դիւրացրին նրանց խորհրդայնացումը ...

Այս բոլորը սակայն չի խանգարում պնդելու, որ «խարսխիչ է Խ. Միութեան ֆետերասիոնը եւ անուանապէս կը ճանաչուի ազգերի անկախութիւնը, բայց իրականում գոյութիւն չունին ոչ «անկախութիւններ եւ ոչ ինքնավարութիւններ». գոյութիւն ունի քօղարկուած ռուս դերիշխանութեան կենտրոնաձիգ վարչաձեւը» ...

Ստալինեան սահմանադրութեան երրորդ գլուխը՝ խորհրդային ընկերութեան. Միութեան բարձրագոյն պետական իշխանութիւնը կառուցուած է բ. գլխի վրայ. «Բնական է, որ թերի եւ ծուռ հիմքի վրայ կառուցուածը եւ պիտի շարունակէ մնալ թերի ծուռ» — նկատում է ընկ. Ռուբէն:

ՄԱՐՄԱՆԴԵԱՆ

(4))

թեամբ գին · նուագախումբին : ցեմ մոռնար ուրիշ օր մը, 1912 ուն ամսուն, Կարնոյ ամառնային մէջէն գեղեցիկ եղանակը, առոր-ն անուշ օդին, ժամը 8ի առեններ ղեցիկ բոլոր զանգակները ղօղան-ցին մէկուկէս ժամ, քաղաքին եւ շր-ների գիւղերէն հազարաւոր Հայեր ցան եկեղեցին ու շրջափակը, ներն շուկան, բոլոր վաճառատու-րը գոցուեցան, եւ անընդհատ բազ-մութիւնը ուղղուեցաւ դէպի Սանա-րեան վարժարանը : Տեսարանը եցուցիչ էր · վարժարանին հսկայ րզապաշտին վրայ կ'երեւային 50էն ելի բեռցուած եղան սայլեր, պատ-րաստ մեկնելու : Հինաւուրց վարժա-րանին համարեա ամբողջ գոյքերը, ը ըլլալով կենդանաբանական թան-գարանը, մատենադարանը եւն ·, պի-տի անէին Սեբաստիա : Գործը կազ-մակերպուած էր գիշերանց, Նախա-գահութեամբ Պալաքեան վարդապե-տի : Բոլոր իրերը խնամքով լեցուած էին սնտուկներու մէջ եւ իւրաքանչիւր սնտուկի վրայ փակցուած էին ճերմակ տառներ, ուր կը կարդայինք, Հայերէն եւ Թուրքերէն — «Սեբաստ-իա» :

Թուրք սայլապանները ի տես Հայա-ւոր բազմութեան, շուարած, իրենց րջը կը նայէին : Եւ ահա սկսան ներ, պարզելով ցոյցին նպատա-կը : Ներկաները մէկ մարդու պէս անցք բարձրացնելով կը պոռային. — Սանասարեանը պիտի չերթայ : վերջին խօսողն էր ընկ · Ճ · Միսաք-եան, որ բարձրացած էր սնտուկներու կոյտին վրայ, ապա Տ · Ծամհուրը որ կրակոտ նայուածքով մը Նախ ժողո-վուրդը յոտնկայս հրաւիրեց ի պատիւ մեծ բարերար Մկրտիչ Սանասարեա-նի : Յետոյ աւելցուց.— Բարերարին կտակը Կարնոյ համար է, ո՞վ կը հա-մարձակի խախտել զայն · Սանասար-եանը պիտի չերթայ :

Եւ ահա ժողովուրդը խուժեց դէպի բեռցուած սայլերը — գիւղացի, քա-ղաքացի քանի մը վայրկեանէն բոլոր սայլերը դատարկուեցան, ոչ մէկ ընդ-դիմութիւն · մէջտեղ ցցուած մնացին միայն մերկ սայլերը :

Վերջին անգամ Տիգրանը տեսայ 1919 սեպտ · ին, Երեւան : Բաւական փոխուած էր, 1915ի սարսափներէն վերապրողներէն մէկն էր, դեռ նոր եկած Երեւան : Նստած էր Հ · Յ · Դ · Խորհրդարանական խմբակցութեան գրասենեակը, համեստ սեղանի մը առ-ջեւ ու կը գրէր : Զինքը բարեւեցի զինուորական բարեւով մը, երկարե-ցի նամակ մը, զոր ստացեր էի Պոլ-սէն, իբրեւ յանձնարարական : Մինչեւ նամակին ընթերցումը բնաւ տեղէս չշարժեցայ, յետոյ ծանօթացանք, համբուրուեցանք : Նոյն պահուն ներս մտան Ռ · Տէր Մինասեան որուն ծա-նօթացուց զիս, աւելցուց թէ թրք · զինուորական վարժարանը ձգած ե-կած է ծառայելու հայրենիքին : Ընկ · Ռուբէնի կարգադրութեամբ ղրկուե-ցայ Դրօի մօտ, սպասելով զինուորա-կան վարժարանի բացման, Ալեքսան-դրապոլի կամ Կարսի մէջ :

Այդ օրերուն Ծամհուր, որ անդամ էր Հ · Հ · Խորհրդարանի, նուիրուած էր Սեւանայ լճի նաւային վերակազ-մութեան : Արդէն իսկ իր ջանքերով շարժման մէջ դրուած էին, քանի մը շոգեմակոյկներ : 1920 սեպտ · ին իր ամբողջ կորովը ի գործ դրած էր ռուս-ներէն մնացած նաւ մը նորոգելու եւ Սեւան փոխադրելու, որ կոչուեցաւ Գեղամուշ? (Աշոտ Երկաթ) : Դժբախ-տաբար կէս մնաց եւ Ծամհուրը ինկաւ կարօտը աչքին:

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ

Երաժշտական մրցում

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

— · —

(Ա · ՄՐՑԱՆԱԿ 1000 ՖՐ

Բ · ՄՐՑԱՆԱԿ 500 ՖՐ · ՊԱՐԳԵՒ)

Փարիզի Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբը 1937 տարուան համար կազմակերպած է երաժշտական մրցում մը նիւթ ունենալով խմբական երգեցողութիւնը: Մրցումը կազմակերպուած է հետեւեալ ձեւով եւ պայմաններով ·

1. Բոլոր Հայ երգահան - երաժիշտները կը հրաւիրուին յօրինելու քառաձայն խմբերգ մը սօփրանոյի, ալթոյի թէնորի եւ պասի բաժիններով, առանց դաշնակի ընկերակցութեան, որուն տեւողութիւնը պէտք է ըլլայ առաւելագոյնը չորս վայրկեան :

2. Երգի բանաստեղծութեան բնարութիւնը ազատ է, պայման է սակայն որ երաժշտութիւնը ըլլայ զուարթ տրամադրութեամբ եւ ունենայ հայկական գեղջուկ նկարագիր առանց սակայն նմանութիւն ունենալու արդէն իսկ լսուած ո եւ է տոհմիկ երգի հետ, եւ կամ յիշեցնելու ծանօթ երգի մը այս եւ այլ մասերը, որով, յօրինուած երգը պէտք է ըլլայ բոլորովին ինքնուրոյն եւ անտիպ :

3. Երգը կրնայ ունենալ միակտուր յօրինուածք եւ կամ քառեակով եւ յանկերգով, ըստ ուրեմն ընտրուած բանաստեղծութեան ձեւին : Կրնայ իհարկէ ունենալ դանդաղ սկզբնաւորութիւն եւ յետոյ աւելի զուարթ վերջաւորութիւն :

4. Ձեռագիրները պէտք է ղրկուին յանձնարարեալ ծրարով յանձնախումբի քարտուղար Mr. Bédikian, 83, Av. d'Italie, Փարիզ (13), ձեռագիրները պէտք է հասնին ամէնէն ուշ մինչեւ սեպտ · 15 :

5. Հայ եւ օտար երաժիշտներէ կազմուած քննիչ յանձնախումբ մը նախապէս պիտի ուսումնասիրէ ղրկուած ձեռագիրները (éliminatoire), եւ անոնցմէ որոշ թիւով գործեր պիտի ներկայացնէ իբրեւ ընտրելի :

6. Վերջնական ընտրութիւնը պիտի ըլլայ հետեւեալ ձեւով : Յանձնախումբի կողմէ ներկայացուած գործերը պիտի ուսուցուին Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբին որ զանոնք պիտի երգէ 1937ի դեկտեմբերին տրուելիք հրապարակային համերգի մը մէջ Պ · Ա · Պարթեւեանի ղեկավարութեան տակ: Իւրաքանչիւր գործ պիտի երգուի քանի մը անգամներ, եւ ներկայ հասարակութիւնը՝ գաղտնի քուէարկութեամբ պիտի ընտրէ Ա · եւ Բ · մրցանակ շահող գործերը, որոնց հեղինակներուն պիտի տրուին խոստացուած գումարները :

7. Մրցանակ չշահող գործերու հեղինակներուն անունները գաղտնի պիտի մնան ընդմիշտ :

8. Ձեռագիրները պէտք է կրեն մասնաւոր ծածկանուն մը, իբրեւ ստորագրութիւն : Հեղինակը պէտք է ծրարին մէջ ներփակէ զոց պահարան մը, վրան գրելով նոյն ծածկանունը եւ մէջը իր բուն անունը եւ հասցէն, որ պիտի յայտնուի միայն վճիռը տրուելէ յետոյ :

9. Հեղինակ մը ազատ է ղրկելու մէկէ աւելի գործեր եթէ կը փափաքի : Այդ պարագային իր բոլոր ձեռագիրները եւ պահարանները պէտք է կրեն նոյն ծածկանունը :

10. «Սիփան - Կոմիտաս» երգչախումբի ղեկավար երգահան Պ · Արա Պարթեւեան պիտի չմասնակցի այս մրցման :

11. Ձեռագիրները պէտք է ըլլան մելանով եւ հոն որոշ կերպով տրուած ըլլան նրբութեան եւ արագութեան բոլոր նշանները :

12. Յաջողութիւն գտնելու պարագային, սոյն երաժշտական մրցումները տեղի պիտի ունենան ամէն տարի նպատակ ունենալով՝ 1.— ճոխացնել հայ երաժշտութեան ցանկը, 2.— քաջալերել հայ երգահանները, 3.— փորձի ենթարկել հայ հասարակութեան գնահատելու կարողութիւնը :

Ո եւ է մանրամասնութեան համար դիմել՝ Mr. Bédikianի, 83, Ave. d'Italie, Paris (13).

Վարչութիւն

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԵՐԸ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՊԻՏԻ ԱՆՑՆԻՆ

Պոլսոյ «Սօն Թէլէկրաֆ» կը գրէ.—

Ինչպէս յայտնի է, Իզմիրի եւ մասնաւոր վաքֆներու ենթակայ գերեզմանատուները օրէնքով մը քաղաքապետութեան կը փոխանցուին : Այս օրէնքին համաձայն, տասը տարուան ընթացքին քաղաքին բոլոր գերեզմանատուները քաղաքապետութեան փոխանցուած եւ այս վերջինոյն կողմէ բարեկարգուած պիտի ըլլան : Այս օրէնքին մէջ կարեւոր կէտ մը կայ, այս օրէնքին համաձայն ոչ միայն իսլամներու, այլեւ այլակրօն Թուրքերուն այսինքն փոքրամասնութեանց պատկանող գերեզմանատուներն ալ պէտք է որ քաղաքապետութեան փոխանցուին :

Օրէնքին գործադրուիլը եօթը տարի կ'ընէ, պէտք է որ մինչեւ երեք տարի քաղաքապետութիւնը մնացեալ բոլոր գերեզմանատուներն ալ իր վրայ փոխանցէ : Քաղաքապետութեան գերեզմանատուներու վարչութիւնը այս մասին արդէն ուսումնասիրութեան ձեռնարկած է : Օրէնքին համաձայն, փոքրամասնութեանց գերեզմանատուներն ալ իսլամ Թուրք գերեզմանատուներուն ենթակայ տրամադրութեանց եւ պայմաններուն պիտի ենթարկուին :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

ԽՆՋՈՅՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 14 մարտ.— Մարտ 13ին, շաբաթ իրիկուն, «Վարդանանց»ի կազմակերպիչ յանձնախումբը խնջոյք - երեկոյթ մը սարքած էր ի պատիւ դերակատարներուն: Ժամանակին կոկիկ բազմութիւն մը գրաւած էր դրաղարանի ու յարակից սրահին աթոռները: Տաքուկ մթնոլորտի մը մէջ խնջոյքը բացաւ ընկ · Թ · Այվազեան, բացատրելով երեկոյթին նպատակը, որմէ վերջ սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ · Լեւոն Ալեմեանը, որ ձեռնհաս կերպով կատարեց իր պաշտօնը :

Ներկաները յոտնկայս երգեցին «Բամ Փորոտան»ը: Լիոնի լաւագոյն սիրողներէն Ա · Հացագործեան գեղեցկօրէն արտասանեց Յ · Թումանեանի «Կարօտի երգ»ը, փոքրիկն Աճէմեան իր աղուորիկ արտասանութիւններով ծափեր խլեց ներկաներէն: Գեղեցիկ ֆանթէզի մը ըրաւ սիրող դերասան ընկ · Յ · Թորոսեան, նոյնպէս սիրող դերասան Պ · Ղ · Գայթանճեան արտասանեց «Հայոց օրիորդները» : Երգեցին Օր · Ծով · Տէր Պետրոսեան՝ Կոմիտասի «Ձիդ տուր քաշէ» եւ «Թօսքա»էն կտոր մը, եղբայրը՝ Յովհ · Տէր Պետրոսեան «Ալագեազ»ը, Պ · Քէլէկեան «Լուսնակ գիշեր»ը, ընկ · Փողհարեան՝ «Անտունի»ն : Ընկ · Ս · Թիրեաքեան քանի մը խօսքով պատմեց «Վարդանանց»ը եւ յիշեց ուրիշ պատմական դրուագներ : Այս առթիւ բացատրեց թէ Դաշնակցութիւնը ինչպէս ուժ կուտար հայկական մշակոյթին : Պ · Գայթանճեան՝ դերասան, յայտարարեց թէ միշտ պատրաստ են Դաշնակցութեան համար տրամադրելու իրենց ուժերը, ամէն անգամ որ պէտք ունենան : Պ · Սողիկեանն ալ այս իմաստով քանի մը խօսք ըրաւ: Ընկ · Վ · Շահպազեան արտասանեց Ա · Ահարոնեանի «Զուլում ժաժք»ը :

Այսպէս բոլոր ներկաները իրենց մասնակցութիւնը բերին, երգելով, արտասանելով կամ ճառ խօսելով: Ժամը 1ին ընկ · Այվազեան փակեց հանդէսը, շնորհակալութիւն յայտնելով թէ դերակատարներուն եւ թէ ներկաներուն, որոնք մեկնեցան ջերմ տպաւորութեամբ :

Հուրծամ Պատանի

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

Ճեմմա Կալէյլի

Մարտ 15ին Շօփէն սրահին մէջ տեղի ունեցաւ դաշնակահարուհի Օր · Ճեմմա Կալէյլի նուագահանդէսը : (Հայուհի՝ մօր կողմէ) :

Փայլուն ապագայ խոստացող այս տաղանդաւոր երաժշտուհիին նըւագածութեան գլխաւոր յատկանիշներըն են դիւրաթեք մեքենականութիւն, հաղորդիչ զգայնութիւն, առանց մեղկութեան փափուկ ինչպէս նաեւ առանց բռտութեան հզօր հնչականութիւն, որոնք ատակ են հասուննալու իր վարպետին՝ Ֆրանսացի ականաւոր վիրթուօզ ու փրոֆէսէօր Իվ Նաթի խորհուրդներուն շնորհիւ :

Ունկնդիրները յարաճուն շահագրգռութեամբ մը հետեւեցան Օր · Կալէյլիի յայտագրին, որ կը բաղկանար Պախի, Պէթհովէնի (սօնաթ ափասիօնաթ), Շօփէնի (Գ · Սքէրցօ), Լիցթի (ԺԲ · հազներգութիւն), Ֆօրէի ու Տըպիւսիի շքեղ գործերէն, ու ջերմ ծափերով գնահատեցին երաժշտական բնատուր ձիրքով օժտուած այդ գեղանի դաշնակահարուհին :

Փիլիփ Աղազարեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով :

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ՞ ԹԷ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

«Հայրենիք» դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 մարտ).

— «Տարիներէ ի վեր Դաշնակցութեան հակառակորդները ամէն ճիգ կ'ընեն ներշնչելու հայ հասարակութեան այն արտառոց միտքը, թէ Դաշնակցութիւնը «թշնամի» է Հայաստանի: Եւ այդ՝ այն պարզ պատճառով, որ Դաշնակցութիւնը կը մերժէ համայնավարութիւնը, կը քննադատէ խորհրդային կարգերը եւ գաղափարական պայքար կը մղէ խորհրդային կառավարութեան դէմ :

Այդ գռեհիկ եւ այնքա՜ն անհեթեթ զրպարտութիւնը համայնավարներէն ոչ նուազ բթամիտ յամառութեամբ կը կրկնեն ռամկավարները :

Հետաքրքրական է, որ վերջերս համայնավարները սկսած են իրենց բարեկամ ռամկավարներն ալ անուանել Հայաստանի թշնամի այն պատճառով, որ անոնք կը մերժեն համայնավարութիւնը, թէեւ բարեկամ են խորհրդային կառավարութեան :

Ուրիշ խօսքով՝ համայնավարները ռամկավարներու դէմ կը գործածեն ճիշդ նոյն զէնքը, զոր ռամկավարները տարիներէ ի վեր կը գործածեն Դաշնակցականներու դէմ :

Յատկանշական է սակայն, որ ռամկավարները չափազանց կը վրդովուին եւ կը բողոքեն համայնավարներու դէմ, որոնք իրենց հասցէին կ'ըսեն այն, ինչ որ իրենք կ'ըսեն Դաշնակցականներու հասցէին: Մինչդեռ ռամկավարները՝ վրդովուելու եւ բողոքելու ոչ մէկ իրաւունք ունին:

Արդարեւ եթէ խորհ · կառավարութեան բարեկամ չըլլալը կամ զայն քննադատելը Հայաստանի թշնամի կը դարձնէ Դաշնակցականները, նոյն չընաղ տրամաբանութեամբ խորհ · կառավարութեան դաւանած համայնավարութիւնը մերժելն ալ միանգամայն բաւական է որ ռամկավարները Հայաստանի թշնամի նկատուին համայնավարներու կողմէ :

Յայտնի է, որ ռամկավարները, իրենց այս հակասական ընթացքը արդարացնելու համար, յօրինած են տըղայական տեսութիւն մը, այն է՝ որ արտասահմանի համայնավարները խորհրդային համայնավարներէն ու կառավարութենէն բոլորովին տարբեր արարածներ են եւ որ Հայերը, բուն բարեկամ ըլլալով խորհ · կառավարութեան կրնան միաժամանակ պայքար մղել համայնավարներու դէմ :

Սակայն, բացի ռամկավար խմբագիրներէն ոչ ոքի համար գաղտնիք է, թէ համայնավարները ինչպէս Խորհ · Միութեան սահմաններու մէջ, այնպէս ալ այդ սահմաններէն դուրս Ստալինի հլու հնազանդ ծառաներն են, անշեղօրէն կը կատարեն անոր հրամանները, կը խօսին, կը գրեն եւ կ'ընեն այն միայն, ինչ որ Ստալինը կը պահանջէ իրենցմէ, իսկ եթէ ամենապզտիկ շեղում մը ընեն Ստալինի կամքէն, տրոցկիստ կամ ֆաշիստ կը յայտարարուին անմիջապէս : Գալով մասնաւորապէս հայ համայնավարներուն արտասահմանի մէջ՝ անոնք բոլոր օտարազգի համայնավարներէն աւելի մոլեռանդ ստրուկներն են Ստալինի, որու հրամանով կը շարժի միշտ · օր մը կը փառաբանեն Խանջեանները, ուրիշ օր մըն ալ փողոցային բառերով կը հայհոյեն անոնց :

Արդ՝ եթէ ռամկավարները անկեղծ ու հետեւողական ըլլային, մերժելով համայնավարութիւնը երբեք պիտի թոյլ չտային իրենց փառաբանելու խորհրդային կարգերն ու կառավարութիւնը, ինչ որ կ'ընեն անդադար : Աւելին · եթէ անոնք կոյր ատելութեամբ լեցուած չըլլային Դաշնակցութեան հանդէպ, պիտի տեսնէին անկասկած,

Ա) Որ ինչպէս համայնավարութիւնը, այնպէս ալ խորհ · կառավարութիւնը մերժելով՝ որ եւ է Հայ չի դառնար Հայաստանի թշնամի եւ

Բ) Որ, ընդհակառակն, կարելի է Հայաստանի լաւագոյն բարեկամ ըլլալ, չըլլալով բարեկամ ոչ համայնավարութեան եւ ոչ ալ խորհ · կառավարութեան :

Կարելի չէ յանգիլ եզրակացութեան թէկուզ այն պատճառով, որ խորհ · կառավարութիւնը եւ Հայաստանը միանգամայն տարբեր բաներ են եւ որ կարելի է սիրել Հայաստանը՝ ըլլալով խորհ · կառավարութեան հակառակորդ: Հետեւաբար խորհ · կառավարութեան բարեկամ պէտք չէ ըլլալ անպայման՝ Հայաստանը սիրելու եւ անոր ծառայելու համար» :

ԾԻԾԱՂ

1985ին

— Պ · տնօրէն, հաճեցէք ինձ մէկ շաբաթ արձակուրդ տալ :

— Ո՞ւր պիտի երթաս :

— Օդանաւով Թոնքէն պիտի երթամ եւ գամ, եղբայրս տեսնելու համար :

×

— Արամ, ինչո՞ւ դպրոց չես երթար :

— Ի՞նչ ընեմ երթամ, դասատուն անկարող մարդ է, ինծի կը հարցնէ թէ գետը ի՞նչ է :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (128)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Այդ հարցը ես կը կարգադրեմ : Պետան ու Կայծակը դուրս ելան Փանոսին եւ ընկերներուն հետ :

Կամաց կամաց սկսաւ լուսնալ : Տընեցիք արթնցած, նախաճաշի պատրաստութեամբ զբաղած էին : Տանտէրը, յաղթանդամ, միջին տարիքի մարդ մը, մէկ ալ ներս մտաւ սենեակը, ուր Լեւոնն ու Վահէն դեռ նամակները կարդալով զբաղած էին :

— Բարի լոյս ձեզ, օ՛, Պ · Լեւոն, լոյսը քեզ տեսնողին : Պետան, Պարոն Կայծակը ո՞ւր են ... ես ի՞նչպէս յանկարծ մէջտեղ ելար, Պ · Լեւոն ...

— Սովորականին պէս : Քէֆդ, հալեդ, Կարապետ աղա :

— Դու սաղ եղնիս, իմ քէֆիս քէֆ չի հասնիր ... Իրա՞ւ որ Ալայ բէկը եղիները խեղդեր է ... Պ · Լեւոն, որ մէկ մը Թուրքերուն ձեռքը անցնիս, փալաս կաշիդ տասը փարայի չեմ գներ : Անոնք կատղեր են որ հետները խօսել չի լիներ : Բազմաթիւ Թուրք յաճախորդներ ունիմ, օրը տասը քանը կը մտնեն կ'ելլեն խանութս : Ներսէս ուրախութենէս կը խենթենամ, մինչեւ անոնց հետ խօսած ժամանակս պէտք է սգաւորի դէմք առնել, սարսափի ցաւ յայտնել զաղան Ալայ բէկի կորսուելուն համար ... Եղբայր, ի՞նչ ապուր ունենք, այս Թուրքերը մեզի դերասանութիւն ալ սորվեցուցին : Նախաճաշի ժամանակ է, սամավարը ձեռաց կը բերեն ... Անշուշտ ամբողջ գիշերը չէք քնացեր : Եղբայր, չարքաշ մարդիկ էք, երկաթէ կազմ ունիք :

Կարապետ աղան, միջակ կարողութեան տէր, ոսկերիչ վարպետ մըն էր, բազմանդամ ընտանիքի մը հայրը : Վանի Այգեստանին մէջ ծնած ու մեծցած՝ ան այն փանաթիքներէն էր, որոնց համար երկրագնդի վրայ Վանի նման գեղեցիկ վայր մը գոյութիւն չունէր եւ չէր կրնար ունենալ : Հօրմէն ժառանգած ընդարձակ տուն մը ունէր, երկու կողմերէն շրջապատուած այգիով : Գէշ աղէկ ապրուստ մը կը հանէր, երեխաներու վրայ դլուխին տեղը, Վանի Կեդրոնական վարժարանը կ'երթային: Տղոց կրթութեան համար ոչինչ կը խնայէր: Իրիկունները քաղաքամէջէն տուն վերադառնալուն, գիշերանոց մը կը հագնէր ու կը նստէր սենեակի սովորական անկիւնը եւ օղիի շիշը ազանդերներով միասին առջեւը դրած՝ կը սկսէր Բագոսի երկրպագութեան, շրջապատուած երեխաներով, որոնք երբեմն ազանդերներու պնակներէն համեղ պատառ մը կը թռցնէին :

Գործէն, ընտանիքէն ու երեխաներէն գոհ էր Կարապետ աղան: Ամսուած բան մը պակաս չէր ձգեր, բայց ... դժբախտաբար, խոշոր բայց մը գոյութիւն ունէր անոր կեանքին մէջ: Այդ բայցը կը խռովէր իր հոգեկան հանգիստը, չէր ձգեր որ ինք կատարելապէս երջանիկ զգայ: Տարիներ առաջ, երբ ինք ծխական դպրոցը աւարտելով՝ կեանքի մէջ մտաւ, այսինքն սկսաւ ամէն օր քաղաքամէջ երթալ, հօրը խանութին մէջ աշկերտութիւն ընելու, օր մը խանութէն ներս մտաւ Թուրք զինուորական սպայ մը, ծխախոտի արծաթէ տուփ մը ապսպրելու համար: Հայրը մէկ ու կէս ոսկի գին կարեց տուփին համար, որ սաւատով նաշխուած պիտի ըլլար, Թրքական արմաւ ալ վրան փորագրուած: Սպան գինին համաձայնեցաւ :

Շաբաթ մը վերջը եկաւ տուփը ըստանալու: Խաչիկ աղան, այդպէս էր Կարապետ աղայի հօր անունը, յայտնի վարպետ մըն էր, աղա մարդ մը, այնքա՜ն բարեհամբոյր, որ պազարի Հայ ու Թուրք խանութպանները, ամէնքն ալ զինք կը սիրէին ու կը յարգէին: Ինչ խօսք որ, Խաչիկ աղայի վարպետ ձեռքերու մէջէն, տուփը առաջնակարգ գործ մը դուրս եկած էր: Սպան շատ հաւնեցաւ, վճարեց ու գընաց, սակայն, երկու օր չանցած՝ վերադարձաւ ու գրպանէն ճմրթկուած արծաթէ տուփը հանելով՝ նետեց Խաչիկ աղայի առջեւ:

«Շան որդի շուն», գոռաց սպան, «էս ի՞նչ փճացած տուփ տուիր ինձի: Երկար խօսք չուզեր, փողս ետ տուր»:

Խաչիկ աղան, ի զուր փորձեց հասկցնել, որ ինք տուփը այդ վիճակին մէջ չէր յանձնած, ինք յանցաւոր չէր, որ սպան տուփին վրայ կոխած կամ վրան նստած փճացուցեր էր զայն: Բայց եւ այնպէս խոստացաւ նորը շինել սպայի խաթերը համար: Սպան փողը ետ ուզեց: Խաչիկ աղան հանդարտ կերպով աշխատեցաւ հասկցնել՝ անոր պահանջի անարդարութիւնը: Մէկ ալ, առանց այլեւայլի, երիտասարդ սպան ուժեղ ապտակ մը իջեցուց Խաչիկ աղայի դէմքին, օձիքէն բռնած գետին նետեց ու սկսաւ ոտքերով աքացել: «Աման մեռայ, ազատեցէք», կը պոռար Խաչիկ աղան :

Կարապետի համար, աշխարհի ամէնէն պատուաւոր ու մեծ մարդը, Նախ՝ Հայոց Կաթողիկոսն էր, վերջն ալ իր հայրը: Հազիւ թէ այն ժամանակ տասներեք տարեկան ըլլէր Կարապետը, կարմրաթշիկ պատանի մը: Հօր վիճակը տեսնելով, առանց ինքնիրեն հաշիւ տալու յարձակեցաւ կատղած սպայի վրայ: Մէկ այդ յանդգնութիւնն էր պակաս: Սպան ձեռքի մտրակով այնպիսի ուժեղ հարուած մը հասցուց Կարապետի գլխուն, որ պատանին ուշաթափ գետին ինկաւ:

Դրկից խանութպաններ Թուրք ու Հայ վազեցին եկան, մէջ մտան, փաղաքշական խօսքերով աշխատեցան հանդարտեցնել սպան, որ ձայնը գլուխը ձգած կը պոռար թէ «էս անհաւատ շունը կրօնքիս հայհոյեց»: Այդքանը բաւական էր որ Խաչիկ աղան սարսափէր ... Ի՞նչ, ի՞նք, ինք Թուրքի կրօնին հայհոյէ՞ր, Տէր Աստուած, խօմ խելագարուած չէր, դուռ դրկից օր մը իր բերնէն հայհոյանք մը լսա՞ծ էին ...

Սակայն, այդ բոլորը ոչինչով օգնեց Խաչիկ աղային: Ոստիկան մը հայրն ու տղան ձերբակալելով ոստիկանատուն տարաւ :

Այդ իրիկուն, ոստիկանատան մէջ Կարապետը լաւ մը ծեծեցին եւ ապա՝ որպէս անչափահաս ազատ արձակեցին: Խաչիկ աղան տասնըհինգ օրի չափ բանտարկուած մնաց: Պէտք եղաւ դատաւորի բերանը քաղցրացնելու համար, 10 ոսկի ափին մէջ սահեցնել, հինգ ոսկի նուիրել սպային, որ դատարանի մէջ ամբաստանութիւնը փոխէ · ոսկի մը տալ բանտապետին, որ բարեսրտաբար միայն երկու անգամ ծեծեց Խաչիկ աղան, եւ արծաթէ տուփ մը նուիրել ոստիկանապետին, Կարապետին հետ մեղմ վարուած լինելուն համար:

Երբ բանտէն ազատուած՝ Խաչիկ աղան տուն եկաւ, աղտի ու կեղտի մէջ կորած, անմիջապէս բաղնիք առաւ, զգեստները փոխեց ու սենեակի սովորական անկիւնը բազմեցաւ բոլորովին մտամոլոր վիճակի մէջ:

— «Կարապետ, տղաս, պօշ բան է, մինչեւ որ մեր թագաւորը չունենանք ... պօշ բան է, էս շուներու ձեռքէն ազատում չունինք»:

Այս եղաւ Խաչիկ աղայի առաջին խօսքը, երբ Կարապետը քաղաքամէջէն գալով, հօրը մօտեցաւ ձեռքը համբուրելու համար:

Երկու ամիս վերջ, Խաչիկ աղան մեռաւ: Գերեզմանին վրայ թիզ մը խոտ բուսաւ: Տնեցիք ու Կարապետը, քանի մը ամիս սուգ պահելէ վերջ, կամաց կամաց մոռցան Խաչիկ աղայի մահը: Բայց Թուրք սպայի դէպքը երբեք չելաւ Կարապետի մտքէն: Ընդհակառակն ամենօրեայ նման դէպքեր եկան ալ աւելի խորացնելու իր դառնութիւնը, որ ժամանակի ընթացքին փոխուեցաւ անդուսպ ատելութեան:

Կարապետ աղան, ութսունական թուականին հազիւ քսան տարեկան երիտասարդ մըն էր, երբ հայ ժողովուրդի մտայնութեան մէջ ազգային խմորումը թափով սկսաւ աճիլ ու երեւան եկան զանազան հայրենասիրական ընկերութիւններ, որոնք վերջ ի վերջոյ յանգեցան յեղափոխական շարժման:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար ·)

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻՆ

Հ. Յ. Դ. Մատենադարանէն, նպաստաւոր պայմաններով, կը վաճառուին հետեւեալ գիրքերը.—

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ Հ. Յ. Դ. Պատմութիւն I հատ.	30	ֆրանք
» Հոսանքներ	10	»
» Հայկական շարժման նախապատմութիւն I և II հատ. միասին	20	»
» Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ I հատ.	10	»
» Համաժողովրդական բանակ	3	»
» Աւգուստ Բեբել	3	»
ԶՈՄԲԱՐՏ՝ Սոցիալիզմը եւ Սոց. շարժումը 19րդ դարում	5	»
Ե. ՖՐԱՆԿԵԱՆ՝ մեր փիլիսոփայական Աշխարհայեացքը	12	»
Ն. ՀԱՆԳՈՅՑ՝ Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին	4	»
ԼԷՎԻՆՍԿԻ (Թարգ. Կ. Ս.) Ընկ. Միջազգ. եւ Ճնշ. ժողովուրդները	4	»
ԴՈՒՄԱՆ՝ Նախադիծ Ժողովրդ. ինքնապաշտպանութեան	2	»
Գ. ԳԻԽԶԱԼԵԱՆ՝ Հայ քաղաք. մտքի զարգ. եւ Հ. Յ. Դ.ը	5	»
ԶԷՅԹՈՒՆՑԻ՝ Զէյթունի անցեալէն եւ ներկայէն	4	»
ՊՐԱԿ. ՌՈՒՍ. ՄԻՈՒԹ. Փետրուարի 18	4	»
Լ. ՊԼՈՒՄ (Թարգ. Լ. Զ.) Պոլշեւիզմը եւ ընկերվարութիւնը	2	»
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հոգեվարքի եւ Յոյսի ջահեր	3	»
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հայորդիները	2	»
ՔՐ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ՝ Յեղափոխականի մտքերը	4	»
Դ. ԲՐԱՆԴԷՍ՝ Հայաստանը եւ Եւրոպան	1	»
Հ. Յ. Դ. (Հրատ.) Յեղափոխականներ (Վ. Գօլօշեան եւ Յ. Ագրիպասեան)	2	»
Հ. Յ. Դ. (Հրատ) Մայիսի 28	4	»
Հ. Յ. Դ. (Հրատ.) Եւրոպացիների կարծիքը Հայկ. Դատի մասին	3	»
ՄԱՐ՝ Թիւրքական բանտերը	2	»
Վ. ԱՐԱՐԱՏՍԿԻ՝ Քաղաքական կուսակց. Ռուսաստանում	2	»
ՖՐԻՏ. ԷՆԳԵԼՍ՝ Գիտական Սոցիալիզմ	2	»
Ա. Զ.՝ Մեծ առաւօտը	1	»
ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԻ ՏԱՂԵՐԸ	1	Ֆր.
ՀԵՐՈՍԸ	1	»
ԱՊՍՏԱՄԲ ՍԱՍՈՒՆԸ	1	»
ՀԱՅՈՒՀԻՆԵՐԻՆ	1	»
ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ	1	»
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ	2	»
ՈՒՂԵՑՈՅՑ ԸՆԿԵՐՆԵՐԻՆ	1	»
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿՐԹ. ԹԵՐՈՒԹԻՒՆԵՐԸ	1	»

Ապսպրանքները կանխիկ, փոստի ծախք չկայ։
Դիմել հետեւեալ հասցէին.— «ՅԱՌԱՋ», ԱՐՑԱԽԵԱՆԻՆ :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ՎԷՄ,,

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «Վէմ»ի Ժէ. Թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

ՅՈՎՀ. ՔԱՋԲԵԱՆ՝ Գաբրիէլ Սունդուկեան.— Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ Արհաւիրքի օրեր.— Յ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ՝ Անդրանիկը Սիւնեաց երկրում (վերջ).— ԳՐ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ՝ Ղարա Մելիք.— Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ՝ Վ. Փափազեանի յուշերի առթիւ, Հայ-հայկական բանակցութիւններ, Հին թուղթեր.— Գէորգեան ճեմարանի մեծ գէպքը։ ԱՆՑԵԱԼԷ՝ Գ. Նորատունկեան, Հ. Գ. Մէնէվիշեան,— Մի ճշդում։— Գիրք եւ Մամուլ.— Հայաստանի գիտական ընկերութիւն.— Հայ հանրագիտակ.— Լ. Լուսաճանեանի գործեր.— Դրախտական.— Լ. Ասլանեան (Լոս) «Հարցականի ուղիներով» Մ. Վ. Խորագրութեան կողմից։ Յաւելուած.— Վահրամ Եպ. Մանկունի. «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»

Խմբագրութիւնը շատ կը խնդրէ բաժանորդներէն փութացնել բաժնեգիններու վճարումը: Մասնաւորապէս կը խնդրուի Ֆրանսայի բաժանորդներէն ջանալ շուտով փակել իրենց հաշիւները, որով մեծ աջակցութիւն ցոյց տուած կը լինին խմբագրութեան։ Փարիզի բաժանորդները կարող են բաժնեգինը ուղարկել Լ. Գևոնեանի հասցէով «Յառաջ»ի խմբագրատուն. Մարսէյլինը՝ Ն. Կակոսեանին՝ 49 rue Nationale։ կամ ուղղակի խմբագրութեան՝ S. Vratzian. 13 Rue des Platanes Plessis-Robinson. (Seine).

ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբը. 2 rue Palais. բաց է ճաշարանութեան համար երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 8ին։ Ակումբը կը ստանայ արտասահմանի հայ թերթեր։ Հայ երիտասարդութիւնը կոչուած օգտուիլ։

ԿԱՐԵՒՈՐ ԲՈԼՈՐ ԱԶԳԱՅԻՆՆԵՐՈՒ

Փարիզի եկեղեցւոյ հոգաբարձու թիւնը կը խնդրէ մեզմէ հրատարակել հետեւեալ ազդը.—

Բոլոր այն ազգայինները, որոնք ո եւ է խնդրոյ առթիւ պաշտօնական վկայագիրներու (certificat) պէտք կ'ունենան, թող դիմեն ուղղակի եկեղեցւոյ վարչութեան ընդհ. քարտուղարութեան: Ամէն մէկ վկայագրի համար եկեղեցին կը գանձէ միայն տասը փրանք: Իսկ երկու վկաներով հաստատուած վկայագիրներուն եւ թարգմանութիւններուն համար կը գանձուի hինգ փրանք :

Այս առթիւ եկեղեցւոյ վարչութիւնը պարտք կը համարի, կրկին անգամ ծանուցանել որ թէեւ Գաղթականաց յանձնաժողովի քարտուղարութիւնը և օֆիսը առժամեայ կերպով եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ կը գտնուին, անոնք ո եւ է կապ չունին եկեղեցւոյ եւ անոր վարչութեան հետ :

Փափաքելի է որ ո եւ է ազգային եթէ վկայագրի մը պէտք ունենայ, նախ դիմէ եկեղեցւոյ քարտուղարութեան եւ անկէ ստանայ հարկ եղած տեղեկութիւնը իր խնդրոյ մասին :

Կնիք

Յ. Գ.— Եթէ պատահի որ եկեղեցւոյ կողմէ տրուած ո եւ է վկայագիր խնդրարկուին նպատակին չծառայէ, այն կրնայ զայն վերադարձնել եւ վերստանալ իր վճարած գումարը :

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Կրթ. եւ Հրատարակչական Ընկերութեան Ֆրանսայի Կեդրոնական վարչութեան նախաձեռնութեամբ եւ մասնակցութեամբ բոլոր մշակութային կազմակերպութեանց, Հայ Մամուլին, եւ ծանօթ մտաւորականներու, առաջին խորհրդակցական ժողով մը պիտի գումարուի, 20 մարտ, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Բարեգործականի Տան մէջ, 8, Rue Bossuet, Paris (10), խորհրդակցելու, եւ գործադիր մարմին մը ընտրելու, (ինչպէս որ տեղի ունեցաւ գիրերու գիւտի 1500ամեակին առթիւ), վիպագիր եւ գրագէտ Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ կազմակերպելու համար ազգային տօնակատարութիւն մը, որ պիտի սարքուի Փարիզի մէջ, եւ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ հոկտեմբեր ամսուն :

Կը խնդրուի բոլոր Մշակութային կազմակերպութիւններէն եւ Հայ Մամուլէն, որ հաճին իրենց ներկայացուցիչները ղրկել: Կը հրաւիրուին ինչպէս նաեւ մտաւորականները :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Փարիզի եւ շրջակայից Մարզուանցիներու Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 21 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 131 Ֆօպուրկ տիւ Թամփլը սրճարանին մէջ: Բոլոր հայրենակիցներէ կը խնդրուի ներկայ ըլլալ: Ներկաներու թիւը բաւարար պիտի համարուի որոշումներուն: Օրակարգ՝ Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր:

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ անդամ-անդամուհիները 20 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, իր դպրոցին մէջ, կարեւոր օրակարգ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme. PARIS (13)

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ, 6 Պուլվառ Ռուտէնիսիլէ Մուլինօ: Կը խօսի ընկ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ։

Գաւառ

ՊՕՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը 20 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 19 մարտ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանը։

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 20 մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին, Սիամանթօ Ակումբին մէջ։ կարեւոր օրակարգ։

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. Պանեէօ Բաշանի «Արծիւ» ենթակոմիտէի կողմէն
20 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ արշալոյս
Chez—Boivinի սրահին մէջ,
25bis Ave. de la République, Montrouge
Մէթրօ **Porte d'Orléans**ի մօտ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ս. ՋԱՄԱԼԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Խօսք պիտի առնեն նաեւ **S. F. I. O.**ի կազմէն ընկերներ

DEPREUX — Cons. Municipal de Sceanx
CHIQUOIS — Cons. Municipal de Bagneux

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն ՕՐ. Հ. ԳՆԵԱԶԵԱՆ, Պ. Գ. ՄԷՀՏԷՐԵԱՆ (մեներգ եւ «Անուշ»էն զուգերգ, ՕՐ. Մ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ եւ Պ. Հ. ՏԱՐՕՆԵԱՆ (արտասանութիւն) Պ. ՇԱՐԱՄ, Պ. ԷՔՍԷՐՃԵԱՆ (մեներգ), Պ. ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ (ջութակ), եւ ՕՐ. ՍՕՆԻԱ։

կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ հայկական պարեր:

Ցայտնի նուագախումբ առաջնորդութեամբ **Gario-Canti**ի

ԴԻԻՐԱՄՍՏԶԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ. ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ։

Մուտք 5 ֆրանք:

Ընկերավարական խնջոյք—բանախօսութիւն

Սարսէլի Հ. Յ. Դ. Հրայր խումբի կողմէ
Հովանաւորութեամբ Առնուվիլ-Կուսէնվիլի Վարդան ենթակոմիտէի
21 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,
Սալ տէ Նօսի մէջ. 81 Rue de Paris. Սարսէլ:
Կը նախագահէ ընկ. Ս. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ
Կը խօսի ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ
Երգեր եւ արտասանութիւններ։

Մուտքի եւ խնջոյքի մասնակցութեան համար 5 ֆր.:

ՏԱՆՕԹ.— կառ տիւ Նօռէն շոգեկառք՝ ժամը 1,53: փորթ քլինեանքուրէն ամէն ժամ օթօպառ, իջնել Place du Pont:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ
Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Մարտ 21ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—12,
Salle Poissonnièreի մէջ, **7 Rue du Faub. Poissonnière**
Métro Bonne Nouvelle
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ռ. ԽՈՍՏԻԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին՝
ՕՐ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ (երգ), Պ. Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն)
Մասնաճիւղի սիրողներու խումբը կը ներկայացնէ երկու զաւեշտ
ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՀԱՄԲՈՅՐԸ եւ ՀՆԱՐԱՄԻՏ ՎԱՐՁԱԿԱԼԸ

ՋԱԶ — Մուտք 15, 10 եւ 7.50 ֆր.: Երախաներու 3 ֆր.։ — ՊԻՒՖԷ

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ՔԷՄԱՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ
Նուագահանդէսները

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 21 Մարտ, կիրակի երեկոյ ժամը 9,15ին,
Սալ Մազընոյի մէջ, 88 Րիւ տ'Օպանեը։
ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 22 Մարտ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9,15ին,
Ֆլօրիա սինէմային մէջ։

ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Դաշնակով կ'ընկերանայ ՏԻԿ. ՌՈՒԲԷՆ

ԳԻՆԵՐԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ

Տոմսերը կը ծախուին՝ Թումայեանի եղբ. 38 Ave. Camille Pelletan, Տէր Վարդանեան եղբ. 51 Rue St. Bazile, Մանուկեան եւ Համալեան 3 Rue de la Phare եւ դերձակ Յ. Ղազարեանի մօտ:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Փարիզի Համախարբերդցիական միութեան կողմէ
տեղի պիտի ունենայ 21 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն կէսգիշեր,
8 րիւ Պօսիւէ, մէթրօ կառ տիւ Նօռ կամ Փուասօնիէռ։
Պիտի նուագէ ԱՄԷՍԷՑ ՔԱՌԼՈՅԻ նուագախումբը:
Նուագ, երգ, արտասանութիւն։ — Պիւֆէ ժողովրդական գիներով։
Մուտք 5 ֆր.։

ԻՐԱՒԱԳԷՏ — ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ
ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆ

122 Bld. Murat, Paris (16), Tél. Jasmin 52—69

մէթրօ Բօրթ տը Սէն Քլու եւ թէ, Ավընիւ տը Վէրսայլի կողմէն։
Դիմել իրեն վստահութեամբ ամէն կարգի դատի, արկածի, առնելիքի եւ գործի համար: Գիները չափաւոր։
10—12, 6,30—8, բացի երեքշաբթի եւ ուրբաթ առաւօտներէն:

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)
Tél. Trudaine 42—69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։
Առաւօտները ժամադրութեամբ։

Cabinet de Me Artin KAZANDJIAN

Licencié en droit de la faculté de Paris
Ancien Avocat près les Tribunaux mixtes d'Egypte Conseil Juridique
10 et 12, Rue Richer, Paris — Tél.: PROvence 04-64 et la suite

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԴԱՏԵՐ

Իրաւագիտական խորհրդակցութիւններու համար կ'ընդունի ամէն օր բացի կիրակիէ եւ տօն օրերէ ժամը 5 – 7:

Դիմեցէք իրեն եւ գոհ պիտի մնաք :

Ձրի խորհրդակցութիւն «Յառաջ»ի ընթերցողներուն երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը ժամը 5—7։

ԵՂԻՇԷ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ
ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD — **48 rue de la République** — Մարսէյլ. Tél. C.47-22 եւ C.74-51
ORIENT LLOYD — **7 rue Auber, Paris** — Tél. Opéra 67 77 67 78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։
Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար. Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը
ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

Etude de Me BERNARD WAHÉ
(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales
JURISCONSULTE
de
Droit Français et International Privé
Mandataire en Justice
159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագիտ. ամէն տեսակ խնդիրներու Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն: Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ճառերու եւ դասախօսութիւններու խմբագրութիւն: Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ:

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

Օգտուեցէք առիթէն

Մինչեւ մարտի վերջը ծախու են ԿԷՍ ԳԻՆՈՎ հետեւեալ գիրքերը.—

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԱԶԱՀԱՆ	15 ֆր
ՄԵՌՆՈՂՆԵՐ	12 ֆր
ԵՐԳԱՐԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ	10 ֆր
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՐՏԷՍԸ	20 ֆր

Չորս կտորին համար պիտի վճարէք միմիայն 25 ֆրանք:
Մէկ կամ միւս գիրքը ընտրելով պիտի վճարէք իսկական գինը:
Ստանալու համար դիմել Գրատուն «Յառաջ», G. Tzérikiantz, 13, Rue de Dominicaines, Marseille.

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

Դրիգոր Հացագործեան (Խարբերդցի) կը փնտռէ Պ. Նազարէթ Հինտոյեանը (Ակնթառցի) որ կը կարծուի թէ ներկայիս Հարաւային Ամերիկա կը գտնուի: (Միասին Հալէպ գտնուած են, հոգեւոր շրջանակի մէջ)։ Իմացնել հետեւեալ հասցէին. M. Krikor Hatzakortsian, 129 rue Lafayette, Vienne (Isère) France:

«Արմենիա»էն կը խնդրուի արտատպել:

ԱՄԱՆՏԱՅԷՆ (Սուրիա) Պ. Յակոբ Պոյրազեան կը փնտռէ իր եղբօրորդին Նազարէթ Պոյրազեան, որ երեք տարի առաջ եկած է Ֆրանսա։ Կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել դերձակ Մուրատեանի, 13 rue Saulnier, Paris (9)։

— Սալմաստցի Տիկին Ֆաննի Տէր Կարապետեան կը փնտռէ իր եղբայրը Թուազէտ Մուշեղ Մելիք Ցակոբեանը որ քանի մը տարիէ ի վեր կը գտնուի Փարիզ, իր հասցէն իմացնել Nichan Ter Karapetianի, Avenue Youssouf Abad, Téhéran (Iran), Via U. R. S. S. կամ «Յառաջ»ի վարչութեան:

Տիկին Երջանիկ Քէհեաեան, ծնեալ Տէմիրճեան, Բաբերդցի կը փնտռէ իր եղբայրը Աստուր Տէմիրճեան, այժմ 29 տարեկան: Նախապէս կը գտնուէր Պոլսոյ Գարակէօզեան որբանոցը, 1923ին անցած է Ֆրանսա: Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ՝ Տիկին Քէհեաեանի, հետեւեալ հասցէին՝ Mr. Harry S. Kehaïan, 151, 9 th Street. Tray - N. Y. (U. S. A.):

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Մարսէյլի եկեղեցւոյ Հայուհեաց Միութեան տասը նկարներու վիճակահանութիւնը յետաձգուած է Ապրիլ 11ի կիրակիին: Տոմսակ ունեցողներէն կը խնդրուի չփճացնել իրենց տոմսերը: Շահող թիւերը թերթով պիտի ծանուցուին:

Docteur ROGINSKY
Փարիզեան մասնագէտ
Կը դարմանէ ընդհանուր հիւանդութիւններ, թոքեր, սիրտի եւ ջղային հիւանդութիւններ: Կ'ընդունի սկսեալ Փետր. 18էն ամէն հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 4—6։ 16 rue de la Défense Issy les-Moulineaux, Seine

ԴԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe LYON.
Dancing-Cigale, պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկները ժամը 3ին, իսկ գիշերները ժամը 8.30ին։

ԴԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette angle Garibald

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»
Փարիզի եւ Յառաջի գրասենեակին
Գ. ԱԻԽՏԻՅԷՆ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 20 ՄԱՐՏ
SAMEDI 20 MARS 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3375

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓՈԹՈՐԻԿ ՄԸ ՍԱՐՍԵՑ ՔԱՂԱՔԸ...

Ինչպէս 1934 փետրուար 6ի դէպքը, Քոնքորտի հրապարակին վրայ, 1937 մարտ 16ի խռովութիւնն ալ — Քլիշի — պիտի մնայ պատմական՝ այս քաղաքին տարեգրութեանց մէջ :

Առաջին անգամ չէ որ արիւն կը տեսնէ Փարիզը, իբրեւ հետեւանք ընկերային - քաղաքական ալեկոծութեանց :

Վառարան՝ դղրդագին յեղափոխութիւններու, հնոցը՝ ամէնէն արմատական գաղափարներու խմորման, միշտ անհամբեր եւ հոգեխռով, Փարիզը չի կրնար չնչել առանց փոթորիկներու եւ վերիվայրումներու: Վկայ՝ առ նուազն չորս յեղափոխութիւններ :

Եւ սակայն, տարիներու արիւնահեղութիւններէն եւ սպառումներէն վերջ, քաղաքը կարծես գտած էր իր խաղաղ, տեսած էր գրեթէ «նստուկ» վիճակ մը՝ մասնաւորապէս Մեծ Պատերազմէն ի վեր:

Դեռ նոր ելեր էին կրակէն: Ահաւոր վէրքեր բացուած էին ժողովուրդի կուրծքին վրայ: Աւերակներ՝ երկրին մէկ ծայրէն միւսը: Աւելի քան մէկուկէս միլիոն զոհ՝ պատերազմի դաշտին վրայ: Ամբողջ գաւառներ՝ «փայտէ խաչեր»ով զարդարուած: Վիրաւորներ, հաշմանդամներ, որբեր, այրիներ՝ միլիոններով :

Ու միեւնոյն ատեն ընկերային խլրտումներ :

Նոր բոյս մը ծլած էր,— պոլշեւիզմ — եւ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնն ալ բաժնուեցաւ երկուքի (1920), պառակտումի որդը փոխադրելով մինչեւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան ծոցը:

Այդ օրէն մինչեւ 1934 — 35, կը թուէր թէ Ֆրանսայի քաղքենի - դրամատիրական դասերը դառ էին իրենց հանդիստը: Անոնք տեսնելով հանդերձ ընկերային յարաճուն խլրտումներու հեռանկարը, թեթեւութիւն մը կը զգային, քանի որ իրար կը բզքտէին ընկերվարական, համայնավար, արմատական եւ ուրիշ ձախ հոսանքներ :

Կացութիւնը փոխուեցաւ արագօրէն: Կազմուեցաւ Ժողովրդական Ճակատ, երեք զօրաւոր թեւերով: Եւ անոնց դիմացն ալ՝ «Ազգային Ճակատ» մը, աւելի ճիշդ՝ ճակատի մը յատակագիծ: (Աջակողմեան զոյնզգոյն հոսանքները պատկառելի ուժ մը կը ներկայացնեն անջատաբար, բայց ոչ իբրեւ միացեալ կուռ ճակատ մը):

Այժմ Ֆրանսայի ճակատագիրը կը տարուբերի այս երկու հոսանքներուն միջեւ,— աջ եւ ձախ: Եւ առոր հետեւանքով ալ, իրարու կը յաջորդեն ընդհարումները, թէեւ ոչ միշտ արիւնալի, ինչպէս Քլիշիի դէպքը :

Ժողովրդական Ճակատը կազմուած ըլլալով իբրեւ պատնէշ ֆաշականութեան դէմ — ինչպէս կը յիշեցնեն միշտ — եւ իշխանութիւնը գրաւած ըլլալով քուէներու զօրութեամբ, կարելին կը փորձէ, ջլատելու, գոնէ անվնաս վիճակի մը վերածելու համար աջակողմեան կազմակերպութիւնները :

Ան յաջողեցաւ լուծել տալ երեք մեծ կազմակերպութիւններ, — «Աքսիոն Ֆրանսէզ» (արքայական), «Հրեղէն Խաչ» (գնդ. տը լա Ռոք), եւ «Լա Սոլիտարիթէ Ֆրանսէզ»: Բայց երեքն ալ կը շարունակեն գործել տարբեր անուններու տակ, յարմարելով օրէնքին տրամադրութեանց: Կը գործեն ոչ միայն իբրեւ ընդդիմադիր ուժ, այլեւ իբրեւ թեկնածու իշխանութեան:

Իրականին մէջ զանցառելի քանակութիւն մը կը ներկայացնէ «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ը,— այն որ կը հաւատայ թէ միայն «Թագաւորը» կրնայ փրկել Ֆրանսան :

Միւսը, գնդ. տը լա Ռոքի կուսակցութիւնը, արդէն դարձած է ծաւալուն կազմակերպութիւն մը, աւելի քան երկու միլիոն անդամներով — ինչպէս կը հաւաստեն իրենք: Կարծողներ կան թէ ան կրնայ ի հարկին իր ետեւէն քաշել Տօրիոյի կազմակերպութիւնը — Ժողովրդական կուսակցութիւն, ինչպէս եւ նախկին «Սոլիտարիթէ»ն :

Միւս կողմէ, այս հոսանքը մէջտեղ դրած է աւելի ճկուն եւ քիչ շատ արդիական ծրագիր մը: Իր անդամներուն 20 առ հարիւրը նախկին ռազմիկներ կը համարուին, 40 առ հարիւրը՝ բանուորներ: Իր կազմակերպական մեքենան ալ միշտ բանուկ է,— յաճախ 50, 100, 200 ժողովներ կը սարքուին մէկ օրուան մէջ, անվնաս անուններու տակ, այնպէս որ օրէնքը չի կրնար արգելքներ տնօրինել :

Արդ, այս պարագաները վրդովում կը պատճառեն Ժողովրդական Ճակատի անդամներուն, մասնաւորապէս համայնավարներուն եւ ընկերվարականներուն, որոնք անդադար կը պահանջեն անոնց բացարձակ լուծումը եւ վարիչներուն բանտարկութիւնը, իբրեւ «խռովարարներ»:

Բնականաբար դիմացէն ալ նոյն պահանջը կը դնեն, մասնաւորապէս համայնավարութիւնը մեղադրելով իբրեւ օտար ազդակ, դուրսէն ներշնչուած ու վճարուած, եւ թշնամի Ֆրանսայի:

Եւ անհաւասարակ ազդեցութեան պայքար՝ բոլոր միջոցներով : Ո՛ւր որ մէկը ցոյց մը կը սարքէ, միւսն ալ ետեւէն կը հասնի : Շատ մը շրջաններու մէջ, ընկերվարականներն ու համայնավարները կը տիրապետեն, բանուորներու բազմութեամբ, եւ իբրեւ քաղաքապետական իշխանութիւն: Արդ, երբ «գնդապետ»ին հետեւորդները կը փորձեն մտնել այդ շրջանները, կը համարուի ոտնձգութիւն, դաւադրութիւն եւ ընդհարումները կը դառնան անխուսափելի, ինչպէս եղաւ Քլիշիի մէջ :

Փոթորիկ մըն էր այս դէպքն ալ, որ սարսեց ամբողջ քաղաքը: Ազդանշան կամ ախտանշան :

Եւ սակայն, Փարիզը դիմացաւ փորձին: Կրցաւ պահել իր պաղարիւնը : Ի՞նչպէս :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՔԼԻՇԻԻ ԽՌՈՎՈՒԹԵԱՆՑ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Երկու միլիոն բանուորներ մասնակցած են հինգշաբթի օրուան ընդհ. գործադուլին

ԵՐԿՈՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐԱԿԱՆ ՑՈՅՑԵՐ ՅԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՆ

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ հինգշաբթի օրուան գործադուլը, որ տեւեց առաւօտէն մինչեւ կէսօր, ամէն տեղ անցած է կատարեալ բարեկարգութեամբ: Թէ Փարիզի եւ թէ գաւառի մէջ բանուորները ուշադրութեամբ հետեւած են Աշխատանքի Դաշնակցութեան հրահանգներուն : Ձախակողմեան թերթերը 2,000,000 կը հաշուեն գործադուլին մասնակցողներուն թիւը :

Փարիզի առեւտրական սենեակին նախագահը ուժգին բողոքագիր մը ուղղեց վարչապետին, հինգշաբթի օրուան գործադուլին դէմ, զայն համարելով խզում հաւաքական պայմանագրի, վնասակար՝ Ֆրանսայի տնտեսական շահերուն եւ աշխատաւորներու իրաւունքներուն համար, եւ վարկաբեկիչ՝ արտաքին աշխարհին առջեւ:

Քլիշիի զոհերուն յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի կիրակի օր, մեծ հանդիսաւորութեամբ :

Գործադուլներու ցոյցը, որ տեղի պիտի ունենար այսօր, ուրբաթ, Թիւիլըրիի պարտէզին մէջ, նախաձեռնութեամբ համայնավարներու, յետաձգուեցաւ ուրիշ օրուան, նկատի առնելով կացութեան փափկութիւնը: Յետաձգուեցաւ նաեւ արհեստակցական միութեանց մէկ ցոյցը :

*** Խորհրդարանի ձախակողմեան խմբակցութեանց ներկայացուցիչները իրարու ետեւէ ժողովներ կը գումարեն, Քլիշիի դէպքէն ի վեր: Առջի օրուան նիստին մէջ, արմատական խմբակցութեան նախագահը, հռչակաւոր իրաւագէտ Քամփէնքի, ցաւ յայտնելով խռովութեանց առթիւ, յայտարարեց.

— Բայց եւ այնպէս, արմատականները կ'ուզեն որ վերջապէս դադրին այն դժուարութիւնները զոր աշխատաւորական աշխարհը կը պատճառէ կառավարութեան: Կը գտնուինք ցուցահանդէսի նախօրեակին եւ անկարգութիւնը չէ որ պիտի յաջողցնէ զայն. ցուցահանդէսին յաջողութիւնը բացարձակ պայման է Ֆրանսայի բարօրութեան եւ բարի համբաւին համար : Ինչպէս կ'ըսէի երէկ, եթէ բանուորները իրաւունքներ ունին, ունին նաեւ պարտականութիւններ: Ինչո՞ւ ամէն բան չըսել մտակօրէն եւ բացիբաց»:

Իրազեկներ կ'ըսեն թէ արմատական կուսակցութեան մեծ մասը համաձայն է այս տեսակէտին :

Կիրքերը չարծարծելու համար, երեսփ. ժողովը առ այժմ կը զգուշանայ բուռն հարցապնդումներէ: Ներկայիս բաւական կը համարուի վարչապետին յայտարարութիւնը :

Վարչապետը առջի օր ունկնդրութեան ընդունեց ձախակողմեան խմբակցութեանց ներկայացուցիչները, խորհրդակցելու համար կացութեան մասին: Խօսակցութեանց կը մասնակցէր նաեւ ներքին նախարարը, Պ. Տորմուա: Համայնավարները աւելի հաշտարար կ'երեւային այս անգամ: Երէկ նոր տեսակցութիւն մը տեղի ունեցաւ վարչապետին եւ ձախակողմեան ներկայացուցիչներուն միջեւ, ճշդելու համար Ժողովրդական Ճակատին երեք թեւերուն դիրքը Քլիշիի դէպքերուն առթիւ: Այս խռովութեանց հետեւանքով խորհրդարանին աշխատանքներն ալ խանգարուած ըլլալով, Զատկի արձակուրդը պիտի սկսի ոչ թէ այսօր, այլ յառաջիկայ շաբթու :

*** Հինգշաբթի օրուան գործադուլին առթիւ մանր - մունր դէպքեր պատահեցան զանազան թաղերու եւ սակարանին մէջ: Պիյանքուրի մէջ ցուցարարները խորտակեցին սրճարանի մը ապակիները: Այս սրճարանը իբրեւ հաւաքատեղի կը ծառայէ գնդ. տը լա Ռոքի կուսակիցներուն : Ուրիշ վայրերու մէջ բռնութիւն կատարուեցաւ, աշխատանքը դադրեցնելու, բանող կառքերը կեցնելու, խանութներ փակելու համար: Սակարանին մէջ, խումբ մը ցուցարարներ փորձեցին ներս խուժել, «Ինթէրնասիոնալ» երգելով : Ներսէն ալ «Մարսէյեզ»ը թնդաց եւ ընդհարումը անխուսափելի կ'երեւար, երբ ոստիկանութիւնը օգնութեան հասաւ :

Համայնավարներու բողոքի ցոյցը

Համայնավարները բողոքի ցոյց մը սարքած էին հինգշաբթի գիշեր, Ձմեռնային մարզարանին մէջ: Ունկնդիրներուն թիւը կ'անցնէր 20,000ը: Ցոյցը անցաւ խաղաղօրէն, նախապէս ամէն միջոց ձեռք առնուած ըլլալով :

Առաջին ճառախօսն էր Մորիս Նայլ, Քլիշիի քաղաքապետին օգնականը, որ գլուխը կապած էր, վիրաւորուած ըլլալով: Պատմեց թէ խնդրած էին ներքին նախարարէն որ արգիլէ Հրեղէն Խաչի այդ օրուան ժողովը, բայց նախարարը պատասխանեց թէ չի կրնար : «Գեղարուեստական ներկայացման մը քօղին տակ, ֆաշականները մեր թաղը եկած էին, բանուորները գրգռելու համար: Մեր խորհուրդները զուր անցան: Արդիւնքը.— Վեց մեռեալ, 300 վիրաւոր : Պէտք է վերջին զոհերն ըլլան ասոնք »:

Ճառախօսը այս առթիւ անուղղակի մեղադրեց ոստիկանութեան ընդհ. վերատեսուչը, Պ. Լանժըրօն, եւ պահանջեց դատի քաշել այն բարձրաստիճան սպաներն ու պաշտօնատարները որ հաւատարիմ կը մնան Քիափի :

Երկրորդ բանախօսն էր Պ. Ժաք Տիւքլօ, կուսակցութեան քարտուղարը եւ երեսփ. ժողովին դեր - նախագահը, որ դէպքին պատասխանատուները դատապարտելէ վերջ, պնդեց թէ «խռովարար» կազմակերպութիւնները միայն տեսականօրէն լուծուած եւ թէ «անոնց արիւնոտ պատակակէտը չէ փոխուած»: Եւ Հիթլէրի կուսակից հռչակելով Սէն - Տընիի քաղաքապետը՝ Տօրիօ եւ գնդ. տը լա Ռօքը, յայտարարեց թէ «անոնց տեղը բանտն է»:

Երրորդ բանախօսը՝ Քլիշիի երեսփոխան Հօնէլ, դէպքին պատասխանատու հռչակեց քաղաքապետական ոստիկանութեան վերատեսուչը, Պ. Մառշան, «որ սուտ խօսեցաւ մեզի »:

Ամէնէն վերջը խօսեցաւ կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, Պ. Մորիս Թորէզ, պահանջելով որ նոյնութեամբ եւ վճռականօրէն գործադրուի Ժողովրդական Ճակատին ծրագիրը: «Ամէն բանէ առաջ, պէտք է իրապէս լուծել եւ զինաթափ ընել ֆաշական կազմակերպութիւնները, հանրապետա -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

Կա՞յ ընթերցող մը, որ չիտեսնի մեր թերթօնին : Անցախընթաց ընդունելութիւն մը գտաւ Մալխասի *Զարթօնք*ը,— հեւի հեւ կարդացողներու պահանջին գոհացում տալու համար՝ մեր այս թերթօնը կը հրատարակուի սեւնայի վրայ տառամակին տող աւելով :

Մեր շուրջը ընթերցողներ ունինք, որ կը քոստին իրենց անհամբերութենէն, որ առաջ կարդալու համար շարունակութիւնը: Ես չեմ յիշեր այսքան սուր հետաքրքրութիւն: Կը պատմուի թէ Րաֆֆիի վէպերն ալ, երբ իբրեւ թերթօն կը հրատարակուէին Թիֆլիզի մէջ, գաւառացի ընթերցողներու կարգին՝ հայ համեստ գիշերապահ մը գիշերուան խարոյկին լոյսով կը կարդար թերթօնը, չկարենալով սպասել առաւօտեան :

Նոր օրերու Րաֆֆի մըն ալ Մալխասը,— իր ձիւթով :

Րաֆֆի երեւակայեց յեղափոխական շարժումը, նախազգեց անոր աշխատանքները, մինչ Մալխաս կուտայ կատարուած աշխատանքին պատկերը: Րաֆֆի կ'երազէր. Մալխաս տեսաւ : Առաջինը՝ ռոմանթիք մշուշի մը մէջ պարուրեց ազատութեան զինուորը, Մալխաս ցերեկուան լոյսով կը հետեւի անոր գործունէութեան :

Վերջապէս հայ փէտային է ահա, որ դիւցազներգութեան մը մէջ կը մտնէ իր պատմական կապայով : Պէտք է խոստովանիլ, որ Մալխաս կը սիրէ caléidoscopeով դիտել հայ փէտային,— լաւ որ այդպէս է: Ոչինչ աւելի պիտի խօսի հայ երիտասարդին, որքան այդ անձնուէր ու քաջ տղաքը, իրենց գունեղ խօսուածքով, զուարթութեամբ, ստոյիկեան մորթով: Անոնք կ'արհամարհեն մահը, կը հեգնեն զրկանքը, կը կռուին երգելով,— կա՞յ աւելի խոր գեղեցկութիւն քան մեռնիլ քաջաբար, յանուն խտէալի մը: Այս վէպը ներշնչարան մըն է մեր նոր երիտասարդութեան համար, որ տակաւին անծանօթ կը մնայ զէնքի քաջութեան, բայց կը պարծի լեզուի քաջութեամբ:

Սորվիլ դիմաւորել կռիւը,— զէնքի զբօսանքը, մահուան հարսնիքը: Որքա՜ն գեղեցիկ է այս դասը մեր տղոց համար, որ սկսան քաղքենիանալ, խուսափիլ տառապանքի, պայքարի, չարքաշութեան ասպարէզէն : Չի բաւեր հիանալ օտարներու հերոսութեան վրայ,— պէտք էր ստեղծել մեր հերոսները՝ անոնցմով ներշնչուելու համար: Աղջիկները անգամ հերոսական թռիչքներ կը կատարեն ամպերու մէջ, կ'իյնան ամպերու բարձունքէն եւ մահը կը դիմաւորեն ժպիտով : Թող որ մեր երիտասարդութիւնն ալ ունենայ քաջութեան այդ ներշնչումը, մահը բարեւելու այդ հաճոյքը: Կարդացէք *Զարթօնք*ը, այդ ներշնչումն ստանալու, այդ յուզումը կրելու համար:

Անակնկալ մը. —

Անոնք որ *Զարթօնք*ի հերոսները կը ճանչնան, զարմանք մը պիտի զգան վաղը, երբ կարդան թէ Լեւոնը, այս հրաշալի տղան այն երիտասարդն է, Վարդանը, որ զարկաւ Պոնտոլովսկին:

Այո՛, Վարդան չէր մեռած, կզզիին վրայ լքուեցաւ, բայց կրցաւ խուսափիլ մահուան ճիրաններէն,— եւ նոր անունով մը ահա կը կռուի Հայաստանի լեռներուն վրայ : Հետաքրքրական է, չէ՞:

Վաղը երբ կարդաք մանրամասնութիւնը, թերեւս ինծի հետ դուք ալ զգաք գոհունակութիւն մը, զայն կենդանի գտնելով յանկարծ :

ԱՐԱԶ

Հիւս. Կովկասը պիտի կոչուի Օրժոնիկիձէ

Խորհրդային իշխանութիւնը եւ թերթերը կը շարունակեն եօթներորդ երկինք բարձրացնել Կովկասի առաջին կարմիր փոխարքան, վրացի Օրժոնիկիձէ: Բաւական չհամարելով մինչեւ հիմա եղած պատիւները, կառավարութիւնը որոշեց շարք մը քաղաքներ, երկաթուղիներ, հաստատութիւններ, նոյնիսկ ամբողջ շրջան մը կոչել հանգուցեալին անունով:

Այսպէս, հիւսիսային Կովկասը այսուհետեւ պիտի կոչուի «Օրժոնիկիձէի Երկրամաս»: (Այս շրջանը ունի մօտ 10,000,000 բնակիչ): Ռոստովի անունը պիտի չփոխուի, քանի որ հիւս. Կովկասի գլխաւոր քաղաքը, Վլատիկավկազ, արդէն կը կոչուէր Օրժոնիկիձէ, երբ վրացի գործիչը ողջ էր տակաւին:

Մարտ 18ին տրուած որոշման համաձայն, Կաուիյեւքա քաղաքը, Տօնի աւազանին մէջ, այսուհետեւ պիտի կոչուի Սերգօ (Օրժոնիկիձէ առաջին անունը), Հիւս. Կովկասի երկաթուղին՝ Օրժոնիկիձէ գիծ, թիւ 124 օդանաւային հաստատութիւնը՝ Սերգօ Օրժոնիկիձէ, Չելիապինսքի մեքենաշարժարանը՝ նոյնպէս :

Պուխարին եւ Ռիքով կը մերժեն խոստովանիլ

Վերջապէ՜ս... առածի կարգ անցած էր թէ պոլշեւիկ ղեկավարները երբ դատի քաշուին, եղած - չեղած մեղքեր կը խոստովանին լարուած մեքենաներու պէս: Ահա երկու ղեկավարներ որ կը մերժեն խոստովանիլ ...

Մոսկուայի շրջանային կոմիտէն անցեալ օր բանաձեւ մը քուէարկեց, որ կ'ըսէ թէ երկու նախկին ղեկավարներ, Ռիքով (երբեմն վարչապետ) եւ Պուխարին կուսակցութենէն վտարուած են «հակակուսակցական դաւաճանական գործունէութեամբ որ կը ձգտէր ոչնչացնել բանուորներու եւ գիւղացիներու ընկերվարական նուաճումները եւ վերահաստատել դրամատիրութիւնը»:

Բանաձեւը «ահաբեկչական դաւադրութիւն» չի վերագրեր երկու ամբաստանեալներուն եւ կը կարծուի թէ իրենց դատը առկախ կը մնայ տակաւին: Իր նախագահական ճառին մէջ, Կրուշեւ, որ Ստալինի փոխանորդը կը համարուի Մոսկուայի կազմակերպութեան մէջ, յայտարարեց թէ երկու ամբաստանեալներն ալ կը մերժեն ընդունիլ իրենց յանցանքը, կամ, իր իսկ բառերով, «զղջում չյայտնեցին», երբ կեդր. կոմիտէին առջեւ հանուեցան 3 շաբաթ առաջ: Ապա դիտել տուաւ թէ իրենց չապացուցուած չողոքորթութիւններէն կուրանալով, պետական կարգ մը մեծ հաստատութեանց վարիչները, նոյնիսկ ժողովրդական գործավարներ տակաւին կը մերժեն խոստովանիլ թէ խափանարարներ աշխատած են կամ դեռ կ'աշխատին իրենց ձեռքին տակ : «Գիտնալով մեր վրիպումը, թշնամին այժմ կը դիմէ ուրիշ լծելու, պնակալեզութեան և չողոքորթութեան: Որքան ալ կարեւոր դիրք ունենայ ղեկավար մը, պէտք է քննադատուի, հոգ չէ թէ ազդուի »:

Ռումբեր կը պայթին Երուսաղէմի մէջ

Ահաբեկչական գործունէութիւնը վերսկսած է Պաղեստինի մէջ: Օր չանցնիր առանց արիւնալի դէպքերու: Չորեքշաբթի իրիկուն երեք ռումբեր պայթեցան Երուսաղէմի մէջ, վիրաւորելով 25 հոգի: Առաջինը նետուած էր Եաֆայի ճամբուն վրայ, ուր խումբ մը քաղաքացիներ հանրակառքին կը սպասէին: Վիրաւորուեցան 17 հոգի, որոնց մէջ կան մէկ ոստիկան, չորս մանուկներ եւ երկու կիներ: Ցետոյ երկու ռումբեր ալ պայթեցան սրճարաններու մէջ, մէկը կառքէ մը նետուելով: Երկու դէպքերուն մէջ չորս Արաբներ վիրաւորուեցան:

Պաղեստինի հրէական ազգ. խորհուրդը ժողով գումարեց, բողոքագիր մը ուղղելու համար եւ վստահութիւն յայտնեց կառավարութեան: Կը խորհուի բողոքի ցոյց մը կատարել կիրակի օր, փակելով հրէական բոլոր խանութները ու հաստատութիւնները :

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻՔԱՅԷՆ

ՌԷՔՍԵՐԻ ՆՈՐ ՄԷԿ ՌԱԶՄԱԽԱՂԸ

Լէոն Տէկրէլ, Ռէքսերու ծանօթ առաջնորդը, նոր ռազմախաղի մը դիմեց, ցոյց տալու համար իր խմբակցութեան ուժը եւ նուաստացնելու տիրող կառավարութեան հեղինակութիւնը:

Ինչպէս գիտենք, վերջին ընտրութեանց առթիւ Տէկրէլ դժգոհ տարրերուն գլուխը անցնելով, խուլ պայքար մը մղեց կուսակցական կարգ մը ղեկավարներու դէմ, որոնք իրենց քաղաքական դիրքը շահագործելով, տեղի տուած էին զեղծումներու եւ չարաշահութեանց: Միւս կողմէ պատրուակ բռնելով Վալոն եւ Ֆլաման տարրերու միջեւ հինէն ի վեր գոյութիւն ունեցող ցեղային ու լեզուական խնդիրները, սկսաւ մամուլով, միթինկներով եւ փրոփականտի աննախընթաց միջոցներով անխնայ քննադատել տիրող կառավարութիւնը եւ կուսակցութիւնները, զանոնք պատասխանատու բռնելով եղած զեղծումներուն եւ ցեղային ատելութեանց:

Արդարեւ, պէտք է ընդունիլ թէ ընտրական շրջանին մէջ ռէքսերու շարժումը բաւական յաջողութիւն գրաւեց, եւ ընտրութեան առթիւ անոնք շահեցան 21 աթոռ երեսփ. ժողովին մէջ, եւ 11 աթոռ Ծերակոյտին մէջ:

Ընտրութեանց հետեւանքով կազմուեցաւ խառն դահլիճ մը, նախագահութեամբ Պ. Վան Զէլանտի եւ մասնակցութեամբ ընկերվարականներու, կաթոլիկներու եւ ազատականներու, որոնք կը կազմեն Պելճիքոյ աւանդական երեք կուսակցութիւնները:

Մէկ տարիէ ի վեր, նոր կառավարութեան ձեռք առած միջոցներուն շնորհիւ, կարելի եղաւ առաջքն առնել զեղծումներու, բարւոքել երկրին տնտեսական կացութիւնը եւ հաւասարակշռել պետութեան պիւտճէն: Ընկերային նոր օրէնքներու հաստատումով, աշխատաւոր դասակարգին վիճակը բարելաւուեցաւ, գործերը վերաբացուեցան եւ գործազուրկներու թիւը զգալի նուազում մը կրեց:

Ռէքսերը սկիզբէն ի վեր միշտ ընդդիմադիր դիրք մը բռնեցին կառավարութեան դէմ, եւ խորհրդարանին մէջ յաճախ տեղի տուին տաք բանավէճերու եւ աղմկարար ցոյցերու: Դեռ վերջերս ռէքս ծերակուտական մը չարաչուն ապտակ մը իջեցուց ազատական մը երեսին, մեծ խռովութիւն ու խուճապ յառաջ բերելով ժողովին մէջ:

Անցեալ տարի Ռէքսերը Պրիւսէլի մէջ հսկայ ցոյց մը կազմակերպեցին, նպատակ ունենալով տապալել կառավարութիւնը եւ իշխանութեան գլուխ անցնիլ: Սակայն կառավարութեան ձեռք առած ազդու միջոցներուն շնորհիւ, կարելի եղաւ դիւրութեամբ խափանել այդ յանդուգն ձեռնարկը:

Անկէ ի վեր Տէկրէլ ու իր հետեւորդները մամուլով եւ հրապարակային բանախօսութիւններով անընդհատ քննադատեցին կառավարութեան գործունէութիւնը, եւ անպատշաճ ու անարգական լեզուով յարձակեցան հակառակ կուսակցութեանց պատկանող հին ու նոր նախարարներու վրայ, ինչ որ տեղի տուաւ դատական բազմաթիւ հետապնդումներու: Տէկրէլ, հակառակ քանիցս դատապարտութիւն կրելուն, չդադրեցաւ իր պայքարը, ժողովուրդը գրգռելով միշտ կառավարութեան դէմ:

Ռէքսերը, երբ տեսան թէ իրենց բոլոր միջոցները ապարդիւն մնացին, նոր ռազմախաղի մը դիմեցին: Տէկրէլի թելադրութեամբ՝ Պրիւսէլէն ընտրուած ռէքս երեսփոխան Ա. Օլիվիէ հրաժարեցաւ, ինչպէս նաեւ իր փոխանորդեալը, որով պելճ. սահմանադրական օրէնքին համաձայն, կառավարութիւնը ստիպուեցաւ մասնակի ընտրութեան ձեռնարկել Պրիւսէլի մէջ: Վերջերս նոր օրէնք մը քուէարկուեցաւ, արգիլելու համար մասնակի ընտրութիւնները:

Ռէքսերը նախապէս կը կարծէին թէ ընդդիմադիր կուսակցութիւնները պիտի չուզեն պայքար մղել իրենց դէմ, ինչպէս եղաւ անկէ երկու տարի առաջ, երբ ընկեր. երեսփոխան Պ. Սփաք, այժմու արտ. նախարարը, ընկ. կուսակցութեան թելադրութեամբ հրաժարեցաւ, ցոյց մը կազմակերպելու համար այն ատենուան կառավարութեան դէմ: Այն պարագային երբ կուսակցութիւնները անջատաբար մասնակցէին ընտրական պայքարին, Տէկրէլ իր թեկնածութիւնը դնելով կը յուսար մեծամասնութիւն շահիլ:

Սակայն եկուր տես որ ռէքսերու կանխատեսութիւնը բոլորովին հակառակ արդիւնք մը տուաւ: Կուսակցութիւնները նախատեսելով այն վտանգը, որ կը սպառնար սահմանադրական վարչաձեւին, միահամուռ, մէջն ըլլալով նաեւ համայնավարները, իբրեւ միակ թեկնածու ներկայացուցին արդի վարչապետը՝ Պ. Վան Զէլանտ, որ մեծ համակրանք ու ժողովրդականութիւն կը վայելէ կուսակցական բոլոր շրջանակներու մէջ:

Պ. Վան Զէլանտ՝ նախկին վարիչը Պելճիքոյ ազգային դրամատան, չի պատկանիր որ եւ է կուսակցութեան, եւ իբր քաջ տնտեսագէտ համաշխարհային համբաւ կը վայելէ:

Վարչապետը ընդառաջ երթալով ամէն կողմէ յայտնուած բաղձանքներուն, հաւանեցաւ իր թեկնածութիւնը դնել ընդդէմ Տէկրէլի: Այժմէն սկսած է պայքարը երկու ոսոխ հատուածներու միջեւ, առաջին խմբակցութեան մաս կը կազմեն բոլոր կուսակցութիւնները, իսկ երկրորդին՝ Ռէքսերը եւ Ֆլաման ազգայնականները: Ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան յառաջիկայ ապրիլ 11ին: Այժմէն կարելի է նախատեսել Ռէքսերու ջախջախիչ պարտութիւնը:

Տէկրէլ հակառակ իր սահմանափակ զարգացումին, յանդուգն, խիզախ ու քաջ հռետոր մըն է, որ ոչ մէկ բանէ կը վախնայ եւ ոչ մէկ խոչընդոտի առջեւ կ'ընկրկի: Հրաշալի տաղանդ մը ունի մեծաշուք ծանուցումներու եւ լրագրական «ռէքլամ»ներու, շատ խորամանկ է եւ օժտուած սուր հոտառութեամբ: Մոլեգին պայքարող մը, որ յոգնիլ չի գիտեր, օր մը հոս, օր մը հոն կը նախագահէ ժողովներու, կը մասնակցի ցոյցերու, ժամերով կը ճառէ միթինկներու մէջ, կը հրահրէ կիրքերը, առանց սանձ դնելու իր լեզուին եւ խնայելու իր հակառակորդներուն:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՀԱՅ ՄԵԾ ԲԺԻՇԿԸ ԱՄԻՐՏՈՎԼԱԹ

Խորհ. Հայաստան թերթին մէջ, (18 փետր.) Տոքթ. Ե. Միրաքեան յօդուած մը նուիրած է «ականաւոր բժիշկ Ամիրտովլաթի», առանց յիշատակելու թէ այդ մեծ բժիշկին մէկ ձեռագիր-գործը հրատարակութեան տուած է բանասէր Պ.Կ. Բասմաճեան՝ համբերատար ուսումնասիրութեան մը հետ:

Ցաւալի է որ ոմանք կը թերագնահատեն Ամիրտովլաթի արժէքը, պատճառաբանելով որ Ամիրտովլաթի աշխատութիւնները ծաղկաքաղ մը կը կազմեն յունական եւ արաբական բժշկական գրականութենէն,- գիտել պէտք է տալ թէ արդի բժշկական մեծագոյն դէմքը կրնա՞յ պնդել, որ իր աշխատութիւնները որ եւ է ազդեցութիւն չեն կրեր, որ եւ է գործէ օգտուած չէ եւ ամէն նուաճում արդիւնք են իր քննութիւններուն: Փաստերս մը չէ բաւել թէ ամէն բժիշկ բանագող մըն է որուն չափով, որ կ'օգտուի իր արուեստակցին գործերէն:

Ամիրտովլաթ քաղած է յունական, արաբական, եբրայական բժշկական աշխատութիւններէ, անոնց կցած է նաեւ իր փորձառութեանց արդիւնքը, եւ ամէնը մէկ իր գիտնականի ինքնատիպութեամբ արտայայտած, արձանագրած: Ահա թէ ինչու հեղինակութիւն մըն է նաեւ Ամիրտովլաթ, ինչպէս Ապուսինա, Իպն Մայմուն, եւ ուրիշներ: Ամիրտովլաթ ներկայացուցիչն է նոյնպէս հայ բժշկութեան, ինչպէս մեր բժշկական ազգագրութեան:

Այս ճշդումէն վերջ, հետաքրքրական է կարդալ Տոքթ. Ե. Միրաքեանի փոքրիկ ուսումնասիրութիւնը. —

Ամիրտովլաթ ծնած է Ամասիա քաղաքին մէջ, ԺԵ. դարու առաջին տասնամեակին, եւ կը ներկայանայ իր ժամանակի ամէնէն հմուտ դէմքը:

Կը տիրապետէր 5 լեզուներու, — յունարէն, արաբերէն, պարսկերէն, թուրքերէն, հայերէն: Շատ ճամբորդած է, ուսումնասիրած բժշկական ամբողջ գրականութիւնը: Իր կեանքի վերջին տարիները անցուցած է Կ. Պոլսոյ, յետոյ Պրուսայի մէջ, ուր եւ մեռած է մօտաւորապէս 1495—1496 թուականներուն: Ամիրտովլաթ արժանացած էր գլխաւոր վիրաբոյժի կոչումին եւ պաշտօնով Սուլթան Մահմուտ Բ.ի բժիշկ-խորհրդականն էր:

Ամիրտովլաթի բժշկական բազմաթիւ երկերէն յիշենք նախ Օգուտ բժշկութեան (գրուած 1469ին), որ կը բովանդակէ իր օրերու բժշկագիտութեան գլխաւոր ուսումները (մարդակազմութիւն, առողջաբանութիւն, դարմանագիտութիւն): Երկրորդ աշխատութիւնը գրուած է 1481ին եւ կը կրէ Ախրապատին խորագիրը, ուր կը նկարագրուին զանազան դեղերու պատրաստութիւնը, գործածութիւնը, ազդեցութիւնը: Երրորդ աշխատութիւնն է Անգիտաց Անպէտ (ԽՄԲ.— Բասմաճեան հրատարակած է առանձին հատորով եւ ուսումնասիրութեամբ մը), որ կը ներկայացնէ «դեղանիւթերի ընդարձակ մի բառարան, որի նախաբանի մէջ շարադրուած են այն ժամանակւայ դեղագիտութեան հիմքերն ու փիլիսոփայութիւնը:

Ամիրտովլաթի այդ, ինչպէս միւս աշխատութիւնները գրուած են խօսակցական լեզուով, բոլորին հասկնալի:

Կանգ կ'առնենք պահ մը Անգիտաց Անպէտին վրայ: Այդ գործէն գոյութիւն ունին քանի մը արտագրութիւններ (ձեռագիր): Հնագոյն ձեռագիրը կը գտնուի Բրիտանական Թանգարանին մէջ: Փարիզի Ազգ. Մատենադարանն ալ ունի ձեռագրի երկու օրինակ: Արտագրութիւններ կան նաեւ Անտոնեան միաբանութեան մատենադարաններու (Պոլիս) եւ Մխիթարեան Միաբանութեան մատենադարանին (Վենետիկ) մէջ, ինչպէս եւ այլ տեղեր: Հայաստանի մէջ, Վաղարշապատի մատենադարանը ունի քանի մը օրինակ:

Այս գործը արդիւնք է 4 տարուան աշխատանքի (1478—1482): Ամիրտովլաթ, իբրեւ խորապէս հմուտ բժիշկ, որ լաւ ծանօթ էր բժշկական գրականութեան, իր Անգիտաց Անպէտը կազմելու ժամանակ, որ կը բովանդակէր դեղերու աւելի քան 3750 անուն, լայնօրէն օգտագործած է այդ հարցին վերաբերեալ գրական ժառանգութիւնը եւ ժամանակակից աղբիւրները:

Ամիրտովլաթ իր գործին մէջ կը մնայ կատարելապէս ինքնուրոյն, քննադատաբար գնահատելով, իր անձնական հարուստ փորձառութեան լոյսով լրացուցած եւ ուղղած այլ հեղինակներու գիտութիւնը: Աւելին, ան իր գործերուն մէջ մտցուցած է հսկայական նորութիւններ, զորս ձեռք բերած է հիւանդներու վրայ կատարած քննութեանց եւ բուսաբանական իր հետախուզութեանց իբր արդիւնք: Ամիրտովլաթ իր գործերով ստեղծեց ամբողջ դպրոց մը, որով դաստիարակուեր եւ աճեր է հայ մեծ բժիշկներու համաստեղութիւն մը:

Զարմանալի ուշագրաւ է, որ Ամիրտովլաթի գործերուն մէջ յանձնարարուած բազմաթիւ բուժիչ միջոցներու կարգին կան նաեւ այնպիսի միջոցներ, որոնք բուժումի մեր ժամանակակից մեթոտներու եւ սկզբունքներու սաղմը կը հանդիսանան, ինչպէս օրինակ՝ դարմանագիտութիւնը նործոր դեղձերու, կենսանիւթերու, արեգակի օժանդակութեամբ, միզաբուժութեամբ, ինչպէս եւ անցաւ ծննդաբերութիւն, օձի թոյնով բժշկութիւն, նմանաբուժութիւն եւն.:

Հին թուականներուն՝ մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէր արեւաբուժութիւնը մորթային հիւանդութիւնները, ինչպէս նաեւ բորոտութիւնը դարմանելու համար, իբրեւ լրացում արտաքին դեղերու ներգործութեան: Հաւանաբար հինները արեւի ճառագայթներուն կը վերագրէին արտաքին դեղերու ներգործութիւնը սաստկացնելու յատկութիւն: Այդ տեսակէտը տակաւին կը մնայ ժողովուրդին մէջ:

Միզաբուժութիւնը— մարդու եւ ընտանի կենդանիներու մէզի գործածութիւնը իբրեւ բուժիչ միջոց — լայնօրէն կ'օգտագործուէր գլխաւորաբար մորթի եւ աչքի հիւանդութիւնները դարմանելու համար, իբրեւ ներքին եւ արտաքին միջոց, եւ աղէկ շատ շատ հետաքրքրական է իբրեւ մասնակի լոգանք, ինչպէս թութքը (մայասըլ) բուժելու համար.— «Եւ ի պախրուն գոզին մէջն նստելն աւգտէ անկան» (մայասըլ): Ուղտի մէզը յանձնարարուած է նաեւ սեռական թուլակազմութեան դէմ.— «Եւ մերձաւորութեան աւգտէ, յորժամ խըմեն»: Թէեւ չէ յիշատակուած, որ յղի կենդանիներու մէզն ալ կը գործածուէր, սակայն կ'ենթադրենք որ յղի կիներու մէզով բուժումի նախնական եղանակը չէ՞ այդ: Մէզը (մարդու) գործածուած է նաեւ բորոտութեան, քոսի, կարիճի խայթուածքին դէմ:

Պէտք է ենթադրել, որ այդպիսի արտաքին բժշկութեան պարագաներուն մէջ, մանաւորապէս մորթի թարախոտ վէրքերու դարմանումին մէջ, բարենպաստ ներգործութիւնը կախում ունի ամոնիաքի աղերէն, որոնք կը ներգործեն իբրեւ հականեխական, բան մը որ արդի բժշկութեան մէջ սկսած են դեռ նոր գործադրել,— օրինակ վիրահատութեան պատրաստուելու ժամանակ ձեռքերու մորթը անուշադրի խտութեան լուծոյթով ապանեխելու եղանակը, շիճուկներու պահպանութեան եղանակը, եւն.: Արդի փորձերը ցոյց կուտան, որ անուշադրի լուծոյթը կ'ապանեխէ մորթը մինչեւ անոր խոր շերտերը:

Արեան նմանաբուժութեան օրինակները եւս քիչ չեն Ամիրտովլաթի մօտ: Փաստ՝ արիւն թքնելը ոչխարի արիւնով, արիւնածոր խոցերը եզան արիւնով բուժելու խորհուրդները, դադրեցնելու համար արիւնահոսութիւնը:

Արիւնը բուժիչ նպատակով օգտագործելու համար, Ամիրտովլաթ ի մէջ այլոց կ'ըսէ թէ կատղած կենդանիներու կողմէ խածնուած մարդոց օգտակար է կատղած շան արիւն խմցնելը: Այստեղ հարց կը ծագի թէ արդեօք այդպիսի բուժում մը immuno-biologique դարմանումի անգիտակցական փորձ մը չէ՞, մշուշոտ ըմբռնում մը տակաւին, թէ կատղած կենդանիին արիւնն ունի այնպիսի յատկութիւն մը, որ կրնայ օգտակար ներգործութիւն մը ունենալ կատղած կենդանիի մը կողմէ խածնուած մարդիկը բուժելու համար: Արդի բժշկութիւնը դեռ նոր է սկսած փորձել immunisé արեան օգտագործութիւնը վարակիչ հիւանդութեանց դարմանումին մէջ ներարկումով: Տարբերութիւնն այն է որ Ամիրտովլաթի ժամանակը արիւնը իբրեւ դեղ կը ստանային բերնէն, մինչ հիմա կը ներարկուի:

Ծննդաբերութիւնը անցաւ դարձնելու կամ ծննդաբերութիւնը դիւրացնելու համար Ամիրտովլաթ կը յիշատակէ հաշիշը. «Եւ որ կին դժար ծնանի, քիչ մի տուրէ եւ խմցու ճուլապով, եւ քիչ մի բրդով թաթխէ եւ յարգանդն դիր յայն պահն բաժնի ծընունդն ի մաւրէն» (մօրէն):

Օձի թոյնով բուժելու օրինակ է այն որ éléphantiasisով վարակուած հիւանդներուն իբրեւ բուժիչ միջոց կը յանձնարարէ իժի գլուխը, խաշած եւ ձէթով եւ աղով խառնած: Ամիրտովլաթ կ'ըսէ թէ այս դարմանումը յանձնարարուած է Գաղիանոսի կողմէ, թէ ինք եւս փորձած է յաջողութեամբ:

Բժշկական ամէն մասնագիտութիւն դասեր ունի քաղելիք Ամիրտովլաթէն, միջնադարի այս իրապէս մեծ բժիշկէն, որով արդարօրէն կրնայ պարծիլ հայ բժշկութիւնը:

Ամիրտովլաթի մեծ գործերէն մէկը Օգուտ բժշկութեան, այժմ կը պատրաստուի տպագրութեան: Այդ գրքին հրատարակութեամբ ոչ միայն մեր ժողովուրդը, այլ նաեւ մեր բժիշկները օգտակար դասեր կը գտնեն իրենց համար:

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Օգնել բային արմատը կը թուի ըլլալ վիգ կամ վիգն, որով կ'ըսենք եւ յաճախ կը գործածենք զօրավիգ (զօրավիգ հանդիսանալ, որ պարզապէս կը նշանակէ օգնել):— Գիրերու կամ տառերու աղերսութեան կամ փոխադարձութեան փայլուն օրինակ մըն է նաեւ սայթաքիլ (աւելի ֆիզիքական, նիւթական իմաստով) եւ գայթակղիլ (բարոյական իմաստով):— «Վերստին», «հանդստին» բառերուն յետադաս մասնիկը կուգայ ուստէն, որ բացառական իմաստ կուտայ, եւ որմէ եկած է նաեւ ուստի շաղկապը (հետեւաբար իմաստով): Վերուստ, անդուստ (վերէն, անդիէն, սկիզբէն), երկնուստ (երկինքէն), աստուածուստ, աստուածկոյս (Աստուծոյ կողմէն): Տեղական իմաստով կայ նաեւ ուր (ուրեմն), ժամանակի իմաստով երբ (երբեմն, երբեք), ինչպէս ուրեք, ուրանոր, աստանոր, անդանոր (հոն, հոն):— Մասնաւոր ուշադրութեան արժանի է աւանդ բառը, երբեմն արդէն թէ մասնիկ, որ վերէն վար նշանակութիւնը կուտայ— հնաւանդ, տիրաւանդ (տիրոջմէն իջած եկած): Յայտնի է թէ աւանդութիւն, աւանդել ծնունդ առած են այս աւանդ բառին նիւթական իմաստէն, ինչպէս վերբ բայինք: Այսպէս— դահաւանդ (բարձր տեղէ — դահ — վար, դահավէժ), սարաւանդ (սարէն վար, զառիթափ կամ զառիվայր): Արդէն գիտենք որ աւանդութիւնն ալ հին, նախկին ժամանակներէն կամ անձերէն մեզի իջած եկած պատմութիւններն, խօսքերն ու սովորութիւններն են: Ֆրանսերէնի մէջ աւանդութեան եւ թարգմանութեան համար գործածուած բառերուն — traditon, traduction — tra նախադաս մասնիկը մեր աւանդին կամ անդուստին համանիշն է, որ կ'ըլլայ նաեւ trans—անդր (անդրալպեան, Անդրյորդանան, անդրովկիան, եւն.):

Սիրելի Արազ, գիտենք արդէն թէ այս մարզանքները կը ծառայեն լեզուին հիմերը քիչ շատ ծանօթացնելու պէտքին եւ, աւել իսկ, լեզուն սիրցնելու եւ զայն գիտակցօրէն գործածելու անհրաժեշտութեան:— Առնենք, այս առթիւ, եշտ մասնիկը, որ հրաժեշտէն զատ կը կազմէ նաեւ զուեշտ, հեշտ:— Երբ բայ մը ու- կը սկսի, արմատին մէջ կը պահէ միշտ այդ ձեւը եւ չի փոխուիր ը-ի: Ինչպէս ուրախ, ուտեստ, ուսում: Բայց ումպ կ'ըլլայ ըմպել, կամ, ըսենք, ունք կուգայ ըմպելէն, ունչք հնչելէն, տունկ տնկելէն: Ըսենք արդէն թէ միավանկի ուն ալ յաճախ կը մնայ անփոփոխ, ինչպէս՝ ուս, ուր, ութ (ութերորդ կ'ըլլայ, ոչ բնաւ ըթերորդ, ուսակր, ուրեք): Գաղափարի նոյն կարգով բացառութիւն է որ ի տառը անփոփոխ կը պահէ հիմ, որով հիմնաւոր կ'ըլլայ հիմնել, մինչ հին բառին ի տառը կը ջնջուի կ'ըլլայ, զոր օր. հնօրեայ, հնամենի, հնաւանդ (հինաւուրցը բացառութիւն ըլլալով):

Ուսումնարանին մէջ կը գործածուի տասնուհինգ փոխանակ տասնըհինգի կամ տասնեւհինգի: Ի՞նչ է այդ ձեւը, կամ կորդուերէն հնչումը՝ կամ ը, կա՛մ եւ հին ձեւով: Ուրեմն, պէտք է ըսենք ... քասնուվեց վաթսունութ ըր!! ... պարզապէս, մի՛ քաջալերէք սա ... տասնուհինգերը: Նոյն Ուսումնարանը կը չփոթէ պատմութիւն եւ

ՍՏԱԼԻՆԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ըստ 1931ի վիճակագրութեան, Խ. Միութեան ազգաբնակութեան ընդհ. թիւն է եղած 144.800.000, որմէ ռուսական փետերասիոնը 99.670.000: Արդ Խորհ. Միութիւնը կազմելու համար, իւրաքանչիւր 300.000ի մի պատգամաւոր տալու պայմանով, Խ. Միութեան ընդհ. պատգամաւորներու թիւը պիտի լինէր 482, որմէ Ռուսաստանինը միայն 332 պատգամաւոր, իսկ մնացած 10 «անկախ» հանրապետութիւնները 150 պատգամաւոր միայն: Հարցերը պիտի լուծուին պարզ մեծամասնութեամբ. պարզ է, որ 10 հանրապետութիւնները միասնաբար ունենալով 150 ձայն, հին փոքրամասնութեան մէջ են 482ի դէմ եւ միշտ հարցերը պիտի լուծուին Ռուսիոյ 332 ձայնով: Արդ, Միութեան Խորհուրդի բուն նըպատակը կը դառնայ ռուսական որոշումների հաստատումը պարտադրել տասը անկախ հանրապետութիւններին մասնակցութեամբ: Միութեան Խորհուրդը փետերասիոնի յօդ. 13ով լիա-

ռատ «անկախութեանց» բաշխման ապահովանոցն է, որտեղ բոլոր անկախութիւնները, ազգային ինքնութիւնները ոչնչանան եւ տեղի տան ռուսական բացարձակ կամքին» ..

Այլ խնդիր է, եթէ Պետական Գերագոյն Խորհուրդը կազմուէր Ազգերի Խորհուրդից այն սկզբունքով, որ նախատեսուած է սահմանադրութեամբ եւ գոյութիւն չունենար այլ եւս Միութեան Խորհուրդը:

«Միայն այս միջոցով է, որ ազգերի անկախութիւնը եւ ռուսական եւ այլ գերիշխանութիւնների վերացնելը կ'ապահովվի. Իսկ ներկայացուած սահմանադրութիւնը իր Գ. գլխով պիտի նկատուի անկախութեանց գերեզման եւ միապետութեան նախերգանքը» — եզրափակում է ընկ. Ռուբէնը:

Չորրորդ գլխի՝ Դաշնակցային կառավարութեան Գերագոյն Խորհուրդ-ի առթիւ եղած դիտողութիւնների մէջ ուշագրաւ է ընկ. Ռուբէնի հետեւեալ քննադատականը.— «Ստեղ-

ծուած 11 հանրապետութիւնները անկա՞խ են, թէ ոչ: Եթէ անկախ չեն, այդ պարագային աւելորդ են ժողովրդական դրամներով Գերագոյն Խորհուրդներ ստեղծել հանրապետութեանց մէջ Մոսկուայի սահմանադրութիւնը կրկնելու համար: Եթէ անոնք իրօք անկախ են, այդ պարագային յօդ. 14.15, 16ի տրամադրութիւնները պիտի վերացուին: Մեր համոզմամբ՝ հանրապետութիւնները անկախ պիտի լինեն եւ պիտի ունենան իրանց Գերագոյն Խորհուրդները, ենթակայ եւ պատասխանատու միմիայն իրանց ժողովրդի առաջ եւ բացարձակ տէր ու տնօրէն իրենցմէ բխած իշխանութեանց, համաձայն իրանց կամքի եւ համաձայն փոխադարձաբար համաձայնութեան եկած Դաշնակցային Խորհրդի հետ կնքուած պայմաններ»:

Հինգերորդ գլուխը կրում է՝ Խորհ. Միութեան պետական - վարչական օրկանները խորագիրը:

Վեցերորդ գլուխն է՝ Դաշնակցային հանրապետութեանց օրկանները:

Տեսանք որ ստալինեան սահմանադրութեան հիման վրայ՝ ամբողջ երկրի իշխանութիւնը պատկանում է ոչ թէ անկախ հանրապետութեանց, այլ Մոսկուային: Այդ ընդհանուր վիճակից բացառութիւն կազմում է լուսաւորութեան գործավարութիւնը, որ միայն տարրական կրթութեան մարզում ունի գործելու որոշ ազատութիւն, հետեւապէս եւ նախաձեռնութեան իրաւունք եւ պատասխանատուութիւն՝ իր ժողովրդի առաջ: Բայց կ'արժէր մի հատիկ լուսաւորութեան գործավարութեան համար կազմել գործավարների «խարուսիկ խորհուրդներ հանրապետութեանց մէջ եւ «անկախ հանրապետութիւններ» մեծաղորդ անունները շռայլել. Լուսաւորութեան համար եղած այդ շռայլութիւնը՝ իրական շռայլութեան պատճառ կը դառնայ, աշխատաւորութեան գրպանէն դրամ քաշելով եւ սուտի ու անմիաբանութեան ախտով վարակելով նրան: Հայութիւնը առանց «անկախութիւն» ունենալու ալ այդքան իրաւունքներ ունէր, տարրական եւ միջնակարգ դպրոցները անկախ կը կառավարէին եւ դեռ կան երկիրներ, ուր նոյնքան իրաւասութիւններ տրուած են մշակութային ասպարէզում, որքան չի տրուիր ստալինեան սահմանադրութեամբ» ...

Դժբախտաբար դառն փորձութիւնների շատ է ենթարկուել հայութիւնը հէնց Ռուսաստանի, այն էլ խորհրդային Ռուսաստանի կողմից: Հանրածանօթ իրականութիւն է Մոսկուայի եւ Կարսի թուրքեւռուս դաշնագիրը, որով հայապատկան հողերը տրուեցան Թուրքին ... Աւելին պիտի ասենք: Ստալինեան ծրագիրը «կը նախատեսէ զրկել Հայաստանի իշխանութիւնը իր զաւակների կազմակերպումէն իբր զինուորական ույժ: Բայց կա՞յ հաւանականութիւն, որ հայկ. ուժերը ռուսական ղեկավարութեան ներքոյ պիտի չօգտագործուին Հայաստանի դէմ իսկ: Այդ հաւանականութիւնը չկայ: 1914ի պատերազմը ապացուցանեց որ Ռուսերը բացին Կովկասի ճակատը Թուրքերի առջեւ եւ 150 հազար հայ զինուորութիւնը փոխադրեցին Մազուրեան լճերի եւ Կարպատի վրայ մեռցնելու համար, այդ նոյնը պատահեց սովետների օրօք 1917—18ին, իսկ այսօր, որ սովետները գաղտնի եւ յայտնի դաշնագրեր ունեն Թուրքիոյ եւ Իրանի հետ, որոնց բովանդակութիւնը ծածուկ կը պահուի ամենից, աւելի՝ շահագրգռուած Հայաստանէն, ամենայն հաւանականութիւն կայ չարաչար գործածելու մեր վստահութիւնը. արդ պէտք է որ Հայաստանի զինուորական ուժերի կազմակերպումը, ղեկավարութիւնը լինի Հայաստանի իշխանութեան ձեռին» — իսկ դա հնարաւո՞ր է ...

Եօթներորդ գլուխը կրում է Ինքնավար հանրապետութեանց բարձրագոյն օրկանները, իսկ ութերորդ գլուխը՝ Պետական իշխանութեան տեղական օրկանները խորագիրը:

Վերոյիշեալ երկու գլուխներն ամփոփում են իրենց մէջ 89—101 յօդուածները. այդ յօդուածներն ուշադրութեամբ կարդացողները կը տեսնեն որ, «կը բացակայեն նախաձեռնութիւնը, վստահութիւնը եւ հաւատը տեղական ուժերի հանդէպ, անոնք փաստօրէն իրաւազուրկ պաշտօնեաներ են, բայց ձեւի համար դատապարտուած են ժողովների եւ խորհուրդների» . այն ինչ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծրագիրը տեղական մարմիններին, տալիս է նախաձեռնութեան իրաւունք՝ ապակենտրոնացման ամենալայն հիմունքների վրայ:

ՄԱՐՄԱՆԴԵԱՆ

(4))

պատմագրութիւն պարզուկ բառերը : Վարդանանքը, կ՚ըսէ, մեր ... պատմագրութեան ամենափառաւոր էջը կը կազմէ, փոխանակ ըսելու պատմութեան, չէ՞, սիրելի Արազ : Մեր Ուսումնարանին համար տակաւին գոյութիւն ունի առնուլ, փոխանակ առնել ընդունուած ձեւին : Կ՚ըսէ — որպէսզի պատիժ ... չառնու : Երբ «ընել» բային տեղ այլեւս գործածուած է մեծ բայինքով առնել գրական հնութիւնքով, ո՞ւրկէց կը հանուի հիմա սա առնուլը, ան ալ ... Ֆիլիպէի մէջ.— Ցեխապատուէ կոչեցից զորդի իմ ... Ցեղ, ես չեմ գիտեր, բառը քեզի կը թողում, սիրելի Արազ, հայերէն Ուսումնարանի մէջ ներելի՞ է միթէ գործածել ... գլուփ փոխանակ գաւաթի : Շուարիլ եւ չփոթիլ բայերուն մէջէւ այնքան ծեքծեքող Ուսումնարանին կամ ուսումնականին ներելի է կարծեմ չգիտնալը թէ գերմաներէն է գրածը թէ հայերէն : Բայց աւելին կայ, սիրելի Արազ : Նուազ անգամ կ՚ըսուի՞ արդեօք, ինչպէս կ՚ըսէ Ֆիլիպէի Ուսումնարանը : — Քիչ անգամ կ՚ըլլայ, բայց երբ նուազ է (moins), անգամը չի գործածուիր այլ եւս, ինչպէս ֆրանսերէնի մէջ : Գերմաներէնի մէջ ալ այնպէս չէ՞ միթէ, Ուսումնարան :— Զգայնութիւն չէ, այլ զգայնութիւն կամ դիւրազգածութիւն, չենք ըսեր զգայունոտ, այլ զգայնոտ, չենք ըսեր խմաստունութիւն, այլ իմաստութիւն : Բայց երկավանկ խօսուն եւ չարժուն՝ կրնան ըլլալ խօսունութիւն եւ չարժունութիւն, եթէ անպատճառ ուզես գործածել, փոխանակ խօսելու եւ չարժելու կարողութիւն ըսելու :— Եթէ ի տառը միավանկ բառին առջեւը կամ ետեւը ըլլայ, կը մնայ անփոփոխ— իժ, թի, գի, ինք, տի (հասակ, —անտիական), մի : Այսպէս՝ իժութիւն, թիակ, գիակ, միաւոր, ինքնութիւն, բայց քիմք - քմածին, միտք - մտավարժ, ոխտ - ոխտութիւն (ագահ, ագահութիւն), վիշտ - վշտակոծ, քիթ - քթախոտ, քիրտն — քրտինք, լիճ — լճակ, միշտ — մշտատեւ, պիրկ — պրկել, գիրկ — գրկարաց, Թրիք — Թրքանալ (արգե՞օք) : Մարդանքը չուաիկ, կոկիկ պէտք է ընել, արագ արագ հնչելով : Մեր դասարանին հետեւորդներէն մին անցեալները նմանօրինակ դասի մը ձեւերը իրարու ետեւէ շութափեց, ցոյց տալով թէ մարզանքէ գասը : — Է տառը նոյնպէս չի փոխուիր, երբ բակիրքն է — էակ, էական, էութիւն : Բայց կը փոխուի, երբ միավանկին մէջտեղն է — այսպէս՝ վէժ — վիժիլ, մէզ—միզել, գէտ — գիտել, մէտ — միտիլ, չէն — չինական, գէր — գիրնալ, պէտ — պիտի, սէր — սիրարփի, վէմ— վիմարդեայ, տէր —տիրական, որուն ակնարկած էինք նախորդով մը :

Այս մարզանքը պէտք է մարսել սիրով եւ յօժարութեամբ :

ՏԱՐԱԶ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով :

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ ՏԻԹՐՈՅԹԻ ՄԷՋ

— · —

«Հայրենիք» վերջերս հարցարան մը ուղղեց իր ընթերցողներուն, պարզելու համար ամերիկահայ գաղութի տնտեսական կացութիւնը : Ահաւասիկ հայաշատ քաղաքի մը, Տիթրոյթի մասին հասած պատասխանը (վերջին գործադուլէն առաջ) .—

Տնտեսական տագնապը վերջացած է Տիթրոյթի մէջ :

Այս բանը կարելի է ըսել առանց որ եւ է վերապահութեան : Գործաւոր, բժիշկ, փաստաբան, բոլորն ալ կը զգան, կը տեսնեն, որ Ամերիկան, իր վերջին տարիներու խանգարուած տնտեսական մեքենան վերանորոգելու ջանքերուն մէջ հսկայական յաջողութիւն մը ձեռք բերած է :

Դժուար է Տիթրոյթի նման մեծ գաղութի մը նկատմամբ թուանշաններով խօսիլ : Չէինք գիտեր անցեալին, թէ մեր հայրենակիցներէն քանին անգործ էին եւ կ՚ապրէին պետական նպաստով, որովհետեւ թիւեր գոյութիւն չունէին : Անգործներու թիւը մեծ էր, մնացեալ գործ ունեցողները շաբաթական մէկ երկու օր հազիւ կը գործէին : Հետեւաբար մեծ էր կարօտներու թիւը եւ բնականաբար շատ էին նպաստ ստացողները : Այսօր թիւեր չունինք տագնապի շրջանէն :

Ներկայիս ալ ի վիճակի չենք ճշգրիտ թուանշաններով հրապարակ գալու եւ ըսելու թէ գործողները այսքան են եւ նպաստ ստացողները այսքան : Բայց գիտենք որ՝

Ա) Այժմ, ցորեկները մեր ակումբները պարապ են :

Բ) Խանութպանները կ՚ըսեն, թէ պարտք կը գնող կատարողները իրենց հաշիւները առկախ կը ձգեն :

Գ) Անգործ մէկուն հանդիպիլը զարմանք կը պատճառէ, մինչ հակառակն էր մօտիկ անցեալին :

Դ) Լուցկիով քախտախաղ խաղալը վերջ է գտած Սալվէյ էվընիւի սրճարաններուն մէջ :

Այս երեւոյթները բոլորն ալ ցոյց կու տան, որ գործերը այլ եւս գոհացուցիչ վիճակ են ստացած : Խիստ սակաւաթիւ անգործներու կարգին մնացած են միայն անոնք, որ կը տարիքոտ կամ վէճ ունեցած են գործարաններու վերակացուներուն հետ եւ այս կամ այն պատճառով իբրեւ անբաղձալի նկատուած ու այդպէս ալ արձանագրուած են իրենց նախկին գործարաններու բանուորներու անուանացանկին մէջ : Բայց ասոնք ալ զանազան ձեւերով կրնան տարբեր գործարաններու մէջ գործ առնել, որովհետեւ, ներկայիս գործաւորի մեծ պահանջ կայ : Բժշկական քննութենէ չանցնող մարդիկ անգամ Ֆորտի մէջ գործ կ՚առնեն այս օրերուս :

Ուշագրաւ պարագայ մըն է այն իրողութիւնը, որ օթոմոպիլ ունեցող Հայերու թիւը մեծապէս աւելցած է : Ամէն մը Ֆորտի օթոմոպիլը գնելը գրեթէ պայման էր Ֆորտի մէջ գործ առնելու համար : Ֆորտը նախապատուութիւն կու տայ նաեւ անոնց, որոնք «Հէնրի Ֆորտ» հիւանդանոցին հետ առկախ հաշիւ ունին :

Մեր գաղութի հայրենակիցներէն շատեր, որոնք հողեր ու շէնքեր ունէին, մեծ ծխոտանգ մը անցուցին տագնապի շրջանին : Նախագահ Ռուզվէլթի Հօմ Լօնը ճիշդ ատենին օգնութեան հասաւ անոնց : Այլապէս բազմաթիւ հայրենակիցներ պիտի լքէին իրենց տուները, շէնքերը եւ այլ անշարժ ստացուածքները, անոնց համար ունեցած պարտքերը եւ հարկերը վճարելու անկարող դարձած ըլլալով : Այժմ բացի փոքրաթիւ դժբախտներէ, մեծամասնութիւնը կը պահեն կալուածները եւ շնորհիւ տնտեսական պայմաններու բարելաւութեան, կը վճարեն իրենց պարտքերը, յուսալով որ ժամանակի ընթացքին պիտի կրնան բոլորովին ապահովել զանոնք իրենց համար :

Վերջերս, սակայն, ցաւալի երեւոյթ մը սկսած է ծայր տալ : Կարգ մը մարդիկ իրենքզիրենք ազատելու համար տագնապի ընթացքին կատարած ծանր պարտքերէն, իրենք զիրենք սընանկ կը յայտարարեն եւ իրենց սնանկութիւնը կ՚օրինականացնեն դատարանին առջեւ : Ասկէ շատ պիտի տուժեն կարգ մը հայ ճաշարաններ, նպարավաճառներ ու բարեկամներ, որոնք այդպիսիներու օգնութեան հասան տագնապի ընթացքին :

Այս միջոցին գիծողները մեծ մասով յուսահատ կացութեան մը առջեւ կը գտնուին : Տարիքնին առած մարդիկ են եւ պարտքի բեռը՝ ծանր : Վճարելով կը վախնան թէ տեղ պիտի չկրնան հասնիլ : Եւ լաւագոյն ռանը կը նկատեն բնաւ չվճարել :

«Ճէնէրըլ Մօթորս»ի գործադուլը հայ գաղութին վրայ բնաւ չազդեց : Հայերու մեծագոյն մասը կը գործէ Ֆորտի գործարաններուն մէջ :

ԼԻՓԱԶՄԱՅԻ ԳԱՂԹԱԿԱՅԱՆԻՆ ՔԱՆԴՈՒՄԸ

— • —

Ինչպէս յայտնի է, յունական կառավարութիւնը որոշեց վերջնապէս քանդել Աթէնքի եւ Պիրէոսի գաղթակայաններու հիւղակները, որոնք պատ մը կը կազմեն թէ գեղեցկագիտական եւ թէ մանաւանդ առողջապահական տեսակէտով : Այդ բազմահայ գաղթակայաններէն Ֆիքսի եւ Լիփազմայի ժողովուրդը լուրջ մտահոգութեան մատնուած՝ միջոցներ կը խորհի ուրիշ տեղ հաստատուելու համար : Գրուած են յարմար հողեր, սակայն շատերը օժանդակութեան կը կարօտին, նոր տնակներ շինելու համար : Ֆիքսի մասին տեղեկութիւններ հրատարակած էինք արդէն : Աթէնքի թերթերէն կ՚իմանանք թէ Լիփազմայի գեւերման յանձնաժողովն ալ յարմար հող մը գտեր է Ելիէնայի գաղթակայանին ետեւը գտնուած ընդարձակ գետինը, ինչպէս նաեւ Թամպուրիայի եւ Գոքինիայ մօտ գտնուող հողերը : Առաջնութիւնը պիտի տրուի Ելիէնայի հողամասին :

Եղած հաշիւներու վրայ յենլով, Լիփազմայի բնակիչներէն հազիւ 100 ընտանիք ի վիճակի է սեփական ծախքով բնակարաններ շինելու, իսկ 400 ընտանիք ոչ ինքնաբաւ են : Նուազագոյն հաշուով 400 համեստ տնակներու (1 սենեակ, 1 խոհանոց) շինութեան եւ հողին համար առնուազն 10 միլիոն տրախմիի գումար մը պէտք է :

95 ընտանիքներու տնակները (450 անձ) փլցուելու անմիջական վտանգին մէջ կը գտնուին եւ իրենց քանի մը անդամներ տրուած պայմանաժամերը լրացած են :

ԹԷ՛ ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԹԷ՛ ՔԱՀԱՆԱՅ

— o —

ՊԱԶԱՐՃԸՔ.— Պ. Հմայեակ Ց. Զարդարեան, ազգ. վարժարանի տնօրէնը, ընդ առաջ երթալով գաղութի բաղձանքին, յանձն առաւ ուսուցչական պաշտօնին հետ ստանձնել նաեւ քահանայագործութիւնը :

Ձեռնադրութիւնը տեղի ունեցաւ փետր. 18ին, Պուքրէշի Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցւոյն մէջ, Ցուսիկ արք.ի կողմէ : Նորէն կոչուեցաւ Տէր Հրմայեակ եւ անմիջապէս վերադառնալով Պազարճըք, արժանացաւ ջերմ ընդունելութեան : Հմայեակ քհյ. ուսուցչական պաշտօնավարութեան մէջ ըլլալով, յարմար նկատուեցաւ իր տքնութեան քառասուն օրերը անցընել վարժարանին մէջ, իր աշխատանքներուն հետեւելու համար :

Նորընծան բնիկ Տիվրիկցի է, շրջանաւարտ Սեբաստիոյ ամերիկեան ուսուցչանոցէն, երկար տարիներ ուսուցչական եւ տեսչական պաշտօններ վարած է ազգային վարժարաններու մէջ, Տիվրիկ, Շ. Գարահիսար, Պալաթ, Պէշիկթաշ, Վառնա, Թաթար-Պազարճըք եւ չորս տարիէ ի վեր հոս : Իր ուսուցչական պաշտօնավարութիւնը մեծապէս գնահատուած է ծնողներու եւ հասարակութեան կողմէ :

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

ՀԱՅ ԵՐԳՉՈՒՀԻ ՄԸ ՕՏԱՐ ՇՐՋԱՆԱԿԻ ՄԷՋ

— • —

Հայ հանրութեան շատ ծանօթ չէ երգչուհի Տիկ. Արփիկ Արղութեանը : Հազիւ մի երկու անգամ իր մասնակցութիւնը բերած է հայկական հանդէսներուն, երգելով քանի մը հայկական եւ օտար կտորներ :

Ներկայիս Տիկ. Ա. Արղութեան արդէն կազմուած դերասանուհի - երգչուհի մըն է եւ սկսած է իր մասնակցութիւնը բերել մեծ յաջողութեամբ զանազան օտար համերգներու :

Այս ձմեռ քանի մը երաժշտական դասախօսութիւններ եղան Լուվրի թանգարանին մէջ, նուիրուած զանազան ֆրանսացի եւ օտար երգահաններու գործերուն : Տիկ. Արղութեան ամէն անգամ կը հրաւիրուի դասախօս - փրոֆէսէօրի կողմէ երգելու նոյն դասախօսութիւններու ընթացքին :

Վերջին դասախօսութեան, որ նուիրուած էր Շումանի, մեծ յաջողութեամբ երգեց գերման վարպետին գործերէն : Ուրախութեամբ կը տեղեկանանք թէ յարգելի տիկինը հրաւիրուած է մասնակցելու Քոնսէր Լամուրէօի, ղեկավարութեամբ Խօժէն Բիգոյի (կիրակի մարտ 21ին, ժամը 4 ու կէսին), ուր պիտի երգէ Պախի Monificatն :

Քոնսէր Լամուրէօի մասնակցելու պարագան ինքնին արդէն երաշխիք մըն է, թէ որքան մեծ ընդունելութիւն գտած է տաղանդաւոր հայ երգչուհին օտար շրջանակներու մէջ, իր կիրթ ձայնով եւ գեղարուեստական նուրբ ճաշակով :

Ս. Արամեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՎԵՐՋԱՊԷ՛Ս ԳՏԱՆ «ՍԱՏԱՆԱՅԻՆ ՊՈՉՆ ՈՒ ԿՈՏՈՇԸ» ...

— • —

«Պայքար», Ամերիկայի ռամկավարներուն օրկանը, կը շարունակէ պատռել իր երէկուան զինակիցներուն՝ հայ կարմրուկներու, Հօկի եւ անոնց հետ կապուած կազմակերպութեանց դիմակը (25 փետր.) .

— «Մենք, ռամկավար ազատականներս, խորհ. Հայաստանի բարեկամութեան ակն ու աղբիւրը, անոր ներշնչումը եւ զօրութիւնը կը նկատենք Հայաստանի ազգային իշխանութիւնը : Համայնավարութեան իշխանութիւնը պարտադրանք մըն է, հետեւաբար բոլշեւիկ ըլլալը առանձին իրաւունք է իրաւ կամքէն չի բխիր, իսկ հայրենասէր ըլլալը ուրիշ իրականութիւն մըն է որ մեր սրտին ու հոգւոյն խոր ըղձանքներէն կը բխի : Մենք հետեւաբար՝ կապուած չենք խորհ. Հայաստանի բոլշեւիկեան իրաւակարգին հետ եւ կը հաւատանք որ՝ մեր գաղթահայ կեանքին ազգային իրականութիւնը բոլշեւիկեան իրականութեան մը վերածել աշխատող համայնավար տարրին հետ գործակցութիւնն անկարելի է : Խորհ. Հայաստանի օգնութեան շուրջ այսպիսի տարրերու հետ համագործակցութիւն այն ատեն կարելի կ՚ըլլայ՝ երբ անոնք մեր կեանքին մէջ չեն բերեր դասակարգային պայքար, համայնավարական ըմբռնումներ եւ երբ՝ անոնք դուրս կուգան Հայաստանի օգնութեան համար կազմակերպուած մարմիններէն՝ ինչպէս Հօկ, Կ. Խաչ, Հայր. Միութիւններ : Այս կոմունիստ տարրերն էին որ Հօկը շեղեցուցին իր բուն ուղեգծէն, եւ Խ. Հայաստանի բարեկամութեան, Խ. Հայաստանի իրականութիւնները ճանչցնելու պատրուակով, անոնք նուիրուեցան փրոփականտին այն միւս իրականութեան որ խորհրդային իրաւակարգն էր : Հայաստանի մէջ շինուած ամէն գործարան, ամէն տուն, մշակոյթի համար կատարուած ամէն ջանք, այս համայնավարները բոլշեւիկեան փրոփականտի ծառայեցուցին :

Դժբախտաբար, արտասահմանի հայ կոմունիստներու կողմէ խորհ. Հայաստանի իշխանութեանց փառաբանութեան բուն նպատակն եղաւ մարքսիզմի դաւանանքին տարածումը, եւ պայքարը հայ ազգայնականութեան դէմ : Հայ համայնավարները չգոհացան միայն աշխատաւորական շահերու պաշտպանութեամբ, անգործութենէ տառապող Հայերու, մասնաւորաբար հայ երիտասարդութեան բնական դժգոհութեան ստեղծած հոգեբանութեան մէջ վառելով ընկերային յեղափոխութեան բոցերը : Անոնք յարձակեցան հայ ազգայնականութեան ամէնէն նուիրական դատին՝ Հայոց ազատագրական պայքարին վրայ եւ միամիտներու հաւատացուցին որ հայ ազգին կրած մեծ աղէտին պատճառը հայ ազգայնականութիւնը եւ անով առաջնորդուած ազգային կուսակցութիւններն են : Հայ կոմունիստները մէկ քարով երկու թռչուն զարնել ուզեցին, նախ վարկաբեկել՝ ազատագրական պայքարը եւ հայ ազգայնականութիւնը, յետոյ տարածել համայնավարութիւն, օգտուելով Խ. Հայաստանի վերաշինութեան ստեղծած համակրութենէն եւ հրապոյրէն :

Խորհ. Հայաստանի բարեկամութիւնն ու իրականութիւնները շահագործելու այս անվայել ընթացքին եւ պատեհապաշտութեան զոհերն են այն բարեմիտ Հայերը, զորս բոլշեւիկները կը գործածեն Հօկերու, Հայրենակցականներու եւ Կ. Խաչին մէջ : Հայաստանի օգնութիւնը տուժեց այս քաղաքական պատեհապաշտութեան երեսէն : Ներկայ համագործակցութիւնը Հայաստանի շուրջ՝ վերջին ջանք մըն է ազգի եւ հայրենիքի հաւատացողներու կողմէ, զգաստութեան բերելու վերոյիշեալ մարմիններու մէջ բոյն դրած կոմունիստները, որպէսզի անոնք զոհեն համայնավար փրոփականտը յօգուտ հայ ժողովուրդին եւ հայ հայրենիքին : «Բանուոր»ականներ եւ մարքսիստներ արդէն ոգի ի բռին կ՚աշխատին համագործակցութիւնն ալ ծառայեցնելու իրենց նպատակներուն : Եթէ անկեղծօրէն կը բաղձան որ Հայաստանը իրապէս սիրող ազգասէր Հայեր անոր շինարարութեան օժանդակեն, պէտք թող ձգեն Հօկերն ու Հայրենակցականները : Որքան ատեն որ բոլշեւիկներ ուզեն տիրապետել այս մարմիններուն մէջ, կեղծիք մըն է որ անոնք ի գործ կը դնեն, կը ծրպտուին Հայրենիքի օգնութեան դիմակին տակ, բայց չեն կրնար ծածկել իրենց սատանայի պոչն ու կոտոշը՝ զիրենք լաւ ճանչցող եւ լաւ գիտող աչքերէ :

Ըստ իրենց, Հօկը Խ. Հայաստանի օգնութեան մարմին է. «Հայ Աշխատաւորական Միութիւն»ը թէեւ ամէն օր համայնավարութիւն, դասակարգային պայքար եւ հայ ազգայնականութեան դէմ թշնամութիւն կը քարոզէ իր «Բանուոր» օրկանով, բստ այս վերջնոյն, «կոմունիստ» չէ : Ահա այս ծպտումն ու աճպարարութիւնն է որ ճարտար ռամկավարութիւն կը կոչեն Ամերիկայի հայ բոլշեւիկները, բայց երբ դիմակնին վար կ՚առնենք, պարոնները կը նեղանան եւ ճղաւորի վերարկու կ՚առնեն իրենց վրայ» :

ԾԻԾԱՂ

— Սիրելի ամուսին, այս տարի ո՞ր կողմ գիւղ պիտի երթանք :

— Գործերու այս ընթացքով կարծեմ Պուլոնեի անտառէն անդին պիտի չկրնանք երթալ :

— Խնդենալիք բան է առողջական տեսակէտով, բայց մեր ծանօթները ի՞նչ պիտի ըսեն :

— Լաւծիս նայելով, ոմանք այս տարի Պուլոնեի անտառն անգամ պիտի չկրնան երթալ :

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Անշուշտ Կարապետ աղան առաջիններէն մէկը եղաւ յեղափոխական շարժման համակրողներէն : Բայց իր համակրութիւնը որոշ սահմանէ մը անդին չանցաւ : Գործի եւ բազմանդամ ընտանիքի տէր՝ ան բաւականացաւ յեղափոխականներու հետ սերտ յարաբերութիւն պահելով, իր հասեստ լուման նուիրելով, տան դուռը բաց պահելով անոնց առջեւ, երբ միայն անոնց հետ յարաբերելու թեթեւ ամբաստանութիւն մը բաւական էր, որ մարդ ոտքով գլխով կորսուէր թրքական սարսափելի բանտին մէջ :

Շէնշող, հացով մարդ էր Կարապետ աղան, նահապետական օճախի մը հիւրասէր ժառանգը : Յեղափոխականներու այլաբանական լեզուով՝ անոր տունը, «Տունեց» նոր անուանակոչութիւնը ստացեր էր, ուր նեղ օրերու ժամանակ փախստական յեղափոխականները կը գտնէին ապահով ապաստարան մը ու հայր Աբրահամէն օրհնուած պէրէքէթով սեղան մը :

Ինչպէս ըսինք արդէն, Կարապետ աղան կը սիրէր, ընթրիքի սեղանի վրայ մէկ երկու բաժակ օղի կոնծել : Վերջին բաժակը շրթներուն դպցնելէ առաջ, սովորական բաժակաճառը կը կրկնէր՝ «Աստուած հայութիւնը անսասան պահէ, Հայոց թագաւորը տեսնելու արժանացնէ մեզ» : Ընդհանրապէս կոնծելը ալ աւելի համով եւ շախով կը լինի, երբ բաժակ ուրիշի մը բաժակին կը չխկացնես : Այս պահանջը դժբախտաբար չէին լրացներ յեղափոխականները, բացի Վահէէն, որ աշխարհիկ մարդու մը ազատութեամբ՝ չէր քաշուեր անոր հետ չափուելէ : Ճիշդ ատոր համար ալ Կարապետ աղան ջերմ վերաբերմունք մը ունէր անոր հանդէպ : Ամէն անգամ որ կը լսէր թէ Վահէն քաղաք իջեր է, մարդ կը ղրկէր ետեւէն, որ անպատճառ մէկ երկու օրով իրենց գայ :

Անշուշտ այս ըսել չէ թէ, Կարապետ աղան, մնացած յեղափոխական ղեկավարներու հետ լաւ յարաբերութեան մէջ չէր : Ընդհակառակն, բոլորին հետ ալ ծանօթ էր. լաւ բարեկամ էր ու անպատճառ ամիսը անգամ մը իր տան մէջ կը հիւրասիրէր զանոնք : Ասով մէկտեղ, Կարապետ աղան ինքն ալ հաստատ չէր գիտեր, թէ ինչո՞ւ համար կը քաշուէր Լեւոնէն. իր կարծիքով ան սառոյցի նման պաղ էր : Լեւոն սարսափելի կերպով այլանդակուած դէմքէն ու քաշուած ձախ ձեռքէն զատ, անոր մէջ բան մը կար, որ չէր թողուր Կարապետ աղային մօտենալու, մտերմանալու անոր հետ, ինչպէս մտերմացեր էր միւսներուն :

Երբ ատոր կանուխ, Կարապետ աղան սենեակ մտաւ, Լեւոնի գալու մասին բնաւ լուր չունէր : Անշուշտ շատ ուրախացաւ, մանաւանդ որ Ղզլճայի կռուէն վերջ հայ ժողովուրդի աչքին, Լեւոնը հերոսացեր էր, գիւղացին ու քաղքցին անոր անունով կ՚երդուէին, հազարաւոր կիներ եկեղեցի կ՚երթային՝ անոր ողջ առողջ վերադարձին համար մոմ մը վառելու, կուրծք ծեծելու, լալով աղօթելու : Բայց եւ այնպէս հազիւ նախաճաշը վերջացած՝ տանտէրը պատրուակ մը գտնելով սենեակէն դուրս ելաւ :

Կարապետ աղան դրան առջեւ հանդիպեցաւ պառաւ մօրը, որ զինուորներէն մէկէն լսած էր Լեւոնի գալու մասին : Պառաւի աչքերը թէեւ լաւ չէին տեսներ, բայց անպատճառ կ՚ուզէր անգամ մը Լեւոնը տեսնել :

— Կարապետ, աղո՞րդ որ Պ. Լեւոն ներսն ի :

— Հա, մարէ, ի՞նչ կայ :

— Քե մեռնիմ, զիկ ինոր մօտ տար :

— Մայրիկ, էնոնք ներսը գործ ունին ...

— Քա, քէ մեռնեմ, թող մէյ խատ տեսնեմ :

Մօրը ձեռքէն բռնած՝ Կարապետ աղան սենեակէն ներս մտաւ՝ խօսքը Լեւոնին ուղղելով.

— Պարոն Լեւոն, կը ներես ... մայրս շատ կ՚ուզէ քեզ տեսնել ....

Լեւոնը երբ տեսաւ պառաւը որ Կարապետ աղայի ձեռքէն բռնած դողդղալով կը մօտենար, յանկարծ դէմքը սաստիկ գունաթափուեցաւ ու պատի գոյն առաւ : Աչքերը անհնարին սարսափով մը լեցուեցան, կարծես այդ պահուն միայն իրեն տեսանելի կենդանի ուրուական մը առջին կանգնած ըլլար : Ճիգ մը գործ դնելով՝ ինքզինքը անմիջապէս հաւաքեց սակայն, նստած տեղէն ցատկեց ու մօտեցաւ պառաւին :

— Ապա՛ր, տղաս,— պառաւը գլուխը վեր վերցուց՝ քովը կանգնող Լեւոնի դէմքին նայելու համար,— չինարի պոյ ունես, պոյիդ մատաղ ... ձեռքդ կանաչի ... Աստուած զուլֆաթ տա քէ ... հմէն օր խաղար ջարդես ..

— Չէ, մայրիկ ջան,— ծիծաղելով ըսաւ Վահէն, որ ընդհանրապէս դիւրահաղորդ բնաւորութիւն ունենալուն տնեցոց բոլորի հետ մտերմօրէն կը խօսէր,— քիչ մը խի՞ ջէ, մայրիկ, օրական որ հազար ջարդէ՝ քանի մը օրէն Վանի մէջ Թուրք չի մնար ...

— Ինոնք ինչի՞ մնան, տղաս,— միամտօրէն պատասխանեց պառաւը,— կրողը ինոնց տանի ... ախտատ շըներ խարամեցին մեր Վանայ քեաղաք ... ինոնց քէօքը կտրի ... Խազար ապրես տղաս ... քէօ մօր մէջք կանաչի ... խազար էրնէկ քէօ մօր ... էրթամ, ծէ ազգի բան կայ ...

Զարմանալի քնքշութեամբ Լեւոնը կիսովին գրկեց պառաւը եւ մինչեւ դուռը հասցուց զայն : Ու երբ Կարապետ աղայի օգնութեամբ, մայրը դուրս կուգար սենեակէն, Լեւոնը արագօրէն կռացաւ ու համբուրեց պառաւի ոսկրացած ձեռքը :

— Ապա՛ր, Պարոն Լեւոն, ես քէօ ձեռք պիտի պագէի,— ըսաւ զարմացած պառաւը՝ Կարապետ աղայի հետ դուրս ելլելով :

— Տղա՛ք, դուք ալ կողքի սենեակը անցէք,— խօսքը զինուորներուն ուղղեց Լեւոնը ու դեռ զգալիօրէն գունաթափ դէմքով նախկին տեղը նստեցաւ :

Վահէի ուշադրութենէն չէր վրիպած Լեւոնի յանկարծական յուզումը : Հազիւ թէ զինուորները կողքի սենեակը անցան, վայրկեան մը երկուքն ալ ուշադրութեամբ դիտեց ընկերը, դիտեց ու մեղմօրէն հարցուց.

— Է՛, Լեւոն ...

— Որպէսզի առանձին մնանք, կարեւոր հարցեր կան ...

— Ես այդ չհարցուցի ... Քեզ ի՞նչ պատահեցաւ, սիրելիս, այնպիսի դէմք մը ունէիր որ ...

— Օ՛, իմ դէմքս ... արժէ՞ իմ դէմքիս վրայ խօսիլ,— ու Լեւոնը ցուպուած դառնութեամբ անձայն ծիծաղեցաւ :

Վահէն Լեւոնի դիւրազգածութեան ծանօթ էր : Դէմքի մասին փոքրակնարկ մը, անուղղակի խօսք մը խորապէս կ՚ազդէր անոր վրայ այն աստիճան, որ օրերով Լեւոնի տրամադրութիւնը կը փճանար, ու ինքն իր մէջ ամփոփուելով շրջապատներուն հետ աւելի անհաղորդ կը դառնար : Հակառակ որ Լեւոնը շատ բրդոտ փափախ մը կը կրէր գլխուն, թեք ձեւով, ու ձախ դէմքի կէսէն աւելին չէր տեսնուեր, բայց երեւցած մասը բաւական էր դէմքի վրայ կատարուած սարսափելի աւերի մասին գաղափար մը տալու : Վահէն ջերմօրէն կապուած էր Լեւոնի հետ : Իր վրայ շատ ծանր տպաւորութիւն կը ձգէր երբ կը տեսնէր Լեւոնի ցաւէն կծկուիլը, երբ կը զգար՝ անոր հոգեկան անչափ տառապանքը : Ու այդ, խորապէս կը վշտովէր Վահէն անով՝ որ ոչինչ կրնար ընել ընկերոջ տառապանքը թեթեւցնելու համար :

— Ես, յանկարծ գունաթափուելուդ մասին խօսեցայ,— մեղմօրէն նկատեց Վահէն,— դուն գիտես որ ինծի հետ այդ ձեւով խօսելու իրաւունք չունիս ... Եթէ այդ մասին խօսիլը անխորժելի չէ քեզ համար ...

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

կան չունչը ներմուծել ոստիկանութեան, դատական պաշտօնէութեան եւ բարձր պաշտօնէութեան մէջ, յետոյ պաշտպանել ընկերային օրէնքները, աւելցնել գործազրկութեան նպաստը, հանգստեան թոշակ հաստատել ծերացած բանուորներու համար»: Եզրակացնելով, յայտարարեց թէ իրենց կուսակցութիւնը պիտի շարունակէ «իր համբերատար եւ յամառ ճիգը՝ դլուխ հանելու համար ֆրանսական ազգային միութիւնը դրամատիրական եւ ֆաշական փոքրամասնութեան դէմ: Մենք կ'ուզենք միութիւնը բոլոր աշխատաւորներուն, նոյն իսկ անոնց որ մեզի պէս չեն մտածեր, մէջն ըլլալով կաթոլիկները»:

«Իսլամին սուրը»՝ Մուսոլինիի

Մուսոլինի կը շարունակէ իր յաղթական եւ «կայսերական» պտոյտները հիւսիսային Ափրիկէի մէջ: Հինգշաբթի օր, Տրիպոլսոյ տօնավաճառին առթիւ, Իսլամի սուրը նուիրուած ըլլալով իրեն, նոր ճառ մը խօսեցաւ Արաբներուն առջեւ.

— «Իմ օգոստափառ եւ հզօր վեհապետս, Ն. Վ. Վիթթորիօ Էմմանուէլ Գ., թագաւոր Իտալիոյ եւ կայսր Եթովպիոյ, տասնըմէկ տարի վերջը անգամ մը եւս ղրկեց զիս ձեր հողերուն վրայ, իմանալու համար ձեր պէտքերը եւ ընդառաջ երթալու ձեր օրինաւոր բաղձանքներուն, դուք ինծի նուիրեցիք ամէնէն հաճելի պարգեւը, — այս սուրը, խորհրդանշան ուժի եւ արդարութեան, սուր մը զոր Հռոմ պիտի տանիմ ու պիտի պահեմ իբրեւ ամէնէն սիրելի յիշատակը իմ կեանքիս: Նոր շրջան մը կը սկսի Լիբիոյ պատմութեան համար: Ֆաշական Իտալիան կ'ուզէ իր համակրանքը յայտնել Իսլամութեան եւ մեր կայսրութեան Իսլամներուն: Իսլամներ Տրիպոլսոյ եւ Լիբիոյ, գացէք իմ խօսքերս տարածեցէք ձեր բոլոր քաղաքներուն, տուներուն եւ ամէնէն հեռաւոր վրաններուն մէջ: Գիտէք որ ես շատ քիչ անգամ խոստումներ կ'ընեմ, բայց երբ բան մը խոստանամ, կը կատարեմ»:

*** Մուսոլինի ունկնդրութեան ընդունելով «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը, յայտարարեց. — 1. Իտալիա գոհ է գաղթային տեսակէտով, 2. Պիտի յարգէ Սպանիոյ հողային ամբողջութիւնը. — 3. Պատրաստ է դիւրացնելու արեւմտեան դաշինքի մը կնքումը. — 4. Պիտի չմասնակցի Անգլիոյ թագաւորին թագադրութեան, քանի որ Նէկիւսին ալ հրաւէր ուղղուած է:

Կարտոյ մը պայթիւմ, մօտ 700 մանուկներու մեռան

Ահռելի աղէտ մը պատահեցաւ Թէքսասի (Մ. Նահանգներ) Նիւ Լընտըր քաղաքին մէջ, հինգշաբթի կէսօրէ վերջ: Դասի ժամուն, դպրոցի մը կաթսան պայթելով, շէնքը քարուքանդ եղաւ եւ մանուկները փլատակներուն տակ մնացին: Մեռեալներուն թիւը կը հաշուեն մօտ 700, իսկ վիրաւորները՝ հարիւրներով: Դպրոցը ունէր 1300 աշակերտ: Ամէն կողմէ օգնութեան հասան, բայց տակաւին դիակներ կը հանուին աւերակներուն տակէն:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԹՈՎՊԻՈՅ կայսրը բողոքագիր մը ուղղեց Ազգաժողովին, զանգատելով թէ Իտալացիները հազարաւոր մարդիկ ջարդած են իր երկրին մէջ:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ուժգին կոնդակ մը հրատարակեց Պապը, զայն հռչակելով «ժանտախտ», «զարհուրելի վտանգ մը բոլոր ժողովուրդներուն համար» եւ յանձնարարելով պայքարիլ անոր դէմ:

ՍՊԱՆԻՈՅ հանրապետական բանակը յարձակողականի ձեռնարկեց քանի մը ճակատներու վրայ միաժամանակ:

ԱԻՍՏՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Փէշթա գնաց, խորհրդակցելու համար Հունգարիոյ վարիչներուն հետ: Ապա պիտի երթայ Հռոմ:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՈՒՀԻ ՄԸ, Ամէլիա Իրհարթ, առջի օր ճամբայ ելաւ Քալիֆորնիայէն, աշխարհի շրջանը կատարելու համար: Առաջին հանգրուանը, Օքլէնտ - Հօնօլուլու, 3900 քիլոմեթր, կտրեց 15 ժամ 51 վայրկեանէն, ուրեմն ժամը 246 քիլոմեթր արագութեամբ:

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԻ ՀԵՏ

I.— ԵՐԵՔ ՍՈՒԼԹԱՆՈՒՀԻՆԵՐԸ— ՖԵՀԻՄԷ, ԽԱՏԻՃԷ, ՖԱԹԻՄԷ

Գրեց՝ ՀՄԱՅԵԱԿ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

Այդ փոքրահասակ, թուխ եւ վառվռուն կինը, որուն զանկին մէջ միթխարի ծրագիրներ կը դարբնուէին անդադար, արտաքինով ու առաջին ակնարկով կը յիշեցնէր հայ տիպար. անկարելի էր սխալիլ մանաւանդ աչքերու մասին. Հայուն սեւորակ եւ արտայայտիչ աչքերն ունէր: Երբ անգամ մը ակնարկեցի այս նմանութեան եւ դիտել տուի թէ չփոթութիւն պատճառելու աստիճան կը յիշեցնէր հայ ծանօթ ընտանիքի մը պատկանող տիկին մը՝ հաւնեցաւ զիս եւ աւելցուց թէ լսած է անոր մասին: Հայերու հետ ազգագրական նմանութիւնը, որ կը կաղղեցնէր Ապտիւլ Համիտը, ընդհակառակն հաճոյք կը պատճառէր այս մեծհօրի իշխանուհիին, որուն՝ Հայերու հանդէպ համակրութիւնը սահման չէր ճանչնար:

1910ին կարծեմ, իշխանուհին նամակ մը բերին, մէկը այն քաղմաթիւ նամակներէն, որ ստացած էմ իրմէ, գրուած՝ թաղազարդ թուղթի վրայ, ջղուտ մատներով: Այս անգամ, կը խնդրէր որ իր օթեակը գտնուիմ որոշեալ օրը, Օրթագիւղի հայ տիկիններուն ի նպաստ Բերայի մէկ թատրոնը տրուելիք հանդէսի մը առիթով, որուն անձամբ պիտի նախագահէր եւ որուն բացումը պիտի կատարուէր՝ ի պատիւ այդ հանդէսին իր իսկ նուագայօրինած քայլերգովը: Աչքերուս չէի հաւատար երբ նամակը կը կարդայի: Ի՞նչպէս թուրք կին մը, իսլամական մոլեռանդ բարքերուն դէմ ըմբոստանալով, պիտի համարձակէր ելլենալ հասարակաց վայր մը, կեավուրներէ բաղկացած բազմութեան մը մէջ. եւ յետոյ, այդ կնոջ կայսերական դերդաստանին պատկանիլը միթէ պիտի չծանրացնէ՞ր պարագան: Ես թագրութիւններուս մէջ չէի սխալեր: Ներքին գործոց նախարար եւ Սատրազամ, լուր առնելուն պէս, խնդրեր են Սուլթանուհիէն որ հանդէսին պատուոյ նախագահութիւնովը բաւականանայ եւ անձամբ ներկայ գտնուելէ հրաժարի: Գոռող Սուլթանուհին մերժողական եւ նոյն իսկ անարգական պատասխան տուեր է անոնց: Վերջապէս կայսրը, Սուլթան Րէշատ, ըստիպուեր է միջամտել եւ հազիւ յաջողեր է զինքը ձեռք բերել իր հաստատամիտ եղբօրաղջիկէն:

Եթէ չեմ սխալիր, 1910ի աշնան առաւօտ մըն էր: Ֆեհիմէ սուլթանուհին Օրթագիւղի ծովեզերեայ ապարանքը կանչուած էի խորհրդակցութեան մը համար՝ Հայտար փաշա - Գուրպաղըլը - տէրէի հողերուն վերաբերմամբ: Սուլթանուհիները, ինձ դիմելէ առաջ, կառավարութենէն պահանջեր էին այդ հողերը, զորս կը նկատէին իբրեւ անձնական սեփականութիւնը Սուլթան Մուրատ Ե.ի: Իրենց խնդրագիրը մերժուեր էր, առ գլխաւոր առարկութեամբ թէ Գուրպաղըլը - տէրէի հողերը իսկապէս պետական հողեր էին եւ կայսերական liste civileին մաս կը կազմէին ուրիշ բազմաթիւ հողերու հետ, որոնց վրայ օրուան վեհապետը վայելքի իրաւունք (droit de jouissence) միայն ունէր: Վէճը կը դառնար մեծ գումարներու շուրջ, քանի որ հողերը մօտաւորապէս մէկ միլիոն քառակուսի մեթր կը հաշուէին եւ Հայտար Փաշա - Գըզըլ Թօփրաք երկաթուղիի գիծն ի վեր տարածուող լաւագոյն գետիններէն կը համարուէին: Սուլթանուհին կ'ուզէր իմանալ թէ պիտի կրնայի՞ տապալել կառավարութեան թէզը եւ զիրենք տէր դարձնել հողերուն: Հարկ չկայ ըսել թէ դատը պիտի յուզէր իրաւաբանական նուրբ խնդիրներ, որոնք այսօր իսկ այժմէութիւն ունին եւ կը ծեծուին՝ ճշդելու համար իրաւական դրութիւնը այն դերազանցօրէն կարեւոր անշարժ ինչքերուն, որոնք Ապտիւլ Համիտի սեփականութիւնը կը նկատուէին կամ կը նկատուին, եւ որ Թուրքիայէն անջատուած երկու մասերու մէջ պարփակուած կը գտնուին այսօր: Վերջապէս դժուար էր անմիջապէս պատասխանել սուլթանուհիին հարցումին, մանաւանդ որ հարկ կար մօտէն ծանօթանալու գործին բոլոր իրականներուն՝ ուսումնասիրելով հողերուն պատմականը եւ կարդալով բոլոր հին ու նոր արձանագրութիւնները:

(Շար.) (4)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ, 6 Պուլվառ Ռուտէնիսիլէ Մուլինօ: Կը խօսի ընկ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ:

Գաւառ

ՊՕՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 20 մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին, Սիմանթօ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Ընկերական խնջոյք եւ պար — բանախօսութիւն

Սարսէլի Հ. Յ. Դ. Հրայր խումբի կողմէ

Հովանաւորութեամբ Առնուվիլ-կոնէսվիլի Վարդան ենթակոմիտէի

վաղը, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,

Սալ տէ Նօսի մէջ 81 Rue de Paris. Սարսէլ:

Կը նախագահէ ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Երգեր եւ արտասանութիւններ:

Մուտքի եւ խնջոյքի մասնակցութեան համար 5 ֆր.:

ՄԱՆՕԹ.— Կառ. տիւ Նօռէն շոգեկառք՝ ժամը 1,53. փորթ քլինեանքուռէն ամէն ժամ օթօպուս, իջնել Place du Pont:

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ՔԷՄՓՈՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ

Նուագահանդէսները

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ — 21 Մարտ, կիրակի երեկոյ ժամը 9,15ին, Սալ Մագընոյի մէջ, 88 Րիւ տ'Օպաներ:

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ — 22 Մարտ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9,15ին, Ֆլօրիա սինէմային մէջ:

ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Դաշնակով կ'ընկերանայ ՏԻԿ. ՌՈՒԲԷՆ

ԳԻՆԵՐԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ

Տոմսերը կը ծախուին՝ Թումայեան եղբ. 38 Ave. Camille Pelletan, Տէր Վարդանեան եղբ. 51 Rue St. Bazile, Մանուկեան եւ Համալեան 3 Rue de la Phare եւ Դիրասան Յ. Ղազարեանի մօտ

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Պետ. Հ. Կ. Խաչի Իթալիի նորակազմ մասնաճիւղին կողմէ

վաղը, կիրակի ժամը 3ին, Gentillyի քաղաքապետարանին մեծ սրահին մէջ:

Նախագահութեամբ Փարիզի Պետ. Հ. Կ. Խաչի նախագահ ՏՈՔԹ. ՔՕԼՕԼԵԱՆԻ

կը խօսի՝ Պետ. Հ. Կ. Խաչի քարտուղար Յ. Գ. ԲԱՐՈՒՆԱԿԵԱՆ

Խնամուած գեղարուեստական բաժին:

կը ներկայացուի «ՓՈՔՐԻԿ ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆ» (զաւեշտ):

կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի հայ հասարակութիւնը:

Իջնել մէթրօ Porte d'Italie կամ առնել 93, AR եւ ARbis օթօպիւսները:

Մուտք 3 եւ 5 ֆր.:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ եւ շրջակայից Մարզուանցիներու Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 21 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 131 Ֆօպուրկ տիւ Թամփըլ սրճարանին մէջ: Բոլոր հայրենակիցներէ կը խնդրուի ներկայ ըլլալ: Ներկաներու թիւը բաւարար պիտի համարուի տրուելիք որոշումներուն: Օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր:

ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԾՆՈՂՔՆԵՐՈՒՆ

Լիոնի եւ շրջակայից Ազգ. Միութեան կողմէ ընտրուած Հայ կրթական մարմինը կը խնդրէ հայ ծնողքներէ ներկայ գտնուիլ 21 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, ծնողական առաջին ժողովին, որ տեղի կ'ունենայ Հայոց եկեղեցիին սրահին մէջ (69 rue Louis-Blanc), ուր պիտի պարզուին դպրոց-մանկապարտէզի վերաբերեալ հարցերը, որոնք սերտօրէն կապ ունին մանուկներու հայեցի դաստիարակութեան հետ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՕՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 21 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 21 MARS 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3376

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱԹԻԼ ԿԱԹԻԼ, ԱՅՍ ԾՈՎՈՒՆ ՄԷՋ...

Ան որ առաջին անգամ գործածեց մաշած բացատրութիւն մը, «ծով կարիք», ապահովաբար գաղափար չունէր ոչ ներկայ տարագրութեան, ոչ ալ անոր հետեւանքներու մասին։

Անշուշտ այդ բացատրութիւնը կապուած էր ծանր աղէտներու,— շարժ, հրդեհ, ողողում, համաճարակ, որոնք իրենց մարդկային կորուստներուն եւ նիւթական աւերներուն հետ, կը ներկայացնէին «ծով կարիք»ներ, ողջ մնացողները փրկելու, վնասները դարմանելու համար։

Այդպիսի «կարիքներ» միշտ ալ ունեցած ենք, եւ անոնց դիմաց, երբեք չէ վրիպած այս ժողովուրդին զոհաբերութեան ոգին։ Ընդհակառակն, հրաշքներ գործուած են, ամէնէն յուսահատական պահերուն։

Բայց, անպատճառ բնական, տարերային եւ մարդկային աղէտնե՞րն են որ «ծով կարիքներ» կը ներկայացնեն։

Ահաւասիկ 15 տարիէ ի վեր փռուեր ենք հեռաւոր, աւեծուփ ծովու մը ափերուն վրայ, այս երկրէն մինչեւ հարաւ. Ամերիկա։ Նետուեր ենք ծովէրէ ծով, դատապարտուած՝ ինքնապաշտպանութեան պայքարի մը որ իր նմանը չունի մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ։

Ինչո՞վ պիտի կրնանք դիմանալ, եթէ ամէն մէկը կծկուի իր պատեանին մէջ, ինչպէս ճագարը, որուն ամբողջ հորիզոնը իր կերած խոտն է...

Դիմանալու պայքար մըն է որ կը մղէ նաեւ, սա ժողովրդական կազմակերպութիւնը, Կ. Խաչ, իր բոլոր մասնաճիւղերով, եւ ամէն գաղութի մէջ։

Մենք յաճախ առիթ ունեցած ենք խօսելու անոր գործունէութեան մասին, եւ այսօր ալ, երբ Կ. Խաչը իր «Օր»ը կը տօնէ Փարիզի մէջ, խորհրդածութիւնները ինքնին կուգան մեր գրչին տակ.—

Ահա կազմակերպութիւն մը, որ կը փորձէ կաթիլներով մարտնչիլ յորդահոսան ալիքներու դէմ։ Ինչո՞ւ ես ալ չկատարեմ իմ պարտականութիւնս, ինչո՞ւ զլանամ բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնս, գուրգուրանքս, երբ գիտեմ, կը տեսնեմ որ հանրօգուտ գործ կը կատարէ։

Եթէ, իւրաքանչիւր գաղութի մէջ, հարիւրէն մէկը այս հարցումն ուղղէր ինքն իրեն, Կարմիր Խաչը փոխանակ 9 – 10,000ի, կրնար հաշուել կրկնապատիկ, եռապատիկ բազմութիւն, գործօն անդամ կամ օժանդակ, բարեկամ։ Եւ բնականաբար գործունէութեան դաշտն ալ կ'ընդարձակուէր, նոյն համեմատութեամբ։

Եւ գիտենք թէ մէկ ճակատի վրայ չի սահմանափակուիր այդ գործունէութիւնը։ Պարագաները հարկադրած են որ Կ. Խաչըստանձնէ ոչ միայն թշուառներու, անճարներու խնամատարութեան հոգը,—դեղ, դարման, կաթ, ձրի ճաշ, օդափոխութիւն, այլեւ կարեւոր բաժին մը՝ նոր սերունդի փրկութեան պայքարին մէջ։ Կարելի էր ըսել թէ իր տարեկան վարկերուն մէջ, այս վերջին գլուխը աւելի ծանր կը կշռէ, քան միւսը։

«Մանուկներու Օր»ուան առթիւ, Կ. Խաչի Ֆրանսայի Շրջ. Վարչութիւնը հրատարակեց գրքոյկ մը, որմէ կը տեղեկանանք թէ կազմակերպութիւնը իր տարեկան եկամուտին կարեւոր մէկ մասը, 30,000 ֆրանք, յատկացուած է մանուկներու հայեցի դաստիարակութեան։ Վերջին 7 – 8 տարիներու ընթացքին, իր պահած դպրոցներուն մէջ «քանի մը հազար մանուկներ եկած գացած են, իրենց մայրենի լեզուն սորվեր եւ հայկական ոգիով դաստիարակուեր են։ Իսկ այսօր 500 աշակերտներ կ'ուսանին»։

Պզտի՞կ սփոփանք է,— չենք վիճիր։ Բայց, ո՞ւր ձեռքն է տրամադրել աւելի լայն միջոցներ, որպէսզի 500ը դառնայ հինգ հազար։

Երբ նուիրեալներ կան այսքան գործ արտադրելու համար, կաթիլ կաթիլ, այս ծովուն մէջ, ձեր սիրտը չի՞ բաբախեր արդար հպարտութեամբ։

Եւ նկատեցէք որ, քիչ մը ամէն տեղ ալ համեստ կիներ եւ օրիորդներ են Կ. Խաչի անդամուհիները։ Աշխատաւոր, տանտիկին, զաւակներու հոգերով բեռնաւորուած քոյրեր, որոնք իրենց կարելին կը փորձեն, ծառայելու համար հանրութեան։

Անոնք ոչ երախտագիտութիւն է որ կը սպասեն, ոչ ալ փառաբանութիւն։ Անոնց գերագոյն գոհունակութիւնը կը կազմէ Կ. Խաչի այս կամ այն ձեռնարկին յաջողութիւնը, անոր գործունէութեան ծաւալումը։

Այսօրուան տօնն ալ, «Կ. Խաչի Օր», սահմանուած է ձեզի ծանօթացնելու կատարուած աշխատանքը, միեւնոյն ատեն ձեր ուշադրութեան յանձնելով օրուան հոգերն ու պահանջները։

Իբրեւ գերազանցապէս կանացի կազմակերպութիւն մը, Կ. Խաչը ամէնէն առաջ պէտք է խօսի հայ կիներու սրտին,— մանաւանդ անոնց որ եռանդ ունին եւ ասպարէզ կը փնտռեն։

Հասարակ աղքատախնամ կամ բարեսիրական հաստատութիւն չէ մեր օրերու Կ. Խաչը, այլ, իր լայն մարդասիրական հանգամանքին հետ, կը ներկայացնէ ուրիշ առաւելութիւն մը,— վարժեցնել, հանրային կեանքին կապել հայ կինը։ Նպաստել անոր ինքնազարգացման եւ երեւան հանել անոր թաքուն յատկութիւնները։

Այս ճակատին վրայ, երկար ճամբայ կտրած է Կ. Խաչը, իր ետին ունենալով մօտ 30 տարուան պատմութիւն մը։

Իսկ այս բոլորը գլուխ հանուած է կաթիլներով։

Ո՞ւր են ձեր կաթիլները, բարոյական թէ նիւթական։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐ ՔԼԻՇԻԻ ԴԵՊՔԻՆ ՄԱՍԻՆ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՊԻՏԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

Ցեռոյ պիտի խնդրէ կարգ կապել ժողովները

Երեքշաբթի օր շարք մը հարցապնդումներ պիտի ուղղուին կառավարութեան, Քլիշիի արիւնոտ խռովութեանց մասին։ Այս առթիւ մասնաւորապէս պատրաստուած են թունդ ազգայնական երեսփոխանները։ Ի դիմաց կառավարութեան պիտի պատասխանէ վարչապետը ինք։

Ուրբաթ օր նորէն ունկնդրութեան ընդունելով խորհրդարանի ձախակողմեան խմբակցութեանց ներկայացուցիչները, Լէօն Պլում յայտարարեց թէ օրինապէս անկարելի է լուծել Ֆրանսայի Ընկերային Կուսակցութիւնը (նախկին Հրեղէն Խաչ) կամ արգիլել անոր ժողովները՝ ինչպէս կը պահանջեն համայնավարները եւ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը։ Վարչապետը մերժեց, նաեւ, առաջարկ մը, որ կը տրամադրէր բոլոր քաղաքական համախմբումները արգիլել վեց ամսուան համար։ Բացատրեց թէ այդպիսի արգելք մը կը հակասէ սահմանադրութեան հիմնական տրամադրութեանց, եթէ չանօրինուի բոլորովին բացառիկ պարագաներու մէջ։ Սակայն յայտարարեց թէ կոչ մը պիտի ուղղէ բոլոր կուսակցութեանց, մասնաւորապէս անոնց որ կ'աջակցին կառավարութեան, որպէսզի սահմանափակեն, նուազագոյն չափին վերածեն իրենց հրապարակային ժողովները, ցուցահանդէսի ընթացքին։ Այս կոչը պիտի ուղղուի երեքշաբթի օր, երեսփ. ժողովին մէջ, Քլիշիի դէպքին քննութեան ատեն։

Ձախակողմեան խմբակցութեանց պատուիրակները վարչապետին ներկայանալէ առաջ, ժողով մը գումարեցին, ուր համայնավար երեսփոխան Պ. Ժագ Տիւքլօ, ջանաց համոզել իր պաշտօնակիցները թէ անհրաժեշտ է լուծել գնդ. տը լա Ռօքի կուսակցութիւնը, պնդելով թէ ան շարունակութիւնն է լուծեալ Հրեղէն Խաչին։ Երբ դիտել տուին թէ կարելի չէ որ եւ է քաղաքական կուսակցութիւն լուծել առանց ծանրակշիռ պատճառներու, Ժագ Տիւքլօ յայտարարեց.— «Բարձր քաղաքականութիւնը աւելի կարեւոր է քան օրինական նրբութիւնները»։ Իրաւագէտ Քանփէնքի, արմատական խմբակցութեան նախագահը, պատասխանեց թէ ազատութիւնը ազատութիւն ըլլալէ կը դադրի, եթէ ամէնուն համար չէ։

— «Երկու տեսակ ազատութիւն չկայ. մենք ազատութիւն կը պահանջենք ե՛ւ մեզի ե՛ւ ուրիշներուն համար եւ միշտ պիտի մերժենք դիմել անարդարանալի, կամայական միջոցներու։ Այդ ճամբան փաշականութեան առանձնաշնորհն է։ Իսկ մենք ազատութիւն կը պահանջենք բոլոր անոնց համար որ խռովարար հռչակուած չեն։ Եթէ վաղը մեզի ապացուցանեն թէ խակապէս խռովարարներու հետ գործ ունինք, մենք պիտի գտնուինք առաջին շարքերուն վրայ, պաշտպանելու համար հանրապետութեան ապահովութեան միջոցները»։

ԳՆԴԱՊԵՏԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱ՞Յ

Վարչապետը ձախակողմեան պատուիրակութիւնները ընդունած ատեն, բացատրեց թէ ատենէ մը ի վեր դատական քննութիւն կը կատարուի Ֆրանսայի Ընկերային կուսակցութեան դէմ եւ թէ արդիւնքը պիտի յայտնուի մօտերս։ Աւելցուց թէ Քլիշիի դէպքէն վերջ, լաւագոյն է սպասել ժամանակ մը, գործնական եզրակացութիւններ հանելէ առաջ։ Բանգէտներ վարչապետին այս յայտարարութենէն կը հետեւցնեն թէ ներկայ պարագաներուն մէջ, գնդ. տը լա Ռօքի կուսակցութեան լուծումը կրնայ աւելի ժողովրդականացնել այդ կազմակերպութիւնը։

Գնդ. տը լա Ռօքի օրկանը, «Փթիմպօ», լոյս չտեսաւ այս շաբթու, որովհետեւ գրաշարներու արհեստակցական միութիւնը հրամայեց չշարել։ Այս պատճառաւ, գնդապետը բարեկամ թերթերու կ'ուղղէ իր զեկոյցներն ու յայտարարութիւնները։ Ուշագրաւ է իր վերջին յայտարարութիւնը, տպուած՝ աջակողմեան թերթերուն մէջ։ Գնդապետը կրկնելով թէ ինք միշտ կուսակից է հաշտութեան, կ'ըսէ թէ իր ազդեցութիւնը միայն անուղղակի կրնայ գործել իր հետեւորդներու մեծ մասին վրայ։ «Այն օրը որ կառավարութիւնը զրկէ զինքը իր ազդեցութիւնը գործելու այդ բազմութեանց վրայ բոլոր օրինաւոր միջոցներով, ժողովներով եւ թերթերով, չի կրնար ստանձնել պատասխանատուութիւնը այն ցնցումներուն զոր կրնան պատճառել կարգ մը արարքներ»։

Զօրքերու յուղարկաւորութիւնը

Քլիշիի հինգ զոհերուն յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր, կիրակի, կէսօրէն վերջը։ Թափօրը պիտի կազմուի Աշխատանքի Դաշնակցութեան կեդրոնին առջեւ։ Կառավարութիւնը պաշտօնապէս պիտի չմասնակցի։ Ամէն միջոց ձեռք առնուած է, որպէսզի նոր խռովութիւններ չծագին։ Միայն երկու հոգի դամբանական պիտի խօսին, մէկը՝ Քլիշիի քաղաքապետը։ Թափօրը պիտի անցնի Քլիշիէն։

Իբրեւ զգուշական միջոց, ներքին նախարարը հրամայեց շրջուն պահակներու նոր զօրամաս մը փոխադրել գաւառէն Փարիզ։ Առաջին կառախումբը հասաւ ուրբաթ օրն իսկ։

Երեք գործարաններ փակուեցան

«Մաթէն» կը գրէ թէ երեք ծանօթ գործարաններ չհանդուրժելով համայնավար տարրերու ճնշումին, փակած են իրենց դուռները, իբրեւ բողոքի ցոյց։ Այսպէս, Օլիտա գործարանին մէջ (Լէվալուա) խումբ մը բոլշեւիկ բանուորներ ուրբաթ առտու կը փորձեն արտաքսել 22 ոչ-բոլշեւիկներ։ Ասոր վրայ ուրիշ 80 բանուորներ ալ դուրս կ'ելլեն, չհանդուրժելով այս բռնութեան։ Ի վերջոյ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը միջամտելով, կը վերահաստատէ քմահաճօրէն արտաքսուած բանուորները։

Շօսոնի գործարանին մէջ ալ (Անիէռ), համայնավար պատուիրակութիւն մը կը պահանջէ ճամբել այն բանուորները որ իրենց պէս չեն մտածեր։ Ասոր վրայ տօրէնը կը փակէ հաստատութեան դուռները։ Նոյն տեսարանը՝ ուրիշ գործարանի մը մէջ, Քոլոմպ։ Ծայրայեղները կը պահանջեն ճամբել հինգ բանուորներ որոնք սէնտիքայի անդամ չէին։ Տնօրէնը կը մերժէ, եւ 450 բանուորներ կը գրաւեն գործարանը։ Վերջապէս Անիէռի մէջ Լաֆիլ գործարանը կը փակէ դուռները եւն.։

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ ԵՒ ՌՈՒԲԷՆԻ «ՔԵՄԷՆՉԷ»Ն

Այսօր Գ. էջին մէջ պիտի կարդաք նկարագրութիւն մը Մարսէյլէն, «քեմէնչիստ» Ռուբէնի նուագահանդէսին մասին։ Մեր աշխատակիցը կը գրէ վերջին պահուն.—

Իր հանդէսին յաջորդ օրը, Ռուբէն եւ Տիկին Ռուբէն այցելութիւն մը տուին Ահարոնեանի։

Մեր Վշտի Մեծ Երգիչը, որ առհասարակ թաղուած է խոր լռութեան մէջ, «Քէմանչէ»ին հրաշքով սկսաւ ոչ միայն խօսիլ, այլեւ... երգել։

« Քնի՛ր ի՛մ Բալիկ...»

Սայաթ - Նովայէն կտոր մը զարնուած պահուն, երբ Տիկին Ահարոնեան, պահ մը կը բացակայէր սրահէն, Ահարոնեան նշանացի հասկցուց հիւրերուն թէ դարակին մէջ «զօնեաք» կայ։ Բայց իր չար բախտէն, պահապան հրեշտակը շուտ մը վերադարձաւ։ Կ'ուզէր խմե՛լ եւ երգել...

Յանկարծ, «Քէմանչէ»ի հեռաւո՛ր թելի մը վրայ սկսաւ՝ «Կռունկ»ը։ Կոյր Աշուղի անմահ հեղինակը, սրտէն զարնուած թռչունի մը պէս, գլուխը առաւ իր երկու ձեռքերուն մէջ, եւ՝

— «Ա՛յ, կռո՛ւնկը, կռո՛ւնկը», ա՛լ հերի՛ք է, Ռուբէն ջան...

Հիւանդ իր Մեծ - Կարօտէն, անիկա յուզուեցաւ ի խորոց սրտի...

Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ «ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ»

ՏԻԿԻՆ ՍԱՐԱՖԵԱՆ ԴԵՊՔԻՆ ՎԱՅՐԸ ԿԸ ՓՈԽԱԴՐՈՒԻ

Ուրբաթ կէսօրէն վերջը ժամը 3ին, դատական իշխանութիւնը ձեռնարկեց ողբացեալ ընկեր Ս. Սասունիի սպանութեան «վերակազմութեան», ինչպէս կ'ըսեն իրաւագիտական բացատրութեամբ։ Սպանիչը, Տիկին Սարաֆեան, որոշեալ ժամէն քիչ առաջ փոխադրուած ըլլալով առամնաբուժարանը, ընդունարանին սենեակին մէջ կը սպասէր դատական եւ ոստիկանական պաշտօնեաներու ժամանման։ Պարզ այլ կոկիկ հագուած, անդադար կը ծխէր եւ կը խօսէր իր փաստաբանին՝ Պ. Ուլմանի հետ։ Բակին մէջ խռնուած էին 20 — 25 թղթակիցներ եւ 5 — 10 լուսանկարիչներ, որոնք լարուած մեքենաներու պէս կը հետեւէին բոլոր անցուդարձերուն, ինչպէս եւ անցնող - դարձողներուն։

Ժամը ճիշդ 3ին հասան հարցաքննիչ դատաւոր Պ. Պրիւ, դատախազ Պ. Ռօշ, դատական բժիշկը՝ Տօքթ. Փոլ, ապահովութեան պաշտօնեաներ, երկու կողմերուն փաստաբանները եւն.։ Բոլոր պաշտօնատարները նախապէս ներս մտան, քակելու համար առամնաբուժարանին սենեակներուն վրայ դրուած կնիքները։ Յետոյ փաստաբան Ուլման վեր առաջնորդեց Տիկին Բրաբիոն Սարաֆեանը, որ խորապէս այլայլած, դժուար վեր կ'ելլէր սանդուղներէն։ Երբ հասաւ առամնաբուժարանին դրան առջեւ, փղձկեցաւ եւ չուզեց ներս մտնել.— «Չեմ կրնար, չեմ կրնար»։ Փաստաբանը խրախուսեց, բացատրեց թէ պարզ ձեւակերպութիւն մըն է որ պիտի կատարուի, եւ ներս տարաւ։ Այդ պահուն լուսանկարիչները գործի վրայ էին, իսկ թղթակիցները չկրցան ներս մտնել, հակառակ իրենց բոլոր հնարքներուն։ Ի վերջոյ մաս - մաս ընդունուեցան, նախասենեակին մէջ մնալու պայմանաւ, մինչ բուն քննութիւնը կը կատարուէր գործողութեանց սենեակին մէջ, դուռները փակ։ Քննութեան ներկայ էին նաեւ «Յառաջ»ի ներկայացուցիչը՝ ընկեր Հր. Սամուէլ, դատախազ փաստաբան Պ. Ֆայրիի օգնականը՝ Վ. Եարճանեան, Ա. Սասունի։

Ինչպէս կը նկարագրեն երէկուան բոլոր թերթերն ալ, սպանութեան «վերակազմութիւնը» կատարուեցաւ սովորական ձեւակերպութիւններով։ Ատրճանակը բերած էին, բայց ամբաստանեալին ձեռքը չտուին։ Տիկին Սարաֆեան թիկնաթոռի մը վրայ նստած, դժուարութեամբ կը պատասխանէր հարցումներուն, նկարագրելով սպանութեան պարագաները։ Նորութիւն մը չկար իր պատմածներուն մէջ։ Կրկնեց թէ մինակ էր երբ առամնաբուժարան մտաւ, 1936 դեկտեմբեր 7ին, սպասեց հինգ ժամ, 4էն մինչեւ 9։ Երբ վերջին յաճախորդը մեկնեցաւ, Ս. Սասունի սպասման սրահը եկաւ, մտերմօրէն բարեւեց, որպիսութիւնը հարցուց եւ ցոյց տուաւ նոր կահաւորումը։ «Ամէն վայրկեան կը խորհէի թէ պիտի սպաննեմ այս մարդը, բայց չէի համարձակեր պայուսակէս հանել ատրճանակս»։ Վերջապէս յաճախորդի մը հասցէն տալով, կը համոզէ որ Սասունի խօսի հեռաձայնով։ Եւ Սեղրաք թիւերը կազմած ատեն, Տիկին Սարաֆեան առաջին գնդակը կը պարպէ ծոծրակին։ «Առաջին հարուածին ինկաւ գետին։ Այնուհետեւ չեմ յիշեր ինչ եղաւ... կը շարունակէի կրակել...»

Քննութիւնը տեւեց երկու ժամ։ Միեւնոյն օրը աւելի կարեւոր քննութիւն մը պիտի կատարուէր,— Տիկին Սարաֆեանի աղջիկը՝ Օր. Անահիտ եւս հրաւիրուած էր, տեղին վրայ նկարագրելու համար իր պատմութիւնը։ Լուր առնուեցաւ թէ տունէն ճամբայ ելած է ժամը 2.30ին, բայց մինչեւ ժամը 5 առամնաբուժարան չէր հասած։ Ուստի որոշուեցաւ ուրիշ ատեն կատարել այդ ստուգումը։

Այս առթիւ Տօքթ. Փոլ հաստատեց թէ առամնաբուժարանին մէջ չկայ որ եւ թմրեցուցիչ, մարեցնելու համար աղջիկը։ Միւս կողմէ Պ. Քօն - Ապրէսթ, Թունաբանական հաստատութեան տնօրէնը, յայտնած է թէ չկայ այնպիսի նիւթ մը որ կարենայ աղջկան պատմած թմրութիւնը յառաջ բերել։

Աղջիկը վիժում ունեցած է երկու շաբաթ առաջ։

Առամնաբուժարանը նորէն կնքուեցաւ։

Թուրքիոյ, Իրաքի, Իրանի եւ Աֆղանիստանի միջեւ կնքուած դաշինքը

Թ. Ր. Արաս, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, Պաղտատ կը սպասուի մարտի վերջը, քննելու համար Թուրքիոյ, Իրաքի, Իրանի եւ Աֆղանիստանի միջեւ կնքուած դաշինքը։ Յետոյ Իրաքի արտաքին նախարարին հետ Թէհրան պիտի երթայ, ուր հանդիսաւորապէս պիտի ստորագրուի դաշինքը։

Պաղտատէն երեք հոգինոց պատուիրակութիւն մը Եէմէն գնաց, հրաւիրելու համար Իմամ Եահեան որ միանայ Իրաքի եւ Արաբիոյ միջեւ կնքուած փոխադարձ աջակցութեան դաշնագրին։ Պատուիրակութիւնը օդանաւով Գահիրէ գնաց, ուրկէ պիտի անցնի Եէմէն։

ԱՀՌԵԼԻ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ կը հասնին Մ. Նահանգներու Թէքսաս նահանգին մէջ պատահած աղէտէն, որուն զոհ գացին 6 - 700 դպրոցականներ եւ 68 վարժուհիներ։ Միշտ նոր դիակներ կը հանուին փլատակներէն։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՅԴ ՄԷԿԸ ԼԱՒ, ԻՍԿ ԱՅՍ Մ՞ԻՍԸ...

Ամբողջ Խորհ. Միութեան հետ միասին Հայաստանն էլ ծափ ու ծնծղայով տօնեց ռուս բանաստեղծ Ա. Պուշկինի ծննդեան հարիւրամեակը: Եւ լաւ արաւ որ տօնեց, որովհետեւ Պուշկինը իսկապէս ականաւոր դէմք էր:

Մեծ եռանդով պատրաստութիւններ են տեսնում եւ Վրաստանում՝ տօնելու Շոթա Ռուսթաւէլիի ծննդեան տարեդարձը: Պատրաստութեան մէջ է եւ Հայաստանը՝ մասնակցելու համար վրաց ազգային բանաստեղծի յոբելեանին: Եւ լաւ է անում որ պատրաստւում է, որովհետեւ Ռուսթաւէլին էլ արժանի է յարգալից յիշատակութեան:

Նոյն Վրաստանը պատրաստւում է տօնել եւ մի ուրիշ յոբելեան — բանաստեղծ Ակակի Ծերեթելիի ծննդեան հարիւրամեակը: Ակակի Ծերեթելին վրաց ազնուականութեան պահպանողական-ազգայնական պետերից մէկն էր, գործակից ցարական բռնակալութեան եւ մէկը Գոլիցինեան մռայլ ժամանակաշրջանի հայակեր հրապարակախօսներից: Հայ բոլշեւիկները կարո՞ղ էին այդ նուաստացումը խնայել մեզ, բայց, ի հարկէ, նոյնպէս կը տօնեն եւ, անշուշտ, ծափ ու ծնծղայով: Օրհնեալ լիցի կամք Ստալինի ...

Այսպէս թէ այնպէս, ռուս ու վրացի ժողովուրդները տօնում կամ պատրաստւում են տօնել իրենց ազգային հանճարի արտայայտիչ մեծ դէմքերի յոբելեանը: Ընդգծում ենք ազգային հանճար: Էլ չենք խօսում Ռուսթաւէլիի ու Ծերեթելիի մասին, Պուշկինն էլ, նախ եւ առաջ, ռուս ազգային մեծ բանաստեղծ է: Զուտ բոլշեւիկեան տեսակէտից Պուշկինի մէջ շատ արատաւոր կողմեր կան. նա թունդ ազգայնական է, երբեմն թթու համարուելու աստիճան. յիշո՞ւմ էք նրա բանաստեղծութիւնը՝ «Ի՞նչ էք աղմկում»... Նա հաճոյակատարութեամբ էր վերաբերւել ցարական գահին ու գահակալին: Բոլշեւիկների հերոս Պուգաչեւին նա համարում էր պարզ խռովարար եւ այդ իմաստով էլ պատմութիւն ունի գրած...

Մի խօսքով, բոլշեւիկեան ուղղափառութեան տեսակէտից Պուշկինի ստեղծագործութիւնը շատ խոշոր թերութիւններ ունի: Պուշկինը, ճիշդ է, համամարդկային բանաստեղծ է, բայց ամէնից առաջ եւ ամէնից աւելի Ռուս է, մարմինը մարմնից եւ ոսկրը ոսկրից: Ռուս ժողովրդի, հարազատ սպասողը ռուսական տարերքի՝ ռուսութեան: Այդ է պատճառը, որ Պուշկինի յոբելեանը Ռուսերի համար ընդհանուր ազգային տօն է, որ ոչ պակաս ոգեւորութեամբ տօնւում է եւ ռուս տարագրութեան մէջ: Պուշկինի անուան շուրջ տարակարծութիւն չկայ Ռուսերի մէջ: Պուշկինը վեր է բոլոր տարակարծութիւններից, ազգային է, համազգային: Եւ իսկապէս լաւ է, որ Երեւանում էլ մասնակից են եղել ռուս ազգային հանճարի յիշատակի յաւերժացման: Ուրախալի է տեսնել, որ Երեւանցիք էլ ուրախ են, որ Ռուսերը Պուշկինի պէս մեծ մարդ ունին:

Բայց ահա ձեզ ուրիշ մեծ յոբելեան մը. անցեալ թէ այս տարի լրացաւ հայ գրող Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը, իսկ եկող տարի լրանում է նրա մահուան յիսնամեակը: Ճիշդ է, Րաֆֆին Պուշկին չէ, բայց եթէ հարիւր միլիոն ռուսութեան եւ երեք միլիոն հայութեան միջեւ եղած համեմատութիւնը նկատի ունենանք, Րաֆֆին մեզ համար կարող է նոյն իսկ աւելի մեծ լինել, քան Պուշկինը՝ Ռուսերի համար: Ամէն պարագայի մէջ, մեր «փոքր ածու»ի համար Րաֆֆին մեծ դէմք է, 19րդ դարու հայութեան մեծագոյն դէմքերից մէկը, եթէ ոչ միակը: Եւ ահա այս մեծ մարդու ծննդեան հարիւրամեակը լրացել է եւ զուգադիպօրէն մահուան յիսնամեակն է լրանում: Ի՞նչ են մտածում այս մասին Երեւանցիք: Եթէ Րաֆֆին Պուշկինի չափ մեծ չէ, Ակակի Ծերեթելիի չա՞փ էլ չկայ: Ինչո՞ւ վրացի բոլշեւիկները կարող են տօնել իրենց ազգայնական, յետադիմական, հակայեղափոխական, կալուածատէր Ծերեթելիի յոբելեանը, իսկ հայ բոլշեւիկները մերժում են տօնել աւելի ազատատէր, աւելի լուսամիտ եւ, յամենայն դէպս, Ծերեթելիից ոչ պակաս տաղանդաւոր Րաֆֆիի յոբելեանը:

Բանակռուի համար չէ, որ գրում ենք այս տողերը, բոլշեւիկների հետ բանակռուելու ուրիշ նիւթեր պակաս չեն: Ինչպէս Ռուսերն ու Վրացիները ունին, աւելի ճիշդ ստեղծել են, մենք կը կամենայինք, որ Հայերս էլ ունենայինք ազգային մեծութիւններ, որոնց շուրջ համախմբուէինք ամէնքս ամէն տեղ եւ որոնց անունը լինէր բոլոր վէճերից ու բոլոր տարակարծութիւններից վեր:

Այդպիսի մէկ անուն է Րաֆֆին, 19րդ դարու մեծագոյն հայ գրողն ու քաղաքացին, որ իր հոգու եւ մտքի դրոշմը դրել է մեր պատմութեան ամբողջ մէկ շրջանի վրայ: Մի անուն, որ արժանի է ընդհանուրի յարգանքի ու հիացման: Մի անուն, որի շուրջ հայութիւնը կարող է ու պէտք է համախմբուի: Մի անուն, որ, յամենայն դէպս, պակաս համազգային չէ, քան Ակ. Ծերեթելին Վրացիների համար:

Երեւանցիք լաւ արին, որ տօնեցին Պուշկինի տօնը: Լաւ կ'անեն Ռուսթաւէլիի յոբելեանն էլ տօնելով: Խորշանքով եւ ատամների սեղմումով կարող ենք ըմբռնել եւ Ծերեթելիի տօնակատարութեան չարժանիքները, բայց չենք կարող հասկանալ ու չենք կարող արդարացնել այն քար անտարբերութիւնը, որ Երեւանը պահում է Րաֆֆիի հանդէպ: Րաֆֆիի յոբելեանը պէտք է լինի համազգային տօն, բոլոր Հայերը՝ Երեւանից սկսած մինչեւ Բուէնոս Այրէս պէտք է մասնակցին այդ տօնին: Եւ մենք անկեղծօրէն ուրախ կը լինէինք, եթէ այդ յոբելեանի նախաձեռնութիւնը ստանձնէր Երեւանը: Երեւանը, որի ամբողջ կեանքը կոյր հետեւողութիւն է Մոսկուայի ու Թիֆլիսի: Թող այս անգամ էլ հետեւէր: Սա կը լինէր մէկը այն հետեւողութիւններից, թերեւս միակը, որ ջերմ ողջոյնի կ'արժանանար հայութեան բոլոր հատուածների կողմից:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

ԽՄԲ. — Վերջերս Պէյրութի մէջ մեռաւ երիտասարդ բժիշկ մը, Բժ. Վահրամ Փօթուքեան, խորհրդաւոր պարագաներու տակ: Նշխար մը իրմէ, — այս գրութիւնը որ կարդացուած է իբրեւ դասախօսութիւն. —

Մեծ եղաւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր պատմութեամբ եւ իր անցեալով, որովհետեւ հայութեան լաւագոյն զաւակները բերին անոր գաղափարին անվերապահօրէն ինչ որ ունէին, իրենց ամբողջ հոգին եւ կեանքը:

Մեծ եղաւ Դաշնակցութիւնը որովհետեւ իր շարքերուն մէջ գերմարդեր ունեցաւ, իսկ մեծ եղան իրեն զաւակները, որովհետեւ Դաշնակցութիւնը մեծցուց զանոնք ամենազօրաւոր հաւատքով:

Իր պատմութիւնը լեցուն է եւ հարուստ հերոսական դրուագներով: Բայց հարուստ է նաեւ հայ մտքի եւ գեղարուեստի մէջ ունեցած ամենամեծ հեղինակներով: Սուրին քով գրիչը, բազուկին կողքին միտքը, այնքան ներդաշնակ եղած չեն, որքան Դաշնակցութեան փառաւոր պատմութեան մէջ:

Դաշնակցութեան ամենամեծ փառքերէն մին Դ. Վարուժանը եղաւ, եւ իմ խօսքս, աշակերտի վերյիշում մը պիտի ըլլայ միայն, աշակերտ մը որ հպարտ է իր ուսուցիչով, ուսուցիչ մը որ իր երազներուն չհասած եւ դեռ այնքան երիտասարդ խլուեցաւ մեզմէ այնքան խժդժօրէն:

1908ին էր, Օսմ. Սահմանադրութենէն վերջ — երբ օր մը Սեբաստիոյ Արամեան վարժարանի տեսչութիւնը, սերտարանին մէջ հաւաքուած աշակերտութեան ներկայացուց — Դ. Վարուժանը.

— Ձեր նոր ուսուցիչը, մեր մեծ բանաստեղծը, հայութեան լաւագոյն զաւակը:

Վարուժան զգալի յուզումով ըսաւ.

—Ես դեռ Վենետիկի դրասեղաններուն առջեւ, ձեզի պէս ուսանող եղած պահուս, ուխտեցի որ օր մը, երբ միտքս լոյսով լեցնեմ, վերադառնամ հայրենիք եւ ամէն աշխատանքէ առաջ միտքս եւ հոգիս զոհաբերեմ, իր փոքրիկ զաւակներուն — յուզումս խոր է այս պահուս, ու, ի տես ձեր ամէնուն, ուխտաւորն եմ ես, որ իր խորհածին կը հասնի:

Մենք բոլորս չէինք ճանչնար Վարուժանը, որովհետեւ մինչեւ այդ թուականը որ եւ է դասագիրքի մէջ չկար իր անունը, ոչ ալ իր բանաստեղծութիւնը:

Վարուժան, մեծ բանաստեղծ եւ մեր ուսուցիչը, հպարտ էինք, հպարտ էր եւ Վարուժանը, եւ համակ հայութիւնը Սեբաստիոյ:

Զուշացաւ մեր մտերմութիւնը. այնքան պարզ էր անոր հոգին, եւ այնքան համեստ — ինչպէս բոլոր խոր հոգիները: Եւ մենք քանի մը օրուան մէջ այնքան մտերմացանք անոր հետ, որ կարծէք երկար տարիներէ ի վեր կը ճանչնայինք զայն:

Անհամբերութեամբ կը սպասէինք դասաւանդութեան ժամուն, երջանկութեամբ կը մտնէինք իր դասարանէն ներս. անհուն ժպիտ մը կար միշտ իր շրթներուն: Ան կը ջանար տալ մեզ, ինչ որ կար իր հոգիին եւ մտքին մէջ: Իր թոնեղ ձայնը, իր ամէն մէկ բառը սարսուռ մը կուտար մեր պատանի հոգիներուն, եւ դասէն վերջ այդ սարսուռով կը վերանայինք ամբողջ ժամեր եւ թերեւս օրեր — մեր հոգիները եւ սիրտերը լոյսին ծարաւի կը լեցուէին անոր մեծ բոցերուն կայծերովը: Ամէն անգամ որ բանաստեղծութիւն մը կարդար, մեր թարթիչները եւ կոպերը թաց էին — որովհետեւ ան կը նոյնանար հեղինակին հետ, ան կ'ապրէր իր կարդացած կտորը: Երբ Սիամանթօ կը կարդար, կարծէք ամպերու որոտում եւ շանթ կար իր ձայնին մէջ. երբ Դուրեան կը կարդար, անբացատրելի թախիծ մը կ'անցնէր իր ձայնի թրթիռներուն հետ, եւ կարծէք կուրծքը հիւծախտաւորի հեւքը կ'ունենար — Մեծարենցը շատ կը սիրէր: Պաշտամունք ունէր Ալիշանի համար — նախ կը կարդար ոտանաւորը եւ երբ թաց էին մեր աչքերը, կը սկսէր վերլուծել եւ բացատրել:

Ամառները արձակուրդի շրջանին, իր գիւղը կը քաշուէր, ուռիներու ստուերներով շրջապատուած, վճիտ լճակի մը ափին, ճերմակ հայրենի տունը, իր հօր եւ մօր կարօտին յանձնուելու:

Եւ մենք փոքրիկ խումբը աշակերտներու, կ'երթայինք զինքը գտնելու, իր սիրական ուռիներու ստուերին տակ, բնութեան այնքան սիրուն կանանչին մէջ:

Ամբողջ օրը հոն, իր շրթներէն կախուած, մօտիկ կ'ըլլայինք: Ան ամէնուս համար խօսք մը, քաջալերանք մը յոյս մը ունէր, ափսոս որ չկրցանք իրականացնել իր յոյսերը: Այդ ուռիներու ստուերին տակ անոր սիրտը բացուած մուսաներուն, հոն է, որ կիլիկեան դժբախտ կոտորածներու առթիւ գրած է իր «Կիլիկեան Մոխիրներուն»(*), հոն է նաեւ «Բրդանք»ը, «Բեղաս»ը Մուրատին եւ իր ձիուն նուիրուած, հոն է նաեւ որ գրեց «Աւերակներու Տիկին»ը — գրուած Օսման. Սահմանադրութեան առթիւ եւ որ կատարեալ մարգարէութիւն մըն է, յոռետեսութիւն մը, բողոք մը հայեթուրք մերձեցման եւ որուն ամէնքս ալ համոզուած ենք այսօր:

Բրդնիկ, ուռիներու շուքին տակ եւ լճակի ափին: Բրդնիկի կարմիր եւ համբուաւոր գինիի փարչին շուրջ, անհուն երջանկութեամբ եւ հեւասպառ յօզով մը, օրերով, լսած ենք մեծ բանաստեղծը, ոչ ոք այնքան լաւ պիտի կարողանայ կարդալ իր բանաստեղծութիւնները, ոչ ոք այնքան կեանք պիտի կրնայ դնել բառերուն մէջ, որքան ինքը կը դնէր:

Վարուժան չբաւականացաւ միմիայն դպրոցով. իր հոգիին լոյսը շատ շատ էր մեր պատանի հոգիներուն համար: Ան ամէն տեղ էր: Ազգ. լսարանի լաւագոյն բանախօսն էր, ուր կուգար համախմբուիլ Սեբաստիոյ հայութեան լաւագոյն տարրը: Ան մեծագոյն հռետորն էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան ակումբին: Անոր միտքը եւ հոգին այնքան լեցուն էին, որ կրնար բաշխել ամէնուն: Մուրատի մտերիմ բարեկամն էր, եւ երբ ամբողջ դպրոցը պտոյտի կը տանէր Ս. Նշան Վանքի անտառը, Մուրատն ալ կուգար, եւ միշտ կողք կողքի, մեզի հետ էին. ոչ ոք պիտի կրնայ այնքան լաւ խորհրդանշել ուժը եւ միտքը, որքան Մուրատ եւ Վարուժան կողք կողքի, Ս. Նշան Վանքի անտառին մայրիներու ստուերին տակ — հայ ապագայ սերունդին հիացումին, պաշտամունքին եւ խանդավառ ծափահարութիւններէն գինովցած երկու անմոռանալի ժպիտներ:

Դեռ կը յիշեմ թէ ինչպէս օր մը Վարուժան համարձակութիւնը ունեցաւ Մուրատի ձիուն վրայ նետուելու, եւ ինչպէս կը ջանար զայն սանձահարել իր ամբողջ կամքի ուժով, բայց կարծեմ Մուրատի ուժեղ եւ կտրուկ հրամայական ձայնն էր, որ ձին զգաստացուց, քան մեծ բանաստեղծին բազուկները:

Վարուժան ամէն տեղ էր, եւ ինչ որ օգտակար էր հայ ազգին, երբեք չէր խնայեր իր հոգեկան եւ ֆիզիքական ուժերը: Ի նպաստ Ազգ. Վարժարանի սարքուած երեկոյթի մը ան արտասանեց Դուրեան «Տրտունջք»ը: Վարագոյրը երբ բացուեցաւ, վտիտ եւ տժգոյն դէմքը, եւ հեւացող կուրծք մը տեսանք ամէնքս ալ, եւ առաջին ձայնը որ իմացուեցաւ սրահին մէջ, թոքախտաւորի չոր եւ տխուր հազն էր — ձայնը հետզհետէ բարձրացաւ ճիգով մը ու կատարեալ բողոքի ճիչ մըն էր երբ «Տրտունջք»ի ամենահուժկու մասը կ'արտասանէր: Երբ վերջացուց, իր ձայնը խեղդուեցաւ, չոր եւ տխուր հազով մը. ուժասպառ եւ հեւքոտ ինկաւ, աղքատիկ աթոռին վրայ: Այնքան նոյնացած էր հեղինակին հետ, եւ այնպէս իրական էր իր տառապանքին բողոքը, որ թերեւս դահիճներու մօտեցած պահուն, նոյն թափով եւ թերեւս աւելի զօրաւոր պոռթկումով մը երկինքին պոռացած ըլլայ — «Թող անէծք մը ըլլամ քու կողդ խրիմ, Թող յորջորջեմ քեզ Աստուած ոխերիմ»:

Իր Սվազ գտնուած միջոցին կովկասահայ թատերախումբ մը եկաւ կարգ մը ներկայացումներ տալու համար — իրենց առաջին ներկայացումները Ազգային լսարանին մէջ տեղի ունեցան, բայց կարգ մը սրիկաներ ինչպէս ամէն տեղ բեմը քանդեցին եւ թատերախումբը անելի մատնուեցաւ:

Անմիջապէս նոյն օրն իսկ Դաշնակցութեան ակումբին մէջ նոր բեմ շինուեցաւ, եւ նոյն իրիկունը դեռ վարագոյրը չբացուած, Վարուժան իր դողացող ձայնով այսպէս յայտարարեց.

— Ամենասրբիկայ մուրճը այն մուրճն է, որ գեղարուեստի տունը կը քանդէ. անիծեալ է այդ մուրճը, եւ օր մը իրենք իրենց գլխուն պիտի զարնեն զայն: Մենք մեր կամքի մուրճով նոր բեմ, նոր գեղարուեստի տուն կը շինենք, եւ ոչ ոք եւ ոչ մէկ մուրճ պիտի չհամարձակի անոր մօտենալու:

Եւ այդպէս ալ եղաւ, նոյն իսկ դերասան եւ դերասանուհիները փոխադրուեցան եւ ապրեցան Դաշնակցութեան տունին մէջ, եւ ամէն ներկայացումէ առաջ, խօսք մը ունէր Վարուժան, խօսք մը վերլուծող ներկայացուելիք թատերախաղի մասին:

Ան երբեք չէր ուզեր իրեն շռայլուած գովեստները:

Բայց շատ կը տպաւորուէր, երբ իր մասին անարդար քննադատութիւն մը ըլլար, ինչպէս եղաւ Շիրվանզադէինը, զոր չկրցաւ մոռնալ երկար ժամանակ:

Իր գրական գործին մասին ոչինչ չեմ ուզեր ըսել, ամէն մարդ գիտէ, «Սարսուռները», «Ցեղին Սիրտը», «Հեթանոս Երգերը» եւ «Հացին երգը» — անոնք հայ բանաստեղծութեան գլուխ-գործոցները կը մնան տակաւին, անոր լեզուի կատարելութիւնն ու հարստութիւնը, անհորիզոն երեւակայութիւնը, զգացումներու խորութիւնը, ներշնչումներու այլազանութիւնը, շատ քիչերը միայն ունեցած են, ան էր եւ կը մնայ ժամանակակից մեծագոյն հայ բանաստեղծը: Շատ երազներ ունէր տակաւին եւ ինչպէս ինք կ'ըսէր, իր վերջին գրական գործը թատերգութիւն մը պիտի ըլլար եւ որով կը յուսար անմահանալ. այնքան համեստ էր որ, հոգիէն իսկ դեռ չէր անցած իր անմահացած ըլլալու երազը:

Մեծ էր անոր հաւատքը վաղուան համար. եւ մարգարէի մը պայծառատեսութեամբ վաղուան մէջ կը տեսնէր մեծ եւ շլացնող արշալոյսը՝ արշալոյսը Մասիսի գագաթին, մեծ հայութեան, յաղթանակը իր հաւատքին: Մեռաւ, չձգեցին որ տեսնէ, բայց իր հոգին լեցուն էր վստահաբար այդ արշալոյսով իր աչքերուն մահուան վարագոյրը իջած պահուն իսկ:

Մեծ եղաւ Դաշնակցութիւնը իր պատմութիւնով, մեծ են իր զաւակները որովհետեւ Դաշնակցութիւնն է որ իրենց այդ հաւատքը՝ վաղուան հաւատքը տուաւ:

Մեծ է եւ մեծ պիտի մնայ Դաշնակցութիւնը, որովհետեւ այսօր ալ կը հաւատայ եւ կը սորվեցնէ իր զաւակներուն հաւատալ վաղուան:

Երբ այսօր պարզ վերյիշում մը կ'ընեմ անցեալէն, եւ հոգիս լեցուն է հայութեան մեծ բանաստեղծով, եւ Դաշնակցութեան լաւագոյն զաւակներէն մէկով, չի կրնար հոգիս չլեցուիլ ջերմեռանդ քրիստոնեայի մը նման որ յաւիտենական կեանքին կը հաւատայ եւ հոգիս չի կրնար չլեցուիլ վաղուան հաւատքով:

Եւ եթէ այսօր ամէնքս ինքնամփոփուինք եւ վայրկեան մը խոնարհինք մեր մեծերու անմահացած յիշատակին առջեւ, չենք կրնար իրենց յիշատակին հետ նոյնացած անբաժանելի գաղափարին, մեծ հաւատքին, վաղուան հաւատքին առջեւ չխոնարհիլ:

Վաղն էր իրենց հաւատքը եւ կամքը — վաղն է մեր հաւատքը եւ կամքը — Վաղուան արշալոյսն ալ պէտք է ըլլայ ձեր կամքը եւ հաւատքը:

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ՓՕԹՈՒՔԵԱՆ

(*) «Կիլիկեան Մոխիրներուն»ը գրուած է Պելժիոյ մէջ, եւ Կանտէն ղրկուած Պոլսոյ «Ազդակ»ին, որ հրատարակեց 1909 յունիս 13—26ին: ԽՄԲ.

Հազարումէկ առակաց քանի

Այս ժամանակս ու երկիրս
Ձե՞ն յարմարիր քո խելքիդ,—
Խե՛լք, նայէ դո՛ւն յարմարիս
Ժամանակիդ ու երկրիդ:

×

Նաւուն մեծին շարժումը մեծ,
Լեռան մեծին գոռումը մեծ.
Մի՛ նախանձիր դու մեծերուն,
Նոցա սրտին դողումն է մեծ:

×

Հայաստանումը ման գալիս
Ինձի փող շատ չը պիտէ՛ր.
Փողս առատ ի կամարիս՝
Ապրուստի բան չէի գտներ:

×

Ծըճնղուկն ալ կ'ապրի կ'ասես,
Բայց վա՛յ անոր ապրածին.
Ոտքերուն գիրուցը տես,
Կը զարմանաս ապրածին:

×

Քու լայն օրիդ նեղ քալէ
Որ լայն քալես նեղ օրիդ.
Եարի հետ մէկտեղ քալէ
Որ անէ ճար նեղ օրիդ:

ԳԱԲ. ԱՐՔ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ՊԷԹՀՈՎԷՆ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

Իր ֆիզիքական տկարութենէն զատ, ընտանեկան ծանր մտահոգութիւններ ալ կը վրդովեն Պէթհովէնը:

14 նոյ. 1815ին մեռած էր իր Քարլ եղբայրը՝ ութամեայ մանչ մը ձգելով: Այրին յանձնարարելի կին մը չէր: Պէթհովէն ձեռնարկեց անոր քովէն առնելու փոքրիկ Քարլը, զոր որդեգրել կ'ուզէր: Անոր դէմ բացած կարգ մը դատերէն ետք՝ յաղթական դուրս եկաւ, բայց միայն 1820ին:

Սոյն եղբօրորդին՝ որուն նուիրուիլ կ'ուզէր այնուհետեւ՝ միջակ հոգիի տէր էր, եւ շարունակ վշտացուց իր հօրեղբայրը: Ինքն իսկ կ'ըսէր. «Աւելի գէշցայ, որովհետեւ հօրեղբայրս կ'ուզէր որ աւելի աղէկնամ»:

1826ի ամրան՝ հարիւր տեսակ գայթակղութիւններէ ետք՝ ան գլխուն մէջ կը պարպէ ատրճանակի հարուած մը, որմէ չի մեռնիր, բայց քիչ կը մնայ որ հօրեղբայրը մեռնի զգացած սաստիկ յուզումէն:

Շինտլէր կ'ըսէ որ Պէթհովէն որ 70ամեայ ծերունիի մը կերպարանքն առաւ յանկարծ, ջախջախուած, ուժաթափ, կամազուրկ: Պիտի մեռնէր ալ քանի մը ամիս ետք:

Թող որ առողջութիւնը շատ խանգարուած էր 1816էն ի վեր: 1816—17ի ձմեռը ունեցաւ ցնցդատապ (պրոնշիթ) մը, որ երկար ժամանակ անկողին մնալու ստիպեց զինքը: Մշտական հոսախտ մը պահեց անկէ: 1821ին լերդախտէ բռնուեցաւ, 1825ին ալ ծանր աղետալէ մը, որմէ երբեք չըբուժուեցաւ լիովին:

«Հասկնալի է՝ կ'ըսէ Լանտորմի՝ որ Պէթհովէն շատ քիչ ստեղծագործած ըլլայ իր անձկութեան եւ կսկիծներու մէջ: Թշնամիները մաշած կը համարէին զինքը: Խոր վհատութեան շրջան մը ունեցաւ արդարեւ: Բայց կամաց կամաց, վսեմ ճիգով մը՝ իր արուեստագէտի աշխատանքը ձեռք կ'առնէ վերստին՝ նոր մտածելակերպի մը, նոր ներշնչումի մը տակ:

Իր հանճարին լիազօրութիւնն զգացող, տիեզերքը նուաճելու փութացողներէն անմիջապէս ետք՝ նախորդիւ իր երաժշտական մտածումը ամէնքին պարտադրելէն ու երկրիս որքան մեծերէն նոյնքան ալ ամենախոնարհներէն յարգուելէն հաճոյացող գոռոզ Պէթհովէնը չէ այլ եւս, այլ աշխարհէն վերջնապէս հեռացած, իր պատեանին մէջ քաշուած, ալ ոչ մէկ տեսակ յաջողութիւն որոնող, որ եւ է օտար հաւանութենէ չմտահոգուելով իր արուեստը մշակող, իր տառապանքին ու թշուառութեան մէջ վճռապէս թաղուած, բայց համակերպած, ժպտուն, անըմբռնելի մելամաղձոտութեամբ, ու մերթ կամքի հրաշալի ճիգով մը մինչեւ ամենաջինջ ուրախութեան վերացող Պէթհովէն մը»:

Բոլոր այս կերպարանափոխութիւնը կը ծանուցուի 1812ին առեններ, եօթերորդ եւ ութերորդ համերգութիւններէն անմիջապէս ետք՝ նախորդը յիշատակուած ջութակի ու դաշնակի գործ 96 սոնաթով:

Ի՞նչ հակասութիւն այնքան պայծառափայլ հնչականութեամբ, այնքան զուարթ, այնքան յաղթական երկու համերգութիւններուն հետ:

Բացայայտ է որ իր մէջ կը կատարուէր ներքին աշխատանք մը, որ կը պատրաստէր փթթումը այն գլուխ-գործոցներուն, որոնց աննախատեսուած ոճը, բոլորովին նոր շեշտը կազմեցին իր երրորդ գրելակերպը:

Այդ միջոցին Պէթհովէն կը գտնէ որ դեռ շատ քիչ բան ըրած է արուեստին համար: Կ'արհամարհէ իր ամէնէն առաջին հեղինակութիւնները եւ կ'ուզէ ելլել իր չափահաս տարիքին արտադրած գործերէն շատ աւելի վեր: Հրապուրիչ առաջարկներ կ'ընեն իրեն, որպէսզի իր հին գրելակերպով գործեր յօրինէ: Ցասումով կը մերժէ զանոնք:

«Կեանքիս աշնան հասած եմ ահա, կ'ըսէ: Կ'ուզեմ նմանիլ այն յուռթի ծառերուն, զորս կը բաւէ թօթվել, անոնցմէ տեղացնելու համար տաք ու համեղ պտուղներ»:

Հետզհետէ կ'ուզէ աւելի պարզ ու անկեղծ, կերպով մը ժողովրդական ըլլալ: Սա առումով ժողովրդական, որ կը ցանկայ յօրինել գործեր, որոնք «որքան ալ բարդ, որքան ալ դժուարամատչելի երեւոյթ մը ունենան՝ ամենապարզ ու ամենախոր զգացումներն արտայայտեն միայն»: Մէկզի կը դնէ ամէն պրպտում, ամէն նրբամոլութիւն, ամէն արուեստամոլութիւն:

Ճարտարապետութեան մտահոգութիւնը երկրորդական տեղ մը կը գրաւէ իր մօտ: Կ'ազատի՝ ինչպէս որ կ'ըսէ Վակնէր՝ արտաքին ձեւի մահացու մեղքէն:

Այդ ատենէն սկսեալ Պէթհովէն պիտի ուզէ որ ամէն բան ներշնչում, մեղեդի ըլլայ:

«Մեղեդին՝ կ'ըսէ Վակնէր՝ Պէթհովէնի կողմէ ազատագրուեցաւ նորոյթի եւ յեղյեղուկ ճաշակի ազդեցութենէն, եւ բարձրացաւ յաւերժական ու գերազանցապէս մարդկային տիպարի մը աստիճանին: Ամէն ժամանակ պիտի հասկցուի Պէթհովէնի երաժշտութիւնը, մինչ իր նախորդներուն երաժշտութիւնը յաճախ մեզի մատչելի է արուեստի պատմութենէն քաղուած նկատառումներու օգնութեամբ միայն»:

1815էն 1826ին՝ Պէթհովէն յօրինեց «թերեւս ամենահրաշալի գործերը զորս մարդկային հանճարը յղացած ըլլայ երբեք»: Անոնք են թաւ ջութակի ու դաշնակի իր երկու սոնաթները (գործ 102), դաշնակի իր վերջին հինգ սոնաթները (գործեր 101, 106, 109, 110, 111), իր Հանդիսաւոր մեծ պատարագը (գործ 123), իր իններորդ համերգութիւնը (գործ 125), իր վերջին վեց քառեակները (գործեր 127, 130, 131, 132, 133, 135):

Գործ 106 սոնաթը դաշնակի համար յօրինած իր ամէնէն ահագին, միանգամայն եւ ամէնէն վեհաշուք սոնաթն է:

Իր Հանդիսաւոր մեծ պատարագը համար նոյն ինքն Պէթհովէն ըսաւ որ իր ամենակատարեալ գործն է: Ամէն պարագայի տակ՝ իր ամենավիթխարի ու ամենախիզախ գործերէն մէկն է:

1818ին իր աշակերտ Ռոտոլֆ արքիդուքսը կոչուած էր բազմելու Օլմիւցի արքեպիսկոպոսական աթոռին վրայ: 9 մարտ 1820ին պաշտօնապէս պիտի տիրանար անոր: Պէթհովէն ուզեց պատարագ մը գրել այդ հանդիսաւոր արարողութեան համար, բայց 1820ին հազիւ նուագախմբաւորուած էր գործին մէկ երրորդը, այն աստիճան անոր ստացած համեմատութիւնները հետզհետէ կ'անցնէին հեղինակին նախատեսած սահմանէն անդին: Միայն 1822ի ամրան է որ աւարտեցաւ, ու կարտինալ-արք.ին ղրկուեցաւ 19 մարտ 1823ին:

ՖԻԼԻՓ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ

ՌՈՒԲԷՆ

— · —

Երբ անիկա աւարտեց Սայեաթ-Նովայի քանի մը դոհարները, եւ խանդավառուած՝ ժողովուրդի խուլն խանդավառութենէն ոտքի ելաւ, մէկ ձեռքին բռնած նշանաւոր քէմէնչէն, իսկ միւսով յենած աթոռին, անիկա կը նըմանէր՝ Ֆրանսայի Հանրապետութեան ներկայ նախագահ՝ Ալպէր Լըպրէօ-նին։ Ծիշդ ու ճիշդ։

Եւ մտածեցի,

Ահա, այս Ղարաբաղցին, Հայոց հոգիներու հանրապետութեան նախագահն է։ Իր զարմանահրաշ գործիքով՝ կը պարգեւէ խաղաղութեան գեղեցկագոյն յուզումը։ Բայց եւ, լալագին հպարտութիւն մը ծայր կուտայ մէջդ, խռովութիւն մը անխմանալի եւ ցաւոտ յեղակարծ ...

Տէր իմ Աստուած, մշակոյթի աննըման այս կատարներուն վրայ, ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս մնալ միշտ մութին մէջ ....

Հայոց երգը, աննման գեղեցկութեամբ այն աղջիկն է, որ ճակատագրէն անիծուած՝ դեռ կը սպասէ տուրը ... Մինչդեռ տգեղներ, կեանքին ճամբաներուն վրայ կ'աղմկեն՝ բոգաբարոյ մշակոյթով։

Եւ սակայն, պիտի փոխուին կարգերը, պիտի փոխուին բարքերը ու դարեր պիտի խոնարհին մեր երգին եւ մեր լեզուին անգերազանցելի գաղափարներուն վրայ ... Անհնար իմաստութիւն է, որ ոսկին ժանգոտի աշխարհի այս ցեխին մէջ ...

Ինչպէս երազի մը մէջ, այնպէս ալ, Ռուբէն կուգայ մեզ՝ իբրեւ աչուղ մը հի՜ն, հի՜ն դարերէն։ Անջնջելի պատկեր մը մեր նախահայրերէն։ Ջիւանին է, կամ Նովան։ Եւ կ'երգէ՝ գինին, սէրը, բնութիւնը։ Կ'երգէ միշտ ու ծիծաղը մեր ազգին։

Ռուբէն կը պատարագէ, այնքա՜ն սրտաբուխ եւ անկեղծութեամբ՝ գարձի բերելու համար մոլորած հօտը ... Իր կենսախայլ ճակատը կը փայլի նշխարի մը պէս, որուն կը հաղորդուի՝ սփիւռքն Հայոց ...

«Առէ՛ք, կերէ՛ք» ... այս է երգն մեր։ «Արբէք ի սմանէ» ... եւ գինին, — արիւնը Տիրոջ — մուգն կը կաթի՝ աստափնազարդ դաշխուրանին ընդմէջէն՝ երգի ծարաւ մեր չրթունքներուն վրայ ...

Կիսամութին մէջ, իբրեւ Հայ հոգիւ, կը արնդահարէ՝ «ո՜վ ցամքած լեռներ, դէպի ակն անապակ, մեր հի՜ն գեղեցկութիւններուն» ...

Եւ ամէն ոք գինով է, գինով այն երիտասարդին պէս, որ մէջ ընդ մէջ, պարտասած իր ջիղերուն յուզումէն, կը հագագէր՝ «պապօ՛ Ռուբէն»։

Այսպէս անցաւ Ռուբէնի առաջին նուագահանդէսը Մարսէյլի մէջ։ Այս առիթով, կ'ուզէի գիտել տալ մեր յարգելի ընկերներէն Վ. Փ.ին, որ «Յառաջ»ի մէջ գրած էր Ռուբէնի Փարիզի հանդէսներու մասին, ժխտելով դաշնակի ընկերակցութեան անհրաժեշտութիւնը՝ քէմէնչէին։

«Քէմէնչէն» հարսն է որ կ'անցնի։ Որքան անպաճոյճ պիտի ըլլար հարս մը առանց հարսնեւորներու, նոյնքան գեղատաւորուած եւ զունաւոր։ Առանց ծափի եւ առանց ծնծղայի հարսնի՞ք։ Մանաւանդ, Տիկին Ռուբէն, իմ տաղանդաւոր հայրենակիցս, որ կը տիրէ դաշնամուրի թէքնիքին, այս բացառութեան կատարեալ իմաստով։

Եւ գեղեցիկ ծաղկեփունջեր իրարու վրայ դիզուեցան անոր բազուկներուն մէջ։ Այնթապի Հայր. Միութենէն, Մարսէյլի Հայ Երաժշտ. Միութենէն, «Արէլեան» թատերախումբէն, եւ Պ. Ղազարեանի «Տրամաթիք օփերէթ» Միութենէն։

Ներկայ էին բաւական թիւով օտարներ։ Տեղական թերթեր գեղեցիկ տողեր նուիրեցին՝ Ռուբէն զոյգին։ Մենք միայն ուշացանք։

Ժողովուրդի ինքնաբուխ փափաքին վրայ, Ռուբէնի երկրորդ հանդէսը՝ այսօր, կիրակի, Սալ Մազընոյի մէջ։

Յ. ԱՂԱՅԵԱՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը այսօր, կիրակի, կը տօնէ իր «Օր»ը։

Մեր հանրային կեանքի մէջ Կ. Խաչը գրաւած է արդէն իր պատուաւոր տեղը եւ կրնանք ուրախութեամբ հաստատել, որ հանրութիւնն ալ չի զլանար իր օգնութեան բաժինը բերելու Կ. Խաչի բազմաթիւ ձեռնարկներուն։

Երթալով կը բազմապատկուին Կ. Խաչին հոգերը, կ'աւելնան դարմանատուները եւ դպրոցները։ Այս վերջինները կոչուած են կարեւոր դեր կատարելու ապազգայնացման դէմ մղուած պայքարին մէջ։ Հայկական դըպրոցն է, որ առաջին տպաւորութիւններ պիտի տայ հայ մանուկին, ձեւաւորելով անոր հոգեկան աշխարհը։

Մանաւորապէս մեր գաղութին մէջ մեծ արժէք կը ներկայացնեն այդ դըպրոցները, որովհետեւ, գժբախտաբար, մեր պայմաններուն մէջ, հայ ծնողները քիչ կը սրացին իրենց զաւակներով, յանձնելով այդ հոգը ... օտար դպրոցներու։ Օտար դպրոցը անմիջապէս կը կաղապարէ մանուկի հոգին իր գիտցած ձեւով, եւ փոքրիկ Հայորդիները շատ չուտով կ'ընկալուին օտար աշխարհահայեացքին, կարգ ու սարքին, սովորութիւններուն, կենցաղին։

Այս պարագաներու մէջ, Կ. Խաչի վրայ կ'իյնայ մեծ եւ գեղեցիկ պարտականութիւն մը, — փրկել հայ մանուկը օտարացումէն, տալ անոր հայկական հոգի, պահել զինք հարազատ, հայ մթնոլորտի մէջ եւ փոխանցել անոր հայրենի յիշատակներ։ Այս բոլորէն վերջ միայն հայ մանուկը կըրնայ յետագային օգտուիլ օտար դպրոցէն։

Մեր աչքերուն առջեւ կը ծաւալի Կ. Խաչի գործը։ Մեր խաչուհիներուն ոչ եռանդը կը պակսի եւ ոչ ալ զոհաբերութեան գիտակցութիւնը։ Բայց անհրաժեշտ է որ հանրութիւնը իր օգնութեամբ եւ քաջալերութեամբ աւելի եւս խանդավառէ մեր մայրեր եւ քոյրեր, ամրապնդելով անոնց հաւատքը, որ կրնայ լեռներ շարժել։

Կարեւոր հարց մը եւս։ Իր գործունէութեամբ, իր եռանդուն աշխատանքներով, Կ. Խաչը կը հասնի ուրիշ նպատակի մը եւս, — բարձրացնել հայ կնոջ բարոյական եւ իմացական մակարդակը, տալով անոր զարգացման միջոցներ եւ միեւնոյն ատեն զայն աւելի սերտօրէն կապելով հանրային աշխատանքներուն։ Այդ աշխատանքի ծաւալէն եւ յաջողութենէն կախում ունի մեր նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան խնդիրը։ Կ. Խաչի բովէն անցած ներկայ եւ ապագայ հայ մայրերը աւելի ձեռնհասօրէն եւ գիտակցօրէն պիտի փարին տնային հայկական դաստիարակութեան դժուար ին գործին, գործ մը որ այսօր դեռ շատ պակասներ ունի։

Աջակցինք Կ. Խաչին որ զօնէ կարօտեալներուն օգնէ եւ զարգացնէ իր դարմանատուները։

Աջակցինք Կ. Խաչին որպէսզի փրկէ նորահաս սերունդը այլասերումէ եւ ներշնչէ անոր սէր ու յարգանք դէպի իր հայրենիքը, մայրենի լեզուն, պատմութիւնը, դէպի իր ազգային պատմական - մշակութային արժէքները։

Աջակցինք Կ. Խաչին որպէսզի աւելի եւս զարգացնէ իր դաստիարակչական աշխատանքը, բարձրացնէ հայ կնոջ ընդհանուր մակարդակը։

Մեր քաջալերանքը եւ դրամական զոհողութիւնը կը վերածուին մնայուն արժէքներու։ Բոլորս միասին, գիտակցաբար այսօր, մարտ 21ին դէպի Salle Poissonière, Մէթրօ Պօն Նուվէլ։

Կ. Խաչը կը կատարէ իր պարտքը։ Մենք ալ կատարենք մերինը։

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Աշխատանքի պատմութիւնը գրուած չէ տակաւին։ Ահա թէ ինչու բանուորներու ազատագրութեան մասին մեր գիտցածը աւանդութիւն է պարզապէս, բայց ոչ իրական պատմութիւն։ Կ'ըսուի թէ բանուորական դասակարգը ազատագրուեցաւ առաջին անգամ Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութեան ընթացքին։ Սակայն կը մոռցուի որ Յեղափոխութենէն տարիներ առաջ Ֆրանս. մէջ գոյութիւն ունէին բանուորական կազմակերպութիւններ, մերթ հալածուած, մերթ արտօնուած։

Հին բանուորը կը կոչուէր «ուղեկից», — ան կը ներկայացնէր մարդկային այն խլեակը, որուն կեանքի եւ աշխատանքի ազատութիւնը կը զոհուէր ոստիկանութեան եւ գործատիրոջ ձեռքը։ Ծորտ մըն էր ան, որ քաղաքներու մէջ ազատ բնակութեան իրաւունք չունէր։ Պարտաւոր էր, երբ աշխատանք գտնէր, պահել իր գործատիրոջ ցոյց տուած խուցին մէջ։ Աշխատանք գտնելէ վերջ, չէր կրնար գործը ձգել եւ հեռանալ, առանց ոստիկանութեան ցոյց տալու արձակումի գիրը, զոր կը խմբագրէր իր գործատէրը, եթէ ուզէր։ Իրեն արգիլուած էր պտըտիլ փողոցներուն մէջ ժամը 8էն վերջ, հաւաքուիլ աւելի քան երեք ընկերներով։ Երբ քաղաքին արհեստապետութիւնները իրեն մերժէին գործ տալ, ստիպուած էր հեռանալ քաղաքէն, ճամբայ իյնալ դէպի նոր քաղաք մը, — այսպէս մինչեւ որ գործ մը գտնէր՝ կը ճամբորդէր քաղաքէ քաղաք, ճամբաներուն վրայ գիշերելով, մուրալով, գողնալով, ընկերովի սպառնալով ագարակներ են ներս։ Ուղեկիցներու այս կեանքը որոշ չափով նիւթ կազմած է գրականութեան, բայց արդի բանուորները շատ քիչ բան գիտեն հին բանուորներու այդ տառապանքներէն։ Երբ ուղեկիցը քաղաք կը մտնէր, պարտաւոր էր ներկայանալ ոստիկանութեան, ցոյց տալու համար իր հին գործատիրոջ վկայագիրը։ Ետոյ քաղաքին արհեստապետութիւնները գործ մը կուտային իրեն, — պարտաւոր էր ընդունիլ, այլապէս կը բանտարկուէր, — կամ կը մերժէին գործ տալ եւ ուղեկիցը դարձեալ կ'իյնար ճամբայ։

Բանուորներու ազատագրութիւնը կը սկսի ճարտարարուեստի զարգացումով։ Եւ ահա բանուորները կը միանան, կը կազմակերպուին, ԺԸ. դարուն ուղեկիցները այնքան զօրացած են որ արքայական գիւաններու մէջ կը հանդիպինք բազմաթիւ վաւերաթուղթերու, որոնք կը վկայեն թէ ինչ պայքարներ մղուած են ոստիկանութեան եւ բանուորութեան միջեւ։ Բանուորական այդ հին կազմակերպութեանց անուններէն յիշենք՝ Պարտականութեան Ուղեկիցներու Ընկերութիւն, Javots, Harpayans, որոնք ունէին իրենց խորհրդանշանները, բառերը, արարողութիւնները։ Անոնք սէնտիքաներ կազմած էին եւ ամէն սէնտիքա իր ապաստանն ու ժողովատեղին ունէր քաղաքին մէջ։ Ապաստանին կառավարիչը կը կոչուէր «մայրիկ», իսկ բանուորական կազմակերպութեան վերահսկիչը՝ «նախկին»։ Երբեմն երկու «Պարտականութեանց» միջեւ տեղի կ'ունենային բախումներ, պարզ այն պատճառով որ մէկը կը մերժէր միւսին դրած արգելքը բանուորի մը աշխատանքին վրայ։ Այս «Պարտականութիւններն» էին, որ երբեմն հսկայ գործադուլներ կը սարքէին, — առնենք յիշենք Մարսիլիոյ փեղուրագործներուն, Մազմէի թղթագործներուն, Փարիզի գըրաշարներուն գործադուլները։ Հին գործադուլներուն ուժին մասին գաղափար մը տալու համար, ըսենք միայն որ «Պարտականութեան» տուած մէկ հրահանգով կը կործանէր քաղաքի մը ճարտարարուեստը, — օրինակ երբ արգելք դրուէր քաղաքի մը արհեստապետութեան վրայ, ամէն գործաւոր դաշտ կը փախչէր, եւ ղուրսէն ոչ մէկ գործաւոր կ'երթար աշխատելու այնտեղ, մինչեւ որ գործատէրերու սէնտիքան բանակցութեան մտնէր «Նախկին»ին հետ եւ վերջ տըրուէր գործադուլին, երբ կը կնքուէր հաւաքական պայմանագրութիւն մը, կը պատժուէր յանցաւոր արհեստապետը։

Բանուորը այսպէս ազատագրուելէ վերջ, աւելի զօրաւոր կազմակերպութիւններ ստեղծուեցան՝ երբ ճարտարարուեստը զարգացաւ, աշխատանքի կանչեց անգործները, ճամբաներու վրայ դեգերող ուղեկիցները, վճարելով աւելի քան հին արհեստապետութիւնները, պաշտպանելով զանոնք ոստիկանութեան հետապնդումներուն դէմ, ապաւէն տալով անոնց պահելու ուր որ ուզեն։

Քաղքենի յեղափոխութենէն վերջ բանուորական կռիւները ուրիշ հանգամանք առին։

ԿԱՊՐԻԷԼ Տ'ԱՆՈՒՆՑԻՕ ԵՒ ՄԱՀԸ

— ● —

Տուինք արձագանգը այն լուրին թէ իտալացի մեծ բանաստեղծը, Կապրիէլ տ'Անունցիօ, ծերացած զգալով ինքզինք՝ կ'ուզէ վերջ տալ իր կեանքին։

Տ'Անունցիօ ծնած է 1863ին, Ֆրանքավիլլա - Տէլ - Մարէի մէջ։ Գրականութենէն ներս մուտքը կատարեց բանաստեղծութիւններով, յետոյ նուիրուեցաւ արձակին ու գրեց վէպեր եւ թատերգութիւններ։ Ծանօթ է նաեւ իբրեւ գրական քննադատ, հրապարակագիր։ Իր արուեստին մէջ ոմանք կը տեսնեն ազդեցութիւնը Պուրժէի, Զոլայի եւ ռուսական վէպին, մանաւանդ այն մասերուն մէջ, ուր նկարագրական վարպետ ղանդաղութիւն մը կը մատնէ։ Թաթխուած է մելամաղձութեամբ, կը սիրէ հին պերճագեղ արուեստին վերարտադրութիւնը, ինչպէս նաեւ գզայարանական խաղերը։

Աշխոյժ՝ իր իմացականութեամբ, տ'Անունցիօ օժտուած է անհանդարտ եւ կռուող նկարագրով մը։ Ընդհ. պատերազմին սկիզբը ուժեղ պայքար մը բացաւ Իտալիան կապելու համար Դաշնակիցներու կառքին։ Եւ երբ Իտալիան պատերազմին մասնակցեցաւ, ինք եւս կռիւի մէջ մտաւ իբրեւ ծովային սպայ կամ օդանաւորդ։ Նոյն իսկ յանդուգն թռիչք մը կատարեց Վիէննայի վրայ։ Պատերազմէն վերջ, տեսնելով որ Դաշնակիցները անարդար գտնուեցան հանդէպ իր հայրենիքին եւ Իտալիոյ չտուին Ֆիումէն, գլուխն անցաւ զինուորական արշաւախումբի մը եւ գրաւեց Ֆիումէն։

Այնուհետեւ քաշուեցաւ իր վիլլան, լճի մը եզերքը, եւ նուիրուեցաւ գրականութեան։ Օդանաւային իր կռիւներու ընթացքին կորսնցուցած էր աչքին մէկը, — այդ կուրութեան օրերէն ունի Notturno, ինչպէս ուրիշ բազմաթիւ գործեր, որոնց մէկ քանին թարգմանուած են նաեւ հայերէնի։

Այժմ 74 տարեկան, ոչ միայն անպէտ կը զգայ ինքզինք, այլ եւ որ եւ է ստեղծագործութեան անկարող։ Եւ իբրեւ հին Հռոմայեցի, ամօթ կը համարի, ապրիլ անպէտ արարածի մը նման, մեռնիլ կակուղ վերմակի մը տակ։ Աւարտած է իր ստեղծագործական կեանքը, կ'ուզէ վերջ տալ նաեւ իր ֆիզիքական գոյութեան՝ ազնուոր մահով մը։

Այս առթիւ կ'ըսուի թէ, օր մը, տ'Անունցիօ կը կարդար իր բարեկամուհիներէն մէկուն վէպը։ Զհաւնեցաւ վէպին, ու ցաւ յայտնեց որ իր վիպագիր բարեկամուհին, իր ծերութեան մէջ, տակաւին կը յամառի բաստեղծագործել, երբ հարկ էր վերջ տալ իր կեանքին՝ նման յիմարութիւններով չեղծելու համար երիտասարդական շրջանի ստեղծագործութեանց գեղեցկութիւնը։

Նոյն բանը կը խորհի ապահովաբար հիմա իր մասին։ Ժամանակէ մը ի վեր ինքզինքին արգիլած էր ստեղծագործել, հիմա կ'ուզէ արգիլել նաեւ ... ապրիլը։

1913էն ի վեր մասնաւոր հեղուկի մը պատրաստութեան աշխատած, այդ հեղուկով կ'ուզէ սպաննել ինքզինք։ Այրող կամ տարրալուծող հեղուկ մը, որուն բաղադրութիւնը գաղտնի կը պահէ, լեցնելով տաշտի մը մէջ, ինքզինք պիտի նետէ այդ հեղուկին մէջ, մեռնելու համար վայրկենապէս։

Ոմանք կը պնդեն թէ տ'Անունցիօ քիմիագիտութենէ բան չէր հասկնար, (գիտէր միայն «մտածման կամ սիրոյ քիմիագիտութիւնը», կ'ըսէին), հետեւաբար սխալ է կարծել թէ այրուցիկ հեղուկով մը պիտի սպաննէ ինքզինք։ Միւս կողմէ գիտել կը տրուի որ ժամանակին «գեղեցկութեան ջուր» մը պատրաստած էր, աղուոր մազ ունենալու համար, թէեւ ինք ...ճաղատ էր։

Դեռ առիթ կ'ունենանք խօսելու տ'Անունցիոյի մասին։

Շամիրամ

— ● —

Միրիամ Հարրի Մերձ. Արեւելքէն բերած իր յիշատակներուն կարգին, փարիզեան թերթի մը մէջ կը պատմէ Շամիրամի հէքեաթը.—

Շամիրամ, ըստ աւանդութեան, աղջիկն է մահկանացուի մը եւ աստուածուհիի մը։ Ծնունդէն վերջ, Շամիրամ կը լքուի անապատի մը մէջ, ուր զինք կը գիրցնեն աղաւնիները։ Ետոյ հովիւ մը կ'որդեգրէ։ Ասորիքի կառավարիչը, տեսնելով անոր աստուածային գեղեցկութիւնը կը նուիրէ Նինոսի։ Շամիրամ կ'ամուսնանայ Ասորեստանի թագաւորին հետ, բայց յետոյ կը սպաննէ զայն եւ կը թագաւորէ մինակ։ Այնուհետեւ Շամիրամ կը գրաւէ Մարաստանը, Հայաստանը (որուն թագաւորին, Արայ Գեղեցիկին կը սիրահարի պահ մը, կ'ըսէ հայկական աւանդութիւնը), կը հասնի մինչեւ Հնդկաստան։ 42 տարի թագաւորելէ վերջ, դահը կը թողու իր զաւկին, եւ ինք կը համբառնայ երկինք, աղաւնիի փոխակերպուած։

Շամիրամ արդէն կը նշանակէ աղաւնի։

Ողջույր պատրաստած էր իր դամբանագիրը.— Ես չինեցի բերդեր, ուր թշնամիք չի համարձակիր իր ոտքը չինել, գետը դարձուցի որ հոսի ուզած ուղղութեամբս, երկաթներով տաշեցի ժայռերը՝ անոնց մէջէն անցնելու համար ճամբաներս, երկրին մէջ ծառեր տնկեցի եւ աստղերուն մէջ ծաղիկներ ծաղկեցուցի, եւ այսքան աշխատանքներէ վերջ՝ ժամանակ գտայ զբօսնելու բարեկամներուս հետ եւ մարմինս ծածկելու նկարէն չղարշներով»։

Տակաւին մինչեւ այսօր Ասորեստանի եւ Հրէաստանի մէջ աղջիկներ կան որոնք աղաւնիներ կը կրեն կամ իրենց ծոծերուն մէջ աղաւնիի պատկեր գըծած են, ի յիշատակ անմահ Շամիրամին։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (130)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Լեւոնը կատարելապէս ինքզինքը կոեր էր։ Ձեռքովը շարժում մը բրաւ ինդրելու ձեւով, որ ընկերը խօսքը հարունակէ ու քովի նամակները վերցնելով՝ բսաւ.

— Դեռ մաս մը նամակներ չկարդացինք ... բայց մէկ երկու հարց կայ, նախ՝ անոնց մասին։ Գիտե՞ս, Վահէ՛, Ալայ բէկը գերի վերցուցեր ենք։

— Ի՞նչ, խենթեցա՞ր, — պոռաց Վահէն՝ տեղէն վեր ցատկելով, — երազի՞դ մէջ ...

— Չէ՛, Ղըլճայի սարը։ Հիմա Գէորգի մօտ է ...

— Ըհը։ Է՛, ինչո՞ւ տեղն ու տեղը չսպաննեցիք էդ գազանը։ Հիմա ի՞նչ պիտի ընես ...

— Վարդի պէս պիտի պահեմ ու գուրգուրամ վրան, — հեգնօրէն ծիծաղեցաւ Լեւոնը, ու վիրաւոր դէմքին վրայ չարաչուք ժպիտ մը խաղաց։

— Իսկ վե՞րջը։

— Վերջը այն, որ պիտի փորձեմ կառավարութեան հետ փոխանակութիւն մը ընել։ Եթէ անոնք համաձայնին մեր երկու ընկերները բաց ձգել, ես ալ Ալայ բէկը ազատ կը ձգեմ։ Իսկ եթէ չհամաձայնին, անշուշտ երեք արշին չուան մը կը ճարուի, զայն ծառէ մը կախելու համար։

— Մինչեւ հիմա եթէ կախած լինէիր, աւելի լաւ կը լինէր ... Ի զուր փորձ է, կառավարութիւնը չի համաձայնիր։

— Մէկ փորձենք։

— Ուրի՞շ։

— Ղըլճացիներու խնդիրը կայ։ Գիւղը հիմնայատակ կործանեցաւ, գիւղացիները ցրուեցան Թիմարի գիւղերը, բոլորովին սոված վիճակի մէջ։

— Պէտք է պարտադրել այդ շրջանի գիւղերուն, որ ձմեռուան ընթացքին պահեն զանոնք, մինչեւ գարուն ...

— Յետո՞յ։

— Յետոյ գարնան գիւղացիք կը վերադառնան Ղըլճա, շրջակայ գիւղերու մեր խումբերը անոնց հողերը կը հերկեն, մենք ալ սերմնցու կուտանք ...

— Թող այդպէս լինի, — համաձայնեցաւ Լեւոնը, — կարեւորը այն է, որ Ղըլճան գէշ աղէկ վերաշինուի մինչեւ սեպտեմբեր ... մեր կարեւոր կայաններէն մէկն է ... Մէկ ալ պէտք է կարգադրութիւն մը ընել Շատախի Շաքիր բէկի մասին ... Ի՞նչ վերաբերմունք պիտի ցոյց տանք այդ մարդուն ... անպատճառ կ'ուզէ մեզ հետ տեսնուիլ, նոյն իսկ կ'առաջարկէ մեզ գործակցիլ ...

— Լեւոն, այդ խնդրի մասին ուրիշ անգամ կը խօսինք, երբ ընկերները բոլորն ալ մէկտեղուած կը լինեն ... Մէկ սա նամակները աչքէ անցընենք։

Լեւոնն ու Վահէն իրարու քով նըստած՝ նամակները սկսան կարդալ։ Վահէն գրպանը դրած նամակը հանելով՝ սկսաւ կարդալ։ Երկրորդ անգամ մըն ալ կարդալէ վերջ, խնամքով ծալեց նամակը ու գրպանը դրաւ ու բըկաւ աչքէ անցընել միւս նամակները, որոնք Լեւոնը աչքէ անցուցած էր արդէն։

— Վահէ՛, կրնա՞ս երեւակայել, թէ ի՞նչ նորութիւն կ'իմացնեն Թիֆլիսէն, — խոհուն դէմքով Լեւոնը դարձաւ Վահէին՝ նոր կարդացած նամակը երկնցնելով անոր, — մէկ կարդա՛ տես։

Վահէն, առանց նամակը առնելու, հարեւանցի ակնարկ մը նետեց ու տեսնելով թուանշաններու երկար շարքը՝ խնդրեց Լեւոնէն.

— Ժամ մը կ'առնէ, մինչեւ որ կարդամ այդ թուանշանները, դուն վարժ ես կարդալու։

— Կը յայտնեն, որ Թուրք կառավարութեան թոյլտուութեամբ Ռուսաստանէն բժշկական խումբ մը պիտի գայ հոս՝ հիւանդանոց մը հաստատելու համար, ինչպէս Ամերիկեան միսիոնարները ունին։

— Հրաշալի գործ կը լինի։

— Դեռ այս բոլորը չէ։ Ինչպէս կ'իմացնեն, եկողները մեր մօտ ընկերներէն են ...

— Ի՞նչպէս թէ մեր ընկերներէն, — զարմացաւ Վահէն, — խելքդ կորսնցուցի՞ր ...

— Իմ ալ հաւատալս չի գար, բայց այդպէս գրուած է։

— Իսկ ռուս կառավարութիւնը ի՞նչպէս թոյլատրած կրնայ լինիլ։

— Աւելի լաւ է նամակը կարդամ, որ հասկնաս, — ու Լեւոնը Վահանեանի նամակը բանալով սկսաւ կարդալ։

«Բժշկապետ Զախարովը վերջապէս յաջողեցաւ թոյլտուութիւն ստանալ, բժշկական խմբով Թուրքիա անցնելու եւ Վանի մէջ հիւանդանոց մը բանալու մտադրութեամբ։ Ամիսներու դիւանագիտական բանակցութիւններէ վերջ, Թուրք կառավարութիւնը ըստիպուած եղաւ տեղի տալ Փեթերպուրկի կրուկ պահանջին առջեւ»։

— Հըմ, այդ է որ չեմ հասկնար։ Ռուս կառավարութի՜ւնը ...

— Դեռ մտիկ ըրէ, — ու Լեւոնը շարունակեց նամակի ընթերցումը.

«Բժշկապետ Զախարովը համալսարանը աւարտած է ներկայ արտաքին գործոց նախարարին հետ, որու հետ մօտ ընկերներ են եղած։ Աղկէ զատ՝ ան Փեթերպուրկի բարձր դասու ռուս ընտանիքներու հետ մօտ կապեր ունի եւ ընդհանրապէս սիրուած մէկն է այդ շրջանի մէջ։ Անշուշտ այս թոյլտուութիւնը մենք պիտի չընդունինք որպէս Հայերու հանդէպ եղած շնորհ մը ռուս կառավարութեան կողմէ։ Հոդ մեծ դեր կը խաղայ անշուշտ սահմանամերձ շրջանները ռուսական ազդեցութեան տակ պահելու ցանկութիւնը, մանաւանդ որ այս ձեռնարկը կոպէկ մը ծախք չի պահանջեր կառավարութենէն։ Այդ է պատճառը որ Զախարովի դիմումը իր ընկերոջ՝ վերջապէս բարեյաջող ելք մը ունեցաւ։ Գործի փինանսական մասը պիտի հոգան Փեթերպուրկի, Բագուի եւ Թիֆլիսի հայ հարուստները, իսկ նախնական ծախքերու ամբողջ ծանրութիւնը իր վրայ վերցուց այդ գործը նախաձեռնողներէն հայ օրիորդ մը, որուն շուտով կը հանդիպիք»։

— Հետաքրքիր օրիորդ մը պիտի լինի անշուշտ, հը՞, մեր տղայ, եթէ սիրուն ալ լինի ...

Լեւոնի դէմքը կնճռոտեցաւ։ Ան անտարբեր ձեւով ուսերը թափահարեց, մարդու մը նման, որ գրքի այդ էջը բոլորովին գոցած է եւ սպասում մը չունի այլեւս։ Վահէն՝ զգուշանալով Լեւոնի դիւրազգածութիւնը գրգռելէ՝ բաւականացաւ խնդրելով որ ան նամակի ընթերցումը շարունակէ։

«Ան այժմ բժշկապետ Զախարովը հոդ կուգայ երեք օգնականներով, այդ տեղի պայմանները ուսումնասիրելու համար նախ քան գործի ձեռնարկելը։ Զախարովի ընկերներէն մէկը երիտասարդ ռուս բժիշկ մըն է, մաքուր խառնուածք մը, Սոցիալ Յեղափոխական կուսակցութեան անդամներէն, բնիկ Թիֆլիսեցի։ Երկրորդը մեր ընկերներէն Աւետեանի կինն է, Գերմանուհի մը, որ աւագ հիւանդապահուհիի պաշտօնով կուգայ։ Իսկ երրորդը վերջերս աւարտեց Մոսկուայի համալսարանի բժշկական մասի մանկաբարձական բաժանմունքը։ Այս այն օրիորդն է, որ նախնական բոլոր ծախքերը անձնական միջոցներով հոգաց»։

— Ի՞նչ կ'ըսես, Վահէ։

— Օրիորդի՞ մասին։

— Տօ, եղբայր, բաւական է, ես գործի մասին կը խօսիմ։

— Ի՞նչ պիտի ըսեմ։ Եթէ յաջողի՝ շատ լաւ։ Բայց կը վախնամ, որ Թըրքական կառավարութիւնը հազար ու մէկ դժուարութիւններ առաջ բերէ .. Եթէ ամբողջ խումբը Ռուսերէ կազմուած լինէր՝ թերեւս ... Ես կը զարմանամ, որ կառավարութիւնը թոյլ տուած է Հայերուն Տաճկաստան մտնել։ Ուրիշ ի՞նչ նորութիւն։

— Այդ մասին այդքան, իսկ գէնքերու մասին կը գրէ —

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

4000 Համայնավարներ Պաղեստինի մէջ

Պաղեստինի ոստիկանութիւնը հրամայեց ձերբակալել բոլոր համայնավար գործիչները: Այս առթիւ կը տեղեկացնեն թէ 4000 հրեայ եւ արաբ համայնավարներ կը գտնուին Պաղեստինի մէջ: Արաբները համայնավարներու կը վերագրեն վերջին յարձակումները:

*** Գրած էինք թէ երեք ռումբեր պայթեցան Երուսաղէմի մէջ, վիրաւորելով 25 Հրեաներ: Այս դէպքին հետեւանքով, բացառիկ վիճակ հրատարակուեցաւ քաղաքին մէջ, ժամը 7էն մինչեւ 9: Արաբական Գերագոյն Խորհուրդը յայտարարութիւն մը ուղղեց Արաբներուն, յորդորելով որ համբերեն, մինչեւ արքայական յանձնաժողովին որոշումը: Յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ այս խռովութիւնները կը վնասեն արաբական շահերուն:

Օրէնք պանդոկի գիներու մասին

Նկատելով որ պանդոկներու, այլազան հիւրանոցներու եւ կահաւորուած սենեակներու գիները կրնան չափազանց բարձրանալ, յառաջիկայ ցուցահանդէսին առթիւ, Երեսփ. Ժողովը օրէնք մը քուէարկեց անցեալ օր: Այս օրէնքին համաձայն, բոլոր պանդոկապետները պարտաւոր են ոստիկանութեան տոմարներուն մէջ արձանագրել այն գիները զոր կ'ուզեն գանձել, մայիս 1էն մինչեւ հոկտեմբեր 30: Այս գիները պիտի կախուին բոլոր վարձու հաստատութեանց դռներուն վրայ եւ սենեակներուն մէջ: Օրէնքը քուէարկուեցաւ 259ի դէմ 334 ձայնով:

Կիներու ազատութիւնը Ալպանիոյ մէջ

Ինչպէս հաղորդած էինք, Ալպանիոյ Խորհրդարանը նջջեց կիներու քօղը: Թագաւորին հրահանգներուն համաձայն, կառավարութիւնը մեծ գումար մը նշանակած է եւմտացոյցին մէջ, որպէսզի մասնաւոր դասընթացքներ հաստատուին կիներու համար: Թագաւորին երկու քոյրերը կը վարեն կիներու ազատագրութեան պայքարը: Վերջերս պտոյտ մը կատարեցին Շքոտրայի մօտ, առանց քօղի երեւալով մահմէտական գիւղերու մէջ, որպէսզի երեւելիները եւ իրենց կիները համոզուին թէ անհրաժեշտ է ընկերային բարենորոգումներ կատարել:

Գերմանական բանակին թիւը 900,000

Լոնտոնի թերթը կը գրեն թէ գերմանական սպայակոյտը մօտերս պիտի վերջացնէ բանակին վերակազմութիւնը: Սովորական 36 զօրաբաժիններուն վրայ պիտի աւելնան բոլոր զրահապատ եւ մեքենաշարժ կազմակերպութիւնները, բաժնուած՝ երեք զօրաբաժիններու: Զրոյց կը շրջի թէ նոր զօրաբանակ մը պիտի հաստատուի Մինիխի մէջ: Այդ պարագային Պավարիա պիտի ունենայ երկու զօրաբանակ: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ նոր կարգադրութեանց հետեւանքով գերմանական բանակը պիտի ունենայ 13 զօրաբանակ, առանց հաշուելու մեքենաշարժ զօրամասերը: Այն ատեն Գերմանիա մշտապէս պիտի ունենայ 900,000 զինուոր, խաղաղութեան ատեն:

ՃԱՆԱՉՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԵՐՁԱԿ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ժողով ունին վաղը, երկուշաբթի, առտուան ժամը 10ին Աշխատանքի Սակարանին մէջ, իրենց շահերու պաշտպանութեան համար: Սէնթիքան կը հրաւիրէ նաեւ հայ ընկերները:

ՑՐԻՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ եւ շրջակայից Մարզուանցիներու Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 131 Ֆօպուրկ տիւ Թամփըլ սրճարանին մէջ: Բոլոր հայրենակիցներէ կը խնդրուի ներկայ ըլլալ: Ներկաներու թիւը բաւարար պիտի համարուի տրուելիք որոշումներուն: Օրակարգ. Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ Մշակութային Միութիւն մը կազմելու համար, խորհրդակցական ժողով պիտի գումարուի երեքշաբթի գիշեր ժամը 8ին, Շահրիկեան Ակումբին մէջ:

ՀԱՅ Արուեստի Ակումբի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները 23 Մարտ, երեքշաբթի 22 rue Richer. Ներկայ կ'ըլլան խորհրդակից անդամներ՝ Պ. Պ. Պարունակեան, Վ. Էսմէրեան, Տքթ. Իգմըրլեան, Ռ. Թադէոսեան, Վաչէ Վաչեանց, Վերնար Վաճէ, Ա. Չօպանեան եւ Պարկիրճեան:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Միութեանս յառաջիկայ երեկոյթը տեղի պիտի ունենայ Մարտ 24ին, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին, 8 rue Bossuet, Paris:

Պիտի զառախօսէ Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ նիւթ ունենալով մեծ արուեստագէտ պետրոս Ադամեանի կեանքն ու իր արուեստը:

Մասնաւորաբար կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Դասախօսութենէն վերջ կը սկսի պար:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Տօշեան.— Որ եւ է հրահանգ չենք ստացած:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՄԱՐՏ MARDI 23 MARS 1937

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3377 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՇՆՈ՛ՐՀ ՄԸ՝ ԻՐ ՇՆՈՐՀԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՎ

Արագօրէն աչքէ անցընելով «Խ. Հայաստան»ի վերջին թիւերը, փետր. 23էն մարտ 3, մնացինք անբացատրելի, ամէն պարագայի մէջ մռայլ տպաւորութեան մը տակ :

Գիտի ըսէինք թէ իրար խառնուած են հարսնիքն ու սուգը, եթէ կարելի ըլլար այդ բացատրութիւնը գործածել այսպիսի պարագաներու մէջ :

Այսպէս, թերթը շռնդալից խորագիրներով կը ծանուցանէ «Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութեան սահմանադրութեան» նախագծին վաւերացումը Երեւանի կեդր. Գործադիր Կոմիտէին կողմէ (խորհրդարան) : Եւ կ'աւելցնէ թէ նախագիծը յանձնուած է «Հայկական ԽՍՀ խորհուրդների 9րդ արտակարգ համագումարին քննութեան եւ հաստատութեան» :

Այս առթիւ հրատարակուած է նաեւ նոր սահմանադրութեան նախագիծը, յարեւնման՝ կեդրոնի կաղապարին :

Արդ, այս աւետարե՛ր լուրին հետ, կ'երեւան շարք մը թիւթոյ յօդուածներ եւ բանաձեւեր, որոնք սեւ քօղի մը պէս կ'այլափոխեն պատկերը :

Կարդալով այդ հրատարակութիւնները, հատուած առ հատուած եւ տող առ տող, հակառակ ձեր բոլոր լաւատեսութեան, կը մատնուիք չարաշուք անստուգութեան մը :

Եւ հարցումները իրարու կը յաջորդեն, ձեր մտքին մէջ.— ի՞նչ է պատահած նորէն. դեռ կը շարունակուի՞ն Աղասի Խանջեանի «անձնասպանութեան» առթիւ սարքուած հալածանքները : Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի պղտոր աչքերը նոր «դաւե՞ր» երեւան հանած են : Քանի՞ հոգի են եւ ի՞նչ եղած են «հակայեղափոխականները»,— բանտարկուա՞ծ, աքսորուա՞ծ : Ճիշդ այն պահուն որ Մոսկուա կը բարեհաճի՛ նոր սահմանադրութիւն մը շնորհել «Հայկական Խ. Ս. Հանրապետութեան» (ոչ թէ «Հայաստան»ի), ինչո՞ւ սեւ ցանկը անվերջ կը ճոխանայ նոր շնորհազուրկներով : Ի՞նչ մահացու մեղքեր գործեր են Արսէն Եսայեանը (նախագահ Հօկի), Ա. Երզնկեանը (փոխ - վարչապետ), Ա. Եղիազարեանը (նախորդ կրթական գործավար)...

Իբրեւ անմիջական աղբիւր ունենալով միայն «Խ. Հայաստան»ի վերջին թիւերը, դժուար չէ գտնել այս հարցումներուն մօտաւոր պատասխանը :

Անշուշտ բաւարար պիտի չըլլայ այդ պատասխանը : Յաճախ ամիսներ, նոյնիսկ տարիներ կ'անցնին, մինչեւ որ կարելի կ'ըլլայ լիովին ստուգել շատ մը իրողութիւններ՝ ոչ միայն Հայաստանի, այլեւ ամբողջ Խ. Միութեան մէջ :

Արդ, կարդալով «Խ. Հայաստան»ի զանազան թիւերը, անգամ մը եւս կը համոզուինք թէ՝ Երեւանը, ինչպէս Թիֆլիսն ու Մոսկուան, տակաւին կը գալարի ահաւոր մղձաւանջի մը տակ,— հակայեղափոխութի՛ւն :

Եւ քանի որ ազդանշանը կեդրոնէն տրուած է, նոյնինքն Ստալինի բերնով,— տե՛ս թէ կուտաս : Մատնէ՛, սեւցո՛ւր, հալածէ՛, զա՛րկ՝ բարոյապէս եւ ի հարկին ֆիզիքապէս : Զախջախէ որ եւ է գլուխ որ կը համարձակի ծուռ նայիլ, խանձէ որ եւ է բերան որ կը փորձէ տարրական ճշմարտութիւններ յիշեցնել, կտրէ՛ այն թեւերը որ կրնան գլխուդ բարձրանալ, յիշեցնելու համար արդարութիւն կամ իրաւունք :

Ահա լսեցէք,— ոմն Մ. Դանիէլեան, քարտուղար Երեւանի կոմիտէի, երկարապատում ուսումնասիրութիւն մը հրատարակելով «Ներկուսակցական աշխատանքի մի քանի հարցերի մասին», կ'ողբա՛յ որ դեռ բաւարար աշխատանք չէ կատարուած Երեւանի մէջ, «թշնամական տարրերի մերկացման, նրանց ջախջախման գործում» : («Խ. Հայաստան», 27 փետրուար) :

Բայց այս չի նշանակեր թէ որսի շուները տարին անցուցեր են ալ ուտելով եւ պոչ խաղցնելով.

—«Երեւանի կուսկազմակերպութիւնները վերջին տարում խոշոր աշխատանք կատարեցին իրենց շարքերը հակայեղափոխական, տրոցկիստական, դաշնակցական, նացիոնալիստական տարրերից եւ ամէն կարգի ու գոյնի թշնամիներից մաքրելու գործում :

Երեւանի կուսկազմակերպութիւնները մասնաւորապէս իրսկայական աշխատանք կատարեցին հակայեղափոխական, նացիոնալիստական - խանջեանական թափթփուքներին մերկացնելու եւ դիմակազերծ անելու գործում » :

Այս միեւնոյն գրութեան մէջ է որ, յօդուածագիրը հպարտութեամբ կը հաստատէ դիմակազերծումը նոր «դաւաճան»ի մը, «հակայեղափոխական նացիոնալիստ» Ա. Եսայեանին : Եւ կը հաստատէ մնացեալն ալ,— ամբաստանեալին ձերբակալումը, որ տեղի ունեցած է ամիսներ առաջ.

—«Ա. Եսայեանի մերկացումից ու ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ բաւական ժամանակ անց, Հօկի կուսկազմակերպիչ Վ. Թարախչեանը, հիմնարկի անկուսակցական աշխատողներից թաքցնելով Եսայեանի հակայեղափոխական լինելու հանգամանքը, յայտարարում էր թէ նա գտնւում է գործուղման մէջ» :

Այսպէս տող ընդ մէջ պրպտելով, կը գտնենք շնորհազուրկներու նոր շարք մը,— հիներու անուններուն հետ խառնուած, բայց ոչ բոլորը իրենց անուններով, բացառութեամբ Երզնկեանի, Եսայեանի եւ Եղիազարեանի :

Անշուշտ «Հայաստանի աշխատաւորութիւնն» է որ, «ցասումով համակուած», մէկ օրէն միւսը, քուրջի պէս կը նետէ երէկուան առաջնորդները, մէջտեղը ձգելով միայն խամաճիկներ, աչքերը կապուած, թեւերը կտրած թութակներ :

Եւ այսպիսի պայմաններու մէջ է որ, կը քննուի եւ կը վաւերացուի «Հայկական Ս. Խ. Հանրապետութեան» սահմանադրութիւնը...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԱԼԱՏԻԷ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՈՐ ԵՒ Է ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱ

Ուշագրաւ կոչ մը միջին դասերուն

Պ. Տալատիէ, ազգ. պաշտպանութեան նախարարը, որ միեւնոյն ատեն արմատական կուսակցութեան նախագահն է, կիրակի օր ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ, մերժելով որ եւ է դիկտատուրա եւ թելադրելով որ միջին դասերը համախմբուին, պաշտպանելու համար իրենց շահերը եւ երկրին ազատութիւնը : Բանախօսութիւնը, որ ապահովաբար մեծ տպաւորութիւն պիտի գործէ, տեղի ունեցաւ Մարոմի մէջ (Ռուանի մօտ), հացկերոյթի մը առթիւ, որուն կը մասնակցէին հազար արմատականներ :

Պ. Տալատիէ յիշելով Քլիշիի ցաւալի դէպքը, հաստատեց թէ լուրջ մտահոգութիւն կը տիրէ երկրին մէջ, այդ ընդհարումէն ի վեր, «ուր իրար գտնուեցան ցուցարարներ եւ բարեկարգութեան պաշտօնեաները, երկուքն ալ ժողովուրդի զաւակներ : Մեր հակառակորդները վերսկսած են իրենց պայքարը ամբողջ աշխարհի մէջ, անգամ մը եւս Ֆրանսան ներկայացնելով իբրեւ տկար եւ պառակտեալ երկիր մը, ենթակայ՝ քաղաքացիական պատերազմի : Ժամանակն է, իրականին մէջ շատ քիչ ժամանակ ունինք, վերահաստատելու համար խաղաղութիւնը Ֆրանսացիներու միջեւ, ինչ որ պայման է արտաքին խաղաղութեան պահպանման համար : Բայց բարեկարգութիւնը կրնայ հաստատուիլ միայն յարգելով օրէնքը : Ժողովրդապետական կարգ ու սարքի մը մէջ օրէնքը, այսինքն ազգային կամքին արտայայտութիւնն է եւ պէտք է մնայ բուն վեհապետութիւնը : Առանց օրէնքը յարգելու՝ կարելի չէ ոչ ճշմարիտ ժողովրդապետութիւն, ոչ ալ հանրապետական կարգ ու սարք : Ոչ մէկ անցեալ կառավարութիւն այնքան արագութեամբ եւ կորովամտութեամբ այնքան ընկերային գործ կատարած է որքան ներկայ կառավարութիւնը : Ոչ մէկ իշխանութիւն այնքան եղբայրական համակրանքով հետեւած է բանուոր դասակարգին տառապանքներուն : Ո՞վ կրնայ հակառակը պնդել ուղղամտօրէն : Բայց պահանջները անսահման չեն կրնար ըլլալ : Հարկ է նկատի առնել տնտեսական հնարաւորութիւնները որոնք ներկայիս մասնաւորապէս արտադրութեան աճում կը պահանջեն : Պէտք է խորհիլ նաեւ միջին դասերու մասին, մանր եւ միջին ճարտարարուեստութեանց, համեստ առեւտրականներու եւ փոքր կալուածատէրերու մասին, որոնք նոյնպէս իրաւունք ունին ապրելու եւ բարօրութիւն վայելելու : Բանուոր դասակարգին ծառայած չենք ըլլար, եթէ թոյլ տանք որ ան անպատասխանատու տարրերու կողմէ քշուի դէպի սա վտանգաւոր ցնորքը թէ իշխանութիւնը շուտով պէտք է պատկանի իրեն եւ միայն իրեն : Բանուոր դասակարգին ծառայելու համար ամէն բանէ առաջ հարկ է ճշմարտութիւնը խօսիլ : Ֆրանսա ազատութիւն կ'ուզէ բոլոր քաղաքացիներուն համար որ կը յարգեն օրէնքը : Այս ազատասիրութեան վրայ հիմնուած է իր ճշմարիտ մեծութիւնը : Ֆրանսա վճռապէս հակառակ է բոլոր դիկտատուրաներուն, ըլլայ մէկ մարդու, կուսակցութեան մը կամ դասակարգի մը : Այս միտքով է, բուն իսկ ազատութիւնը պաշտպանելու համար է որ մենք արմատականներս մասնակցեցանք Ժողովրդական Ճակատի կազմութեան : Առանց մեզի՝ այդ ճակատը կազմուած պիտի չըլլար : Եւ ճակատը չի կրնար տեւել առանց մեր աջակցութեան : Մենք պահեցինք մեր խոստումը, ուղղամտօրէն գործակցեցանք անոր կառավարութեան աշխատանքին, հակառակ բոլոր դժուարութեանց : Մենք կը խորհինք եւ կ'ըսենք սրտաբաց, թէ անհրաժեշտ է ծառայել Ժողովրդական Ճակատին եւ ոչ թէ ծառայեցնել զայն : Զունինք ուրիշ միջոց եթէ ոչ յարգել հրապարակաւ ստանձնուած յանձնառութիւնները եւ կամ դրժել զանոնք հրապարակաւ : Արմատական կուսակցութիւնը վճռած է պահպանել բարեկարգութիւնը եւ խաղաղութիւնը եւ ջերմօրէն կը յուսայ թէ իր կոչը պիտի լսուի բոլոր Ֆրանսացիներու կողմէ» :

ՔԼԻՇԻԻ ԶՈՀԵՐՈՒՆ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թափօրին մասնակցեցաւ մէկ միլիոն ժողովուրդ

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Քլիշիի հինգ զոհերուն յուղարկաւորութիւնը, մեծ հանդիսաւորութեամբ եւ կատարեալ բարեկարգութեամբ : Կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, բայց որ եւ է միջամտելէ չպատահեցաւ, կազմակերպիչները իրենք ստանձնած ըլլալով ամէն պատասխանատուութիւն : Ամբողջ արարողութիւնը տեւեց եօթը ժամ, սկսելով կէսօրէն : Կազմակերպիչները պատուիրած էին որ նշանախօսքերն ու ազդանշաններն ալ չափաւորեն, այնպէս որ, դրօշներու վրայ ընդհանրապէս կ'երեւային սա վերտառութիւնները.— «Կեցցէ՛ Ժողովրդական Ճակատը», «Կը պահանջենք լուծել խռովարար կազմակերպութիւնները» : Արձակուած կանչերն ալ այս իմաստն ունէին :

Յուղարկաւորութեան թափօրը ճամբայ ելաւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան կեդրոնէն (Ռիւ Լաֆայէթ), ուր փոխադրուած էին զոհերուն դագաղները : Թափօրը ճամբայ ելաւ համաձայն մանրամասն ուղեգծի մը, եւ երկիւղած արտայայտութեամբ մը որ յարգանք կը ներշնչէր բոլորին : Պատուիրակութիւններ ղրկած էին բոլոր արհեստակցական միութիւնները եւ ժողովրդական Ճակատին հետ կապուած կազմակերպութիւնները : Թափօրին մէջ կ'երեւային նոյնիսկ 5 — 10 տարեկան մանուկներ, ներկայացնելով մանկութիւնը : Ժողովրդական Ճակատի անդամներ հանդանակութիւն կը կատարէին զոհերու ընտանիքներու համար : Պզտիկ աղջիկներ, կապոյտ շապիկներով եւ կարմիր փողկապներով, «ինթէրնասիոնալ»ը կ'երգէին տարէցներու հետ : Հաշմանդամ ռազմիկներ ինչպէս ծերունի բանուորներ իրենց զայրոյթը կը յայտնէին բռունցքները բարձրացնելով օդին մէջ : Կային նաեւ երեքշաբթի օրուան դէպքին առթիւ վիրաւորուածներ, որոնք աչքի կը զարնէին իրենց վիրակապերով : Զոհերէն մէկուն կինը մարեցաւ, երբ թափօրը ճամբայ ելաւ : (Հինգն ալ երիտասարդներ են) : Թափօրին անցած փողոցներուն մէջ, տուներու պատուհաններէն եւ պատշգամներէն բռունցքներ կը բարձրանային եւ համակրական բացագանչութիւններ կ'արձակուէին : Շատ մը տուներ ալ ամբողջապէս փակած էին փեղկերն ու վարագոյրները, ինչ որ յուղարկաւորներուն ըսել կուտար թէ փաշականներ են :

Ոստիկանները եւ շրջուն պահակները դիրք բռնած էին չափաւոր հեռա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԱԿԱՆ ՖՈՆՏԻՆ ՄԱՍԻՆ

1936 օգոստոսին խումբ մը բարեկամներ կեդր. Յանձնաժողով մը կազմած եւ հրապարակային կոչ մը ուղղած էինք, նախնական դրամագլուխ մը ճարելու եւ «Յառաջ»ի սեփական տպարանի մը հիմը դնելու համար :

Այս առթիւ 13 ցանկեր հրատարակուեցան, 1936 օգոստ. 11էն մինչեւ հոկտեմբեր 4, որ կը ներկայացնէին շօշափելի գումար մը, 11,685 ֆրանք :

Մինչ այս մինչ այն, «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը նախընտրելով միանուագ փոխառութեամբ մը ճարել անհրաժեշտ գումարը եւ մասամբ ապահոված ըլլալով զայն, խնդրեց դադրեցնել արձանագրութիւնները :

Ուրեմն փակուած համարելով ձեռնարկը եւ մեր ջերմ շնորհակալութիւնները յայտնելով մասնակցողներուն, կը յայտարարենք.—

1. ՉԵՂԵԱԼ ԿԸ ՀԱՄԱՐՈՒԻՆ ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ ԿԱԶՄՈՒԱԾ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԵՐՆ ՈՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ԿՈՉԵՐԸ :

2. ՏԵՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԵՐԸ ԿԱՄ ԱՆՀԱՏ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ ՊԱՐՏԱՒՈՐ ԵՆ ՓԱԿԵԼ ԱՌԿԱԽ ՀԱՇԻՒՆԵՐԸ, ԱՐԴԻՒՆՔԸ ՀԱՂՈՐԴԵԼՈՎ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ :

3. Ցանկերու մէջ ծանուցուած եւ գանձուած գումարներուն գործածութեան մանրամասնութիւնները պիտի հրատարակուին յառաջիկային, երբ կատարուի տպարանին բացումը :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊՐ. ՖՈՆՏԻ
ԿԵԴՐ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

×

Արձանագրութեանց ընդհատումէն վերջն ալ կարգ մը գումարներ ստացուած ըլլալով, պիտի հրատարակուին առանձին :

Այս առթիւ մեր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք կեդր. Յանձնաժողովին եւ տեղական յանձնախումբերու անդամներուն, ինչպէս եւ մասնակցող ընկերներու եւ բարեկամներու :

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ

Համազգայինի Ֆրանսայի կեդր. վարչութիւնը շաբաթ օր խորհրդակցական ժողովի մը հրաւիրած էր հանրային կազմակերպութեանց եւ մամուլի ներկայացուցիչները, Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ, որ պիտի տօնուի յառաջիկայ հոկտեմբերին :

Երկար վիճաբանութիւններէ վերջ, ընտրուեցաւ 21 հոգինոց յանձնաժողով մը, որ պիտի զբաղի հանդէսին կազմակերպութեամբ, հատորի մը հրատարակութեամբ եւ հանգանակութեամբ :

Արսէն Եսայեան, Երզնկեան, Եղիազարեան ձերբակալուա՞ծ

« Խ. Հայաստան»ի վերջին թիւերուն մէջ, զանազան ժողովներու եւ բանաձեւերու կարգին, աչքի կը զարնեն կարգ մը բացատրութիւններ որոնց իմաստը դժուար չէ հասկնալ :

Այսպէս, Փետրուար 2ի թիւին մէջ, միթինկի մը պահուն, կը պահանջուի «անողոք պատժի ենթարկել նաեւ Բուխարինին, Ռիկովին, Ուգլանովին եւ միւսներին, ինչպէս նաեւ Հայաստանում յայտնաբերուած տրոցկիստական, դաշնակցական - նացիոնալիստական վիժուածքների՝ Ստեփանեանին, Սիմոնեանին, Գալոյեանին, Եղիազարեանին եւ միւսներին » :

Իսկ փետրուար 26ի թիւին մէջ, զոր երէկ ստացանք, խմբագրականը «հակայեղափոխական, տրոցկիստ - դաշնակ - նացիոնալիստ սրիկաներ»ու կարգին կը յիշէ նաեւ Եսայեանը, Երզնկեանը եւն. որոնք «դաւաճան Խանջեանի հովանաւորութեամբ խլրդայինաշխատանք էին կատարում մեր սոցիալիստական մեծ նուաճումների դէմ » :

Փետրուար 27ի թիւին մէջ ալ, ընդարձակ յօդուածի մը կարգին կը կարդանք.—«Հօկի կազմակերպութեան մէջ մենք մերկացրինք հակայեղափոխական նացիոնալիստ Ա. Եսայեանին» : Յօդուածը կը յիշէ անոր ձերբակալումը :

Կը նշանակէ թէ նոր ձերբակալութիւններ կատարուած են Երեւանի մէջ : (Եղիազարեան կրթական գործավար էր Խանջեանի օրով. գործավար էր նաեւ Երզնկեան) : Ուրիշ մանրամասնութիւններ վաղուան թիւով :

Թուրքիան ալ դժգոհ է բոլշեւիկներէն...

Այս միջոցին պաղ հով մը կը փչէ Էնկիւրիէն Մոսկուա : Մանրամասնութիւններ կը պակսին դեռ, բայց Պոլսէն զարնուած հեռագիր մը (21 մարտ) հետեւեալ տեղեկութիւնը կը հաղորդէ.—

« Ճիւմհուրիյէթ» լրագիրը, որ կառավարութեան կիսապաշտօնական օրկանը կը համարուի, այսօր յօդուած մը հրատարակեց որով սպառնագին կը պահանջէ որ խորհրդային կառավարութիւնը պաշտօնապէս եւ առանց երկդիմութեան յայտարարէ թէ բացարձակապէս որ եւ է կապ չունի Գ. Միջազգայինի (Կոմինտէրն) գործունէութեան հետ :

***Զուիցերիոյ բոլոր կուսակցութեանց եւ կրօնական դաւանութեանց ներկայացուցիչները կեդր. Կոմիտէ մը կազմեցին, պայքարելու համար համայնավարութեան դէմ :

*** Սկովտիոյ ընկերվարական կուսակցութիւնը մերժեց Ժողովրդական Ճակատի մը ծրագիրը, չուզելով որ եւ է գործակցութիւն հաստատել համայնավարներուն հետ :

═ o • ● ═

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ կացութիւնը նորէն ծանրացած ըլլալով, զէնքի տակ առնուեցան 700 հրեայ ոստիկաններ : Որոշուեցաւ սահմանապահ զօրքն ալ աւելցնել Սուրիոյ սահմանագլուխին վրայ :

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ վերջացուցած ըլլալով իր պտոյտները հիւսիսային Ափրիկէի մէջ, Իտալիա վերադարձաւ զրահաւորով :

ՎՐԻՊԱԿ.— Ընկեր Ս. Վրացեանի կիրակի օրուան յօդուածին մէջ վրիպումով գրուած է Ա. Ծերեթելիի. պիտի ըլլայ Ի. Ճաւճաւաձէ :

ՃԱԽՈՂԱԾ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Քալիֆորնիայէն եկած տեղեկութիւնները ցոյց կուտան, թէ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի լիազօր ներկայացուցիչ Գարեգին արք. Յովսէփեանի առաքելութիւնը Խաղաղականի ափերուն մօտ գտնուած մեր գաղութներուն մէջ եւս վերջացած է նոյնպիսի ձախողանքով մը, ինչպէս որ վերջացաւ Ատլանտեանի ափերուն մօտ գտնուող մեր գաղութներու մէջ։ Կը պարզուի, որ Քալիֆորնիոյ մէջ եւս առաջին օրէն իսկ սրբազանը ինկեր է պառակտիչ ռամկավար - հնչակ - Հօկճի խմբակին ձեռքը, ըրեր է նոյն ձախող քայլերը, ինչ որ ըրաւ այս կողմերը, եւ բնականաբար չէ կրցեր կատարել որ եւ է շինարար գործ։

Աւելին. գանօրէն խրատուած իր այստեղի պարտութենէն, ան այնտեղ, ըստ երեւոյթին, փորձ ալ չէ ըրած միութիւն առաջ բերելու պառակտուած 2 կողմերու միջեւ, այլ ջանացած է միայն կատարել ռամկ.-Հնչ.-Հօկճի քլիքին անհաշտ կամքը՝ փորձելով այդ խմբակին հակառակ եղող զանգուածին ձեռքէն առնել Ֆրէզնոյի եկեղեցին, ինչպէս որ այս կողմերը, միութեան իր ծանօթ ձեռնարկի ձախողանքէն յետոյ, փորձեց խլել եւ ռամկավար - հնչակ - հօկճիներուն յանձնել Ֆիլատելֆիոյ եկեղեցին։

Ցատկանշական է որ Գարեգին սրբազան Քալիֆորնիոյ մէջ այնքան առաջ գացած է, որ «Ասպարէզ»ի համաձայն, նոյն իսկ սպառնացած է հերձուածող յայտարարել Ֆրէզնոյի եկեղեցին կազմող համայնքը, եթէ ան չենթարկուի ռամկավար - հնչակ - Հօկճի խմբակին։

Ապահովաբար, Գարեգին սրբազան երբեք պիտի թոյլ չտար իրեն այսպիսի արտառոց, աններելի եւ հայ եկեղեցիի ոգիին ու հիմնական սկզբունքներուն հակառակ սպառնալիք մըն ալ ընելու, եթէ խորհ. կառավարութեան ուրուականը մղձաւանջի պէս չհալածէր զինքը եւ չստիպէր յուսահատական քայլեր ընելու։

Ի՞նչ հերձուածի մասին խօսք կրնայ ըլլալ, երբ Գարեգին սրբազան շատ լաւ գիտէ, թէ Ֆրէզնոյի եկեղեցին կրօնական որ եւ է շեղում կատարած չէ հայ եկեղեցիի կանոններէն եւ որ եւ է դաւանական վէճ չունի էջմիածնի հետ, հետեւաբար որ եւ է պարագայի տակ չի կրնար հերձուածող յայտարարուիլ պարզ վարչական տարակարծութեան մը համար։ Չէ՞ որ Գարեգին սրբազան շատ լաւ գիտէ, թէ հայ եկեղեցիի իրական վեհապետը միշտ եղած է եւ այսօր ալ է հայ հաւատացեալ ժողովուրդը, եւ կաթողիկոսը, ժողովուրդէն ընտրուած սպասաւոր մը ըլլալով, չէ եղած երբեք եւ չի կրնար ըլլալ բռնապետական իշխանաւոր մը։ Հետեւաբար կաթողիկոսը կամ անոր ներկայացուցիչը իրաւունք չունին երբեք վարչական խնդիրներու մէջ իրենց կամքը պարտադրելու ժողովուրդին։

Գարեգին սրբազանը կոյր չէ, որ մինչեւ այժմ չտեսնէր, թէ ռամկավար - հնչակ - Հօկճի պառակտիչները ամէն տեղ մեր ժողովուրդի փոքրամասնութիւնը կը կազմեն եւ ատոր համար ալ մէկիկ դրած են օրինական ժողովրդապետական միջոցները՝ կարենալու համար իրենց ձեռքն առնել ազգին ու եկեղեցիին գործերը արտասահմանի մէջ։ Գարեգին սրբազանը կոյր չէ, որ չտեսնէր, թէ այդ պառակտիչները, օգտուելով էջմիածնի՝ խորհ. կառավարութեան գերին ըլլալու տխուր իրողութենէն, կ'ուզեն միայն շահագործել իր ներկայութիւնը՝ իրենց կամքը փաթթելու համար իրենց հակառակ եղող մեծամասնութեան վզին։ Վերջապէս, Գարեգին սրբազան կոյր չէ, որ չտեսնէր, թէ այն վրան - բաց դաւերը, զորս անոնք նիւթեցին Նիւ Եորքի եւ Պոսթընի մէջ՝ հայ եկեղեցիի միութիւնը արգիլելու համար, այժմ աւելի սանձարձակ կերպով կը շարունակուին Քալիֆորնիոյ եւ մասնաւորապէս Ֆրէզնոյի մէջ։

Դժբախտաբար, Գարեգին սրբազանը էջմիածին վերադառնալու հարկադրանքին տակ կը գտնուի եւ չի կրնար ու չուզեր շարժիլ այնպէս, ինչպէս որ անկասկած պիտի շարժէր, եթէ իր գլխուն կախուած չըլլար խորհրդային գաղտնի ոստիկանութեան կապարէ ծանրութիւնը։

×

Կը լսենք, որ անակնկալ կերպով Գարեգին սրբազան հեռագրով հրահանգ ստացած է վերադառնալու էջմիածին։ Եւ ահիկա հակառակ այն իրողութեան, որ իր առաքելութիւնը վերջացուցած չէ տակաւին եւ չէ գացած Հարաւ. Ամերիկա, ինչպէս որ պէտք է ընէր։

Աւելորդ է ըսել, թէ հրահանգը թելադրուած է խորհրդային գաղտնի ոստիկանութենէն, որ Գարեգին սրբազանի յետագայ պտոյտը այլ եւս օգտակար չի նկատեր Մոսկուայի շահերուն համար։

Ըստ երեւոյթին, այդ անակնկալ հրահանգն է որ ստիպած է Գարեգին սրբազանը իր յուսահատական սպառնալիքն ընելու Ֆրէզնոյի մէջ։

Պէ՞տք է ըսել, թէ որքան ատեն որ Խորհրդային կառավարութիւնը կ'ուզէ պառակտուած վիճակի մէջ պահել ամերիկահայ եկեղեցին, Խորհրդային ճանկերու մէջ խեղդուող էջմիածինը չպիտի յանդգնի երբեք վճռական ո եւ է քայլ առնելու այդ վիճակին դէմ, այլ պիտի հարկադրուի միայն նուիրագործել այն, ինչ որ կ'ուզեն Խորհրդային կառավարութեան ծառայող պառակտիչները։

Արդ՝ այժմ, երբ յայտնի կը դառնայ Գարեգին Սրբազանի ձախողանքը նաեւ Ֆրէզնոյի մէջ եւ ինք հրաման կը ստանայ էջմիածին վերադառնալու, ամէնէն լաւատեսներն անգամ ստիպուած են խոստովանիլ, թէ շինարար ոչ մէկ արդիւնք տուաւ անոր առաքելութիւնը, որուն հետ այնքան յոյսեր էին կապուած դեռ քանի մը ամիս առաջ։

Ուրիշ ի՞նչ արդիւնք կարելի էր սպասել Գարեգին Սրբազանի առաքելութենէն, երբ ան, Ամերիկա ոտք կոխելէն սկսած մինչեւ Ֆրէզնօ երթալը, վայրկեան մը իսկ ազատ ու անկաշկանդ չեղաւ՝ իր խղճի մտօք ու հայ եկեղեցիի գերագոյն շահերուն համաձայն շարժելու։ Ուրիշ ի՞նչ արդիւնք կարելի էր սպասել Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ներկայացուցչէն, որ, Խորհրդային սարսափին տակ ըլլալով եւ ամբողջովին յենալով Խորհրդային կառավարութեան ծառայող Ռամկավար - Հնչակ - Հօկճիներուն ձեռքը, անոնց հետ միասին պոյքոթ ըրաւ ամերիկահայ ժողովուրդի մեծամասնութեան եկեղեցիներն իսկ այցելելէ եւ, բացի միութեան իր վարանոտ ու ձախող փորձէն Նիւ Եորքի մէջ, եղաւ պարզապէս գործիքը պառակտիչ Ռամկավար - Հնչակ - Հօկճի փոքրամասնութեան։

Ով գիտէ, եթէ Գարեգին Սրբազան Ամերիկա եկած չըլլար, այս գաղութը այսօր թերեւս շատ աւելի մօտ պիտի ըլլար միութեան, քան այժմ։ Մոռնալու չէ, որ պառակտիչները լայնօրէն շահագործեցին անոր ներկայութիւնը՝ կրքերը կրկին հրահրելու, պառակտումը աւելի եւս խորացնելու համար։

(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»-Ի)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

ԺԱՄԱՆԱԿՆ Է ԳՈՐԾԵԼՈՒ

«Յառաջ» սերունդը հայ պահելու հոգէն տարկուած՝ երիտասարդական կազմակերպութեան հարցը շեշտակի հրապարակ կը դնէ եւ կ'որոճայ նախապատրաստական աշխատանքներ, դէթ մասամբ ամոքելու համար այն աննախանձելի կացութիւնը որ կը ճնշէ հայրենավտար սերունդին վրայ։

Երէց սերունդի պարտականութիւնը կարելի է համարել այլազան, որովհետեւ ցեղի մը երիտասարդ տարրը այն հում աղաղձն է որ երէցը կրնայ մօտեցնել նուիրական եւ պաշտելի այն սեղանին որ կը կոչուի ազգ։ Ինչո՞ւ տարակուսիլ, ինչո՞ւ զաւամած մտքերով երիտասարդ խանդավառութիւններ մարել վասն պնակ մը ապուրի։

Երիտասարդութեան մասին երբ կը խօսինք, կը յիշենք անմիջապէս մեզ նման ժողովուրդները որոնք դաժան պայքարներէ յետոյ, փառքի յաղթական դրօշը պանծացնելով իրենց ազատութիւնը կը ցնծերգեն։

Իսկ մեր անկազմակերպ երիտասարդութիւնը տարտղնուած ի սփիւռս աշխարհի, արդեօք դեռ այդ գիտակցութեան հասած չէ՞։

Ներկայ երիտասարդ սերունդը մեր ազատագրական պայքարի վերիվայրումներուն ներշնչուելով պէտք է տքնի, ուսումնասիրէ փառքերը Հայոց աշխարհի պատմութեան, եթէ իրապէս ինքզինքը կ'ուզէ յորջորջել արթուն պահակը այդ դարաւոր փառքի կոթողներուն։ Այսպէս կը բացուի ճամբան մեր երիտասարդ տարրին համար։

Համամիտ ամէն տեսակի առաջարկներուն կամ ծրագիրներուն, միայն թէ անոնք ըլլան ազգային, ես ալ իմ կողմէ, կ'ուզէի կրկին յիշեցնել։ Ազգերը իրենց գոյութեան պայքարով թող մեզի օրինակ ծառայեն։

Եւրոպայի մէջ ապրիլը միայն բաւական չէ, այլ եւրոպական այս քաղաքակիրթ ոստանէն նպաստաւոր, օրինակելի մտքեր վերցնենք ու ծեծենք դուռը մեր հանրային կեանքի խանդաղանձին, սրբագրենք մեզ ասիական բարդացած կոպտութենէն։ Հայրենիքի շահը ամէն բանէ վեր դասենք։

Ներկայ պայմաններու տակ, երիտասարդ տարրին կազմակերպութիւնը, միաձոյլ եւ միակամ մարմնի մը ստեղծումը այլեւս անյետաձգելի պահանջ է։

Ամէն երիտասարդ թող գիտակցի իր պարտականութեան, որովհետեւ ասպարէզը իրն է։

Խօսքէն գործի անցնիլը աւելի իմաստութիւն է, քան թէ արդէն յապաղած գործի մը մասին քննաբեր ճառականներ հիւսելը։

Ուրեմն յառաջ, երիտասարդներ, դուք ձեր փրկութեան պայքարին համար։

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ԹԱՏՐՈՆ

« CHACUN SA VÉRITE»

(Comédie Française)

« Քոմէտի Ֆրանսէզ»ը երկուշաբթի ցերեկ «ընդհանուր փորձ»ի մը ներկայացումով, մամուլին եւ հրաւիրեալներուն տուաւ Փիրանտէլլոյի «առակախաղ»ին մէկ նոր պատշաճաւորումը։

Նոր կառավարութեան գալուստէն ի վեր՝ Ֆրանսական առաջին թատրոնին աւանդական կարգ ու սարքին մէջ կատարուած փոփոխութիւններէն մէկը եղաւ անուանումը 3 բեմադիրներու, իբրեւ «յառաջընթաց» մտքերու թարգման, նոր հոսանքներու ներկայացուցիչ։ Շ. Տիւլլէն անոնց մէկն է։

Փիրանտէլլոյի խաղը ան արդէն բեմադրած էր երեք տարի առաջ, իր «Աթըլիէ» փոքր թատրոնին մէջ։

Այսօր զայն կը տեղաւորէ Քոմէտիի խաղացանկին մէջ։

Լուիճի Փիրանտէլլօ ծանօթ անուն է։

Շատեր յիմար կը գտնեն զայն, ուրիշներ հանճարեղ։

Ես կը մտածեմ՝ վարպետորդի մը։

Բայց, անցեալ օր երկու ժամ փիրանտէլեան խորհրդածութիւններ լսելէ յետոյ, կ'որդեգրեմ եւ կը դատեմ իր իսկ մտածելակերպը, անոր պարտադրած ձեւով։

Քառորդ դարու պատմութիւն է՝ արուեստի զանազան ճիւղերուն մէջ սուտ - խենթ ձեւանալով ուշադրութիւն գրաւելու վարպետ քաղաքականութիւնը։

Փարիզեան գեղարուեստական շըրջանակներուն մէջ ապրած երեք տասնեակ տարիներու ընթացքին, նախ վարանոտ՝ բայց հետզհետէ տիրական թեւածումը տեսայ բազմաթիւ հանճարներու, որոնց մօտենալ այսօր անկարելի կը համարուի, առանց բուրվառի։

Միամիտներ կամ շահագրգռուածներ պատուանդաններու վրայ դրած են զանոնք, եւ վայ դպչողին։

Քաջութիւն պէտք է ունենալ, անոնց կասկածանքով մօտենալու։

Քաջութիւնն ալ տեսակ մը յիմարութիւն չէ՞։

Ուրեմն այսօր յիմար եմ։

Ցիմարութենէ բռնուեցայ այն պահուն, երբ վարագոյրը իջաւ Փիրանտէլլոյի առակախաղին վրայ։

Զարմանալի չէ։ Երկու ժամ յիմարներու հետ ապրեցանք, եւ... մեկնեցանք սրահէն, առանց գիտնալու՝ յիմար էին թէ ողջամիտ։

Փիրանտէլլոյի առակաբանութեամբ այսպէս ալ կ'ըլլայ՝ այնպէս ալ։

Խոր փիլիսոփայութիւն, կամ մեծ յիմարութիւն։

Որը որ կ'ուզէք։

Եւ յետոյ, ի՞նչ արժէք եւ նշանակութիւն ունի ձեր կարծիքը։ Ո՞ւր է «ճշմարտութիւնը»։

Ամէն մարդ իր ճշմարտութիւնը ունի։

Թերեւս մտածէք որ տգէտ մըն եմ, աշխարհահռչակ գրողի մը հանդէպ այս տողերը գրելով։

Փիրանտէլլոյի մը դատողութեամբ՝ ի՞նչ իրաւունք ունիք այդպէս մտածելու։

Ինչպէ՞ս պիտի դատէք, եւ ի՞նչ հիման վրայ, որ ես եմ տգէտը եւ ոչ թէ դուք։

Իմ համոզումներս կրնան սխալ համարուիլ, իսկ ձեր սխալները՝ ճշմարիտ։

Ո՞ւր է «ճշմարտութիւնը»։

Ու Փիրանտէլլօ իր երեւակայած անձնաւորութիւններու բերնով երկու ժամ կը ճառէ, մեզ համոզելու համար ... թէ համոզուելու չենք ո եւ է ճշմարտութեան առջեւ։

Իր հերոսներէն մէկը կը հարցնէ իր ծառային.

— Գիտե՞ս թէ որու հետ կը խօսիս, թէ ես ո՞վ եմ.

Ծառան ապշած կը կմկմայ.

— Բայց, ձեզի հետ, իմ տիրոջս հետ։

— Ապահո՞վ էք ատոր։

Պէտք էր տեսնել ծառային դէմքը։

Խաղը չեմ նկարագրեր, որովհետեւ Փիրանտէլլօ իր անձնաւորութիւնները բեմադրած է, անոնց բերնով ներկայացնելու համար վերացական եւ քմածին գաղափարներ, որոնք մեր ոտքերուն տակէն կը վերցնեն դատողութեան ամէն հաստատուն կայան, մեզ վերածելու համար կասկածին պարապութեան մէջ տարուբեր անկայուն հոգիներու։

Խե՞նթ ենք՝ թէ մտացի էակներ։

Ինչպէս որ կ'ուզէք։

Խաղի ընթացքին կուգայ պառաւ մայր մը՝ որ կ'ամբաստանէ իր փեսան իբրեւ խենթ։

Փեսան՝ որ իր կինը արգելափակուած պահելու ամբաստանութեան տակ է, կուգայ արդարանալ թէ՝ իր կինը չուզեր ցոյց տալ եւ յարաբերութեան մէջ դնել իր մօր հետ, որովհետեւ իր կինը արդէն մեռած է, եւ երկրորդ անգամ ամուսնացած, իր նախորդ կնոջ մայրը՝ ցաւէն խենթեցած՝ կը կարծէ թէ իր նոր կինը իր մեռած աղջիկն է։

Եւ մենք չենք կրնար որոշել թէ ո՞վ է խենթը։

Պահ մը նոյն իսկ փակուած տան մէջ կնոջ մը գոյութիւնը կասկածի տակ կը մնայ։

Ճշմարտութիւնը երեւան բերելու համար կը մնայ մէկ միջոց։

Օրինական իշխանութիւնը — երրորդ արարուածին— կը միջամտէ, եւ կինը կը բերէ մեր դիմացը։

Հակառակ փեսայի կամքին՝ սպաւոր մայրը հոն է։ Ան կը նետուի իր աղջըկան վրայ, հեծկլտանքով դրկախառնուած։

Փեսան կը փրփրի։ Ան կը բողոքէ պառաւին պատճառած այդ հանդիպումի տառապանքին համար։

Ու քնքշօրէն զայն կը տանի սրահէն դուրս։

Կը մնայ սեւ քողերու տակ ծածկուած կինը։

Ո՞վ է ան։ Պառաւին աղջի՞կը, թէ երկրորդ կինը.

Իրեն ուղղուած հարցումին՝ ան կը պատասխանէ։

— Մէկը կամ միւսը՝ ինչպէս որ կ'ուզէք։

Այժմ կը մնայ ձեզի՝ խելօքներուդ՝ ճշմարտութիւնը գտնել, եւ իմանալ թէ ո՞վ էր խենթը, մա՞յրը, ամուսի՞նը, կի՞նը, հանդիսատեսնե՞րս, որ մեկնեցանք սրահէն, ժպտելով, վիճելով, մտածելով, երբեմն, իրարու նայելով կասկածոտ, հարցական, կէս խենթ։

Վարը, մայթին վրայ միայն, «Ավընիւ տը լ'Օփէրա»ի արեւոտ հեռապատկերին դիմաց, փարիզեան իրիկնաժամի եռուզեռ կեանքին խառնըուած, Փիրանտէլեան ցնորական փիլիսոփայութիւնը ցնդեցաւ վերջապէս, իր հիւանդ եւ կեղծ հոգեբանութեամբ։

Ցերեկոյթը սկսած էր Թրիսթան — Պէռնարի «Պահանջկոտ նկարիչ»ով, charge մը նոր արուեստի առաքեալներու կեանքէն, մէկ արարով։

ՀՐ. ԱԼԵՄԱՆԱՔ

«ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԽՕՍՈՂ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐԸ»

Էնկիւրիէն կը յայտնեն թէ Հալք կուսակցութեան ընդհ. կեդրոնը որոշած է հիմնական ծրագիր մը մշակել, Թուրքերէնէ տարբեր լեզուով խօսող Թուրքերը Թուրք մշակոյթին վարժեցնելու համար։ Այն վստահութիւնը կը տիրէ թէ, կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ կարելի պիտի ըլլայ ձեռք բերել այս գործը, անոր իրականացումին աշխատելով ոչ թէ հարկեւանցի միջոցներով, այլ ամէն մարդի մէջ լուրջ եւ տեւական ջանքերով։ Այս գործը պիտի վարէ Հալքի ընդհ. կեդրոնին մէջ կազմուելիք մասնաւոր յանձնախումբ մը որ պիտի ունենայ իր մասնաճիւղերը։

ՀՈՂԸ ՄԵԶԻ ԿԸ ՍՊԱՍԷ

Մարտ 11ին Իզմիրի մէջ հացկերոյթ մը տրուեցաւ շամիչի համագումարին վերջ։ Այս առթիւ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ տնտեսական գործավարը, Ճէլալ Պայար։ Ահա այդ ճառին ամփոփումը.—

Պատմութիւնը մեզի շատ բարձր շրջաններ ցոյց տուած է։ Ատեն եղած է որ Թուրքը ամբողջ աշխարհի մը տիրապետած է։ Վաղուան համար ալ նման ապագայ մը գոյութիւն ունի Թուրքերուն համար։ Մենք պարտաւոր ենք, պատմութեան մեզի տուած այս պարտականութիւնը կատարել։

Ասիկա ընելու համար պարտաւոր ենք կարգ մը ձիրքերով օժտուիլ։ Մեր այսօրուան բնակչութեան թիւը կընայ քիչ տեսնուիլ շատութեանց մէջ։ Ասկէ 100 տարի առաջ ազգերու բնակչութիւնները հաշուած ատեն Թուրքերը յառաջագոյններէն էին։ Այն ատեն Անգլիոյ բնակչութիւնը 12 միլիոն էր, եւ Ֆրանսայինը 25 միլիոն, մինչ Թուրքիոյ բնակչութիւնը աւելի քան 40—50 միլիոն։

Պատմութեան զանազան փուլերուն մէջ՝ անկասկած պատասխանատուութիւնը ուղղակի մեզ չպատկանող կարգ մը անվարչագիտութեանց երեսէն Թուրք բնակչութեան թիւը փոքր հանգամանքի մէջ մնացած է։ Պարտաւոր ենք այս փոքր բնոյթը թուական տեսակէտով բարձրացնել եւ բազմացնել։

Բնաւ մի մտահոգուիք։ Թուրք մայրերը բնակչութիւնը կը շատցնեն։ Թուրք բնակչութիւնը այսօրուան կրկնապատիկին պիտի հասնի շրջանի մը մէջ զոր մենք պիտի տեսնենք։ Մեզի ինկած պարտականութիւնը կը կայանայ Թուրքին անհատական եւ ընկերային արժէքը բարձրացնելու մէջ։ Երբ անհատներուն որակը, այսինքն գիտութիւնը, հասկացողութիւնը եւ ռանտըմանի ուժը շատնայ, ընդհանուր թիւը միշտ յաղթող կը հանդիսանայ։ Մենք կը ճանչնանք կարգ մը փոքր ազգեր որ մեր արտադրութեանց հարիւրապատիկ աւելին կ'արտադրեն։

Շիւքրի Գայա ըսելով որ Թուրք ներկայ սերունդը ամէն սերունդէ աւելի պարտաւոր է արտադրութիւնը աւելցնել, ապա շարունակած է իր խօսքը.

— «Եթէ խաղողագործը իր խաղողը եւ գարեգործը իր գարին շատ լաւ արտադրէ եւ աւելցնէ, Թուրքիոյ իւրաքանչիւր անհատը այսօր աշխարհի քաղաքներուն մէջ իր տեսածներէն շատ աւելի բարձր հարստութեան մը տէր պիտի ըլլայ եւ ատոր շնորհիւ իր մասնագիտութիւններն ու կարօտութիւնները պիտի ամբողջացնէ եւ ինք զինքը պիտի տեսնէ պատմութեան ցոյց տալիք եւ մարդկութեան հրաւիրած ամենաբարձր դիրքին մէջ։ Ասիկա իրականացնելու համար շատ մեծ դատի մը ետին չենք գտնուիր։ Այս դատին ամբողջ օրէնքը լուծուած է։ Ըլլալիք գործը ազգերու միջեւ կապը ապահովել է։ Պատրաստուած գետին ու գործիք կայ։ Հողը մեզի կը սպասէ։ Ոչ մէկ ազգ իր հողը Թուրքերուն չափ չի կրնար սիրել։ Երբ ամբողջ աշխարհ խաւարի ենթարկուած էր, Թուրքերը իրենց նախահայրերէն ժառանգ մնացած այդ հողերը իրենց արիւնով ոռոգելով պահպանած են թշնամի աչքէ։ Եթէ այս հողէն առաւելագոյն ռանտըմանը չառնենք, հողը չի ներեր մեզի։ Պարտաւոր ենք նաեւ մեր այսօրուան մասնագիտութիւնները եւ գիտութիւնները աւելի արդիւնաբեր վիճակի մը հասցնել, մեր գոյութիւնը պահպանելու տեսակէտով։ Պէտք է որ այս հողը մեզի տայ իր առաւելագոյն արդիւնքը։

Այս արդիւնքը ճիշդ անհատին մէջ եղածին պէս երկու տեսակ է։ Մէկը քանակական զոր արդէն պարտաւոր ենք ապահովել եւ մէկը որակական։ Որովհետեւ եթէ քանակին վրայ որակն ալ աւելնայ, այն ատեն մեր արտադրութիւնները կը շահին իրենց արժանի գերակշռութիւնը ամէն տեղ։ Եւ ապէ միայն մենք Եգէականցիները չէ որ պիտի օգտուինք, այլ նախ ամբողջ Թուրքիա եւ յետոյ ամբողջ մարդկութիւնը։

Քաղաքակիցներս, ամբողջ մարդկութիւն մը կը նայի ձեր բերքերուն։ Մեր երկրին գեղեցիկ բերքերէն միայն մենք չէ որ պիտի օգտուինք, մենք անոնցմով աշխարհի օգտակար պիտի ըլլանք աժան եւ առատ հայթայթելով։ Մեր դատին հիմը այս է։ Ասիկա տնտեսական եւ քաղաքական միջոց մը պիտի չըլլայ, այլ Թուրքերուն արժանապատուութեան ճամբուն վրայ առնուած միջոց մը։

ՍՏԱԼԻՆԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Իններորդ գլուխը կրում է՝ Դատարան եւ դատախազութիւն խորագիրը։ Ամփոփուած 102—117 յօդուածների մէջ, այստեղ եւս նկատւում է դատապարանի կենտրոնացում, քանի որ Մոսկուայի Գերագոյն Խորհուրդն է նշանակում Գերագոյն դատարանը եւ բարձրագոյն դատախազը եւ «անոնք են փաստական վերին հսկողը եւ թելադրողը հանրապետութեանց դատարանական եւ դատախազական օրգաններին»...

Տասներորդ գլուխը կրում է՝ Քաղաքացիների հիմնական իրաւունքները եւ պարտականութիւնները խորագիրը եւ ամփոփուած է 118—133 յօդուածների մէջ։

Մեր եւ սովետական սահմանադրութեան այս կէտերի թելադրանքները յար եւ նման են, չեն հակասում միմեանց, եթէ միայն գործադրուին եւ թղթի վրայ չմնան. տարբերութիւն է վերցնում միայն 133րդ յօդուածը, որ հրահանգում է պատժել հայրենիքի դէմ մեղանչողին, սակայն չի որոշում թէ ո՞րն է քաղաքացու հայրենիքը։ «Սովետական Հայաստանը, թէ իրաւունքների սահմանափակումով եւ թէ անոր երկրամասերի վաճառքի հանուելով, Խ. Միութեան կողմէ անիրաւուած է. արդ՝ ան թշնամի է Հայաստանին, իսկ թշնամուն դէմ պայքարելը պարտականութիւն է հայրենասէր քաղաքացիների համար»...

11րդ գլուխը՝ Ընտրական համադրոյթ, 134—142 յօդուածների մէջ ամփոփուած, առանձին առարկութիւնների չէ ենթարկւում. միայն պէտք է գիտել, որ 141րդ յօդուածը խեղդում է որոշ չափով ընտրութիւնների ազատութիւնը՝ «Թեկնածուների ցանկ ներկայացնելու իրաւունքները վերապահելով մասնաւորներին եւ ոչ ամէնքին»։

12րդ գլուխն է Զինանշան, դրօշ, մայրաքաղաք, ամփոփուած 143—145 յօդուածներում։ Ցիշատակութիւն չկայ 11 «անկախ» հանրապետութեանց սեփական դրօշների եւ զինանշանների մասին։ Ընկ. Ռուբէնն իրաւամբ նկատում է, որ «Հայաստանը պէտք է ունենայ իր առանձին հայկական դրօշը, զինանշանը, որ տարբեր պէտք է լինի բոլորից. գիւր չի՞ գայ եռագոյնը, այդ չէ էականը, թող ըստեղծուի մի նորը, բայց հայկականը միայն»։

13րդ գլուխը կրում է՝ Սահմանադրութեան փոփոխութիւններ խորագիրը։ 146րդ յօդուածը նախատեսւում է սահմանադրութեան փոփոխութիւն միայն Գերագոյն Խորհրդի որոշումով, իսկ Հ. Յ. Դ. ծրագիրը նման փոփոխութիւնը վերապահում է ազգերի խորհրդին, որ աւելի ընդունելի է եւ ճիշդ։

Այս բոլոր դիտողութիւններից յետոյ ընկ. Ռուբէնն իր դիտողութիւնները խմբագրել է ընդհանուր եզրակացութիւն խորագիրը կրող վերջաբանի մէջ եւ ձեւակերպել է մեր կուսակցութեան պահանջները տասներեք ընդհանուր եւ հինգ մասնակի կէտերի մէջ։ Տասներեք կէտերը բանաձեւում են այն բոլոր հակամարտութիւնները, որոնց նկատմամբ մի առ մի առարկութիւններ եղան երկու կուսակցութիւնների ծրագիրների համեմատական քննութեան ընթացքին, ուստի աւելորդ եմ համարում առաջ բերել այդ ամփոփումները. ինչ վերաբերում է հինգ մասնակի խնդիրներին, դրանք հետեւեալն են՝ Ա.— Նախիջեւանի հանրապետութեան Հայաստանի հանրապետութեան ղեկավարութեան յանձնումը. Բ.— Ինքնավար Ղարաբաղի Հայաստանի կցումը. Գ. — Լեռնային Գանձակի, Բորչալուի, Ախալքալաքի շրջանների սահմանների վերաքննութիւնը եւ ազգերի ինքնորոշման սկզբունքի գործադրութիւնը. Դ.— Գաղութների վտանգուած հայութեան ներգաղթը. Ե.— Միացեալ Հայաստանը։

Այս խնդիրներով են պայմանաւորւում մեր իրաւունքների պահպանումը եւ մեր ազգային գոյութիւնը։

ՄԱՐՄԱՆԴԵԱՆ

(Վերջ)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

Այս գիտական եւ մասնագիտական վկայութիւնները բոլոր Թուրքերուն գոր- ծակցութեամբ գլուխ պիտի հանուին եւ անպայման : Իմ ձեզմէ խնդրանքս պիտի ըլլայ որ չխնայէք ձեր ջանքերը որպէսզի Թուրքերուն անկախութեան եւ երջանկութեան սիրոյն ճամբուն մէջ կատարուած եւ կատարուելիք գործը գլուխ ելլէ : Եւ ա- ... եմ որ չպիտի խնայէք :

Անգարայի, Իզմիրի եւ Աղքսարի ... մէջ աշխատող այդքան ... ամբողջ երկրին մէջ իր հողը մշակող հողագործ մը, իր խաղողները ... վաճառական մը, սահմանագլխին վրայ պահակ սպասողներուն ... կարեւոր եւ նուիրական պարտականութիւններ ունին :

Եթէ մենք այսօր Իզմիրը ի ձեռին ունինք, ատիկա կը պարտինք ծովեզերքի ժողովրդեան զոհողութեան : Հայրենակիցներ, երկրի մը վրայ կը բարձրանք իբր ամբողջութիւն : Երկիրը ... մը չէ, այլ ժայռ մը : Մենք խորհինք բերդին մէկ կտորը ինչպէս որ կը պաշտպանենք, Իզմիրի ... ծովեզերքներն ալ նոյն ձեւով կը պաշտպանենք : Թուրքերը ... վիճակի մը մէջ են : Իւրաքանչիւրը ունի իր առանձին պարտականութիւնը : Սահմանագլխին վրայ սպասող զինուորի մը եւ այսօր ձեր մէջեւ գտնուող գործավարներուն մէջեւ պատուոյ եւ պարտականութեան տեսակէտով ոչ մէկ տարբերութիւն կայ : Ասիկա նոր եւ նոր Թուրք մտայնութիւն մըն է : Այս մտայնութիւնը չինող եւ ստեղծող Թուրք զաւակ մը եղող Աթաթիւրքն է :

Այս բարձր անհատականութիւնը գտած է կէտը ուր վերջ ի վերջոյ պիտի կրնար հասնիլ Թուրք ժողովուրդը ... մէջ մուրճի եւ մանգաղի ... մնացած երկաթի մը նման ... վերջ : Աթաթիւրք երկիրը ոչ միայն փրկած է քայքայումէ, այլեւ ... նոր տէրութիւն մը չինած : Այս տէրութիւնը քաղաքակրթական եւ մարդկային է :

Աթաթիւրք հրամայած է մեզի անոնց բոլոր հարկադրութիւնը ի գործ դնել : Մենք պարտաւոր ենք ասոնք ընել անտատարար : Ինչու որ, ամէնքս ... թիւն ստեղծուած մարդիկ ենք : Աթաթիւրք չբաւականանալու մեզի ... թիւն մը եւ երկիր մը տալով, այլ ... ըլլալով, մէջտեղէն վերցուց խալիֆայութեան ներշնչած երեւակայութիւնները» :

ԽԻԾԱՂ

Դատարանին մէջ.

— Ինչ համարձակութեամբ դրամարկղը կողոպտեցիր :

— Այդ համարձակութիւնը մեզ տուին աղքատութիւնն ու անօթութիւնը :

— Ըսել է ամէն աղքատ պէտք է գողութի՞ւն ընէ :

— Պարոն դատաւոր, չեմ կարծեր որ դուք ալ ուրիշ կերպ չարժէիք :

ՇԱՎԻԼԻ Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ՇԱՎԻԼ.— Մեր մասնաճիւղն ալ տօնեց Կ. Խաչի Օրը, իր անդամներու եւ համակիրներու շրջանակին մէջ հաւաքոյթով մը, որ սկսաւ նորակազմ «Րաֆֆի» Գեղարուեստասիրաց խումբի կողմէ «Բամ Փորոտան» քայլերգով :

Ատենապետուհի Տիկ. Ս. Տէր Դաւթեանի բացման խօսքէն վերջ, Տիկ. Եղլէն Բիւզանդ իր ոգեւորիչ խօսքերով կը խրախուսէ ներկաները մղուելու հանրային գործունէութեան կիներով միասին :

Նախ պատմականը կ'ընէ Կ. Խաչի ազգօգուտ գործունէութեան, որ քառորդ դարէ աւելի ճիւղաւորուած զանազան երկիրներու մէջ, Կարմիր, Կապոյտ կամ Գթութեան Խաչերու անունին տակ, տարած է ու կը տանի նուիրական ու մարդասիրական գործ մը, հասնելով հիւանդին ու ծերին, բանտարկեալին ու թշուառին եւ միեւնոյն ատեն օգնելով փրկելու մատղաշ սերունդը ճերմակ ջարդի աճարկու ճիրաններէն :

«Ուրեմն որքան ալ աննախանձելի ըլլայ մեր վիճակը, մտածենք նորէն սու մըն ալ ազգին կարօտութեան յատկացնել հետեւելով մեր նախահայրերուն, որոնք իրենց մթերքը ամբարելէ առաջ, չէին մոռնար նախապէս բաժինը հանել տնանկին» : Ու կը ձայնէ անոնք որ արդէն ըլլալ կ'ուզեն անոր ճամբուն վրայ, առանց մտածելու թէ իրենց կը վնասեն :

Ի վերջոյ կը շեշտէ պէտքը համերաշխութեան եւ համաձայնութեան ամէն տեսակի կազմակերպութեանց հետ, ինչպէս Կ. Խաչը ձեռք ձեռքի արդէն կը գործէ «Համազգային» ընկերութեան հետ, որովհետեւ ամէն բանէ առաջ Հայ ենք, մէկ ցեղի զաւակ մէկ արիւնէ եւ ամէնքնուս տեղը հայրենիքը՝ Հայաստանն է» :

Ապա կը սկսի գեղարուեստական փոքր բաժին մը մեներգներով ու արտասանութիւններով, մինչ մէկ կողմէ կ'եռար պտղաշահ ու հոտաւէտ թէյը որ կը պատուասիրուի ներկաներուն, ժրաջան Կ. Խաչուհիներուն կողմէ : Կ'երգեն Տիկ. Խոնարհ Մանուկեան (Իթալիէն), Տիկ. Պ. Եսկիճեան, Պ. Գ. Կօչկարեան, Պ. Փ. Օհանէսեան եւ Օր. Զ. Տէմիրճեան : Կ'արտասանեն Օր. Գայլումճեան (Իսիէն), Պ. Տ. Օհանէսեան, Օրիորդներ Ա. Շարապխանեան եւ Բ. Մինասեան եւ Պ.Պ. Ա. եւ Պ. Թորիկեան եղբարք : Իսկ փոքրիկն Վարդուհի Թորանեան ալ կուտայ մեզ առաջին փորձերը իր սիրուն պարին :

Կը կատարուի վիճակախաղ մը քանի մը սիրուն եւ օգտակար առարկաներով : Եւ «Յառաջ Նահատակ»ը կուգայ թնդալ, իբրեւ ողջերթ :

Շնորհաւորելի է ղպրոցին վարչութիւնը, որ կը բաղկանայ Կ. Խաչի եւ «Համազգային»ի մասնաճիւղերէն : Շնորհակալութիւն նաեւ ամէն անոնց որ մասնակցեցան բարոյապէս թէ նիւթապէս : Մասնաճիւղը քաջալերուած՝ յառաջիկայ ապրիլ 4ին Նոր Կիրակին պիտի սարքէ ցերեկոյթ-պարահանդէս մը, կրկին ի նպաստ իր դպրոցին :

Կեցցեն թէ աշխատողները եւ թէ քաջալերողները :

ՄԷՆ - ՍԷ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Նոր Բաղէշ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ծանօթ է մեր բոլոր հայրենակիցներուն որ 1927 մայիսէն ի վեր,— մօտ տասը տարի— Մարսէյլի մէջ գոյութիւն ունի «Սալնոյ Ձորի Հայր. Միութիւնը», որ իր շուրջ համախմբած է հայրենակիցներու մեծագոյն մասը : Ունի իր ծրագիր - կանոնագիրը, որ կը ձգտի վառ պահել ազգային հայրենասիրական ոգին իր հայրենակիցներու մէջ, մասնակից դարձնելով զանոնք կրթական, գեղարուեստական, մարզական եւ բոլոր ազգօգուտ ձեռնարկներու, ինչպէս եւ նիւթական աջակցութիւն ընել մեր անգործ, կարօտ եւ չքաւոր հայրենակիցներու :

Այս տասը տարուան ընթացքին, մեր միութիւնը, հայրենակիցներու պարտաճանաչութեան եւ զոհաբերութեան շնորհիւ կրցած է 15.000 ֆրանքի մուտք մը ունենալ : Բայց որովհետեւ միշտ ալ չքաւորներ եւ կարօտեալներ անպակաս եղած են, եւ վերջին տարիներու տնտեսական տագնապն ու գործազրկութիւնն ալ բազմացուց օգնութեան կարօտ հայրենակիցներու թիւը, մինչեւ այժմ միութիւնը 12.000 ֆրանքի օգնութիւն մը փութացուցած է մեր թշուառներուն, ինչ որ մեր գլխաւոր պարտականութիւնն էր : Միութեան նպատակներէն մէկն ալ 4—5 ուսումնակարօտ չքաւոր պատանիներու ազգային բարձրագոյն կրթութիւն մը տալն էր, տեղաւորելով զանոնք յատուկ վարժարաններու մէջ : Այդ առթիւ 1933—35 մեր դիմումներն ու խնդրանքները Բարեգործականին՝ արդիւնք մը չտուին եւ անիրագործելի մնաց մեր ծրագիրը, քանի որ մեր առանձին ուժերը չէին բաւեր այդ նպատակն ալ իրականացնելու :

Այժմ մեր Միութիւնը ունի 60 կանոնաւոր անդամներ, որոնք բոլորն ալ ամբողջ նուիրումով եւ եռանդով փարած են մեր նպատակներու իրականացման : Նոյնպէս Միութենէն դուրս գտնուողները իրենց կարելին չեն զլացած մեզ, ամէն անգամ որ անոնց զոհաբերութեան դիմած ենք : Միութիւնը աշխատած է օգտակար ըլլալ բոլոր կարօտ հայրենակիցներուն, առանց դաւանանքի խտրութեան : Ինչպէս նաեւ օգնած ենք արտասահմանէն հասնող կարօտեալներու : Այն անդամ հայրենակիցները, որոնք փոխառութիւններ բրած էին միութենէն իրենց ժամանակաւոր տնտեսական կարիքներն հոգալու, մաս առ մաս կը վերադարձնեն : 1936ի շրջանին, մեր անդամներէն քանի մը հոգի փոքր դժգոհանքներու եւ ըսի ըսաւներու պատճառաւ մեկուսացան Միութենէն եւ միանալով քանի մը ուրիշ հայրենակիցներու թիւով 14 հոգի, կազմեցին Վերաշինաց Միութիւն մը : Մեր եւ Վերաշինացի միջեւ դժգոհանքներ ու տրտունջներ չկան, քանի որ մեր ծրագրով ալ նախագծուած է «հնարաւորութեան սահմաններու մէջ օգնել հայրենիքի վերաշինութեան գործին» : Բայց մինչեւ այժմ մեր առանձին ուժերէն շատ վեր էր այդ ուղղութեամբ գործնական աշխատանքի լծուելու :

Ուրախ ենք յայտնելու մեր բոլոր հայրենակիցներուն որ ընիկ Պիթլիսցի Վարդան Պապոյեան շուրջ 2600 անգլ. ոսկի կտակած է Բարեգործականին : Եւ Բարեգործականի կեդրոնը յարգած ըլլալու համար մեր ողբացեալ հայրենակցին յիշատակը, այդ գումարով Նուպարաշէնի մէջ հանգուցեալին ծննդավայրի անունով Նոր Բաղէշ թաղամաս մը շինել պիտի տայ : Առ այդ կոչ կ'ընէ մեզ բոլորիս օգնել այդ ձեռնարկի յաջողութեան : Միութիւնը իր կարգին կ'աշխատի լրացնել իր պարտականութիւնը այս ուղղութեամբ եւ կոչ կ'ընենք մեր բոլոր հայրենակիցներուն անխտիր, որպէսզի իրենց բոլոր կարելի զոհողութիւնները միացնելով, օր մը իրականացած տեսնեն այս գեղեցիկ ձեռնարկը որ բոլորիս հպարտութիւնը պիտի կազմէ :

Կը յուսանք թէ ամէն հայրենակից սիրով պիտի տրամադրէ իր օժանդակութեան բաժինը, ճշմարիտ պարտականութեան գիտակցութեամբ մը :

Սալնոյ Ձորի Հայր. Միութեան վարչութիւն Ատենապետ՝ Աւիկեան, Ատենադպիր՝ Ա. Տէր Յովհաննէսեան

Հասցէ.— Der Ohanessian, 26, Rue des Petites Maries, Marseille.

ՂԱՐԱԲԱՂ-ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Մարտ 18ին երեկոյեան տեղի ունեցաւ մեր Միութեան երկրորդ ընդհ. ժողովը : Կը մասնակցէին մօտ 60 հոգի : Ժողովը բացաւ փոխ - նախագահ բժիշկ Մելիքը, պարզելով վարչութեան կատարած աշխատանքները : Նախագահ Պ. Ա. Ղուկասեան անցնելով օրակարգի հարցերուն, առաջարկեց փոխ - նախագահ Պ. Տ. Բէկզատեանին կարդալ Միութեան ծրագիր - կանոնագիրը, որ արդէն վաւերացուած է կառավարութեան կողմէ :

Ընդհ. ժողովը միաձայն հաւանութիւն յայտնեց վարչութեան կատարած աշխատանքներուն եւ վաւերացուց Միութեան ներքին կանոնագիրը :

Նախագահին առաջարկով կազմուեցաւ գեղարուեստական յանձնախումբ մը, Պ. Պ. Շահխաթունիէ եւ քանդակագործ Գիւրջեանի նախագահութեամբ : Կազմուեցաւ նաեւ կիներու յանձնախումբ մը, հանդէսներու կազմակերպութեան համար, նախագահութեամբ Տիկիններ Ս. Բեկլարեանի եւ Ա. Բուդաղեանի : Վարչութիւնը ընդհանուր ժողովին առաջարկեց սեփական շէնք մը ունենալու խնդիրը եւ վարչութեան յանձնարարուեցաւ մտածելու այդ մասին : Ժողովը փակուեցաւ նախագահ Պ. Ղուկասեանի քաջալերական խօսքերով :

Մ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սիրելի «Յառաջ», գիտեմ թէ նորէն պիտի քրթմնջես, պարահանդէսի մը նկարագրութեանս համար :

Սակայն, չէ՞ որ Հայը հայ պահելու ամէն միջոց օգտակար է մեզի :

Այսպէս, անցեալ կիրակի կէսօրէն մինչեւ կէս գիշեր «Սալոն Մասիլիա»յ»ի սրահներուն մէջ տեղի ունեցաւ տարեկան պարահանդէսը Մարսէյլի Հայ Երաժշտ. Միութեան :

Միութեան անդամ - անդամուհիները ջանք չէին խնայած պարահանդէսին տալու օրինակելի հանդամանք մը :

Ինչպէս ամէն առթիւ, մեր Միութեան անխոնջ ատենապետուհին Տիկ. Մոորինոն, որուն մասին անկէ առաջ գրած էի, այս անգամ եւս ամէն աշխատանք կը տանէր : Միութիւնը շատ բան կը պարտի յարգելի տիկնոջ եւ իր համակրելի ամուսնոյն Տոքթ. Մոորնոնի :

Իբրեւ գեղարուեստական բաժին, ֆրանսացի պարոն մը զանազան խաղեր կատարեց, դաշնակի վրայ նուագեց Օր. Թորոսեան, եւ անդամուհիներու կողմէ չինական պար, չինական տարազներով :

Հայերէն ոչ մէկ բան տեղի ունեցաւ, կարծես ֆրանսական հաւաքոյթ մը եղած ըլլար : Կը կարծենք թէ հայկական հաւաքոյթի եկող օտար հիւրերն անգամ հաճոյքով պիտի լսէին կամ տեսնէին հայերէն որ եւ է գեղարուեստական բաժին :

Պարահանդէսը անցաւ շատ յաջող :

Կ. Պօլիկեան

ՌՈՒԲԷՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Մարսիլիոյ «Արթիսթիքա» ֆրանսերէն գեղարուեստական շաբաթաթերթը 9 մարտի թիւին մէջ հետեւեալը կը գրէ մարտ 7ին քէմանչիստ Պ. Ռուբէնի յիշեալ քաղաքին մէջ տուած նուագահանդէսին մասին.—

Կիրակի իրիկուն Քոլիզէի մէջ տեղի ունեցաւ հիանալի երեկոյթ մը, որուն ընթացքին հայ աշուղ հռչակաւոր քէմանչիստ Ռուբէն նուագահանդէս մը տուաւ : Քէմէնչէն արեւելեան ջութակ մըն է՝ յատկանշական տիպով, սովորական ջութակէն շատ տարբեր : Պ. Ռուբէն գիտէ առաւելագոյնը քաղել այս գործիքէն, ու ամբողջ երեկոյթի ընթացքին իր հմայքին տակ պահեց ներկաները : Դաշնակահար Տիկ.Ռուբէնի ընկերակցութեամբ հանդիսականները ըմբոշխնեցին իրանեան, հայկական, վրացական, կովկասեան եւ ռուսական ընտիր կտորներ, որոնցմէ մէկ քանին՝ իր հեղինակութիւնը : Ամէն մէկ կտոր նուագած ատեն երկիւղած լռութիւն մը կը տիրէր, հակապատկեր կազմելով անոնց յաջորդող ծափերու տարափին հետ : Ստիպուեցաւ կրկնել քանի մը կտորներ, ու քանիցս կրկնուած խանդավառ ծափերէ եւ կանչերէ վերջ է միայն որ կրցաւ քաշուիլ :

Ժ. Մ.

ՕՐ. ԱՆՆԱ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ
եւ
ԸՆԿ. ՍՏԵՓԱՆ ԿՐԿՈՏԵԱՆ
Նշանուած
Պիյեանքուռ, 15 մարտ 1937

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ

— Դ —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մեր քաղաքի մշակութային կեանքը շատ տխուր վիճակ մը ունի ներկայիս, ոչ մէկ հետաքրքրութիւն հայ գրական մշակութային ձեռնարկներու հանդէպ : Հոգեկան համատարած մշուշն ու թմրութիւնը եկեր պատեր են նախկին խանդավառ հոգիները :

Շքեղ մեկուսացումի հոգեբանութիւնը վարակեր է նաեւ գիտակից երիտասարդութիւնը :

Նկատի ունենալով այս իրողութեան բացասական հետեւանքները ներկային եւ ապագային համար, քանի մը գրասէր երիտասարդներ իրարու մօտ գալով, նախնական խորհրդակցութենէ մը յետոյ, նպատակայարմար տեսանք յառաջիկային աւելի լայն խորհրդակցական ժողովի մը հրաւիրել քաղաքիս գրասէր երիտասարդները եւ անոնց պարզել Մշակութային Միութեան մը անհրաժեշտութիւնը : Ծրագրուած միութիւնը իբրեւ հիմնական ուղեգիծ պիտի ունենայ.— Ա) Ծանօթացնել հայ մշակոյթը, Բ) Սարքել դասախօսութիւններ եւ վիճաբանական ժողովներ՝ իր անդամներուն համար, Գ) Դասախօսութիւն-վիճաբանութիւններ հասարակութեան համար, Դ) Կազմակերպել գեղարուեստական հաւաքոյթներ, Ե) Մտերմական սալոններ՝ նուիրուած անդամներու ինքնագիր եւ այլ կարգի ստեղծագործութիւններու :

Վերոյիշեալ առաջադրութիւնները եւ մշակութային միութեան մը կազմութիւնը հաւասարապէս ամէն դասի եւ համոզումի տէր երիտասարդներու սրտին մօտիկ ըլլալով, յուսալից ենք թէ քաղաքիս բոլոր գրասէր երիտասարդներն ալ սիրով ընդ առաջ պիտի երթան սոյն հրաւէրին : Խորհրդակցական ժողովը տեղի պիտի ունենայ երկուշաբթի երեկոյ (22 մարտ), ժամը 8ին «Ծաղրիկեան» սրահին մէջ, 5, Rue de L'Eclipse, Marseille.

Առժամեայ յանձնախումբ

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԱԼԻՔ», ժողովածու համանուն թերթին հնգամեակին առթիւ (1931—1936), 285 մեծադիր էջ, 62 նկարներով, գրական - գեղարուեստական, պատմա - բանասիրական, տնտեսական, գիտական, բժշկա - առողջապահական, երգիծական, մարզական, եւ բաժշտական եւ իրանեան բաժիններով եւ աշխատակցութեամբ շարք մը տարբեր եւ երիտասարդ մտաւորականներու : Գին 30 ֆրանք.— Հասցէ.— Imprimerie «Moderne», Ave. Postkhane, Téhéran (Iran) :

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Ռ —

«Հայ - Թաթարական կռիւները, որոնք մօտ երկու տարի տեւեցին, պէտք է վերջացած համարել : Հակառակ հայ ժողովուրդի նիւթական մեծ կորուստներուն, Կովկասի Թաթարները ամէն ճակատի վրայ սարսափելի ծեծ կերան՝ մեզմէ հինգ անգամ աւելի մարդկային զոհեր տալով կռիւներու ընթացքին, հակառակ անոր որ Հայերէն աւելի լաւ զինուած էին, եւ իրենք էին միշտ նախայարձակները : Այս արիւնահեղ կռիւները պատճառ եղան, որ Կովկասի Հայերը աննախընթաց թափով զինուին, իրենց կեանքն ու ստացուածքը պաշտպանելու համար : Ահագին քանակութեամբ զէնք հաւաքուած է բոլոր գաւառներու մէջ : Հիմա, երբ այս անմիտ կռիւը վերջ մը գտաւ, մեր ունեցած զէնքերը սկսանք հաւաքել : Մէկ մասը արդէն Շահթախտ հասցուցինք, մնացածներն ալ շուտով կը հասցնենք Զօփուրին : Կը մնայ որ դուք աշխատիք որ առաջ Թաղէոս Առաքեալի վանքէն ապրանքը Երկիր մտցնել» :

— Ա՛յ, այդ լաւ խապար է,— ուրախութեամբ ձեռքերը իրարու շփելով ըսաւ Վահէն,— ուրեմն, մինչեւ սեպտեմբեր պատրաստ կը լինինք ընդհանուր ապստամբութեան ձեռնարկելու :

— Դեռ շրջաններու զինումը կատարեալ չէ,— ծանր հոգոց հանելով խօսեցաւ Լեւոնը :

— Եթէ քեզի մնայ, ոչ մէկ պատրաստութիւն բաւարար պիտի համարես : Իմ շրջանս՝ Կարկառ, Կարճկան, Մոկս, Շատախ, կուաչ ժողովրդական պատրաստութիւնը բաւարար է, չհաշուած մեր ունեցած զէնքի եւ ռազմամթերքի պաշարը : Կը մնայ որ այս շրջանի . . .

— Թիմարը բոլորովին պատրաստ չէ. Արճակի շրջանն ալ շատ աշխատանք կը պահանջէ . . . Տա՛տ, շատ աշխատանք կայ դեռ կատարելիք . . . Վահէ, գիտես որ քանի ժամանակը կը մօտենայ, այնքան մեր ունեցած ղեկավար ուժերու կարողութեան վրայ կը կասկածիմ . . . Թերեւս սխալ արտայայտուեցայ : Ըսել կ'ուզեմ թէ մենք թէ թիւով քիչ ենք . . . եւ թէ չեմ գիտեր թէ որքան ընդունակ այդպիսի ծանր եւ մեծ գործ մը ղեկավարելու :

— Խնդրեմ, սա անտեղի համեստութիւնը մէկդի ձգէ. մենք իրար չոյելու պէտք չունինք : Ղեկավարը չի նշանակուիր, սիրելիս, ան դէպքերու բերումով մէջտեղ կուգայ : Կը յիշե՞ս այն ժամանակը, երբ երեք տարի առաջ Երկիր մտար : Վիրաւոր, խեղճ տղայ մըն էիր, ու վախվխելով մտար գործի մէջ : Դեռ երեք տարի չէ անցած այն օրէն, դու արդէն փորձուած ղեկավար մըն ես, կ'ուզես ըսեմ՝ յեղափոխութեան ոգին : Դէպքերը եւ պայմանները ստեղծեցին նոր Լեւոն մը, որ նախկին խակ երիտասարդին հետ ոչ մէկ կապ ունի : Քեզի նման երեք հոգի եսս, ու ահա ղեկավարող մարմինը պատրաստ է : Իսկ գործը ըսկսելէ վերջ, նոր մարդիկ նոր ուժեր երեւան կուգան :

— Վահէ, եթէ նոյն իսկ բսածդ ճշմարիտ լինէր, մեզ նոր ուժեր դարձնել հարկաւոր են . . . Այսպէս այս ապստամբութիւնը կատարել աղէտ մը կրնայ դառնալ մեր ժողովուրդին համար :

Երկու երիտասարդները երկար լռեցին, ամէն մէկը իր մտքին մէջ թաղուած : Քանի կը մօտենար ապստամբութեան թուականը, որ 1908ի սեպտեմբերին որոշուած էր, կարծես Լեւոնը ինքնավստահութիւնը կը կորսնցնէր ու ոչ մէկ պատրաստութիւն բաւարար կը թուէր իրեն : Տենդային կատաղութեամբ կ'աշխատէր, ամէն միջոցի կը դիմէր, որ արտասահմանէն Երկիր զէնք մտնէ, որ զինուորական նոր ուժեր գան, գիւղական զինուորական ուժերը կազմակերպուին, եւ ընդհանրապէս հայ ժողովուրդը պատրաստ լինի դիմադրաւելու ահաւոր փոթորիկը :

—Ինձ կը թուի թէ, Քաջալը փոխանակ Սալմաստ մնալու, աւելի լաւ կ'ընէ՝ Երկիր մտնէ, հոս աւելի օգտակար կը լինի գործին,— կարծես ինքնիրեն սկսաւ խօսիլ Վահէն, առանց ընկերոջը նայելու.— մենք կամաց կամաց մեր ունեցած ուժերը պէտք է մէկտեղենք : Եկաւեանն ալ կանչենք Ուրմիայէն, ան թէ տեղացի է եւ թէ պատրաստուած փորձառու զինուորական ուժ մը, որ կրնայ շատ օգտակար լինել : Մար - Շիմոնի եւ Շամտինանի Շէյխին հետ Տոքթոր Հուայթի սկսած բանակցութիւնները պէտք է ձախողած համարել : Այդ երկուքն ալ, Մար Շիմոնն ու Շէյխը, մեզի հետ կը լինին միայն այն պարագային, երբ մենք իրական ուժ մը կը ներկայացնենք : Այնպէս որ այդ խնդրի համար Եկաւեանի Ուրմիա մնալը բոլորովին աւելորդ կը դառնայ :

— Ինչ կը վերբերի Եկաւեանին, բոլորովին քեզ հետ համաձայն եմ, եւ որքան շուտ կանչենք այնքան լաւ : Ինչ կը վերաբերի Քաջալին . . . ճիշդն ըսելով ես կը վարանիմ զայն կանչելու . . . Չեմ կարծեր թէ ան դիմանայ այս պայմաններուն մէջ ապրելու, այնքա՛ն ֆիզիքապէս քայքայուած կ'երեւէր . . .

— Լեւոն, խօսինք անկեղծօրէն : Ես անցեալ տարի ալ Քաջալի մասին խօսք բացի, դու միեւնոյն տարտամ խօսքերով պատասխանեցիր : Ճիտկէ չիտակ ըսէ ինծի, անձնական նկատումնե՞ր ունիս, չե՞ս ուզեր որ ան հոս գայ . . . Թերեւս չես ուզեր որ . . .

Լեւոնը շունչը բռնած՝ ընկերոջը նայեցաւ, կարծես թէ անտանելի ֆիզիքական ցաւէ մը բռնուած լինէր : Յանկարծ դառնօրէն սկսաւ ծիծաղիլ եւ գլխի փափախը հանելով՝ գետին նետեց ու Վահէին դառնալով ըսաւ .

— Կը կարծես թէ ճանչցուելէ՞ կը վախնամ, հա՞ . . . Հիմա ալ դու անկեղծ եղիր, Վահէ, ու համարձակ ըսէ, որ եւ է կապ կա՞յ այս սարսափ ապրող դէմքին եւ նախկինին միջեւ . . Հարազատ մայրս իսկ կրնա՞յ գուշակել, որ այս . . . այս . . . .— Լեւոնը ձեռքը վզին տարաւ, կարծես թէ պիտի խեղդուէր ու չկրցաւ խօսքը շարունակել :

Պահ մը երկուքն լուռ մնացին :

— Այլ եւս չխօսինք այս մասին,— յոգնած դէմքի արտայայտութեամբ պահ մը վերջ Լեւոնը խօսքը ընկերոջը ուղղեց.— եթէ կը կարծես, թէ Քաջալ օգտակար կը լինի, լաւ, գրենք որ գայ :

Լեւոնը, նամակները կարդալէն վերջ, հանդարտօրէն սկսաւ պատասխանները գրել, որպէս թէ բան մը պատահած չլինէր, միայն դէմքի կարմիր պալարները սաէկ կը դողային ու ձախ թեւի յաճախակի ցնցումները կը մատնէին անոր հոգեկան սաստիկ խռովքը :

Վահէն, խօսակցութեան անախորժ տպաւորութիւնը մեղմելու համար, երբ Լեւոնը աշխատանքը վերջացուց, բոլորովին տարբեր նիւթի մը մասին սկսաւ խօսիլ՝ հարցնելով անոր, թէ՝ կը ճանչնա՞ր բժշկապետ Զախարովը, ի՞նչ մարդ էր ան . :

— Հազիւ թէ կը յիշեմ,— պատասխանեց Լեւոնը,— երբ փոքր երեխայ մըն էի, մէկ երկու անգամ մեր տունը եկած է. վերջին տարիները Փեթերպուրգ կ'ապրէր : Զախարովները բոլորովին ռուսացած հին ազնուական ընտանիք մըն են, այն ընտանիքներէն, որոնք ամէն կապ կտրած են Հայութեան հետ : Ինքը՝ բժշկապետը շատ համակրելի, ազնուական երիտասարդ մըն էր իմ տեսած ժամանակս, ծայր աստիճան բարեկիրթ ու գրաւիչ :Բայց որ ան ազգային շարժումով հետաքրքրուի, մինչեւ այն աստիճան որ համաձայնի Տաճկաստան անցնիլ, հայ ժողովուրդին ծառայելու, ինձ համար ալ այնքան խորհուրդ հանելուկ մըն է որքան քեզ համար : Որքան կը յիշեմ, ամբողջ ընտանիքով ռուսախօս են : Չեմ կարծեր, թէ բժշկապետն ալ հայերէն իմանայ :

ՄԱԽԱՍ

(Շար.)

ւորութեամբ, ջանալով անզգալի դարձնել իրենց ներկայութիւնը, բայց միշտ պատրաստ՝ միջամտելու:

Թափորը Քլէշի հասաւ ժամը 4·30ին, ուր կարճ դամբանականներ խօսեցան Թաղին ընկերվարական քաղաքապետը, Պ. Մորիս Թորէզ՝ յանուն համայնավար կուսակցութեան, Պ. Ժուհօ, (Աշխատանքի Դաշնակցութիւն), Պ. Սէվէռաք (ընկերվարական կուսակցութիւն) եւ ներկայացուցիչ մը արմատական կուսակցութենէն: Բոլորն ալ իրենց յարգանքը յայտնելով զոհերուն, միութեան եւ համերաշխութեան կոչ ուղղեցին: Պ. Ժուհօ շեշտեց․— «Այսօր կ՚ուզեմ որ ատելութեան եւ վրէժի որ եւ է խօսք չելլէ իմ բերնէս. բայց այլեւս երբեք եղբայրասպան գնդակներ պէտք չէ զարնեն Ֆրանսացիներ»: Մորիս Թորէզ.— «Ֆրանսայի ժողովուրդը կը պահանջէ հաւատարմութիւն 1935 յուլիս 14ի ուխտին: Հետեւաբար կը պահանջէ զինաթափ ընել եւ լուծել ֆաշական վերակազմուած միութիւնները, մաքրել ոստիկանութեան, վարչական եւ դատական իշխանութեան եւ բանակին շարքերը»: Պ. Սէվէռաք յայտարարեց թէ ընկերվարական կուսակցութիւնը հաւատարիմ կը մնայ 1935 յուլիս 14ի ուխտին: Արմատական դամբանախօսը ազատութիւն պահանջեց բոլորին համար:

Եւ թափորը ցրուեցաւ կատարեալ բարեկարգութեամբ:

Կոմինթերնի գործունէութիւնը Ամերիկայի մէջ

«Մաթէն» կը գրէ թէ Կոմինթէրնը (Գ. Միջազգային) մասնաւոր ծրագիր մը մշակած է, Մ. Նահանգներու արհեստակցական շարժումը ձեռք անցընելու համար: Այս առաջադրութեամբ կազմուած է ամերիկեան յանձնաժողով մը, որուն անդամներն են Լոզովսքի, Եանսօն եւ Անգլիացի մը: Յանձնաժողովը բջիջներ պիտի կազմէ կարելի եղածին չափ շուտ եւ ընդհանուր գործադուլներ պիտի սարքէ, մասնաւոր պատուիրակներ նշանակելով ամէն տեղ: Խլրտումներուն գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ գլխաւոր ճարտարարուեստութեանց ազգայնացումը պահանջել:

Հնաւորութիւնը չատ երկար ըլլալով Մոսկուայէն Մ. Նահանգները, միջանկեալ կեդրոն մը ստեղծուած է: Նախապէս կը խորհէին Փարիզի մէջ տեղաւորել այդ կեդրոնը, բայց յետոյ նախընտրեցին Ամսթէրտամը:

«Ամերիկեան յանձնաժողովին տրամադրութեան տակ դրուած է նախ 200,000, իսկ վերջերս ալ՝ 100,000 տոլար:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ սպառնալիք մը ուղղեցին Տիթրոյթի (Մ. Նահանգներ) մետաղագործական հաստատութեանց բանուորներէն 175,000 հոգի, իբրեւ բողոք իրենց ընկերներու ձերբակալման դէմ:

ՄԱՐԱՋԱԽՏ ՖՕՇԻ ՄԱՐՄԻՆԸ չորս օր էնվալիտ փոխադրուելով, թաղուեցաւ Նափոլէոնի դամբարանին մօտ, 10 մեթր հեռաւորութեամբ: Ինչպէս կը յիշուի, մարաջախտը մեռած էր ութ տարի առաջ:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Փէչթայէն վերադարձին պաշտօնանկ բրաւ Վիէննայի ապահովութեան տեսուչը, որկասածելի կը համարուէր բրբեւհիթլերական: Այս այցելութեան առթիւ սուր՝ բանավէճ մը սկսած է գերմանական եւ աւստրիական թերթերուն միջեւ: Կը կարծուի թէ Տոքթ. Շուշնիկ (վարչապետը) Փէշթա երթալէն ի վեր, աւելի չատ հակած է Չեխոսլովաքիոյ կողմը, ինչ որ անհաճութիւն կը պատճառէ Գերմանիոյ:

ՊԵԼԺԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ Լոնտոն գնաց, լուսաբանութիւններ հաղորդելու համար իր երկրի նոր քաղաքականութեան մասին, որ կը տրամադրէ չէզոքութիւն պահել: Թագաւորը պիտի խնդրէ որ Պելժիոյ չէզոքութիւն տրուի յարեւման Զուիցերիոյ: Այդ պարագային, կը կարծէ թէ աւելի օգտակար կրնայ ըլլալ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ապահովութեան համար, քան եթէ այդ երկիրներուն կապուի ուղղակի:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ հետապնդումները կը շարունակուին համայնավարական շրջանակներու դէմ: Շաբաթ գիշեր 107 հոգի ձերբակալուեցան Լոծի մէջ, իսկ 500 հոգի Լվովի մէջ, քաղաքական պատճառներով: Խուզարկութեանց հետեւանքով բռնուեցան բազմաթիւ թղթակցութիւններ՝ Մոսկուայի հետ, օտար դրամներ, ինչպէս եւ կեղծ անցագիրներ եւ ուրիշ թուղթեր:

ՎԱՏԻԿԱՆԻ ԲԱՆՏԸ, որ բացուած էր մէկ տարի առաջ, դեռ չաբաթ օր ունեցաւ իր առաջին հիւրը: Պապական ոստանի բնակիչներէն մէկը նախատած ըլլալով պահակները, 24 ժամ բանտարկութեան դատապարտուեցաւ: Բանտը կը բաղկանայ երեք խցիկներէ, գրասենեակէ մը եւ բաղնիքէ մը:

ՍՊԱՆԻՈՅ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ կառավարական զօրքը կարեւոր յաջողութիւններ չահեցաւ վերջին օրերս, Մատրիտի շրջանակին մէջ, գրաւելով կարգ մը գիւղեր: Յառաջխաղացութիւնը կը շարունակուի:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստամ ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 24 Մարտ, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse. Մարսէյլ: կարեւոր օրակարգ:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած

Փարիզի Հարաւ. շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» միութեան կողմէ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

4 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ, 150 Route d'Orléansի սրահին մէջ,

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

ՀԻՒԱՆԴՏԵՍ

կատակերգութիւնը մէկ արարով:

Արտասանութիւններ, խմբերգներ, անակնկալներ: ԹԱՌ ՈՒ ՊԱՐ:

Մուտք՝ 3 ֆրանք:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

28 Մարտ, Զատկի կիրակի իրիկունը ժամը 9էն մինչեւ լոյս,

84 Rue de Grenelle, մէթրօ **Rue du Bac**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին հայ եւ օտար արուեստագէտներ, ՕՐ. ՆԻԶԱՄԵԱՆ (երգ, 8 տարեկան դաշնակահարուհի ԱՆԺԷԼ—ԱԼԻՍ: A. LEVALIER իր exhebitionներով. Պ ԳՐԻԳՈՐ իր ծիծաղաշարժ երգերով եւ խաղերով, համբաւաւոր պարուհի HUGUETTE O'BIA: կանանց մազերու վերջին նորաձեւութիւններու ցուցադրութիւն հայ եւ օտար արհեստակիցներու կողմէ:

Օրուան թագուհիի ընտրութիւն.

Ընտիր ճաշ եւ օրքեսթր 14 հոգի, ղեկավարութեամբ Պ. Տ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ

ԱՐԵՒԻԼԵԱՆ ՆՈՒԱԳ

ԳՈԹԻՅՈՆ, ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ եւ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ:

Չըի քաշխուած անուշահոտութիւններու

Մուտք՝ 8 ֆր. կիներու 6 ֆր.:

ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Մարսէյլ հայ Երգչախումբին կողմէ,

Բարձր հովանաւորութեամբ Երեսփ. Ժողովի Նախագահ

ԷՏՈՒԱՐ ԷՐԻՕԻ

Զատկի երկուշաբթի օրը, 29 Մարտ, ժամը 21ին,

ՍԱԼՈՆ ՄԱՍԻԼԻԱՅԻ ՄԷՋ 1 **Rue Roux de Brignoles**, Մարսէյլ

ՀՐԱՇՔ ՏՂԵԿԸ.— **ԲԸՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ** (11 ՏԱՐԵԿԱՆ)

կը դաշնակահարէ Պախէն, Պէթհովէնէն, Շոբէնէն, Թօրէլէն, Տէպիւսիէն, Սկրիապինէն, Լիսթէն եւ այլք,— Պոլաքիրէֆէն կտորներ:

տեղերու գիները — 15, 10 եւ 8 ֆրանք:

Երգահանդէս

Օփերայի յայտնի երգիչ ՆԵՐՍԷՍ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ երգահանդէսը տեղի կ'ունենայ 15 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 9ին, Salle Gaveauի մէջ:

Փարիզի Սէօլէօզի Հայր. Միութիւնը ցաւով ի հոգւոյ իր հայրենակից գրագէտ Պ. Յ. Օշականի յանկարծական հիւանդութիւնը եւ կը փութայ արագ ապաքինում մաղթել, շարունակելու համար իր այնքան նուիրումով փարած աշխատանքը, որուն այնքան պէտք ունին ներկայ Հայ սերունդը ու Հայ գրականութիւնը:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameme, PARIS (13)

ՀԱՅ ԱՐԾԻԻ

(Aigle d'Arménie)

Պահել ու զարգացնել ընկերական եւ իրերօգնութեան կապը իրարու մէջ: Պաշտպանել իր անդամակիցներուն բարոյական եւ ընկերային շահերը:

Հիմնուած 1936ին, **Récépissé de déclaration No. 1929, le 8 Juillet 1936**

Նպատակն է հայ նորահաս սերունդին մէջ զարգացնել ընդհանուր մարմնակրթանքը:

Մշակել երգի ճաշակը:

Տեղի կ'ունենան՝ երգչախումբի փորձեր (երեքշաբթի), մարմնամարզ (հինգշաբթի. երեկոյթներ (շաբաթ), հայերէնի դասեր (հինգշաբթի առաւօտները:

Տեղեկութեանց համար դիմել Ակումբին կեդրոնը, հիմնադիր Ա. Լ. Անձեանի, **22, Rue Richer, Salle des Réunions, Paris:**

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԻ ՀԵՏ

I.— ԵՐԵՔ ՍՈՒԼԹԱՆՈՒՀԻՆԵՐԸ— ՖԷՀԻՄԷ, ԽԱՏԻՃԷ, ՖԱԹԻՄԷ

Գրեց՝ ՀՄԱՅԵԱԿ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

Սակայն իշխանուհին անհամբերութեան նշաններ ցոյց կուտար եւ պատասխանս փութացնել տալու նըպատակաւ ձայնին մէջ հրամայական շեշտեր կը դնէր: Բացատրեցի իրեն, առանց սակայն սրտնեղութիւնս ծածկելու, թէ ինչու պիտի չկարենայի անմիջապէս եւ վճռական կերպով արտայայտուիլ: Այդ պահուն սեւամորթ ներքինի մը սուրճ կը հրամցնէր. մերժեցի սուրճը եւ ոտքի ելայ մեկնելու համար: Սուլթանուհին զգաց իր սխալը եւ ներողութիւն խնդրեց այնպիսի ձայնով մը, ուր ինծ թուեցաւ թէ զսպուած հեկեկանք կար. խոկոյն անդրադարձաւ սակայն, կամքի ճիգով մը իշխեց ջիղերուն եւ սկսաւ պատմել իր հոգին տուայտող ցաւերը: Օր մը առաջ, իր ներկայութեան ընդունեներ էր իր փոքրիկ կարուհին, որ համեստ երիտասարդի մը հետ նոր պսակուած է եղեր: «Մաշի, երջանի՞կ ես, հարցուցեր է անոր: «Օհ, Ձերդ Բարձրութիւն, չատ երջանիկ», պատասխաներ է, բիւրեղեայ խնդումներով ղեռատի հայուհին, զոր չնորհաւորեր եւ համբուրեր է: Մաւին մեկնելէն յետոյ՝ արցունքի տաղնապ մը ունեցեր է, պոռթկացեր է, ընդվզեր է բախտին դէմ, եւ, ընդարձակ սրահներուն մահարոյր ամայութեանը մէջ՝ կաթիլ մը երջանկութիւն աղերսեր է Աստուծմէ:

Մինչ կայսերազուն տիկինը կը քրքրէր այսպէս սրտին ծալքերը, աչքերս ակամայ կը մոլորէին Վոսփորի չքեղութիւններուն վրայ բացուող մեծադիր պատուհանէն դուրս... Հոն, ծովուն եւ երկինքին միջեւ, կը ծածանէր անծայրածիր աշխարհ մը միլիոնաւոր գաղթական թռչուններու, որոնք մեծվայելուչ հանդիսաւորութեամբ, ճամբայ կ'ելլէին դէպի նոր երկինքներ:

Գուցէ անոնք ալ՝ մեզի պէս, յոյսերով ու պատրանքներով կը տարուէին, անոնք ալ գուցէ կը չարչարուէին տառապանքի եւ երջանկութեան առեղծուածովը... Սուլթանուհին կը չարունակէր խօսիլ... կը պատմէր իր մտահոգութիւնները, որոնց մէջ դրամական նեղութիւնն ալ իր բաժինը ունէր: Հողերու խնդրին նպաստաւոր լուծումը՝ կարելիութիւն պիտի ընծայէր յարդելու քանի մը բարոյական պարտքեր, ինչպէս նաեւ,— որքան կրցայ գուչակել իմ փաստաբանի ըննազդովս — պիտի թոյլատրէր իրականացումը, իր դիրքին եւ արժանապատուութեանը վայել պայմաններով, սիրային երազի մը, որ ժամանակէ մը ի վեր կը տանջէր իր հոգին:

Ստանձնեցի դատը, խօսք տալով սուլթանուհիէն, թէ որոչումներուս եւ ձեռնարկներուս մէջ, պիտի վայելեմ բացարձակ անկախութիւն եւ թէ, ոչ ինք եւ ոչ ալ քոյրերը, նկատողութեան պիտի առնեն սոոր անոր խորհուրդները կամ թելադրութիւնները, որոնք անկասկած, պիտի տեղան իրենց վրայ:

Ամիսներու համբերատար եւ թերեւս ալ ալերախտ աշխատութեան մը հարկադրուեցայ՝ երբ նուիրուեցայ հողերու պատմականին ուսումնասիրութեանը, որ անչուշտ առաջին գործը պիտի ըլլար: Հողերուն թիւը 300ի մօտ էր. իւրաքանչիւրին արձանագրութիւնը գտնել եւ մանրակրկիտ քննութենէ անցնել անհրաժեշտ էր: Archiveներուն անկանոնութիւնը մէկ կողմէ, պաշտօնեաներէն ոմանց ապիկարութիւնը եւ ոմանց ալ չարակամութիւնը միւս կողմէն, կը դժուարացնէին ջանքերս, մանաւանդ որ տարրական խոհեմութիւնը կը պահանջէր որ եւ է մէկուն զգացնել չտալ հետապնդուած նպատակը: Վերջապէս ժպտեցաւ բախտը եւ գտայ ինչ որ կը փնտռէի...

Արձանագրութիւն մը, փոշիի թանձր խաւերու տակէն գլուխը բարձրացնելով, եկաւ ինծ աւետել թէ՝ Մուրատ Ե. պետական գանձին հետ հաշուակցած էր Գուրպաղըլը - տէրէի հողերուն փոխարժէքը:

Էվրէքա, դատը շահած էի... Ալ ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլար պետական նկատել — կառավարութեան ըմբռնած իմաստով — հող մը, որուն գինը պետութեան վճարուած է:

Սուլթանուհիներու ջերմ փափաքն էր ծախել հողերը եւ անմիջապէս... Զուղեցի զբաղիլ այդ գործերով, որ իմ ասպարէզիս հետ կապ չունէին: Խնդրեցին, պնդեցին եւ վերջապէս հաւանութիւնս առին:

(Շար.)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ Մշակութային միութիւն մը կազմելու համար, խորհրդակցական ժողով պիտի գումարուի երեքշաբթի գիշեր ժամը 8ին, Շահրիկեան Ակումբին մէջ:

ՀԱՅ ԱՐԾԻՒ Ակումբի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները 23 Մարտ, երեքշաբթի 22 rue Richer. ներկայ կ'ըլլան խորհրդակից անդամներ՝ Պ. Պ. Բարունակեան, Վ. Էսմէրեան, Տքթ. Իգմիրեան, Ն. Թադէոսեան, Վաչեանց, Պէրնար Վահէ, Ա. Չօպանեան եւ Գարկիրճեան:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ .— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՄԱՐՏ
MERCREDI 24 MARS 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3378
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ...

Խե՛ղճ Արսէն Տրապիզոնի: Փորձ էր քանի մը տարի առաջ, եւ, նեղսրտելով զանազան տրտունջներէ, յայտարարեց հանդի-սաւորապէս.— «Մենք Ամենայն Հայոց կառավարութիւն չենք»:

Փորձ պիտի գար, նորէն, անցեալ տարի, հոկտեմբերին կամ նոյեմբերին, նախագահելու համար Հօկի համագումարին: ժամանակը անցաւ, ոչ ինք երեւցաւ, ոչ ալ ուրիշ մը: Եւ ահա, ա-միսներ վերջը միայն լուր կը հասնի թէ ձերբակալուած է, իբրեւ հակայեղափոխական: Ձերբակալուած՝ ուրիշ երեւելիներու հետ,— Երզնկեան, Եղիազարեան եւն.: (Այս տպաւորութիւնը կը ձգեն «Խ. Հայաստան»ի վերջին թիւերը, ինչպէս բացատրած էինք երէկ):

Ուրեմն, թողո՛ւնք «Ամենայն Հայոց»ը, ոչ իսկ իրենց գլու-խին տէրն են անոնք որ հիմը դրին Հայաստանի այսօրուան իշ-խանութեան, դաւադրելով, խաբելով եւ աճարեկելով, իրենց կռնակը տուած՝ ռուսական բանակին:

Աչքէ կ'անցընենք, պատահաբար, 1921էն մինչեւ այսօր փայ-լած եւ մարած, փառաբանուած եւ խարազանուած, աթոռի մը վրայ բարձրացած եւ թաւալգլոր ինկած վարիչներու ցանկը,— եւ կը մնանք ապշած:

Ի՞նչպէս քշուեցան, ո՞ւր քշուեցան, ինչո՞ւ քշուեցան այն 15—20 երեւելիները, որ կը կազմէին խորհրդային Հայաստանի չքախումբը: Եւ եթէ անոնք, բուն հիմնադիրներն ու կազմակեր-պիչները, անվստահելի էին կամ անկարող, հապա ի՞նչ կը ներ-կայացնեն անոնց հասցուցած աշակերտները...

Համրեցէք վերջին տասնըվեց տարուան ընթացքին, ոչ միայն ասպարէզէն, այլեւ Հայաստանի սահմաններէն քշուած վարիչներու անունները (կը յիշենք խառն ի խուռն).—

Ս. Կասեան (առաջին վարչապետ), Աւ. Նուրիջանեան (ա-նոր ներքին գործավարը, ճշմարիտ պատուհաս մը), Պ. Մակինց-եան (գործավար), Հայկազ Կոստանեան, Աշոտ Յովհաննէսեան, Լուկաշին (վարչապետ), Սաքօ Համբարձումեան (վարչապետ), Մելիք — Յովսէփեան (Չեկայի վարիչը), Արտաշէս Կարինեան, Հայկ Ազատեան, Ս. Խանոյեան (ելմտական գործավար), Դր. Սիմոնեան (Թղթատարական, ապա կրթական), Սահակ Տէր Գաբրիէլեան (վարչապետ), Արսէն Եսայեան (երբեմն նախագահ՝ Տնտես. բարձրագոյն խորհուրդի, վերջին անգամ՝ Հօկի), Ա. Ե-ղիազարեան (կրթական), Երզնկեան (հողագործական) եւն.:

Նոյն ժամանակաշրջանին մեռան՝ Միասնիկեան (վարչա-պետ), զոհ երթալով օդանաւային արկածի մը, Մռաւեան եւ, յայտնապէս եղերական պարագաներու մէջ, Աղասի Խանջեան:

Տակաւին չենք յիշեր անոնք որ պաշտօնէ արձակուած, կաշ-կանդուած կամ անկիւն մը նետուած են առանց շատ աղմուկ հա-նելու:

Արդ, աչքէ անցընելով «հայկական» Ս. Խ. Հանրապետու-թեան սահմանադրութեան նախագիծը, անոր 47րդ յօդուածին մէջ կը տեսնենք հետեւեալ պաշտօնները, իբրեւ «կոմիսարներու խորհուրդ» (կառավարութիւն).—

1. Նախագահ.— 2. Նախագահի տեղակալներ (ուրեմն մէկէ աւելի).— 3. Պետական ծրագրի յանձնաժողովի նախագահ.— 4. Գործավար սննդի արդիւնաբերութեան.— 5. Թեթեւ արդիւնա-բերութեան.— 6. Անտառային.— 7. Հողագործական.— 8. Ելմ-տական.— 9. Ներքին առեւտուրի.— 10. Ներքին գործերու.— 11. Առողջապահութեան.— 12. Լուսաւորութեան.— 13. Տեղական արդիւնաբերութեան.— 14. Համայնական տնտեսութեան.— 15. Ընկերային ապահովութեան.— 16. ԽՍՀՄ. մթերումներու կոմի-տէի լիազօր.— 17. Վարիչ արուեստներու.— 18. Լիազօրներ ընդհ. միութենական ժողովրդական գործավարներու:

Ուրեմն, աւելի քան քսան ղեկավար պաշտօններ — գործավա-րութիւն կամ նախարարութիւն:

Գտէք հիմա, թեկնածուները, բաղդատելով եղած - չեղած ուժերու սեւ ցանկը՝ մնացեալին հետ:

Ծա՞նր է բացատրութիւնը.— Թշուառութիւն Ամենայն Հա-յոց:

Երբ ամբողջ հին «գվարդիա»ն, քիչ - շատ հասունցած սե-րունդ մը կ'անհետանայ, Ռուսաստանի խորերը քշուելով կամ բանտարկուելով, եւ մէջտեղը կը մնան նորահասներ կամ թափթփուքներ, հասարակ «լաքէ»ներ, այլեւս ո՞ր ձեռքերն են որ պիտի արժեցնեն նոր սահմանադրութեան «բարիքները»:

Մանաւանդ որ, դեռ չէ յագեցած հալածանքի դեւը ինչպէս Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի, նոյնպէս Երեւանի մէջ: Կարդանք, նո-րէն, «Խ. Հայաստան»ը (27 փետրուար).:

— «Հակախորհրդային տրոցկիստական կենտրոնի դատավա-րութիւնը ցոյց տուեց, որ մեր կուսակցութեան եւ խորհրդային իշխանութեան դէմ մղած իրենց կատաղի պայքարում, բոլոր գոյ-նի հակայեղափոխականները — տրոցկիստ - զինովիեւականները, աջ թափթփուքները, դաշնակները, նացիոնալիստները, մենշե-ւիկները, մուսավաթականները — միաձուլուել, մերուել են, հան-դէս են գալիս միատեղ, որպէս Ֆաշիզմի հաւատարիմ գործակա-լութիւն: Այդ մեզնից պահանջում է աւելի ու աւելի անողոք դար-ձնել պայքարը հակայեղափոխական տրոցկիստական, դաշնակ-ցական, նացիոնալիստական թափթփուքների դէմ, աւելի ան-խնայ մերկացնել ու ջախջախել մինչեւ վերջին տրոցկիստը, դաշ-նակցականը, նացիոնալիստը »:

Ուրեմն, ինչ որ կատարուած է մինչեւ հիմա, կը կազմէ յա-ռաջաբանը գալիքին,— աւելի անողոք եւ աննախընթաց աւլուքի մը...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՐՏ 16Ի ԴԷՊՔԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Աջերուն յարձակումը, ձախերուն միացեալ բանաձեւը

Երեսփ. ժողովը յուզումնալից նիստ մը ունեցաւ երէկ, Քլիշիի դէպքին առթիւ: Վիճաբանութիւնները սկսան աջակողմեան երեսփոխաններու հար-ցապնդումներով: Հարցապնդողներէն մէկն էր ժան Իպարնէկարի, գնդ. տը լա Ռօքի կուսակցութեան վարիչներէն մէկը: Ուրիշներ ալ ուժգնօրէն յարձա-կեցան կառավարութեան վրայ: Կացութիւնը փափուկ էր մանաւանդ անոր համար որ, արմատականները, որոնք ժողովրդական ճակատին աջ թեւը կը կազմեն, կ'ընդդիմանան ծայրայեղ տնօրինութեանց: Այսպէս, համայնա-վարները կը պահանջեն լուծել տը լա Ռօքի եւ Տորիոյի եւն. կազմակերպու-թիւնները, բանտարկելով ղեկավարները, բայց արմատականները համաձայն չեն:

Մինչ այս մինչ այն, կրակին վրայ իւղ կը լեցնէ Տորիօ, նախկին համայ-նավարը, պահանջելով որ խորհրդարանական յանձնաժողով մը կազմուի, քննելու համար կարգ մը քաղաքական կուսակցութեանց եկամուտի աղբիւր-ները: Տորիօ խոշոր թղթածրար մը կազմած է, եւ հիմակուընէ կը յայտարա-րէ թէ պատրաստ է ապացուցանելու որ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցու-թիւնը մեծագումար դրամ ստացած է խորհրդային իշխանութենէն: Եթէ կա-ռավարութիւնը ընթացք չտայ իր առաջարկին, Տորիօ պիտի հրատարակէ բոլոր մանրամասնութիւնները:

Հարցապնդումներուն պատասխանեց վարչապետը ինք, չափաւորութեան եւ համերաշխութեան յորդոր կարդալով: Հակառակ բոլոր տարակարծու-թեանց, ժողովրդական ճակատի երեք թեւերը նախապէս համաձայնած ըլ-լալով միացեալ բանաձեւի մը մասին, կարելի եղաւ դահլիճը փրկել դժուա-րին կացութենէ մը:

Կոմունիստները 200-250,000,000 ֆրա՞նք ստացած են Մոսկուայէն

Տորիօ առջի օր Սէն Տընիի քաղաքապետարանը հրաւիրելով մամուլի ներ-կայացուցիչները, հաստատեց թէ օրինագիծ մը պիտի ներկայացնէ երեսփ. ժողովին, պահանջելով որ խորհրդարանական յանձնաժողով մը կազմուի, քննելու համար քաղաքական կուսակցութեանց եկամուտի աղբիւրները: Այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Սէն - Տընիի քաղաքապետը.

— «Այս առաջարկս կը ձգտի երկու նպատակի,— Առաջին՝ վերջ տալ այն զրոյցներուն թէ Քլիշիի արիւնոտ խռովութիւնը սարքուած էր ոչ թէ համայնավարներուն, այլ ժողովրդական կուսակցութեան գրգռիչ գործակալ-ներուն կողմէ, որոնք վարձուած են հիթլէրական դրամով: Ասով ես կառա-վարութեան, խորհրդարանին եւ հանրային կարծիքին շատ պարզ միջոց մը կ'ընծայեմ, ստուգելու հիմնած կուսակցութեանս հաշիւները: Եւ շատ պի-տի կատարուի այդ ստուգումը: Այն ատեն կը հասնինք երկրորդ նպատակին.— Ապացուցանել թէ համայնավար կուսակցութիւնը դրամ կը ստանայ Մոս-կուայէն... Պիտի ըսէք թէ բաներ մը գիտենք այդ մասին: Բայց անհրաժեշտ է անգամ մը ապացուցանել յստակօրէն, որպէսզի մարդիկ գիտնան թէ Մոս-կուայի ճարած նպաստները շատ աւելի մեծ գումար մը կը կազմեն քան կը կարծուի ընդհանրապէս: 1920էն 1937, Ռուսերու կողմէ Ֆրանսայի համայ-նավար կուսակցութեան վճարուած գումարներու ամբողջութիւնը կը հասնի 200—250,000,000 ֆրանքի:

Այս յայտնութենէն վերջ, Տորիօ պարզելով համայնավար կուսակցու-թեան եւ յարակից կազմակերպութեանց պատկերը, աւելցուց.

— Ես ընկալագիրներ պիտի չներկայացնեմ քննիչ յանձնաժողովին, Մոս-կուայի վճարած դրամներու մասին, այլ ուրիշ մեթոտներ պիտի գործածեմ, իմ ըսածներս ապացուցանելու համար: Համայնավար կուսակցութիւնը ունի կեդր. կոմիտէ մը, ընդհ. քարտուղարութիւն մը, կեդր. կոմիտէի քարտու-ղարութիւն մը, 21 աշխատանքի խմբակցութիւններ, կազմակերպական, գաղթային, քարոզչական բաժիններ, ինչպէս եւ ապահովութեան ճիւղ մը որ կուսակցութեան գաղտնի սպասարկութեան բաժինը կը կազմէ: Այս կազմա-կերպական մեքենան վարելու համար կան 200—250 պաշտօնատարներ որոնց պարարտ ռոճիկները կարելի չէ վճարել միայն անդամատուրքերով: Այս ֆրանսական կազմակերպութեան կողքին կը գտնուի ուրիշ մը՝ օտար աշխա-տաւորներու համար,— հունգարացի, իտալացի, սպանիացի, չեխ, եուկօ-սլաւ, պեսարապիացի, պուլկար եւն.: Իւրաքանչիւր օտար խումբ պաշ-տօնատար մը ունի եւ թերթ մը կը հրատարակէ իր լեզուով: Այս ծախքերն ալ կարելի չէ վճարել կուսակցութեան ծանօթ եկամուտներով: Իսկ եթէ քննենք համայնավար մամուլին գլուխը, պիտի տեսնենք որ կուսակցութեան պաշտօ-նական օրաթերթը միայն ազատ է դրամական դժուարութիւններէ, համա-ձայն իր վարիչներուն յայտարարութեանց: Բայց անոր մէջ ալ, հակառակ բոլոր հաւաստիքներուն, մեծ բաց մը կայ որ կը գոցուի մասնաւոր միջոց-ներով որոնց մասին խօսելիքներ ունիմ: Հարկ է գիտնալ նաեւ թէ կուսակ-ցութեան կեդրոնը ի՞նչ աղբիւրներէ կը հոգայ 42 համայնավար շաբաթաթեր-թերու նպաստները, առանց յիշելու երիտասարդական թերթերը կամ չքեղ հանդէսներ: Եւ վերջապէս, կուսակցութեան հրատարակչական տունը մեծ ծախքեր կը պատճառէ ամէն տարի: Կեդրոնական կազմակերպութեան, թեր-թերուն, հանդէսներուն, հրատարակութեանց հետ, պէտք է յիշել նաեւ այն անհամար ձեռնարկները որոնք նպաստ կը ստանան կեդրոնէն:

Տորիօ այս առթիւ կարդաց 150 վկաներու անունները, որոնք պիտի հաս-տատեն իր ամբաստանութիւնները:

Պապին կոնդակը Հիթլերականութեան դէմ

Պապը, որ անցեալ շաբթու բուռն կոնդակ մը հրատարակած էր համայ-նավարութեան դէմ, մարտ 22ին հատ մըն ալ հանեց Գերմանիոյ ազգային-ընկերվարական շարժումին դէմ: Կոնդակը դատապարտելով նացի վարդա-պետութիւնը, կը ձաղկէ կաթոլիկներու դէմ կատարուած հալածանքները եւ քրիստոնէական վարդապետութեան այլափոխման փորձերը:

Այս կոնդակը ծանր տպաւորութիւն գործեց Պերլինի մէջ: Իտալական մամուլը վերապահ դիրք մը բռնած է:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ

կը վերահաստատուի Մարսէյլի մէջ

Առաջին առթիւ օգտուեցան 200 հոգի

Մարսէյլի մեր թղթակիցը կը գրէ.—

Վերջապէ՞ս, 2 տարուան անբացատրելի զրկանքէն յետոյ, նպաստազուրկ հայ աշխատաւորութիւնը տիրացաւ իր արդար իրաւունքին: Այսպէս, մօտ 200 հոգի, առաջին առթիւ ստացան իրենց բաժինը փետրուար 1էն մինչեւ մարտ 19, հինգշաբթի օր: Մնացեալներն ալ պիտի ստանան իրենց հերթին:

Հինգշաբթի օր, բազմանդամ ընտանիքներու հայրեր մինչեւ 800—1000 ֆրանք ստացան: Տօնական օր է Մարսէյլի համար: Դէմքերու ժպիտը եւ տու-ներու ուրախութիւնը աչքի կը զարնեն: Անդունդի եզերքը հասած ընտանիք-ներ փրկուեցան:

Ինչպէս կարելի եղաւ հաստատել, նպաստի իրաւունքը կը պատկանի բոլոր Հայերուն, որոնք Նանսէնեան են եւ չունին ուրիշ որ եւ է հպատակու-թիւն:

Յաջորդով՝ ուրիշ լրացուցիչ տեղեկութիւններ:

Դեռ չեն ազատած մղձաւանջէն

Լէնինկրատի կոմիտէի վերջին նիստին մէջ, Ժտանով, Սթալինի փոխա-նորդը, ողբա՛ց հանդիսաւորապէս.

— «Շատեր կը մոռնան որ խորհրդային կարգուսարքը մինչեւ հիմա նուաճած է միայն աշխարհի մէկ վեցերորդ մասը, իսկ մնացեալ հինգ վեցե-րորդ մասին մէջ քաղքենի դասերը կը մնան տէր տիրական»:

Ժտանով միեւնոյն ատեն ազդարարեց թէ կուսակցական մեքենան տակա-ւին վարակուած է օտար լրտեսներով ու խափանարարներով, որոնք ղրկուած են օտար թշնամի դրամատիրական աշխարհին կողմէ, շարժման մէջ դնելու համար հակարոլշեւիկ դասերուն մնացորդները: «Այս նպատակին կը գոր-ծածուին թրոցքիականները: Տակաւին փոթորկալից ճակատամարտներ կը սպասեն մեզի»:

Այս առթիւ խօսք առնելով, կոմիտէին քարտուղարն ալ յայտարարեց թէ Նեվսքիի քիմիական հաստատութեան գործերը խանգարուած են գերման լր-տես Ռաթայչաքի գործակալներուն կողմէ: (Ռաթայչաք գնդակահարուեցաւ Մոսկուայի վերջին դատավարութեան ատեն): Բանախօսը բացատրեց թէ հաստատութեան բանուորները թունաւորուած էին, իսկ այս ֆաշական գոր-ծակալները կոմիտէն խաբած էին ծաղկանոցներ հաստատելով գործարանին շուրջը: Իսկ Լէնինկրատի շրջանի Արհեստակցական Միութեան նախագահը յայտարարեց.— «Կ'ենթադրեմ թէ մեր երկրին մէջ չկայ ուրիշ կազմակեր-պութիւն մը ուր ժողովրդապետութեան սկզբունքները այնքան բռնաբար-ուած ըլլան որքան մեր արհեստակցական միութեան մէջ: Ամենախոր ապական-նութիւնը կը տիրէ մեր արհեստակցական միութեան կեանքին մէջ»:

Ալպանիոյ կիներուն ազատագրութիւնը

Ինչպէս գիտենք, Ալպանիոյ խորհրդարանը օրէնք մը քուէարկեց, որուն համաձայն կիները պարտաւոր են նետել իրենց քօղերը:

Այս օրէնքը ի զօրու է վաղը, հինգշաբթի: Ուրեմն, այդ օրը բոլոր Ալ-պանուհիները, մօտ մէկ միլիոն, պարտաւոր են բանալ իրենց երեսները:

Անցեալ շաբթու, Ալպանիոյ իսլամական մեծ խորհուրդը արտակարգ ժողով գումարեց, չէզոքելու համար նոր պահանջը: Երկար վիճաբանութիւններէ վերջ, ժողովը այն եզրակացութեան յանգեցաւ թէ մահմէտական վարդապետութեան մէջ որ եւ է տրամադրութիւն չկայ, որ պարտադրէ կիներուն ծածկել իրենց դէմքը: Այս որոշման վրայ, Թագաւորը հրամայեց որ խորհրդարանը օրէնք մը քուէարկէ, որով կիները կարենան հանել իրենց քօղերը: Խորհրդարանը ընդ առաջ գնաց եւ օրէնքը քուէարկուե-ցաւ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ: Կ'ըսուի թէ այս գործին յաջողութեան մէջ վճռական դեր կատարած է Զօկու Թագաւորին ապագայ նշանածը, հունգար կոմսուհի Հաննա Միքէս, որ Ալպանիոյ թագուհին կը համարուի: Այս առթիւ թելադրուած է ջնջել, նաեւ, բազմակնութիւնը, որ սովորու-թեան կարգ անցած է Ալպանիոյ մէջ:

Թիրանայէն կը հաղորդեն թէ քօղերու ջնջումը մեծ խանդավառութիւն պատճառած է Ալպանիոյ երիտասարդ աղջիկներուն, կիներուն, նոյնիսկ երի-տասարդներուն մէջ: Վաղը, հինգշաբթի, փառաւոր հանդէսներ եւ խրախ-ճանքներ պիտի կատարուին ամբողջ Ալպանիոյ մէջ, ողջունելու համար բա-րենորոգումը: Վաղը բոլոր Ալպանուհիները պիտի նետեն իրենց «չարչաֆ»-ներն ու «փէրաճէ»ները եւ եւրոպական զգեստներ պիտի հագնին: Ալպանիոյ քրիստոնեայ սափրիչները հիմակուընէ կը չփեն իրենց ձեռքերը, ի նախատե-սութիւն փայլուն գործերու: Արդէն իսկ մեծ ապսպրանքներ հասած են եւ-րոպական զգեստներու, օծանելիքներու, անուշահոտութեանց եւ ուրիշ գե-ղեցկագիտական արտադրութեանց:

Ալպանուհիները համբաւ հանած ըլլալով իրենց գեղեցկութեամբ, սալօ-նականներ հիմակուընէ կը հարցնեն թէ ե՞րբ պիտի ընտրուի Ալպանիոյ գե-ղուհին:

Իտալացինե՞ր են որ կը կռուին Մատրիտի առջեւ

Սպանիոյ կառավարական զօրքը նոր յաջողութիւններ շահած է Մատրի-տի ճակատին վրայ, համաձայն վերջին լուրերու: Այս առթիւ հրատարակ-ուած ղեկոյց մը կ'ըսէ թէ 950 Իտալացիներ անձնատուր եղած են կառավա-րական զօրքին: Ֆրանսայի ձախակողմեան թերթերն ալ հաստատելով այս տեղեկութիւնները, կը պահանջեն ազդու միջոցներ ձեռք առնել:

Կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին Կուատալախարայի ճակատին վրայ: Կառավարական զօրքը 120 քիլոմեթր անդին մղած է ճակատը: Իսկ ապստամբները կ'ըսեն թէ իրենք լքած են կարգ մը անպէտ գիւղեր: Զօր. Ֆրանքօ կը զօրացնէ Արակոնի ճակատը, կասեցնելու համար կառավարական զօրքին յառաջխաղացութիւնը:

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ իտալական թերթերը կարճ կը կապեն Սպանիոյ վերաբերեալ տեղեկութիւնները:

ՄԵՆՔ ԵՒ ԱՆՈՆՔ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Խղճի կատարեալ հանգստութեամբ եւ ճակատաբաց կարող ենք ասել, որ մենք չենք դիմել սուտի, կեղծիքի ու խեղաթիւրումների դիւրին, բայց եւ անբարոյական միջոցին, պաշտպանելու մեր անցեալի գործունէութիւնը եւ մանաւորապէս փետրուարեան ապստամբութիւնը:

Մենք մնում ենք հաւատարիմ մեզ դաստիարակող յեղափոխական սերունդին, որի ոչ միայն քաղաքական դաւանանքը, այլ եւ ամբողջ հոգեկան աշխարհը հիմնուած էր արդարութեան եւ ճշմարտութեան ազնիւ ըմբռնումների վրայ: Հայ ազատագրական շարժումը նա համարում էր նախ եւ առաջ մարդկային գերագոյն արդարութեան համար մղուած մի պայքար: Իբրեւ հետեւանք այդ ըմբռնումների, Դաշնակցութիւնն աւելի քան երեսուն տարի առաջ ընդունեց նաեւ ընկերվարութիւնն իբրեւ երկրորդ յեղափոխական ձգտում, որովհետեւ անհանդուրժելի անարդարութիւն է եւ մարդու շահագործումն իր նմանի կողմից: Սրանով ամբողջացաւ Դաշնակցութեան նպատակը — ազատագրել իրաւազուրկ եւ ճնշուած հայ ժողովուրդը տիրապետող ազգերի եւ նրա աշխատաւոր դասակարգերը դրամատիրութեան շղթաներից:

Այս նպատակը մինչեւ օրս էլ պահում է իր հոյակապ հմայքը եւ առաջնորդում մեզ: Ոեւէ ժողովուրդ որ չունի լիակատար ազատութիւն տնօրինելու իր ճակատագիրը, եթէ անգամ կատարէ տնտեսական կարգերի յեղաշրջում, կատարած կը լինի այն իշխող ազգի հրամանով ու բռնութեան տակ: Դասակարգերի ոչնչացումից ու ընկերվարական հասարակութեան ստեղծումից յետոյ էլ, նա կը մնայ ենթակայ ու բռնադատուած: Իշխող ազգը նրան կը պարտադրէ իր առանձնայատկութիւններին համապատասխանող վարչաձեւի պատճէնը, իր մշակոյթն ու հոգեբանութիւնը:

Լէնին «Ազգային հարցը» ժողովածուի մէջ ասում է.— «Աշխատաւորների եղբայրութիւնն անկարելի է, քանի դեռ չկայ ազգերի լրիւ հաւասարութիւն, քանի դեռ տիրապետող ազգին պատկանող բանուորը իշխողի դերի մէջ է հանդէպ հպատակ ժողովրդին պատկանող բանուորի»:

Երբ մի բանաձեւի մէջ «Ազգերի ազատագրում» դարձուածքի տեղ Բուխարին առաջարկում էր փոխել գրելով. «Ազգերի աշխատաւոր դասակարգերի ազատագրում», Լէնին ծառացաւ նրա դէմ, ասելով որ ճնշուած ազգերի ազատագրումը կարող է լինել ամբողջական եւ ոչ թէ մասնակի կամ դասակարգային: Նա ժխտում էր նաեւ որ եւ է լեզու իբրեւ պետական, ուրեմն եւ առանձնաշնորհեալ ընդունելու տեսակէտը: Հետեւողականօրէն եւ յամառօրէն դեռ տարագրութեան մէջ նա պնդել է թէ ժողովուրդների անբռնաբարելի իրաւունքն է բաժանուել ազգակալ Ռուսաստանից, եւ դրա համար ենթարկուել սուր այլ յեղափոխական հոսանքների պարսաւանքին: Յետագայում այդ տեսակէտը նա մտցրեց Ռ.Դ.Խ.Ս.Հ.ի սահմանադրութեան մէջ:

Եւ այս մարդը, որ ոչ թէ թեթեւօրէն կամ սրա ու նրա խնդրանքի (ասում էին բանաստեղծ Վահան Տէրեանի) ազդեցութեան տակ, այլ համաձայն համոզմունքի, 1917 դեկտեմբերի 30ին յատուկ հրամանագիր հրատարակեց Հայաստանի ինքնորոշման մասին ու խոստացաւ «Հաշտութեան բանակցութիւններ վարելիս պահանջել նրա իրականացումը Թուրք իշխանութեան ներկայացուցիչներից», քիչ յետոյ Բրեստ Լիտովսկում այդ նոյն հաշտութեան «խայտառակ» (Լէնինի որակումը) դաշնագիրը դնելիս ամենայն հեշտութեամբ մարտիրոս Հայաստանի երեք քառորդն իբրեւ դրամական մանրուք տուեց Թուրք ջարդարարներին ու դարձաւ «կարտաշ» նրանց հետ: Բայց բոլոր մեծ ու փոքր դաւաճանութիւնների յորձանքներից փրկուած էր մի լաստ — Արարատեան աշխարհը, որի վրայ հայ ժողովրդի մնացորդը ձգտում էր հասնել ազատութեան նաւահանգիստ: Այդ էլ շատ երեւաց «մեծ ընկերվարականին» ու նա հրաման տուեց հայ բոլշեւիկներին խորտակել նրան կեղտոտ դաւադրութիւններով եւ 11րդ բանակի սուիններով:

Ահա ընդվզեցուցիչ անդունդը տեսականի եւ կատարուածի, խօսքի ու գործի, որ այնքան բնորոշ է ոչ միայն համայնավարութեան հիմնադրի, այլ եւ նրա բոլոր յաջորդների եւ ամբողջ կուսակցութեան համար: Նոյն գարշելի հակասութիւնը «մարդու ազատագրման» արտաքին փայլուն ցուցանակի ու ներքին բռնութեան, մենք տեսնում ենք իրենց հիմնած իրաւակարգի բոլոր փուլերում: Միջոցների մէջ խտրութիւն չդնելը Լէնին-ստալինեան վարդապետութեան հիմնական սկզբունքն է, որովհետեւ նա ծնունդ է նիւթապաշտական փիլիսոփայութեան:

Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնն սկսաւ «հաշտութիւն առանց հողազաւթումների ու տուգանքների, ազգերի ինքնորոշման սկզբունքի հիման վրայ»: Հող ու տուգանք տուեցին ու իրենք էլ առան. իսկ ազգերի ինքնորոշումը վերածեցին կատակերգութեան, սկսելով անկախ խորհրդային հանրապետութիւններից՝ Ուկրայնայի, Բէլոռուսիայի ... եւ Հայաստանի ճանաչումով Լէնին աստիճանաբար թեքուեց այդ հարցում դէպի ցարերի փորած հունը եւ վերջացրեց հանդստօրէն տեղաւորուելով նրա ափերի մէջ: Երէկ համաշխարհային յեղափոխութեան վարիչ Կոմինտէրն էին ցուցադրում, այսօր նրան թողել են անյայտութեան մէջ, երէկ ընկերվարականներին անուանում էին դրամատէրերի նօքարներ, այսօր էլ նրանց գործակցութիւնն են փնտռում, երէկ «բանուորը հայրենիք չունի», այսօր մոլեռանդ հայրենասէրներ են. երէկ Ազգերի Դաշնակցութիւնը «աւազակների որջ» էր, այսօր նրա ամէնէն հաւատարիմ անդամն են (բստ Է. Էրիոյի), երէկ Չէմպըլէնի խրտուիլակը ծաղրում էին Կարմիր հրապարակում, այսօր պատկառանքով գրում են «սըր Օստին Չէմպըլէն», երէկ բռնութեամբ համայնավարութիւն մտցրին երկրագործութեան մէջ կոլխոզներ հաստատելով, այսօր կոլխոզները հողը յաւիտենական սեփականութիւն ստանալով դարձել են բաժնետիրական ընկերութիւններ:

Շատ հեռու կ'երթանք, եթէ ուզենանք թուել խորհրդ. իշխանութեան բոլոր զիկզակները: Մի բան պարզ է,
—նա այսօր ոչ մի բանով չի տարբերւում դրամատիրական երկիրների իշխանութիւններից, որոնք յարմարւում են պայմաններին ու ձգտում միայն մէկ նպատակի — ապահով ու յարատեւ դարձնել իրենց գոյութիւնը: Ո՞ւր պիտի հասնի խորհրդային վարչաձեւը այս թեք մակարդակի վրայ, դժուար է ասել, բայց որ արդէն անհաւասարութիւնը լայնանում ու լայնանում է խորհրդային քաղաքացիների մէջ, որոնց թոյլ է տրւում հարստութիւն հաւաքել ինչքան կարող են ու իրենց ժառանգներին ձգել, դա փաստ է: Այս հոսուն, տարուբեր ու նպաստաւոր հողմերին՝ անկախ նրանց ծագումից ու ուղղութիւնից իր առագաստները բացող խորհրդային պետութեան կեանքում մեզ ամէն բանից աւելի խորապէս հետաքրքրում է ու մտահոգում Հայաստանի վիճակը: Ոչ մի ժողովուրդ մարդկութեան պատմութեան մէջ ենթակայ չի եղել եւ չէ այն սեւ անարդարութիւններին — ջարդ, հալածանք, հայրենազրկում, ցրում աշխարհի չորս կողմ եւ օտարացում ամէն տեղ,— որոնք մրրկում են մեր հոգիները: Ամէնէն ուղղափառ ընկերվարականն իսկ, հայ թէ օտար, չի կարող մեզ յանդիմանել ամբողջովին ազգային ազատագրման եւ ոչ թէ տնտեսական յեղաշրջման հարցով տարուած լինելու համար: Ով էլ լինի մեր տեղը, մեր ճանապարհով կ'երթայ: Հայրենիքի վերստացումն ու վերածնութիւնը կը լինի մեծագոյն յաղթանակը տառապած հայ աշխատաւորութեան եւ ոչ թէ հայ դրամատիրութեան:

Հէնց միայն այն հանգամանքը, որ հայ աշխատաւորութեան կէսը դուրս է շպրտուած իր մայրենի հողից, փոխում է մեր առօրեայ գործունէութեան էութիւնը, ընկերվարական պայքարից դարձնելով նրան ազգային փրկութեան պայքար:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԻՏԱԼԻՈՅ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՈՒԺԸ

Ա.— ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ

Էտմոն Տըլաժ երկար յօդուածով մը «Թան»ի մէջ կը ներկայացնէ Իտալիոյ օդանաւային ուժը.—

Իտալիոյ արդի ղեկավարները, դլխաւորաբար Դուչէն, իրենց քաղաքական ասպարէզին առաջին օրէն սկսեալ, մարգարէացած են այն դերը, զոր օդանաւը պիտի խաղայ երկրին քաղաքական կեանքին մէջ: 1921 Մայիսին, Մուսոլինի կը յայտարարէր.— «Բոլոր անոնք որ օդանաւային հարցին կուտան առանձնապէս ճարտարագիտական եւ ելմտական կարեւորութիւն մը, կ'իյնան ծանր եւ հիմնական սխալի մը մէջ, որովհետեւ անոնք չեն ըմբռնած օդագնացութեան ոգեկան, հետեւաբար քաղաքական կարեւորութիւնը»: Մուսոլինի, Միլանոյէն հազիւ երեսփոխան ընտրուած, Խորհրդարանին մէջ հիմնեց օդագնացութեան խմբակցութիւն մը: Տ'Աննունցիոյի ընկերակցութեամբ, Մուսոլինի երկրին ծանօթացուց օդանաւը: Միլանոյի համագումարին մէջ, որ տեղի ունեցաւ 25—27 մարտ 1921ին, Տ'Աննունցիոյի նախագահութեան տակ, մամուլին եւ օդագնացութեան մասին Մուսոլինի ներկայացուց զեկոյց մը, ուր կ'ըսէր. «Երկրի մը օդանաւային ուժը կրնայ ըլլալ մեծ, փոքր կամ ոչինչ, համապատասխան այն աստիճանին, որ ժողովուրդին օդանաւային գիտակցութիւնը մեծ է, փոքր կամ ոչինչ ... Երբ մամուլը չի խօսիր օդագնացութեան մասին, անուղղակի կ'արգիլէ ժողովուրդին օդանաւային գիտակցութեան ծնունդը: Սակայն ի՞նչպէս խօսիլ ժողովուրդի մը օդանաւային գիտակցութեան մասին, երբ այդ գիտակցութենէն զրկուած են նախ երկրին ղեկավարները, վարչական մեքենան, բանակը, ծովային կազմակերպութիւնը, օրէնսդրական մարմինը, մամուլը, որուն դերը պիտի ըլլար ուղղութիւն տալ հանրային կարծիքին»: Միլանոյի համագումարը յետոյ վաւերացուց տեղեկագիր մը, կազմակերպելու համար «Զինուորական եւ քաղաքային օդանաւորդութիւնը»: Այդ տեղեկագիրը պատրաստուած էր Տուհէի կողմէ: Քուէարկուեցաւ նաեւ բանաձեւ մը, ուր ի մէջ այլոց կ'ըսուի. «Նկատելով որ օդային զէնքը պիտի դառնայ բախտորոշ զէնքը ժողովուրդներու մղած կռիւներուն մէջ, անհրաժեշտ դարձած ըլլալով միջոցներ պատրաստել ապահովելու համար մեր երկնքին տիրապետումը, ընդունելով որ քաղաքային օդանաւը յառաջդիմութեան ազդակ մը չէ միայն, այլ եւ միջոց մը՝ ի հարկին լրացնելու համար զինուորական օդագնացութեան պահանջները, դառնալու ազգային պաշտպանութեան զէնք մը, համագումարը կը հրաւիրէ կառավարութիւնը որ մեծ ուշադրութիւն դարձնէ օդանաւորդութեան զարգացման, Ա) ստեղծելով նախարարութիւն մը, որ կարենայ մասնագիտօրէն ուսումնասիրել ասպարէզին պահանջած բոլոր հարցերը, եւ երկրին առջեւ ստանձնել այդ ուղղութեամբ իր վրայ ինկած պատասխանատուութիւնը, Բ) վարելով օդանաւային ազգային քաղաքականութիւն մը, որ համապատասխանէ երկրին պահանջներուն»:

27 հոկտեմբեր 1922ին տեղի ունեցաւ դէպի Հռոմ արշաւը: Դուչէն, տէր դառնալով երկրին, իր առաջին գործը համարեց կազմել օդանաւային գործավարութիւն մը (24 յունուար 1924 Թուակիր հրովարտակ): Ու երկրին զինուորական եւ քաղաքային օդանաւորդութիւնը յանձնուեցաւ մէկ հոգիի: 28 մարտին, արքայական օդանաւորդութեան տրուեցաւ անկախ բանակի հանգամանք, մասնաւոր համազգեստով եւ զինուորական աստիճաններով: Հիմնուեցաւ օդանաւային դպրոց մը, պատրաստելու համար օդանաւորդ սպաներ:

30 օգոստ. 1925ին ստեղծուեցաւ օդային նախարարութիւն մը, որ հետզհետէ կատարեալ կազմակերպութեան մը ձեւն առաւ:

Արքայական օդանաւորդութիւնը իր ձեռքին մէջ առաւ մայր-հայրենիքի եւ գաղութներու օդանաւային ուժերը: Ֆաշական իշխանութեան առաջին օրերուն, արքայական օդանաւորդութեան պիւտճէն էր 70 միլիոն լիր, յաջորդաբար բարձրացաւ 122 միլիոնի, 1926— 1927ին՝ արդէն կը հասնէր 700 միլիոնի, մինչեւ 1930 մնաց այդ բարձրութեան վրայ, բայց 1936—37ին՝ յանկարծ բարձրացաւ 990 միլիոնի: Ասկէ զատ, 5 յուլիս 1934 Թուակիր հրովարտակ մը կ'արտօնէ յաւելուածական վարկ մը, որ կը հասնի 1 միլիար 200 միլիոնի, ծախսելի յաջորդական 5 տարիներու ընթացքին, — թէ ի՛նչ արագութեամբ ծախսուեցան այդ գումարները (5 տարին չլրացած) ցոյց կուտան հետեւեալ թիւերը.

1934—1935ին	600 միլիոն
1935—1936ին	300 միլիոն
1936—1937ին	300 միլիոն

Այս գումարները յատկացուեցան շինելու համար օդանաւային մեքենաներու, օդանաւային սպառազինութեան, օդանաւային փորձերու, օդանաւային պարենաւորման, օդանաւային զօրաշարժի: Եւ դեռ գաղթային պիւտճէներն ալ հարկադրուած են վարկեր բանալ օդանաւորդութեան համար,— օրինակ, Լիբիան 40 միլիոն յատկացուց 1936 — 1937ին:

Երբ մարաջախտ Պալպօ նշանակուեցաւ կառավարիչ Լիբիոյ, Դուչէն իր ձեռքն առաւ օդային նախարարութիւնն ալ (նոյեմբեր 1933), ինչպէս արդէն իր ձեռքն առած էր պատերազմական եւ ծովային նախարարութիւնները: Սակայն Մուսոլինի իր հսկողութեան տակ կը պահէ ոչ միայն օդանաւորդութիւնը, դեր-նախարարի մը միջոցաւ, որ կը կատարէ վարչական գործերը, կը քննէ տեսական հարցերը, կը վարէ շինութիւնները, կը կառուցանէ օդանաւային կայանները, այլեւ արքայական օդանաւորդութիւնը շնորհիւ ընդհ. սպայակոյտին պետին, որ կը վարէ օդանաւային ուժերը, ուժ կուտայ օդանաւային վարժարանին, կը զբաղի օդային սպառազինութեամբ, համաձայն Դուչէին հրահանգներուն:

Օդային նախարարը իր մօտ ունի երկու օժանդակ մարմիններ,— օդանաւային խորհուրդ, որ կը բաղկանայ օդային բանակի սպաներէն, եւ ճարտարագիտական խորհուրդ, որ կը բաղկանայ մեքենագէտներէ: Բոլորն ալ ընտիր մասնագէտներ:

Արքայական օդանաւային կազմակերպութիւնը ունի Ա) Օդային պաշտպանութիւն, որ կը ստորաբաժանուի այսպէս.— 1.— Օդային բանակ, 2.— Օդանաւային հաղորդակցութիւն ցամաքային բանակին հետ, 3.— Օդանաւային հաղորդակցութիւն ծովային բանակին հետ), Բ) Օդանաւային գործավարութիւն, Գ) Օդանաւային ճարտարագիտութիւն, Դ) Օդանաւային դպրոցներ:

Օդային բանակը կը բաղկանայ այն բոլոր ուժերէն, որոնք պիտի վարեն օդային պատերազմը եւ պիտի ապահովեն հայրենիքի երկնքին տիրապետութիւնը:

ԾԻԾԱՂ

Պզտիկ դպրոցականը.— Պարոն Թղթակից, ամէնուն հարցումներ կ'ուղղէք, բայց մեզ պզտիկներուս կարեւորութիւն չէք տար:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք:

— Կը բողոքենք շաքարեղէնի գիներու բարձրացման դէմ:

×

— Տիկին, սա էշը քիչ մը կուտա՞ք որ պզտիկ բան մը բեռցնելով քաղաք տանիմ:

— Անկարելի է որ ձեզի օգտակար ըլլայ, տիրոջ պէս յամառ եւ պնդգլուխ է:

— Ներեցէք տիկին, տէրը դուք չէ՞ք:

— Ոչ, պարոն, ամուսինս է:

ԳԵՂՕՆ

Ի ՊԱՏԻՒ ՓԵՏՐՈՒԱՐԻ

Կ'արժէ արդարեւ որ անոր մասին երգ մը յօրինուի: Բացառիկ ամիս մը, որուն հանդէպ մարդ կրնայ գովեստով խօսիլ: Բնականաբար իր յոռի կողմերն ալ ունեցաւ.— Մտահոգութիւններ, բարդութիւններ, օդի անհաստատութիւններ եւ համաշխարհային քաղաքականութեան տագնապներ, որոնց ծայրը չենք գիտեր թէ ուր պիտի երթայ, վերջապէս, տենդագին զինարշաւ, բորբոքած քիթեր եւ քաղաքական ճառեր: Բայց այս տեսակ անպատեհութիւններ կան, աւելի ըլլալով, բոլոր ամիսներուն մէջ: Փետրուարը տօմարական իր տասնը մէկ պաշտօնակիցներէն կը տարբերի անով որ իրական արտասովոր առաւելութիւն մը ունի, նոյնիսկ վերը մեր թուած անպատեհութիւններուն վրայ: Իր ճշմարիտ մեծութիւնը այն բանին մէջ կը կայանայ որ անոնցմէ աւելի կարճ է: Երկու, երեք օրի չափ: Այսինքն ճշդիւ այնքան օրեր, որոնցմով միւս ամիսները աւելի երկար են: Չէ՞ որ ամէն մարդուն գիտցած հասարակ բանն է որ ամէն ամսուն 25ին չուրջ, արդէն իսկ մեծ մասամբ մեր գրպանները կը սկսին պարապ գալ: Ամէն մարդ հետաքրքրութեամբ վերջաւորութեան կը սպասէ, միւսին առաջինին, այդ պարապութիւնը կամ պակասը գոցելու համար: Իսկ փետրուարին մէջ ասոր բոլորովին հակառակը կը պատահի: Պարզապէս իր քսանեւութօրեայ տեւողութեան շնորհիւ աղէկ կամ գէշ ամսականներ կրնայ բաւական մեծ խնայողութիւն մը ընել: Իրաւ է թէ հագուստ կապուստի, քաղաքապետական եւ բուն պետական, ուղղակի եւ անուղղակի տուրքերը տարբերութիւն չեն ըներ, բայց օրական բոլոր միւս ծախքերուն համար անուրանալի օրհնութիւն մը կայ: Եւ եթէ հաշուենք, բաւական կլորիկ շահ մը կ'ըլլայ: Գիտէ՞ք արդեօք ճշդիւ թէ որքան: Հաշուենք միասին, որպէսզի հասկնաք թէ այս ամէնը մի միայն փետրուարին համար կարելի է խնայել: Ամուրի մը սովորական ծախքերուն սկզբունքը իբրեւ հիմ ընդունելով, հետեւեալ քանակութիւնը կամ խնայողութիւնը կ'ունենանք— Թրամուէյի կամ օթօպիւսի 12 տոմսակ, երեք անգամ ածիլում, 6 [illegible], 3 կէս օրուան ճաշեր, 9 սրճարանի յաճախում, 1 սինէմա, այսքան սիկարէթ, զանազան ուրիշ պզտիկ կամ, ինչպէս կ'ըսեն մանր մունր բաներ, ինչպէս մուրացկաններուն քանի մը անգամ պակաս հանդիպիլ, սրճարանի մանչուն դրամէն շահիլ, հեռաձայնի վայրկեաններէն օգտուիլ: Ասկէ զատ, գլխու ցաւի համար քանի մը փոշի պակաս կ'առնես եւ հարբուխի համար ալ քիչ շաքար կը սպառես՝ կրակին վրայ բռնելու համար քիթդ: Այս ամէնը կլորիկ եւ ճիշդ հաշուով քեզի կը շահեցնէ 25էն մինչեւ 30 շիլին: Ահա կարճ Փետրուարի մեծութեան գաղտնիքը, եւ ասիկա դեռ մէկ ամուրի անձի վրայ հաշուուած է: Բայց ասոր բարոյական կողմն ալ կայ: Քիչ ծախք ընելով դառնութիւն չես զգար ընկերային հաստատեալ կարգերուն դէմ, թէ ամսականները քիչ են, եւ այս պայքարին երեսէն ամէն օր ստիպուած չես ըլլար քանի մը հատ աւելի ճնկելու, մասամբ մին հետ կռիւ ընելու եւ ուրիշ սրտնե...

ՅՈՅՆ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻԻ ՄԸ ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆԸ ԱԿՆԱՅ ՎԱՆՔ ԳԻՒՂԻՆ ՄԷՋ

Հայաստանի հին պատմութեան ուսումնասիրութեան համար Լէման-Հաուփթի եռհատոր երկը «Հայաստան երբեմն եւ այսօր» անսպառ գանձ մըն է: Անոր իւրաքանչիւր գլուխը, երբեմն ալ իւրաքանչիւր էջը նոր յայտնութիւն մը երեւան կը բերէ նախահայկական եւ անոր յաջորդող շրջաններուն դէպքերուն եւ դէմքերուն մասին: Հեղինակին լայն հմտութիւնը, գիտական հսկայ պաշարը միացած իր քննական թափանցող մտքին կրցած են կանգնել անլուղական կոթող մը նուիրուած հայ հին պատմութեան այլազան փուլերուն լուսաբանութեան: Ան կրցած է սանկ գործ մը ի գլուխ հանել առանց կարենալու պեղումներ ընել իր երկամեայ գիտական առաքելութեան ընթացքին: Պեղումներու համար, ինչպէս ինք կ'ըսէ, «ոչ ժամանակ, ոչ ալ միջոց» ունէր:

Երկին առաջին հատորը քանի մը անգամ կարդացեր էի: Նիւթերու աննախընթաց ճոխութեան եւ գերընտիր շահեկանութեան պատճառաւ ուշադրութենէս վրիպած էին երկրորդական կէտեր, որոնք իրենց կարգին յայտնութիւններ են:

Գիտնականը Մալաթիոյ կողմերը կը գտնուէր, երբ իրեն կ'իմացնեն հաթեան արձանագրութիւններու գոյութիւնը իր ճամբուն վրայ: Բայց ան կը շտապէ դէպի Ակն, որուն մօտակայ Վանք գիւղին մէջ յունական հին արձանագրութեան մը մասին տեղեկացեր էր հայ աւետարանական քարոզիչէ մը:

«Արդէն կամուրջին ձեւը ապացոյց մըն էր թէ վայրի մը կը մօտենանք, ուր հինէն ի վեր բնակութիւն կար եւ մասնաւոր առանձնայատկութիւններով նշանաւոր է: Կամուրջը գեղեցիկ ու բոլորաձեւ կամարով մը գետին վրայ ձգուած է, եւ ուղղաձեւ կանոնաւոր տաշուած քարերէն իւրաքանչիւրը, որոնցմով շինուած է կամուրջը յունարէն գիր մը կը կրէ— «Տէր պահեսցէ զմուտ եւ զել քո յայժմ հետէ մինչեւ յաւիտեան»:

Վանք գիւղին քարայրաձեւ քաղաքը ճիշդ վիհի մը եզերքն է, որուն խորերէն կ'անցնի գետը: Գետը հոս շեղում մը կ'ընէ, որուն կը հետեւի գլխաւորաբար ժայռուտ եզերքը, այնպէս որ ամփիթատրոնի ձեւով կիսաբոլորակ մը կը կազմուի: Ամբողջ ապառաժը քարայրի մը վերածուած է, ուր պաշտպանութեան յատուկ տեղեր — նրբանցքներ նշանառութեան ծակերով քանի մը յարկ իրարու վրայ — մասնաւորապէս ուշագրաւ են: Գետին վերի ուղղութեամբ սրբարանով (apsis) մեծ քարանձաւ մը կը գտնուի, որուն յատակը բարձրացուած է եւ որուն կռնակի պատը յատակին մէկ ուրիշ բարձրացումովը խցիկի բաժնուած է: Ասոր մէջ կը գտնուի բուն իսկ ժայռին մէջ շինուած խորան մը եւ մկրտութեան աւազան մը՝ ջրանցքով միասին: Հոս՝ ինչպէս ուրիշ քարանձաւներու մէջ՝ յայտնապէս քրիստոնէական պաշտամունքի ծառայող վայրի մը հետ գործ ունինք, որով կը բացատրուի նաեւ տեղւոյն անունը:

Ճիշդ հոս է հայ աւետարանական քարոզիչին ակնարկած արձանագրութիւնը: Ասիկա վերոյիշեալ քարայրէն վար եւ գետին հոսանքին ուղղութեամբ ժայռին վրայ է: 50 մեթր աւելի հեռուն վիմակերտ մատուռ մը կայ, որուն տանիքը իրական կամար մը կը կազմէ: Ձախ պատին վրայ՝ խիստ նրբօրէն շինուած ու զարդարուած քրիստոնէական խաչերու շարք մը: Այս մատուռին յատակը ժայռէն անցնող արահետէն 4.03 մեթր բարձր է եւ դեռ կէս մեթր աւելի բարձր է մօտը գտնուող արձանագրութեան ստորին շարքը:

Միշտ գետին ուղղութեամբ իրարու մէջ վեց սենեակներ՝ զանազան մեծութիւնով, որոնց կցուած է ջրամբար մը եւ յիշուած նրբանցքներէն մին նշանառութեան ծակերով:

Արձանագրութեան հասնելու համար երկու վերելակներ անհրաժեշտ էին, ընդօրինակութիւնը կասկածելի հաճոյք մըն էր: Վեց մեթր երկայնութեամբ զոյգ վերելակներու վերջին աստիճանին վրայ կեցած, արձանագրութեան էութեան մասին վճռական բառերը կրցայ վերջապէս ճանչնալ: — «Աստ հանգչի»:

Առաջին գաճանդրին ձորէն սուրացող հովը տապալեց: Օժանդակ չէնքի մը շնորհիւ կարելի եղաւ երկրորդ գաճ մը նոյնքան ատեն վրան թողուլ, մինչեւ որ վար առինք ու կրակին վրայ չորցուցինք:

Ահա տապանագրին թարգմանութիւնը.

«Աստ հանգչի Աթենայիս (Athenais) իշխանուհին, որուն հետ տանը համակրութեան բերումով ամուսնացայ: Ով որ անցած տանը վարդ մը կամ ուրիշ ծաղիկ մը նուիրէ, երկնային շնորհաց արժանի ըլլայ. բայց պատահի որ մէկը չար դիտաւորութիւն ունենայ, գեհեններուն արժանի ըլլայ: Ասիկա գրողը Aeimarierն է, համանուն հօրմէ, որուն, որքան որ ապրեցաւ, թէպէտեւ քիչ տանը, իբր գործավագութ ընկերուհի կապուած էր ան որ հօրմէ մը կը սիրէր, որ իմ հօրս անունը կը կրէր, եւ Անտոնիայի մօր Լուկիոսի աղջիկնէն»:

Արձանագրութիւնը կրող ժայռին վարի մասը ետ կը քաշուի, այնպէս որ աղկէ գոյացած կամարին տակ գետնին վրայ կրնայ գերեզմանը գտնուած ըլլալ: Փոքր փոս մը տեսնուելուն համար փորել տուի եւ ոսկերոտիքներու տարտամ խլեակներ միայն գտայ: Յայտնի չէ թէ մարդու ոսկորներ են: Եթէ գերեզմանը հոս կը գտնուէր, վաղուց եւ հիմնապէս մաքրուած ըլլալու է:

Ո՞վ էր արձանագրութեան մէջ յիշուած Աթենայիսը: Թաղման պարագաները ցոյց կուտան որ անոր ամուսինը հարստութեան ու համբաւի տէր էր, եւ «Թագուհի, իշխանուհի» յունարէն բացատրութենէն ակներեւ կը տեսնուի որ հաւանաբար թագաւորական կամ իշխան. ծագում ունէր: Բայց անկարելի չէ որ այս բացատրութիւնը չափազանցուած ըլլայ, մանաւանդ որ տապանագրին խօսքերը հոմերական դարձուածքներու նկարագիր կը կրեն: Այս վերջոյ պէտք է կանգ առնել այս տեսակէտին վրայ: Արձանագրութիւնը Փոքր Հայքի շրջանին մէջ է եւ իր մօր Անտոնիա անունով հաւանականօրէն Փոքր Հայքի յարափոփոխ պատմութեան ինքնայատուկ շրջանին կը հանդիպինք: Մարկոս Անտոնիոս եռապետը ամուսնացած էր ի մէջ այլոց իր հօրեղբօր աղջկան, Անտոնիայի հետ: Ամուսնութենէն ունեցած Անտոնիա աղջիկը Տրալլի Պիթոդորոս անունով հարուստ Ասիացիի մը հետ ամուսնացուց: Այս ամուսնութենէն ծնաւ Անտոնիա Պիթոդորիս, որ Պոնտոսի եւ Փոքր Հայքի թագաւոր Պողեմոն Ա.ի հետ ամուսնացեր էր:

Վ. ՃԱՆԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդիւ)

…առիթ տալու: Այս գաղութիւններու տակ բնականաբար քաղաքներուն կեանքը կ'ըլլայ մասամբ աւելի անհոգ ու խաղաղ, համբերութիւնը կ'ընէ երկայնամիտ, հետեւաբար առաջ աւելի: Եւ առաջին փափաքողը կը գտնուա տամարական բարեկարգութեան, որպէսզի ամէն ամիս 28 օր հաշուէի: Բայց որովհետեւ այս ամէնը մէկ վայրկեանէն միւսը չըլլար, կը փարժուիս ըղձօրէն խորհրդածել, թէ փետրուարին կարճութենէն չահուած այդ 30 չիլլինը ի՞նչպէս պէտք է գործածել: Վիէննայի սակարանին մէջ արժեթուղթերը այնքան բարձր են որ այդ գումարով մեծ բան մը չես կրնար ընել, այլ գոնէ, Մարտին բացին դէմ կուգայ ան: Կը տեսնէք որ խնայողին համար միշտ սանկ առիթ մը կը ներկայանայ: Հաշուանները միայն չեն կրնար խնայել ... որովհետեւ անոնք ամէն վայրկեան պէտք չունին խորհելու, թէ դրամը ուրկէց կուգայ... Կուգայ միայն եւ անոնք գիտեն թէ բոլոր կլոր մետաղը, ինչ կողմնակի ճամբայ ալ բռնէ, կը յանգի հարուստին սնտուկին: Ցետոյ հարուստը կ'ընէ ինքնաբերաբար, ինչ որ, նոյնիսկ ի հարկէ ստիպեալ, չեն ըներ չունեցողները — հարուստը սիկարէթի խնայողութիւն կ'ընէ, եթէ ոչ ուրիշ պատճառով, գոնէ... մուխէն չախորժելուն համար:

Ամէն պարագայի մէջ կ'արժէր սակայն այս գեղօնը ի պատիւ Փետրուարին, որուն տնտեսական յայտնի առաւելութիւնը մէկ կողմ խակ դնելով, չենք կրնար զանց ընել անոր բարոյական եւ հոգեկան առաւելութիւնները — երեք օրեր պակաս: Ու երբ կարելի ըլլայ այսպէս հիմնուած աշխարհին մէջ այսօրուան օրերէն երեք օր խնայել, աս խակ արդէն զուտ շահ մըն է ամէնէն աղուոր տեսակէն ...

Ն. Ֆ. Փ.

ՍՈՒՐԻՈՅ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՐԶՊԱՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԽՆԴԻ՛Ր ՄԸ Կ'ՈՒԶԷ ՅԱՐՈՒՑԱՆԵԼ

ԱԶՆՈՒԱԿԱՆ ՊԱՅ ՄԱՐԹԷԼ ՍԿՍԱՒ ԿՐԱԿԻՆ ՀԵՏ ԽԱՂԱԼ

Պոլսոյ *Սոն Փոսթա* լրագրին մէջ, ծանօթ հրապարակագիր Միւհէտտին Պիրկէն կը գրէ, այս խորագիրներուն տակ. (16 մարտ).

— «Պայ տը Մարթէլ, որ իրեն բան գործ բրած է Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ գոյութիւն ունեցող բարեկամական յարաբերութիւնները խանգարել եւ այս ուղղութեամբ ծրագրեալ կերպով կ'աշխատի, անբախտ քաղաքագէտ մըն է, որովհետեւ, իր ձեռք բերել ուզած նպատակին համար աշխատած ատեն, չանդրադառնար թէ կը փլցնէ Թուրքեւֆրանսական բարեկամութեան հիմերը:

Ասոր նոր մէկ ապացոյցը իմաց տըւաւ մեզի «Սոն Փոսթա»ի Սուրիոյ թղթակցին գրած վերջին մէկ նամակը: «Լա Սիրի» թերթը, որ Պայ Մարթէլի փողոցը լոյս կը տեսնէ, նոր եւ փայլուն «կափ» մը բրած է, սանճաքի խնդրի կողքին հայկ. հարց մըն ալ յարուցանել ջանալով: Այս յօդուածը, որ մեզի համար ալ, ամբողջ աշխարհի համար ալ պատմականօրէն լուծուած հարց մը՝ Հայկական խնդիրը դարձեալ մէջտեղ կ'ուզէ հանել, ուրիշ բանի չի ծառայեր բայց եթէ արտնեղութիւն պատճառել Թուրք հանրային կարծիքին եւ կացնահարել մեր եւ Ֆրանսայի միջեւ գոյութիւն ունեցող բարեկամական զգացումները: Եթէ մենք ալ նոյն ձեւով ուզէինք փոխադարձել, կրնայինք ըսել շատ բաներ, որոնք թէ Տը Մարթէլի եւ թէ իր ընկերներուն երեսները պիտի կարմրցնէին եւ թէ իրենց գլուխները դէպի առաջ պիտի խոնարհեցնէին: Բայց մենք չենք պնդեր թէ խօսքերով կրնանք բարեկարգել աշխարհը եւ միւս կողմէ կը շարունակենք դեռ արժէք տալ Ֆրանսայի հետ ունեցած մեր բարեկամական յարաբերութեանց, որով չենք հետեւիր այդ ճամբուն: Միայն թէ սա ըսել կ'ուզենք որ, կարելի ուշադրութեամբ կը հետեւինք Պայ տը Մարթէլի Սուրիոյ մէջ կիրարկել ուզած քաղաքականութեան, եւ այն օրը որ ՓՈԽԱԴԱՐՁԵԼՈՒ ՈՐՈՇՈՒՄ ՏԱՆՔ ՄԵՆՔ ՉԷ ՈՐ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՆՔ ԿՈՐՍՆՑՆՈՂԸ:

Գալով հայկ. խնդրին, այս մասին մեր մտածումները մինչեւ հիմա շատ մը առիթներով բացայայտօրէն բացատրեցինք: ԲԱՅՑ ԴԱՐՁԵԱԼ ԿՐԿՆԵՆՔ ՍԱ ԽՕՍՔԵՐԸ, ՈՐՊԷՍԶԻ ՕԳՆԱԾ ԸԼԼԱՆՔ ԹԷ ՊԱՅ ՏԸ ՄԱՐԹԷԼԻ, ԹԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՎԵՐՋԱՊԷՍ ԱՅՍ ԽՆԴՐԻՆ ՄԷՋ ԱՄԲՈՂՋ ԿԵԱՆՔՈՎԸ ՇԱՀԱԳՐԳՌՈՒՈՂ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՈՐՊԷՍԶԻ ԱՒԵԼԻ ԼԱՒ ԸՄԲՌՆԵՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ:

Եթէ ընդհ. պատերազմի ընթացքին, տարագրութեան մէջ պարապ տեղը Հայու արիւն թափուած է, նոյնքան ալ, կամ անոր մօտ Թուրքի արիւն ալ թափուած է: Եւ Հայու արիւնը Թուրքի արիւնէն յառաջ թափուած է: Ասոր առաջին գծի վրայ պատասխանատուն ցարերու կայսերապաշտութիւնը, անկէ յետոյ ալ Ֆրանսան է: Անոնք են որ իրենց խիղճերը դրամով ծախած քոմիթէճիներուն կազմակերպել տըւին ըմբոստութիւնը: Այսօր ալ Պայ Տը Մարթէլ նոյն դերը կը խաղայ: Տը Մարթէլ դարձեալ արկածախնդրութեան մը մղել կ'ուզէ Հայերը որոնք Սուրիոյ մէջ ցրուած վիճակի մէջ իրենց գործերով կը զբաղին եւ անտեղեակ կը մնան աշխարհի մէջ դարձուած քաղաքական խաղերուն:

Շահակիցներու լուր կուտանք այս արկածախնդրութիւնը: Տը Մարթէլի նպատակն է բաժան բաժան ընել Սուրիան եւ Արաբ - իսլամ մեծամասնութիւնը փոքրամասնութեանց միջոցաւ զսպել, ճնշել եւ ճզմել:

Ասոր համար ինքզինքը եւ իր եռեւը գտնուող Ֆրանսան Հայերուն իբր պաշտպանը ցոյց կուտայ: Բայց եթէ օր մը բախումի յանգի այս քաղաքականութիւնը, այն ատեն մէջտեղը չկայ Պայ տը Մարթէլ: Եւ ով որ զօրաւոր է այն կը շահի եւ թէ իրաւունք ալ ոյժ կը նշանակէ: Շատ կը փափաքինք որ Ֆրանսայի ժողովրդական ճակատի կառավարութիւնը պէտք է գիտնայ եւ իրեն կ'իմացնենք թէ ազնուական Պայ տը Մարթէլ կրակի հետ կը խաղայ Սուրիոյ մէջ:

ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԱԼ ԼՈՒՐ ՏԱՆՔ.— ԹՈՒՐՔԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄ ՀԱՅԸ, ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ԳՏՆՈՒԻ ԹԷ ԴՈՒՐՍԸ, ԹՈՒՐՔԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄՆ Է, ԵՒ ԹՈՒՐՔ ՄԸ ՈՐ ԱՍՏԻՃԱՆ ՈՐ ԻՆՔԶԻՆՔԸ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԶԳԱՅ, ԱՆ ԱԼ նոյնքան ապահովութեան մէջ կրնայ զգալ ինքզինքը: Գալով Թուրքին թշնամի եղողին, Հայ ըլլայ թէ Թուրք, Թուրքը թշնամի է անոր:

Այսպէս կ'երեւայ որ Պէյրութի մէջ Ֆրանսան ներկայացնող Պայ տը Մարթէլի թերթը իրեն ազատութիւն տուած է Թուրք ազգին ամէնէն զգայուն երակին վրայ կոխելու: Պէտք է վերջ տալ այս քաղաքականութեան որ պատմութեան վերջին շրջանին կեղեքուած մէկ ազգը (Ծ. Խ. Թուրքին կ'ակնարկէ) իբրեւ կեղեքիչ ցոյց կուտայ եւ նոր արկածախնդրութեանց կը մղէ ազգ մը (Ծ. Խ.— Հայուն կ'ակնարկէ) որ մեծ պետութեանց աշխարհակալական բաղձանքներուն խաղալիկ դառնալով մինչեւ հիմա շատ զոհեր տուած է: Ասիկա ընել թէ յանուն Թուրքեւֆրանսական բարեկամութեան եւ թէ յանուն մարդկութեան գեղեցիկ գործ մըն է: Պայ Տէլպոսի ձեռքն է լռեցնել այս թերթը որ Պէյրութի մէջ մարդկութեան դրդումով լոյս կը տեսնէ եւ Խաչակիրներու շրջանի յատուկ ոճով հրատարակութիւններ կ'ընէ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅԵՐԸ ՖԻԼԱՏԵԼՖԻՈՅ ՄԷՋ

«Հայրենիք» կը շարունակէ տեղեկութիւններ հաւաքել Մ. Նահանգներու հայկական գաղութներու տնտեսական կացութեան մասին:

Ահա պատկեր մը Ֆիլատէլֆիայէն.

— Քաղաքիս հայ գաղութի անդամներուն թիւն է մօտաւորապէս 4000: Անոր մէջ կը համրուին տասնեակ մը բժիշկներ, փաստաբաններ, անշարժ կալուածներ գնող - ծախողներ, գործատէրներ:

Անոնցմէ զուրս ունինք հանդերձ մաքրող եւ արդուկող հինգ գործարաններ, որոնցմէ երեքը կը պատկանին Հայերու, իսկ 2ը՝ Հայերու եւ Հրեաներու: Առաջին 3ի աշխատաւորները առանց բացառութեան Հայեր են, բայց, միւս 2ին մէջ ալ կ'աշխատին բաւական մեծ թիւով Հայեր: Այս գործարաններէն իւրաքանչիւրը կը պահէ միջին հաշուով 60էն 80 գործաւորներ: Ձմրան ընթացքին գործերը կը թուլնան, բայց տարուան մնացեալ ամիսներուն առ հասարակ լի թափով կը գործեն: Այս գործարանները տագնապէն առաջ մեծ յաջողութիւններ ունեցան, բայց տագնապի ընթացքին շատ ծանր կորուստներու մատնուեցան:

Ունինք նաեւ մեծ թիւով արհեստաւորներ, — դերձակ, կօշկակար, սափրիչ եւ մանր առեւտրականներ, — նպարավաճառ, քաղցրավաճառ, պտղավաճառ, եւայլն:

Կարելի է ըսել, որ գաղութիս մեծ մասը կը բաղկանայ առեւտրականներէ եւ արհեստաւորներէ, որոնք իրենց անկախ գործերը ունին եւ բոլորին պայմաններն ալ զգալապէս բարեփոխուած են վերջին տարուան ընթացքին:

Ֆիլատէլֆիոյ հայ գաղութը շատ ծանր կերպով ճնշուեցաւ տնտեսական տագնապէն եւ անոր անդամներէն շատեր, որոնք բարեկեցիկ վիճակ մը ստեղծած էին տարիներու ընթացքին, զրկուեցան իրենց բոլոր ունեցածներէն: Ոմանք կորսնցուցին դրամատուներու սնանկութեանց պատճառով, ուրիշներ կորսնցուցին իրենց ունեցած - չունեցածը՝ չկրնալով վճարել իրենց տուներու հաշուոյն ունեցած պարտքերը:

Ժամանակ եղաւ որ շատ շատեր զրկուեցան ապրուստի ամէն միջոցներէ: Ոմանք իրենց գոյութիւնը շարունակեցին փոխառութիւններով, յուսալով որ լաւ օրեր պիտի գան եւ ի վիճակի պիտի ըլլան վճարել իրենց պարտքերը: Ուրիշներ, որոնց թիւը բարձրացաւ մինչեւ 180ի, դիմեցին պետական նպաստի, իրենց ընտանիքի անդամները սովէ փրկելու համար: Այժմ, այս նպաստ ստացողներու թիւը կիսով նուազած է:

Նախկին նպաստընկալներէն ոմանք գործի կանչուեցան այն գործարաններէն, ուր երբեմն կը գործէին: Ուրիշներ կը գործեն W. P. A.ի մէջ, շաբաթական 15 տոլարով: Եթէ հաշուի չառնենք սրճարաններու մէջ ունակաբար կեանք անցընողները, գաղութիս մէջ այսօր շատ քիչ անգործներ կան:

Մէկ խօսքով, գաղութիս բոլոր անդամներն ալ այժմ կ'օգտուին տնտեսական ընդհանուր վերելքէն: Մեր համայնական տագնապը, սակայն, կը շարունակէ նախկին թափով, թէեւ լուռ եւ ոչ առաջուան նման աղմկոտ: Հատուածական կիրքերը կը յամառին մնալ պրկուած, աւելի ճիշդը՝ զանոնք պրկող ձեռքերը միշտ կը գործեն՝ թոյլ չտալու համար որ անոնք թուլնան այս կամ այն ազդեցութեան ներքեւ:

ԻՐԱՒԱԽՈՀՈՒԹԻՒՆ ԲԱՆԿԱԼԹԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՄԱՍԻՆ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ կուսակալ Մուհիտտին եւ Բերայի Թաղ. Խորհուրդին լիազօրը՝ Տոքթ. Ա. Սուրէնեան ստորագրած են համաձայնագիր մը, որով վերջ կը գտնեն գերեզմանատան սեփականութեան եւ հատուցման դատերը:

Ինչպէս յայտնի է, Պոլսոյ քաղաքապետութիւնը արդէն գրաւած է գերեզմանատունը, անոր մաս մը ձգելով հայ համայնքին: Քաղաքապետութիւնը միեւնոյն ատեն 180000 ոսկի հատուցում կը պահանջէր պատրիարքարանէն, առարկելով թէ չորս տարի դատ վարած ըլլալով, հողին գինը ինկած է: Այս խնդիրը կը փակուի իրաւախոհութեամբ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ Կ. ԽԱՉԸ

«Ասպարէզ», Քալիֆորնիոյ մեր պաշտօնակիցը, կը բացատրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 մարտ).

— «Հայ Կ. Խաչի համատարած եւ համազգային կազմակերպութեան ներկայ վիճակը եթէ համեմատութեան դնենք տասնեակ մը տարիներ առաջ անոր ունեցած վիճակին հետ, պիտի գտնենք ապշեցուցիչ տարբերութիւն մը՝ դէպի արագ յառաջդիմութիւն:

Ու սակայն բնական իրաւունքն է Հ. Կ. Խաչին, նկատի ունենալով անոր կազմակերպչական սիստեմին ու ազգաշէն աշխատանքին ստեղծած խոր վստահութիւնը սփիւռքի հայ հասարակութեան մէջ:

Հայ Կ. Խաչը քաղաքական կազմակերպութիւն մը չէ, բառին հասուածական կուսակցական ըմբռնումով, բայց անուղղակի կերպով մեծապէս կը սատարէ ազգաշինական դժուարին աշխատանքին, հասցնելով իր օժանդակութիւնը որբին, անանկին, հիւանդին եւն., կրթելով մեր նոր սերունդը տոհմային ոգիով, եւ անյուսահատ յարատեւութեամբ մը հաւաքելով մեր կորսուած բեկորները:

Հայ Կ. Խաչը, հրապարակի վրայ գոյութիւն ունեցող հայ բարեսիրական կազմակերպութիւններու մէջ միակն է, որ նուազագոյնի իջեցնելով իր կազմակերպական եւ վարչական անհրաժեշտ ծախքերը, իր հասոյթներու ամբողջութիւնը կը յատկացնէ առաջադրուած նպատակներուն:

Հայ Կ. Խաչի նպատակները կ'ընդգրկեն ամբողջ հայ ժողովուրդը, ուր որ կարիք եւ գործելու դաշտ կայ: Եթէ չօշափելի չափերով ան չէ կրցած իր գործունէութիւնը տարածել նաեւ Հայաստանի մէջ, յանցանքը իրենը չէ: Ան՝ անցեալին մէջ փորձած է իր գործունէութեան դաշտ դարձնել նաեւ Հայաստանը, օգնելու համար կարիքաւորներուն, նպաստելու ներգաղթողներուն եւ ամոքելու աղէտեալները: Սակայն, Հայաստանի բոլշեւիկ իշխանութիւնը արգելք հանդիսացած է, որովհետեւ Հայ Կ. Խաչը բոլշեւիկեան ծառայել կազմակերպութիւն մը եղած չէ:

Սփիւռքի հայ հասարակութիւնը ծանօթ է փաստերուն եւ զանոնք դարձեալ կրկնելու պէտքը չենք տեսներ այս առթիւ:

Այնուամենայնիւ, արտասահմանի հայութեան կարիքները այնքան շատ ու բազմազան են, որ Հայ Կ. Խաչը հսկայական աշխատանքներ ունի կատարելիք: Այս տեսակէտէն ցարդ ոչ մէկ կազմակերպութիւն կրցած է գերազանցել զայն:

Հայ Կ. Խաչի այս առաւելութիւններն են եղած այն զօրաւոր ազդակները, որ մղած են զայն դէպի յառաջդիմութիւն եւ անհաւատալի նուաճում, մինչ ուրիշ կազմակերպութիւններ կ'ընթանան դէպի տեղատուութիւն:

Բացի այս առաւելութիւններէն՝ Հ. Կ. Խաչը, իբրեւ զուտ կանացի կազմակերպութիւն, ինքն իր մէջ դպրոց մըն է, որ կը մարզէ եւ կը պատրաստէ հայ իգական սեռը հանրային աշխատանքներու մասնակցութեան համար՝ իր եղբայրներուն կողքին:

Սփիւռքի հայութեան սրբազան պարտականութիւնը պէտք է ըլլայ օժանդակել այսպիսի կազմակերպութեան մը, զայն դարձնելու հայ սփիւռքի իգական սեռի մեծագոյն բարեսիրական եւ մշակութային կազմակերպութիւնը»:

ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Ներքին գործոց եւ Հալքի ընդհ. քարտուղար Շիւքրիւ Գայա, Իսթանպուլի քաղաքապետութեան հարցուցած է որ, ի՞նչ կը խորհի հանրային վայրերու մէջ պարտաւորիչ կերպով թուրքերէն լեզուի գործածութեան մասին:

Իսթանպուլի քաղաքապետութիւնը դրկած է տեղեկագիր մը, ուր կը պարզէ իր տեսակէտները այս մասին: Քննութիւններ կը կատարուին քաղաքապետութեան կողմէ այս մասին միջոցներ ձեռք առնելու կարելիութեանց մասին:

ՄԻՍԱԼ

Ենթասպան.— Պարոն, քանի՞ տարեկան ես, քու հայրենիքիդ մէջ զինուորական պարտականութիւնդ կատարա՞ծ ես:

Օտար զինուորցուն.— 28 տարեկան եմ, զինուորական պարտականութիւնս չկատարելու համար հոս եկած եմ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԿՐԸՆՈՊԼ, 15 մարտ.— Տոֆինէի նորակազմ խումբերը քաջալերելու համար, ձրի բաժակի մրցումներ կազմակերպուած էին եւ այս առթիւ հրաւիրուած էր նաեւ մեր Փութպոլի խումբը: Առաջին մրցումը տեղի ունեցաւ մեր դաշտին վրայ, Սէն Ժուար-ան-Վալէնի տեղացիներու խումբի դէմ եւ մերինները 4-2ով յաղթական ելան: (14 փետր.ին):

Բ. մրցումը տեղի ունեցաւ Սէն Ժուարցիներու դաշտին վրայ 21 փետր.ին եւ հակառակորդը յաղթելով մեզի (2-0ով) երկու մրցումներուն արդիւնքը հաւասարեցաւ:

Գ. եւ վերջին մրցումը նոյն խումբին հետ տեղի ունեցաւ մարտ 14ին, Վուարօնի չէզոք դաշտին վրայ: Բաւական նուրբ խաղարկութենէ մը վերջ կրցանք 4-0ով յաղթել հակառակորդին: Մրցումին ներկայ էին շատ մը հայրենակիցներ: Բոլորս ուրախ երգերով գացինք եւ ալ աւելի ուրախ վերադարձանք:

Գ. Պօյաճեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (132)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Շատ զարմանալի է, իրօք զարմանալի է: Եւ սակայն Վահանեանը կը գրէ, թէ մեր ընկերներէն է, թէեւ պիտի խոստովանիմ, որ երբեք անոր անունը չեմ լսած: Բայց շատ աւելի կը հետաքրքրէ օրիորդը ...

— Այդ աւելորդ էր ըսել,— քմծիծաղով մը ընկերոջ խօսքը կտրեց Լեւոն:

— Չէ, շատ աւելի հետաքրքրողը երեւոյթն է: Հայ օրիորդ մը, որ իր միջոցներէն ահագին գումար մը ծախսէ ... եւ կը համաձայնի Տաճկաստան անցնիլ ... սիրելիս, այս է խակական հետաքրքիր անակնկալը,— ու Վահէն ծխացնելով աւելցուց.—Գրաւ կուգամ որ ...

— Որ ի՞նչ ...

— Որ այդ օրիորդը յիսունը անց՝ պառաւ աղջիկ մըն է եւ սարսափելի կերպով ...

Բայց Վահէն չվերջացուց նախադասութիւնը:

— Պառաւ կամ երիտասարդ, գեղեցիկ կամ տգեղ, գործն է որ կը խօսի,— հանդարտօրէն պատասխանեց Լեւոն՝ շանթայի մէջէն փոքր տետրակ մը հանելով,— կարեւորը այն է, որ գործը յաջողի եւ թրքական կառավարութիւնը արգելքներ չհանէ:

Վահէն քիչ առաջուան կարդացած նամակը նորէն գրպանէն հանեց, աչք մը պտտցուց վրան ու դառնալով Լեւոնին ըսաւ.

— Գիտե՞ս թէ ուրկէ է այս նամակը:

Լեւոնը առանց պատասխանելու ուսերը թօթուեց:

— Խատիճէէն ստացայ ...

Լեւոնը, որպէս Վահէի ամենամօտ ընկերը, գիտէր ընկերոջ գաղտնի պահուած սիրոյ պատմութիւնը: Բնաւորութեամբ շատ աւելի զուսպ, քան Վահէն, Լեւոնը այդ պատմութեան հանդէպ պարզապէս կրաւորական դիրք մը բռնած էր: Իր ի՞նչ գործը, Վահէի անձնական գործն էր այդ, բաւական էր, որ գործը աղէկ չառժէր: Այդ էր պատճառը, որ բաւականացաւ ըսելով.

— Իրա՞ւ:

— Ըսեր եմ քեզի, որ անցեալ զարնան Եկատերինոտարի շրջանը գնաց ծնողքը տեսնելու: Հիմա վերադարձեր է Ապշա ... Երթալու մասին նախօրօք գրած էր ինծի: Բնականաբար յանձնարարած էի Արմաւիր մերոնց հանդիպիլ: Երեք օր մերոնց հիւր մնացեր է, երեխային հետ: Ու երեւակայէ, Լեւոն, որ փոքր Ալին ... այնքա՜ն կապուեր է մօրս, բայց մանաւանդ հօրս հետ, որ բաժնուելու պարագային շատկեկ լացեր է ... Մերոնք ալ վրան կը գուրգուրան եղեր ... Խնդրեմ, նորէն չամչնաս: Գրած էի Խատիճէին, որ Թիֆլիզ հանդիպելուն՝ ձերոնց տեսնէ իմ բարեւներս հաղորդելու ... Տօ, եղբայր, քեզի հետ կարելի չէ՞ խօսիլ, նորէն ինչո՞ւ սպրդեցար:

Բոպէ մը երկուքն Լեւոնը չկրցաւ խօսիլ: Դէմքը երկարած Վահէին նայեցաւ այնպէս, ինչպէս վիրաւորուած եղջերու մը որսորդին կը նայի, ու ինքն իր վրայ ճիգ մը թափելով՝ մեռած ձայնով մը խնդրեց.

— Շարունակէ՛, շարունակէ՛ ...

— Հա, Խատիճէն կը գրէ, թէ ձերոնք վերջնապէս Երեւան փոխադրուած են, քոյրդ Աշտարակի մէջ ուսուցչուհի է, իսկ հայրդ ու մայրդ ..

— Այո՛, այո՛ ...

— Երեւանի մէջ կ'ապրին, լաւ ու հանգիստ են ..

— Քոյրդ ամէն շաբաթ երեկոյ քաղաք կ'երթայ եղեր, կիրակին անոնց հետ անցընելու համար: Դժբախտաբար, Խատիճէն ժամանակ չէ ունեցած երկար մնալու եւ քոյրդ տեսնելու: Կը գրէ, որ ձերոնք երկար բարակ խօսեր են իմ մասին, Քաչալի մասին, անցած օրերէն ...

Լեւոնը ձեռքերով ծածկեց դէմքը՝ խեղդուկ հառաչանք մը հանելով, որ աւելի հեծկլտանք մըն էր:

— Խե՛ղճ, խեղճ մայրս ... որքա՜ն տառապած պիտի ըլլի ... հաւատա՛ որ ... է՛հ, Վահէ, սարսափելի պատմութիւն մը եղաւ իմինս, կենդանի, կենդանի մեռած մը ...

— Լեւոն, քու ձեռքդ է ...

Լեւոնը ձեռքերը վար առաւ ու սարսափած դէմքով ուղիղ ընկերոջ աչքերուն նայեցաւ եւ բառերը հատիկ հատիկ արտասանելով ըսաւ.

— Երբե՛ք, երբեք այդ մասին չխօսիս այլ եւս ... վերջացած խնդիր մըն է, մեռած եմ աշխարհի համար, թող մեռած մնամ եւ անոնց համար: Երբ մէջս նախկին մարդը մեռաւ ... ի՞նչ օգուտ վերակենդանանալէ:

— Լեւո՛ն:

— Չխօսինք այդ մասին:

— Շատ լաւ, բայց ինծի կը թուի թէ ...

— Ի՞նչ.

— Որ այդ քու կողմէն անխղճութիւն է:

— Անխղճութի՞ւն,— ու Լեւոնին ձայնը զգացած անհնարին յուզումէն խզուեցաւ, դէմքի պալարները սկսան դողդղալ ու ձախ թեւը զարմանալի կերպով ցնցուեցաւ:

Երբ Լեւոնը նորէն սկսաւ խօսիլ, ձայնին մէջ արցունք կար ու անչափ յուսահատութիւն մը.

— Տէր Աստուած, Վահէ՛, մի՞թէ կոյր ես, ու չես տեսներ ապրած անհնարին տառապանքս: Ահա երեք տարի եղաւ, երեք տարի օր ու գիշեր կենդանի աչքիս առջեւ կանգնած են հայրս, մայրս, քոյրս ու ... ի՞նչպէս ըսեմ, որ հասկնաս, Վահէ: Մարդիկ քնելով կը հանգստանան, իսկ ես հանգիստ չունիմ, ես կը սարսափիմ այդ մասին մտածելով: Քնելը անհնարին տառապանք մըն է ինծի համար, սարսափելի կոշմար մը ... որ անուն չունի ... Քիչ առաջ, երբ պառաւ կինը ներս մտաւ, ինծ այնպէս թուեցաւ, թէ հարազատ մայրս կը տեսնէի ... ապրած ցաւէն ընկճուած, մազերը սպիտակած, տառապանքի բեռան տակ կորացած մէջքով ... Եղեր ես մեր տունը, գիտես, թէ մեր ընտանիքի անդամները որքան սերտ կերպով կապուած էին իրարու ... Չէ, Վահէ, դու գաղափար չունիս, թէ ես ի՞նչ կ'ապրիմ ... Երբ այն դժբախտութիւնը պատահեցաւ ...

— Գիտես, Լեւոն,— մեղմօրէն ըսկսաւ խօսիլ Վահէն,— անգամ մը որ խոստացար պատմել ... ես մինչեւ հիմա ալ չեմ գիտեր, թէ քեզի հետ ի՞նչ պատահեցաւ անկէ վերջ ... Ամիսներ վերջը միայն, երբ կը մտածէի որ մեռած ես, մէկ ալ բոլորովին անսպասելի կերպով մէջտեղ ելար:

— Ծանր պատմութիւն մըն է, Վահէ: Այդ օրերու ապրումները մինչեւ այսօր ալ գիս կը հալածեն, միայն մեր ծանր, տենդային աշխատանքն է որ գիս փրկեց:

— Եթէ դժուար չէ քեզ համար, պատմէ՛, Լեւոն:

Լեւոնը քանի մը բոպէ լուռ մնաց, գլուխը կրծքի վրայ կախած եւ հայեացքը սեւեռած անորոշ կէտի մը: Երբ սկսաւ խօսիլ, ձայնը հազիւ կը լսուէր: Վահէն մօտեցաւ ընկերոջը, ուսը անոր ուսին յենած:

«Ինչպէս գիտես,— սկսաւ պատմել Լեւոնը,— ես դեռ իյնալով թրջուած էի: Նիկոլն ու Յակոբը, ափսոս, սքանչելի տղաքը կորան, կրակ վառեցին կղզիի վրայ: Շորերս չորցնելու համար փռեցի եկրնի թուփերու վըրայ, ինքս ալ երկնցայ կրակի դիմացը: Շուտով քունս տարաւ: Այլ եւս չեմ գիտեր, թէ ի՞նչ պատահեցաւ»:

— Այդքանը գիտեմ, խեղճ Նիկոլը վանք գալով պատմեց մեզ:

— «Երբ աչքս բացի,— շարունակեց Լեւոնը,— կէս օր եղած՝ արեւը ուղիղ վրաս էր ինկած: Անշարժ պառկած էի կռնակիս վրայ: Ինծի կը թուէր, թէ երազ կը տեսնէի: Կամաց կամաց ուշքի եկայ: Ամբողջ մարմինս ջարդուած կը զգայի. խուլ ցաւ մը կար մարմինիս բոլոր մասերուն մէջ: Պառկած տեղէս բարձրանալ փորձեցի: Այդ շարժումս այնպիսի անտանելի ցաւ մը առաջացուց, որ ես ետ ինկայ, նուաղած վիճակի մէջ:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

Քրիստոս հակահրէակա՞ն էր...

Պերլինի «Տէր Շթուրմէր» կատաղի հակահրէական թերթը, որ անցեալ տարի Հայերու մասին ալ անհեթեթ բաներ գրած էր, կը ջանայ ապացուցանել թէ Քրիստոս Հրեայ չէր։ «Ան Յուդայի երկրէն չեկաւ, այլ Գալիլիայէն, ուր Հրեաներ չէին բնակեր։ Եւ յետոյ, Քրիստոսի ծնողքը ատաղձագործ էին, ինչ որ հրէական արհեստ չէր։ Քրիստոս հակահրէական էր եւ ամենամեծ, ամէնէն անկեղծ եւ քաջ հակառակորդներէն մէկը եղաւ։ Իսկ իր հաստատած կրօնը եղաւ բոլոր ժամանակներու հակահրէական ամենամեծ շարժումներէն մէկը»։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

150,000,000 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻ պիտի յատկացուի ճափոնական կառավարութեան կողմէ, Մանչուրիոյ տնտեսական զարգացման համար, յառաջիկայ հինգ տարիներու ընթացքին։ Այս գումարը պիտի ճարուի առանց որ եւ է փոխառութիւն կնքելու արտասահմանի մէջ։ Ծրագրուած է 1,000,000 ընտանիքներ տեղաւորել այդ երկրին մէջ, տասը տարուան ընթացքին։

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՏԱՍԸ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԻՆ 14,000,000 անգլ. ոսկի պիտի ծախսէ Յունաստանի կառավարութիւնը, ճամբաներու եւ ուրիշ հանրօգուտ շինութեանց համար, որոնց մէկ մասը պիտի ստանձնեն անգլիացի յանձնառուներ։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ նոր խռովութեանց հետեւանքով, բրիտանական մարզպանը որոշեց ի հարկի սպարապետ Ջօր. Տիլի փոխանցել իր իրաւասութիւնները։ Այդ պարագային զօրավարը պիտի կրնայ գրաւել կամ վարել որ եւ է կալուած կամ ձեռնարկ եւ զինուորական ատեանի առջեւ հանել յանցաւորները։

ԾԽԱԽՈՏԻ ԵՒ ԳԼԱՆԻԿԻ բանուորներուն գործադուլը, որ կը տեւէ հինգ օրէ ի վեր, լուրջ նեղութիւն կը պատճառէ ծխամոլներուն։ Ժողովրդական տեսակները գրեթէ սպառած են։ Բանուորները կը պահանջեն 15 առ հարիւր յաւելում եւ շաբաթական 40 ժամ աշխատանք։ Երէկ յոյս կար միջին ճամբայ մը գտնելու։

«ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ», մարաջախտ Սմիկլի-Ռիծ, մարտ 22ին առաջին անգամ ըլլալով գնաց նստաւ ծերակոյտին նախագահական օթեակը։ Ինչպէս կը յիշուի, Սպարապետը «Լեհաստանի Առաջնորդ» հռչակուեցաւ մասնաւոր օրէնքով մը եւ նոյնինքն հանրապետութեան նախագահին հրամանագրով։

ՀԻՆԳ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՕԴԱՆԱՒԵՐ ճամբայ ելան Մոսկուայէն դէպի Հիւսիսային բեւեռի շրջանը, կայաններ հաստատելու համար Մոսկուա-Սան Ֆրանչիսկօ թռիչքին համար։ Մասնագէտներուն կ'ընկերանան բանուորներ ալ, որոնք անկարգելներով պիտի իջնեն հիւսիսային բեւեռին մօտ, պատսպարաններ եւ անթելի կայան մը հաստատելու համար։

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ Հռոմ վերադառնալով, անմիջապէս իր մօտ կանչեց արտաքին նախարարը, խորհրդակցելու համար քաղաքական կացութեան մասին։ Իր արագ վերադարձը զարմանք պատճառած է քաղաքական շրջանակներու մէջ։

«ՆՈՐՄԱՆՏԻ» շոգենաւը ժամական 30.99 հանգոյց արագութեամբ կտրեց Ատլանտեանը, Նիւ Եորքի նաւահանգիստը հասնելով 4 օր 6 վայրկեան 23 երկվայրկեանէն եւ կրկին շահեցաւ կապոյտ ժապաւէնը, զոր խլած էր իր անգլիական մրցակիցը, «Քուին Մէրի» (1936 օգոստոս, 30 հանգոյց 33)։ Այս նոր մրցանիշը, ժամը 57 քիլոմեթր 393, առաջին անգամ է որ կը հաստատուի։

400,000 ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ, որ պիտի հռչակուէր երէկ, Տիթրոյթի մէջ, մեծ յուզում պատճառած է ամբողջ Մ. Նահանգներուն մէջ։ Ֆորտ չուզեր տեղի տալ։

ԳՆԴ. ՏԸ ԼԱ ՌՈՔԻ կուսակցութեան դէմ բացուած դատական քննութիւնը յանկարծ փակուած ըլլալով, փաստաբանը բողոքագիր մը ներկայացուց։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը, ուրբաթ, 26 Մարտ, երեկոյեան ժամը 9ին, Ակումբին մէջ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 24 Մարտ, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse. Մարսէյլ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

28 Մարտ, Զատկի կիրակի իրիկունը ժամը 9էն մինչեւ լոյս,

84 Rue de Grenelle, *մեթրօ* **Rue du Bac**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին հայ եւ օտար արուեստագէտներ, ՕՐ. ՆԻԶԱՄԵԱՆ (երգ, 8 տարեկան դաշնակահարուհի ԱՆԺԷԼ—ԱԼԻՍ։ A. LEVALIER իր exhebitionներով, Պ ԳՐԻԳՈՐ իր ծիծաղաշարժ երգերով եւ խաղերով, հանրածանօթ պարուհի HUGUETTE O'BIA. կանանց մազերու վերջին նորաձեւութիւններու ցուցադրութիւն հայ եւ օտար արհեստակիցներու կողմէ։

Օրուան թագուհիի ընտրութիւն.

Ընտիր ճաշ եւ օրքէսթր 14 հոգի, ղեկավարութեամբ Պ. Տ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆՈՒԱԳ

ԳՈԹԻՅՈՆ, ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ եւ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ։

Զրի բաշխում անուշահոտութիւններու

Մուտք՝ 8 ֆր. կիներու 6 ֆր.։

ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Մարսիլահայ Երգչախումբին կողմէ,

Բարձր հովանաւորութեամբ Երեսփ. Ժողովի Նախագահ

ԷՏՈՒԱՐ ԷՐԻՕԻ

Զատկի երկուշաբթի օրը, 29 Մարտ, ժամը 2'ին,

ՍԱԼՈՆ ՄԱՍԻԼԻԱՅԻ ՄԷՋ. 1 **Rue Roux de Brignoles**, Մարսէյլ

ՀՐԱՇՔ ՏՂԵԿԸ.— **ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ** (11 ՏԱՐԵԿԱՆ)

կը դաշնակահարէ Պախէն, Սկարլաթիէն, Շոբէնէն, Ֆօրէէն, Տէպիւսիէն, Սկրիապինէն, Լիցէն եւ Կլինքա—Պալաքիրէֆէն կտորներ։

տեղերու գիները.— 15, 10 եւ 8 ֆրանք։

Ֆութպոլի մեծ մրցում

Կիրակի 28 մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պոմոնի սեփական դաշտին վրայ։

Լիոնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը ընդդէմ Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբին եւ ուրիշ կարեւոր մրցումներ։

Նոյն օրը, մարտ 28, երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ լոյս ԽՆՋՈՅՔ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ, ի պատիւ Լիոնի մեր մարզիկներուն, Սալոն Գոլիզէի մէջ, Մարսէյլ։

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻ

Հ. Յ. Դ. Մատենադարանէն, նպաստաւոր պայմաններով, կը վաճառուին հետեւեալ գիրքերը.—

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ Հ. Յ. Դ. Պատմութիւն I հատ.	30 ֆրանք
» Հոսանքներ	10 »
» Հայկական շարժման նախապատմութիւն I և II հատ. միասին	20 »
» Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ I հատ.	10 »
» Համաժողովրդական բանակ	3 »
» Աւգուստ Բեբել	3 »
ԶՈՄԲԱՐՏ՝ Սոցիալիզմը եւ Սոց. շարժումը 19րդ դարում	5 »
Ե. ՖՐԱՆԿԵԱՆ՝ մեր փիլիսոփայական Աշխարհայեացքը	12 »
Ն. ՀԱՆԳՈՅՑ՝ Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին	4 »
ԼԷՎԻՆՍԿԻ (թարգ. Կ. Ս.) Ընկ. Միջազգ. եւ Ճնչ. Ժողովուրդները	4 »
ԴՈՒՄԱՆ՝ Նախադիծ Ժողովրդ. ինքնապաշտպանութեան	2 »
Գ. ԳԻՒԶԱԼԵԱՆ՝ Հայ քաղաք. մտքի զարգ. եւ Հ. Յ. Դ.ը	5 »
ԶԷՅԹՈՒՆՑԻ՝ Զէյթունի անցեալէն եւ ներկայէն	4 »
ՊՐԱԿ. ՌՈՒՍ. ՄԻՈՒԹ. Փետրուարի 18	4 »
Լ. ՊԼՈՒՄ (թարգ. Լ. Զ.) Պոլշեւիզմը եւ ընկերվարութիւնը	2 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հոգեվարքի եւ Յոյսի ջահեր	3 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հայորդիները	2 »
ՔՐ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ՝ Յեղափոխականի մտքերը	4 »
Գ. ԲՐԱՆԴԷՍ՝ Հայաստանը եւ Եւրոպան	1 »
Հ. Յ. Դ. (հրատ.) Յեղափոխականներ (Վ. Գօլօշեան եւ Յ. Ագրիպասեան)	2 »
Հ. Յ. Դ. (հրատ) Մայիսի 28	4 »
Հ. Յ. Դ. (հրատ.) Եւրոպացիների կարծիքը Հայկ. Դատի մասին	3 »
ՄԱՐ՝ Թիւրքական բանտերը	2 »
Վ. ԱՐԱՐԱՏՍԿԻ՝ Քաղաքական կուսակց. Ռուսաստանում	2 »
ՖՐԻՏ. ԷՆԳԵԼՍ՝ Գիտական Սօցիալիզմ	2 »
Ա. Զ.՝ Մեծ առաւօտը	1 »
ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐԻ ՏԱՂԵՐԸ	1 ֆր.
ՀԵՐՈՍԸ	1 »
ԱՊՍՏԱՄԲ ՍԱՍՈՒՆԸ	1 »
ՀԱՅՈՒՀԻՆԵՐԻՆ	1 »
ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ	1 »
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ	2 »
ՈՒՂԵՑՈՅՑ ԸՆԿԵՐՆԵՐԻՆ	1 »
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿՐԹ. ԹԵՐԹՈՒԹԻՒՆԵՐԸ	1 »

Ապսպրանքները կանխիկ, փոստի ծախք չկայ։

Դիմել հետեւեալ հասցէին.— «ՅԱՌԱՋ», ԱՐՑԱԽԵԱՆԻՆ։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած

Փարիզի Հարաւ. շրջանի «Ցառաջդիմասիրաց» միութեան կողմէ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

4 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ, 150 Route d'Orléansի սրահին մէջ,

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

ՀԻՒԱՆԴՏԵՍ

կատակերգութիւնը մէկ արարով։

Արտասանութիւններ, խմբերգներ, անակնկալներ։ ԹԱՌ ՈՒ ՊԱՐ։

Մուտք՝ 3 ֆրանք։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Շավիլի եւ շրջականներու եկեղեցական վարչութիւնը ի գիտութիւն բարեպաշտներու կը ծանուցանէ թէ յառաջիկայ Ս. Զատկի Յարութեան տօնին առթիւ ըստ ձեռագրի յայտագրի եկեղեցական արարողութիւն տեղի պիտի ունենայ Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան մէջ։ Տեղւոյն հոգեւոր հովիւ գեր. Տ. Հմայեակ վ.րդ. Պաղտասարեան իր հոգեշունչ քարոզներով պիտի մխիթարէ հաւատացեալ ժողովուրդը։

Յայտագիր եկեղց. արարողութեանց.

Աւագ հինգշաբթի.— Ս. պատարագ ժամը 10,30, Ոտնլուայ ժամը 17.30, խաւարման գիշեր ժ. 20.30։

Աւագ ուրբաթ.— Խաչելութիւն եւ թափօր թաղման ժ. 18։

Աւագ շաբաթ.— Ճրագալոյց ժ. 15։

Զատիկ Ս. Յարութեան.— Սկիզբ ժ. 8 պատարագ ժ. 10.50։

Մեռելոցի օր.— Սկիզբ ժ. 8, Ս. պատարագ 10.30։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՕՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 25 ՄԱՐՏ
JEUDI 25 MARS 1937

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3379

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՔԱՆԻ ԿԸ ԿԱՐԿՏԵՆ, ԱՅՆՔԱՆ ԿԸ ՊԱՏՌԻ

Հիները հազիւ շտկուած, նոր բարդութիւններ կը ծագին մէկ շաբաթէն միւսը, քաղաքական հորիզոնին վրայ: Աւելի ճիշդ, հին կարկտաններն են որ կը քակուին, թեթեւ հպումով մը:

Ահա վերջինը,— իտալական անակնկալը՝ Լոնտոնի ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ:

Նախագահը հազիւ բանձեւած էր օրակարգը, երբ իտալական պատուիրակը, որ միեւնոյն ատեն Լոնտոնի դեսպանն է, կը յայտարարէ թէ իր կառավարութիւնը չի հետաքրքրուիր այդ հարցով:

Բոլորին ալ ծանօթ էր օրակարգը.— Ի՞նչպէս ետ կանչել այն օտար կամաւորները որ Սպանիա կը գտնուէին, հաստատուած արգելքէն առաջ (20 փետրուար):

Եւ երբ ժողովականները բացատրութիւն կը պահանջեն, իտալական պատուիրակը այս անգամ աւելի բաց կը խօսի.

— Մէկ հատիկ իտալացի կամաւոր պիտի չհեռանայ սպանիական հողէն, ցորչափ չէ վերջացած պատերազմը:

Խոշոր բառեր չգործածենք, ըսելով թէ ռումբի մը տպաւորութիւնը ձգեց այս յայտարարութիւնը, այնքան կարճ եւ ազդու: Բայց իսկապէս խառնեց ժողովը: Մասնաւորապէս դէչ ազդուեցան Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան ներկայացուցիչները, հասկցնելով թէ այն ատեն հարկ պիտի ըլլայ վերաքննել ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը:

Խորհրդային դեսպանը աւելի յառաջ երթալով, դիտել տուաւ թէ Իտալիոյ դիրքը կրնայ վտանգել ամբողջ Եւրոպայի խաղաղութիւնը: Եւ ժողովէն անմիջապէս վերջը Պ. Իտընի քով գնաց, ֆրանսական դեսպանին հետ, խորհրդակցելու համար կացութեան մասին:

Լոնտոնի մէջ ալ երբեք չեն ծածկեր կացութեան լրջութիւնը:

Ինչպէս կը յիշուի, շահակիցները հազիւ յաջողեցան բանաձեւ մը գտնել, արգիլելու համար օտար կամաւորներու առաքումը դէպի Սպանիա: Յետոյ հաստատեցին ծովային, ցամաքային եւ օդային հսկողութիւն, որպէսզի զէնք եւ ռազմանիւթ ալ չփոխադրուի: Այս որոշման գործադրութիւնը պիտի սկսէր մարտ 6ին: Ապա յետաձգուեցաւ 13ին, եւ դեռ նոր ձեւ ու մարմին պիտի առնէ:

Այս տնօրինութեանց նպատակն էր սահմանափակել սպանիական պատերազմին շրջանակը, եւ տեւողութիւնը: Թոյլ տալ որ իրար ջարդեն, առանց իրենց քիթը արիւնելու, կամ նիւթական կորուստներ պատճառելու:

Բայց, նոյն իսկ այս նպատակին հասնելու համար, անհրաժեշտ էր ետ կանչել այն օտար կամաւորները որոնք նախապէս Սպանիա գացած, եւ հանրապետական զօրքին կամ Զօր. Ֆրանքոյի բանակին միացած էին:

Մանաւանդ որ, բոլոր տեղեկութիւններն ալ կը հաստատէին թէ շատ կարեւոր թիւ մը կը կազմեն այդ կամաւորները, երկու ճակատներուն վրայ:

«Ցառաջ» ժամանակին կարգ մը թուանշաններ հաղորդեց այդ կամաւորներու մասին: Ահաւասիկ ամենավերջին համրանքը, համաձայն «Մորնինկ Փոստ»ի քաղած տեղեկութեանց,—90 հազարի կը հասնի օտար ռազմիկներու թիւը: Ատոնց 55,000ը կը կռուին ապստամբներու շարքերուն մէջ: Իտալացիներու թիւն է 30,000, Գերմանացիներուն թիւը՝ 20,000: Մնացեալ 5000ին մէջ կը գտնուին բազմաթիւ Իրլանտացիներ: Միւս «միջազգային վաշտերը», այսինքն կառավարութեան կուսակից օտարականները կը բաղկանան 35,000 ռազմիկներէ:

Դժուար է ստուգել այս թիւերուն վաւերականութիւնը, քանի որ ուրիշ աղբիւրներ շատ աւելի կը հաշուեն իտալական զօրքին թիւը, եւ կը պնդեն թէ փետրուար 20ի արգելքէն վերջն ալ, բազմաթիւ Իտալացիներ ղրկուած են Սպանիա:

Ամէն պարագայի մէջ, եղածն ալ բաւական է, ուշադրութիւն դրաւելու համար: Մանաւանդ հիմա որ Մատրիտի պաշտպանները ուժգին դիմադրութիւն մը կը փորձեն, մինչ ապստամբները, եւ անոնց հետ իտալացի ռազմիկները կը յուսային քաղաքը գրաւել Զատիկէն առաջ:

Նկատելի է որ, ճիշդ այն պահուն երբ իտալական պատուիրակը վճռապէս կը մերժէ մէկ հատիկ իտալացի կամաւոր ետ կանչել Սպանիայէն, իր կառավարութիւնը տենդագին գործունէութիւն մը կը ցուցնէ, բոլոր ճակատներուն վրայ:

Այսպէս,— «Առաջնորդ»ը կարճ կայելով իր պտոյտը հիւսիսային Ափրիկէի մէջ, վերադարձաւ Հռոմ: Իր առաջին ճառը ազդարարութիւն մըն է ինքնին.— «Սպասել, պատրաստուիլ, յիշել»: Ըսել կ'ուզէ թէ փաշական Իտալիան երբեք պիտի չմոռնայ իրեն դէմ գործադրուած տնօրինութիւնները, եւ վրէժը պիտի լուծէ, երբ հասնի ժամանակը:

Մուսոլինիի վերադարձէն անմիջապէս վերջը, Պելկրատ ղրկեց իր փեսան, արտաքին նախարար Չիանօ, որ պիտի ջանայ դաշնագիր մը կնքել Եուկոսլաւիոյ հետ:

Այս ձեռնարկը յատկապէս կը շահագրգռէ նաեւ Գերմանիան, որ հիմակուընէ ցնծութեան կանչեր կ'արձակէ, անոր մէջ տեսնելով Պերլին–Հռոմ առանցքին զօրացումը:

Եւ վերջապէս, իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ կոմս Չիանօ Պելկրատէն պիտի անցնի Էնկիւրի, թուլցնելու համար Մոսկուայի հետ եղած կապերը:

Ջանանք վերլուծել այս անցուդարձին իմաստը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԿՈՐՈՎԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՔԼԻՇԻԻ ԽՌՈՎՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻՒ

Կը մեղադրէ երկու կողմերն ալ

Երեսփ. ժողովին երեքշաբթի օրուան նիստը տեւեց կէս գիշերէն ալ անդին: Վարչապետ ինք ստանձնեց կառավարութեան պաշտպանութեան ամբողջ հոգը, միեւնոյն ատեն ջանալով անվթար պահել իր մեծամասնութիւնը:

Հարցապնդողները շատ էին, բայց յարձակողականը ոչ այնքան ուժգին: Ազգ. երեսփոխան մը դիտել տուաւ թէ հաստատուեցաւ որ կառավարութիւնը չի կրնար գործադուլ մը արգիլել եւ կը կառավարէ փոխանորդաբար: Ուրիշ մը մեղադրեց թէ կառավարութիւնը կ'արգիլէ ազգային ժողովները, արտօնելով միայն ձախակողմեան հաւաքոյթները: Արմատական երեսփոխան մը ուժգնօրէն յարձակեցաւ գնդ. տը լա Ռօքի կուսակցութեան վրայ, «որ Ֆրանսայի սարկացումը կը պատրաստէ» եւն.:

Օրուան հերոսն էր Պ. Իպարնէկարի, վարիչ անդամ Ընկերային կուսակցութեան (գնդ. տը լա Ռօք), որ մանրամասնօրէն պատմեց թէ ինչ միջոցներու ձեռնարկած էին ընկերվարականներն ու համայնավարները, «Փօփիւլէռ»ն եւ «Իւմանիթէ»ն, խափանելու համար Քլիշիի մէջ սարքուած ժողովը: «Ճիշդ այն պահուն երբ ներքին նախարարը կ'արտօնէ ժողովը, ձեր թերթը, «Փօփիւլէռ», իր ընթերցողները կը հրաւիրէ ցոյցեր կազմակերպելու: Զինակից՝ յեղափոխական կուսակցութեան մը, դուք անկարող էք եւ բռնադատուած չոյելու ամբոխին ծայրայեղութիւններն անգամ: Ահաւասիկ Քլիշիի ողբերգութեան խորունկ պատճառը: Երբ այսքան կը բարձրացնէք ամբոխին գայրոյթը, այլեւս ո՞վ կրնայ յաւակնիլ զայն կառավարելու»:

Բանախօսը դիտել տուաւ թէ նոյն ինքն Լէօն Պլում նախատուեցաւ, քաղաքապետարան այցելելու հարկադրուեցաւ դէպքին օրը: «Ձեր մարդիկն էին որ սուլեցին, ըսելով թէ գնդ. տը լա Ռօք ներկայ պիտի ըլլայ չարժանկարի ներկայացման: Համայնավար կուսակցութեան քարտուղարը չվարանեցաւ սակայն նոյն իսկ հինգ զոհերու դագաղներուն առջեւ, կիրակի օր, յայտարարելով թէ Ֆրանսայի Ընկերային կուսակցութիւնն է անոնց մահուան պատասխանատուն: Ո՞վ արձակեց առաջին գնդակը: Չեմ գիտեր. բայց գիտեմ որ մեր կուսակցութեան անդամներէն չէ»:

Այս առթիւ յիշեց բազմաթիւ վիրաւորներ՝ իր կուսակցութեան անդամներէն: Յետոյ բացագանչեց.

— Համայնավարները ի՞նչ իրաւունքով կրնան խռովութիւններ յարուցանել այս երկրին մէջ, եւ բացէ ի բաց, անպատիժ շարունակել իրենց ատելութեան եւ յեղափոխութեան գործը:

— Պուրկոս գացէք, կ'աղաղակէին ձախէն՝ (Սպանիոյ ապստամբներուն մայրաքաղաքը):

— Մոսկուա գացէք, կը պատասխանէին աջէն:

Բանախօսը փրփրելով հարցուց.

— Կը կարծէ՞ք թէ Գերմանիա թոյլ պիտի տայ որ համայնավարութիւնը հաստատուի իր սահմանին վրայ, Ֆրանսայի մէջ...

Ժողովը տակն ու վրայ եղաւ այս հարցումին վրայ: «Պերլին գացէք», կը պոռային ձախերը: «Ազգ. փոխառութեան արձանագրուա՞ծ էք», կը հարցնէին ուրիշներ: Լէօն Պլում ինքն ալ միջամտեց, դիտել տալով թէ Պ. Իպարնէկարիի խօսքերը այն տպաւորութիւնը կը ձգեն թէ օտար պետութիւն մը կրնայ ճնշում բանեցնել Ֆրանսայի քաղաքականութեան վրայ: Ի վերջոյ հարցապնդող երեսփոխանը յայտարարեց թէ իր կուսակցութիւնը կազմուած է կառավարութեան արտօնութեամբ, կապ չունի Հրեղէն Խաչերուն հետ, թէ իրենք հակառակ են քաղաքացիական կամ ընկերային պատերազմի եւ դիկտատուրայի եւ ջերմօրէն կապուած՝ հանրապետական կարգ ու սարքին:

«Կը յորդորեմ բարեկամներս չկրկնել այս սխալը»

Իրիկուան ժամը 8ին բեմ բարձրացաւ Պ. Լէօն Պլում, եւ շատ երկար ճառ մը խօսեցաւ, բացատրելով դէպքին զանազան պարագաները եւ կառավարութեան դիրքը: Ստորեւ կ'ամփոփենք հիմնական մասերը.

— «Կառավարութեան առաջին պարտականութիւնն է վերահաստատել ճշմարտութիւնը, իրականութիւնը՝ Ֆրանսայի ինչպէս Եւրոպայի առջեւ: Հանրային բարեկարգութիւնը չէ խանգարուած: Պէտք չէ Քլիշիի ողբերգութիւնը շահագործել քաղաքական նպատակներու համար: (Այս ակնարկը ուղղուած էր աջերուն. յետոյ դառնալով ձախերուն, վարչապետը շարունակեց).

— Քլիշիի սինէմային մէջ կային 500 հոգի, որոնց 100ը կիներ: Կա՞ր որ եւ է արդարացուցիչ պատճառ ամբողջ քաղաք մը ոտքի հանելու, բողոքելու համար այս հաւաքոյթին դէմ: Այս ժողովը օրինաւո՞ր էր, նկատի առնելով Ընկերային Կուսակցութեան իրաւական դիրքը: Հրեղէն Խաչերը լուծուեցան 1936 յունիսին: Վերաքննութեան դիմումն ալ մերժուեցաւ. ուրեմն լուծումը վերջնական էր: Մինչ այս մինչ այն, կազմուեցաւ Ֆրանսայի Ընկերային կուսակցութիւնը: Կառավարութիւնը կրնա՞ր լուծել նոր կազմակերպութիւնը: Այդ խնդիրը կը քննուի: Թղթածրարը պատրաստ է եւ կը բաղկանայ չորս հազար կտորներէ: Դատավճիռն է որ պիտի ըսէ թէ Ընկերային կուսակցութիւնը նախկին Հրեղէն Խա՞չն է: Արդ, կառավարութիւնը արտօնած էր Քլիշիի ժողովը, ինչպէս արգիլեց ուրիշներ: Պատճառ կա՞ր ամբողջ քաղաք մը ոտքի հանելու: Կը յորդորեմ բոլոր բարեկամներուս, այլեւս չկրկնել այդ սխալը: Պէտք է մեղի ձգել հանրապետութիւնը պաշտպանելու հոգը: Կրնայ ըլլալ որ օր մը այս երկիրը պէտք ունենայ դիմելու ժողովրդական զանգուածներու:

Ձայն մը.— Դուք արիւնոտ խամաճիկ մըն էք:

Նախագահը.— Կը պահանջեմ պարսաւանքի ենթարկել այս խօսքին արտասանողը:

Վարչապետը շարունակեց ընդհանուր ժխորին մէջ.

— «Ամէն մարդ կուսակից է ազատութեան. չեմ հասկնար թէ ինչո՞ւ իրար կ'անցնին, երբ կ'ըսեմ որ ժողովրդական ուժերը կրնան անհրաժեշտ ըլլալ օր մը, եթէ ազատութիւնը վտանգուի:

Ձայն մը.— Ճշմարտութիւնը այն է որ կը վախնաք համայնավար ձայները կորսնցնելէ:

Վարչապետը հիմնուելով քննութեանց առաջին արդիւնքին վրայ, առ այժմ չկրցաւ բացատրել թէ ո՛վ արձակեց առաջին գնդակը: Յետոյ շարունակեց.

Շ.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԿԱՅԱԿԱՆ ԱԺԱՆ-ԱԺԱՆ...

Անցեալ շաբթու ազդ մը հրատարակած էր Փարիզի եկեղեցիին վարչութիւնը:

Ազդ մը աւետաբեր: «Կարեւոր՝ բոլոր ազգայիններու».—

1.— Անոնք որ վկայականի պէտք ունին, թող դիմեն ուղղակի ընդհ. քարտուղարութեան:

2.— Ամէն մէկ վկայագրի համար եկեղեցին կը գանձէ միայն տասը ֆր.: Երկու վկաներով հաստատուած վկայագիրներու եւ թարգմանութեանց համար՝ քսան ֆրանք:

3.— «Այս առթիւ եկեղեցւոյս վարչութիւնը պարտք կը համարի կրկին անգամ ծանուցանել որ թէեւ Գաղթ. յանձնաժողովի քարտուղարութիւնը և Օֆիսը առժամեայ կերպով եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ կը գտնուին, անոնք որ եւ է կապ չունին եկեղեցւոյս եւ անոր վարչութեան հետ»:

4.— Եթէ պատահի որ եկեղեցւոյ կողմէ տրուած որ եւ է վկայագիր խնդրարկուին նպատակին չծառայէ, կրնայ զայն վերադարձնել եւ վերստանալ իր վճարած գումարը»:

Կարդալով այս ազդը, միտքս ինկան Մահմուտ Փաշայի շրջուն վաճառորդները:

Անոնք որ Պոլիս ապրած են, կը յիշեն անշուշտ:

— Հէր նէ ալըրսան ալ եիրմիշէր փարայա...

— Օ եանը ալթմըշ փարա, պու եանը իւզ փարա...

Փաստաբանական նրբութիւնները իրաւագէտներու յանձնելով, կը կարծեմ թէ մնացեալը ճիշդ ու ճիշդ կը համապատասխանէ Մահմուտ Փաշայի օրինակին:

— Ասդին վաթսուն փարա, անդին հարիւր փարա:

Ուրեմն, երբ եկեղեցի երթաք, ուշադրութիւն ըրէք որ սխալ դուռ չըզարնէք:

Երբ տասը ֆրանքի վկայական կը ծախեն, ինչո՞ւ 20 կամ 50 վճարէք:

Մտէք ժամուն «Փռի-Ֆիքս»ը, փոխանակ Բաշալեան-Իննիեան կալերին յանախելու:

Մանաւանդ որ, եկեղեցին յանձն կ'առնէ վերադարձնել ձեր վճարած դրամը, եթէ ծախուած վկայականը նպատակին չծառայէ:

Չար բերաններ կ'ըսեն թէ եկեղեցին տարիներ առաջ ալ վկայականներ կը բաշխէր աջ ու ձախ, բայց ոստիկանութիւնը կը մերժէր ընդունիլ:

Արդեօք նոր նուիրագործո՞ւմ ստացան, թէ փորձ մըն է որ կը կատարեն, զիները կոտրելու կամ թիւ 2 Օֆիսը ժամուն բակէն դուրս հանելու համար:

Եւ կամ, թերեւս կ'ուզեն նամբան հարթել թիւ 3 Օֆիսի մը համար:

Երբ երկու կ'ըլլայ, ինչո՞ւ երեք, նոյնիսկ չորս չըլլայ:

Չէ՞ որ չորս կուսակցութիւն, երեքչորս ալ յարանուանութիւն ունինք:

Ուզածդ վկայական չէ՞: Դուն կու տաս, ե՞ս ինչու չտամ:

Եթէ մէկ պաշտօնատունը չընդունի, ուրիշ մը կ'ընդունի:

Օ՜ն ուրեմն, նամբայ բացէք, Աժան-Կարապետ Օֆիսն է գալիս, թիւ երեք, ազդարարը չորրորդին:

ՎԱՀԷ

Իտալիա կը մերժէ ետ կանչել իր կամաւորները

Երեքշաբթի օր տարօրինակ դէպք մը պատահեցաւ Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնաժողովին մէջ: Նախագահը առաջարկեց յանձնախումբ մը կազմել, քննելու համար Սպանիոյ օտար կամաւորները ետ կանչելու խնդիրը: Իտալական պատուիրակը, Պ. Կրանտի, յայտարարեց.

— Իմ կառավարութիւնս անհրաժեշտ չի գտներ այս խնդիրը:

Ասոր վրայ խորհրդային պատուիրակը հարցուց թէ Իտալիա ե՞տ կ'առնէ անցեալ յունուարին ըրած առաջարկը: Պ. Կրանտի պատասխանեց.

— Մէկ հատիկ իտալացի կամաւոր ետ պիտի չկանչուի Սպանիայէն, ցորչափ կը շարունակուի պատերազմը:

Այս կտրուկ յայտարարութիւնը այնքան ծանր տպաւորութիւն գործեց որ, ֆրանսական դեսպանը դիտել տուաւ թէ չէզոքութեան քաղաքականութիւնը կրնայ վերի վայր շրջիլ: Անգլիական պատուիրակն ալ ձայնակցեցաւ:

«Սպասեցէք, պատրաստուեցէք, յիշեցէք»

Մուսոլինի երեքշաբթի օր դղրդալին ճառ մը խօսեցաւ Հռոմի մէջ, 100 հազար ֆաշականներու առջեւ, առաջին խուրձին (ֆաշիօ) կազմութեան 18րդ տարեդարձին առթիւ: Ժողովուրդը միեւնոյն ատեն եկած էր բարիգալուստ մաղթելու, քանի որ Մուսոլինի նոր կը վերադառնար Լիբիայէն: Իր ճառը ազդարարութիւն մը, նոյնիսկ սպառնալիք մը կը համարուի շատերուն կողմէ: Տեղի անձկութեան պատճառով, կը թարգմանենք քանի մը հատուածներ միայն.

— «Սխալ է կարծել թէ Իտալիոյ ժողովուրդը պիտի մոռնայ պատժական տնօրինութիւններն ու տնտեսական պաշարումը: Իտալիոյ ժողովուրդը յամառ յիշողութիւն մը ունի: Ան կրնայ սպասել, եւ մենք 40 տարի սպասեցինք, Ատուայի վրէժը լուծելու համար: Եթէ օր մը պատահի որ յիշողութիւն կրնայ ըլլալ որ օր մը այս երկիրը, պէտք ունենայ դիմելու ժողովրդական չէլ,— ահա այսօրուան տօնակատարութեան դասը»:

Գերմանիոյ պատասխանը Վատիկանի

Ինչպէս գրած էինք, Պապը կոնդակ մը հրատարակեց հիթլէրական իշխանութեան դէմ, քննադատելով թէ Նացի վարդապետութիւնը եւ թէ կառավարութեան ընթացքը: Այս կոնդակը կիրակի օր կարդացուեցաւ Գերմանիոյ բոլոր կաթոլիկ եկեղեցիներուն մէջ: Կուսակցութեան պաշտօնաթերթը այս առթիւ ուժգնօրէն կը յարձակի Վատիկանի վրայ, դիտել տալով թէ Գերմանիա կրնայ ուզած ատեն խզել Քոնքորտան կամ անտեսել անոր տրամադրութիւնները: Թերթին կարծիքով, Հռոմէական կղերը այդ պայմանագիրը իբրեւ քող կը գործածէ, պետութեան դէմ գործելու համար.— «Նոյնիսկ Ս. Աթոռին հետ կնքուած դաշնագիր մը ինքնին սրբազնասուրբ, անբռնաբարելի եւ յաւիտենական չէ: Ան պէտք է յարմարի կատարուած փոփոխութեանց, եթէ չուզեր կորսնցնել իր ուժը»:

Կառավարական մամուլը վերապահ է առ այժմ: Գաղտնի ոստիկանութիւնը խուզարկութիւն մը կատարելով Պերլինի կաթոլիկ եպիսկոպոսին պաշտօնատունը, գրաւեց պապական կոնդակին օրինակները:

*** Վատիկանի գերմանական դեսպանը բողոքագիր մը ներկայացուց պապական կոնդակին դէմ: Պերլին ի հարկին պիտի խզէ դաշնագիրը:

— • —

ԻՏԱԼԻՈՅ արտաքին նախարարը Պելկրատ գնաց: Կ'ըսուի թէ դաշնագիր մը պիտի կնքուի երկու երկիրներուն միջեւ, ինչ որ դժգոհութիւն պիտի պատճառէ նաեւ Գերմանիոյ:

ՃԱՓՈՆԻ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԻՋԵՒ ընդարձակ համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի մօտերս, յարեւման Հռոմի եւ Պերլինի միջեւ կնքուած հակահամայնավարական դաշնագրին:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՊՈՒՔՐԷՇ — ԷՆԿԻՒՐԻ

Ռումանիոյ արտաքին նախարարին այցելութիւնը՝ Էնկիւրի՝ շատոնց ծրագրուած էր: Որոշուած էր դեռ Մոնթրէօյի խորհրդաժողովէն վերջ, որ կը ստեղծէր նոր վարչաձեւ մը նեղուցներուն համար, իսկ Նեղուցներէն կ'անցնին Ռումանիոյ արտածումին իննսուն առ հարիւրը: Զեկուցման մը մէջ, զոր ատենին Թիթուլէսքուի փոխանորդը ըրաւ Ծերակոյտի եւ Խորհրդարանի արտաքին գործերու յանձնաժողովներուն առջեւ, դեկտեմբերի ընթացքին (1936), ան կ'ըսէր թէ փետրուարին, Աթէնք մեկնելու ատեն (Պալք. խորհրդաժողով) հաճոյքը պիտի ունենայ Էնկիւրի հանդիպելու ուր պիտի տեսնէ Պ. Ր. Արասը, որուն հետ «Ժընեւի մէջ ունեցած էր բարեկամական եւ շահեկան խօսակցութիւններ, որոնք ցոյց էին տուած թէ որքան սերտ են կապերը՝ մեր երկիրներու միջեւ»:

1937 փետրուար 10ին որոշուած այցելութիւնը տեղի չունեցաւ, սակայն, Պ. Անթոնէսքուի մէկ մասնաւոր հիւանդութեան պատճառաւ, թէեւ ան հնարաւորութիւն ունեցաւ երթալու Աթէնք՝ Պելկրատի վրայով: Այս հիւանդութեան մանրամասնութիւնը կը ճշդուի նաեւ հարցապնդումով մը որ տեղի ունեցաւ Պուքրէշի Ծերակոյտին մէջ 6 փետրուարին՝ Մոնթրէօյի խորհրդաժողովին շուրջ: Այդ հարցապնդումով երեւան կը հանուէր նոր ու անյարմար կացութիւնը որ կը ստեղծուէր Ռումանիոյ համար՝ Նեղուցներուն մէջ: Հարցապնդողը կառավարական ծերակուտական եւ նախկին նախարար մըն էր, Միխայէլ Օրլէանուն, որ կ'ըսէր թէ Մոնթրէօյի մէջ Ռումանիոյ շահերը զոհուած են եւ թէ Պուքրէշը կապուած է Մոսկուայի կառքին ... Նեղուցներէն անցքի ազատութիւնը փոխուած է, բարեկամ պետութիւններ պիտի չկարենան իրենց նաւատորմները ուղարկել Սեւ ծով՝ Ռումանիոյ օգնութեան, իսկ Ռուսիա իրաւունք ձեռք ձգած է հոն կեդրոնացնելու իր պալթիկեան նաւատորմը եւս՝ զայն նետելու համար ռումանական եզերքներուն վրայ: Հարցապնդողը կ'ըսէր նաեւ թէ Ռումանիան առանձին ու կղզիացած կը մնայ այս կերպով, յանձնուած միայն իր սեփական ուժերուն:

Ընդդիմադիր հոսանքին ծերակուտականի մը միջամտութիւնը եկաւ մասամբ «հանդարտեցնելու» մթնոլորտը: Այս վերջինը յայտարարեց. — «Կը հաւատամ, ու երբ այս բառերը կ'արտասանեմ կը խորհիմ մեր արտաքին նախարարին Էնկիւրի ընելիք այցելութիւնը, — կը հաւատամ թէ Թուրքիա զինակից մըն է, որուն շահերը իրապէս կը պատշաճին մեր շատ մը շահերուն հետ՝ Արեւելքի մէջ ինչպէս եւ Պալքաններու ու միշտ գոհ ենք եղած, որ Էնկիւրիի մէջ կրցած ենք գտնել մեր շահերու կատարեալ ըմբռնումը»:

Ան յիշեցուց նաեւ թէ Թուրքիա դէմ է արտայայտուած վերաքննութեան եւ թէ ան կողմնակից ու պաշտպան է պալքանեան Թերակղզիի իր բարեկամներուն հողային ամբողջականութեան ու գոյավիճակի պահպանումին:

Բացատրութիւնը զոր արտաքին նախարար Անթոնէսքուն տուաւ 12 փետրուարին իբրեւ պատասխան եղած հարցապնդումին, մասնաւոր արժէք մը կը ներկայացնէ, որովհետեւ անիկա լոյս կը սփռէ նաեւ անոր այժմու կացութեան վրայ:

«Մեր երկիրը, յայտարարեց ան, կը գտնուի փակ ծովու մը ափունքը: Սեւ Ծովի մուտքին բանալիները կը գտնուին Թուրքիոյ ձեռքը»:

Տրամաբանութեամբ առաջնորդուողներուն համար, այս բառերը բաւական են բացատրելու ամէն բան: Բայց, արտաքին նախարարը աւելցուց նաեւ թէ՝ «Ռումանիա երջանիկ է որ զինակիցն է այդ խաղաղասէր ու զօրեղ պետութեան»: Պ. Անթոնէսքու «համոզուած է թէ՝ Թուրքիա, մնալով իր կոչման բարձրութեան վրայ, միշտ պիտի գիտնայ Նեղուցներէն նաւարկելու ազատութեան վարչաձեւը ապահովել: Մեր շահերուն ամէնէն ուժեղ երաշխիքը կը գտնուի Թուրք հանրապետութեան հետ մեր բարեկամական ու զինակցական յարաբերութեանց բարգաւաճումին մէջ»:

Եթէ ուրիշ ոչինչ գոյութիւն ունենար որ կապէր երկու երկիրները, Թուրքիոյ հանդէպ եղած այս բոլոր սիրալիր վերաբերումները՝ Ռումանիոյ կողմէ՝ իրենց արդարացումը կը գտնեն այն կացութեան մէջ, զոր հաստատեցին Պ. Անթոնէսքուի խօսքերը:

Այսուհանդերձ, Պուքրէշի օրաթերթերէն մին, որ ֆրանսերէն լեզուով կը հրատարակուի, Պ. Անթոնէսքուի Էնկիւրի ընելիք փետրուարեան այցելութեան նախօրէին, որ ի դերեւ ելաւ իր ատենին, ուզեց փնտռել նաեւ ուրիշ հիմքեր: Եւ, յիշելով Լուդովիկոս ԺԴ.ի շրջանէն ֆրանսացի դիւանագէտի մը խօսքերը (այդ դիւանագէտը խորհուրդ կուտայ համաձայնութիւններ կնքել սեփական դրացիներուն հետ) ան, շատ անփափկանկատ ու անըմբռնելի ձեւով մը գրեց թէ, Էնկիւրի ու Աթէնք ըլլալիք այցելութիւնները կ'ըլլան ֆրանսացի դիւանագէտին դեղագիրը կիրարկելու նպատակով:

Անկէ յետոյ ոչ ոք յիշեց Ռումանիոյ արտաքին նախարարին այցելութեան հետ կապուած այս նպատակը: Ատոր փոխան մամուլը ընդգծեց այն շահերը որոնք Ռումանիան կը կապեն Թուրքիոյ: Երկու երկիրներու միջեւ գոյութիւն չունին եղեր բարդ խնդիրներ: Տոպրուճայի Թուրքերը Թուրքիա փոխադրելու մասին գոյացած համաձայնութեամբ, կարելի եղած է կանխել երկու երկիրներու միջեւ հաւանական ու յուրջ տարակարծութիւն մը, անկախ այն իրողութենէն թէ՝ այդ կարեւոր գործողութեան համար պայմանները աննպաստ դուրս եկան ու դժբախտացուցին խնդրոյ առարկայ Թուրք տարրը:

Երկու երկիրներու միջեւ տնտեսական յարաբերութիւնը գոհացուցիչ է, ըստ ռումէն մամուլին, բայց յոյսեր չկան այդ յարաբերութիւնները աւելի զօրացնելու:

Կը մնայ կրկին, Նեղուցներու նոր պայմանագրութեամբ ստեղծուած կացութիւնը՝ իբրեւ ամենակարեւոր հարց: Նաեւ՝ Պալքանեան ուխտի շրջագծին մէջ ու շրջագծէն դուրս երկու երկիրներու քաղաքական շահերը:

«Ռումանիոյ զինակցութիւնը Թուրքիոյ հետ, — կը գրէ, շատ իրաւամբ, «Քուրէնթուլ», — միայն քաղաքական կամ զգացողական հարց մը չէ, այլ կը ներկայացնէ լրացում մը՝ Սեւ ծովու եւ Արեւելեան ծովերու մէջ նաւարկումի ազատութեան: Կապերը որոնք կը կապեն երկու զինակից ու բարեկամ պետութիւնները, իրենց թոյլ կուտան հասկացողութեան քաղաքականութիւն մը, որ ըլլայ աներդհատօրէն փակուած, ճկուն համաձայնութեան գրութիւն մը՝ յարմարցուած երկու երկիրներու տնտեսական պէտքերուն»:

Գրեթէ նոյն մտքով կ'արտայայտուի «Ատէվրուլ» թերթը, «Թուրքեւռումէն բարեկամութեան արժէքը յստակօրէն երեւան կուգայ եթէ դիտուի Սեւ ծովու մէջ Ռումանիոյ շահերու կապակցութեամբ: Նեղուցներու մասին գոյացած նոր համաձայնութիւնը, որ ստորագրուեցաւ, անցեալ տարի, Մոնթրէօյի մէջ, կը հաստատէ վարչաձեւ մը Սեւ ծովու մէջ՝ ամուր խաղաղութեամբ: Այս խաղաղութեան մասին Ռումանիոյ համար երաշխիքը կը գտնուի, նախ, Թուրքիոյ հետ մեր զինակցութեան մէջ: Սեւ ծովը, ըլլալով փակ ծով մը եւ խաղալիկ շատ մը իրար հակասող շահերու եւ ուժերու, կրնայ ամէն տեսակէտով վտանգէ զերծ մնալ, եթէ ծովեզերեայ պետութիւնները — եւ մանաւանդ այն պետութիւնը, որ Նեղուցներու բանալին իր ձեռքն ունի, — միշտ հետամուտ ըլլան փոխադարձ հասկացողութեան եւ ընդհանրական խաղաղութեան ի նպաստ փոխադարձ գործակցութեան պահպանումին»:

Այս երկու կարեւոր թերթերու մեկնութիւնները, որոնք գրեթէ կը շարժին 12 փետրուարին Պ. Անթոնէսքուի կողմէ եղած յայտարարութեանց շրջագծին մէջ, ցոյց կուտան այն մեծ նշանակութիւնը զոր ունի Ռումանիոյ արտաքին նախարարին՝ Էնկիւրի կատարած այցելութիւնը, եւ, միւս կողմէ, մեծ լոյս կը սփռեն Թուրքեւռումանական փոխյարաբերութեանց վրայ:

Իրապէս, հոս՝ աշխարհագրութիւնը կը թելադրէ աներկբայելի քաղաքականութիւն մը որ Ռումանիոյ կը վերաբերի, ինչպէս նաեւ այն սրտագին ընդունելութիւնը, որ կ'ընծայուի Ռումանիոյ արտաքին քաղաքականութեան վարիչին:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Ո՞ՐՔԱՆ ԿԸ ՍՊԱՌԻՆ

Սպառման տեսակէտով Լոնտոնի մեծադոյն թերթերուն միջեւ առաջ եկած մրցակցութեան բերմամբ, շահեկան տեղեկութիւններ կը հաղորդուին աշխարհի ամենամեծ օրաթերթերուն եւ անոնց ունեցած «թիրաժ»ներուն մասին:

Այսպէս հաստատուած է որ ամբողջ աշխարհի մէջ ամէնէն շատ սպառում ունեցող թերթը «Տէյլի Էքսփրէս»ն է: 1937ի յունուարին՝ այդ թերթը միջին հաշուով օրական ծախուած է 2,188,415 օրինակ:

Այս թուանշանը մրցանիշ մըն է համաշխարհային լրագրական տարեգրութեանց մէջ:

Միացեալ Նահանգներու մէջ առաջին գծի վրայ կուգայ «Շիքակօ Թրիպիւն»ը, օրական 750 հազար սպառումով: «Նիւ Եորք Թայմզ» կը ծախուի օրական 450.000 օրինակ:

Ինքնաբերաբար հարց կը ծագի, թէ ի՞նչպէս ամերիկեան թերթերը անգլիականներէն աւելի քիչ սպառում ունին: Պատասխանը այն է թէ ամերիկեան զանազան մեծ քաղաքներու մէջ գոյութիւն ունին լրագրական հսկայ կազմակերպութիւններ հետեւաբար ոչ մէկ քաղաքի թերթը կը տիրապետէ Միացեալ Նահանգներու մէկ ծայրէն միւսը, ինչպէս է պարագան Լոնտոնի թերթերուն համար, որոնք կը ծախուին ամբողջ Անգլիոյ մէջ:

Ֆրանսայի մէջ, «Փարի-Սուար» կը սպառի օրական 1,860,000 օրինակ: Փարիզի մէջ լոյս կը տեսնէ կէսօրէ վերջ, բայց իբրեւ առտուան թերթ կը ծախուի Ֆրանսայի բոլոր գաւառական քաղաքներուն մէջ:

Գերմանիոյ մէջ, վերջին տարիներու ընթացքին, մամուլը մեծ փոփոխութիւններ կրեց: Ժամանակին մեծ սպառում ունեցող հին թերթեր կորսնցուցին իրենց ընթերցողները եւ անոնց տեղ նորեր ծնունդ առին եւ տիրապետեցին մէկ օրէն միւսը:

Այսօր, ամէնէն շատ տարածուած գերմանական թերթն է «Ֆոլքիշէ Պէոպախթըր» (Ժողովրդական Դիտող): Այս թերթը, որուն համար կ'ըսուի թէ յաճախ կ'արտայայտէ Հիթլէրի կարծիքները, օրական կը ծախուի 450 հազար օրինակ: Երկրորդ կուգայ «Պերլինէր Մորկէնփոստը»՝ 330,000 «թիրաժ»ով:

Իտալական մեծադոյն օրաթերթը Իտալիոյ մայրաքաղաքին մէջ չէ որ կը հրատարակուի, այլ Միլանոյի մէջ: «Քորիէրէ տէլլա Սէրա»ն է այդ, օրական 500,000 սպառումով: Լոյս կը տեսնէ թէ իբրեւ երեկոյեան եւ թէ առաւօտեան օրաթերթ:

Հռոմի ամէնէն շատ ծախուած թերթըն է «Մէսաճէրօ»ն, 200.000 թիրաժով: Այնուհետեւ կուգայ «Ճիօրնալէ տ'Իթալիա», տնօրէնութեամբ Կայտայի, որուն համար կ'ըսուի թէ Մուսոլինիի բերանն է. այս թերթը կը ծախուի օրական 100,000 օրինակ:

Պուէնոս-Այրէսի մէջ կան լրագրական զոյգ մը մեծ կազմակերպութիւններ, — «Լա Փրէնսա»ն 240,000 վաճառումով եւ «Լա Նասիոն»ը՝ 210 հազարով:

Ծագող արեւի երկիրը՝ Ճափոն համբաւուած է, որ թիրաժի տեսակէտով կը գէ կ'անցնի բոլոր եւրոպական թերթերը: Այսուհանդերձ, կը թուի թէ ճափոնական մեծադոյն թերթը՝ «Աշահի Սիպէն» օրական երկու միլիոնէ աւելի սպառում չունի. «Նիչի-Նիչի»ն (Օրէ-Օր) կը ծախուի 800,00 օրինակ, իսկ Օսաքայի «Մաինիչի»ն (ամենօրեայ) ունի մօտաւորապէս օրական 2,000,000 սպառում:

Խորհրդային Ռուսիա, իր 160 միլիոն բնակչութեամբ ունի երկու մեծ օրաթերթեր, — «Փրաւտա»ն 2 միլիոն թիրաժով եւ «Իզվեստիա»ն՝ 1 միլիոն 700,000ով:

Նախ քան պատերազմը, թերթերու սպառումը այսօրուընէ շատ աւելի ցած մակարդակի մը վրայ կը գտնըուէր Անգլիոյ մէջ:

Այսպէս 1913ին, «Տէյլի Մէյլ» ունէր մեծադոյն թիրաժը՝ օրական 768,850: Պատերազմի ընթացքին, թերթերու սպառումները շատ աւելցան: Ու պատերազմի չորս տարիներու ընթացքին միլիոնաւոր մարդիկ վարժուեցան թերթը նկատել իբրեւ ամենօրեայ պահանջ մը:

Մինչ սակայն, ընթերցողներու թիւը աւելցաւ, անդին, կարգ մը թերթեր դադրեցան: Մեծ սպառումները կեդրոնացան քանի մը թերթերու շուրջը միայն: Այսպէս փակուեցան «Կլոպ»ը, «Փէլ-Մէլ Կազէթ»ը եւ «Ուէսթմինսթըր Կազէթ»ը: Գաւառներու մէջ աղէտը աւելի մեծ էր: Եւ գաւառական շատ մը թերթեր դադրեցուցին իրենց հրատարակութիւնները:

Լոնտոնի մէջ իրարու ձուլուեցան «Տէյլի Նիուզ» եւ «Տէյլի Քրոնիքըլ» թերթերը եւ միացեալ թերթը կոչուեցաւ «Նիուզ Քրոնիքըլ», որուն օրական սպառումը ներկայիս կը հասնի մէկ միլիոն 400 հազարի:

«Տէյլի Մէյլ», 1928ի դեկտեմբերին կը ծախուէր օրական միջին հաշուով 1,999,958 օրինակ, այսինքն՝ կլոր թիւով 2 միլիոն: Այնուհետեւ ունեցաւ փոքր անկում մը, բայց եւ այնպէս այսօր ալ կեցած է բարձր աստիճանի մը վրայ: 1936 դեկտեմբերին, միջին հաշուով ծախուած է 1,717,133 օրինակ:

«Տէյլի Հէրըլտ»ի «կենսագրական»ը, սակայն, ամէնէն հետաքրքրականներէն մէկն է:

Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան այս պաշտօնաթերթը, մինչեւ 1929, օրական կը ծախէր երեք հարիւր հազար օրինակ: Այդ թուականին, արմատական բարեկարգում մը ենթարկուելէ վերջ սակայն, դարձաւ մեծ թիրաժ ունեցող թերթերէն մէկը. քանի մը շաբաթուան ընթացքին անոր սպառումը մէկ միլիոնի անցաւ, իսկ այսօր ունի աւելի քան 2 միլիոն թիրաժ եւ կը մրցի մեծադոյն մրցանիշը ունեցող «Տէյլի Էքսփրէս»ին հետ:

«Տէյլի Միրըր» եւ «Տէյլի Սքէչ», որոնք պարբերաթերթի ձեւը ունեցող օրաթերթեր են, կը ծախեն՝ առաջինը օրական 800 հազար օրինակ, երկրորդը՝ 600 հազար:

Կան նաեւ երեք օրաթերթեր: Ասոնցմէ «Տէյլի Թէլէկրաֆ» ունի 520,255 սպառում: «Թայմզ» 190,745 եւ «Մորնինկ Փօսթ» 119,190:

Շատ հետաքրքրական է, սակայն, աստիճանական յառաջդիմութիւնը «Տէյլի Էքսփրէս»ին, որ ինչպէս ըսինք, սպառման համաշխարհային մրցանիշը ունի:

Այս թերթը հիմնուած է 1900ին, անգլիացի անուանի օրագրող Սըր Արթըր Փիրսընի կողմէ, բայց հակառակ իր սեփականատիրոջ կարողութեան, նիւթական դժուարութեանց պատ[illegible]ով, սկիզբները լաւ սպառում մը ունեցած:

Ասկէ 13 տարի առաջ «Տէյլի Էքսփրէս» գնուեցաւ Լորտ Պիվըրպրուքի կողմէ, որ թերթին թիրաժը շատցնելու համար մեծ գումարներ ծախսելու ամէն դիւրութիւն ունէր: Եւ իր ղեկավարութեան տակ, թերթը սկսաւ բարձրանալ: Անմիջապէս պէտք եղաւ երեք մամուլ եւս գնել:

Ասոր հետ միասին շատցաւ պաշտօնէութեան թիւը, որ 250 հոգիէ 1922ին բարձրացաւ 678ի: Բոլորն ալ կը փափաքէին մէկ միլիոնի հասնիլ տեսնել թերթին սպառումը, բայց [illegible]կա ցնորք մը կը թուէր: Ցամենայն դէպս, բոլորն ալ սկսան եռանդով աշխատիլ, յուսալով որ օր մը այդ [illegible]ը կ'իրականացնեն:

Ու արդարեւ, երազը իրականացաւ 1927ին: Թերթը ունեցաւ մէկ միլիոն սպառում. այնուհետեւ ծրագիր կազմուեցաւ սպառումը երկու միլիոնի բարձրացնելու համար. Մանչէսթրի մէջ հիմնուեցաւ «Տէյլի Էքսփրէս»ի խմբագրատան եւ տպարանին մասնաճիւղը, ուր սկսաւ տպուիլ Սկովտիոյ համար սահմանուած հրատարակութիւնը:

Իսկ 1933ին, Ֆլիթ Սթրիթի մէջ կառուցուեցաւ թերթին նոր ու հսկայ շէնքը:

Այսօր արդէն երազը իրականացած է եւ «Տէյլի Էքսփրէս» իր ունեցած աւելի քան երկու միլիոն սպառման հետ միասին ունի նաեւ 5,650 պաշտօնեաներ ...

«ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ, ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԽՕՍԷ»

ԽՄԲ. — Թուրք մամուլն ու կառավարութիւնը նորէն կ'արծարծեն ամէն տեղ թուրքերէն խօսելու խնդիրը: Հալէպն ալ ծրագիրներ կ'որոճայ այս մասին:

Ինչպէս կ'երեւայ, խնդիրը կա[illegible] չունի միայն ոչ-Թուրքերու հետ (Հայ, Յոյն, Հրեայ): Էնկիւրի դժգոհ է նաեւ դուրսէն եկած Թուրքերէն, որոնք «մայրենի» լեզուն չեն գիտեր կամ չեն խօսիր:

«Ուլուս», Էնկիւրիի պաշտօնաթերթը, կը գրէ իր խմբագրապետ Ֆալիհ Րըֆգըի բերնով. —

Գոհունակութեամբ տեղեկացանք թէ, կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարութիւնը միջոցներ խորհած [illegible] Թուրք հայրենակիցներէն Թուրքերէն չգիտցողներուն Թուրք լեզուն սորվեցնելու համար: Թուրքիոյ մէջ Թուրքերէն չխօսիլ չկայ, այլ Թուրքերէն չկարենալ խօսիլ կայ: Մեր երկիրը այն աստիճան զանգուածային Թրքութիւն մը կայ որ, նիւթական թէ բարոյական ամէն տեսակ շահեր անոր լեզուն գիտնալ կը պարտադրեն: Մեր բարեկամներէն մէկը որուն մէկ աղջիկը փոքր հասակէն Եւրոպա ղրկուելու պարտաւորուած էր, մեզի կ'ըսէր թէ երեք լեզու կատարեալ գիտէր, անգլիերէն, ֆրանսերէն, իտալերէն, բայց Թուրքերէնը տկար ըլլալուն համար [illegible] կրնար յառաջանալ:

Ով Թուրքերէն չգիտցող կամ [illegible] գիտցող Թուրք, օտար լեզուի [illegible]

ՅՈՅՆ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻԻ ՄԸ ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆԸ ԱԿՆԱՑ ՎԱՆՔ ԳԻՒՂԻՆ ՄԷՋ

Երկուքին աղջիկը՝ Անտոնիա Տրիփանիա Թրակիոյ Կոտիս թագաւորին կողակիցն էր, Գայոս Գալիգուլա կայսրը անոնց պէս Անտոնիոսի թոռնորդին էր եւ միասին կրթուած էր, եւ անոնց զաւակներուն Փոքր Ասիոյ մէջ իշխանութիւններ տուաւ: Պոլէմոն Բ. ստացաւ Պոնտոսի տէրութիւնը, որ իր մեծ հօր Պոլէմոն Ա.ի կը պատկանէր, իսկ կրտսեր եղբօր տրուեցաւ Փոքր Հայքը որ Կոտիսի իշխանութեան տակ էր: Ներոն առաջինէն Պոնտոսի՝ պետութիւնը գրաւեց Ն. Ք. 63ին, վերջինը Փոքր Հայքը կորսնցուցած ըլլալու է ամէնէն ուշ 54 Ն. Ք., որովհետեւ այն ատեն Ներոն կայսրը այս փոքր երկրին վրայ նստեցուց Aristobalը, որ լիբանանեան Խաղկիսի Հերովդէս թագաւորին զաւակն էր:

Որքան ատեն որ Պոլէմոնեանները թագ կը կրէին, հաւանականօրէն յայտնած չեն թէ իրենք Անտոնեան ընտանիքին կը պատկանին: Աւելի վերջերը սակայն կարելի է ապացուցանել որ Մարկոս Անտոնիոս Պոլէմոն անունը կրողներուն շարք մը եղած է, ամէնէն վերջինը Վալերեան կայսեր ժամանակ 253—260 Ց. Ք.: Երբ հարկ էր քանի մը եղբայրներ իրարմէ զանազանել, Մարկոսի տեղ հաւանաբար ուրիշ նախանուն մը ընտրած են եւ միանգամայն եռապետին եղբայրներուն անունը, եւ մասնաւորապէս նախընտրած ըլլալու են անոր անունը, որ Ասիոյ մէջ դեր մը խաղացեր է: Անգամ մը գործածելէ վերջը կարելի էր անունը ժառանգել: Այսպէս կը բացատրուի յետագայ Պոլէմոնեաններու քով Մարկոս անուան երեւումը, որուն կարելի է հետեւիլ, ինչպէս կը տեսնենք, մինչեւ Գ. դար Ց. Ք.:

Փոքր Ասիոյ Կոտիսի յաջորդ սերունդներուն մէջ է որ գլխաւորաբար պէտք է փնտռենք Լուկիոս Անտոնիոսը, Աթենայիսի մեծ հայրը:

Պոնտոսի ինչպէս նաեւ անոր հետ քաղաքական ճակատագրով ու մշակոյթով սերտօրէն կապուած դրացի Կապադովկիայի մէջ Աթենայիս իգական անունին գոյութիւնը ապացոյց մըն է որ անիկա թագաւորական դերդաստանի անդամ է:

Ուրեմն Լուկիոս Անտոնիոս Պոլէմոն Բ.ի եւ Կոտիսի յաջորդող առաջին սերունդներուն միայն կրնար պատկանիլ: Բայց կրնանք քանի մը սերունդ եւս երթալ: Որոշ սահման մը արձանագրութեան նկարագիրը կուտայ:

Աթենայիսի ամուսինը, իր հայրն ու անները ըստ արձանագրութեան Aeimaries անունը կը կրեն: Հաւանօրէն ամուսինները իրարու ազգական են, թերեւս նոյն իսկ աւելի սերտօրէն քան արձանագրութիւնը կը յայտնէ, եթէ հայրերու համանունութեան տեղ անոնց ինքնութիւնը ընդունինք: Խորթ քոյր եղբայրներուն ամուսնութիւնները ազնուական ընտանիքներու մէջ հելլենական բարքերով դիւրաւ կը բացատրուին: Պիտի նախընտրէի եզրակացնել թէ խնդիրը հոս Փոքր Հայքի արքայական տոհմերու կամ անոնց յաջորդ սերունդներու վրայ է, որոնք հռոմէական վեհապետութեան կամ բարձր վարչութեան տակ երկիրը կը կառավարէին: Հաւանական չէ որ Աթենայիսի ամուսինը իբր բնակութիւն քարայր-քաղաքը ընտրած ըլլայ, որովհետեւ հոն տեւական բնակութեան բոլոր յարմարութիւնները կը պակսին, աւելի հաւանական է որ Ակն բնակեր է, թերեւս ան լերան գագաթը որ գլխապտոյտ բարձրութենէ քաղաքին վրայ կը սաւառնի եւ ուր միջնադարեան ամրոցի մը հետքերը կան: Աթենայիսի մահը կրնայ նաեւ պատահած ըլլալ ժամանակաւոր դէպքի մը ատեն, օրինակ պատերազմական տագնապի:

Պոլէմոն Բ. Բերենիկէի ժամանակաւոր ամուսինը եղած է, որ անկէ առաջ եւ ետքը Հերովդէս Ագրիպպայի հետ ամուսնացած եւ վերջին Տիտոս կայսեր սիրուհին եւ գրեթէ անոր օրինաւոր ընկերուհին եղած պիտի ըլլար Հռոմի կայսերական գահուն վրայ: Պոլէմոն Բ. այն ատեն հրէադաւան վերադարձած էր: Միաստուածութեան առթած հետաքրքրութեան հետեւանքով քրիստոնէութեան դերկը ինկած ըլլալ կը թուի: Անիկա եւ Անտոնիա Տրիփայինա քրիստոնէական աւանդութեան մէջ դեր մը կը խաղան, որուն համար պատմական լուրջ փաստեր չկան: Կ'աւանդուի թէ Տրիփայինա պաշտպանած է Thekla անունով քրիստոնէուհի մը: Պօղոս առաքեալը դարձի բերած էր զայն: Ան վայրենի անասուններու յօշոտումով մահուան դատապարտուած եւ հրաշքով ազատելէն վերջը Անտոնիա Տրիփայինան քրիստոնէութեան դերկը բերած է: Պէտք չէ սակայն որ մեր Աթենայիսը քրիստոնէութեան զաղտնի դաւանող մը նկատենք: Ասոր դէմ կը վկայէ երկնային եւ ընդերկրային չաստուածներու կոչումը (արձանագրութիւն): Քարայրային մատրան ձախ կողմի մկրտութեան աւազանը յամենայն դէպս Դ. դարէն առաջուան գործ ըլլալու չէ, թերեւս նոյն իսկ այդ դարուն գործն ալ չէ, եւ քրիստոնէական խաղերը իրենց էութեամբ եւ ձեւով նմանապէս յետագայ շրջաններու գործեր են: Ամէն պարագայի ապացոյց մը չկայ թէ անոնք քրիստոնէական առաջին դարերուն կը պատկանին: Քարայրի մատուռին մէջ, ինչպէս Հայաստանի ուրիշ կողմերը քրիստոնէական պաշտամունքը կը կատարուէր հեթանոսական ծէսի հին տեղերուն վրայ: Նոյն իսկ թաղման վայրին ընտրութիւնն ալ այդ կ'ապացուցանէ:

Սակայն բան մը ստոյգ է, իր ամուսինէն կանուխ խլուած կինը՝ Պոլէմոնեան թագաւորական սերունդէն էր եւ թէ ինչ որ նաեւ կարելի է, թէեւ քիչ հաւանական, հռոմէական քաղաքացիի իրաւունք վայելող ականաւոր ընտանիքի մը սերունդէն, շատ գեղեցիկ դամբարան մը գտած է, լեռնային սքանչելի եւ բարձրաբերձ վայրի մը մէջ, որուն նեղ խորխորատէն կը հոսի վայրենի եւ թարմ կանաչ գոյնով գետը»:

Յայտնի է որ Ակն քաղաքին հիմնադրութեան մասին պատմական տուեալներ չկան ոչ հայ եւ ոչ ալ օտար աղբիւրներէ: Աւանդութիւնը հոն պատմութեան դերը կը ստանձնէ, որուն համեմատ Անիէն ու Վասպուրականէն գաղթած Հայերն են անոր հիմնադիրները: Վերոյիշեալ արձանագրութիւնը հին Ակնայ մասին եղական ընագիր մըն է եւ կրնայ զանազան ենթադրութիւններու տեղի տալ իր վաւերականութեամբը: Քաղաքը վերին Եփրատի աջ ստորոտը կը գտնուի եւ շրջապատուած չորս կողմէն ուղղաձիգ վեր խոյացող գրեթէ կոյս լեռներէ մեկուսացած դիրք մը ունի. բայց [illegible] ժամանակներէ ի վեր դրացի երկիրներու միջեւ երթեւեկի ճամբուն վրայ է: Դժուար է ընդունիլ որ Ակնայ ուղղակի մօտը իշխանուհի մը թաղուած ու իր ճակատագրին ձգուած ըլլայ, եթէ այդ կողմերը իրապէս անմարդաբնակ էին:

Այնուհետեւ Աթենայիսի ամուսինը կը խնդրէ անցորդներէն վարդ մը կամ ծաղիկներ նուիրել իր վաղամեռիկ կողակցին: Բայց արձանագրութիւնը ժայռին վրայ այնքան բարձր դրուած է որ ո եւ է անցորդ չի նկատեր զայն եւ եթէ նկատէ իսկ չի կրնար կարդալ տրուած հեռաւորութեան վրայ, [illegible] բարկութիւն փափաքը գոհացնելու համար: Տրամաբանօրէն կը հետեւի որ հոն արձանագրութեան տակը տեսակ մը հոյակապ դամբարան կամ գանձ գերեզման մը կը գտնուէր, բարձր պատուանդանով, որով ո եւ է անցորդ դիւրաւ կը տեսնէր ու կը կարդար, որուն դիրկը մնացած չէ: Ամէն պարագայի մէջ, պատմականօրէն շատ շահեկան իրողութիւն մըն է այնքան հեռաւոր վայրի մը մէջ իշխանուհի մը թաղուած ըլլալը:

Վ. ՃԱՆԻԿԵԱՆ

(Վերջ)

Թանձրութեան մէջ մնացած եւ կամ հին Պէյօղլուի դաստիարակութեան պատճառը կրող Թուրք հայրենակից, մեր նպատակն է փրկել մեր ազգակիցները: Այս երկրին մէջ ամէն մարդ ազատ է ինչպէս կրնայ խօսիլ իր գիտցած լեզուն: Մենք բնաւ չենք խորշիր մեր փողոցներուն մէջ ոչ յունարէն, ոչ հայերէն, ոչ հրեայերէն, ոչ ալ ֆրանսերէն լսելէ, բայց երբ կը տեսնենք որ կրթական գործավարութեան պաշտօնատունէն ճիշդ հինգ վայրկեան հեռաւորութեամբ լերան միւս կողմը, ճիշդ քաղաքի մը չափ բնակչութիւն Թուրքերէն չի խօսիր, ասիկա կը նշանակէ թէ կազմակերպութենէ եւ ձեռնէրէցութենէ զուրկ ենք: Եւ երբ Անգարայի մէկ Թաղը այսպէս է, կը տրտմինք, մտածելով թէ ի՛նչ կրնայ ըլլալ երկրին միւս կողմերը: Կրնա՞ք ինծի ցոյց տալ թէ կրետացի գաղթականի մը Թուրքերէն չխօսելու պատասխանատուութեան մէջ ի՞նչ բաժին ունի ան: Մենք այս կարգի հայրենակիցներուն յատուկ դպրոցներ բացի՞նք, եւ կամ լեզուն սորվեցնելու ո եւ է մեթոտ մը հնարեցի՞նք եւ այս հայրենակիցներն մերժումի՞ պատասխան տուինք: Կացութիւնը նոյնն է հարաւ. նահանգներուն, Արեւելեան նահանգներուն եւ ուրիշ վայրերու համար ալ: Կազմակերպեալ Թուրքիոյ մէջ կազմակերպեալ Թուրքերէն: Թշնամիին իսկ շահը կը պահանջէ երկրին լեզուն սորվիլ:

«Թուրքերէն խօսէ, Հայրենակից»: Բայց խեղճը ոչ այս ծանուցումները կրնայ կարդալ, ոչ ալ եթէ կարդայ կրնայ հասկնալ: Եթէ այս խօսքը «մեր հայրենակիցը Թուրքերէն խօսեցնենք»ի վերածուի, այսինքն եթէ ուղղակի մեզի ուղղուի, տեղին է:

Իսկ եթէ սպառնալիքի մը հանգամանքը առնէ, բոլորովին անպէտ է, որովհետեւ այստեղ ոչ Չեխօսլովաքիա, ոչ Ռումանիա, ոչ ալ անոնց նման երկիր մըն է: Մենք զբաղած ենք փրկելու լեզուն եւ մտայնութիւնը այն հայրենակիցներուն որոնց Թրքութիւնը անխնամ Թողուեր է: Ոչ նպատակ ունինք օտար մը ձուլել, ոչ ալ վախ ունինք օտարներու կողմէ ձուլուելէ: Օսմ. կայսրութեան շրջանին, նոյն իսկ իսլամ տարրերու միջեւ, նիւթական եւ բարոյական շահերէն աւելի ոչ Թուրքերը կ'օգտուէին, եւ այս պատճառաւ կը տեսնուէին հարազատ Թուրքեր որոնք իրենք զիրենք Արաբ կամ Քիւրտ կը ձեւացնէին: Երկրի մը մէջ ուր վեհապետին պահապանէն մինչեւ առաջին քարտուղարը, պալատան ամբողջ պաշտօնէութիւնը Արաբներէ եւ Ալպանացիներէ կը բաղկանար, նոյն իսկ սահմանադրութեան շրջանին ծերակուտականի պաշտօնները, մասնաւորաբար ոչ Թուրքերու կը բաշխուէին, ինչպէս կ'ուզէք որ Թուրքերուն մեծ մասը չմոռնար իր լեզուն: Այսօր հակառակ ուղղութիւն առած են բոլոր առանձնաշնորհները եւ օգուտները: Եթէ ընդունինք որ ամէն մարդ հողի կուտայ Թուրքերէն գիտնալու, եւ ըստ այնմ սկսինք կազմակերպուելու, քանի մը տարուան մէջ անսպասելի արդիւնքներ կրնանք ձեռք բերել: Ընդհ. քննիչէն տեղեկացէք թէ, Րիզէի ժողովուրդը ինչպիսի արագութեամբ յաջողեցաւ Թուրքերէն խօսիլ:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ԱՐՏԻՍ»Ն ՈՒ ԻՐ ԹՈՒՋՔՆԵՐԸ

— o —

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պանէօ-Բաշանի «Արծիւ» ենթակոմիտէն կատարեալ կանոնաւորութեամբ մը կուտայ տարեկան 4-5 հանդէսներ: Մերթ հերոսներու յիշատակին նուիրուած, մերթ ալ դաստիարակչական ու մշակութային սնունդ բաշխելու մտահոգութեամբ:

Այդ գեղեցիկ հանդէսներուն մէկը տեղի ունեցաւ մարտ 20ին, շաբաթ երեկոյ, Մօնրուժի մէկ սրահին մէջ, նախագահութեամբ ընկ. Ա. Ջամալեանի:

Ժամը 9ին տակաւին 250 հոգինոց սրահին մէջ կային քանի մը պարապ աթոռներ, բայց 9 ու կէսին արդէն շարժելու տեղ չէր մնացած: Շատեր կը բողոքէին թէ «Արծիւ»ը ինչո՞ւ աւելի ընդարձակ սրահ մը չէր բռնած: Ուշ եկողները մեր խումբի բոլոր անդամներու նման ոտքի մնացին: Երբ նախագահը երեւցաւ, խումբ մը երիտասարդներ սկսան երգել «Մեր հայրենիք»ը, որուն արձագանգեց ամբողջ սրահը յոտնկայս: Ընկեր նախագահը հայերէն իր բացման խօսքէն վերջ խօսեցաւ ֆրանսերէն, ի պատիւ ընկերվարական Պ. Տէփրէօի (անդամ Սոյի քաղաքապետական խորհուրդին) ընկեր Ջամալեան բացատրեց թէ անոնք որ մեզ փաշական կը կոչեն, չատ լաւ գիտեն որ Դաշնակցութիւնը տարիներէ ի վեր կապուած է ընկերվարութեան, Ժոռէսի, Փրէսանսէի օրերէն մինչեւ Բրնուտէլ եւ Պրաք: Մեր կապը ընկերվարութեան հետ շատ ուժեղ եւ անքակտելի է: Մենք չենք զարմանար երբ տակաւին անցեալ տարի ֆրանսացի մեր ընկերներն ալ «սօսիալ փաշական»ներ կ'անուանուէին նոյն ծայրայեղ տարրերու կողմէն»: Ապա խօսք առնեցաւ ընկ. Տէփրէօի, որ խիստ յուզուած ճեչառով մը բացականչեց.

— «Հայ ընկերներ, ընկ. Ջամալեան յիշելով մեր մեծ եւ անզուգական վարպետի՝ Ժոռէսի անունը, իմ մէջ արթնցուց ընչազուրկներու մեծ պաշտպանին պաշտելի յիշատակը: Ձեզի ծանօթ է թէ որքան կռուեցաւ ան մարտիրոս Հայաստանի դատին համար, ֆրանսացի եւ առհասարակ եւրոպական անդուլ գիտանդիտութեան դէմ: Դժբախտաբար ժողովուրդները այն ժամանակ իսկ էին տակաւին եւ քաղքենիները կը հանէին իրենց նը-պատակին, իսկ պատերազմը, որ յաջողեցուցին մէջտեղէն վերցնելով Ժոռէսը, քշեց ժողովուրդներու աչքերը: Այսօր չորս երկիրներու մէջ կը տիրէ ընկերվարական կարգ ու սարք: Մէկ տարիէ ի վեր դուք կը տեսնէք ահա Պլումի դահլիճը որ հրաշքներ գործեց, հապա եթէ ամբողջովին ընկերվարական ըլլար... Ձեզ ծանօթ է որ մեր վարդապետութեան սկզբունքն է ազատութիւն եւ անկախութիւն բոլոր ժողովուրդներու համար, մարտիրոս հայ ժողովուրդի բախտը տարբեր պիտի ըլլար եթէ սուլթաններու օրով ընկերվարական կարգերը տիրէին դէթ այս երկրին մէջ: Գալով ծայրայեղ տարրերու կողմէ ձեզի դէմ եղած յերիւրանքներուն, բնաւ կարեւորութիւն տալու չէ: Ամուր պահեցէք ձեր հաւատքը ընկերվարական յաղթանակին վրայ, իբրեւ հեռանկար զայն ունեցէք եւ քալեցէք անյողդողդ անոր ուղղութեամբ: Անոր յաղթանակը ձերն է, իսկ ձերինը անոր: Կեցցէ միջազգային ընկերվարութիւնը, կեցցէ հայ ժողովուրդը»:

Օրուան խօսողն էր ընկ. Շ. Միսաքեան որ ծանրացաւ օրուան հոգեբուն վրայ զրոյցի ձեւով: Այս առթիւ հրահանգիչ օրինակներ յիշեց Ֆրանսայի ժողովրդական ճակատէն: Իր խօսքերը ընդունուեցան ջերմ ծափերով:

Հանդէսին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին Թառիստ Արզար, Պ. Գ. Մեհտէրեան, Էքսէրճեան (երգ), Օր. Գնեաղեան (երգ), Հրաչ Տարոնեան, Օր. Սօնիա (արտասանութիւն), Մազմանեան եւ Նահապետեան (ջութակ) եւ Շարամ (երգ): Հանդէսի գեղարուեստական մասը վերջացաւ կէս գիշերին եւ անկէ յետոյ սկսան պարերը, տեւելով մինչեւ լոյս:

Լեւոն Տօնիկեան

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՄԵՆԱԼԱՒ ԿՈՎԸ

— —

Փարիզի երկրագործական մրցահանդէսը, որ վերջանալու վրայ է, ո-րոշեց Ֆրանսայի ամենալաւ կովը, որ արժանի է մրցանակի: 1935ի համար այսպէս Ֆրանսայի կովական աշխարհին ախոյենութիւնը վիճակեցաւ Պըլանշէթի (ճերմակ կովին), որ երեք հարիւր օրուան մէջ արտադրած է 8.681 քիլօ կաթ, եւ 388 քիլօ 890 կրամ կարագ: Իսկ 1932էն 1936 շրջանին համար կաթնային եւ կարագային արտասահմանեան ախոյենութիւնը վիճակեցաւ հոլանտական Հաշէր կովին որ չորս տարուան մէջ արտադրած է 29.202 քիլօ կաթ եւ 1059 քիլօ 45 կրամ կարագ կամ արդար իւղ:

ԵՒ ԿԻՆԵՐԸ ՄԵՐԿԱՑԱՆ...

— o —

Նիւ Եորքի մեծ մթերանոցի մը մէջ քանի մը օրէ ի վեր գործադուլ ընող եօթանասուն կիներ պարտաւորուած էին, ոստիկանութեան ճնշումին վրայ, իրենց գրաւած գործատեղիէն դուրս ելլել, քանի որ ոստիկանները դուռները խորտակեցին: Կիներէն մին յանկարծ պոռաց.— Մերկանա՛նք: Պիտի չհամարձակին մեզ մերկանդամ վիճակի մէջ դուրս շպրտել:

Եւ վայրկենաբար այդ «կոյսերը» մէկզմէկ նետեցին իրենց շրջազգեստները եւ գրեթէ ամէնքն ալ Եւային օձէն խաբուելէն առաջուան վիճակին մէջ էին, երբ մինչեւ իրենց մօտը հասաւ գինեալ ոյժը:

— Տասը վայրկեան միջոց ձեզի ձեր գօգերը վերցնելու եւ հագուելու, աղաղակեց ոստիկանապետը:

Բայց այդ տափուհիները, փոխանակ զգաստանալու, յարձակեցան այդ վիճակով իրենց «նախայարձակ»ներուն վրայ եւ սկսան ճանկռթել զանոնք, խածնել, սարսափելի ճիչեր արձակելով: Բայց ոստիկանները յաջողեցան անոնց խելքը գլուխը բերել, բաց ի վեցէն, որոնք տեղ մը մտնելով վրանին գոցեցին: Եւ ամէնքը դուրս հանեցին վերմակներու մէջ փաթթած, ի մեծ ուրախութիւն հանդիսատես բազմութեան:

ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

— o —

Լոյտ Ճորճի արբանեակներէն Մէնտըր անուն ազատական երեսփոխան մը կայ, որ նշանաւոր է կառավարութեան ուղղած իր հազար ու մէկ տեղի անտեղի հարցապնդումներով: Բայց անցեալները մեծ քահ քահ մը փրցնել տուաւ Ուէսթմինսթրի պալատին մէջ իր ծայրայեղ հետաքրքրութեան պատճառաւ.— Հարցուց ծովային նախարար Սըր Սամուէլ Հօրի, թէ կրնա՞ր ըսել արդեօք թիւը անգլիացի հպատակներուն՝ որոնք այս միջոցին կը ծառայեն Պօլիվիոյ նաւատորմին մէջ: Սըր Սամուէլ Հօր, իբրեւ բարեմոյն անգլիացի նախարար, ձեւակերպութիւնները յարգող է: Ուստի այդ հարցումին մեծ լրջութեամբ գրուած պատասխան մը տուաւ.— «Պօլիվիա ծովեզերք չունի, եւ ես ալ որ եւ է տեղեկութիւն չունիմ, որ կարենամ ըսել թէ Պօլիվիա նաւատորմիղ ունեցած ըլլայ»... Բնական է թէ ամէնէն աւելի շատ խնդացողները եղան անոնք որ միամիտ եւ շատ զրոյց Պ. Մէնտըրը դրդեցին այդ տեսակ հարցում մը ուղղելու Ն. Վեհափառութեան կառավարութեան»:

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԷՆԷՆ ՊԶՏԻԿ ԱՂՋԻԿԸ

— —

Նիւ Եորքցի գործաւորի մը կինը վերջերս կանխահաս կերպով աշխարհ բերաւ մէկ լիպրայէն ալ պակաս կշռող աղջնակ մը, յղութեան քսաներեքերորդ եւ քսանըեօթներորդ շաբաթներուն միջեւ ծնած: Բժիշկները չեն գիտեր այդպիսի պայմաններու մէջ ապրելիք ծնունդի դէպք մը: Սակայն աղջնակը կ'ապրի Վայրկեանը 45 անգամ շունչ կ'առնէ, այսինքն կանոնաւոր, եւ կը մարսէ ընդհատաբար քանի մը կաթիլ կաթ: Այս երեխային ամբողջ մարմինը մէկ ափի մէջ կը սեղմուի, գլուխն ալ խնձորէ մը աւելի խոշոր չէ: Պիտի ապրի՞: Յուսանք, որովհետեւ բոլոր միջոցները կը գործածուին փրկելու համար այս մանրիկ էակը, որ անշուշտ աշխարհի ամէնէն պզտիկն է:

ՈՒ ԵՂԱՒ ՈՐ ՔՆԱՑԱՒ ...

1932 Փետր. 14ի իրիկունը, երբ Շիքակոյի Օր. Փէթրիսիա Մէկայտ, մեքենագիր, իր աշխատած գրասենեակէն տուն կը դառնար, քնախտի բռնըւեցաւ մէթրոյին մէջ: Այն օրէն այսօր տակաւին կը քնանայ, կ'ըսէ հեռագիրը, կամ, աւելի, թմրած ինկած է գգայազիրկ: Մայրը կը խնամէ զայն հերոսական անձնուիրութեամբ առանց յուսահատելու, թէեւ բոլոր ծանօթ դարմանները ի զուր փորձուեցան՝ խեղճ աղջիկը իր թմրած վիճակէն ազատելու համար: Ամէնէն արտասովոր դէպքերէն մէկն է այս, քնախտի մասնաւոր մէկ տեսակը, բայց այնքան յամառ գիտական բոլոր փորձերուն դէմ: Փէթրիսիան խնամող Տօքթ. Թրաուէթ կ'ըսէ թէ ընդհանուր վիճակին որ եւ է ըսելիք չկայ, առողջութիւնը բնականոն է, միայն թէ զայն պատող պաշարող անգիտակցութեան պատը կարելի չըլլար խորտակել կամ գոնէ մասամբ խզել: Ամէն ինչ փորձուեցաւ. ներքին ու արտաքին դեղեր, արիւնի ներարկում, յանկարծական գրգռումներ, ծակող ճիչեր, աղաղակներ, եւ նոյն իսկ արդիական հոգեբանութեան համբերատար մեթոտները: Սակայն ընդունա՛յն: Փէթրիսիա չի հակազդեր ոչ մէկ գրգռումի: Կը ննջէ անվերջ եւ բժիշկներուն ըսածին նայելով, որ եւ է նշան չկայ իր վիճակին փոփոխութեան: Երբեմն երբեմն արտեւանունքը վեր կ'ելլեն թեթեւակի, երբ մայրը հետը խօսի, եւ քանի մը թեթեւ շարժումներ կ'ընէ: Նոյն իսկ կ ժպտի, երազի մէջ ժպտելու նման: Բայց իսկոյն նորէն կ'իյնայ անգիտակցութեան անդունդին մէջ:

Ո՞վ գիտէ թէ օր մը հարիւրամեայ պիտի չարթննայ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՋՐՈՅՑ ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՀԵՏ

— » —

Աթէնքի Նոր Օրը այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կրկին կ'անդրադառնայ համանարակի մը որ միայն իր միջավայրին յատուկ չէ (18 մարտ).

— «Այս թերթին գոյութիւնը ինքնին յաղթանակ մըն է: Մեր օրով շատ արեւներ խաւարեցան, շատ մանուկներ տակաւին հասակ չնետած ձողեցան, ուրիշներ քաշքշեցին իրենց ախտաւոր գոյութիւնը, իսկ մենք «Նոր Օր»ը՝ վերելքի ճամբուն վրայ թափը պահեցինք, մաքլցեցանք, բարձրացանք, յառաջդիմեցինք:

Վերելքը կարելի եղաւ ձեր ու մեր ճիգերով, երկուքիս սերտ գործակցութեամբ եւ փոխադարձ օժանդակութիւնով:

Ու որպէսզի այսքան մեծ զոհողութիւնով ձեռք բերուած յաջողութիւնները ձախորդութեան չյանդին, կատարեալ անկեղծութեամբ, կ'ուզենք մեր դառնութիւնները եւ գիտողութիւնները ներկայացնել ձեզի:

Նախ՝ հեռու ձեզմէ այն մտածումը՝ թէ կը դիմենք ձեր օժանդակութեան: Բացարձակապէս ոչ: Ձեզի չափ ու ձեզմէ աւելի, ազատ ու անկախ ենք մեր գործին մէջ: Ոչ մէկ ատեն նիւթական զոհողութեան պարտաւորութեան տակ չդրինք ձեզ: Ու չենք ալ մտածեր: Ինչպէս որ դուք՝ ձեր առեւտրական գործերուն մէջ ձեր յաճախորդներուն բարեացակամութեան ու պարկեշտութեան կը վստահիք ու անոնցմէ կը սպասէք որ ձեզի վնաս պատճառող ընթացքներու մէջ չգտնուին, այնպէս ալ մենք կ'ուզենք մեր գործը հիմնաւորել, հաշուելով ձեր բարեացակամութեան եւ պարկեշտութեան վրայ:

Այս թերթը բան մը կուտայ ձեզի, որուն կշռուած արժէքը թէեւ երկու տրախմի, բայց բարոյական արժէքը դրամով չի չափուիր: Դուք կանգուն մը կերպաս կը ծախէք քանի մը հարիւր տրախմիի եւ կը շահիք մէկ չորրորդը, առանց քրտինք թափելու, առանց սպառելու ձեր կորովը, առանց մաշեցնելու ձեր միտքն ու հոգին: Իսկ մենք օրն ի բուն աքնելով, մեր աչքերը տկարացնելով, մեր ուղեղը յոգնեցնելով, ամէն օր լոյսին կը հանենք մանուկ մը, որուն գին նշանակուած է միայն երկու տրախմի:

Մեր մէջ շատեր կան, որ այդ գինն ալ շատ կը տեսնեն: Ձենք վիճիր: Ձեզի համար թերեւս աւելի կենսական են թղթախաղը, նարտը կամ զանազան զբօսանքները, որոնց վրայ կը ծախսէք ամէն օր տասն անգամ երկու եւ աւելի տրախմիներ: Ձեր գիտնալիք բանն է: Մեզի չիյնար հակակշռի տակ առնել ձեր զբաղանները:

Բայց մեր իրաւունքն է ձեզմէ պահանջել որ երբ կ'ուզէք կարդալ «Նոր Օր»ը, անպատճառ վճարէք երկու տրախմին: Գիտենք թէ հազարներու կը հասնի թիւը մեր թերթի ընթերցողներուն: Բայց մատի վրայ կը համբուին վճարողները, պարկեշտները եւ ուրիշին քրտինքէն չօգտուողները: Եւ ասիկա պատուաւոր, աղնիւ, գիտակից մարդու վայել ընթացք չէ:

Չէ՞ք ուզեր կարդալ, հակառակը չենք քննադատեր: Ազատ էք: Բայց երբ կը կարդաք, երբ կ'ուզէք կարդալ, վճարեցէք, ինչպէս կը վճարէք ամէն բանի:

Կեանքի մէջ ամէնէն անպատիւ բանը ձրի թերթ կարդալն է: Եւրոպական ազգերու մէջ այս մոլութիւնը տեղ չունի: Ֆրանսացին՝ երբ կ'արթննայ առտուն, հացէն առաջ կը մտածէ թերթի մասին: Գերմանացիին համար՝ թերթը օդին չափ անհրաժեշտ է, իսկ Անգլիացին առանց թերթի չի կրնար ապրիլ:

Քանի որ յաւակնութիւնն ունինք քաղաքակիրթ ազգերու շարքին մէջ տեղ բռնելու, պէտք է իւրացնենք անոնց լաւ գիծերն ու յատկութիւնները: Պէտք է մտածենք, մեր սնունդէն առաջ, հոգիին ու մտքին սնունդ տուող թերթի մասին: Պէտք է գնահատենք անոր դերը եւ ունենանք զայն փոխարժէքը վճարելով:

Այսքանը կը բաւէ հասկցողին համար»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԱԽԵՐԳԱՆՔ, 1. Ամպ մը անցաւ (քերթուածներ). 2. Մեռած երկինքով (արձակներ): Գրեց՝ Մինաս Թէօլէօլեան: Տպ. Մասիս, Սոֆիա, 1937: Գին 10 ֆրանք:

ՆԱՅԻՐԻ, գրական ամսագիր, թիւ 11—12 (փետր. մարտ): Տարեկան բաժնեգին 25 ֆրանք: Հասցէ.— Rue Notara No 64, Le Pirée 'Grèce).

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (233)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

»Երբ կրկին ուշքի եկայ, գիտակցութեանս կատարեալ տէրն էի: Յիշեցի, որ առջի գիշեր ընկերներով կըղզին ելած էի, որ կրակ վառեցինք, որ ես կրակի դիմացը երկնցայ հանգստանալու համար: Բայց ինչ որ չկրցայ հասկնալ, այն էր, թէ ինչո՞ւ մինակ մնացեր էի, ո՞ւր էին ընկերներս, իսկ եթէ անոնք հեռացեր էին, ինչո՞ւ զիս այդ վիճակին մէջ ձգած էին»:

— Խե՛ղճ Նիկոլ, գիտնայիր թէ այդ պարապան որքան ծանր ճնշած էր զայն,— Լեւոնի խօսքը ընդմիջեց Վահէն.— Երբ այդ դէպքէն ամիսներ վերջ, յանկարծ մէջտեղ ելար, օր մը Ցակոբն ու Նիկոլը զիս տեսնել ուզեցին: Կը կարծէի թէ ինծմէ զատ քու ինքնութիւնդ գիտցող չկար, բայց այդ երկուքը քեզ տեսնելով՝ անմիջապէս ճանչցեր էին: Եկած էին մօտս խնդրելու որ քեզ բացատրեմ ...

— Գիտեմ, Ցակոբը մեռնելէն քանի մը րոպէ առաջ այդ մասին խօսեցաւ...

— Շարունակէ՛, Լեւոն:

«Հա,— կարծես քնէ արթննալով շարունակեց Լեւոնը, որ Ցակոբի ապրած վերջին րոպէներու ողբերգութեան տպաւորութեան տակ գլուխը կախեր էր,— հա կռնակիս վրայ ինկած էի: Բնականաբար կ'ուզէի գիտնալ, թէ ինչո՞ւ պառկած էի: Մարմինս ծանրացած էր արճիճի նման: Բնազդօրէն աջ ձեռքս երեսիս տարի: Վահէ՛, չէ՛, չեմ կրնար ըսել, թէ ի՞նչ զգացի այն պահուն: Ինծի կը թուէր, թէ դէմքիս կէսը գացեր է, որ ես միայն աջ աչքովս կը տեսնէի: Բայց եւ այնպէս, յստակ գաղափար մը չունէի ինծ հետ կատարուածի մասին: Միայն երբ ձեռքս ետ քաշեցի, տեսայ որ լերդացած արիւնով ծածկուեր է: Որքան գիտակցութիւնս պայծառացաւ, նոյն համեմատութեամբ եւ ցաւերս բազմապատկուեցան: Բայց փիզիքական ցաւերէ աւելի անդիմադրելի պապակ մը զիս կը դալարէր: Կաթիլ մը ջուր կը ցանկայի այնպէս, ինչպէս մահամերձ մը կեանքին կը ցանկայ: Եւ այդ կացութեան մէջ տեսնել, որ քանի մը քայլ հեռաւորութենէն Աբաքսը կը հոսի ... թէ ինչպէս չխելագարուեցայ, չեմ գիտեր: Բայց գիտեմ, որ երբեմն զանկիս մէջ այնպէս սուր ցաւեր կը զգայի, որ աչքերս կը մթննային, գիտակցութիւնս կը կորսնցնէի, քիչ վերջը ինքզինքս գտնելով վերստին միեւնոյն տառապանքը ապրելու համար:

«Երբ ձախ թեւս փորձեցի բարձրացնել, չորի կտորի նման կախուած մնաց օդի մէջ: Փորձեցի աջ ոտքս շարժել: Սուր ցաւերով՝ բայց կարողացայ քիչ մը վեր վերցնել: Իսկ ձախ ոտքս, ոչ թէ տեղէն չշարժեցաւ, այլ ինծի այնպէս կը թուէր, թէ բոլորովին մարմնէս անջատուած էր: Զարմանալի կերպով կ'այրուէի, կարծես գիս կրակի վրայ բռնած՝ ողջ ողջ կը խորովէին: Ոչինչ չէի տեսներ, միայն երկնքի կապոյտը: Ուզեցի աջ թեւիս վրայ դառնալ: Բնականօրէն երբ ուժ գործ դրի դառնալու, այնպիսի զարհուրելի ցաւեր զգացի, որ եղած տեղս ետ ինկայ՝ երեխայի նման մղկտալով: Իմ ապրած դժոխային տանջանքս կարծես բաւական չըլլար: Հազարաւոր մանր ճանճերու ամպեր նստած էին վէրքերուս, բերանիս, աչքիս վրայ: Անոնցմէ ազատիլ անկարելի էր: Երբեմն ցաւս այնքան կը խստանար, որ ինծի կը թուէր թէ մէկը մուրճով գանկս կը հարուածէ, ու ահա շուտով ամէն ինչ պիտի վերջանայ: Չեմ ալ գիտեր, թէ վերջանալու մասին շատ հոգ կ'ընէի՞ այն ժամանակ: Փոքր կղզիի մը մէջ, ուր հազիւ պատահական մաքսանենգներ երբեմն կուգան, շարժելու անկարող վիճակի մէջ, ինծի կը մնար մեռնիլ, համր անտանելի մահով մը: Այնպիսի անսահման յուսահատութիւն մը կ'ապրէի, որ մահը միակ փրկութիւնը կը համարէի, որ սակայն կ'ուշանար իր գործը տեսնելու:

«Արեւը կամաց կամաց մարը մտաւ,— պահ մը լռելէ վերջ, շարունակեց Լեւոնը,— խաղաղ գիշեր մըն էր. ես նոյն վիճակին մէջ գամուած մնացեր էի: Մթնեց: Խոր լռութեան մէջ միայն գետի մանր ալիքներու չփչփոցը կը լսուէր: Յանկարծ մարդու մը ձայնը կ'առնեմ: Կ'ուզեմ անմիջապէս պոռալ, որ օգնութեան հասնին, հազիւ թէ խեղդուկ ձայն մը կը յաջողիմ հանել ... այն ժամանակ դեռ դէմքիս հետ կատարուածի մասին գաղափար չունէի: Այլ եւս ձայն չէր լսուեր, թերեւս ես երազած էի: Մէկ ալ խաւարի մէջէն դէպի ինծի մօտեցող մութ զանգուած մը կը տեսնեմ, անշուշտ մարդ մը: Անկարող կանչելու՝ կը սկսիմ հեծկլտալով լալ: Հապա եթէ այդ մարդը առանց զիս նկատելու հեռանայ ...

«Բարեբախտաբար, մարդը ձայնս առնելով, զարմացած քովս կը վազէ: Շահթախտեցի պարսիկ մաքսանենգ եղբայրներ էին, որ այդ գիշեր Պարսկաստանէն շաքար եւ առանց պանդրոլի ծխախոտ կ'անցընէին Կովկաս: Մարդը զիս տեսնելուն՝ անմիջապէս ձայն տուաւ լաստի մօտ մնացող եղբօրը: Լուցկի մը կը վառեն ու վիճակս տեսնելով իրարու կը նային՝ գլուխնին թափահարելով, որ մահուան դատավճիռի մը իմաստն ունէր ինծ համար: Կերեւի մտածելով թէ ինծ ոչ մէկ բանով կրնան օգնել, կը պատրաստուէին մեկնելու: Մինչեւ այդ մարդոց գալը, մանաւանդ ցերեկը, ես ուրախութեամբ պատրաստ էի դիմաւորելու մահը, բայց երբ այդ մարդիկ շարժեցան երթալու համար, անյատակ յուսահատութիւն մը պաշարեց զիս: Կարծես զիս կեանքին կապող միակ թելն էր որ յանկարծ կը կտրուէր: Աջ ձեռքովս կը յաջողիմ մէկուն թեւէն բռնել: Կը պաղատիմ որ այդ վիճակիս մէջ զիս լքելով չհեռանան: Թուրքերէն հազիւ թէ քանի մը տասնեակ բառ գիտէի: Ռուսերէնի օգնութեամբ, շշնջալով, կերպով մը կը հասկցնեմ, որ ես միջոցներ ունեցող մէկն եմ, որ իրենց հարիւր րուբլի կուտամ, եթէ զիս Շահթախտ հասցնելով՝ իրենց տունը պահեն, մինչեւ որ ես իմ բարեկամներուս հետ յարաբերութեան մէջ մտնեմ: Հարիւր րուբլի խոստումը մոգական ազդեցութիւն մը կ'ունենայ: Իրարու եւեէ բազմաթիւ լուցկիներ կը վառեն, վէրքերս կը տնտղեն, իսկ ես մահավճիռ մը լըսողի անձկութեամբ դէմքերնէն կախուեր եմ»...

— Իսկ քովդ դրամ ունէի՞ր,— հարցուց Վահէն:

— Անշուշտ ոչ, հագուստներս չէի գիտեր թէ ի՞նչ եղած էին: Ես գրեթէ մերկ վիճակի մէջ էի: Թերեւս այդպէս աւելի լաւ եղաւ: Եթէ դրամ լինէր քովս, կը կողոպտէին ու կ'երթային՝ առանց զիս ազատելու մասին մտածելու:

«Փողդ ո՞ւր է,— կը հարցնէ մաքսանենգներէն մէկը: Կը յայտնեմ, որ զգեստներուս հետ կ'երեւի գետը քշեր տարեր է: Բայց եթէ զիս իրենց հետ տանին, քանի մը օրէն կը խոստանամ դրամը բերել տալ: «Հարիւր րուբլին քիչ է»,— քիչ մը մտմտալէն վերջ կը յայտնէ մեծ եղբայրը,— եթէ փորձանք մը պատահի եւ ձերբակալուինք, Աստուած չընէ դուն ալ մեռնիս, կառավարութիւնը մեզ որպէս ոճրագործներ մինչեւ Սիպիր կրնայ քշել:

— Իսկ Լեւոն, ինքդ չվախցա՞ր Կովկաս անցնելու ...

— Չեմ գիտեր թէ այն ժամանակ ի՞նչ կը մտածէի: Այսքանը գիտեմ որ ամէն գնով այդ դժոխքէն դուրս գալ կ'ուզէի, իսկ թէ յետոյ ի՞նչ կրնար պատահիլ, այդ մասին մտածելու ընդունակութիւնս կորսնցուցած էի:

«Զերկնցնեմ: Համաձայնեցայ երկու հարիւր րուբլի վճարել իրենց, երեք օրուան ընթացքին: Ի զուր է նկարագրել այն աներեւակայելի տանջանքը, որ ես կրեցի լաստի վրայ ու ճանապարհին, փայտի նման ինկած մաքսանենգներէն մէկու ուսին վրայ: Ատամներս իրարու սեղմած, կոկորդիս մէջ կը խեղդէի հեկեկանքս»:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

— Մենք կը ստանձնենք մեր բոլոր պատասխանատուութիւնը: Ես կը ստանձնեմ: Եթէ քննութիւնը ապացուցանէ թէ յանցանքներ գործուած են, պատիժներ պիտի տնօրինուին: Իմ կարծիքս այն է թէ ոստիկանները հրաման ստացած չեն կրակելու »:

Պ. Լէօն Պլում չպաշտպանեց հինգշաբթի օրուան գործադուլը, զայն համարելով տեսակ մը չանթարգել. բայց խստօրէն դատապարտեց այն բանուորները որ գործարաններէն դուրս կը նետեն ուրիշ բանուորներ, որովհետեւ անդամ չեն Աշխատանքի Դաշնակցութեան կամ ձախակողմեան կուսակցութեանց: Եւ ճառը վերջացուց համերաշխութեան ջերմ կոչ մը ուղղելով բոլորին:— « Կառավարութիւնը իրաւունք ունի ժողովին վստահութեան, եւ զայն կը պահանջէ առանց վերապահութեան: Կառավարութիւնը պէտք ունի վստահութեան, որպէսզի կարենայ աշխատիլ Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի խաղաղութեան համար: Կարծես կը սպասեն որ կառավարութիւնը զոհողութիւն մը կատարէ, եւ կը հարցնեն,— արմատականնե՞րը պիտի զոհուին համայնավարներուն թէ փոխադարձաբար: Անիմաստ է այսպիսի խնդիրներ յարուցանել: Կառավարութիւնը կը մնայ Ժողովրդական Ճակատի կառավարութիւն, հանրային բարօրութեան կառավարութիւն »:

Վստահութեան բանաձեւը պատրաստ ըլլալով, քուէարկուեցաւ առտուան դէմ, 215 դէմ 362 ձայնով:

Անգլիոյ վարչապետին թոշակը պիտի ըլլայ 10.000 ոսկի

Անգլիական կառավարութիւնը վաւերացուց օրինագիծ մը, որուն համաձայն կը կրկնապատկուի վարչապետին տարեթոշակը, 5000 ոսկիէն բարձրանալով 10,000ի: Նախկին վարչապետներու համար հանգստեան թոշակ սահմանուած է 2000 ոսկի: Միւս նախարարներուն տարեթոշակներն ալ հաւասար գծի վրայ պիտի դրուին (5000 ոսկի), բացի դատական նախարարէն, որ պիտի շարունակէ 4000 ոսկի առնել իբրեւ ատենապետ Լորտերու ժողովին եւ 6000 ոսկի՝ իբրեւ դատաւոր:

Օրինագիծը խորհրդարանին վաւերացման պիտի ենթարկուի Զատիկէն վերջ: Երբ Պոլտուին պաշտօնէ քաշուի մայիսին, երեք նախկին վարչապետներ պիտի ըլլան,— ինք, Մաքտօնըլտ եւ Լոյտ Ճօրճ: Բայց Պոլտուին չուզեր հանգստեան թոշակ ստանալ (պէտք ալ չունի, ըլլալով բաժնետէր մետաղագործական մեծ հաստատութեան մը):

Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները

Ենկիւրիի կառավարական շրջանակները գոհ կ'երեւան Պ. Անտոնէսքուի այցելութենէն, որու մասին գրութիւն մը հրատարակած ենք այսօր: Ռումանիոյ արտաքին նախարարը այս առթիւ չօշափած է այն բոլոր խնդիրները որ կապ ունին Պալքաններու եւ միջին Եւրոպայի հետ, յատկապէս շեշտելով թէ իր երկիրը հակառակ է հայրենիքներու վերահաստատման եւ դաշնագիրներու վերաքննութեան:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ խօսակցութեանց ատեն Պ. Անտոնէսքու փափաք յայտնած է որ վերջապէս կարգադրուի Ալէքսանտրէթի սահմանադրութեան խնդիրը, որպէսզի փոխադարձաբար գոհ մնան Ֆրանսա եւ Թուրքիա,— Ռումանիոյ բարեկամները:

Ազգ. Վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղին 1937 շրջանի 3րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի օր: Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 0.804.454 թիւը:

56 տոմսակներ որոնց միայն մէկ թիւը տարբերութիւն ունին, շահեցան 30.000ական ֆրանք:

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 1.000.000 ֆրանք.— 1.128.029, 0.662.382, 0.944.972, 0.548.056:

224 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան 10.000-կան ֆրանք:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆրանք.— 0.650.809, 0.583.755, 0.214.233, 0.019.012, 0.977.715, 0.792.836:

336 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան 5000-ական ֆրանք:

82968 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք:
19.995 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք:
6.262 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք:
481 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք:
638 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք:
37 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք:
85 վերջացող թիւերը շահեցան 500 ֆրանք:
9ով վերջացող թիւերը շահեցան 100ական ֆրանք:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը, ուրբաթ, 26 Մարտ, երեկոյեան ժամը 9ին, Ակումբին մէջ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԶԱՏԿԻ ԱՌԹԻՒ

Վալանսի Հ. Յ. Դ. կոմիտէի կողմէ

23 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հ.Յ.Դ.Սիամանթօ Ակումբին մէջ: կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

28 Մարտ, Զատկի կիրակի իրիկունը ժամը 9էն մինչեւ լոյս,

84 Rue de Grenelle, *մէթրօ* **Rue du Bac**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին հայ եւ օտար արուեստագէտներ, ՕՐ. ՆԻՉԱՄ ԵԱՆ (երգ), 8 տարեկան դաշնակահարուհի ԱՆԺԷԼ—ԱԼԻՍ A. LEVALIER իր exhebitionներով, Պ. ԳՐԻԳՈՐ իր ծիծաղաշարժ երգերով եւ խաղերով, հանրածանօթ պարուհի HUGUETTE O'BIA կանանց մազերու վերջին նորաձեւութիւններու ցուցադրութիւն հայ եւ օտար արհեստակիցներու կողմէ:

Օրուան թագուհի ընտրութիւն.

Ընտիր ճաշ եւ օրքեսթր 14 հոգի, ղեկավարութեամբ Պ. Տ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆՈՒԱԳ

ԳՈԹԻՅԼՈՆ, ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ եւ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ:

Չըի բաշխուած անուշահոտութիւններու:

Ղեկավարութեամբ քանոնի Պ. ՅԱԿՈԲԻ պիտի նուագեն ուտի ԲԱՐՈՒՆԱԿ եւ քէ՛մէնչէ ՕՀԱՆԷՍ, կը մասնակցի պարուհի մը:

Մուտք՝ 8 ֆր. կիներու 6 ֆր.:

ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Մարսիլահայ Երգչախումբին կողմէ,

Բարձր հովանաւորութեամբ Երէսփ. Ժողովի Նախագահ

ԷՏՈՒԱՐ ԷՐԻՕԻ

Զատկի երկուշաբթի օր, 29 Մարտ, ժամը 21ին,

ՍԱԼՈՆ ՄԱՍԻԼԻԱՅԻ ՄԷՋ 1 **Rue Roux de Brignoles**, Մարսէյլ

ՌԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (11 ՏԱՐԵԿԱՆ)

կը դաշնակահարէ Պախէն, Մոցարթէն, Շոփէնէն, Ֆօրէէն, Տեպիւսիէն, Սկրիապինէն, Լիցէն եւ Կլինքա—Պալաքիրէֆէն կտորներ:

տեղերու գիները.— 15, 10 եւ 8 ֆրանք:

Պատանեկան գեղեցկագոյն աչքեր

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Պետ. Հայ կարմիր Խաչի Օգ. Մասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ իր բուժարանին,

24 Ապրիլ, շաբաթ իրիկուն ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ

Aéro Club de Franceի ընդարձակ սրահներուն մէջ, 6 Rue Galilée. Paris (16)

Նախագահութեամբ ԶԱՐԵՀ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐԻ

ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ — ԸՆՏԻՐ ՊԻՒՖԷ — ՊԱՌ ԱՄԷՐԻՔԷՆ

Գօթիյեօն եւ հաճելի անակնկալներ եւ մրցում գեղեցկագոյն աչքերու:

Գնահատիչ մարմնոյն (Jury) կողմէ շահող տիկնոջ կամ օրիորդին իբր մրցանակ իրական մարգարիտէ մանեակ մը:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ

տեղի կ'ունենայ 8 Մայիս, շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս,

Porte de Versaillesի Expositionի շքեղ սրահներուն մէջ:

Նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հայ Արծիւ Ակումբի կողմէ

25 ապրիլ, Hôtel Californieի սրահներուն մէջ:

Նկատի ունենալ այդ թուականը:

Զատկի առթիւ ճաշկերոյթ

Կազմակերպուած Վիէնի Կ. Խաչի Վարչութեան կողմէ

Այս շաբաթ, 27 Մարտ, իրիկուան ժամը 8էն մինչեւ կէս գիշեր

խաժակ Ակումբին մէջ: Մուտքը ազատ է:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme. PARIS (13)

ՀԱՅ ԱՐԾԻՒ

(Aigle d'Arménie)

Պահել ու զարգացնել ընկերական եւ իրերօգնութեան կապը իրարու մէջ:

Պաշտպանել իր անդամակիցներուն բարոյական եւ ընկերային շահերը:

Հիմնուած 1936ին, **Récépissé de déclaration No. 1929, le 8 Juillet 1936**

Նպատակն է հայ նորահաս սերունդին մէջ զարգացնել ընդհանուր մարմնակրթանքը:

Մշակել երգի ճաշակը:

Տեղի կ'ունենան՝ երգչախումբի փորձեր (երեքշաբթի), մարմնամարզ (հինգշաբթի), երեկոյթներ (շաբաթ), հայերէնի դասեր (հինգշաբթի առաւօտները)

Տեղեկութեանց համար դիմել Ակումբին կեդրոնը, հիմնադիր Ա. Լ. Ան-ճեանի, **22, Rue Richer, Salle des Réunions, Paris:**

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 26 ՄԱՐՏ
VENDREDI 26 MARS 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3380

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՄԷԿԸ ՄԻՒՍԷՆ ՊԶՏՈՐ ԵՒ ԼՊՐԾՈՒՆ

Այսօր աւելի բացորոշ կ'երեւայ նոր տագնապին ծանրութիւնը, իբրեւ հետեւանք Լոնտոնի իտալական դեսպանին կտրուկ յայտարարութեան.— «Մէկ հատիկ իտալացի կամաւոր պիտի չքաշուի Սպանիայէն, ցորչափ չէ վերջացած քաղաքացիական պատերազմը»:

Ի՛նչ իմաստով ալ արտասանուած ըլլայ այս խօսքը, իրողութիւն է որ Փարիզ եւ Լոնտոն իրար անցած են արդէն, իսկ Մոսկուա իւղ կը լեցնէ կրակին վրայ:

Իրարանցում չե՞ն մատներ հետեւեալ իրողութիւնները, որ տեղի ունեցան միեւնոյն օրը, չորեքշաբթի.—

1. Ֆրանսայի արտաքին նախարարը մօտ երկու ժամ (թերթ մը կը գրէ՝ 100 վայրկեան) խորհրդակցեցաւ բրիտանական դեսպանին հետ, իտալական պատուիրակին յայտարարութեան առթիւ: Թէեւ մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց գաղտնիք չէ որ երկու պետութիւնները կը խորհին ի հարկին վճռական միջոցներ ձեռք առնել,— կեցնել իտալական նաւերը, որ պէտք օգնութիւն չհասցնեն Սպանիոյ ապստամբներուն:

2. Այս տեսակցութենէն անմիջապէս վերջը, նախարարը իր մօտ հրաւիրեց գերմանական դեսպանը, իմանալու համար թէ Գերմանիա տրամադի՞ր է բարեխօսելու, որպէսզի աւելի հաշտարար դիրք մը բռնէ Իտալիա:

3. Շարք մը հարցումներ եւ հարցապնդումներ ուղղուեցան Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, եւ արտաքին նախարարը յարմար չդատեց շատ բացուիլ: Նոյն օրն իսկ, դահլիճը կը քննէր նոր տագնապին հետեւանքները:

4. Լոնտոնի ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ, խորհրդային դեսպանը նոր քար մը գլորեց, ուղղակի ամբաստանելով Իտալիան եւ առաջարկելով քննիչ յանձնախումբ մը ղրկել, ստուգումներ կատարելու համար:

5. Լոնտոնի գերմանական դեսպանը, որ վերապահ դիրք մը բռնած էր իտալական պատուիրակին ժխտական յայտարարութեան առթիւ, անմիջապէս Իտալիոյ կողմը դարձաւ եւ սուր խօսքեր ալ ուղղեց խորհրդային իշխանութեան դէմ, երբ Մոսկուայի ներկայացուցիչը կ'առաջարկէր քննիչ յանձնախումբ մը ղրկել:

Այս պղտոր կացութեան ելքը կախում ունի Իտալիոյ վերջնական դիրքէն, որ կրնայ յայտնուիլ այսօր-վաղը:

Եթէ Մուսոլինի պնդէ իր տեսակէտին վրայ, ինքնին ջուրը կ'իյնայ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը, որ հազիւ ձեւակերպուած էր, ամիսներու ջանքերէն վերջ:

Այդ պարագային, տարակոյս չկայ թէ իրեն հետ պիտի ունենայ Գերմանիան, քանի որ երկուքն ալ նոյն առաջադրութեամբ խրած են սպանիական հնոցին մէջ,— պայքար համայնավարութեան դէմ, ինչպէս եւ պայքար ազդեցութեան եւ ծաւալման՝ Միջերկրականի ջուրերուն մէջ:

Այդ քաղաքականութեան ուրիշ մէկ երեսն է որ կը բանայ, անհաւասիկ, Մուսոլինիի փեսին այցելութիւնը Պելկրատ:

Շատ մը նպատակներ կը վերագրուին այս այցելութեան,— քաղաքական եւ տնտեսական մերձեցում, ոչ-յարձակման դաշինք եւ փոխադարձ երաշխաւորութիւն, լուծում՝ փոքրամասնութեանց հարցին, խրուաթական խնդիր եւն.:

Արդ, իրազեկներ կը հաւաստեն թէ՝ այս բոլորին հետ մէկտեղ, Իտալիոյ արտաքին նախարարը պիտի ջանայ Եուկոսլավիան ալ իտալեւգերմանական շարժանիւին կապել, պայքարելու համար համայնավարութեան դէմ: Այս պարագան պիտի ճշդուի մասնաւոր յայտարարութեամբ մը:

Ինչ համաձայնութիւն ալ գոյանայ Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ, կոմս Չիանոյի այցելութեան առթիւ, հետեւանքը յայտնապէս աննպաստ պիտի ըլլայ Փոքր Համաձայնութեան համար (Ռումանիա, Չեխոսլովաքիա, Եուկոսլավիա):

Արդէն իսկ անհամբերութեան, եթէ ոչ լուրջ մտահոգութեան մատնուած են առաջին երկու երկիրները:

Շաբաթներէ ի վեր, Պելկրատ այցելելու կը պատրաստուէր Պ. Պենէշ, Չեխոսլովաքիոյ նախագահը, Փոքր Համաձայնութեան ամէնէն հզօր ախոյեաններէն մէկը, բայց Մուսոլինի կանխեց: Միայն այս պարագան սրտնեղութիւն կը պատճառէ, ոչ միայն Եուկոսլավիոյ, այլեւ Ռումանիոյ մէջ: Երկուքն ալ կը կասկածին թէ ֆաշական Իտալիան գաղտնի ծրագիրներ կ'որոճայ, եթէ ոչ քանդելու, գոնէ խախտելու, անզօր վիճակի մը վերածելու համար Փոքր Համաձայնութիւնը:

Անտեղի չեն այդ կասկածները: Նոյն մտավախութիւնները կը տիրեն, նաեւ, Պալքանեան Միութեան մասին: Ըսել կ'ուզենք թէ Հռոմ չի հանդուրժեր այդ ճակատին ալ:

Եւ արդէն բաւական բան փոխուեցաւ ինչպէս Միջին Եւրոպայի, նոյնպէս Պալքաններու մէջ, անցեալ տարիէն ի վեր:

Առաջին՝ ճամբան աւելի բացուեցաւ Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ մերձեցման համար, որ ցնորք մը կը համարուէր դեռ երէկ: Երկրորդ՝ գերմանական ազդեցութիւնը աճեցաւ Եուկոսլավիոյ մէջ: Երրորդ՝ յաւիտենական բարեկամութեան դաշինք մը կնքուեցաւ Եուկոսլավիոյ եւ Պուլկարիոյ միջեւ, ինչ որ նոյնպէս երազ մը կը համարուէր, տարիներէ ի վեր:

Տակաւին կանուխ է, նախատեսելու համար այս խմորումներուն եւ ձեռնարկներուն հետեւանքները: Մանաւանդ որ, Իտալիոյ մէկ աչքն ալ ուղղուած է դէպի արեւելք, առաջին առթիւ՝ ինկլիրի եւ Կովկաս:

Ամէն պարագայի մէջ, կը գտնուինք պղտոր կացութեան մը առջեւ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՊԱՆԻԱ ՂՐԿՈՒԱԾ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Անգլիա եւ Ֆրանսա պիտի կեցնե՞ն իտալական նաւերը

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔՆԵՐԸ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնաժողովին մէջ, իտալական պատուիրակը վճռապէս յայտարարեց թէ ոչ մէկ իտալացի կամաւոր պիտի հեռանայ Սպանիայէն, ցորչափ չէ վերջացած քաղաքացիական պատերազմը:

Այս յայտարարութիւնը խորապէս յուզած է հանրային կարծիքը՝ Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Ռ. Միութեան մէջ: Արտաքին նախարարը Պ. Իվօն Տէլպոս յայտարարութեան յաջորդ օրն իսկ, չորեքշաբթի, երկար խօսակցութիւն մը ունեցաւ Փարիզի բրիտանական դեսպանին հետ: Կը հաւաստեն թէ երկու դիւանագէտները այն եզրակացութեան յանգած են թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա կենսական շահեր ունենալով Միջերկրականի մէջ, այլեւս չեն կրնար թոյլ տալ որ իտալական նոր զինուորներ ցամաք ելլեն Սպանիա: Այս որոշումը գործադրելու համար, երկու երկիրները ի հարկին պիտի պաշարեն ազգայնական Սպանիան, որպէսզի իտալական նաւերը չկարենան մօտենալ:

Պ. Տէլպոս ինք մամուլին ուղղած յայտարարութեան մը մէջ ըսաւ թէ պաշարման ծրագիրը, որ առաջարկուած էր այս տարուան սկիզբը, լրջօրէն քննուեցաւ, անգլիական դեսպանին հետ եղած խօսակցութեան միջոցին: Անգլիական եւ ֆրանսական մարտանաւերը ամէն պարագայի մէջ Սպանիոյ ազգայնական նաւահանգիստներուն առջեւ պտոյտներ պիտի կատարեն մարտ 29էն սկսեալ, համաձայն տրուած որոշման, եւ երբ հրաման ստանան զանոնք պաշարելու, պիտի կրնան կեցնել որ եւ իտալական շոգենաւ որ այդ նաւահանգիստները կը հանդիպի: Այդ պարագային, Սպանիա գտնուող իտալական զինուորները պիտի զրկուին պարենաւորումէ: Ֆրանսայի դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ անհրաժեշտ պիտի չըլլայ այսքան խիստ միջոցներ գործադրելու եւ թէ Իտալիա ի վերջոյ պիտի հաւանի ետ կանչել իր կամաւորները:

Այս առթիւ, տեղական թերթերը դիտել կու տան թէ Լոնտոնի ժողովին մէջ, գերմանական պատուիրակը չձայնակցեցաւ իտալական դեսպանին, երբ ան կը յայտարարէր թէ ոչ մէկ իտալացի կամաւոր պիտի հեռանայ Սպանիայէն: Այս իրողութենէն կը հետեւցնեն թէ Գերմանիա շատ ալ համաձայն չէ Իտալիոյ բռնած ընթացքին:

Չորեքշաբթի օր, անգլիական դեսպանին հետ ունեցած տեսակցութենէն վերջ, Պ. Իվօն Տէլպոս ունկնդրութեան ընդունեց գերմանական դեսպանը եւ հարցուց թէ Գերմանիա տրամադի՞ր է բարեխօսելու, որպէսզի Իտալիա աւելի հաշտարար ընթացք մը բռնէ: Կ'ըսուի թէ գերմանական դեսպանը կարգ մը առարկութիւններ ըրած է, մասնաւորապէս դիտել տալով թէ՝ դժուար չէ ետ կանչել ապստամբներու բանակին մէջ կռուող կամաւորները, բայց անկարելի է դուրս հանել անոնք որ կը կռուին Սպանիոյ կառավարական բանակին մէջ: Այս վերջիններէն շատերը սպանիական հպատակ եղած են կամ նոյնացած՝ Սպանիոյ համայնավարներուն եւ անիշխանականներուն հետ: Պատասխանելով այս առարկութեան, Պ. Տէլպոս ըսած է թէ կարելի է հաւասար թիւով օտար կամաւորներ ետ կանչել Սպանիոյ երկու ճակատներէն: Գերմանական դեսպանը խոստացած է իր կառավարութեան հաղորդել Ֆրանսայի տեսակէտները եւ պատասխանել կարելի եղածին չափ շուտ:

Կ'առաջարկուի քննիչ յանձնախումբ մը ղրկել

Նոր ռումբ մը պայթեցաւ չորեքշաբթի օր, Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնաժողովի նիստին մէջ, երբ խորհրդային պատուիրակը, դեսպան Մայսքի առաջարկեց քննիչ յանձնախումբ մը ղրկել Սպանիա, 1. Երեւան հանելու համար իտալացի կամաւորներու թիւը,— 2. Ճշդելու թէ իտալացի կամաւորներ ղրկուա՞ծ են փետրուար 20ի արգելքէն վերջը եւ ո՞րքան.— 3. Ստուգելու թէ այդ կամաւորները իտալական կանոնաւոր բանակի՞ն կը պատկանին:

Այս բանաձեւը ներկայացնելէ առաջ, խորհրդային դեսպանը ամբաստանեց թէ իտալական կառավարութիւնը զօրք ղրկած է Սպանիա, փետրուար 20ի արգելքէն վերջն ալ, ինչպէս եւ առաջմանիթ: Եւ բացատրեց թէ այս աբարքները վտանգաւոր մթնոլորտ մը կը ստեղծեն: Իր յայտարարութեան համաձայն, 60,000 իտալացի զինուորներ կը գտնուէին Սպանիոյ մէջ, փետրուարի կիսուն, եւ անոնց թիւը աւելցած է այդ օրէն ի վեր:

— «Զինուորական ամենամեծ արշաւանքն է այս ներկայ ժամանակներու մէջ: Եւ այդ զինուորները կանոնաւորապէս հանդերձաւորուած եւ սպառազինուած վաշտեր են, իտալացի սպաներու հրամանատարութեան տակ: Մենք կը գտնուինք ակներեւ բռնաբարման մը առջեւ, որ կը կազմէ սպառազէն արշաւանք օտար երկրի մը մէջ»:

Խորհրդային դեսպանին ցեկուցումը քննութեան ենթարկուեցաւ ժողովին մէջ: Իտալական դեսպանը չմասնակցեցաւ վիճաբանութեանց եւ պարզապէս յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը արժանի պատասխանը պիտի տայ Մոսկուայի «դրդիչ» ծանուցագրին: Գերմանական դեսպանը դիտել տուաւ թէ խորհրդային պատուիրակը կեղծաւորութիւն կ'ընէ եւ աւելցուց.— «Ժողովը բոլշեւիկեան քարոզութեան կեդրոնի մը չվերածենք»:

Ի վերջոյ ընդունուեցաւ ֆրանսական դեսպանին առաջարկը, որ կը թելադրէր յատուկ յանձնախումբին յղել խորհրդային ծանուցագիրը, ուսումնասիրուելու համար:

*** Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, պատասխանելով զանազան հարցումներու, արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ կառավարութիւնը կը քննէ նոր տագնապը եւ թէ լրացուցիչ տեղեկութիւններ ստանալէ վերջ, պիտի խօսի աւելի մանրամասնօրէն: Երեսփոխան մը ուզեց իմանալ թէ իտալական դեսպանը իսկապէս արտասանա՞ծ է իրեն վերագրուած խօսքերը, բայց ատենապետը թոյլ չտուաւ: Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ իտալական դեսպանին յայտարարութիւնը եղած է սա խօսքը.— «Անձնապէս, ես կը կարծեմ թէ ոչ մէկ իտալացի կամաւոր պիտի հեռանայ Սպանիայէն, մինչեւ քաղաքացիական պատե-

(Լուրերու՝ շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

Իտալիոյ արտաքին նախարարը Եուկոսլավիոյ մէջ

Չեխոսլովաքիա եւ Ռումանիա անհանգիստ

Կոմս Չիանօ, Իտալիոյ արտաքին նախարարը, Պելկրատ հասաւ երէկ, հինգշաբթի: Այս այցելութիւնը, որ պիտի տեւէ 3 — 4 օր, մեծ ուշադրութիւն գրաւած է քաղաքական շրջանակներու մէջ, թէեւ շատոնց կը նախատեսուէր: Գլխաւոր նպատակն է ոչ-յարձակման դաշինք մը կնքել, երաշխաւորելով թէ երկու երկիրներուն եւ թէ Ալպանիոյ գոյավիճակը:

Իտալիոյ արտաքին նախարարին կ'ընկերանան տասը իտալացի թղթակիցներ: Կը կարծուի թէ Եուկոսլավիոյ կառավարութիւնը կոմս Չիանոյի ուշադրութեան պիտի յանձնէ, նաեւ, խրուաթ ահաբեկչական կազմակերպութեան եւ փախստականներու խնդիրը: Պիտի քննուի նաեւ Ադրիականի հարցը: Փոքր Համաձայնութեան երկու անդամները, Ռումանիա եւ Չեխոսլովաքիա անհամբերութեամբ կը սպասեն այս այցելութեան արդիւնքին: Չեխոսլովաքիոյ նախագահը, Պ. Պենէշ եւս Պելկրատ պիտի այցելէր, բայց կոմս Չիանօ կանխեց:

Միայն քաղաքական խնդիրներ չեն որ պիտի քննուին այս այցելութեան առթիւ: Իտալիա եւ Եուկոսլավիա սահմանակից ըլլալով, առեւտուրը բանուկ է երկու երկիրներուն միջեւ: Իտալիա սքանչելի շուկայ մըն է Եուկոսլավիոյ անտառներուն, արջառին, հաւեղէնի եւ երկրագործական արտադրութեանց համար:

Կայ նաեւ փոքրամասնութեանց խնդիրը, որ բարդ հանգամանք ստացած էր ատեն մը: Աւելի քան 500,000 Եուկոսլաւներ կ'ապրին իտալական դրօշին տակ: Կարեւոր թիւ մը կը կազմեն, նաեւ, Տալմացիոյ Իտալացիները: Իտալական կառավարութիւնը այժմ տրամադիր կ'երեւայ լեզուի եւ մշակոյթի դիւրութիւններ ընծայելու սլովենական փոքրամասնութեան, փոխարէն դիւրութիւններ ստանալով Տալմացիոյ Իտալացիներուն համար:

*** Առաջին անգամ է որ Իտալիոյ արտաքին նախարար մը Եուկոսլաւիա կ'երթայ: Երկու երկիրներուն միջեւ բարեկամութեան դաշինք մը կնքուած էր 1924ին, բայց երբեք չվաւերացուեցաւ Եուկոսլավիոյ խորհրդարանին կողմէ: Նոր դաշինքը տարբերութիւն պիտի չունենայ Իտալիոյ եւ Յունաստանի, Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ կնքուած դաշնագիրներէն (1928):

Տօրիօ կը ձաղկէ իր նախկին ընկերները Երեսփ. Ժողովին մէջ

Երեսփ. ժողովի երեքշաբթի գիշերուան նիստին մէջ, վարչապետին ճառէն վերջը, խօսք առաւ նաեւ Սէն Տընիի քաղաքապետը, Պ. Տօրիօ, Քլիշիի խռովութեանց պատասխանատուութիւնը ձգելով իր երբեմնի ընկերներուն՝ համայնավարներուն վրայ: «Ինչ որ տեղի ունեցաւ Քլիշիի մէջ, պատահած է ուրիշ յիսուն քաղաքներու մէջ: Ամէն տեղ ալ միեւնոյն ռազմավարութեան կը հետեւի համայնավար կուսակցութիւնը, որ Ժողովրդական Ճակատին յարած է պարզապէս զայն իր նպատակին ծառայեցնելու եւ հաստատուած կարգ ու սարքը կործանելու համար»:

Այս առթիւ կարդաց շարք մը փաստաթուղթեր: Համայնավարները կ'աղմկէին, բայց բանախօսը կարեւորութիւն չէր տար կամ կարճ եւ աղուոր պատասխաններ կու տար: Այսպէս, ծայրադոյն ձախակողմէն երեսփոխան մը հարցուց.

— Ի՞նչ է Սէն Տընիի քաղաքապետարանի ածխավաճառին անունը:

ՏՕՐԻՕ.— Անո՞ւնը, Լըռուա, ան որ 15,000 ֆրանք տուաւ ձեզի, «Իւմանիթէ»ի համար:

Ժողովրդական կուսակցութեան նախագահը յետոյ ձաղկեց համայնավար կուսակցութեան սպառազինութիւնը, անոր գրգռիչ ազդանշանները, միշտ փաստաթուղթեր ներկայացնելով: «Համայնավար կուսակցութեան ծրագիրը շատ յստակ է. կուսակցութիւնը Ժողովրդական Ճակատին մէջ մտաւ, խորհրդային իշխանութեան հասնելու համար: Նորէն կարդացէք Կոմինթէրնի 7րդ համագումարին վիճաբանութիւնները, Քաշէնի, Թորէզի ճառերը եւ պիտի տեսնէք թէ ինչո՛ւ համայնավար կուսակցութիւնը զինուորական գործողութեանց կը վարժեցնէ զանգուածները, թէ ինչու անոնց ետեւէն կը քաշէ ընկերվարական եւ արմատական բազմութիւնները, ինչու դժխային պատուար մը կը կազմէ կարգ մը մարդոց դէմ: Պարոն վարչապետ, ձեր քաղաքական կեանքին ողբերգութիւնը այն է որ չէք ըմբռներ թէ համայնավար կուսակցութիւնը կը խառնակէ ինչ բանի որ կը դպչի: Ատոր համար է որ ես հեռացայ եւ վերադարձայ հայրենիքս»: (Ծիծաղներ ձախակողմէն):

Այս նախաբանէն վերջ, բանախօսը առաջարկեց քննիչ յանձնաժողով մը կազմել, ստուգելու համար քաղաքական կուսակցութեանց եկամուտի աղբիւրները: Եւ կրկնեց այն յայտնութիւնները զոր ամփոփեր էինք անցեալ օր:

— «Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը կանգուն կը մնայ միայն շնորհիւ Մոսկուայի նպաստներուն: Տասնըեօթը տարիէ ի վեր Մոսկուա աւելի քան 250 միլիոն ֆրանք վճարած է անոր: Համայնավար կուսակցութիւնը անկարող է ապրեցնելու «Իւմանիթէ»ն, առանց կարեւոր նպաստներու: Անցեալ տարի չպատասխանեց այն հարցումներուն զոր ուղղեցի այս մասին: Համայնավար կուսակցութիւնը 40 շաբաթաթերթ կը պահէ որոնց ոչ մէկը կ'ապրի իր սեփական միջոցներով: Ան ունի ահարկու մեքենայ մը 250 պաշտօնատարներով, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ եւ Մոսկուան է որ կը վճարէ ծախքը: Համայնավար կուսակցութիւնը 15 — 20 լրագիրներ կը հրատարակէ ամէն լեզուներով, օտար բանուորները խմորելու համար, նորէն Մոսկուան է որ կը վճարէ» եւայլն:

Քննիչ յանձնաժողով մը կազմելու առաջարկը քուէի դրուելով, մերժուեցաւ 232ի դէմ 361 ձայնով:

ԾԽԱԽՈՏԻ բանուորներու գործադուլը հազիւ վերջացած, աշխատանքը դադրեցուցին Փարիզի աղբահաւաքները, փողոցներու մէջ ձգելով առտնին աղտեղութիւնները: Կառավարութիւնը անմիջապէս միջամտեց:

«ԷՆՍԻՒՌԺԷ» (Ապստամբ) թերթը բռնուեցաւ եւ խմբագրատունը խուզարկութեան ենթարկուեցաւ, իբրեւ դրդիչ մարդասպանութեան: Յօդուածի մը խորագիրը դրած էր այսպէս.— «Հրաժարեցէք, մարդասպաններ»: Տասը օրուան մէջ երկրորդ անգամն է որ կը հետապնդուի այս թերթը:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՔՐԷՏԻ ՖՈՆՍԻԷԻ մարտ 15ի վիճակահանութեան մէջ, 1903ի պարտաթուղթերէն թիւ 603,387 եւ 1911իններէն թիւ 214,074 շահեցան 50,000ական ֆրանք:

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՏԻԶԲՈՆԻ ԵՒ ՀՌՈՄԻ ՄԻՋԵՒ

Ա. ՇՐՋԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ԱՐՏԱՇԷՍԵԱՆՆԵՐԸ

Մեծն Տիգրանի մահով Հայաստանը կը կորսնցնէ իր արժէքը իբրեւ առաջնակարգ պետութիւն Մերձ. Արեւելքի մէջ: Տիզբոն Արեւելքի մէջ եւ Հռոմ արեւմուտքէն կը դառնային հին աշխարհի քաղաքականութեան երկու մրցակից ազդակները, երկուքն ալ նպատակ ընտրած Մերձ. Արեւելքի եւ հետեւաբար նաեւ Հայաստանի տիրապետութիւնը: Եթէ զօրեղ մէկը կարենար բազմիլ Հայաստանի գահուն վրայ, թերեւս յաջողէր օգտուիլ հակամարտ ուժերու բախումէն: Բայց Տիգրանի յաջորդները չէին այն, ինչ որ էին Արտաշէս եւ Տիգրան: Արտաւազդ բանաստեղծ թագաւոր մըն էր, իր օրով հայկական բանակը որոշ զօրութիւն մը չէր ներկայացներ: Անկէ զատ Արտաւազդ զօրեղ նկարագիր մը չունէր: Ան չկրցաւ հակառակորդ կողմերէն մին կամ միւսը հայկական դատին կռուան ծառայեցնել, ունեցաւ խարխափուն քաղաքականութիւն մը, երբեմն մէկ, երբեմն միւս կողմը հակելով: Երբ Հռոմի Կրասոս եռապետը 43.000 հոգինոց խոշոր բանակով մը Արեւելք եկաւ, Արտաւազդ 6000 հոգիով գնաց անոր մօտ, 10.000 հեծեալ եւ 30.000 հետեւակէ բաղկացած հայկական բանակի մը օժանդակութիւնը առաջարկելով անոր: Անիկա բաւական խելացի ռազմական ծրագիր մըն ալ առաջարկեց Կրասոսի, Պարթեւներու դէմ իրենց արշաւանքին ուղեգիծ ներկայացնելով Արածանիի հովիտին, Ուրմիոյ լճի աւազանին եւ Համատանի վրայով Տիզբոն տանող ճամբան: Կրասոս արհամարհանքով մերժեց այս առաջարկը, նախընտրեց Պարթեւներու Սուրէն սպարապետէն կաշառեալ արաբ չէյխերու խորհուրդը, որոնք կ'առաջարկէին կարճ ճամբով մը Խառանի եւ Տէր Զօրի անապատին մէջէն հռոմէական լեգէոնները առաջնորդել Տիզբոն: Արտաւազդ Հայաստան վերադարձաւ իր խոստացած օգնութիւնը գլուխ հանելու եւ հայկական ուժերու զօրաշարժին ձեռնարկելու համար: Բայց մինչ Պարթեւներու գլխաւոր ուժերը Սուրէնի հրամանատարութեան տակ կը քալէին Կրասոսի վրայ, պարթեւ ուրիշ բանակ մը, որուն կ'առաջնորդէր անձամբ անոնց Արոդէս թագաւորը, մտած էր Հայաստան եւ ծայրագաւառները կը թալանէր (—53): Արտաւազդ պատգամաւորներ ուղարկեց Կրասոսի մօտ, որպէսզի նահանջէ Միջագետքէն եւ գայ իր բանակով Հայաստան, միացած ուժերով Պարթեւները ջախջախելու համար: Կրասոս պատասխանեց թէ հայկական օգնական ուժերու յապաղումը եւ Հայոց թագաւորին ընթացքը կը նկատէր դաւաճանութիւն, եւ թէ Պարթեւներուն հաշիւը մաքրելէ յետոյ պիտի մտնէր Հայաստան, Արտաւազդը պատժելու համար: Արտաւազդի կը մնար անջատ հաշտութիւն կնքել Պարթեւներու հետ: Այդպէս ալ ըրաւ, մանաւանդ որ Որոդէս որ եւ է թշնամական ընթացք ցոյց չէր տար հայկական գահուն հանդէպ, ընդհակառակն մինչեւ իսկ իր տղան՝ Բակուրը ամուսնացուց Արտաւազդի աղջկան հետ: Հարսնիքին օրը Սուրէն, որ Խառանի մօտ յաջողած էր Հռոմայեցիները թակարդի մէջ ձգել եւ զանոնք մեծամասնութեամբ կոտորել, երբ նուէր կը ղրկէր Կրասոսի գլուխը: Արտաւազդ իր ժամանակաւոր արեւելեանէր առողջ քաղաքականութեան մէջ աւելի առաջ երթալով, իր Վասակ սպարապետը հայկական զօրամասով մը միացուց, Բակուրի հրամանատարութեան տակ գտնուող պարթեւ բանակի մը, որոնք Կրասոսի հրամանատարութեան տակ եղած հռոմէական ուժերը դուրս նետեցին Սուրիայէն, Պաղեստինէն եւ Լիբանանէն:

Մինչ այդ կարեւոր դէպքեր պատահած էին Հռոմի մէջ, միւս երկու եռապետները, Կեսար եւ Պոմպէոս իրարու հետ կռիւի բռնուած էին, Պոմպէոս պարտուած եւ սպաննուած էր, Կեսար իր կարգին զոհ գացած էր դաւադրութեան մը, եւ հռոմէական կայսրութիւնը իրենց մէջ բաժնած էին երկու փառասէր զօրավարներ, Օգոստոս որուն բաժին ինկած էր Արեւմուտքը եւ Անտոնիոս որ ստացած էր Արեւելքը:

Անտոնիոս Կրասոսի վրէժը լուծելու գործը յանձնեց Վենտիդիոս Բասոս զօրավարին, որ Անտիոքի մօտ Բակուրի հրամանատարութեան տակ գտնուող պարթեւ բանակ մը ոչնչացուց: Այս կռիւին մէջ Բակուր սպաննուած ըլլալով, իր հայրը Որոդէս սրտին ցաւէն հրաժարեցաւ գահէն, իր որդին Հրահատ Դ. թագաւորեց:

Ն. Ք. 36ին Անտոնիոս ուզելով իր կարգին յաղթանակի աժան դափնիներ խլել, Վենտիդիոսը Հռոմ ղրկեց, եւ 120.000 հոգիով սկսաւ Պարթեւներու դէմ արշաւանքի: Արտաւազդ հակեցաւ Հռոմայեցիներու կողմը, յուսալով որ հռոմ. բանակներու օժանդակութեամբ կը ջախջախէր Ատրպատականի Արտաւազդ թագաւորը, որ Պարթեւներու բարեկամութենէն զօտեպնդուած, յաճախ կը սպառնար Հայաստանի հողային ամբողջութեան: Կրասոսին տուած խորհուրդը կրկնեց, Անտոնիոսին խոստացաւ 13.000 հոգինոց օգնական ոյժ մը, պայմանաւ որ Անտոնիոս անցնէր Հայաստանէն եւ Ատրպատականը ջախջախելէ յետոյ միայն Եկբատանի վրայով քալէր Տիզբոնի վրայ: Անտոնիոս այս խորհուրդը նպատակայարմար գտաւ եւ Հայաստանի վրայով մտաւ Ատրպատական եւ պաշարեց անոր մայրաքաղաքը Փրաատ, (Ուրմիոյ լճի հարաւային ափերուն վրայ, Թաւրիզի եւ Եկբատանի միջեւ)(*): Սակայն հոն հանդիպեցաւ լուրջ դիմադրութեան: Անկէ զատ, պարթեւական բանակ մը ոչնչացուց հռոմէական խոշոր զօրամաս մը եւ տիրացաւ Անտոնիոսի ռազմական մեքենաներուն: Արտաւազդ այս բոլորը տեսնելով, բանակը առաւ եւ քաշուեցաւ Հայաստան: Անտոնիոս հետեւեցաւ անոր օրինակին, եւ Հայաստանի խստաշունչ կլիմային հետեւանօք նոր զոհեր տալով, վերադարձաւ Սուրիա, իր անյաջողութեան պատասխանատուութիւնը բարդեց Արտաւազդի վրայ, եւ Ն. Ք. 34ին խաբէութեամբ Արտաւազդ իր մօտ կանչելով, զայն կալանաւորեց: Արտաւազդի որդին Արտաշէս Բ. հօրը վրէժը լուծելու համար յարձակեցաւ Անտոնիոսի վրայ, բայց պարտուելով փախաւ Պարթեւներու Հրահատ թագաւորին արքունիքը: Ցետոյ Անտոնիոս Հայաստանը բաժնեց երեք մասի, Արաքսի հովիտը ընծայեց Ատրպատականի Արտաւազդ թագաւորին, որ Պարթեւները լքելով անցած էր Հռոմայեցիներու կողմը, մինչեւ Հայաստանի թագաւոր կարգուեցաւ Անտոնիոսի եւ Կղէոպատրայի որդին Աղեքսանդրը, իսկ Փոքր Հայքը բաժին ինկաւ Բոլէմոն Պոնտացիին: Բայց երբ Օկտաւիանոս յաջողեցաւ պարտութեան մատնել Անտոնիոսը, որ Հայոց Արտաւազդ թագաւորը սպաննել տուած էր (—31), Արտաշէս Բ. Պարթեւներու օգնութեամբ մտաւ Հայաստան, յաղթեց իր հօրը թշնամիին՝ Ատրպատականի Արտաւազդ թագաւորին եւ զայն դուրս բռնեց, Հայաստանէն վանեց Աղեքսանդրը, ինքզինքին տուաւ արքայից արքայի տիտղոս, սկսաւ հայկական բանակը վերակազմել եւ Հայաստանի մէջ գտնուող բոլոր Հռոմէացիները անխնայ կոտորեց: Զօրեղ դէմք մըն էր անիկա, թերեւս յաջողէր կրկին Հայաստանը դնել առաջին աստիճանի վրայ, դժբախտաբար Հռոմայեցիներէ կաշառուած դաւաճանները Արտաշէսը սպաննեցին եւ անոր տեղը գահը յանձնեցին անոր եղբօր՝ Տիգրան Դ.ի որ հռոմէական բանակով մը Հայաստան եկած էր: Սակայն այս վերջինը շուտով անհետացաւ քաղաքական ասպարէզէն, իրեն յաջորդեց իր որդին Տիգրան Ե. որ իր Երատոյ քրոջ հետ ամուսնացած էր եւ քաղաքականութեամբ կը հակէր Պարթեւներուն կողմը: Հռոմէական զօրքերը մտան Հայաստան, Տիգրան եւ Երատոյ փախան Պարթեւներու արքունիքը, Հռոմայեցիները Արտաւազդ Գ. անուն մէկը դրին Հայաստանի գահուն վրայ, Հայերը ապստամբեցան, Հայաստանի մէջ գտնուող հռոմէական զօրքերը ջարդեցին, Տիգրան Ե. Պարթեւներու օգնութեամբ մտաւ Հայաստան, իր կարգին պարտութեան մատնեց Հռոմայեցիները եւ նստաւ հօրենական գահուն վրայ, Հռոմայեցիները կաշառեցին Ալանները, որպէսզի Հայաստան արշաւեն, Տիգրան անցաւ հայկական բանակին գլուխը, քալեց Ալաններու վրայ, սակայն դժբախտաբար սպաննուեցաւ (Ց.Ք. 1) պատերազմի դաշտին վրայ:

ԱՐԱՄՈՐԴԻՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Ծանօթ.— Սեւաչպոլայի մօտ ուր վերջին ընդհ. պատերազմին ալ Միջագետքի անգլիական ուժերուն կապուիլ ուզող ռուսական ուժերու եւ Թուրքերու միջեւ կարեւոր ճակատամարտ մը տեղի ունեցաւ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ԳԱՂԹԱԿԱՅԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՔԱՆԴՈՒԻՆ

Նոր փոթորիկ մը ահաւասիկ: Թէեւ, տարիներէ ի վեր, եւ զանազան առիթներով սեղանի վրայ եկած, եւ նախատեսուած էր արդէն: Այսօր սակայն, իրականութիւն է այլ եւս: Աթէնքի չորս արուարձաններուն մէջ գտնուող գաղթակայանները պիտի քանդուին: Սկսած են արդէն քանդել: Առ այժմ անոնք միայն, որոնց բնակիչները ուրիշ վայրերու մէջ տուն կամ հողամաս ունին: Մինչեւ հիմա քանդուածները կը պատկանին մեծ մասով հելլէն հայրենակիցներու: Քանի մը Հայերու միայն տուներ փլցուած են տակաւին: Միշտ ալ, այլուր սեփականութիւն ունեցողներու:

Անշուշտ՝ մօտ ատենէն կարգը պիտի գայ նաեւ բոլորին:

Որոշումը շատ արդար է եւ բնական: Հելլէն կառավարութիւնը չէր կրնար տակաւին երկար ատեն մայրաքաղաքի երկու գլխաւոր ճամբաներուն վրայ կայանները պահել, իրենց ծանօթ վիճակին մէջ: Վիճակ՝ որ կը հակասէ բարեզարդութեան եւ առողջապահութեան: Աթենահայ գաղութը տրտունջքի ոչ մէկ խօսք ունի հելլէն կառավարութեան հանդէպ: Ընդհակառակն երախտագիտական զգացումներ կը տածէ միայն, ազնիւ այս երկրին հանդէպ, որ այնքան բարեացակամ գտնուեցաւ:

Բայց որովհետեւ ամէն բան չափ մը պէտք է ունենայ, ահա եկած է ատենը, որ մենք եւ մեր աւագանին լրջօրէն մտածենք գալիքին մասին: Ու ի՞նչ կ'ընենք արդարեւ: Պէտք է ըսել, որ ազգ. կեդր. վարչութիւնը գիտցաւ ժամանակին շարժիլ: Կազմեց կեդր. յանձնաժողով մը, որուն պարտականութիւն յանձնեց յարմարագոյն հողամասեր աչքէ անցընել: Թաղերու մէջ ալ սկսան շարժումները: Մասնաւորաբար Փիքսի մէջ, ժողովուրդին մեծամասնութեան կողմէ ընտրուած Թաղ. Խորհուրդը գործնական քայլերու դիմելով, գտաւ յարմարագոյն վայր մը, եւ գնեց՝ 180 ընտանիքներու բաւող հողամաս մը: Կեդր. Յանձնաժողովն ալ հաւնեցաւ գնուած հողամասին, եւ որոշուեցաւ որ ամբողջ Փիքսի հայութիւնը, մօտաւորապէս 1000 ընտանիք այդ վայրին վրայ տեղաւորուին, քանի որ շատ ընդարձակ եւ իրարմէ քանի մը վայրկեանով միայն հեռու, հողամասեր կային նոյն տեղը, աժան գիներով:

Ո՞ւր լսուած է սակայն, որ այսպէս ներդաշնակութեամբ գործ կարենանք լմնցնել մենք: Ահա մեր «առաջնորդ»ը որ պարզապէս ձախողեցնելու համար, իրեն անհաճոյ մարմնի մը նախաձեռնութիւնը, սկսաւ գործածել ... Աստուծոյ տաճարը: «Չեմ ճանչնար ոչ ոք, ես պիտի ընեմ: Ես եմ ամէն ինչ: Կառավարութենէն ձրի հող պիտի առնեմ» եւն. ...: Իրականութիւնը այն է որ հելլէն կառավարութիւնը, հակառակ իր ծանօթ բարեացակամութեան, չի կրնար մեզի հողեր տրամադրել, քանի որ Իր գաղթականութեան զետեղման կիսաւարտ հողը ունի արդէն: Ո՞վ է լսողն ու հասկցողը: Մեր «Առաջնո՞րդ»ը, բայց անիկա կռնակը տուած է Հօկին եւ կարգ մը բախտախնդիրներու եւ կ'ուզէ անպայման նոր տագնապ ու պառակտում ստեղծել:

Մինչ այս մինչ այն, Փիքսի յիշեալ մարմինը կը ջանայ ընկերութիւններ գտնել, բնակարանները շինել տալու համար: Բարեգործականը որ կրնար հրաշքներ գործել, հրահանգած է Աթէնքի իր մասնաճիւղին, որ եւ է յանձնառութիւն չստանձնել ... որովհետեւ ... մօտաւոր ապագային ներգաղթ տեղի պիտի ունենայ ... ու եթէ մինչեւ այդ ներգաղթը ժանդուին աղքատ ընտանիքներու տուները, օգնել անոնց, որ վարձքով բնակին ... տեղական տուներու մէջ ...

Այսքան անգործնականութիւն, Բարեգործականէն միայն կարելի էր սպասել: Երեւակայեցէք որ հարիւրաւոր ընտանիքներու վարձքին համար վճարուելիք գումարներով, կարելի է գնուած հողամասերուն վրայ, մեծ ու ճաշակաւոր լանկարներ շինել, անջատ բաժանումներով, եւ ուղղակի տեղաւորել զանոնք: Չէ՞ որ ընդհանրապէս Հայաստան կ'ընդունուին քիչ մը դրամ ունեցողներն ու ուղղափառները: Արդեօք այս անգամ հակառա՞կը պիտի պատահի:

Ամէն պարագայի տակ, Աթենահայ գաղութը լուրջ տագնապ մըն կ'անցընէ: Ու եթէ արհամարհանքի մեր հարուածի-ները, Բարեգործականը եւ ուրիշներ գործնական եւ դրական քայլերու չդիմեն, այս գաղութը պիտի մատնուի թշուառութեան, մանաւանդ շնորհիւ իր «Առաջնորդ»ին, որուն միակ խելքն է պառակտել, քանդել եւ խառնշտկել: Գոնէ Կեդր. Վարչութիւնը պէտք է մտածէ այս մարդը կարգի հրաւիրելու մասին, որովհետեւ, ժողովուրդը խաբուելով անոր օրօրներէն, նստած է ձեռնածալ:

ՓԱԶԼԱԿ ԱԴԱՄԵԱՆ

ԻՏԱԼԻՈՅ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՈՒԺԵՐԸ

Բ.— ԱՐԴԻ ՎԻՃԱԿԸ

Իտալիոյ օդային բանակը իբրեւ միաւոր ընդունած է տորմիղը, որմէ վերջ կուգայ տորմիղը, յետոյ յաջորդաբար գունդը, վաշտը, զօրաբաժինը եւ այսպէս կը կազմուի օդատորմը, կազմուած՝ քանի մը զօրաբաժինէ եւ մէկ հրամանատարութեամբ: Օդային այս բանակը ունի 42 տորմիղ:

Ցամաքային բանակին հետ յարաբերութիւն պահող օդային հրամանատարութիւնը ունի 15 տորմիղ:

Ծովային բանակին հետ յարաբերութիւն պահող օդային հրամանատարութիւնը եւս ունի խումբ մը տորմիղ որուն թիւը փոփոխական է: Օդանաւերու ուղեկցելու համար ունի մէկ նաւ, Միրայլիա: Իսկ երկու զրահաւորները որ կը շինուին ներկայիս 35.000 թոն տարողութեամբ, պիտի ունենան մէկ կամ մէկէ աւելի նաւաբաբաններ (*) չորս օդանաւով: Քավուր եւ Ջէզարէ զրահաւորները եւս իրենց աշտարակներուն տեղը զետեղեցին երկուական նաւաբաբան՝ 4 օդանաւի համար:

Արքայական օդանաւային բանակին մէջ ծառայողները կը բաժնուին երեք խումբի.— Օդաչուներ, սպասարկութիւն, մասնագէտներ:

Առաջին խումբին մէջ կան, համաձայն 18 յուլիս թուակիր հրովարտակին, օդային նաւատորմի 5 հրամանատար զօրավարներ, զօրաբաժնի 7 զօրավարներ, կիսաբաժնի 21 զօրավարներ, 68 գնդապետներ, 166 փոխ-գնդապետներ, 160 հազարապետներ, 676 հարիւրապետներ, 652 տեղակալներ: Ընդամէնը 1.755 սպաներ:

Սպասարկութեան բաժնին մէջ կան 538 սպաներ, որոնք կը զբաղին վարչական եւ օդակայանի գործերով:

Մասնագիտական բաժնին մէջ կան 140 սպաներ:

Օդանաւային ճարտարագիտութեան բաժնին պարտականութիւնն է ուսումնասիրել շինութեանց, սպառազինութեանց եւ սարքաւորումի գործը եւ հսկել ծրագրուած աշխատանքներուն վրայ: Արքայական օդանաւային կազմակերպութիւնը 1922ին ունէր 28 օդակայան, 1933ին 31: Այս վերջին թուականին ունէր 40 զօրանոց, հրամանատարական 100 շէնք, զանազան 800 շէնքեր:

Օդանաւային ճարտարագիտութեան վարիչները, քաղաքային ճարտարապետներու օժանդակութեամբ, հիմնեցին սքանչելի հիմնարկութիւններ, — օդանաւային նախարարութեան հիմնարկութիւնը, Մոնթէչէլիոյի հետազօտութեան կեդրոնը, օդանաւային շինութեանց վարչութեան շէնքը, բոլոր ալ կառուցուած օդային ինքնատիպ ոճով մը:

Ֆաշական ԺԳ. տարւոյն 16 յուլիսի հրովարտակով, իտալական հողամասը բաժնուեցաւ 4 գօտիներու,— օդային առաջին գօտիին հրամանատարութեան կեդրոնն է Միլանօ, երկրորդինը՝ Փատովան, երրորդինը՝ Հռոմը, չորրորդինը՝ Պարի: Սարտինիոյ օդանաւային հրամանատարութեան կեդրոնն է Քալյիարի:

Օդանաւային ճարտարագիտութիւնը ունի 240 ճարտարագէտ, գործավարութիւնը՝ 185 սպայ:

Օդային բանակի զինուորներուն թիւն է 30.396:

Օդանաւային նախարարութիւնը արտօնած է յաւելուածական կերպով եւ կարճ ժամանակով ծառայութեան մէջ պահել 1500 սպայ եւ 1500 ենթասպայ: Միւս կողմէ 1936 ապրիլ թուակիրով հրովարտակ մը. «նաւագներու ծառայութեան» նման հաստատուեցաւ «օդանաւորդներու ծառայութիւն» (inscription aéronautique) մը, որուն նպատակն է երիտասարդութիւնը մղել օդանաւորդութեան, անոնց մէջէն զատելով եւ ընտրելով ամէնէն կարող ուժերը՝ տեղաւորելու համար օդային բանակին մէջ: Այս հրովարտակը կ'ըսէ թէ «իտալական կառավարութիւնը պիտի աշխատի ստեղծել օդանաւորդներու պետութիւն մը», այն համոզումով որ օդանաւորդին աւելին չըլլար:

Արքայական օդանաւային հրամանատարութիւնը մեծ կարեւորութիւն կուտայ օդային հետազօտութեանց հաստատութիւններուն եւ նախապատրաստական վարժարաններուն: Օդային նախարարութիւնը ունի «փորձերու եւ ուսումնասիրութիւններու տնօրէնութիւն»: Փորձնական աշխատանքները կը կատարուին երեք կեդրոններու մէջ,— բարձրութեանց ուսումնարան, արագութեան վարժարան, եւ Տէսէնցանոյի մէջ: Անկէ զատ նման փորձերով կը զբաղին Հռոմի եւ Թորինոյի բազմարուեստեան վարժարանները:

Մոնթէչէլիոն կը կազմէ իտալական օդանաւային ամբողջ կազմակերպութեան կեդրոնական լապտերթուարը: Կը գտնուի Հռոմի հիւսիս արեւելեան կողմը, մայրաքաղաքէն 25 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ: Այստեղ է որ կ'ուսումնասիրուին օդանաւերու թռիչքները, ինչպէս նաեւ անոնց կազմական արժէքը: Հիմնուած է 27 ապրիլ 1935ին: Այս կեդրոնը վերջերս օժտուեցաւ նորագոյն յարմարութիւններով, մասնաւորաբար փքոցի բաժնով մը: Բոլոր շէնքերը վայելչօրէն կառուցուած են թռիչքներու յատուկ դաշտին եզերքը: Շէնքերու այդ շարքէն դուրս կը գտնուին միայն այն հաստատութիւնները, որոնք յատկացուած են մոթէօրներու փորձերուն, անոնց աղմուկը խնայելու համար: Այդ կեդրոնին մօտիկ կառուցուած է նաեւ Կիտոնիան, օդանաւորդներու բնակավայրը, (այսպէս անուանուած՝ ի յիշատակ զօրավար Կիտոնիի), ուր կը բնակին հազար ընտանիք,— օդանաւորդներու պարագաները:

Բարձրութեան վարժարանի օդանաւորդները կը թռչին մինչեւ 12,000 մեթր բարձրութեան վրայ: Տոնաթօ հասաւ 14,433 մեթր բարձրութեան: Զօր. Պալպօ, երբ դեռ նախարար էր, Տոսէնցանոյի մէջ, Կարտա լճին եզերքը հիմնեց արագութեան վարժարան մը: Վարժութեանց շրջանը 6 ամիս է: Կամաւոր օժտուած օդանաւորդներէն կ'ընտրուին ամէն մէկ հերթին 12 հոգի, բայց «արագութեան մրցագիրը» կը ստանան հազիւ 5 — 6 հոգի, — արագութեան մրցագիր ստանալու համար պէտք է թռչիլ ժամական 500 քիլոմեթր, 4 քիլոմեթրի վրայ: 23 հոկտեմբեր 1934ին, Ա. Ֆրանչիսքօ յաջողեցաւ թռչիլ ժամական 705 քիլոմեթր:

Իտալական ճարտարպրուեստը, գիտական տեսակէտով, օժտուած է լաւագոյն ուժերով: Միլանոյի եւ Թորինոյի բազմարուեստեան վարժարանները, որոնք օդային ուժի ամպլոններ ունին, կը զբաղին իրենց կարգին, ինչպէս ըսինք, օդանաւային ճարտարագիտութեան հարցերով: Ինչպէս նաեւ Փիզայի, Միլանոյի, Նափոլիի, Ճենովայի ճարտարագիտական վարժարանները՝ իրենց օդային ուժի ամպլոններով:

Բոլոր այն դպրոցները, որոնց պաշտօնն է ուժեր պատրաստել օդային բանակին համար, կը գտնուին օդային նախարարութեան դպրոցներու քննչութեան հակակշռին եւ հսկողութեան տակ: Այս դպրոցներն են.— «Օդային պատերազմական դպրոցը», որուն ուսման շրջանն է 2 տարի՝ հարիւրապետ պատրաստելու համար, 1 տարի՝ փոխ-գնդապետ պատրաստելու համար: Այս դպրոցն է որ կը պատրաստէ Իտալիոյ բանակի վերին ղեկավարութիւնը եւ կը մշակէ օդային բանակի ոգին: Հռոմի ճարտարագիտական վարժարանը, որ հիմնուեցաւ 1926ին, պաշտօն ունի պատրաստել օդային բանակին ապագայ ճարտարագէտները, անոնց տալով գիտական եւ արհեստագիտական բարձրագոյն կրթութիւն: Քազէրթայի օդանաւային ակադեմիան կը համապատասխանէ Ֆրանսայի օդանաւային վարժարանին, — ուսման շրջանն է 4 տարի՝ աշակերտ-սպաներու համար, որոնք կուգան լիսէներէն, 2 տարի՝ օժանդակ աշակերտ-սպաներու համար, բարձրագոյն դասարան մը՝ կատարելագործելու համար հարիւրապետները: Հետազօտիչ օդաչուներ կը պատրաստուին զանազան դպրոցներու մէջ, որոնց կարգին՝ յիշենք Գափովայի մասնագիտական դպրոցը: 1935ին, դպրոցներու քննչութիւնը որոշեց պատրաստել 6,000 հետազօտիչ օդաչուներ, ասոր համար դիմեց Միլանոյի, Հռոմի, Նափոլիի, Վենետիկի ճարտարագիտական դպրոցներուն օժանդակութեան:

Իտալիոյ օդային սպառազինութիւնը աշխուժօրէն նորոգուեցաւ այս վերջին շրջանին: Ռմբաձիգ օդանաւերը վերադինուեցան 1936 մայիսին: 120 «Սավոյա S - 81» եռամեքենայ օդանաւեր, օդային բանակի կազմութեան 13րդ տարեդարձին առթիւ, հաւաքուեցան Լիթորիոյի օդանաւային կայանին վրայ: 1935ի սկիզբը Իտալիոյ արքայական օդանաւային նախարարութիւնը ունէր 1219 պատերազմական օդանաւեր, իսկ 881 պահեստի: Այս թիւերը յետոյ շատ աւելի բարձրացան, եթովպական պատերազմին հետեւանքով, երբ օդանաւը անուրանալի դեր մը խաղաց:

Հպանցիկ ակնարկ մը, Իտալիոյ օդային փոխադրութեան միջոցներուն վրայ, բաւական է համոզելու մեզ թէ փայլուն նուաճումներ կատարուած են այդ ասպարէզին մէջ, վերջին տարիներու ընթացքին,— արդարեւ Իտալիոյ օդային փոխադրութեան առաջին փորձերը 1925էն վերջ տեղի ունեցան: Այդ տարւոյն ապրիլ 1ին էր, որ Sociéta Italiana Servizi Aerei բացումը կատարեց Թորինօ - Թրիէսթի գծին: 1930ին օդային հաղորդակցութեանց ցանցին երկարութիւնը արդէն կ'անցնէր 11,000 քիլոմեթրը: 1933ին կատարուեցաւ այդ ցանցը վերադասաւորութեան ենթարկելու փորձ մը: 28 հոկտ. 1931ին կազմուեցաւ Ala Littoria ընկերութիւնը, որ իր մէջ ձուլեց վերի S. I. S. A. եւ Societa Italina Navigazionne Aera ընկերութիւնները, դառնալով համերկրային ընկերութիւն մը: 1 յուլիս 1934ին, օդանաւային նախարարութեան հետ կնքեց պայմանագրութիւն մը 10 տարւան համար: Ալա Լիթթորիան 1936 — 1937ին ծախսեց 58.000.900 լիր, իսկ այս տարուան համար կը նախատեսէ ծախսել 66 միլիոն 889,700: 1 յունիս 1934էն 30 յունիս 1935, իր գործունէութիւնը եռապատկուեցաւ, իր պաշտօնէութեան թիւը 500էն բարձրացաւ 1200ի:

Մինչեւ 1935, Իտալիոյ քաղաքային օդանաւորդութիւնը գործունէութեան իրեն ասպարէզ ընտրած էր արեւելեան Միջերկրականը եւ Կեդր. Եւրոպան: 1936 տարւոյն յունուարի վերջը, ան երկարեցաւ մինչեւ Պէնկազի, Խարթում, Ասմարա, Մասսաւա: Շաբաթը 3 անգամ, այսօր գիծ մը կը միացնէ Հռոմն ու Ատիս Ապէպան, 3 օրուան մէջ: Այժմ օդանաւային ներքին ցանց մըն ալ ստեղծուած է Եթովպիոյ մէջ:

Իտալիա, որ պատերազմին հետեւանքով, ուժ չտուաւ ներքին օդանաւային զբօսարշաւներու, ներկայիս սկսած է կազմակերպուիլ, Aéro-Clubը արդէն ունի 32 գաւառական կայաններ, 15,000 անդամներով:

Ինչպէս կը տեսնուի, իտալական օդանաւը հսկայ խոյանք մը կը կատարէ եւ կը ճախրէ դէպի նոր նուաճումներու հորիզոնը:

ԷՏՄՈՆ ՏԸԼԱԺ

(*) Ֆրանսերէնը՝ catapulte,— հին բաբանը, հոս արդի առումով կը նշանակէ մեքենայ մը որ նաւերու կուրծքին՝ օդի ճնշումով, երկաթուղիի մը վրայ շարժող կառքով մը, դէպի յառաջ կը քշէ եւ պարապին մէջ կը նետէ օդանաւը:

«ՅԱՌԱՋԻ» ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԱՄԻՐՏՈՎԼԱԹԻ ՄԱՍԻՆ

«Յառաջ»ի մարտ 20ի թիւին մէջ կարդացի թէ Խորհրդային Հայաստանի թերթին մէջ Տոքթ. Ե. Միրաքեան ականաւոր բժիշկ Ամիրտովլաթի մասին աշխատութիւն մը գրած է եւ կը յիշատակէր Պ. Բասմաջեանի հրատարակած «Անգիտաց Անպէտ»ը:

Զարմանալի է որ երբ Ամիրտովլաթի վրայ կը խօսուի կամ կը գրուի, միշտ կը մոռցուի Տոքթ. Վ. Թորգոմեանը, որ 1889ին արդէն ծանօթացուցած է «Անգիտաց Անպէտ»ը:

Տոքթ. Թորգոմեանն է որ առաջին անգամ ըլլալով Ամիրտովլաթի կենսագրականը գրած է, կարծեմ 1920ին, մասնաւոր տետրակով մը որուն վրայ ես ալ անդրադարձած եմ ժամանակին:

Կը յիշեմ որ կովկասահայ բժիշկ մը՝ Տոքթ. Յովհաննէսեան տարիներ առաջ հրատարակած է հայ բժշկութեան պատմութիւն մը ռուսերէն լեզուով գրուած որ ծայրէ ի ծայր Տոքթ. Թորգոմեանի գրութիւններու թարգմանութիւնն է:

Զարմանալի է որ Պ. Միրաքեան անտեղեակ է բժիշկ Յովհաննէսեանի հրատարակութեան:

Տոքթ. Թորգոմեան 1924ին, Վենետիկ եղած ժամանակ Ս. Ղազարի վանքին մէջ գտնուած վաթսունէ աւելի հայ բժշկական գրութիւններու մասին ընդարձակ ուսումնասիրութիւններ հրատարակած է «Բազմավէպ»ի մէջ: Կային նաեւ Ամիրտովլաթի «Անգիտաց Անպէտ»ի մասին ծանօթութիւններ:

Առաջին անգամը չէ որ Հայ. բժիշ-

…ութեան վրայ գրուած ժամանակ կը մոռցուի Թորգոմեանի յիսուն տարիներէ ի վեր ունեցած աշխատութիւնները որոնք բոլորովին նորութիւններ էին եւ անյայտ անկիւններէ լոյս քաղուած նիւթեր :

ՏՈՔԹ. ԱԼԱՀՎԷՐՏԻ ՈՐԴԻ

ԽՄԲ.— Հրատարակելով Տոքթ. Ալահվէրտիի այս «յիշեցում»ը, դիտել կուտանք իրեն թէ Տոքթ. Միրաքեանի յօդուածը տպելով՝ մենք կ՚ըսէինք թէ չէ յիշատակուած Ամիրտովլաթի գիրքին հրատարակուած ըլլալը (Կ. Ց. Բազմաջեանի կողմէ), եւ ոչ թէ Ամիրտովլաթով զբաղողներու անունները, այլապէս Ամիրտովլաթի մասին գրողները շատ ու շատ են, խմբագրական ծանօթութիւնը աւելցնողէն սկսեալ մինչեւ վենետիկեան հայրերու գործերը (2 հատոր) :

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

—.—

ՄԱՐՍԷԼ.— Համազգայինի մասնաճիւղին ներկայ տարուան առաջին դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ մարտ 13ին, իր ընթերցարանին մէջ: Դասախօսն էր Պ. Հրաչ Զարդարեան, նիւթը՝ «Արեւմտահայ գրականութիւնը»:

Քարտուղարին բացման խօսքէն վերջ, դասախօսը գեղեցկօրէն նկարագրեց երկու անզուգական բանաստեղծներուն՝ Դանիէլ Վարուժանի եւ Սիամանթոյի յոյզերը եւ անոնց ըստեղծագործութեան արժէքը:

Ափսոս որ ժամանակը շատ կարճ էր: Վայրին հեռաւորութիւնը եւ դասախօսին մեկնելու անհրաժեշտութիւնը պատճառ եղան համառօտելու դասախօսութիւնը: Տիկիններ Լիւսի Խաչիկեան եւ Մառի Գրքպէշեան երգեցին գեղեցիկ կտորներ:

Իսկ յաջող արտասանութիւններ ըրին Օր. Մ. Ֆէրմանեան, Պ. Պ. Ժիրայր Գօչեան եւ Գանթարճեան: Ներկաները շատ գոհ մնացին, փափաք յայտնելով որ աւելի յաճախ տրուին այսպիսի դասախօսութիւններ: Վարչութիւնը խոստացաւ այս տարի ալ ամէն ամիս կանոնաւորաբար դասախօսութիւններ սարքել: Ցանկը պատրաստ է արդէն եւ իւրաքանչիւրը իր կարգին կը հաղորդուի:

Ապրիք տղաք, յարատեւեցէք այսպէս աննկուն եւ ներդաշնակ գործունէութեամբ:

Կ. Խթան

ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Արանց դերձակներն ու դերձակուհիները անցեալ չորեքշաբթիէն ի վեր գործադուլ յայտարարած են: Մասնաւորապէս տունը բանող աշխատաւորները միացած են, յաւելում պահանջելով: Տունի աշխատաւորները անխղճօրէն կը շահագործուին ժամական գրեթէ 1 ու կէս 3 ֆրանքի աշխատելով եւ չունենալով ոչ մէկ առաւելութիւն: Վարպետները համաձայնած չըլլալով՝ գործադուլը կը շարունակուի: Դերձակութեան շրջանի օրերը ըլլալով, հաւանական է որ գործատէրերը ստիպուին տեղի տալ: Հակառակ պարագային աշխատաւորներու նիւթական կացութիւնը պիտի դժուարանայ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԳՐԳՌԻՉ ԸՆԹԱՑՔԸ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն թէ անցեալ շաբթու թրքական նաւ մը խարսխած է Ալէքսանտրէթի նաւահանգիստին մէջ եւ պարզած է միայն թրքական դրօշը:

Ալէքսանտրէթի Թուրքերը այս յանդգնութենէն խանդավառուած, թրքական նաւու ժամանումէն ժամ մը վերջ ցոյց մը կազմակերպած են, «Կեցցէ Հաթայը» (Ալէքսանտրէթ) պոռալով եւ ճամբու ընթացքին ծեծելով բոլոր անոնք որ կը յանդգնէին թրքական դրօշը չբարեւել…: Վաթանի Արաբները չափազանց զայրացած՝ այս գրգռիչ արարքներէն, իսկոյն մեծ հակացոյց մը կազմակերպեցին:

Անոնք մեծ թափօր մը կազմած դիմեցին նաւահանգիստ եւ հոն բողոքներ ներկայացուցին թրքական նաւուն դէմ:

Հանդարտ չէ նաեւ Անտիոքը: Թրքական քարոզութիւնը մեծ թափով վերսկսած է Ազգերու Դաշնակցութեան չէզոք քննիչներու ժընեւ մեկնումէն վերջ, ամբողջ Սանճաքին եւ մասնաւորապէս Անտիոքի մէջ: Թուրք երիտասարդներ հանրագրութեան մը ձեռնարկած են, ցոյց տալու համար թէ Անտիոքի բնակչութիւնը կողմնակից է Ժընեւի որոշումներուն՝ «Հաթայ»ի մասին:

Թրքասէրներու խմբակը միթինկ մը կազմակերպած է որու ընթացքին ճառախօս մը խօսք առնելով, յայտարարած է թէ «Հաթայ»ը այսուհետեւ չի կրնար այլեւս գոյութիւնը շարունակել ու զարգանալ առանց Թուրքիոյ գործակցութեան:

Սանճաքի Սուրիացիները նկատի ունենալով թրքական յարաճուն քարոզութիւնը եւ գրգռիչ միթինկներու պատճառած մղձաւանջը, կը պատրաստուին ցոյցերով ու հեռագիրներով բողոքել թրքական այս անվերջ գրգռութեանց դէմ:

*** Ճարապլուսի գայմագամը, տեսնելով որ իր շրջանին մէջ թրքական գրգռութիւններն ու քարոզութիւնները սաստկացած են, մանրամասն տեղեկագիր մը ղրկած էր Դամասկոսի կառավարութեան եւ պահանջած խիստ միջոցներ ձեռք առնել: Ատոր վրայ կեդրոնական կառավարութիւնը կը հրահանգէ իսկոյն ձերբակալել եւ Հալէպ ղրկել թրքական քարոզութեանց հեղինակները:

Ճարապլուսի գայմագամը, համաձայն իր ստացած հրահանգին, շրջանի Թուրք երեւելիներէն 11 հոգի ձերբակալելով կը ղրկէ Հալէպ, ուր պիտի դատուին:

Ռումանիոյ նոր զինագործարաններ

Ռումանիոյ վարչապետը Փրակա հասաւ երկուշաբթի օր, ընկերակցութեամբ Զօր. Կլացի: Երկու հիւրերը կայարանէն ընդունուեցան մեծ պատիւներով: Այցելութիւնը կապ ունի մասնաւորապէս զինուորական խնդիրներու հետ: Նոր քայլեր պիտի առնուին, միացնելու համար Փոքր Համաձայնութեան սպառազինութեանց դրութիւնը: Այս հարցը վերջերս քննուեցաւ Կարոլ Թագաւորին այցելութեան առթին, երբ նոր ապսպրանքներ եղան Չեխական Շքօտա զինագործարանին: Ռումանիոյ սպառազինութիւնները մասամբ չեխական, մասամբ ֆրանսական են: Չեխոսլովաքիա Շքօտայի մասնաճիւղեր կը հաստատէ Ռումանիոյ մէջ, որպէսզի պատերազմի պարագային կարելի ըլլայ զէնք եւ ռազմանիւթ հայթայթել թէ Ռումանիոյ եւ թէ Չեխոսլովաքիոյ: Փիլզէն, ուր կը գտնուին Շքօտայի գործարանները, միայն 33 մղոն հեռու է գերմանական սահմանագլուխէն, այնպէս որ ուրիշ մասնաճիւղերու հաստատումը աւելի հեռաւոր վայրերու մէջ՝ անհրաժեշտ կը համարուի ապահովութեան տեսակէտէն:

— — —

ԱՏՏԻՍ ԱՊԷՊԱՅԻ երեք օրուան ջարդին ատեն, որ տեղի ունեցաւ իբրեւ հետեւանք մարաջախտ Կրացիանիի դէմ սարքուած մահափորձին, սպաննուած են նաեւ Լոնտոնի եթովպական դեսպանին երկու զաւակները, արտաքին նախարարին տղան եւ ուրիշ երիտասարդ մտաւորականներ, ինչպէս կը ծանուցանէ դեսպանատունը:

Դատարան յանձնուած հայ քահանաներ

—•—

Պոլսոյ թուրք թերթերը կը գրեն.—

Մարտ 8ին, Ֆաթիհի հաշտարար պատժական ատեանին առջեւ սկսաւ դատավարութիւնը այն քահանաներուն եւ Հայերուն որոնք դատարան յանձնուած էին ոստիկանութեան կողմէ, Ծննդեան տօնին պնակ պտտցուցած ըլլալով Մայր եկեղեցւոյ եւ Գում Գափուի դրսի Ս. Յարութիւն եկեղեցիին մէջ: Իբր ամբաստանեալ ներկայ էին Մայր եկեղեցիէն Աբրահամ քհյ. Էպէեան եւ Գում Գափուի դրսէն Ռաֆայէլ քհյ., ինչպէս նաեւ Արտաշէս Յարութիւնեան եւ Օննիկ Չիլինկիրեան: Բոլոր ամբաստանեալները իրենց փոխանորդ կարգած էին Խաչիկ Մարգարեանը:

Ինքնութեանց ստուգումէն յետոյ, դատաւորը հարցուց ամբաստանեալներուն թէ չե՞ն գիտեր որ արգիլուած է դրամ հաւաքելը: Ամբաստանեալները պատասխանեցին թէ իրենք մոմի եւ իւղի դրամ է որ հաւաքած են ինչպէս սովորութիւն է հինէն ի վեր, եւ որ եւ է պաշտօնական հաղորդագրութիւն չէ եղած իրենց որպէսզի պընակ չպտտցնեն:

Դատարանը դատին շարունակութիւնը յետաձգեց ապրիլ 5ին, իբր վըկայ լսելու համար այն ոստիկանները որոնք այս մասին տեղեկագիր պատրաստած էին:

Դատարան յանձնուած են Գում Գափուի հայ եկեղեցիներու քահանաները, որոնք պնակ պտտցնելու ձեւով նպաստ հաւաքած են: Էվգաֆի վարչութիւնը, վերջին վագֆի օրէնքին յենլով, նախապէս դիմումներ կատարած է որ վերջ տրուի եկեղեցիի մէջ նպաստ հաւաքելու դրութեան, բայց այս դիմումները անհետեւանք մնացած ըլլալով, օրէնքին դէմ շարժող քահանաները դատարան յանձնուած են»:

Պոլսոյ «Արեւելք»ը կը գրէ.— Աւելորդ է ըսել թէ Թիւրիմացութեան մէջ կը գտնուի «Ճումհուրիէթ»: Նախ որ պնակ պտտցնելով նպաստ չի կրնար հաւաքուիլ, այլ հաւատացեալները այս կերպով կուտան իրենց մոմի եւ իւղի նուէրները եւ այս դրութիւնը շատ հին սովորութիւն մըն է: Մընաց որ Էվգաֆը ոչ մէկ ատեն չէ արգիլած այս դրամահաւաքութիւնը, այլ ընդհակառակն կը նուիրագործէ զայն, իւղի, մոմի եւ պնակի հասոյթներու հաշիւները պահանջելով: Հետեւաբար ինքնին կը պարզուի թէ, նախապէս որ եւ է զեկուցում կամ դիմում չէ եղած յիշեալ վարչութեան կողմէ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍՈՑ. Հ'ՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

(ՑԱՆՁՆՈՒԱԾ՝ Հ. Խ. Ս. Հ. ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ 9ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ)

ԽՄԲ.— Նոյնութեամբ կ՚արտատպենք «Խ. Հայաստան»էն (24 փետր. 1937), երբեմն հայացնելով օտար բառերը.—

ԳԼՈՒԽ 1.

Յօդ. 1. Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնը բանուորների եւ գիւղացիների սոցիալիստական պետութիւն է:

Յօդ. 2. Հայկական ԽՍՀի քաղաքական հիմքը կազմում են աշխատաւորների պատգամաւորների խորհուրդները, որոնք աճել ու ամրապնդուել են կալուածատէրերի ու կապիտալիստների իշխանութիւնը տապալելու, հայ ժողովրդի՝ ռուսական ցարիզմի եւ ռուսական իմպերիալիստական բուրժուազիայի ազգային ճնշումից ազատագրուելու, դաշնակցական աղգային հակայեղափոխութիւնը ջախջախելու եւ պրոլետարիատի դիկտատուրան նուաճելու հետեւանքով:

Յօդ. 3. Ամբողջ իշխանութիւնը Հայկական ԽՍՀի մէջ պատկանում է քաղաքի եւ գիւղի աշխատաւորներին՝ յանձինս աշխատաւորների պատգամաւորների խորհուրդների:

Յօդ. 4. Հայկական ԽՍՀի տնտեսական հիմքն են կազմում տնտեսութեան սոցիալիստական սիստեմը եւ արտադրութեան գործիքների ու միջոցների սոցիալիստական սեփականութիւնը, որոնք հաստատուել են տնտեսութեան կապիտալիստական սիստեմի լիկվիդացիայի, արտադրութեան գործիքների ու միջոցների մասնաւոր սեփականութեան վերացման եւ մարդու կողմից մարդու շահագործումը ոչնչացնելու հետեւանքով:

Յօդ. 5. Սոցիալիստական սեփականութիւնը Հայկական ԽՍՀի մէջ ունի կամ պետական սեփականութեան ձեւ (համաժողովրդական ունեցուածք), կամ կօօպերատիւ - կոլտնտեսային սեփականութեան ձեւ (առանձին կոլտնտեսութիւնների սեփականութիւն, կօօպերատիւ միաւորների սեփականութիւն):

Յօդ. 6. Հողը, նրա ընդերքը, ջուրերը, անտառները, գործարանները, ֆաբրիկաները, հանքահորերը, հանքերը, երկաթուղային, ջրային ու օդային տրանսպորտը, բանկերը, կապի միջոցները, պետութեան կազմակերպած խոշոր գիւղատնտ. ձեռնարկութիւնները (խորհ. տնտեսութիւնները, մեքենատրակտորային կայանները եւն.), ինչպէս նաեւ կոմունալ ձեռնարկութիւնները եւ բնակարանային հիմնական ֆոնդը քաղաքներում ու արդիւնաբերական վայրերում պետական սեփականութիւն, այսինքն՝ համաժողովրդական ունեցուածք են:

Յօդ. 7. Կոլտնտեսութիւնների ու կօօպերատիւ կազմակերպութիւնների հանրային ձեռնարկութիւններն իրենց կենդանի ու մեռեալ ինվենտարով, կոլտնտեսութիւնների եւ կօօպերատիւ կազմակերպութիւնների կողմից արտադրուող արտադրանքը, ինչպէս նաեւ նրանց հանրային շինութիւնները, կազմում են կոլտնտեսութիւնների ու կօօպերատիւ կազմակերպութիւնների հանրային, սոցիալիստական սեփականութիւն:

Իւրաքանչիւր կոլտնտեսական տնտեսութիւն, բացի կոլտնտեսային հանրային տնտեսութիւնից ստացած հիմնական եկամուտից, անձնական օգտագործման համար ունի ոչ մեծ տնամերձ հողամաս եւ, որպէս անձնական սեփականութիւն՝ օժանդակ տնտեսութեան տնամերձ հողամասի վրայ, բնակելի տուն, մթերատու անասուններ, թռչուններ եւ գիւղատնտեսական մանր ինվենտար՝ գիւղատնտեսական արտելի կանոնադրութեան համաձայն:

Յօդ. 8. Կոլտնտեսութիւնների զբաղեցրած հողն ամրացւում է նրանց՝ անվճար եւ անժամկէտ օգտագործելու համար, այսինքն՝ առ յաւէտ:

Յօդ. 9. Տնտեսութեան սոցիալիստական սիստեմի հետ միասին, որը հանդիսանում է տնտեսութեան տիրապետող ձեւը Հայկական ԽՍՀի մէջ, օրէնքով թոյլատրւում է մենատնտես գիւղացիների ու տնայնագործների մանր մասնաւոր տնտեսութեան, որը հիմնուած է անձնական աշխատանքի վրայ եւ բացառում է ուրիշի աշխատանքի շահագործումը:

Յօդ. 10. Քաղաքացիների անձնական սեփականութեան իրաւունքը՝ նրանց աշխատանքային եկամուտների ու խնայողութիւնների նկատմամբ, բնակելի տան եւ տնային օժանդակ տնտեսութեան նկատմամբ, տնային տնտեսութեան եւ առօրեայ գործածութեան առարկաների նկատմամբ, անձնական սպառման եւ քաղաքացիների անձնական սեփականութիւնը ժառանգելու իրաւունքը պահպանւում են օրէնքով:

Յօդ. 11 Հայկական ԽՍՀի տնտեսական կեանքը որոշւում եւ նրան ուղղութիւն է տալիս պետական ժողովրդա - տնտեսական պլանը՝ յօգուտ հանրային հարստութեան աւելացման, աշխատաւորների նիւթական ու կուլտուրական մակարդակի անշեղ բարձրացման, սոցիալիստական պետութեան անկախութեան ամրացման եւ նրա պաշտպանունակութեան ուժեղացման:

Յօդ. 12. Աշխատանքը Հայկական ԽՍՀի մէջ իւրաքանչիւր աշխատունակ քաղաքացու պարտականութիւնն է եւ պատուի գործը՝ համաձայն «ով չի աշխատում, նա չի ուտում» սկզբունքի:

Հայկական ԽՍՀի մէջ իրականացւում է սոցիալիզմի սկզբունքը՝ իւրաքանչիւրից՝ ըստ նրա ընդունակութիւնների, իւրաքանչիւրին՝ ըստ նրա աշխատանքի»:

(1)

(Շար.)

ՖՈՒԹՊՈԼ

—.—

Կիրակի 21 մարտ Հ. Մ. Ը. Մ.ի առաջին խումբը մրցեցաւ S.A.Valmyի Ա. խումբին դէմ: Խիստ հետաքրքիր խաղարկութենէ մը վերջ երկու խումբերը հաւասար մնացին 5—5ով:

Սոյն արդիւնքը մեծ զարմանք պատճառեց տեղական խումբին, որ արդարեւ մեզմէ բարձր էր եւ յաղթած, մարտ 7ին Փարիզի Ռուսերուն Ա. խումբին 10—0ով:

Իսկ պահեստի խումբը պարտուեցաւ S.A.Yalmyի պահեստէն 2 — 1ով:

** Յառաջիկայ կիրակի եւ երկուշաբթի, Զատկի տօնի առթիւ J. S. Puteaux կազմակերպած է բաժակի մրցում մը (երկու օր), որուն կը մասնակցին ֆրանսական Ա. բաժնի պատկանող երեք ուժեր խումբեր, ինչպէս նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի առանձին խումբը որ մասնաւորապէս հրաւէր ըստացած է կազմակերպող խումբէն:

Ժամադրութիւն կիրակի ժամը 1ին Փորթ Մայյօ, առնել թիւ 38—44A — 44B — 44C օթոպիւսները եւ իջնել Փօն տիւ Փիւթօ. դաշտը կը գտնուի Իլ տը Փիւթոյի մէջ:

Պահեստի խումբն ալ իր կարգին կը մասնակցի բաժակի մրցումի, կազմակերպուած F.C. Սուասի սու - Էթուալ որ կը գտնուի Փարիզէն 35 քիլոմեթր հեռու:

Ժամադրութիւն կիրակի, ժամը 12.45 Կառ տը Լիոն, շոգեկառքը կը մեկնի 13.20:

Միսաք Երանեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (234)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—•—

Այդ գիշերուան յիշողութիւնը այնպէս ազդեց, որ Լեւոնը երեք չորս բոպէ դէմքը ձեռքերուն մէջ առած՝ լռեց:

— Լեւոն, սարսափելի կերպով տանջուած պէտք է լինիս,— ու Վահէն Լեւոնի դողացող ձեռքը ափին մէջ առած՝ մտերմաբար սեղմեց:

— Այո՛, ես ալ այնպէս կը կարծէի այն ժամանակ, որ քաշածս տառապանքի մեծագոյն չափն էր, որ անկէ աւելին չկար, չէր կրնար լինել, մինչեւ որ…

Լեւոնը յանկարծ լռեց, դէմքը սըպրթնեցաւ, ու դէմքի պալարները ըսկսան կծկումներով դողալ:

— Մինչեւ որ ի՞նչ,— հարցուց Վահէն, բնազդօրէն աւելի ուժեղ սեղմելով ընկերոջ դողդողացող ձեռքը:

— Մինչեւ որ, հոգեկան տառապանքս սկսաւ, որու քով ֆիզիքական ցաւը պարզապէս խաղալիք էր: Մարմնիս վէրքերը ապիացած էին, երբ նոր ըսկսաւ աննկարագրելի տառապանքով սիրտս արիւնոտիլ…

Քանի մը բոպէ երկու ընկերները կողք կողքի նստած՝ լուռ մնացին, ամէն մէկը իր մտքին մէջ թաղուած:

Լեւոնը այդ օրերու վերյիշումով կըրկին նոյն ցաւը կ՚ապրէր, իսկ Վահէն նոր կը զգար Լեւոնի դիմակաւոր արտաքինին տակ թաքնուած սարսափելի վիշտը, որ կենդանի կերպով կ՚ապրէր Լեւոնի հոգիին մէջ: Վահէն ընկերոջ ձեռքը ափին մէջ սեղմած՝ մեղմօրէն ըսաւ.

— Վարդան, շարունակէ…

— Վարդա՞ն… Վարդանը վաղուց մեռած է, սիրելիս,— դառնացած ժըպիտով մը պատասխանեց Լեւոնը, հիմա անոր տեղ Լեւոն մը կայ… բոլորովին տարբեր մարդ մը սակայն:

Մէկ երկու բոպէ լռելէ վերջ, Լեւոնը շարունակեց պատմել:

«Հա, կ՚ըսէի թէ զիս Շահթախտ հասցուցին: Մեծ եղբայրը չլակէն վար առնելով՝ ախոռի սաքուի մէկ անկիւնը պառկեցուց զիս, աղտոտ փսիաթի մը վրայ: Երկու եղբայրները, որքան որ իրենց խելքը կը կտրէր, խնամեցին զիս: Նախ՝ վէրքերս լուացին, վերջէն ամբողջ մարմնիս մածուն քսելով՝ վէրքերս փաթթեցին աղտոտ լաթի կտորներով: Այն ժամանակ գլխի չէի կրնար: Երկուքն ալ ամէն անգամ որ ուղիղ դէմքիս կը նայէին, ինծի կը թուէր, թէ անոնց աչքերուն մէջ սարսափի կամ աւելի ճիշդը զզուանքի արտայայտութիւն մը կը ցոլար: Իրարու եւեւէ երկու թասթան խմեցի: Չեմ գիտեր թէ կեանքիս մէջ այդքան ագահութեամբ որ եւ է բան խմա՞ծ էի, ու անմիջապէս աչքերս ծանրացան, ու ես քնացայ մեռելի նման:

«Առտու շատ կանուխ արթնցուցին զիս: Ախոռի կիսախաւարին մէջ, երբ աչքերս բացի, երկու եղբայրները տեսայ, որոնք վրաս հակած, զիս կը դիտէին: Անոնց ամբողջ մտահոգութիւնը այն էր, որ յանկարծ չմեռնիմ, եւ ղրկեմ զիրենք վարձատրութենէ…

«Այդ պայմաններու մէջ հօրս գրել դժուար էր, մանաւանդ որ իմ ակամայ ազատարարներս ալ սաստիկ կը շտապէին՝ ժամ առաջ փողը ստանալու եւ իմ ներկայութենէն ազատելու համար:

«Կը մնար որ Երեւան գրէի: Գիտէի որ Գալուստը դեռ բանտն է: Կը մնար բժիշկ Տէր Յակոբեանին գրել: Այդպէս ալ ըրի: Մեծ դժուարութեամբ նամակը գրեցի, երկու խօսքով պատմեցի գլխուս եկածն ու իմ ծանր վիճակը եւ խնդրեցի որ անմիջապէս ճամբայ ելլէ Շահթախտ գալու համար: Մաքսաննենգներէն մեծ եղբայրը նամակը առնելով՝ անմիջապէս ճամբայ ելաւ: Ինծի կը մնար սպասել, ինկած սաքուի աղտոտ անկիւնը, սարսափելի կերպով ապականած ախոռի մէջ: Հնոցի մէջ ինկողի մը նման, ամբողջ մարմնովս կ՚այրուէի: Կաթիլ մը ջուր տուող չկար քովս: Եւ այնպիսի անտանելի ցաւեր կը զգայի, որ երբեմն կը թուէր թէ գիտակցութիւնս պիտի կորսնցնեմ: Մինչեւ կէս օր ատամներս սեղմած՝ դիմացայ աննկարագրելի ցաւին, բայց անկէ վերջ ջերմութիւնս ստուգանաբար բարձրացաւ: Անհանդարտ կը տապլտկէի պառկած տեղս, հակառակ որ ամենափոքր շարժում մը անհնարին ցաւ կը պատճառէր: Առանց քաշուելու, երեխայի նման կուլայի, ատամներս սեղմած: Բարեբախտաբար, շուտով գիտակցութիւնս կորսնցուցի եւ այլ եւս չեմ յիշեր, թէ ի՛նչ պատահեցաւ:

«Յաջորդ առտու միայն աչքերս բացի, զարմացած ինքզինքս այդ մութ ու աղտոտ ծակին մէջ գտնելով: Պառաւ Պարսկուհին պղնձէ թասով թանը քովս դնելով՝ հեռացաւ, բոլորովին անտարբեր իմ վիճակիս: Ըսինք, ամբողջ տնեցւոց մտահոգութիւնը միայն այն էր, որ ես չմեռնէի, մինչեւ որ քաղաքէն բարեկամս գար՝ խոստացած դումարս վճարելու. իսկ անկէ վերջ աշխարհի երեսին անհաւատ մը աւելի կամ պակաս, շատ ալ մեծ տարբերութիւն մը չէր ըներ իրենց համար, մանաւանդ որ վստահ էին թէ չեմ ապրիր:

«Կէս օրուան մօտ կը լինէր: Յանկարծ ախոռի դուռը բացուեցաւ ու սեմին վրայ երեւցաւ բժիշկը, որ ախոռի կէս խաւարին անսովոր՝ խարխափելով ներս մտաւ ի զուր զիս փնտռելով: Բժիշկի հետ վերադարձող տանտէրը, ձէթի ճրագը վառեց, եւ սաքուի այն անկիւնը, ուր ես ինկած էի, աղօտ մը լուսաւորուեցաւ: Իմ բարի բժիշկը, երբ այդ վիճակին մէջ տեսաւ զիս, դրեթէ բոլորովին մերկ պառկած փսիաթի կտորի մը վրայ, սաստիկ բարկացաւ ու յանդիմանեց տանտէրը՝ կարգադրելով անմիջապէս զիս տեղափոխել թոնրատունը, որ համեմատաբար աւելի լուսաւոր եւ աւելի մաքուր տեղ մըն էր: Երբ թոնիրի կողքին փռուած թաղիքի մը վրայ երկնցուցին զիս, յանկարծ դժոխքէն արքայութիւն փոխադրուող մեղաւորի մը հրճուանքն ունեցայ: Կարծես այլ եւս ցաւ չէի զգար:

«Ինչպէս առաջ ըսի, երկու եղբայրները զիս տուն հասցնելով՝ վէրքերս լուացին եւ ձեռք անցած չորի կտորով փաթթեցին: Այնպէս որ ես այդ պահուն, երբ բժիշկը մօտեցաւ ինձ, շատ այլանդակ պատկեր մը կը ներկայացնէի: Բժիշկը հետս հանաքներ ընելով՝ գործի անցաւ եւ նախ եւ առաջ ազատեց գլուխս չուլ ու չափութի կտորներէն:

«Վահէ, երբեք պիտի չմոռնամ խեղճ բժիշկի դէմքին սարսափած արտայայտութիւնը, երբ գլուխս ծածկող վերջին կտորը հեռացուց ու ամբողջ դէմքըս երեւան եկաւ: Ակամայ բացագանչութիւն մը արձակեց ու ամբողջ մարմնով ցնցուեցաւ: Մօտ ընկերոջ մը ներկայութիւնով ես այնքան ուրախացած էի այդ պահուն, որ հազիւ թէ ուշադրութիւն դարձուցի բժշկի ակներեւ յուզումին… Աւա՜ղ, վերջէն էր որ գլխի ինկայ: Բժիշկը անմիջապէս ինքզինքը հաւաքեց, ճիգ մը ըրաւ յուզումը ծածկելու եւ պայուսակը բանալով՝ գործի անցաւ: Ես խելօք երեխայի մը նման ինքզինքս յանձներ էի անոր խնամքին: Զարմանալի երջանիկ տրամադրութեան մէջ էի. այն գիտակցութիւնը թէ՝ մէկը կայ որ իմ մասին կը հոգայ, կարծես ցաւերս անհետացուցեր էր: Երեք ժամ վրաս աշխատելով՝ բժիշկը գործիքներն ու դեղերը հաւաքեց, երկու անգամ իրարու եւեւէ ինչ որ դեղ սրսկեց թեւիս ու յայտնեց որ անմիջապէս զիս Երեւան պիտի տանի: «Ինչ որ կարելի էր ջարդել մարդու վրայ, ջարդուած է», ծիծաղելով ըսաւ բժիշկը,— «հիմա պէտք է աշխատիլ դէշ աղէկ սոսնձել մարմնոյդ կոտրտուած մասերը»:

«Կ՚երեւի սրսկած դեղի ազդեցութիւնն էր որ երբ զիս կառքը պիտի տանէին, գլուխս ծանրացաւ: Ալ անկէ վերջ ոչինչ կը յիշեմ:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

բազմին վախճանը »: Իսկ Հռոմի թերթերը աւելի կը զուսպ խնդիրը, դեսպանին բերանը դնելով հետեւեալ խօսքերը.

— « Իտալացի կամաւորները պիտի չհեռանան սպանիական հողէն, մինչեւ որ Զօր. Ֆրանքոյի զօրքը կատարեալ եւ վերջնական յաղթանակ մը չշահի »:

*** Ժընեւի մէջ կը կարծեն թէ Ա. Դ. Խորհուրդը արտակարգ նիստի պիտի հրաւիրուի մօտերս:

ՁԱՅՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼԺԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ, որ Լոնտոն գացած էր իր երկրին չէզոքութեան մասին խորհրդակցելու համար, վերադարձաւ գոհ տպաւորութեամբ: Տրուած լուրերուն համաձայն, Անգլիա եւս համոզուած է թէ նախընտրելի է որ Պելժիա չէզոք մնայ, փոխանակ զանազան յանձնառութեանց տակ մտնելու:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ երեք Թրոցքիականներ մահուան դատապարտուեցան, իբրեւ խափանարար: Ծանր ճարտարարուեստի նոր գործավարը ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ դեռ կը շարունակուին խափանարար գաւերը քիմիական եւ մետաղագործական հաստատութեանց մէջ:

ԿԱԶԻ, ՋՈՒՐԻ, ելեկտրականութեան եւ հանրակառքի եւն. գիները բարձրացնելու համար արտակարգ ժողով մը պիտի գումարէ քաղաքապետական խորհուրդը, նկատելով որ 400 միլիոն փրանքի բաց մը կը նախատեսուի, իբրեւ հետեւանք ընկերային օրէնքներու գործադրութեան:

ՀԻՆԳ ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ Պոժոլէի լեռներուն մէջ, անգլիական օդանաւի մը մէջ, որ Աղեքսանդրիայէն Լոնտոն կը դառնար եւ փոթորիկի բռնուելով ջախջախուեցաւ:

ՓԱՐԻԶԻ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ անցի օր նոր աւլումը մը կատարեց, կոխելով աւելի քան 50 սրճարաններ եւ ակումբներ եւ հարցաքննելով 700 հոգի: Այս առթիւ ձերբակալուեցան 49 կասկածելիներ, որոնցմէ 11ը վար դրուեցան, իսկ ութ օտարականներ պիտի արտաքսուին:

Տէր եւ Տիկին Միսաք Ճգնաւորեան եւ աղջիկները՝ Զուարթ եւ Արշալոյս եւ պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի որդւոյն, եղբօր եւ ազգականին՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՃԳՆԱՒՈՐԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահը որ տեղի ունեցաւ մարտ 6ին, երիտասարդ հասակին մէջ:

Ցուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ 27 մարտ, շաբաթ կէսօրէ վերջ, ժամը 3.30ին, իրենց բնակարանին մէջ, 145, Rue de Belleville, Փարիզ (19), ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Փանթէն - Փարիզիէն գերեզմանատունը:

ԾԱՆ. — Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Շավիլի եւ շրջականներու եկեղեցական վարչութիւնը ի գիտութիւն բարեպաշտներու կը ծանուցանէ թէ յառաջիկայ Ս. Զատկի Յարութեան տօնին առթիւ, բստ յետագայ յայտագրի եկեղեցական արարողութիւն տեղի պիտի ունենայ Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան մէջ: Տեղւոյն հոգեւոր հովիւ գեր. Տ. Հմայեակ վրդ. Պաղտասարեան իր հոգեշունչ քարոզներով պիտի մխիթարէ հաւատացեալ ժողովուրդը:

Յայտագիր եկեղ. արարողութեանց

Աւագ ուրբաթ.— խաչելութիւն եւ Թափոր Թաղման ժ. 18:

Աւագ շաբաթ.— ճրագալոյց ժ. 15:

Զատիկ Ս. Յարութեան.— Սկիզբ ժ. 8 պատարագ ժ. 10.50:

Մեռելոցի օր.— Սկիզբ ժ. 8. Ս. պատարագ 10.30:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը, ուրբաթ, 26 մարտ, երեկոյեան ժամը 9ին, Ակումբին մէջ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԶԱՏԿԻ ԱՌԹԻՒ

Վալանսի Հ. Յ. Դ. կոմիտէի կողմէ

23 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հ.Յ.Դ.Սիամանթօ Ակումբին մէջ

կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Մարսիլահայ Երգչախումբին կողմէ,

Բարձր հովանաւորութեամբ Երեսփ. Ժողովի Նախագահ

ԷՏՈՒԱՐ ԷՐԻՕԻ

Զատկի երկուշաբթի օրը, 29 Մարտ, ժամը 21ին,

ՍԱԼՈՆ ՄԱՍԻԼԻԱՅԻ ՄԷՋ. 1 **Rue Roux de Brignoles**, *Մարսէյլ*

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (11 ՏԱՐԵԿԱՆ)

կը դաշնակահարէ Պախէն, Սկարլաթիէն, Շոբէնէն, Ֆօրէէն, Տէպիւսիէն, Սկրիապինէն, Լիցէն եւ Կլինքա—Պալաքիրէֆէն կտորներ:

տեղերու գիները.— *15, 10* եւ *8* ֆրանք:

Ֆութպոլի մեծ մրցում

Կիրակի 28 մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պոմոնի սեփական դաշտին վրայ:

Լիոնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը ընդդէմ Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբին եւ ուրիշ կարեւոր մրցումներ:

Նոյն օրը, մարտ 28, երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ լոյս ԽՆՋՈՅՔ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ, ի պատիւ Լիոնի մեր մարզիկներուն, Սալոն Գոլիզէի մէջ, Մարսէյլ:

Հովանաւորութեամբ Պ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ

Գեղարուեստական նուագախումբ: Harlem Jazz de Mathieu.

Մուտք 10 եւ 8 ֆրանք

Արեւելեան նուագի սիրահարներուն

28 Մարտ, կիրակիէն սկսեալ, Պ. ԶԱՏԻԿ ՄԻՐԶԱԵԱՆԻ սրճարանին մէջ, 45, Rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ, կը նուագեն՝ ՔԷՄԱՆԻ ՍԱՐԳԻՍ եւ ՈՒՏԻ ՅԱԿՈԲ:

Արեւելեան պարուհի: Անխարդախ օղի՝ առաջնակարգ աղանդերներով:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

28 Մարտ, Զատկի կիրակի իրիկունը ժամը 9էն մինչեւ լոյս,

84 Rue de Grenelle, *Մեթրօ* **Rue du Bac**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին հայ եւ օտար արուեստագէտներ, ՕՐ. ՆԻԶԱՄԵԱՆ (երգ), 8 տարեկան դաշնակահարուհի ԱՆԺԷԼ—ԱԼԻՍ: A. LEVALIER իր exhebitionներով, Պ. ԳՐԻԳՈՐ իր ծիծաղաշարժ երգերով եւ խաղերով, հանրածանօթ պարուհի HUGUETTE O'BIA: Կանանց մազերու վերջին նորաձեւութիւններու ցուցադրութիւն հայ եւ օտար արհեստակիցներու կողմէ:

Օրուան թագուհիի ընտրութիւն.

Ընտիր ճաշ եւ օրքէսթր 14 հոգի, ղեկավարութեամբ Պ. Տ, ՕՆՈՍԵԱՆԻ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆՈՒԱԳ

ԳԹՈՒՅԵՈՆ, ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ եւ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ:

Ձրի բաշխում անուշահոտութիւններու

Ղեկավարութեամբ քանունի Պ. ՅԱԿՈԲԻ պիտի նուագեն ուտի ԲԱՐՈՒՆԱԿ եւ քէմէնչէ ՕՀԱՆԷՍ: Կը մասնակցի պարուհի մը:

Մուտք՝ *8* ֆր. կիներու *6* ֆր.:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 27 ՄԱՐՏ
SAMEDI 27 MARS 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3381

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ, ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԽՕՍԷ»

Քանի մը տարի առաջ, սուր հանգամանք ստացած էր այս ազգանշանը, Պոլսոյ փողոցներուն մէջ:

Շարաթներով գրգռիչ կոչեր հրատարակուեցան Թուրք մամուլին մէջ: Փողոցային ցոյցեր ալ սարքուեցան, մասնաւորապէս այն թաղերուն մէջ ուր հոծ թիւ մը կը կազմեն ոչ - Թուրքերը :

Ինչպէս ուրիշ առեններ, այս առթիւ ալ թուրք ուսանողներն ու երիտասարդները պակիներ ջարդեցին, օտարալեզու նշանատախտակներ վար առին, ոչ – Թրքախօսներ հետապնդեցին կայարաններու եւ շոգենաւերու մէջ:

Բայց երկար չտեւեց խեղկատակութիւնը: Նկատի առնելով օտար շրջանակներու տրտունջները, կառավարութիւնը ինք հարկադրուեցաւ խեղդել կանչել ամբոխավարները, եւ, գնահատելով հանդերձ անոնց «հայրենասիրական» եռանդը, չափաւորութիւն խրատել :

Այս դիւանագիտական սահմանափակումէն վերջն ալ, ազդանշանը պարբերաբար կ՚արծարծուէր: Միայն կոտրել - թափելը ընդհատուած էր:

Արդ, վերջերս նոր թափ ստացած է շարժումը: Եւ այս անգամ «Թալք»ը ինքն է որ ծրագիր կ՚որոճայ: Իսկ Թուրք մամուլը իւղ կը լեցնէ կրակին վրայ, միւս կողմէ կեղծաւորաբար դիտել տալով թէ այս խնդիրը բռնութեամբ՝ չի լուծուիր, այլ յօժար կամքով եւ վարժութեամբ :

Կեղծիքի վարպետներէն մէկը, Պոլսոյ «Թան»ը (նախկին «Միլլիյէթ»), իմացած ըլլալով թէ հրամայուած է միայն Թուրքերէն խօսիլ հանրային վայրերու մէջ, դիտել կուտար խմբագրականին մէջ.

— « Սխալ է ճնշումով կեղծաւորութեան մղել անոնք որ թուրքերէն չեն խօսիր: Ո եւ է թուրք հայրենակից ինքնաբերաբար պէտք է խօսի երկրի լեզուն: Ինչո՞ւ կեղծաւորութեան մղել անոնք որ կարեւորութիւն չեն տար թուրք ազգին իրական վստահութիւն ներշնչելու հարցին: Այդպիսիները թող բացորոշապէս ցոյց տան իրենց հետեւած ուղին: Անհրաժեշտ է իրարմէ զատել սեւ ու ճերմակ ոչխարները »:

Այս առթիւ, թերթը տարբերութիւն մը կը դնէր Հայերուն, Յոյներուն եւ Հրեաներուն միջեւ, իր մաղձը թափելով վերջիններուն վրայ : Թուրքիա դաշնագիր ունի Յոյներուն հետ, ուստի հարկադրուած է փափկութեամբ շարժիլ, «իսկ Հայերուն համար, կացութիւնը կախում ունի իրենց անհատապէս տալիք այն որոշումէն թէ Թուրք հայրենակցութիւնը լիովին պէ՞տք է իւրացնել թէ ոչ »:

Մեկնութեան չի կարօտիր այս առաձգական խօսքը, մանաւանդ «սեւ ու ճերմակ ոչխարներ»ու պատմութենէն վերջը: «Կան շատ մը Հրեաներ, Յոյներ եւ Հայեր որոնք լրջօրէն Թուրք կը նկատեն իրենք զիրենք եւ խորապէս կը նեղուին որ իբրեւ Թուրք չեն նկատուիր »:

Ուրեմն, ձեր ձեռքն է կարելի եղածին չափ ճկիլ, կոտրտուիլ եւ առտու իրիկուն, օրուան բոլոր ժամերուն Թուրքերէն կոտրտել, եթէ չէք ուզեր սեւ ոչխարներու կարգը դասուիլ :

Մանաւանդ որ, ձեզ կը հետապնդեն ոչ միայն Թուրքեր, այլ եւ ոչ – Թուրքեր, նոյնիսկ ազգակիցներ :

Դեռ անցեալ տարի էր, նոյեմբերի առաջին շաբթուն, որ Պոլսոյ «Լայիք Քրիստոնեաներու Միութեան» տարեկան համագումարին մէջ, կոտոշաւոր սրիկայ մը, Արամ Ասլան — ան որ խարոյկ մը սարքեց «Մուսա լեռ»ը վառելու համար — կը յայտարարէր հրապարակաւ .

— « Մեր տղաք տակաւին կը կարդան փոքրամասնութեանց դպրոցներուն մէջ: Ինչո՞ւ հոն կը ղրկենք մեր տղաքը, թուրք տղաքներէն տարբեր կրթութի՞ւն տալու համար անոնց: Գոցենք այդ վարժարանները եւ մեր տղաքը թուրք դպրոցներ ղրկենք»:

Տարակոյս չկայ թէ այս Միութիւնն ալ թեւ պիտի առնէ հիմա, երբ Հիւսէյին Ճահիտներն ալ ասպարէզ իջած են, փութացնելու համար ոչ - Թուրք փոքրամասնութեանց թրքացումը :

«Թանին»ի երբեմնի խմբագրապետը իր խօսքերն ուղղած է յատկապէս Հրեաներուն, բայց այդ մասնաւոր պարագան չի կրնար պարտկել իր նենգամտութիւնը :

Միւս Թուրք հրապարակագիրներն ու մտաւորականներն ալ մուրճը շարունակ Հրեաներու գլխուն կ՚իջեցնեն, նկատի առնելով որ անոնք միշտ օտար լեզուով կը խօսին, ուր որ ալ գտնուին: Հրեաները հալեցնելէ վերջ, ինքնին կը հարթուի ճամբան: Յոյները կրնան քիչ մը ժամանակ ազատիլ, քանի որ դաշնագիր եւ մանաւանդ պետութիւն ունին, իսկ Հայերը ...

Հիւսէյին Ճահիտ բառերը չի ծամծմեր այստեղ: Անոր համար այլ եւս փակուած է «փոքրամասնութեան» շրջանը:

— «Ներկայիս Յոյներն ու Հայերը թերեւս կրօնի եւ լեզուի տեսակէտով կը տարբերին Թուրքերէն: Երբ նկատի ունենանք որ Թուրքիոյ հանրապետութիւնը աշխարհական է, այսինքն պետութիւնը պաշտօնապէս կրօնք մը չի ճանչնար, կրօնի տարբերութիւնը պատնէշ մը չի կազմեր: Մէջտեղը լեզու մը կը մնայ. որով իրենց ձեռքն է այդ ալ վերցնել եւ ամբողջովին ձուլուիլ թուրք հաւաքականութեան մէջ»:

Աւասիկ այս տեսակէտն է որ ազդանշանի մը վերածուած, կ՚ուղղուի Հրեաներուն.—Լուծեցէք ձեր հանրային կազմակերպութիւնները, փակեցէք դպրոցները, որպէսզի կարենաք համարուիլ հարազատ Թուրք:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻԱ ՍՏՈՐԱԳՐԵՑԻՆ

Բարեկամութեան դաշնագիր մը, 5 տարուան համար

Իտալիոյ արտաքին նախարարին Պելկրատ հասնելէն քանի մը ժամ վերջը, հրատարակուեցաւ երկու երկիրներուն միջեւ կնքուած դաշնագիրը :

Նախարարը ընդունուեցաւ մեծ պատիւներով, քաղաքային թէ զինուորական: Քիչ մը հանգստանալէ վերջ, կոմս Չիանօ անմիջապէս գործի ձեռնարկեց, խորհրդակցելով Եուկոսլավիոյ վարչապետին՝ Պ. Ստոյատինովիչի հետ: Խորհրդակցութիւնը շարունակուեցաւ կէս օրէն յետոյ եւ վերջնապէս խմբագրուեցաւ համաձայնութիւնը, որ շատոնց ծրագրուած էր:

Դաշնագիրը կը բաղկանայ ութ յօդուածներէ եւ կնքուած է հինգ տարուան համար: Ահա գլխաւոր տրամադրութիւնները .— 1. Երկու երկիրները յանձն կ՚առնեն յարգել իրենց հասարակաց սահմանները՝ ցամաքի վրայ, ինչպէս եւ Ադրիական ծովուն վրայ: Եթէ կողմերէն մէկը յարձակում կրէ մէկ կամ մէկէ աւելի պետութեանց կողմէ, առանց տեղի տուած ըլլալու, միւս կողմը պիտի չկատարէ որ եւ է ձեռնարկ որ կրնայ օգնել նախայարձակին: 2. երկու կողմերը նախապէս պիտի համաձայնին ձեռք առնուելիք միջոցներու մասին, եթէ միջազգային բարդութիւններ ծագին .— 3. Երկու կողմերը պատերազմի պիտի չդիմեն եւ խաղաղութեամբ պիտի կարգադրեն իրենց միջեւ ծագած վէճերը .— 4. Իրենց հողերուն վրայ թոյլ պիտի չտան այնպիսի արարքներ որոնք ուղղուած են միւս երկրին հողային ամբողջութեան կամ ներքին կարգուսարքին դէմ եւ որ կրնան խանգարել երկու երկիրներուն բարեկամական յարաբերութիւնները .— 5. Տնտեսական համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի, զօրացնելու եւ ընդարձակելու համար երկու երկիրներուն առեւտրական յարաբերութիւնները .— 6. Պիտի յարգուին արդէն կնքուած միջազգային յանձնառութիւնները .— 7. Դաշնագրին տեւողութիւնն է հինգ տարի, եւ այնուհետեւ տարուէ տարի պիտի նորոգուի լռելեայն, եթէ վեց ամիս առաջ լուր տրուած չըլլայ ջնջումի մասին .— 8. Գործադրութիւնը կը սկսի վաւերացման գիրերու փոխանակութեան օրն իսկ :

Քաղաքական համաձայնութեան կցուած է տնտեսական պայմանագիր մը, որով երկու երկիրները փոխադարձաբար դիւրութիւններ կ՚ընծայեն, առեւտուրի զարգացման համար :

*** Համաձայնութեան ստորագրութենէն վերջ, կոմս Չիանօ ունկնդրութեան ընդունելով մամուլի ներկայացուցիչները, ըսաւ թէ երկու երկիրները վճռած են փոխադարձ վստահութեան քաղաքականութիւն մը վարել, յանուն իրենց ապահովութեան եւ խաղաղութեան: Իտալական կառավարութիւնը հրահանգած է տեղական իշխանութեանց՝ այլեւս դժուարութիւններ չյարուցանել սերպեւխրուաթ լեզուի գործածութեան համար՝ դպրոցներու մէջ, ինչպէս եւ քաջալերել այդ լեզուին գործածութիւնը սլաւական շրջաններու մէջ: Այս յայտարարութեանց առեն, կոմս Չիանօ կարդաց Մուսոլինիի մէկ հեռագիրը, որ կ՚աւետէր թէ ազատ արձակուած են 29 սլովէն բանտարկեալներ :

Եուկոսլավիոյ վարչապետն ալ բացատրեց թէ համաձայնութիւնը ո եւ է մէկուն դէմ ուղղուած չէ, եւ չի հակասեր ոչ միջազգային յանձնառութեանց, ոչ ալ Ազգաժողովի ուխտին: Վարչապետը Հռոմ պիտի երթայ մօտերս, աւելի սերտացնելու համար բարեկամութիւնը :

*** Փարիզի մէջ վերապահութիւն կը տիրէ այս դաշնագրի մասին, որ կրնայ թուլցնել Փոքր Համաձայնութիւնը: Ձախակողմեան թերթերը յայտնապէս դժգոհ կ՚երեւան: «Իւմանիթէ» կը կարծէ թէ կնքուած համաձայնութիւնը «սպառնալիք մըն է խաղաղութեան համար» եւ կը քննադատէ Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան քաղաքականութիւնը՝ Միջին Եւրոպայի մէջ:

Անգլիա կը մերժէ Ֆրանսայի առաջարկը Սպանիոյ պաշարումը խստացնելու մասին

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՂՄԱՑԱԾ Է ԱՌ ԱՅԺՄ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը կարեւոր տեսակցութիւններ ունեցած էր Փարիզի անգլիական եւ գերմանական դեսպաններուն հետ, նկատելով որ Իտալիա կը մերժէ ետ կանչել Սպանիա ղրկուած կամաւորները: Անգլիական դեսպանին հետ խօսած առեն, Պ. Իվօն Տէլպոս առաջարկած էր աւելի խստացնել Սպանիոյ պաշարումը եւ ի հարկին բռնել իտալական շոգենաւերը: Միեւնոյն առեն կը թելադրէր խնդիրը յանձնել Ազգաժողովին քննութեան :

Արդ, անգլիական կառավարութիւնը մերժեց այս առաջարկները, դիտել տալով թէ մինչեւ հիմա ծրագրուած միջոցները բաւական են, պատերազմը սահմանափակելու համար : Լոնտոն Փարիզի չափ յոռետես չերեւար Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հանդէպ: Մանաւանդ որ, չէզոքութեան յանձնախումբը որոշած է Զատիկէն վերջը քննել կամաւորները ետ կանչելու խնդիրը, հակառակ Իտալիոյ ժխտական դիրքին: Անգլիական տեսակէտով, ծրագրուած հսկողութիւնն ալ ջուրը պիտի իյնայ, եթէ Ֆրանսայի թելադրած քաղաքականութեան հետեւին :

Այս առթիւ անգամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ Գերմանիա եւ Իտալիա միշտ համերաշխ են այս հարցին մէջ :

Հռոմի մէջ ուժգնօրէն կը հերքեն եւ «բոլշեւիկեան սուտեր» կը կոչեն այն տեղեկութիւնները թէ Իտալիա խախտած է չէզոքութեան համաձայնութիւնը: «Անոնք որ այսպիսի սուտեր կը տարածեն, գիտակցօրէն կը փորեն Եւրոպայի խաղաղութեան հիմերը», կ՚ըսէ իրաւասու անձնաւորութիւն մը:

Սպանիական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղելով պետութեանց, կը յայտարարէ թէ չի կրնար ընդունիլ որ եւ է հսկողութիւն, թէ իբրեւ գերիշխան պետութիւն ազատ է զէնք եւ ռազմանիւթ գնելու ուրկէ որ կ՚ուզէ : Այս առթիւ դիտել կուտայ .— « Զինուորական ապստամբութիւնը վերջացած պիտի ըլլար ամիսներ առաջ, փրկելով անհամար կեանքեր եւ կանխելով նոր վտանգներ, եթէ Սպանիոյ ժողովրդապետութիւնը զրկուած չըլլար ինքզինքը պաշտպանելու միջոցներէն »:

*** Իտալական կառավարութիւնը նոր յարձակողականի մը ձեռնարկելով, խոշոր թղթածրար մը ղրկած է Լոնտոն, ապացուցանելու համար թէ խորհրդային իշխանութիւնը երբեք չէ դադրեցուցած հրասայլերու, ռազմանիւթի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ»Ն ԱԼ ԿԱՐՄԻՐ ԿԱՄԱՐ ԿԱՊԵՑ

Վերջերս Երեւանի Պետական Թատրոնին մէջ ներկայացուցին Պարոնեանի «Պաղտասար Աղբար»ը, արտակարգ պատրաստութեամբ, ինչպէս կը գրեն խորհրդային թերթերը :

Անշուշտ յաջողութիւնն ալ արտակարգ եղած է, քանի որ Պարոնեանը շատոնց կը ճանչնան Կովկասի մէջ:

Բայց ես ուրիշ «արտակարգ» բան մը իմացայ, եւ ճիշդ ատոր համար է որ այս տողերը կը մրոտեմ :

Դուք ալ իմացէք,— «Պաղտասար Աղբար»ը սրբագրեր, մէջքին ալ կարմիր գօտի մը կապեր են :

Աւէ - կօսէ չէ որ կը հաղորդեմ, այլ սեւով ճերմակի վրայ տպուած վկայութիւն: Խորագիրը՝ «Իմ աշխատանքը Յակոբ Պարոնեանի «Բաղդասար Աղբար» կոմեդիայի վրայ» :

Ստորագրութիւնը՝ Մ. Ջանան:

Մեր Սամաթիացի «տէօնմէ»ն, որ Երեւան գնաց չգնաց հաւատքին հետ լեզուն ալ փոխեց, լրջութեամբ կը պատմէ թէ ի՛նչպիսի փոփոխութիւններ կատարեր է Պարոնեանի հեղինակութեան «տեքստ»ին մէջ (բնագիր):

1.— «Հեռացնել հեղինակի չտապողականութեան արդիւնք եղող մի քանի լեապսուսներ» (գրչի վրէպ):

2.— Ուսումնասիրելով Պարոնեանի մէկ ինքնակենսագրութիւնը, «կատարել եմ Պարոնեանի ցանկացած սրբագրումները »:

3.— Նկատի առնելով որ Պարոնեանի ժամանակ «ցենզուրայի» (գրաքննութիւն)արգելքներ կային,«ես դէպքերը փոխադրել եմ պատմականօրէն ճշմարիտ միջավայր: Անհրաժեշտ է եղել աւելացնել պիէսի պերսոնաժը» (անձինք, դերակատարներ):

4.— « Պարոնեանը բազմիցս կրկնում է իր յօդուածում, որ պիեսը ֆինալ չունի, չի վերջացած: Աշխատել եմ տալ պիէսի ոգուց եւ տեքստից բղխող ֆինալ »:

Հիմա պիտի ըսէք,— Ինչո՞ւ կը քաշքշէք, մարդը աշխատեր տքներ, կոկեր - շտկեր, գեղեցկացուցեր, մարդու կարգ անցուցեր է «Պաղտասար Աղբար»ը :

Մինչեւ այստեղ, ես ալ կը խորհիդածէի.— Մ. Ջանան իրաւունք ունէ՞ր գրիչ խաղցնելու. լա՞ւ է ըրած թէ գէշ :

Բայց երբ մնացեալն ալ կարդացի, բերնէս թռաւ մէկ բառ,— Ապո՛ւր է կերեր :

Կ՚օրինակեմ նոյնութեամբ, առանց, սակայն, որ եւ է պատասխանատուութիւն ստանձնելու ձեր բերնէնթռչելիք բացագանչութեան մասին.

— « Իմ խնդիրն էր «Բաղդասար Աղբար»ը բեմադրել կլասիկ կոմեդիայի բարդ եւ յարաշարժ միզանսցենայի սկզբունքով, արդարացնելով իւրաքանչիւր շարժում : Պիէսի պերսոնաժը հանդէս բերել պատմական ճշտութեամբ, արտաքին լրջութեամբ եւ այդպիսով վերջ դնել պարոնեանական պատկերների անլուրջ եւ սխալ տրադիցիաներին: Խստօրէն կիրառել սոցիալիստական ռեալիզմի պահանջները, մնալ կլասիկ կոմեդիայի ոճային սահմաններում, որպէսզի հանդէս գայ պարոնեանական ծիծաղը, որը պէտք է վերջանայ բուրժուական կեանքի այլանդակ պատկերը տալով: Այսպիսի դրոյթով միայն, ինձ թւում է, կը հասնենք տուեալ կոմեդիայի իդէական յագեցուածութեան»: (Խ. Հայաստան, 8 յունվ.):

Եկածը Զատիկ է. ի՞նչ պիտի բանինք երեք օր :

Ես կը յանձնարարեմ գոց ընել այս հատուածը, եւ «միզանսցենա» մը սարքելով ձեր տունէն մինչեւ ժամուն դուռը, «սոցիալիստական ռէալիզմ»ի եւ «կլասիկ կոմեդիա»յի

քայլերգով վերադառնալ տուն :

Կրնաք վստահ ըլլալ թէ ձեր «յագեցուածութեան» թմրութիւնը աւելի խոր պիտի ըլլայ, քան եթէ երեք «փէրնօ» խմած ըլլաք իրարու ետեւէ :

ՎԱՀԷ

Իտալացիներու պարտութիւնը Մատրիտի առջեւ

Մատրիտէն կը հեռագրեն թէ վերջին պարտութեանց հետեւանքով, գերի բռնուած են 1300 իտալացի զինուորներ եւ թէ ուրիշներ ալ անձնատուր կ՚ըլլան ամէն օր :

Գերմանական թերթերը, որոնք լռութիւն կը պահէին մինչեւ հիմա, այլ եւս չեն ծածկեր թէ ապստամբները, հետեւաբար եւ Իտալացիները պարտութիւն մը կրած են Մատրիտի առջեւ: Ընդունելով հանդերձ թէ գրաւման ձեռնարկը ետ գացած է, Պերլինի թերթերը ոչ ծանրապէս վտանգուած կը նկատեն ազգայնականներուն դիրքը, ոչ ալ պատերազմի բախտը վեր ի վայր շրջուած :

*** Զօր. Ֆրանքօ հրամանագիր մը հրատարակեց, իբրեւ պետը ազգայնական Սպանիոյ, պահանջելով անմիջապէս իր կառավարութեան յանձնել կամ յայտնել բոլոր օտար դրամները, ոսկեդրամները եւ արժեթուղթերը, անհատներու պատկանին թէ դրամատուններու, Սպանիա գտնուին թէ արտասահման: Փոխարէն պիտի ստանան փէզէթաներ: Անսաստողները ծանր պատիժներ պիտի կրեն: Անոնք որոնց հարստութիւնը արտասահման կը գտնուի, իսկ իրենք Սպանիա կը բնակին ,պարտաւոր են անոնց գումարը յայտնել հինգ օրուան մէջ: Լրատուները սահմանուած տուգանքներուն 50 առ հարիւրը պիտի ստանան, եթէ իրենց տեղեկութիւնները ճիշդ ըլլան: Հրամանագրին անսաստումը կամ սուտ յայտարարութիւնները պիտի համարուին ապստամբութիւն: Յանցաւորները կրնան թէ բանտարկուիլ եւ թէ կորսնցնել իրենց սպանիական հպատակութիւնը :

Հարցաքննում Ատիս Ապէպայի կոտորածի մասին

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ ուշագրաւ վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Ատիս - Ապէպայի կոտորածի մասին, որ հետեւանքն է մարաջախտ Կրացիանիի դէմ սարքուած մահափորձին: Երեսփոխան մը գնահատելով հանդերձ իտալական ազգին մշակոյթը եւ պատմական աւանդութիւնը, յայտնեց թէ չի կրնար ծածկել իր խորին վրդովումը՝ գործուած վայրագութեանց մասին: Իր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, 700 Հապէշներ ապաստաներ են Ատիս Ապէպայի ամերիկեան դեսպանատունը, մնալով երեք օր: Իտալական իշխանութիւնները ապահովութիւն տուած ըլլալով, 700 ապաստանեալները դուրս ելեր , բայց կոտորուեր են մասցու ոչխարներու պէս: Երեսփոխանը չի պնդեր այս լրողութեանց բացարձակ ճշդութեան վրայ, բայց դիտել կուտայ թէ իտալական կառավարութիւնը որ եւ է պաշտօնական հերքում չհրատարակեց եւ թէ Նէկիւսը խնդրած է որ Ազգաժողովը քննիչ յանձնախումբ մը ղրկէ: «Այս երկրին կառավարութիւնը պարտաւոր է ուժ տալ Նէկիւսի խնդրագրին : Եթէ Իտալիա թոյլ չտայ որ քննիչ յանձնախումբ մը իր պաշտօնը կատարէ, Ազգաժողովը պէտք է իր 50 անդամ պետութեանց բարոյական զայրոյթը յայտնէ: Վտանգաւոր է հաճոյակատարութեան քաղաքականութիւն մը »:

—o—

ՍՈՒՐԻՈՅ թերթերը կը գրեն թէ թշնամութիւնը կը սաստկանայ սահմանամերձ քիւրտ ցեղախումբերու միջեւ: Թուրքիան ալ իր կարգին իւղ կը լեցնէ կրակին վրայ, մեծաքանակ զէնք ճարելով, մասնաւորապէս Ճարապլուսի շրջանին մէջ :

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՌԱՏԻՕՆ առաջին անգամ ըլլալով ձայնասփիւռով պիտի հաղորդէ Ս. Գերեզմանի զատկական պատարագին արարողութիւնները:

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՏԻԶԲՈՆԻ ԵՒ ՀՌՈՄԻ ՄԻՋԵՒ

Բ. ՇՐՋԱՆ.— ՕՏԱՐ ԲԱԽՏԱԽՆԴԻՐՆԵՐ

Տիգրանի մահով փաստօրէն վերջ կը գտնէր Արտաշէսեան հարստութիւնը: Անկէց յետոյ հռոմէական եւ պարթեւական գործակալ, Մար, Վրացի, Պարթեւ եւ Հրեայ բախտախնդիրներ սկսան ձեռքէ ձեռք յափշտակել Հայաստանի գահը:

Ասոնց առաջինը եղաւ Արիոբարզան Մարը (2): Հայերը զայն վտարեցին, Հռոմայեցիները Կայիոս Կեսարի առաջնորդութեամբ մտան Հայաստան: Այս արշաւանքին մէջ թէեւ Կայիոս Կեսար սպաննուեցաւ Արտագերս ամրոցի հրամանատար Ատտոնէն, սակայն Հռոմայեցիները կրցան Արիոբարզանը վերահաստատել իր գահուն վրայ:

Արիոբարզանի յաջորդեց իր որդին Արտաւազդ Դ. (5): Հայերը զայն սպաննեցին (10): Հռոմայեցիները Հայաստանի թագաւոր կարգեցին Տիգրան Զ. Հրեան, Հայերը զայն վտարեցին (12):

Պարթեւները կրկին Հայաստանի գահը տուին Երատոյի, Հայերը զայն վտարեցին (12):

Հռոմայեցիները Հայաստանի գահին վրայ բարձրացուցին Պարթեւներու նախկին թագաւոր Վոնոնը, որ իր հռոմայասէր բարքերուն համար վտարուած էր Տիզբոնէ (16), սակայն երբ Պարթեւներու Արտաւան Գ. թագաւորը, անոր ներկայութիւնը Հայաստանի մէջ անբաղձալի նկատելով պատերազմ սպառնաց Հռոմի, Հռոմայեցիները զայն Հայաստանէն հեռացուցին եւ անոր տեղը նշանակեցին Զենոն անուն Պոնտացի մը, որ թագաւորեց Արտաշէս Գ. անունով (18—34): Իր գլխաւոր զբաղումն էր որսորդութիւնը: Ասիկա ալ որսորդ թագաւոր մըն էր:

Արտաշէսի մահուընէն յետոյ, Պարթեւները Արշակ անունով Արշակունի մը բարձրացուցին Հայաստանի գահուն վրայ: Ասիկա ալ թունաւորուեցաւ պալատականներու կողմէ (35):

Մինչ Հռոմի դրդումով Վրաստանի Փարսման թագաւորին եղբայրը Միհրդատ Կոլխացի, Սարմատացի եւ Վրացի քաջամարտիկ զինուորներով մտած էր Հայաստան, անոր թագը խլելու համար, Պարթեւներու Արտաւան թագաւորը զօրաւոր բանակով մը իր Որոդէս որդին ղրկեց Հայաստան: Վրացիները յաղթական ելան, Որոդէս վիրաւորուեցաւ Փարսմանի ձեռքով: Արտաւան ուրիշ բանակով մը անձամբ մտաւ Հայաստան, բայց հռոմէական լեգէոնները Միջագետք մտած ըլլալով, Արտաւան պարտաւորուեցաւ նահանջել: Տիզբոնի մէջ զէնքը գահընկէց ըրին, փախաւ Սկիւթացիներու երկիրը, քիչ յետոյ յաջողեցաւ կրկին տիրանալ իր գահուն, բայց պարտաւորուեցաւ ճանչնալ Հայաստանի մէջ կատարուած իրողութիւնը, եւ այս կերպով Միհրդատ Վրացին գլխուն կապեց Հայաստանի թագը: Սակայն Հռոմի Կալիկուլա Կայիոս կայսրը Միհրդատը Հռոմ կանչելով, Հայաստանը լքեց Պարթեւներուն: Բայց Կալիկուլայի մահէն յետոյ, իր յաջորդը Կլաւտիոս Միհրդատը հռոմէական բանակով մը կրկին Հայաստան ղրկեց (41) եւ Պարթեւներու Դիմոնաքս զօրավարը պարտութեան մատնելով, զայն կրկին բարձրացուց Հայաստանի գահուն վրայ: Ց. Ք. 51ին Փարսմանի դրդմամբ Վրաց Հռադամեստ թագաժառանգը Հայաստան գալով յաջողեցաւ, խարէութեամբ եւ քանի մը ազդեցիկ նախարարներու մեղսակցութեամբ Միհրդատը սպաննել եւ յափշտակել Հայաստանի գահը:

Այս պահուն Պարթեւներու գահուն վրայ բարձրացաւ Վաղարշ, որ վճռեց ամէն գնով իր եղբայրը Տրդատը բարձրացնել Հայաստանի գահուն վրայ: Տրդատ պարթեւ բանակով մը մտաւ Հայաստան: Հայերը մեծ մասով միացան Տրդատի, Վրացիները Հայաստանէն վանելու համար: Հռադամեստ չկրնալով դիմադրութիւն մը կազմակերպել, փախաւ Վրաստան, բայց սովէն ու ժանտախտէն նեղուած Պարթեւները երկար չկրցան մնալ Հայաստանի մէջ: Հռադամեստ կրկին վերադարձաւ վրացի զինուորներով եւ սկսաւ անգթօրէն պատժել հայ ժողովուրդի պարթեւասէր հակումները: Հայերը վերջ ի վերջոյ ըմբոստանալով, այս արիւնկզակ հրէշը դուրս նետեցին Հայաստանէն: Տրդատ վերադարձաւ (54), սակայն Ներոն չէր կրնար հանդուրժել որ Պարթեւ մը թագաւորէ Հայաստանի գահուն վրայ: Հրահանգ տուաւ Կորբուղոնին մտնել Հայաստան եւ Տրդատը վանել հայկական գահէն: Ց. Ք. 59ին Կորբուղոն 30.000 հոգիով գրաւեց Բարձր-Հայքը եւ սկսաւ Բասենի եւ Արաքսի հովտին վրայով քայլ առ քայլ յառաջանալ դէպի Արտաշատ: Միեւնոյն ժամանակ Հայաստանի վրայ յարձակեցան Վրացիները հիւսիսէն, Կոմմագեցիները հարաւ արեւմուտքէն, եւ Մոսինոք հրոսակներ արեւմուտքէն: Տրդատի ուժերը անբաւական էին, ամէն կողմէ իր վրայ եկող թշնամիներուն դիմադրաւելու համար, անիկա ընդդրկեց լեռնային փոքրիկ կռիւներու դրութիւնը, բայց Կորբուղոն յաջողեցաւ Արտաշատի մօտ հայ-պարթեւական բանակը պարտութեան մատնելով, գրաւել Հայաստանի մայրաքաղաքը եւ զայն հիմնայատակ կործանեց: Յետոյ Արածանիի հովտով սկսաւ քալել Տիգրանակերտի վրայ: Սակայն իր ճամբուն վրայ երկու նոր ոսոխներ պիտի ցցուէին, Տարօնցիները եւ Մարդուղի (Խնուս) գաւառի ազգաբնակչութիւնը: Հռոմայեցիներ պարտաւորուեցան քայլ առ քայլ կռիւ մղել լեռ բարձրացած եւ ամրոցներու մէջ ապաստանած Հայերու դէմ, ահագին կորուստներ տուին, գործեցին որոշ խժդժութիւններ եւ հասան Տիգրանակերտի առջեւ (60), բայց տեղւոյն երիտասարդութիւնը միջնաբերդին մէջ փակուած զօրեղ դիմադրութիւն մը ցոյց տուաւ, Կորբուղոն այս դիմադրութիւնն ալ զսպելով Հայաստանի գահուն վրայ բարձրացուց Տիգրան Է. Հրեայ իշխանը: Ցիշեալը բաւական կարող զինուորական մըն էր, բայց Հայերը Արտաշատի աւերման հետեւանքով, զայրացած Հռոմայեցիներու դէմ, չէին կրնար հանդուրժել անոնց մէկ խամաճիկին տիրապետութեան, մեծ մասով համակիր մնացին Տրդատի: Հրեան որ հազիւ քանի մը հազար Հռոմայեցի եւ նոյնքան ալ թերեւս հայ զինուորներ ունէր իր տրամադրութեան տակ, մտաւ Ասորեստան, որ Պարթեւներու մէկ նահանգն էր եւ սկսաւ զայն աւերել ու ամայացնել, որովհետեւ, ինչպէս տեսանք, Մուսուլի շրջանը յենարան մըն էր պարթեւ բանակներու համար Մծբինի ճամբով, Տիգրանակերտի վրայ քալելու համար, այդ շրջանի չէն քաղաքները կը հայթայթէին պարթեւ բանակին անհրաժեշտ պարենաւորումը: Այդ քաղաքներու քանդումով, Տիգրան կը յուսար թէ իրենց յաջորդ արշաւանքին մէջ, Պարթեւները պարենաւորման դժուարութիւններ պիտի կրէին: Սակայն Վաղարշ չթոյլատրեց որ Ասորեստանը ամբողջութեամբ աւերուի, Տրդատը զօրաւոր բանակով մը ղրկեց Տիգրանի վրայ: Այս վերջինը փակուեցաւ Տիգրանակերտի մէջ, եւ յաջողեցաւ մեծ կոտորածով ետ քշել Պարթեւները, որոնց միացած էին բազմաթիւ Հայեր: Բայց Կորբուղոն պէտք եղած կերպով չպաշտպանեց Տիգրանը (*), այս վերջինը տեսնելով որ Հռոմայեցիներէն օգնութիւն ստանալու որ եւ է յոյս չկայ եւ իր բախտին ձգուած, չի կրնար սակաւաթիւ ուժերով, երկար դիմադրութիւն մը ցոյց տալ Տրդատի, Տիգրանակերտի հռոմէական պահակազօրքին ընկերակցութեամբ հեռացաւ Հայաստանէն: Տրդատ, որ արդէն իր եղբօրը Վաղարշի կողմէ ստացած էր Հայաստանի թագը, մտաւ Տիգրանակերտ: Վաղարշ առաջարկեց Հռոմայեցիներուն Տրդատը ճանչնալ Հայաստանի թագաւոր: Հռոմայեցիները իբրեւ պատասխան Պետոսը ղրկեցին Հայաստան, (Կորբուղոն Սուրիա մնացած ըլլալով, պարթեւական հաւանական յարձակման մը դէմ, այդ երկիրը պաշտպանելու համար):

Ցիշեալը մտաւ Հայաստան եւ քալեց Տիգրանակերտի վրայ: Տրդատ եւ Վաղարշ անոր լաւ ջարդ մը տուին: Պետոս շունչը առաւ Խարբերդի մօտ Հռանդէա բերդը: Հռոմէական զօրամաս մը, որ բերդէն դուրս ելած էր Պարթեւներու հետ չափուելու համար բնաջնջուեցաւ: Հայոց Վասակ սպարապետը Պետոսին խոստացաւ ազատ անցք, պայմանաւ որ ձգեն Հռանդէան եւ հեռանան Հայաստանէն: Պետոս ընդունեց, Հռանդէայէն դուրս ելած հռոմէական զօրքերը, Հայերէ եւ Պարթեւներէ շրջապատուած, լուծի տակէ անցուեցան եւ կրեցին զանազան նախատինքներ (61): Այս դէպքին վրէժը լուծելու համար, Կորբուղոն (63) խոշոր բանակով մը, Մալաթիոյ վրայով Եփրատը անցաւ, եւ եկաւ Հռանդէայի դիմաց բանակելու: Սակայն նոր բախում տեղի չունեցաւ, Հռոմայեցիները Տրդատը ճանչցան Հայաստանի թագաւոր, պայմանով որ Հռոմ երթալով, անձամբ Ներոնի ձեռքով ստանայ իր թագը: Ց. Ք. 66ին Տրդատ 3000 հայ եւ պարթեւ ձիաւորներով դիմեց Հռոմ եւ հոն պաշտօնապէս Հայաստանի թագաւոր հռչակուեցաւ, մասնակցեցաւ կրկէսի խաղերուն, կեցած տեղէն նետով ցուլ մը սպաննելով, չափազանց սիրուեցաւ Ներոնէ, որ 950000 ֆրանք նուիրեց Տրդատին ու անոր տրամադրութեան տակ դրաւ հռոմայեցի ճարտարապետներ, որոնք Արտաշատը վերաշինեցին: Քաղաքը պահ մը Ներոնիա կոչուեցաւ: Տրդատ վերադարձաւ Հայաստան 75ին, ետ մղեց Ալաններու մէկ յարձակումը, ուր մազ մընաց որ գերի իյնար, որովհետեւ լեռնական մը պարան նետած էր իր վրայ, Տրդատ կրցաւ սուրով պարանը կտրել եւ ազատիլ:

Կը տեսնուի թէ հայ բանակը ամբողջ այս շրջանին որոշ արժէք մը եւ մեծ թիւ մը չէր ներկայացներ, եւ կրաւորական դեր մը բռնած էր արտաքին ազդակներու հանդէպ: Գալով Արտաշատի աւերման անիկա քաղաքական անհրաժեշտութիւն մըն էր Հռոմի համար: Կորբուղա կը յուսար այս կերպով Հայերու ծանրութեան կեդրոնը Տիգրանակերտ փոխադրել, հռոմայեցի լեգէոններուն քթին եւ հսկողութեան տակ:

Աղբիւրներ.— Լէօի, Գ. Ալշանի, Սէն - Մարթէնի, Հ. Ս. Տէր Մովսէսեանի եւ Զոր. Պիծմանի երկերը:

ԱՐԱՄՈՐԴԻ

(*) Հակառակ անոր որ Ասորեստանը աւերուած մասամբ եւ հարաւային Հայաստանի բերքերը մարախի հետեւանքով փճացած էին, Պարթեւները կը կրկէին պարենաւորման դժուարութիւններ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՉՔԸ ՓՈՔՐ ԱՍԻՈՅ ՎՐԱՅ...

La Lumière շաբաթաթերթին Լոնտոնի թղթակիցը, կը գրէ.—

Ճնշում բանեցնելու միջոց մըն է, Գերմանիոյ համար, գաղթավայր պահանջելը: Ոչ թէ դէպի Ափրիկէ, այլ դէպի Արեւելք ուղղուած են Հիթլէրի աչքերը: Այս կարծիքը, զոր կրկնած ենք քանիցս, բացարձակապէս կը հաստատուի, այսօր, շնորհիւ «Տիէ Տէօյչէ Վոլքսվիրթշաֆթ» պարբերաթերթին, որ պաշտօնական օրկանն է ազգային - ընկերվարական կուսակցութեան.—

«Գերմանիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը խարսխուած է եւրոպական ցամաքամասին վրայ: Գերմանիա ճիշդ է որ գաղթավայր կ'ուզէ, բայց ոչ Ափրիկէի մէջ: Մեր գործը, մեր իրական նպատակը Միջին-Եւրոպայի խմբակցութեան կազմութիւնն է:

Քանի մը տարի վերջ, Արեւել. Եւրոպան այնպէս մը պիտի կազմակերպուի, որ մենք այլեւս, տնտեսական տեսակէտով, կախում պիտի չունենանք Անգլիայէն: Քանի մը տարի վերջ, ցամաքային ճամբան, որ կ'անցնի Փոքր Ասիայէն, պիտի դառնայ օգտագործելի եւ պիտի օգտագործուի»:

Ի՞նչ կը նշանակէ «ցամաքային ճամբայ»: Ներկայ դարուն առաջին տարիներու գերմանական աշխարհագրութիւնը «եւրասիական չեղուղի» կ'անուանէր ամէնէն կարճ ճամբան, որ Ատլանտեան ովկիանոսը կը միացնէր Հնդկական ովկիանոսին, անցնելով ցամաքի վրայով,— այդ երեւակայական գիծը կը մեկնէր Համպուրկէն եւ կը հասնէր Պասրա, անցնելով Փրակայէն, Պուտափէշթէն, Կ. Պոլիսէն, Ալէքսանտրէթէն: Այդ գիծը կը կտրէ Եւրոպան, իր կէսին երկայնքէն:

Վիլհէլմ Բ.ի քաղաքականութիւնը ուրիշ մտահոգութիւն չունեցաւ, բայց միայն տիրապետել չեղուղիին ամբողջութեան: Մայր - Գերմանիան արդէն այդ գծին առաջին ութերորդը ունէր իր ձեռքին մէջ:

Աւստրեւհունգար միապետութեան հետ կնքած իր դաշնագրով (1879) կը ստանար նաեւ յաջորդ երկու ութերորդները: Գծին մնացեալ 4 ութերորդները Վիլհէլմ ձեռք ձգեց շնորհիւ թրքական բարեկամութեան: Կը մնար գծին եւրոպական վերջին ութերորդը, որ կ'անցնէր հին Ռումանիայէն եւ հին Պուլկարիայէն: Պալքանեան պատերազմը չսկսած, երբ Սոֆիա եւ Պուքրէշ որոշ հակում մը ցոյց կուտային դէպի Երրեակ Ջինակցութիւն, գծին վերջին այդ մասն ալ կ'անցնէր Գերմանիոյ ձեռքը: Արդ, ընդհ. պատերազմէն 3 տարի առաջ, Գերմանիա տէրն էր Հնդկաստանի ցամաքային ճամբուն, ինչպէս Անգլիա՝ ծովային ճամբուն:

Այդ շրջանին սպառնալիքը թեթեւ էր տակաւին: Սակայն 1919ի դաշնագիրներով բրիտանական կայսրութիւնը վտանգէն ազատեցաւ բոլորովին:

Այսօր, եւրասիական չեղուղին ունի 1750 քիլոմեթր երկարութիւն եւրոպական ցամաքամասին վրայ: Առաջին հատուածը, 470 քիլոմեթր, գերմանական է: Աւելի վար, մաճառական 200 քիլոմեթրնոց հատուածը առաւել կամ նուազ չափով կ'իյնայ Գերմանիոյ հակակշիռին տակ: Սակայն, գերմանական եւ մաճառական հատուածներուն միջեւ տեղաւորուած է նոր Չեխոսլովաքիան:

Ասկէ՝ Փրակայի կենսական կարեւորութիւնը, իբրեւ առաջին հանգրուան եւրասիական ճամբուն վրայ, վասն պաշտպանութեան բրիտանական կայսրութեան: Ենթադրենք թէ Գերմանիա քանդեց Չեխոսլովաքիան: Այս ձեւով, ան կը տիրանայ չեղուղիին 1150 առաջին քիլոմեթրներուն: Ոչ մէկ կասկած, որ Փոքր Համաձայնութեան երեք անդամ պետութիւններէն մէկուն քանդումը պատճառ պիտի դառնայ, որ միւս երկուքը իյնան գերմանական շաւիղին մէջ: Արդ, արդի Ռումանիան ունի, ոչ թէ 400 ինչպէս առաջ, այլ 600 քիլոմեթր եւրասիական առանցքին վրայ:

Այս ամէնը կը նշանակէ թէ Չեխոսլովաքիոյ պարտութիւնը Գերմանիոյ կուտայ ոչ միայն տիրապետութիւն մը Դանուբեան աւազանին վրայ, այլեւ հակակշիռը Հնդկաստանի ցամաքային ճամբուն՝ անոր եւրոպական ամբողջ գծին վրայ: Ադկէ՝ երկու հետեւանք.— Գերմանիա վերստին կը կանգնի Փոքր Ասիոյ դռներուն առջեւ, Գերմանիա դարձեալ կը խուժէ Միջերկրականի մէջ:

Այս երկու հետեւանքներուն տրամաբանութեամբ՝ Անգլիա կ'ենթարկուի ուղղակի եւ լուրջ սպառնալիքի մը: Նախ Միջերկրականի վրայ Գերմանիա դուռ մը կը բանայ հոն ուր կը գտնուի բրիտանական կայսրութեան ռազմագիտական հաղորդակցութեանց հանգոյցը: Ոչ ոք կ'անգիտանայ, արդարեւ, թէ Անգլիոյ ծովային նախարարութեան նոր ռազմագիտութիւնը կը յենու հետեւեալ եղանակին վրայ,—պատերազմի պարագային՝ պարպել Միջերկրականի արեւելեան աւազանը, պաշտպանել Սուէզի ջրանցքը համախմբել ուժերով եւ ամրութիւններու շինութեամբ՝ արեւելեան Միջերկրականի մէջ, վերակազմել ու վերազինել Բաբելոնոյ հրուանդանին հին ճամբան՝ նախատեսելով կայսերական հաղորդակցութեանց գծին կրելիք հաւանական շեղումի պարագան: Կիպրոսը, դառնալով ծովամիջեան ամրոց, Հայֆան, Մուսուլի քարիւղի խողովակներուն բերանը, այժմ կը համարուին կայսրութեան «արեւադարձնային դրութիւնը»:

Միւս կողմէ, հետեւելով աւանդութեան՝ միայն իր ուժերուն չապաւինելու մտահոգութեամբ, Անգլիա կ'աշխատի ռազմական իր գիծերու հանգոյցը ամրացնել բարեկամութիւններու ցանցով մը Փոքր Ասիոյ եւ արաբական թերակղզիին մէջ: Արդ, Թուրքիան եւ իսլամական պետութիւնները կը հակակշռեն եւրասիական միջուղիին ասիական հատուածը: Ահա թէ ինչու այժմ Գերմանիա կը փորձէ խլել այդ հատուածը Անգլիոյ ձեռքէն: Տքթ. Շախթի ճամբորդութիւնը դէպի Էնկիւրի անհետեւանք չմնաց,— Գերմանիա, նախանիւթեր ստանալու ցանկութեամբ, առաջարկեց իր յանձնառութիւնը՝ արժէքի վերածելու համար նոր Թուրքիոյ բնական հարստութիւնները, տալով ճարտարագէտներ եւ անհրաժեշտ սարքաւորումը: Գերմանիոյ ազգ. տնտեսութեան վարիչը յետոյ իր ճամբորդութիւնը շարունակեց մինչեւ Պաղտատ եւ Թէհրան,— անոր աչքէն չվրիպեցաւ որ Իրաքն ու Իրանը եւս կ'արտադրեն շարք մը նախանիւթեր եւ սննդական տարրեր,— ինչպէս՝ բամպակ, բրինձ, գարի, չոր պտուղ: Այդ մասին Ֆրանքֆորթի գերմանական թերթը կը գրէ.—

«Տրապիզոնի եւ Իրանեան սահմանագլուխին միջեւ ինքնաշարժի ճամբու մը շինութիւնը առիթ մը պիտի ըլլայ խոյանք մը տալու Գերմանիոյ եւ Իրանի առեւտրական յարաբերութիւններուն»:

Ամէնուն յայտնի է, որ Թուրքիոյ հմայքը կ'աճի խլամ Միջին Արեւելքի վրայ,— կը յուսացուի որ շուտով ասիական դաշինք մը կնքուի Թուրքիոյ, Իրանի, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի միջեւ: Այն չափով որ Գերմանիա յաջողեցաւ իր ազդեցութիւնը ապահովել Էնկիւրիի մէջ, ասիական դաշինքը պիտի դառնայ գործիք մը գերմանական յառաջխաղացումին դէպի Պաղտատ եւ Հնդկական ովկիանոս:

Ո՞րն է առաջին բերդը, որ պիտի կրնար արգիլել այդ յառաջխաղացութիւնը:

— Փրական, թիւ 1 հանգրուանը, Հնդկաստանի ցամաքային ճամբուն վրայ:

Միայն ցամաքային ճամբա՞յ: Եւրասիական միջուղին, քանի մը փոքր խոտորումներով, օդային ճամբայ մըն է դէպի Հնդկաստան: Եւ դէպքերը այնպէս կ'ընթանան, որ կարծես կը հաստատեն թէ Գերմանիա միշտ ատոր մասին կը մտածէ: Ինչպէս քաղաքային օդանաւորդութիւն եւ զինուորական օդանաւորդութիւն միեւնոյն բաներն են, այնպէս ալ երկու երկիրներու քաղաքային օդանաւորդութեանց միջեւ կնքուած դաշինք մը տարբեր չէ երկու երկիրներու քաղաքական դաշինքէն կամ երկու երկիրներու զինուորական համաձայնութենէն: Արդ, կը յիշենք անշուշտ որ անցեալ 26 յունիսին օդանաւային դաշինք մը կնքուեցաւ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ, Պերլինի մէջ: Իտալիա, այդ դաշինքով, Երկոտասան կղզիներուն մէջ Գերմանիոյ կուտայ օդանաւային հանգրուան մը: Թանկագին զէնք մը՝ գերմանական վայրէջքին համար դէպի Պաղտատ, միաժամանակ գերման զինուորականութեան կողմէ նպաստ մը Իտալիոյ ընդդէմ բրիտանական տիրապետութեան՝ Միջերկրականի մէջ:

Երբ կը խօսուի օդային տորմիղի մասին, պէտք է միաժամանակ հասկնալ օդանաւային խարիսխն ալ միասին: Երբ կը խօսուի օդանաւային խարիսխի մասին, պէտք է հասկնալ վառելանիւթի շտեմարաններն ալ միասին: Հին աշխարհի վառելանիւթի երկու գլխաւոր շտեմարանները կը գտնուին եւրասիական միջուղիին 4000 քիլոմեթրնոց գծին վրայ,— Մուսուլի քարիւղի աւազանը եւ Ռումանիոյ քարիւղի աւազանը: Ներկայիս, մօտ 1300 քիլոմեթր է հեռաւորութիւնը ընդմէջ գերմանական օդանաւային մեծ խարիսխներուն եւ ռումանական քարիւղի աւազանին: Երբ Չեխոսլովաքիան գգետնուի, հեռաւորութիւնը կը կարճնայ այնքան որ 300 քիլոմեթրը չանցնիր, որով Ռումանիա, այլ եւս մինակ մնացած եւ արդէն գերմանական քարոզութիւններով տկարացած, չի կրնար լուրջ դիմադրութիւն մը ցոյց տալ:

Երբ Մուսոլինի, Լիբիոյ յաղթութեան կամարին առջեւ, կանգնած՝ ընդմէջ ֆրանսական Թունուզին եւ անգլիական Սուէզին, կը ստանայ իսլամական սուրը, անշուշտ կ'աշխատի իրեն եւ միաժամանակ իր գերման դաշնակցին համար: Պալէարեան կղզիներուն, Փանթէլարիայի եւ Տրիպոլսոյ մէջ՝ սպառնալով ֆրանսական եւ բրիտանական ծովային հաղորդակցութեանց գիծերուն, կը նպաստէ գերմանական յառաջխաղացումին դէպի Հնդկաստանի ցամաքային եւ օդային ճամբան:

Սակայն, եթէ երկու դիկտատորներու դաշինքը կը վերաբերի ամէն ասպարէզի եւ ամէն կէտի մէջ ունի նոյն նշանակութիւնը, ինչո՞ւ նոյնը չըլլայ ժողովրդապետութեանց դաշինքը: Բրիտանական կառավարութիւնը տարտամ խոհեմութեամբ մը միայն կը հեռանայ արեւմտեան ծայրագոյն մասին մէջ կղզիացումէն եւ Հռենոսի վրայ սահմանագլուխի վարդապետութենէն: Ամբարշէս կառչած իր գաղթային կայսրութեան ամբողջականութեան, թոյլ եւ վարանոտ կը թուի Կեդր. եւ Պալքանեան Եւրոպայի պաշտպանութեան մասին: «Կը կարծէք որ Անգլիացին կը կռուի՞ Չեխերուն համար», հարց կուտան խորհրդարանին մէջ:

Բայց ի՞նչ իմաստ ունի այս հարցումը, եթէ կռուիլ Չեխերուն համար, իրականին մէջ կը նշանակէ կռուիլ բրիտանական կայսրութեան համար:

ՍԹԷՖԱՆ ԹՈՒՐԷՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԿԱՐՕՏԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՍԱՐՍՈՒՌՆԵՐ

«Յառաջ»ի չորրորդ էջին վրայ գրուած յայտարարութիւններէն մէկը սեռնակէս դուրս հանեց զիս:

Մեր երկիրը, մարտի այս օրերուն, ուր յաճախ դռներուն առջեւ հաւաքուած խումբ, կուրծք ու թեւեր բաց, անցեալ կապուտ կը խաղային, հիմա ես հոս, վերարկուիս մէջ լաւ մը փաթթուած, կը քալեմ ուրախ: Հովը, չարաճճի աղջկան մը պէս հետս կը խաղար, այտերս ու ականջներս կը կծմթէր, որոնք սկսած էին ցուրտէն մսիլ, կարմրիլ: Բայց ինչ որ կոչեցի «Հայրենաշունչ սարսուռներ», յանկարծ սկսաւ տաքցնել զիս: Հիմա, այլ աւելի կազդուրուած, քայլ կը նետեմ անդադար:

Փորթ տ'Օրլէան: Հոս, ուր այլ եւս կը վերջանայ լոյս քաղաքը, դէմս կը պարզուի ուրիշ մը:

Ահա ցանցառ, տժգոյն լոյսերու ճառագայթները, յոգնած պառաւներու պէս քանի մը քայլ կը վազեն ու կը կենան: Եթէ ուրիշ մը անմիջապէս օգնութեան չհասնի, պիտի բոլորովին տխրուիս կենալ, երբ անծանօթ մըն ես տեղին:

Հակառակ առաջնորդ «Յառաջ»իս, որ տաքուկ գրպանիս մէջ բազմեր էր, սխալ ճամբայ մը սկսեր եմ քալել: Քալէ որ չես քալեր: Աջ ու ձախ փնտռածս չկայ: Ճարահատ դիմեցի համբաւաւոր սեւ սուրճին, որուն տէրը հաժեստ Ֆրանսացի մը, քաղաքավարութեամբ մը բացատրեց հանդիսավայրին տեղը:

Կը քալեմ: Հազիւ քանի մը հարիւր մեթր, եւ ահա յանկարծ պաշտօնեակիցներէս մէկը դէմս կ'ելլէ:

Այդ հանդէսը վայելողներէն առաջինը երկուքս եղանք: Քիչ վերջը, մէկիկ մէկիկ, խումբ խումբ եկող ժողովուրդի ծանրութեան տակ, սրահը սկսաւ հեւալ: Ինչ մեղքս պահեմ, ինծի պէս շատեր ոտքի վրայ մնացին:

Հանդէսը չէ որ պիտի նկարագրեմ, այլ միայն պատկերին ամենասիրուն մասը:

Ճառերը մէկ կողմ: Մտիկ ըրէ առաջին երգին այս համարը.

Ահա եղբայր քեզ մի դրօշ,
Որ իմ ձեռքով գործեցի,
Գիշերներս ես քուն չեղայ
Արտասուքով լուացի…

Երգիչ խումբի մէջէն օրիորդներու թրթռուն ձայներն այդ պահուն, կարծես սովորականէն աւելի աէր ու կեանք կը սփռէին իրենց շուրջը:

Բայց լսէ այս համարն ալ.

Ամենայն տեղ մահը մի է
Մարդ մէկ անգամ պիտ մեռնի,
Բայց երանի որ իւր ազգին
Ազատութեան կը զոհուի…

Այստեղ, երիտասարդներու ձայներն աւելի բոցավառ, հրաշունչ, տարբեր գոյն ու չեշտ կ'առնէին, առանց սակայն խեղդելու օրիորդներու ձայները որ զարնուելով պատերուն, կը մարէին:

Ահա երիտասարդ մը, որուն ճակատին տակ Ջութակը լեզու կ'ելլէր: Ահա օրիորդ մը, որ իր նուրբ մատներով դաշնակին լեզու կուտար: Ուրիշ օրիորդ մը, որ «Տրտունջք»ի արտասանութիւնովը մեզի հասկցնել կ'ուզէր Պ. Դուրեանի սիրտն ու հոգին այնքան պարզ եւ յստակ: Ահ, մեր տարազով հագուած այն խումբ մը աղջնակներու հայկական պարերը դեռ սիրտս իրենց շրջանակին մէջ առած՝ կ'օրօրեն: Երբ պահ մը ձախ ձեռքս ճակատիս կը հետեւիմ Հէյիհէ, Նման Սոնա եար եւ Եար տուտուլի Հայրենաշունչ եղանակներուն, կ'ըսեմ, ուրախութեան սարսուռ մը կ'անցնի ոտքէս մինչեւ գլուխս: Ու ակամայ շրթներս ալ նոյն եղանակը կը փսփսեն շատ հեղ, նոյն իսկ, ճամբան քալած ատենս:

Ապա այն փոքրիկներու հոս ու հոն թաւալիլը: «Մեծապահանջ»ի հնչիւնները, ժպիտները, բարեկամական ձեռքի սեղմումները եւ տարագիր Հայուն շունչն ու հոգին որ թռչունի թեւեր առած՝ կը սաւառնէր սրահին մէկ ծայրէն միւսը:

Արդեօք զգացե՞ր ենք այս ամէնուն մեծութիւնը: Ոչ անշուշտ ամբողջութեամբ: Կան բազմաթիւ երիտասարդ եւ երիտասարդուհիներ, որոնց ոտքերը սխալ սրահ կը մտնեն, միտքերը տարբեր բան կ'որոճան, եւ շրթունքներուն վրայ թուրք երգերը կը թառին…

Հայրենաշունչ ձայներ, սիրուն ձայներ, կ'ուզեմ որ հնչէք աւելի անոյշ եւ աւելի բարձր…

ՓԱՐՄԱՆԻ

Ի ՊԷՏՍ ՉԱՐԳԱՑԵԼՈՅ

— • —

Սիբիլի Արազ.— Հնար չէ՞ արդեօք որ բոլոր հայ գրողներն ու հրատարակիչները հասնին սա երջանիկ իրողութեան, թէ յաւէտ զերծ են քերականական պարզ կանոններու հակառակ ընդվզեցուցիչ սխալներ ընելու եւ հրատարակելու ծանր յանցանքէն: Այս տխուր երեւոյթը կը տեսնենք, դժբախտաբար, մեր մէջ միայն: Ու երբ կ'ըսեմ «մեր մէջ», պէտք է հասկնալ արտասահմանի հայ մամուլն ու գիրքը հաւասարապէս, որոնց մէջ սովորական դարձած են հայցական հոլով սեռի խնդիրները, շարադրութեան անսովոր յաճախ անճոռնի ձեւը, պատմական կարգի տառադարձական հրէշութիւնները: Որքան որ աղիտալի դէպքերուն բերումով կը մղուինք բնականաբար չքմեղացնել մեր նորագոյն կամ մինչեւ իսկ հնաբոյր գրողները, թէ այդ դէպքերուն բերումով զուրկ եղած են լեզուական անհրաժեշտ մարզանքէն եւ իրենց տաղանդն ու գրիչը կանոններով ու տրամաբանութեամբ ջրդեղելու հնարաւորութենէն, բայց ժամանակը որ կ'անցնի, փորձառութիւնը որ կը պարտադրուի, հետզհետէ չքմեղանքի առիթն ու հարկը կը նուազեցնեն: Թոյլ տուր, սիրելի Արազ, մէկ օրինակով մը վերջացնեմ այս մասին — Եւրոպական լեզուով հրատարակուած կամ գրուած ո եւ է Լրագրի, Հանդէսի, Գիրքի կամ Ցեղակի(?) մէջ չես հանդիպիր բնաւ մեր մէջ երեւցած, մինչեւ իսկ կանոնաւոր երեւոյթի կարգ անցած քերականական կամ շարադրական անճշգութիւններուն: Ինչ որ կը հրատարակուի, քերականական է եւ լեզուով տրամաբանական, ըստ կարգի եւ ըստ սեռի ո եւ է լեզուի: Յաճախ կը խորհիմ որ, եթէ մեր լեզուն, Ֆրանսերէնին կամ գերմաներէնին պէս, բառերու սեռ ունենար եւ, ըստ այսմ, ածականներու եւ գոյականներու համաձայնութիւնը եւ սերտ կապակցութիւնը, ի՜նչ պատկեր պիտի ընծայէին մեր մամուլն ու մեր գիրքը: Լաւ չէ՞ արդեօք, բնական չէ՞ միթէ որ խմբագրատուններու մէջ բազմին միայն այնպիսիներ՝ որոնք գոնէ պարզ քերականութիւն մը գիտնալու շնորհը կը ներկայացնեն, ճաշակէ ու վայելչութեան զգացումէ իսկ անկախաբար: Չարիք կ'ըլլայ լեզուին համար ո եւ է սովորութիւն, որ կը միտի աղարտել խաթարել լեզուին ոգին ու անոր ներշնչումի ջինջ աղբիւրը: Չէ՞ որ դարեր ամբողջ մեր պատմութեան մէջ գրական խաւարով պարուրուած են, լոկ այն պատճառով որ լեզուին բնութեան յարմարագոյն ո եւ է երկ ծնունդ չէ առած: Անկէց ալ կը հասկցուի, թէ քաղաքական գոյութեան ամէնէն հաստատուն սիւներէն մին է — եթէ ոչ միակը — փարթամ գրականութիւն մը, ու երբ փարթամ կամ ճոխ կ'ըսենք, պէտք է հասկնալ նախ եւ գլխաւորաբար լեզուին որակը եւ պայծառ հանգամանքները, որոնք խորհուրդի եւ զգացումի պէսպէս արտայայտութիւններուն կարողագոյն կ'ըլլան զայն: Այս ձեւով փարթամութեան վսեմ օրինակներ չե՞ն միթէ ֆրանսական, գերմանական, անգլիական գրականութիւնները - նորագոյնները միայն առնելով — եւ անոնց մէջ պէտք չէ միայն նկատի առնել լոկ իմաստը, սեռը, ճախրանքը գաղափարի եւ ուժգնութիւնը զգացումներուն, այլ նաեւ ճշգօրէն լեզուին գործիքը, ոգին, որ զանոնք կը դարբնէ՝ անմահական պատմուճան հագցնելով անոնց: Այս ճշմարտութիւնը երէկէն չի սկսիր, յաւիտենական է, կը սկսի այն րոպէին՝ երբ մարդկային խորհուրդը կամ զգացումը իբրեւ գիր սառեցաւ եւ արձանացաւ: Այս յատակին վրայ ուրիշ օրինակ մը, սիրելի Արազ, եթէ թոյլ տաս.— Հինէն ի վեր գիտուած երեւոյթ մըն է որ պատմութեան մէջ ինքնայատուկ եւ բացառաբար պատուաւոր, յարգի համբաւ կը վայելէ այն ազգը կամ ժողովուրդը որ, պահիկ մը նոյնիսկ իր քաղաքական ուժի եւ ծաւալի պարագան անտեսելով, գրական յայտնի գրողմով կը կերպաւորուի լեզուին թափօրական բեմին վրայ: Մնացածը ինքնին կը հասկցուի:

Բայց ժամ է դառնալ վերջապէս մեր դերբուկին, Արգոսի աչքէն այսքան իսկ խուսափիլը քմերախտութիւն(?) համարելով.—

Ո՞ւր է ... Բլիթառք (Պղուտարքոս): Ո՞ւր է Օվիտ (Ովիդիոս): Ո՞ւր է Էշին (Եսքինէս) եւ ուրիշ բազմաթիւ անգամներ յեղյեղուած տառադարձելի յատուկ եւ պատմական անունները, զոր մեր նախնիք առած են իրենց բնական եւ հօրամօրեն(?) արտասանութեամբ: Այսինքն հելլէն մեծանուն իմաստասէր պատմիչը Պղուտարքոս է ... մկրտութեան անունով, ոչ թէ Բլիթառք կամ տարբեր աղճատ անունով: Հռոմայեցի հռչակաւոր տաղերգուն Ովիդիոս է իր ծնողքին գիրկերուն մէջ, ոչ թէ ֆրանսաձայն Օվիտ: Հելլէն կորովի ատենաբանը եւ Դեմոսթենէսի արժանաւոր ախոյեանը Եսքինէս է ոչ թէ Էշին աղաւաղուած հնչումով: Ինչո՞ւ ո եւ է գրող համարձակի դասական շրջանի յատուկ, տեղական, պատմական անունները, առանց գիտնալու, թարգմանել կամ գրել իր հասկցած օտար լեզուին արտասանութեամբ, քանի որ Հայուն համար կը թարգմանէ կը գրէ, եւ քանի որ Հայ հին գրականութիւնը, միեւնոյն դասականութեան կը պատկանի, այն շրջաններուն, երբ ձուկի պէս համր էին եւրոպական արդի գրականութիւնները: Ինչո՞ւ ըսեմ — Բեղաս, քանի որ Ապողոնի այն ճախրասլաց այերածին իր յատուկ անունովը Պեգասոսն է, որ իր նիւթը այնքան փափկօրէն եւ հպարտութեամբ միանգամայն ընծայած Պ հին ու նոր հայասուն արժանաւոր պուէտներու:— Քերթողական այս յափշտակութեան մէջոցին միայն կարելի է քշել սա ... բանաստեղծական փարկածը(?), թէ Հայ Աբեղը մօտիկ է Եգիպտական հին Ռա Աստուածին:— Սիրելի Արազ, ձայնաւոր գիրերէն Ա. եւ Ե երբեմն կամ աւելորդ են, կամ զիրար կը փոխանակեն, այսպէս՝ արագ կամ երագ, րամ կամ երամ, երամակ, ինչպէս րամին հետ նոյն է թանձր գիրով ռամ, ռամիկ: Անկէց դժուար չէ հետեւցնելը, թէ արագին կամ երագին վրայ դրուած նեցուկը Ա կամ Ե կարելի է ջնջել եւ արմատականը նկատել լոկ րագ, Ա կամ Ե իբրեւ չունեցած առնելով Հ ին պէս:— Հոս անհնարին է ուրեմն յայտնել թէ մեր հսկայ(?) բառը նոյն է գերմաներէն Riese ին հետ, հով սկզբնաւորուած, իբրեւ չունեցած կամ հնչական, ինչպէս հնչականին h տառը աւելցած է իբրեւ զարդ ունելին(?) վրայ:

Բայց չարն ընդ հուպ:

ՏԱՐԱԶ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՐՔԱՆԱԼՈՒ ՀՐԱՒԷՐ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ

— • —

«Ազշամքի» (Հիւսէյին Ճահիտ) կը գրէ «Ազշամ»ի մէջ, (19 մարտ), հետեւեալ խորագրին տակ.— «Ե՞րբ կարելի է հարազատ թուրք նկատել Հրեաները»:—

Հանրային վայրերու մէջ Թուրքերէն խօսելու խնդիրը, փոքրամասնութեանց հարցը, սա ալ Հրեաներուն կացութիւնը հրապարակ հանեց: Քանի մը օր առաջ, մեր հրեայ հայրենակիցներէն ծանօթ անձերու թերթերու մէջ երեւցած խօսքերն ու գրութիւնները կարդացինք: Անոնց կարգին համայնքին պետը կ'ըսէ.

«Հրեաները փոքրամասնութիւն չեն, Թուրք են եւ թուրքերէն պէտք է խօսին»:

Հոսկէ կը սկսի առաջին հակասութիւնը: Ի՞նչպէս կարելի է ըմբռնել որ Թուրք հաւաքականութեան մաս կազմող եւ փոքրամասնութիւն չեղող զանգուած մը երբ «համայնք» կ'ապրի եւ համայնքի պետ ունի:

Օսմ. շրջանին փոքրամասնութիւն եւ համայնք իրողութիւն մըն էին: Այդ շրջանին ամէնէն մեծ սխալը այն աշխատանքն էր, որով կ'ուզուէր լեզուի, կրօնի, ցեղի եւ նոյն իսկ գաղափարի տարբերութեանց համար միութիւն կազմել:

Կատարեալ իմաստով փոքրամասնութիւն ըլլալու համար, չի բաւեր միայն լեզուի եւ կրօնի տարբերութիւնը, այլ պէտք է մասնաւորաբար գաղափարի, ուրիշ մայր հայրենիքի կապի մը զգացումը: Այս տեսակէտով փոքրամասնութիւն էին Թուրքիոյ Յոյները, որոնք հելլէնական բաղձանքները կը հետապնդէին, նոյնպէս Հայերը որոնք իրենց համար առանձին հայրենիք կը պահանջէին: Նոյն իսկ անոնցմէ մէկ մասը ոչ թէ փոքրամասնութիւն, այլ թշնամի էր, քանի որ Թուրք հայրենիքի բաժանումին համար կ'աշխատէր:

Անցան այդ շրջանները: Այս զգացումով մարդ չմնաց, ներկայիս Յոյներն ու Հայերը, թերեւս կրօնի եւ լեզուի տեսակէտով կը տարբերին Թուրքերէն:

Երբ նկատի ունենանք որ Թուրքիոյ հանրապետութիւնը աշխարհիկ է, այսինքն պետութիւնը պաշտօնապէս կրօնք մը չի ճանչնար, կրօնքի տարբերութիւնը պատնէշ մը չի կազմեր: Մէջտեղը միայն լեզու մը կը մնայ. որով իրենց ձեռքն է սահմա ալ վերցնել եւ ամբողջովին ձուլուիլ Թուրք հաւաքականութեան մէջ:

Այս գործը ամէնէն առաջ եւ ամէնէն լաւ ձեւով մեր հրեայ հայրենակիցները կրնան ընել, որովհետեւ ամէն տեղ ըրած են: Այսօր Ֆրանսայի, Անգլիոյ, այսինքն ազգ. միութեան ամէնէն զօրաւոր երկիրներու մէջ, Հրեաները ոչ մէկ տարբերութիւն ունին կատարեալ ֆրանսացիէ կամ Անգլիացիէ մը: Ինչպէս Անգլիոյ, Ֆրանսայի մէջ ալ Հրեաներէն պետական մարդիկ, գիտուններ, գրագէտներ հասած են. սակայն ասոնք իրենց կրօնը պահելով հանդերձ, չեն խորհիր իսկ թէ Հրեայ են, որովհետեւ ոչ իրենց դպրոցները, ոչ համայնքը եւ ոչ ալ լեզուն ունին:

Հետեւաբար, եթէ Թուրքիոյ Հրեաներն ալ իսկապէս կ'ուզեն Թուրք ըլլալ (ինչ որ իրենց շահը կը պահանջէ), կրնան Թուրք ըլլալ, առանց սինակոկը ձգելու:

Առաջին պայմանն է՝ հրաժարիլ համայնքային կազմակերպութիւններէն, նոյն իսկ կոտրելով իրենց միջեւ գոյութիւն ունեցող մասնաւոր եւ նեղ ընկերային շրջանակը՝ մտնել Թուրք հաւաքականութեան մէջ:

Երկրորդ պայմանն է՝ փակել,— ինքնաբերաբար — համայնքին մասնաւոր դպրոցները եւ Թուրք վարժարանները յաճախել, այս կերպով հետզհետէ մայր լեզուի վիճակին հասցնել թուրքերէնը եւ օտար լեզուները Թուրքերուն նման իբր «օտար լեզու» սորվիլ:

Մինչեւ որ չկատարուին ասոնք, հրապարակ հանուած թրքութեան պնդումները կը մնան ի ցոյց մարդկան եղած խօսքեր:

— • —

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Օդանաւային Բանակին համար չարունակ երիտասարդ տարրեր կը հասնին: Հարիւրաւոր Հարալէկցիներ օդանաւորդ պիտի ըլլան: Անգարայի մէջ սկսան կանոնաւոր դասերը: Հարալէկի Ա. եւ Բ. դասարաններէն անջատուած ուսանողներ չարքուշի(?) մէջ չորս օր մարզանք կ'ընեն:

ՂԱԼԱԹԻՈՅ նախկին ինքնակոչ Թաղականներէն(?), երեքհոգի, որոնց գլուխը կը գտնուի տխրահռչակ Ցոլհ. Շահին Դայա, դատի քաշուեցան իլգաֆի(?) տեսչութեան կողմէ, իբրեւ գեղծարարներ: Ահա մարդիկ որ հոր կը փորէին ուրիշին համար, բայց իրենք ինկան գլխիվայր:

ԲԱՆԿԱԼԹԻԻ գերեզմանատան եկեղեցիին գլխաւոր դուռը, որ կը գտնուի հանրակառքի ճամբուն վրայ եւ որ փակուած էր երկու տարիէ ի վեր, վերաբացուեցաւ Պոլսոյ կուսակալին հրամանով, քանի որ բոլոր դատերը վերջացած են:

ՆԵՐԳԱՂԹԻ դիմումներուն առթիւ, Բարեգործականը զեկոյցով մը կը տեղեկացնէ թէ հազիւ 1938ին կարելի պիտի ըլլայ ձեռնարկել, համաձայն Երեւանէն ստացուած տեղեկութիւններու:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍՈՑ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

(ՑԱՆՁՆՈՒԱԾ՝ Հ. Խ. Ս. Հ. ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ 9ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ)

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌՈՒՑՈՒԱԾՔԸ

Յօդ. 13. Տնտեսական եւ քաղաքական, ինչպէս եւ պաշտպանութեան գծով փոխադարձ օգնութիւն իրականացնելու նպատակով, Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնը կամաւոր կերպով միանալով իրաւահաւասար Խորհր. Սոցիալիստական Հանրապետութիւններին— Ռուսաստանի ԽՖՍՀ, Ուկրայնական ԽՍՀ, Բելոռուսական ԽՍՀ, Ադրբէջանական ԽՍՀ, Վրացական ԽՍՀ, Թուրքմենական ԽՍՀ, Ուզբեկական ԽՍՀ, Տաճիկական ԽՍՀ, Ղազախական ԽՍՀ եւ Կիրգիզական ԽՍՀ — հետ կազմել է միութենական պետութիւն — Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնների Միութիւն:

Սրանից յենլով, Հայկական ԽՍՀն ԽՍՀՄին, յանձին նրա իշխանութեան բարձրագոյն մարմինների եւ պետական կառավարմանմարմինների, ապահովում է ԽՍՀՄի սահմանադրութեան 14րդ յօդուածով որոշած իրաւունքները:

ԽՍՀՄի Սահմանադրութեան 14րդ յօդուածի շրջանակներից դուրս Հայկական ԽՍՀն պետական իշխանութիւնն իրականացնում է ինքնուրոյն կերպով, լրիւին պահպանելով իր վեհապետական իրաւունքները:

Յօդ. 14. Հայկական ԽՍՀն իրեն իրաւունք է վերապահում ազատ կերպով դուրս գալու Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնների Միութիւնից:

Յօդ. 15. Հայկական ԽՍՀի տերիտորիան չի կարող փոփոխուել առանց Հայկական ԽՍՀի համաձայնութեան:

Յօդ. 16. Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնների Միութեան օրէնքները պարտադիր են Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութեան տերիտորիայում:

Յօդ. 17. Հայկական ԽՍՀի իւրաքանչիւր քաղաքացի հանդիսանում է ԽՍՀՄի քաղաքացի:

Հայկական ԽՍՀի տերիտորիայում բոլոր միւս Միութենական Հանրապետութիւնների քաղաքացիներն օգտուում են Հայկական ԽՍՀի քաղաքացիների բոլոր իրաւունքներով:

Յօդ. 18. Հայկական ԽՍՀի իրաւասութիւնը, յանձին նրա իշխանութեան բարձրագոյն մարմինների, ենթակայ են՝

Ա) Հայկական ԽՍՀի սահմանադրութեան սահմանումը եւ նրա կատարման վերահսկողութիւնը.

Բ) Հայկական ԽՍՀի վարչական-տերիտորեալ բաժանումը.

Գ) Հայկական ԽՍՀի օրէնքների հրատարակումը.

Դ) Պետական կարգի եւ քաղաքացիների իրաւունքների պահպանութիւնը.

Ե) Հայկական ԽՍՀի ժողովրդա-տնտեսական պլանի հաստատումը.

Զ) Հայկական ԽՍՀի պետական պիւտճէի հաստատումը.

Է) Պետական եւ տեղական հարկերի, տուրքերի եւ ոչ հարկային եկամուտների սահմանումը՝ համաձայն ԽՍՀՄի օրէնսդրութեան.

Ը) Հայկական ԽՍՀի շրջանների տեղական պիւտճէի իրագործման ղեկավարումը.

Թ) Ապահովագրական եւ խնայողական գործի ղեկավարումը.

Ժ) Հանրապետական եւ տեղական մարմիններին ենթակայ բանկերի, արդիւնաբերութեան ղեկավարումը. կան եւ առեւտրական ձեռնարկութիւնների ու կազմակերպութիւնների կառավարումը, ինչպէս եւ տեղական արդիւնաբերութեան ղեկավարումը.

Ի) Միութենական մարմիններին ենթակայ ձեռնարկութիւնների գործունէութեան վրայ հսկողութիւնն ու վերահսկողութիւնը.

Լ) Հողից, ընդերքից, անտառներից ու ջրերից օգտուելու կարգի սահմանումը.

Խ) Բնակարանային եւ կոմունալ տնտեսութեան, բնակարանային շինարարութեան եւ քաղաքների ու այլ բնակավայրերի բարեկարգութեան ղեկավարումը.

Ծ) Ճանապարհային շինարարութիւնը, տեղական տրանսպորտի եւ կապի ղեկավարումը.

Կ) Աշխատանքի վերաբերեալ օրէնսդրութիւնը.

Հ) Առողջապահութեան գործի ղեկավարումը.

Ձ) Սոցիալիստական ապահովութեան գործի ղեկավարումը.

Ղ) Տարրական, միջնակարգ եւ բարձրագոյն կրթութեան գործի ղեկավարումը.

Ճ) Հայկական ԽՍՀի կուլտուրական - լուսաւորական եւ գիտական կազմակերպութիւնների ու հիմնարկների ղեկավարումը եւ հանրապետական նշանակութիւն ունեցող կուլտուրական - լուսաւորական կազմակերպութիւնների եւ հիմնարկների կառավարումը.

Մ) Ֆիզիքական կուլտուրայի եւ սպորտի գործի կազմակերպումն ու ղեկավարումը.

Յ) Հայկական ԽՍՀի դատական մարմինների կազմակերպումը.

Ն) Հայկական ԽՍՀի քաղաքացիութեան իրաւունք տալը.

Շ) Հայկական ԽՍՀի դատական մարմինների կողմից դատապարտուած քաղաքացիների ամնիստիա եւ ներումն շնորհելու իրաւունքը:

(2)

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (235)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

«Որքան մեծ եղաւ զարմանքս, երբ յաջորդ օրը, առաւօտեան ժամը տասի մօտերը, աչքս բացի եւ ինքզինքս գտայ ճաշակով զարդարուած սենեակի մը մէջ, մաքուր մահճակալի մը վրայ երկնցած: Առջի վայրկեանին գիտակցութեան չեկայ, ուզեցի տեղէս ելլել: Սակայն, անմիջապէս, զգացի, որ ոտքս ու ձեռքս անշարժութեան դատապարտուած են, իսկ գլուխս, թնդանօթի ռումբի ծանրութեամբ ինկած է բարձի վրայ: Բարձրանալու ճիգը եւ անկէ առաջացած ցաւը վայրկենաբար ուշքի բերին զիս: Պատուհանի առջեւ տարեց կին մը նստած կարկտուկ կ'ընէր, արթննալս տեսնելով տեղէն բարձրացաւ, ու մատը շրթունքին դրած՝ լռութիւն պատուիրեց ու դուրս ելաւ սենեակէն: Եթէ ուզէի իսկ՝ չէի կրնար խօսիլ: Գլուխս եւ կզակս այնքան ուժեղ կերպով փաթթուած էր, որ բերանս իսկ չէի կրնար բանալ: Վերջէն բժիշկը պատմեց, որ կէս գիշերին հազիւ թէ տուն հասեր էինք, եւ ինք անմիջապէս ուրիշ բժիշկ մըն ալ կանչելով վէրքերս քններ, դարմաներ ու նորէն փաթթեր էին:

«Ամիսէն աւելի պառկած մնացի սիրելի բժիշկի տան մէջ: Առանց շարժելու հնարաւորութեան, կռնակիս վրայ պառկած կ'անցընէի օրերս: Սարսափելի ձանձրացած էի: Եթէ միայն կարողանայի կարդալ, թերեւս ժամանակը այնքան դժնդակ ծանրութեամբ չանցնէր: Բժիշկ Տէր Յակոբեանն ու իր բժիշկ ընկերը ամէն օր վէրքերս կը քննէին՝ պէտք եղած խնամքը տանելով: Միակ մխիթարութիւնս բժիշկի մայրն էր, անձնուէր կին մը, որ այնքան ուշադիր կերպով կը հետեւէր ինծի, մօր նման գուրգուրալով վրաս:

«Մէկէ աւելի անգամներ փորձուեցայ գրել հօրս՝ յայտնելու անոր, թէ ո՛ւր եւ ի՛նչ պայմաններու մէջ եմ: Բայց ամէն անգամուն ալ յետաձգեցի զանազան պատճառներով: Երկիր անցնելու որոշմանս վրայ անխախտ կը մնայի: Բերնէ բերան իմ անունս տարածուեր էր ժողովուրդի մէջ: Շատ չատեր գիտէին, որ Պոնտոլովսկիի ահաբեկումը ես եմ կատարած: Արդեօք այդ մասին կառավարութիւնը բան մը լսա՞ծ էր. թերեւս կը հետեւէին մեր ընտանիքի անդամներու շարժումներուն: Կը մտածէի բոլորովին բժշկուելէ վերջ անգամ մը անցնիլ Թիֆլիս, մերոնք տեսնելու համար: Ես բժիշկ Տէր Յակոբեանի տանը կը մնայի, եւ որովհետեւ, ինչպէս ըսի արդէն, իմ անունս տարածուած էր, սիրելի բժիշկս տնեցիներուն եւ երբեմն եկող հիւրերուն ծանօթացուցեր էր զիս, որպէս Նախիջեւանի ուսուցիչ մը, իբր Պարոն Լեւոն: Այդպիսով՝ իմ ինքնութեանս մասին, բացի բժիշկէն մարդ տեղեկութիւն չունէր: Երեք շաբաթ անցաւ: Առանց նեղութեան կրնայի արդէն խօսիլ, անկողնիս մէջ շարժիլ: Վէրքերս սպիանալու վրայ էին, թէեւ դէմքս դեռ ծածկուած կը մնար, եւ բժիշկս չէր ձգեր որ ոտքի ելլեմ: Ձախ թեւիս եւ ոտքիս ջիղերը քաշուած էին: Բժիշկը կատակելով կ'ըսէր, թէ ոտքի ելլելուս թեթեւ մը պիտի կաղամ, եւ թեւս ալ ուղիղ պիտի չկախուի: Այս խօսքերը կէս կատակ կ'ընդունէի, բայց միեւնոյն ժամանակ կղզիի վրայ անցուցած ժամերս մտաբերելով՝ կը մտածէի թէ, եթէ բժիշկի ըսածը իրողութիւն ալ լինէր, նորէն փառք տալու էի, որ այդքան աժան կերպով ազատած էի այնքան մեծ աղէտէ մը:

«Վահէ, դէմքիս վէրքը ամենավերջը սկսաւ լաւանալ: Զարմանալի կերպով վատ նախազգացում մը ունէի, թէեւ առանց պատճառի ... Ամիս մը անցեր էր: Ես բոլորովին կազդուրուած կը զգայի եւ շատ անհամբեր՝ ոտքի ելլելու: Օր մը երկու բժիշկներս, դէմքիս վէրքը բաւական գոցուած համարելով, կարերը քանդեցին, ու վէրքը լուալով կը պատրաստուէին վիրակապով փաթթել: Խնդրեցի բժիշկէս, որ հայելի մը բերէ. կ'ուզէի դէմքս տեսնել: Իմ սիրելի բժիշկը յայտնապէս վարանելով՝ զարդասեղանի վրայէն վերցուց հայելին ու ձեռքս տուաւ»...

Լեւոնը դէմքը ձեռքերուն մէջ առած լռեց: Վահէն ընկերոջ ձեռքը ափին մէջ առած, մտերմօրէն սեղմեց.

— Կը հասկնամ, Լեւոն, սարսափելի տառապանք մը ապրած լինելու ես:

«Հազիւ թէ հայելիի մէջ անդրադարձող դէմքս տեսած,— պատմութիւնը շարունակեց Լեւոնը հազիւ լսելի ձայնով,— յուսահատ աղաղակ մը հանելով՝ հայելին ձեռքէս նետեցի եւ գլուխս թաղեցի բարձի մէջ: Վահէ՛, չէի կրնար, չէի ուզեր հաւատալ, թէ տեսածս իրօք իմ դէմքն էր ... Ի զուր բժիշկները կ'աշխատէին զիս հանդստացնել: Հոգիս անսահման յուսահատութեամբ լեցուած էր, դառնօրէն կ'արտասուէի:

«Երբ սենեակի մէջ առանձին մնացի, հակառակ բժիշկներու պատուէրին, անկողնէս ելայ եւ նոր ոտքի ելլող երեխայի նման պատէն բռնած՝ մօտեցայ զարդասեղանին ու հայելին վերցնելով՝ վերադարձայ անկողինս: Երեք օր հայելին բարձիս տակ պահեցի, Վահէ՛, ու ամէն անգամ, որ հայելին հանելով դէմքս կը դիտէի, սիրտս կտոր կտոր կը լինէր, անսահման յուսահատութիւն մը կը պաշարէր զիս, ու այլ եւս չէի հասկնար, թէ կեանքը ի՞նչ իմաստ կրնար ունենալ ինծ համար:

«Այրածուեւ յուսահատութիւնս չես կրնար երեւակայել ... Առանց ձախ այտի, աչքս սեւ ծակի նման, երեսիս մէկ կողմը ողորկ կաշի մը, առանց յօնքի եւ մազի, իսկ անվնաս մնացած կողմն ալ բազմաթիւ կապոյտ բիծերով՝ սարսափ կ'ազդէին վրաս: Ես ինքս ինծի համար անճանաչելի դարձած էի:

«Որքան ալ յուսահատ էի, սակայն ժամանակը լաւագոյն բժիշկս եղաւ: Կամաց կամաց հաշտուեցայ կատարուած իրողութեան հետ: Բայց հոգիիս մէջ այնպիսի խոր բեկում մը առաջացաւ, որ երբեմն ինքնիրենս հարց կուտայի, թէ իրօ՞ք որ ե՛ս, ես ինքս եմ: Ես այլ եւս ոչ միայն դէմքով, այլ եւ բնաւորութեամբ փոխուեցայ: Ժամերով կը նստէի առանց բառ մը արտասանելու: Մէկ կեդրոնացած մտածում ունէի, որ առաջ ոտքի ելլել եւ անցնիլ Երկիր:

«Բժիշկ Տէր Յակոբեանը Թիֆլիս հրատարակուող հայ թերթերը կը ստանար: Երբ բաւական մը կազդուրուած էի, բժիշկի պատուական մայրը թերթերը ուղիղ ինծ մօտ կը բերէր, որ անոնցմով զբաղէի: Օր մը կը բանամ թերթ եւ ահա առաջին երեսին վրայ իմ մահուան քառասունքի առթիւ կատարուելիք հոգեհանգստի յայտարարութիւնը կը կարդամ ... Չեմ կարծեր, թէ ուրիշ մէկը ունեցած լինի իմ հոգեկան ապրումները .. Ես դեռ կենդանի՝ եւ հոգեհանգիստ ...

«Հեռագրե՞լ մերոնց, յայտնե՞լ որ կենդանի եմ ... Անկողնիս մէջ նստած, ժամերով մտածեցի: Դեռ ամիսներ առաջ Երկիր անցնելու որոշում տալով՝ ես խզեր էի ամէն կապ կեանքի հետ ու այլ եւս ոչ մէկ ակնկալութիւն ունէի: Մեռա՞ծ. ուրեմն թող մեռած ալ կարծեն: Ի՞նչ իմաստ կրնար ունենալ ինծի համար կրկին յարութիւն առնելը, երբ կեանքիս հունը այնքան վճռականօրէն փոխուած էր: Ահա այս մտածումները զիս տանեցին ապրիլ իբր նոր մարդ մը, նոր Լեւոն մը: Բժիշկը միայն գիտէր իմ ինքնութիւնս: Խնդրեցի, համոզեցի զինքը, որ գաղտնիք մնայ այդ՝ մեր երկուքին մէջ: Կը հասկնար վիճակս, կը զգար թէ ի՛նչ ողբերգութիւն մը կ'ապրիմ: Համաձայնեցաւ: Երկու ամիսէն ոտքի ելայ: Ճիշդ է, քիչ մը ձախաւեր կերպով սռնձուած, բայց եղածով պէտք է գոհանայի, ուրիշ ճար չկար:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

եւ ամէն տեսակ զէնքերու առաքումը դէպի Սպանիա, Վոսփորի ճամբով։ Կ'ըսուի թէ Ֆրանսայի դէմ ալ ամբաստանութիւններ պիտի ըլլան։

60,000 հոգի ջարդուած Մատրիտի մէջ?

Սպանիոյ ապստամբ իշխանութեան կողմէ հրատարակուած տեղեկագրի մը համաձայն, քաղաքացիական պատերազմէն ի վեր, միայն Մատրիտի մէջ կոտորուած են 60000միապետականներ, ազնուականներ եւ ազգայնականներու համակիրներ։ Տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ զոհերէն 35,000ին լուսանկարները դասաւորուած են Մատրիտի գաղտնի ոստիկանութեան դիւանատան մէջ։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, ուրիշ 20,000 ազգայնականներ ալ սպաննուած են Վալենցիայի եւ Պարսելոնայի բանտերուն եւ փողոցներուն մէջ։

*** Կռիւները կը շարունակուին Մատրիտի շրջանին մէջ, թէեւ ոչ նոյն ուժգնութեամբ։ Կ'ըսուի թէ Իտալացիներուն տեղ Մարոքցի զինուորներ դրուած են նոյն ճակատին վրայ։

*** «Իզվեստիա», Մոսկուայի կառավարական պաշտօնաթերթը, խմբագրականով մը կը ջանայ ապացուցանել թէ խորհրդային իշխանութիւնը երբեք միտքէն չէ անցուցած պոլշեւիկացնել Սպանիան, այլ կ'ուզէ որ ժողովրդավար հանրապետութիւն մը հաստատուի այդ երկրին մէջ։

1200 կառքեր ռմբահարուած Մանչուրիայի մէջ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը, որ վերջերս պտոյտ մը կատարած էր Մանչուրիոյ մէջ, կը հեռագրէ թէ Փէքինէն.— Մեծապէս փոխուած է խորհրդային իշխանութեան տրամադրութիւնը։ Անցեալ տարի Ռուսերը բացէ ի բաց կը խուսափէին զինուորական չփումէ՝ Ճափոնցիներու հետ, որոնք յարձակողական էին այն ատեն։ Այժմ փոխուած է կացութիւնը։ Ռուսերը յարձակողական դարձած են, Ճափոնցիները զգոյշ։ Ճափոնի զինուորական իշխանութիւնները այս փոփոխութիւնը կը վերագրեն Ծայր․Արեւելքի խորհրդային ուժերու զօրացման։ Ճափոնական գործակալներ կը հաւաստեն թէ առնուազն 300,000 ռուս զինուորներ եւ 1200 սաւառնակներ կը գտնուին Վլատիվոսթոքի մօտ։ Վլատիվոսթոք-Խապարովսք կրկնակ երկաթուղին, որ Մանչուրիոյ սահմանէն կ'անցնի 500 մղոն երկայնութեամբ, գրեթէ ամբողջովին կը գործածուի զինանիւթերու փոխադրութեան։ Իբր 70 սուզանաւեր կը գտնուին Վլատիվոսթոքի շրջանին մէջ։ 1936ին 47 Ճափոնցիներ կային Վլատիվոսթոքի մէջ. այժմ մնացած են միայն 9 հոգի, միւսները արտաքսուած կամ բանտարկուած ըլլալով։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՕՐԻՕ, Սէն-Տընիի քաղաքապետը, պաշտօնանկ եղած է կամ պիտի ըլլայ, դրած էին թերթերը, քննութիւն բացուած ըլլալով իր գործառնութեանց մասին։ Ներքին նախարար հերքեց այս լուրը, յայտարարելով թէ քննութիւն բացուած է ինչպէս բոլոր քաղաքապետութեանց, նոյնպէս Սէն Տընիի մէջ, եւ տեղեկագիրը ղրկուած է իրեն։ Իսկ Տօրիօ կ'ազդարարէ թէ ի զուր կը փորձեն փակել իր բերանը։ «Եթէ պաշտօնանկ ընեն զիս, այն ատեն ամբողջովին պիտի նուիրուիմ իմ հիմնած կուսակցութեանս, եւ դեռ շատ պիտի խօսին իմ վրայ»։

ՓԱՐԻԶԻ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ վերակազմութեան համար, երկու յանձնաժողովներ կազմուեցան, որոնց մէկը պիտի ուսումնասիրէ քաղաքապետական ոստիկանութեան բարեկարգումի խնդիրը, իսկ միւսը՝ անոր սպառազինումը։ Այս առթիւ պիտի աւելցնեն ոստիճանաւորներու թիւը։ Այժմ միայն 29 տեսուչներ (քոմիսէր) կան 15,000 ոստիկաններու համար, ինչ որ անբաւական է։ Քլիշիի դէպքը հաստատեց թէ պատասխանատու վարիչներ չկային ոստիկաններուն գլուխը։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ արտօնեց որ Մոսկուայի գլխաւոր փուռերէն երբեք անխմոր հաց ծախեն, Պասեքի տօնին առթիւ։

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ արձակուրդ ստացաւ մինչեւ ապրիլ 27։ Երեսփ. Ժողովի վերջին նիստին մէջ 275ի դէմ 313 ձայնով քուէարկուեցաւ կառավարութեան առաջարկած օրինագիծը՝ պանդոկներու եւ ճաշարաններու գիներու մասին։ Խառն յանձնախումբեր պիտի կազմուին 20,000է աւելի բնակիչ ունեցող քաղաքներու մէջ, հսկողութիւն կատարելու համար գիներու վրայ։ Առաւելագոյն յաւելումը պիտի ըլլայ 2 առ հարիւր՝ 1936ի վրայ, եւ թէթեւ բարդում մըն ալ՝ նկատի առնելով ապրուստի սղութիւնը։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սերոբեան գերդաստանը կը ծանուցանէ թէ՝ ըստ Ատափազարի սովորութեան, այս երկուշաբթի օր, մարտ 29ին, Փանթէնի գերեզմանատան մէջ, ժամը 15ին, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստի այցը, իրենց անմոռանալի ԲԱՐՍԵՂ ՍԵՐՈԲԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան քառասունքին առթիւ, իր գերեզմանին վրայ։

Կը հրաւիրուին բարեկամներն ու ազգականները։

ԾԱՆՕԹ.— 1.— Փոխադրական միջոցներ, Մէթրօ Փօրթ տը լա Վիլէթէն օթօպիւս առնել, սակայն նախընտրելի է, Փլաս տը լա Րէփիւպլիքէն առնել թիւ 51 օթօպիւսը։

Ժամադրավայր՝ գերեզմանատան եռեւի դրան մօտ, Րիւ տը Փանթէնի վրայ, կամ գերեզմանատան մէջ, 145e Division, 1e ligne, 51 tombe։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Թ'էթիէնի Քղիի Հայր. Միութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ դերակատարներ Տէր եւ Տիկին Պ. Յարութիւն Յովսէփեանի, Պ. Յակոբ Մանուկեանի, Պ. Արամ Տէմիրճեանի, Պ. Ստեփան Ստեփանեանի, ջութակահար Պ. Բարսեղ Ներսէսեանի եւ յուշարար Պ. Վարդան Խրիմեանի, որոնք իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին միութեանս մարտ 14ին կերկայացուցած «Ուշ լինի նաւ լինի» օփերեթին։

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՊԱՏԱՐԱԳ

Նորընծայ Ազգէ քահանայ (Աւետիս Փայլակ) իր անդրանիկ պատարագը պիտի մատուցանէ Փարիզի եկեղեցին, այսօր, շաբաթ, Զատկի Ճրագալոյցի առթիւ։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Շավիլի եւ շրջականերու եկեղեցական վարչութիւնը ի գիտութիւն բարեպաշտներու կը ծանուցանէ թէ յառաջիկայ Ս. Զատկի Յարութեան տօնին առթիւ ըստ ժէտագայ յայտագրի եկեղեցական արարողութիւն տեղի պիտի ունենայ Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան մէջ։ Տեղւոյն հոգեւոր հովիւ գեր. Տ. Հմայեակ Վ.րդ. Պաղտասարեան իր հոգեշունչ քարոզներով պիտի մխիթարէ հաւատացեալ ժողովուրդը։

Յայտագիր եկեղց. արարողութեանց

Աւագ շաբաթ.— Ճրագալոյց ժ. 15։

Զատիկ Ս. Յարութեան.— Սկիզբ ժ. 8 պատարագ ժ. 10.50։

Մեռելոցի օր.— Սկիզբ ժ. 8, Ս. պատարագ 10.30։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՍՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ' Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

ԿԻՐԱԿԻ 28 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 28 MARS 1937

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3382

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵԹԷ ԶԱՏԻԿՆ ԸԼԼԱՐ ՁԵՐՄԱՉԱՓ...

Ո՛ւ եւ է օտարական որ հայկական բազմութիւն մը կը տեսնէ տօնական օրերու առթիւ, ապահովաբար պիտի խորհէր,— Ահա ժողովուրդ մը սիրով եւ տեւականօրէն կապուած իր աւանդութեանց հետ, թէեւ ծովերով ու լեռներով բաժնուած իր պատմական հայրենիքէն ...

Այսօր ալ, Զատիկ, անշուշտ ծփուն բազմութիւն մը պիտի վխտայ Փարիզի ժամուն առջեւ: Ինչպէս այլուր: Ինչպէս միշտ, նմանօրինակ պարագաներու մէջ:

Եւ սակայն, վա՜յ մեզ, եթէ Զատիկը կամ Ծնունդը համարէինք ջերմաչափ, կշռելու համար արմատախիլ բազմութեանց հոգեկան տարողութիւնը:

Իրողութիւն չէ՞ որ ժամուն հետ եղած կապերն իսկ հազիւ 10–15 տարի դիմացան:

Հարեւանցի ակնարկ մը՝ հնգամեակէ հնգամեակ:

1925.— Դեռ թարմ են հոգիները եւ ոտքերը բնազդաբար կ'ուղղուին դէպի այն ճամբաները ուր հայրենակիցներ կը համախմբուին, արարողութեան կամ փոխադարձ տեսութեան համար:

Շատ - շատեր տակաւին խարխափ նետած չեն քաղաքին մէջ, եւ լաւագոյն ժամադրավայրը ժամուն դուռն է:

Ու կը տեսնէ՛ք ուշագրաւ բազմութիւն մը, ոչ միայն տարեկան հանդիսաւոր տօներուն, այլ եւ սովորական կիրակիները: Ամէն պարագայի մէջ, կարելի է հարիւրներով հաշուել փողոց թափած բազմութիւնը, իսկ ներսն ալ՝ միշտ լեցուն:

1930.— Զգալապէս նօսրացած է կիրակնօրեայ բազմութիւնը: Կարելի է ըսել թէ ներսն ու դուրսը իրար կը հաւասարակշռեն (Փարիզի եկեղեցին կ'առնէ 120 - 150 հոգի): Զատկի կամ Ծնունդի բազմութիւնը աւելի չէ քան 1925ի սովորական կիրակիներուն համախմբումը:

1935.— Ոչ թէ դուրսը, ներսն իսկ պարպուեր է եւ կիրակէ կիրակի հազիւ 60 – 70 բարեպաշտներ կ'երեւան, մեծ մասով պառաւ կիներ եւ ծերունիներ, որոնք ոչ սինէմա կրնան երթալ, ոչ ալ տանսինկ...

Տարիներու ընթացքին, ամբողջ բազմութիւններ նոյնիսկ մոռցեր են ժամուն դրան ճամբան, փողոցին անունը կամ թիւը: Եւ կուսակցականութեամբ վարակուած ամբարիշտներ չեն ասոնք, այլ բարի քրիստոնեաներ...

Չենք խօսիր այսօրուան մասին: Կրնաք երթալ եւ տեսնել: Եւ եթէ, 1922 – 25էն ի վեր, գացած տեսած էք բոլոր Զատիկներն ու Ծնունդները, կրնաք բաղդատութիւն մըն ալ կատարել, ձեր հայեցողութեամբ: Նկատի առնելով թէ համրանքը եւ թէ հոգեկան պատկերը:

X

Անշուշտ միջավայրն է որ այսպէս արագօրէն եւ խորապէս կը թօթվէ, կը պարպէ տարագիր բազմութեանց հոգեկան կորովը, կ'այլափոխէ զանոնք եւ կը մղէ տարբեր ճամբաներու վրայ:

Եւ մենք այդ վերահաս, տեսանելի եւ շօշափելի վտանգն է որ կը մատնանշենք ահա, տարիներէ ի վեր, հնչեցնելով ինքնապաշտպանութեան զանգը:

Ինչո՞ւ անկար ծերուկներու պէս հառաչել, երբ կարելի է գործել եւ ածուներ բանալ:

Ինչո՞ւ ամէն բան բախտին ձգել, երբ կրնանք սահմանափակել շատ մը չարիքներ:

Ինչո՞ւ ներշնչման նոր աղբիւրներ չփնտռել, կամ չնորոգել աղբիւրները, եթէ այլեւս անզօր են հինները,— ինչպէս եկեղեցին:

Ինչո՞ւ աւելի խանդավառութեամբ չփարիլ այն գաղափարներուն, կազմակերպութեանց կամ հաստատութեանց որոնք ոչ միայն աւիշ կը ներարկեն միտքերու եւ սիրտերու, այլեւ լայն ակօսներ բացած են մեր հանրային կեանքին մէջ:

Մէկ խօսքով, ինչո՞ւ աւելի գիտակցօրէն եւ աւելի վճռականութեամբ չնուիրուիլ ինքնապաշտպանութեան պայքարին:

Չէ՞ որ, 15 տարուան պանդխտութեան փորձն ալ հաստատեց թէ չունինք ուրիշ ապաւէն, բացի մեր սեփական յատկութիւններէն եւ աշխատանքէն: Բացի կուռ եւ ծաւալուն կազմակերպութիւններէ եւ ծրագրեալ ու յարատեւ գործունէութենէ:

Երէկ աշխարհ կը դղրդացնէինք, իմացնելու համար թէ Թուրքն ու Քիւրտը թոյլ չեն տար որ շնչենք, մարդավարի աշխատինք ու վայելենք:

Թուրքն ու Քիւրտը շատ հեռու են այսօր, եւ սեւ երազի մը յիշատակը միայն մնացեր է երէկուան պատմութենէն:

Արդ, երբ երէկուան սարսափներուն տեղ ուրիշ ազդակներ կը սպառնան մեզի, երբ հոգիները կը պարպուին տարուէ տարի եւ կլիմայի դիմադրական ոգին, պողոտաներու անցո՞րդն է որ պիտի մատնանշէ վտանգը:

Երբ հաւատացեալներու ժամն անգամ «գործադրկութենէ» կը տառապի, 10 – 15 տարի վերջը, Զատի՞կն է որ պիտի մխիթարէ իր պատահական բազմութեամբ եւ խարուսիկ տպաւորութեամբ:

Երբ արդէն սերունդ մը հասեր է որ չուզեր լսել իր մայրենի լեզուն, իբրեւ «խորթ եւ օտար», մեր անցեալ փառքերն ու տօնական ցնծութիւննե՞րն են որ պիտի լեցնեն անջրպետը:

Դեռ շա՜տ Զատիկներ կը տեսնենք այս պողոտաներուն վրայ: Բայց վա՜յ մեզ, եթէ փորձ մը չկատարենք բուն Զատիկը արծարծելու, պանծացնելու մեր սրտին մէջ,— Զատիկը հասուն գիտակցութեան եւ ինքնապաշտպանութեան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ համաձայնութեան մասին

—o—

ԱԼՊԱՆԻՈՅ ԽՆԴԻՐՆ ԱԼ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԱԾ

Օրուան կարեւոր դէպքն է Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ կնքուած դաշնագիրը, որ կոչուած է մեծ փոփոխութիւններ յառաջ բերելու Կեդր. Եւրոպայի եւ Պալքաններու կացութեան մէջ: Երեւութապէս բոլորն ալ գոհ են որ նոր քայլ մը կ'առնուի խաղաղութիւնը ամրապնդելու համար. բայց իրականին մէջ մտահոգութեան մատնուած են շարք մը մեծ ու փոքր պետութիւններ, բացի Գերմանիայէն եւ Իտալիայէն: Առնէ մը ի վեր, Փարիզ, Փրակա եւ Պուքրէշ հաճութեամբ չէին դիտեր Պելկրատի սիրաբանութիւնները Պերլինի հետ: Հիմա որ գերմանական մամուլը գոհունակութեամբ կ'ողջունէ Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ կնքուած համաձայնութիւնը, կասկածները աւելցած են երեք մայրաքաղաքներուն մէջ:

Ֆրանսայի հանրային կարծիքը որոշ վերապահութիւն կը ցուցնէ, շատ յստակ չգտնելով անոր վերջնական նպատակը:

Իբրեւ ապացոյց Փրակայի մէջ տիրող մտահոգութեան, ըսենք թէ Չեխոսլովաքիոյ վարչապետը ուրբաթ առտու Վիէննա գնաց աճապարանքով: Կը կարծուի թէ փորձ մը պիտի կատարուի մերձեցում հաստատելու երկու երկիրներուն միջեւ, իբրեւ հետեւանք Պելկրատի համաձայնութեան:

*** Իտալեւեուկոսլաւ դաշնագրին կնքումէն 24 ժամ վերջը, 200 սերպ ուսանողներ, որոնց համար կ'ըսեն թէ համայնավարներ են, ցոյց մը կատարեցին Փաշական Իտալիոյ դէմ եւ ջարդուփշուր ըրին պանդոկի մը ապակիները (այս պանդոկին մէջ իջած էին իտալացի թղթակիցները): Ոստիկանութիւնը միջամտելով, ցուցարարները ցրուեց եւ առաջնորդներն ալ ձերբակալեց:

Ուրբաթ օր Իտալիոյ արտաքին նախարարը եւ Եուկոսլավիոյ վարչապետը ստորագրեցին առեւտրական դաշնագիր մը, որ գործադրելի է ապրիլ 1էն սկսեալ: Միեւնոյն ատեն ստորագրուեցան երեք յաւելուածական տեսնադրութիւններ: Առաջինը մասնաւոր տրամադրութիւններ կը պարունակէ Իտալիոյ Սերպ, Խրուաթ եւ Սլովէն փոքրամասնութեանց եւ Եուկոսլավիոյ Իտալացիներու մասին: Այսուհետեւ տարրական դպրոցներու մէջ պիտի թոյլատրուի փոքրամասնութեանց լեզուներուն ուսուցումը, ինչպէս եւ ընդհ. դաստիարակութիւն՝ նոյն լեզուներով: Փոքրամասնութիւնները պիտի կրնան նաեւ գիրքեր եւ հանդէսներ հրատարակել իրենց լեզուներով:

Երկրորդ պայմանագրութեամբ, երկու պետութիւնները կը ճանչնան եւ կ'երաշխաւորեն Ալպանիոյ անկախութիւնը իր ներկայ սահմաններուն մէջ, ինչպէս որոշուած էր Փարիզի Դեսպանախորհուրդը, պատերազմէն վերջը: Եուկոսլավիա մինչեւ հիմա կը մերժէր ճանչնալ այդ որոշումը:

Երրորդ պայմանագրութիւնը կը վերաբերի Խրուաթներու ահաբեկչական կազմակերպութեան, «Ուսթաշա», որ մինչեւ հիմա կը պաշտպանուէր Իտալիոյ կողմէ, ուր կը բնակին իր անդամներէն շատերը:

*** Առեւտրական պայմանագրին շնորհիւ, ապրիլէն սկսեալ պիտի կրկնապատկուի երկու երկիրներուն առեւտուրը: Եուկոսլավիոյ համար յաւելման արժէքը պիտի ըլլայ 700,000,000 տինար:

*** Պոլսէն կը հեռագրեն թէ կոմս Չիանօ Էնկիւրի պիտի երթայ մօտերս, եթէ ոչ անմիջապէս:

Իտալիա՞ն աւելի շահեցաւ թէ Եուկոսլավիան

Պելկրատի մէջ կնքուած համաձայնութեամբ Իտալիա եւ Եուկոսլավիա փոխադարձաբար զիջումներ ըրած կ'ըլլան: Այսպէս Իտալիա կը ստանայ 1.— Եթովպիոյ կայսրութեան ճանաչումը. 2.— Եուկոսլավիոյ յարումը Հռոմի տնտեսական համաձայնութեանց. 3.— Ալպանիոյ գոյավիճակին ճանաչումը, առ այժմ լռելեայն: 4.— Չէզոքութեան յանձնառութիւն մը՝ երրորդ պետութեան մը հետ վէճ ծագած ատեն:

Իսկ Եուկոսլավիա կը ստանայ. 1.— Իր սահմաններուն եւ ծովեզերքին երաշխաւորութիւնը: 2.— Իտալիոյ յանձնառութիւնը այլեւս չօգնելու խռուաթ Ուսթաշիներուն: 3.— Իտալիոյ լռելեայն խոստովանութիւնը Սլովէն եւ Խրուաթ փոքրամասնութեանց դէմ գործած անարդարութեանց եւ անոնց դադարումը: 4.— Տնտեսական մեծամեծ առաւելութիւններ որոնք կրնան աւելնալ: 5.— Եուկոսլավիոյ կնքած միջազգային յանձնառութեանց, բարեկամութեանց եւ զինակցութեանց ճանաչումը:

«Տէր եւ պաշտպան Սթալին»

«Մաթէն» կը գրէ թէ Սթալին Խ. Միութեան «Տէր ու Պաշտպան» (Լորտ-պաշտպան) պիտի հռչակուի ոչ թէ մայիս 1ին, այլ յառաջիկայ նոյեմբերին, բոլշեւիկեան յեղափոխութեան 20ամեակին առթիւ, աւելի հանդիսաւոր հանգամանք առնելու համար: Այս առթիւ միւս հանրապետութեանց կեդրոնները ղրկուած լիազօրները եւ կանչուեցան:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, բանակին մէջ, ուր միշտ Սթալինի մասնաւոր հոգածութիւնը կը վայելէ, վերահաստատուած է զինուորական բարեւ՝ նոյնիսկ ծառայութենէ դուրս: Ցետոյ, զինուորական վարժարաններ պիտի հաստատուին տղոց համար, կուսակցական ընտրութեանց մէջ քուէարկութիւնները գաղտնի պիտի կատարուին եւն.:

Այժմէն մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին, Սթալինի գահակալութեան համար: Մասնաւոր գունդ մը պիտի կազմուի հետեւողութեամբ նախկին կայս. անձնապահ գունդին, որուն մէջ պիտի զանուին նաեւ ձիաւոր Թաթարներ՝ Ղրիմէն, պիտի վերահաստատուի Կազակներու զինուորական մասնաւոր իրաւունքը, խորհրդային հինգ շքանշանները պիտի բաժնուին 20,000 քաղաքացիներու, պիտի բաժնուին նաեւ հարիւր հազար տիտղոսներ,— «աշխատանքի հերոս», «ականաւոր քաղաքացի» եւ «հերոս Խ. Միութեան»: Սթալինի համար առաջարկուած են հետեւեալ տիտղոսները (ընտրութիւնը ինք պիտի կատարէ).— «Առաջնորդ ժողովուրդներու» եւ «Փրկիչ խորհրդային հայրենիքի»: Միեւնոյն առթիւ ընդհ. ներում ալ պիտի հռչակուի:

—•—

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ շաբաթական տեղեկագրին համաձայն, մարտ 20ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 393,851, որոնց 292,188ը այր եւ 101,663ը կին: Անցեալ շաբթուան թիւն էր 401,259, ուրեմն 7408 գործազուրկներ պակսած են մէկ շաբթուան մէջ: Անցեալ տարի միեւնոյն ժամանակաշրջանին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 470,460, ուրեմն այս տարի պակսած են 76,609 հոգի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՉՈՒՂՏՍ ...

Ալպիօնի բարեպա՜շտ զաւակները վիճաբանութիւն մը սարքեր էին, Աւագ Հինգշաբթի օրով, Ատտիս - Ապէպայի ջարդերու մասին:

Նախորդ օրը, երեսփոխան մը խոսքին վրդովումով պատմեց թէ 700 Հապէշներ երբ օր ամերիկեան դեսպանատունը ապաստանելէ յետոյ, տրուած հաւաստիքներուն վրայ, դուրս ելեր, բայց ջարդուեր են Իտալացիներու կողմէ:

Այս յայտարարութիւնը ուրիշ թեւաններ ալ բացաւ, միեւնոյն վրդովումը յայտնելու համար:

Եթէ կային երեսփոխաններ որ անկեղծ էին իրենց արտայայտութեանց մէջ, ուրիշներ պարզապէս առիթէն կ'օգտուէին, կառավարութիւնը քննադատելու համար:

Ամէնէն վերջը ոտքի ելաւ երբեմնի վարչապետը, Լօյտ Ճօրճ, եւ մոլտաց, ջղագրգիռ շարժուձեւերով,

— «Քննութի՞ւն պահանջեցի՞նք: Մենք Ազգերու Դաշնակցութեան երբեք գլխաւոր անդամներէն մէկն ենք: Ո՞ր եւ է միջոց ձեռք առի՞նք Ազգաժողովին միջոցաւ միջազգային մեծ բողոք մը յարուցանելու համար ամէնէն զարհուրելի ջարդերուն դէմ որ գործուած ըլլան արդի ժամանակներու մէջ, գոնէ յիսուն տարիէ ի վեր»:

Չհաւատալով աչքերուս, երկու անգամ, երեք անգամ կը կարդամ այս բացագանչութիւնը:

Ու միտքս մեքենաբար կ'երթայ դէպի ետ, ոչ թէ 50, այլ միայն 14 —15, 20 – 22 տարի ետ:

Ու կը յիշեմ որ այս խորամանկ ծերունին, Լօյտ Ճօրճ, ամէնէն տիրական դիրքն ունէր Մեծն Բրիտանիոյ դահլիճին մէջ, երբ անհետուեցաւ Թուրքիոյ հայ ժողովուրդը, 1915 — 1917, կորսնցնելով 1,200,000 հոգի:

Կը յիշեմ թէ իր օրով էր որ հրատարակուեցաւ Ճէյմս Պրայսի հոյակապ հատորը, այդ աշխարհասասան սարսափներու մասին:

Կը յիշեմ թէ ի՛նքն էր տէրն ու տիրականը բրիտանական կայսրութեան, երբ կրկին ջարդուեցան Մարաշը, Հաճընը, Եդեսիան:

Եւ իր վարչապետութեան օրով էր որ, բրիտանական ինչպէս միւս մարտանաւերը խարիսխ նետած՝ Իզմիրի ջուրերուն մէջ, ոչ իսկ հեռաձայնը կը բանային, նոր ջարդերը խափանելու համար: Ընդհակառակն, եթէ փախստական մը լողալով իրենց մօտենար, հրաման ունէին նորէն ծովը նետելու:

Ուրեմն Լօյտ Ճօրճ մոռցե՛ր է այս բոլորը, և նոր կ'իմանայ, սարսափո՜վ կ'իմանայ թէ «ամէնէն զարհուրելի ջարդերը», 50 տարիէ ի վեր չտեսնըւած բարբարոսութիւններ գործուեր են, Ատտիս - Ապէպայի մէջ...

Մոռցե՛ր է որ տակաւին յիսուն տարի չըներ Համիտեան ջարդերէն ի վեր, երբ 300,000 Հայեր կոտորուեցան, մէկ տարուան մէջ (1896): Մոռցե՛ր է կրետէն:

Ջարդը ջարդ է, ուր որ ալ պատահի, ով ալ ըլլայ զոհը: Եւ մենք, անվախենան եւ անհաշիւ ջարդերու յուղարկաւորներս չենք որ պիտի արդարացնենք Ատտիս Ապէպայի արհաւիրքը:

Բայց, հէ՜յ աշխարհ, «էլ ինչո՞ւ ես ծառը թողնում ծառի վրայ, ծա՛ր աշխարհ», երբ սուտ մարդասէրներ կը փորձեն արցունք թափել 700, 3000 կամ 6000 զոհերու վրայ,— իբրեւ թէ 50 տարիէ ի վեր տեսնուած չըլլար այդպիսի բան — եւ կը մոռնան միւսները, իսկապէս աննախընթացն ու աներեւակայելին ...

ՎԱՀԷ

ԶԱՏԿԱԿԱՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ «ՅԱՌԱՋ»ի յաջորդ համարը լոյս կը տեսնէ չորեքշաբթի օր, 31 մարտ:

Պելկրատի համաձայնութեան տպաւորութիւնը Թուրքիոյ, Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ մէջ

—o—

Էնկիւրիի «Ուլուս» թերթը (Հաքիմիյէթը Միլլիէ) խօսելով Իտալիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ մէջ կնքուած համաձայնութեան վրայ, կը գրէ թէ կոմս Չիանոյի այցելութիւնը բարեբաստ իրողութիւն մըն է ոչ միայն արեւելեան Միջերկրականի, այլեւ Կեդր. Եւրոպայի եւ Պալքաններու խաղաղութեան տեսակէտով:

Թերթը բացատրելով Պելկրատի տեսակցութեան նպաստաւոր տպաւորութիւնը անգլիական մամուլին մէջ, կը յիշէ արեւել. Միջերկրականի ծանր մթնոլորտը եթովպական պատերազմի ատեն եւ ուրախութիւն կը յայտնէ որ կացութիւնը աւելի պայծառացած է այսօր: «Այս ճամբուն վրայ մեկնակէտ մը եղաւ անգլեւիտալական համաձայնութիւնը, իսկ անոր առաջին հանգրուանը կազմեց Չիանոյի եւ Թ. Արասի տեսակցութիւնը»:

*** Պուլկարիոյ քաղաքական շրջանակները մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւին կեդրոնական ու արեւելեան Եւրոպայի անցուդարձին: «Սլօվօ» թերթը կը գրէ այս առթիւ.— «Մեզի համար որ հեռուէն կը դիտենք դէպքերը, իտալական դիւանագիտութեան հեռաւոր մտադրութիւնները դժուար է գուշակել, բայց տարակոյս չկայ թէ այդ դիւանագիտութիւնը զարմանալի ճկունութիւն մը կը ցուցնէ: Այսօր երբ Իտալիա կ'ուզէ պատուոյ տեղ մը գրաւել Միջերկրականի մէջ՝ հակառակ Անգլիոյ ընդդիմութեան, Հռոմ կ'ուզէ թօթափել բոլոր երկրորդական մտահոգութիւնները, կ'աճապարէ կարգադրել Եուկոսլավիոյ հետ եղած բոլոր վիճելի խնդիրները: Այսպէս, ապահովութիւն կը ստանայ Ադրիականի մէջ եւ կ'ամրապնդէ կապերը Պալքանեան Միութեան եւ Փոքր Համաձայնութեան պետութեանց հետ՝ Եուկոսլավիոյ միջոցաւ: Միեւնոյն ատեն պէտք է խոստովանիլ որ Եուկոսլավիոյ դիւանագիտութիւնն ալ մեծ ճկունութիւն կը ցուցնէ: Պելկրատ կը դառնայ գլխաւոր ազդակը կեդրոնական եւ հարաւային արեւելեան Եւրոպայի մէջ:

*** Պելկրատի այցելութիւնը մեծ ուշադրութիւն գրաւեց Ռումանիոյ մէջ: Մամուլը, որ միշտ ենթակայ է գրաքննութեան, ընդհանրապէս վերապահութիւն կը ցուցնէ: Կարեւոր թերթ մը դիտել կուտայ այս առթիւ,— «Կոմս Չիանոյի այցելութիւնը դիւանագիտական հանելուկ մը կը կազմէ, որուն հանդէպ ամէնէն յանձնարարելի դիրքը սպասումն է: Կարեւորը սա է թէ, Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ յարաբերութեանց մեղմացումը պիտի սահմանափակուի՞ Պելկրատի խօսակցութեանց շրջանակին մէջ, թէ պիտի տարածուի ամբողջ Փոքր Համաձայնութեան վրայ: Փոքր Համաձայնութեան մնայուն խորհուրդին յառաջիկայ նիստը ամէնէն կարեւորներէն մէկը պիտի ըլլայ: Այլեւս ակներեւ է թէ կեդրոնական, արեւելեան եւ հարաւային արեւելեան երկիրները իրենց հաւասարակշռութեան խարիսխը կը փնտռեն Պերլին - Հռոմ առանցքին վրայ:

*** Պելկրատի համաձայնութիւնը մեծ յուսախաբութիւն պատճառեց Հունգարիոյ մէջ, անոր համար որ Մուսոլինի դեռ վերջերս մեծ յոյսեր կ'արծարծէր դաշնագիրներու վերաքննութեան համար, մինչդեռ հիմա յանձն կ'առնէ արգիլել որ եւ է արարք Եուկոսլավիոյ սահմաններուն փոփոխման դէմ: (Հունգարիա միշտ կը խորհի ետ ստանալ Եուկոսլավիոյ գրաւած հողերը):

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՓՂՈՍԿՐԵԱՅ ԱՇՏԱՐԱԿ

Թողէք մեծնա՛մ, հսկայանա՛մ Մտքիս հետ։

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

— Ատեն է, դարձեալ, վերաշինելու փղոսկրեայ աշտարակը։

Այս բառերով՝ մտածման քուրմը, Փօլ Վալերի, հրաւէր կը կարդար, վերջերս, ինքնամփոփուելու, ճգնաւորելու, խորհուրդներու աստուածութեանց հետ մտերմանալու։ Այդ հրաւէրը շատո՜նց կը լսուէր արդէն բոլոր ազնիւ մտաւորականներու հոգւոյն մէջ, երբ մթնոլորտը յագեցաւ «յետպատերազմեան շրջան»ի անիշխանութեամբ։

— Մտի՛ր փղոսկրեայ աշտարակէն ներս...

Ժամանակին, արհամարհանքի լայն ու զօրեղ ալիք մը սարսեց փղոսկրեայ աշտարակը եւ սարսափով՝ դուրս նետուեցան մեծ մտաւորականները, — ոմանց աչքերուն մէջ՝ մտածման աստուածուհին, տակաւին մերկ ու տաք, ոմանց մատներուն վրայ՝ ներշնչման դողը, ցաւագին ու դալուկ։

Ի՞նչ կը խորհրդանշէ փղոսկրեայ աշտարակը։

Փրոֆ. Շարլ Ռիշէ կը գրէ թէ այս բացատրութիւնը, որ հիմա կը գործածուի ամէն լեզուի մէջ, իր հայրութիւնը կը պարտի Ալֆրէտ տը Վինեիի։ Ընդհակառակն, Էմոն Ժալու կը պնդէ թէ Սէնթ-Պէօվ ստեղծած է զայն։ Ով որ ալ ըլլայ բացատրութեան հեղինակը, ինչ նշանակութիւն ալ տրուած ըլլայ առաջին առթիւ, մենք այս խորհրդանշանին մէջ կը կարդանք զանազան վարդապետութիւններ։

Հրապարակը (ակօրա) եւ ճգնարանը, զգացական աշխարհը եւ իմացական թագաւորութիւնը, սիրտը եւ միտքը, կեանքը եւ երազը։

Սակայն այս փիլիսոփայական հակադրութիւնները ունին երկար պատմութիւն մը, — այսպէս, մտածման պայքարին առաջնորդները ի սկզբանէ կը կոչուէին կղեր կամ դպիր։

Կղեր յունարէն բառ մըն է, որ կը նշանակէ «ժառանգութիւն» կամ «բաժին», որովհետեւ եբրայական աւանդութիւններու մէջ՝ Ղեւտացիները, սպասաւորելով Եհովայի պաշտամունքին, աստուածային ժառանգութիւն մը կը համարէին իրենց պաշտօնը։ Ղեւտացի ժառանգաւորներէն վերջ, Քրիստոսի Ա. դարուն՝ կղեր կը կոչուէին բոլոր անոնք, որ կը ծառայէին Աստուծոյ եւ կ'ուսանէին գրել ու մեկնել սրբազան գրականութիւնը, — այսպէս անոնք կը զանազանուէին աշխարհիկ զանգուածէն, որ մտահոգութիւն չունէր գրի ու գրականութեան։ Միջին դարուն, արդէն, կղերիկոսներուն յանձնուած էր հին գրական գանձերու պահպանումը եւ ճանաչումը, — վերջապէս կղերն էր որ ուսումնարաններ բացաւ առաջին անգամ, զարկ տուաւ հին աւանդութիւններու ուսման, մտքի արտադրութիւններու ճաշակին, այնքան որ կղեր հոմանիշ դարձաւ գրագէտի, ուսումնականի, գիտունի, մտաւորականի։

Դպիր պարսկերէն բառ մըն է, որ կը նշանակէ գրել-կարդալ գիտցող։ Եբրայեցիները սոփերիմ (հաշուող) կը կոչէին, իսկ Եգիպտացիները՝ քրի-հաբի (գլանակիր), որովհետեւ առաջինները աւանդական օրէնքներու, իսկ երկրորդները՝ պապիրոսներու մեկնիչներն էին։ Եգիպտական քաղաքակրթութեան ոսկեդարին մէջ՝ դպիրը, այն որ պապիրոսներու վրայ կը գրէր, երկրին ամէնէն զարգացած եւ գիտուն մարդն էր, յարգուած՝ ազնուականի մը նման, ճիշդ ինչպէս Եբրայեցիներուն մօտ սոփերիմը, որ կը խորհրդանշէր եբրայական գիտութիւնը եւ փիլիսոփայութիւնը։

Մինչեւ Ժամանակակից Դար, մտքի արտադրութիւնը նկատուած է սրբազան, ատոր համար է որ Հայերը, աքսորներու, հալածանքներու եւ ջարդերու խուճապին մէջ՝ նուիրական զգացումով մը պահած են հայկական հանճարին արձանագրութիւնը դեղնած ու մոմի հոտ ունեցող թուղթի մը վրայ։ Փորձած են, որքան կրցած են, պաշտպանել այդ արձանագրութիւնը ռամիկին շունչին դէմ, — վասնզի հաւատացած են որ մտածումը ազնուական բան մըն է եւ մտաւորականը՝ տարբեր կերպաս մը։

Եւ վասնզի մտածումը ծաղիկ մըն է, որ չաճիր հրապարակներու վրայ եւ ամբոխին գրկին մէջ։ Միջին Դարը զայն փնտռեց վանքերու մէջ, կենոպիկեաններու՝ լռութեան մէջ, արեւելքի ճգնաւորները՝ առանձնութեան մէջ, — հեռու ինծմէ միսթիսիզմին պաշտպանութիւնը, պայծառափայլ Եղլադան զայն փնտռեց Ողիմպոսի գագաթին վրայ։

Ո՞ւր է մտածման աղբիւրը։ Երազն է անոր ճամբան, հէքեաթային է անոր ճարտարապետութիւնը, ու նուիրական է անոր ուխտադնացութիւնը, — պէտք է թօթափել ռամկութեան փոշին՝ ճամբայ ելլելէ առաջ։ Ռամկութեան դէմ մտածման նուիրականութիւնը պաշտպանելու ձգտումով էր, որ Ֆրանսական Ակադեմիան երկար ատեն իր դուռները գոց պահեց վէպ գրողներուն առջեւ, — Ժորժ Սանի վիպագիր ամուսինը արկածով միայն մտաւ ներս, առաջին անգամ։

Այժմ հարկ է կառուցանել մտքի բնակարան մը, աւելի դժուարամատչելի։

— Փղոսկրեայ աշտարակ մը, ուր գան բնակիլ մտքի քուրմերը։ Հեռու օրուան աղմուկէն, ուր ստամոքսը ձայն կը բանէ խժալուր, աճպարար ոճերու տօնավաճառէն, ուր իրենց գրածը անպայման կարդացնելու դիւրութիւնը արուեստ կը համարին ոմանք, ընկերային պայքարներէն, ուր հոգեկան ախտաբանութիւնը ոճրային դաւեր կը հիւսէ՝ պատմութիւնը հացի գոյնով ջրդեղած։

— Բարձրացուցէք աշտարակը, կը պոռան մտքի ազնուական մշակները, որովհետեւ զգացումներու ջրհեղեղն սկսաւ եւ մտածումը պիտի խեղդուի չուտով։

Կը լսէ՞ք ողբը նոր օրերու «կղեր»ին, — Ժիւլիէն Պէնտա, տրտմութեամբ եւ ցաւով համակուած, կը տրտնջայ որ զգացումը, ահա մեր օրերուն, կը սպաննէ մտածումը, — ախտաւոր յուզումներու ճաշակը, որ դիւրին վայելք մըն է ամբոխին համար, գինովցուցե՛ր է արդէն օրուան արուեստագէտները։ Ի՜նչ փոյթ այլ եւս ճգնութիւնը, հոգւոյն ուխը, մտածման ծովանալը, — ամբողջ կը ծախահարէ՞ մեր վէպերը։ Կեցցէ՛ իրապաշտութիւնը։

Եւ այս իրապաշտները կեա՜նք կ'անուանեն օրուան անցուդարձը, ոճիրի մը պատմութիւնը, տղու մը սիրաբանութիւնը։ Եւ այս իրապաշտները դպրութի՛ւն կ'անուանեն իրենց յուշերը կամ օրագիրը, ուր լեզուն կը քստմի։

Օ՜ գեղեցիկ ճգնութիւնը հիներուն, կէս-գիշերէն վերջ տակաւին վառող իւղի լամբարին, — ահա մենք կ'ամչնանք գիտելով մեր մտքի աղքատութիւնը։ Հին օրերուն՝ գրական թերթէ մը ներս մտնելու համար՝ բաւական չէր լեզուի մաքրութիւնը կամ շնորհք ունենալը։ Դժուար էր ստորագրութիւնը տանիլ պարբերականներուն, երկար սքաժէ մը վերջ միայն՝ երէց մը կը բռնէր ձեռքէդ եւ կ'առաջնորդէր։ Տարօրինակ վախ մը կար սրբապղծութեան մէջ բռնուելու։ Եւ դասական դարձած էր նորեկներուն՝ ըսել. «Սկսնակի անհամարձակ քայլերով կը մտնեմ արուեստի տաճարէն ներս»։ Հիմա չկայ սկսնակ, — բոլորը մեծ գրագէտ են, հանդիպողը գրիչ կ'առնէ եւ տեղ կը պահանջէ թերթերու գրական բաժնին մէջ։ Իրբեւ գրական սթաժ՝ կրցած է նամակ մը գրել դրացիին աղջկան, այն համոզումով որ — հայ գրականութեան աւանդութիւնն ըլլար կարծես — արուեստը ուրիշ նիւթ չունի, բայց եթէ ինչ որ սրբունքը ըսել կուտայ աղջկան։ Ահա թէ ինչու մեր գրականութիւնը տակաւին չլրացուց իր սրբունքի շրջանը, բնախօսական հոգեվիճակը։ Աւելի բարձր հոգեվիճակներու անցնելու համար, կը պահանջուի աշտարակի մը մէջ ամփոփուելու ոգևնութիւնը։

Արդ, բաւական չէ յուզումը՝ արուեստագէտ դառնալու համար։ Տասը տարի առաջ, երբ տակաւին անծանօթ էի Քանթի, Լանկէի, Վալերիի աշխատութիւններուն, Նաւասարդի մէջ ախտաբանական երեւոյթ անուանած եմ յուզումը, խանդավառութիւնը, վերջապէս զգացական տարրերը, զորս կ'օգտագործեն կարգ մը արուեստագէտներ՝ իրենց արտայայտութիւններուն մէջ։ Այս վերջին տարիներուն կարդացի Քանթը, որ յուզումը կ'անուանէ հոգեկան հիւանդութիւն, ճիշդ ինչպէս Լանկէն, դանիացի մեծ փիլիսոփան։ Վալերի եւս արուեստագէտի մը համար անպատշաճ կը համարի ստեղծագործել միայն խանդավառութեամբ, յուզումով։

Ահա թէ ինչու անհրաժեշտ է ինքնամփոփուիլ, ճգնիլ, ամբարե՛լ, ամբարե՛լ, որպէսզի հոգին ուռի, մտածումը ծովանայ։

— Ատեն է, դարձեալ, վերաշինելու փղոսկրեայ աշտարակը։

×

— Թողէք մեծնա՛մ, հսկայանա՛մ մտքիս հետ։

Այս ճիչը կը պատկանի Վարուժանի, — ազնուական բանաստեղծին, որ դասական պատմուճան մը ունի իր ուսերուն։

Ու քանի՛ կը կարդամ այս տողը, այնքան կը սարսռամ ցաւէս։

Ծարա՛ն ունիմ առանձնութեան, մենակեաց աշխատանքի։ Ես իմ փղոսկրեայ աշտարակս պիտի ընտրէի, ինքնամփոփուելու համար, ծովու մը դէմ, ալեկոծ ու կանանչ բուսականութեան մը մէջ, համեստ հիւղակ մը, ուր կարենայի նուիրուիլ ընթերցումներուս, խոկումներուս եւ ստեղծագործութեան։ Գիրքերու բարեկամութենէն եւ բնութեան մտերմութենէն վերջ, իմ արիւնս բաւական է ինծի սորվեցնելու թէ ինչ է կեանքը։

Մինչ այս կեանքը զոր կ'ապրիմ, դառնութեամբ կը լեցնէ հոգիս, արհամարհանքո՛վ, ատելութեա՛մբ, նողկանքո՛վ։ Կ'ուզեմ ճախրել ու սաւառնիլ մտքովս, տեսնել նոր հորիզոններ, հրճուիլ նոր տեսիլներով, — ստեղծագործութեան որդը կը կրծէ զիս։ Ի՞նչ կեանք է սակայն այս, ուր մեր չուզածը կ'ընենք, ուր վայրենի մը կը խորտակէ մեր թեւերը, ու չի ձգեր որ աճի՛նք, սաւառնի՛նք. —

... Թողէք մեծնամ. — Ի՜նչ կենսաւէտ
Է բնութիւնն,
Հոգիս թողէք անոր ծոցին մէջ՝ տըրոփուն՝
Աստուծոյ հետ դէմ դիմաց։

Երիտասարդ ու տաք արիւն մը կը խայտայ, տքնութեան եւ աճումի ընդունակութիւն մը երազներ կուտայ, բայց

Ո՞ւր կը քաշէք զիս, ապրուստի պահանջներ,
Ո՛վ սեւ երամ ագռաւներու, որ հրաւէր
Կուտաք կեանքի դէպ կըրկէս,
Որ ձեր դժոխքի երգերով երգը քնարի
Խեղդել կ'ուզէք։ Հեռո՛ւ, բուեր գիշերի,
Արշալոյսի մէջ եմ ես։

Օ՜ Վարուժան, քնքուշի՛կ տղայ, տարիներու բեռան տակ թաղուած ցաւդ ահա կ'արթննայ հոգւոյս մէջ։ Ու մեծ ճիչդ կը հնչէ հիմա սրտիս խորը։ Կ'ուզեմ պոռալ քեզի հետ, աղաղակել, զայրանալ, ու պաղատիլ.

Թողէք մեծնա՛մ, հսկայանա՛մ մտքիս
հետ ...
Այսպէս, — արփւոյն տակ, Աստուծոյ
յանդիման,
Բրած բնութիւնն ինձ մայր, անհուն՝
օրօրան,
Թողէ՛ք, թողէ՛ք զիս խոկուն։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՏԱՂ Ի ՎԵՐԱՅ ԶԱՏԿԻՆ

Մարտն կուգայ ծաղկներով,
Ցերկնուց հաւքերն կարդալով,
Հրեշտակապետ փառքս տալով, —
Յորժամ Հայոց Զատիկն գայ։

Բարկ արեգակն ծագեցաւ,
Սատիկ ձըներն հալեցաւ,
Գառն մաքուր ընծայեցաւ, —
Յորժամ Հայոց Զատիկն գայ։

Ամպըն ի յերկնից խիստ գորգոռէր,
Ողորմութեան ցօղն ցօղէր,
Ծովու գետերըն յորդորէր,
Մարգարտապէս դատէր մեղուն,
Ծաղիկ քաղէր իւր լեռներուն,
Նա ոչ վախէր իւր մեռնելուն,

Տէրըն տայ ձեզ խաղաղութիւն,
Յորժամ աշխարհս եղեւ արքայու-
թիւն,
Հոտն կուգայ անմահութեան, —
Յորժամ Հայոց Զատիկն գայ։

Ծանօթ. — Այս տաղը ընդօրինակուած է Բարսեղ Դպիր Քանաքեռցիի ձեռագիր տաղարանէն, որ կը կրէ 1666 թուականը եւ սա մակագրութիւնը. «Գրեցաւ ի Նախջիւան եւ զանպիտան գրիչս յիշեաց»։

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՔԱՂԱՔԷՆ ԴՈՒՐՍ

Նոր թմբութիւն մը հետզհետէ մղձաւանջի մը պէս վրաս կ'իջնէ ու ծունկերս կը կթոտին. գաւազանս դողահար սրունքներուս մէջ ինկած է փայտէ ձիու պէս. ոտքերս ծանրացած են ու իրենք են ինծի ուղղութիւն տուողը հիմա։ Երկար ատեն պիտի մրափէի, եթէ յեղակարծ պայթիւն մը չզգաստացնէր զիս.

— Հէ՛յ հէյ հէյ, հո՛ւ ...

Հով մը ելաւ կարծես, մարդիկ մեծ ու պզտիկ, չուն ու կատու, չորցած տերեւ ու փոշի, խօսք մէկ ըրած դիմացի նեղ մայթերով լայն պողոտան լեցուեցան։

Ես մէջտեղ մնացի ջուրէն դուրս ինկած ձուկի պէս ու սողալով, ցատկոտելով անոնց հասայ։ Այնքան շատ բազմութիւն կար որ, ես աչքերուս լարերը կապեցի ականջիս թմբուկին ու ընկալուչը սկսաւ մեծ աղմուկը մաղել.

— Դեռ կը ժպտէր ան, ես տեսայ։
— Անձնասպան եղած է, կ'ըսեն։
— Չէ, հացավաճառն է յանցաւորը։
— Բայց ինչո՞ւ աջէն գնաց։
— Հոգ չէ, ապահովագրուած է սպաննողը եւ կը վճարէ ընկերութիւնը մեռնողին գինը։

— Երիտասարդը զաւակներու տէր էր եւ իր երիվարի պէս մօթոն վարելու արտօնագիր չունէր։

— Դատը կորսնցուց, կորսնցուց։

Արտօնագիր եւ ապահովագրութիւն երկար ատեն վէճի բռնուեցան ու շատերը ինծի պէս չկրցան միջոց մը գտնել «հանրութեան առջեւ ինկող արկածեալ, սպաննուած, անձնասպանը» տեսնելու, մինչեւ որ հասարակ, չարագուշակ կառք մը անհետացուց մեր առջեւէն ամէն ինչ, ու «Մարդկային Իրաւանց Պաշտպան» թաղուհին իր անառակ թոռնիկներու երեսէն կզպուած դրան ետեւ լուռ մնաց ...

Քանի մը դոյլ ջուր ու մեռնող մարդուն վերջին յիշատակը՝ անտարբեր կամ վճարուած մարդիկ մաշած աւելով լեցուցին կոյուղին, ու անցորդներ կոխկրտելով անոր արեան հետքերը, տան ճամբան փնտռեցին, ուրախանալով որ իրենք չէին զոհը։

Քանի մը մեկնող թռչուններ հեռագրի թելերուն վրայ կը հանգչէին, վար կ'իջնեն քովս ու աւելէն խուսափած, լերդացած արեան կտոր մը կըտուցին կը փախին։

Գաւազանս սպառնացայտ օդին մէջ, անոնց ետեւէն դիւղ կը հասնիմ։

Ինչպէս չփնտռեմ քո իմաստութիւնը, ով իմ յաւիտենական եւ արդարադատ գիւղս, եկայ ես նորէն ճակատս քսելու անգիր օրէնքներուդ։ Տուր ինծի իմաստութեան նշոյլ մը քու անմահութեանդ գաղտնիքէն չափելու համար մարդկային անիրաւութիւնները եւ անոնց ապօրէն դատաւորները։

Բուրումնաւէտ սօսի ծառին առջեւ ծնրադիր, գաւազանս հարցական՝ կը սպասեմ ոգիներու յարութեան, երբ կը լսեմ անհատնում ու անհասկնալի շշուկներ ամէն կողմ։

Գլուխս յամրօրէն երբ վեր կ'առնեմ, լուսաճաճանչ ծերունի մը իր քղանցքէն ծուէն մը ծառի ճիւղին կը կապէ ու արդահատանքով ինծ[ի] կը նայի։

— Ո՞վ ես դուն, օտարական, ո՞ր ճամբով մտար այս սրբավայրերը, երբ մենք շատոնց փակեցինք լայն պողոտաները մեր յղի այդիներու ընդարձակութեան մէջ, եւ բոլոր միւս ճամբաները սուինաւոր պահակներ ունին։

— Հայր, ես կուգամ ծիրկաթին ճամբով ծնրադրելու քու առջեւ։

Քու իմաստութեանդ ջրվէժէն կաթիլ մը կը բաւէ ծարաւ հոգւոյս համար, կայծակնացայտ ցասումի խարոյկէն բոց մը մարած սրտիս, իմաստութեան անկիզելի մատեանէդ տող մը յուսահատ զգացումներուս, քու փոթորկալից փորձառութենէդ դրուագ մը դեգերումներուս։

Սրբազան մարտնչումներէդ ճառագայթ մը խաւարակուռ ճամբուս։

Քու պարտասած յաղթանակներու պսակէդ ճիւղ մը ընկճուած բազուկներուս։

Քու լուսապսակ ճակտէդ գիր մը անտիրական խորտակումներուս վերածնունդի համար ...

— Կը բաւէ այս, որ դուն հասկնաս գաղտնիքը կեանքի տեւականութեան։

— Կը ճանչնամ քեզ հիմա, ո՛վ [illegible] զեկորոյս որդեակս. մայրդ քու անունդ կանչեց իբրեւ վերջին ապաւէն ու դուն եւ եղբայրներդ ուշացաք. գիտեմ, փակեցին բոլոր ճամբաները որ չհասնիք, ու նետեցին զաւակներս ու դուք հիւծեցաք գերանոցներու մէջ, ցիր ու ցան թափառական փուշոտ ճամբաներու եզերքէ, դուք չափեցիք մեր տառապանքը եւ փորձեցիք հասնիլ մինչեւ զոդկոթս, փշրեցիք բաժակները, անարգելով մեր բոյրը։

Լսէ՛.

Համբուրէ նախ մեր արիւնով ըրուած այս մատեանը եւ հաւատա՛ որ պուտ մը արիւն չի կորսուիր, երբ ցօղ մը ջրով նոր ծաղիկներ կը բուսնին։

Ինծի մեռած կարծողները թող գան լսել յարութեան դարբնոցներու մըճահարումը տիւ ու գիշեր, վիշապներու, հսկաներու արձանացած մեհեաններուն մէջ։

Չկայ ոչ մէկ տեւական յաղթանակ քան արդարութեան վճիռը, աստուածացեալ արդարութիւնը՝ ինքը։

Համբուրէ կրկին այս հրաշապատումը ու դարձիր, ես պիտի լուսաւորեմ բոլոր մռնչող անապատները, ուրկէ պիտի անցնիս աւազացած ցեղդ բուռ մը ծոցիդ մէջ, բոլոր փրփրաբախ գետերը, ալիք ալիք զաւակներէս ումպ մը քու կուրծքիդ մէջ, բոլոր բողոքի պէս երկնամերձ լեռներէն շունչ մը քու հոգւոյդ մէջ քալէ։

Ես պիտի լուսաւորեմ բոլոր լեցուած անդունդները, ու պիտի զօրանան բազուկներդ, կուրծքդ պիտի [illegible], մտիր անտառները ու երկարէ ճամբադ արեւելքէ արեւմուտք։

— Տես տղաս, ահա սա կածանէն անցաւ կայծի վաճառական Յովհաննէս Զմշկիկը ու Բիւզանդիոնի գահը դարէ դար ժառանգեց, ու դեռ երէկ էր երբ անձնասպան Սթամպուլը զաւակներուս հանճարին կ'ապաւինէր։ Իրա՞նը. ով ստեղծեց իր վերծնունդը։ Սեւ Լեռնէն Եղլադա [illegible] կ'ուրանայ իմ փառքը։ Հռոմ ամօթահար, գերեվար զաւակներուս վերադարձը թաղադրեց։ Ափրիկէն գանձ գահ զաւակներուս մականին տակ վասխներու փոխակերպուեցաւ։

Հ. ԹԱԴԷՈՍ ՎՐԴ. ԹՈՄԱՃԱՆ

(ՅՈԲԵԼԵԱՐ)

Քաղաքներու սրտին վրայ, ճամբաներու երկայնքին պարտէզներ կան, համակ գեղեցկութիւն։

Առօրեայ հոգերէն եւ ժխորէն խոյս տալով՝ մարդիկ կը դիմեն հոն, հանգչելու, կազդուրուելու, երազելու։

Գեղահասակ ծառեր կը սփռեն զով հովանի, երփներանգ ծաղիկներ կը ծաւալեն անոյշ բուրմունք։

Բայց ո՞վ է խնամեր զանոնք, ո՞վ է հասցուցեր այդ գրաւիչ վիճակին, յայտնի չէ, կ'ապրի, բայց չերեւիր։

Հ. Թադէոս վրդ. Թոմաճան Հայոց պարտէզին մէջ եղած է մին ամէնէն խանդավառ, խղճամիտ աշխատաւորներէն։

Յիսուն տարի անընդհատ դաստիարակեր է, դասաւանդեր, բծախնդիր։

Արժանի է եղեր սիրոյ, յարգանքի եւ երախտագիտութեան։

Ան արդարացուցած է իր վրայ դրուած ամէն յոյս։ Իր պատկանած միաբանութեան անունը, երբեւ ջահ պայծառաշող, պատուցուցած է ամենուրեք։

Եւ այսօր, Ս. Ղազարու վեհաշուք յարկերուն տակ, իր կեանքի վերջալոյսին, կը կարդայ, կը խոկայ, կը գրէ տակաւին։ Կ'ապրի երջանիկ, որովհետեւ իր պարտքը լիալիր կերպով, եւ պատուաբեր կերպով կատարեց եւ, գիտէ թէ արժանի է այդ երջանկութեան։ Եւ իր հոգեզաւակները, կրտսեր թէ երէց, այսօր կը բոլորուին իր շուրջ, քահանայագործութեան եւ հայրենիքի ծառայութեան յիսնամեայ յոբելեանին տօնակատարութեան համար։

Յիսո՛ւն տարի։

Եթէ շրջագայութիւն մը կատարէ իր յիշատակներուն մէջ, դուրս կուգայ հոնկէ գոհութեան ժպիտներով։

Խարբերդ։ Ծնունդ եւ մանկութեան առաջին տարիներ։ Ընտանեկան անոյշ յիշատակներ, Հայրենի անմոռանալի դէմքեր, ազգ. զարթօնքի առաջին նշոյլներ եւ ձայներ։

Կ. Պոլիս։ Սագըզ Աղաճ։ Մխիթարեան վարժարան։ Բարութիւն, ուշիմութիւն, աշխատասիրութիւն։ Ահա ինչ որ իր մէջ կը նշմարէ հռչակաւոր Հ. Մանուէլ վրդ. Քաջունին, եւ զինք կը սահմանէ, ծնողքին հաւանութեամբ, Մխիթարի ուխտին։

1876։ Պատանեակ հազիւ 12 տարեկան։ Մուտք ի Ս. Ղազար։ Այն ատեն իր վերջին օրերը կ'ապրէր քաղցրերգակ Հ. Եդուարդ եպիսկ. Հիւրմիւզ, հայ դասական գրականութեան դոհարները կը ցուցադրէր Հ. Գաբրիէլ Զարբհանէլեան, եւ ամբողջ Հայոց կղզիին վրայ իր փառայեղ հովանին կը սփռէր Հ. Ղեւոնդ վրդ. Ալիշան։

Այդ կենսայորդ մթնոլորտին մէջ աճեցաւ պատանին Թոմաճան, եւ ուսմանց եւ եկեղեցական գիտութեանց դասընթացքները լրացնելով, միահամուռ խնդութեամբ անդամ ընտրուեցաւ Մխիթարեան միաբանութեան եւ վարդապետ ձեռնադրուեցաւ 1887 ապրիլ 17ին։

Այդ թուականէն մինչեւ այսօր անընդհատ նուիրում է իր կեանքը։ Կրթական եւ ուսումնական ճշմարիտ լուսատուութիւն։ Ս. Ղազարու նորընծայարանէն մինչեւ ճեմարան արեւելք, փոխն ի փոխ ուսուցիչ, գործակալ, ուսումնապետ, տեսուչ, առաքեալ։

Հ. Թ. վրդ. Թոմաճան, որուն համար «յերկինս Աստուած եւ յերկիր հայրենիք» կար միայն, իր բեղուն գործունէութեան շրջանակներուն մէջ մեծ ազդեցութիւն ունեցաւ։

Հայորդիներն իր շուրջ կը բոլորուէին ճոխ բերկրութեամբ, որովհետեւ սէր ու լոյս ունէր անոնց համար։

Ի լուր իր հայրենաշունչ պերճաբանութեանց՝ ազգին տարբերանդ զաւակները կը միախառնուէին, կ'եղբայրանային իրարու հետ։

Իր ծննդավայրին մէջ, ուր փութացած էր սեւ 1896ի յաջորդող անմիջական տարիներուն, կը վայելէր յարգանքն ու բարեկամութիւնը Թլկատինցի գրագէտին։ Հայոց առաջնորդը, փրոֆ. Թէնեքճեան առիթ չէին փախցներ հանդէսներու, հաւաքոյթներու մէջ հրաւիրել զինք բանախօսելու, որովհետեւ գիտակից էին անոր վեհագոյն զգացումներ արծարծելու կարողութեան։

Ռուբէն Զարդարեան, փրոֆ. Սողիկեան համակրանքով կը հետեւէին Մխիթարեան վարդապետին բոլորանուէր գործունէութեան։

Այդ սէրը, այդ յարգանքը վայելեց նաեւ ի Մալաթիա, Խարբերդ, Տրապիզոն, որպէս կրթական մշակ եւ խանդակաթ հայրենասէր։

1913ին էր որ հրաւիրուեցաւ Կ. Պոլիս, իբրեւ տեսուչ Քաղկեդոնի (Գատը գիւղ) Մխիթարեան վարժարանին։ Հազիւ մէկ տարի տեւեց իր պաշտօնավարութիւնը, եւ ահա պայթեցաւ համաշխարհային պատերազմը, եւ հայ եղեռնը, համատարած եւ աննախընթաց, իր արհաւիրքով տակնուվրայ ըրաւ ամէն ինչ։ Մինչեւ 1919, ապրեցաւ, եթէ կարելի է այսպէս ըսել, ցաւի եւ անդոհանքի կեանք մը։ Ազգին սիրասուն բեկորները, իր բոլոր բարեկամները, իր սիրելի աշակերտները կը ձերբակալուէին եւ կը տարուէին դէպի արիւնոտ ճամբաներ։ Ինքն իսկ կ'ապրէր ժամէ ժամ ձերբակալուելու սպառնալիքին տակ։ Քաղկեդոնի վարժարանը բռնօրէն կը գրաւուէր Թուրքերու կողմէ եւ ինք տեղահան կ'ըլլար դէպի Բերա, ուր կը շարունակէր օգտակար ըլլալ իր հնարաւորութեանց սահմանին մէջ։ Շարք մը մը Մխիթարեան քահանաներ, ինչպէս Հ. Աւետիք Գազազեան, Հ. Արսէն Ղազիկեան, Հ. Անտոն Ջնտոյեան աքսորի ճամբան բռնած էին եւ հրաշքով միայն փրկուեցան, շնորհիւ զօրաւոր միջամտութեանց։

Չինադադարին, Հ. Թ. վրդ. Թոմաճան արցունքոտ աչքերով դիմաւորեց զարհուրելի իրականութիւնը. մէկ միլիոն հայութիւն, ազգականներ, բարեկամներ, աշակերտներ ալ չկային։

Արտակոտոր դարձաւ մայրավանքը Վիեննայի։ Հ. Ստեփաննոս Սարեան, Հ. Կարապետ Տէր Սահակեան եւ ուրիշներ սպաննուած էին խոշտանգումներով։

Արտասովոր եռանդ մը, կորով մը բռնկեցաւ Հ. Թոմաճանի հոգիին մէջ, եւ ան առաջադրեց վերակոչել ամէն ինչ աւելի քան երբեք խանդով, կորսուածը գտնելու համար կարծես։

Ս. Ղազարու նորընծայարանին մէջ պաշտօնավարեց արդիւնաբեր աշխատանքով։

1923ին ընտրուեցաւ առաջնորդ Մխիթարեան միաբանութեան եւ անմիջապէս տեսուչ կարգուեցաւ Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանին։

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ՀԱՅԸ

Արդեօք մի բան հասկանո՞ւմ էք Հայից … Որքա՛ն տարօրինակ, հակասական արարած։ Որքա՛ն խառնուածք։ Երեւոյթը, ոչ ինքը։ Բայց եւ մի։ Երեւոյթը, ոչ ինքը։ Բայց եւ ի՞նչ է ինքը, իր նկարագիրը։ Զուտ ա՞յն է ինքը, իր նկարագիրը։ Զուտ ..... որոնում ես իր ինքնութիւնը, գտնում, բայց եւ իսկոյն ստեսնում ես, որ դա էլ նորից երեւոյթ էր։ Անհանդիստ դէմք ունի, չի թաքնում նկարեն։ Իր ցեղային պատկերն էլ տարօրինակ է։ Թւով՝ գրեթէ ամենափոքրն է, տառապանքով ամենամեծը, ժամանակով ամենահինն է, պատմութեամբ ամէնից անփոփոխը։ Ամէնից անպատմը իր երկրի դիրքն է, որ ամէնից յամառ կառչեց նրան։ Որքան անյոյս է թւում իր ապագան, բայց եւ որքա՛ն յուսացող է նա։ Առնենք իր կեանքում երկու բան չտեսաւ․ մէկ բախտ, մէկ էլ յուսահատութիւն։ Ի՞նչպէս ճանաչես նրան, ի՞նչպէս չափես։ Իր չափը՝ չափազանցն է․ զարմանալի հաւասարակշռութիւն, որ ծայրայեղութեան մէջն է։ Ապա նայիր, սա՞ է Հայը․ այս չարչին, այս բուրժուան․ արարածներից ամենագձուձը եւ անսասաններից ամենակուշտը։ Այսքան անխղճութեան տարբերութիւնը իրա՛ն … կարո՞ղ է սա չափել աշխարհիս բարձր բաները իր գրանքով եւ արշինով։ Հանրօգուտ գործի՝ եւ ոչ մի գրոշ։ Բայց մի օր էլ տեսար՝ մեռաւ ու ողջ կարողութիւնը կտակեց հասարակութեան։ Դէ նա իմացի՛ր թէ ինչ մարդ էր։

Ահա նայիր այս բեռնակրին․ ի՞նչ է սա․ խեղկատակ գրաստ․ մէջքին մի սար բեռ՝ ճկւում է, մէջքը կոտրւում։ Աշխատա՞նք է կատարում թէ ինքնախոշտանգում։ Վրէ՞ժ ունի, ի՞նչ է, իրենից հանելու։ Ո՞ւմ դէմ է չարացել, որ իրեն է պատժում։ Որքա՛ն ուժ, որքան աշխատասիրութիւն։ Ապա տար տունդ ծառայ։ Անսիրտ,

անշնորհք, ծոյլ։ Ի՞նչ է միտքը․ մի փոքր գումար չինէ, գնայ դուքան բաց անէ։ Մարդը իր հացի եւ իր գործի տէրն է ուզում լինել եւ ոչ թէ նրա ծառան։ Եւ արդէն Հայ նշանակում է տէր … Բայց տեսե՞լ էք նրան, երբ գաղթական է, ի՛նչ ծոյլ մուրացկան։ Ամենաձեռնտու գործը տուր, չի ուզիլ։ Ազգը տայ՝ ինքը ուտէ։ Եւ սովից կը մեռնի անխօս, անխռով, կ'ասես Ջհո՛ւ։ Եւ սա այն գիւղացին է, որ երէկ կատաղած, գազազած՝ հողը քանդում էր, չարչարում, մղում, հոգին հանում։ Ամենաչարքաշ անասունը իր արտի մէջ։ Այնպէս է հաւաքում բերքը, կարծես յաւիտեան պիտի ապրի, կարծես ոչ ոքի բաժին չպիտի թողնէ։ Բայց գնա՛ իր խրճիթը, հազար դող, մարդ, շուն ու գէլ նրա հացի վրայ են։ Ուտում են նրա հացը, ինչպէս հայր Աբրահամի սեղանից։

Տեսե՞լ էք նրա բնակարանը — խըլուրդի ծակուռ … բայց անցիր նրա երկիրը․— ի՛նչ հիասքանչ վանքեր, հոյակապ աշտարակներ, գողտրիկ խաչքարեր։ Հաւատա՞լ կարելի է թէ ինքն է շինել այդ բոլորը։ Յօսակցութիւնն ես լսում՝ հայհոյանքների կէսը եկեղեցի ու Աստուած է։ Լցրել է իր երկիրը եկեղեցիներով, բայց տարէնը մի անգամ չի մտնում մէջ աղօթելու։ Աղօթք էլ չի անում առօրեայ կեանքում․ իր կրօնը երբեք չի քարոզել ուրիշներին։ Եւ հաւատալի՞ բան է, որ իր պատմութիւնը ամենամեծ կրօնական պատերազմների պատմութիւնն է եւ այս չաղօթող ցեղի Նաբեկացու շուրթերից թռաւ աղօթքի ամենաբարձր թռիչքը առ Աստուած …

Տանել չի կարողանում ծէս, ձեւ, աստիճան, քաղաքավարութիւն։ Ռամիկ է գերազանցապէս։ Իր Խրիմեան Հայրիկը ամէնից շատ կաթողիկոսութիւնը ատեց։ Դիպլոմատիայի մէջ մի բանումն է շատ հոգածու — անկեղծ լինել։ Այնքան անկեղծ է եւ միամիտ, որ ան կասկածելի խորամանկի և կեղծաւորի տպաւորութիւն է անում։ Մինչդեռ իր հարեւանները այս աշխարհի բեմի վրայ դեր կատարելով միայն ցոյց են տալիս թէ կացինով հարւածում են դիմացինին՝ Հայը իսկապէս կացինը իջեցնում է իր գլխին։ «Ապա ճշմարտութի՞ւնը» — մտահոգում է նա։

Դանդալոշ է եւ խոնարհ իր Սասունցի Դաւիթի նման եւ անսպասելի ըմբոստ, հարւածող նրա պէս։ Քծնում է սարկանում օտարի ոտի տակ՝ ինչպէս իր Ձէնով Օհանը, բայց երբ վրայ է հասնում գերագոյն վտանգը՝ հերոսանում է յանկարծ եւ ծառանում վիշապի նման։ Բարի է առհասարակ․ շոյիր եւ կը կողոպտէ․ բայց եւ առհասարակ ինքն է բարեկամ քեզ, իսկ քո բարեկամութիւնը վանում է։ Այնտեղ, ուր մի ուրիշ ցեղ ուրիշների միայն աչքը կարող է վառակել՝ Հայը գտնում է հնարը ատելութիւն առաջ բերելու։ Տաղանդ է իր դէմ ատելութիւն ստեղծելու։ Ուրիշի յաջողութեան մէջ՝ նախանձոտ է ինչպէս վարդապետ։ Եթէ զժտուեց մէկի հետ՝ ոխակալ է ինչ պէս ուղտ։ Ամէն Հայ մի Հայ ունի, որի հետ թշնամի է մինչեւ մահ։ Սա նրա անհրաժեշտութիւնն է։ Անկարգ է եւ անիշխանական թէ հասարակութեան, թէ պետութեան եւ թէ գաղափարների մէջ։ Իբրեւ ժողովական՝ անմիաբան է, անտանելի, խռովարար։

Ուր յեղափոխութիւն՝ այնտեղ հայութիւն։ Բայց իբրեւ «ական»՝ ծայրայեղական է։ Իր կռիւը երեք ճակատի վրայ էր միաժամանակ։ Ասենք ամէն Հայ մի փոքր Շիրակեցի է Դոն-Քիշոտի պէս։ Կոտորածներից ամենազարհուրելին ինքը տեսաւ եւ ինքն էր, որ չխրատուեց։ Իր օրհնտացիան բացակայի օրհնտացիան է։ Թաթա՞րն էր մօտը՝ սպասեց Ռուսին․ Ռո՞ւսը եկաւ՝ աչքը Եւրոպացուն էր։ Եկա՞ւ Անգլիացին՝ դարձեալ Ռուսին էր ըսպասում։ Ռուսն է գալիս՝ չի ընդունում … Ուրեմն իր պետութի՞ւնն է ուզում ստեղծել, չի՞ ուզում ստեղծել, ի՞նչ իմանամ։ Մի ձեռը ճանկռելով հիմնում է այդ պետութիւնը, միւս ձեռքը ճիգ է անում հիմքից քանդելու։

Ինչո՞ւ է այսպէս, ինչի՞ց է դժգոհ, ի՞նչ է կամենում … Ինչո՞ւ է այսպէս անհաւասար, ներհակ, մաղձոտ, անհաւատալի՝ իր սորութեան մէջ, անչափելի՝ իր վեհ թռիչքներում։

Երեւի վրէժ ունի նա, մի վատ բան սրտի մէջ, որի համար եւ մեկուսանում է, որ նիւթէ, դաւէ, վնասէ։ Ո՛չ․ Հայի ամենամեծ առաքինութի՞ւնն ես ուզում — ամենանեղողամիտ ցեղը աշխարհիս մէջ։ Ի՞նչ եղաւ իր պատմութիւնը — զարհուրելի ջարդեր, խոշտանգում, բնաջնջում … Բայց ո՞վ է ամէնից շատ ջանք թափում փրկելու էնվէրին ու Քէմալին։ «Զարդի՛ր ինձ,— ասում է նա,— ահա քո պատիժը եւ իմ վրէժը»։ Ինձ թըւում է թէ մի շատ մեծ վիրաւորանք կայ Հայի սրտի խորքը, շատ խորը թաքնուած … Ինձ թւում է թէ դրա համար է նա ջարդւում, ճափոնացու պէս, որ երբ մէկից խորապէս վիրաւորւում է՝ կանչում է իր բարեկամներին, յայտնում է իր վիրաւորանքը եւ վերցնելով դանակը պատռում է իր որովայնը։

Այսպէս է Հայը։ Զի ուզում որ իրան դիպչեն, մօտենան, սիրեն թէկուզ որ մեկուսի է, խստակեաց, բարի եւ ազատասէր։

Երբ նայում եմ Հային, ինձ թւում է թէ իրա վիրաւորանքը այն արծուի վիրաւորանքն է, որին ցած են բերել բարձր լեռներից։ Թպրտում է, ընկնում քարի, աղբի մէջ, կեղտոտւում, թեւերը կոտրւում։ Կերակուր ես մեկնում՝ չի ուզում։ Զի սիրում ոչ սորկութիւն, ոչ երջանկութիւն․ գերադասում է տառապանք եւ ազատութիւն։ Մաղձոտ է, մեկուսի, բայց չունի գձուձ ատելութիւն, որ բարձր լեռներին անծանօթ զգացում է։ Գեբի արծուի խոր վիշտն է իր սրտի մէջ։ Սա Հայկն է, որին զրկել են իր կեանքի միակ պայմանից — ազատութիւնից։

«Ոչինչ չեմ ուզում ձեզնից— ասում է նա իր նեղիչներին․— ձեզ լինի ձեր լուծը, ձեզ լինի ձեր երջանկութիւնը — գնացէ՛ք, ապրեցէ՛ք խաղաղ եւ երջանիկ։ Եթէ դուք սիրում էք կեանքը՝ ես սիրում եմ կեանքից աւելի թանդ բանը՝ Ազատութի՛ւնը»…

Դ․ ԴԷՄԻՐՃԵԱՆ

Թիֆլիս, 20 օգոստ․ 1920

Ո՛վ հրաշափառ ճշմարտութիւն, ահա դեռ խանձարուրի մէջ կապուած Արմենիան պատմութեան խարդախ էջերը կը պատռէ ու իր անվախճան ջահին առջեւ կը խոնարհին ծաղէ ծաղ դեգերող իմաստութիւն մուրացող մեղերը։

Գնա՛, կ'արձակեմ քեզ նետի մը պէս, խուրձ մը կայծակ ձեռքերուդ մէջ ու որոտա՛ պատգամս վերջին․ —

Ոչ մէկ կաթիլ արիւն ու քրտինք օտարին երակին ու ակօսին մէջ չկաթի։

Թող ձեր բազուկէն ուրիշին խուփն ու սուրը չփայլատակի։

Թող ձեր մտքէն գիր մը անոնց դաւաժած մատեաններուն մէջ չծագի, ու ձեր սրտէն մանանայ մը անոնց նեխած կաթսաներուն չլեցուի։

Ոչ մէկ արցունք ոչ մէկ հառաչ իմ թոռներուս ճակատը չմթագնէ։

Մօտ է այն օրը երբ Արարատի վերանորոգուած տապանիս դռները պիտի բանամ, չխտրելով հին ու նոր աշխարհներու մէջ թափառող զաւակներուս։

Եղէք միշտ պատրաստ ու արկածները ձգեցէք ուրիշի բաժին …

Խ․ Ն․ ԱՐԱՄԱՆԻ

Զատիկի երգեր

— • —

Էր երբեմն որ աշխարհի չորս հովերուն տարտղնուած տարագիր բեկորները իրենց հայրենի երդիքին տակ, սիրելիներուն հետ միասին կը տօնէին Զատիկը։

Այո, այսօր Զատիկ է, յարութեան տօնը։ Եկեղեցիներու զանգակները իրենց խրախոյս ու խժալուր ձայներով դառնութեան խորհուրդներուն թեւ կուտան։ Ես կը հետեւիմ անզգայ բոլորին, բայց միտքս կը քակէ յուշերու ծրարը ու հայրենաշունչ երգ մը կը դնէ շրթներուս դալկահար։ Ա՛խ երգ, հայրենի երգ, եղանակիդ մատաղ։

Երգ մը ունիմ շրթներուս, երգ մը հոգեպարար, թովչանքի երգ։ Պատանութեան օրերուն հայրենի գիւղիս աճեղավազ ու յորձանուտ գետի ափերուն վազվզելէն կ'երգէինք ու կը ցնծայինք այս օրերուն, մեծով ու փոքրով։

Ահա հոգեխռով դէմքեր ճերմակ պատմուճանով՝ աչքիս առջեւ շարուիլ սկսան, ու անոնց ետեւ անխառն հրճուանքով տօնական օրերու մթնոլորտի գինովութենէն անզուսպ կ'երգեն գիւղացիներու հոգեհմայ եւ ներդաշնակ կեանքի գերբնական սուրբերէն գիծեր ու պատկերներ։ Ու ահա փլուզում մը հոգեկան ապրումներուս մէջ։

Ցնծութիւնս կը թարմանայ, կ'ուզեմ խօսիլ ու երգել անցեալէն, սակայն աչքերս կը թրջին …

Այսօր իսկ, այս զատկական տօնի առթիւ, փակուած խցիկիս մէջ, պատուհանիս փեղկերը քաշած, արուեստական լոյսի տակ՝ յոգնաբեկ գլուխս ձեռքերուս մէջ առած՝ ուզեցի հեռանալ, վերանալ, ո՛հ ինչ երջանկութիւն … Երեւակայութեանս թըռիչքները լարեցի, ու գացի ինկայ մեր գիւղին կանանչակուռ բլրակին վրայ, ուր կարծես արեւէն ու քամիէն ծեծուած գիւղական կեանքի նրբօրանքներուն մէջ գիւղացիները Զատկի տօնը կը կատարէին մասնաւոր վայելչութեամբ, գմբէթաձեւ բլրակին շուրջ պար բռնած։ Եկեղեցիին բակը լեփ լեցուն էր, վեղարաւորին ձայնը իբրեւ պատգամ կ'երթար քարերուն մէջ պահուած սուրբերուն։ Իսկ դուրսը բակին մէջ արծաթափայլ առուակին մօտ կարմիր հաւկիթներու ծեծկուուքը կը շարունակուէր։ Ու ահա երգ մը կը փրթի …

Զատիկ է եկեր,
Մեզ ընծայ բերեր
Հաւկիթներ կարմիր։
Այսօր Զատիկ է,
Կարմրուկ Զատիկ,
Գրպանս ունիմ
Հաւկիթ կլորիկ,
Կարմիր խաղալիկ։

Ու երգերը ուրախութիւնը իրենց անսահման ոլորտներուն մէջ կը ըստեղծեն գերբնական հաճոյք։

Բայց ոչ, այն պլպլացող յոյզերը գիս տակն ու վրայ ըրին այս տօնական օրերուն։ Խցիկիս մէկ անկիւնէն երեխային ձայնը զիս կանչեց ու ես Զատկի երգս վերջացուցի ակամայ։

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

«Առակը հնից է գալիս»

— ւ —

Վերջերս Հայաստանի մէջ ժողովրդական ստեղծագործութեանց մրցում մը կատարուեցաւ։ Առակներու մրցումին մէջ առաջնութիւնը շահեցաւ Նալբանդ գիւղէն Նահապետ Նալբանդեան։

Առակախօս Նահապետ ստեղծագործական շնորհք ունի, պատմելու դիւրութիւն մը եւ իր փալուլային մէջ՝ երգիծանքի ուժ։

Առակը գրական հին սեռ մըն է, բազմաթիւ առակներ ունինք, որոնց եթէ ոչ հիւսուածքը (պատմելու ձեւը կամ գունաւորումը), այլ անպայման աւանդութիւնը կուգայ հինէն, ինչպէս հայ ժողովուրդը կ'ըսէ, «առակը հնից է գալիս»։ Ասով՝ շատ հետաքրքրական ու թանկագին նիւթ մը, ազգագրութեան համար։

Առակախօս Նահապետի ստեղծագործութիւններէն կուտանք երկու առակ։

Առաջինը երգիծանք մըն է Ուզունլարի տէրտէրին վրայ, որ իր շատակերութեան պատճառով կը կոչուէր «Տէր-Թաքլեմ»․—

Ուզունլարում արջը մի քանի տղի վնասում է։ Գիւղի տէրտէրը, իշխանները ու պաչտոնեքը հաւաքւում են, թէ գնանք արջին սպաննենք։ Գընում են սարը, կանգնում քարափի գըլխին, տեսնում են արջը հրէն քարետակին խաղ է անում քոթոթների հետ։ Խստեղ սարսափը պատում է բոլորին, ուզում են յետ փախչել, բայց տէրտէրն ասում է՝ կացէ՛ք սպաննենք, ես սուրբ եմ, արջն ինձ բան չի անի, դուք թոկով կապէք ինձ, քարափից կախէք, գնամ արջն սպանեմ, գամ։ Խդպէս էլ անում են։ Բայց հէնց որ տէրտէրին կախում են, արջը բռնում է նրա գլխից։ Տէրտէրը գոռում է թէ քաշէք վեր, արջն իմ սրբութիւնը մտահան է արել։ Իշխանները քաշում են վերեւ, արջը ձգում է դէպի ներքեւ, սրանք քաշում են, նա ձըգում է, վերջը տէրտէրի գլուխը մընում է արջին, մարմինը բարձրանում վերեւ։ Իշխանները տեսնում են, որ տէրտէրի գլուխը վրէն չի։ Բայց գըլխի չեն ընկնում թէ ի՛նչ է պատահել։

— Աղա, ասում է մէկը, տէրտէրին, որ կախեցինք, գլուխը վրէ՞ն էր։

— Տէրտէրին ի՞նչ գլուխ, տէրտէրն էլ գլուխ կ'ունենա՞յ, հէնց էդպէս էր, որ կար։

Ահագին վէճ է առաջանում։ Որոշում են տէրտէրին տանեն տուն եւ էդ մասին հարցնեն տէրօխնուց։

— Տէրօխնի, ասում են, տէրտէրը որ մեզ հետ հանդն եկաւ, գլուխը վրէ՞ն էր։

— Գիտեմ ոչ, գլուխն ի՞նչ է, ասում է կինը, միայն որ մօրուկ էր անում, վրէն՝ ուսերից վերեւն ահագին մազ կար։

Առակախօսը կ'ուզէ հեգնել տէրտէրը, ըսելով որ անկուշտ փորէ մը զատ տէրտէրը հազիւ թէ գլուխ ունենայ։

Տանք միւս առակն ալ․—

Մարդու մէկը մի կին է ունենում։ Մի օր կինն ասում է, թէ ա՛յ մարդ, եկողը ձմեռ է, վեր կաց կովը տար քաղաք, ծախի, մի քիչ կտոր (կերպաս) առ, բեր ձմեռուայ պատրաստութիւն տեսնենք։

— Կովը որ ծախեմ, ի՞նչ կտոր բերեմ, հարցնում է մարդը։

— Ես գիտեմ, մտահան կ'անես, ա՛յ դոնկի Պաղտասար, պատասխանում է կինը, բեր մառներիդ կտոր։ Ներ կապեմ, որից կապեմ, նրանցից էլ կը բերես։

Խդպէս էլ անում է։ Մարդը գնում է քաղաք, կովը ծախում է, կտորը մոռանում, իրիկունը գալիս է տուն։

— Բա՛, ո՞ւր է կտորը, հարցնում է կինը։

—Մոռացա՛յ, մեղայ է գալիս մարդը։

— Բա՛ մառներիդ մտիկ չարի՞ր, բարկանում է կինը, դէ՛ առաւօտը վեր կաց, գնա առ ու արի։

Մարդն առաւօտը վեր է կենում, չորերը հագնում, որ գնա կտոր առնելու։ Դրանք մի հովիւ բարեկամ են ունենում, որ էդ գիշեր հիւր էր եկել։ Մարդը չորերը հագնում է, կնիկը հիւրի փափախը դնում է դրա գլխին, չունքի Պաղտասարի փափախը հին էր։ Պաղտասարը ճամբայ է ընկնում, հասնում քաղաքի ղրաղը, հաւուզի կուշտը։ Զոքում է որ ձեռները լուանայ, յանկարծ ջրի մէջ տեսնում է իր շուաքը, հովիւին փափախով։
— Վա՛յ քո հէրն անիծեմ, կնի՛կ, բարկանում է Պաղտասարը, էս ի՞նչ ես արել, ինձ թողել ես քնած, չոպանին վեր կացրել ու քաղաք ղրկել։

Զատիկ

(ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԲԱՐԲԱՌՈՎ)

— ◦ —

Թարխանա շորպան մեխոշ է,
Նահնան չ'եղնայ մէջէ պոշ է,
Փերփիրէ զափթիր թարփոշէ(1),
Երբ մըն ի գայ Սուր Զատիկէ։

Մըզըպէն(2) կապիրէ հալայ,
Թանպալ կընկտուց էղիր գոլայ,
Հորու ջըրով կէնին գալայ,
Երբ մըն ի գայ Սուրբ Զատիկէ։

Գացինք հարցուցինք Օհան աթթարէն,
Խապար մի Զատկի Թաթարէն (3),
Խապար տուից Ջէյթուն Զախթարէն,
Երբ մըն իգայ Սուրբ Զատիկէ։

Աղըրթանքսի հալաւ փըտաւ,
Դըրսէն լէ չէ ըսքինք կտաւ,
Բարակ ցաւէ եսի գըտաւ,
Երբ մըն իգայ Սուրբ Զատիկէ։

Ժում մի Քրիստոս յարեաւ ըսէնք,
Էրիսիս ժամու պատին քսէնք,
Քապապի օսքուրէ մըսսէնք,
Երբ մըն իգայ Սուրբ Զատիկէ։

Խից մի իգէր Ցարութեան կիրակէն,
Փըրթէնք Սատանի կըրակէն,
Պըշլէնք տըկէն պորակէն,
Երբ մըն իգայ Սուրբ Զատիկէ։

Խից մի իգէր Ցարութեան օր է,
Վազէնք էրթէնք լեռուն(4) դոռէ,
Թաղէնք պագէ Ք···· կոռէ,
Երբ մըն իգայ Սուրբ Զատիկէ։

Հաւաքեց՝ ԹՈՐԳՈՄ

ԾԱՆ․— (1) Թարփոշ․— Գլխնձէ աման։ 2․— Մըզըպէն․— Տեսակ մը կոնաձեւ կողով է, որ կերակուրները տակը կը պահեն։ Տիգրանակերտցիները պահքի շաբաթները քանի մը տեսակ կերակուր կ'եփեն չիրիկով (սուսամ) եւ այդ կողովը այնքան կը լեցուի, որ այլեւս տեղ չի մնար, օրերով կերակուր չեն եփեր, կնիկները գործ չեն ունենար այլեւս։ Ամաններն ալ պաղ ջուրով կը լուան, քանի որ իւղոտ կերակուր չկայ (հորու ջրով կենին գալայ)։ 3․— Թաթար․— Տիգրակերտի մէջ թաթարները ջորիով սուրհանդակի դեր կըկատարեն։ 4․— Լեռուն դոռ․— Տիգրանակերտ քաղաքը պարիսպներով շրջապատուած է, այդ դուռներէն մէկը կը կոչուի «լեռուն դուռ» որ Հայոց գերեզմանատունը կ'առաջնորդէ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (236)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— ◦ —

«Երկիր անցնելէ առաջ, ուզեցի վերջին անգամ մըն ալ տեսնել հայրս, մայրս, քոյրս … Սոնիան,— վերջին անունը այնքան ցած արտասանեց Լեւոնը, որ Վահէն հազիւ լսեց,— այս ցանկութիւնը այնքան բուռն էր մէջս, որ ես պատրաստ էի ամէն տեսակ վտանգ աչքի առնելով՝ երթալ Թիֆլիս։ Այդպէս ալ ըրի, հակառակ բըժիշկի խորհուրդին։ Գիւղացիի շորերով ծպտուած իջայ Թիֆլիս։

«Վահէ, երբեք եղա՞ծ ես հարազատ շրջանի մը մէջ, այնքան մօտ քու սիրելիներուդ, բայց անկարող մօտենալու անոնց։ Ահա այդպէս, որպէս օտարական մը ապրեցայ ես Թիֆլիսի մէջ ամբողջ շաբաթ մը, ուր թանկագին մերձաւորներ ունէի, հարիւրաւոր բարեկամներ, ընկեր տղաք։ Կեանքիս ամենածանր օրերը եղան ատոնք։ Անգամ մը Պուշկինեան Պարտէզի վանդակորմին կըթնած՝ կը սպասէի հօրս դուրս գալուն։ Ժամը երկուքն էր։ Մէկ ալ տեսնեմ՝ հայրս դուրս ելաւ Կովկասեան Պանքայէն։ Հազիւ չորս ամիս կար որ զայն չէի տեսած, բայց որքա՛ն փոխուած էր

իմ խեղճ, խեղճ հայրս, մօրուքը սպիտակած, ուսերը կորացած, կարծես ընկճուած լինէր անչափ բեռան տակ։ Սիրտս մղկտաց, երբ հայրս այդ վիճակին մէջ տեսայ։ Իմ մահուան լուրը խորտակած էր խեղճ հայրըս»։

— Լեւոն, որքա՛ն պիտի երջանկացնէիր հայրդ ու ձերոնք, եթէ …

— Եւ ինչո՞ւ համար,—գրեթէ բարկացած պատասխանեց Լեւոնը,— որպէսզի անգա՞մ մըն ալ պատճառ դառնայի անոնց տառապանքին, որպէսզի անգա՞մ մըն ալ անոնց սիրտը ճմլէի, արիւն արցունք լացնէի … Մի՞թէ եղածը բաւական չէր … Վահէ, այս երեք տարուան մէջ երբեք մահը չփնտռեցի, բայց դու ալ գիտես, ես ալ գիտեմ, թէ մեր ճամբան ուր կը վերջանայ …

Վահէն ու Լեւոնը պահ մը լուռ մընացին։ Երկուքն ալ հասուն երիտասարդներ, կեանքէն դեռ բան մը չվերցուցած, հաշտուած էին անժամանակ մահը դիմաւորելու գաղափարին հետ։ Արիւնոտ յեղափոխութեան մը մէջ նետուած էին, ու ոչ ոք կրնար

գուշակել ապագան։ Միայն անհերքելի փաստ մը կար մէջտեղ, այն՝ որ այդ ճանապարհի վրայ կեանքերը շուտով կը խամրէին։

Երբ Լեւոնը սկսաւ պատմութիւնը շարունակել, կը խօսէր այնպէս, ինչպէս մարդ կը փորձուի խօսիլ եկեղեցիի մէջ։

«Զեմ ուզեր պատմել, թէ ինչ պայմաններու մէջ հանդիպեցայ մօրս։ Օ՛, Վահէ, եթէ միայն կարողանայի վազել, փաթթուիլ ոտքերուն, համբուրել ձեռքերը եւ իմ պատճառովս ճերմկած մազերը … Բաւական է որ աչքերս գոցեմ, այդ տեսարանը կենդանի կերպով կը պատկերանայ երեւակայութեանս մէջ։ Տարիներ անցան բայց այդ պատկերը դեռ կը հալածէ զիս»։

— Իսկ քո՞յրդ, Սոնիա՞ն,— հարցուց Վահէն։

Լեւոնը անմիջապէս չպատասխանեց։ Քանի մը քայլ անշարժ նայեցաւ կարպետի նաչխին, կարծես շատ հետաքրքիր բան մը կար հոն ու յետոյ հանդարտօրէն գլուխը բարձրացնելով՝ ըսաւ ընկերոջը․

«Երթալու համար Աթասապատի հրապարակը, ուր մենք կ'ապրէինք, Վիլիամինովսկիէն նեղ փողոց մը կը բացուի։ Օր մը այդ նեղ փողոցով կ'անցնէի՝ հեռուէն մեր տունը տեսնելու համար, մայրս կամ քոյրս, որոնք թերեւս պատուհանը լինէին։

Հազիւ թէ տասնեակ մը քայլ առած էի, մէկ ալ տեսնեմ հրապարակի անկիւնը դառնալով միեւնոյն փողոցը մտան քոյրս … եւ Սոնիան։ Բարեբախտաբար հակառակ կողմի մայթէն կը քալէին։ Կայծակնահար եղած մարդու նման կեցած տեղս դամուեցայ, պատին կըթնելով որ չիյնամ։ Երկուքն ալ սեւեր հագած էին։ Իրարու հետ խօսակցելով եկան ու անցան՝ առանց իմ կողմը նայելու … Եթէ նոյն իսկ իմ կողմն ալ նայէին … Ի՛հ Վահէ, ինչ կ'ուզես մտածէ իմ մասին, թերեւս քիչ մը շատ զգացական գտնես զիս, քիչ մը շատ կապուած իմիններուս հետ … բայց ես պէտք է, որ անգամ մըն ալ տեսնէի անոնք, եթէ այդ միմիայն իմ հոգեկան տառապանքս պիտի աւելցնէր։ Հարբածի նման անհաստատ քայլերով կ'առաջանայի, սիրտս կարծես թէ պիտի ճաքէր։ Որքա՛ն փոխուած կ'երեւար Եւգինէն։ Խեղճ աղջիկ, կարծես տարիներ անցած լինէին մեր բաժանումէն ի վեր։ Իսկ Սոնիան … Սոնիան իր սեւ զգեստներուն մէջ ալ աւելի գեղեցիկ կ'երեւէր … Ամէն մէկ քայլիս ետ կը դառնայի՝ անոնց ետեւէն նայելու համար, մինչեւ որ Վիլիամինովսկի փողոցը ելլելով՝ թեքուեցան դէպի Քաղաքային Տուման։

«Թէ ինչպէ՛ս հասայ մինչեւ մեր տան առջեւ, չեմ գիտեր։ Մտայ մեր տան կողքի փողոցը ու վարանոտ քայլերով մտայ առաջին տունը, ուր գետնայարկ փոքր սենեակ մը ունէր Մոսօն, մեր տան դռնապանը։ Սիրտս այնպէս ուժգին կը խփէր, որ քիչ մնաց ետ դառնայի։ Դեռ Երեւան եղած ժամանակս, բժշկին հետ համաձայնած էինք, որ Մոսօն հետս վերցնեմ, Երկիր մտած ժամանակ։

«Բարեբախտաբար Մոսօն տանն էր։ Դուռը կը զարնեմ։ Մոսօն ինքը կը բանայ դուռը, ու վերէն վար զիս չափելով՝ զարմացած ինծի կը նայի, կարծես ըսել կ'ուզէ․ «Լաւ, բարեկամս, հիմա որ դուռը բացի, ի՞նչ կ'ուզես»։ Հազիւ թէ ինքզինքս կրնամ պահել, թէեւ այնքան բուռն ցանկութիւն մը կը զգամ փաթթուելու այդ լաւ տղու վզովը։

«Մոսոյի ընդունելութենէն յայտնի էր որ ամենափոքր կասկած մը չունէր իմ ինքնութեան մասի։ Կը յայտնեմ՝ որ իրեն հետ կարեւոր նիւթի մը մասին խօսիլ կ'ուզեմ։ Աղքատիկ սենեակի թախտի վրայ, իրարու քով կը նստինք։ Մոսօն քիչ մը անհամբեր դարձած՝ ինծի կը նայի։ Առաջինը ես կը սկսիմ խօսիլ։ «Է՛, Մոսօ՛, ուրեմն զիս չե՞ս ճանչնար», կը հարցնեմ։

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար․)

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Մատրիտի ճակատին վրայ զինադադար էր Աւագ Ուրբաթ օրը, բայց կռիւները շարունակուեցան Հարաւային ճակատին վրայ: Երկու կողմերն ալ մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնեն, նոր ճակատամարտներու համար: Ապստամբները կը վերակազմեն իրենց ուժերը Մատրիտի առջեւ, դարմանելու համար վերջին պարտութեանց հետեւանքները: Հարաւային ճակատէն 6000 զինուորներ փոխադրուեցան Մատրիտի շրջանը:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԿՈՒ ԽՈՒԶԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ կատարուեցան Փարիզի հակաֆաշիստ Միութեան եւ Ժողովրդական կուսակցութեան (Տօրիօ) մէկ մասնաճիւղին մէջ: Այս առթիւ բռնուած թուղթերը յանձնուեցան դատական իշխանութեան:

ՑՆՑՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐԵՐՈՒ ԿՈՅՏ ՄԸ թաւալեցաւ Սավուայի մէկ գիւղին վրայ, էքս լէ Պէնի մօտ, տեղատարափ անձրեւի մը հետ: Զինուորներ ղրկուեցան գիւղացիները փրկելու համար:— Անընդհատ ձիւն կը տեղայ Կրընոպլի շրջանին մէջ, տեղ տեղ հասնելով մինչեւ 2.30 մեթրի: Հաղորդակցութիւնները դժուարացած են:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ կացութիւնը ծանրացած ըլլալով, արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուեցան Զատկի տօնին առթիւ: Պաշտպանողական միջոցները կրկնապատկուեցան Լացի Պատին շուրջը: Կանխարգել ձերբակալութիւններ կատարուեցան: 17 համայնավարներ, որոնց 9ը Արաբները եւ 8ը Հրեաներ են, բանտարկուեցան Երուսաղէմի մէջ:

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ վերաբերեալ բոլոր լուրերու հրատարակութիւնը արգիլուեցաւ Միացեալ Նահանգներու Թղթատարական նախարարութեան կողմէ, թէ օրաթերթերուն եւ թէ պարբերականներուն համար: Վիճակախաղի արդիւնքները պիտի չկրնան հրատարակել նոյն իսկ այն թերթերը որոնք իրենց սեփական միջոցներով կը կատարեն փոխադրութիւնը:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԵՒՐ. Կ. Կ.ի նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած պրօպականտիստներու վիճաբանական ժողովի շարունակութիւնը, 30 մարտ երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած

Փարիզի Հարաւ. շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» միութեան կողմէ
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ
4 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ, 150 Route d'Orléansի սրահին մէջ,
Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի
ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ
ՀԻՒԱՆԴՏԵՍ
կատակերգութիւնը մէկ արարով:
Արտասանութիւններ, խմբերգներ, անակնկալներ: ԹԱՌ ՈՒ ՊԱՐ.
Մուտք՝ 3 ֆրանք:

«Միհրան–Կամսար» Երգչախումբի

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ–ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Տեղի կ'ունենայ, 2 ապրիլ, ուրբաթ իրիկուն, ժամը 9էն մինչեւ կէս գիշեր:
Երիտասարդաց Միութեան սրահներուն մէջ,

8 Rue Bossuet, Place Lafayette, Փարիզ

Եւրոպական պարեր, գեղարուեստական բաժին, մեներգ, արտասանութիւն, խմբական երգեր եւ անակնկալներ Միութեան անդամներուն կողմէ:
Մուտք՝ ծախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք:

Արեւելեան նուագի սիրահարներուն

28 Մարտ, կիրակիէն սկսեալ, Պ. ԶԱՏԻԿ ՄԻՐԶԱԵԱՆԻ սրճարանին մէջ, 45, Rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ, կը նուագեն՝ ՔԷՄԱՆԻ ՍԱՐԳԻՍ եւ ՈՒՏԻ ՅԱԿՈԲ:

Արեւելեան պարուհի: Անխարդախ օղի՝ առաջնակարգ աղանդերներով:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սերոբեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ՝ ըստ Ատափազարի սովորութեան, այս երկուշաբթի օր, մարտ 29ին, Փանթէնի գերեզմանատան մէջ, ժամը 15ին, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստի արարողը, իրենց անմոռանալի ԲԱՐՍԵՂ ՍԵՐՈԲԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան քառասունքին առթիւ, իր գերեզմանին վրայ:

Կը հրաւիրուին բարեկամներն ու ազգականները:

ԾԱՆՕԹ.— 1.— Փոխադրական միջոցներ, Մէթրօ Փորթ տը լա Վիլէթէն օթօպիւս առնել, սակայն նախընտրելի է, Փլաս տը լա Րէփիւպլիքէն առնել թիւ 51 օթօպիւսը:

Ժամադրավայր՝ գերեզմանատան նեւեւի դրան մօտ, Րիւ տը Փանթէնի վրայ, կամ գերեզմանատան մէջ, 145e Division, 1e ligne, 51 tombe:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17 Rue Damesme, PARIS (13)

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶ.— 18 Ապրիլ, կիրակի երեկոյ, **Salle Poissonnière**
Գեղարուեստական ճոխ բաժին
հայ եւ ֆրանսացի մեծ արուեստագէտներու կողմէ,
մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՎԱԼԱՆՍ.— 10 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ:
ԼԻՈՆ.— 10 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ:

Խնջոյք–Հաւկթախաղ

Զ. Ո. Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ
4 Ապրիլ, կիրակի, ժամը 3էն մինչեւ 12,
Հայ երիտասարդաց Միութեան Ակումբին մէջ, 8 rue Bossuet, Paris.

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ, 1 Ապրիլ հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին,

8 Rue Bossuet, Paris (10)

կը դասախօսէ՝ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ
նիւթ՝ «Երաժշտութեան բաժինը ընդհանուր արուեստներու մէջ»:
Պ. ՉՕՊԱՆԵԱՆ պիտի դասախօսէ 6 Ապրիլ երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին
նիւթ՝ Ոսկեդարեան գրականութիւնը:

Պատմական գեղեցկագոյն այերու

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Պետ. Հայ Կարմիր Խաչի Օգն. Մասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ իր բուժարանին,
24 Ապրիլ, շաբաթ իրիկուն ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ
Aéro Club de Franceի ընդարձակ սրահներուն մէջ, 6 Rue Galilée, Paris (16)
Նախագահութեամբ ՉԱՐԷՀ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐԻ
ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ — ԸՆՏԻՐ ՊՈՒՖԷ — ՊԱՌ ԱՄԷՐԻՔԷՆ
Գօթիյեոն եւ հաճելի անակնկալներ եւ մրցում գեղեցկագոյն աչքերու:
Գնահատիչ մարմինը (Jury) կողմէ շահող տիկնոջ կամ օրիորդին
իբր մրցանակ իրական մարգարիտ մանեակ մը:

Բացման հանդէս

«Հայ Արծիւ» սեփական Ակումբին, տեղի կ'ունենայ 4 Ապրիլ կիրակի, ժամը 3.30ին, իր սեփական հաւաքատեղիին մէջ.
22 Rue Richer, Paris (9)

×

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հայ Արծիւ Ակումբի կողմէ
Մայիս 2ին, Փարիզի մեծ պանդոկի մը սրահներուն մէջ:
Նկատի ունենալ այդ թուականը:

×

«Հայ Արծիւ» Ակումբին անդամագրուիլ փափաքողները կրնան դիմել վերոյիշեալ հասցէին եւ կամ անձամբ ներկայանալ չորեքշաբթի երեկոները ժամը 7.30էն սկսեալ:

ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Մարսիլահայ Երգչախումբին կողմէ,
Բարձր հովանաւորութեամբ Երեսփ. Ժողովի Նախագահ
ԷՏՈՒԱՐ ԷՐԻՕԻ
Զատկի երկուշաբթի օրը, 29 Մարտ, ժամը 21ին,
ՍԱԼՈՆ ՄԱՍԻԼԻԱՅԻ ՄԷՋ, 1 **Rue Roux de Brignoles**, Մարսէյլ
ՌԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (11 ՏԱՐԵԿԱՆ)
կը դաշնակահարէ Պախը, Սկարլաթիէն, Շոբէնէն, Ֆօրէէն, Տէպիւսիէն,
Սկրիապինէն, Լիզէն եւ Կլինքա–Պալաքիրէֆէն կտորներ:
տեղերու գիները.— 15, 10 եւ 8 ֆրանք:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

28 Մարտ, Զատկի կիրակի իրիկունը ժամը 9էն մինչեւ լոյս,
84 Rue de Grenelle, Մէթրօ **Rue du Bac**
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին հայ եւ օտար արուեստագէտներ, ՕՐ. ՆԻԶԱՄԵԱՆ (երգ), 8 տարեկան դաշնակահարուհի ԱՆժԷԼ–ԱԼԻՍ, A. LEVALIER իր exhebitionներով, Պ. ԳՐԻԳՈՐ իր ծիծաղաշարժ երգերով եւ խաղերով, հանրածանօթ պարուհի HUGUETTE O'BIA,
կանանց մազերու վերջին նորաձեւութիւններու ցուցադրութիւն
հայ եւ օտար արհեստակիցներու կողմէ:
Օրուան թագուհիի ընտրութիւն.
Ընտիր ճաշ եւ օրքէսթր 14 հոգի, ղեկավարութեամբ Պ. Տ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆՈՒԱԳ
ԳՈԹԻՅՈՆ, ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ եւ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ:
Ձրի բաշխում անուշահոտութիւններու:
Ղեկավարութեամբ քանունի Պ. ՅԱԿՈԲի պիտի նուագեն ուտի ԲԱՐՈՒՆԱԿ եւ քէմէնչէ ՕՀԱՆՆԷՍ, կը մասնակցի պարուհի մը:
Մուտք՝ 8 ֆր. կիներու 6 ֆր.:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R C Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 31 ՄԱՐՏ
MERCREDI 31 MARS 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3383 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԻՐԿՈՒՆ ԽՕՍՔ

«ՅԱՐՁԱԿՈՂԱԿԱՆ ԶԳՈՍՏՈՒԹԻՒՆ»

Քանի կը մօտենան Սթալինեան նոր Սահմանադրութեան գործադրութեան օրերը, այնքան կը սեղմուին օղակները, Խ. Միութեան մէջ, կեդրոններէն մինչեւ յետին ծայրագաւառը։

Մենք վերջերս առիթ ունեցանք ներկայացնելու շարք մը մըռայլ իրողութիւններ մեր աշխարհէն, իբրեւ աղբիւր ունենալով «Խ. Հայաստան»ը։

Այդ առթիւ, նոր իմացանք թէ, դարձեալ ձերբակալութիւններ կատարուած են Հայաստանի մէջ։ Թերթը փետրուար 27ի թիւին մէջ, յօդուածի մը կարգին կը յիշէր մասնաւորապէս Հոկի նախագահը, Արսէն Եսայեան։ Իսկ աւելի առաջ, փետրուար 2ին եւ 26ին, արձանագրուած էին ուրիշ երկու կարեւոր անուններ, Երզնկեան եւ Եղիազարեան, բոլորն ալ իբրեւ հակայեղափոխական։

Վերջերս հասած ճամբորդ մը կը պատմէր թէ համատարած եւ անողոք «մաքրագործում»ի նոյն գործողութիւնները կատարուած են նաեւ Ատրպէյճանի եւ Վրաստանի մէջ։ Այն աստիճան որ, հին բոլշեւիկներէն շատ քիչերը մնացած են ազատ։

Անոնք որ ուշադրութեամբ կը հետեւին խորհրդային մամուլին, շատ ալ զարմանալի չեն գտներ այս իրողութիւնը։

Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ — մանաւանդ այս անգամ — Սթալին արձակած է նոր ազդանշան մը, «յարձակողական զգաստութիւն» (արթնութիւն)։ Եւ քանի որ այնքան խոշոր գլուխներ, հիմնադիրներ եւ գործակիցներ ինկան 1936 օգոստոսին (16 հոգի) եւ 1937 յունուարին (13 հոգի), ծայրագաւառները չեն որ շնորհ պիտի վայելեն։

Ընդհակառակն, որքան հեռու գտնուին Մոսկուայէն, այնքան ծանր կ'իջնէ հարուածը, քանի որ ստորադաս պաշտօնեաներն ու «լաքէ»ները միշտ պատրաստ են մէկը տասնի վերածելու։

Կը բաւէ որ կեդրոնը՝ Մոսկուա, «քալեցէ՛» հրամայէ, շըրջաբերականով մը կամ «Փրավտա»յի միջոցաւ,— հաւատաքննութեան, փոխադարձ լրտեսութեան, վարկաբեկման եւ հետապնդումի մեքենան կը լարուի եւ կը սուրայ շոգեգլինդ, անխնայ թնդելով աջ ու ձախ։

Ոչ միայն չափազանց եռանդը, տէրերու աչքը մտնելու մարմաջը, այլեւ տգիտութիւնը իրար կը հրմշտկեն, այսպիսի պարագաներու մէջ, կարելի եղածին չափ շատ «արդիւնք» ցուցնելու, այսինքն չարիքը բազմապատկելու համար։

Ո՞ր մէկ մեղքէն փրկուի ենթական, եթէ որոշեր են սեւցնել։ Միեւնոյն գրութեան մէջ, շարոցի մը պէս կը կախուին բառերը,— «Տրոցկիստ - զինովիեւականներ, աջ թափթփուկներ, դաշնակներ, նացիոնալիստներ, մենշեւիկներ, մուսավաթականներ, ֆաշիզմի գործակալ»ներ։ Եթէ այս արատներէն մէկն ու մէկը չըրոնեց, տակաւին կան «վնասարար»ը, «լրտես»ը, «ագէնտ»ը, «Խանջեանական»ը եւն.։

Արդ, ինչպէս պիտի կարդաք այսօր, Սթալին իր վերջին ազդարարութեան, «յարձակողական զգաստութեան» կոչը աւելի գունաւորելով, պատմակա՛ն ճառ մը խօսեր է Կեդր. Կոմիտէի լիագումար նիստին մէջ։ Ճառը խօսեր է մարտ 3ին, բայց անոր լուրը եւրոպական թերթերուն հաղորդուած է մարտ 28ին։

Միջանկեալ յիշելով այս մանրամասնութիւնը, անցնինք ճառին բովանդակութեան.

Ի՞նչ կ'ըսէ «Հանճարափայլ Առաջնորդը»։

Եթէ ուզէինք մէկ բառի մէջ ամփոփել իմաստը, կարելի էր ըսել,— վտանգը անհետացած չէ տակաւին, հակառակ բոլոր զգուշութեանց եւ խստութեանց, ձերբակալութեանց եւ գնդակահարութեանց, կատարուած մաքրագործումներուն եւ հետապնդումներուն։

Այս եզրակացութեան յանգելու համար, Սթալին մանրամասնօրէն կը վերլուծէ «հակայեղափոխականներ»ու, մասնաւորապէս Թրոցքիականներուն գործունէութիւնը։ Հրապարակաւ կը խոստովանի թէ անոնք յաջողած էին վարակել ամբողջ կուսակցական եւ պետական մեքենան, թափանցել տնտեսական եւ վարչական բոլոր ճիւղերուն մէջ, գրաւել պատասխանատու պաշտօններ, յաճախ իբրեւ մեղսակից ունենալով ղեկավար ընկերներ։

Ինքն է որ կը բացատրէ պատճառներն ալ.

— «Մեր կուսակցական ընկերները կլանուած էին տնտեսական պայքարներով եւ հոյակապ յաջողութիւններով տնտեսութեան կառուցման ճակատին վրայ. անոնք պարզապէս մոռցան կարգ մը շատ կարեւոր իրողութիւններ զորս մոռնալու իրաւունք չունին բոլշեւիկները։ Անոնք մոռցան թէ Խ. Միութիւնը կը գտնուի դրամատիրական շրջապատի մը մէջ։ Մոռցան թէ այդ քաղքենի երկիրները առիթի կը սպասեն, Խ. Միութիւնը խորտակելու, կամ գոնէ անոր ուժը տկարացնելու համար։ Մեր ընկերները մոռցան այս էական իրողութիւնը»։

Այս բացատրութիւնը բաւական չէ, պարզելու համար տիրող մտահոգութիւնը։ Սթալին թէեւ լաւատես կ'երեւայ կուսակցութեան դիմադրական ուժի մասին, բայց իր պարզած պատկերը աւելի շատ կը հերքէ քան կը հաստատէ այդ լաւատեսութիւնը։

Ատոր համար է որ, ինչպէս ինք, նոյնպէս ամբողջ խորհրդային թերթերը ամէն օր աւելի ուժգին կը հնչեցնեն «յեղափոխական արթնութեան» պահանջը։ Շաբաթներէ ի վեր, սեւ բանաձեւեր կը տեղան ամէն կողմէ, ծանր պատիժներ պահանջելով նոր հակայեղափոխականներուն, որոնց գլուխը կը գտնուին նախկին վարչապետ Ռիքով, հռչակաւոր տեսաբան - հրապարակագիր Պուխարին եւայլն։

Կը նշանակէ թէ նոր աւլուք մը սարքուած է, հրապարակը մաքրելու համար յառաջիկայ ընտրութիւններէն առաջ։ Այդ ընտրութիւններն ալ շատ մեծ տարբերութիւն պիտի չունենան բոլշեւիկեան սովորական խեղկատակութիւններէն։ Եւ սակայն, Սթալին չի կրնար հանգիստ քուն քաշել, եթէ տակաւին մը ընդդիմադիրներ կանգուն մնացած ըլլան։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԶԻՆԱՆՇԱՆԸ 11 ԼԵԶՈՒՆԵՐՈՎ

ՀԱՅԵՐԷՆՆ ԱԼ «ՊՐՈԼԵՏԱՐՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿՐՆԵՐԻ ՄԻԱՑԵՔ»

Խ. Միութեան Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի (խորհրդարան) նախագահութիւնը մարտ 17ին վաւերացուց նոր զինանշանը, համաձայն սահմանադրութեան 143րդ յօդուածին։

Կիրակի օր «Լ'Էօվր»ը, երկուշաբթի ալ՝ «Իւմանիթէ»ն հրատարակեր էին զինանշանին նշանախօսքը՝ 11 հանրապետութեանց լեզուներով — «Պրոլետարներ բոլոր երկիրներու, միացէք»։ Հայերէնը յստակօրէն կ'երեւայ «Լ'Էօվր»ի մէջ, (8րդ, ձախէն աջ համրելով)։

Նոր սահմանադրութենէն ի վեր, որ հաստատուեցաւ 1936 դեկտեմբեր 5ին, անհրաժեշտ էր փոփոխութիւններ կատարել պետութեան խորհրդանշանին մէջ, համաձայն 143րդ յօդուածին որ կ'ըսէ.—

«Խորհրդային Ընկերվարական Հանրապետութեանց Միութեան զինանշանը կը բաղկանայ մուրճ - մանգաղէ մը երկրագունդին վրայ, ողողուած արեւի ճառագայթներով եւ շրջանակուած՝ հասկերով եւ հետեւեալ արձանագրութեամբ՝ դաշնակից հանրապետութեանց լեզուներով.— «Պրոլետարներ բոլոր երկիրներու, միացէք»։ Զինանշանին վերեւ կը գտնուի աստղ մը՝ հինգ թեւերով»։

Նախկին զինանշանին վրայ «պրոլետարներ, միացէք»ը արձանագրուած էր եօթը լեզուներով, իսկ այժմ Խ. Միութիւնը կը բաղկանայ 11 հանրապետութիւններէ.— 1. Բուն Ռուսաստանը, որ կը պարունակէ եւրոպական Ռուսաստանի մեծագոյն մասը եւ Սիպերիան մինչեւ Վլատիվոսթոք։ 2. Ուկրայնա։ 3. Սպիտակ Ռուսաստան։ 4. Ատրպէյճան։ 5. Վրաստան։ 6. Հայաստան։ 7. Թիւրքմէնիստան։ 8. Ուզպէքիստան։ 9. Տաճիկաստան։ 10. Խազախիստան։ 11. Քըրկըզիստան։ Զինանշանին տակ, ամէնէն խոշոր արձանագրութիւնը ռուսերէն է, միւս տասը՝ դասաւորուած են հասկերուն երկայնքը։

Նոր սահմանադրութեամբ (որուն հայկական մասը հրատարակել սկսած ենք արդէն), Խ. Միութեան ընդհանուր օրէնքները պիտի հրատարակուին Միութեան լեզուներով, այսինքն վերը յիշուած 11 հանրապետութեանց լեզուներով։ (Յօդ. 40)։

Խորհրդային իշխանութեան առաջին օրէն մուրճ - մանգաղը եղած է Մոսկուայի խորհրդանշանը։ Առաջին անգամ խորհրդային զինանշանը վաւերացուեցաւ 1918ին, երբ ողջ էր Լէնին, իսկ ամբողջ երկիրը քաղաքացիական պատերազմի մատնուած։

Սթալին միշտ նոր կը տեսնէ

Մոսկուայի գործակալութիւնը դեռ նոր կը տեղեկացնէ թէ Սթալին մարտ 3ին շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Կեդր. Կոմիտէին առջեւ, մասնաւորապէս ուշադրութեան յանձնելով հետեւեալ պարագաները.—

1. Օտար պետութեանց գործակալներուն վարած խափանարարութեան, քանդումի եւ լրտեսութեան գործունէութիւնը, որուն մէջ բաւական աշխոյժ դեր մը կատարեց Թրոցքի, այս կամ այն չափով տարածուեցաւ մեր թէ տնտեսական, թէ վարչական եւ թէ կուսակցական բոլոր կազմակերպութեանց մէջ։

2. Օտար պետութեանց գործակալները, մէջն ըլլալով Թրոցքիականները, կը թափանցէին ոչ միայն հիմնական կազմակերպութեան, այլեւ մինչեւ կարգ մը պատասխանատու պաշտօնեաներու մէջ։

3. Մեր կարգ մը վարիչ ընկերները, կեդրոնի թէ գաւառի մէջ, ոչ միայն չգիտցան ճանչնալ խափանարարներու, քանդիչներու, լրտեսներու եւ մարդասպաններու բուն դիմագիծը, այլեւ այնքան անփոյթ եւ ներողամիտ եւ միամիտ գտնուեցան, որ երբեմն իրենք իսկ նպաստեցին այդ օտար գործակալներուն բարձրացման այս կամ այն պատասխանատու պաշտօնին։

** «Նիւ Եորք Հէրըլտ»ի Մոսկուայի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ խորհրդային վարիչներն ու մամուլը մտահոգութեան մատնուած են, անաստուածներումիութեանց թուլութեան եւ եկեղեցիներու յաւելման պատճառով։ Այժմ 30,000 եկեղեցիներ բացուած։ Քահանաները մեծ ճիգեր կը թափեն եւ անաստուածները կը խոստովանին թէ ժողովուրդին կէսը հաւատացեալ է տակաւին։ Կ'ըսուի նոյնիսկ թէ Եկեղեցին պիտի փորձէ թեկնածուներ ներկայացնել յառաջիկայ ընտրութեանց առթիւ։

100,000 օտարականներ եկան, 600,000 տեղացիներ գացին...

Զատկի առթիւ արտակարգ ողեւորութիւն մը աչքի կը զարնէր ամբողջ Ֆրանսայի եւ մասնաւորապէս Փարիզի մէջ։ Աւելի քան 600,000 տեղացիներ մայրաքաղաքէն ցրուեցան դէպի արուարձաններն ու գաւառները, իսկ 100 հազար օտար զբօսաշրջիկներ թափեցան Ֆրանսա, ինչ որ տեսնուած չէր երկար ատենէ ի վեր։ Բարեբախտաբար գարնանային արեւ մըն ալ կը ժպտէր, թէեւ օդը ցուրտ է տակաւին։

Խճողումը աննախընթաց էր մասնաւորապէս Հավրի մէջ։ Ուղեւորներ խուռնուած էին ոչ միայն արտասահմանէն, մասնաւորապէս Անգլիայէն, այլեւ Ֆրանսայէն, տեսնելու համար «Նորմանտի» շոգենաւը, որ նոր վերադարձաւ իր յաղթական ճամբորդութենէն։ Միայն կիրակի օր 10,000 հոգի այցելեցին շոգենաւը, իսկ 25000 հոգի ալ տօնավաճառը։ Այցելուներու թիւը այնքան մեծ էր որ, ոչ միայն քաղաքին պանդոկները բռնուած էին, այլեւ կարելի չէր սենեակ ճարել շրջակաները, մինչեւ 50 քիլոմեթր հեռու։ Իրիկուան դէմ, հեռաձայնը անդադար կը բանէր, «Նորմանտի»ի ռատիօն ալ առիպողական կոչ մը ուղղեց քաղաքին բնակիչներուն որպէսզի սենեակ ճարեն. բայց անօգուտ։ Ճարահատ, շատեր գիշերը անցուցին բացօթեայ կամ իրենց կառքերուն մէջ։

Նոյն տեսարանը նաեւ Նիսի մէջ։ Հազարաւոր շրջիկներ թափած էին Միջերկրականի ափերը։ Երբեք այսքան բազմութիւն տեսնուած չէր Զատկի տօներուն։ Կառախումբերը եօթը օրուան մէջ փոխադրած էին 59,420 ուղեւորներ, այսինքն 17,000 հոգի աւելի, անցեալ տարուան համար։ Կարելի չէր սենեակ ճարել Մանթոնի եւ Քանի մէջ։ Բախտաւորներ 100 ֆրանք վճարելով իրաւունք ստացան պառկելու գնդամուղի սեղաններու վրայ։ Հարիւրաւոր ուղեւորներ հարկադրուեցան ապաստան փնտռել Նիսի կայարանի սպասման սրահներուն մէջ։ Ինքնաշարժները թափոր կազմած էին փողոցներուն մէջ,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնի մեր թղթակիցը կը գրէ.— Հայ զինուորցուները սկսան հրաւէր ըստանալ բժշկական քննութեան համար։ Վիլլէօրպանի եւ վեցերորդ թաղամասերու զինուորցուներուն բժշկական քննութիւնը աւարտեցաւ։ Երրորդ թաղամասի զինուորներն ալ հրաւէր ստացան ապրիլի երկրորդ շաբթուն թաղապետարան ներկայանալու։ Միւս թաղամասերն ալ իրենց կարգին այդ հրաւէրը պիտի զրկեն ապրիլ ամսուան մէջ։

Գրեթէ բոլոր հայ զինուորցուները նկատուած են յարմար ծառայութեան։

Նոր հեղաշրջում Սանճաքի մասին

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԶԳԵՍՏ ԿԸ ՀԱԳՑՆԵՆ ԴԱՇՆԱԿՆԵՐՈՒՆ...

«Ճիւմհուրիյէթ»ի թղթակիցը կը գրէ Հալէպէն.—

Ֆրանսացիներու կողմէ կազմուած Դաշնակ հրոսախումբերուն հիմա ալ սկսան պաշտօնական համազգեստ հագցնել։ Հրոսախումբին պետերը, որ սպայի տարազ կը կրեն, երկու ինքնաշարժերով Հաթիքէն Գամըշլը գացած ու այդ կողմը քննած են։

Գըրքխանի մէջ նորէն կարգ մը Թուրքեր քաղաքապահներուն յարձակման ենթարկուեցան։ Ասոնք բանտարկուած են տեղեկատու պաշտօնատան մէջ։

Զինեալ շրջագայող Դաշնակները փողոցները եւ շուկաները իրենց հանդիպած Թուրքերուն կը սպառնան զէնքով եւ դաշոյնով։

Յարձակումները հրապարակային ձեւ մը առած են։

Պոլսոյ «Արեւելք»ը շարք մը հէքեաթներ եւս արտատպելէ վերջ, կ'աւելցնէ իր կողմէ (24 մարտ).

«Պէտք կա՞յ ըսելու թէ Դաշնակներուն գործունէութիւնը Հաթայի (Սանճաք) մէջ բոլորովին անիմաստ է եւ միեւնոյն ժամանակ վնասակար Հաթայի Հայերուն. որովհետեւ, ուշ կամ կանուխ, այդ խնդիրը պիտի լուծուի Թուրք տեսակէտին համաձայն, եւ այդ պարագային ալ Հաթայի Հայերը պիտի կարենան պահել իրենց այժմու դիրքերը։ Դաշնակներու գործունէութիւնը Հաթայի Հայերու եւ Թուրքերու բարւոք յարաբերութիւնները խանգարելէ տարբեր արդիւնք չի կրնար ունենալ եւ ամէն Հայ կը դատապարտէ անոնց այս ընթացքը։

Թուրքիոյ օդանաւային սպառազինութիւնը

Պոլսէն կը հաղորդեն թէ՝ Թուրքիոյ մէջ սկսած է զօրաւոր շարժում մը՝ օդային սպառազինումի համար։ Երիտասարդ այրեր եւ կիներ կազմած են օդային մասնաւոր ընկերութիւններ՝ «Թրքական Թռչուն» անունի տակ։ Այդ ընկերութեան մասնաճիւղերը տարածուած են ամբողջ երկրին մէջ։ Անոնց նախաձեռնութեամբ կը կազմակերպուին միթինկներ եւ անկարգելի փորձեր։ Զինուորական վարժարանը կանոնաւորաբար կը պատրաստէ օդանաւային սպաներ։ Թուրք կառավարութիւնը ծրագրած է ունենալ, որքան կարելի է կարճ ժամանակի մէջ, 1000 սաւառնակներէ եւ 15000 օդանաւորդներէ բաղկացած օդային ուժ մը։

Ռումանիա եւս արագ կերպով կը սպառազինուի։

Եգիպտոս այս ամիս պիտի ջնջէ օտարներու վայելած առանձնաշնորհները

Եգիպտոսի վարչապետ Նահաս փաշա հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ «Պուրս Էժիփսիէն» թերթին, երբ Զուիցերիա կ'երթար մասնաւոր պատուիրակութեան մը հետ, մասնակցելու այն խորհրդաժողովին որ պիտի զբաղի օտար առանձնաշնորհներու (կապիտիւլասիոն) ջնջումով.

— Մենք Մօնթրէօ կ'երթանք երրեակ նպատակով մը.— ապահովել Եգիպտոսի անկախութիւնը, հաստատել անոր քաղաքակիրթ պետութեան արժանաւորութիւնը եւ կանոնաւորել իր գործակցութիւնը օտարականներու հետ։ Այս ծրագիրը կը պահանջէ ջնջել առանձնաշնորհները, բայց մենք պիտի շարունակենք մեր օտար հիւրերուն հանդէպ վարել ասպնջականութեան քաղաքականութիւն մը որ արդէն հարիւր տարի բոլորած, անհրաժեշտ է մեզի ապագային համար։ Ասոր համար, մենք օտարականներուն պիտի տանք բոլոր բանաւոր երաշխիքները։ Մենք մտքէ չենք անցըներ առանձնաշնորհները ջնջել մէկ անգամէն եւ առանց փոխարինութեան։ Մեր ուզածը յեղափոխութիւն չէ, այլ բարեշրջում, փոխանցման շրջանի մը մէջ որ մեզ աղդալաբար պիտի առաջնորդէ երկրին տնտեսական գործունէութեան ղեկը ձեռք առնելու։ Ներկայ շրջանը աչքի կը զարնէ օտար տարրերու գերակշռութեամբ՝ ազգային գործունէութեան բոլոր ասպարէզներուն մէջ։ Մեր նպատակն է եգիպտական գերակշռութիւնը հաստատել աստիճանաբար։ Այս առաջադրութեամբ, մենք պիտի հաստատենք օրէնքներ, հիմնարկութիւններ, իրաւասութիւններ եւ ոստիկանութիւն մը՝ անհրաժեշտ արդիւնաւորութեամբ։ Բայց փոխանցման այս շրջանը պիտի չըլլայ հաշուեյարդարի շրջան մը. մենք չենք ուզեր որ եւրոպական դրամագլուխները եւ գաղութները ձգեն երթան Նեղոսի հովիտէն. մենք կ'ուզենք որ անոնք հոս մնան, որովհետեւ մենք պէտք ունինք անոնց։ Փոխանցման շրջանը պիտի ձգտի աստիճանաբար պատրաստել անհրաժեշտ փոփոխութիւնները, մինչեւ որ հաւասարինք օտար տնտեսական տարրերուն եւ եգիպտական հաստատութիւնները կարենան Եւրոպացիներուն տալ բոլոր երաշխիքները։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Զօր. Ֆրանքոյի դէմ դաւադրութիւն մը երեւան հանուած ըլլալով, 30 սպաներ եւ զինուորներ գնդակահարուեցան Թէթուանի մէջ։ Իտալացիներ ալ կան զոհերուն մէջ։

«Մանչէսթըր Կարտիըն»ի թղթակիցը կը գրէ թէ դաւադրութեան ցանցերը տարածուած են ամբողջ Սպանիոյ եւ մասնաւորապէս Մալակայի մէջ։

*** Երկու սպանիական (ազգայնական) նաւեր ռմբակոծեցին կառավարական նաւ մը, ֆրանսական ջուրերուն մէջ։ Ֆրանսական կառավարութիւնը քննութեան ձեռնարկեց։

*** Ապստամբ հրամանատարութիւնը հրահանգեց առանց ազդարարութեան բռնել այն օտար նաւերը որ ռազմանիւթ կը փոխադրեն։ Ուրիշ զեկոյց մը կ'ըսէ թէ կառավարական նաւերը կը շարունակեն շահատակութիւններ կատարել, անգլիական դրօշ պարզելով եւ հետեւաբար ազգայնական հրամանատարութիւնը հարկադրուած է միջոցներ ձեռք առնել։

*** Տօնական դադարէն վերջ, երկու կողմերն ալ պատրաստութիւններ կը տեսնեն, կռիւները վերսկսելու համար։ Մասնաւորապէս գործունէութիւն կը տիրէ Մատրիտի ճակատին վրայ։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆՈՐ «ԲԱՆԲԵՐ»Ը

Թուրք թերթերը ուրախութեամբ կ՚աւետեն կրթական ձեռնարկի մը ծրագիրը:

Ձեռնարկ մը, սակայն, որ երբեք նոր չէ եւ որ, կարծէք, երբեք հիննալիք չէ Թուրքիոյ համար:

Կ՚ակնարկենք կրթական գետնի վրայ ըլլալիք բարեկարգութիւններուն:

Նոր Թուրքիան կը շարունակէ դժբախտ մնալ այս մարզին մէջ: Մենք ալ միշտ ջանացած ենք արտայայտուիլ նաեւ Թուրքիոյ այս կրթական վիճակի մասին, մատնանշած ենք այդ պարագան:

Էնկիւրի, իր այս նոր ծրագրով աւելի քան տասներորդ անգամն է որ կը փորձէ հիմնական բարեփոխում մը մտցնել, բայց միշտ ալ անզօր:

Համաձայն նոր որոշումներէն մէկուն, ասկէ վերջ «գիւղէն ներս՝ ուսում բառին տեղ պիտի մտնէ կրթութիւն բառը»:

Անշուշտ, բառախաղ մը չէ ասիկա: Այլ՝ գիւղի մասին լայն ծրագրի մը հետ կապուած պարագայ մը: Էնկիւրի մտահոգուած է Թուրք գիւղով: Նոյն իսկ իր ներքին քաղաքականութեան գլխաւոր տարրերէն մին է ըրած գիւղը:

Գիւղի վերականգնում,— ահա բանաձեւ մը, որ կը յեղյեղուի որոշ ատենէ ի վեր: Անով կը զբաղի Ազգ. Ժողովը: Կը զբաղին թերթերը: Կը զբաղին նաեւ քանի մը գործավարութիւններ, եւ ունին արդէն իսկ լայն ծրագիր մը՝ որուն կ՚անդրադառնանք առանձին:

Ուրեմն, ինչպէս կ՚ըսէինք, Էնկիւրի կը ցանկայ, որ «կրթութիւնը» մտնէ գիւղ:

Եւ սակայն, զայն տանելու համար գիւղ, հարկ է ունենալ այն տարրը, որ ատակ է կրթելու գիւղը: Իսկ ատիկա, անտարակոյս, ուսուցիչն է:

Ըսած ենք ուրիշ առթիւ, ու կրկնենք հիմա ալ,— Թուրքիա կը տառապի այդ տարրի բացակայութենէն:

Բացարձակ ժխտում մը չենթադրեր, ի հարկէ, այս նախադասութիւնը: Ուսուցիչներ կան,— կեդրոններ ու զանազան քաղաքներ: Բայց գիւղը, երկիրը իր լայն տարածութեամբ զուրկ են անկէ:

Ապահովաբար անհաւատալի կը թուի այս իրողութիւնը:

Ի՞նչպէս կարելի է,— հանրապետութեան վարչաձեւ, արդիականութիւն, նուաճումներ, եւրոպականացումի ճիգեր, համալսարաններ, «պարտադիր ուսման» օրէնք եւ ուսուցիչի պակաս:

Աւելին,— պակաս է ուսուցիչը՝ եւ իբրեւ քանակ եւ որակ:

Այսինքն թէ մանկավարժօրէն պատրաստուած տարրը չկայ եւ թէ եղածը բաւարար թիւով չէ: Պատճառը այն է որ Էնկիւրի կլանուած ըլլալով բազմապիսի հոգերով, ի վիճակի չեղաւ, մինչեւ այսօր, բաւարար պիւտճէ յատկացնելու եւ անհրաժեշտ ուշադրութիւնը դարձնելու այդ մարզին:

Ինչ որ կ՚ըսուէր,— միայն նոր կրթական գործավարի մը նշանակումն էր, միշտ նոր յոյսերով, նոր ծրագիրներով եւ նոր յանձնախումբերով: Բայց եւ նոր յուսախաբութիւններով:

Ու ահա գտած ըլլալ կը կարծէ դարմանը:

«Կարճ ատենէն 32.000 գիւղեր ուսուցիչ պիտի ղրկենք» — կը գրէ, Էնկիւրիի պաշտօնաթերթին մէջ, խմբագրապետ Ֆալիհ Ռըֆքը Աթայ: Բանա՞կ մը ամբողջ, ուրեմն, զոր շարժման մէջ պիտի դնեն: Ու զայն պիտի առնեն ... բանակէն: Այսինքն, «զինուորութեան համար զօրանոց կանչուած գիւղացի տղոց մէջէն պիտի անջատուին ուշիմները, որոնք, հետեւելէ վերջ դասընթացքի մը, պիտի երթան գիւղ՝ որպէս ուսուցիչ»:

Էնկիւրի գիտէ հարկաւ որ իր ըրածը տասնապետ մըն է պարզապէս: Կամ՝ զինուոր մը, որ հինին բաղդատմամբ, քիչ մը աւելի բաց աչքերով գիտէ նայիլ կեանքին ու իրականութեան: Եւ սակայն, այդքան բաւարար չէ ուսուցանելու, բայց մանաւանդ կրթելու համար:

«Ուսուցիչը,— միշտ ըստ Ֆալիհ Ռըֆքըի,— նախկին գիւղի հօճան պիտի փոխարինէ: Այդ հօճան դպրոցին հոն կը մարմնաւորէր սեւ ուժը: Ան կը խառնուէր գիւղին ամէնէն փոքր սովորութիւններուն իսկ: Ան ոչ թէ ազատարար մըն էր՝ Պալքանեան գիւղի քահանային նման, այլ, ընդհակառակն, գլխաւորն էր կողոպտողներուն: Հանրապետութեան ուսուցիչը, գիւղին մէջ, նոր վարչաձեւին բանբերն է: Այդ բանբերները օղակաւորուելով՝ պիտի մարմնաւորէ մեծ կարգապահութիւնը: Մեր ձայնը գիւղ պիտի հասնի, ու գիւղը արեւելեան ծանր քունէն պիտի սթափի»:

Բաւական մեծ դեր վիճակուած է, ուրեմն, այդ «բանբեր»ին: Անիկա ուսուցիչը պիտի չըլլայ,— ոչ մէկ խօսք այդ մասին: Իսկ երբեք, «կրթական մշակը»: Այլ՝ զօրանոցէն գիւղ վերադարձուած երիտասարդ մը, որ, դասընթացքի շնորհիւ, կաղապարուած պիտի ըլլայ քամալականութեան յատուկ բոլոր չեշտուած ըմբռնումներով,— Թուրքը՝ մայր ազգերու, ամէնէն առաջին քաղաքակրթեալը, զօրեղ ու անյաղթելի, Աթաթիւրքը՝ բացառիկ ծնունդը աշխարհի, Թուրքերէնը՝ մայրը բոլոր լեզուներուն: Աւելցուցէք քիչ մը գիր, կուտակուած զարշանք նախկին վարչաձեւի մասին, կրօնական մոլեռանդութենէ զերծ մնալու ճիգեր, Խալքի ու հանրապետութեան նշանաբանը՝ թութակօրէն: Քայլերգները կոկորդալիր կամ բարձրաղաղակ:

Էնկիւրիի պահանջը, կ՚երեւի, այդ է գոնէ առ այժմ:

Ան կ՚ուզէ գիւղական նոր սերունդ մը, որ խմորուած ըլլայ իր նախընտրած ձեւով:

«Գիւղին մէջ, կը շարունակէ Ֆալիհ Ռըֆքը» բարքը աւելի ուժեղ է, քան կրօնքը: Հանրապետութեան ուսուցիչը, առաջին օրէն սկսեալ, պիտի ջանայ նետել նոր բարքերու, նոր քաղաքակրթական սովորութեանց հիմերը»:

Զմոռնանք, որ Ֆալիհ Ռըֆքը տեսաբանողը եղաւ քամալական վարչաձեւին: Իր կարծիքը, ուրեմն, կշիռ ունի: Զեղչելով անկէ ինչ որ մեծամտութեան ու չափազանցութեան յատուկ է, կը մնայ կորիզ մը, որ ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ պայքարի յարատեւումը կամ անհրաժեշտութիւնը՝ բարքերուն դէմ, որոնք «աւելի ուժեղ են, քան կրօնը», եւ կը շարունակեն տիրապետել Թուրք գիւղէն ներս»: Իրականին մէջ, հին՝ «սեւ շրջանին» հօճային դէմ կ՚ուզուի հանել զօրանոցին մէջ թրծուած եւ որոշ դասընթացքէ մը հանուած «գիւղացի ընդունակ տղան»: Ուրիշ խօսքով՝ ոչ ուսում, եւ ոչ ալ կրթութիւն. այլ՝ նորի ու հինի պայքար մը, որ, ինչպէս ըսինք, ստիպողական է դեռ՝ հանրապետութեան տասնամեակին իսկ: «Կրթական կեանքի մէջ նոր թափը» այս է, ահա, որով կրկին այնքան խանդավառուած կը թուին Թուրք թերթերը: Այս կերպով, կը խորհին անոնք, «մեր ձայնը գիւղ պիտի հասնի»: Ցատկանշական է այս «պիտի»ն, որովհետեւ վկայութիւն մըն է, թէ այդ ձայնը,— որ հանրապետութիւնն է, քամալականութիւնը, նորը,— դեռ հասած չէ գիւղ: Հոն հասաւ քասքէթը՝ փէսին տեղ, լատինատառ թերթը, շոգեկառքը, ձայնասփիւռը՝ տեղ տեղ, ճառախօսուհին՝ երբեմնակի այցելութիւններով, բայց «սեւ շրջան»ի բարքերը շարունակեցին մնալ:

Տարակոյս չկայ, որ այդքան անբաւարար կերպով պատրաստուած «գիւղացի ընդունակ տղան» անզօր է պայքարելու այդ արմատացած բարքերուն հետ:

Իսկ Էնկիւրի ուրիշ միջոց չունի:

Ուսուցչական ասպարէզը Թուրքիոյ մէջ շարունակեց մնալ ամէնէն աննախընտրելին: Ուսուցիչը, հոն, ամէնէն անտեսուած պաշտօնեան է: Փոքրամասնական վարժարաններու Թուրք ուսուցիչներու թոշակներու մասին եղած խիստ պարտադրութիւնը պէտք չէ չափանիշ կազմէ: Գլխաւոր կեդրոններու մէջ իսկ, ուսուցչական ժողովները գլխաւոր օրակարգ ունին յետնեալ թոշակները եւ այդ թոշակներուն անբաւարար քանակը:

Պարզ է որ պետութիւնը իր եղմատացոյցով ապահոված չէ զանոնք: Ու դպրոցի հոգը, առ հասարակ, թողած է քաղաքապետութեանց:

Մինչդեռ քաղաքապետութիւնները կայսրութենէն ժառանգուած բազմաթիւ հոգեր ունին:

Անկախ ասկէ՝ Թուրք երիտասարդը չուզեր երթալ Անատոլու կամ հայկական նահանգները՝ իբրեւ ուսուցիչ: Այս ուղղութեամբ թափուած բոլոր ճիգերն ու եղած բոլոր թելադրութիւնները ապարդիւն մնացին: Տարէցը նախընտրելի չէ Էնկիւրիի համար: Իսկ երիտասարդը — որուն կ՚ուզէ յենուլ ինք,— չի ցանկար իր կեանքը տանիլ յանձնել անհրապոյր վայրերուն:

Թուրք յեղաշրջումին հետեւողը պիտի հանդիպի երիտասարդութեան մը, որ խանդավառ է, աղմկող, մոլեռանդ, անհաշտ, կրակին մէջ նետուելու պատրաստ թերեւս: Բայց, անիկա տարր մըն է, որ անձամբ չստեղծեց այսօրը, յանկարծ արժանացաւ բացառիկ առաւելութիւններու եւ իր հայրենասիրական ոգին չմշակուեցաւ լուռ, ծրագրեալ, դժուարատար եւ մանաւանդ անձնական նախասիրութիւններու զրկանքի գինով:

Ասիկա գործադրուելու առաջադրութեամբ Թուրք նոր երիտասարդութեան առաւելութիւններուն քով, թերի մըն է, զոր ստեղծած են նոյն առաւելութիւնները ստեղծող նոր վարչաձեւն ու անոր յառաջ բերած կենցաղը:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԱՐՕՏԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՄԵՌԵԼՈՑ

...Այն օրուընէ ասդին լման տարի մըն է անցեր, ու ես դարձեալ նուիրական յիշատակի մը պէս, պատկերը կը պահեմ կուրծքիս տակ, սրտիս մէջ:

Մութն ու լուսուն, ճիշդ ականջիս տակ, եկեղեցւոյ զանգակը կը ղօղանջէ: Տարագիր Հայը, սեւերու մէջ փաթթուած՝ ժամ կը վազէ:

Մեռելոց:

Ու յանկարծ, աղեկտուր ձայն մը հովի մը պէս կը մտնէ սենեակիս պատուհանէն ներս:

— Ել ձագուկս, ե՛լ, դուն ալ գնա՛, երկու մոմ ալ դուն վառէ, այն անուշիկ, տարաբախտ եղբօրդ հոգւոյն:

Այս ձայնը, որ մանկան մը սուր ճիչին պէս սիրտ կը հալէր, չթողուց որ քնանամ: Ի զուր դարձայ մէկ կողմէն միւսը: Անօգուտ: Ընդոստ ցատկեցի անկողինէս ու կեցայ պատուհանիս առջեւ:

— Լսէ՛, իմ աղուոր տղաս, կը խօսէր ծերունի մայր մը իր բարձին կռթնած: Նախ «Հայր մեր»ը, յետոյ մոմերը կը վառես, եւ ամէնէն վերջ ուրիշներուն պէս դուն ալ, փունջ մը ծաղիկ գնելով՝ գերեզմանատուն կ՚երթաս, կը խաչակնքես ու կը դնես քարին վրայ:

Պատուհանը պատուհանիս կը նայի: Կարպիս հագուեցաւ, սեւ շղարշը թեւին՝ դռնէն դուրս ելաւ:

Լիբանանի արեւը Փարիզի արեւին չի նմանիր: Կարմիր է եւ սիրուն: Գեղի աղջկան պէս, խարտեաշ մազերու խուրձը ուսին՝ կը ժպտի ամէնուն: Եւ ահա իր ոսկի ճառագայթներէն քանի մը հատը, պատուհանէս ներս ինկան:

Սենեակս լուսաւորող կարմիր արեւի ջերմութենէն թեթեւութիւն մը զգալով՝ ցատկեցի տեղէս, հագուեցայ, եւ վերարկուս թեւիս դուրս ելայ:

Փողոցը, որուն մէկ ծայրը կը հասնի Ս. Նշան, ժամուորներու հսկայ թափօր մը առեր կը քալէ: Եկեղեցին ներսը եւ դուրսը հոծ բազմութիւն մը, ծովի պէս խաղաղ ոտքի կը կենայ: Քահանաներու աղօթքի ձայներն, խունկի ծուխին հետ ոլոր մոլոր կը դառնան չորս պատերուն մէջ:

«Օրհնեալ եղերուք»ի վերջին վանկերուն հետ, ժողովուրդի մէկ մասը գերեզմանատան ճամբան բռնեց: Ես ալ կը խառնուիմ թափօրին:

Թափօրը լուռ, անցաւ Պուրճի հրապարակէն Բէքս փողոց, որ ուղղակի կը տանի մեռելներու քաղաքը:

Իւրաքանչիւրը իր ձեռքին ունի փունջ մը ծաղիկ: Տխուր են ամէնքն ալ:

Ահա գերեզմանատունը, որ իր համեստ դամբարաններով կը հանգչի բլուրի մը կողքին: Դրան առջեւ ու մինչեւ ճամբուն երկայնքը, սնակներու խումբեր իրար կը խաչաձեւեն: Հիմա, ասոնց տխուր ակնարկներէն խուսափելու համար, մարդիկ ակամայ թոյլ կուտայ որ, սգանարօտ մը կապեն իրենց լամբակին:

Լուռ երկիւղածութեամբ մը ամբոխը արմկելով՝ կը մտնեմ ներս:

Ճիշդ դրան մէջի կողմը, երեք մետր երկարութեան վրայ յուշարձան մը կայ: Աչքերս բան մը կը նշմարեն վրան: Կը կենամ:

«Շիրիմը,— անոնց որ բաց աչքով կապոյտին նայեցան: Անոնց՝ որ ափ մը հողի եւ աղօթքի կարօտ մնացին: Որոնց ոսկերոտիքը անապատի կիզիչ արեւուն տակ փոշիացան: Անոնց՝ որ հայրենի հողէն ու ջուրէն խպառ զրկուեցան, այս շիրիմը մեր բիւրաւոր նահատակներու յուշարձանը թող ըլլայ: (Ապրիլ 11—24)»:

Գլուխս կը խոնարհեմ: Լուռ աղօթք մը: Կը խաչակնքեմ ու կ՚անցնիմ:

Իւրաքանչիւր գերեզմանատէր իր կարողութեան չափով դամբարան մը շինած է, ու վրան արձանագրութիւն մը:

Կը կարդամ երկրորդ մը:

Աստ հանգչի Յովհ. Տէր Պետրոսեան, Ուրֆացի: Կամաւոր 1917ի ու մասնակցած Արարայի կռիւին: Իսկ 1920ին Ուրֆայի հերոսամարտին վիրաւորուած: Ցանկարծամահ Լիբանանի մէջ:»

Քովը երրորդ մը, որուն դամբանին վրայ երկու կիներ եւ այր մը լո՛ւռ կը հեկեկան:

Ամէն կողմերէ լացի աղիողորմ ձայներ ականջիս կը հասնին: Մեռելատան մէջ աւելի սուր են ճիչերը, որ կարծես, ճարճատող բոցերու պէս կը հրահրին, կը սաստկանան, կը բարձրանան վեր, շատ վեր:

Ահա ծանօթ մը, որ իր երկու կտրիճ զաւակներուն կուծքին դրած քարին վրայ արցունք կը թափէ:

Ահա պառաւ մը, հողին հետ հաւասար գերեզմանի մը վրայ ինկած՝ մազերը կը փետտէ: Հողը ձեռքերուն մէջ անվերջ կը համբուրէ: Կուլայ եւ կը խօսի.

— Ո՛ւյ, ո՛ւյ, ո՛ւյ, հերու այս ատենս ձագուկս շուքդ ի վեր կը նայէի, քեզմով կ՚ուրախանայի՛: Ի՛նչ կ՚ըլլար, տեղդ թող ես մեռնէի: Աչքերս չտեսնէին մահդ ...

Տխրութիւն մը պատեց զիս: Յուզում մը սարսռազդեցիկ: Ոտքերս թուլցան: Եւ սակայն ճամբաս փոխեցի:

Հիմա, քայլերս, կ՚արագացնեմ: Փախչիլ կ՚ուզեմ: Զլսել ձայնը պառաւին, որ դեռ հեռուէն զանգակի մը տխուր ղօղանջին պէս ականջիս կը հասնէր:

Այս աճապարանքին մէջ, աչքիս կը հանդիպի քարէ նոր գերեզման մը:

«Այս ունայն աշխարհին մէջ, ունեցանք յար եւ նման ելեւէջ հեռու մեր հայրենի բոյնէն: Այս հողին տակ կը հանգչինք երկու եղբայր եւ մէկ զարմիկ հայրենիքի կարօտով: Առանձնացի»:

Գլուխս բաց, լուռ կ՚անցնիմ: Բազմութիւնը հետզհետէ կը խտանայ: Լացերն ու հառաչանքները իրար կը խաչաձեւեն: Միտքս փոխելով կը չտկուիմ: Հազիւ քանի մը քայլ, ահա շարականի եղանակ մը կը կեցնէ զիս: Օղակ կապած այրերու եւ կիներու մէջտեղ, քահանայ մը բուրվառը ձեռքը կ՚աղօթէ: Դամբանին վրայ փունջ մը ծաղիկ եւ փորագրուած ոտանաւոր մը կը կարդամ.

Ինչո՞ւ, ի՞նչպէս չեմ գիտեր
Խորշակ մ'եկաւ անօրէն
Թառամեցուց քու թերթեր
Ու մեր կեանքն ալ այն օրէն:
Գէթ երազի մը մէջ կրկին
Եկուր հոգեակ մեզ գտիր,
Բալասան բեր մեր վէրքին,
Երազ կամ կեանք ի՞նչ խտիր:

Ծերունի հայրն ու մայրը այս վաղամեռ պատանիին՝ կուլան: Եւ կը լացնեն ուրիշներ ալ:

Գերեզմանատունը կ՚եփի: Աղէկտուր ճիչերէն զատ, կան նաեւ ախեր ու վախեր, որ կրակէ նետերու պէս կը մխուին մարդուս սիրտը: Կ՚արիւնեն:

Յոգնած, վերջապէս կը հասնիմ դուռը ու կը կենամ: Հոդ պատին տակ, ամէն անցնող դարձող համեստ գերեզմանի մը առջեւ կանգ կ՚առնէ, կը խոնարհեցնէ գլուխը ու կ՚անցնի: Ակնարկ մըն ալ ես կը նետեմ:

— «Դիտէ անցորդ այս տապանը, ուր կը հանգչի Տարօն Աշխարհի Մուրատ Պետրոսեան, քաջ եւ ընտիր հերոս, որ մանկութենէն զինուորագրուեցաւ Դաշնակցութեան»:

—Ո՛ւյ, ո՛ւյ, ո՛ւյ զաւակս, աչքերս չտեսնէին ջախջախուած մարմինդ: Արդեօք ...

Նորէն այն մայրն է: Մազերը թափթփուն: Կը մղմղայ: Երկու երիտասարդներ իրենց թեւերուն վրայ առած տուն կը տանէին: Ցաւը շատ մեծ է: Մարդու բերան չէր բացուեր երկու խօսք ըսելու: 20 տարեկան տղան, պատառ մը հացի համար, աւազի տոպրակը կռնակը, մինչեւ վեցերորդ յարկէն վար ինկեր է:

Ու այսպէս քանիներ, խորշակէն զարնուած կանաչ տերեւներու նման, այս օտար, այս ցուրտ հողին տակ կը հանգչին, հայրենիքի կարօտով:

Սիրտս չդիմացաւ: Պառաւին աղիողորմ ձայնէն ազատելու համար տան ճամբան կը բռնեմ: Կը քալեմ, առանց դէպի ետեւ ակնարկ մը նետելու: Բայց նորէն ձայնը, հովի մը պէս արագ ետեւէս կը հասնէր.

— Ո՛ւյ, ո՛ւյ, ո՛ւյ ...

ՓԱՐՄԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

Հ. ԹԱԴԷՈՍ ՎՐԴ. ԹՈՄԱՃԵԱՆ

(ՅՈԲԵԼԵԱՐ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ի տես իր խանդին եւ ձեռնհասութեան՝ վանքին վարիչ մարմինը զինք պաշտօնափոխ չըրաւ երեք տարի յետոյ, ըստ սովորութեան, եւ ան շարունակեց իր տենդագին գործունէութիւնը մինչեւ 1929: Փառաւոր շրջան մը եղաւ այդ, աւելի քան վաթսուն զարգացած շրջանաւարտներ տուաւ ազգին:

Հ. Թադէոս վրդ.ի կրթական եւ ուսումնաւանդական կեանքին վերջին տարիներուն, (1927—29), զուգադիպեցան տողերս ստորագրողին լիկէոնական ուսմանը առաջին երկու տարիները:

Շատ ըսելիք ունիմ այս պատուական մտաւորականին շուրջ, ինչ որ պիտի ընեմ «Հայ - Վենետ» աշխատութեանս մէջ:

Այստեղ պիտի բաւականանամ արձանագրելով որ ունէր անսահման գորով բոլոր Հայորդիներու հանդէպ: Իսկ մասնաւոր ուշադրութիւն կը դարձնէր ընդունակ եւ խոստմնալից աշակերտներու, ապագայ ազգանուէր դէմքեր տեսնելով անոնց մէջ:

Փորձ մանկավարժ՝ կ՚ուսումնասիրէր աշակերտներու հոգին, եւ իւրաքանչիւրին հետ գիտէր վարուիլ ճշմարիտ հօր մը պէս: Դպրոցին մէջ կը տիրէր խորին կարգապահութիւն: Իր ներկայութիւնը միայն բաւական էր պատկառազդած դիրքի մէջ պահելու աշակերտութիւնը: Իր նայուածքը շատ բան կ՚ըսէր: Խօսքերով քիչ կը սաստէր, բայց եթէ սաստէր, անմիջական արդիւնք ունէր: Իր ամէնէն դառնահամ յանդիմանութիւնը վէրքին վրայ դրուած դեղի կը նմանէր:

Խստաբարոյ մեր տեսուչին կուրծքին տակ, սակայն, սիրտ մը կը բաբախէր, որ տոգորուն էր սահման չունեցող բարութեամբ:

Իր վերջին աշակերտներուն, մեր դասարանին, կ՚աւանդէր գրագիտութիւն: Կոկիկ, սիրունիկ դասեր, հայր եւ որդիներու միջեւ անոյշ խօսակցութիւններ:

Իր ուսուցման մեթոտին մէջ կար խնամք եւ կատարելութիւն: Ահա թէ ինչո՞ւ անհամբեր կը սպասէինք իրիկուան ժամը 7ին, որպէսզի դասի գար: Ահա թէ ինչո՞ւ այնքան ախորժով կը հետեւէինք իր ընթացքին:

Օր մըն ալ ըսին թէ տեսուչ հայրը պիտի մեկնի: Տրտմեցանք: Իրմով ըսկսեր էինք լիկէոնական կեանքը, իրմով կը յուսայինք փակել զայն:

Դպրոցական գրասեղաններուն վըրայ շարունակեցինք մեր կեանքը, սակայն սրտով հետեւեցանք միշտ նախկին տեսուչ հօր, ուր որ գնաց: Արդարեւ ան մեծաւոր եղաւ Միլանի մէջ, եւ այնուհետեւ անցաւ վանք, ուր մինչեւ հիմա չի գիտեր ինչ ըսել է հանգիստ. վերակացու, խոստովանահայր, կ՚ընէ ինչ որ կրնայ: Զինք կը տեսնեմ յաճախ Ս. Ղազարու ընթերցարան - ճեմարանին մէջ, ուր, աշխատանքի ժամերէն դուրս, կը սուզուի աշխարհի չորս ծագերէն հոն հաւաքուած հայ մամուլին մէջ ու կը հրճուի երբ կը հանդիպի Մեսրոպի տառերով հիւսուած գեղեցկութեանց: Իմ վրայ կը թողու Մխիթարեան դասական միանձնի տպաւորութիւն: Իրեն ի տես՝ միտքս կը ճամբորդէ դէպի լուսաւոր հանդրուանները Մխիթարեան ուխտի պատմութենէն ներս: Կը հանդիպիմ Հ. Պետրոս Մինասեանին, Հ. Աբրահամ Ճարեանին եւ մանաւանդ համանուն Հ. Եղիա Թոմաճանին, բազմավաստակ միանձն Մխիթարեան, թարգմանիչ եւ մանաւանդ հռչակաւոր իբրեւ ուսուցիչ Հ. Արսէն Բագրատունիի:

Հ. Թադէոս Թոմաճան որքա՞ն կը նմանի իր լուսահոգի այդ հօրեղբօր: Չէ՞ որ ինքն ալ եղած է թարգմանիչ եւ ծանօթ է իբրեւ ուսուցիչ Հ. Արսէն Ղազիկեանի:

Հ. Եղիա Թոմաճան — Հ. Արսէն Բագրատունի, գրաբարի տիտաններ:

Հ. Թադէոս Թոմաճան — Հ. Արսէն Ղազիկեան, աշխարհաբարի ջահակիրներ:

Կարդացէք, բայց հայր Թոմաճան չիմանա՛յ: Գաղտագողի արտագրած եմ.—

Առ զինք կերտողըն Թոմաճան,
Իւր աշակերտըն փութաջան,
Երախտագէտ սրտիւ ի ձօն
Բերէ ի նուէր զհայ Թասսոն:

Աշխարհաբարի յաղթանակը Վիրգիլիոսներով, Տանթէներով, Միլտոններով կնքող Հ. Արսէն Ղազիկեան՝ այս ընծայականով՝ «Երուսաղէմ ազատեալ»ը նուիրեր է ուսուցչին:

X

«Բազմավէպ» կը կարդամ: Վերջին յիսուն տարիներու հատորներն աչքէ կ՚անցընեմ: Մէկէ աւելի անգամներ կը հանդիպիմ Հ. Թ. Թոմաճան ստորագրութեան:

Ահա, եռանդուն եւ խնամուած յօդուածներու կարգին, թարգմանութիւններ դասական վեհ լեզուով.—

Ա) «Արուեստ քերթողական, Պուալոյի»:

Բ) «Մահ Յովհաննայ տ'Արք, Քաջիմիր տը լա Վինեի»:

Գ) «Սովն Փարիզու, Վոլթէրի», եւ այլն:

Ահա ինքնագիր քերթուածներ, գըրաբար թէ աշխարհաբար, որոնցմէ մեծ մաս մը անյայտացած է տեղահանութեան ատեն, փոքր մաս մը միայն (աշխարհաբար, մանուկներու բաժին) լոյս տեսած է «Բազմավէպ»ի մէջ, 1932ին:

Հ. Թադէոս վրդ. Թոմաճան հեղինակ է երկու ընտիր հատորներու.—

1. «Նախադրունք հայ - գրաբար քերականութեան»:

2. «Առաջին քայլ ի դրոց բարբառ»:

Հին հայերէնի տարրական եւ միջին դասընթացքներ, որոնք իրենց դիւրուսոյց մեթոտով արդէն բոլորած են երկար ու արդիւնաւէտ շրջան մը ազգային վարժարաններու մէջ եւ որոնք ժամանակին շատ գնահատուած են Հ. Ղեւոնդ Ալիշանէ:

Եւ դեռ կը թողու դասաւանդական անտիպ գրուածքներ, ինչպէս «Պատկեր ընդհանուր գրականութեան», «Տաղաչափութիւն», «Ճարտարութիւն» եւն.:

Իր այս գրական գործունէութիւնն անվարան մտածել կուտայ թէ Հ. Թ. Թոմաճան ունէր ընդարձակ կարելիութիւններ գրչով ծառայելու, սակայն ան գոհացեր է իր աշակերտները ներշնչելու, քաջալերելու, այդ ուղղութեամբ: Ահա թէ դպրոցավարութիւնն ինչպէս կրնայ կրկնակ բարիքի աղբիւր հանդիսանալ:

X

Մեծ Եղեռնը, այդ զարհուրելի փոթորիկը՝ որ պայթեցաւ Հայաշխարհի վրայ, շատ կաղնիներ տապալեց եւ բազում ծաղիկներ ըրաւ ոտնակոխան: Հ. Թադէոս վրդ. Թոմաճանի պարտէզն ամայացաւ եւ բազմավաստակ մշակին հոգին լեցուց անհուն տրտմութեամբ: Բայց կան յետպատերազմեան իր սաները, որոնք այս պահուն իրենց հոգեւոր հօր յիսնամեայ յոբելեանին առթիւ, ունին սրտեր միանուագ բաբախումով ու բարեմաղթութեան հազար զգացումներով:

Այս գրութիւնը թող դափնեպսակ մը ըլլայ ի պատիւ սրբանուէր կրօնականին, խանդակաթ հայրենասէրին, գորովագութ ուսուցչին, իր վերջին սաներէն մէկուն կողմէ հիւսուած:

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

Յ. Գ.— Հ. Թադէոս վրդ. Թոմաճանի իտալահայ նախկին աշակերտները կը խնդրեն «Յուսաբեր»էն, «Հայրենիք»էն, «Արազ»էն եւ «Ազդակ»էն արտատպել ներկայ գրութիւնը՝ ի գիտութիւն եւ գոհութիւն եգիպտահայ, Ամերիկահայ, Ռումանահայ եւ Սուրիահայ ծանօթներու, աշակերտներու, սաներու եւ կրթական մշակներու, հանդէպ սիրով տոգորուն հայրենակիցներու:

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

ԹՈՒԱՆՇԱՆՆԵՐ ԺՈՂՎԵՑԷՔ

—.—

ԻՍԻ Լ ԷՄՈՒԼԻՆՈ, (26 Մարտ) .— Սիրելի ՅԱՌԱՋ, շատ գեղեցիկ գաղափար մը Թելադրած էիք ձեր մէկ խմբագրականով, «Նորէն Թուանշաններ Ժողվենք»: Այդ օրէն ի վեր գործի լծուած ենք քանի մը ընկերներով, թուանշաններ ժողվելու ամէն մէկս իր թաղին մէջ: Մեր աշխատանքը լրացած ըլլալով կ'ուղարկեմ.—

Երբ կը խօսինք Իսի լէ Մուլինոյի մասին, կարելի չէ մոռնալ Մէօտօնի եւ Գլամառի մեր հայրենակիցները, որոնք մաս կը կազմեն նոյն շրջանին: Ներկայ վիճակացոյցը կազմուած է Իսի-Մէօտէօն եւ Քլամառի հայրենակիցներէ:

Շրջանիս հայրենակիցները սկսած են հող գնել եւ տուն շինել առաջին անգամ 1934ին, երբ հիւղակները քանդելու հրաման տուաւ քաղաքապետութիւնը: Երկրորդ՝ 1936ին, երբ ֆրանքը Թաւալ գլոր սկսաւ իյնալ եւ մեր հայրենակիցները վախնալով որ իրենց խնայած գումարը կ'ոչնչանայ, սկսան հող գնել: Բուն շարժումը սկսած է 1929ին, երբ գործերը շատ լաւ էին եւ ամէն կողմէ բանուոր կ'ուզուէր: Վստահելով գործի առատութեան, սկսան հող գնել: 1929ին ամէն մէկը մրցումի ելած էր, աւելի լաւ եւ աւելի մեծ տուն շինելու համար:

Շրջանիս հայութիւնը բաժնուած է 4 Թաղամասի, առաջին՝ Rue de la Défence եւ Bld. Rodin որ քանի մը տարի առաջ անտառ էր: Մեր հայրենակիցները չէնցուցին զայն, անտառը վերածելով գեղեցիկ Թաղամասի մը, անտառի մնացած մասին մէջ անցեալ տարի քաղաքապետութիւնը հանրային պարտէզ մը շինել տուաւ: Այս Թաղամասին մէջ ունինք 37 սեփականատէր, ընդհանուրին հողի տարածութիւնն է 6243 քառակուսի մէթր: Տուները կը բաղկանան 283 կտորէ (փիէս), 4.112.000 Փր. ծախսուած է հողին ու շէնքերուն: Պարտք ունին ընդամէնը 1,105,000 Փրանք:

Երկրորդ Թաղամասն է աւելի վեր, բարձունքի վրայ, զինուորական բերդին դիմաց, Rue Emile Duployé, Rue Sergent եւ Rue Plateau: Այս Թաղամասէն կ'երեւայ ամբողջ Փարիզը: Հոս ունինք 33 սեփականատէր, հողի տարածութիւնը՝ 3963 քառակուսի մէթր, 116 կտոր ընդհանուրին ծախսուած է 1,142,000, պարտք ունին 29000: Այս Թաղամասը փոքրիկ սեփականատէրներ են, որով պարտք շատ չունին:

Երրորդ Թաղամասն է Սէն Ժէրմէն կղզին որուն մասին գրած էր Լիսիէն Բըպաթէն առանց տեսնելու, Հայերը կոչելով աղտոտ եւայլն: Հոս աւելի քիչ է սեփականատէրներու թիւը,— 13 հոգի: Ընդհանուրին հողն է 2475 քառակուսի մէթր: Տուները ունին 73 կտոր (փիէս), ընդհանուրին ծախսուած 740,000 Փրանք, պարտք ունին 30,000 Փրանք:

Չորրորդ Թաղամասն է Ave. de Bois de Boulogne Քլամառ, Rue Pourtour Քլամառ եւ Rue Pourtour Մէօտոն, որոնք անմիջապէս կից են Իսի լէ Մուլինոյի եւ շարունակութիւնը կը կազմեն Իսիի Պուլվար Ռուէնի: Այս Թաղամասին մէջ աւելի շատ են մեր հայրենակիցները: Օդասուն է: (Rue Pourtour-ի մէջ կը գտնուի զինուորական հիւանդանոցը): Այս Թաղամասին մէջ ունինք 35 սեփականատէր: Ընդհանուրին հողն է 4.446 քառակուսի մէթր: Տուները ունին 248 կտոր, ընդհանուրին ծախսուած է 2,052,000 Փրանք: Պարտք 208,000 Փրանք: Այս չորս Թաղամասերէն դուրս որոնք ամփոփ են, ունինք նաեւ ցրուած շրջաններ, այսպէս Rue J. J. Roussau ունինք Ա. սեփականատէր, ընդհ. հողն է 1200 քառակուսի մէթր: Շինուած՝ 57 կտոր, ընդհանուրին ծախսուած է 940,000 Փրանք, պարտք 130,000 Փրանք: Ave. Bourgogne ունինք 4 սեփականատէր, ընդհանուրին հողն է 940 քառակուսի մեթր: 26 կտոր, ծախսուած է 335,000 Փրանք, պարտք 110,000 Փրանք:

Bld. Galiani, Rue Danton, Rue Jules-Ferry եւ Rue Anatole France ունինք 8 սեփականատէր, ընդհանուր հողն է 795 քառ. մէթր: 51 կտոր, ընդհանուրին ծախսուած է 808,000 Փրանք: Պարտք 80,000:

Իսի-Քլամար-Մէօտէօն հայ սեփականատէրերու ընդհանուր թիւն է 136, ընդհ. հող 20.062 քառ. մեթր հող, շէնքերը ունին 854 կտոր, ընդհանուրին ծախսուած է 10,129,000 Փրանք, պարտք 1,692,000 Փրանք:

Ընթերցողին կը մնայ դատել հայ ժողովուրդի շինարարութեան ատաղձանը:

Այս առթիւ ըսեմ որ ունինք 5 դերձակ, 18 նպարավաճառ, 16 սափրիչ, 1 հացագործ, 8 սրճարան, 1 ճաշարան, 19 կօշկակար, 1 ձկնավաճառ, 4 մսավաճառ, 5 հիւսուածեղէնի գործարանատէր, 1 ածխավաճառ: Վերոյիշեալ սեփականատէրներէն զատ ունինք շատ մը տուներ որոնք շինուած են վարձու հողի վրայ:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ

—.—

«Խորհ. Հայաստան» կը գրէ թէ 1914ին Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունէին միայն 8 միջնակարգ վարժարան եւ 350 նախակրթարան:

Ներկայիս Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունին 1159 դպրոցներ, 577ը նախակրթարան, 473ը միջնակարգ, 109ը բարձրագոյն վարժարաններ: Այս դպրոցներուն մէջ կ'ուսանին 241.538 հոգի:

Միայն Երեւանի մէջ գոյութիւն ունին 37 դպրոցներ, 24.620 աշակերտներով:

Հայաստանի դպրոցներուն մէջ կը պաշտօնավարեն 6.941 ուսուցիչներ:

Մանկապարտէզներու թիւը եւս աւելցած է, ինչպէս եւ թիւը գիտական ուսումնարաններուն, ուր կը պատրաստուին մեր ապագայ գիտնականները:

ԵՐԵՒԱՆ ՔԱՂԱՔԸ

—o—

Երեւանի քաղաքային խորհուրդի նախագահ Շահսուվարեան հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Խորհ. Հայաստանի խմբագրին.—

Մոսկուա 45 միլիոն րուբլի յատկացուցած է Հայաստանի կառավարութեան, Երեւանի բնակարանային, արդիւնաբերական շինարարութեան եւ քաղաքին բարեզարդութեան համար,— այս վարկը չգործածուի միութենական նշանակութիւն ունեցող շինութեանց, օրինակ՝ արհեստական ձգախէժի գործարանին:

Տրուած վարկին կէսը պիտի գործածուի կրթական, առողջապահական շինարարութեան: Երեւանի քաղաքային խորհուրդը այդ գումարէն պիտի ստանայ 22.5 միլիոն, որ 78 առ հարիւր աւելի է անցեալ տարի տրուած վարկէն, 171 առ հարիւր աւելի է 1935ին տրուած վարկէն:

Ի՞նչ շինութիւններ ունինք կատարելիք: Այս տարի պիտի աշխատինք աւարտել անցեալ տարի սկսուած շինութիւնները,— հիւրանոցը, ուսուցիչներու տունը, մասնագէտներու տունը, Սունդուկեան փողոցի վրայ բարձրացող բնակարանը: 4 նոր բնակարաններ պիտի շինուին, 63.6 հազար խորանարդ մեթր ծաւալով: Պիտի շինուին նաեւ 6 նոր դպրոցներ, 4 մանկապարտէզ, բազմաբուժարան մը, ծննդատուն մը, 2 մսուր:

Մեծ ուժ պիտի տրուի ճամբաներու շինութեան, պիտի կպրապատուին 150 հազար քառակուսի մեթր փողոց եւ մայթեր: Հանրակառքի գիծերը պիտի երկարաձգուին 8.2 քիլոմեթր: Նոր գիծեր պիտի զետեղուին կայարանէն դէպի Թոխմախեան լիճ, Լէնինեան փողոցին մէջէն: Ջրմուղի եւ կոյուղիի գիծը պիտի ընդարձակուի 18.3 քիլոմեթր:

Այս տարուան համար նորութիւն մը պիտի ըլլայ հանրային պարտէզներու շինութիւնը,— մէկը Զանգի գետին եզերքը (Միշակոյթի եւ հանգիստի մանկական պարտէզ), միւս ստալինեան Թաղամասին մէջ (նախկին դեբեդմաննոցին տեղը): Վարկեր յատկացուած են նաեւ պետական համալսարանի շէնքին համար, պետական Թատրոնին համար, կառավարական տունին համար, մամուլի տունին համար:

Այս շինութիւններէն վերջ Երեւանի դիմագիծը կը փոխուի բոլորովին, կը դառնայ հանրապետութեան արժանի մայրաքաղաք մը:

Մեր շինարարութեան նոր ուղղութիւն մը տալով, կ'ուզենք կառուցանել ժամ, արագ եւ լաւ: Կատարած ենք աշխատանքի նոր բաժանումը, նոր Թափ մը տալու համար շինութեանց:

ՊԱՅՔԱՐ ՀԵՂԵՂՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

—•—

Գետեզերքներու մօտ գտնուած գիւղերը եւ արտերը հեղեղին դէմ պաշտպանելու նպատակով, ձիւնհալքէն առաջ կազմուեցաւ մասնաւոր յանձնախումբ մը, որ սկսած է գործնական միջոցներու դիմել, ամրացնելու գետերու եզերքները: Այսպէս Վաղարշապատի շրջանին մէջ՝ Դողս, Ներքին Այնալու, Ալիբէկլու եւ Չէյվա գիւղերուն մօտ ներկայիս կ'ամրացուին Քասախ գետին ափերը: Վեդիի շրջանին մէջ՝ Թումբեր կը շինուին Արաքսի եւ Վեդիչայի եզերքը: Արաքսի եզերքները կ'ամրացուին նոյնպէս Հոկտեմբերեան եւ Ղամարլու շրջաններուն մէջ: Դարձեալ կ'ամրացուին Զանգի, Գառնի (Ղամարլուի շրջան), Դեբեդ (Ալլահվերդիի շրջան), Մաստարա (Թալինի շրջան) գետերուն եզերքները, հոն ուր վարարուն ջուրը կը սպառնայ ցանքին ու գիւղերուն:

ԿՌԻՒ ԳԱՅԼԻՆ ՈՒ ՄԱՐԴՈՒՆ ՄԻՋԵՒ

—.—

Խորհ. Հայաստան (27 փետր.) կը պատմէ հետեւեալ դէպքը.—

Գայլ մը յարձակեցաւ Նալբանդ գիւղի հաւաքական մշակութեան հօտին վրայ: Սարսափահար՝ ոչխարները փախան: Շուները հեռու էին. ու մինչ շուները հեւ ի հեւ կը մօտենային, գայլը իր ժանիքները խրեց այծի մը կոկորդը: Վայրկեան մը եւս, ու Նէրին, հօտին սիրելի այծը, պիտի Թիրտար մահամերձ: Հովիւ Ցարուքիւնեանը, առանց վարանելու, մերկ ձեռքերով, յարձակեցաւ գայլին վրայ եւ սեղմեց կոկորդէն, փորձելով այծը ազատել գայլին կոկորդէն: Եւ սկսաւ կատաղի կռիւ մը գազանին ու մարդուն միջեւ: Այդ միջոցին հասան շուները եւ դգելով գայլը՝ քշեցին մինչեւ լեռները:

Հովիւն ու այծը ազատեցան անվըտանգ վէրքերով:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՍԹԱՆՈԶԻ ՎԵՐԱՇԻՆԱՑԸ

—•—

Զարմանքով եւ յուզումով դիտեցի հայրենակցի մը պատէն կախուած «Վերաշինաց»ի օրացոյցը:

«Վերաշինաց» հոլովող պարոնները անոնք են որ կ'ուզեն «հայրենասէր»ի քօղին տակ ծածկուած քանդիչ աշխատանք կատարել, բայց թող լաւ գիտնան թէ պիտի չյաջողին իրենց տըխուր խաղին մէջ:

Սթանոզցիները ոչ Վերաշինացի պէտք ունին, ոչ ալ քակող շինողի, այլ պէտք ունին միայն ու միայն ազգային զգացումով տոգորուած միութեան մը, որուն նպատակը պէտք է ըլլայ կարօտ հայրենակիցներուն օգնել եւ հայկական ոգին վառ պահել:

Երբեմն ինքնիրենս հարց կուտամ.— արդեօք Փարիզ հասած երիտասարդութիւնը «Հայրենասիրութիւնը պիտի ունենա՞յ» «նոր Փարիզ» մը շինելու Հայաստանի մէջ ...

Կը Թելադրեմ սիրելի հայրենակիցներուս հեռու մնալ այս տեսակ խառնակիչներէ եւ համախմբուիլ հայրենադատ միութեան շուրջ, որպէսզի անոնք չհամարձակին դարձեալ պառակտիչ խաղեր խաղալ մեր գլխուն:

Հայրապետ Ծըրցեան

ԽՄԲ.— Այս առթիւ Սթանոզի Հայր. Միութեան վարչութենէն ալ երկար նամակ մը ստացած ենք, որուն ամփոփումը պիտի տանք առանձին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍՈՑ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յօդ. 19. Հայկական ԽՍՀն բաղկացած է,— Ապարանի, Ալլահվերդիի, Ալլահվերդիի, Ամասիայի, Արթիկի, Ախտայի, Աշտարակի, Բասարգեչարի, Վաղարշապատի, Վեդիի, Գորիսի, Դիլիջանի, Իջեւան, Ղամարլուի, Ղափանի, Կիրովականի, Կոտայքի, Լենինականի, Մարտունիի, Մեղրիի, Միկոյեանի, Նոր-Բայազէտի, Հոկտեմբերեանի, Սիսիանի, Ստեփանաւանի, Թալինի, Շամշադինի շրջաններից եւ շրջանների կազմի մէջ չմտնող Երեւան քաղաքից:

ԳԼՈՒԽ Գ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀ. ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ

Յօդ. 20. Հայկական ԽՍՀի պետական իշխանութեան բարձրագոյն մարմինը հանդիսանում է Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդը:

Յօդ. 21. Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդն ընտրում են հանրապետութեան քաղաքացիները՝ ըստ ընտրական շրջանների 5000 բնակչից մի պատգամաւորի նորմայով:

Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդն ընտրւում է չորս տարի ժամանակով:

Յօդ. 22. Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդն իրականացնում է Հայկական ԽՍՀի սահմանադրութեան 13րդ եւ 18րդ յօդուածներով Հայկական ԽՍՀ վերապահուած բոլոր իրաւունքները, ինչ չափով որ նրանք, համաձայն սահմանադրութեան, չեն մտնում Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդին հաշուետու մարմինների՝ Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան, ՀԽՍՀ Ժողովրդական Խորհրդի նախագահութեան, ՀԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի եւ ՀԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարիատների իրաւասութեան մէջ:

Յօդ. 23. Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդը Հայկական ԽՍՀի միակ օրէնսդիր մարմինն է:

Յօդ. 24. Օրէնքը հաստատուած է համարւում, եթէ նա ընդունուած է Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի անդամների ձայների հասարակ մեծամասնութեամբ:

Յօդ. 23. Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի ընդունած օրէնքները հրապարակւում են ՀԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի նախագահութեան նախագահի եւ քարտուղարութեան ստորագրութեամբ:

Յօդ. 26. Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդն ընտրում է նախագահ եւ նրան երկու տեղակալ:

Յօդ. 27. Գերագոյն Խորհրդի նախագահը ղեկավարում է Գերագոյն Խորհրդի նիստերը եւ տնօրինում է նրա ներքին կարգը:

Յօդ. 28. Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդն ընտրում է Գերագոյն Խորհրդի նախագահութիւն, բաղկացած Գերագոյն Խորհրդի նախագահութեան նախագահից, նրա 2 տեղակալից, նախագահութեան քարտուղարից եւ նախագահութեան 9 անդամից:

Յօդ. 29. Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի նախագահութիւնը հաշուետու է Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի առաջ իր ամբողջ գործունէութեան համար:

Յօդ. 30. Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի նախագահութիւնը՝

Ա) Հրաւիրում է Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի նստաշրջանները.

Բ) Մեկնաբանում է Հայկական ԽՍՀի օրէնքները, հրատարակում է հրամանագիրը.

Գ) Կատարում է համաժողովրդական հարցում (ռէֆէրէնտում).

Դ) Վերացնում է Հայկական ԽՍՀ Ժողովրդական Խորհրդի որոշումներն ու կարգադրութիւնները՝ օրէնքին անհամապատասխան լինելու դէպքում.

Ե) Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի նստաշրջանների միջեւ ընկած ժամանակամիջոցում ՀԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի նախագահի առաջադրմամբ, պաշտօնից ազատում եւ նշանակում է ՀԽՍՀ առանձին Ժողովրդական Կոմիսարների յետագայում ներկայացնելով ՀԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդին ի հաստատութիւն.

Զ) Տալիս է Հայկական ԽՍՀի պատուաւոր կոչումներ.

Է) Տալիս է ՀԽՍՀի քաղաքացիութեան իրաւունք:

Ը) Իրագործում է ՀԽՍՀ դատական մարմինների կողմից դատապարտուած քաղաքացիներին ներումն շնորհելու իրաւունքը:

Յօդ. 31. Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդի նստաշրջանները հրաւիրում է Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը տարեկան երկու անգամ:

Ոչ հերթական նստաշրջաններ հրաւիրում է ՀԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութիւնն իր հայեցողութեամբ, կամ ՀԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդի պատգամաւորների մէկ երրորդի պահանջով:

Յօդ. 32. Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդն ընտրում է մանդատային յանձնաժողով, որ ստուգում է ՀԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի պատգամաւորների լիազօրութիւնները:

Մանդատային յանձնաժողովի առաջադրմամբ ՀԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդը որոշում է կամ ընդունել առանձին պատգամաւորների լիազօրութիւնները, կամ բեկանել նրանց ընտրութիւնները:

Յօդ. 33. Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդը, երբ անհրաժեշտ գտնի, նշանակում է քննիչ ու վերստուգիչ յանձնաժողովներ ամէն մի հարցի վերաբերեալ:

(Շար.)

(3)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—•—

Գլուխը տարակուսանքով՝ բացասաբար կը շարժէ, հայեացքը դէմքիս կեդրոնացուցած: Չէ՛, անշուշտ որ չի ճանչնար զիս, կեանքին մէջ զիս տեսնելը չի յիշեր: Չէ՛, երբեք չէ հանդիպած: «Մոսօ, մէկ լաւ նայէ» ու գիւղական բրդոտ փափախը հանելով՝ անոր կողմը կը դառնամ, «զիս չե՞ս ճանչնար, ես Վարդանն եմ» ...

«Եթէ անամպ երկինքէն յանկարծ կայծակ մը իյնար Մոսոյի ոտքերուն առջեւ, հազիւ թէ ան այնպէս սարսափէր: Ոտքի ցատկելով ետ ընկրկեցաւ, կարծես ես գերեզմանէն դուրս ելած ուրուական մը լինէի: Ձեռքէն բռնած՝ նորէն իրարու կողքի կը նստինք: Կը պատմեմ գլխուս եկած փորձանքները՝ Երեւանէն սկսած մինչեւ կղզիի դէպքը: Մոսօն, ձեռքերս խոշոր ափին մէջ սեղմած, մէկ կը ծիծաղի, մէկ կուլայ: Կը յայտնեմ, որ եկեր եմ զինքը հետս միասին տանելու: Մոսօն առանց այլեւայլի կը յայտնէ, որ պատրաստ է, միայն օր մը ժամանակ կ'ուզէ գործերը կարգի բերելու համար: Մինչեւ երեկոյ միասին նստած՝ Մոսօն կը պատմէ իր բացակայութեան մասին, քրոջս մասին ...

«Յաջորդ օրը, գիշերուան զնացքը վերցնելով մեկնեցանք Թիֆլիսէն»:

— Ահա այսպէս,— պատմութիւնը վերջացուց Լեւոնը,— դեկտեմբերի հինգին հասանք Թաւրիզ Առաքելի մօտ, իսկ անկէ ետքն ալ դուն արդէն ծանօթ ես ապրած կեանքիս:

— Ծանր ողբերգութիւն մը ապրեցար,— ըսաւ Վահէն՝ գլուխը տրտմօրէն շարժելով,— չեմ գիտեր թէ մի-եւնոյն պայմաններու մէջ ես ի՞նչպէս կը պահէի ինքզինքս ...

— Սկզբնական տարիները շատ դժուար էր: Երբեմն կը թուէր, թէ պիտի խենթենամ: Բայց հոս գալէս վերջը, ոչ թէ անցեալը մոռցայ, այդ արդէն անհնար էր, այլ մեր լարուած կեանքը, գործի վտանգաւոր բնաւորութիւնը չեղեցին միտքս, թող չըտուին որ անցեալի պատմութիւնը տիրապետէ մտածումներուս վրայ: Ան մնաց իբր կեանքիս անբաժան մասը, բայց երկրորդական դիրքի վրայ: Շաւիղ մը չէր որ վրայէս նետէի: Զսպուած վէրքը կը մնայ, թէեւ ինքս արդէն փոխուած եմ ...

Իրօք, ոչ թէ միայն արտաքնապէս փոխուած էր Վարդանը, այլ եւ հոգով, մտածումով, նկարագրով: Կղզիի ծանր պատահարը, անոր հետեւանքով իր անսովոր վիճակը, յեղափոխական յաւէտ լարուած աշխատանքը, պատասխանատուութեան ծանր գիտակցութիւնը տարիներու թըռիչք մը տուած էին իր ապրած օրերուն, անժամանակ հասունցնելով հաւասարակշռուած մարդը իր մէջ: Կղզիի աղէտը գերեզմանաքար մը դրած էր անձնական կեանքի վրայ. կարծես անդարձ անցեր գացեր էր Վարդանը իր բոլոր ցանկութիւններով, երազներով, տեղի տալով նոր մարդու մը որ հիմա ծանօթ էր Լեւոն անունով: Նոր Լեւոնը անձնական կեանք մը չունէր, ան ամբողջովին կ'ապրէր յեղափոխական աշխատանքով: Չէր սիրեր խօսիլ, կենդանի գործը կը նախընտրէր խօսելէն: Արտայայտութիւններուն մէջ շատ զուսպ էր, չըջապատէն մեկուսացած կեցուածք մը ունէր: Այդ յատկութիւնները յեղափոխական ղեկավարի մը համար անհրաժեշտ էին: Թէեւ բազմաթիւ ընկերներով շրջապատուած, բայց յեղափոխական գործի պատասխանատըւութեան մեծագոյն բաժինը ժամանակի ընթացքին Լեւոնի ուսերուն ծանրացաւ, ու փոխանակ ընկճուելու այդ բեռան տակ, յարաճուն կատաղութեամբ ցերեկը գիշերին խառնեց, հոգեկան անօրինակ մոլուցքով աշխատեցաւ: Անզգալաբար Լեւոնը դարձաւ յեղափոխական շարժման ղեկավարը, անոր անտեսանելի ոգին:

Յեղափոխականի փախստական կեանքն ալ, միշտ աստանդական ու թաքնուած, որոշ դեր մը ունէր անոր հմայքի բարձրացումին մէջ: Անձնապէս շատ նեղ շրջանակի մը մէջ ծանօթ, Լեւոնը համբաւով ժողովրդական հերոս մը դարձաւ, ոգեւորութեան աղբիւր մը հայրենասէր երիտասարդութեան համար: Ինչպէս ընդհանրապէս կը պատահի ժողովրդական հերոսներուն, Լեւոնի մասին ալ ժողովուրդը մեծ սիրով առասպելախառն պատմութիւններ կը պատմէր, երկինք բարձրացնելով անոր քաջութիւնը, յանդգնութիւնը: Կը պատմէին թէ՝ ան ճգնաւորի մը չափ հազիւ կ'ուտէր, բնաւ չէր քներ, եւ տասը մարդու աշխատանք կը կատարէր: Այս չափազանցուած պատմութիւնները սակայն իրենց խորքին մէջ որոշ հիմք ունէին: Լեւոնը հազիւ օրական երկու երեք ժամ կը քնանար, այն ալ միշտ նստած տեղը, ինչպէս ժողովուրդը կ'ըսէ մէկ աչքը բաց՝ միւսը գոց, շատ սակաւապէտ էր, ու ամբողջ ժամանակը կ'աշխատէր:

Վահէն ու Լեւոնը, երկար ատեն կողք կողքի նստած մնացին, ամէն մէկը իր մտքով տարուած: Ժամանակ մը վերջ սենեակի դուռը բացուեցաւ ու ներս մտաւ տեղացիի շորերով երիտասարդ մը: Նորեկը մօտեցաւ Լեւոնին ու զանազան գաւառներէ եկած բազմաթիւ նամակներ յանձնեց անոր:

— Պետրոս, ի՞նչ նորութիւն:

— Գիշերս, սարի Արմուշը ընկերներով Պարսկաստանէն եկաւ ...

— Գիտեմ, այս երեկոյ Արմուշը քովս բերել չմոռնաս: Ուրի՞շ:

— Թիմարի շրջանէն Մոսօն իր խմբով եկաւ:

— Հա՞,— յայտնապէս ուրախացած՝ բացագանչեց Լեւոնը,— ուրե՞ղ տեղաւորեցիր:

— Աղուըսաձոր են, Մագենց տունը:

Լեւոնը անմիջապէս երկտող մը գըրելով՝ յանձնեց Պետրոսին:

— Մոսոյին կուտաս: Այս տոմսակն ալ Գէորգին հասցուր, կարեւոր է:

— Երթա՞մ, Պարոն Լեւոն:

— Գնա՛: Ըսէ Փանոսին որ երեկոյեան ժամանակին գայ մեզ փոխադրելու համար: Այս նամակներն ալ իրենց հասցէներուն հասցուր:

Երիտասարդը դուրս ելաւ: Մեր երկու ընկերները պահ մը լռեցին:

— Ուրեմն, երկու օրէն կերթա՞ս, Վահէ՛:

— Այո, ուշացայ արդէն:

— Իսկ մէկ ալ ե՞րբ պիտի անցնիս այս շրջանը:

— Շատ շուտով, յունուարէն վերջ,— ու Վահէն գոհունակութեամբ ժպտեցաւ:

Խատիճէն իր նամակին մէջ կ'իմացնէր Վահէին, որ յունուարին Հիւսէյին բէկի եւ փոքրիկ Ալիի հետ քաղաք պիտի գայ: Սակայն, այդ մասին Վահէն բան չըսաւ Լեւոնին:

ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԸ

Նոյեմբեր տասնըհինգին ձիւնի հաստ խաւ մը ծածկեց Վասպուրականը: Լեռ ու դաշտ, ձոր ու ծործոր ծածկուեցաւ ճերմակ սաւանով մը ու սկսաւ Հայաստանի խստաշունչ եւ երկարատեւ ձմեռը: Հայաստանի մէջ, ձմեռուան ամիսներուն, ոչ թէ միայն նահանգները իրարմէ կը կտրուին, այլ երբեմն գաւառ մը կողքի գաւառանցնիլը շաբաթներով կը դադրի, մասնաւորաբար լեռնային շրջաններու մէջ, ուր բարձրաբերձ լեռնաշղթաներ սահման կը քաշեն գաւառներու չորս բոլորը:

Գիւղական շրջաններու մէջ դրսի կեանքը ամբողջովին կը դադրի: Տարը ամիսներով փակուած կը մնայ ախոռի մէջ: Մարդիկ կը քաշուին տները, տաք ախոռներու կամ սաքուներու մէջ բանտարկուելով:

Այդ ակամայ բանտարկութիւնն ալ ունի իր մասնաւոր գրաւչութիւնը: Երբ դուրսը բուք ու բորան է, գիւղացիք սաքուի չորս կողմը շարուած, հինէն ու նորէն կը պատմեն, կամ կ'ունկնդրեն ժամեր տեւող հէքեաթները, որոնց մէջ անխուսափելի կերպով Թագաւորի չքնաղ աղջիկ մը կայ, չօպան տղայ մը, որ վերջէն Թագաւոր կը դառնայ ու եօթը գլխանի դեւ մը:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

չկարենալով կառատուն գտնել ։ Նոյն իսկ ճաշարանները կը մերժէին նոր յաճախորդներ, տեղ չունենալով ։ Շոգեկառքի ընկերութիւնը արտօնեց որ շատ մը ուղեւորներ վակոններու մէջ անցընեն ։

*** Շաբաթ գիշեր կառ. տը Լիոնի մէջ կազմուած էին 43 յաւելուածական կառախումբեր ։ Մեկնողներու թիւն էր 88,700, հասնողներու թիւը՝ 69,800 ։ Օրսէի կայարանէն մեկնած էին 52,000 հոգի՝ հեռաւոր վայրերու, 17,000 ալ՝ արուարձաններու համար ։ Սէն Լազարի կայարանին մէջ ուրբաթ կէսօրին կտրուած էին 62000 տոմսակներ ։ Կառ. տիւ Նորի մէջ՝ 65000 մեկնում, գրեթէ նոյնքան ժամանում ։ Կարելի չէր հաշուել անոնք որ իրենց սեփական կառքերով եկած էին ։

Թերթ մը մինչեւ մէկ միլիոն կը հաշուէ միայն Զատկի առաջին օրուան երթեւեկները ։

Անգլիոյ նախարարներուն թոշակը

ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐՈՒ ՊԵՏՆ ԱԼ ԹՈՇԱԿ ՊԻՏԻ ԱՌՆԷ..

Գրած էինք թէ անգլիական կառավարութիւնը օրինագիծ մը պատրաստած է, բոլոր նախարարներու տարեթոշակները բարձրացնելու եւ հաւասարեցնելու համար ։ Այսպէս, վարչապետը, որուն իրական վիճակը առաջին անգամ է որ պիտի ճշդուի, պիտի ստանայ 10,000 ոսկի, փոխանակ 5000ի, (աւելի քան մէկ միլիոն ֆրանք), միւս նախարարները՝ 2000էն 5000 ոսկի ։ Յաւելումներու ընդհանուր գումարը պիտի ըլլայ 37,000 ոսկի, գրեթէ չորս միլիոն ֆրանք ։ Երբ նկատի առնենք որ Ֆրանսայի մէջ նախարարները կը ստանան 180,000 ֆր. եւ թէ վարչապետը եւ նախարարները միեւնոյն աստիճանին վրայ կը գտնուին, կը նշանակէ թէ բրիտանական միապետութիւնը աւելի առատաձեռն է քան ֆրանսական հանրապետութիւնը՝ իր վարիչներուն համար ։

Բրիտանական մամուլը վստահ է թէ այս յաւելումները պիտի քուէարկուին ջախջախիչ մեծամասնութեամբ ։ Սակայն օրինագիծը կը պարունակէ նաեւ նորութիւն մը, որ արդէն դուռ բացած է տաք վիճաբանութեանց, կը տրամադրէ 2000 ոսկի տարեթոշակ սահմանել երեսփ. ժողովի ընդդիմադիր կուսակցութեան վարիչին ... Շատեր դիտել կու տան թէ ընդդիմադիր խմբակցութեան առաջնորդը հարկադրուած է ներկայ ըլլալ առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, թէ կառավարութեան կողմէ խորհրդակցութեան կը հրաւիրուի գրեթէ ամէն օր, եւ հետեւաբար պիտի չկրնայ կատարել իր գործը, եթէ անձնական հարստութիւն չունենայ ։ Կ'ըսեն նաեւ թէ ընդդիմադիր հոսանքին վարիչը կենսական օղակ մը կը կազմէ բրիտանական խորհրդարանի կարգ ու սարքին, թէ տեսակ մը վարչապետ է, քանի որ ընդհ. ընտրութեանց ատեն ինքն է որ կը ստանձնէ դահլիճին կազմութիւնը, եթէ քուէարկութիւնը նպաստաւոր ըլլայ ընդդիմադիրներուն ։

Բայց եւ այնպէս, ուրիշներ ալ զարմանալի կը գտնեն, երբ կառավարութիւնը թոշակ կը սամանէ մարդու մը որուն բուն գործն է պայքարիլ օրուան դահլիճին դէմ ։ Մնաց որ, այս օրինագծին դէմ ուժգին ընդդիմութիւն մը կը սպասուի աշխատաւորական կուսակցութեան կողմէ ։ Աշխատաւորականները կը կարծեն թէ պաշտօնական թոշակ մը կրնայ կաշկանդել ընդդիմադիր վարիչին քննադատութեան իրաւունքը եւ կը կասկածին որ ներկայ վարիչը՝ Պ. Էթլի ընդունի կառավարութեան շնորհը, դառնալով «դահլիճին ծառան (լաքէ) ։

Աշխատաւորական կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն պիտի վճռէ այս փափուկ հարցը ։

200 երեւելիներ ձերբակալուած Մանչուրիոյ մէջ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ մեծ դաւադրութիւն մը երեւան հանուած ըլլալով Մանչուրիոյ մէջ, անմիջապէս ձերբակալուեցան 200 երեւելիներ.— պաշտօնեայ, առեւտրական եւն. ։ Հեռագիրը կ'ըսէ թէ ամբաստանեալներէն ոմանք անմիջապէս գնդակահարուեցան, ուրիշներ զանազան պատիժներու դատապարտուեցան, իսկ մնացեալները արձակուեցան ։

ՀԱՄԱՌՕՏ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ բանակին կազմակերպութեան ձեռնարկուած է արդէն ։ Պիտի բաղկանայ 4000 զինուորէ, հետեւակ, հեծեալ եւ թնդանօթաձիգ ։ Մինչեւ երեք տարի պատրաստ պիտի ըլլան այս զինուորները ։

25 ՔԱՆԱՏԱՅԻ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐ բռնուեցան ֆրանսական պահականաւի մը կողմէ, երբ Սպանիա կ'երթային ձկնորսանաւով մը ։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ, Պ. Թաթարէսքու, հազիւ վերադարձած Փրակայէն, կը պատրաստուի Լնկիւրի երթալու ։ Հաւանական է որ ճամբայ ելլէ ապրիլ 4ին։— Ինչպէս կը յիշուի, Էնկիւրիէն դեռ նոր վերադարձաւ Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, Անտոնէսքու ։

ՊԱՊԸ իր հիւանդութենէն ի վեր առաջին անգամ երեւցաւ Ս. Պետրոս եկեղեցիի կեդրոնական պատշգամէն, գահաւորակի մը մէջ, եւ օրհնեց ժողովուրդը որուն թիւը կը հաշուեն 200,000 հոգի ։

ՉԵԽԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց նոր խստութիւններ հաստատել հպատակութեան մասին ։ Ի հարկին հպատակութենէ պիտի զրկուին անոնք որ հայրենիքի շահերուն դէմ կը գործեն ։

ՃԱՏԿԱԿԱՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ, բազմաթիւ արկածներ պատահեցան, հակառակ բոլոր ազդարարութեանց ։ Տասը հոգի մեռան, 30է աւելի վիրաւորուեցան ։ Ամէնէն եղերական արկածը պատահեցաւ Ավինեոնի մէջ ։ Երիտասարդ այր մը եւ կին մը, իրենց 13 ամսուան երախան կառքի մը մէջ դրած, կիրակի գիշեր կը վերադառնային պարահանդէսէ մը, երբ ինքնաշարժ մը սուրալով անշունչ գետին փռեց երկուքն ալ ։ Երախան նետուած էր ճամբուն վրայ, եւ դեռ կը շնչէր ։

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Տեղի կ'ունենայ 2 Ապրիլ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին Café Voltaire սրահին մէջ, 1 Place de l'Odéon. Métro Odéon.

Կը խօսի՝ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ մշակութային ձեռնարկները Հանրապետական Հայաստանի մէջ:

Գեղարուեստական բաժին:

Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք՝ 2 ֆր.։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme. PARIS (13)

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ, 1 Ապրիլ հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին,
8 Rue Bossuet, Paris (10)
կը դասախօսէ՝ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ
նիւթ՝ «Երաժշտութեան բաժինը ընդհանուր արուեստներու մէջ»։
Պ. ԶՕՀՐԱՆԵԱՆ պիտի դասախօսէ 6 Ապրիլ երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին
Նիւթ՝ Զսկեդարեան գրականութիւնը։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած
Փարիզի Հարաւ. շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» միութեան կողմէ
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ
4 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ, 150 Route d'Orléansի սրահին մէջ,
Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի
ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ
ՀԻՒԱՆԴԻՏԵՍ
կատակերգութիւնը մէկ արարով։
Արտասանութիւններ, խմբերգներ, անակնկալներ։ ԹԱՌ ՈՒ ՊԱՐ։
Մուտք՝ 3 ֆրանք։

Բացման հանդէս

«Հայ Արծիւ» սեփական Ակումբին, տեղի կ'ունենայ 4 Ապրիլ կիրակի, ժամը 3 30ին, իր սեփական հաւաքատեղիին մէջ.
22 Rue Richer. Paris (9)

×

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հայ Արծիւ Ակումբի կողմէ
մայիս 2ին, Փարիզի մեծ պանդոկի մը սրահներուն մէջ։
Նկատի ունենալ այդ թուականը։

×

«Հայ Արծիւ» Ակումբին անդամագրուիլ փափաքողները կրնան դիմել վերոյիշեալ հասցէին եւ կամ անձամբ ներկայանալ չորեքշաբթի երեկոները ժամը 7.30էն սկսեալ։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Շավիլի Դպրոցական Վարչութեան կողմէ, ի նպաստ տեղւոյն մանկապարտէզին, 4 ապրիլ, կիրակի ժամը 4 — 12, Ecusson Bleuի սրահին մէջ, 23, Rue du Côteau ։ Գեղարուեստական բաժին, հայկական եւ եւրոպական պարեր ։
Մուտք 5 ֆրանք
Հաղորդ. միջ.— շոգեկառք Սէն Լազարէն եւ օթօպիւս թիւ 1 իջնել Մէրի ։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կեսարիոյ Հայր. Միութեան Տիկիններու բաժնին կողմէ,
3 Ապրիլ, շաբաթ գիշեր, ժամը 9էն մինչեւ լոյս,
8 rue Jean Goujon. Metro Rond-Point Champs-Elysées
Գեղարուեստական խնամուած յայտագիր։ Նուագ, երգ, արտասանութիւն, ֆանթէզի եւ անակնկալներ։
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆՈՒԱԳ ՅԱՏՈՒԿ ՍՐԱՀԻ ՄԷՋ
6 ՀՈԳԻՆՈՑ ԸՆՏԻՐ ՃԱՇ ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ
Եկէք զուարճանալ ընտանեկան ջերմ մթնոլորտի մը մէջ եւ քաջալերել կեսարացի կիներն իր հասարակական գործունէութեան մէջ։

Տարեկան պարանցիկ ցերեկոյթ

կազմակերպուած Ատաբազարի Հայր. Միութեան կողմէ
2 մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15,30էն մինչեւ կէս գիշեր։
Victor Hugoի շքեղ սրահներուն մէջ, 46ter rue St. Didier
մէթրօ Victor-Hugo եւ Trocadéro
Ընտիր օրքէսթր, ճաշ եւ անակնկալներ։
մուտք՝ 7,50 եւ 10 ֆր.։
կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։